

احسن العباد

پستو ترجمہ

تالیف
شیخ الحدیث و تقویٰ
حضرت مولانا محمد شفیع رحمہ اللہ

مکتبہ فزول دین

محکمہ چٹائی پشاور

قال الله تبارك وتعالى

يَسْمِعُ السَّمْعَ الْغَاسِقَ

﴿فَتَسْمَعُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَقَامُونَ﴾

وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم

إِنَّمَا شِفَاءُ الْقِيَامِ الشُّؤَالُ (الحدث)

احسن الفتاوى

دریم جلد

(له باب الامامة والجماعة خخه تر آخر د باب صدقة الفطر پوری)

تالیف فقیہ العصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشید احمد صاحب رحمہ اللہ تعالیٰ

ناشرین

مولوی محمد ظفر «حقانی» مولوی امیر اللہ «شیرانی»

د ملاویدو پتہ

مکتبہ فریدیہ محلہ جنگی قصہ خوانی پینسور

د طبعی تول حقوق له ناشر سره محفوظ دی

د کتاب نوم - احسن الفتاویٰ (دریم جلد) ، له باب الامامة والجماعة څخه تر آخر د باب صدقة الفطر پورې

د مؤلف نوم - فقیه العصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشید احمد صاحب رحمہ اللہ تعالیٰ
پښتو ترجمہ او کمپوز - قاری عبد القیوم (لوگری)
دیزاین ، اصلاح او نظر ثانی - حافظ محمد ولی (بغلانی)
د چاپ کال ۲۰۱۲

د چاپ شمیر ۱۰۰۰ ټوکه

ناشرین - مولوی محمد ظفر «حقانی» مولوی امیر الله «شیرانی»
د ملاویدو پته - مکتبه فریدیہ محلہ جنگی قصہ خوانی پشینور
د مکتبې مسؤل - مولوی محمد ظفر «حقانی» صاحب

باب الامامة و الجماعة

د سهار د جماعت په وخت کښې د سنتو ادا کول

سوال چه د سهار جماعت ولاړ وي نو د سنتو ادا کول جائز دي او که نه؟ که چيرته ئې څوک ادا نه کړي نو د لمر تر ختو دې مخکښې ادا کړي او که وروسته؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : که چيرته په التحياتو کښې له جماعت سره د شريکيدو اميد وي نو سنت دې ادا کړي ليکن له جومات څخه د باندې او يا د پردې مثلامته او داسې نورو شاته په صف کښې د سنتو ادا کول يا د صف شاته پرته له کومې پردې څخه ادا کول ئې مکروه دي لهذا که چيرته له جومات څخه د باندې يا د مټې او داسې نورو شاته د ادا کولو ځای نه وي نو نه دې ادا کوي همدارنگه که چيرته په تشهد کښې د شريکيدو اميد نه وي نو بيا دې هم نه ادا کړي او د لمر تر ختو وروسته دې ادا کړي د لمر تر ختو وروسته ئې ادا کول افضل دي ليکن ضروري نه دي د ديرو فقهاوو قول دی چه که چيرته په دويم رکعت کښې د شريکيدو هيله نه وي نو سنت^۱ دې نه ادا کوي. ليکن له فتاوی شامي څخه د لومړني قو غوره والی څرگنديږي **والتفصيل^(۲) فی الشامة** باب ادراك الفريضة. فقطولله تعال اعلم ۱۶ ذی القعدة ۷۲ هجري

د نوافلو يا سنتونو د ادا کولو په حالت کښې د جماعت دريدل

سوال يو څوک په نفلو يا سنتو باندې ولاړ وي چه په دې حالت کښې جمع ودرېږي نو څه حکم دی چه څه بايد وکړي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : په دې کښې دا تفصيل دی چه د جماعت تر شروع کيدلو وروسته په نوافلو يا سنتو باندې شروع کول په دې شرط صحيح دي چه د لومړي رکعت د فوت کيدو يا تيريدو ويره نه وي پرته د سهار له سنتو څخه که چيرته د جماعت تر دريدو مخکښې ئې په نوافلو يا سنتو باندې شروع کړې وي نو د يوه قول پر بناء لومړی رکعت په سجدي سره تر مقيد کيدو مخکښې دې لمونځ مات کړي او له جماعت سره دې شريک شي. ليکن صحيح دا ده چه که چيرته لومړی رکعت په سجدي سره مقيد شوی وي او که نه وي. په هر حال کښې دې دوه رکعته پوره کړي بيا دې په جمع کښې شامل شي که چيرته د ماسپښين څلور رکعته سنت ئې ادا کول نو د يوه قول له مخې دې څلور رکعتونه ټول پوره کړي ليکن صحيح قول دا دی چه په دوه رکعتونو باندې

^۱ - يعنی به داسې حالت کښې سنت مه شروع کوئ، که مو چيرته شروع کړل نو ماتول ئې جائز نه دي ۱۲ منه

^۲ - په باب الوتر و النوافل کښې به تفصيل سره دلائل راځي ۱۲ منه

باب الإمامة والجماعة

دې سلام واروي په جماعت كېنې دې شريك شي. البت كه چيرته دريم ركعت ته ولاړ شوى دې نو د يوه قول پر بناء دې په سجدي سره تر مقيد كولو مخكېنې دې تشهد ته لاړ شي او سلام دې وگرځوي. ليكن را جع قول دا دى چه څلور ركعته دې پوره كړي. كه نې دريم ركعت په سجدي مقيد كړى وي او كه نه د جمعې د سنتو هم همدا حكم دى يعنې كه چيرته د سنتو تر شروع كيدلو وروسته خطبه شروع شي نو په دوه ركعتونو باندې دې سلام واروي او كه چيرته تر خطبې مخكېنې دريم ركعت شروع كړى وي نو څلور دې پوره كړي. ليكن د خطبې تر شروع كيدو وروسته به هيڅ يوه صورت كېنې هم دستتو شروع كول جائز نه دي والتفصيل فى الشامية باب ادراك الفريضة.

فقط والله تعالى اعلم ١٦ ذى القعدة ٧٢ هـ مجرى

د فرض لمانځه د ادا کولو په وخت کې چې د جماعت دریدل

سوال: یوه سړي فرض لمونځ کاوه چه په دې حالت کښې جماعت ودرید. ده ته څه حکم دی چه څه باید وکړي؟ پینوا توجردا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د لومړي رکعت تر سجدي مخکښې امام تکبير تحریمه وواښي نو لمونځ دې مات کړي په امام پسې دې اقتداء وکړي.

که چیرته ئې د لومړي رکعت سجده کړې وي نو په سهار او ماښام کښې دې لمونځ مات کړي او په امام پسې دې اقتداء وکړي او په نورو لمونځونو کښې دې دوه رکعته پوره کړي بیا دې سلام وگرځوي

که چیرته نې د دویم رکعت سجده کړې وي نو لمونځ دې نه ماتوي بلکه په سهار او ماښام گڼې دې خپل لمونځ پوره کړي په امام پسې دې اقتداء نه کوي په نورو لمونځونو گڼې دې دوه رکعت پوره کړي بیا دې په امام پسې اقتداء وکړي.

که چیرته نهی د دریم رکعت سجده کړې وي نو بیا دې خپل فرض پوره کړي او په امام پسې دې د نفلو اقتدا وکړي

(ج) لقطولنه تعالى اعلم
 ١٦ في القعدة ١٣٧٢
 الا في العصر قال ابن عابد بن محمد الشافعي: حاصل هذه المسئلة شرع في فرض فاقدم قبل ان يسجد للاولى قطع
 واقتدى فان سجد لها فان في رباعي اتم شفعاً واقتدى ما لم يسجد للثالثة فان سجد اتم واقتدى متتبعاً الا في
 العصر وان في غير رباعي قطع واقتدى ما لم يسجد للثالثة فان سجد لها اتم ولم يقعد آدح وقال ايضاً تحت
 (قوله لا اقامة المؤذن) فكأنه قال المراد بالاقامة المروع في الفريضة في مصلاة لا اقامة المؤذن الخ (شامية)

د ډیرې خبریونکي یا لنډوونکي امامت

سوال د ډیرې په خبریونکي یا لنډوونکي پسې د لمانځه ادا کول څه حکم لري؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب: د ډیرې له قبضې څخه کمول حرام دي بلکه دا له نورو کبیره
 گناهونو څخه هم بده گناه ده. ځکه چه د دې گناه په ښکاره سره د کولو له وجې د اسلام د دین
 ښکاره سپکاوی دی له الله او د هغه له رسول ﷺ څخه د بغاوت د ښکارولو اعلان دی د دې لپاره
 حضراتو فقهانو ورحمهم الله دا فیصله لیکلې ده چه کوم سړی په رمضان شریف کښې په ښکاره
 توگه وځوري یا وچښي هغه واجب القتل دی. ځکه چه په ښکاره توگه د شریعت مخالف کوي د
 نبی کریم ﷺ ارشاد دی چه **کلّ امی معالی الا مهاجرین** «زما ټول امت د عفو لائق دی لیکن په ښکاره
 گناه کوونکي د معافي لائق نه دي»

دویم فرق دا دی چه نورې گناوې په کوم خاص وخت کښې تر سره کیږي لیکن د ډیرې د خړیلو
 گناه هر وخت ورسره لگیدلی وي. چه ویده وي نو بیا هم په گناه کښې وي تر دې پورې چه په
 لمانځه او داسې نورو عباداتو کښې د مشغولیدو په حالت کښې هم په دې گناه کښې گرفتار وي.
 د لوط علیه السلام د قوم په عذاب کښې د گرفتاری له اسبابو څخه د ډیرې خړیل هم دی. (در
 منثور)

لنډه دا چه د ډیرې خبریونکي یا لنډوونکي فاسق دی او د فاسق امامت مکروه تحریمي دی. د
 دې لپاره داسې سړی امام جوړول جائز نه دي. که چیرته یو څوک په زوره امام جوړ شي یا د جومات
 منتظمینو امام جوړ کړي او په لرې کولو باندې ئې څوک قدرت و نه لري نو بیا دې په کوم بل
 جومات کښې نیک امام وگوري. که چیرته دا هم میسر نه شي نو جماعت دې نه پرېږدي بلکه په
 فاسق پسې دې لمونځ وکړي. د دې وبال. گناه او عذاب به د جومات په منتظمینو وي

**صلی خلف فاسق او معتدع نال فضل الجماعة (در مختار) وفي الشامية افاد ان الصلوة خلفهما اولی من
 الانفراد لکن لا یدال کما یدال خلف تنوع (شامية ج ۱) وقال النبی ﷺ صلوا خلف کلّ بزو فاجر.**

نقطو لیه تعالی اعلم ۲۶ دی لعدہ ۷۱ هجری

د پورتني سوال په شان یو بل سوال

سوال زید وائي چه د ډیرې په خبریونکي او لنډوونکي پسې لمونځ مکروه تنزیهي دی له دې
 وجې په داسې سړي پسې خلک باید لمونځونه وکړي حواله په شامي او فتح القدير باندې
 ورکوي آیا د زید دا خبره صحیح ده؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د امام مالک رحمه الله مذهب او یو روایت له امام احمد رحمه الله څخه دا

دی چه په فاسق پسې لمونځ با لکل صحیح کیږي نه. د احنافو په نزد لمونځ خو صحیح کیږي لیکن سره له کراهیت د تنزیهی او تحریمي کراهت په باره کښې اگر که فقهاوو رحمهم الله څه اختلاف کړی دی لیکن راجح قول د تحریمي کراهت دی. د لمانځه غوندې اهم عبادت کښې احتیاط لازم دی. د محرم او مبیح تر منځ د تعارض (تکرر) په وخت کښې د اصولو له مخې د محرم ترجیح ټاکلی دی. خصوصاً په داسې حال کښې چه د ځینو ائمه وو په نزد لمونځ با لکل کیږي نه. او فرض نه ادا کیږي. له اختلاف څخه ځان ساتنه او د تر ټولو اهم ترین فرض ادا کیدنه علی وجه الکمال (په پوره توگه) بلکه له فرض څخه په یقیني توگه د غاړې خلاصولو لپاره ضروري ده چه فاسق سری هیڅکله امام جوړ نه کړی شي. د دې لپاره د موجود وخت محققین حنفي علماء کرام په کراهت تحریمي باندې متفق دي.

قال في الشامية واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمه بأنه لا يثبت لامر دينه وبأن في تقديمه للامامة تعظيمه وقد وجب عليهم اهانتهم شرعاً ولا يخفى انه اذا كان اعلم لا تزول العلة فانه لا يؤمن ان يصلى بهم بغیر طهارة فهو كالمتدح تكره امامته بكل حال بل مشي في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحریم لما ذكرنا قال ولذا لم تجز الصلوة خلفه اصلا عند مالك فلذا حاول الشارح في عبارة المصنف وحل الاستفهام على غير الفاسق. والله اعلم (رد المحتار ج ۱) په فتح القدیر او شامي کښې د تنزیهی کراهت قول هیڅکله نشته د زید قول محض افتراء او بهتان دی. یا دا چه زید د در مختار د متن او په شرح کښې ئې څه فرق نه شي کولی. د جهالت له وجې د متن او شرحې په خلطولو (گډولو) سره غلطه نتیجه ترې باسي په متن کښې یواځې د "یکره" لفظ دی. د تنزیهاً لفظ شارح ور زیات کړی دی لیکن د متن له (الان یکون - الخ) څخه د شارح فاسق لره مستثنی کول ښکاره دلیل دی چه د شارح له خوا څخه د (تلاطاً) لفظ هم د غیر فاسق په اړه دی. د شامي له مذکوره عبارت یعنی (فلذا حاول الشارح - الخ) د دې وضاحت کوي

لنذه دا چه په تنویر الابصار کښې د بیکره لفظ مطلق دی چه متبادر ئې مکروه تحریمي دی (کما صرح به الفقهاء). او د در مختار له عبارت څخه د تحریمي کراهت مفهوم را ووهي او په رد المحتار کښې د تحریمي کراهت تصریح ده. په فتح القدیر. عالمگیری او داسې نورو کښې هم د بیکره لفظ مطلق دی او د فقهاوو رحمهم الله تصریح ده چه د کراهت د اطلاق په وخت کښې تحریمي کراهت مراد وي.

البته که چیرته فاسق امام جوړ شي نو په هغه پسې لمونځ کول له یواځې لمونځ کولو څخه

افضل دى قال الله ﷻ صلوا على كل بر وفاجر. وفي شرح العنبر عن الدهر عن المحيط صل على فاسق او مهتد ع ذل فضل الجماعة وفي الشامية اذا كان الصلوة علىهما اول من الافراد لكن لا يبال كما يبال على فاسق او ع. الخ د امت علما و په حجاج بن يوسف پسي لمونخونه كول او د حضرت عثمان ؓ د مقتل په زمانه كښې په باغيانو پسي د لمانځه د ادا كولو حكم پخپله له حضرت عثمان ؓ څخه ثابت دي ليكن پخپل اختيار سره فاسق لره امام جوړول جائز نه دي كه چيرته د جومات منتظمينو كوم فاسق سري لره امام جوړ كړ او په بل ځاى كوم صالح او نيك مام ميسر نه شي نو جماعت دي نه پريږدي بلكه د فاسق په اقتداء كښې دې لمونځ ادا كړي د فاسق د امام جوړولو عذاب به د جومات په منتظمينو وي فقط الله تعالى اعلم ۱۳ ربيع الآخر ۷۳ هجري

چه د پيري له خړولو توبه وباسي نو تر څو پوري چه ئې پيره

پوره نه وي راغلي تر هغه وخته ئې امامت مكروه دى

سوال يو سړى پيره خړله او اوس ئې له زړه توبه ايستلې ده او د پيري د پريښودلو عزم ئې كړى دى آيا په دې حالت كښې چه توبه ئې ايستلې ده ليكن پيره ئې لا تر اوسه نشته او نه ئې د پيري د زړه راشنه كولو وس شته. د امام په جوړلو كښې به ئې كراهت وي او كه نه؟ بينا توجروا **الجواب باسم ملهم الصواب** د توبې باوجود د داسې سري امامت له دوو وجوه څخه مكروه ده يوه دا چه په ده باندې تر اوسه پوري د صلاح (نيكي) اثر ښكاره نه دى دا فيصله نه شي كيدلى چه په راتلونكي كښې به د دې كبيره گناه څخه د ځان ساتني اهتمام كوي او كه نه؟ بله دا چه كومو خلكو ته چه د ده د توبې علم نه وي هغوى په مغالطه كښې لويږي او دا فكر كوي چه فاسق سړى لمونځ راكوي فقط الله تعالى اعلم ۷ رمضان المبارك ۶۷ هجري

په فاسق پسي ادا شوى لمونځ واجب الاعاده نه دى

سوال آيا هغه لمونځ چه په فاسق پسي شوى وي بيرته را گرځول ئې واجب دى او كه نه؟ په شامي كښې دي چه (كل صلوة اديت مع الكراهة تجب اعادتها) له دې څخه څرگنده شوه چه د لمانځه بيرته را گرځول واجب دي؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت كښې اعاده نشته د حضرت عثمان ؓ د مقتل په وخت كښې صحابه كرامو ؓ په باغيانو پسي لمونځونه كول له هيجا څخه اعاده د لمانځه بيرته را گرځول ثابته نه ده د نبي كريم ﷺ په ارشاد (صلوا على كل بر وفاجر) كښې هم د اعاده يادونه نشته او نه فقهاو و رحمهم الله په دې مسئله كښې د اعاده حكم وركړى دى پاتې شوه د (كل صلوة

۱ - اجمع مع الكراهة لمعادها) كليتي سره د تعارض خبره. نو د دي لاندېني خوابونه كيدلى شي
علامه ابن عابدین رحمه الله د جماعت د پريښودلو تر څنگ د يواځې لمونځ كولو نكي د لمانځه
د عدم اعاده د وجوب توجيه داسې بيان كړي ده الا ان يدعى تخصيصها بان مرادهم بالواجب والسلة التي
تعادى تركها ما كان من ماهية الصلوة واجزاها. (شاميه باب واجبات الصلوة) د مذكوره اعتراض په خواب
كېني دا هم ويل كيدلى شي چه په فاسق پسې ادا شوي لمانځه كېني د لمانځه په ماهيت او
اجزاوو كېني د كوم يوه ترك يا پريښودنه نشته. د دي لپاره واجب الاعاده نه دى حالانكه په دي
كېني د لمانځه له ماهيت څخه د كوم كار ترك نه ليدل كيږي لكه څرنگه چه پخپله علامه
شامي رحمه الله په آخر د بحث كېني دا اشكال ښكاره كړى دى

۲ - اعاده په هغه صورت كېني لازمه ده چه په اعاده كېني كوم كراهت نه وي. په فاسق پسې په
ادا شوي لمانځه كېني د جماعت له بهتري څخه د يواځې لمونځ كولو غير بهتري خوا ته د رجوع
كراهت دى. د دي لپاره د صلوة خلف الفاسق اعاده نشته په دي خواب كېني دا اشكال دى چه كه
چيرته اعاده په جماعت سره ممكنه وي نو هغه دي بايد واجب وي حالانكه د دي هيڅ ثبوت نشته

۳ - حديث دا جزئيه چه (صلوا خلف كل بر وفاجر) او د امت د اجماع پر بناء مستثنى ده په دي
كېني دا حكمت تر سترگو كيږي چه د فاسق د اقتداء په نه كولو كېني د فتنې او گډوډۍ خطر دى.
او تر اقتداء وروسته اگره د خطر نسبتاً كم دى ليكن حرج دى ځكه چه دا كار ډير واقع كيږي

لفظونه تعال اعلم ۱۳ ربيع الآخر ۷۲ هجري

چه مسافر امام څلور ركعتو وكړي نو د مقيم مقتدي لمونځ نه كيږي

سوال مسافر امام كه چيرته څلور ركعتو پوره وكړي نو د مقيم مقتدي لمونځ ور پسې صحيح
كيږي او كه نه؟ بينا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د مسافر امام آخري دوه ركعتو نفل دي او د مقتدي فرض د
مفترض اقتداء په متنفلي پسې د لزوم له وجې د مقتدي لمونځ نه كيږي البته كه چيرته مقتي آخري
دوه ركعتو له ځان سره وكړي او د امام د اقتداء لحاظ ونه ساتي نو لمونځ نې صحيح كيږي

لما في شرح التنوير ولونوى الاقامة لا لتعقيبها بل لئتم صلوة المقيمين لم يعر ملها ولى الشامية (تولوه
لم يعر مقيماً) فلواتم المقيمون صلواتهم معه فسدعت لانه اقتداء المفترض بالمعتقل ظهريه اى اذا قصدوا
متابعة اهل النوا واما ركنه ووافقه صورته فلا فسادا فاداه الخبر الرمي (شامى ج ۱)

لفظونه تعال اعلم ۲ ذى الحجة ۱۳۷۲ هجري

راتب (تاکل شوی) امام د امامت ډیر حقدار دی

سوال په جومات کېنې یو ټاکل شوی امام شته په ناڅاپي توګه که چیرته تر ده زیات عالم شخص جومات ته راشي نو د امامت حقدار کوم یو دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب راتب امام احق ډیر حقداره دی لېاڼی شرح التنویر واعلم ان صاحب الهیبت ومثله امام المسجد الراتب اولی بالامامة من غیر مطلقاً و فی الشامية (قوله مطلقاً) ای وان کان غیره من المحاضرين من هو اعلم واقرا منه. (رد المحتار ج ۱)

فقط والله تعالى اعلم ۲۰ ذی الحجة ۱۳۷۳ هجری

د غیر معذور اقتداء په معذور پسې جائزه نه ده

سوال د غیر معذور سړي لمونځ په معذور پسې صحیح ده او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب صحیح نه دی. قال فی التنویر فی موانع الاقتداء ولا طاهر معذو. (رد

المحتار ج ۱ ص ۵۴۲) فقط والله تعالى اعلم ۱۱ ذی الحجة ۱۳۷۵ هجری

په رکوع او سجدي باندې د قادر سړي اقتداء په عاجز پسې جائزه نه ده

سوال په رکوع او سجدي باندې د قادر سړي لمونځ په اشارې سره لمونځ کوونکي سړي پسې

صحیح دی او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب و منه الصدق و الصواب صحیح نه دی. قال فی التنویر فی موانع الاقتداء وقادر علی رکوع و

سجود بعاجز عنهما. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۴۲) فقط والله تعالى اعلم ۱۱ ذی الحجة ۱۳۷۵ هجری

د متوضي (اودس کوونکي) اقتداء په متیمم پسې جائزه ده

سوال متوضي سړي په متیمم پسې اقتداء کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب و منه الصدق و الصواب هو کولی شي. قال فی التنویر و صح اقتداء متوضي لامام معه

متمم. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵۰) فقط والله تعالى اعلم ۱۱ ذی الحجة ۱۳۷۵ هجری

د مسح کوونکي سړي امامت جائز دی

سوال د عذر له وجې په کوم غړي باندې په مسح کوونکي سړي پسې د غړيو د پریمنځونکي

سړي لمونځ صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب ومنه الصدق و الصواب هو صحيح كيري قال في التنوير و صح اقتداء متوطن لا ماء معه
متمهم و غاسل ماسح (رد المحتار ج ۱، ص ۵۵) فقط والله تعالى اعلم ۱۱ ذى الحجة ۱۳۷۵ هجرى

په ناستي سره د لمونځ کوونکي امامت جائز دی

سوال د ولاړ سړي اقتداء په ناست پسې د حنفيه وو په نزد جائزه ده او که نه؟ بينوا توجروا
الجواب ومنه الصدق و الصواب هو: جائزه ده. قال في التنوير و صح الاقتداء (الى قوله) و قائم بقاعده
(رد المحتار ج ۱، ص ۵۵) نبي کریم ﷺ په مرض الموت کښې صحابه کرامو رضی الله عنه ته په ناستي لمونځ
ورکړی وو فقط والله تعالى اعلم ۱۱ ذى الحجة ۱۳۷۵ هجرى

د امام لپاره په زوره ويل د تکبيرونو سنت دي

سوال امام که چيرته د انتقالاتو تکبيرونه او تکبير تحریمه ډير سوکه وواښي نو په لمانځه
کښې کوم فرق راځي او که نه او د جهر اندازه څومره ده؟ بينوا توجروا.
الجواب ومنه الصدق و الصواب: د امام لپاره جهر په تکبيرونو کښې سنت دی نو ځکه په
پريښودلو سره ئې سجده سهو نشته. البته د سنت د پريښودلو گناه پکښې شته. او د جهر اندازه دا
ده چه د لومړي صف ټولو خلکو ته ئې آواز ورسېږي

قال في شرح التنوير في سنن الصلوة و جهر الامام بالتكبير بقدر حاجته للاعلام بالدخول والانتقال و
كذا بالتسبيح والسلام و في الشامية و اشار بقوله و الانتقال الى ان المراد بالتكبير هنا ما يشمل تكبير
الاحرام وغيره و هو به صريح في الضياء. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴) وايضا في فصل القراءة من الشامية قال في الخلاصة
و الخاتمة عن الجامع الصغير ان الامام اذا قرأ في صلوة المغافة بحيث سمع رجل او رجلان لا يكون جهرًا و الجهر ان
يسمع الكل آه اي كل الصف الاول لاكل المصلين بدليل ما في القهستاني عن المسعودية ان جهر الامام اسماع
الصف الاول آه. (الى قوله) فقط ظهر بهذا ان ادنى المغافة اسماع نفسه او من بقربه من رجل او رجلين مثلاً و
اعلاماً مجرد تصحيح الحروف كما هو مذهب الكرمي ولا تعتبر هنا في الاصح و ادنى الجهر اسماع غيره ممن لي
سبقه كاهل الصف الاول و اعلاه لاحد له فافهم و اغتنم هذا تحرير هذا المقام فقد اضطرر فيه كثير من
الافهام. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۵)

فقط والله تعالى اعلم ۲۰ صفر ۱۳۷۶ هجرى

د رځتونو په تعداد کښي د مقتديانو د اختلاف حکم

سوال د ماسپښن په لمانځه کښي مقتديانو اختلاف وکړ ځښي وائي چه څلور رکعتي شول او ځښي وائي چه درې شول امام به د کومو په خبره باندې عمل کوي؟ بښوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب قال في الهندية في آخر الفصل السابع من الباب الخامس من كتاب الصلوة:

١ - لو وقع الاختلاف بين الامام والقوم فقال القوم صليت اربعاً ان كان الامام على المئين لا يعيد الصلوة بقولهم وان لم يكن على يقين يعيد الصلوة بقولهم.

٢ - ولو اختلف القوم فقال بعضهم صلي ثلاثاً وقال بعضهم صلي اربعاً والامام مع احد الفريقين يؤخذ بقول الامام وان كان معه واحد كذا في الخلاصة.

٣ - واذا لم يكن مع الامام واحد واعاد الامام الصلوة واعاد القوم معه مقتديك به صح اقتداءهم به كذا في المحيط.

٤ - ولو استيقن واحد من القوم انه صلي ثلاثاً واستيقن واحد انه صلي اربعاً والامام والقوم في شك ليس على الامام والقوم شيء كذا في الخلاصة ولا يستحب للامام الاعادة وعلى المتيقن بالنقصان الاعادة.

٥ - ولو كان الامام استيقن انه صلي ثلاثاً وواحد استيقن بالتمام كان عليه ان يعيد بالقوم ولا اعاده على الذي يتيقن بالتمام هكذا في المحيط.

٦ - ولو استيقن واحد من القوم بالنقصان وشك الامام والقوم فان كان ذلك في الوقت اعادها احتياطاً وان لم يعيدوا فلا شيء عليهم الا اذا استيقن عدلان بالنقصان واخبر بذلك كذا في الخلاصة. (عالمگیری ج ١ ص ٣٨)

٧ - وايضاً فيها في آخر الباب الثاني عشر عن الظهيرية قال محمد بن الحسن رحمه الله فاعيد بقول واحد عدل بكل حال كذا في التاتارخانية. (عالمگیری ج ١ ص ١٦٨)

والروايات المذكورة كلها مسطورة ايضاً في رد المحتار قبيل باب صلوة المريض ج ١ ص ٤٠٤.

له دغو روايتونو څخه لاندېښي خبرې را ووتلې

١ بهر د اده چه په هر صورت کښي د يوه عادل سړي په خبره د لمانځه اعاده وشي د اووم روايت له مخي.

٢ - که چیرمه خسو ته د اتمام پوره والي، بانقصان، کموالي، یمن وي نو چا ته جه به نوم ظرف یقین وي به هر حال دې پخپل یقین عمل وکړي اگر که یواځې پاتې شي (لروایة الخامسة والرابعة و الشق الآخر من الاول) او په مترددینو باندې د عدلینو د دوه عادلانو، په قول سره اعاده دی (لروایة السادسة و الشق الآخر من الاول) د یوه متیقن په قول سره اعاده نشته (لروایة السابعة) البته که چیرته امام ته په نقصان باندې یقین وي نو د ده په قول باندې به مترددینو باندې اعاده شته اگر که یو عادل نې په خلاف باندې ټینګ ولاړ وي (لروایة الخامسة) د عدلیو په مقابله کښې یواځې د امام قول حجت نه دی (کما هو مفهوم الرواية الثانیة)

٣ - که چیرته گڼ شمیر کسان په دې باندې ټینګ وي چه لمونځ پوره نه دی او گڼ شمیر به دی باندې ټینګ وي چه پوره دی او پاتې کسان متردد «په شک کښې وي» نو په مترددینو باندې به د امام په قول باندې عمل کول واجب وي. اگر که له امام سره یواځې یو سړی وي او له بلې خوا سره ډیر کسان وي (لروایة الثانیة) که چیرته امام پخپله متردد وو نو د (افاتا عارضاً لساقطاً) لاندې به په مترددینو باندې اعاده نه وي. په دواړو خواوو کښې د گڼ شمیر کسانو تر شته والي وروسته قلت او کثرت اعتبار نه لري (لانه لا اعتبار له کثرة الحجة بل لقوتها).

٤ - که چیرته امام ته د اتمام یقین وي لیکه سره له دې نې د احتیاط له مخې لمونځ بیرته را وگرځاوه نو د مترددینو (شکمنو) او په کموالي باندې د ټینګو خلکو اقتداء صحیح ده (لروایة الثالثة). وجه دا ده چه د امام په خیال کښې اگر که دا اعاده واجبه نه ده لیکن د مقتدیانو په خیال کښې واجبه ده پس په نقصان باندې ټینګ ولاړ خلک د امام لمونځ هم فرض گڼي له دې وجې اقتداء صحیح ده لفظ والله تعالی اعلم ٢٢ صفر ١٢٧٦ هجري

هل تجب الاعادة على من سها خلف الامام

سوال: ما قولكم ر حکم الله فيما اذا سها المقتدى خلف الامام هل يعيد الصلوة بطريق جبر النقصان ام لا، يهتدون بالدلائل الشافعية والعبارة الواضحة.

الجواب و منه الصدق و الصواب : قال في الفتاح (قوله سجد وحدة كان مخالفاً) اي في نفس ما يؤديه مع الامام حكماً وان كان سجدة بعد فراغ الامام الخ. (فتح القدير ج. ١، ص ٣١٢) وقال في الشامية ههنا (قوله لا بسجدة اصلاً) لا قبل السلام للزوم مخالفة الامام ولا بعده لخروجه من الصلوة لسلام الامام (ان قوله) هل الاول التمسك بما روى ابن عمر رضي الله تعالى عنهما عنه (في ان ليس على من خلف الامام سهو آه) (تدبيره) قل

فی النهر ثم مقتضى كلامهم انه يعيد هذا لثبوت الكراهة مع تعدد الجاهل. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۹)
اقول مفاد عبارة الشامية ان مدار وجوب الاعادة على ثبوت الكراهة مع تعدد الجاهل و ما ذكره ابن
عابدین رحمه الله في تعليل التعدد اولاً و اورد عليه اشكالاً من النهر ثانياً و لذا قال بل الاولى التمسك بما روى الخ
فكانه ما رضى به لتعليل المدكور و اما تعليل ابن همام رحمه الله فاعترض عليه ايضاً الفاضل الجليلي في
حاشيته على العناية فلما لم يعقب تعدد الجاهل و آل الامر ان تمسك بالنص الناقص للمقياس فهدم بناء وجوب
الاعادة و الحديث ايضاً يدل على عدم الاعادة لانه لم يرد عن المأموم و عفاة الشرع فلا وجه لاجتباب
الاعادة عليه على ان صاحب النهر ما انى برواية من المصنف ذهب و ما ذكر نصاً من المصنف بل احدث شيئاً من
لغوى كلامهم و هو كما ترى لان سكوتهم عن وجوب الاعادة يدل على عدمه فان السكوت في معرض البيان
بيان و لذا ذكره ابن عابدین رحمه الله معزياً الى النهر بحثاً فقط و لم يفت به كما هو دأب المحققين فانهم قد
يذكرون شيئاً على طريق البحث المحض و لا يفتون به.

و الحاصل ان الاعادة ليست بواجبة و مع هذا ان احتياط و اعادة فقد احسن.

فقط و لله تعالى اعلم ٢٢ ربيع الاول ١٣٧٧ هـ

د هغه چا د امامت حکم چه لاس ئې په وزر کښې پرې وي

سوال خه فرماني د دين متين علماء کرام په دې مسئلې کښې چه د زيد کيڼ لاس له څنگلې
خخه سوريه پرې دى ليکن د قرآن قاري هم دى. د سنتو مطابق ئې ډيره هم شته. واده ئې هم کړى دى
او د فقهې له علمه څخه هم خبر دى آيا په ده پسې لمونځ کيږي او که نه؟ که چيرته کيږي نو کراهت
بکسى شته او که نه؟ که د وخت ضرورت وي او که نه وي لمونځ خلکو ته ورکوى شي او که نه؟
سئو سوچو

الحواب باسم ملهم الصواب لکه څرنگه چه له داسې ډول معذور څخه خلک طبعاً کرکه کوي.
همه زکمه سوره و دس کولئى هم ممکن نه وي د دې لپاره د بل روغ امام په موجود والي کښې د ده
دست مکروه نښه دى که چيرته تر ده زيات د امام مستحق څوک موجود نه وي نو بيا هېڅ
کر مه بکسى سسه

قال في شرح التنوير تکره خلف امر دو سفیه و مفلوج و ابرص شاع برصه و قال ابن عابدین رحمه الله و
کنند عرج يقوم ببعض قدمه فالاعتداء بغیره اولی تا تأثر خالیه و کذا اجله بر جندی و محبوب و حاقن و من
له يد واحد فتوى الصوفية عن التحفة و الظاهر ان العلة النفرة و لذا قيد الا برص بالشیوع لیکون ظاهراً و

لعدم امکان اكمال الطهارة ايضاً في المفلوج والاقطع والمجبوب وفي العلائقية هذا ان وجد غيرهم والا فلا كراهة بمجرىءاً وفيما للشامية (قوله ان وجد غيرهم) اي من هو اقل بالامامة منهم. (قوله بمجرىءاً) قد علمت انه موافق للمنقول عن الاختيار وغيره. (رد المحتار ج ١، ص ٥٢٥) قال الرافعي رحمته الله النظر وجه عدم امکان اكمال الطهارة في المجبوب ولعله عدم تأتى الاستبراء في الاستنجاء فرمما كانت طهارة ناقصة. (التحرير المختار ج ١، ص ١٠٠)

لفظ والله تعالى اعلم ٦ ص ١٣٨٦ هجري

د امام تر لومري سلام وروسته اقتداء صحيح نه ده

سوال څه فرمائي د دين مشران او بزرگان د لاندني مسئلې په اړه چه يوه سړي د امام يوې خوا ته تر سلام اړولو وروسته تكبير تحريره ووايه او اقتداء نهې پسې وكړه نو اقتداء خو نهې نه صحيح كيږي ليكن خپل لمونځ به څنگه ادا كوي؟ آيا همدغه تكبير تحريره نهې صحيح كيږي او كه به نه له سره وائي؟ بيټوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مقتدي د تكبير تحريره تر پاي ته رسولو مخكښي كه چيرته امام يوې خوا ته سلام واپاوه اكر كه نهې تر اوسه عليكم لا نه وي ويلى نو اقتداء نه صحيح كيږي تكبير تحريره به له سره وائي او لمونځ به كوي كه چيرته نهې تكبير تحريره له سره وانه نو لمونځ نهې به كيږي

قال في العلائقية وتنقض قنوة بالاول قبل عليكم على المشهور عندنا وعليه الشافعية وفي الشامية (قوله) وتنقض قنوة بالاول) اي بالسلام الاول قال في التجنيس الامام اذا فرغ من صلوته فلما قال السلام جاء رجل واقتدى به قبل ان يقول عليكم لا يصور داخل في صلوته لان هذا سلام. (رد المحتار ج ١، ص ٣٦٦) وفي التنوير واذا فسد الاقتداء لا يصح شروعه في صلوة نفسه على المذهب. (رد المحتار ج ١، ص ٣٦٦)

لفظ والله تعالى اعلم ١٥ ربيع الاول ١٣٨٦ هجري

د مقتدي تر كښناستلو مخكښي كه امام دسلام اړولو حكم؟

سوال يوه سړي كېتر تجربه ووايه او له امام سره داسي حال كسي سربك شو چه امام به اخري بعهه كسي وو مفسدي لاس ته ووه چه امام سلام واپاوه به د نوموړي مفسدي اقتداء صحيح كيږي او كه نه؟ سو ووجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو قدس سره صحيح كيږي قل في شرح التنوير وتنقض قنوة بالاول قبل عليكم على المشهور عندنا وعليه الشافعية (رد المحتار ج ١، ص ٣٦٦)

لفظ والله تعالى اعلم ۲ رجب المرجب ۸۶ هجری

له دي څخه زيات واضح دليل په تتمه کښې دی

پرتله له جومات څخه په بل ځای کښې بې له عذره

د جماعت د لمانځه ادا کول بدعت دي

سوال محترم مولانا صاحب دامت برکاتهم. السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته

يوه مسئله جومات ته د حاضريدو او د جماعت د لمانځه په اړه د حل غوښتونکې ده له يوې زمانې راهيسې مې صحت خراب شوی دی. اکثره وخت په يو نه يوه تکليف کښې خو مبتلا وم چه له وجې نې کمزوري او سستي ډيره را ته پيدا شوې ده. د گرمۍ او يخنۍ هم برداشت نه شم کولی او بر ډير لرې پورې د تگ له وجې مې زړه تکان کوي جومات مې له کور څخه تقريباً دوه يا يونيم فرلانگ (يو فرلانگ ۲۲۰ گزه دی) لرې دی. چه تر څو پورې قوي او صحت مند وم نو جومات ته تلم او اوس د پورتنۍ عذر له وجې نه شم تللی او په کور کښې لمونځ ادا کوم. که چيرته يو بل څوک هم پيدا شي نو د جماعت لمونځ ادا کوم. يا هغه خلک (که چيرته پيدا شي) له ځان سره شريکوم کوم چه د لمانځه عادي نه دي او د لمانځه د وختونو هم ډير پابند نه دي. يا د کلي خلک پخپله راځي. دا خلک هغه دي کوم چه په پابندۍ سره نه راځي بلکه يواځې په ناڅاپي توگه يا د وخت د تنگي له وجې راځي که چيرته دوی له ما سره په جماعت کښې شريک نه شي نو پخپله ځان خائنه خپل لمونځونه ادا کوي او ځي.

يا د گاهي د دريدو د ځای د نژدې والي له وجې کوم مسافر د لمانځه په وخت کښې راشي له ما سره شريکيږي دا خبره اکثره په مازديگر. ماښام او ماسخوتن کښې وي د عادت له مخې هره ورځ د مازديگر او ماښام تر منځ د دين د خبرو لپاره څو ملگري سره يو ځای کيږي او همدلته د مازديگر او ماښام لمونځونه په جماعت سره ادا کوي.

جمعې په ورځ د مازديگر او ماښام تر منځ تر نورو ورځو څه ډير خلک جمع کيږي د مازديگر او ماښام لمونځونه په جماعت سره ادا کيږي. دا خلک کوم چه سره يو ځای کيږي اکثره په دفترونو کښې کارونه کوي او يا تاجران دي او له لرې لرې کليو څخه راځي کوم چه پخپله خو نه د لمانځه د وختونو پابند وي او نه جومات ته د تلو عادي دي او زمونږ د کلي هم نه دي الا ماشاء الله

ما څو څو ځلې اعلان وکړ چه دلته راتلونکي ملگري دې د مازديگر لمونځ په جومات کښې ادا کړي او بيا د راشي او د ماښام د لمانځه لپاره دې پنځه دقيقې مخکښې له دې ځايه لاړ شي چنچه د کلي خلک او يو څو نور کسان همداسې کوي پاتې کسان چه کوم پاتې کيږي هغوی حل جماعت ادا کوي په پاتې شويو کسانو کښې هم يو څو ملگري د همدې کمزورۍ او د کوم بل

عذر له وجب مجبور دي

به بورسنو امور و كنبي د هري بوي برخي په اړه شرعي جواز او نه جواز څخه مو خبر كړئ. الله تعالى دي د خبر بدله دركړي

الجواب باسم ملهم الصواب عن ابن مسعود رضي الله عنه قال لقد رأيتنا وما يختلف عن الصلوة إلا منافق قد عم نفاقه او مريض ان كان المريض ليمشي بين رجلين حتى يأتي الصلوة وقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم علمنا سنن الهدى وان من سنن الهدى الصلوة في المسجد الذي يؤذن فيه. الحديث (رواه مسلم) وفي الشامية ان مذهب الامام الحلواني انه بذلك (بان يجمع باهله في بيتهم) لا ينال ثواب الجماعة وانه يكون بدعة ومكروها بلا عذر. (الى قوله) وسيأتي في الامامة ان الاصح لو اجمع باهله لا يكره وينال فضيلة الجماعة لكن جماعة المسجد افضل. (رد المحتار ج. ٣ ص ٣١٨) ثم نقل في باب الامامة عن القمية اختلف العلماء في اقامتها في البيت والاصح انها كاقامتها في المسجد الا في الافضية. (رد المحتار ج. ١ ص ٥١٦) وفيها ايضا (قوله ولو فاتته ندب طلبها) ولا يوجب عليه الطلب في المساجد بلا خلاف بين اصحابنا ان اني مسجداً للجماعة أخر فحسن وان صل في مسجد حريم منفرداً فحسن و ذكر القدوري يجمع باهله ويصلي بهم يعني وينال ثواب الجماعة كذا في الفتح و اعترض الشرع لا في بان هذا ينافي وجوب الجماعة و اجاب ح بان الوجوب عند عدم الحرج وفي تتبعها في الاماكن القاصية حرج لا يخفى. (رد المحتار ج. ١ ص ٥١٨)

له بورتنو روايتونو څخه څرگنده شوه چه د غير معذور سړي لپاره د جومات جماعت ته حاضر بدل ضروري دي په كلي كنبي د جومات د موجودوالي تر څنگ په كور كنبي د جماعت په ادا كولو سره د جماعت ثواب نه وركول كيږي بلكه دا فعل بدعت او مكروه تحريمي دي با لخصوص د دي په عادت جوړولو كنبي كراهت نور هم سخت دي البته كه چيرته د جومات جماعت د كوم عذر له وجي فوت شي نو په كور كنبي د جماعت په ادا كولو سره هم د جماعت فضيلت تر لاسه كيږي

په ظاهره د شامي له عبارت (وسيأتي في الامامة ان الاصح - الخ) څخه څرگند كيږي چه پر نه له عذر څخه په كور كنبي د جماعت د ادا كولو جواز مختلف فیه دی او د صحيح رواست له مخي جائز دی لکن دا صحيح نه ده ځكه چه د شامي په باب الامامة كنبي د فتح القدير په حوالې سره به راغلي جزئي كنبي دي تصریح ده چه دا په هغه وخت كنبي جواز لري چه كله د كلي به جومات کسی جماعت د كوم عذر له وجي فوت شوی وي لهذا د فتنه حزنه (واختلف العلماء في اقامتها في البيت - الخ) هم په دي باندې محمول كيږي همدارنكه د فتنه د جملي سياق هم دا وائي چه دلته د جماعت د

کند و شرائط بسیاری او مقصود دادی چه در صحیح روایت له محی د جماعت د اقامت لپاره
جومات د شرط په درجه کسی نه دی پس له دې څخه پرته له عذر څخه پرته له جومات څخه به بل
ځای کښی د جماعت جواز پرته له کراهت څخه ثابت نه شو که چیرته دروغو خلکو لپاره به هر ځای
کښی د جماعت د کدو جواز و منل شي نو حضراتو فقهاوو رحمهم الله چه د برک جماعت د
عذرونو چه کوم تفصیل بیان کړی دی هغه ټول له منځه ځي او بې کاره کیږي با لفرض که چیرته د
دې جزئې دلالت پرته له عذر څخه په جواز باندې سلیم هم شي نو له دې څخه په دې باندې
همسره والی او عادت جوړولو جواز هېڅکله نه راوځي

له جومات څخه پرته په بل ځای کښی د جماعت د ادا کولو د کراهت یوه وجه دا هم ده چه دا د
جوماتونو د وړاندو سبب گرځي په (قرون مشهود لها بالحق) بلکه تر دې وروسته هم د امت په
اسلافو کښې بې له عذر پرته له جومات څخه په نورو ځایونو کښی د جماعت د ادا کولو په
ځانگړې توگه د عادت له مخې ئې مثال نه تر سترگو کیږي یواځې په یقیني توگ منافع او یا
سخت مریض له جماعت څخه ځان پاتې کوي لکه څرنگه چه د صحیح مسلم په مذکوره روایت
کښې تیر شو په صحیح البخاري کښې روایت دی چه نبي کریم ﷺ دا اراده ښکاره کړه چه چا به د
امام حم ورکړم او پخپله د داسې خلکو کورونو ته لاړ شم څوک چه د جماعت د لمانځه لپاره نه
راځي. او هغوی پخپلو کورونو کښې بند کړم او کورونو ته ئې اور وړ واچوم که چیرته په غیر
مسجد کښې د جماعت اقامت روا وای نو آیا د هغو مخالفت کوونکو لپاره به دا عذر قبل نه وای
چه هغوی په کور کښې جماعت کړی دی

لنډه دا چه د صحیحو حدیثونو او د امت د اسلافو له تعامل او د فقهاوو رحمهم الله له عباراتو
څخه دا ثابتیږي چه په جومات کښې له جماعت سره د لمانځ ادا کول ضروري دي البته معذور
خلک بری مستثنی دی دا خو عامه کلیه وه مخکښې د سوال د ځانگړتیا په اړه څو خبری وړاندې
کښی

۱ په مجلس کښې شریکیدونکو خلکو ته یواځې په جومات کښې د لمانځه ترغیب ورکول
پ د هغه د فضیلت بیانول کافي نه دي بلکه د مسئلې له ټول حقیقت څخه ئې خبرول ضروري دي چه
د غیر معذور سړي لپاره جومات ته نگ ضروري او پرته له جومات څخه ئې بل ځای لمونځ مکروه
حرامې او بدعت دی بلکه ښخولو خاصو خلکو باندې په کومو باندې چه شریعت د زور او جبر
کولو نه یواځې اختصار ورکړی دی بلکه امر ئې کړی دی چه هغوی ته دې د جومات په جماعت
کښې د سمولت حکم وسی

۲ معذور خلک دی په ښکاره ځای کسی د جماعت د ادا کولو په ځای په کوم بې ځای کسی
جماعت ادا کړی. نه ښکاره ځای کښې د معذورو خلکو له جماعت څخه لاندنی وند حو به دی

سہ کیری

۱۔ بہ دی کینی ہر ہفہ خلک چہ معذور نہ دی ہم د سستی یا لہ مسئلہ خجہ د ناخبر سا لہ
وحی سامبری کوم چہ د هفوی لپارہ ناجائز دی د دوی د دی گناہ سبب د معذورو خلکو همدا ولہ
جو پری

۲۔ خلک بہ دی عادی کار سرہ پرنہ عذر خجہ د جماعت د جواز بہ غیر جومات باندی
دنیل او سند جو پری خصوصاً بہ داسی حال کینی چہ د یوہ مقتدی فعل دی۔ عوام بہ حب او
سند وی دی تفصیل نہ هخوک فکر نہ کوی چہ دا فعل بہ عذر سرہ کیری او کہ برنہ لہ عذر خجہ
پس بہ دی عادی او دائمی فعل لہ وجہ چہ خومرہ خلک بہ غلط فہمی کینی بہ مبتلا کیدو سرہ
ناجائز کار کوی د هفوی د گناہ سبب همدا غلط فعل جو پری شو او د عوامو بہ گناہ کینی د مبتلا کیدو
سبب پیدا کول بخیلہ گناہ دہ

۱۶ رجب ۸۷۷ هجری

لفظولہ تعالیٰ اعلم

د تہو واللہ یار د دار العلوم خواب

حامداً ومصلياً ومسلماً د فہاوو د تصریح بہ مطابق خنی عذرونہ جماعت تہ د حاضریدو
مقتضوونکی دی چہ لہ هفو خجہ مرض۔ سختہ خنی او سخیہ گرمی چہ لہ ہفہ خجہ د مرگ یا
مرض اندیشہ وی۔ او شیخوخہ (ای افاضار شیعاً کبیراً الاستطیع المشی) یعنی دومرہ بودا سوب چہ
بہ لاری ملی نہ سی لہ دی برسرہ نور ہد محلف عذرونہ دی کوم چہ تر شلو پوزی رسیری چہ
تفصیل نہ علامہ سامی بہ ج ۱۔ ص ۴۱۰ کینی ذکر کری دی او د مراعی الفلاح بہ ۱۷۸ مخ کینی
موجود دی د نولو عذرونو د تفصیل دلہ ضرورت شہ لہ یادو شویو عذرونو خجہ خینی
عذرونہ داسی دی چہ عام او دائمی گرخی لکہ شیخوخہ (دیر بوداتوب) دی درجہ تہ رسیدل چہ
لک سحت شی نو د داسی سری لپارہ حکم دی چہ بہ کور باندی لمونخ ادا کری او د جماعت د
سوب د حاصلونو لپارہ داسی خلک بہ جماعت کینی شریک کری چہ د جومات جماعت تہ نہ خہ
برخو چہ د جماعت لہ ثواب خجہ محروم پاتی نہ شی او نور عذرونہ لکہ د یخنی۔ گرمی او مرض
عذرون دا حالت بوشان نہ پاتی کیری بلکہ بہ هفو کینی د کموالی۔ زیاتوالی۔ وجود او عدم بہ
اعتبار مرہ فرق موجود وی لہذا چہ کلہ دا عذرونہ پاتی نہ وی یا دومرہ کم شی چہ جومات تہ بہ
ملو سرہ د تکلف سامرگ ویرہ نہ وی نو جومات تہ بلل بہ واجب وی لہذا بہ صورت مسئلہ کینی
چہ بہ کومی زمانی یا وخنو کینی د تکلف د پشیدو اندیشہ وی جومات تہ بہ نہ حاضریدل
خہ پروا نہ لری لیکن بہ طبیعت کینی د بشاشت نکرہ والی د پیدا کیدو او د ضرر او تکلف د
اندسنی دنشوالی بہ صورت کینی جومات تہ د ملو حکم دی همدارنگہ بہ کوم وخت کینی برنہ

له سترې حجه د سورلي انتظام وي نو بايد چه جومات ته سړي لار شي جومات ته به حاصريد
په كلي توگه غوره كول په هېڅ ډول سره مناسب نه دي ځكه چه كله كله د طبيع د بازه والي ياد
سورلي د انتظام له وجې په تلو كېنې سختي نه وي همدارنگه نور خلك په عملي توگه به دي
باندې پوهيدلي شي چه اصل حكم جومات ته د تللو دي او جومات ته نه تلل د عذر له وجې دي
همدارنگه د خلكو له غلط فهمي څخه د را ايستلو لپاره ځينې كارونه غوره كړي يو دا چه به
هغه ځاي باندې كوم چه د لمانځه لپاره جوړ شوي وي دا اعلان ولگوي چه كوم خلك جومات تللي
شي په هغو باندې جومات ته تلل لازم دي. زياتي ثواب يواځې په جومات پورې اړه لري صرف
معذورين ترې مستثنى دي

دويم دا چه په كومه ورځ خلك زيات را جمع شي په ژبې سره هم اعلان وكړي چه د لمانځه وخت
راغی ټول خلك جومات ته لار شئ ځكه چه كيدلی شي داسې يو څوك به هم راغلی وي چه له
مخكېني اعلان څخه ناخبره وي. همدارنگه كوم خپلوان چه مو تر اثر لاندې وي هغو ته جومات
ته د تلو حكم وكړئ او اعلان بايد دومره مخكېني شي چه په وخت سره جومات ه په رسيدو سره
تكبير اولی ونيسي.

او په كور باندې د عذر په حالت كېنې چه كوم جماعت ادا كيږي په دې كېنې د عذر د خاوند په
شريكيډو كېنې څه مضائقه نشته او غير معذورينو ته جومات ته د تلو تلقين وكړئ ليكن د
كومې خاصې مجبوري يا سستۍ له وجې چه بيا هم شريك شي نو د هغه ذمه وار به هغه پخپله
وي او په دې كېنې د كلي خلك او د نورو ځايو خلك سره برابر دي د معذورينو لپاره رخصت
دي. او د غير معذورينو جومات ته حاضريدل مطلوب دي. او د دفترونو د خلكو د جماعت د
لمانځه نه پابند والی د جماعت مسقط نه دی. د دې ځواب به هغوی پخپله وركوي او له تنه
لمونځ كولو څخه دا بهتره ده چه په همدې جماعت كېنې شريك شي په دې سره د مسنوله
صورتونو ځوابونه وشول ولله اعلم بالصواب

الجواب صحيح

كتبه محمد وجيه غفرله

هغه احمد عثمان عطاءه ٢٥ رجب ١٣٨٧ هجري دارالعلوم دندولوله پاره هلع همدارآباد

د امام په لمانځه كېنې د كراهت له وجې د مقتديانو لمونځ هم مكروه كيږي

سوال كه چيرته د امام لمونځ مكروه شي نو آيا د مقتديانو لمونځ هم مكروه كيږي او كه نه؟
بنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مقتديانو لمونځ د امام د لمانځه تابع دی د دی لپاره د امام

لما نكح كنبى د كراحت د رافع كيدو له وجې د مفتديانو لمونځ هم مكروه كېږي
نقطو لله تعالى اعلم ٤ ذيقعد ١٢٦ هجرى

امام چه په كوم حالت كنبى خوك پيدا كړي بايد اقتداء ورپسې وكړي

سوال زید په داسې وخت كنبې راغی چه د ماسپښین جماعت ولاړ وو. زید چه كله اودس وكړ نو
امام په سجده كنبې وو نو آیا زید ته د تكبير تحریمه په ویلو سره په سجده كنبې له امام سره نو
ځای كیدل واجب دي او كه به د امام تر دریدو پورې انتظار كوي؟ بیا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب له امام سره باید په سجده كنبې شريك شي. دا یواځې د سجدې
خصوصیت نه دی بلكه امام چه په كوم حالت كنبې پيدا شي په هم هغه حالت كنبې دي ورسره
شريك شي پرته له كومې وجې ځنډ یا تاخیر گناه ده

عن علي ومعاذ بن جبل رضي الله تعالى عنهما قال قال رسول الله ﷺ اذا اثنى احدكم الصلوة والامام على
حال فليصنع كما يصنع الامام. رواه الترمذي. وعن ابى هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ اذا جئتم الى
الصلوة ونحن سجودا فاسجدوا ولا تعدوا شيئا الحديث. (رواه ابو داود) وفي العلانية ولو ادر كه را كعاً او ساجداً ان
اكبر رايه انه يرى كه اتي به اى بالثناء وفي الشامية (قوله او ساجداً) اى السجدة الاولى كما في المنية و اشار يا
لتقييد را كعاً او ساجداً الى انه لو ادر كه في احدى القعتين فالاولى ان لا يثنى لتحصيل فضيلة زيادة المشاركة
في القعود وكذا لو ادر كه في السجدة الثانية وتمامه في شرح المنية. (رد المحتار ج ١ ص ٣٥٦)

نقطو لله تعالى اعلم ٢٦ ذى قعد ١٣٥٦ هجرى

د ځنځي (نر بنځي) امامت صحيح نه دی

سوال د هجرا (نر بنځي) امامت صحيح دی او كه نه؟ او كه خوك اقتداء پسې وكړي نو آیا
لمونځ نې كېږي او كه نه؟ په داسې حال كنبې چه نر بنځي د شريعت متابع. لمونځ كوونكى او
دنداره وي او پيره ئى هم د شريعت مطابق پريښي وي؟ بیا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرنه په نر بنځي كنبې د نارينه وو علامه زياته وي نو امامت
ئى صحيح دی او كه چيرته بنځينه علامه سكونې زياته وي يا ئې دواړه علامې برابرې وي نو بيا ئې
امامت صحيح نه دی بلكه د خپلو همجنسو هم امام نه شي جوړيدلى البته د بنځو اقتداء ورپسې
صحيح ده

قال في الندو ولا يصح اقتداء رجل بامرأة وخنثى وصبي مطلقاً ولو في جنازة وفعل على الاصح وفي الشامية

(قوله ولا يصح اقتداء الخ) والخفي المبالغ تصح امامته للانبياء مطلقاً لفظ لا للرجل ولا لبقوله لاحتمال الوقوع و
ذكورة المقتدي ويصح اقتدائه بالرجل لا بمفعله ولا بانبياء مطلقاً لاحتمال ذكوره الخ (رد المحتار ج ۳، ص ۵۴۰)
لفظ والله تعالى اعلم ۹ ذى الحجة ۱۳۸۶ هجری

خنثی یا نرینخی به تر هلكانو به شاته صف كنبي دريوري

سوال در نرینخی امامت خو جائز نه دی لیکن په لومړي صف كنبي نې دریدل څرنگه دي؟ بښوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په نرینخی كنبي د نارینه علامه زیاته وي نو په لومړي
صف كنبي دریدلی شي او که چیرته د ښځې علامې پكنبي زیاتې وي نو د ښځو په صف كنبي به
دریږي که چیرته دواړه علامې برابرې وي نو بیا نې دریدلو ځای د ښځو او هلكانو تر منځ دی
یعنې د هلكانو شاته او له ښځو څخه به مخكښې دریږي

قال في التنوير فيقف بين صف الرجال والنساء وفي الشامية اذ لو وقف مع الرجال احتل انه انثى او مع
النساء احتل انه رجل (رد المحتار ج ۵، ص ۵۱۳) وفي التنوير ويصف الرجال ثم الصبيان ثم الخنثاء ثم
النساء (رد المحتار ج ۳، ص ۵۴۴) فقط والله تعالى اعلم ۹ ذى الحجة ۱۳۸۶ هجری

ركوع یا سجدي ته تر امام مخكښي د تللو حكم

سوال که چیرته مقتدي د لمانځه په کوم حرکت كنبي له امام څخه وړاندې والی وکړي یعنې
ركوع یا سجدي او داسې نورو ته تر امام مخكښې لاړ شي نو لمونځ نې کیږي او که نه؟ بښوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته امام په ركوع یا سجده كنبي په مقتدي پسې ورسیده نو
لمونځ نې کیږي لیکن له امام څخه وړاندې والی مکروه دی او که چیرته دومره مخكښې تر امام
سجدي ته تللی وي چه به بېرته را ولاړېدو سره له امام سره په قیام كنبي شریکیدلی شوای نو د
قیم خواته د مقتدي بېرته راګرځیدن واجب دي

قال في الشامية الخامس ان يأتي بها قبله ويذكره الامام فيهما وهو جائز لكنه يكره (رد المحتار ج ۳،
ص ۴۵۰) وفي العلامة لو رفع الامام رأسه من الركوع او السجود قبل ان يتم المأمور التسبيحات الثلاث
وجوب متابعتها وكذا عكسه فيعود وقال ابن عابد بن محمد (قوله وكذا عكسه) وهو ان يرفع المأمور رأسه
من الركوع او السجود قبل ان يتم الامام التسبيحات ح (قوله فيعود) اي المقتدي لو جوب متابعتها لامامه

اكمال الركوع وكراهة مسابقتها له فلو لم يعد ارتكب كراهة التحريم. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۱۳)

لفظ والله تعالى اعلم ۱۴ ص ۳۸۷ هجری

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال به شامي کښې ليکلي دي چه که چيرته يو چا رکوع او سجده دواړه له امام څخه مخکښې ادا کړل نو هغه به د يوه رکعت قضائي را اړوي او که چيرته ئې يواځې رکوع لم امام څخه مخکښې ادا کړه نو د څلورو رکعتونو قضائي به راوړي حالانکه په لومړي صورت کښې چه کومه وجه لسل شوې ده په دې صورت کښې هم بعينه هم هغه وجه موجوده ده د دې لپاره په دې صورت کښې هم بايد د يوه رکعت قضائي لازمه وای د شامي د دې ځای په ملاحظه کولو سره په دواړو صورتونو کښې فرق وليکئ؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب صحيح دا ده چه په دغو دواړو صورتونو کښې د دوه رکعتونو قضائي راوړي

قال الرافعي رحمه الله فيها ذكر من توجبه الزامه بر كعة نظر وذلك انه في الاولى لم يعتبر ركوعها ولا سجودها لكونها قبل الامام ويعتبر قيامها لكونها معه فكانه لم يأت بها فليتحققان من الغاية بها ويلغو قيام الغاية لكونه حصل قبل امام الاولى فبقي عليه الثانية ثم قيامه في الثالثة معتبر لانه مع الامام والركوع والسجود لا يعتبران لانها قبله فينتقلان من الرابعة اليها ويلغو قيام الرابعة لحصوله قبل تمام الغاية (۱) فبقي عليه الرابعة ايضاً فيلزمه ركعتان نظير ما قيل في الوجه الثالث وايضاً اذا لزمه ركعتان لو سجد قبله فقط لزمه في السجود ركع قبله بالاوئ وما ذكره من التوجيه هو المذکور في الخاتمة ثم توجيه الوجه الرابع محل نظر وتأمل وذلك انه حيث لغا ركوع وسجود الاولى يلغي ان يلتحقا من الغاية بها ويبطل قيام الثانية لوقوعه عقب قيام الاولى فتلزمه الثانية ثم اذا قام الى الثالثة مع الامام كان قيامه معتبراً ويلغو ركوعها وسجودها ثم اذا اتى بالارابعة التحق ركوعها وسجودها بالثالثة ويبطل قيامها وحينئذ يلزمه الثانية والرابعة حسبما قيل في الوجه الثالث. (التحرير المغتار ج ۱، ص ۴۴)

د حکم نه هغه حالت کښې دی چه په څلورو رکعتونو کښې مقتدي له امام څخه وړاندې والی کړی وی که خبره ئې يواځې نه اول رکعت کښې وړاندې والی کړی وی نو په دواړو صورتونو کښې به د يوه رکعت قضائي راوړي همدا رنگه د امام تر فارغېدو وروسته د قضائي حکم هلته دی

چه په وخت سره په غلطۍ باندې خبر نه شي او که نه نو حکم دا دی چه پاتې شوی رکن دې لومړی ادا کړي او بې دې په پاتې لمانځه کېنې د امام متابعت وکړي که چیرته نې په قصد سره د دې په خلاف وکړل نو لمونځ کېږي لیکن گنهگار به وي

لفظ والله تعالى اعلم ۷ ذی القعدة ۹۸ هجری

د مقتدي له اولې قعدې څخه د دریدلو حکم

سوال که چیرته امام په اوله قعده کېنې کښيني او مقتدي په ناڅاپي توگه ودریږي نو په دې اړوند څه حکم دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په مقتدي باندې قعدې ته بیرته را گرځیدل واجب دي **قال ابن عابدین رحمه الله عليه في الفتح والبحر وغيرهما من باب سجود السهو ان الموتر لو قام ساهياً في القعدة الاولى يعودو يقعدان القعود فرض عليه بحكم المتابعة (الى قوله) اقول الذي يظهر اهم اراحوا بالفرض الواجب (رد المحتار ج ۱ ص ۴۴) لفظ والله تعالى اعلم ۱۴ صفر ۱۳۷۸ هجری**

د اوږدې مودې تر امامت وروسته د کفر د اقرار حکم

سوال یوه سړې تر ډیرې مودې پورې امامت کاوه اوس پخپله د خپل کفر اقرار کوي او وائي چه ما د کفر په حالت کېنې لمونځونه کول آیا په مقتديانو باندې د دومره اوږدې مودې د لمونځونو بیرته را گرځول واجب دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د هغه په کفر باندې پرته له اقرار څخه بل کوم دلیل نه وي نو د اقرار له وخت څخه دی کافر او مرتد گنل کېږي په تیرې شوې زمانې کېنې د ده په اقتداء کېنې شوي لمونځونه صحیح دي

قال في شرح التنوير ولو زعم انه كافر لم يقبل منه لان الصلوة دليل الاسلام واجبر عليه وقال ابن عابدین رحمه الله عليه (قوله لان الصلوة دليل الاسلام) ای دلیل علی انه کان مسلماً وانه کذب بقوله انه صلي بهو هو کافر وکان ذلك الكلام منه ردة فيجبر على الاسلام. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵۴)

لفظ والله تعالى اعلم غرة جمادى الاولى ۱۳۸۶ هجری

تړیوې مودې وروسته څرگنده شوه چه امام کافر دی

سوال یوه سړې تر یوې اوږدې مودې پورې امامت کاوه اوس له قرائتو څخه معلومه شوه چه کافر دی لیکن هغه د خپل کفر اقرار نه کوي بلکه خپل ځان مسلمان بولي لیکن خلک د هغه په

خبره اعتماد نه کوي او خيال نه دا دی چه دی د نفاق له وجې خپل خان مسلمان ښکاروي مو او خومره لمونځونه چه د داسې امام په اقتداء کښی ادا شوي وي د هغو بیرته را گرځول واجب دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د شواهدو او قرائنو له مخی د هغه د کفر ظن غالب وشي نو په هغه پسې د شوي لمونځونو بیرته را گرځول واجب دي

قال في شرح التنوير و اذا ظهرت حدث امامه و كذا كل مفسد في رأى مقتدي بطلت فيلزم اعادةها و في الشامية (قوله و كذا كل مفسد في رأى مقتدي) اشار الى ان الحديث ليس بقيد فلو قال المصنف كما في النهرو لو ظهر ان امامه ما يمنع صحة الصلوة لكان أولى لميشمل ما لو اخل بشرط او ركن و الى ان العبرة برأى المقتدي حتى لو علم من امامه ما يعتقده انه مانع و الامام خلافه اعاد (قوله بطلت) اي تبين انها لم تدع ان كان الحديث سابقاً الخ (قوله فيلزم اعادةها) المراد بالاعادة الاتيان بالفرض بقريضة قوله بطلت لا المصطلح عليها وهي الاتيان بمثل المؤدي لخلل غير الفساد (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵۲)

لفظ والله تعالى اعلم ٤ جمادى الاولى ١٣٨٦ هـ مجرى

د لويانو په صف کښي د کوچنيانو د دريدلو حکم

سوال څه فرمائي د دين علماء کرام او د شرع متين مفتيان عظام يه دي مسئله کښی چه نابالغه هلکان د بالغو سره د لمانځه په يوه صف کښي دريدلي شي او که نه او آيا هغه نابالغه هلکن کوم چه څه نا څه پوهه ولري يعني د لمانځه وختونه د رکعتونو شمير د لمانځه د ادا کولو کيفيت او داسې نور پيژني نو د هغو خائنه حکم دی او که د ټولو يو حکم دی همدارنگه په لومړي دويه او دريم صف کښی هم کوم فرق شته او که د ټولو صفونو حکم يو دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته يواځي يو نابالغ هلک وي نو هغه بايد له بالغانو سره په يوه صف کښي ودرول شي. که چیرته نابالغه هلکان زيات وي نو دهغوی شاته درول مستحب دي و چپ نه دی لکن يه دی زموږ کښي هلکان بايد د لويانو په صف کښي ودرول شي ځکه چه د دوه زياتو هلکانو يو ځای له جمع کيدلو څخه خپل لمونځونه خرابوی بلکه د بالغانو په لمونځونو کښي هم خلل پيدا کوي

قال العلامة الرافعي رحمه الله (قوله ذكره في البحر محققاً) قال الرحمنى رعايتعين في زمانها ادخال الضمبان في صفوف الرجال لان المعهود منهم اذا اجتمع ضمبان لما كثر تبطل صلوة بعضهم ببعض و رعايتعدى ضررهم افساد صلوة الرجال العتي (التحرير المغتار ج ۱ ص ۴۳)

چونکه دا قول مطلق دی چه له دې وجې په لومړي. دویم او درېیم صف کېږي کوم فری بنسټ. دا حکم د هغو هلکانو په اړه دی کوم چه د لمانځه، اوداسه او داسې نورو په تمیز باندې پوهېږي زبات واړه هلکان د نارینه وو په صف کېږي درول مکروه دي بلکه جومات ته نې راوستل هم جائز نه دی

لفظ والله تعالی اعلم

۲۹ ربيع الاول ۹۳ هجري

د مقتدي په فتحې سره لمونځ نه فاسديږي

سوال څه فرماني علماء کرام او مفتیان عظام په دې مسئله کېږي چه که چیرته د امام وروسته تر دی چه دومره قرائت نې کړی وي چه لمونځ پرې روا کېږي. قرائت هیر سې او رکوع هم نه کوي او بل آیت ته هم نوپ نه اچوي بلکه بار بار همدغه آیت را گرځوي او د مقتدي په فتحه ورکولو باندې نې هم عمل و نه کړ د دې لپاره مقتدي څو څو ځله فتحه ورکړه آیا په دې صورت کېږي لمونځ فاسديږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ نه فاسديږي. البته امام ته داسې کول مکروه تحریمي دي همدارنگه مقتدي ته هم په فتحه ورکولو کېږي بیره کول مکروه دي

کما فی الدر. بخلاف فتحه علی امامه فانه لا یفسد مطلقاً لفاً و أخذ بكل حال أنه. وفي الحاشية ای سواء قرأ الامام قدماً ما تجوز به الصلوة ام لا انتقل الی آیه اعزى ام لا تکرر الفتح ام لا هو الاصح. نهر. وبعد اسطر (تتمه) یکره ان یفتح من ساعته كما یکره للامام ان یلجئه الیه بل ینتقل الی آیه اعزى لا یلزم من وصلها ما یفسد الصلوة و الی سورة اخر اویر کخ اذا قرأ قدر الفرض كما جزم به الزیلعی وغیره فی رواية قدر المستحب كما رجه الکمال بانه الظاهر من الدلیل و اقره فی المحرو و التبر و نازعه فی شرح المنیة و رج قدر الواجب لشدة تأکده. (رد

۲۹ ذی قعدة ۱۳۹۳ هجري

لفظ والله تعالی اعلم

المحتار ج، ص ۵۸۲

د مقتدي له تشهد يا درود څخه تر فارغیدو مخکېږي د امام سلام اړول

سوال امام سلام واپاره او د مقتدي تشهد لا پوره شوی نه دی نو آیا مقتدی به تشهد پوري کوډ او سلام به اړوي او که به له امام سره سلام اړوي؟ او که چیرته مقتدي تشهد او درود ووني بې سلام واپړی نو آیا د مفدي په لمانځه کېږي کوم کراحت راځي او که نه؟ بینوا سوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کېږي په مقتدي باندې د تشهد پوره کول او د درود نه پرېښودلو سره د امام متابعت کول سړي واجب دي له تشهد څخه په فارغیدو دی سلام واپړوي او درود دی نه وانی د سهند پرېښودل مکروه تحریمي دی همدارنگه په درود کسې به منعولسو سره ه سلام کسې بخیر کول یا د رکوع او سجدي د تسبیحاتو په پوره کولو کسې له

امام حجه وروسه يانی كبديل مكروه حريمي دي

قال في شرح التنوير واعلم انه مما يمتنع على لزوم المتابعة في الاركان انه لو رفع الامام رأسه من الركوع او السجود لقل ان يتم المأمور بالتسبيحات الغلاط وجب متابعتها وكذا عكسه فيعود ولا يصير ذلك كوعين بخلاف سلامه وقيامه لغالطة قبل اتمام المؤتمر التشهد فانه لا يتابعه بل يتمه لوجوبه ولو لم يتم جاز ولو سلم والمؤتمر في ادعية التشهد تابعه لانها سنة والناس عنه غافلون. وفي الشامية (قوله ولو لم يتمه جاز) اي مع كراهة التحريم كما افاده ح الخ. (قوله في ادعية التشهد) يشمل الصلوة على النبي ﷺ وبه مزح في شرح

المنية. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۶۳) فقط وله تعالى اعلم ۲۷ ذي قعدة ۱۳۸۶ هـ

د شافعيانو او اهل حديثو امامت

سوال آيا د حنفيانو لمونخنه په شافعيانو يا اهل حديثو پسي كيږي او كه نه؟ بڼوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته دا يقين نې وي چه امام د لمانځه په اركانو او شرائطو كښي د نورو مذهبونو رعايت كوي نو افتداء وريسي پرته له كراهت څخه جائزه ده او كه چيرته نې د نه رعايت كولو يقين وي نو په داسې چا پسي ادا شوي لمونځ به صحيح نه وي او د چا چه حال معلوم نه وي په هغه پسي اقتداء مكروه ده نن صبا ډير غير مقلدين يواځې دا نه چه د مذهبو د رعايت خيال نه ساتي بلكه مذهب غلط بولي او په قصد سره د دوي خلاف كار كوي. او دا كار تواب گني د دې لپاره د داسې خلكو له اقتداء څخه حتى الامكان ځان ساتنه لازمه ده لښكر ضرورت په وخت په دوي پسي لمونځ ادا كړئ او جماعت مه پرېږدئ **قال في العلائقة عن المحران** تيقن المرء اقله ميكره او عدها لم يصح وان شك كره. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۲۱)

دا تفصيل په هغه وخت كښي دي چه دا امام صحيح العقيدة وي. كه چيرته نې عقیده فاسده وه. مقلدنو نه نې مشركن وبل او سلفو نه نې ښكښت كوله نو د داسې چا امامت به هر حال مكروه تحريمي دي فقط وله تعالى اعلم ۲۹ ربيع الآخر ۱۳۸۶ هـ

د نوكر يا ملازم لپاره د جماعت پرېښودل جائز نه دي

سوال ښه چيري مردود دي جماعت د لمانځه لپاره حومات به ځي خو افسران مانكران نې دې چه د كار په وجه كسي د لمانځه د اكون ضروري نه دي د دې لپاره چه به دې سره مالك به نودان سوري شيعه به دې سره كس چه حك دې استوا توجرو
الجواب باسم ملهم الصواب د مسرور به وې د جماعت پرېښودل جائز نه دي د مسرور

مستحق سخت گناهگر دی کوم مزدور یا ملازم نه چه په جماعت سره د لمانځه د ادا کولو اجاره نه وي نو هغه نه د د سې ملازم يا مزدوري پرېښودل واجب دي

فقطولنه تعالی اعلم ۲۵ صفر ۱۳۹۲ هجری

د ریاحي «باد خارجیدونکی» مریض لپاره د جماعت پرېښودل جائز دي

سوال نو سړی د ریاحي تکلیف مریض دی د ده غالب گومان دی چه که چیرته د جماعت د لمانځه لپاره جومات نه لار شي نو باد یا ریح نې ووځي نو په داسې صورت کښې په داسې سړي باندې جماعت واجب دی او که نه؟ که چیرته دی په کور کښې لمونځ ادا کړی نو د جماعت ثواب ورکول کیږي او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې حالت کښې په ده باندې په د جماعت د پرېښودلو گناه نه وي بلکه د یواځې لمانځه په ادا کولو سره هم ده ته د جماعت ثواب ورکول کیږي

قال فی الشامیه معزی الی نور الايضاح واذا انقطع عن الجماعة لعذر من اعذارها وکان قد تمت حضوره لولا العذر یحصل به ثوابها آة والظاهر ان المراد به العذر المانع كالمرض والشیغوعه والفلج بخلاف نحو المطر و الطین والبرد والعی تأمل (رد المحتار ج. ۱ ص ۵۱۸) فقطولنه تعالی اعلم ۲۰ جمادی الآخر ۱۳۹۲ هجری

د جومات په جماعت کښې د ښځو شریکیدل مکروه دي

سوال ښځو ته د جمعې یا اخترونو یا د ښځگوني لمونځونو په جماعت سره په جومات کښې دننه یا د جومات په بام یا په کوم بل ځای کښې د پردې شا ته یا په مدرسه کښې کومه چه له جومات سره لگیدلې وي په نارینه امام پسې د لمانځه ادا کول جائز دي او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ښځو لپاره په جماعت کښې شریکیدل مکروه تحریمي دي قال دی شرح التنویر ویکره حضورهن الجماعة ولو لجمعة وعیدو وعظ مطلقاً ولو عجزوا لیل علی المذهب المفتی به لفساد الزمان (رد المحتار ج. ۱ ص ۵۱۹) فقطولنه تعالی اعلم ۵ رجب ۱۳۸۷ هجری

دوړو متيازو، غټو متيازو یا د زیاتې لوړې له وجې

د جماعت د پرېښودلو حکم

سوال که چیرته د جماعت لمونځ درېدلې وي او دې خواته زیاته لوړه وي او خوراک هم بالکل تیار وي. یا چه غټی یا وړې مښکې وراغلي وي نو کوم یو به وړاندې کوي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په نوموړې صورت کښې د خوراک، غټو او وړو متيازو حاجت نه

قال فی الذکر فلا تجب علی مریض (الی قوله) او مدافعة احد الاغیثین و اراة سفر و قیامه عمریض و حضور
طعام تتوقع نفسه ذکرة الحدادی الخ. (ردالمحتار ج ۱ ص ۵۲۰)

لفظ ولله تعالی اعلم ۳ ذی قعدة ۱۳۹۷ هجری

یواخی د نامحرمو بنخو امامت مکروه تحریمی دی

سوال زید یواخی د بنخو امامت کوی آیا داسې کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د بنخو له پردې سړي سره لمونځ کول مکروه تحریمی دي په داسې
حال کې چې چه له هغوی سره کوم محرم نارینه یا محرمه بنځه نه وي که چیرته له دوی څخه کوم یو
په جماعت کېنې شریک وي نو بیا پروا نه لري لیکن بیا به هم د زمانې د فساد له وجې احتیاط
ضروري دی

قال فی الذکر و یکره حضورهن الجماعة ولو جمعة و عید و وعظ مطلقاً ولو عموماً لئلا علی المذهب المفتی به
لفساد الزمان (الی) کها تکره امامة الرجل لهن فی بهت لیس معهن رجل غیره و لا محرم عنه کأخته او زوجته او
امته اما اذا کان معهن واحد من ذکر او امهن فی المسجد لا یکره بهر (ردالمحتار ج ۱ ص ۵۲۹)

تر اذان وروسته په جومات کېنې یواخی لمونځ کول او تلل

سوال د کوم کار د بیړې لکه سفر یا کوم بل ضروري کار له وجې تر اذان وروسته په جومات
کېنې د یواخی لمانځه په ادا کولو سره له جومات څخه تلل او د جماعت پریښودل په داسې حال
کېنې چه جماعت ناوخته ادا کیږي جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د جماعت په انتظار کېنې معتد به حرج (معقول تکلیف)
وی نو د جماعت پریښودل جائز دي

قال فی التعلیل فتنس او تجب علی الرجال العلاء المألفین الاحرار القادرین علی الصلوة بها الجماعة من غیر حرج (رد
المحتار ج ۱ ص ۵۱۹) لفظ ولله تعالی اعلم ۱۵ ذی قعدة ۱۳۸۷ هجری

د جومات د لرې والی له وجې د جماعت د پریښودلو حکم

سوال د زید کور له جومات څخه لرې دی. د تیز تلونکي لپاره د پنځلسو دقیقو لار ده. د
پنځگونې لمونځونو په ادا کولو سره ډیر ضروري کارونه پاتې کیږي او ساره هم زیات دي نو په
دې صورت کېنې که چیرته زید د پنځگونې لمونځونو له جماعت سره په ادا کولو کېنې کوتاهي

و كرى نو گنهگار خوبه نه وي، په عذر سره بابې له عذره ټينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب لكه څرنگه چه به پنځلسو ديفو كښې تيز تلونكى سړى يو مبل
 مسافه وهلى شي او اوبو چه يو ميل لرې وي نو د اوداسه لپاره تر هغه ځايه تلل ضروري نه دي
 بلكه تنم كول صحيح دي له دې څخه ثابته شوه چه د يو ميل مسافې په طى كولو كښې حرج دى
 او حرج د جماعت د لمانځه ساقطونكى دى
 قال فى التنوير فتسن او تجب على الرجال العقلاء البالغين الاحرار القادرين على الصلوة بالجماعة من غير
 حرج (رد المحتار ج ١ ص ٥١٨) فقط والله تعالى اعلم ٢٩ ذى قعدة ١٣٨٧ هجرى

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال له كور څخه چه جومات په څومره فاصلې كښې وي نو د جماعت د لمانځه ادا كول
 واجب نه وي كه چيرته سورلى وي نو بيا په وجوب كښې كوم فرق راځي او كه نه؟ ټينوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب په عامو ښارونو او قصباتو كښې چه په عمومي توگه د محله يا
 كلي څومره اندازه وي كه چيرته جومات له دې اندازې څخه په زياتې فاصلې باندې وي نو د
 جماعت لپاره تلل واجب نه دي په دې كښې د سورلى وجود او نه وجود سره برابر دى
 قال فى العلائقة فتسن او تجب ثمرته تظهر فى الاثم بتركها مرة على الرجال العقلاء البالغين الاحرار
 القادرين على الصلوة بالجماعة من غير حرج وقال ابن عابدن رحمته الله عليه (قوله ولو فاتته ندب طلبها) فلا يجب
 عليه الطلب فى المساجد بلا خلاف بين اصحابنا بل ان اتي مسجداً للجماعة اخر لحسن وان صلى فى مسجد حقه
 منفرداً لحسن، وذكر القدورى يجمع اهله ويصلى بهم يعنى وينال ثواب الجماعة كذا فى الفتح، واعترض
 الشرى بلالى بان هذا ينافى وجوب الجماعة واجاب ح بان الوجوب عند عدم الحرج وفى تتبعها فى الاماكن
 القاصية حرج لا يخفى. (رد المحتار ج ١ ص ٥١٨) فقط والله تعالى اعلم ٢٠ جمادى الاولى ١٣٩٩ هجرى

د خصي سړى امامت

سوال كوه سړى چه په جبر او زور سره خصي شوى وي امامت ئې جائز دى او كه نه؟ ټينوا
 توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب له خصي حجه ضيعه څه نا څه انقباض، قبض، وي د دې لپاره د
 د سى سړى امامت مكروه نزيهې دى البسه كه حرنه له ده څخه زيات مستحق امام موجود نه وي
 بـه حـجـ كـر اـهـلـ شـيـد كـهـا قـالـوا فى المـجـبـوب فقط والله تعالى اعلم ٩ جمادى الآخر ٨٨ هجرى

امام د سنتو تر ادا کولو مخکښې د جماعت لمونځ ورکولی شي

سوال د ماسپښين د جماعت وخت پوره شو، نو آیا د ساعت په اعتبار سره امام بايد لومړی د ماسپښين سنت ادا کړي او که خلکو ته د جمعې لمونځ ورکړي؟ بښوا توجرو؟

الجواب باسم ملهم الصواب په امام باندې د ټول شوي وخت رعايت کول لازم دی د دې لپاره امام دې له جماعت څخه مخکښې له سنتو څخه د فارغیدو اهتمام وکړي که چیرته کله کله د عذر له وجې تاخیر ترې وشي نو مقتديان بايد امام ته د سنتو د ادا کولو وخت ورکړي که چیرې داسې ونه شول او د سنتو له ادا کولو مخکښې ئې لمونځ ورکړ نو صحيح دی

لفظولله تعالیٰ اعلم ۱۵ دی قعده ۸۸ هجری

د امام په پورته منزل کښې د دریدلو حکم

سوال یو جومات درې پوره دی، په منځني پور کښې امام درېږي په کښتني او پورتي منزل کښې مقتديان درېږي، نو آیا په کښتني پور کښې د مقتديانو لمونځ صحيح کیږي او که نه؟ په نوموړې طریقې باندې د لمانځه ادا کول جائز دي او که نه؟ بښوا توجرو؟

الجواب باسم ملهم الصواب اقتداء صحيح کیږي لیکن امام باید په کښتني پور کښې ودرېږي په پورتي منزل کښې دې پرته له ضرورت څخه نه درېږي د جومات د اصل وضع (جوړښت) او د امت د متوارث په میراث کښې د پاتې شوي عطا په خلاف دی

لفظولله تعالیٰ اعلم ۱۱ رمضان المبارک ۸۸ هجری

د جومات په پورتي منزل یا پور کښې د جماعت ادا کول

سوال یو جومات دوه منزله دی په کښتني منزل کښې حبس (هوا بنده) وي د دې لپاره د گرمۍ په موسم کښې که چیرته په پورتي منزل کښې جماعت وشي نو کوم قباحت خو به پکښې نه وي؟ بښوا توجرو؟

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د جومات په سر باندې مستقل مسقف منزل نه وي نو په داسې حالت کښې پرته له ضرورت څخه د جومات بام ته ختل او د حبس او داسې نورو له وجې په بام باندې بواځې لمونځ کول یا جماعت کول مکروه دی البته په جومات کښې د ننه د ځای د نشووالي له وجې د څه مقتدانو په بام باندې لمونځ کول مکروه نه دی

قال فی الھندیۃ فی الباب الخامس من کتاب الکراهیۃ الصعود علی سطح کل مسجد مکروه ولھذا اذا اشدت الحر یکره ان یصلوا بالجماعۃ فوقہ الا اذا ضاق المسجد لم یثبت فی لا یکره الصعود علی سطحه لھذا اذا اشتد

الغرائد (عالمگیری ج ۳ ص ۲۲۱)

نوموری صورت له دې څخه څه مختلف دی ځکه چه په دې کښې د جومات پورتنی منزل مسقف دی او د لمانځه په نیت باندې جوړ شوی دی لهذا په دې کښې هغسې کراحت نشته، لیکن له نفس کراحت څخه خالي هم نه دی د دې لپاره کښتنی منزل پرینودل او په پورتنی منزل کښې د جماعت ادا کول د جومات د اصل وضع (جوړښت) او د امت د متوارث عمل په خلاف دی همدارنگه د جومات کښتنی منزل له جماعت څخه خالي پاتې کیدل د جومات د ادب او احترام خلاف دی البته د حبس او داسې نورو عذرونو له وجې پرته له کراحت څخه جائز دی

فقطوله تعالی اعلم ۱۹ رمضان المبارک ۸۸ هجری

په رکوع کښې د شریکیدو صحیح طریقه

سوال یو سړی په داسې حالت کښې په جماعت کښې شریکېږي چه کله امام د رکوع په حالت کښې وي نو داسې سړی څه باید وکړي؟ که چیرته خاص په زړه کښې د لمانځه نیت وکړي ځکه چه په ژبې سره ویل خو یواځې مستحب دی. تکبیر تحریمه ووايي. د دویم تکبیر په ویلو سره فوراً رکوع ته لاړ شي. لږ غوندې توقف او قیام هم و نه کړي. او په دې وخت امام په رکوع کښې وي لیکن مقتدي تر شریکیدو وروسته فوراً ودرېږي نو بیا دا وبل کیږي چه دا رکعت مقتدي ونیو. تر تکبیر تحریمه وروسته د لاسونو نړل ضروري دی او که نه او همدارنگه تر تکبیر تحریمه وروسته د یو ځل یا درې ځلې د نسبیح ویلو په اندازه دریدل ضروري دي او که نه؟ په رکوع کښې له امام سره مطلق شریکیدل کافي دی او که تر دومره څنډه پورې له امام سره په رکوع کښې پاتې کیدل ضروري دي چه یو ځل یا درې ځله د رکوع نسبیح ویلی شي لنډه دا چه دا ولیکئ چه په داسې حالت کښې مقتدي د کوم کار په تر سره کولو کښې رکعت پیدا کولی شي او له کومو کارونو پرته رکعت نه شي تر لاسه کولی او د کومو کارونو کول ضروري نه دي؟ په دې مسئلې باندې د نه پوهیدو له وجې اکثره خلک غلطی کوي. د دې لپاره د پوښتنې ضرورت پېښ شو؟

بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په نوموړي صورت کښې رکعت پیدا کیږي صحیح طریقه ئې دا ده چه د قیام په حالت کښې تکبیر تحریمه وویل شي بیا فوراً د دویم تکبیر له ویلو پرته رکوع ته لاړ شي تر تکبیر تحریمه وروسته دې لاسونه نه تړي. په رکوع کښې له امام سره لږ غوندې شریکیدل هم کافي دي تر دې پورې که چیرته مقتدي په داسې حالت کښې د رکوع لپاره ټیټ شو چه امام له رکوع څخه د پورته کېدو په حال کښې وو لیکن امام لا پوره نه وو دریدلی چه د مقتدي لاسونه ښکتنو ته ورسیدل نو په دې صورت کښې مقتدي دا رکعت پیدا کړ د دې لپاره مقتدي ته په

کسې د يو ځل مسيح ويلو نه بداره ناستې کيدل واجب دي. هر دې وروسته د ح...
 مسيح په رسوونو سره د امام مساحت پري واجب دی

رياني تحليل په نښه کړي دي

للفطوله تعالى اعلم ۱۴ ذی القعدة ۸۸ هجري

د رشوت خور سړي امامت

سوال يو سړی حکومې افسر دی او رشوت هم اخلي په داسې سړي پسي لمونځ جائز دی او
 که نه استوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب رشوت اخيستونکی فاسق دی د دې لپاره په داسې سړي پسي
 لمونځ مکروه تحریمي دی للفطوله تعالى اعلم ۲۳ رجب ۸۹ هجري

د تلویزون د کتونکي امامت

سوال په داسې امام پسي اقتداء کول چه تلویزون گوري جائز دي او که نه؟ همدارنگه د
 نورون کتل چنگه دی استوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تلویزون کتل ناروا دی او په داسې امام پسي اقتداء مکروه
 تحریمي ده لکن لمونځ کبړی بېرته را گرځول ئې ضروري نه دي

للفطوله تعالى اعلم ۲۲ صفر ۹۰ هجري

د داسې سړي د امامت حکم چه په کور کښې ئې شرعي پرده نه وي

سوال که حبرته د امام صاحب نسخه شرعي پرده نه کوي نو آیا د داسې سړي امام جوړول جائز
 دی او که نه استوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د کوم سړي په کور کسې چه د شرعي پردې همده نه وي هغه
 داسې داسې سړي مه جوړول جائز نه دی. امامت ئې مکروه تحریمي دی لکن څوک چه به
 سختی سړی د سړي د کونو قدرت و نه لري د هغه امامت ئې له کړه ه حجه جائز دی

للفطوله تعالى اعلم ۲۰ ربيع الآخر ۸۹ هجري

د مقتدي د تشهد تر پوره کيدو مخکسې امام پورته شو

سوال ان مقتدي دی چل تشهد پورا کړی و و د سړي او که د ماء دخفت وکړی په داسې
 حال کسې چه ماء د مقتدي د تشهد تر پوره کيدو مخکسې د سړي مقتدي د نسخه په ستر
 هغه ماء سره ک د سوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مقتدي دې تشهد پوره کړي بيا دې ودرېږي **قال في الشامية** (قوله ومتابعة الامام) والحاصل ان متابعة الامام في الفرائض والواجبات من غير تأخير واجبة فان عارضها واجب لا ينبغي ان يفوته بل يأتي به ثم يتابع كما لو قام الامام قبل ان يتحرر المقلد في التشهد فآه يعتقه ثم يقوم لان الاتيان به لا يفوت المتابعة بالكلمة وانما يؤخرها والمتابعة مع قطعه تفوته بالكلمة فكان تأخير احد الواجبين مع الاتيان بهما اولى من ترك احدهما بالكلمة الخ (رد المحتار ج ۱، ص ۳۳۹)
نقط ولله تعالى اعلم ۲۲ رجب ۱۳۸۹ لـ هجري

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال زید مقتدي د اولي قعدې تشهد لانه وو پوره کړی چه امام ودریده په دې موده کښې چه مقتدي خپل تشهد پوره کاوه نو امام له رکوع څخه خپل سر را پورته کړ او له زید څخه د امام رکوع تیر شو نو آیا زید به څه ډول خپل لمونځ پوره کوي او لمونځ ئې څنگه صحیح کیږي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په داسې صورت کښې دې مقتدي تشهد او نور واجبات او فرائض په امام پسې وروسته وروسته ادا کوي نو لمونځ ئې صحیح کیږي
قال في الشامية فان عارضها واجب لا ينبغي ان يفوته بل يأتي به ثم يتابع كما لو قام الامام قبل ان يتحرر المقلد في التشهد فآه يعتقه ثم يقوم. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۳۹)
نقط ولله تعالى اعلم ۷ جمادى الاولى ۱۳۹۲ لـ هجري

د بدعتي سړي امامت

سوال په بدعتي پسې لمونځ جائز دی او که نه او آیا داسې سړی د امامت قابل دی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نن صبا د مبتدعه ډلې عقائد د شرک تر اندازې پورې رسیدلي دي د دې لپاره په هغوی پسې لمونځ نه کیږي البته که چیرته کوم بدعتي شریکه عقائد و نه لري بلکه موحد وي یواځې د دریمې څلویښتمې او داسې نورو غوندې بدعتانو کښې مبتلا وي نو امامت ئې مکروه تحریمي دی

قال في الشامية فهو (الفاسق) كالمتدع تكره امامته بكل حال. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۲۲) وقال العلامة الحلبي رحمه الله بعد ما حرر من ان كراهة تقديم الفاسق كراهة تحریم ويكره تقديم المبتدع ايضاً لانه فاسق

من حیث الاعتقاد و هو اشد من الفسق من حیث العمل لان الفاسق من حیث العمل یعترف بأنه فاسق و بخلاف
و یستغفر بخلاف المبتدع و المراد بالمبتدع من یعتقد شیئاً علی خلاف ما یعتقد اهل السنة و الجماعة و اما
یموز الاقتداء به مع الکراهة اذ لم یکن ما یعتقده یؤدی الی الکفر عند اهل السنة اما لو کان مؤدیا الی الکفر فلا
یموز اصلاً الخ (غنیة ص ۲۸۰)

که چیرته کوم صحیح العقیده امام پیدا شی نو د بدعتی په اقتداء کښې لمونځ مه کوئ او که
نه په همدې پسرې لمونځ وکړئ او جماعت مه پریرېږئ. د بدعتی په اقتداء کښې اگر که ادا شوی
لمونځ مکروه تحریمی دی لیکن بیرته راځرځول نه واجب نه دي دا د داسې بدعتی حکم دی چه
مشک نه وي د شرکي عقائدو د درلودونکي حکم پورته لیکل شوی دی چه په هغه پسرې قطعاً
لمونځ کیږي نه

۷ ربیع الآخر ۱۹۱۰ هجری

نقطه والله تعالی اعلم

له اصرار (د لمر د زېړوالي) څخه مخکښې چه جماعت نه کیده

نو یواځې دې لمونځ وکړي

سوال د مازدیګر لمونځ دلته په یوه جومات کښې ډیر ناوخته کیږي د ماښام او مازدیګر تر
منځ کله یو ساعت پاتې وي او کله نیم ساعت او کله له دې څخه کم وخت پاتې وي چه جماعت
درېږي نو که چیرته یو څوک له دې وجې څخه په داسې جماعت کښې نه شریکیږي نو ګنهنګار به
وي او که نه؟ بینوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لمر تر اصرار پورې تاخیر جائز دی تر دې وروسته تاخیر مکروه
تحریمی دی لهذا د لمر تر اصرار مخکښې که چیرته جماعت نه قائمیده نو یواځې دې لمونځ
وکړي له مشاهدې څخه تابته شوې ده چه په کراچۍ کښې د لمر اصرار له غروب څخه تقریباً
پنځلس دقیقې مخکښي وي د مکروه وخت تفصیل د احسن الفتاوی په دویم جلد کښې ملاحظه
کړئ

۱۶ رجب ۱۹۱۰ هجری

نقطه والله تعالی اعلم

د مقتدی په قصد سره تشهد نه لوستل

سوال که چیرته یو څوک په امام پسرې قصداً التحیات او درود شریف و نه وائي نو لمونځ نه
کښي او که نه؟ بینوا بوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب درود شریف منّت دی او التحیات واجب دی منفرد یا امام چه په
قصد سره واجب پریرېږي نو لمونځ نه واجب الاعاده دی او که سهواً بری سې نو سجده سهو
واجبه ده لیکن به مقتدی باسې سهواً د وجب د برسرولو سره به سجده سهو نشه او به د نسخه

بیرنه را گرځول له دې څخه څرگنده شوه چه د مقتدي د واجبو پريښودل کوم جابر نه لري لهدا په قصد سره د واجبو پريښودل به د اعاده موجب نه وي برسيره پر دې فقهاوو رحمهم الله تعالى د امام په متابعت کښې د واجبو د پريښودو په بحثونو کښې چيرته هم د اعاده حکم نه دی لکلی حالانکه د دې په ځينو مواقعو کښې په ارکانو کښې تکرار او په هغو کښې تقديم او ساخر هم شته له دې څخه هم همدغه مفهوم را ووهي چه د مقتدي قصد د اعاده بېرته را گرځولو موجب نه دی سره له دې په اعاده کښې احتیاط دی د مقتدي سهو د اعاده د نه موجب کيدو باندې فقهاوو رحمهم الله بحث ليکلی دی نو په عمد کښې خو به په طريقه اولی سره بحث وي لهدا اعاده بېرته ده

لفظولله تعالى اعلم ۱۵ جمادی الآخر ۹۱ هجري

د مودودي عقائدو د درلودونکي امامت

سوال له جماعت اسلامي سره د تعلق درلودونکي حافظ پسي د قرآن کریم اوریدل جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د داسې سړي امامت مکروه تحریمي دی که چيرته په فرائضو کښې د صحيح عقيدې خاوند امام میسر نه شي نو په همدې امام پسي دې وکړي لیکن تراویح دې په هر صورت کښې د ده په اقتداء کښې نه کوي چه صحيح امام پیدا نه شي نو تراویح تنها تنها ادا کړئ د مودودي عقائدو د تفصیل لپاره د بنده رساله مودودي صاحب او تخریب اسلام د احسن الفتاوی په اول جلد کښې وگورئ.

لفظولله تعالى اعلم ۱۸ رمضان المبارک ۱۳۹۱ هجري

د قضائي له ادا کولو پرته که په جماعت کښې د شریکیدلو حکم

سوال یو سړی د ترتیب خاوند دی. هغه په سهو سره له جماعت سره لمونځ شروع کړ د لمانځه په منځ کښې وریاد شو چه زه خو د ترتیب خاوند یم اوس د ده لپاره څه حکم دی؟ آیا لمونځ ئې له دې جماعت سره کیږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته له جماعت سره تر شریکیدو مخکښې ئې قضائي لمونځ په زړه وو نو په جماعت کښې دې نه شریکيږي بلکه لومړی دې قضائي وکړي لیکن په جومات کښې د لمانځه د قضائي گناه لره د پټ ساتلو لپاره لازمه ده چې له سهار او ماښام پرته په نورو وختونو کښې دې له جماعت سره د نقلو په نیت شریک شي وروسته دې اول قضائي لمونځ وکړي او سادې د وخت لمونځ وکړي او که چيرته سهواً په جماعت کښې شامل شي نو له امام سره دې د لمونځ پوره کړي. دا لمونځ ئې نقلی وگرځده. له دې وروسته دې قضائي لمونځ وکړي. سادې به

امام سره ادا شوى د وخت لمونځ دوباره ادا کړي

قال في الشامية (قوله للغیر المشهور من نام عن صلوة) تمام الحديف اولسها فلم يذکرها الا وهو يصل مع الامام فلم يصل الي هو فيها لم ليقلض التي تذکرها ثم لم يعد التي صلى مع الامام ح عن الد. (رد المحتار ج. ۱)

۱۰ ص ۱۳۹۱ هجرى

لفظ والله تعالى اعلم

ص ۱۸۰

د خپلي ښځې د خواهش د پوره کولو لپاره د جماعت د پرېښودلو حکم

سوال آذان شوى دى او سړي ته خپله ښځه وائي چه تر لمانځه مخکښې زما خواهش پوره کړه. که چيرته د ښځې خواهش پوره کړي نو جماعت فوت کيږي په دې صورت کښې دې سړى څه کوي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته خاوند ته هم تر دې حده ميلان (خواهش) پيدا شو چه په لمانځه کښې ئې پوره توجه نه پاتې کيده نو د جماعت پرېښودل جائز دي. خان دې فارغ کړي او په پوره اطمینان دې لمونځ وکړي او که چيرته خاوند تر دې اندازې پورې خواهش نه درلود نو يواځې د ښځې په وينا سره د جماعت پرېښودل جائز نه دي

۲۶ ذى الحجه ۱۳۹۱ هجرى

لفظ والله تعالى اعلم

د امام لپاره د محراب له منځنۍ برخې څخه بلې خوا ته دریدل مکروه دي

سوال امام ته د لمانځه لپاره د محراب منځنۍ برخه پرېښودل او ښۍ يا کښې خوا ته دریدل څنگه دي او که چيرته د محراب د ننه منبر لگېدلى وي لکه څرنگه چه په اکثرو جوماتونو کښې لیدل کيږي نو په دې صورت کښې امام بايد په کوم ځای کښې ودرېږي. مسئله واضحه کړئ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له محراب څخه مقصود دا دى چه امام د صف خاص په منځنۍ برخه کښې ودرېږي او دا سنت دى البته که چيرته محراب په صحيح توگه د صف په منځنۍ برخه کښې واقع وي نو د محراب عين منځنۍ برخه پرېښودل او ښۍ يا کښې خوا ته دریدل مکروه دي که د محراب د ننه منبر و او که نه وي. په هر حال دې د محراب وچ په منځ کښې بايد ودرېږي په ډېرو جوماتونو کښې لیدل شوي دي چه امام د منبر د ځای په پرېښودلو سره د پټې محراب په منځ کښې درېږي. دا مکروه ده د دې اصلاح لازم دى. او د دې مسئلې خبرونه ضروري ده. بلکه له دې څخه هم زيات د جوماتونو په نعمر او جوړولو کښې د دې اصلاح سخت ضرورت دى چه د منبر ځای به ښې طرف پرېږدى د جومات په وچ منځ کښې داسې محراب جوړ کړى چه محراب د

جومات په عین منځنۍ برخه کښې راشي یعنې چیرته چه امام درېږي له هغه ځای څخه د جومات د دواړو خواوو مسافه او فاصله سره برابره وي

قال ابن عابدین رحمۃ اللہ علیہ قال فی المعراج فی مبسوط بکر السنة ان یقوم فی المحراب الی معتدل الطرفان ولو قام فی احد جانبي الصلوة یکره (رد المحتار ج ۱ ص ۵۲۱) فقط والله تعالی اعلم ۲۷ محرم ۱۳۹۲ لمرجی

له امام څخه مخکښې سلام گرځول مکروه دي

سوال څه فرماني علماء کرام په دې مسئله کښې چه يوه مقتدي له امام څخه مخکښې سلام وړاوه. آیا په دې صورت کښې د مقتدي لمونځ وشو او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : لمونځ نې وشو لیکن داسې کول مکروه تحریمي دي البته که چیرته د داسې سختې مجبورۍ له مخې نې سلام وگرځاوه کوم چه په لمانځه کښې د تشویش سبب جوړیده نو د لمانځه بیرته را گرځول واجب نه دي لاله ترك واجب متابعة الامام لواجب اخر وهو اصلاح الصلوة والتحرز عن کراهة اداء الصلوة مع المشوش.

دلته دا سوال پیدا کیږي چه په قصد سره د امام د متابعت واجب د پریښودلو له وجې دا لمونځ به واجب الاعاده وي او که نه؟ په دې اړه کوم صریح حکم نه دی لاس ته راغلی. البته د مقتدي په سهو سره د واجب په پریښودلو سجده سهو نه واجبیږي چه له دې څخه څرگندیږي چه د عمد او قصد په صورت کښې هم د لمانځه بیرته را گرځول واجب نه دي

۱۸ ذی قعدة ۱۳۹۲ لمرجی

فقط والله تعالی اعلم

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال که چیرته د جماعت په لمانځه کښې کوم مقتدي له امام څخه مخکښې سهواً سلام وړوي نو لمونځ نې کیږي او که نه؟ که چیرته هغه پرته له دې چه کوم مفسد صلوة خبره نې کړي وي له امام سره یو ځای سلام وگرځوي نو څه حکم دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د امام متابعت واجب دی. د دې لپاره له امام څخه په قصد سره وړاندې والی مکروه تحریمي دی البته په سهو سره یا د عذر له مخې د بې اودسه کیدو او داسې نورو له ویرې وړاندې والی مکروه نه دي

قال فی شرح التنویر ولو اتمه قبل امامه فتکلم جاز و کره. وقال ابن عابدین رحمۃ اللہ علیہ ای لو اتمه المؤتمر التحدث بان اسرع فيه و فرغ منه قبل امامه فاتی بما یخبره من الصلوة کسلام او کلام او قیام جازای معتت صلوة لحصوله بعد تمام الارکان (الی قوله) و اما کره للمؤتم فذلک لترکه متابعة الامام بلا عند فلو به

کشف حدث او خروج وقت جمعة او مرور ماژبلن پدیه فلا کراهة. کما سیأتی فیمل باب الاستغلاف. (رد المحتار ج ۳، ص ۴۰۰)
فقطولنه تعالی اعلم
۲۹ جمادی الآخر ۱۳۹۸ هجری

د تور خضاب لگوونکي سرې امامت

سوال کوم حافظ صاحب چه پیرې ته تور خضاب ورکوي آیا هغه د تراویح لمونځ ورکولی شي او که نه؟ بینوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب د تور خضاب لگوونکی فاسق دی. لهذا د داسې امام په اقتداء کښې د تراویحو ادا کول مکروه تحریمي دي. که چیرته نیک امام نه وي نو تراویح دې یواځې یواځې ادا کړي.
فقطولنه تعالی اعلم
۲۸ شعبان ۱۳۹۲ هجری

د امام په ټاکنه کښې د نیکو خلکو د راڼې د پړوالی معتبر دی

سوال که چیرته د جومات اکثره مقتدیان او د کلي او کمیټې اکثره غړي یو امام له جومات څخه لرې کړي او کوم بل د هغه په ځای وټاکي. نو په داسې صورت کښې د رایو اکثریت ته به کتل کیږي او که د اقلیت زورواکي به منل کیږي؟ بینوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته دواړه امامان په علم، فضل، ورع او تقوی کښې سره برابر دي نو په قوم کښې د نیکانو خلکو اکثریت ته به اعتبار ورکول کیږي
قال في الدرر ان استواء يقرع بين المستويين والاختيار الى القوم فان اختلفوا اعتبرا اكثرهم ولو قدموا غير الاولى اسما وبلا ائمة. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۲۲)
فقطولنه تعالی اعلم
۲۷ ذی القعدة ۱۳۹۳ هجری

د ولد الزنا (حرامي) امامت

سوال د ولد الزنا امامت او همدارنگه په کوم ديني منصب باندې ئې لگول څه حکم لري؟ بینوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب د ولد الزنا د پلار د نشت والي له وجې صحيح تربيت نه وي شوی. همدارنگه له ده څخه طبعاً نفرت وي د دې لپاره امامت ئې مکروه تنزیهي دی او که چیرته په هغه کښې د کراهت دا علت پیدا نه شي بلکه عالم او متقي وي نو کراهت نه پاتې کيږي بلکه د نورو په نسبت د ده امامت افضل دی او په نورو ديني منصبونو کښې ئې هم همدغه حکم دی
قال ابن عابدین رحمه الله (قوله وولد الزنا) اذ ليس له اب يُرثيه ويؤدبه ويعلمه فيقلب عليه الجهل بحر او لعمرة الناس عنه. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۲۵) ونقل عن المهر والاختيار ولو عدت اى عنة الكراهة بلان كلن

الاعرابي افضل من المحمري والعبد من الحر وولد الزنا من ولد الرشدة والاعلى من البصير في الحكم بالظن (رد المحتار ج ١ ص ٥٢٢) لفظ والله تعالى اعلم ٢٥ جمادى الاولى ١٣٩٤ هجرى

د امام شاته د مؤذن د خای معلومول جائز نه دي

سوال د مؤذن د خای ټاکل په امام پسې جائز دی او که نه؟ په ځینو جوماتونو کښې د امام شا ته د مؤذن جائز نماز خپور وي. په دې خای باندې بل لمونځ کوونکی نه شي دریدلی آیا داسې کول جائز دي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په جومات کښې د هیچا لپاره د خای ټاکل جائز نه دي مؤذن که چیرته له امام سره نژدې خای غواړي نو تر نورو لمونځ کوونکو دې مخکښې راشي او که نه نو چه چیرته خای ورته پیدا شي هم هلته دې اقامت وائي. د اقامت لپاره اول صف او له امام سره د نژدې والي کوم قید نشته لفظ والله تعالى اعلم ١٥ رجب ١٣٩٤ هجرى

امام دې رکوع او سجده مختصره کوي

سوال: امام او منفرد په رکوع او سجده کې څو څو ځله تسبیحات باید ووائي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب منفرد ته اجازه ده که درې ځله تسبیحات وائي او که پنځه یا اوه یا تر دې زیات خو چه طاق وي البته امام دې زیات تسبیحات نه وائي بلکه د دې لحاظ به ساتي چه مقتدیان په اطمینان سره درې ځله تسبیحات پوره کړي

قال في الشامية وعروها باله بكرة ان ينقص عن الثلاث وان الزيادة مستحبة بعد ان يحتمر على وتر خمس او سبع او تسع ما لم يكن اماماً فلا يطول (رد المحتار ج ١ ص ٣٦١) وايضاً فيها تحت مطلب في اطالة الركوع للجائي وفي الهدية وبكرة للامام ان يجعلهم عن اكمال السنة ونقل في الحلية عن عبد الله بن المبارك واسحق و ابراهيم والغوري انه يستحب للامام ان يسبح خمس تسبيحات ليدرك من خلفه الثلاث. آة (رد المحتار ج ١ ص ٣٦٢)

لفظ والله تعالى اعلم ٢٠ جمادى الآخر ١٣٩٤ هجرى

له ښنگرو څخه د پاڅو يا اوربه خولو کښته ساتونکي سړي امامت

سوال څه فرماني د دين علماء کرام په دې مسئله کښې چه د يوه جومات مشر يا صدر پرتوک داسې اغوندي چه اوربه خولې يا پاڅې نې تر ښنگرو کښته وي که چیرته نوموړې ته دا معلومه شي چه امامت ده ته پاتې دی نو خامخا حاضرېږي او که نه نو په څو څو لمونځونو کښې موجود نه

وی د کرم او مهربانی له مخې چه کومه شرعي فیصله ده هغه را ولېکئ؟ سینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب تر ټنگرو کښته د پایڅو زړول جائز نه دي په دې باندې ډیر
 وعدونه راغلي دي

عن ابی هريرة رضی الله عنه ان رسول الله ﷺ قال لا ينظر الله يوم القيامة الى من جر ازاره بطلا متعلق عليه و
 عنه رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ ما اسفل من الكعبين من الازار في النار. رواه البخاري (مشکوٰۃ ج ۲، ص ۴۰۴)
 د لوط عليه السلام په قوم باندې چه د کومو بد اعمالیو له مخې عذاب راغی د هغو له جملې
 څخه له ټنگرو څخه د پایڅو کښته ساتل هم دي (در منثور) د دې لپاره د داسې سړی امام جوړول
 جائز نه دي **لفظ والله تعالى اعلم** ۱۷ ربيع الآخر ۱۳۹۳ هجري

په امام باندې د مقتديانو د بې احتیاطۍ اثر لویږي

سوال له امام څخه په لمانځه کښې اکثره غلطۍ پېښېږي آیا رمدي غلطیو له وجوهاتو څخه ه
 یوه وجه دا هم ده چه په مقتدي کښې غلطی وي او که څنگه؟ سینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب : مقتدي چه په اوداسه او داسې نورو کښې احتیاط ونه کړي نو په
 امام باندې ئې اثر لویدل په حدیثو سره ثابت دی

عن شبيب بن ابی روح عن رجل من اصحاب رسول الله ﷺ ان رسول الله ﷺ صلى صلاة الصبح فلما قرأ الزوم
 فالتبس عليه فلما صلى قال ما بال اقوام يصلون معانا لا يحسنون الطهور واما يلبس علينا القرآن اولئك
 رواه النسائي (مشکوٰۃ ص ۳۰) **لفظ والله تعالى اعلم** ۲۸ جمادى الآخر ۱۳۹۳ هجري

د انعامي بانډ د ساتونکي امامت

سوال آیا داسې سړی د امامت لائق دی چه پراتر بانډ ساتي او په هغه باندې د انعام روپۍ
 لاس ته راوړي او دا انعام د سود له روپو څخه تقسیمېږي؟ سینوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب انعامي بانډ له دې وجې چه د سود او جواړي مجموعه ده، حرام
 دی د دې لپاره د انعامي بانډ ساتونکی فاسق دی او امامت ئې مکروه تحریمي دی
لفظ والله تعالى اعلم ۵ شوال ۱۳۹۴ هجري

د اوداسه د ماتیدو له وجې چه یو څوک له صف څخه ووځي

نو دا خالي ځای به څرنکه ډکېږي

سوال که چېرته یو څوک په لومړي صف کښې د اوداسه د ماندو له وجې شا ته صفونه

وحسري او ووخي نو په دې صورت کښې د شاته صف والا پخپله د هغه ځای ډکولی شي او که نه؟
 بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په وروستني صف باندې واجب دی چه پخپله مخته لار شي او دا خالي ځای ډک کړي که چيرته دوی داسې ونه کړي نو وروسته راتلونکی سړی دې د صف له مخې تیر شي او دا خالي ځای دې ډک کړي که چيرته د صف له مخې څخه د تيريدو لار نه وي نو صف دې څيرې کړي او هغه ځای دې ډک کړي

د صف د خالی ځای د ډکولو لپاره د لمونځ کوونکي له مخې تيريدل جائز دي

سوال که چيرته د چا اودس مات شي نو آیا د لمونځ کوونکو په مخ کښې تيريدل جائز دي او که نه؟ او د اوداسه په کولو سره به دا سړی خپل ځای ته راځي او که به شاته دريږي؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د لمانځه د اصلاح لپاره د لمونځ کوونکو په مخ کښې تيريدل جائز دي لهذا د تگ په وخت کښې دې د لمونځ کوونکو له مخې تیر شي او په بيرته راتلو سره که هغه ځای خالي پاتې وو نو بيا دې هم د دوی له مخې تیر شي او هغه ځای دې ډک کړي بلکه که له مخې څخه د تيريدو لار نه وي نو صف هم څيرې کولی شي

قال في العلائمة ولو كان فرجة للداخل ان يمر على رقبة من لم يستها لانه اسقط حرمة نفسه وقال ابن عابد بن محمد بن عابد قال في القنية قام في آخر الصف في المسجد بينه وبين الصفوف مواضع خالية للداخل ان يمر بين يديه ليصل الصفوف لانه اسقط حرمة نفسه فلا يأثم البار بين يديه دل عليه ما ذكر في الفردوس برواية ابن عباس رضي الله تعالى عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال من نظر الى فرجة في صف فليستها بنفسه فان لم يفعل فمر مار فليتخط على رقبته فانه لا حرمه له (القول) واذا كان له ذلك فله ان يمر بين يديه لا وفي فافهم. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۰۵) فقط والله تعالى اعلم ۱۳ ذى قعدة ۱۳۹۴ هـ جری

مقتدي چه له امام څخه مخکښې ودرېږي نو لمونځ ئې نه کيږي

سوال په جومات کښې د جماعت په دوران کښې په دويم پور کښې لمونځ کوونکی له امام څخه لږ مخکښې ودریده آیا لمونځ ئې کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د مقتدي پونده د امام له پوندي څخه مخکښې وي نو لمونځ ئې نه کيږي. که چيرته ئې پوندي سره برابري وي نو بيا کيږي اگر که د مقتدي د پښو گوټي د امام له گوټو څخه مخکښې وي البته که چيرته د مقتدي او امام په پښو کښې دومره زيات فرق وو چه د دواړو د پوندو د برابر والي تر څنګ د مقتدي د پښو اکثره برخه د امام له پښو څخه

مخکبني وي نو لمونخ نه کيږي

قال العلامة رحمته الله في شروط الامامة وعدم تقديمه عليه بحقه. قال ابن عابد بن رحمته الله فلو ساواه جازو ان تقدمت اصابع المقتدى لكبر قدمه على قدم الامام ما لم يتقدم اكثر القدم كما سياتي (رد المحتار ج. ۱ ص ۱۷) و ذكر التفصيل في بيان مقام المقتدى فقط والله تعالى اعلم ۷ رمضان المبارك ۱۳۹۴ هـ

د نابالغ مقتدي په اقتداء سره د جماعت ثواب حاصل کيږي

سوال څه فرماني علماء کرام د دې مسئلې په اړه چه په بالغ امام پسې د دولسو دبارلسو کالو هلکانو اقتداء وکړه. نو آیا جماعت ادا کيږي او د جماعت ثواب ورکول کيږي او که نه؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په امام پسې که چيرته يو نابالغ هلک هم اقتداء وکړه نو دې ته جماعت ويل کيږي او د جماعت پوره ثواب ورکول کيږي په دې شرط چه هلک عاقل وي
قال في العلية واقلاها اثنان واحد مع الامام ولو ممثلاً قال ابن عابد بن رحمته الله لحديث اثنان ثم فوقهما جماعة اخرج السيوطي في الجامع الصغير ورمز لضعفه قال في البحر لانها مأخوذة من الاجتماع وهما اقل ما يتحقق به وهذا في غير جمعة آية اي فان اقلها فيها ثلاثة صالحون للامامة سوى الامام ومثلها العبد الخ (قوله و لو ممثلاً) اي ولو كان الواحد المقتدى صبيّاً ممثلاً قال في السراج لو حلف لا يصلي جماعة واقرب صبيّاً يعقل حديث آية ولا عبرة بغير عاقل بحر قال ط ويؤخذ منه انه يحصل ثواب الجماعة باقتداء المتعقل بالمفترض لان الصبي متعقل الخ (رد المحتار ج. ۱ ص ۱۷) فقط والله تعالى اعلم ۸ محرم ۱۳۹۵ هـ

يو اخې چه يوه ښځه يا يو هلک مقتدي وي نو چيرته به ئې دروي؟

سوال زید پخپل کور کښې په جماعت سره لمونځ ادا کوي که چيرته مقتدي يواځې يو نابالغ هلک يا يوه ښځه وي يا ښځه او هلک دواړه اقتداء وکړي نو چيرته به دريږي؟ په محرمې ښځې او غرمې کښې فرق شته او که نه؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: هلک دې د امام ښي طرف ته ودرېږي او ښځه دې د امام شاته که ښځه محرمه وي او که نامحرمه د دواړو يو حکم دی

قال في العلية (ويحلف الواحد) ولو صبيّاً اما الواحدة فتأخر (مخاضاً) اي مساوياً (اليمين امامه) على المنهوب وفي الشامية خلافاً لما عن محمد رحمته الله من انه يجعل اصابعه عند عقب الامام. بحر. (رد المحتار ج. ۱ ص ۱۷)

(ص ٥٣٠)

لفظولله تعالى اعلم

١٧ ربيع الآخر ١٣٩٥ هجري

نامحرمو بنخو ته د لاس ورکوونکي سري امامت

سوال کوم سري چه نامحرمو بنخو ته لاس ورکوي په هغه پسې د لمانځه ادا کول څنگه دي؟
بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نامحرمو بنخو ته لاس ورکوونکي سري فاسق دی د دې لپاره د
داسې سري امامت مکروه تحریمي دی لفظولله تعالى اعلم ١٧ ربيع الاول ١٣٩٥ هجري

مقتدي چه يو سري او يو هلک وي نو صف به څنگه جوړوي؟

سوال څه فرماني علماء کرام په دې مسئله کښې چه په جومات کښې د جماعت په وخت له
امام پرته يو سري او يو نابالغ هلک موجود دی نو د دوی صف بندي په څه ډول بايد وشي؟ بينوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب سري او نابالغ هلک دې دواړه څنگ په څنگ ودرېږي
قال في شرح التنوير ثم الصبيان ظاهرة تعتهم فلو واحداً دخل الصف وفي الشامية ذكره في البحر
قال وكذا لو كان المقتدي رجلاً وصبياناً يصفهما خلفه كحديث السنن فصفوا أنا والمهتيم وراه والعبور
من بورائنا. (رد المحتار ج ١ ص ٥٣٥) لفظولله تعالى اعلم ٤ رمضان ١٣٩٥ هجري

که په پیل کښې یواځې یو مقتدي وو او د سجدي په حالت کښې نور راغلل

سوال په جومات کښې امام یواځې له یوه مقتدي سره لمونځ کاوه د آخري رکعت د سجدي په
حالت کښې نور څو مقتديان را ورسیدل آیا دا خلک په همدې حالت کښې د امام ښی او کښی
خوا ته درېږي او که د امام له سجدي څخه د پورته کیدو انتظار به کوي تر څو چه امام محکمی
شي او بیا دوی له مخکښې څخه د موجود مقتدي سره یو ځای صف جوړ کړي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په امام پسې دې د صف په جوړولو سره د سجدي په حالت کښی
شریک شي له سجدي څخه تر را پورته کیدو وروسته دې اولنی مقتدی هم شا ته راشي

قال في التنوير ويلف الواحد محاضراً ليمتن امامه (الى ان قال) والزائد خلفه وفي الشامية وفيه اشارة الى ان
الزائد لو جاء بعد الشروع يقوم خلف الامام ويتأخر المقتدي الاول. (رد المحتار ج ١ ص ٥٣٠)

٤ رمضان المبارك ١٣٩٥ هجري

لفظولله تعالى اعلم

په امام باندې د ټاکل شوی وخت پابندی لازمه ده

سوال په عمومي توګه په جوماتونو کېنې چې کله امام د ګرې په صحیح وخت باندې ځان نه رسوي نو لمونځ کوونکي اعتراض کوي او دوه درې دقیقې انتظار ورته سخت شي په داسې حال کې چې د لمانځه د انتظار حدیث او دا چې تر آذان وروسته د ټول وخت په هر یوه ساعت کېنې د جماعت اجازه شته او د وخت ټاکنه محض د آسانتیا لپاره دی تر څو چې لمونځ کوونکي په همدې وخت سره یو ځای شي دا کار د دوی د خیالاتو تائیدوونکی نه دی

پوښتنه دا ده چې

۱. آیا امام ته انتظار باید وشي او که نه؟ او څومره انتظار باید وشي؟
۲. آیا په امام باندې د ګرې داسې پابندی چې دوه یا درې دقیقې هم ونه ځنډیږي د شریعت له مخې ضروري ده؟
۳. کوم امام چې اکثره دوه یا څلور دقیقې ناوخته راځي هغه په کومې خبرې کېنې احتیاط ضروري دی؟
۴. کوم لمونځ کوونکي چې د امام په تاخیر باندې په جومات کېنې شور او غوغا جوړوي د هغو څه حکم دی؟ بېنوا توجروا.

۵. د نبی کریم ﷺ په زمانه کېنې او په قرون اولی کېنې څه ډول عمل کیده؟

۶. فقهاء کرام په دې مسئله کېنې څه وائي؟ بېنوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب. د نبی اکرم ﷺ په مبارکه زمانه او قرون اولی کېنې همدارنګه د فقه ورحمهم الله په دور کېنې نه دنبوي شغل زیات وو او نه ګرې وې د دې لپاره د جماعت اصول په هغه کېنې دا وو چې د وخت له داخلیدو وروسته به آذان کیده او تر آذان وروسته به چې کله لمونځ کوونکي ډیر سره را جمع شول نو جماعت به قائمیده.

په دې زمانه کېنې یوې خوا ته په دنبوي مشغولیتونو کېنې مصروفیت د انهماک (محو کیدل) په درجه کېنې دی او بلې خوا ته له دین څخه د غفلت او بې شوقي له مخې د ګرمیو یا ساعتونو له سهولت څخه استفاده کول ضروري شوی دی له دې امله نن سبا د حالاتو له مخې د ګرې له مخې د وخت ټاکنه او د امام لپاره د ټاکل شوي وخت پابندی ضروري ده د نبی کریم ﷺ او صحابه کرامو رضوان الله تعالی علیهم اجمعین په زمانه کېنې به د خلکو د اجتماع لحاظ کیده، او اوس چونکه د ګرې په ټاکل شوي وخت باندې لمونځ کوونکي سره یو ځای کېږي له دې امله دا خبره هم د دې تقاضا کوي چې له پاکلي وخت څخه ناخبر و نه سی بر سیره یږي د قرون اولی امانو سنځاوي نه اخیستلي او د دې زمانې امام یو تنخواه لرونکی ملازم یا نوکر دی له دې وحی هم به ده باندې د ټاکلي وخت پابندی لازمه ده البته په لمونځ کوونکو باندې هم د لاندینو څه حد

مسائل ضروري دي

۱. که چيرته کله کله د بشریت د تقاضا له وجې امام څلور پېنځه دقيقې ناوخته شي نو د سې صبرۍ، چپغو او نارو په ځای له صبر او تحمل (برداشت) څخه کار واخلي او دا تاخير په کوم عذر باندې معمول کړي، امام ته له بد رد ويلو او پيغور څخه پرهيز وکړي.

۲. که چيرته امام هميشه د ناوخته راتلو عادي وي نو بيا ئې په نرمۍ سره د پوه کولو کوشش وکړي.

۳. که چيرته د پوهولو تر څنگ د امام عادت بدل نه شي نو د جومات منتظمين ئې بيا معزولولی شي ليکن په دې صورت کښې هم د امام په اړه بده وينا او د هغه غيبت هيڅکله جائز نه دی.

نقطه الله تعالى اعلم ۷ دوال ۱۳۹۵ هجري

وارثانو ته د برخې نه ورکونکي امامت

سوال څه فرماني د دين علماء کرام او د شرع متين مفتيان کرام په دې مسئله کښې چه يو سړی زید نومی وفات شو او په اولاد کښې ئې درې هلکان او يوه نجلۍ پاتې شول. نوموړی (زید) د پاکستان له جوړیدو څخه څو کاله وتلي وو چه فوت شوی وو لیکن جائیداد ئې د خپل اولاد په نامه نه وو منتقل کړی. د پاکستان په جوړیدو کښې چه کله په شرعي توگه د وراثت تقسیمول منظور شو نو د متوفی زید جائیداد د هغه په اولاد باندې د تقسیمولو په وخت کښې ئې مشر زوی خالد وویل چه زمونږ خور هنده د وراثت حقداره نه ده، لکه څرنګه چه زمونږ پلار د پاکستان له جوړیدو څخه څو کاله مخکښې وفات شوی دی. په هغه وخت کښې نجلۍ د قانون له مخې د وراثت حقداره نه وه نو په دې صورت کښې د هنده په نام جائیداد منتقل نه شو. اوس پوښتنه دا ده چه که چيرته په عدالت کښې دعوی وکړي نو د شریعت له مخې هنده خپله برخه اخیستلی شي او که نه؟ او خالد چا چه خپله خور له برخې څخه محرومه کړې ده د هغه شرعاً څه حکم دی؟ که چيرته د جومات امام وي نو په هغه پسې د لمونځ کولو څه حکم دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم المواب هنده خپله برخه په هر صورت کښې اخیستلی شي. خالد د قرآني حکم د خلاف ورزي له وجې فاسق او ظالم دی له دې امله امامت ئې مکروه تحریمي دی

نقطه الله تعالى اعلم ۱۲ محرم ۱۳۹۶ هجري

کوم امام چه د حروفو په صحیح مخارجو باندې قادر نه وي د هغه امامت

سوال يو سړی ښه تلاوت نه کوي او څه حروف ئې هم نه صحیح کيږي. ځينې خلک وائي چه له مذهب څخه به معزول شي هغه دا وائي چه ما چونکه نوي غاښونه لگولي دي نو ځکه د تارونو

له وجې مې آواز لږ غوندې دروند دی باقي پاتې شوه د حروفو د نه صحيح کیدلو اشکال سو په دې کښې دی وائي چه زه ټول حروف صحيح ادا کوم آیا د داسې سړي امامت صحيح دی؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته امام حروف له خپلو مخارجو څخه په صحيح توگه ادا کوي او نژدې اوریدونکي ټول حروف په ښه توگه صحيح کولی شي نو دا امام د امامت حقداره دی او باید چه پخپلې وظیفې باندې برقراره پاتې شي او که چیرته د حروفو په طریقې سره له خپلو مخارجو څخه د ادا کولو قدرت و نه لري. که دا نه قدرت د نوي غاښونو له وجې وي یا کوم بل سبب وي او نژدې اوریدونکي ټول حروف په ښه ، صافه او واضحه توگه نه شي صحيح کولی نو داسې سړي امامت صحيح نه دی.

قال فی شرح التنویر ولا غیر الالغ به ای بالالغ علی الاصح کما فی البحر علی المجتبی وحرر الحلبي واین الشحنة انه بعد بذل جهده دائماً حملاً کلاً فی فلا یؤقر الا مثله ولا تصح صلوته اذا امکنه الاقتداء من بحسب له او ترک جهده او وجد قدر الفرض مثلاً لا یلغ فی هذاهو الصالح المختار فی حکم الالغ وکذا من لا یقدر علی تلفظ حرف من الحروف ولا یقدر علی اخراج الفاء الا بکرا ر. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۴۳)

۲۶ محرم ۱۳۹۶ هجری

لظولنه تعالی اعلم

د بانک د نوکر یا ملازم امامت

سوال د اوقافو د وزارت ملازمین امامان د کومو چي پیرې له موتي څخه کم دي. همدارنگه د بانک د ملازمینو حفاظو او قراوو په همدې پیرې لنډوونکي په اقتداء کښې لمونځونه کیږي او که نه؟ بښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب دا پیره لنډوونکی په بانک کښې د ملازمت له وجې سود خوره هم دی. دا دواړه گناهونه هریو د فسق موجب دی. د دې لپاره د ده امانت مکروه تحریمی دی

۶ صفر ۱۳۹۶ هجری

لظولنه تعالی اعلم

حنبلي امام چه قصر و نه کړي نو د مقتدي لمونځ واجب الاعاده دی

سوال په جماعت کښې یو عربي حنبلي وو لمونځونه به ئې ورکول مونږ هم مسافر وو او دی هم مسافر وو یوه ورځ هغه وویل چه نن زه پوره لمونځ درکوم ځکه چه زمونږ په مذهب کښې د قصر یواځې جواز دی او ضروري نه دی لکه د روژې غوندې له دې امله زه نن خامخا پوره لمونځ درکوم په هر حال هغه پوره لمونځ راکړی آیا زمونږ لمونځونه ورپسې وشول او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په داسې امام پسې د لمانځه ادا کول جائز نه وو قصر واجب دی. د قصر په نه کولو سره مقتدیان گنهگار شول. په دوی باندې توبه لازمه ده او د دې لمانځه بیرته راگرځول واجب دي **فلطولله تعالی اعلم** ۲۰ ربيع الاول ۱۳۹۶ هجري

د داسې سړي امامت چه قضائي لمونځ ئې په ذمې باندې وي

سوال زید د ترتیب خاوند دی او په یوه جومات کښې امام دی په ناڅاپي توگه ئې یو لمونځ قضا شو. د بل لمانځه د جماعت وخت راغی لیکن ده لا د مخکښې لمانځه قضائي نه ده را گرځولې د دې لپاره زید د همدې وخت لمونځ خلکو ته ورکړ او د نورو څلورو لمونځونو تر ورکولو وروسته ئې قضائي لمونځ وکړ نو آیا په دې صورت کښې د مقتدیانو په لمونځونو کښې کوم فرق راځي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې مقتدیان باید امام ته لومړی د قضائي لمانځه د را گرځولو موقع ورکړي. یا نوموړي امام ته لازمه ده چه امامت و نه کړي. بلکه کوم بل څوک د امامت لپاره مخکښې کړي. او دی دې د قضائي لمانځه تر را گرځولو وروسته په جماعت کښې شامل شي او که چیرته سره له دې زید لمونځ ورکړ نو د ده د لمانځه غوندې د مقتدیانو لمونځونه هم موقوف دي که چیرته د قضاء شوي لمانځه څخه مخکښې د داسې پنځو لمونځونو وختونه تیر شول چه د هغو د ادا کولو په وخت کښې قضائي لمونځ ور په زړه وو نو د ټولو لمونځونه صحیح شول

قال في التنوير و تذكر فائتة عليه او على امامه وهو صاحب ترتيبه وقال ابن عابد بن رحمه الله اي تذكر المصل فائتة عليه ان كان منفرداً او اماماً او على امامه ان كان مقتدياً وقوله وهو اي من عليه الفائتة مطلقاً وفي السراج ثم هذه الصلوة لا تبطل قطعاً عند ابي حنيفة رحمه الله بل تبقى موقوفة ان صلى بعدها خمس صلوات هو يذكر الفائتة تعقيباً جائزة. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۶۹)

په دې عبارت کښې د امام د یو دوني په صورت کښې د مقتدیانو د لمانځه کوم جلا او بیل حکم نه دی بین شوی له دې څخه ثابت شوه چه د امام غوندې د مقتدیانو لمونځ هم بالآخره صحیح کيږي د متابعت د قانون مقتضی هم همدغه ده.

لیکن امام باید هیڅکله داسې و نه کړي ځکه چه که چیرته په دې وخت کښې امام یا له مقتدیانو څخه څوک مړ شي نو د قضائي د پانې کیدلو عذاب به په امام باندې وي

د کوم امام په ذمې باندې چه د وتر قضائي پاتې وي د هغه امامت

سوال زید په یوه جومات کېنې امام دی د شپې په آخره برخه کېنې د نه را وینیدو له وجې ورنه نری فصا سو او داسې وخت را وېش شو چه د سهار د جماعت وخت نژدې وو د دې لپاره نې د وړو د قضائي ګرځولو پرته نې د سهار لمونځ ورکړ. دویمه ورځ نې د اشراق په وخت کېنې د وړو قضائي را وګرځوله نو آې د مقتدیانو لمونځونه صحیح شول او که نه؟ که چیرته په دویمه ورځ د سهار پر لمونځه مخکېنې د وړو قضائي وګرځوی نو بیاني څه حکم دی؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د امام غوندې د مقتدیانو لمونځونه هم موقوف وو د وړو له قضائي حجه مخکېنې د شپږو لمونځونو په تیریدو سره د ټولو لمونځونه صحیح شول په دې شرط چه د دغو لمونځونو د ادا کولو په وخت کېنې نې قضائي په یاد وي که چیرته نې دویمه ورځ د لمونځ ختلو مخکېنې د وړو قضائي کړې وای نو د امام او مقتدي د ټولو په دې منځ کېنې ادا شوي لمونځونه باطلیدلی

جبردارې امام ته داسې کول جائز نه دي که چیرته په دې دوران کېنې امام یا کوم مقتدي پر شي نو د قضائي لمونځونو د پاتې کیدلو عذاب به په امام باندې وي.

لفظ والله تعالى اعلم يوم الماشره ۱۴۰۰ هجری

د مقتدي لپاره د امام د تکبیر تحریمه تر ختمیدو مخکېنې د تکبیر ویلو حکم

سوال زید له امام سره تکبیر تحریمه شروع کړ لیکن د امام له تکبیر څخه مخکېنې نې تکبیر پای ته ورساوه آیا لمونځ نې وشو او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زید لمونځ و نه شو ځکه چه د تکبیر تحریمه تر پوره کېدو وروسته لمونځ شروع کېږي نو چاچه د امام د تکبیر تحریمه تر پوره کېدو مخکېنې خپل تکبیر پوره کړ د هغه له امام څخه مخکېنې لمونځ شروع شو له دې امله د ده اقتداء نه صحیح کېږي که چیرته په همدې تحریمه باندې بواخی لمونځ وکړي نو هغه هم نه کېږي

قال فی شرح التنویر ولا یصیر شارعاً بالمبتدأ فقط کاله ا کړ و یا کړ فقط هو المبتدأ فلو قال لله مع الامام وا کړ قبله و ادرك الامام را کعاً فقال لله قائماً و اکړ را کعاً لم یصح فی الاصح. (رد المحتار ج. ۱ ص. ۳۸)

لفظ والله تعالى اعلم ۱۳۹۸ هجری

د یو چا لپاره په جماعت کېنې تاخیر کول جائز نه دي

سوال کړه د یوه مولې د جومات مفسرین په سله امام باندې حکومت کوي مگر د

لمانخه په ټاکل شوي وختونو کېنې چه کله امام په لمانخه باندې د شروع کولو اراده کوي نو متولي وائي چه امام صاحب لږ ودرېږه فلانی نه دی راغلی آیا دا انتظار جائز دی؟ بنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لمونځ کوونکو تر یو ځای کیدو وروسته د کوم چا په انتظار کېنې د جماعت خنډول جائز نه دي البته که چیرته کوم سړی شریک بدل چلن وي او له هغه خطروي نو د هغه له شر څخه د بچ کېدو لپاره تاخیر کیدلی شي

قال ابن عابدین رحمته الله فی اذان البزازیة لو انتظر الاقامة لم یؤک العاس الجماعة یجوز ولو واحد بعد الاجتماع لا الا اذا کان داعراً مشیراً آله (رد المحتار ج ۱، ص ۳۶۲) فقط والله تعالی اعلم ۲۹ صفر ۱۳۸۸ ل هجری

هغه فصل (جلا والی) چه د اقتداء لپاره مانع دی

سوال څه فرماني د دي علماء کرام په دې مسئله کېنې چه د عیدگاه د احاطې په دننه او د باندې په صفونو کېنې څومره فاصله د اقتداء لپاره مانع نه ده. د عیدگاه د احاطې څخه د باندې څلور خواته سړکونه دي خلک سړکونه پریري کله کله له ۱۵ فټ څخه تر ۲۵ فټه پورې په فاصله کېنې صفونه جوړوي په داسې د دغو خلکو لمونځونه کیږي؟ که چیرته نه کیږي نو د صحیح صفونو جوړولو طریقه څه ده؟ د احاطې په دننه او د باندې د صفونو د جوړولو صحیح طریقه را ولیږي تر څو چه د چاپولو په صورت کېنې د عامو خلکو د معلوماتو لپاره تقسیم کړی شي بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د عیدگاه د احاطې په دننه د صفونو په منځ کېنې فاصله (جلا والی) د اقتداء د صحت مانع نه دی اگر که څومره زیاته وي لیکن پرته له ضرورت څخه په منځ کېنې خالي ځای پرېښودل مکروه تحریمي دی. سره له دې لمونځ کیږي. البته که چیرته په عیدگاه کېنې کوم بیاله وي نو هغه به د اقتداء مانع وي چه تفصیل ئې له عیدگاه څخه د باندې د صف جوړولو په بیان کېنې راځي

له عیدگاه څخه د باندې د اقتداء د صحت لپاره دا شرط دی چه د سجدې له ځای څخه د دوه صفونو په اندازه تقریباً دوه نیم متره خالي ځای نه وي او دومره لویه لاره په منځ کېنې نه وي چه په هغې باندې غواوي. گاډي یا په سامان بار شوی خر تیریدلی شي او د خالي اوبس د تیریدو په برابر سوروره کومه بیاله هم نه وي که چیرته په منځ کېنې د دوه صفونو ځای خالي پاتې شي. یا بیاله یا سړک په منځ کېنې راشي چه ډک نه شي کړی نو له دې څخه د وروسته دریدونکو صفونو اقتداء به صحیح نه وي له دې امله د دوی د اختر لمونځ نه صحیح کیږي

قال العلماء رحمته الله فی مواقع الاقتداء او طریق تجرئ فیها عجلة آله یجرها الثور او مھر تجرئ فیها السفن ولو

زورقاو لوی المسجد او غلام ای فضاء فی الصحراء او فی مسجد کبیر جداً کمسجد القدس یسع صفین لها کثیر الا اذا
اتصلت الصفوف. و فی الشامیة (قوله او طریق) ای نازل ابو السعود عن شیخه ط قلع و یفهم ذلك من التعبير
عنه فی عدة کتب بالطریق العام و فی التاتار خانیة الطریق فی مسجد الرباط و الخان لا یمنع لانه لم یس بطریق عام
(قوله تجری فیہ عجلة) ای تمرو به عبر فی بعض النسخ و العجلة یفتحون و فی الدرر هو الذی تجری فیہ العجلة و
الاوقار آه و هو جمع و قرب بالقاف قال فی المغرب و اکثر استعماله فی حمل البغل او الحمار کالوسق فی حمل البعیر
(قوله و لوزورقاً) بتقدیم الزام السفینة الصغیرة کما فی القاموس و فی الملتقط اذا کان کاضی الطریق یمنع و
ان یحید لا یكون طریق مثله لا یمنع سواء کان فیہ ماء او لا و قال ابو یوسف ^{رحمہ اللہ} النهر الذی یمشی فی بطنه
حمل و فیہ ماء یمنع و ان کان یا بساً و اتصلت به الصفوف جاز آة. اسمعیل (قوله و لوی المسجد) صرح به فی الدرر و
الخانیة و غیرهما (قوله او فی مسجد کبیر جداً الخ) قال فی الامداد و الفاصل فی مصلى العید لا یمنع و ان کثرو
اختلف فی المتغذ لصلوة الجنازة و فی الدوازل جعله کالمسجد و المسجد و ان کبر لا یمنع الفاصل الا فی الجامع
القدیم بخوارزم فان رבעه کان علی اربعة آلاف اسطوانة و جامع القدس الشریف اعنی ما یشتمل علی المساجد
الثلاثة الاقصی و الصغرة و المیضاء کذا فی المزایة و مثله فی شرح المنیة. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۴)

فقط ولله تعالی اعلم ۳ ذی الحجة ۱۳۹۶ هجری

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال د جومات په صحن کښي حوض دی. د دې حوض شاته يو څوک ودریده او په امام
پسې نې اقتداء وکړ نو لمونځ نې کيږي او که نه؟ په جومات کښي یا له جومات څخه د باندې د
صفونو تر منځ څه څومره خالي ځای وي نو اقتداء نه صحيح کيږي؟ په تفصيل سره نې بيان کړئ
بښواو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته حوض ۱۰۰ لاسه - ۲۲۵ مربع فټ - ۲۰۹ مربع متري
له دې څخه زیات وي نو د حوض شاته د دریدونکو خلکو اقتداء نه صحيح کيږي البته که چیرنه د
حوض په ټولو خواوو کښي له یوې خوا سره د شاته دریدونکو خلکو صفونه سره لگیدلي وي نو
اقتداء صحيح ده

جومات. عذگاه. د جنازې ځای. له ۲۶۰۰ مربع فټ - ۳۳۴ ۴۵۱ مربع متر څخه وړه کوبه
کمره او تر دې څخه کوچنی صحن. په دغو ټولو ځایونو کښي څه د صفونو تر منځ څومره لویه
فاصله وي نو اقتداء صحيح ده لکن بېرته له ضرورت څخه ځاني ځی برسودل مکروه بحر حق

دي لكن سره له دي لمونخ كبري البته كه چيرنه په منخ كښې ٢٠١٩ مربعه متره حوض يا دومره لويه بڼه چه د هغه په منخ كښې اوښ تلى شي نو شا ته ئې اقتداء صحيح نه ده لکن دا چه كه چيرنه له يوې خوا څخه صفونه سره لگيدلي وي نو اقتداء صحيح كېږي

په خلاص ميدان ٣٣٤٠٤٥١ مربع متر يا تر دې لوڼې كوتې يا لوى صحن كښې د اقتداء د صحت لپاره دا شرط دى چه په منخ كښې لاندینی خنډونه نه وي

١. دومره لويه لار چه په هغې كښې غوا. گادۍ يا له سامان څخه بار خر تيريدلى شي البته كه چيرته دا لاره عامه نه وي بلكه له كومې خوا څخه بنده وي نو د اقتداء د صحت لپاره مانع نه ده

٢. ٢٠١٩ مربع متر حوض يا دومره لويه بياله چه د هغه په اوږدوالي كښې اوښ تيريدلى شي

٣. د دوه صفونو په اندازه (تقريباً ٨ فته - ٢١٤٤ متر) خالي ځاى

دا درې واړه خنډونه په دې صورت كښې دي چه له هيڅ يوې خوا څخه صفونه سره لگيدلي نه وي كه چيرته له كومې خوا څخه د دغو خنډونو تر شا پورې صفونه سره لگيدلي وي نو اقتداء صحيح كېږي

قال في شرح التنوير ويمنع من الاقتداء طريق تجرى فيه عملة آله يجرها الثور او مهر تجرى فيه السفن ولو زور قالو في المسجد او غلام اى فضاء في الصحراء او في مسجد كبير جداً كمسجد القدس يسع صفين فما كثر الا اذا

اتصلت الصفوف وفي الشامية (قوله او طريق) اى نافذ ابو السعود عن شيخه ط قلت ويفهم ذلك من التعبير عنه في عدة كتب بالطريق العام وفي التاتارخانية الطريق في مسجد الرباط والخان لا يمنع لانه ليس بطريق عام

(قوله تجرى فيه عملة) اى جروبه عبر في بعض النسخ والعجلة بفتح الحاء وفي الدرر هو الذى تجرى فيه العجلة و الاوقار آه وهو جمع وقر بالقف قال في المغرب واكثر استعماله في حمل البغل او الحمار كالوسق في حمل المعبر.

(قوله او مهر تجرى فيه السفن) اى يمكن ذلك ومثله يقال في قوله تجر فيه عملة ط. واما البركة او الحوض فان كان بحال لو وقعت النجاسة في جانب تنجس الجانب الآخر لا يمنع ولا منع كذا ذكره الصغار اسمعيل عن المحيط و

حاصله ان الحوض الكبير المذكور في كتاب الطهارة يمنع اى ما لم تتصل الصفوف حوله كما يأتى (قوله ولو زوراً) بتقديم الزاء السفينة الصغيرة كما في القاموس وفي الملتقط اذا كان كاضيق الطريق يمنع وان يمسح

يكون طريق مغلة لا يمنع سواء كان فيه ماء او لا وقال ابو يوسف رحمه الله النهر الذى يمشى في بطنه حمل وفيه ماء يمنع وان كان يابساً واتصلت به الصفوف جاز آه اسمعيل (قوله ولو في المسجد) صرح به في الدرر والخاتبة و

غيرهما (قوله او في مسجد كبير جداً الخ) قال في الامداد والفاصل في مصلى العيد لا يمنع وان كثر واختلف المتغذ لصلوة الجنازة وفي النوازل جعله كالمسجد والمسجد وان كبر لا يمنع الفاصل الا في الجامع القديم

المتغذ لصلوة الجنازة وفي النوازل جعله كالمسجد والمسجد وان كبر لا يمنع الفاصل الا في الجامع القديم

المتغذ لصلوة الجنازة وفي النوازل جعله كالمسجد والمسجد وان كبر لا يمنع الفاصل الا في الجامع القديم

بحوارزم فإن دبره كان على أربعة آلاف اسطوانة وجامع القدس الشريف اعني ما يشتمل على المساجد الثلاثة
الاقصى والصغرة والبيضاء كذا في البرازية ومغله في شرح المنية. واما قوله في الدور لا يمنع من الاقتداء
الفضاء الواسع في المسجد وقيل يمنع آه فانه وان افاد ان المعتمد عدم المنع لكنه محمول على غير المسجد
الكبير جداً كجامع خوارزم و القدس بدليل ما ذكرناه وكون الراجح عدم المنع مطلقاً يتوقف على نقل صريح
فافهم (تمه) في القهستاني البيت كالصحراء والاصح انه كالمسجد ولهذا يجوز الاقتداء فيه بلا اتصال
الصفوف كما في المنية آه ولم يذكر حكم الدار فليراجع لكن ظاهر التقييد بالصحراء والمسجد الكبير جداً ان
الدار كالبيت تأمل. ثم رأيت في حاشية المذني عن جواهر الفتاوى ان قاضي خان سئل عن ذلك فقال اختلفوا
فيه فقدره بعضهم بستين ذراعاً وبعضهم قال ان كانت اربعين ذراعاً فهي ككبيرة والا فصغيرة هذا هو
المختار آه (رد المحتار ج ١ ص ٥٢٤) وفي المائة معزيا لجواهر الفتاوى سئل قاضي غان رحمه الله عن الدار ان له
حكم المسجد ام حكم الصحراء في حكم اتحاد المكان واختلفا فيه قال اختلفوا فيه بعضهم قالوا ان كان ستين
ذراعاً في ستين ذراعاً هذا هو المختار. هكذا الفتاوى. (المائة في مرمة الخزانة ص ١٩١)
ذراعاً فهي ككبيرة والا فصغيرة هذا هو المختار. هكذا الفتاوى. (المائة في مرمة الخزانة ص ١٩١)

٤ جمادى الآخر ١٣٩٩ هـ

لقد والله تعالى اعلم

د استخلاف (خليفة نيولو) شرائط

سوال كه چيرته د امام اودس مات شي او د لمانځه لپاره خليفه جوړول غواړي نو د دې څه
صورت دی؟ بڼوا تو جوړا

الجواب باسم ملهم الصواب د استخلاف درې شرطونه دي

١ - د بناء د صحت هغه ټول شرائط چه تفصيل ئې به پورتنی مسئله کښې بيان شو په تبويب
کښې دا مسئله د لمانځه په مفسدات کښې د بناء د صحت شرائط په عنوان سره راغلې ده، البته
د خليفه تر ټاکل کېدو وروسته نور شرائط يواځې د امام د بناء لپاره دی. د خليفه او مقتديانو د
لمانځه لپاره نه دی که چېرته تر دې وروسته امام امام کوم کار داسې وکړ چه د لمانځه منافې يا
تکړو نو د خليفه او مقتديانو لمونځ صحيح کېږي

٢ - که چيرته ب جومات يا ٣٢٠٠ مربع فټ - ٢٢٤ ٤٥١ مربع متر څخه وږه کوته يا تر دې
حده په کوچني صحن، سرائي، کښې جماعت کېده نو د امام به له دې ځای څخه تر وېلو مخکښي
خلفه ټاکل کېږي او که چيرته په خلاصه فضا يا د مذکورې رښې په اندازه يا له دې څخه د لوسې

کونې يا لوی صحن کښې وي نو د قبلي په طرف کښې له ستره څخه. که ستره نه وي نو د سجدې له ځای څخه تر تيريدو مخکښې او په پاتې دريو خواوو کښې له صفونو څخه تر تيريدو مخکښې خليفه ټاکل کيږي

۳ - په خليفه کښې د امامت صلاحيت وي. يعنې ښځه يا نابالغ هلک نه وي

د خليفه لپاره دا شرط نه دی چه هغه به يواځې امام ټاکي بلکه که چيرته مقتديانو يو چا لره مخکښې کړي يا کوم سړی پخپله خليفه جوړ شي نو بيا هم جائز دي بهرته دا ده چه امام پخپله يو چا لره خليفه وټاکي مسبق هم خليفه جوړيدلی شي که چيرته خليفه ته پاسی رکعتونه معلوم نه وي نو امام دې د گوتو په اشارې سره ورته ووايي. که قرائت پاتې وي نو په خوله دې لاس کښيږدي او اشاره دې ورته وکړي که سورة فاتحه پاتې وه نو له کوم ځايه ئې چه فاتحه پريښې وي له هغه ځای څخه دې مخکښې يو يا دوه کلمې په لور آواز سره ووايي. د رکوع لپاره دې په زنگونو. د سجدې لپاره دې په تندي. د سجدۀ تلاوت لپاره دې په تندي او ژبې. د سجدۀ سهو لپاره دې په سينه باندې لاس کښيږدي و خليفه دې پوه کړي بيا له اوداسه څخه تر فارغيدو پورې که چيرته جماعت پای ته نه وو رسيدلی نو په خليفه پسې دې اقتداء وکړي او که رسيدلی وو نو يواځې دې خپل لمونځ پوره کړي. د اقتداء په صورت کښې به پاتې شوي رکنونه مخکښې ادا کړي او بيا دې له امام سره شامل شي.

که چيرته اوبو د جومات په داخل کښې وي نو د خليفه د جوړولو ضرورت نشته. امام دې اودس وکړي او بيا دې خپل ځای ته راشي امامت دې وکړي. مقتديان دې تر دې وخته انتظار ورته وکړي ليکن په دې صورت کښې هم استخلاف جائز دی که چيرته امام د خليفه د يوه رکن تر ادا کولو مخکښې اودس وکړ او راغی نو خليفه دې بيرته شا ته شي او اصل امام دې امامت وکړي په دې شرط چه امام له جومات څخه وتلی نه وي که چيرته اوبوله جومات څخه د باندې وي نو بهرته دا ده چه يو څوک خليفه وټاکي او پخپله دې له سره لمونځ وکړي. البته که چيرته وخت تنگ وي نو استخلاف او بناء واجبه ده

فقط والله تعالى اعلم

۱۹ شعبان ۱۳۸۸ هجري

د امام لپاره د محراب په منځ کښې د دريدلو حکم

سوال د امام د محراب په منځ کښې په دريدلو سره لمونځ مکروه کيږي او که نه؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب امام دې پښې له محراب څخه د باندې ږدي. پرته له عذر څخه به محراب کښې دننه د پښو کښيښودل مکروه تنزيهي دي د کراهت په وجه کښې دوه ډولونه دی
۱ - په محراب کښې په دريدو سره د دواړو خواوو په مقتديانو باندې د امام حالت منسه کيږي. له دی امله که چيرته اشتباه نه بدا کيدله نو په دې صورت کښې هېڅ کراهت نسه وه

مختار ابن همام وصاحب الحلية رحمهما الله تعالى.

۲ له اهل كتابو سره د تشبه له وجې په دې بناء باندې په دواړو خواوو کښې د مقتدا سره لپاره د هېڅ ډول اشتباه نه لويږدو تر څنگ هم د امام په محراب کښې درېدل مکروه تنزيهي دی و هو قول الاكثر. البته د خای د تنگي او داسې نورو عذرونو له وجې وي نو په اتفاق سره هېڅ کراهت پکښې نشته

قال العلامة رحمه الله في مكروهات الصلوة وقيام الامام في المحراب لاسهودة فيه وقدماء خارجة لان العبرة بالقدم مطلقاً وان لم يشتهه حال الامام ان علف بالتشبه ولا الاشتباه فلا اشتباه في نفى الكراهة (الي قوله) وهذا كله عند عدم العذر كجمعة وعيد فلو قاموا على الرفوف والامام على الارض او في المحراب لضيق المكان لم يكره وقال ابن عابد بن رحمه الله صلى الله عليه وسلم في الجامع الصغير بالكراهة ولم يفصل فاعترف المشايخ في سببها فقليل كونه يصير ممتازاً عنهم في المكان لان المحراب في معنى بيت آخر وثلث منع اهل الكتاب واقتصر عليه في الهداية واختاره الامام السرخسي وقال انه الاوجه وقيل اشتباه حاله على من في يمينه ويساره فعل الاوّل يكره مطلقاً وعلى الثاني لا يكره عند عدم الاشتباه وايدى الثاني في الفتح بان امتياز الامام في المكان مطلوب وتقدمه واجب وغايته اتفاق الملتزمين في ذلك وارتضاه في الحلية وايدى لكن نازعه في المهر. (الي قوله) وفي حاشية البحر للمرعي الذي يظهر من كلامهم انها كراهة تنزيه تأمل آه (رد المختار ج ۳).

۲۹ جمادى الاولى ۱۳۹۲ هجرى

فقط ولله اعلم

ص ۹۰

د کرفيو (حکومتی بنديز) په حالت کښې جومات ته تلل

سوال څه فرم يي علماء کرام چه د کرفيو په وختونو کښې خلک جوماتونو ته د جماعت د لمنځه لپاره نه لار شي او که په کورونو کښې لمونځونه ادا کولى شي؟ بڼوا تو جوړوا
الجاب باسم ملهم الصواب که چيرنه فوځبانو د لمنځه لپاره جومات ته خلک نه تللو څخه منع کول نو جومات ته تلل ضرورى نه دی. په کور کسى دى له جماعت سره لمونځ ادا کړي. د فوځون خلاف ورزى و ځل خان او عزت نه خطر کښې اچول جائز نه دی

۷ جمادى الاولى ۱۳۹۷ هجرى

فقط ولله اعلم

د امام لپاره تحميد (رېډاولك الحمد) ويل افضل دي

سوال ۱۰۰۰ دى تر (سمع نه لمن حمد) وروسته (رېډاولك الحمد) هم ونى او که (رېډاولك الحمد) نه

یواخی مقتدی وائی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د امام د تحمید د ویلو په اړه دواړه قولونه راغلي دي لکن ویل نه ورتنه بهتر دي.

قال فی شرح التنویر فی سائر الصلوة و التسمیع للامام و التعمید لغیره و قال ابن عابدین رحمہ اللہ (قوله لغیره) ای لمؤتم و منفرد لکن سیأتی ان المعتمد ان المنفرد یجمع بین التسمیع و التعمید و کذا الامام عندهما و هو رواية عن الامام جزم بها الشرع لئلا یل فی مقدمته. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۰۰)
لفظولہ تعالیٰ اعلم ۳۰ جمادی الآخر ۱۳۹۷ لھ

د امام لپاره آمین ویل سنت دي

سوال امام به تر سورة فاتحه وروسته آمین وائی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د امام او مقتدی دواړه لپاره آمین ویل سنت دي قال فی التنویر و امن الامام سراً کما موم و منفرد و فی الشامية هو سئله للحديث الاقي المتفق عليه كما فی شرح المنية وغیره (رد المحتار ج ۱ ص ۲۰۰)
لفظولہ تعالیٰ اعلم ۳۰ جمادی الآخر ۱۳۹۷ لھ

د السلام د لفظ له امام څخه مخکېنې پای ته رسول مکروه دي

سوال آي مقتدی به د امام د "السلام" د لفظ له ویلو سره به فوراً سلام گرځوی او که څه خنډ وروسته؟ د جوماتونو اکثره امامان د "الله" لفظ ډیر زیات اوږدوي. آیا مقتدی به نې همدومره اوږدوي او هغوی دواړو خواوو ته د امام له سلام څخه مخکېنې د سلام الفاظ پای ته رسولی شي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په اول سلام کښې د "السلام" د لفظ په ویلو سره لمونځ پای ته رسیږي د دې لپاره د لومړي سلام د میم ټکی له امام څخه مخکېنې ویل مکروه دي له دې وروسته د نور سلام د مخکېنې ویلو د کراهت کومه وجه نه معلومیږي
لفظولہ تعالیٰ اعلم ۳۰ جمادی الآخر ۹۷ هجري

د ښځو جماعت مکروه تحریمي دي

سوال په بهشتي زیور کښې مې ویلي دي چه په ښځې پسې اقتداء صحیح ده او تر تنه پورې ما دا اوریدلي وو چه ښځه امام نه شي جوړیدلی د دې تحقیق بیان کړئ چه آیا ښځه په کوم خاص لمانځه کښې امام جوړیدلی شي او که نه؟ له وضاحت سره نې بیان کړئ تر څو چه مسئله مو به

دهر کبی کبني سنوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب بنخه د بنخو امام جوړیدلی شي. لیکن جماعت یې مکروه بحر می

دی

قال في العلائمة وبكرة محرماً جماعة النساء ولو في التراويح في غير صلوة المجازاة (الى قوله) فان فعلن تلف
 الامام وسطهن فلو تقدمت اثمت. وفي الشامية (قوله فلو تقدمت اثمت) اذا دان وقوفها وسطهن واجب كما
 صرح به في الفتح وان الصلوة صحيحة وانها اذا توسطت لا تزول الكراهة والمما ارشدوا الى التوسط لانه اقل
 كراهية من التقدم كما في السراج بحر. (رد المحتار ج ١ ص ٥٢٩)

نقط والله تعالى اعلم غرقمحر ١٣٩٨ هـ

امام د سهار په لمانځه کبني د دُعاء قنوت د ويلو په ځای غلی پاتې شو

سوال زما يو ملگری حنفي دی. په جومات کبني امام شافعي دی. خلک هم اکثره شافعيان
 دي د سهار په لمانځه کبني د امام د غير حاضري له وجې جماعت همدي حنفي ملگري ورکړ نوبه
 دويم رکعت کبني خو د شافعي امام دُعاء نه کوي. لیکن تر رکوع وروسته د مقتديانو لپاره دربري
 او انتظار کوي آیا دا صحيح ده او که نه او زمونږ لمونځونه کوم چه په ده پسې مو کړي دي شوي
 دي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته دی غلی نه دربري بلکه کومه دُعاء وائي نو لمونځ کيږي
 د غلي اوسيدو په صورت کبني د ده هم او د مقتديانو لمونځ هم واجب الاعاده دی

نقط والله تعالى اعلم ٢٢ محرم ١٣٩٨ هجري

په مسافر باندي دمقيم امام په اقتداء کبني څلور رکعتونه فرض دي

سوال مسافر مقتدي په مقيم امام پسې خو څلور رکعته ادا کوي. او په ده باندي دوه رکعتونه
 فرض دي لیکن چه کله امام د څلورو رکعتونو نیت کوي ځکه چه د مقتدي نیت د امام د نیت تابع
 وي نو آیا د څدی پاک سفري حکم یا رعایت ماتیري او که پخپل حال پاتې کيږي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د امام د تابع والي له وجې په مسافر باندي هم څلور رکعته فرض

کيږي نقط والله تعالى اعلم ٢ صفر ١٣٩٨ هـ

د راتلونکو سړی لپاره د قرائت یا رکوع د اوږدولو حکم

سوال که چيرته امام د لمونځ کوونکو د راتلو له وحی قرائت یا رکوع اوږد کړی سر څو چه

لمونخ کوونکی په رکوع کښې شامل شي نو آیا گنهگار یېږي او که نه؟ په شامي کښې دې چه فالحاصل ان التأخير القليل لاعانة اهل الخير غير مكروه الخ. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته امام کوم لمونخ کوونکي لره وپیژانده او د هغه په خاطر نې قرأت یا رکوع اوږد کړ نو مکروه تحریمي دی البته پرته له پیژندلو په اوږدوالي کښې کوم کراهت نشته

قال ارح التنوير رحمه الله و كره تحريماً اطالة ركوع او قراءة لادراك الجأى اى ان عرفه والا فلا بأس به ولو اراد التقريب الى الله تعالى لم يكره اتفاقاً لكنه نادر وتسمى مسألة الريام فيلحق بالصرح عنها. (رد المحتار ج ۱)

۶ صفر ۱۳۹۸ ل

فقط والله تعالى اعلم

(ص ۴۱۲)

د ځای د تنگوالي له وجې د امام لپاره د صف په منځ کښې د درېدلو حکم

سوال د هجوم له وجې که چیرته د صفونو توازن قائم نه وي، امام او مقتدي په یو برابر سره ودرېږي یعنې کوچنی جومات لونیږي چه مخکښینی جومات نې یواځې ښی. خوا ته راغی او د موجوده جومات عین محراب ته مخامخ یواځې امام خپل ښي او کیڼ طرف ته دوه دوه کسان ودروي او جماعت وکړي کوم چه په اوس وخت کښې خارجي ځای د جومات د پورپیو لاره د په داسې صورت کښې د جماعت څه حکم دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بې له ضرورته داسې کول مکروه دي لیکن د ځای د تنگوالي له وجې که چیرته وشي نو له کراهت پرته جائز دي فقط والله تعالى اعلم ۱۲ ذوالحجة ۹۷ هجری

د ماسپښین، مابنام او ماسخوتن نه وروسته د امام مقتدیانو ته مخ اړول

د ستو خلاف دی

سوال دلته ډیر عالمان اوسېږي کوم چه د ماسپښین، مابنام او ماسخوتن تر فرضو وروسته مقتدیانو ته مخ اړوي او دعاء کوي دا کار څنگه دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ستو خلاف دی فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ذی القعدة ۹۸ هجری

د نورو خلکو په لمانځه باندي د راوستو په غرض

د جومات د جماعت پرینودلو حکم

سوال زمونږ د کالج (پوهنتون) جومات سړ کال په رمضان المبارک کښې د پوره جوړېدو نه

وروسته لمونځونه پکښې شروع شول له دې جومات څخه مخکښې مونږ په هاسل السله، کسې يوه کوټه د لمانځه لپاره مخصوصه کړې وه او هلته مو د جماعت لمونځونه کول ما به هه کومو هلکانو د سهار لمونځونه کول په باقاعده توگه مې له خوبه را وپښول چه کله جومات جوړ شو نو ما جومات تلل شروع کړل او د لیلیې د هلکانو را پورته کول مې پریښودل همدارنگه مې د لمانځه په دې ځای کښې د هر لمانځه لپاره آذان کاوه تقریباً په سلو کښې شپيته ۷۰ کسانو لمونځ کاوه زما هلته جومات ته د تگ له وجې ځینې هلکان په لمانځه کښې سست شول او یو نیم لمونځونه مې پریښودل هغه هلکان دې جومات ته نه راتلل او دا به مې ویل چه څوک دومره لرې تللی شي او بیا ئې دا د لمانځه ځای (کوټه) هم جومات ته د منتقل کولو اجازه نه ورکوي ظاهره خبره ده چه د لمانځه لپاره په ټاکل شوې کوټې کښې د جومات ثواب نه حاصلیږي اوس ستاسو له حضور څخه دا پوښتنه ده چه آیا زه بیا د لمانځه په هغې کوټې کښې آذان ورکول. د هلکانو را پورته کول شروع کړم او د جومات ثواب پریږدم او که په جومات کښې له پابندی سره لمونځونه وکړم او د هلکانو پروا و نه ساتم؟ آیا دلته د جماعت او جومات ثواب حاصلیږي؟ چه کله زمونږ سبقونه پای ته ورسېږي او لاړ شونو دا د لمانځه عارضي ځای هم ختمیږي دا شی مې په ذهن کښې پاتې شوی دی چه هلکان جومات ته په تلو سره د پنځه وخته لمانځه لپاره تیار نه دي. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب تاسو په جومات کښې خپل لمونځ کوئ. د خپل وس او طاقت مطابق نورو ته هم جومات ته د تلو تلقین او تبلیغ کوئ او د عادت مطابق د لمانځه لپاره ئې پورته کوه. د دې تر څنگ که چیرته څوک نه ځي نو د هغه فکر مه کوئ.

۲۵ صفر ۱۳۹۹ هـ

فقط والله تعالی اعلم

د شافعي امام په اقتداء کښې رفع یدین مه کوئ

سوال زید د مذهب له مخې حنفي دی هغه د جماعت لمونځ په یوه داسې امام پسې کوي کوم چه شافعي یا حنبلي دی له دې امله زید نه آمین په زوره وائي او نه رفع یدین کوي چونکه دا خود امام اتباع یا تقلید نه دی نو په داسې صورت کښې د زید لمونځ صحیح شو او که نه؟ او همدارنگه که چیرته شافعي یا حنبلي په حنفي امام پسې لمونځ وکړي او هغوی د امام د اتباع په خلاف رفع یدین وکړي او آمین په زوره ووائي نو د دې څه صورت دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دغو امورو کښې د امام متابعت لازم نه دی لهذا د حنفي لمونځ په شافعي پسې او د شافعي لمونځ په حنفي پسې صحیح دی حنسان دی رفع بدین نه کوي

قال العلامة رحمه الله ولوزاد تابعه الى ستة عشر لانه مأثور وفي الشامية (قوله ولوزاد تابعه الخ) لانه تبع لامامه فتجب عليه معاينته وترك رأيه برأى الامام لقوله عليه الصلوة والسلام ائما جعل الامام لمؤتمره به

فلا تفتشوا عليه فإنه يظهر خطؤه بيقين كان اتباعه واجباً ولا يظهر الخطأ في المجتهدين ما اختلفوا
قول الصحابة فقد ظهر خطؤه بيقين فلا يلزمه اتباعه لهذا لو اختلفوا من يرفع يديه عند الركوع او من
يقت في الفجر او من يرى تكبيرات الجذاة محسلاً لا يتابعه لظهور خطئه بيقين لان فلك كله مفسوخ بهما
(رد المحتار ج ١ ص ٤٨٠) فقط والله تعالى اعلم ٢٧ صفر ١٣٩٩ هـ

د مقتدي د دريو تسبیحاتو تر پوره کولو مخکښي د امام د پورته کيدلو حکم

سوال چه فرماني د دس علماء کرام او د سرخ متین مفسران کرام په دې مسئله کې چې مقتدي
په رکوع سجدې کې پيدا کېږي سر وسته پورې هغه لا درې تسبیحات پاتې شي هغه به دي
ولې چه مام ودرسه نو اوس مقتدي چه باید وکړي. درې تسبیحات پوره کړي او که د امام
متابع وکړي ښو سوچو

الحواب باسم ملهم الصواب د یوې تسبیح په اندازه په رکوع او سجده کې پاتې کیدل واجب
دی د دريو تسبیحاتو په اندازه سنت دي له دې امله د وجوب په اندازه یعنی د یوې تسبیح د
پوره کولو سره پاتې کیدلو وروسته د امام متابعت کول واجب دي

قال فی العلائیه واعلم انه مما یبیت علی لزوم المتابعة فی الارکان انه لو رفع الامام رأسه من الركوع و
السجود قبل ان یتم المأمور بالتسبیحات الثلاث وجبت متابعتة وقال ابن العابدین رحمه الله تحت (قوله و
اعلم الخ) ویستحب فیہ ثلاثاً فانه سنة علی المعتبد المشهور فی المذهب لا فرض ولا واجب کما مزل لا یتروک
المتابعة الواجبة لاجلها تأمل. (رد المحتار ج ١ ص ٣١٢) فقط والله تعالى اعلم ٢٠ جمادی الاولی ١٣٩٩ هـ

امام چه اوله قعده پرېږدي او جگ شي نو په مقتدي باندې ئې

متابعت لازم دی

سوال مده به هېره سره اوله قعده پرېښودله او سيده ودریده نو آب مقتدي به التحیات واني
به درې و که د التحیات په پرېښودو سره د امام په متابعت که به درې پرېښو نو جوړو
الحواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کې په مقتديانو باندې د امام متابعت لازم دی
سجدې درې و و دې درې

کما فی الشامية عن شرح المنية تحب متابعتة للامام فی الواجبات فعلاً و کذا ترکان لزوم من فعنه مخالفة
لامام فی النفع کترکه القنوت او تکبیرات العید او القعدة الاولى او سجود السهو او التلاوة فيترکه المؤتمر
خدا. (رد المحتار ج ١ ص ٣٢٩) فقط والله تعالى اعلم ١٠ شعبان ١٣٩٩ هـ

امام چه تر آخري قعدي وروسته پورته شی نو مقتدي به ني متابعت نه کوي

سوال تر آخري قعدي وروسته امام په هيره سره ودرېده. د فتحې په ورکولو سره هم کسی نه ناست او دوه رکعونه يې پوره کړل سجدۀ سهوه يې وکړه په دې صورت کښې مقصدان به د چه وکړي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب. په امام باندې د قعدي خوا ته بيرته را گرځېدل لازم دی مېدي دی د هغه متابعت نه کوي بلکه په کښېناستو سره به د امام د بيرته را گرځېدو انتظار کوي که حربه له سجدې څخه مخکښې د قعدي خوا ته را وگرځېده نو له هغه سره دی سجدۀ سهو وکړي و سلا. دې وگرځوي او که نه نو له خان سره دې سلام واريوي خپل لمونځ دې ختم کړي

قال في شرح التنوير وان قعد في الرابعة مثلاً فقد التشهد ثم قام عادوسلم ولو سلم قائماً صح ثم الرفع ان القوم ينتظرونه فان عاد تبعوه وان سجد للغامسة سلموا لانه تم فرضه اذ لم يبق عليه الا السلام (الي قوله) وسجد للسهو في الصورتين لنقصان فرضه بتأخير السلام في الاولى وتر كه في الثانية وفي الشامية (قوله) اذ لم يبق عليه الا السلام) اشارة الى ان معنى تمام فرضه عدم فسادة والا فصولته ناقصة كما يأتي في قوله لنقصان فرضه بتأخير السلام اليه اشارة في البحر ح. (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠)

لفظوله تعالى اعلم
١٠ شعبان ١٣٩٩ هجري

مسافر امام چه تر اولې قعدي وروسته پورته شی نو مقتدي به څه کوي؟

سوال يو مسافر امام چه په څلور رکعتيزه لمانځه کښې تر اولې قعدي وروسته ودرېږي نو مقيم مقتدين به څه کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مقتدين به د امام د بيرته را گرځېدلو انتظار کوي که چيرته امام د درې رکعت له سجدې څخه مخکښې بيرته را وگرځي نو له هغه سره دی سجدۀ سهو وکړي و د هغه تر سلام وروسته دې خپل لمونځونه پوره کړي او که چيرته امام د درې رکعت سجدۀ وکړه نو مېدي به پخپل سر ودرېږي او خپل لمونځ دې پوره کړي په سني لمانځه کښې دی د مده فسد نه کوه که چيرته نې افتداء وکړه نو لمونځ يې فسدېږي

قال في شرح التنوير ولو نوى الإقامة لا التحقيقها بل ليتم صلاة المقيمين لم يصير مقيم. وفي الشامية (قوله) لم يصير مقيماً) لئلا يتم المقيمون صلواتهم معه فسدت لانه اقتداء المفترض بالمتنفل ظهيرية هي 'ذا قصو' متابعتهم اما لو نوى مفارقتها ووافقه صورة فلا فساد في أداء الخبز الرمي. (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠) قلت واما انتظارهم عود الإمام فظاهر كما نصوا عليه في المسبوق 'ذا قام' ما منه بعد القعدة الأخيرة.

لفظ والله تعالى اعلم ۲ رجب ۱۳۸۶ هجری

د گډ سړي د امامت حکم

سوال آیا گډ سړی امامت کولی شي او که نه؟ بښوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د گډ سړي امامت جائز دی لکن له داسې سړي څخه په عمومی توګه د خلکو په طبیعت کېنې انقباض، قبض او کرکه، وي د دې لپاره مکروه تنزیهي دی که چیرته د چا د علم او تقوی له وجې له هغه څخه د خلکو انقباض او کرکه نه وه نو تنزیهي کراهت هم نشته
 قال ابن عابدین رحمته الله (قوله ومفلوج وابرص شاع برصه) وكذلك اعرج يقوم بعض قدمه فالاعتداء بغیره اولی تاثر عادية. (الی قوله) والظاهر ان العلة النفرة. (رد المحتار ج ۳، ص ۵۲۵)

لفظ والله تعالى اعلم ۱۵ شوال ۱۳۹۹ هجری

د پتلون اغوستونکي سړی امامت

سوال یو سړی په پتلانه کېنې خلکو ته لمونځ ورکوي آیا په پتلون اغوستونکي سړي پسې لمونځ کیږي او که نه؟ بښوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته پتلون چُست په بدن پورې داسې لګیدلی وي چه د غریو هیئت له ورايه ښکاریده، یا ئې ښکاري پکښې پټ وو نو د لمانځه بیرته را ګرځیدل واجب دي
 لفظ والله تعالى اعلم ۶ ربيع الآخر ۱۴۰۰ هجری

بې پردې ښځو ته د سبق ور ښوونکي امامت

سوال زید وائي چه بې پردې ښځو ته که بالغې وي یا مراهقې (بلوغ ته نژدې)، لیدونکي وي او که ږندې، نرساني وي او که ښځینه ډاکټراني یا د هوائي جهاز نوکرانې. په ځان ته ځای کېنې وي او که په عامه مجمع کېنې. د مکتب، پوهنتون په کوټو کېنې وي یا د جومات په حجرې کېنې د جماعت په شکل کېنې وي یا د کور په دننه کېنې ځان ځانته. نامحرمه سړی عالم وي یا مفتي. پیر وي یا مرید. ځوان وي او که بوډا، زوړ، ږوند وي او که بیانا یعنې په یوه صورت کېنې هم څوک ښځو ته سبق نه شي ور ښودلی په داسې حال کېنې چه بکر د دې اجازه ورکوي
 د بکر دلیل دا دی چه تر څو پورې دا بې پردې ښځې له شرعي احکامو څخه خبرې نه شي تر هغو پورې د هغوی رد ناممکنه ده او که چیرته دوی له نظره وغورځول شي. له دېنې زده کړې څخه د دې لاره سې برخې سې چه دوی سې پردې ځای نو دا صحیح نه ده نور دا چه دا نرساني، سحنه ډاکټرنې، د هوانی جهاز نوکرانې او داسې نورې چه پردې نه کوي د پردې د کولو به شرط

سره له دیني زده کړو څخه بې برخي پاتې کېږي په داسې حال کې چې په عملي توګه د دې تجربه شوی ده چې داسې ښځو ته چې کله دیني زده کړې ورکړي شوي دي نو له همدغو بې پردې ښځو څخه ځینې تهجد گزاره جوړې شوي دي

د زید دلیل دا دی چې شرعي حدود د هیڅا له ځانه د پیدا شوې مجبوري له وجې نه شي ماتېدلی بې پردګي یو له ځانه پیدا شوی اضطراب (بې وسي) دی شرعاً د داسې اضطراب هېڅ اهمیت نشته که چیرته په دې ډول سره عوام له ځانه د داسې افعالو مرتکب وګرځي چې په هغو سره د دوی په مشکلاتو کې لا زیاتوالی راشي نو په راتلونکي کې بې هرې داسې مجبوري ته د اضطراب نوم ورکول کېږي او شرعي حدود تر پښو لاندې کېږي نو شرعي وجود بیا نه پاتې کېږي حالانکه د پردې غرض او غایه د صنفی اختلاف (د نر او ښځې ګډوډ والی) له منځه وړل دي که چیرته دا اختلاط برقراره پاتې شي نو د پردې اصل مقصد ختمیږي په داسې حال کې چې د ښځې او نر اختلاط د دې لپاره جائز نه دی ګڼل شوی چې په دې سره د دواړو صنفونو سفلي جذبات (شهواني خواهاشات) لوړېږي که چیرته اختلاط د دې لپاره ضروري وګرځي چې د نه اختلاط له وجې له دیني زده کړو څخه محرومي منځ ته راځي نو بیا په دینوي مخلوطې زده کړې کې هېڅ قیاحت (بدوالی) نه پاتې کېږي ځکه چې ځینې خلک د ښځې او نر اختلاط د دینوي زده کړې لپاره ضروري ګڼي او تاسو ئې د دیني زده کړې لپاره ضروري ګڼئ نو د شرعي حدودو په ماتولو کې تاسو دواړه سره برابر یئ اگر ګه مو غرضونه مختلف دي چیرته چې بې پردې ښځې له شرعي احکامو څخه تر خبریدو وروسته ځینې ښځې تهجد گزاره جوړې شوي دي هلته د لوی عمر درلودونکي استاذان له کم عمر و نجونو سره د زنا د ګناه تر ارتکابه پورې رسیدلي دي د څو ښځو د تهجد گزاره کیدو د ثواب په مقابله کې د یوې زنا کیدنه ډیر سنگین او داسې جرم دی چې د معافي وړ نه دی همدارنګه په خیر القرون کې نبي که ﷺ حضرت عائشې رضی الله عنها ته له رانده صحابي حضرت عبد الله ابن أم مکتوم رضی الله عنه څخه د پردې د کولو ویلي وو نن په دې څوارلسمې پېړۍ په معاشره کې څو باید د پردې لایات اهتمام وشي

که چیرته د زید استدلال صحیح وي نو نور وضاحت غوښتونکې خبره دا ده چې بې پردې ښځو ته سبق ور ښوونکي لره د جومات امام او خطیب جوړول او په هغه پسې د لمانځه ادا کول جائز دي او که نه؟ ښووا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زید خیال او استدلال صحیح دی ښځو ته دیني زده کړې د ښځو په واسطه سره یا د پردې شا ته ورکول کیدلی شي بر سیره پر دې په اردو یا پښتو کې د مستندو کتابونو په مطالعه کولو سره دا ضرورت پوره کېدلی شي بې پردې ښځو ته مخامخ سبق ور ښوونکی فاسق دی په داسې چا پسې لمونځ مکروه تحریمي دی او داسې سړی احم او

خطیب جو رول جائز نہ دی

فقطولہ تعالیٰ اعلم

۲۵ شعبان ۱۴۰۰ ھجری

د مقتدی د قنوت تر پای ته رسیدو مخکنی امام رکوع ته لار

سوال که چیرته په رمضان المبارک کښې د وترو په لمانځه کښې یو څوک له امام سره دُعاء قنوت پوره کولی نه شوای بلکه امام صاحب دعاء قنوت ډیر زر پوره کوی او رکوع ته ځي نو په داسې صورت کښې د مقتدی لپاره څه حرج شته او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مطلقې کومه دُعاء یا د معروفې دعاء د کومې برخې نه ولو سره واجب ادا کیږي مشهوره دُعا پوره لوستل مسنون دي لیکن واجب نه دی لهذا که چیرته د دعاء قنوت تر پوره کیدو مخکښې امام رکوع ته لار شي نو مقتدی لپاره د قنوت پریښودل او د امام متابعت کول واجب دي.

فقطولہ تعالیٰ اعلم

۱۶ شوال ۱۳۹۸ ھجری

په تکبیر اولی کښې د شریکیدو حد یا اندازه

سوال په جماعت کښې د تکبیر تحریمه په شریکیدو کښې چه کوم فضیلت راغلی دی هغه تر څه وخته پورې دی که چیرته یو څوک د لومړي رکعت په رکوع کښې له امام سره یو ځای شي نو هغه دا فضیلت ورکول کیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې کښې مختلف اقوال دي. د سورة فاتحه د نیولو قول راجح دی. قال فی الشامية وفي التاثر غانية عن المنتقى وقيل بأدراك الركعة الاولى وهذا اوسع وهو الصحيح أهو قيل بأدراك الفاتحة وهو المختار خلاصة. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۹۱) قلت لفظ المختار أکد من لفظ الصحيح لان الاختيار يستلزم التصحيح والتصحيح لا يستلزم الاختيار.

فقطولہ تعالیٰ اعلم

۲۹ شعبان ۱۴۰۰ ھجری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ان رسول الله ﷺ اقبل من نواحي المدينة يريد الصلوة فوجد الناس قد صلوا

فقال الى منزله لجمع اهله فصل بهم

الوصية الاخوانية

في حكم الجماعة الثانية

په جومات کښې د دویم جماعت حکم

سوال څه فرمائي علماء کرام او فقهاء عظام په دې مسئلې کښې چه که چيرته په يوه جومات کښې دوه يا درې ځله جماعت وشي او لمونځ کوونکي هم د همدې محلې کلي يا ښار وي. دا څو ځله جماعت د عذر له وجې وي يا پرته له عذر څخه. او دا تکرار د همیسه لپاره کيږي يا کله کله په ناڅپي توگه نو آیا دا لمونځ مکروه دی او که نه؟ که چيرته مکروه وي نو تنزيهي دی او که تحریمي؟ بینو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د جماعت د تکرار صورتونه مختلف دي او حکم ئې هم مختلف دی لهذا د هر صورت حکم بیل بیل بیانېږي.

۱. جومات د لارې وي. يعنې لمونځ کوونکي ئې معين نه وي
 ۲. په دې جومات کښې مؤذن او امام معين (ټاکلي) نه وي
 ۳. په جومات کښې له کلبوالو څخه پرته بل چا جماعت کړی وي.
 ۴. په جومات کښې د کلي خلکو پرته له اعلان يا آذان څخه جماعت کړی وي
- په دغو څلورو صورتونو کښې د جماعت تکرار (اگر که د آذان او اقامت له تکرار سره وي، په اجماع سره جائز بلکه افضل دی
۵. په جومات کښې د کلي خلکو د آذان له اعلان سره جماعت کړی وي او دویم جماعت هم له آذر سره وسي

۶. په نوموړي صورت کښې د جماعت تکرار پرته له آذان څخه وشي او جماعت په لومړني هیئت باندې وشي يعنې له محراب څخه عدول له محراب څخه بلې خوا ته. څنگ ته کېدل و نه شي
- په دغو دوو صورتونو کښې په اتفاق سره تکرار د جماعت مکروه تحریمي دی
۷. په مذکوره صورت کښې دویم جماعت به لومړني هیئت باندې و نهسی يعنې له محراب څخه عدول وشي. امام د جومات به منځ کښې له محراب کښې د محراب په بر سر و نه درې نه

دي حاش كيسي كراهت شينحنو سر منخ محلف فيها دي

قال في شرح العنوين (٥) ويكره تكرار الجماعة بأذان وقامة في مسجد (١) لاني مسجد طريق (٢) او مسجد لا امام له ولا مؤذن قال في الشامية (قوله ويكره) اي محرم ما لقوله الكل لا يهجر والجمع لا يباح وشرح الجامع الصغير انه بدعة كما في رسالة السندی (قوله بأذان واقامة) عبارة في الخرائن اجمع مما فهمنا ونصها (٥) ويكره تكرار الجماعة في مسجد محلة بأذان واقامة (٣) الا اذا صلى بها فيه او لا غير اهله (٤) او اهله لكن مخالفة الأذان ولو كرر اهله بدونها (١) او كان مسجد طريق جاز اجماعاً (٢) كما في مسجد ليس له امام ولا مؤذن ويصل الناس فوجاً فوجاً فان الافضل ان يصل كل طريق بأذان واقامة عليه كذا في امالي قاضي خان آه ونحوه في الدور والمراد بمسجد المحلة ما له امام وجماعة معلومون كما في الدور وغيرها قال في المنبع (١) والتقليد بالمسجد المختص بالمحلة احتراز عن الشارع وبالأذان الثاني احتراز عما اذا صلى في مسجد المحلة جماعة بغير اذان حيث يباح اجماعاً آه ثم قال في الاستدلال على الامام الشافعي الثاني للكره ما نصل ولنا انه عليه الصلوة والسلام كان مخرج ليصلح بين يوم فعاد الى المسجد وقد صلى اهل المسجد فرجع الى منزله لجمع اهله وصلى ولو جاز ذلك اختار الصلوة في بيته على الجماعة في المسجد ولان في الاطلاق هكذا لتقليل الجماعة معنى فانهم لا يجتمعون اذا علموا انها لا تلتزمهم واما مسجد الشارع فالناس فيه سواء ولا اختصاص له بفرق دون فريق آه ومفله في البدائع (هـ ثاء) ومقتضى هذا الاستدلال كراهة التكرار في مسجد المحلة ولو بدون اذان (هـ ثاء) ويؤيده ما في الظهيرية لو دخل جماعة المسجد بعد ما صلى فيه اهله يصلون وحداناً وهو ظاهر الرواية آه وهذا مخالف لحكاية الاجماع البارة (١) وعن هذا ذكر العلامة الشيخ السندی رحمه الله تلميذ المحقق ابن الهمام في رسالته ان ما يفعله اهل الحرمين من الصلوة بأئمة متعددة وجماعات مترتبة مكروية اتفاقاً ونقل عن بعض مشائخنا الكراهة صريحاً حين حضر الموسم بمكة ١٠٥١ هـ منهم الشريف الغزولي (١) وذكر انه افق بعض المالكية بعدم جواز ذلك على مذهب العلماء الاربعة (٢) ونقل الكثر ذلك ايضاً عن جماعة من الحنفية والشافعية والمالكية حضر الموسم ١٠٥١ هـ (١) واقرة الرمي في حاشية البحر لكن يشكل عليه ان نحو المسجد المكي او المدني ليس له جماعة معلومون فلا يصدق عليه انه مسجد محلة بل هو كمسجد شارع (١) وقد مر انه لا كراهة في تكرار الجماعة فيه اجماعاً فليتأمل هذا. (رد المحتار ج ١. باب الامامة)

وايضاً في الشامية في باب الأذان (هـ ثاء) وروى عن انس رضي الله عنه ان اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم كانوا اذا فيهم الجماعة في المسجد صووا في المسجد فرادى (الى ان قال) وفي آخر شرح المنية وعن ابى حنيفة ولو كانت الجماعة

اکثر من ثلاثة يكره التكرار والا فلا (٤) وعن ابی یوسف اذا لم تكن على الهيئة الاولى لا تکره والا تکره وهو الصحيح وبالعدل عن المحراب مختلف الهيئة کذا فی البراءة آدوی التاثر خالية عن الولوجية وبه داخله (رد المحتار ج ١ باب الأذان)

په شامي کنبې چه کومه جزئیه له خزائن او منبع څخه منقوله ده په هغې کنبې د کلي په جومات کنبې د جماعت د تکرار روا والی له آذان پرته په اجماع سره بیان شوی دی لیکن دا صحیح نه دی ځکه چه د کلي په جومات کنبې پرته له آذان څخه د جماعت د تکرار دوه صورتونه دي

١ - په لومړني هېئت باندې ٢ - د لومړني هېئت پر خلاف

لومړنی صورت په اتفاق سره مکروه دی ځکه چه د امام ابو یوسف په نزد د تکرار د جواز لپاره له محراب څخه عدول (څنگ ته کیدل) ضروري دی بلکه څرنګه چي تیر شو برسیره پر دې د مکې او مدینې په جوماتونو کنبې د تکرار په کراهت باندې د څلورو اړو مذاهبو د فقهاوو رحمهم الله اجماع لیکل شوې ده. په دغو دواړو جوماتونو کنبې به پرته له آذان څخه تکرار په لومړني هېئت باندې کیده بلکه څرنګه چه د شامي له عبارت څخه هم ظاهره ده شامي دې جوماتونو لړه په شرعي جوماتونو کنبې په داخلولو سره د تکرار په نه جواز باندې اشکال وړاندې کول هم د دې ښکاره دلیل دی چه د کلي په جومات کنبې د جماعت تکرار هیڅکله جائز نه دی

په دویم صورت کنبې اختلاف دی د امام صاحب په نزد مکروه دی. چنانچه شامي د ظهیریه د روایت په نقل کولو سره د اجماع قول فاسد ګڼلی دی په هر حال دغو دواړو صورتونو ته په اجماع سره جائز ویل صحیح نه دي بلکه لومړنی صورت په اتفاق سره مکروه او په دویم صورت کنبې اختلاف دی

د امام ابو یوسف رحمه الله له قول "عدول عن المحراب" څخه مراد حقیقي محراب نه دی بلکه د محراب محاذات (د محراب په برابر) مراد دی اگر که د جومات په صحن کنبې هم وي ځکه چه د لومړني لمناځه په محراب کنبې کیدل ضروري نه دي بلکه د محراب په محاذات کنبې ئې کول مستون دي لهذا کوم لمونځ چه له محراب سره په محاذاتو کنبې وي هغه به په لومړني هېئت باندې وي د لومړني هېئت د تغیر لپاره ضروري ده چه د محراب له محاذاتو څخه عدول څنګ ته کیدل وي

قال فی الشامية (قوله ويقف وسطاً) قال فی المعراج وفي مبسوط بكر السنة ان يقوم في المحراب ليعتدل الطرفان ولو قام في احد جانبي الصف يكره (الى ان قال) قال عليه الصلوة والسلام توسطوا الامام الخوايض فيها (تنبيه) يفهم من قوله اوالى سارية كراهة قيام الامام في غير المحراب (الى قوله) السنة ان يقوم الامام ازام

وسط الصف الا ترى ان المعاريب ما نصبها الا وسط المساجد وهي قد علمت مقام الامام اهدر دالمحتار ج ١

ايضا فيها (قوله لان الاعبر قلقدم) يكره للامان يلقب في غير المحراب الا لضرورة (دالمحتار ج ١)

له مذكوره جزئياتو خخه خرگنده شوه چه له محراب خخه مراد د محراب محاذات دي د امام به عين محراب كنبې د دريدلو سببت او له عين محراب خخه د عدول د كراهت هيخوك قائل نه دي به اتفاق سره د محراب محاذات مسنون دي

لنډه دا چه له اوه واهو صورتونو خخه به لومړي څلورو صورتونو كسي د جماعت تكرار افضل دي او په پنځم او شپږم صورت كنبې په اتفاق سره مكروه تحريمي دي د تحريمي كراهت تصریح د شامي په عبارت كنبې ليكل شوی دی

په اووم صورت كنبې د جماعت تكرار د محراب له محاذاتو خخه د عدول په حالت كنبې د شيخينو اختلاف دی او د اختلاف په حالت كنبې د ترجيح يا تطبيق ضرورت دی په شرح التنوير كنبې د ترجيح اصول په دې الفاظو سره راغلي (واختلف فيما اختلفوا فيه والاصح كما في السراجيه و غيرها انه يفتي بقول الامام على الاطلاق ثم يقول الثاني - الى قوله - وصح في الحاوي القدي قوة المدك).

(شرح التنوير مطلب رسم المفتي) لهذا د سراجيه د قانون مطابق ښكاره ده چه د امام صاحب قول مفتي به دی او كه چيرته د حاوي قدسي په قانون باندې عمل وشي نو بيا هم د امام صاحب قول مختار (غوره شوی) دی د دې لپاره چه د امام صاحب د قول د عقلي او نقلي دلائلو خخه قوت ظاهر دی عقلي دليل په شامي كنبې دی (ولان في الاطلاق - الخ) او نقلي دلائل دا دي

١... الحديث المرفوع الذي مرفوع في عبارة الشامية.

٢... قول انس رضي الله عنه الذي نقله العلامة الشامي وفيه بيان تعامل الصحابة رضي الله عنهم.

٣... عن ابي بكره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اقبل من نواحي المدينة يريد الصلوة وقد صلوا اهل الى منزله لجمع اهل

فصلي بهم. (رواه الطبراني في الكبير الاوسط قال الهيثمي رجاله ثقات)

٤... عن ابراهيم النخعي قال قال عمر رضي الله عنه لا يصل بعد صلوة مثلها. (ابن ابي شيبة)

٥... عن خرشة الحمران عمر رضي الله عنه كان يكره ان يصل بعد صلوة الجمعة مثلها. (رواه الظهراوي بسند صحيح)

لاندېني دوه روايتونه په ظاهره د امام رضي الله عنه د دلائلو په خلاف ښكارېږي

١... عن ابي سعيد رضي الله عنه قال جاء في المسجد رجل وقد صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ايكم يصح على هذا فقام

رجل وصلى معه. (رواه الترمذي)

عن انس رضی الله عنه تعلیماً وانی یصل موصولاً انه جاء النبی صلی الله علیه و آله الى مسجد فدخل فيه فاقن والام و...

جماعة (بخاری)

د دعوات و خواب به طحاوی به حاشیه نایع التارکسی دا دول را علی دی
وماورد من قول من من یصدق لا یدل علی جواز التکرار المتکلم فیہ وهو اقتداء المقتدرین بالمقتدرین
القائم به القداء المقتدرین یا لمقتدرین و لا یحکم بکراهته بل ورد فی جوازہ حدیث آخر من قوله
عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ اِذَا صَلَّيْتَ فِي رَحَاكَ كَمَا لَمْ اَتِيهَا صَلَوةً قَوْمٍ فَصَلِّا مَعَهُمْ و اجعل صلاتکما معهم سجده
کما هو ظاهر و ما روی البخاری تعلیماً عن انس رضی الله عنه محمول علی مسجد الطريق او نحوها نقل فیہ انفرقی فیہ
عنه ان والام وهو مکروه عند العامة آه (تاب الأثران) قلت و یحمل علی مسجد الطريق ایضاً لئلا یخالف قوله لما
نقله الشافعی من حکایة تعامل الصحابة رضی الله عنهم.

لنه دا جه د دلائل به لحاظ سره د امام صاحب قول تر تولو قوی دی برسیره یردی د الترجیح
للمعمر د اصولو له مخی هم د امام صاحب قول راجع بنیکر بربری پس د ترجیح به اصولو کنسی د هر
حسنت له لحاظه د امام صاحب برقیفیه قول مفتی به او مختار (غوره شوی دی

د تطبیق صورت

ما هو موصوفه د بحریمی کراهت نفی نه منونکی دی او حضرت امام د تنزیهی کر هت
ثانویونکی دی به دی باندی دلیل دا دی چه به شامی کنسی نی پنجم صورت ت مکروه تحریمی
ویلی ده نه دی خعه خرگنده شوه چه به کومو صورتونو کنسی چه د کراهت نفی شوی ده به هغو
کسی د تحریمی کر هت می دی (للتقابل الظاهر) همد رنگه له مطلق کراهت خعه مراد کر هت
تحریمی وی (کما هو معروف فی کتب المذهب) بود می به وخت کسی هم د همدغه بحریمی کر هت
می ناسری و روسه د بریهی کر هت می ناسره د کوم مسلسل دلیل ضرورت دی به نومپی
خلو و صورتو کسی د کر هت فصلت بهری صریح د بریهی کر هت به غده شوی
باندی دلیل دی د کر هت نه می خعه کر هت بحریمی مستی شو و د فصلت به دلیل سره
بریهی کر هت مستی شو و سحاب به سو دنی - غکس به ووه صورت کسی د بحریمی
کر هت مستی دنی و د بریهی کر هت به می باندی هیچ دلیل نه به نه به هر چه مستوره
صحر نوره کسی د کر هت صورت دی به د بحریمی کر هت مستوره د بریهی کر هت صورت
سک ان و خرگنده سواحده د سحاب به سو دنی و د مستوره د بریهی کر هت مستوره
بحریمی مستوره د کر هت صورت کسی به د سحاب به سو دنی و د مستوره د بریهی کر هت مستوره

گنوا هم ضرورت نشسته خكه چه مطلق پرته له له آذانه تكرار دجماعت، لره به (هل غير الهيئة الاولى)
باندې محموليږي او له (جازا جماعاً) او (باحا جماعاً) څخه مراد جواز سره له كراهت تنزيهي دى. د
تحريمي كراهت نفى مقصود دى د جواز او اباحت اطلاق په تنزيهي كراهت باندې هر وخت كسري
قال فى الشامية وقد يقال اطلاق الجائز و اراده ما يعم المكره فى الحلية عن اصول ابن حبيب انه قد
يطلق ويراد به ما لا يمتنع شرعاً وهو يشمل المباح والمكره والمندوب والواجب آله لكن الظاهر ان المراد
المكره وتلذذها لان المكره محرم بما يمتنع شرعاً لازماً. (رد المحتار ج ۱)

و فى شرح التنوير ويجوز بلا كراهة اذا صبي مراهق وعبد وفى الشامية (قوله بلا كراهة) اى تحریمی لان
التنزيهية ثابتة لما فى البحر عن الخلاصة ان غيرهم اولی منهم. (رد المحتار ج ۱)

له پورتنی تقریر څخه څرگنده شوه چه په شپږم صورت كښې هم كراهت تحریمي دى د امام ابو
يوسف خاص له اووم صورت يعنې په لومړي هيئت باندې تكرار كښې د تحریمي كراهت نفى كول
په دې باندې ښكاره دليل دى چه شپږم صورت يعنې پرته له آذانه په لومړني هيئت باندې تكرار په
اتفاق سره د پنځم صورت غوندي مكره تحریمي دى.

با لفرض كه چيرته اباحت (رواالى، په متبادري نفى باندې محمول شي د امام ابو يوسف په
نزد د تنزيهي كراهت د نشتوالي قول تسليم شي نو بيا هم د تكرار مندوب والى او استحباب لكه
څرنگه چه نه له كوم دليل څخه ثابت دى او نه پخپله له امام ابو يوسف رحمته الله عليه څخه منقول دى. لهذا
د كراهت له نفى څخه د ثواب اثبات نه لازميږي

قال فى الشامية فى بيان كراهة الاقتداء فى التفل على سبيل العداءى ويمكن ان يقال الجماعة فيه غير
مستحبة لان كان احياناً كما فعل عمر رضي الله عنه كان مباحاً غير مكره (الى قوله) فان نفى النسبة لا يستلزم
الكراهة الخ (رد المحتار ج ۱)

لنډه دا چه په تكرار كښې د امام ابو يوسف په نزد هيڅ ثواب نشته او د امام صاحب رحمته الله عليه په
نزد كراهت پكښې دى او په نه كولو كښې د امام صاحب په نزد ثواب دى او د امام ابو يوسف په
نزد هيڅ نقصان نې نشته تردې پورې چه له ثواب څخه بې برخه والى هم نشته په دې لحاظ سره د
تكرار نه كول بهتر شو ځكه چه په تكرار كښې د گټې كوم ثبوت نشته بلكه د كراهت احتمال دى
او د تكرار په نه كولو كښې كوم نقصان نشته بلكه د ثواب اميد دى دا ټول تحقيق في نفسه دى او
كه نه نو د خارجي مفاسدو له مخې د تكرار هيڅكله اجازت نه شي وركول كيدلى كه چيرته د امام
ابو يوسف په مخكښې دا مفاسد را تللى نو هيڅكله به نې د جواز قول نه واى كړى (هكذا قاله)
حكيم الامه قدس سره.

د زمانې انقلاب

د شریعت حکم دا دی چه جماعت دې په جوماتونو کښې قائم شي. پرته له عذر څخه پرته له جومات څخه په بل ځای کښې جماعت کول خصوصاً عادت جوړول ئې مکروه او بدعت دی په خیر القرون کښې د دې هیڅ مثال نه پیدا کیږي په تګ باندې د نه قدرت لرونکي مریض نه بغیر یواځې داسې خلک به د جومات له جماعت څخه پاتې کیدل چه د هغوی نفاق او منافقت مشهور او معروفه وو

قال عبد الله ﷺ لقد رأيت ما يتخلف عن الصلوة إلا منافق قد علم نفاقه او مريض او مريض ان المريض ليس من بين رجلين حتى يأتي الصلوة وقال ان رسول الله ﷺ علمنا سنن الهدى وان من سنن الهدى الصلوة في المسجد الذي يؤذن فيه. (رواه مسلم)

وعدا ابني هريرة ﷺ ان رسول الله ﷺ فقد داسا في بعض الصلوات فقال لقد هممت ان امر رجلا يصلي با لئاس ثم اختلف الى رجال يتخلفون عنها فأمرهم فيعزقوا عليهم بحزم الخطب بيومهم. (رواه مسلم)

البتة د کوم عذر له وجې که چیرته د جومات جماعت فوت شي نو په کور کښې دې بیا جماعت وشي. لکه څرنگه چه په پورتنی مضمون کښې له گڼو احادیثو او د صحابه کرامو ﷺ له تعامل څخه ثابته شوه.

لیکن د زمانې انقلاب وگورئ چه پرته له عذر څخه په کورونو کښې د جماعت عام رواج جوړ شوی دی علماء، صلحاء، مقتداء او د خواصو او عوامو مرجع هم په دې بدعت کښې مبتلا دي د کومو عمل چه د نورو لپاره د لارې مثال دی او بلې خوا ته په جوماتونو کښې د دویم جماعت هم عام رواج جوړ شوی دی چه لاندیني قبائح (بدی، پکښې دي

۱- د نبی کریم ﷺ او حضراتو صحابه کرامو ﷺ د لارې مخالفت.

۲- د جماعت تقلیل او تهاون (کموالی او سپکوالی)

۳- له اصلي جماعت سره په شریکیدو کښې تکاسل (سستی) او د دې د عادت جوړیدو سبب

۴- له جماعت څخه د مخالفت د گناه اظهار (ښکارونه)

۵- د افتراق (خپل منځي جلاوالي) صورت او د دې سبب

لنډه دا چه د بدعت د زمانې ستم ظریفې په توکو توکو کښې ظلم، دی چه د شریعت د حکم یا لکل برخلاف د جومات جماعتونه په کورونو کښې شروع شو او د کورونو جماعت په جوماتونو کښې الله تعالی دې مسلمه امت ته د سنت د اتباع او له بدعتونو څخه د اجتناب (پرهیز) توفیق ورکړي فقط والله المستعان ولا حول ولا قوة الا به.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه ائيب

د حضرت مفتي محمد شفيع صاحب رحمہ اللہ د لاوڊ سپيکر، متعلق په رساله باندې بعضي علماؤ اعتراضات کړي وو، په هغې باندې د فکر کولو او اظهار نظر لپاره مفتي صاحب له دې عاجز بنده نه درخواست وکړو، نو ما د هغه درخواست په سلسله کښې دا رساله ترتيب کړه او ومې ليکله

امام الکلام في تبليغ صوت الامام

په لمانځه کښې د مکبر الصوت (د آواز د لوړولو) د آلي د استعمال حکم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

محمد و صلى على رسوله الكريم

مُحَمَّدُكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اما بعد د مکبر الصوت په اړوندې رسالې (مؤلفه مخدومي حضرت مولانا مفتي محمد شفيع صاحب مد ظله، او په دې باندې د ځينو علماوو نيوکې مؤلف مد ظله د تنقيح خيرنه او له عيبونو څخه پاکونه، او تحقيق په غرض سره بنده ته سپارلې ده چه منشأئې يواځې حسن ظن يعنې په ما نيك گومان دی او که نه حقيقت دا دی چه چيرته زما غونډې فقيد العلم او چيرته د علماوو د ليکنو تنقيح او په هغو کښې محاکمه په هر صورت امتثالاً للامر (د حکم د منلو له وجې، له علمي کمزورۍ سره. د ډير مصروفيت تر څنگ چه کوم شی مې په کمزوري ذهن کښې راشي کاغذ او دفتر ته نې حواله کوم فني الجهد ومنه الاصابة لومړی د اصل رسالې خيرنه کيږي او تر هغې وروسته د نورو علماوو د نيوکو تجزيه کيږي ولله المستعان.

د رسالې تنقيح (خيرنه)

قوله په دغو دواړو مثالونو د لاس يا سر په اشارې سره د سلام خواب ورکول او د روپۍ ډبۍ کاره يا ناچله کيدو په اړه د سوال خواب په اشارې سره ورکول، کښې د لمانځه نه د خارج سړي خواب او اتباع موجود دی (الی قوله، د لمانځه نه د خارج سړي خواب يا اتباع د لمانځه لپاره مفسد گڼل د هغه د عمل کثير په کيدو باندې مبني دی الخ، ۳ مخ

اقول خواب او اتباع له یوه او بل سره د مترادف په گڼلو په دواړو باندې یو حکم لگول شوی دی حالانکه د دواړو په حقیقت کښې هم فرق دی او د دواړو حکم هم جلا جلا دی د خارج سړي اتباع په هر صورت کښې د لمانځه فاسدوونکی دی که په هغه کښې عمل قلیل وي او که عمل کثیر (الا ان یكون امتعالا امر الشارع فلا یفسد وان کان عملاً کثیراً) او خواب په اشارې سره مفسد والی د عمل کثیر په کیدو باندې موقوف دی په ذکر شوي دواړو مثالونو کښې اتباع نسته بلکه خواب دی د دې لپاره چه د دې د فاسدیدو علت عمل کثیر کیدل بیان شوي دي د خارج سړي له لمانځه څخه د باندې د سړي، اتباع په هر صورت کښې مفسد والی له لاندیني جزئیاتو څخه ثابت دی

۱- ليس فيها (في الاجابة بالرأس واليد) امتثال امر (تدبيه ذوي الافهام ص ۱۴) له دې څخه څرگنده شوه چه که چیرته په دې کښې د امر امتثال (د حکم منل، او د خارج اتباع وای نو مفسد به وای اگر که عمل قلیل وي لیکن چونکه په دې کښې د خارج اتباع نسته یواځې خواب په اشارې سره دی او په کم عمل سره دی نو ځکه لمونځ نه فاسد یږي.

۲- اذا قيل لمصل تقدم فتقدم او دخل فرجة الصف احد فصائب المصلی توسعه له فسدت صلوته (الی قوله) اقول لو قيل بالتفصيل بین کونه امتثل امر الشارع فلا تفسد و بین کونه امتثل امر الداخل مراعاة لحاطره من غیر نظر الی امر الشارع فتفسد (خطاوی علی شرح التعویز ج ۱، ص ۲۴) تقدم او تاخر وړاندې والی او وروسته والی، او خصوصاً توسعه (فراخوالی) عمل قلیل دی د دې تر څنګ که چیرته د شارع د امر د امتثال (د حکم د منلو، په غرض سره نه وي بلکه اتباع او امتثال له خارج څخه وي نو دا مفسد گڼل شوی دی.

قوله په دې اتباع کښې چه چیرته عمل کثیر نه تر سترگو کیږي او د غیر الله د امر اتباع مقصود نه وي نو یواځې له دې وجې څخه چه د کوم خارج سړي په وینا سره یا د هغه د اشارې په کونو باندې نقل او حرکت وشي نو د لمانځه فاسدوونکی ورته ویل صحیح نه دي (۴ مخ، **اقول** پورته بن شوی دی چه د خارج په اتباع کښې په عمل کثیر او عمل قلیل کښې هېڅ فرق نشه که چیرته د خارج له اتباع څخه د شارع د امر امتثال مقصود وي نو په هر حال مفسد نه دی (ولو کان عملاً کثیراً کنور ان الصفوف عند سماع غیر تمویل القبلة وغیره من الجزئیات) او که چیرته د شارع د امر امتثال مقصود نه وی نو د خارج اتباع په هر صورت کښې د لمانځه مفسد دی (ولو کان عملاً قلیلاً کما مر).

قوله د مکبر الصوت د آلی په اواز باندې د تکبیر بحریمه او د انشاء تکبیر نو به د کومو کسی د لمانځه له اعمالو پرته بل عمل شته. نه قلیل او نه کثیر، که او به زبات ۴ مخ

اقول د خارج د اتباع مفسد والی په دې باندې موقوف نه دی چه په هغه کښې دې د لمانځه له اعمالو پرته نور عملونه پیدا شي بلکه د لمانځه په اعمالو کښې د خارج سړي اتباع مفسد دی و موظاهر جداً پس د لمانځه د فاسد والي بناء د لمانځه له اعمالو څخه د عمل خارج والی نه دی بلکه د غیر شارع د امر منل د لمانځه د فساد بناء دی لهذا مذکوره عبارت بې گټې او محض حشو دی **قوله** او د دې (آلې) د آواز په اتباع کښې د دې لرې احتمال هم نشته چه د دې آلې په خاطر سره یا د دې اتباع کړې دلته خو پرته د خدای د امر له اتباع څخه د بل هېڅ شي احتمال نشته الخ (۴) مخ

اقول دا کار له قیاس څخه لرې نه دی لیکن د غزي، حموي، شامي او داسې نورو فقهاوو د خیال تغلیط (غلط گڼل) هم آسانه خبره نه ده **قلیحور**

قوله په مطلقه توگه د کوم خارج سړي اتباع د لمانځه مفسد نه شي کیدلی تر څو پورې چه یا خو په هغه کښې عمل کثیر پیدا نه شي او یا په هغه کښې د غیر الله د امر اتباع مقصود وي (۵) مخ

اقول پورته دوه ځلې ولیکل شو چه د خارج سړي د اتباع مفسد والی یواځې په دې باندې موقوف دی چه په هغه کښې د شارع د حکم منل نه وي. د عمل په کموالي او ډیر والي پورې اړه نه لري د شارع د امر منل مفسد نه دی (ولو کان العمل کثیراً) او د غیر الله اتباع او امتثال مفسد دی (ولو کان العمل قليلاً).

قوله پخپله علامه شامي پخپلې رسالې "ذوی الافهام" کښې چه خاص نې په همدې مسئلې د مکبر یا مبلغ لپاره لیکلې ده اگر که د لمانځه د خارج په آواز باندې تکبیر تحریمه لره نې د حموي په حوالې سره مفسد لیکلی دی لیکن له دې سره سره نې په دې رسالې کښې دا هم لیکلي دي چه (ونقل عن فُلک الکتاب ان الاجابة بالرأس لا بأس بها ولما مر من صرح بخصوص مسألتنا سوی ما مر عن الحموی وهذا الفرع اشبه بها من غیره لان الاجابة فيها بالفعل آة). (آلې قوله) له دې څخه څرگنده شوه چه علامه شامي ته هم مکبر د لمانځه د خارج سړي د آواز اتباع ته د لمانځه د مفسد په ویلو بندی اطمینان نشته، بلکه د دې خلاف ته ترجیح حاصل دی (۵) مخ

اقول نوموړی مضمون لره علامه شامي یواځې د بحث له مخې ذکر کړی دی (کما هو دأب المحققین فانهم یذکرون فی الناء تحقیقهم امورا کثیرة بمخالفت ولا یفتون بها). له دې څخه هیڅکله نه

سبیری چه علامه شامی، حموی او غزی په تحقیق باندې مطمئن نه دی او د دې خلاف به مرجح ورکوي که خبرته داسې وای نو پخپله د خپلې رسالې تنبییه ذوی الافهام په آخر کې به نه د حموی په موافق فتوی نه ورکوله

ونصه فمن ذلك ان بعضهم يجهل بالتكبير عدد احرام الامام من غير قصد الاحرام ليعلم الناس وربما يفعل ذلك وهو قاعد او منحن ثم يدخل بعد ذلك في صلاة الامام ولا شك حينئذ ان من لم يكن قريباً من الامام يأخذ من ذلك المبلغ فلا يصح شروعه لانه لم يدخل في تكبيرة في الصلاة فيكون اقتداء عن لم يدخل في الصلاة وهو لا يصح كما مر. ومن ذلك ان بعضهم يكون اعشى وهو بعيد عن الامام فيقع رجل الى جانب ذلك ان بعضهم يكون اعشى وهو بعيد عن الامام فيقع رجل الى جانب ذلك المبلغ الاعشى ويعلمه بالتقالات الامام والاعشى يرفع صوته ليعلم المأمومين كما شاهدت ذلك في مسجد دمشق وعلى ما مر تكون صلاة المبلغ فاسدة لاخذة من الخارج وكذلك صلاة من اخذ من ذلك المبلغ. (تنبيه ذوی الافهام ص ۱۴۲)

په دغو دواړو جزئيو کېنې علامه شامی د غزی او حموی په تحقیق باندې فتوی ورکوي د ټولې رسالې له مطالعې څخه دا خبره څرگندېږي چه د دې ټولې رسالې خلاصه او نتیجه همدغه د حموی تحقیق دی په رد المحتار کېنې هم شامی همدې لره اختیار کړی دی علامه شامی د بحث په توګه (وهذا الشرع اشبه بها من غيره - الخ) څخه چه کوم اشکال ذکر کړی دی د هغه خواب ظاهر دی چه اجابت په سر یا په لاس کېنې امتثال او اتباع نشته بلکه خواب دی او د تبلیغ (رسوني) په مسئله کېنې اتباع او امتثال دی (فاقترا)، شامی په دواړو مسئلو کېنې د شبهې وجه (لان الاجابة فيهما بالفعل) سره بیان کړی دی لیکن د هغه نظر د مذکور فرق خوا ته نه دی تللی

قوله او په دې رسالې کېنې تر دوو صفحو وروسته ئې د دې تصریح کړې ده چه د حموی تخريج نه یوه داسې اصولو باندې مېنې دی چه صحیح نه دی د هغه الفاظ دا دي (اذا علمت هذا ظهر لك ما في كلام المحوى - الى قوله - على انه مخرج على غير صحيح. (تنبيه ص ۱۴۲) (ش مخ)

افول به دی کسی مصنف مد ظله نه التباس ورنوېدلی دی د بحث لاندې مسئلې سره هېڅ سره نې لري بلکه له نوی ملی مسئلې پورې تعلق لري او دا خبره د نښه نه رسالې څخه - لکل څرګندېږي

قوله ښکې نه دی رسالې کېنې بې هم علامه شامی دا لار ښوونه ورکړې ده چه د لاندې سره هېڅ خارج سړی نه آواز باندې کېږي خبره او داسې نورو نه ويلو څخه - د حصار وسی او دا هم هغه مسئله ده کومه چه خبر څخه رسالې مکر الصوت کسی حصار کړی ده چه خبره نه لاندې

فساد مظنه او احتمال هم وی هله دی باید له دې څخه احتراز وشي ځکه چه په لمانځه کېښي د مکبر الصوت د آلی استعمال مناسب نه دی (۵ مخ)

افول سمي د احتراز روایت لره بنیان کړی نه دی بلکه د لمانځه د فساد حکم نې ورکړی دی د دی برعکس د مکبر الصوت په رساله کېښي د لمانځه د صحت فیصله ورکړ شوې ده او احتراز اولی بهر او د آلی استعمال یواځی نامناسب ګڼل شوی دی

قوله له امام څخه پرته بل چا ته فتحه ورکول، تر دې عنوان لاندې مؤلف مد ظله غیر امام ته فتح ورکول د لمانځه په حق کېښي د فساد ذریعه د جوړیدو لپاره درې قیدونه بیان کړي دي

۱ د امام په استفتاح (فتحه غوښتنې) باندې چه خارج سري فتحه ورکړي

۲ خارج سړی د ورښوولو په نیت سره فتح ورکړي محض د خپل تلاوت په نیت سره نه وي.

۳ د ورښوونکي د پوره ورښوولو په ذریعې سره امام ته خپله غلطې ظاهره شي داسې نه وي

چه د هغه په شروع کولو سره امام ته خپله ور په زړه شي د دغو شرطونو د اثبات لپاره مؤلف مد ظله لاندیني جزئیات لیکلي دي

۱.. وفي الدر المختار وفتحه على غير امامه الا اذا اراد التلاوة وكذا الاخذ الا اذا تذكر فتلا قبل تمام الفتح.

۲.. قال الشامي (قوله الا اذا تذكر) قال في القنية فان اخذ في التلاوة قبل تمام الفتح لم تفسد ولا تفسد وفي المبسوط للسرخسي بعد قوله تفسد به صلوة المصل لانّه تعليم وتعلم.

۳.. (ثم قال) وانما هذا اذا اراد ان يفتح على غير امامه فيمنعني ينبغي ان يدعى التلاوة دون التعليم فلا يضره ذلك. (مبسوط ج. ۱ ص ۱۹۲)

۴.. قال في البدائع لان فتحة بعد استفتاحه جواب وهو من كلام الناس فيوجب الفساد وان كان مرة واحدة هذا اذا فتح على المصل عن استفتاح واما اذا فتح عليه من غير استفتاح لا تفسد صلوته مرة واحدة وانما تفسد عند التكرار لانه عمل ليس من اعمال الصلوة. (بدائع الصنائع ج. ۱ ص ۲۳۶)

۵.. وفي البحر واراد من الفتح على غير امامه تلقينه على قصد التعليم واما ان قصد قراءة القرآن فلا تفسد عند الكل.

۶.. (وقال بعد ذلك) وفي القنية اذ تمح على الامام ففتح عليه من ليس في صلوته وتذكر فاذا اخذ قبل تمام الفتح لم تفسد ولا تفسد لان تذكر يضاف الى الفتح. (بحر ج. ۲ ص ۷)

افول د اصل کتابونو خوا ته له مراجعت څخه څرګنده شوه چه د دغو جزئیاتو په مفهوم کېښي مؤلف مد ظله نه التباس شوی دی چنانچه اوله. دریمه. څلورمه. پنځمه جزئیه مؤلف مد ظله د

امام د لمانځه په حکم پورې متعلق بللی دی حالانکه په دغو کښې بحمله د فاح د لاساچه حکم بیانېږي لهذا له مذکوره شروطو څخه دویم شرط ثابت نه شو همدارنګه څلورمه جزیه د مذهب نه خلاف ده ملاحظه کړئ بحر الرائق ۷، ۲ مخ او کبیري ۴۱۷ مخ پس لومړی شرط هم ثابت نه شو او د دویمې او شپږمې جزئې په اړه علامه شامي فرماني

قال في الحلية وفيه نظر لانه ان حصل التذکر والفتح معاً لم يكن التذکر ناشئاً عن الفتح ولا وجه لافساد الصلوة بتأخر شروعه في القراءة عن تمام التذکر وان حصل التذکر بعد الفتح قبل امامه فالظاهر ان التذکر ناشئ عنه ووجه اضافة التذکر اليه ففسد بلا توقف للشروع في القراءة على امامه آه. ملخصاً قلت والذي ينبغي ان يقال ان حصل التذکر بسبب الفتح تفسد مطلقاً أي سواء شرع في التلاوة قبل تمام الفتح او بعده لوجود التعلم وان حصل تذکرة من نفسه لا بسبب الفتح لا تفسد مطلقاً الخ.

خلاصه دا چه تذکر ناشي له فتحې څخه دی نو په هر صورت لمونځ فاسديږي اگر که د فتح په شروع کولو سره هم امام ته خپله ور په زړه شي او هغه فوراً مخکښې د فتح له پوره کیدو څخه ویل شروع کړی وي پس دریم شرط هم سالم پاتې نه شو

قوله او که چیرته ئې قرآن کریم یاد وو لیکن محض د امداد لپاره قرآن کریم مخې ته خلاص ایښی وي چه که ضرورت پیدا شي نو په دې باندې د نظر له اچولو څخه به آیت را په زړه شي دا صورت په اجماع سره مفسد نه دی. (۷ مخ)

اقول د دې دعوی د اثبات لپاره چه څومره جزئیات وړاندې شوي دي د هغو ټولو مفهوم دا دی چه که چیرته د قرآن حافظ قرآن ته وگوري او لمونځ ورکړي لیکن قرآن کریم په لاس پورته نه کړي نو لمونځ نه فاسديږي له دې څخه دا نه ثابتېږي چه د ضرورت په وخت کښې که چیرته له قرآن کریم څخه د ور په زړه کیدو لپاره کار واخلي نو لمونځ نه فاسديږي بلکه بلکه د دې ظاهر دا دی چه پرته د تذکر اور په یادیدو، له استفادې څخه چه قرآن ته سړی وگوري نو لمونځ نه فاسديږي که چیرته د تذکر صورت فرض کړی شي نو دا د شامي د ۵۸۲ مخ د پورتنۍ یادۍ شوې جزئې (ان حصل التذکر بسبب الفتح - الخ) سره به معارض (تکر) وي

قوله تذکر یعنی د بل چا د خبرې په اوریدو سره کوم شی په بادبدل دې لږه له عمل څخه خارج او نه فسدوونکی بللی دی. ۸ مخ

اقول د شامي د ۵۸۲ مخ له جزئې څخه پورته ښه شوه چه تذکر ناشي عن الفتح مفسد دی

قوله علامه عینی او حافظ ابن حجر او امام طحاوی د دې واقعی تحویل قبله، خغه د دې خبرې استنباط کړی دی چه لمونځ کوونکي ته له لسانخه نه خارج سړي خغه کوم ډول استفاده کول مطلقاً فساد موجب نه دی ۹۱ مخ

اقول دومره اندازه اطلاق او وسعت نه ترې څرگندېږي خصوصاً په داسې حال کې چې حافظ ابن حجر په دې واقعه کې د څه تویلونو په کولو باندې مجبورېږي تر دې ځایه پورې د مکبر الصوت د رسالې په دلائلو پورې اړوند د ضرورت په اندازه خبره وشوه لیسې په نوموړې رسالې باندې له نیوکو سره تعرض تر سره کېږي په نفس مسئلې باندې تحقیق په آخر کې لیکل کېږي

د مفتي عطاء محمد په نیوکې باندې تبصره

د مکبر الصوت په رساله کې له تنبیه ذوی الافهام څخه را نقل شوې جزئیه (ولها من صرح بمقصود مسألتنا سوی ما مر عن الحموی) په باره کې مفتي عطاء محمد صاحب لیکي چه دا عبارت د تبلیغ په مسئلې پورې اړه نه لري بلکه له دې څخه مراد نژدې مذکورې مسئلې د امتثال امر الغیر (د غیر د امر منلو) یو مثال (اذا قال له تقدم فتقدم الخ) دی

بنده په پوره غور سره دا ځای وکوت او یو بل د اعتماد وړ عالم ته مې هم ور وښود لیکن په ذهن کې دا راغی چه په اصل رسالې کې چه د دې جزئې کوم مفهوم لیکل شوی دی هم هغه صحیح دی د مفتي عطاء محمد د بیان شوي مفهوم هیڅ گنجائش نشته برسیره پر دې په مذکوره جزئیه کې مسألتنا لفظ هم د دې وضاحت کوي چه د دې محمل هغه مسئله ده کومه چه د رسالې اصل موضوع ده او د کوم چه پورته عنوان قائم شوی دی یعنی د تبلیغ مسئله د شامي د دې قول په اړوند تحقیق پورته لیکل شوی دی

د قاضي شمس الدین صاحب په تنقید (نیوکې) باندې تبصره

قوله بر تقدیر تسلیم لېوډن آواز مکبر الصوت آواز اصلی متکلم درین تحریر مندر المحضرت از مسئله صدای چرا گریز فرموده اند.

اقول د دې ځواب مؤلف مد ظله خپلې مخکښینې مطبوعه رسالې کې داسې لیکلی دی چه د سجدې په مسئله کې یو عبادت یعنی د سجدې تلاوت مستقل ايجاب دی کوم چه د فقهدو د صریح مطابق د سجدې د صحیح تلاوت یا د هغې په اوږدو باندې موقوف دی او د بدیع القناع د تفسیر مطابق د صدې صوت په تلاوت نه شی ول کیدلی او که یو څوک د نوسې نه

زبني خُخه سجده تلاوت واورې نو هغه اگر که تلاوت دی لیکن صحیح تلاوت نه دی ځکه چه مجنون یا لیونی د تلاوت اهلیت نه لري د دې لپاره له هغه څخه د سجدې د آیت په اوریدو باندې سجده نه واجیږي (بدائع الصنائع ج ۱، ص ۱۸۲)

په خلاف د دې مسئلې چه په مقتدي باندې د امام اتباع او له هغه سره رکوع او سجدې ته تلل له مخکښې څخه لازم او واجب دي. د مکبر آواز د دې د واجب والي سبب یا علت نه دی بلکه د مکبر آواز یواځې د امام د انتقال خبر ورکوونکی دی او د امام په انتقالي حرکاتو باندې خبریدل لکه څرنگه چه عامه توگه د امام په آواز سره کیږي. همدارنگه کله کله د مخکښي صف له نقل او حرکت څخه کله کله له سیوري او داسې نورو څخه هم کیږي. او کله کله د مکبر په لوړ آواز سره د تکبیر په ویلو سره او کله کله د مکبر الصوت په آلې سره هم کیږي. په هر حال اتباع یواځې د امام وي کوم چه د اقتداء په سبب سره له مخکښې څخه په ده باندې لازم وو. د مکبر الصوت د آواز په اوریدلو یا نه اوریدو باندې د دې مدار نه دی. د دې لپاره د صدي د آواز وجوب په سجده کښې نه معتبرول بل شی دی او د دې په ذریعې سره د امام په انتقال باندې د استدلال په کولو سره نقل او حرکت کول بل شی دی آه.

احقر په دې تقریر باندې اشکال لري. د دې لپاره چه د مسئلې او حکم د موقع او محل تعلم له خارج څخه هم مفسد دی (کما سألنی) په حقیقت د فرق وجه دا څرگندیږي چه د سجدې وجوب د تلاوت په صحت باندې مبني دی کوم چه په نیت پورې موقوف دی او تلاوت کوونکی د صدي د آلې د استعمال نیت نه لري پس د صدي آله د غیر مختار والي له وجې د صدي صوت (آواز) د تلاوت کوونکي د صوت په حکم کښې خو راځي لیکن پرته د استعمال له نیت څخه د پیدا کیدو په سبب سره تلاوت ورته نه ویل کیږي د دې برعکس د اقتداء د صحت لپاره د تکبیر نیت شرط نه دی بلکه نفس تکبیر هم ضروري نه دی د امام د فعل اقتداء کافي دی پس د صدي د آلې آواز د امام د صوت په حکم کښې دی لیکن امام د دې آلې په استعمالولو سره د دې آواز د پیدا کولو نیت نه دی کړی او د اقتداء د صحت لپاره دا نیت شرط نه دی

فوله اگر در میان صفوف جماعت کلان هر جای بلند یک خوانده طوطی نشسته باشد و صلاحیت نقل تکبیرات امام دارد و چون امام تکبیرۀ تحریمه گوید آن طوطی تکبیر او شنیده با آواز بلند فوراً نقل آن آواز کند مقتدیان بعد این جماعت که در انتظار تکبیرۀ تحریمه امام بامر الهی اند و خواهند که بامر الهی با اقتداء امام تکبیر گویند لیکن حال امام بوجه دوری از امام ازین مقتدیان مستور است و آواز تکبیر امام نیز باین مقتدیان نمی رسد و چون آواز طوطی شنیدند پس با خبر شده تکبیر پس امام خود گفته تحریمه هستند و از

آواز این طوطی متذکر شدند که اکنون امام تکبیر گفته است و درین جا هر گز احتمال نیست که کسی
و قعت این طوطی مسکین در نظر می دارد و پایش خاطر او تکبیر می گوید و کلام طوطی کلام طوطی است کلام
الناس هم نیست پس مطابق اصول زین بیان فرموده آنحضرت نماز همه مقتدیان صحیح باشد زیرا که در
تکبیر گفتن این طوطی دوزخه عمل قلیل و کفیر است و نه کلام العباس

اقول طوطی نه د صدی او مکبر الصوت غوندی بوه غیر مختاره آله ده چه فعل نمی د مسعمل
خوا نه منتقل شی او صوت ته نمی د امام د صوت په حکم کنی و وبل سی او نه طوطی انسان دی
چه به مستقله توگه د هغه په خبر باندی اعتماد وشی په معاملاتی کنی هم د طوطی په خبر باندی
د اعتماد اجازه نه شته او دلته خو مسئله د دیانانوده د بیوع. اجاراسو او داسی نورو عقدونو د
طوطی په ذریعی سره عدم انعقاد او د دې بر عکس د مکبر الصوت د آلی په ذریعی سره د هغو
انعقد دومره بین او واضح (بنکاره) دی بنیانی هیخوک هم له دې خخه د انکار جرئت ونه شی کری

د نفس مسئلې تحقیق

د مصلی لمونځ کوونکي، له خارج سره د معاملې مختلف صورتونه دي

۱- اجابت بالقول

۲- اجابت بعمل لکثیر، دا دواړه د لمانځه مفسد دي

۳- اجابت بالعمل القلیل کالاجابة باشارة الرأس او الید دا د لمانځه مفسد نه دی

۴- تذکر. «ور په زړه کول» په دې اړه د شامي تحقیق تیر شو چه که چیرته تذکر ناشی عن فتح
الخارج وی نو مفسد به وي او که نه وي نو مفسد به نه وي. لیکن په دې کنې د بنده شرح صدر
نسته نومړی د دی لپاره چه په عامو کتابونو کنې (الاذا تذکر قبل تمام الفتح) مطلق دی دویه د
دی لپاره چه بعله د عمل کثیر د کیدو پر بناء مفسد گنل شوی دی او د تذکر عمل کثیر کس
معرض حقه کنې دی دریم د دې لپاره چه د شامي په تحقیق باندې ځینې مواقع داسی پیسری
چه به هغو کسې د لمانځه صلاح ناممکن گرځي. او لمونځ کوونکی د لمانځ د عمل په بعض
سوی مجبور بی سلا لمونځ کوونکي ته په قیام. قعود یا د لمانځه په نورو ارکانو خخه به یو
رک کسی سهو و فح سی خارج فتحه ورکړه او په دې باندې لمونځ کوونکي ته پخپله هم ور په
زړه مو اوس د دی لمانځه د پوره والي هېڅ طریقته ممکنه نه ده نه پخپل تذکر ناشی عن فتح
الخارج سدی عمل کولی سی او نه تر تذکر وروسته په قصد سره کوم رکن پر بنودنی شی بحسب
لمانځه نه د ضلوعو بیه بله لاره نه لري (وقال لله تعالی لا تهطلوا اعمالکم) پس په دې سدی عمر
کون مفسد سو

۵ - د خارج اتباع او متثال تطبیحاً لخطره، د هغه د زړه د خوشحالی لپاره، دا د لمانځه مفسد دی

۶ - تعلم القرآن بـ تعلم المسئلة، د قرآن یا د مسئلې زده کړه، دا هم د لمانځه مفسد دی
۷ - تعلم محل المسئلة، د مسئلې د ځای زده کړه، د کوم شي تعلیم لره چه شامي په اعلام او تذکر سره تعبیر کړی دی لکه تقدم. تاخر. توسعه. د قبلي د تحويل واقع له پورتنی جزئیاتو څخه څرگندیږي چه دا مفسد نه دي.

وفي العلائیه لو اشتبه على المريض اعداد الركعات والسجودات لدعاس يلحقه لا يلزمه الاداء ولو اداها بتلقين غيره ينبغي ان يهزیه كذا في القدية وقال في الشامية تحته قد يقال انه تعليم وتعلم وهو مفسد كما اذا قرأ من المصحف او عليه انسان القراءة وهو في الصلوة وقد يقال انه ليس بتعليم وتعلم بل هو تذكير و اعلام فهو كاعلام المبلغ بانتقالات الامام فتأمل. (رد المحتار ج. ۱، ص ۱۴)

په دې کښې هم تصريح ده چه د مسئلې د محل تعلم مفسد نه دی د تبلیغ په مسئله کښې هم د مسئلې د محل تعلم دی. د نفس مسئلې تعلم نه دی په دې لحاظ سره په دې کښې باید تعلم له خارج څخه مفسد و نه بلل شي د شامي په مذکوره عبارت کښې (فهو كاعلام المبلغ) هم د دې پوره وضاحت کوي لکن په تنبيه ذوی الافهام کښې د غزي او حموي د تحقیق مطابق شامي د تبلیغ په مسئله کښې له خارج څخه تعلم لره مفسد گڼلی دی پس د تعارض د لرې کولو دا صورت په ذهن کښې راځي چه د تقدم. تاخر. توسعه او داسې نور د عدم فساد وجوهات مختلف بیان شوي دي ځينو د منصوص علی خلاف القیاس کیدلو حکم لگولی دی او ځينو د لمانځه د اصلاح ضرورت بللی دی. او ځينو د شارع د امر منل گڼلی دی د دغو مختلفو تعبیراتو نتیجه تقریباً یوه ده لهذا منصوص علی خلاف القیاس او د لمانځه د اصلاح د ضرورت په لحاظ منلو سره د شارع د امر د منلو مفهوم دا ټاکل کیږي چه په دې خاصې موقع باندې د لمانځه د اصلاح د ضرورت په خاطر د شارع امر وارد شوی وي او د دې امتثال (منل) مقصود وي د تبلیغ په مسئله کښې تعلم من الخارج نه منصوص علی خلاف القیاس دی او نه په دې کښې د لمانځه د اصلاح ضرورت دی د دې لپاره دا ضرورت په علم من الداخل څخه پوره کیدلی شي او نه په دې بڼه کښې په خاصه توگه د شارع امر وارد شوی دی چه منل نی مقصود وی د مریض په اړه د فنی جزیه (ولو اداها بتلقين غيره ينبغي ان يهزیه) هم د لمانځه د اصلاح په ضرورت باندې مېني دی شامي چه کوه ددی علت سن کړی دی هغه صحیح نه معلومېږي د دې لپاره لومړی خو دی به تذکر وبل لری خبره ده دوه د چه د تذکر به اړه د شامي خپله فاصله پوره ولسکل شوی ده چه تذکر - سی عن لکمر

وی نو مفسد دی درسم د شامي دا توجیه د دې مسئلزم دی چه د تبلیغ په مسئله کېې معلوم
الخارج دی جائز شي بلکه تقریباً د دې تصریح دی چه کوم چه پخپله د شامي فیصله د مندرجه
تنبيه په خلاف ده ممکنه ده چه په تعامل سره شامي همدې خوا ته اشاره کړې وي لنډه دا چه د
تبلیغ په مسئله کېې تلقن من الخارج د لمانځه مفسد دی

د مکبر الصوت آله

په حقیقت کېې دلته دوه جلا جلا مسئلې دي یوه مسئله د استعمال د جواز ده او بله د لمانځه
د صحت ده د بنده په خیال کېې د دغو دواړو سوالونو ځوابونه مختلف دي یعنې د مکبر
الصوت د آلي استعمال په لمانځه کېې مکروه دی لیکن د دې تر څنگ که چیرته چا اقتداء وکړه
نو لمونځ ئې صحیح کیږي د استعمال کراهت د دې لپاره دی چه پرته له ضرورت څخه د تبلیغ
مسنونه او معتمد علیه او یقینې طریقې په پریښودلو سره د ناقابل اعتماد طریقې غوره کول
صحیح نه دي البته په عوامو کېې د جهل، ناپوهي زیاتوالی او د اهلیت د نشتوالي یا له کومې
بلې وجې څخه د مکبرینو معقول انتظام نه وي نو د ضرورت له مخې د مکبر الصوت د آلي په
استعمال کېې مضائقه نشته تر خپله وسه پورې احتراز ترې اولی او احوط دی

دویمه مسئله د لمانځه د صحت ده. چه په دې کېې د لاندیني وجوهاتو پر بناء بنده هم د مکبر
الصوت د رسالې او د دیوبند د نورو اکابرینو (مشرانو) له رایې سره موافق دی او د لمانځه د
صحت قائل دی

۱- د مکبر الصوت آواز عین د متکلم آواز دی او که د بل چا؟ د دې تر اوسه پورې سائنسدانانو
فیصله نه ده کړې د اختلاف په صورت کېې د (المیقن لایزول بالشک) په قاعده د دې آلي صوت
عین د متکلم صوت گڼل کیږي ځکه چه د متکلم د صوت وجود یقیني او د مغائر د صوت وجود
مشتبه دی خصوصاً په داسې حال کېې چه د شریعت د احکامو مدار په ظاهر باندې دی نه چه په
فلسفیه تدقیقاتو باندې او ظاهره دا ده چه کله امام خبره کوي نو دا آواز د هم هغه دی.

۲- که چیرته دا صوت (آواز) د متکلم د آواز غیر فرض کړی شي نو د مکبر الصوت آله محض
یوه غیر مختاره آله ده. لهذا د دې غږ به د متکلم د غږ په حکم کېې وي

۳- فقهاوو رحمهم الله د اقتداء د عدم صحت صورتونه په ډیر تفصیل سره بیان کړي دي لیکن
د صدي د غږ د اقتداء فساد ئې هیچرته نه دی بیان کړی دا هم نه شي ویل کیدلی چه د مصنفینو
ذهن د صدي د غږ خوا ته نه دی تللی د دې لپاره د سجدۍ تلاوت په بحث کېې ټول مصنفین په دې
باندې بحث کوي پس د سجدۍ تلاوت په باب کېې د ټولو مصنفینو دا بیانول او د اقتداء په بحث
کېې قاطع ټول فقهاء له دې څخه په مکمله توگه سکوت اختیارول او دی خوا ته د هېڅ هڅو نه

نه کول سره له دې چه مسئله محتمل الوقوع ده او دا نسبت د سجده تلاوت د وقوع زیات نزدی
احتمال لری د دې خبرې واضح دلیل دی چه د صوت صدي اقتداء صحیح ده
۴. په جوماتونو کښې د محرابونو او منارو په ذریعې سره د غږ د تبلیغ «رسونه» تعامل او
توارث را روان دی خصوصاً د تهنیت قدیمی تاریخي جومات کښې د معماري د فن اعجوبه به ډېرو
حضراتو نیلای وي چه د خطیب آواز د منارو ب گڼدو په ذریعې تر څومره لرې پورې به واضح
پوگه رسېږي د گڼدونو په ذریعې به رسیدونکي آواز کښې تر ټولو نزدې احتمال دا دی چه صدی
دی لیکن تر نن پورې په هیڅ یوې زمانې کښې په دې باندې اشکال نه دی وړاندې شوی که چیرته
ب نغرض د گڼدونو د آواز صدي نه کیدل هم تسلیم شي نو بیا هم کم تر کمه د صدي والي احتمال
خو ضرور شته د کوم چه مفتضی دا وه چه د دین علماء کرام دې خوا ته متوجه شوي وای او د دې
د صدي والي او نه صدي والي تحقیق ئې کړی وای د عدم تحقیق په صورت کښې د لمانځه د
اهمیت له مخې به ئې له دې څخه احتراز ضروري گڼلی او د لمانځه د فساد حکم ئې صادر کړی
وای لیکن ترننه پورې هیڅ یوه عالم دې خوا نه قطعاً هیڅ کتنه نه ده کړې چه له دې څخه څرگنده
شوه چه د صدي د غږ اتباع د لمانځه مفسد نه دی و دا له توارث څخه ثابت دی

لفظ وهذا ما جاء في نظري القصور والعلم عدله اللطيف الخبير.

غرة محرم ۸۱ هجری، يوم الجمعة

بسم الله الرحمن الرحيم

وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه أنسب

نيل السعادة باقتداء في الصلوة المعادة

په لمانځه کېږي د نفس د واقع کېدو له وجې چه جماعت دوباره وشي نو به هېڅ کسې د نوي مقتدي د شریکېدو حکم

په هغه لمانځه کېږي چه د واجبو د ترک له وجې بیرته له سره څرځول کېږي
د نوي مقتدي لپاره د شریکیدلو حکم

د یوې اهمې مسئلې په اړه د دوه حضراتو متضاد ځوابونه ستاسو په خدمت کېږي دي له حضرت څخه هیله ده چه د دغو په ملاحظه کولو سره فیصله وکړي او له خپل ژور تحقیق څخه مونږ مستفید وگرځوي

«له مظفر نگر، انډیا، څخه»

سوال د واجبو د ترک پر بناء چه کله د لمانځه اعاده کېږي نو نوی راغلی سړی په دې دویم جماعت کېږي شریکیدلی شي او که نه؟ په امداد الفتاوی کېږي د نوي راغلي سړي د شرکت جواز مذکور دی او د امداد الفتاوی په حاشیه باندې شرکت د غیر د قول مطابق غوره ګڼل شوی دی او دلیل یې دا بیان کړی دی چه دویم لمونځ مستقل لمونځ نه دی لهذا د مستقلو لمونځ کوونکو اقتداء نه صحیح کېږي عرض دا دی چه د شرکت جواز مختار (غوره) دی او که نه جواز؟ له تفصیل

۱۱/۱۱/۱۳۵۰ هجری

سره ځواب ولیکنی ډیره مهرباني به موي

لومړی ځواب حامداً ومصلياً د مجتهدینو په خبرو کېږي د پلټنې تر څنګ د نوي راغلي مقتدي د شرکت یا نه شرکت تصریح لاس ته را نه غی غالباً دا مسئله په دې باندې متفرع ده چه دویم لمونځ نفل دی که فرض د دې فیصله حضرت علامه ابن عابدین شامي رحمه الله به دې الفاظو سره کړې ده

يُؤخذ من لفظ الاعادة ومن تعريفها عما مر انه يدور بالعالية الفرض لان ما فعل اولاً هو الفرض فاعادته فعله ثانياً اما على القول بان الفرض يسقط بالعالية فظاهراً وما على القول الآخر لفان المقصود من تكرارها ثانياً جبر نقصان الاول فالاول فالفرض ناقص والعالية فرض كامل مثل الاول ذاتاً مع زيادة وصف الكمال ولو كانت العالية تفلاً لزم ان تحجب القراءة في ركعها الرابع آة. (رد المحتار باب قضاء الفوائت ص ۴۰۰)

د فهاوو په تعبیراتو کښې خامخا اختلاف شته ځنډو (سقوط بالاول) او ځینو (یکون الفرض هو الفالی) څخه تعبیر کړی دی لیکن علامه شامي رحمته الله علیه د تحقیق مطابق دا اختلاف د تعبیراتو دی. حتمي نه دی ځکه چه (سقوط الفرض بالفالیة) مطلب دا نه دی چه په لومړي لمانځه سره د فرض سقوط یا لکل شوی نه دی او په دویم لمانځه باندې په داسې ډول موقوف وو چه که چیرته یا لفرض دویم ځل دا فعل نه وای شوی نو لمونځ کوونکی به خارج عن الصلوة نه وای بلکه مطلب دا دی چه د فرضو د سقوط حکم موقوف دی په عدم اعاده باندې د شامي نفاثر په باب قضاء الفوائت کښې راغلي، او چه که اعاده وشوه نو دا فرض نقل وگرځیدل لکه څرنګه چه که چیرته یو ځوک د ماسپښین لمونځ وکړي او بیا د جُمعي په لمانځه کښې شریک شي فرض نې د امام ابو حنیفه او امام ابو یوسف رحمهما الله په نزد په نقلو بدلېږي چنانچه که چیرته د جُمعي په لمانځه کښې له هغه څخه کوم رکن فوت شي نو د ماسپښین د لمانځه بیرته را ګرځول به پرې لازم وي او د فرضو سقوط په اول لمانځه سره او دویم جابر (پتی) دی دا قول هم د دویم لمانځه د نقل کیدو په لاره کښې مستلزم نه دی ځکه چه د دې معنی د علامه شامي رحمته الله علیه د تحقیق مطابق دا دی چه د فرضو سقوط د دویم لمانځه په شروع کولو باندې موقوف نه دی بلکه که چیرته اعاده ونه شي نو د فرضو سقوط سره له نقصانه شوی دی اوس د دې نقصان د پوره کولو په خاطر د لومړي لمانځه ذات له کمال سره را ګرځول کېږي، په کومې طریقې سره چه په آخري قعدې باندې ارکان پوره کیږي د فرضو سقوط په کوم بل شي باندې موقوف نه دی لیکن د سجده سهو د سلام نه وروسته تر آخره پورې چه کومه حصه ده هغه به فرض وافع کیږي چنانچه که څوک په دې حالت کښې اقتداء وکړي په اتفاق سره به د هغه اقتداء صحیح وي نو دا (دویم لمونځ) د سجده سهو مثال لري (کما فی رد المحتار جابر لالاول عازلة الجهر بسجود السهو) چونکه د سجده سهو په صورت کښې له لمانځه سره منافي یا ټکر کوم عمل نه دی تر سره شوی د دې لپاره شارع علیه السلام د دې سجدې او شهد زب توالی د سهو به محل پورې د مربوط په ګڼلو سره د نقصان د جبر لپاره کافي اعتبار کړ او د اعاده په صورت کښې د لمانځه سره منافي عمل تر سره شوی دی لهذا د دې زب توالی نا په اصل لمانځه باندې ممکن پاتی نه شو د دې لپاره نې د نوي نکیر تحریمه سره مستقل لمونځ جابر قبول کړ د څلور رکعت لمانځه لپاره څلور رکعه او د دری رکعتونو لپاره درې رکعت لمانځه لږه جبر ګڼل دلیل دی چه مؤداه ب لفعل الاول و ب تفعل الثاني کښې د ذات اتحاد دی نفاس او تعدد بواخي صوره دی که چیرته د نقصان د جبر سی لاره محض زب توالی مطلوب وای نو دوه رکعه لمونځ مشروع دی. د هر لمانځه لپاره به دوه رکعه لمونځ حاکم کیدلی شوی معاده لمونځ لمرک الواجب د پسی شوی واجب فانه معاد دی او د یونو لمونځو پر واحد مسوی دی نو د هر

ساخته لماره به صرف یوه اندازه قیاس نه نژدی وو لیکن داسې نه دی نو هرگنده شوه چه محض
 زبانی مطلوب نه دی بلکه زیاتوالی سره د ذات له اتحاد مجبور او خارج مطلوب دی مثلا د
 مستیس د لمانخه د ذات وجود له خلوره رکعتو خفه کړی نه دي امله لجبر نقصان لپاره هم
 خلور رکعتو مطلوب شول غرض دا چه مؤداة با لفعل الثاني مسايل با لفعل الاولی في سایر
 الاجزاء مضبوط کیدل دلیل دی چه دویم لمونځ د لومړي لمانخه غوندی تر وقوع وروسته فرض
 دی د ذات له داسو او ذاتي صفاتو څخه که چیرنه کوم یو معدوم سي نو ذات هم باقي نه پسي
 کیږي او که حیرته به عرضي صفاتو کښی خلل واقع شی نو ذات باقي پسي کیږي لکن به
 اوصافو کښی د دې خلل د واقع کیدو نقص خاص د ذات خوا نه راجع کیږي. بسا که چیرنه دا
 نقصان پوره کیږي نو دا جبر نقصان یرته د ذات له واسطی څخه ممکن نه دی دا تصریح هم مخی
 ته نه ده راغلې چه به دوی لمانخه کښی د نفلو نیت کښی گرځي په طحطوي علی مراقی الفلاح
 کښی (نفل جابر) راغلی دی د دې معنی به د تطبیق په صورت کښی دا وي چه کله د لمانخ شرطونه
 او ارکان پوره شي نو اوس دوباره شروع په فعل باندې فرض نه دی بلکه غیر فرض دی (چونکه د
 ځینو په نزد اعاده واجبه ده او د ځینو په نزد مستحبه او ځینو د فی الوقت او بعد الوقت تفصیل
 کړی دی د دې لپاره ئې د نفلو لفظ ذکر کړ کوم چه دواړو ته شامل دی، د اول لمانخه نقصان لره
 پوره کوی لهذا دا د فعل د ابتداء پسي د فرض د واقع کیدو منافي نه دی په مسافر باندې د
 جمعی لمونځ فرض نه دی لیکن چه کله ئې ادا کړي تو فرض واقع کیږي چنانچه مستتر اندی، په
 اتفاق سره صحیح دی حاصل دا چه ځینو تراعاده مخکښی اولنی لمونځ او ځینو د بعد الاعاده په
 اعتبار سره دویم لمونځ په مسقطه الفریضه سره تعبیر کړی دی. د ټولو مال یو دی (کمالی رد
 المحتار و بهذا ظهر التوفيق بين القولين وان الخلاف بينهما لفظي). تردې وضاحت وروسته د نوی راغلی
 مقتدی د عدم شرکت قول په غوره گڼلو کښی تأمل دی د عدم شرکت قول ته د غلط وبلو جرن خو
 نه شي کیدلی عارف با الله حضرت مولانا مفتي عزیز الرحمن صاحب فتوی په عدم شرکت باندی
 دی او د حکیم الامت حضرت مولانا القاري اشرف علي صاحب نور الله مرقد هما فتوی به شرکت
 باندې دی دواړه حضرات مې مقتدایان دی او ممکنه ده بلکه ظن ده چه حضرت مفتي صاحب
 رفعت درجاسه په مخکښی ډیر قوي دلیل وي چه د هغه په مخکښی د خاکسار دا لکنه ب لکل
 هڅ وی لیکن چونکه د حضرت مفتي صاحب دلیل مستور دی او د حکیم الامت مدت فوصه د
 فتوی دلیل او ماخذ ظاهر دی د دې لپاره د شرکت قول لره غوره گڼل قریب الفهم، بوهیدو به بردی
 معلومیږی د عدم شرکت دلیل د دوی لمانخه غیر مستفل والی لکل سوی دی د مستفل و غیر
 مستفل لمانخه د بقسمه شرعي ماخذ او تعریف. ب تعریف سوی د مستفل لمونځ کوونکو به غیر

مسئله لمونخ کوونکو پسې د اقداء د عدم جواز ثبوت د بیان محتاج دی حضرت محیی صاحب ژودی دی او لري هم نه دی دا به د هغه خدمت ته وړاندي کړو لفظونه تعالیٰ علم حرره العبد علی عنه ۱۱/۲۲ هجری

دویم خواب له معشی خفه

د علامه سامي رحمة الله عليه تحقيق دا دی چه اصل لمونخ او را گرځول شوی لمونخ دواړه فرض دی لیکن به دي تحقيق کښي حضرت علامه منفرد بواخي دی لکه څرنگه چه خپله هغه د بحث نه دي رسو نو سره لکلي دي چه (هذا نهاية ما تحررتي من فتح الملك الوهاب فاعتني به فانه من مفردات هذا الكتاب - آة) لیکن غوره قول هغه دی کوم چه علامه طحطاوي د مراقی الفلاح به حاشیه باندی لکلي دي چه (والمختار ان المعادة لترك الواجب نقل جابر و الفرض سقط بالاولی). حضرت اقدس تهنوي قدس سره د حضرت علامه سامي د تحقیق مطابق فتوی لیکلي ده او حضرت مفتی عزیز الرحمن صاحب او حضرت مفتی کفایت الله صاحب. حضرت مفتی عبد الرحیم صاحب د حضووی د قول مطابق فتوی ورکړي ده دا وخت د مظاهر العلوم او دار العلوم فتوی هم همدغه ده اوس د سو فصله وکړئ چه پيروالی کومي خواته دی باتي شو دا بحث نو دا د نظریه خاصه نقطه محبتل شوې ده د دویمه نقطه نظر درلودونکي هم داسي بحثونه کوي (فاین المبروراته عنم بحقیقة الحال). زما د بحث به څو څو ځله ویلو باندی هم سر خلاص نه شوه (لعل الله یحدث بعد ذلك امرًا) کتبه..... عفا الله عنه. ۱۱/۲۴ هجری

د خواب خواب د لومړي خواب ورکوونکي له خوا

نحمده و نستعينه و نصلی علی رسولہ الکریم د علامه سامي رحمة الله عليه عبارت (هذا نهاية ما تحررتي من فتح الملك الوهاب فاعتني به فانه من مفردات هذا الكتاب - آة) لیکن غوره قول هغه دی کوم چه علامه طحطاوي د مراقی الفلاح به حاشیه باندی لکلي دي چه (والمختار ان المعادة لترك الواجب نقل جابر و الفرض سقط بالاولی). حضرت اقدس تهنوي قدس سره د حضرت علامه سامي د تحقیق مطابق فتوی لیکلي ده او حضرت مفتی عزیز الرحمن صاحب او حضرت مفتی کفایت الله صاحب. حضرت مفتی عبد الرحیم صاحب د حضووی د قول مطابق فتوی ورکړي ده دا وخت د مظاهر العلوم او دار العلوم فتوی هم همدغه ده اوس د سو فصله وکړئ چه پيروالی کومي خواته دی باتي شو دا بحث نو دا د نظریه خاصه نقطه محبتل شوې ده د دویمه نقطه نظر درلودونکي هم داسي بحثونه کوي (فاین المبروراته عنم بحقیقة الحال). زما د بحث به څو څو ځله ویلو باندی هم سر خلاص نه شوه (لعل الله یحدث بعد ذلك امرًا) کتبه..... عفا الله عنه. ۱۱/۲۴ هجری

خواب ورکړ همدارنگه په خواب کښې منقول عبارت کښې (واما علی القول بان الفرض یسقطها لغالبه) مصرح دی بیا د علامه شامي رحمه الله انفرادیت په څه وجه ټاکل کیدلی شي
د اول تفصیلي خواب تر ملاحظې وروسته د طحطاوي له عبارت څخه دا معنی مراد اخیستل
چه دویم لمونځ وروسته له وقوع څخه فرض نه دی پرته له دلیل څخه دې ته مختار ویل چا ته ښه
ښکارېږي. د طحطاوي په مذکوره عبارت کښې د معاده د نفل خبره کوم چه تر وقوع وروسته
متصف بالفعل کیدو باندې دال دی نه ذکر کول او نفل مصدر لره ذکر کول کوم چه یواځې په
حدوث باندې دال دی په تیر شوي خواب نمبر ۱ کښې د مذکور تاویل مؤید دی د مجرد اولی د
فرضیت د دلیل (لان الفرض لا یعکرو) په باره کښې په طحطاوي شرح درمختار کښې (وفیه نظر)
مذکور دی.

کثرت په هغه وخت کښې راجع وي چه د جانبینو دلائل سره مساوي وي او هر یوه د جانبینو
دلائل معلوم وي. د دې شاهد د خلیفه هارون الرشید د خلافت د دورې یوه واقعه ده چه غله د مال د
اخیستلو اقرار وکړ. د مجلس ټولو فقهاوو د لاس د پرې کولو حکم ورکړ لیکن امام ابو
یوسف رحمه الله د لاس له پرې کولو څخه انکار وکړ او ونې ویل چه د مال په اخیستلو سره لاس نه پرې
کېږي د غلا اقرار ضروري دی بیا هغه په معلومولو باندې د غلا اقرار هم وکړ نو د ټولو فقهاوو
اتفاق راعی چه اوس خو د لاس پرې کول ضروري وگرځېد لیکن امام ابو یوسف رحمه الله وفرمایل
چه اوس نې هم لاس نه پرې کېږي په لومړي اقرار سره ضمان واجب شوی وو. بیا د غلا په اقرار
سره ضمان ساقطوي لهذا اقرار به نه اوریدل کېږي د امام ابو یوسف رحمه الله دلیل که چیرته دغو
فقهاوو ته نه وای رسیدلی نو ټول به پخپلو رایو باندې قائم اوسیدل او د دوی د ټولو دا اتفاق
صواب نه وو.

د دویم نقطه نظر درلودونکو بحث چه لیکل شوی وای نو مهرباني به مو وای هغه که چیرته
قوي وای نو تسلیم شوی به وای او کم تر کمه د مستقل لمانځه الخ د بیان ثبوت خو مطلوب وو دا
خو چه لیکل شوی وای بخل مناسب نه دی.

د مفر ضرورت نشته چه د هغه د پلټلو فکر وکړی. د ماوي ضرورت دی هغه بحمد الله میسر

دی لفظونه تعالی اعلم حرره العبد..... علی عنه ۱۲/۱۲ هجری

الجواب باسم ملهم الصواب

د مسئلې د اهمیت او په دې کښې د اکابرو علماوو د اختلاف او بحث له مخې په دې اړوند د
فقها، کرامو رحمهم الله عبارتونه لږ غوندې په تفصیل سره وړاندې کېږي

قال العلامة ابن عابد بن محمد بن علي في مدحة الخالق على البحر الرائق في باب قضاء الفوائت وغيره به ايضاً فعل
موله بعدة لخلل غير الفساد وعدم صفة الشرع فهو خارج عن الاقسام الثلاثة كما انه على المعقق ابن
الهام في التحرير لكن قال العلامة ابن امير حاج في شرحه ان هذا مبني على ما عليه البعض والاقول الميزان
الاعادة في عرف الشرع اتيان عمل الفعل الاول على صفة الكمال بأن وجب على المكلف فعل موصوف بصفة
الكمال فاداة على وجه النقصان وهو نقصان فاحش يجب عليه الاعادة وهو اتيان مثل الاول ذاتاً مع صفة
الكمال آة يفيد انه اذا فعل ثانياً في الوقت او خارج الوقت يكون اعادة كما قال صاحب الكشف آة. ونحوه في
شرح اصول فخر الاسلام للشيخ اكمل الدين فانه قال ولم يذكر الهبة الاعادة وهي فعل ما فعل اولاً مع ضرب
من الخلل ثانياً وقيل هو اتيان مثل الاول على وجه الكمال لانه ان كانت واجبة بأن وقع الاول فاسداً فهي
داخلية في الإداء او القضاء وان لم تكن واجبة بأن وقع الاول ناقصاً لافسداً فلا يدخل في هذا التقسيم لانه
تقسيم الواجب وهي ليست بواجبة وبالأول يخرج عن العهدة واني كلن على وجه الكراهة على الاصح فالفعل
الثاني بمنزلة الجبر كالجبر بسجود السهو آة وهو موافق لكلام الميزان حيث لم يقيد بها بالوقت ومخالف له حيث
صرح بعدم وجوبها وفي شرح التحرير هل تكون الاعادة واجبة فصريح غير واحد من شراح اصول فخر الاسلام
بأنها ليست بواجبة وان بالأول يخرج عن العهدة وان كان على وجه الكراهة على الاصح وان الثاني بمنزلة الجبر و
الوجه الوجوب كما اشار اليه في الهداية وصرح به بعضهم كالشيخ حافظ الدين في شرح المنار وهو موافق لها
عن السر خسي واني اليسر من ترك الاعتدال تلزمه الاعادة زاد ابو اليسر ويكون الفرض هو الثاني وعلى هذا
يدخل في تقسيم الواجب ثم نقل عن شيخه ابن الهام لا اشكال في وجوب الاعادة اذ هو الحكم في كل صلوة
اديت مع كراهة التعريم ويكون جابر الأول لان الفرض لا يتكرر وجعله الثاني يقتضي عدم سقوطه بالأول و
هو لازم ترك الركن لا الواجب الا ان يقال المراد ان ذلك امتنان من الله تعالى اذ يحتسب الكامل وان تأخر عن
الفرض لما علم سبحانه انه سيوقعه آة اقول ويظهر التوفيق بأن المراد بالوجوب الافتراض في عبارة الشيخ
اكمل الدين لانه ذكر وجوبها عند وقوع الاول فاسداً ولا شبهة في انها حينئذ فرض وذكر عدم الوجوب عند
وقوع الاول ناقصاً لافسداً ولا شبهة في عدم افتراضها حينئذ وعلى هذا يحمل كلام شراح اصول فخر الاسلام
فلا ينافي ذلك ما اشار اليه في الهداية وصرح به في شرح المنار من ان الوجه الوجوب لان المراد به الوجوب
المصطلح لا الافتراض. (البحر الرائق ج ٢ ص ٤٩٤)

وقال الشيخ زين الدين ابن تيمية رحمه الله والاعادة فعل مفعلة في وقته لخلل غير الفساد وعدم صفة الشروع وهو المراد بقولهم كل صلاة اديت مع كراهة التعريم فسهلها الاعادة فكانت واجبة فلذا دخلت في المأمور به.
(المحرر الرائق ج ٢، ص ٤٩)

وقال ملك العلماء الكسائي رحمه الله فان كان المتروك فرضاً تفسد الصلوة وان كان واجباً لا تفسد ولكن تنتقص وتدخل في حد الكراهة. (بدائع الصنائع ج ١، ص ١١٤)

وقال العلامة الحلبي رحمه الله في الشرح الكبير ومن المشايخ من قال يلزمه ان يعيد ويكون الفرض هو الثاني والمختار ان الفرض هو الاول والثاني جبر للخلل الواقع فيه بترك الواجب قال الشيخ كمال الدين ابن الهمام لا اشكال في وجوب الاعادة اذ هو الحكم في كل صلوة اديت مع كراهة التعريم ويكون جابراً للاول لان الفرض لا يتكرر وجعله الثاني يقتضي عدم سقوطه بالاول وهو لازم ترك الفرض لا الواجب انتهى. (الشرح الكبير ص ٢٨٨)

وقال في العلائيق كذا كل صلوة اديت مع كراهة التعريم تجب اعادةها والمختار انه جابر للاول لان الفرض لا يتكرر قال في الحاشية (قوله والمختار انه) اي الفعل الثاني جابر للاول بمنزلة الجبر بسجود السهو وبأول يخرج عن العهدة وان كان على وجه الكراهة على الاصح كذا في شرح الاكمل على اصول الزكوي وسقاهما نقلوه عن ابني الهمم من بلن الفرض هو الثاني واختار ابن الهمام الاول قال لان الفرض لا يتكرر وجعله الثاني يقتضي عدم سقوطه بالاول اذ هو لازم ترك الركن لا الواجب الا ان يقال المراد ان ذلك امتنعان من انه تعالى اذ يحسب الكامل وان تأخر عن الفرض لمأ علم سبحانه انه سيوقعه آه. يعنى ان القول بكون الفرض هو الثاني يلزم عليه تكرار الفرض لان كون الفرض هو الثاني دون الاول يلزم منه عدم سقوطه بالاول وليس كذلك لان عدم سقوطه بالاول انما يكون بترك فرض لا بترك واجب وحيف استكمل الاول فرائضه لا شك في كونه مجزئاً في الحكم وسقوط الفرض به وان كان ناقصاً بترك الواجب فاذا كان الثاني فرضاً يلزم منه تكرار الفرض الا ان يقال الخ فافهم. (رد المحتار ج ١، ص ٣٢٦)

وفي البدل المختار في باب قضاء الفوائت والاعادة فعل مفعلة في وقته لخلل غير الفساد لقولهم كل صلوة اديت مع كراهة التعريم تعادى وجوباً في الوقت واما بعدة فندباً قال ابن عابدين رحمه الله تحت (وله في وقت) ثم اعلم ما ذكره هنا في تعريف الاعادة هو ما مشى عليه في التعرير وذكر شارحه ان التقييد بالوقت قول البعض و

الافلي الميزان الاعادة في عرف الشرع اتيان محل الفعل الاول على صفة الكمال بان وجب على المكلف فعل
موصوف بصفة الكمال فاداة على وجه النقصان وهو نقصان فاحش يجب عليه الاعادة وهو اتيان محل الاول
ذاتاً مع صفة الكمال آة. (ثم قال بعد اسطر) وان كان على وجه الكراهة على الاصح فالفعل الثاني بمنزلة الجهر كما
يجبر بسجود السهو آة. ثم قال تحت (قوله اي وجوباً في الوقت) وقال في شرح التحرير وهل تكون الاعادة واجبة
فصرح غير واحد من شراح اصول فخر الاسلام بانها ليست بواجبة وانه بالاول يخرج عن العهدة وان كان على
وجه الكراهة على الاصح وان الثاني بمنزلة الجهر والوجه الوجوب كما اشار الله في الهداية وصرح به النسفي في
شرح المنار وهو موافق لما عن السر حسي وابي اليسر من ترك الاعتدال تلزمه الاعادة وادابو اليسر ويكون
الفرض هو الثاني وقال شيخنا المصنف يعني ابن الهمام لا اشكال في وجوب الاعادة اذ هو الحكم في كل صلاة
اديت مع كراهة التحرير ويكون جابراً للاول لان الفرض لا يتكرر وجعله الثاني يقتضي عدم سقوطه بالاول و
فيه انه لازم ترك الركن لا الواجب الا ان يقال الخ. (ثم قال) ومن هذا يظهر ان اذا قلنا الفرض هو الاول ف
لاعادة قسم آخر غير الادام والقضاء وان قلنا الثاني ففي احدهما آة اقول فتلخص من هذا كله ان الارجح وجوب
الاعادة (الي ان قال) وقد نقل الخيز الرمي في حاشية البحر عن خط العلامة المقدسي ان ما ذكره في البحر يجب
ان لا يعتمد عليه لا طلاق قولهم كل صلاة اديت مع الكراهة سبيلها الاعادة آة قلت اي لانه يشمل وجوبها في
الوقت وبعده اي بناء على ان الاعادة لا تختص بالوقت وظاهر ما قدمناه عن شرح التحرير ترجيحه وقد علمت
ايضاً ترجيح القول بالوجوب فيكون البرجح وجوب الاعادة في الوقت وبعده ويشير اليه ما قدمناه عن الميزان
من قوله يجب عليه الاعادة وهو اتيان محل الاول ذاتاً مع صفة الكمال اي كمال ما نقصه منها وذلك يعبر
وجوب الاتيان بها كاملة في الوقت وبعده كما مر. وقال ايضاً تحت (تنبيه) ويؤخذ من لفظ الاعادة ومن
تعريفها بما مر انه ينوي بالغايبية الفرض لان ما فعل اولاً هو الفرض فاعادته فعله ثانياً اما على القول بان
الفرض يسقط بانثائية فظاهر واما على القول الآخر فلان المقصود من تكرارها ثانياً جبر نقصان الاول ف
لاولي فرض ناقص والثانية فرض كامل مثل الاول ذاتاً مع زيادة وصف الكمال ولو كانت الغائبة لفلان لم
تجب القراءة في ركعائها الرابع وان لا تشرع الجماعة فيها ولم يذكروها ولا يلزم من كونها فرضاً عدم سقوط
الفرض بالاولي لان المراد انها تكون فرضاً بعد الركوع اما قبله فالفرض هو الاول وحاصله توقف الحكم
بفرضية الاول على عدم الاعادة وله نظائر كسلام من عليه سهود السهو يخرجها موقوفاً وكفساد

الوقتیه مع تذکرة فائتة کما سیأتی وکتوقف المحکم بفرضیه المغرب فی طریق المزدلفة علی عدم اعدامها قبل الفجر و بهذا ظهر التوفیق بین القولین وان الخلاف بینهما لفظی لان القائل ایضاً بان الفرض هو العائیه اراده به بعد الوقوع ولا لزم المحکم به بطلان الاولی بترك ما لیس یرکن ولا شرط کما مر عن الفتح ولزم ایضاً انه یلزمه الترتیب فی العائیه لو تذکرة فائتة والغالب علی الظن انه لا یقول بذلك احد ونظیر فذلک القراءة فی الصلوة فان الفرض منها ایة والثلاث واجبه والزائد سنة وما ذاک الا بالنظر الی ما قبل الوقوع بدلیل انه لو قرأ القرآن کله یقع الکمل فرضاً و کذا لو أطال القيام او الركوع او السجود وهذا نهائیه ما تحرر لی من فتح الملک الوهاب فأغتنمه فانه من مفردات هذا الکتاب والله تعالی اعلم بالصواب. (رد المحتار ج ١ ص ١٠٩)

د حضرتو ففهاء کرامو رحمهم الله په منقوله عباراتو باندې د غوره کولو څخه څرگند یدري چه غوره قول دا دی چه صلوۃ المعاده تر واقع کیدو مخکنی واجب دی او وروسته تر ایقاع فرض دی اعرابي سړي د اعتدال تارک ته د نبي کریم ﷺ ارشاد (فصل فاذک لم تصل) هم په دې باندې دلیل دی چه صلوۃ معاده فرض دی تاسو لومړنی لمونځ غیر معتبر بللی او د دویم لمانځه حکم مو ورکړی او دا مو معتبر گڼلی دی د مذکور قول له ترجیح څخه پرته دې ته د تطبیق صورت هم ویل کیدلی شي د غیر واجب. واجب او فرض په اقوالو کښې تطبیق په پورتنی عبارتونو کښې تیر شول باتې شو د نفل قول البته په دې کښې نفل په معنی د واجب اخیستل کیدلی شي چنانچه وتر لره د نوافلو په باب کښې ذکر شوی دی او په غیر رمضان کښې د جماعت کراهت او په ټولو رکعتونو کښې نې د قرائت وجوب او داسې نورو احکامو کښې هم په حکم د نوافلو دی خصوصاً واجب بېحاج لعبه باندې د نفلو اطلاق عام دی (کالصلوة المنذورة ورکعتی الطواف) چونکه د صلوۃ المعاده وجوب هم په فعل د بنده سره د ۷ د دې لپاره دا واجب په اصطلاح کښې خاص په نفلو سره تعبیر یدري غرض دا چه د ترجیح او تطبیق د دواړو صورتونو مقتضی دا ده چه لومړی لمونځ نافض فرض دی او صلوۃ معاده هم د لومړي لمانځه غوندې فرض سره له زیاتوالي د صفت کامل دی د دې لپاره د نوي راغلي سړي افتداء به صحیح وي

د (الفرض لا یتکرر) خواب دا دی چه د کامل فرض تکرار جائز نه دی (لانه یزاد بالمطلق الفرد

الکامل)

تنقید (نیوکه

مجبب اول نویسی خوب ورکوونک، چه کوم تر اعاده مخکښي د ادا شوی لمانځه په ټوله برابری دی چه کله عدده وښيي نو دا فرض محول الی النفل شو په دې کښې کامل دی

حکمه چه بفهمد، کرامو دا بصریح کړې ده چه صلوٰه معاده په مثل د اولی دی مع صفة ربوده الحاصل پس که چیرته دا ومنل شي تر اعاده وروسه لومړنی لمونځ نفل گرځي نو به لازمی بوگه نه دا هم منل کېږي چه صلوٰه معاده کوم چه د لومړي به شان دی هغه نه هم نفل وي مجبب چه کوم منل وړاندی کړی دی چه ک چیرته یو څوک د ماسپین لمونځ وکړي او بیا به ځمعه کسی سړیک شي نو د امام ابو حنیفه او امام ابو یوسف رحمهما الله په نزد فرضیې باطلېږي او نفلیت بای کسری دا د دې لپاره صحیح نه ده چه د ځمعی په ورځ د ظهر ماسپین د لمانځه، حکم د عجز او تحلف به وخت کېږي دی چه کله شي ځمعه ادا کړه نو د عجز او تخلف تحقیق پانی نه شو د دې لپاره صرف د ځمعی لمانځه د صحت حکم وشو او کوم لمونځ شي چه د ماسپین په نیت سره ادا کړی وو هغه نفل وگرځیدل همدارنگه دلته دوه ځن خاتمه لمونځونه دي او په صلوٰه معاده کېږي خاص د سوه لمانځه اعاده وي لهذا دا قیاس مع الفارق دی مجبب مخته په تلو سره پخپله مؤداه با لفعل الاول و الثاني لره متحد بالذات گڼلی دی او د لومړي لمانځه په نفل گڼلو سره شي په اول او ثاني کسی اتحاد بالذات نه پاتی کېږي **فألهم وتذکر**.

د مجبب ثاني د لومړي لمانځه او معاده لمانځه د دواړو د فرضیت په قول کېږي علامه شامي رحمه الله لره منفرد بلل او په دې باندې د علامه شامي په قول (هذا ما محروک) الخ څخه استدلال صحیح نه دی ځکه چه دا د ټول تحقیق په اړه نه دی بلکه د بحث په آخر کېږي چه کوم د تطبیق صورت بین شوی دی دهغه په اړه دی چندانچه پخپله علامه شامي رحمه الله په رد المحتار او منحة الخلق کېږي او علامه حلبی رحمه الله په کبيري کېږي د دویم لمانځه د فرضیت په اړه د څو حضراتو قولونه را نقل کړي دي د دې لپاره دا څنگه کیدلی شي چه علامه شامي پخپله یو شي لره د گڼو کسانو له خوا حقه حکم ذکر کړي او بیا دا ووتې چه دا زما له نفرداتو څخه دی

د حضرت مخدوم محمد هاشم تېتوي رحمه الله تحقیق

د دولسمې هجري پېړۍ مشهور فقه النفس حضرت مخدوم محمد هاشم تېتوي رحمه الله شخصیت د کوه معارف پېژندگلوی، محتاج نه دی لکن حقیق دا دی چه د ده په فتو و او فقهی څېړنو کېږي د ده بحر او تعمیل ژوروالی تر مسهدی وروسته څرگند شوی چه د ده د څېړنو نه مضامنه کوټو پرته د ده معارف اوص بلکه ک لعمه دی د بحث لاندی مسنی نه پرته ده حقه دوه سوه وی نقل کړي

سوال بعد از خروج وقت حبر نقصان مستحب است یا وجب؟

جواب هر دو رویت است و الاصح الوجوب که فی مسائل شنی من شرح المسیة

سوال: در جبر نقصان نماز مغرب و وتر اگر سهواً بر سه رکعت نه نشست چه کند، سهو

دهد یا جبر باز گرداند؟

جواب: باز گرداند. (بیاض هاشمی قلمی جلد اول باب قضاء الفوائت ص ۱۳۰)

خلاصه

په صلوة معاده کنبې د شریکیدونکي د لمانځه د صحت قول ارجح او اوسع دی او د عدم صحت قول احوط دی. د جماعت د ډیر والي په حالت کنبې د نوي راغلي مقتدي لپاره دا پوهیدنه سخته ده چه دا اولنی جماعت دی او که معاده لهذا په داسې صورت کنبې د عدم صحت په قول کنبې تنگي او حرج ښکاره دی البته که چیرته کوم مقتدي ته د دې علم وشي یعنې په دې پوه شي چه دا صلوة معاده دی نو هغه ته عمل په احوط سره بهتر دی

لَقَطْوَلله تَعَالَى اَعْلَم

رشید احمد ۱۴ محرم ۱۳۶۱ هجری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه أنیب

که چیري د جماعت په لمونځ کې صفه له سړي سره او یا له سړي نه وړاندې ودرېږي او امام د بخښي د جماعت بیت کړي وی نو د سړي لمونځ نه کیږي ، لیکن په حرمینو شریفینو کې د جماعت په وقت کې بعضې بخښي د سړو په صف کې ودرېږي ، او همدارنګه د سړو له صف نه وړاندې صف جوړوي ، په دې صورت کې سړو نه فریښای پیدا کېږي چه د جماعت لمونځ څنګه اداء کړي ، د دې عمومي بلوی په نظر کې نیولو سره له دې سره د متعلقه سوال په جواب کې عمومي توجه او تحقیق او د سړو د لمونځ له فساد څخه د بیخ کولو په تدبیر باندې د غور کولو اساس پیدا شو او الحمد لله ، دغه حل پیدا شو ، چه په همدې رساله کېږي ذکر شوي دي ،

المشکوة لمسئلة المحاذات

په حرمین شریفینو کېږي د بنځو د محاذاتو د مسئلې حل

سوال په حرمین شریفینو کېږي په عامه توګه بنځې د نارینه وو په صف کې شاملېږي په دې صورت کېږي لاندینۍ پوښتنې پیدا کیږي

۱- که چیرته امام د بنځو د امامت نیت نه وي کړی نو د یوې بنځې هم لمونځ نه صحیح کیږي . که د نارینه وو په صف کې شامل شي یا له نارینه وو څخه جلا د بنځو لپاره په مخصوص ځای کېږي ودرېږي

۲- که چیرته امام د بنځو د امامت نیت کړی وي نو د دې بنځې دواړو خواوو ته او شاته یې یا لکل ورسره برابر د دریدونکو نارینه وو لمونځ فاسدېږي

۳- که چیرته بنځې له دریو څخه زیاتې په یوه صف کېږي ودرېږي نو په هغو پسې چه د نارینه وو څومره صفونه وي د هیڅ یوه هم لمونځ نه صحیح کیږي که صفونه په همدې طرف کېږي وي ب د کعبې مبارکې په نورو طرفونو کېږي وي همدارنګه دا اشکال یواځې په دې صورت کېږي نه دی چه له دریو څخه زیاتې بنځې د نارینه وو په صف کېږي ودرېږي بلکه کومې بنځې چه په جلا ځای کېږي درېږي د هغو شاته هم له جومات څخه د باندې د نارینه وو صفونه درېږي . د دغو ټولو لمونځونه هم باید صحیح نه شي

د دغو ټولو اشکالاتو حل ولېکن او مونږ خوشحاله کړئ د مسئلې د اهمیت . اسلام . عدم او د حرمین شریفینو د مقدسو لمونځونو د حفاظت له مخې پوره خبرنه او د مسئلې هر اړخیز وخت حب به کولو سره د وخت اهم ضرورت پوره کړئ والاهم عبدالله الکرم

العواب نام ملهم المواب لومړی به دی اړوند د فقهو و عسار لکل کسرت و سر نو

و روي عنه انه دغو عشرين حجة نبيد و نكي حكمونه لسكل كبير

قال في التنوير و اذا حاذته (ولو بعضو واحد و خصه الزيلي بالساق و الكعب الشرح) امرأة مشعهاة و لا حائل بينهما (قته قدر ذراع في غلط اصبع او فرجة تسع رجلاً الشرح) في صلاة مطلقه مفتركة محرمة و اداءه و تحميت الجهة فسدت صلاته ان نوى (اللامام وقت شعرو عمل ابعد الشرح) امامتها و الا فسدت صلاتها (رد المحتار ج ٣ ص ٥٥)

قال ابن عابدين رحمه الله (قوله و خصه الزيلي الخ) حيث قال المعتبر في المحاذاة الساق و الكعب في الاصح و بعضهم اعتبر القدم أه فعل قول البعض لو تأخرت عن الرجل ببعض القدم تفسد و ان كان ساقها و كعبها متأخر عن ساقه و كعبه على الاصح لا تفسد و ان كان بعض قدمها محاذياً لبعض قدمه بان كان اصابع قدمها عند كعبه مغللاً تأمل هذا و مقتضى قوله و خصه الزيلي ان قوله ولو بعضو واحد خارج عما ذكر الزيلي فيكون قولاً ثالثاً في المسألة كما فهمه في البحر و ظاهر كلام الزيلي انه ليس في المسألة قول ثالث و الا لذكره في البحر بالعضو من المرأة قدمها و من الرجل اي عضو كان على ما صرح به في النهاية و نصه و شرطاً بالمحاذاة مضيقاً لتتناول كل الاعضاء او بعضها فانه ذكر في الخلاصة محالاً على فوائد القاضي الى على النسفي رحمه الله المحاذاة ان يحاذي عضو منها عضواً من الرجل حتى لو كانت المرأة على الظلة و رجل يحاذيها اسفل منها ان كان يحاذي الرجل شيئاً منها تفسد صلاته و انما عين هذه الصورت لتكون قدم المرأة محاذية للرجل لان المراد بقوله ان يحاذي عضو منها هو قدم المرأة لا غير فان محاذاة غير قدمها شيء من الرجل لا يوجب فساد صلاته نص على هذا في فتاوى الامام قاضي خان في واسط فصل من يصح الاقتداء به و من لا يصح و قال المرأة اذا صلت مع زوجها في البيت ان كان قدمها يحاذي قدم الزوج لا يجوز صلاتها بالجماعة و ان كان قدمها خلف قدم الزوج الا انها طوية تقع رأس المرأة في السجود قبل رأس الزوج جازت صلاتها لان العبرة للقدم الا ترى ان صيد الحرم اذا كان رجلاً خارج الحرم و رأسه في الحرم يحل الحلة و ان كان على العكس لا يحل انتهى كلام النهاية و نقله في المعراج و اقره في القهستاني المحاذاة ان تساوى قدم المرأة شيئاً من اعضاء الرجل في القدم مأخوذة في مفهومه على ما نقل عن المطرزي فساداً و اقراراً غير قدمها العضوة غير مفسدة أه فقد ثبت بما ذكرناه وجود المحاذاة بالقدم في مسألة الظلة المذكورة خلافاً لما زعمه في البحر و انه لا فرق بين التعبير بالعضو و بالقدم خلافاً لما زعمه في البحر ايضاً و انه لو اقتدت به متأخرة عنه بقدمها صحت صلاتها و ان لزم منه محاذاة بعض اعضائها لقدمه او غيره في حالة الركوع او السجود لان المانع ليس محاذاة اي عضو منها لاي عضو منه و لا محاذاة قدمه

لا يبيح عضو منها بل المانع مما إذا قدمها فقط لاتي عضو منه. (رد المحتار ج. ١، ص ٥٢٥)

٢. قال في الشامية تحت (قوله او فرجة تسع رجلاً) قال في السراج ولو قام مع وسط الإسف تفسد صلوة واحد عن جميعها و واحد عن يسارها و واحد خلفها بأزائها دون المائقين فقد شرط ان يكون من خلفها محاذياً لها للاحتراز عن وجود الفرجة وكذا صرح به الزيلعي والمحاكم الشهيد آفة ملغصاً وقدمنا نحوه قريباً عن النهر والحداد في النهر ايضاً ان اشتراط المعاذاة للفساد ليس خاصاً بتقدم المرأة الواحدة بل الصف من النساء كذلك اي لم يفسد محاذين صفوف الرجال فلا فساد والحاصل ان المراد من افساد صلاة من خلفها ان يكون محاذياً لها من خلفها اي بان يكون مسامئاً لها غير منصرف عنها بمنة او يسرة قد قدم مقام الرجل لا مطلق كونه خلفها. (رد المحتار ج. ١، ص ٥٢٦)

٣. قال الرافعي رحمه الله (قوله و مراد البحر من تعيين الحمل على المعاذاة ما ذكرنا الخ) على ان مراد صاحب البحر ما ذكره ابن عابدين لا يدفع به الاشكال بخلافه على ما ذكره المحشي والحاسم لمادة الاشكال ان يقال ان التقدم مفسد آخر ولو مع وجود فرضه و يمنع صحة اقتداء الرجل كالنهر الفاصل والطريق فكما انهم لم يمحوا الفرجة معتبرة في مسألة النهر مثلاً فكذلك في مسألة تقدم المرأة آفة. (التحرير المختار ج. ١، ص ٤٢)

٤. قال في الشامية تحت (قوله فسدت صلاتها) وظاهر عود الضمير في صلاتها على المرأة المعاذية اي لا مأمراً او لبقائها لو اقتدت غير محاذية لاحد صح اقتداعها وان لم ينوها الا اذا نفي امامة النساء كما في القهستاني و حينئذ لا يشترط الصحة اقتداء المرأة لنية الامام امامتها الا اذا كانت محاذية والا فلا يشترط وقد مر المصنف في محبة النية ان فيه اختلافاً قد مر هناك عن الحلية انه يشترط ان لا تتقدم بعد فتعاضد احد من امام او مأومر فان تقدمت وحاضرت لا يبقى اقتداعها ولا تتم صلاتها آفة وذكر في النهاية منها ايضاً ان هذا قول ابي حنيفة الاول وظاهره ان قوله الا غير اشتراط النية مطلقاً والعمل على المتأخر كما لا يخفى ولهذا اطلق في متن المختار قوله ولا تدل المرأة في صلوة الرجال الا ان ينيوها الامام ومثله في متن المجمع. (رد المحتار ج. ١، ص ٥٢٦)

٥. قال في العلائية والاينوها فسدت صلاتها كما لو اشار اليها بالتأخير فلم تتأخر لتركها فرض المقام و قال العلامة ابن عابدين رحمه الله (قوة كما لو اشار اليها بالتأخير الخ) قال في الفتح وفي الذخيرة والمعيط اذا حاذته بعد ما شرع ونوى امامتها فلا يمكن التأخير بالتقدم خطوة او خطوتين للكرامة في ذلك فتأخيرها بها

لاشارة وما اشبه ذلك فاذا فعل فقد احر فيلزمها التأخر فان لم تفعل فقد تركت حيث ينبغي فلهذا المقتضى
فتفسد صلاحها دونه آة واستفيد من قوله بعد ما شرع انها لو حضرت قبل شروعه ودوى امامتها محاذيا لها وقد
اشار إليها بالتأخر ففسد صلاته فالاشارة بالتأخر انما تنفع اذا حضرت بعد الشروع نأوياً امامتها قال ط و
الظاهر ان الامام ليس بقيد آة اى فلو حاذت المقتضى بعد الشروع و اشار إليها بالتأخر ولم تأخر فسدت
صلاحها دونه. (رد المحتار ج ٣، ص ٥٢٩)

٤. قال فى العلائقية و يمنع الاقتداء بصف من النساء بلا حائل قدر ذراع او ارتفاعهن قدر قامة الرجل
مفتاح السعادة وفى الشامية قوله صف من النساء المراد به ما زاد على ثلاثة نسوة فانه يمنع اقتداء جميع من
خلفه والافقيه تفصيل بدليل ما قدمنا حاصله عن البحر وهو ما اتفقوا على نقله عن اصحابنا من ان المرأة
الواحدة تفسد صلاة رجلين من جانبيها و رجل خلفها و اثنتين صلوۃ اثنين من جانبيهما و اثنتين خلفهما و
الثلاثة صلوۃ اثنين من جانبيهن و صلوۃ ثلاثة من خلفهن الى آخر الصفوف ولو كان صف من النساء بين
الرجال والامام لا يصح اقتداء الرجال بالامام و يجعل حائلاً و ايضاً فيها تمت (قوله بلا حائل) وحاصل انه اذا
كان صف النساء امام صف الرجال يمنع الا اذا كان احد الصفين على هائط مرتفع قدر قامة او كان بينهما حائل
مقدار مؤخر رجل البحر او خشبة منصوبة او حائط قدر ذراع وهذا يخالف لها فى الحائلية والبحر وغيرهما وهو
قوم صلوا على ظهر ظلة فى المسجد و بمخاضهم من تحتهم نساء اجزأهم صلاحهم لعدم اتحاد المكان بخلاف ما
اذا كان قدامهم نساء فأنها فاسدة لانه تخلل بينهم وبين الامام صف من النساء وهو مانع من الاقتداء آة وفى
الولوالحجية قوم صلوا على ظهر ظلة المسجد و تحتهم قدامهم نساء لا تجزئهم صلاحهم لانه تخلل صف من
النساء فمنع اقتداءهم وكذا الطريق آة فهذا باطلاقه صريح بان الارتفاع غير معتبر فى صف النساء وفى المعراج
عن المبسوط فان كان صف تام من النساء و راعين صفوف الرجال فسدت تلك الصفوف كلها استعساناً و
القياس ان لا تفسد الا صلوۃ صف واحد ولكن استحسن تحديد عمر ^{عنه} مرفوعاً وموقوفاً عليه من كان بينه
وبين الامام نهر او طريق او صف من النساء فلا صلوۃ له آة فهذا صريح بان الحائل غير معتبر فى صف النساء و
الا لفسدت صلوۃ الصف الاول من الرجال فقط لكونه صار حائلاً بين من خلفه وبين صف النساء كما هو
القياس فظهر ان ما ذكره الشارح من اعتبار الحائل او الارتفاع انما هو فيما دون الصف التام من النساء كما
لواحدة و اثنتين آة اما الصف فهو خارج عن القياس اتباعاً للاثر ما ظهر فتدبر والله اعلم. (رد المحتار

ج ۱، ص ۵۴۷

۱۰. قال الرافعي رحمه الله (قوله يمنع اقتداء جميع من خلفه الخ) تقدم عن النهي ان اشتراط المحافظة للفساد ليس خاصاً بتقدم المرأة الواحدة بل الصف من النساء كذلك اي لمحمد لم يحافظن صفوف الرجال فلا فساد آه (التحرير المختار ج ۱، ص ۶۹)

۱۱. قال الرافعي رحمه الله (قوله فهذا صريح في ان الحائض غير معتبر الخ) هو صريح في ان الصف الاول من الرجال لا يعد حائلاً ولا يمكن ان يقال غيره من الحوائض مثله لنقل اهل المذهب ان الحائض يمنع الفساد كعبارة مفتاح السعادة وما نقله ط عن ابني السعود في اول مسألة المحافظة بقوله ولو كان وراءهن حائض خلفه صفوف لا تفسد صلاحهم على الاصح ولو كان وراءهن صف من الرجال ثم الحائض ثم الصفوف فسدت صلاة الكل آه وحينئذ يقيد اطلاق ما في الخالية وغيرها بما في مفتاح السعادة. (التحرير المختار ج ۱، ص ۶۹)

۱۲. قال عبد الرحمن الجزيري الحنابلة. قالوا يشترط ان ينوي الامام الامامة في كل صلاة وتكون له الامامة في اول الصلوة الخ. (الفقه على المذاهب الاربعة ج ۱، ص ۲۱۸)

له بورتني عباراتو خخه لانديني امور ثابت شول

که چیرنه امام د لمنخد شروع په وخت کښې د ښخو د امامت نیت کړی وي نو

۱. که چیرته یوه ب دوه ښځې د نارینه وو په صف کښې ودریږي نو د همدغو ښځو لمونځ کښې لیکن د هغو دواړو خوا ته لگیدلي او د هغو شاته سید په اول صف کښې د دریدو ویکو نارینه وو لمونځ نه کږي (العبارة الفالفة والسابعة)

البته که چیرته د ښځې او نارینه تر منځ د یوه سړي د دریدو ځای خالي وي یا د یوه لاس په اندازه اوږده او د یوې گوتې په برابر ډبله ستره ودرول شي یا د زیلعي د تصحیح مطابق د ښځې پښې او ښکره د نه په. خلاصه. نسفي. خانيه سراج. فهستاني. مطرزي او داسې نورو د اخبار مطابق د ښځې پوره پښه د نارینه له پښې خخه ساته وی نو د نارینه لمونځ کږي د ناسي له تحریر خخه د دوه ټول ترجیع څرگندیږي (العبارة الاولى والفانية)

که چیرنه د نارینه پښه د ښځې له پښې خخه لوړه وی نو نه دی باره کښې کومه صریحه حزنه مې تر نظر نه ده تیره سوي البته نه دوه عبارت کښې د مذکوره د غدي مضيق نه دی صورت کسی هم د نارینه لمونځ صحیح کږي

د نارینه د لمنخد د صحت پورتنی مذکوره ټول صورتونه د هغه باره لاسه دی چه د هغو سې

يا کښې خوا ته دریدلی وي. د ښځې شا ته د دریدونکي سړي لپاره هم کومه ستره يا داسې نور گټمن کېدلی شي او که نه؟ د دې تصریح چیرته حاصل نه شو، په ظاهره دا فیصله په دې باندې موقوفه ده چه د ښځې شا ته د دریدونکي نارینه د لمانځه د نه صحیح کیدو علت محاذات دی او که د ښځې وړاندې والی

که چیرته محاذات علت وگڼل شي نو د ښځې په دواړو خواوو کېښې د دریدونکو نارینه وو غوندې دلته هم د یوه لاس غوندې لوړ او د یوې گوتې په اندازه ډبله ستره باید کافي شي. لیکن د محاذات په قول باندې څو اشکالات شته. ولئکه قال المعنى والحاسم لمادة الاشكال ان يقال ان التقدم مفسد آخر الخ. (العبارة الرابعة)

همدارنگم د محاذاتو د عرفي ترجمې مطابق هم د محاذاتو قول صحیح نه معلومېږي لهذا دلته د عدم صحت علت محاذات ن دی بلکه د ښځې تقدم «وړاندې والی» دی. د دې لپاره یواځې د یوې گوتې په اندازه ستره به کافي نه وي.

بیا دا سوال پیدا کیږي چه د ښځو د صف شا ته د حائل د شته والي په صورت کېښې د اختلاف چه کوم تفصیل په څلورم نمبر کېښې راځي آیا دلته د یوې يا دوو ښځو د تقدم په صورت کېښې به هم هغه اختلاف وي؟ په ظاهره داسې معلومېږي چه چونکه د ښځو د پوره صف په نسبت د یوې يا دوو ښځو تقدم اهون (سپک) دی. چنانچه د ښځې د پوره صف تقدم د صفونو تر آخره پورې مؤثر د او د یوې يا دوه ښځو تقدم یواځې تر یوه صف پورې مؤثر دی. د دې لپاره په څلورم نمبر کېښې د مذکور تفصیل مطابق د حائل «پر دې» يا لوړوالي په موجودوالي کېښې په اتفاق سره باید د لمانځه د صحت حکم وشي. د شامي رحمه الله هم همدغه رایه ده. (العبارة السابعة)

۲- نارینه لمونځ شروع کړ او وروسته یوه ښځه ده په محاذاتو کېښې ودریده او نارینه هغې ته د شا ته کیدلو اشاره وکړه لیکن هغه شا ته نه شوه نو د نارینه لمونځ کیږي او د ښځې نه کیږي او که چیرته د لمانځه تر شروع کولو مخکېښې نارینه ښځې ته د شا ته کیدلو وواځي او هغه شا ته نه شي نو له دې سره سره په دې حالت کېښې نارینه لمونځ شروع کړ نو د نارینه لمونځ نه کیږي او د ښځې کیږي (العبارة السادسة)

۳- که چیرته له دوه څخه د زیاتو صف وي که له نارینه وو سره یو ځای وي يا جلا نو د هغو دواړو خواوو ته او شا ته په سیده لیکه کېښې د صفونو تر آخره پورې د دریدونکو نارینه وو د یوه هم لمونځ نه کیږي (العبارة السابعة)

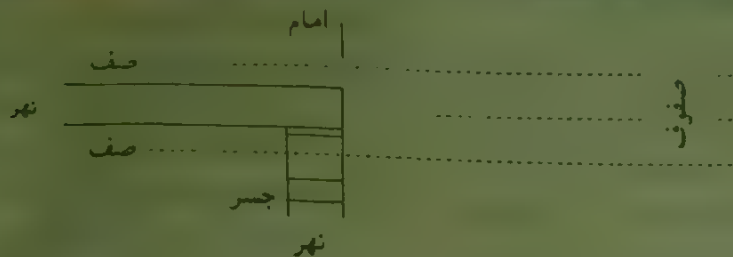
په اووم عبارت کېښې د شامي رحمه الله دا تحقیق لیکلی دی چه د څلورو ښځو د صف شا ته د دریدونکو نارینه وو د پوره صفونو لمونځ نه کیږي معنی د هغو نارینه وو هم لمونځ نه کیږي کوم

چه د دغو ښځو شا ته په سیده لیکه کښې تر آخره پورې نه وي
لیکن حقیقت دا دی چه د دریو او له دریو څخه د زیاتو ښځو په حکم کښې کوم فرق نشته لکه
څرنګه چه د دریو ښځو صف یواځې د هغو نارینه وو د اقتداء لپاره مانع ده کوم چه د هغوی شا ته
د دوی په برابري کښې دي همدارنګه د څلورو با تر څلورو زیاتو ښځو صف هم یواځې د هغوی شا
ته د هغوی په برابري کښې د دریدونکو د اقتداء لپاره مانع ده. کوم نارینه چه د هغوی په برابري نه
وي د هغوی لمونځ کیږي (العبارة العالفة والعامة)

علامه شامي رحمه الله ته د بحر له عبارت څخه اشتباه ور لویدلې ده په بحر کښې د دریو ښځو د
محاذاتو د حکم تر بیانولو وروسته دا عبارت دی (ولو کان صف من النساء بین الرجال والا مام لا یصح
اقتداء الرجال بالامام ومجعل حائلا) د دریو ښځو تر حکم وروسته د ښځو د صف په ذکر کولو سره دا
اشتباه وشوه چه دلته له دریو څخه زیاتې ښځې مراد دي او (لا یصح اقتداء الرجال) په اطلاق سره
نې دا و فهموله چه کوم نارینه د ښځو په برابري شا ته نه دي د هغو اقتداء هم صحیح نه ده

حالانکه د بحر د عبارت دا مطلب نه دی حقیقت دا دی چه په بحر کښې لومړی د نارینه وو په
صف کښې د شملیدونکو ښځو حکم بیان کړی دی تر دې وروسته (ولو کان صف من النساء - الخ)
سره د ښځو د مستقل صف حکم بیانول غواړي. که دا صف د دریو ښځو وي یا تر دې د زیاتو
ښځو چونکه په عامه توګه ټول صفونه په اوږدوالي کښې برابر وي د دې لپاره په ظاهره مستقل
صف او د هغو شا ته د نارینه وو صف پخپل منځ کښې سره برابر وي په دې بناء باندې نې د نارینه
وو د صف په حکم کښې تفصیل و نه لیکه خصوصاً په داسې حال کښې چه د ښځو شا ته په صف
کښې تفصیل لیکل شوی دی د دې لپاره د دویم ځل لپاره د هغې د اعاده کولو ضرورت نه دی ګڼل
شوی، چه کله دریو ښځو لره هم فقهو ورحمهم الله تعالی صف ګڼلی دی نو بیا په دریو او څلورو
کښې فرق څه شی دی؟

لنډه دا چه په دریو او څلورو ښځو کښې فرق نه معقول دی او نه منقول او نه د بحر له عبارت
څخه مفهوم کیږي د دې برعکس عدم فرق معقول هم دی او منقول هم که امر فی العبارة العالفة والعامة.
پرتله له دې څخه د ښځو صف نې د طرق او نهر په حکم کښې بللی دی او دا دواړه یواځې د
صف د هغې برخې د اقتداء لپاره مانع دی کوم چه د دوی شا ته وي او د نورو برخو لپاره مانع نه
دی مثلاً

د بنخو صف د طریق او نهر په حکم کښې تر راوستلو وروسته یو بل بحث مخې ته راځي او هغه دا چه د بنخو د صف شاته د هغوی په برابري کښې د لومړی صف د نارینه وو لمونځونه خو د بنخې د تقدم یاد محاذاتو په علت سره نه صحیح کیږي (کما مرفی المرأة القائمة فی صف الرجال) لیکن د دویم او دریم صف لپاره له صحت اقتداء څخه منع د بنخو د صف وړاندې والی دی کوم چه د طریق او نهر په حکم سره دی لهذا چه کله دویم او دریم صف د بنخو په برابري سري ښی او کښې خوا ته لوی شوی وي او د صف له دې زیاتې شوې برخې څخه واخله تر امام پورې په صفوفو کښې حقیقه او حکماً اتصال موجود وي یعنې له اقتداء څخه هیڅ شی مانع نه وي لکه څرنگه چه په پورتنۍ نقشې کښې ښکارېږي نو د دې پوره صف لمونځ باید صحیح شي فلیحرر

۴- د بنخو د صف شاته بولاس یا له دې څخه زیات لوړ کوم حائل وي او تر هغه شاته د نارینه وو صف وي یا د نارینه وو صف د بنخو له سرونو څخه زیات په لوړ مقام باندې وي. په دغو دواړو صورتونو کښې د اقتداء د صحت په اړه د فقهاوو رحمهم الله عبارتونه مختلف دي په مفتاح السعادة او در مختار کښې د صحت قول لیکل شوی دی او په خانیه بحر وولوجیه او داسې نورو کښې په صراحت سره او په معراج او مبسوط کښې دلالت د عدم صحت لیکنه شوې ده او طحطاوي له ابو السعود څخه د صحت د قول صحیح والی را نقول کړی دی کوم چه د نقل القولین متضمن دی علامه شامي رحمه الله د عدم صحت قول په اختیارولو سره د مفتاح السعادة او در مختار عبارت تنقید کړی دی او رافعي رحمه الله د صحت د قول په اختیارولو سره د خانیه او داسې نورو عبارتونو لږه مقید گڼلې دی (العبارة السابعة والتاسعة)

لنډه دا چه شامي او رافعي رحمهما الله دواړو په مختلفو عبارتونو کښې د تطبیق د کوشش کولو تر څنگ پخپل منځ کښې مختلف دي

د فقهاوو په مذکوره عبارتونو کښې د غور له کولو څخه ثابتېږي چه دا دواړه قولونه مستقل دی د شامي او رافعي رحمهما الله د خیال مطابق له دواړو قولونو څخه په یوه کښې هم د تقیید گچنس نه تر سرگو کښې پرته له دې څخه د طحطاوي له ابو السعود څخه د دواړو قولونو را

نفل کول پورته تیر شو لهذا په دواړو قولونو کېنې د تطبیق په ځای د ترجیح ضرورت دی
د غور او فکر تر کولو وروسته د عدم صحت قول ته ترجیح معلومېږي ځکه چه دا د اکثر قول
دی. برته له دې څخه د قیاس علی الطريق و النهر هم همدغه مقتضی ده اگر که ابو السعود د
صحت قول ته اصح ویلي دي ولله اعلم.

د صحت په قول کېنې شرط دا دی چه حائل د ښځو د صف شا ته او د نارینه وو د اول صف
مخې ته وي که چیرته د نارینه وو د اولني صف مخې ته حائل نه وي بلکه د دویم یا دریم صف
مخې ته وي نو د یوه صف لمونځ هم نه کېږي (العبارة التاسعة)

د نارینه وو صف د ښځو له سر څخه پورته وي نو په دې کېنې د مذکور شرط صراحت نشته په
ظاهره د حائل او لوړوالي تر منځ کوم فرق نه معلومېږي لهذا په دې کېنې به هم هغه شرط وي چه تر
ښځو شا ته د نارینه وو اولنی صف په لوړوالي کېنې وي که چیرته لومړنی صف کېننه وي او تر
اول صف وروسته نور صفونه په لوړوالي باندې وي نو بیا هم د یوه صف لمونځ نه کېږي
که چیرته امام د ښځو د امامت نیت ونه کړي

۵ - کومې ښځې چه د نارینه وو په صف کېنې درېږي د هغو لمونځونه نه کېږي. د دغو ښځو
دواړو خواوو ته او شا ته د درېدونکو نارینه وو لمونځونه صحیح کېږي ښځه که یوه وي یا له یوې
څخه زیاتې وي (العبارة الاولى والسادسة)

که چیرته له دوه څخه زیاتې ښځې د نارینه وو په صف کېنې ودرېږي او د هغو شا ته د هغوی په
برابري کوم نارینه نه وي نو دواړو خواوو ته د محاذات له وجې د دوو ښځو لمونځونه په اتفاق سره
نه صحیح کېږي. د منځنۍ ښځو د لمانځه حکم په صراحت سره تر نظره تیر نه شو د قاعدې مطابق
د هغو د لمانځه په صحت کېنې به هم هغه اختلاف وي کوم چه په شپږم نمبر کېنې راځي

۶ - کومې ښځې چې جلا یا خائنه ولاړې وي د هغو لمونځونه صحیح کېږي او که نه^۲ په دې
باره کېنې د حضرت امام اعظم عليه السلام دوه قولونه دي آخري قول دا دی چه لمونځونه ئې نه کېږي.
همدغه راجع او مفی به قول دی (العبارة الخامسة)

ایا د امام لپاره د ښځو د امامت نیت ضروري دی او که نه؟

د امام اعظم عليه السلام مسلک پورته لیکل شوی دی چه د ده آخری او راجح قول دا دی چه د ښځو د
امامت نیت ضروري دی که حبره امام د ښځو د امامت نیت ونه کړی نو د ښځو لمونځ به کسري د
یوړو امامانو ته نژد د ښځو د امامت نیت شرط نه دی. به لسم عبارت کسی د حسب او به برد
معتد د امامت نیت ضروري بلل شوی دی نه دې څخه به ځانگړی سوگه د ښځو د امامت د نیت

شرطيت نه ثابتيري له دي خخه خرگندبري چه د حرمين شريفينو امام د بنخو د امامت نيت نه کوي د نور تثبت لپاره بنده په دي باره کښې له شيخ عبد العزيز ابن باز خخه استفتاء وغوښته هغ په خواب کښې په صراحت سره ليکلي دي چه د مونږ په نزد د بنخو د امامت نيت ضروري نه دی د (اللجنة الدائمة للمحوث العلمية والافتاء) فتوى پخپلو تکر کښې په لاندې ډول ده

بسم الله الرحمن الرحيم

المملكة العربية السعودية

رئاسة ادارات المحوث العلمية والافتاء والدعوة والارشاد

فتوى رقم ١٣٦٠ او تاريخ ١٣٩٤/١١/٢٥ هجري

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لا نبي بعده:

لقد اطلعت اللجنة الدائمة للمحوث العلمية والافتاء على ما ورد الى سماحة الرئيس العام من السمتفي وشهد احمد والمعال الى اللجنة من الامانة العامة لهيئة كبار العلماء. والسؤال: ان النساء اذا صلين في جماعة الرجال فهل تشترط لصحة اقتداءهن بنية الامام امامتهن بالخصوص ام تكفي بنية الامامة مطلقاً من غير تفصيل بين الرجال والنساء او تلزم على الامام بنية الامامة مطلقاً.

وبعد دراسة السؤال اجابت بما يلي:

نية الامام للامامة كافية للرجال والنساء الذين يصلون خلفه ولا داعي لافراد النساء بلمية تفحصهن لعدم الدليل الذي يدل على ذلك وقد كن يصلين مع رسول الله ﷺ ولم ينقل انه فحصهن بديته.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه

اللجنة الدائمة للمحوث العلمية والافتاء

الرئيس

نائب رئيس اللجنة

عضو

عبد العزيز بن عبد الله بن باز

عبد الرزاق عفيفي

عبد الله بن عبد الرحمن القديان

له دي خخه دا هم خرگندبري چه د حرمين شريفينو امامان د بنخو د امامت نيت نه کوي، د هغو په مذهب کښې نيت ضروري نه دی او دا هم خرگنده ده بلکه د بنده خپله تجربه ده چه د نورو مذهبونو د رعايت په اړوند کوم درخواست عريضه. هله، د هغوی په نزد نه اوریدل کيږي لهذا د بنخو د امامت نيت نه کولو په صورت کښې چه کوم حکمونه پورته بيان شول په حرمين شريفينو کښې د هغو په مطابق عمل بايد وشي

د تحقیق (خبرني) خلاصه

که چیرته امام د بنځو د امامت نیت و نه کړي

د حرمین شریفینو امام د بنځو د امامت نیت نه کوي د دې لپاره چه کومې بنځې د نارینه وو په صف کېنې درېږي د هغو لمونځونه کیږي. د دغو بنځو دواړو خواوو ته او شا ته ئې د د. س. نکو نارینه وو لمونځونه کیږي اگر که بنځې درې یا له دریو څخه هم زیاتې وی کومې بنځې چه جلا ولاړې وي د حضرت امام ابو حنیفه رحمته الله علیه په مذهب کېنې د هغو هم لمونځونه نه کیږي لیکن یو قول چونکه د جواز هم راغلی دی د دې لپاره یه بنځو باندې په حرمین شریفینو کېنې له جماعت سره د ادا شوي لمونځونو قضائي واجبه نه ده. البته قضائي را ګرځول ئې بهتر دي د لمانځه غونډې په اهم او قیمتي عبادت کېنې د احتیاط همدغه غوښتنه ده

که چیرته امام د بنځو د امامت نیت وکړي

که چیرته کله دا ثابت شي چه د حرمین شریفینو امام د بنځو د امامت نیت کوي نو د بنځو لمونځ په هر حال کېنې صحیح کیږي که جلا ولاړې وي او که له نارینه وو سره یو ځای که چیرته د نارینه وو په صف کېنې یوه یا دوه بنځې ودرېږي نو د هغو دواړو خواوو ته لګیدلي او شا ته ئې یواځې په لومړي صف کېنې د دوی په برابر د درېدونکو نارینه وو لمونځونه نه کیږي د دویم او دریم صف د نارینه وو کیږي

د ابتلا په وخت کېنې د ښی او کنډې خوا نارینه د خپلو لمونځونو حفاظت په دې ډول کولی شي چه د خل خان او بنځې تر منځ د یوه لاس په برابر اوږد او د یوی ګوتې په اندازه ډبل کومه لښته یا لرګی او داسې نور ودروي یا دومره مخکېنې ودریږي چه د بنځې د پښو ګوتې د نارینه له پوندې څخه شا ته پاتې شي یا دې د پښو لاندې یو داسې شی کنښیږدي چه له بنځې څخه دومره لوړ شي چه د نارینه پښه د بنځې له ښنګري څخه پورته شي او د زیلعي د تصحیح مطابق دا هم کافي ده چه د بنځې پندۍ او ښنګره د نارینه له پوندې څخه شا ته وي. او د بنځې شا ته د درېدونکو لمونځونه هلته صحیح کیږي چه خپلې مخې ته پخپل ټول سور پلنوالي کېنې د یوه لاس په اندازه لوړه تخته یا کوم بل شی ودروي یا د بنځې له سر څخه په زیات لوړوالي باندې ودریږي

که چیرته له دوه څخه د زیاتو بنځو صف وي که له نارینه وو سره یو ځای وي او یا جلا وي نو د هغوی شا ته د هغوی په برابري تر آخره په ټولو صفونو کېنې د درېدونکو نارینه وو لمونځونه نه کیږي که له نا. نه وو سره یو ځای وي نو د ښی او کنډې خوا د درېدونکو نارینه وو هم لمونځونه

نه کيرې

که چيرته د ښځو د صف شا ته د نارينه وو د اول صف مخې نه د يوه لاس په اندازه لوړ کوه
حائل وي يا د نارينه وو لومړی صف د ښځو له سر څخه زيات په لوړ مقام باندې وي نو د نارينه وو
د لمانځه صحت مختلف فيده دی د صحت قول اوسع او د عدم صحت ارجح او احوط دی دا
اختلاف په هغه صورت کېنې دی چه د ښځو د صف شا ته د د نارينه وو د اول صف مخې نه کوم
حائل وي يا د نارينه وو اول صف په ښه لوروالي باندې وي که چيرته د لومړي صف مخې نه کوم
حائل نه وي يا د لومړي صف نه وروسته د کوم بل صف مخې ته حائل ب په لوروالي باندې وي نو د
يوه صف لمنځ هم نه کيرې

د اشتباهاتو ازاله

۱ - پوته د اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء (رياض) له ليکنې څخه دا ثابته شوه چه د
حرمين شريفين د امامانو په نزد د ښځو د امانت نيت ضروري نه دی په دې باندې چا ته دا خيال
لويدلی شي چه ښائي هغوی د حنفي مذهب د رعايت له مخې د ښځو د امانت نيت وکړي د دې
خواب دا دی چه د بل مذهب د رعايت د اهتمام سعادت يواځې حنفيه وو ته حاصل دی، د غير
مقلدينو او د حرمينو د امامانو د بل مذهب له رعايت څخه بې غوري بلکه په قصد سره مخالفت
نې عام مشهور او معروف دی سره له دې دوه مثالونه وړاندې کيږي:

۱ - د هغوی په مذهب کېنې د وترو په دويم رکعت باندې سلام گرځول واجب نه دي. يواځې
افضل دی او په حېي مذهب کېنې ناجائز دی او همدارنگه د وترو واجب نه ادا کيږي د دې
مقتضى خو دا وه چه په رمضان شريف کېنې د وترو په جماعت کېنې د احنافو د رعايت له مخې
نې په دويم رکعت باندې سلام نه وای گرځولی ليکن دا خلک په دويم رکعت باندې خامخا سلام
اړوي او احنافو ته د جلا جماعت اجازه هم نه ورکول کيږي بلکه دوی په شرکت باندې
مجبوريږي فتنه او فساد او د احنافو د لمانځه بربادي قېلوي ليکن د بل مذهب رعايت ورته
مشکل دی

۲ - د حج په موسم کېنې په منی، عرفات او مزدلفه کېنې د حج امام قصر کوي حالانکه د
هغوی په نزد دلته قصر واجب نه دی بلکه سنت دی او په حنفي مذهب کېنې د غير مسافر لاسره
قصر جائز نه دی د دې باوجود امام قصر کوي د احنافو د لمانځه هېڅ بړوا ورسره نشته ما يو خل
د حرم شريف امام ابو السمع څخه هيله وکړه چه تاسو په گډې کېنې د سفر د مسافې نه لاسره
حکې ونگوئ او سا عرفت نه راشئ نو مونږ به نه هم ستاسو په افتداء کسی د لمانځه د د کونو
سرف حاصل شي ليکن هغه دی اثر اقر بنی. ته هم بيار به شو چه په دی کېنې هغه نه دوی دی

غوډي تکليف هم نه وو

۲. د ځينو دا خيال دى چه د حرمينو امامان د بنځو د عدم امامت نيت نه کوي او د بنځو د

لمانځه د صحت لپاره همدومره کافي ده. دا خيال صحيح نه دى په شامي کښې د دې ترجيح ليکل شوى دى چه د امامت د نيت نه نفى کول کافي نه دي بلکه د امامت د نيت ايجاد ضروري دى

۳. ځينو دا خيال ښکاره کړى دى چه امام ته دا علم وي چه بنځې په ما پسې اقتداء کوي بس همدومره کافي ده دا خيال هم صحيح نه دى. امام ته د بنځو د اقتداء علم کافي نه دى بلکه د بنځو

د امامت نيت شرط دى په علم او نيت کښې فرق ښکاره دى قال فى التنوير لا يشترط لصحة الاقتداء نية، (شرح) امامة المقتدى لو امر رجالا وان امر نساء فان اقتدت به محاذية لرجل فى غير صلوة جازة فلا بد من

نية اماميتها وان لم تقتد محاذية اختلف فيه. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۹۵) د لواړ له لفظ سره د نيت د اشتراط له بحث څخه ثابته شوه چه علم د اقتداء د نيت قائم مقام نه دى چنانچه په يوه منفرد انتها لمونځ کوونک، پسى يوه چا په جهري لمانځه کښې اقتداء وکړه او دى پرې پوه هم شو نو تر څو پورې چه منفرد د امامت نيت ونه کړي تر هغو پورې په زوره قرائت ويل پرې نه واجبيږي.

نسيه د حرمينو د امامانو د بنځو د امامت نيت نه کول بهتر دي ځکه چه په دې صورت کښې د جلا يا بيل دريدونکو بنځو لمونځونه مشتبه شول چه له دې څخه ځان ساتنه د هغو بنځو په اختيار کښې ده چه په جماعت سره لمونځ ونه کړي کوم چه د دوى لپاره افضل هم دى او د بنځو د امامت په نيت کښې دا فساد دى چه د بنځو د محاذاتو يا تقدم په صورت کښې د نارينه وو لمونځ نه کيږي او له دې څخه ځان ساتنه نوره هم سخته ده د نارينه وو د حرم شريف لمونځونه له فساد څخه د ساتنې په فکر کښې په دې ليکنه کښې د محنت او سترېبې محرک جوړ شو **تقبل الله جهدا المقل ولا حول ولا قوة الا به.**

اشکال او ځواب يې په تمه کې دي.

۹ جمادى الآخر ۹۶ هجرى

بسم الله الرحمن الرحيم

كان النبي صلى الله عليه وسلم

اذا صلى صلوة اقبل علينا بوجهه (رواه البخاري)

انصراف الامام الى جهة الانام

په دې رساله کښې دا خبره ثابته شوې ده چه امام وروسته د سحر او مازديگر له لمونځ نه اوراد او دعاگانې هماغه ځای کښې کښاستلو سره وئيل پکار دی. نو د دې لپاره د ښې يا چپ طرفته د مخ گرزولو په ځای مقتدېنو ته مخامخ کښاستل مسنون دی

قتيبه په دې تحریر کښې په څو ځايونو کښې د اجتماعي اورادو او دعاگانو ذکر دې. په دې کښې تفصل دا دې چه سورة اجتماعي هيئت جائز دې. امام او مقتديانو تر مينځ ارتباط بدعت دې. د دې مدلل بحقق په «زبدة الكلمات» رساله کښې دې

د سهار او مازديگر تر لمونځونو وروسته د امام د انصراف هيئت

سوال څه فرماني د دين علماء کرام په دې مسئله کښې چه د سهار او مازديگر تر لمانځه وروسته امام ښې خوا ته مخ اړوي او کښيني او مقتديانو ته مخ اړوي؟ يو مولوي صاحب فرماني چه ښې خوا ته مخ گرځول او کښيښاستل مستحب دي او مقتديانو ته مخامخ کيدل د استحبابو خلاف دی آي د دې مولوي صاحب دا خيال صحيح دی؟ بينوا تو جروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د لاندیني حديثونو څخه د تيامن (ښې خوا ته د گرځندلو) شبهه کيدلی شي

عن انس رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم ينصرف عن يمينه. (رواه مسلم)

وعن البراء رضي الله عنه قال كنا اذا صلينا خلف رسول الله صلى الله عليه وسلم احببنا ان نكون عن يمينه يقبل علينا بوجهه

(رواه مسلم)

ننګن د دغو حديثونو دا مطلب نه دی چه نبي کریم صلى الله عليه وسلم تر لمانځه وروسته ښې خوا ته مخ اړاوه او کښيښاسته بلکه د حديثو سراج د دې دويم مختلف مفهوم بيان کړی دی چنانچه علامه علي قاري رحمه الله د لومړي حديث په شرح کښې وائي

(كان النبي صلى الله عليه وسلم اي احياناً ينصرف) اي عن مصلاة (عن يمينه) في شرح النسبة روى عن علي رضي الله عنه انه قال

اذا كانت حاجته عن يمينه اخذ عن يمينه وان كانت عن يساره اخذ عن يساره فقلت اذا كان المصلّي له حاجة

ينصرف الى جانب حاجته فان استويا الجاهلان فينصرف الى ابي جنب شاء واليهين الى لان النبي ﷺ كان يحب التيامن في كل شيء وكان يقبل على الناس اذا لم يرد المخرج من المسجد بوجهه من جانب يمينه. (مرقاة ج ص ٢٥٦)

او د دويم حديث به شرح كنبي ليكي: (يقبل علينا بوجهه) اي عند السلام او لا قبل ان يقبل على من على يساره وقبل معناه يقبل علينا عند الانصراف. (مرقاة ج ص ٢٥٦)

حاصل دا شو چه نبي كريم ﷺ به له مصلیٰ خخه جگ شو او بل خای ته به نبي تشریف يوور د وخت او په جومات كنبي د كنيينا ستو په صورت كنبي به د مقتديانو خوا ته په مخ گرځولو كنبي به نبي تيامن خوښاوه يعنى په نبي طرف باندې به نبي مقتديانو ته مخ را واړاه. نه دا چه نبي خوا ته به نبي مخ اړاوه او كنبي به ناست. البته ځينو فقهاوو رحمهم الله له دويم حديث خخه نبي خوا ته د مخ گرځولو مفهوم هم ترې اخيستی دی

کما في شرح البنية ونصه فاذا تمت صلوة الامام فهو مخير ان شاء المحرف عن يساره وجعل القبلة عن يمينه وان شاء المحرف عن يمينه وجعل القبلة عن يساره وهذا اولى لما في مسلم عن حديث البراء كذا اذا صلينا خلف النبي عليه السلام احببنا ان نكون عن يمينه حتى يقبل علينا بوجهه فان مفهومه ان وجهه عند الاقبال عليهم كان يقابل من هو عن يمينه وذلك انما يكون اذا كان المسجد عن يمينه والقبلة عن يساره. (كبيرى ص ٣٢)

وفي مرآة الفلاح ان الامام المحرف عن يساره وجعل القبلة عن يساره وهذا اولى لما في مسلم كذا اذا صلينا خلف رسول الله ﷺ احببنا ان نكون عن يمينه حتى يقبل علينا بوجهه الخ

سره له دې دغو حضراتو دويم مفهوم هم ذکر کوي. چنانچه علامه حلي رحمه الله د بورتني مفهوم تر بيانولو وروسته فرمائي: وقيل معناه حتى يقبل علينا بوجهه قبل من هو عن يساره فيفيد الانصراف عن يمينه لانه مجلس مدح فابل يستقبلهم في القعود بعد الانصراف عن يمينه كما في حديث انس رضي الله عنه في مسلم ايضا كان النبي ﷺ يصرف عن يمينه (الى قوله) والمراد من الانصراف الالتفات عن جهة الصلوة وهي القبلة اعم من ان مجلس بعده او لا. (كبيرى ص ٣٢)

لننه دا چه د دې حديث په مفهوم كنبي گڼ شمير احتمالات دي پس كه چيرته احيانا نبي خوا ته مخ اړول هم تسليم شي نو د جواز نبي ثابتيري نه استحباب د ده ﷺ عام شريف عادت مقتديانو ته د مخ گرځولو وو

كما روى الامام البخاري رحمه الله عن سمرة بن جندب رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ اذا صلى صلوة البين

عليها بوجهه قال العلامة القاري رحمه الله قال الاجري والصحيح ان معناه انه عليه الصلوة والسلام كان اذا فرغ من الصلوة استقبال المأمومين (مرقاة ج ٢ ص ٢٥٢)

د فقها و رحمهم الله كلام

حضرات فقهاء رحمهم الله فرماني چه له فراتسو خخه تر فارغبند وروسته امام به همدی هشت بنی پاتې كيدل بدعت دي د دي لپاره امام به خپل هيئت بدلوي چه د دي مخلف صورتونه دي يعني يا خو دي له مصلی خخه جگ شي او لاږ دي شي يا دي بنی يا كسني خوا به د مصلحتو خوا ته واوړي او كښيني كه چيرته تر لمانځه وروسته سنتونه وي نو د هغو د اندا كولو لپاره دي له مصلی خخه مخكښي يا وروسته يا بنی او كښي خوا نه حركت وكړي امام به همدی هشت بندي مخامخ قبلي نه په پاتې كيدلو كښي نوي راغلي سړي ته د جماعت د بقاء سببه وړ لويديلي شي او د دي ويره ده چه اقتداء پسې وكړي او لمونځ نه صحيح نه شي د دي لپاره د امام خپل هيئت نه بدلول مكروه دي

قال العلامة الكاساني رحمه الله اذا فرغ الامام من الصلوة فلا يخلو اما ان كانت صلوة لا تصلح بعدها سنة كما لشجر والعصر فان شاء الامام قام وان شاء قعد في مكانه يشغل بالدعاء لانه لا تطوع بعدها تين الصلاتين فلا بأس بالقعود ا انه يكره المكوث على هيئته مستقبل القبلة لما روى عن عائشة رضي الله عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا فرغ من الصلوة لا يمكث في مكانه الا مقدار ان يقول اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام وروى جلوس الامام في مصلاة بعد الفراغ مستقبل القبلة بدعة ولان مكثه يوم الداخل انه في الصلوة فيقتدى به فيفسد القنائة وكان المكث تعريضا لفساد اقتداء غيره به فلا يمكث ولكنه يستقبل القوم بوجهه ان شاء ان لم يكن يحاذيه احد يصلي لما روى ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا فرغ من صلاة الفجر استقبال بوجهه اصحابه وقال هل راي احدكم رؤيا كانه كان يطلب رؤيا فيها بشرى يفتح مكة فان كان يحاذيه احد يصلي لا يستقبل القوم بوجهه لان استقبال الصورة في الصلوة مكروه لما روى ان عمر رضي الله تعالى عنه راي رجلا يصلي الى وجه غيره فعلاما بالبدعة وقال للمبصر استقبال الصورة وللآخر استقبال المبصر بوجهك وان شاء انحراف لان بانحراف قال بعضهم ينصرف الى اليسار ليكون يسارة الى اليمين وقال بعضهم هو مخير ان شاء انحراف يمنة وان شاء يسرة وهو الصحيح لان ما هو المقصود من الانحراف وهو زوال الاشتباه يحصل بالامرين جميعا وان كانت سنة بعدها سنة يكره له المكث قاعداً وكرهته مروية عن الصحابة رضي الله عنهم روى عن ابي بكر وعمر رضي الله تعالى عنهما انهما كانا اذا فرغا من الصلوة قاما كأنهما على المرفض ولان المكث يوجب اشتباه الامر على

الداخل فلا يمكنه ولكن يقوم ويتنحى عن ذلك المكان ثم يتنفل لما روى عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ انه قال ايجهز احدكم اذا فرغ من صلواته ان يتقدم او يتأخر وعن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما انه كره للامام ان يتنفل في المكان الذي اقم فيه ولان ذلك يؤدي الى اشتباه الامر على الداخل فيمكن ان يتنحى ازالة الاشتباه واستكشافا من شهودة على ما روى ان مكان المصل يشهد له يوم القيامة. (بدائع الصنائع ج ۱ ص ۱۶۰)

غرض دا چه د هيئت په بدلولو سره اصل مقصد د اشتباه لرې کول دي کوم چه په پورتنی ټولو صورتونو کېنې حاصلېږي د دې لپاره د امام له مصلې څخه جګېدل او تلل يا بنۍ او کيڼې خوا ته د مقتديانو خوا ته ګرځېدل او کښينا ستل في نفسه د دې مقصد د حاصلېدو په لاره کېنې دا ټول صورتونه برابر دي ليکن د ځينو وجوهاتو پر بناء مقتديانو ته د مخ اړولو صورت راجح دی

د ترجیح وجوه

- ۱ - د نبي کریم ﷺ عام مبارک عادت مقتديانو ته د مخ اړولو وو. کما رويما عن سمره بن جندب رضي الله عنه قال کان رسول الله ﷺ اذا صل صلوٰة اقبل عليهما بوجهه. (رواه البخاري)
- ولما روى ان النبي ﷺ كان اذا فرغ من صلوٰة الفجر استقبل بوجهه اصحابه الخ. (بدائع الصنائع)
- ۲ - قال في الهدية ويستقبل بوجهه اذا لم يكن بمحاذاته مسبوق فان كان يعرف بمخه او يسرقه والصيف و الشتاء سواء هو الصحيح كذا في الخلاصة. (عالمگیری ج ۱ ص ۴۴)
- له دې عبارت څخه ثابت شوه چه اصل حکم مقتديانو د مخ اړولو دی او بنۍ يا کيڼې خوا ته انحراف د مسبوق د محاذاتو د عارض (پېښيدو) په حالت کېنې دی په امداد الفتاوی کېنې له حنبلي فقهي څخه هم يواځې مقتديانو ته د مخ اړولو صورت منقول دی ونصه ويکره للامام استقبال القبلة بل يستقبل بالمؤمنين لما تقدم انه يعرف اليهم اذا سلم. (امداد الفتاوی ج ۱ ص ۴۰)
- ۳ - په تيامن او تياسر (بنۍ او کيڼې خوا ته په ګرځېدلو) کېنې له ځينو مقتديانو څخه د اعراض (مخ اړولو) صورت منځ ته راځي کوم چه د مسلمان د حرمت په خلاف دی کعبې ته د شا ګرځولو او مقتديانو د مخ اړولو حکمت حضرات فقهاء رحمهم الله دا بيانوي چه د مسلمان حرمت د کعبې له حرمت څخه زيات دی په تيامن او تياسر کېنې اگر که د شا ګرځولو غوندې قباحت نشته لېکن څه اندازه اعراض خامخا پکښې شته
- ۴ - شرعاً تر سلام وروسته د امام او مقتديانو رابطه بالکل ختمېږي د دې لپاره تر سلام وروسته مجلس د عام مجلس غوندې دی او په عام مجلس کېنې د تقابل په ځای د يو چا څنګ ته

کیدل (مجلس ته خنک ارول) عیب جن او د مجلس د آدابو په خلاف گنل کیږي
لنډه دا چه بنی خوا ته له گرځیدلو څخه مقتدیانو ته مخ گرځول اولی او بهتر دي حضراتو
فقهانو ورحمهم الله چه چیرته د تیامن بهتري بیان کړي ده هغه د تیاسر (کښې خوا ته د گرځیدلو) په
نسبت نې بیان کړی دی کما هو ظاهر من عبارة المحلی رحمه الله استقبال له تیامن څخه هم بهتر دی
بلکه په دې زمانه کښې د لاندیني وجوهاتو پر بناء تیامن مکروه او بدعت دی
۱- نن صبا د تیامن دومره التزام لگول شوی دی چه د هغه په تارک باندې بد رد ویل کیږي.
حالانکه یو مندوب کار د التزام له وجې مکروه گرځي.

قال ابن مسعود رضی الله عنه لا يجعل احدکم للشیطان شیئاً من صلوته یری ان حقاً علیه ان لا یصرف الاعن
عینه لقد رأی بعد رسول الله ﷺ کثیراً یصرف عن یساره (متفق علیه) قال الطیثی وفيه ان من اصر علی امر
مندوب وجعله عزماً ولم یعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشیطان من الاضلال. (مرقاة ج ۲، ص ۲۵۲)

۲- په دې زمانه کښې له فرانسو څخه تر فارغیدو وروسته هم له دُعا څخه تر فارغیدو پورې
امام او مقتدیان پخپل منځ کښې رابطه سره ساتي. په اورادو او دعاگانو کښې د اشتراک او
اجتماع صورت وي له مقتدیانو سره د دې تعلق مقتضی دا ده چه له ځینو مقتدیانو څخه د
اعراض صورت نه تر سترگو کیږي

کما لا یجوز الاعراض عن البعض فی صورة التعليم قال فی اعلام السنن شارحاً لکشفية انصرافه ﷺ واذا
اراد تعليم القوم استقبلهم جميعاً وجعل ظهرة نحو القبلة ولا یجری احتمال التعليم فی الوجهین الاولین.
(التیامن والتماس) لان فیهما الاقبال علیا البعض دون البعض وهذا یخالف ما ثبت فی حدیث الحسن بن علی
رضی الله تعالی عنهما عند الترمذی فی شمائله من عادته ﷺ انه کان ﷺ یعنی کل جلسائه نصیبه حی لا
یحسب جلیسه ان احداً اکرم علیه منه. (اعلام السنن ج ۳، ص ۱۸۹)

۳- په اورادو او دُعا کښې له مقتدیانو سره د اشتراک مقتضی دا ده چه مقتدیانو ته مخ وارول
شي لکن د دې تر څنګ تیامن ته له ترجیح ورکولو څخه ثابتیږي چه په دې کښې د زیاتې
خصوصیت او زبات ثواب عفیده لري لهذا دا عمل بدعت گرځي
د دې سره حضراتو ورحمهم الله چه چیرته هم د اجتماعي دُعا یادونه کړې ده هلته نې
سواخي د سننېال صورت سان کړی دی تیامن او تیاسر نې نه دی ذکر کړی او چه چیرته له استقبال
سره د صبر او تیاسر مدکور دی هلته د اجتماعي دُعا ذکر نشته

قال العلامة الشرنبلالی رحمته الله ويستحب للامام بعد سلامه ان يتحول الى يساره ليعطى بعد الفرض و

ان يستقبل بعدة الناس يستغفرون الله و يقرؤن آية الكرسي و المعوذات و يسبحون الله ثلاثا و ثلاثين و
 يمدونه كذلك و يكبرونه كذلك ثم يقولون لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد و هو على كل شيء
 قدير، ثم يدعون لانفسهم و للمسلمين رافعي ايديهم ثم يسبحون بها و جوههم في آخره (نور الايضاح ص ٩٠)
 به مذكوره عبارت كنبي به اجتماعي صورت كنبي اوراد او دَعَا رَاغِبِي دَد دِي لِبَرْدِي د
 تيامن او تياسر صورتونه بدن نه كرل بلكه سواخي ني د استقبال ذكر كرى دى به مرامى الفلاح
 كنبي به دى مدام باندې تيامن. تياسر او ذهاب تلل هم مذكور دى له دى حقه بابته سوده ده
 ذهاب بللو غوندي تيامن او تياسر هم به دى صورت كنبي دى جه كله د امام او مشدبانو تر منځ
 كومه رابطه نه وي د اجتماعي دعا نبدع بدعت والى به زبدة الكلمات كنبي دى
 ٤ نن صب به عمومي توگه دا خبره اوريدل كيږي چه اكثره خلك به دى حالت كنبي فلى به
 شا اړول مكروه بولي او امام به تيامن باندې مجبوره كوي. دا په دين كنبي زياتى او بدعت دى
 روى الامام ابن ماجه رحمه الله عليه عن عراك عن عائشة ؓ قال ذكر عند رسول الله ﷺ قوم يكرهون ان
 يستقبلوا بفر وجهم القبلة فقال اراهم قد فعلوها استقبلوا بمقعدي القبلة.

د دې روايت يو تاويل دا هم شوى دى چه خلك د غټو او وړو منډزو برسېره په نورو حالاتو
 كنبي هم قبلي ته مخ او شا گرځول مكروه گڼل په دين كنبي د دې غلو زياتوالى، د اصلاح او د
 باطل گومان د ترديد په غرض سره نبي كريمه ﷺ ارشاد وفرمايه چه په مجلس كنبي زما د ناستي
 خى قبلى ته مخامخ جوړ كړئ (هدية المجيب)

غرض دا چه امام به سهار او مازديگر كنبي تر لمانځه وروسه مقديانو ته بايد مخ واړوي
 او كنيني البته كه چيرته امام ته مخامخ په لومړي صف كنبي كوم مسبوق وي نو هغه ته مخامخ
 كنينستل مكروه دي لهذا په دې صورت كنبي دې يا تيامن او يا تياسر وكړي كه چيرته د
 لومړي صف ته په كوم بل صف كنبي مسبوق وي نو هغه به د مخامخ كنيناستو په جواز كنسي
 اخلاف دى علامه شامي رحمه الله جواز ته ترجيح وركړى دى چنانچه د كراعت د قول تر نقل كولو
 وروسه فرماني

واستظهر ابن امير حاج في الحلية غلاف هذا فقال الذي يظهر انه اذا كان بين الامام والمصل بمكانه رجل
 جالس ظهره الى المصل لا يكره للامام استقبال القوم لانه اذا كان ستره للمصل لا يكره المرور وراءه فكنا
 هنا وقد مر حواياه لوصل الى وجه انسان وبينهما ثالث ظهره الى وجه المصل لم يكره ونعل محمد رحمه الله
 تعالي لم يلبس بذلك لنعلم به. (رد المحتار ج ٣ ص ٣٣١) فقولوه تعان اعلم ١٠ ذى قعدة ١٣٩٧ هجري

الحاق

عقد الامام البخاري رحمه الله باب يستقبل الامام الناس اذا سلم، واورد لاثباته ثلاثة احاديث: قال الحافظ العسقلاني رحمه الله وسبق سمرق ظاهراً انه كان يواظب على ذلك، قيل الحكمة في استقبال المؤمنين ان يعلمهم ما يحتاجون اليه فعل هذا يختص من كان في محل حاله ^{في ذلك} قصد التعليم والموعظة. (فتح الباري ج ۲، ص ۲۴) وذكر الحافظ العيني رحمه الله ايضاً نحو ذلك من الحكمة والاختصاص. (عمدة القاري ج ۳، ص ۱۳۶) وقال الشيخ الجدهوي رحمه الله اراد بذلك الباب اثبات ان ذلك جائز لا يثير فيه واما اثبات البداهة عليه وانه السنة فغير مقصود ههنا وان كان صحيحاً في نفسه. (لامع الدرري ج ۳، ص ۳۰۰) وقال الشيخ النوري رحمه الله اعلم ان الامام اذا اراد الانصراف الى بيته سلم وانصراف وان اراد القعود فالسنة له ان يستقبل القوم وبه جزم المصنف رحمه الله، وصرح به الجوزجاني في مبسوطه واما العياض والتماسر المعول بهما في زماننا فليس من الفسدة في شيء، واما ههنا عند ارادة الانصراف الى البيت لا عند الجلوس بعد الصلوة فنعن على ^{في ذلك} عند الترمذ انه قال ان كانت حاجته عن ميده اخذ عن يمينه وان كان حاجته عن يساره اخذ عن يساره فهما عند الانصراف لحاجته وما عن البراء ابن عازب ^{عليه السلام} عند ابي داود من حديثهم بكونهم في ميمنة النبي ^{صلى الله عليه وآله} فهو لان يقع بصره عليهم عند التسليم اولاً لا عند الجلوس بعد الصلوة دائماً وغلط فيه الناس عن عبارات بعض المتأخرين مع انهم اذ اوابيان الجواز الفقهى لمحملة على بيان السنة فان كنت تريد السنة فالسنة في الاستقبال وان كنت تريد الجواز ^۱ فافعل ما شئت. (فيض الباري ج ۲، ص ۲۱۶)

له دغو عبارتونو خخه ثابته شوه چه د امام بخاري. عسقلاني. عيني. حضرت گنگوهي او حضرت کشميري رحمهم الله تعالى په نزد يواخي استقبال مسنون دی. د عسقلاني او عيني په عبارت کښې ياد شوی حکمت د تمریض په صیغې سره راغلی دی دې لره د اختصاص وجه گڼل معقول نه دی د دې لپاره چه د مقتديانو له حالاتو خخه خبرداري او د هغوی اصلاح د هر امام په ذمه دی حضرت گنگوهي قدس سره اگر که له ترجمة الباب خخه د سنيت اثبات غير مقصود گڼلی دی لیکن سره له دې چې د نفس سنيت تصريح کړې ده په حاشیه د لامع الدراري او اعلاء السنن کښې د انصراف په احاديثو کښې چې مختلف احتمالات او د هغو لاندې مختلف خیالات لیکلي دی وفي ما ذکرنا کفاية ولسأل الله هداية. وله الحمد في البداية والنهاية. فقط والله تعالى اعلم.

۱۲ ذی الحجة ۱۴۰۰ هجری

۱ - تا من او ییاسر فی نفسہ حانز دی لیکن دا سنت گڼل او سنبت په دی کښې منحصر بلل. په دی باندې اصرار او د استقبال له سنت خخه انکار همدارنگه د اجماعي او راډو او دغا سر خنګ له مقتديانو خخه اعراض بدعت دی ۱۲ منه

باب المسبوق و اللاحق

له مقتدي خفه يوه سجده پاتې شوه

سوال زید له امام سره یوه سجده وکړه او دویمه سجده نه و نه کړه یعنې په دویمې جدې کښې ویده شو او تر سجده وروسته نه سترگې خلاصې شوې نو له امام سره نه قیام وکړ. نو آیا د زید لمونځ وشو او که نه؟ که چیرته نه وي شوی نو لمونځ به څه ډول ادا کوي. له سره دې شروع کړي او که په آخر کښې د امام تر سلام وروسته د یوې سجده په کولو سره سجده سهو وکړي. نو که داسې وکړي آیا لمونځ نه صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا سړی لاحق دی. په ده باندې واجب وه چه د سترگو تر خلاصیدو وروسته نه سجده کړې وای او بیا نه د امام متابعت کړې وای. په دې وخت کښې نه چه سجده و نه کړه نو د امام تر سلام څرخولو وروسته د یوې سجده په کولو. د التحیاتو په ویلو او سلام څرخولو سره نه لمونځ صحیح کیږي. لیکن د واجبو په ترک (پریښیدو) سره گنهگار یږي سجده سهو پرې واجب نه ده ځکه چه په مقتدي باندې د واجبو په ترک سره سجده سهو یا د لمانځه بیرته راڅرخول نه واجب یږي.

نقل فی الشامیه عن البحر و حکمه انه یبدأ بقضاء ما فات به بالعند ثم یتابع الامام ان لم یفرغ وهذا واجب لا شرط حتی لو عکس یصح فلو نام فی الثالثة واستیقظ فی الرابعة فانه یأتی بالثالثة بلا قراءه فاذا فرغ منها صلی مع الامام الرابعة وان فرغ منها الامام صلاها وحدثه بلا قراءه ایضاً فلو تابع الامام ثم قضی الثالثة بعد سلام الامام صح واثم آه (رد المحتار ج ۱، ص ۵۵) نقطونه تعالی اعلم ۸ رمضان المبارک ۱۳۸۷ هجری

د امام په متابعت کښې په مسبوق باندې هم تشهد واجب دی

سوال آیا په مسبوق باندې هم د امام په متابعت کښې د تشهد لوستل واجب دي؟ که چیرته نه و نه واني نو آیا لمونځ نه کیږي او که نه. او آیا گنهگار یږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د امام په متابعت کښې په مسبوق باندې هم تشهد واجب دی. په پریښودو سره نه گنهگار یږي لیکن لمونځ نه کیږي

لما جاء فی واجبات الشامیه و الحاصل ان متابعة الامام فی الفرائض و الواجبات من غیر تأخیر و اجبة. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۴) ولی العلامیه بخلاف سلامه او قیامه الثالثة قبل امام المؤتمر التشهد فانه لا یتابعه بل یتمه لوجوبه ولو لم یتم جاز. ولی الشامیه و شمل باطلا له ما لو اقتدی به فی اتمام التشهد الاول او الاخير الخ

(قوله ولو لم يتم جاز) ای صحیح مع کراهة التحريم كما افادته ح الخ (رد المحتار ج ۱، ص ۳۱۴) وفي جهود السهو من "شامية عن شرح المنية عن القنية من ادراك الامام في القعدة الاولى فلقد معه فقام الامام قبل شروع المسبوق في التشهد فانه يتشهد تبعاً للشهادة امامه آه. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۱۸)
فقط والله تعالى اعلم ۱۳۸۸ هـ مجرى

د مسبوق په کښیناستو سره امام له اولي قعدي څخه پورته شو

سوال که خبر نه د کوم سړي په کښیناستو سره امام له اولي قعدي څخه پورته شي او دا سړي السجدة و نه سي ویلي نو شرعاً د دې څه حکم دی؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښي دې مسبوق التحیات پوره کړي او بیا دې ودرېږي. پرته د تشهد له پوره کولو څخه د امام متابعت کول مکروه تحریمي دی لیکن لمونځ نې کيږي په آخري قعدي کښي د شریکیدونکي سړي هم همدا حکم دی چه د مسبوق د التحیات تر پوره کیدو مخکښي امام سلام و اړوي نو دی دې تشهد پوره کړي او بیا دې ودرېږي
قال في الدر بخلاف سلامه او قيامه لثالثة قبل اتمام المؤتمر التشهد فانه لا يتابعه بل يتمه لوجوبه ولو لم يتم جاز وفي الشامية (قوله فانه لا يتابعه الخ) ولو خاف ان تفوته الركعة الثالثة مع الامام كما صرح به في الظهيرية وشمل باطلاقه ما لو اقتضى به في اثناء التشهد الاول او الاخير فحين قد قام امامه او سلم ومقتضاه انه يتم التشهد ثم يقوم ولم اره صريحاً ثم رأيت في الذخيرة ناقلاً عن ابى الليث البخاري عندى انه يتم التشهد وان لم يفعل اجزأه اقول لله الحمد (قوله ولو لم يتم جاز) ای صحیح مع کراهة التحريم كما افادته ح (رد المحتار ج ۱، ص ۳۱۴)

فقط والله تعالى اعلم ۲۱ جمادى الآخر ۱۳۸۸ هـ مجرى

د مسبوق له امام سره د آخري قعدي د نه کولو حکم

سوال زید مسبوق له امام سره په آخره قعده کښي کښي نه ناست. ودریده او څلور رکعونه نې سوره کړل. په آخره قعده کښي تر ناستې وروسته نې سجده سهو وکړه نو آیا د زید لمونځ کيږي او که نه؟ او په فصد سره بیا سهواً د امام د متابعت نه کولو به څه ډول گناه وي؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د امام د التحیانو په اندازه له کښیناستو څخه مخکښي مسبوق چه کوه هرائف. بیا او داسې نور ادا کړي دي هغه معتبر نه دي د تشهد له اندازې څخه د امام له سجدة و بلو څخه. غوالم مراد نه دی بلکه دومره وخت بری مراد دی چه په هغه کښی په زړه

زیر وخت کنبی التحیات ویل کیدلی شی که چیرته په یوه یا دوه رکعتونو کنبی مسبوق وی او دامام د تشهد په اندازه سره تر کنبیناستو وروسته مسبوق په ولاړې د (قدوماً تجوز به الصلوة) قرائت کړی وی نو لمونځ ئې کیږي او که نه نو نه کیږي او که چیرته په دریو یا څلور رکعتونو کنبی مسبوق وی نو د هغه د لمانځه د صحت لپاره دا شرط نه دی البته ضروري ده چه د امام د التحاسنو په اندازه سره تر کنبیناستو وروسته هم د مسبوق د قیام څه برخه پیدا شي اگر که د قدوماً تجوز به الصلوة قرائت ئې بکنبی نه وي کړی په دې شرط چه تردې وروسته په دوه رکعتونو کنبی سورة فاتحه او یو بل سورت ولولي

په قصد سره د امام متابعت نه کول گناه ده. او داسې کول مکروه تحریمي دي سجده سهو په هیڅ صورت کسې پرې واجب نه دی ځکه چه د مقتدي ترک واجب د سجده سهو موجب نه دی

قال فی العلائیه ولو قام قبل السلام هل يعتد بأدائه ان قبل قعود الامام قدر التشهد لا وان بعده نعوذ وکرة تحرماً الا لعذر. وفي الشامية (قوله لا) ای لا يعتد بما اذاعه قبل قعد امامه من قیام و قراءه و اما يعتد بما اذاعه بعده قال فی الفتح ولو قام قبله ای قبل قدر التشهد قال فی النوازل ان قرأ بعد فراغ الامام من التشهد ما تجوز به الصلوة جاز و الا فلا. هذا فی المسبوق برکعة او رکعتین فان کان بفلات فان وجد منه قیام بعد تشهد الامام جاز و ان لم یقرأ لانه سيقراً فی الباقيتين و القراءة فرض فی رکعتین أم. (رد المحتار ج. ۳، ص ۵۵۰) لفظولله تعالی اعلم ۲۷ شعبان ۱۳۸۸ هجری

مسبوق باید د پاتې لمانځه لپاره کله ودریږي؟

سوال مسبوق د خپل پاتې لمانځه د یوه کولو لپاره څه وخت باید ودریږي؟ د امام ښی خوا ته له سلام څرځولو سره سره او که وروسته او که دواړو خواوو ته تر سلام څرځولو وروسته؟ ښووا توجرو!

الجواب باسم ملهم الصواب مسبوق دې د امام دواړو خواوو ته تر سلام څرځولو دومره وروسته باید ودریږي چه دا څرگنده چه د امام په ذمې باندې سجده سهو نشته

قال فی الهنديّة: وينبغي للمسبوق ان يحكف ساعة بعد سلام الامام لجواز ان يكون على الامام سهو. (عالمگیری ج. ۳، ص ۱۱) وفي العلائیه وينبغي ان يصبر حتى يفهم انه لا سهو على الامام. (رد المحتار ج. ۳، ص ۵۵۰)

لفظولله تعالی اعلم ۳ جمادی الاولی ۱۳۹۲ هجری

امام چه پنجم رکعت ته پورته شي نو مسبوق به څه کوي؟

سوال لاندینی فتوی د تصدیق غوښتونکې ده

که چیرته امام په څلورم رکعت باندې تر کښیناستو وروسته د پنځم لپاره ودریږي نو مسبوق به د هغه متابعت نه کوي بلکه غلی به کښیني او انتظار به کوي، که چیرته امام بیرته را وگرځي نو مسبوق به سجده سهو ورسره وکړي او د امام تر سلام څرخولو وروسته به ودریږي او که چیرته امام بیرته را و نه گرځي نو مسبوق دې خپل لمونځ پوره کړي لیکن وروسته په داسې حال کښې مسبوق تر اوسه لا یو رکعت نه دی ادا کړی د امام لمونځ له کومې وجې څخه فاسد شي نو د مسبوق لمونځ فاسدېږي او که چیرته مسبوق یو رکعت ادا کړی وي او تر دې وروسته د امام لمونځ فاسد شي یا نفل وگرځي د مسبوق په لمانځه باندې د دې هیڅ اثر نه لویږي (الدر المختار ج ۱، ص ۵۷۱/ البحر الرائق ج ۱، ص ۲۰۹)، او که چیرته امام د آخري ناستې تر کولو مخکې پنځم رکعت ته ولاړ شي نو بیا به هم مسبوق انتظار کوي. که چیرته امام د پنځم رکعت له سجده څخه مخکې را وگرځي نو مسبوق دې تر سجده سهو وروسته د امام په سلام څرخولو سره ودریږي او خپل لمونځ دې پوره کړي لیکن په دې صورت کښې که چیرته امام را و نه گرځي نو د ټولو لمونځونه باطلیږي (امداد الفتاوی ج ۱، ص ۲۴۰)، او په دواړو صورتونو کښې که چیرته مسبوق د امام له انتظاره پرته خپل لمونځ پوره کول شروع کړي نو دا مکروه تحریمي دی ځکه چه که چیرته امام د پنځم رکعت له سجده څخه مخکې را وگرځي او مسبوق تر اوسه فارغ شوی نه وي نو اوس دې له امام سره شي او تر سجده سهو وروسته د امام په سلام څرخولو سره دې ودریږي او خپل لمونځ دې پوره کړي او که چیرته له امام سره شامل نه شي نو د خپل لمانځه په آخر کښې په هغه باندې سجده سهو لازمه ده

الجواب باسم ملهم الصواب په پورتنۍ لیکنه کښې لاندینی نقصانات دي:

۱- د مسبوق لپاره د امام د انتظار حد نه ده ټاکل شوی، دی باید د امام د پنځم رکعت تر سجده پورې انتظار وکړي

۲- د امام تر آخري قعدې وروسته د دریدو په صورت کښې ئې لیکلي دي چه که چیرته مسبوق ودریږي او یو رکعت وکړي تر دې وروسته د امام لمونځ فاسد شي یا نفل وگرځي نو د مسبوق په لمانځه باندې د دې هیڅ اثر نه لویږي په دې کښې دا غلطی ده چه تر آخري قعدې وروسته د نفل څرخیدلو هیڅ احتمال نشته، دا احتمال د آخري ناستې د پریښودلو په صورت کښې دی

۳- له امداد الفتاوی څخه چه د بطلان کوم حکم را نقل شوی دی له دې څخه د فرضیت بطلان مراد دی د دې تفصیل دا دی چه د امام لمونځ نفل وگرځید کوم مدرک مقتدي چه سلام وگرځوي که د امام د پنځم رکعت له سجده څخه مخکې سلام وگرځي او که وروسته په هر صورت کښې

نبي لمونخ باطلبري قال ابن عابدین رحمته الله (تتمه) يتفرع ايضاً على قوله والعمدة للامام ما في البحر عن الخافيه لو شهد له القتي وسلم قبل ان يقيد الخامسة بالسجدة ثم قيد بها فسد صلواتهم جميعاً. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۹) مدرک يا مسبوق دواره چه د امام اتباع و کري نو لمونخ نبي نفل گرخي قال ابن عابدین رحمته الله قبل باب الاستغلاف فان قيدها بسجدة انقلب صلواته نهلاً فان هم اليها سادسة يلحق بالمسبوق ان يتابعه ثم يقضي ما سبق به وتكون له نافلة كالامام ولا قضاء عليه لو افسد لان لم يشرع فيه قصداً. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۰) مسبوق چه پاتي لمونخ انفراداً شروع کري نو لمونخ نبي فاسد بري لانه قام الى قضاء ما سبق به قبل تشهد الامام.

۴. په پنځم رکعت کښې د امام د اتباع حکم نه دی لیکل شوی په دې کښې دا تفصیل دی چه امام تر آخرې قعدې وروسته ودریږي او مسبوق نبي متابعت وکړي نو د ده لمونخ له همدې وخت څخه فاسد بري او که امام بي له آخرې ناستې څخه ودریږي نو د پنځم رکعت په سجدې سره د امام. مسبوق او مدرک د ټولو لمونخونه نفل وگرځيدل قال في العلائية ولو قام امامه الخامسة فتابعه ان بعد القعود تفسد والا حتى يقيد الخامسة بسجدة وفي الشامية قوله والا اي وان لم يقعد وتابعه المسبوق لا تفسد صلواته لان ما قام اليه الامام على شرف الزفرض ولعدم تمام الصلوة فان قيدها بسجدة انقلب صلواته نهلاً فان هم اليها سادسة ينبغي للمسبوق ان يتابعه ثم يقضي ما سبق به وتكون له نافلة كالامام. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۰) لفظ والله تعالى اعلم ۱۱ ذيقعد ۱۳۹۲ هجري

امام چه تر آخرې قعدې وروسته ودریږي او مسبوق نبي

متابعت وکړي نو د مسبوق لمونخ فاسد شو

سوال تر آخرې ناستې وروسته امام په سهو سره ودریده او مسبوق هم ورسره ولاړ شو. د فتحي تر حاصلدو وروسته امام بيرته را وگرځيد او د سجده سهو په کولو سره نبي لمونخ پوره کړ مسبوق هم له امام سره سجده سهو وکړه او د امام تر سلام اړولو وروسته نبي خپل پاتي لمونخ پوره کړ نو اب لمونخ نبي وشو او که نه؟ بښوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې د مسبوق لمونخ په دريدو سره فاسد شو په ده باندې لازمه وه چه ناست وای او د امام د بيرته را وگرځيدو انتظار نبي کړی وای

قال في شرح التنوير قبل باب الاستغلاف ولو قام امامه الخامسة فتابعه ان بعد القعود تفسد والا حتى يقيد الخامسة بسجدة وفي الشامية قوله ان بعد القعود اي قعود الامام القعدة الاخيرة (قوله تفسد) اي صلوة

المسبوق لانه اقتداء في موضع الانفراد وان اقتداء المسبوق بغيره مفسد كما مر (قوله والا) أي وان لم يقع
تابعه المسبوق لا تفسد صلوته لان ما قام اليه الامام على شرف الرفض ولعدم تمام الصلوة فان لم يدها
بسجدة انقلبت صلوته نفلاً فان ظم اليها سادسة ينهني للمسبوق ان يتابعه ثم يقتص ما سبق به وتكون له
نافلة كالامام ولا قضاء عليه لو افسده لانه لم يشرع فيه قصداً، رجمي. (رد المحتار ج ١، ص ٥٦٠)

نقط ولله تعالى اعلم ٩ شعبان ١٣٩٩ هـ مجرى

د لاحق د فوت شوي لمانخه تر پوره كيدو مخكښې چه امام سلام واپروي

سوال لاحق، هغه مقتدي چه د لمانخه په سر او آخر كنښې شريك وي او په منځ كښې د څه عذر
له وجې څه لمونځ ځنې تير شي، د اوداسه لپاره لاړ چه كله راغی نو يو ركعت ترې تير شوی وو او
امام په آخره قعده كښې وو نو آیا لاحق به اول يو ركعت ادا كوي او كه له امام سره په آخره قعده
كښې شريكېږي او د امام تر سلام وروسته به خپل ركعت ادا كوي؟ ځكه چه كه چيرته لومړی خپل
ركعت ادا كوي نو امام سلام اپروي او لمونځ پای ته رسوي په دې صورت كښې شرعاً څه حكم
دی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته دا سړی د بناء له شرائطو څخه خبر نه وي بيا ئې د شرائطو
پابندي و نه كړه نو دی لاحق نه دی بلكه مسبوق دی د دې لپاره نيت دې وكړي له امام سره دې
شريك شي او تر دې وروسته دې فوت شوي ركعتونه ادا كړي البته كوم سړی چه د بناء له شرائطو
څخه خبر وي او د دغو شرائطو پابندي هم وكړي نو دی لاحق دی لاحق به لومړی فوت شوی ركعت
ادا كوي بيا ئې كه امام ونيو نو په لمانځه كښې دې ورسره شريك شي او كه نه نو يواځې دې
لمونځ پوره كړي

قال في العلائقية وبیدا بقضاء ما فاته عكس المسبوق ثم يتابع امامه ان امكده اذرا كه والا تابعه ثم صلى
ما دام فيه بلا قراءة وفي الشامية (قوله ان امكده اذرا كه) قيد لقوله وبیدا ثم يتابع وقوله والا تابعه الخ تصریح
مفهوم هذا الشرط وليس بصحيح والصواب ابدال قوله ان امكده اذرا كه بقوله ان اذركه مع اسقاط ما بعده
من التعبير ان يقول وبیدا بقضاء ما فاته بلا قراءة عكس المسبوق ثم يتابع امامه ان اذرك ثم ما سبق به الخ
ففي شرح المنية وحكمه انه يقضي ما فاته أولاً ثم يتابع الامام ان لم يكن قد فرغ وفي التنف اذا تواضاً ورجع
يبدأ بما سبقه الامام به ثم ان اذرك الامام في شئ من الصلوة يصلى معه آة. وفي البحر وحكمه انه يبدأ بقضاء ما
فات به بالعذر ثم يتابع الامام ان لم يفرغ وهذا واجب لا شرط حتى لو عكس يصح الخ. (رد المحتار ج ١، ص ٥٥٥)

فقط وله تعالى اعلم ٢٣ جمادى الاولى ١٣٩٦ هجرى

مسبوق به د امام په آخري قعدي كښې تر تشهد وروسته څه وائي؟

سوال مسبوق به د امام په آخري قعده كښې درود شريف او دُعا هم وائي او كه څنگه؟ بينوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مسبوق به د امام په آخري قعده كښې درود شريف او دُعا نه وائي بلكه له تشهد څخه تر فارغيدو وروسته به غلى اوسي يا دې كلمه شهادت او يا دې د التحيات دوباره ووائي تر ټولو بهتره دا ده چه تشهد سوكه سوكه ووائي تر څو چه د امام له سلام سره يو ځى له السجواتو څخه فارغ شي

قال في شرح التنوير واما المسبوق فيترسل ليفرغ عن دلام امامه وقيل يتم وقيل يكرر كلمة الشهادة وفي الشامية (قولي ليرسل) اى يتبهل وهذا ما صححه في الحائية وشرح المنية في محقق المسبوق من باب السهو و باقى الاقوال مصحح ايضا قال في البحر وينبغي الافتاء عما في الحائية كما لا يخفى ولعل وجهه كما في النهر انه يقضى اخر صلوته في حق التشهد ويأتى فيه بالصلوة والدعاء وهذا ليس اخرا قال ح وهذا في قعدة الامام الاخير كما هو صريح قوله ليفرغ عند سلام امامه واما فيما قبلها من القعدات فحكمه السكوت كما لا يخفى آه. ومفلة في الحلية (قوله وقيل يكرر كلمة الشهادة) كذا في شرح المنية والذى في البحر والحلية والذخيرة يكرر التشهد تأمل. (رد المحتاج ج ١ ص ٢٤٤) فقط وله تعالى اعلم ١٣ شعبان ١٣٩٧ هجرى

د مدرك او مسبوق لپاره د ثناء (سبحنك اللهم الخ) حكم

سوال مدرك او مسبوق چه په لمانځه كښې د امام د قرائت له شروع كولو څخه وروسته شريك شي نو د ثناء ويل ورته جائز دي او كه نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب د امام له جهري قرائت سره دې ثناء نه وائي كه چيرته مسبوق وو نو چه كله پاتې لمونځ ادا كوي نو هلته دى وائي په سري لمانځه كښې دې له امام سره هم ووائي او چه كله پاتې لمونځ پوره نو هلته دې هم دوباره ووائي

قال في التنوير الا اذا كان مسبوقا وامامه يجهر بالقراءة فلا يأتى به وفي الشامية وينبغي التفصيل ان الامام يجهر لا يثنى وان كان يسر يثنى فكان المعتمد ما مضى عليه المصنف فافهم. (رد المحتار ج ١ ص ٢٥٠) وقال الحلي رحمه الله في الغنية والمسبوق يأتى بالثناء اذا ادرك الامام حالة المخافة ثم اذا قام الى قضاء ما سبق به يأتى به ايضا كذا ذكره في الملتقط ووجهه ان القيام الى قضاء ما سبق كتعزيمة اخذى للخروج به فاحكم الاقتداء الى حكم الانفراد الخ. (كبيرى ص ٢٠٤) فقط وله تعالى اعلم ١٩ رمضان المبارك ١٣٩٧ هجرى

مسبوق د امام له سري قرائت سره يو خای ثناء ویلی شي

سوال امام چه د سري لمانځه قرائت شروع کړی وي تر دې وروسته يو څوک په لمانځه کښې شريک شي نو حکم خو دا دی چه هغه دې په دې حالت کښې ثناء ولولي په دې باندې دا اشکال واردېږي چه کله د امام د سري قرائت په وخت کښې مقتدي ته د سورة فاتحه ويل جائز نه دي نو ثناء به ولې ورته جائزه وي. تسلي بخښونکی خواب را کړئ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په جهري قرائت کښې خو په مقتدي باندې د قرائت د اوریدو لپاره انصات چټوالی، فرض دی لیکن په سري قرائت کښې د انصات حکم د دې لپاره دی چه د امام قرائت د مقتدي قرائت دی چونکه د امام ثناء د مقتدي ثناء نه ده د دې لپاره به مقتدي ثناء لولي

قال ابن عابدین رحمته الله وعلله في الذخيرة مما حاصله ان الاستماع في غير حالة الجهر ليس بفرض بل يسن تعظيماً للقراءة فكان سنة غير مقصودة لذاتها وعدم قراءة الموتر في غير حالة الجهر لا لوجوب الانصات بل لان قراءة الامامة قراءة واقفاً الثناء فهو سنة مقصودة لذاتها وليس ثناء الامام ثناء للموتر فاذا تركه يلزم ترك سنة مقصودة لذاتها للانصات الذي هو سنة تبعاً بخلاف ترك حالة الجهر أد (رد المحتار ج ۱ ص ۴۵۱)

فقط والله تعالى اعلم ۶ سوال المکرم ۱۳۹۹ هجري

راجع خبره دا ده چه ثناء و نه وائي که په جهري قرائت کښې وي يا په سري کښې. تفصل نې په تتمه کښې دښه

د دريو رکعتونو مسبوق به اوله قعده کله کو؟

سوال يو سري د څلور رکعتيزه لمانځه په څلورم رکعت کښې له امام سره شريک شو او پاتې لمونځ نې په دې ډول ادا کړ چه په لومړي رکعت کښې نې د قعدي په خای په دويم رکعت باندې قعده وکړه آیا لمونځ نې وشو او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب. بهتره دا ده چه مسبوق له يوه رکعت څخه وروسته قعده وکړي. که چيرنه تر دوه رکعتونو وروسته قعده وکړي نو بيا هم پروا نه لري

قال في العلائق ويقضي اول صلوته في حق قراءة واخرها في حق تشهد فذكر ركعة من غير لجر يأتى بر كعتين بفاتحة وسورة وتشهد بينهما وبرابعة الرباعي بفاتحة فقط ولا يقعد قبلها. وقال ابن عابدین رحمته الله هذا قول محمد رحمته الله كما في مبسوط السرخسي وعليه اقتصر في الخلاصة وشرح الطحاوي والاسيحاوي والفتح والدر والبحر وغيرهم. (الى قوله) وفي المفيض عن المستصفي لو ادر كه في ركعة الرباعي يقضي ركعتين بفاتحة وسورة ثم يتشهد ثم يأتى بالثالثة بفاتحة غاشية عند أبي حنيفة وقال لا ركعة بفاتحة وسورة وتشهد ثم ركعتين اولاهما

بفاتحة وسورة وفاتحتهما بفاتحة خاصة وظاهر كلامهم اعتماد قول محمد بن أبيه (قوله وتشهد بهما) قال في شرح المنية ولو لم يقعد جاز استحساناً لا قياساً ولم يلزمه سجود السهو لكون الركعة أولى من وجهه أنه (رد المحتار ج ١ ص ٥٥٨) فقطولنه تعالى اعلم ٨ ربيع الآخر ١٣٩٨ هجري

د لاحق لپاره د امام تر متابعت وروسته د فوت شوی لمانځه د ادا کولو حکم

سوال لاحق د مسبوق غوندي چې کوم لمونځ ترې پاتې وو هغه چې د امام تر فارغیدو وروسته ادا کړي آیا لمونځ نې وشو او که نه؟ په داسې حال کې چې ده باید لومړی فوت شوی لمونځ ادا کړي وای او بیا له امام سره شریک شوی وای بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لاحق باندې واجب دي چې لومړی خپل فوت شوی لمونځ ادا کړي او بیا له امام سره شریک شي که چیرته داسې ونه کړي نو گنهگار یې په مقتدي باندې د واجبو پرېښودل د بیرته راگرځولو موجب نه دی

قال شارح التنوير رحمه الله ويبدأ بقضاء ما فاتته عكس المسبوق ثم يتابع امامه ان امكناه اذ اراه والا تابعه ثم صلى ما نام فيه بلا قراءه وقال ابن عابدين رحمه الله وفي البحر وحكمه انه يبدأ بقضاء ما فاتته بالعذر ثم يتابع الامام ان لم يفرغ وهذا واجب لا شرط حتى لو عكس يصح فلو نام في الثالثة واستيقظ في الرابعة فانه يأتي بالثالثة بلا قراءه فاذا فرغ منها صلى مع الامام الرابعة وان فرغ منها الامام صلاها وحده بلا قراءه ايضاً فلو تابع الامام ثم قضى الثالثة بعد سلام الامام صح وأئمه (رد المحتار ج ١ ص ٥٥٥)

فقطولنه تعالى اعلم ١٧ جمادى الآخر ١٣٩٩ هجري

لاحق به فوت شوې لمونځ سره له ستونو او آدابو ادا کوي

سوال لاحق چه کله د پاتې شوي لمانځه قضاء را گرځوي نو آیا يواځې دې فرائض او واجبات ادا کړي او له امام سره دې د شاملیدلو کوشش کوي او که هر رکن به سره له ستونو او آدابو ادا کوي اگر که په دې منځ کې چې د امام د سلام گرځولو ویره وي؟

الجواب باسم ملهم الصواب لاحق به فوت شوی لمونځ سره له ستونو او آدابو ادا کوي تر دې وروسته که امام په لمانځه کې پیدا کړي نو ورسره شریک دې شي او که نه نو يواځې دې خپل لمونځ پوره کړي

قال في الهندية: اللاحق اذا عاد بعد الوضوء يلبي له ان يشغل أولاً بقضاء ما سبقه الامام بغير قراءه يقوم مقدار قيام الامام وركوعه وسجوده ولو زاد او نقص فلا يضره هكذا في شرح الطحاوى (عالمگیری ج ١ ص ١٢)

فقطولنه تعالى اعلم ١٨ جمادى الآخر ١٣٩٩ هجري

بسم الله الرحمن الرحيم

وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه اُنِيب

القول السافر

عن حكم المسبوق خلف المسافر

«په مسافر امام پسي مسبوق مقيم (مقتدي) باقي پاتې ركعتونه څنگه اداء كړي؟»

نادره څېړنه د مقيم مسبوق په مسافر امام پسي د اقتداء په اړه

سوال له مسافر امام سره مقيم مقتدي د ماسپښين په دويم ركعت كښې شريك شو نو پاتې ركعتونه به څه ډول ادا كوي؟ د دې ځاى علماء كرامپه دې كښې اختلاف كوي لهذا مدلل او مفصل ځواب ولېكئ؟ يينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: دا سړى به ولاړيږي او په لومړي ركعت كښې به سورة فاتحه او يو سورت لولي او بيا دې قعده وكړي او بيا دې په دوه ركعتونو كښې يواځې سورة فاتحه ولولي او د آخري دوه ركعتونو په منځ كښې به قعده نه كوي. دا مسئله د فحول علماوو تر منځ معركة الآراء (اختلافي) ده په دې اړوند د علم او معرفت د همدغو خزانو ليكنې احقر ته له پير شير محمد شاه صاحب مدظلهم د گهوټكي (سنده) اوسيدونكي له خوا لاس ته راغلې چه د علم د خاوندانو د تحقيق د شوق او ذوق په خاطر ئې قلم ته حواله كوم.

استفتاء له شيخ رشيد احمد دهلي صاحب څخه

څه فرمائي د دين علماء كرام د دې مسئلې په باره كښې چه په مسافر امام پسي مقيم مقتدي څلور ركعتيزه لمونځ ادا كوي نوموړى مقتدي له نوموړي امام سره په اول ركعت كښې شريك شو نو مقتدي به خپل لمونځ څرنگه پوره كوي او كوم مقتدي چه په دويم ركعت كښې شريك شي نوهغه به ئې څنگه پوره كوي او كوم مقتدي چه به التحيات كښې له امام سره شريك شي نوهغه به ئې څه ډول پوره كوي؟ يينوا توجروا

الجواب له حضرت مولانا خليل احمد سهارنپوري قدس الله سره څخه

د دې مسئلې تحقيق په دې باندې منحصر دى چه لومړى دا ثابته شي چه مقتدي په كومه وخت كښې مدرک دى. په كوم وخت كښې مسبوق يا لاحق او په كوم وخت كښې مسبوق او لاحق دى. پس څرگنده دې وي چه كوم مقتدي چه كوم مقيم مقتدي په لومړي ركعت كښې په مسافر امام

بسی اقتداء وکړې هغه لاحق دی چنانچه د درمختار د دې قول په شرح کښې دي (ومليهم الله
مسافر) د رد المحتار ملا صاحب ليکي قوله ومليهم اي فهو لاحق بالنظر الى الاخيرتين. همدارنگه په
دو بڼدي د لاحق تعريف هم صادقيري چنانچه په درمختار کښې دي واللاحق من فاتته الركعات
كلها وبعضها لكن بعد اقتدائه بعذر - الخ نو دا مقتدي لاحق دی نو چه كله د امام له لمانځه څخه جلا
شي خپل دوه ركعتنه دې بې له فرائت څخه ادا كړي چنانچه په درمختار كښې دي وحكمة كيولم
فلأياق بقراءة ولا سهو - الخ. بناء عليه دا مقتدي چا چه په لومړي ركعت كښې اقتداء كړی دی په
اعتبار د دوو آخريو ركعتونو صرف لاحق دی او په لومړيو دواړو صورتونو كښې په داسی حال
كښې چي په دويم ركعت كښې ئې اقتداء كړې وي يا ئې په تشهد كښې اقتداء كړې وي په دغو
دوړو صورتونو كښې صرف مسبوق دی په دويم صورت كښې په دريو ركعتونو كښې مسبوق
دی او په دريم صورت كښې په څلورو ركعتونو كښې مسبوق دی چنانچه په دوو باندې د مسبوق
تعريف صادقيري والمسبوق من سبقه الامام بها او ببعضها (درمختار) لهذا دا مقتدي له اقتداء څخه
په جلا كيدو سره منفرد گرځي ده ته په كار دي چه يه لومړي ركعت كښې ثناء، تعوذ او سورة
فاتحه او يو بل سورت وواني او كه چيرته په ټولو ركعتونو كښې مسبوق وي نو دوه ركعتنه دي له
سورت سره وكړي او پاتې دوه ركعتنه دې بې له سورته وكړي يعنې بواخي دې سورة فاتحه ولولي
اكه د دريو ركعتونو مسبوق وي او كه د څلورو ركعتونو په درمختار كښې دي والمسبوق من
سبقه الامام بها او ببعضها وهو منفرد حتى يثقي ويتعوذ ويقرأ وان قرأ مع الامام لعدم الاعتداد بها
لكرامتها مفتاح السعادة فيما يقضيها بعد متابعتها لامامه. او په علمگيري^{١١} كښې دي
وتجى الطائفة الغائية الى مكان صلوعهم فمن كان مسافراً صلى ركعة بقراءة لانه مسبوق ومن كان مقبلاً
يصل ثلاث ركعات الاولى بفاتحة الكتاب وسورة لانه كان مسبوقاً فيها وفي الاخيرين بفاتحة الكتاب على
الروايات كلها. والله تعالى اعلم وعليه احكم (املا هلسانه خليل احمد عفى عنه)

٢٧ ربيع الثاني ١٣٣٣ هجري

الجواب صحيح عنایت الهی عفه عنه

د مذکوره فتوی په اړه د حضرت مولانا عزیز الرحمن صاحب قدس سره خط

شیخ رشید احمد دهلوی ته

بسم الله الرحمن الرحيم له طرفه د بنده عزیز الرحمن هلي عنه
د ښاغلي محترم شیخ رشید احمد صاحب مد فیوضهم له برکته ډک خدمت ته ورسته مسنون
سلام له تحفی څخه عرض دا دی چه تاسو کومې لیکنې په مسافر امام پسي د مقیم و اقتداء د
مسئلې په اړوند پریښي دي هغه مې ولیدل او اصل روایت عالمگیری مې هم وکوت. په صلوٰة
الخوف کښې فتح القدیر او پخپله شامي هم همداسې لیکلي دي. له دې څخه دا شبهه پیدا کیږي
چه دا حکم د کلي قاعدې په خلاف کوم چه د مسبوق لاحق لپاره مقرر ده د کوم چه تفصیل ما
مخکښې لیکلی دی ښایي چه د صلوٰة الخوف لپاره ځانگړې وي. یا په دویم روایت باندې بناء ده
کوم چه په مسافر پسي د مقیم په اقتداء کښې ده کوم لره چه ځینو مشائخو اعتبار ورکړی دی هغه
دا چه مقیم دې په مسافر پسي خپل پاتې دوه رکعتونه په قرائت سره پوره کړي لیکن دا د اصح
خلاف ده کذا فی الهدایة وغیرها. باقي په عالمگیری کښې د حل الروایات کله د ویلو مطلب دا دی
چه دا موقع د خوف (ویرې) په لمانځه کښې ټول روایتونه په همدې ډول دي چه دویمه ډله دې خپل
رکعتونه له قرائت سره پوره کړي اگر که قاعده د مسبوق لاحق په خلاف ده. لیکن د روایت له اتباع
څخه دا حکم ورکړ شوی دی والله اعلم او په عالمگیری کښې د یوه رکعت په فاتحه او له یوه
سورت سره تر ادا کولو وروسته دا لیکل چه لانه کان مسبوقا فیها د دې تائیدوونکی دی چه مسبوق
یواځې په همدې یوه رکعت کښې دی او که نه نو په آخر کښې به ئې لیکلي وو چه لانه مسبوق فیها
ای فی جمیع الركعات او کومه کلي قاعده چه احقر د شامي په حوالې سره نقل کړی وو هغه صاحب
فتح القدیر هم د مسبوق او لاحق په بحث کښې دا ډول لیکلی دی او دا تصریح ئې کړې ده چه کوم
سری چه مسبوق هم وي او لاحق هم وي هغه دې د احقر د وړاندې شوي ترتیب مطابق خپل رکعتونه
پوره کړي او کوم تطبیق چه حضرت مولانا خلیل احمد صاحب لیکلی دی په هغه مې سر خلاص نه
شو په دې کښې تأمل دی ما حضرت مولانا محمود الحسن صاحب او مولانا انور شاه کشمیري
صاحب ته هم ور وښود، ټولو حضراتو د غور تر کولو وروسته دا وفرمایل چه د قاعده کلیه اقتضاء
هغه ده کومه چه مخکښې لیکل شوې دي بنده په دې تأمل کښې وو چه بله ورځ یوه صاحب حافظ
عبد الرحمن منہاوري بعینه هم هغه سوال لیکلی او د هغه لاندې ئې د حضرت مولانا گنگوہي
رحمۃ اللہ علیہ خواب را نقل کړی دی کوم چه سره د لږ غوندې تغیر د احقر د خواب مطابق دی بنده له هغه
څخه د خط په ذریعې سره پوښتنه وکړه چه له تاسو سره د حضرت گنگوہي قدس سره اصل فتوی
موجوده ده او که تاسو له کوم بل خای څخه را نقل کړي ده؟ که چیرته موجوده وي نو هغه را ولیږئ

او تر کتلو وروسته به بیرته در لیږل کیږي دهغه سوال او خواب بعینه د ملاحظې په غرض سره درځي د هغه غرض هم د اختلاف رفع کول دي ځکه چه هغه یو بل خواب د دې په خلاف د علم الفقه له کتاب څخه نقل کړی دی هغه ټول ستاسو خدمت ته در لیږل کیږي. انتهى

د اصل مجیب مولانا خلیل احمد صاحب سهارنپوري قدس سره خط د شیخ رشید احمد صاحب دهلوي په نامه.

زما عنایت فرما ښاغلی محترم شیخ رشید احمد صاحب السلام علیکم ستاسو له مهربانی نه ډک لیک په مسافر پسې د مقیم د اقتداء په اړه له لیکنو سره را ورسید ما په غور سره دا ټولې لیکنې وکتلې. د هغو له کتنې څخه معلومه شوه چه ټولو لویو او وړو حضراتو ته په دې مسئله کېنې د درمختار او شامي له هغه عبارت څخه کوم چه د مسبوق او لاحق په بحث کېنې لیکلی دی. دوکه ور لویدلې ده. د دې اشتباه وجه دا گرځیدلې ده چه فقهاوو په مسافر پسې د مقیم د اقتداء مسئلې لره دومره په مختلفو ځایونو او په مظان بعیده وو کېنې لیکلې ده چه د هغو خوا ته د چا خیال او فکر هم نه وي. چنانچه په صلوٰۃ الخوف، سجده سهو، صلوٰۃ المسافر او د مسبوق او لاحق په بحث کېنې ټي دا مسئله لیکلې ده. چونکه په دې مسئله کېنې د مسبوق و لاحق خوا ته تبادر دی لهذا دې مجمل عبارت ته په کتو سره مفتیان حضرات اکتفاء کوي او د نورو غیر متبادره ځایونو خوا ته التفات او پلټنه نه کوي مخکېنې زما پخپله مسلک هم د دې عبارت پر بناء هغه وو کوم چه د نورو ټولو حضراتو دی لیکن د غور تر کولو وروسته زما په خیال کېنې بدلون راغی او دا خیال راغی چه مقیم په مسافر پسې چه کله په لومړي رکعت کېنې اقتداء وکړي نو د آخرنیو دوه رکعتونو په اعتبار سره د قرائت په حق کېنې د لاحق په حکم کېنې دی لیکن چه کله په دویم رکعت یا په التحیاتو کېنې اقتداء وکړي نو په دغو دواړو صورتونو کېنې هغه محض منفرد د مسبوق په حکم کېنې دی او د لاحق په حکم کېنې با لکل نه وي چونکه په دې مسئله کېنې گڼ شمیر علماء کرام زما ددې خیال په خلاف دي لهذا زه غواړم چه خپله مدعا سره له ټولو استدالاتو په تفصیل سره ولیکم او د حضراتو علماء کرامو په خدمت کېنې ټي وړاندې کړم او دا هبله ترې وکړم چه که چیرته دا صحیح وي نو قبوله ټي کړئ او که نه وي نو چه کومه خبره صحیح او محققه وی به دلائل سره مې پرې خبر کړئ زه به انشاء الله تعالی د حق له قبولولو څخه د ذرې غوندې هم انحراف او انکار و نه کړم ولله ولی العولیی و بیده ازمه

التطبیق

د نزاع اختلاف، ځای دی چه مقیم په مسافر پسې په څلور رکعتیزه لمخه کښی که نه یون

رکعت کنبی اقتداء و کړي او که په دویم یا په نهمه کنبی هغه د آخرنو دوه رکعتونو په اعتبار سره مسبوق دی یا لاحق دی. او یا لاحق او مسبوق دواړه دی پس خرگنده دې وي چه د محققو فقهاؤ له تصریحاتو څخه ثابته ده چه په مسافر پسې مقیم اگر که په اول رکعت کنبی اقتداء کړي وي نه حقیقه مسبوق دی او نه حقیقه لاحق بلکه ځینې فقهاؤ ده ته مثل مسبوق «د مسبوق غوندې» وائي او ځینې مثل لاحق ورته وائي او لومړنی قول لره محققینو فقهاؤ صحیح گڼلی دی اول خو د مسبوق د لفظ او د لاحق د لفظ مدلول او د هغو تعریف بخیله به دی دلالت کوي ځکه چه مسبوق هغه دی له چا څخه چه امام ټول رکعتونه یا ځینې رکعتونه مخکښی ادا کړي وي او ظاهره ده چه دا مفهوم او تعریف په خلف المسافر باندې د دوه آخرنیو رکعتونو په اعتبار سره صادق نه رځي او لاحق هغه دی چه دخپلو فوت شوي رکعتونو کوم چه وروسته د امام له اقتداء څخه د کوم عذر له وجې فوت شوي وي په ادا کولو سره له امام سره برابرېږي او په مقیم خلف المسافر باندې دا مفهوم هم نه صادقېږي ځکه چه هغه د امام د لمانځه په اندازه د اقتداء نیت کړی وو هغه نې پوره کړ او له هغو څخه یو رکعت هم نه دی ترې فوت شوی او دوه آخري رکعتونه نه د امام په لمانځه کنبی وو او نه ده په هغو کنبی اقتداء کړي وه او نه هغه د امام په ملگریا او متابعت کنبی ادا شول لهذا دا مقیم حقیقه لاحق هم نه شي کیدلی پرته له دې څخه د فقهاوو رحمهم الله عبارات په دې باندې شاهد دي د درمختار په باب د سجود السهو کنبی لیکلي دي والمسبوق یسجد مع امامه مطلقاً سواء کان السهو قبل الاقضاء او بعده ثم یقضي ما فاته ولو سهأ فیہ یسجد ثانیاً و کذا لاحق لکنه یسجد فی آخر صلاته ولو یسجد مع امامه اعاده و المقیم خلف المسافر کالمسبوق و قبل کاللاحق. علامه طحطاوي په دې باندې لیکي قوله کالمسبوق فیلزمه السجود و صحه فی المذات لانها اقتدی بها لا امام بقدر صلوة الامام فاذا انقضت صلوة الامام صار منفرداً فیها و اذ ذلک و انما لا یقرأ فیها یتم لان القراءة فرض فی الاولین و قرأ الامام فیهما (بحر) له دې عبارت څخه د دریواړو مسبوق. لاحق او مقیم خلف المسافر له یوه او بل سره تغایل (مخامخیدل) او همدارنگه د تشبیه او مماثلت یو شان والی واضح دلیل دی چه مقیم خلف المسافر نه حقیقه مسبوق دی او نه حقیقه لاحق البته وروسته د امام تر لمانځه منفرد گرځي لکه څرنگه چه مسبوق هم منفرد گرځي اوس په دې باندې دا اعتراض کیده چه کله ده لره ده دوه رکعتونو کنبی منفرد وگاڼه نو به دې صورت کنبی د قرائت د پریښودلو هېع وجه نشته د دی نی دا جواب ورکړی که څرنگه فرض قرائت یه دوه اولنیو رکعتونو کنبی د ده له خو څخه ادا کړی دی له دی وجې څخه دی دې په دی ځای کنبی قرائت نه کوی و د مذاتع عبارت دا دی واما المقیم اذا اقتدی بالمسافر ثم قام الی امام صلاته و سهأ هل یلزمه سجود السهو

ذكره في الاصل وقال انه يتابع الامام في سجود السهو واداسها فيما يتم فعله سجود السهو ايضاً وذكر الكرمي
مختصراً انه كاللاحق لا يتابع الامام في سجود السهو واداسها فيما يتم لا يلزمه سجود السهو لانه قد كمل اول الصلوة
فكان في حكم المقتدى فيما يؤديه بتلك التحريمة كاللاحق ولهذا لا يقرأ كاللاحق والصحيح ما ذكر في الاصل لانه
ما اقتدى بامامه الا بقدر صلوة الامام فصار منفرداً فيما وراء ذلك وانما لا يقرأ فيما يتم لان القراءة فرض في
الاوليين وقد قرأ الامام فكانت قراءته او صاحب رد المحتار له بحر خُخه د نفل په توكه ليكي

قوله والمقيم الخ ذكر في البحران المقيم المقتدى بالمسافر كالمسبوق انه يتابع الامام في سجود السهو
ثم يستقبل بالامام. واما اذا قام الى امام صلوته وسها ذكر اكرمى انه كاللاحق فلا سجود عليه بدليل انه لا
يقرأ وذكر في الاصل انه يلزمه السجود وصحة في البدائع لانه انما اقتدى بالامام بقدر صلوة الامام فاذا
انقضت صار منفرداً وانما لا يقرأ فيما يتم لان القراءة فرض في الاوليين وقرأ الامام فجهما له دغو عبارتو نو
خُخه دمقم خلف المسافر حقيقة مسبوق او لاحق نه كيدل واضح شو همدارنگه صاحب رد
المحتار وروسته د عبارتو له نقل كولو خُخه دا هم ليكي قال في النهر وبهذا علم انه كاللاحق في حق
القراءة فقط. دي عبارت دمسئلي له خيرې خُخه با لكل پرده پورته كړه او دا ترې ثابت شو چه د ده
قرائت پريښودل د ده په حكم د مسبوق كښې نه كيدل مزاحم نه دی بلكه دی يواځې د قرائت په
باره كښې د لاحق په حكم كښې گڼل كيږي په باتې ټولو احكامو كښې دی د مسبوق غوندي
منفرد دی دغو عبارتو نو څرگنده كړه چه دی د منفرد يه كيدو سره به لومړي آخري ركعتونه د
ماسبوق غوندي ادا كوي نه د لاحق غوندي همدغه مضمون لره صاحب د هدايتي ليكي واذا صلى
المسافر بالمقيم ركعتين سلم واتم المقيمون صلاتهم لان المقتدى التزام الموافقة في الركعتين فيمنفرد في
الباقى كالمسبوق الا انه لا يقرأ في الاصح لانه مقتد تحريمه لا فعلا والفرض صار مؤثراً في تركها احتياطاً بخلاف
المسبوق لانه ادرك قراءة نافلة فلم يتأد الفرض فكان الاتيان اولى. صاحب د هدايتي علامه برهان الدين
مرغيباني رحمه الله د مذكور اعتراض په خواب كښې د خپل عادت مطابق د تدقيق لار غوره كړې دی
او د فرانت د پريښودلو وجه ئې دا ښوولې ده چه مقم خلف المسافر په اعتبار د تكبير تحريمه
سره مقتدي دی او په اعتبار د فعل سره مقتدي نه دی تحريمه په اقتداء باندې په نظر كولو سره ده
نه فرانت ويل په داسې حال كښې چه د امام اولني لمونځ ئې پيدا كړى وي مكروه تحريمي دی او

۱. يعنى ولو ركعتو لره كومه چه د لاحق په حكمه كسى د گونكو نه خيال كښې آخري ركعتونه دي
۲. رسد احمد

د فعل له مخې په نه مقتدي توب باندې په نظر کولو سره د ده لپاره قرائت مستحب دی او چه کله یو کار د مستحب او حرامو تر منځ راشي نو د احتیاط له مخې نې پرینودل لازمیږي په خلاف د مسبوق چه هغه فرض قرائت نه دی پیدا کړی بلکه نفل قرائت نې پیدا کړی دی لهذا ده ته د قرائت پرینودل ناجائز دي صاحب فتح القدیر وائي

قوله احتیاطاً فاتة بالنظر الى الاقتداء بحرمته حين "ادركوا اول صلوة الامام بكرة القراءة تحرماً وبالنظر الى عدمه فعلاً اذ لم يفهمهم مع الامام ما يقضون وقد ادركوا فرض القراءة تستحب واذا دار الفعل بين وقوعه مستحباً او محرماً لا يجوز فعله بخلاف المسبوق فانه ادرك قراءة نافلة.

اگر که د بدائع، طحطاوي، شامي او داسې نورو له عبارتونو څخه څرگنده وه لیکن د هدايي عبارت نور زیاتې وضاحت وکړ چه هغه مقيم خلف المسافر چا چه په تحریمه کښې اقتداء کړي وي. په هرو دوه رکعتونو آخرنیو کښې د مسبوق په مثل سره منفرد دی او د صحیح قول په مطابق لاحق نه دی او سره د منفرد والي ده ته د یوه عارض له وجې د قرائت د پرینودلو حکم دی چه له دې څخه صاف څرگندیږي چه د ده د قرائت پرینودل د ده د لاحق والي مقتضی نه دی او د ده له لاحق سره معاثلت (یو شان والی، یواځې د قرائت د پرینودلو په حکم کښې دی نه په نورو حکمونو کښې ځکه چه په نورو احکامو کښې دا سړی منفرد په مثل د مسبوق دی. همدارنگه د ترک قرائت دا حکم په همدې مقيم مقتدي بالمسافر سره مخصوص دی چا چه پخپل امام پسې په تحریمه کښې اقتداء کړي وي او چا چه په تحریمه کښې اقتداء نه وي کړي او د امام اول لمونځ نې نه وي نیولی بلکه په دویم رکعت یا په تشهد کښې شریک شوی وي نو د هغه دا حکم نه دی چه هغه دې هم قرائت نه وائي بلکه د هغه لپاره به د مذکوره قاعدې مطابق قرائت کول مستحب وي ځکه چه د ده لپاره له قرائت څخه مانع په تحریمه کښې اقتداء وه او د یو رکعت یا دوه رکعتونو د مسبوق په حق کښې هغه مانع پورته کیږي کوم چه د قرائت د کراهت تحریم موجب وو. یواځې استحباب باقي پاتې شو پرته له دې څخه په دې باندې نور گڼ شمیر عبارتونه او روایتونه دلالت کوي د فتح

۱ - الظاهر ان هذا ليس قهراً الكراهة بالنظر الى الاقتداء بحرمته لان من لم يدرك اول صلوة الامام قبل ادرك الركعة الثانية او التمهيد فهو ايضا مقتدي بحرمته فزاده ولله اعلم لان المقصود ههنا بيان حكم مدرك الامام المسافر في الركعة الاولى لان المدرك بعدها ليس بمقتدي بحرمته. فالقيد لبيان الواقع لا للاحتراز ولها كان ذلك كذلك يرد عليه انه يقع ان لا يدرك الاخرين المقدم المقتدي بالمسافر بعد الاولى ايضا وكذا المقتدي بالمقيم اذا كان مسبوقاً به لافتركات فصاعداً ويمكن الجواب بانها لما استطعن اعتبار الاقتداء بحرمته لاداء القراءة الواجبة في الاوليين لا يعود اعتباراً في الاخرين. ولله اعلم " رشيد احمد ديهي نوي.

الغمر به صلوه الخوف كنبى دي

قوله لا يهرم مسبوكون ويدخل في حكمه المقيم خلف المسافر حتى يقضى ثلاث ركعات بلا قراءة ان كان من الطائفة الاولى وبالقراءة ان كان من الثانية. به فتاوى عالمكبري كنبى دي وان كان الامام مسافراً والقوم مقيمين ومسافرين صلى الامام بالطائفة الاولى ركعة ثم انصرفوا بازاء العدو وجاءت الطائفة الثانية وصلى بهم ركعة فمن كان مسافراً خلف الامام بقى الى تمام صلاته ركعة ومن كان مقيماً بقى الى تمام صلاته ثلاث ركعات ثم ينصرفون بازاء العدو ورجع الطائفة الاولى الى مكان الامام فمن كان مسافراً يصلى ركعة بغير قراءة لانه مدرك اول الصلوة ومن كان مقيماً يصلى ثلاث ركعات بغير قراءة في ظاهر الرواية فاذا اجتمعت الطائفة الاولى صلاهم ينصرفون بازاء العدو وتجيء الطائفة الثانية فمن كان مسافراً يصلى ركعة بقراءة لان مسبوكون وان كان مقيماً يصلى ثلاث ركعات الاولى بها تحمى الكتاب وسورة لانه كان مسبوکاً فيها وفي الاخيرين بها تحمى الكتاب على الروايات كلها.

د عالمكبري به دي عبارت كنبى چه حضرت مفتي عزيز الرحمن صاحب كرم اشكال وړاندې كړى دى اوويلي نې دي لانه كان مسبوکاً فيها لره مقدم (وړاندې) بيان كړى دى كه چيرته به آخريو دوه ركعتونو كنبى هم مسبوک وای نو دا دليل به نې په دي موقع باندې نه بيانولى بلكه وفي الاخيرين بها تحمى الكتاب على الروايات كلها تر ليكلو وروسته به نې ليكلي وای د دي اشكال خواب د نه چيزه بنده له ليكنې څخه با لكل صاف او څرگند شوى دى هغه دا دى چه په لومړي ركعت كنبى چه تر هغه وروسته د لانه كان مسبوکاً فيها دليل ليكلي دى هغه سړى حقیقه مسبوک دى څكه چه تردى وروسته نې دا دليل ليكلي دى او چونكه په دوه آخريو ركعتونو كنبى حقیقه مسبوک نه دى د دي لپاره نې تردې وروسته دا دليل نه دى ليكلي كه چيرته نې تر ركعتينو وروسته دا دليل ليكلي نو واهمه به بسدا شوې وای چه مضم به درې واړو ركعتونو كنبى حقیقه مسبوک دى والحال انه لمس كذلك كما حلقناه من قبل. د بنده له تير تحفيق څخه څرگنده شوه چه مقيم خلف المسافر نه حقیقه مسبوک دى او نه حقیقه لاحق بلكه هغه په پاتې ركعتونو كنبى منفرد خو به حكه دي مسبوک كنبى دى بس په كومو عبارتونو كنبى چه ده ته لاحق ي مسبوک وبل شوي دي هغه مجاز اخلاق دى چنانچه د دُر مختار د لاحق او مسبوک په بحث كنبى ليكلي دى والاحق من فاتته الركعات كلها وبعضها بعذر كفلة وزحمة او بوق حدث ومقيم انعم بمسافر. او به مى كسى دى و مقيم انعم الخ اي فهو لاحق بالنظر الى الاخيرين وقد يكون مسبوکاً ايضاً كما اذا فاتته اول صلاة امامه المسافر

(طحاوی) په دغو دواړو عبارتونو کېني مقيم مقتدي يا لمسافر باندې د لاحق د لفظ اطلاق شوی دی پس دا اطلاق مجاز دی له دې څخه دا مراد دی چه هغه د قرأت د پریښودلو په حکم کېني په مرتبه د لاحق کېني دی دا عبارت دی چه د دیوبند د عالي مدرسې مفتي مولانا عزيز الرحمن صاحب سلمه ویلي دي چه مقيم په مسافر امام پسې که په تحریمه کېني اقتداء وکړي یا وروسته د رکعت له تیریدو څخه په هر حال کېني په ټولو احکامو کېني لاحق دی او دعوی ئې کړې ده چه قاعده کلیه ده او د شبهې په توگه ئې دا هم فرمایلي دي چه په صلوۃ الخوف کېني چه کوم حکم لیکل شوی دی هغه ښائي له صلوۃ الخوف سره د کلي فاعدي په خلاف مخصوص وي لیکن د کلي فاعدي او د اختصاص دعوي دليل ته احتیاج لري حالانکه د دې د ثابتوونکي دليل نه لري برسره پر دې له تیرو عبارتو او تصریحاتو څخه څرگنده شوې ده چه دا قضیه جزیه ده چه مراد ترې هغه مقيم دی چا چه په اول رکعت کېني اقتداء کړې وي او څوک چه د یوه یا دوه رکعتونو مسبوق وي هغه هڅکله په دې کېني داخل نه دی همدارنگه د طحاوي مطبوعه مصر له عبارت څخه صاف واضح دی قوله ومقيم ائتم بمسافر فهو لاحق بالنظر للاخيرتين وقد يكون مسبوقاً كما اذا فاتته في اول صلوقة امامه المسافر. د مقيم مقتدي چه په مسافر پسې ئې اقتداء کړې وي دوه حالتونه ئې بیان کړل لومړی دا چه چا په لومړي رکعت کېني اقتداء کړې وي هغه ته د دوه آخړنیو رکعتونو په اعتبار سره لاحق وویل ویم حالت هغه حالت دی له چا څخه چه د مسافر امام د لمونځ اوله برخه تیره شوې وي که په دویم رکعت کېني ئې اقتداء کړې وي یا د دویم رکعت په تشهد کېني داسې څوک ئې بواځې مسبوق وگانه له دې څخه څرگنده شوه چه مقيم ائتم بمسافر قاعده کلیه نه ده بلکه د دې ځای له مقيم څخه هغه څوک مراد دی چا چه په اول رکعت کېني اقتداء کړې وي چنانچه دې خوا ته ما پخپلې لومړنۍ لیکنې کېني اشاره کړې وه او شامي د طحاوي دې عبارت لره نقل کړی دی لیکن داصل په خلاف په دې کېني د ایضاً لفظ زائد دی. په طحاوي کېني دي چه وقد يكون مسبوقاً او په شامي کېني له طحاوي څخه نقل دی وقد يكون مسبوقاً ایضاً او دا د ایضاً لفظ خلجان (گډوي، او موهم (وهم اچوونکی، او د مقصود خلاف وو د دې ئې هم توجیه کړې ده چه مزاحم د منلو په شرط مقصود نه دی لیکن حضرت مفتي صاحب د دې توجیه نه ده کړی د ځينو اذکیاؤ^۱ دا خیال هم اوریدل شوی دی هغوی فرماني چه د خوف د لمانځه مشروعیت په خلاف د قیاس دی لهذا په دې باندې نور لمونځونه نه شي قیاس کیدلی. نو کوم حکم چه د خوف په لمانځه کېنی دی ضروري نه ده چه په نورو لمونځونو کېني دې هم وي گورئ تگ را تگ

او داسې نور کارونه د خوف په لمانځه کېنې روا دي او په نورو لمونځونو کېنې روا نه دي بلکه د لمانځه مفسد دي د دې منع خواب دا دی چه دا منع به هلته د منلو وړ کیدلی شي چه کله استدلال یواځې د خوف له لمانځه څخه وي او په حقیقت کېنې استدلال له هغو روایتونو څخه دی په کومو کېنې چه په مسافر امام پسې مقیم مقتدي د مسبوق په شان گڼل شوی دی او د صلوٰة الخوف روایتونه د تشدید او تقویت په توگه لیکل شوي دي. برسيره پر دې د خوف په لمانځه کېنې چه کوم کارونه پرته د لمانځه له جنس څخه جائز گرځیدلي دي هغه کارونه دي د کومو چه د خوف او ویرې په وخت کېنې ضرورت ورته پېښېږي دا هیڅکله نه دي چه د خوف ټول کارونه په خلاف د قیاس د ضرورت له مخې روا شوي دي او مباحوث فيه افعال له دغو افعالو څخه نه دي چه مشروعیت نې د خوف د ضرورت له وجې په خلاف د قیاس واقع شوي دي لهذا دا خیال هم په دې بحث کېنې کار نه شي ورکولی سره له دې با فرض و التسليم هیڅ حکم معدول عن القیاس پرته له نص څخه نه شي کیدلی نو خامخا د داسې نص موجودوالی ضروري دی کوم چه د خوف په لمانځه کېنې د لاحق د حکم لپاره صارف عن القیاس وي. که چیرته کوم ښاغلي ته معلومه وي نو د مهربانۍ له مخې دې ما ته هم اطلاع راکړي او ما دې د خپلې ښیگړې شکر گذار جوړ کړي حضرت مفتي صاحب د خپلې لیکنې په آخر کېنې یوه فتوی چه د حضرت سیدي و مولاني حضرت مولانا رشید احمد صاحب خوا ته نې منسوب کړي ده او یو د علم الفقه خواب کوم چه غالباً د مولانا عبد الشکور لکهنوي صاحب تالیف دی. نقل کړی دی چه کله یو حکم له د فقهي له صدیحو او صریحو روایتونو له مخې ثابت شي نو د هغه په اړه د څه لیکلو او عرض کولو ضرورت نه پاتې کیږي فقط ولله تعالی اعلم.

(املا به سانه الاحقر خلیل احمد و فقه الله لتزود غد)

اقول و نقل عن العلامة المخدم محمد هاشم التتوی (قدس سره) مغل قول مولانا خلیل احمد (قدس سره) وزاد فيه جواب شبهة ونصه فان قلت قد ذکر ایضاً صاحب المحيط و السراج و الجوهره ان الامام اذا جعل الناس فی صلوٰة اربع طوائف فصلی لكل طائفة ركعة فصلوة الاولى والثالثة فاسد لانهم الصرّوا عن القبلة في غير اوان الانصراف و صلوٰة الثانية و الرابعة صحيحة و يقرأ كل طائفة فيما سبقته ولا يقرأ فيما لحقت فاذا عادت الطائفة الثانية صلوا الركعة الثالثة والرابعة بغير قراءة لانهم فيها لاحقون ثم الركعة الاولى بقرائة لانهم فيها مسبوقون فكان هذا مناقضاً لما ذكرتموه اولاً (ای الروایة التي اوردها مولانا خلیل احمد رحمته الله من الهندية نقلها المخدم رحمته الله من الجوهره و المحيط و الظهيرية و الخزانة) قلنا لا مناقضة لان هذه المسألة الاخرى تمسورة فيما اذا كان الامام و المقتدون مقيمين كما صرح به في تلك الكتب فكان ذلك مسألة المسبوق

صار لاحقاً بخلاف ما ذکرنا و لافانه مصور فيها اذا كان الامام مسافراً و المقتدى المسبوق ملقياً. فلکن اختلاف
الاجوبة لاختلاف موضوع المسألة فليتم امل الله.

ارسل الى تحرير المبحر قدس الله تعالى سرفه مولانا احمد الهالائي ناقله عن كراسة ابيه مولانا محمد الهالائي

رحمهما الله تعالى

حضرت حکيم الامت قدس سره په دې مسئلې باندې تر اوږده بحث وروسته فرماني تر دې
وروسته دا واقعه وشوه چه د داسې صورت په اړه مفهم مفتدي د يوه رکعت تر کيدو وروسته په
دويم رکعت کښې يا تر دويم رکعت هم وروسته به مسافر امام پسي اقتداء کړي وي د سهارنبور
په مدرسه کښې يوه فتوى ليکل شوې ده چه دا سړی لاحق نه دی يواځې مسبوق دی نو دا سړی به
پخپل لمانځه کښې قرائت لرونکي رکعتونه مخکښې کوي يعنې په کومو رکعتونو کښې چه
قرائت فرض دی، په آخريو کښې قرائت فرض نه دی بلکه مستحب دی رشيد احمد، او د
ديوبند په مدرسه کښې دا فتوى ليکل شوې ده چه دا سړی لاحق هم او مسبوق هم دی د دې لپاره
دې قرائت لرونکي رکعتونه مخکښې کړي بس کوم ترتيب ته چه بنده جائز او غير اولی ويلي دی
هغه د سهارنبور په فتوى کښې واجب دی او کوم ته چه بنده صرف اولی ويلي دی هغه په دې
فتوى کښې ناجائز دی او دديوبند فتوى د مشهور موافق دی کتونکي دې د دې زياتی تحقيق د
خپل اطمینان له خايه وکړي او که چيرته تر تحقيق وروسته د هېڅ يوه قول ترجيح ثابت نه شي نو د
اختلافي مسائلو غونډې په هېڅ يوې خوا باندې دې په قصد سره يا د عدم تحقيق له وجې اتفاقاً
او عادتاً په عمل کوونکي باندې ملامتي نه وائی او د هغه په عمل باندې دې د صحت حکم
ولگوي او دا به زما د لومړي قول سره موافقه وي يعنې د دواړو د جواز د کوم شي په اړه چه د دې
فصل مباحث دي او تر تحقيق وروسته هم هغه شق د عمل او تعليم لپاره ټاکل کيږي او د دواړو
خواوو ځينې برخې خو استنباطات دي کوم چه د دويمې نوجيه د احتمالاتو له وجې حجت نه دي او
ځينې برخې نې صريح دي چنانچه د مظهر العلوم دليل د عالمکيري د خوف د لمانځه هغه روايت
دی کوم چه د دې فصل تر ټولو په اولني سوال کښې مذکور دی چه په هغه کښې دا عبارت دی و
يحتاج الطائفة الثانية الى مكان صلواتهم فيصلون ثلاث ركعات الاولى بفاتحة الكتاب وسورة لانهم
مسبوقون فيها والاخرين بفاتحة الكتاب چه له دې څخه څرگنده شوه چه تر لومړي رکعت وروسته
شمليدونکی مقيم په مسافر امام پسي مسبوق دی او د خوف د لمانځه د خصوصيت هېڅ وجه
نشته او د دار العلوم صريح دليل د شامی دا روايت دی وقد يكون (اي المقيم المؤتم بالمسافر)
مسبوقاً ايضاً كما اذا فات اول صلوة امامه المسافر ط ج، ص ۱۲۱، احكام المسبوق والمدرك واللاحق. لکن

د مظاهر العلوم په دليل کښې د نهر له يوې جزئې څخه (نقلها الشافعي، رشيد احمد) کوم چه د همدې فصل په ترولو آخري سوال کښې منقول دی چه په هغه کښې دا عبارت دی والمسبوق ان ادرک رکعة من الشفع الاول فهو من اهل الاول والا فمن الثانية. (ج ۱، ص ۸۸، صلوة الخوف) دا شبهه ولويدله چه کله څرنگه چه د نهر دا حکم چه د اولې شفعي د دويم رکعت پيدا کوونکی ئې له اولې طائفې څخه وگڼل او د همدې لپاره له قرائت څخه منع شوي دي. چنانچه اوله طائفه په پاتې لمانځه کښې قرائت نه کوي لانه لاحق حقیقه کمدوک الركعة الاولى او حکماً کمدوک الركعة الثانية من الشفعة الاولى) د دې سري حقیقه عدم مسبوقیت او د نورو مسبوقینو خوا ته د منع قرائت دا تعديه (پريښودل او لازم فعل لره متعدي جوړول) د هیچا په نزد مستلزم نه دی گرځيدلی همدارنگه د عالمگیری دا حکم چه د دويم رکعت ميندونکی دې په پاتې لمانځه کښې قرائت کوي د دې سري حقیقه عدم لاحقیت او د نورو لاحقینو خوا ته د قرائت دا تعديه هم باید مستلزم و نه گڼل شي بلکه د نهر په جزئه کښې دې سري ته حکماً لاحق وایو او د عالمگیری په جزئیه کښې دې سري ته حکماً مسبوق وایو او چه کله د نهر حکم د خوف له لمانځه سره خاص کیږي لعدم التعديه همدارنگه د عالمگیری حکم ته هم د خوف له لمانځه سره مخصوص وایو او دواړه حکمونه به په کوم استحسان باندې مبني وي کوم چه مونږ ته نه دی ښکاره شوی او دا دواړه جزئې په مقيم خلف المسافر او د خوف په لمانځه پورې په متعلق کیدو کښې شریک هم دي پس د دواړو شقونو به یو حالت وي پس هغه مقدمه مخدوشه شوه چه د خوف د لمانځه د خصوصیت هیڅ وجه نشته ۱۲ د امداد الفتاوی حشیه مبوب ج ۱. ص ۳۵۰

اقول د نهر د جزئې دا مطلب نه دی چه په دويم رکعت کښې شریکیدونکی دې په پاتې دريو رکعتونو کښې قرائت نه کوي او په دې حکم کښې هغه د خوف د لمانځه د اولې طائفې غوندې دی بلکه مقصود دا دی چه په تگ او راتگ او په آخړنیو کښې د قرائت په نه کولو کښې د اولې طائفې غوندې دی نه چه په مسبوقه رکعت کښې هم وهذا ظاهر جداً. د فتح القدیر دوه جزئې هم د دې تائید کوي

ولو جعلهم ثلاث طوائف (ای فی صلوة المغرب) و صلی بكل طائفة رکعة فصلاة الاولى فاسدة وصلاة الثانية والثالثة صحيحة والمعنى ما قدمنا وتقضى الثانية والثالثة أولاً بلا قراءة لانهم لاحقون فيها وتشهد اثم الركعة الاولى بقراءة لانهم مسبوقون (وبعد سطورین) لو جعلهم اربعاً فی الرابعة و صلی بكل رکعة فسدت صلوة الاولى والثالثة والثانية ثم تقضى الطائفة الثانية والثالثة والرابعة أولاً بغير قراءة ثم الاولى بقراءة والطائفة الرابعة تقضى رکعتین بقراءة ولا يتغير فی الثالثة لانهم مسبوقون بفلاشر رکعات. (فتح القدیر

ج. ص ۲۴۴) و کذا فی الهدیه ایضاً. د مخدوم محمد هاشم تهتوي قدس سره په فتوی کښې هم دا جزئیه له محیط. سراج او جوهره څخه تیره شوې ده

همدارنگه د نهر دا جزئیه د مقيم خلف المسافر په اړه نه ده. لومړی د دې لپاره چه په مسافر پسې د دویم رکعت د میندونکی شمار به له دویمې طائفې څخه وي ده لره له اولې طائفې څخه شمارول هیڅ معنی نه لري او دا (والا- ای ان لم یبدک الركعة الغائیه- فمن الغائیه) په خلاف دی او دویم د دې لپاره چه که چیرته د نهر جزئیه له خلف المسافر سره متعلق وبلله شي نو دا به بعینه د عالمگیری د جزئې مفهوم په ځای کړي. په دواړو کښې به هیڅکله کوم فرق پاتې نه شي. حالانکه د دواړو په حکم کښې کلي تباین دی چه د نهر په جزئیه کښې په دریو رکعتونو کښې د ترک قرائت حکم متصور دی او د عالمگیری په جزئیه کښې د دریو رکعتونو د قرائت نه کولو حکم دی غرض دا چه د نهر جزئیه نه د خوف له لمانځه سره مخصوص دی او نه هم د خلف المسافر کیدو کښې د عالمگیری له جزئې سره مشترکه ده پس د مظاهر العلوم په دلیل کښې چه د نهر له جزئې څخه کومه شبهه پیدا شوې وه هغه پورته شوه برسيره پر دې د سهارنپور په تحقیق کښې د خوف د لمانځه له جزئې پرته نور هم ډیر دلائل دي چه د هغو خوابونه نه دي ورکړ شوي بلکه د حضرت مولانا خلیل احمد صاحب قدس سره د تصریح مطابق اصل دلائل نور دي د صلوۃ الخوف جزئیه محض د تأیید له مخې لیکل شوې ده د دې په مقبله کښې د دار العلوم د دلیل خواب د مظاهر العلوم په لیکنه کښې موجود دی او د مخدوم محمد هاشم تهتوي قدس سره خواب د مظاهر العلوم له خواب سره موافق والی پورته تیر شوی دی پس چه کله د دلائلو له تحقیق څخه د مظاهر العلوم خواب راجح ثابت شو نو د عمل او تعلیم لپاره به همدا خواب متعین کیږي فقط

ولله الحمد علی توفیقه لهذا التحریر وهو علی ما یشاء قدیر فاغتمه وتفکرو لعل الحق لا یعدوۃ فتشکرو
هذه ما جاء فی فهم هذا الفقیر والعلم عند الله اللطیف الخبیر.

باب مفسدات الصلوة و المکروهات

په سجده کښې له زمکې څخه د دواړو پښو د پورته کولو حکم

سوال په لمانځه کښې د سجدې په حالت کښې که چیرته د چا دواړه پښې له زمکې څخه جلا شي نو لمانځه د فساد په حکم سره د دې لمانځه بیرته را څرځول واجب دي او که نه؟ همدارنگه که چیرته د لمانځه په فساد حکم وشي نو په کوم بناء باندې، سره له دلیله د مفصل خواب غوښتونکی یم؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د سجدې په حالت کښې د پښو په زمکې باندې د کښودلو په باره کښې درې قولونه دي: فرض، واجب، سنت. د وجوب قول راجح دی په دواړو پښو کښې د یوې پښې چه هره یوه برخه وي د یوې تسبیح په اندازه لگول ئې په زمکې باندې کافي دي پس که چیرته یو څوک د یوې تسبیح په اندازه له دواړو پښو څخه د یوې پښې چه هره یوه برخه وي په زمکې باندې کښیږدي نو واجب ئې ادا کیږي. که چیرته ئې په همدومره اندازه هم ونه لگوي نو د واجبو د ترک له وجې به ئې لمونځ واجب الاعاده وي. څرگنده دې وي چه د پښې د شا طرف یا یواځې یوه پښه پرته له عذر څخه په زمکې باندې په کښودلو سره واجب خو ادا کیږي لیکن مکروه دی د دې لپاره چه د دواړو پښو په زمکې باندې لگول او د گوتو مخونه د قبلې خوا ته اړول سنت مؤکده دي.

قال ابن عابدین رحمه الله والهاصل ان المشهور في كتب المذهب اعتماد الفرضية والارجح من حيف الدليل والقواعد عدم الفرضية وكذا قال في العداية والدرر انه الحق ثم الاوجه حمل عدم الفرضية على الوجوب والله اعلم (وبعد اسطر) قال في الفيض ولو وضع ظهر القدم دون الاصابع بان كان المكان ضيقاً او وضع احدهما دون الاخرى لطيفه جاز كما لو قام على قدم واحد وان لم يكن المكان ضيقاً يكرهه. (ان قوله) المصرح به ان توجهها (الاصابع) نحو القبلة سنة يكرهه تركها كما في البرجندی والقهستاني. (رد المحتار ج. ۱، ص. ۴۶)

فقط والله تعالى اعلم ۲ ربيع الاول ۱۳۸۶ هـ مجری

په لمانځه کښې د ستر د ښکاریدلو حکم

سوال آیا د داسې صدرې په اغوستلو سره لمونځ کیږي او که نه چه رکوع او سجدې به د ښو په وخت کښې تر نيمه لاندې ځای ښکاره شي کوم چه پتول ئې فرض دی او که ئې څوک ور سره وکړي نو آیا بیرته را څرځول ئې پرې واجب دي او که نه؟ چه د ستر څومره اندازه سکره سي سو

لموئخ به ور سره کیری استنوا و حروا

العواب ناسم ملهم العواب که چیره له داسی صدری سره د غل د لودلو و وجود لموئخ دا کیری. ما د غلف له وحی د سر د پیولو اهمم و نه کیری او د اندام خلورمه برخه سکاره سی و لموئخ نه کیری اگر که د پیر لپاره هم سکاره نیی او که چیره سی له احساره سر سکاره سی و به دی کسی دا بفصل دی چه که چیره بر درې خله سبحان رسی الاعلی و یلو به اندازه اندام سکاره پایی سی و لموئخ نه کیری او که بر خلورمی حصی کمه اندازه وی تا بر درې خله سبحان رسی الاعلی و یلو خچه د که وحت لپاره سکاره نیی نو لموئخ نه کیری کوم اندام چه سکاره سی د همه خلورمه برخه معسره ده. او که یو اندام خو خاه سکاره وی او د یولو خایو به یو خای کولو سره د اندام خلورمه برخه ترې جوړیدله نو لموئخ فاسدیږي او که چیره د گپی شمیر اندامو به خچه خایونه سکاره وی نو یولو به یو خای کولو سره د تر ټولو کوچنی اندام خلورمه برخه جوړیدله نو د لمانځه لپاره مفسد دی د نامه له محاذاتو خچه واخله تر عانه پورې څلور واره خواوې یو اندام گنل کیری عانه له نامه خچه لاندې له گرد یا گول لیکې خچه شروع کیری

فی شرح العنود و تجميع بالا جاهز لو فی عضو واحد و الا فبالقدر فان بلغ ربع ابدالها كل من منع. و فی الشامية فی بیان اعطاء عورة الرجل العائم ما بین السرة الى العانة مع ما يحاذی فلك من المتحدين و الظهر و البطن (رد)

۲۶ محرم ۱۳۸۷ هجری

لفظ و له تعالى اعلم

المختار ج ۳ ص ۲۸۰

د پورتني مسئلې نور تحقيق

سوال به خدمت د مخدومی حضرت مفتي رشيد احمد صاحب مد ظله

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته هیله ده چه صحت موئخه وی او د عافیت په جامو کسی به است یوه تحقیق غوښتونکی بوښتنه مو خدمت ته در وړاندې کوم د محقق خواب به لیکو سره به ما احسن و کړئ د ظهري او باطنی مرضونو خچه د شفا لپاره د دغی گانو به کولو سره پوره زیاته سیکره را سره وکړئ فقط و السلام

عبد السار مضم دارالافتاء حبر المدارس طاب ۱۱ ۹۵ هجری

به صلی علی یور کسی دی چه

مسئله که چیره له داسی د کولو به وحت کسی د سبب و نه خلورمه برخه سکاره سی و بر دویمه خنده سکاره داسی سی به جوړمه ختم کسی چه درې خله سبحان او وبل کندی سی و لموئخ له منځه ځي حصه دوه ص ۱۳

به دی مسئلې کسی د تحقیق وړ خبر ده چه د درې ماسی د سره درې خله سبحان

داسی ورو کسی سریع بری شوی ده نه در محراب و سامی کسی دی چه قدر اقامه کنی افسوسه اید
 لیسر الزام مع سجده لیسر کسی دی چه و قدر الکفر مایه دی بهر کن ای بسطه کما فی هذا المدة
 آه نه دی بسطه و سریع سره د شحونه مذهب خعه دا محققه او متحققه شوه چه ریس کتر
 دیره موده دومره وحت دی چه به هغه کسی رکوع یا سجده د هفوله مستنون ذکر نه ادا کنده
 سی او داد دیری حله رکوع یا سجده د شحانو د وولو زمانه ده خکه چه د رکوع او سجده
 ذکر د رکوع و سجده مشروع او مستنون شحانو ذکر دی نه د سحان بد ذکر پس د رکوع له
 مستنون و مشروع ذکر سره د ادا کوولو زمانه دیری خله د سحان رسی انقضه د وولو زمانه کنده
 سی سن همدغه ریس کتر دی د لمانخه به باره کسی بخپله د لموخی کووکی نیاره د مسح چه
 کوه عمومی نقد ذکر شوی دی له هغه خعه مراد همدغه د رکوع او سجده سبجات دی خکه چه
 به لمانخه کسی همدغه سبجات مشروع او روا دی د لمانخه په سنتونو کسی فرماني چه و
 التسبیح فیه ثلاثاً د سجده په اړه فرماني چه والتسبیح فیه ثلاثاً آه (در مختار) مراد ترې همدغه
 مخصوصه مسح ده د ارکانو د تعدیل او اطمینان په متعلق لیکي ای تسکین الجوارح قدر تسبیحه
 فی الركوع والسجود آه (در مختار) وقال فی العناية ومقدار الطائفة بمقدار تسبیحه آه ولی شرح الوقایة و قدر
 بمقدار تسبیحه آه

نه دغو غبرونو کسی له تسبیحه خعه مراد د رکوع یا سجده تسبیحه ده نه سحان نه کما
 قال فی عدة الرعاية ای قدر الاطمینان الواجب بمقدار تسبیحه واحدة من تسبیحات الركوع والسجود آه
 (شرح وقایة سعیدی ص ۱۳) سن همدارنگه په دې مقام باندې له ثلاث تسبیحاتو خعه مراد د رکوع
 او سجده سبجات دی نه د دی عموم خعه په مراد اخیستلو سره به ولی یعنی سحان نه
 کشف کول د کسی محل دی همدارنگه سبجات سحانک له سحان نه خعه هم محصور دی
 نه دی مراد نه بری و نه محصل سی

که خبره کوه نفس به نه سبو حجه رکن نره به سحان نه سره مقدار کړی دی بوله دی خعه له
 سبو سره رکن نره به به سحان نه سره مقدار کول نه از مری خکه چه د لیسر رکن به میخ کسی
 هیچ ذکر د لیسر و و حویه نه رجه کسی لیسر و و حویه دی ددی لیسر نه خارج حجه به سحان
 نه سره د لیسر حجه و نی تسکین قدر د رکن بسته چه سریع سی ای نه نه من لیسر دی و د کوه چه
 نه مسح سی ای نه هو مشروع فیه من الکمال تسبیح دی و د کوه چه محصل سی کالتسبیحات فی ترکوع و
 سجود دی ددی نه د کولو به سحان نه سره حجه و سبجات دی همدارنگه به به

لمونخ نہی نہ ورسره کبیری

قال فی شرح التنویر وللحرة جمیع بدنہا حتی شعرها العازل فی الاصح خلا الوجه والیکفین لظہر الکف عورۃ
علی المذہب والقدمین علی المعتمد (رد المحتار ج ۱، ص ۴۶۶) وقال فی الشامیۃ (قوله لا یصف ما تحته) بان لا
یری منه لون البشرة احتراز عن الرقیق ونحو الزجاج. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۸۱)

فقط ولہ تعالیٰ اعلم ۸ ربیع الاول ۱۳۸۷ ھجری

پہ تنگ او چُست لباس یا جامو کنبی لمونخ مکروہ دی

سوال زن صبا مغرب وھلی بنخې داسې تنگې او چُستې جامې اغوندي چه د مخفي پټې،
اندامونو صورت او شکل نې په جوته ښکاريږي آيا بنخې ته د خپلو اندامونو دا ډول ښکارول
جائز دي؟ او آيا د نورو خلکو ورته کتل جائز دي؟ او آيا په داسې جامو کنبې د دوی لمونځونه
کيږي او که نه؟ پيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب داسې چُسته او تنگه جامه اغوستل چه د مخفي يا پټو اندامونو
شکل ږي ښکاريږي حرام دي په دې توگه د مخفي اندامونو ښکارول هم حرام او ورته کتل هم
حرام دي اگر که بې له شهوته وي داسې جامې که چيرته دومره ډېلې وې چه د بدن رنگ ترې نه
ښکاريده نو اگر که د لمانځه فرض نې ادا کيږي ليکن په حرامو جامو کنبې لمونځ مکروه او بيرته
را گرځول به نې واجب وي د بنځو د جامو په نسبت د نارينه وو چُست او تنگ پتلون زيات
خطرناک دی ځکه چه بنخې اکثره خپلې ننگې او چُستې جامې په ټيکري باندې پټوي او لمونځ
کوي نو په دې کنبې کراهت نشته

قال ابن عابدین رحمہ اللہ ولا یضر التصاقہ ای بالالیۃ مغللاً وقولہ وتشکلہ من عطف المسبب علی السبب و
عبارة شرح المنیۃ اما لو کان غلیظاً لا یری منه لون البشرة الا انه التصق بالعضو وتشکل بشکلہ فصار شکل
العضو مرئياً فینہی ان لا یمنع جواز الصلوة لحصول الستراة. قال ط و انظر هل یحرم النظر الی ذلک المتشکل
مطلقاً او حیث وجدت الشهوة اة. قلت سنتکلم علی ذلک فی کتاب الحظر والذی یشہر من کلامہم هناك هو

الاول. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۸۱) فقط ولہ تعالیٰ اعلم ۲۴ صفر ۱۳۸۱ ھجری

د نارينه لپاره په لمانځه کنبې د ښنگرو پټولو حکم

سوال په لمانځه کسې که چيرته ښنگري پټ وي نو په دې سره په لمانځه باندې څه اثر لوبږي؟
پيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د نارینه لپاره په لمانځه او بغیر له لمانځه څخه به دواړو حالو کبې د ښکرو پتولو ناجائز او گناه ده په حدیث کښې په دې باندې د جهنم وعید راغلی دی په لمانځه کښې د ننه د گناه ارتکاب نوره هم بده ده په لمانځه کښې د ښکري په پتولو سره اگر که لمونځ کیږي لیکن د متکبرینو د شعار والي له وجې مکروه دی او لمونځ واجب الاعاده دی قال الطحاوی رحمه الله في المکروهات وکذا ما هو من عادة اهل الکفر. (طحاوی علی المراتی ص ۱۸۹)
 نبي کریم ﷺ د ښکرو پتول. د پیرې خریل او ساز او سرو د هغو بدو عملونو په فهرست کښې شمار کړی دی د کومو په وجه چه د لوط علیه السلام په قوم باندې عذاب راغی (در منشور) فقط و لله تعالی اعلم. ۲۵ جمادی الاولی ۱۳۹۷ هجری.

په ناپاکه ځای باندې خادر غوړول او په هغه باندې

د لمانځه د ادا کولو حکم

سوال که چیرته یو څوک په ناپاک ځای باندې خادر یا بل شی وغوړوي او لمونځ پرې وکړي نو آیا لمونځ ئې کیږي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ ئې کیږي خو په دې شرط چه خادر دومره ډبل وي لاندېنی نجاست ترې ښکاره نه شي

قال ابن عابدین رحمه الله ولو کان رقیماً و بسطه علی موضع نجس ان صلح ساتر اللعورة تموز الصلوة کما فی البحر عن الخلاصة. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۴۴) فقط و لله تعالی اعلم ۲۷ ذوال ۱۳۹۱ هجری

په ناپاک ځای باندې د شیشې په غوړولو سره په هغې باندې

د لمانځه د ادا کولو حکم

سوال په کوم ناپاک ځای باندې د شیشې غوړول او په هغې باندې د پامه لمونځ کول صحیح دي او که نه؟ په داسې حال کښې چه تر شیشې لاندې ناپاکي ښکاريږي بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ کیږي قال العلامة ابن عابدین رحمه الله وفي القمية لو صل علی زجاج یصف ما تحته قالوا جميعاً تموز. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۴۴)

فقط و لله تعالی اعلم ۱۷ ربیع الآخر ۱۳۹۷ هجری

د وترو په دویم رکعت کښې سلام گرځول او د نقلو د نیت تر لږو حکم

سوال په هیڅ سره چا دوه رکعت و تر وکړل او سلام ئې واپراوه او د نقلو نیت ئې واپراوه سر و

په زړه شو چه ما حو په دوه ركعت باندې سلام اړولی دی فوراً ئې نيت ماب کړ او ودریده او د سوه
بل ركعت په ادا کولو سره ئې سجده سهو وکړه او لمونځ ئې پوره کړه نو آیا ئې ورس ئې وشو او که
نه؟ او که به ئې بیرته له سره ادا کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د وترو له سره ادا کول واجب دي البته که چیرته ئې د نفلو نيت نه
وای ترلی او نور ئې هم کوم کار یا خبره د لمانځه فاسدوونکې نه وای کړې نو د سجده سهو به
کولو سره به ئې لمونځ صحیح وای

قال في الهدية ومن صلى من المغرب ركعتين وقد قلد التشهد ووزع ما انما فلما سلم ثم قام فكثر ونوى
الدخول في سنة المغرب وقد سجد للسنة او لا فصولا المغرب فأسدلة لآله صار متعلقاً من الفرض الى النفل
قبل فراغه اما اذا سلم وتذكر انه لم يتم لحسب ان صلوته فسدت فقام او كبر للمغرب ثانياً وصلى ثلاثاً فان
صلى ركعة وقد قلد التشهد اجزأه المغرب والآفلا. (عالمگیری ج ۱، ص ۱۰۵)

لقطولنه تعالی اعلم ۴ ذیقعد ۱۳۸۶ هـ مجری

د فرضو په دریم ركعت د سلام اړولو حكم

سوال زید په هیږه سره د فرضو په دریم ركعت باندې سلام واراوه او په دُعا کښې مشغول شو
اللهم انت السلام الخ ئې ویل ئې پای ته رسولی وو چه ور په زړه شو چه په دریم ركعت کښې مې
سلام اړولی دی فوراً ودریده او یو بل ركعت ئې ادا کړ بیا ئې سجده سهو وکړه او خپل لمونځ ئې
پوره کړ آیا لمونځ ئې وشو او که نه؟ په داسې حال کښې چه نه ئې له قبلې څخه سینه ګرځولې ده او
نه ئې له چا سره خبرې کړي دي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو! لمونځ ئې شوی دی لقطولنه تعالی اعلم ۴ ذیقعد ۱۳۸۶ هـ مجری

یوې خوا ته تر سلام ګرځولو وروسته د لمونځ کوونکي

تر مخ تیریدل جائز دي

سوال زید یوې خوا ته سلام اړولی وو چه بکر ئې تر مخ تیر شو نو آیا بکر ګنہګار یري او که
نه؟ یو دیني عالم وائي چه دواړو خواوو ته سلام ګرځول واجب دي لهذا بکر ګنہګار یري نو آید
نوموړی د وینا صحیح ده؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې بکر نه ګنہګار یري ځکه چه لمونځ په لومړي
سلام سره پای ته رسیږي بلکه د السلام د لفظ په ویلو سره یعنې د علیکم تر ویلو مخکې څخه
هم مخکې لمونځ پای ته رسیږي دواړه سلامونه واجب دي لیکن دویم سلام د لمانځه نه د نیت

واجب دی د دې لپاره که چیرنه څوک د لومړي سلام تر السلام وبلو وروسه او تر علم
محکمي افتد، وکړي نو افتد، نهې صحیح نه ده

که یی الدیر المختار ولفظ السلام مرتین فالثانی واجب علی الاحتیج برهان دون علیکم و تنقضی قنوة بها
لاؤل قبل علیکم علی المشهور عندنا وعلیه الشافعیة و فی الشامیة قوله (و تنقضی قنوة بالاول) ای بالسلام
الاول قال فی التجدیس الامام اذا فرغ من صلوته فلما قال السلام جازل و اقتدی به قبل ان یقول علیکم
لا یصیر داخل فی صلوته لان هذا سلام الا ترى انه لو اراد ان یسلم علی احد فی صلوته ساهیا فقال السلام ثم
علم فسکت ففسد صلوته أنه رجمي (رد المحتار ج ۱ ص ۴۳۶) فقط ولیه تعالی اعلم ۱۱ محرم ۱۳۸۷ هجری

په لمانځه کښې د اسویلي را تللو حکم

سوال د لمانځه په دوران کښې که چیرته چاته اسویلی ورشي کوم چه آواز ترې پیدا شي نو
آیا لمونځ نهې صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ کیږي لیکن تر خپله وسه پورې آواز باید بند کړئ.

فقط ولیه تعالی اعلم ۲۸ شعبان ۱۳۹۴ هجری

لستونې چه پورته وي لمونځ ورسره مکروه تحریمي دی

سوال زید د اوداسه لپاره لستونې پورته کړي وو. اوس د رکعت د تیریدو له ویرې نهې په بیره
پرته د لستونو د کښته کولو په جماعت ځان شامل کړ. نو آیا لمونځ نهې مکروه کیږي او که نه؟ که
چیرته مکروه وي نو مکروه تنزیهي دی او که تحریمي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب بې له کومې وجې له پورته شویو لستونو سره لمونځ ادا کول مکروه
تحریمي دي او که چیرته د لمانځه نه مخکښې چا د کوم کار یا اوداسه لپاره لستونې پورته کړي
وو او په همدې ډول نهې لمونځ شروع کړ یا نهې هڅت هم همداسې وو نو بیا نهې په کراهت کښې
اختلاف دی په هر صورت بهتره دا ده چه په لمانځه کښې په کم عمل سره لستونې کښته کړي

قال فی شرح التئویر و کره کله ای رفعه و لول لیراب کمشمر که او ذیل، وقال ابن عابدین رحمه الله ای کها لو
دخل فی الصلوة هو مشمر که او ذیل و اشار بذلك الی ان الکراهة لا تختص بالکف و هو فی الصلوة کها افادته فی
شرح النیة لکن قال فی القنیة و اختلف فیمین صلی و قد شمر کمیة لعمل کان یعمله قبل الصلوة او هیئته
ذیلک آه و مغلله ف مالو شمر للوضوء ثم عمل لادراك الركعة مع الامام و اذا دخل فی الصلوة كذلك و قلنا یا
لکر اذهل الا فحل ارغاء کمیة فیها بعمل للیل او تر کهما المارة و الاظهر الاول بدلیل قوله الا فی ولو سقطت

قلنسوته فاعادها افضل تأمل لهذا وقيد الكراهة في الخلاصة والمنية بان يكون رافعا كمنه الى المرفقين و
ظاهرة انه لا يكره الى ما دونها قال في المعرو والظاهر الاطلاق لصديق كف الغوب على الكل آه وكذا قال في
شرح المنية الكميران التقييد بالمرفقين اتفاقا قال وهذا الوشم خارج الصلوة ثم شرع فيها كذلك امالو
شمروها وفيها تفسد لانه عمل كذير. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۹۰) وقال ايضا تحت (قوله اي رفعه) وحرر المغير
الرملي ما يفيد ان الكراهة فيه تحرمية. (ج ۱، ص ۵۹۸) فقطول الله تعالى اعلم ۱۹ محرم ۱۳۸۷ هـ

سجدي نه د تلو په وخت د جامو را ټولول مكروه تحريمي دي

سوال ځينې خلک د عادت له مخې سجدي ته د تلو په وخت کښې پر توگ پورته کوي يا نې را
ټولوي آيا دا مکروه تنزيهي دی او که تحريمي؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب مکروه تحريمي دي

قال في العلائمة وکرة کله اي رفعه ولول لترات کمشير کما و ذيل وقال ابن عابدين رتعه عليه اي سواء کان
من بين يديه او من خلفه عند الخطا ط لل سجود بحر و حرر الخیر الترمي ما يفيد ان الكراهة فيه تحرمية. (رد
المحتار ج ۱، ص ۵۹۸) فقطول الله تعالى اعلم ۷ جمادى الاخر ۱۳۸۷ هـ

د نيم لستوني لرونکي کميس کښې لمونځ مکروه نه دی

سوال د نيم لستوني لرونکي کميس په اغوستو سره لمونځ ادا کول څنگه دي؟ د داسې خلکو
د صف له منځ څخه بايد و ايستل شي او که نه؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د نيم لستوني لرونکي کميس په اغوستو سره لمونځ کولو کښې
هيڅ کراهت نشته. البته که چيرته دا کميس له ثياب بذله (د کار او مزدوۍ جامه) څخه و شميرل شي
او په عام مجلس کښې نې اغوستل معيوب گڼل کيده نو بيا مکروه دی په هر صورت د داسې
خلکو له صف څخه ايستل جائز نه دي فقطول الله تعالى اعلم ۲۹ جمادى الاخر ۱۳۹۱ هـ

رومال او عقال په سدل (زور نديدلو) کښې داخل نه دي

سوال په سر باندې رومال اچول او په عقال باندې نې ټرل لکه څرنگه چه د عربو طريقه ده آيا دا
په سدل کښې شماريږي او که نه؟ او همدارنگه په دې سره لمونځ مکروه کيږي او که نه؟ بينوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د سدل په باره کښې چه علامه شامي رتعه عليه کوم تفصيل ليکلی دی
نه هغه حاصل دا دی چه د نه نې درې وجې دي

١. له اهل كتاب سره تشبیه (مناسبت)،
 ٢. دعورت (ستر)، د ښکاریدو ویره او دا داسې کیدلی شي چه یواځې په سر باندې خادر
 واحوي او را ونې زروي او پرتوگ او داسې نور نه وي
 ٣. لبس غیر معتاد (داسې شی اغوستل چه په خلکو کښې عام رواج نه وي،
 رومال په سر باندې اچول او په عقال باندې نې تړل دا معتاد اغوستل دي په دې کښې د عورت
 د ښکاریدو هم ویره نشته او له اهل کتابو سره تشبیه هم پکښې نشته د دې لپاره په دې کښې هیڅ
 کراهت نشته فقطولنه تعالی اعلم ٢٧ جمادی الآخر ١٣٩١ هجری

د لمونځ کوونکي په مخ کښې ناست سړی جگیدلی او تللی شي

سوال که چیرته یو څوک د لمونځ کوونکي په مخ کښې ناست وي نو آیا هغه جگیدلی او تللی
 شي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو تللی شي قال فی رد المحتار تحت عنوان (تثمة) عن القنية اراد
 المرور بین یدي المصلی فان کان معه شیء یضعه بین یدیه ثم یمر ویأخذهُ ولو مزا اثنان یقوم احدهما امامه و
 یز الآخر ویفعل الآخر فکذا وهران. (رد المحتار ج ١، ص ٥٩٥) فقطولنه تعالی اعلم ٣ صفر ١٣٨٦ هجری

د لمونځ کوونکي له مخې په څومره فاصلې سره تیریدل جائز دي؟

سوال څه فرماني د دین علماء کرام او مفتیان عظام د دې مسئلې په اړه چه د لمونځ کوونکي
 مخې ته د دریو یا څلورو صفونو په پریښودلو سره تیریدل جائز دي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په دومره کوچني جومات یا کوټه یا صحن (سراڼه) کښې
 نې لمونځ کاوه چه د هغه ټوله رقبه ١٦٠٠ لاسه - ٣٣٤.٤٥١ مربع متر څخه کمه وي نو د لمونځ
 کوونکي له مخې تیریدل په مطلقه توگه ناجائز دي که نژدې ورسره تیر شي یا لري په هر حال کښې
 نې گناه شته البته که چیرته په خلاصه فضاء یا له ٣٣٤.٤٥١ مربع متره یا له دې څخه لوی
 جومات یا لویه کمره یا کوټه یا لوی صحن کښې لمونځ کوي نو د سجدي ځای ته په کتو سره مخته
 تر کومه ځایه پورې چه با ل تبع نظر رسیږي تر هغه ځایه پورې تیریدل ناجائز دي له دې اندازی څخه
 هغی خوا ته تیریدل جائز دي بنده د دی اندازه لگولی ده نو د سجدي له ځای څخه د یوه صف په
 برابر راغی لهذا د لمونځ کوونکي د درېدو له ځایه د دوه صفونو به اندازه تقریبا اته فته - ٢ ٤٢
 متره پریښودل او بیا تیریدل جائز دي

قال شارح التنویر فی مفسدات الصلوة ومرور مار فی الصحراء او فی مسجد کبیر بموضع سهودة فی الاصم او

مرورة بين يديه الى حائط القبلة في بيت ومسجد صغير فانه كبقعة واحدة. وفي الشامية (قوله في الجمع) هو ما اختاره شمس الائمة وقاضي خان وصاحب الهداية واستحسنه في المحيط وضمه الزيلعي ومقابه ما ضعه التمر تاشي وصاحب الهدائع واختاره فخر الاسلام ورتبه في النهاية والفتح انه قدر ما يقع بصره على البار لو صلى بخشوع اي رامياً ببصره الى موضع سجوده وارجح في العناية الاول الى الثاني بحمل موضع السجود على القريب منه وخالفه في البحر وصح الاول وتكتم فيما علقته عليه عن التجسس ما يدل على ما في العناية فراجعه. (قوله في البيت) ظاهرة ولو كبروا وفي القهستاني وينبغي ان يدخل فيه اي في حكم المسجد الصغير الدار والبيت (قوله و مسجد صغير) هو اقل من ستين ذراعاً وقيل من اربعين وهو المختار كما اشار اليه في الجواهر قهستاني. (رد المحتار ج ٣، ص ٥٩٣) وقال الرافعي (قوله ظاهرة ولو كبروا الخ) لكن ينبغي تقييده بالصغير كما تقدم في الامامة تقييد الدار بالصغيرة حيث لم يجعل قدر الصغين ما لعامن الاقتداء بخلاف الكبيرة وفي المتانة معزى الجواهر الفتاوى سئل قاضي خان رحمته الله عن الدار ان له حكم المسجد ام حكم الصغراء في حكم اتحاد المكان و اختلافه قال اختلفوا فيه بعضهم قالوا ان كان ستين ذراعاً في ستين ذراعاً بل ذراع الشاهجهان فهي كبيرة والا فصغيرة وبعضهم قالوا ان كان اربعين ذراعاً في اربعين ذراعاً فهي كبيرة والا فصغيرة هذا هو المختار هكذا الفتاوى (المتانة في مرمة الخزانة ص ١٩١) فقط والله تعالى اعلم ١٤ ذي قعدة ١٣٨٦ هـ

له رومال يا همسا خخه د سترې جوړولو حكم

سوال كه چيرته يو سړى د لمونځ كوونكي له مخې د تيريدو لپاره د هغه مخې ته خپل رومال را وزيروي يا خپله همسا ودروي او تير شي نو آيا دا ورته جائز دي؟ بېنوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: علامه شامي رحمته الله فرماني چه ما ته په دې باره كښې كومه صريحه جزئيه لاس ته نه ده راغلې ونصه وذا كان معه عصا لا تلقف على الارض بنفسها فامسكها بيده ومؤمن خلفها هل يكفي ذلك لم ارده (رد المحتار ج ٣، ص ٥١٥) په ظاهره خو نې له جواز خخه هيڅ مانع نشته لهذا د ضرورت په وخت كښې نې گنجائش شته با لخصوص په داسې حال كښې چه لرگي په زمكې باندي اچول يا خط ايستل هم د سترې لپاره كافي دي. برسيره پر دې په لوى جومات او بيابان كښې د سجدې له خاى سره د تيريدو د كراهت د تخصيص قول هم مصحح دى. د ضرورت په وخت كښې په دې باندي د عمل كولو گنجائش شته فقط والله تعالى اعلم. ٢٩ رمضان ١٣٨٦ هجرى

د ضرورت په وخت کښې د سترې مختلف صورتونه

سوال که چیرته لمونځ کوونکې خپلې مخې ته خپل بېگ یا کومه جامه او داسې نور کښېږدي نو آیا په دې صورت کښې ئې له مخې تیریدل جائز دي او که نه؟ بښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب ستره باید کم تر کمه یو لاس لوړه وي له دې څخه د سترې په کم لوړوالي کښې اختلاف دی راجح قول دا دی چه د ذراع (شرعي گز یعنی یو لاس) په اندازه ستره پیدا نه شي نو کمه ستره هم کار ورکوي. د ضرورت په وخت کښې د سترې څو صورتونه دي مثلاً

۱ - یو داسې شی چه لوړوالی ئې تر ذراع کم وي

۲ - همسا او داسې نور زوړندول که چیرته و نه شي دریدلی

۳ - د لمانځه مخې ته د لیکې ایستل

همسا او لیکه په اوږدوالي یعنی قبلې خوا ته کیښودل یا کش کول زیات بهتر دي اگر که په ساره باندې هم جائز دي.

۴ - جائ نماز (مصلی) غوړول او په هغې باندې لمونځ کول

۵ - که چیرته دوه سري تیزیدل غواړي نو یو دې د لمونځ کوونکي مخې د شا په اړولو سره ودریږي او بل دې تیر شي. بیا دې دا بل د لمونځ کوونکي مخې ته د شا په اړولو سره ودریږي او هغه بل دې تیر شي.

۶ - یو مصحح قول دا هم دی چه ۳۶۰۰ مربع فټ - ۳۳۴/۴۵۱ مربع متر یا له دې څخه په لوی جومات یا بیابان کښې د سجدي له ځای څخه لږ مخکښې تیریدل بې له سترې څخه جائز دي

نقطو لنه تعالی اعلم ۲۹ رمضان ۱۳۹۸ هـ

په مسجد حرام کښې د لمونځ کوونکي له مخې څخه د تیریدلو حکم

سوال څه فرماني د دین علماء کرام په دې مسئله کښې چه په مسجد حرام کښې د لمونځ کوونکي له مخې څخه تیریدل څنگه دي؟ آیا د دې حکم د نورو جوماتونو غوندې دی او که له نورو څخه مختلف دی؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې مسئله کښې مسجد حرام کوم تخصیص نه لري بلکه د نورو لویو لویو جوماتونو غوندې په دې کښې د لمونځ کوونکي د دریدو له ځایه د دوه صفونو په اندازه مسافه پریښودل او تیریدل جائز دي په دې حد کښې د ننه تیریدل جائز نه دي لیکن طواف کوونکي د سجدي له ځای څخه لږ مخکښې تیریدلی شي

قال فی الشامیه (تنبیه) ذکر فی حاشیه المدنی لا یمنع المار داخل الکعبه وخلف المقام وحاشیه المطاف

لما روى احمد وابو داود عن المطالب بن ابي وداعة انه رأى العبيد يصلون حتى يل بآب بي سهم والناس همزون بين يديه وليس بينهما ستره وهو محمول على الطائفين فيما يظهر لان الطواف صلوة فصار كمن بين يديه صفوف من المصلين اتعلى ومثله في البحر العميق وحكاية عز الدين بن جماعة عن مشكلات الآثار للطحاوي ونقله المنلا رجه الله في منسكه الكبير ونقله سنان أفندي أيضاً في منسكه آله وسياق الشاء لله تعالى تأييد ذلك في باب الاحرام من كتاب الحج. (رد المحتار ج. ١ ص ٥٩٢) وقال الرافعي رحمه الله (قوله لا يمنع المأز داخل الكعبة الخ) البرور بين يدي المصل في موضع سجوده داخل الكعبة لاشك في كراهته وان ورائه او خلف المقام او حاشية المطاف فلا تيؤهم فيه الكراهة حيث كان لا في موضع السجود هذا معلوم من كلام المصنف فان المسجد كبير ولا حاجة حينئذ الى حمل الوارد على الطائفين. (التحرير المختار ج. ١ ص ٨٢)

قلت حمل الوارد على الطائفين محمول على ان منع المرور غير مختص بموضع السجود بل هو قد يوقع بصره على المار لو صلى بمشروع اي رامي أبصره الى موضع سجوده. فقط والله تعالى اعلم ١٢ محرم ١٣٩٩ هـ

د اودس د ماتيدو له وجي د لمونخ كوونكو له مخي د تيريدلو حكم

سوال زيد لومري په جماعت كښې شريك وو چه باد ئې ووت اوس د زيد لپاره د لمونخ كوونكو له مخې په تيريدو سره د اوداسه لپاره وتل جائز دي او كه نه؟ په داسې حال كښې چه د صفونو له منځه وتل مشكل وي بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو 'جائز دي بلکه صف په منځ باندې د خيرلو په ځای د صف له مخې تيريدل اهوز (سپک) او بهتر دي فقط والله تعالى اعلم ١٥ رجب ١٣٩٩ هـ

د جومات په بام باندې د لمونخ كولو حكم

سوال د گرمۍ له وجې د جومات په بام باندې لمونخ كول سره له دې چه لاندې ځی موجود وي جائز دي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب في الهندية في الباب الخامس من الكراهية الصعود على سطح المسجد مكروه ولهذا اذا اشتد الحر يكره ان يصلوا بالجماعة فوقاً الا اذا ضاق المسجد حينئذ لا يكره الصعود على سطحه للضرورة كذا في الغرائب آله. له دې څخه څرگندېږي چه د جومات به بام ب چت باندې لمونخ كول مكروه دي لکن د فقهې په نظر سره په دې كښې دا تفصل شته چه كله بورته مسقف منزل پوپ، نه وي نو بآه ته ختل او لمونخ ادا كول په هر صورت كښې مكروه دي او كه حبرته بورته هم مسقف

منزل وي نو په دې سواڅې لمونځ کول يې له کراهته جائز دي او په کبستني منزل کبښې د خای د شنه والي په صورت کبښې په پورته منزل کبښې له جماعت سره لمونځ کول مکروه دي هلا عندی ولعل عدد غیری احسن منه. فقط والله تعالى اعلم ۲۹ صفر ۸۸ هجری

د لمونځ کوونکي عکس په آینه یا هنداره کبښې د ښکاریدلو حکم

سوال د جومات مخې ته له دیوال سره الماری لگیدلې دي چه به هغو کبښې د قرآن کریم نسخې کبښودل کیږي او په الماریو کبښې شیشې لگیدلي دي کوم سړی چه به لومړی صف کبښې دغو الماریو ته مخامخ ودریږي نو عکس یې په شیشه کبښې راځي داسې عکس نه لکه څرنگه چه د مخ د کتو په آینه کبښې په نظر راځي بلکه داسې عکس دی لکه څرنگه چه په اوبو کبښې سړي ته خپل عکس په نظر راځي پوښتنه دا ده چه داسې عکس به لمانځه کبښې کوم کراهت پیدا کوي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په لمانځه کبښې د هغه خوا ته توجه اوري او په خشوع کبښې خلل پیدا کوي نو داسې شیشه لگول مکروه دي او که نه نو پخپله په دې کبښې کوم کراهت نشته لکه څرنگه چه د لمونځ کوونکي سیوري د لمانځه په حالت کبښې د هغه مخې ته راتلل د کراهت موجب نه دی فقط والله تعالى اعلم ۱۹ رجب ۱۳۸۷ هـ

په ورېښمنو جامو کبښې لمونځ مکروه دی

سوال که چیرته نارینه سره زریا ورېښمن واغوندي او لمونځ وکړي نو آیا لمونځ یې کیږي او که نه؟ د دار العلوه دیوبند د فتاوی په اووم او اتم جلد ص ۲۳۵ کبښې لیکلي دي چه سره زر او ورېښمن اغوستل و لمونځ کول مکروه تحریمي دي او لمونځ راگرځول واجب دي په دې باره کبښې ستاسو تحقیق څه دی؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ کیږي قال فی الشامیه وستر عورتو ولو عملا یحل لهنه کتوب حریر و ان الثمل عند كالصلوة فی الارض المغصوبة. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۰۵) لیکن د کبیره گناه د ارتکاب په حالت کبښې لمونځ ادا کول مکروه تحریمي دي. همدارنگه د کراهت وجه دا هم ده چه دا د منکبرینو و فاسقانو لباس دی له دې امله د داسې لمانځه بیرته راگرځول واجب دي لما فی مکروهات الصلوة من الهدایة و الصلوة جائزة فی جمیع ذلك لاستجماع شرائطها و تعاد علی وجه غیر مکروه و هذا الحكم فی کل صلوة اذ یتمع الکراهة. (فتح القدیر ج ۱، ص ۲۱۵)

فقط والله تعالى اعلم ۱۲ شوال ۱۳۸۷ هـ

د اوږې يا پياز د خوړلو په صورت كښې په كور كښې هم لمونځ مكروه دی

سوال د اوږې يا پياز په خوړلو سره كه سړی پخپل كور كښې لمونځ ادا كړي نو آیا مكروه به وي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د پياز يا اوږې تر خوړلو وروسته د خولې د بد بوټي له لرې كولو پرته په كور كښې هم لمونځ مكروه دی ځكه چه د د خدائي دربار د عظمت (لوني) خلاف دی او له بد بوټي څخه ملائكو ته تكليف وي د دې لپاره نبي كريم ﷺ د اوم پياز له خوړلو څخه منع فرمايلي ده.

عن علي رضي الله تعالى عنه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اكل الفوم الا مطبوخاً رواه الترمذی. (مشکوٰۃ ج ۱، ص ۳۶) فقط والله تعالى اعلم ۱۴ محرم ۱۳۸۸ هـ

د لمانځه په حالت كښې د سگريټو او نسوارو په جيب كښې كيښودل جائز نه دي

سوال په جومات كښې ځينې خلک سگريټ يا نسوار له خپل جيب څخه وباسي او په صحن كښې ئې ږدي. د دې شرعاً څه حكم دی؟ د بدبويه شيانو په جومات كښې كيښودل څنگه دي؟ يا په جيب كښې له داسې شيانو سره لمونځ كول څرنگه دي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب داسې بدبويه شيان جومات ته راوړل يا د لمانځه په حالت كښې په جيب كښې ساتل جائز نه دي البته لمونځ ورسره كيږي فقط والله تعالى اعلم ۲۵ رجب ۱۳۸۷ هـ

په لمانځه كښې د تگ كول حكم

سوال په لمانځه كښې تگ كول په كوم صورت كښې مفسد دي؟ په تفصيل سره ئې وليكئ. بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب قال في شرح التنوير (فروع) مشي مستقبل القبلة هل تفسد ان قدر صف ثم وقف قدر ركن ثم مشي ووقف كذلك وهكذا لا تفسد وانكثر ما لم يختلف المكان وقيل لا تفسد حالة العذر ما لم يستدير القبلة استحساناً ذكره القهستاني وفي الشامية (قوله ما لم يختلف المكان) اي بانخرج من المسجد او تجاوز الصفوف لو الصلوة في الصحراء فحينئذ تفسد كما لو مشي قدر صفين دفعة واحدة قال في شرح المنية وهذا بناء على ان الفعل القليل غير مفسد ما لم يتكرر متوالياً وعلى ان اختلاف المكان مبطل ما لم يكن لاصلاحها وهذا اذا كان قدامه صفوف واما ان كان اماماً لجاوز موضع سجدة فان بقدر ما بهينه وبين الضف الذي يليه لا تفسد وانكثر فسدت وان منفرداً فالمعتبر موضع سجدة فان جاوزة فسدت و

الافلا والبهت للمرأة كاللمس عند ابى على النفسى كالصعراء عند غيره أنه وقال تحت (قوله وقيل لا تفسد حالة العذر) وذكر في الحلية أيضاً في فصل المبكر وهات ان الذى تقتضيه القواعد المذهبية المستندة الى الاطلة الشرعية ووقع به التصريح في بعض الصور الجزئية ان المصحى لا يخلو اما ان يكون بلا عذر او بعذر فالاول ان كان كغيراً متوالياً تفسد وان لم يستدير القبلة. وان كان كثيراً غير متوال بل تفرق في ركعات او كان قليلاً فان استديرها فسدت صلواته للمنافى بلا ضرورة والافلا وكرة لما عرف ان ما افسد كثيرة كرة قليلة بلا ضرورة وان بعذر فان كان للطهارة عند سبق الحدث او في صلوة الخوف لم يفسدها ولم يكرهه قل او كثر استدير اولاً وان لغير ما ذكر فان استدير معه فسدت قل او كثر وان لم يستدير فان قل لم يفسد ولم يكرهه او كثر كثيراً متلاحقاً افسد واما غير متلاحق ففي كونه مفسداً او مكروهاً خلاف وتأمل أنه ملخصاً قال في هذه الباب والذي يظهر ان الكثير الغير المتلاحق غير مفسد ولا مكروه اذا كان لعذر مطلقاً. (رد المحتار ج ١ ص ٨٤) وفي باب الاستخلاف من العلانية استغلف ما لم يجاوز الصفوف لو في الصعراء ما لم يتقدم فحذة السترة او موضع السجود على المعتمد كالمنفرد وما لم يخرج من المسجد او الجماعة او الدار لو كان يصلّيه وفي الشامية (قوله ما لم يتقدم الخ) تخصيص لما في المتن كالهداية وحاصله ان حدة الصفوف ان ذهب بمئة او يسرة او خلفاً واما ان ذهب اما ما فحذة السترة او موضع السجود ان لم تكن سترة قال في الفتح انه الاوجه وفي المذائع انه الصحيح قال في البحر فما في الهداية من ان الامام اذا لم يكن بين يديه سترة فالمعتبر مشبه مقدار الصفوف خلفه ضعيفاً أنه لكن قال الخيز الرمي ان اغلب الكتب على اعماد ما في الهداية فيكف يكون ضعيفاً (قوله كالمنفرد) فان المعتبر فيه موضع سجود من الجوانب الاربع الا اذا مضى امامه و بين يديه سترة فيعطى لداخلها حكم المسجد بحر عن المذائع (قوله او الدار) كذا اطلقها في الزيلعي والبحر والظاهر ان المراد منها الصغيرة لما قدمناه في موانع الالتئام ان الصغيرة كاللمس والكبيرة كالصعراء وان المعتبر في تقدير الكبيرة اربعون ذراعاً تأمل. (رد المحتار ج ١ ص ٥٦٣) وقال الرافعي رحمه الله (قوله هو اقل من ستين ذراعاً) وفي حاشية عبد الحلیم الصغير ما يكون اقل من جريب كما في البرجندى أنه والجريب ستون ذراعاً في ستين بل ذراع كسرى سبع قبضات تأمل. (التعريض للمختار ج ١ ص ٨٢)

د بورتني عبارات خلاصه د ده

١ بره له عذر خفه متوالي بر له سسى، دير تك كول مفسد دى

٢ برته له عذر خفه غير متوالي چه بر له بسى نه وي، يك كه كم وي باز مات د لمانحه مفسد

نه دی. مکروه دی البته اختلاف مکان (د خای بدلول، مفسد دی

۳ - د اوداسه د عذر له وجې او د خوف په لمانځه کېنې تگ په هر صورت کېنې نه مفسد دی او نه مکروه

۴ - له مذکوره عذر پرته د کوم بل عذر له وجې ډیر متوالي تگ مفسد دی.

۵ - د عذر له وجې ډیر غیر متوالي تگ یا کم تگ نه مفس دی او نه مکروه

۶ - له قبلي څخه انحراف د اوداسه د عذر او د خوف د لمانځه نه پرته په هر حال کېنې د لمانځه مفسد دی.

۷ - د دوه صفونو په اندازه تگ مشي کثیر (ډیر تگ) دی او له دې څخه کم تگ مشي قليل (کم تگ) دی

۸ - د عدم اختلاف مکان (د خای د نه بدلولو، څخه مراد دا دی چه له جومات یا ۹۰ مربع فتمه ۸/۳۲ متر څخه کوچني مکان څخه د باندې و نه ووځي. که چیرته تر دې په لوی خای یا صحراء یعنی بیابان کېنې وې نو مقتدي دې د څلور واړو خواوو له صفونو څخه تجاوز نه کوي که چیرته ستره نه وه د سجدې له خای څخه دې مخته نه تیریږي او د یوه قول مطابق د امام او د هغه شا ته صف تر منځ چه څومره مسافه وي امام دې دومره نه مخته کیږي. دریم قول دا دی چه د شا ته ټولو صفونو په اندازه دې مخته نه ځي او منفرد دې څلورو خواوو ته د سجدې د خای په برابر خای څخه تجاوز نه کوي. البته که چیرته مخې ته ستره وي نو د مخې خوا ته له سترې څخه به مخته نه ځي

د رافعي په عبارت کېنې له ستونډی ستونډی څخه څرگند یږي چه له اربعون ذراعاً څخه هم اربعونډی اربعین مراد دی لیکن د عامو کتابونو د عباراتو متبادر مفهوم څلویښت مربع لاسه دی

۹ - له مشي غیر متوالي څخه مراد دا دی چه د زیاتې اندازې له تگ څخه مخکېنې کم تر کمه د رکن په اندازه توقف وکړي

لفظ والله تعالی اعلم ۷ ربیع الاخر ۸۹ هجری

په لمانځه کېنې بې له ضرورته ځان گړول مکروه تحریمي دي

سوال په لمانځه کېنې د ځان د گړولو څه حکم دی؟ آیا جائز دی او که مکروه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بې له ضرورته یو ځل ځان گړول مکروه تحریمي دي او بیرته را گړخول نې واجب دي که چیرته یو داسې ضرورت پېښ شي پرته د ځان له گړولو په لمانځه کېنې خشوع نه پیدا کیږي نو یو یا دوه ځلي گړول بې له کراهته جائز دي او درې ځله د سبحان ربی الاعلی ویلو په اندازه وخت کېنې درې ځله په ضرورت سره گړول هم مفسد دی

فی مکروهات الصلوة من العلائق وعبه به ای بشوبه و بمحسنة لله فی الالحاجة و قال ابن عبادین رحمته الله (قوله لله) و هو ما اخرجه القضا عی عنه رحمته الله ان الله کره لکم ثلاثاً العبث فی الصلوة و الرفق فی الصیام و الضحك فی المقابر و هی کراهة تحریم کما فی البحر (قوله الالحاجة) کحك یدنه لشیء اکلہ و اهره و سلب العرق یؤلمه و یشغل قبله و هذا لو یدون عمل کثیر. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۹۹) و فی مکروهات المراقی کعبه بشوبه و یدنه لانه یدانی الخشوع الذی هو روح الصلوة لکان مکروها. (الی قوله) و رای علیه الصلوة و السلام رجلاً یعصف بلحیته فی الصلوة فقال لو خشع قلبه لخشعت جوارحه و قال الطحطاوی رحمته الله (لکان مکروها) ای تحریماً افاده السید و غیره. (طحطاوی علی المراقی ص ۱۸۹) و قال فی الهدایة و یکره للمصل أن یعصف بشوبه او بمحسنة و فی الشرح و الصلوة جائزة فی جمیع ذلك لاستجماع شرائطها و تعاد علی وجه غیر مکروه و هذا الحکم فی کل صلوة اذیت مع الکراهة و قال ابن الهمام رحمته الله (قوله و تعاد) مرح بلفظ الوجوب الشیخ قوام الدین الکاکی فی شرح المنار و لفظ الخبر المذکور تحریم فصحب الاعادة و تنزیهه فستحب. (فتح القدیر ج ۱ ص ۲۹۵) له مطلق کراحت خفه کراحت تحریمی مراد وی پورته له شامی خفه په حواله او له طحطاوی خفه په حواله د سید داسی نور د تحریمی کراحت تصریح تیر شو. فقط والله تعالی اعلم ۱۳ رمضان المبارک ۱۳۸۷ هجری

پرله بسی درې ځله ځان گروړل د لمانځه فاسد و نکي دی

سوال د فتاوی عالمگیری له عبارت خخه دا څرگندیږي چه په یوه رکن کښې درې ځله د ځان په گروړلو سره لمونځ فاسدیږي که چیرته یو څوک د خارښ مرض ولري د هغه لپاره څه حکم دی؟ په داسې حال کښې چه پرته له ځان گروړلو طاقت نه ورځي څکه چه دی معذور دی شرعاً د داسې سړي لپاره څه حکم دی؟ بیښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په مطلقه توگه درې ځله په ځان گروړلو سره لمونځ نه فاسدیږي بلکه دا هلته مفسد دی چه هر ځل لاس پورته کړي که چیرته هر ځل جلا جلا لاس پورته نه کړي بلکه په یو ځل لاس پورته کولو سره درې ځله ځان وگروي نو لمونځ نه فاسدیږي کله ذکره ابن عبادین رحمته الله ونصه قال فی الفیض الحکیم و احده فی رکن ثلاث مراتب یفسد الصلوة ان رفع ید فی کل مَرَّة و فی الجوهرة عن الفتاوی اختلوا فی الحک هل الذهاب و الرجوع مَرَّة او الذهاب مَرَّة و الرجوع اهزی. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۹۹) همدارنگه که جبر نه درې ځله ځان داسی وگروي چه د درې لاس ښوړولو څخه مخکښی د درې ځله سبحان ربی الاعلی د ویلو په اندازه وخت ترڅي نو به دی ډول سره درې ځله گروړل هم د لمانځه فاسد و نکي نه دی لان المفسد هو کون الحركات الثلاث متوالية کما فی الشامیه ج ۱ ص ۵۹

د زیانی مجبوری په حالت کښې لمونځ په داسې توګه مختصر کیدلی شي چه یواځې فرائض او واجبات باندې اکتفاء وکړي او سنتونه او آداب پریرېدي په قیام کښې ثناء، تعوذ او تسمیه پریرېدي. سورة فاتحه او تر دې وروسته تر دیرشو حروفو پورې قرائت وکړي، رکوع او سجده یواځې د یو ځل تسبیح په اندازه ادا کړي او په آخري قعده کښې یواځې تشهد او تر تشهد وروسته اللهم صل تر علی محمد پورې ولولي او سلام واړوي د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد دومره اندازه درود شریف فرض دی بهتره دا ده چه تر سلام اړولو مخکښې د رب العزیز غوندې لنډه دعا هم وواني

نقط والله تعالی اعلم

۱۳ شوال ۸۷ هجری

د عمل کثیر تعریف

سوال د عمل کثیر کوم چه د لمانځه فاسدوونکی دی د هغه تعریف څه دی؟ که چیرته نې د مثال له مخې واضح کړئ نو په پوهیدو کښې به نې آسانی وي بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د عمل کثیر په تعریف کښې پنځه قولونه دي:

۱ - داسې عمل چه کوونکي ته له لرې څخه د کتونکي غالب گومان دا وي چه دا سړی په لمانځه کښې نه دی په کوم عمل سره چه په لمانځه کښې د نه مشغول والي غالب گومان نه وي بلکه شبهه وي نو هغه عمل قلیل دی

۲ - کوم کار چه د عادت له مخې په دواړو لاسونو تر سره کیږي لکه د پرتوګانښ تړل او د پگړۍ تړل دا عمل کثیر دی اگر که نې څوک په یوه لاس سره هم تر سره کړي او کوم عمل چه د عادت له مخې په یوه لاس تر سره کیږي که هغه په دواړو لاسونو هم تر سره کړي نو قلیل دی لکه د پرتوګانښ خلاصول او خولۍ له سره کښته کول.

۳ - د دریو پرله پسې حرکتونو یعنی د درې ځله سبحان ربی الاعلی د ویلو په اندازه په وخت کښې کوم کار وشي نو دا عمل کثیر دی او که نه نو قلیل دی

۴ - داسې عمل کثیر دی کوم چه د کوونکي داسې مقصود وي چه دا په مستقل مجلس کښې تر سره کوم لکه د لمانځه په حالت کښې چه کوچنی د ښځې تی وروي

۵ - د لمونځ کوونکي په رایه پورې موقوفه ده هغه چه کوم عمل کثیر وبولي هغه کثیر دی لومړني درې قولونه زیات مشهور دي او په حقیقت کښې د درې واړو حاصل یو دی د دې لپاره په دویم او دریم قول کښې د مذکوره عمل کوونکي ته په کتو سره د کتونکي غالب گومان کیږي چه په لمانځه کښې نه دی

قال فی العلائیه ویفسدها کل عمل کثیر لیس فی اعمالها ولاصلاحها وفيه اقوال خمسة اصحابا مالا يشك

بسمه العاظم من بعيد في فاعله انه ليس فيها وان شك انه فيها ام لا فقليل قال في الشامية (قوله وفيه اقوال
خمسة احصها ما لا يشك الخ) صحه في البدائع وتابعه الزيلعي والولولجي وفي المحيط انه الاحسن وقال الصدق
الشهيد انه الصواب وفي الخاتمة والخلاصة انه اختيار العامة وقال في المحيط وغيره رواه الثلبي عن اصحابنا
حلية القول العاقل ان ما يعمل عادة باليد كثير وان عمل بواحدة كاللعموم وشد السراويل وما عمل بواحدة
قليل ون عمل بها كحل السراويل ولبس القلنسوة ونزعهما الا اذا تكرر ثلاثاً متوالية وضعفه في المحرر بانه
قاصر عن اعادة ما لا يعمل باليد كالمضغ والتقبيل، الثالث الحركات الثلاث المتوالية كفيرو الا فقليل، الرابع
ما يكون مقصوداً للفاعل بان يفرد له مهلاً على حدة قال في التاتار خاتمة وهذا القائل يستدل بامرأة صلت
فليسها زوجها او قبلها بشوة او مص صبي ثديها وخرج اللبن تفسد صلاتها، الخامس التفويض الى رأى المصل
فان استكثره فكثير والا فقليل، قال القهستاني وهو شامل للمكمل واقرب الى قول ابى حنيفة فانه لم يقدر في
مغله بل يفوض الى رأى المبتلى به. قال في شرح المنية ولكنه غير مضبوط وتفويض مغله الى رأى العوام مما لا
ينبغي واكثر الفروع او جميعها مفرع على الاولين والظاهر ان ثانيهما ليس خارجاً عن الاول لان ما يقام بها
ليدين عادة يغلب ظن العاظم انه ليس في الضلوة وكذا قول من اعتبر التكرار ثلاثاً متوالية فانه يغلب الظن
بذلك فلذا احتار جمهور المشايخ اه. (رد المحتار ج ١ ص ٥٨٣)

فائده به خينو عبارتون كنسب د ثلاث حركات متوالية به خاي ثلاث حركات في ركن دي به دي كنسب
له ركن خكه مراد مقدار ركن د ركن اندازه، دي يعني به خومره وخت كنسب چه دري خله سبحان
ربي الاعلى ويل كيدلى شي ظاهره ده چه به همدومره وخت كنسب دري حركتونه تر سره شي نو خفه
به متواليه وي داسي هم ويل كيدلى شي چه د ركن له يو والي سره توالي هم شرط دي البته به
كوم او برده ركن كنسب د دريو حركتونو داسي واقع كيدل چه آخري حركت د ركن به اندازه تر وخت
وروسته وي فاسدوونكى نه دي لومرنى قول كوم چه د تولو اصل او تر تولو صحيح دي دهغه به
مطابق هم دري پرله پسې حركتونه د لمانخه فاسدوونكى دى خكه چه د دريو غير متواليه
حركتونو ليدونكى ته د دي غالب گومان نه كيږي چه به لمانخه كنسب نه دي اگر كه دا دري واړه
حركات به يوه ركن كنسب هم وي خصوصاً چه كله ركن اوږد وي او د حركاتو تر منځ وقفه هم زياته
وي

لفظونه تعالى اعلم

١٦ جمادى الثاني ١٣٨٩ هـ

١ به لمانخه كنسب به دواړو لاسونو سره د خولۍ په سرولو حكم

سوال د لمانخه به دوران كنسب كه چيرته د سجدې په حالت كنسب خولۍ له سره ونوسړي سو به

دواړو لاسونو سره نې بيرته په سرول لمونځ فاسدوي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته داسې خولۍ وي چه عاده په يوه لاس سره په سرول كيده نو لمونځ نه فاسديږي او که چيرته داسې خولۍ وي چه عاده په دواړو لاسونو سره په سرول كيده نو لمونځ فاسديږي ځكه چه دا عمل كثير دى

قال فى العلائيه ويفسدها كل عمل كثير ليس فى اعمالها ولا لاصلاحها وفيه اقوال عمسه اصحابها لا يشك بسببه العاظر من بعيد فى فاعله انه ليس فيها وان شك انه ليس فيها وفى الشاميه القول الثانى ان ما يعمل عادة باليدين كثير اوان عمل بواحدة كالتعيم وشد السراويل وما عمل بواحدة قليل وان عمل بهما كحل السر اويل وليس القلنسوة ونوعها الا اذا تكرر ثلاثاً متواليه (وبعد اسطر) عن شرح المنية والظاهر ان ثانيهما ليس خارجاً عن الاول لان ما يقام باليدين عادة يغلب ظن العاظر انه ليس فى الصلوة. (رد المحتار ج. ۱)

ص ۷ صف ۱۳۹۰ هجرى

لفظ والله تعالى اعلم

ص ۵۸۴

لمانځه په حالت کښې د مار د وژلو حکم

سوال زيد د لمانځه په دوران کښې يو مار وواژه او خپله سينه نې له قبلي و نه گرځوله د مار تر وژلو وروسته نې خپل لمونځ پوره کړ نو آيا لمونځ نې وشو او که نه؟ به داسې حال کښې مار هم د قبلي خواته و تښتي. ديخوا اخوانه وي گرځېدلى شرعاً د دې څه حکم دى؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مار په وژلو کښې نې که چيرته عمل كثير تر سره کړى وي. يعنې له دوه څخه زيات گذارونه نې کړي وي ي د قبلي خوا ته نې دومره تگ کړى وي چه د سجدي له خای څخه مخکښې تير شوى وي نو لمونځ نې فاسد شو او که داسې نه وي نو نه فاسديږي که چيرته له مار څخه د تکليف ويره وه نو په لمانځه کښې په عمل قبل سره وژل بې له کراهته جائز دى او که نه نو مکروه دى د تکليف د ويري په حالت کښې که چيرته په عمل قبل سره نى وژل ممکن نه وي نو د لمانځه ماتول جائز دى د سجدي له خايه د تجاوز کولو مذکور حکم د منفرد يواځې لمونځ کوونکي، لپره دى. د مقتدي لمونځ هلته فاسديږي چه کله د مخې تر دوه صفونو پورې لار شي او د امام لمونځ هلته فاسديږي چه د ده او يه ده پسې د اولني صف تر منځ د مسافې په اندازه تگ وکړي

قال فى العلائيه لا يكره قتل حية او عقرب ان خاف الاذى (الى قوله) مطلقاً ولو بعمل كثير على الاظهر لكن صحح الحلبي الفساد. وفى الشاميه (قوله لكن صحح الحلبي الفساد) حيث قال تبعاً لابن الهمام فالحق فيما يظهر هو الفساد الامر بالقتل لا يستلزم صحة الصلوة مع وجوده كما فى صلوة الخوف بل الامر فى مثله لا باحة مباحة

ان كان مفسداً للصلوة اذ ونقل كلام ابن الهمام في الحلية والبحر والنهر واقروا عليه وقالوا ان ما ذكره
السرخسي رقة في النهاية بأنه مخالف لما عليه عامة رواة شروح الجامع الصغير ومبسوط شيخ الاسلام من ان
الكفر لا يباح اهـ (رد المحتار ج ۱ ص ۲۱۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ ذى القعدة ۱۳۵۹ هـ

به لمانخه كنسې د لا حول ويلو حكم

سوال كه چيرته يو خوك د عادت له وجې هر وخت لا حول و لا قوۃ وائي داسي سړى كه چيرته
به لمانخه كنسې هم په ناخاپي توگه د كوم خيال له وجې لا حول و وائي نو لمونځ نې مانسېري او كه
نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته د دنيائي كارونو په اړه د كومې وسوسې د راتلو له وجې
لا حول و وائي نو لمونځ نې فاسديږي او كه د آخرت د كارونو په اړه نې و وائي نو نه فاسديږي. قال
في العلائمة ولو حول لدفع الوسوسة ان لا امور الدنيا تفسد الا ل امور الآخرة. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۸۱) له دې
څخه څرگنده شوه چه كه چيرته پرته له نيت څخه هم له ژبې څخه نوموړي الفاظ ووخي نو لمونځ
مانسېري فقط والله تعالى اعلم ۱۹ شعبان ۱۳۸۸ هـ

د سينما په بام باندي د لمانخه ادا كول مكروه تحريمي دي

سوال د سينما په بام يا چت باندي د لمانخه ادا كول څنگه دي؟ آيا لمونځ بې له كراهته پكښې
ادا كيږي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هلته دغسې تلل هم حرام دي نو لمونځ خو په طريقه اولي سره
مكروه تحريمي دى د دې لپاره چه دا ځاى د لهو او لعب او د شيطانانو د يو ځاى كيدلو ځاى دى
كما قالوا في الصلوة في معابد اليهود والنصارى كه چيرته دا عمارت د سينما په روپو يا گتې باندي يا له كوم
بل ډول حرام باندي جوړ شوى وي نو د دې ځاى د استعمالولو گناه به هم وي او په لمانخه كنسې به
د نور كراهت باعث وي د داسې لمانخه په هر حال بيرته را گرځول واجب دي

قال شارح الهداية في مكروهات الصلوة والصلوة جائزة في جميع ذلك لاستجماع شرائطها وتعاد على وجه
غير مكروه وهذا الحكم في كل صلوة ادب مع الكراهة. (فتح القدير ج ۱ ص ۲۱۵)

فقط والله تعالى اعلم ۲۷ شعبان ۱۳۸۸ هـ مجرى

د مصلې چه يو كونج مردار وي نو لمونځ پرې كيږي

سوال د جاى نماز با مصلې يو كونج مردار شو نو آيا د دې كونج په پريښودلو سره به نورو

خایونو باندې یا ئې په دویم کونج باندې لمونځ کیږي او که نه؟ او که د دې کونج د ناپاک والي له وجې به ټول جای نماز یا مصلی ته ناپاکه وایو؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې لمونځ کیږي. یواځې د دواړو پښو، دواړو لاسونو، زنګونو او سجدې د خای پاکوالی شرط دی.

فی شروط الصلوة من التعویز هی طهارۃ بدن من حدث و عیث و ثوبه و مکانه و فی الشرح ای موضع قدمیه او احدهما ان یرفع الاخری و موضع سجوده اتفاقاً فی الاصح لا موضع یدیه و رکبته علی الظاهر الا اذا سجد علی کفیه و قال ابن عابدین رحمه الله فی شرح قول الشارح و کذا ما یتحرک بحرکته ای شیء متصل به یتحرک بحرکته (الی قوله) بخلاف ما لم یتصل کبساط طرفه نهس و موضع الوقوف و الوجه طاهر فلا یمنع مطلقاً (قوله و مکانه) فلا یمنع النجاسة فی طرف البساط و لو صغیراً فی الاصح (قوله علی الظاهر) ای ظاهر الروایة کما فی البحر لکن قال فی منیة المصلی قال فی العیون هذره روایة شاذة أنه و فی البحر و احتار ابو اللفه ان صلوته تفسد و صحته فی العیون أنه و فی النهر و هو المناسب لاطلاق عامة المتن و اثبتة بکلام الخاتمة قلنا و صحته فی متن المواهب و نور الايضاح و المنیة و غیرها فکلن علیه المعول و قال فی شرح المنیة و هو الصحیح لان اتصال العضو بالنجاسة بمنزلة حملها و ان کان موضع ذلك العضو لیس بهر هـ. (رد المحتار ج ١، ص ٣٤٢)

فقط والله تعالی اعلم ٢٨ ذوال ١٣٨٨ هجری

په لمانځه کښې د خندلو حکم

سوال یو سړی له جماعت سره لمونځ کوي. په ناڅاپه توګه ئې وخنډل، غاښونه ئې ښکاره شول لیکن غږ ئې ورسره و نه ووت. په دې صورت کښې د نوموړي لمونځ شو او که فاسد شو؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په خندا کښې یواځې غاښونه ښکاره شي او آواز با لکل و نه ووځي نو نه اودس ماتیري او نه لمونځ له منځه ځي او که چیرته دومره آواز ترې ووځي چي پخپله یا با لکل ورنژدې سړی ئې هم واورې نو لمونځ ئې ماتیري، اودس ئې نه ماتیري او که چیرته دومره په زوره وځاندي چه د مجلس خلک ئې واورې نو اودس ئې هم ماتیري په دې شرط چه بالغ وی د نالغ اودس په خندا سره نه ماتیري

قال صاحب التعویز فی نواقض الوضوء و قهقهة بالغ، و فی الشامية و احتراز به عن الضحك و هو لغة اعم من القهقهة و اصطلاحاً ما کان مسبوعاً له فقط فلا ینقض الوضوء بل یبطل الصلوة و عن التبشیر و هو ملا صوت

فيه اصلا بل تهدوا سنانة فقط فلا يبطلها وتمامه في البحر ولما من در الجواز بشيء ومقتضى تعريف الضحك
بما كان مسبوغاً له فقط ان القهقهة ما يسبغها غيره من اهل مجلسه فهم جيرانه لا خصوص من عن يمينه او عن
يساره لان كل ما ان مسبوغاً له يسبغه من عن يمينه او يساره تأمل. (رد المحتار ج ١ ص ١٣٣)

لفظ والله تعالى اعلم ١٢ محرم ١٣٨٩ هـ

به داسي پلاستيك باندي د لمانخه حكم چه لاندينى طرف نبي مردار وي

سوال د پلاستيك او نائلون په يو خاى كولو سره يو خادر چا تسار كړى دى كوم چه بنه بربر يا
ډبل هم دى او اوبو نه جذبوي آيا داسي خادر كه چيرته د لاندي له خوا خخه ناباكه شي يا په ناپاك
او شكمن خاى باندي وغوړول شي او لمونځ پرې ادا كړى شي نو جائز دى او كه نه؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب هر هغه شى چه د هغه په بوي خوا باندي لگيدلى نجاست بلې خوا
ته سرابت و نه كړي د هغه په پاك طرف باندي لمونځ صحيح دى همدارنگه په ناپاكې يا شكمنې
زمكې باندي داسي پلاستيك غوړل او لمونځ پرې كول جائز دي بلكه په داسي شفاف پلاستيك
باندي هم لمونځ جائز دى چه تر هغه لاندي نجاست ښكاريري كها قالوا في الزواج البتة كه چيرته
جامه دومره بارېكه يا نرۍ وي چه له هغې خخه د زمكې نجاست ښكاريده يا د نجاست بدبوني
محسوسيدله نو په هغې باندي لمونځ صحيح نه دى

قال في الشامية عن المذاهب لو صلى على حجر الرمي او باب او بساط غليظ او مكعب اعلا طاهر وباطنه نجس
عند ابى يوسف لا يجوز نظراً الى اتحاد المحل فاستوى ظاهره وباطنه كالثوب الصفيق وعند محمد يجوز لانه صلى
في موضع طاهر كثوب طاهر تحته ثوب نجس بخلاف الثوب الصفيق لان الظاهر نفاذ الرطوبة الى الوجه الآخر
وظاهره ترجيح قول محمد وهو الاشبه (وبعد مسطر) وذكروا في المنية وشرحها اذا كانت النجاسة على باطن المنية
او الآخر قوصلى على ظاهرها جاز وكذا الخشبة ان كانت غليظة بحيث يمكن ان تشرح نصفين فيما بين الوجه الذي
فيه النجاسة والوجه الآخر والا فلا. وذكروا في الحلية ان مسألة اللبنة والأجر من الاختلاف المار بينهما وانه
في الحامية جزم بالجواز وهو اشارة الى احتجارة وهو حسن متجه وكذا مسألة احشيرة على الاختلاف وان الاشبه
الجواز عليها مطلقاً ثم ايدى بأوجه فراجعها وايضاً فيها تمت (قوله ومبسوط عن سراج) عن شرح المنية وكذا
الثوب اذا فرش على النجاسة اليابسة فان كان رقيقاً يشف ما تحته او توجد منه رائحة النجاسة على تقدير ان لها
رائحة لا تموز الصلوة عليه وان كان غليظاً بحيث لا يكون كذلك جازت اذ اردت محتار ج ١ ص ٥٨٦

لفظ والله تعالى اعلم ١٧ ربيع الاول ١٣٨٩ هـ

د الله اکبر په ځای الله اکبار د ویلو حکم

سوال څه فرماني د دين علماء کرام په دې مسئله کښې چه د يوه جومات امام الله اکبر داسې ادا کوي چه د بر په ځای بار په ذهن کښې راځي د ده خپل او د مقتديانو د لمونځونو حکم څه دی؟
بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب علامه شامي رحمته الله له حليه او داسې نورو څخه نقل کړی دی چه په نکبير کښې د اسم ذات الله او د اکبر الف کښول يا پورته کول د لمانځه فاسدوونکی دی او لام دومره کښول چه يو بل الف ترې پيدا شي مکروه دی همدارنگه د هاء کښول مکروه دی د باء د کښولو په مفسد والي کښې اختلاف دی او په راء باندې د پيښ په کښولو سره لمونځ فاسدېږي لېکن د جهل او ناپوهۍ د غلبې له وجې د متاخرينو دا فيصله ده چه داعراب او مد غلطي د لمانځه مفسد نه دی البته که چيرته يو څوک سره له خبرتيا د اصلاح کوشش نه کوي نو د هغه لمونځ نه کيږي او غلط ادا کوونکی امام جوړول په هر صورت ناجائز دی پرته له داسې مجبوري څخه چه صحيح ادا کوونکی بل څوک موجود نه وي د دې تفصيل زما په رساله الارشاد الی مخرج الضاد کښې دی فقطولنه تعالی اعلم ۱۸ رجب ۸۹ هجري

د سلام عليكم د ویلو حکم

سوال د يوه جومات امام د السلام عليكم په ځای سلام عليكم وائي. يعنې الف لام نه ادا کوي د داسې امام په اړه د شريعت څه حکم دی؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب سلام عليكم له دې وجې چه د سنتو خلاف دی مکروه دی امام بايد بود کړی شي چه د دې تصحيح وکړي

قال في الشامية (قوله هو السنة) قال في البحر وهو على وجه الاكمل ان يقول السلام عليكم ورحمة الله مرتين فان قال السلام عليكم او السلام او سلام عليكم او عليكم السلام اجزأه وكان تاركاً للسنّة ومزح في السراج بکراهة الاخير اذ قلت تصريحه بذلك لا ينافي كراهة غيره ايضاً مما خالف السنة. (رد المحتار ج. ۱ ص ۳۱۱)
فقطولنه تعالی اعلم ۱۸ رجب ۱۳۸۹ هجري

د سپي يا ښځې د لمانځه مخې ته په تيريدو سره لمونځ نه ماتېږي

سوال يو مولوی صاحب وائي چه د لمونځ کوونکي مخې ته چه سپي يا خړيا ښځه راشي نو لمونځ فاسدېږي او په دې باندې د مشکوة حواله ورکوی د ده دا وينا صحيح ده او که نه؟ که جرته دا حديث صحيح وی نو مطلب ئې څه دی؟ او که دا حديث جعلي. متروک يا ضعيف دی؟
سنا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب

١... عن عائشة رضي الله عنها قالت اعدتھونا بالكل والحمار لقد رأيتني مضطجعة على السرير فيحيي النبي صلى الله عليه وسلم فيعوسط السرير فيصلي فأكبره ان اسنحه فانسل من قبل رجل السرير حتى السل من لهاثي. (بخاری ج ١ ص ٢٠٢)

٢... عن أم سلمة رضي الله تعالى عنها قالت كان يفرش لي حبال مصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي واني حماله (طحاوی ج ١ ص ٢٢٢)

٣... عن ميمونة بنت الحارث رضي الله عنها قالت كان فراشي حبال مصلى النبي صلى الله عليه وسلم فرمما وقع ثوبه علي وانا على فراشي. (بخاری ج ١ ص ٢٠٢)

٤... عن عبد الله بن عباس رضي الله تعالى عنهما قال اقبلت راكباً على حمار اثنان وانا يومئذ قد ناهزت الاحتلام ورسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي بالناس عني الى غير جدار فمررت بين يدي بعض الصف فزلت وارسلت الاثنان ترتع ودخلت في الصف فلم ينكر ذلك علي احد. (بخاری ج ١ ص ٢٠١)

٥... عن الفضل بن عباس رضي الله تعالى عنهما قال زار رسول الله صلى الله عليه وسلم عباساً في بادية لنا ولنا كلبية وحمارة ترعى فصلى النبي صلى الله عليه وسلم العصر وهما بين يديه فلم يزجرا اولم يؤخرا. (نسائي ج ١ ص ٢٠٠ / ابو داود ج ١ ص ٢٠٢)

په لومړيو دريو حديثونو كېسې دي چه د حضرت عائشه. حضرت ام سلمه او حضرت ميمونه رضي الله تعالى عنهن بستري به په مختلفو وختونو كېسې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د مصلى مخې ته وې او دده صلى الله عليه وسلم به د هغو خوا ته مخ اړاوه او لمونځ به نې كاوه

په څلورم حديث كېسې دي چه د لمانځه په حالت كېسې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم له مخې خړه تيره شوه لښك دده صلى الله عليه وسلم په دې باندې هيڅ ونه ويل

په پنځم حديث كېسې دي چه يو ځل نبي كريم صلى الله عليه وسلم لمونځ كاوه او سې او خړه نې مخې ته ولاړې وې

له دغو حديثونو څخه ثابت شوه چه د بنځې يا سپي يا خړه مخې ته يه راتلو سره لمونځ نه ماسېږي او په كوم حديث كېسې چه د لمانځه د فساد حكم دى هغه منسوخ دى ځكه چه تر دې حديث پورتنى حديثونه وروسته دي د تاخير دليل نې دا دى چه لومړني درې حديثونه حضرت عائشه. حضرت ام سلمه او حضرت ميمونه رضي الله تعالى عنهن د نبي كريم صلى الله عليه وسلم تر وفات وروسته رواب كوي له دې څخه شته شوه چه د دغو ازواج مطهرانو رضي الله عنهن په نزد د بنځې مخته رالل د لمانځه مفسد نه دى او له كوم حديث څخه چه د دې ثبوت لاس ته راځي هغه منسوخ دى بېمي پايې شو د خړه او سپي حكم نو د حديث د راوي حضرت ابن عباس رضي الله تعالى عنهما

فتویٰ دا ده چه د خړه او سپي مخې ته رانلل د لمانځه مفسد نه دی. عن عكرمة قال ذكر عبد الله بن عباس رضي الله تعالى عنهما ما يقطع الصلوة قالوا الكلب والحمار فقال ابن عباس اليه يصعد الكلم الطيب وما يقطع هذا ولكنه يكره (طحاوی ج ١، ص ٢٢٢) پخپله د حديث د راوی د خپل روايت په خلاف فتویٰ ورکول د حديث په نسخ باندې دليل دی.

د نسخ د قول په ځای دا خواب هم ورکول کیږي چه د لمانځه له قطع څخه مراد دا دی چه دا شيان د سوجه پرې کوونکي دي او په خشوع کښې خلل پیدا کوي د دی لپاره د ښځې خوا به طبعي میلان وي. او دڅره او سپي د شرارت له وجې د هغو خوا ته توجه وي د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما قول ولکنه مکروه څخه هم همدغه ثابتیږي فقطولله تعالى اعلم ٢٨ رجب ٨٩ هجري

د عکسونو یا تصویرونو په ځای کښې لمونځ مکروه تحریمي

او واجب الاعاده دی

سوال په کوم کور کښې چه تصویر وي په هغه کښې لمونځ مکروه او واجب الاعاده دی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په تصویر لرونکي ځای کښې لمونځ مکروه تحریمي دی او بیرته راگرځول ئې واجب دي

فی مکروهات الصلوة من التنوير وليس ثوب فيه تماثيل وان يكون فوق رأسه أو بين يديه أو يحاذيه فمخال واختلف فيما اذا كان خلفه والظاهر الكراهة. (رد المحتار ج ١، ص ١٠٦)

وفي قضاء الفوائت من الشامية عن البحر ان من ترك واجباً من واجباتها أو ارتكب مكروهاً محرماً لزمه وجوباً ان يعيد في الوقت فان خرج اثم ولا يجب جبر النقصان بعدة فلو فعل فهو افضل أو بعد اسطر واما كونها واجبة في الوقت مندوبة بعدة كما فهمه في البحر وتبعه الشارح فلا دليل عليه وقد نقل الخيز الرمل في حاشية البحر عن خط العلامة المقدسي ان ما ذكره في البحر يجب ان لا يعتمد عليه لاطلاق قولهم كل صلوة اذيت مع الكراهة سبيلها الاعادة. قلت اي لانه يشمل وجوبها في الوقت وبعده اي بناء على ان الاعادة لا تختص بالوقت وظاهرة ما قدمناه عن شرح التحرير ترجيعه وقد علمت ايضاً ترجيح القول بالوجوب فيكون المرجع وجوب الاعادة في الوقت وبعده ويشير اليه ما. مناهة عن الميزان من قوله يجب عليه الاعادة وهو اتيان مثل الاول ذاتاً مع صفة الكمال اي كمال ما نشه. نها وذلك يعم وجوب الاتيان بها كاملة في الوقت وبعده كما مر ثم هنا حيث كان النقصان بكراهة تحيم لما في مكروهات الصلوة من فتح القدر ان المحبة التفصيص به. كره

تلك الكراهة كراهة تحريم فتجب الإعادة أو تليزه فتستحب أة. أي تستحب في الوقت وبعد أيضاً. (رد المحتار ج ١، ص ١٠٩) وفي الهداية في مكروهات الصلوة ويكره أن يكون فوق رأسه في السقف أو بين يديه أو يحاذيه تصاوير أو صورة معلقة (القول) والصلوة جائزة في جميع ذلك لاستجماع شرائطها وتعاد على وجه غير مكروه وهذا الحكم في كل صلوة أدبت مع الكراهة وفي الفتح (قوله وتعاد) صرح بلفظ الوجوب الشيخ قوام الدين الكاكي في شرح المنار ولفظ الخبر المذكور اعني قوله وتعاد يفيد أيضاً على ما عرف والحق التفصيل بين كون تلك الكراهة كراهة تحريم فتجب الإعادة أو تليزه فتستحب فإن كراهة التحريم في رتبة الواجب فإن الظني أن أفاد المنع مدلالة قطعية اعني بطريق الحقيقة مجرد عن القرائن الصارفة عنه فالثابت كراهة التحريم وإن أفاد الزام الفعل كذلك فالوجوب وإن أفاد ندب المنع فتزبيها أو الفعل فالمدحوب ولذا كان لازمهما معني واحداً وهو ترتب الاثم بترك مقتضاهما. (فتح القدير ج ١، ص ٢٩٩)

فقط والله تعالى اعلم ١٣ ربيع الاول ١٣٩٠ هـ مجرى

به مغضوبه زمكي باندي لمونخ مكروه تحريمي دي

سوال دود غير مسلم (كافر) به زمكي باندي دهغه له اجازي برته جومات جوړ شوى دى په داسى جومات كېسې لمونخ كول حنكه دي؟ بينوا نوجروا
الجواب باسم ملهم الصواب دا ځاى جومات نه دى پرته د مالک له اجازي څخه په داسې ځاى باندي لمونخ ادا كول مكروه تحريمي دي

قال العلامة المرغيناني رحمه الله في مكروهات الصلوة من شرح البداية و الصلوة جائزة في جميع ذلك لاستجماع شرائطها وتعاد على وجه غير مكروه وهذا الحكم في كل صلوة أدبت مع الكراهة. (فتح القدير ج ١، ص ٢٩٩)

فقط والله تعالى اعلم ٢٤ صفر ١٣٩١ هـ مجرى

به لمانځه كښې د نارينه پښه د ښځې له سر سره د لگيدلو حكم

سوال كه حبرنه د ښځې سر د نارينه له پښو سره د سجدې به وخت كښې ولگېږي او په نارينه يا ښځې د دواړو كښې شهوت پيدا شي نو آيا د نارينه لمونځ يا د ښځې لمونځ فاسدېږي او كه نه؟
سنو سوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ښځې به سر باندي به لازمي توگه ټكړى وي. د نارينه پښه د ښځې به ټكړى باندي لگېږى كوم چه په هېڅ حال كښې هم د لمانځه فاسدوونكى نه دى البته كه حبرنه پرته له حائل څخه مس راشي نو د دې د حكم دى چه كه حبرنه به نارينه كښې شهوت پيدا

سي نو د نارينه او ښځې دواړو لمونځ فاسديږي او كه چرسه يواځې په ښځې كښې شهوت پيدا شي نو د هيڅ يوه لمونځ هم نه فاسديږي د فقهي په كتابونو كښې په دې ځاى باندې د بلا حائل قيد نه دى تر سترگو شوى ليكن د حرمت مصاهرت او د رجعت په ثبوت كښې دا قيد ښكاره دى د دې لپاره دلته دلته به هم د دې قيد لحاظ كيږي لان العلة كونه من دواعي الجماع يو قول دا هم دى چه د نارينه بې له حائل څخه په شهوت سره مس هم د ښځې د لمانځه فاسدوونكى نه دى

قال في التذ او مشها بشهوة او قبلها بدونها فسدت لا لوقبلته ولم يشهها والفرق ان في تقبيله معنى الجماع وفي الشامية عن البحر عن شرح الزاهدى انه لو قبل المصلية لا تفسد صلوعها ومثله في الجوهره وعليه فلا فرق (رد المحتار ج ۱، ص ۵۸۸) فقط والله تعالى اعلم ۲۹ شعبان ۱۳۹۲ هجري

له ټائي سره لمونځ مكروه تحريمي دى

سوال ټائي او هر هغه شى چه د يهودو او نصاراوو مذهبي نښه وي مسلمان ته ئې اغوستل جائز اي او كه نه؟ او چه څوك ئې وتري نو لمونځ ئې ورسره كيږي او كه نه؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د مسلمان لپاره د نورو قومونو مخصوص لباس. طور طريقه غوره كول په هر حالت كښې ناجائز او حرام دي د نبي كريم ﷺ ارشاد دى چه من تشبه بقوم فهو منهم په لمانځه كښې د داسې لباس اغوستل نور هم ډير بد دى په داسې لباس كښې لمونځ مكروه تحريمي او واجب الاعاده دى فقط والله تعالى اعلم ۲۳ ربيع الاخر ۱۳۹۲ هجري

په حرامو روپو سره اخيستل شوي جامو كښې لمونځ مكروه تحريمي دى

سوال څه فرمائي د دين علماء كرام او د شرع متبن مفييان عظام د لاندنۍ مسئلې په اړه چه زيد د بوي ديني مدرسي زده كوونكى دى هغه د لوى اختر په موقع باندې د مدرسې لپاره د قربانۍ د څرمنو كار كوي په دې كښې چه كومه څرمن په رسيد سره يا بې له رسیده لاس ته ورځي دى لږ زيات بدلون پكښې كوي او د خپلې اندازې مطابق پخپل جائز مصرف كښې ئې لگوي مثلاً كالي يا خادر يا بل شى ځان ته پرې اخلي اوس د پوښتنې وړ خبره دا ده چه له دغو څرمنو سره د ده لمونځ به جائز وي او كه نه؟ د دې ځاى د علماوو په دې كښې اختلاف دى. د صحيح خواب په راكولو سره ځان د اجر عظيم مستحق وگرځوى بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د دې لباس استعمال د زبد لپاره حرام دى او په دې كښې ئې لمونځ د مكروه تحريمي كيدو له وجې واجب الاعاده دى

فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ذوالحججه ۱۳۹۲ هجري

په حرامو روپو سره په اخيستل شوې غالى يا قالينې باندې

لمونځ مکروه تحریمي دی

سوال له حرام مال لکه سودي کارو بار يا د شرابو کاروبار کوونکى که چیرته جومات ته قالينه يا غالى واخلي ترڅو چه لمونځ پرې وشي نو آيا په داسې غالى باندې لمونځ جائز دی او که نه؟ په داسې حال کې چې په واپس کولو کېنې ئې د فتنې او فساد ويره وي شرعاً په دې کېنې څه حکم دی؟ بېنو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په داسې قالينې باندې لمونځ مکروه تحریمي او واجب الاعاده دی داسې قالينه دې کوم مسکین ته باید په صدفه کېنې ورکړل شي

فقط والله تعالى اعلم ۱۱ صفر ۱۳۹۴ هجرى

د غلا په جامو کېنې لمونځ مکروه تحریمي دی

سوال زید یو رومال واخیست زید ته دا معلومه نه وه چه دا د غلا مال دی تر اخیستنې څو ورځې وروسته په ښکاره توگه څرگنده شوه چه دا رومال د غلا له مالونو څخه دی زید په نوموړي رومال کېنې تر اوسه یعنې تر معلومیدو وروسته هم لمونځ ورسره کوي د شریعت له مخې به د زید لمونځ څنگه وي؟ بېنو با دلایل توجروا عند الجلیل

الجواب باسم ملهم الصواب د غلا تر معلومیدو وروسته په دې رومال کېنې لمونځ مکروه تحریمي دی او دا لمونځ واجب الاعاده دی فقط والله تعالى اعلم غرة محرم ۱۳۹۳ هجرى

په تندي باندې چه د پگړۍ ول يا بله کومه جامه پرته وي

په داسې حالت کېنې د سجدي حکم

سوال د امام صاحب په تندي باندې پگړۍ دومره کښته راځي چه تندى ئې پکښې پټیږي او د تندي د پټېدو په صورت کېنې سجده نه ادا کیږي د داسې امام د امامت څه حکم دی؟ بېنو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تندي له پټوالي سره سجده ادا کیږي لیکن داسې کول مکروه تنزیهې دي البته که چیرته ئې د یگړۍ هغه برخه به زمکې پورې لگوله کومه چه تر تندي پورته به سر باندې وي او تندى به زمکې باندې ونه لگېږي نو سجده ئې نه ادا کیږي

قال شارح التنبیه یکره تنزیها بکوره عما مته الالعند وان صفع عندنا بشرط کونه علی وجهه کله او بعضها کما مزا اذا کان الکور علی رأسه فقط وسعد علیه مقتصر ای ولم تصب الارض وجهه ولا انقه علی القول به

لا يصح لعدم السجود على محله. (رد المحتار ج ١، ص ٢٦٨) فقط والله تعالى اعلم ١٦ ذوال ١٣٩٣ هجري

د قضاء حاجت د تقاضا په حالت کښې لمونځ مکروه تحریمي دی

سوال څه فرمائي د دين علماء کرام او د شرع متين مفتيان عظام به دې مسئله کښې چه يو چا ته د لمانځه په وخت کښې د غټې يا وړې متنازي ضرورت پيښ شي اوس که چيرته هغه خپل حاجت پوره کوي نو د لمانځه د قضاء کيدو اندېښنه ده. يا کم تر کمه جماعت خو خامخا ترې تيريري نو آيا دا سړی بايد څه وکړي؟ يعنې حاجت دې پوره کړي او که په بيره سره دې او په بيره د اوداسه په کولو سره لمونځ ادا کړي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د لمانځه د قضاء کيدو ويره وه نو لمونځ دې ادا کړي او که چيرته د قضاء کيدو ويره نه وي يواځې د جماعت د تيريدو ويره وه نو له قضاء حاجت څخه دې خان فارغ کړي او بيا دې لمونځ وکړي په داسې حالت کښې لمونځ کول مکروه تحریمي دي او که نې وکړي نو بيرته را گرځول نې پرې واجب دي که چيرته د لمانځه تر شروع کولو وروسته قضاء حاجت ورته پيدا شي نو بيا هم په دې حال کښې لمونځ کول مکروه تحریمي دي په ده باندې واجب دی چه لمونځ دې مات کړي او له فضا، حاجت نه تر فراغت وروسته دې لمونځ وکړي

کما في مکروهات الصلوة من التنوير و صلوته مع مدافعة الاغبثين وفي الشامية قال في الخزان سواء كان بعد شروعه او قبله فان شغله قطعها ان لم يخف فوت الوقت وان اتمها اثم اه. (و بعد سارين) بقی ما اذا خشي فوت الجماعة ولا يجب جماعة غير ما فهل يقطعها كما يقطعها اذ اراى على ثوبه نجاسة قدر الدرهم ليغسلها او لا كما اذا كانت النجاسة اقل من الدرهم و الصواب الاول. (رد المحتار ج ١، ص ٦٠٠) قلت و الاقرب انه لا يجب غسل قدر الدرهم من النجاسة كما في انجاس الشامية فلا يحل قطع الصلوة لغسلها.

فقط والله تعالى اعلم ٢٧ ذيقعدة ١٣٩٤ هجري

په لمانځه کښې د کوم بزرگ د قبر نقشه يا عکس د مخته را تللو حکم

سوال که چيرته په کاغذ باندې د کوم ولي الله د قبر نقشه وي. دې کاغذ لره مخته کښودل او لمونځ کول څنگه دي په داسې حال کښې چه نيت نې ولی الله ته د تقرب نزدېکت نه وی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال ابن عابدين رحمه الله قال في الحلية وتكررة الصلوة عليه (اي على القبر) و اليه لورود النبي عن ذلك. (رد المحتار ج ١، ص ٨٣٦) وفي الدر او لغير ذی روح لا يكره لانها لا تعبد وفي الشامية

فان قيل عبد الشمس والقمر والكواكب والشجرة الخطراء قلنا عبد عمنه لا مما له فعل هذا يلحقه ان يكره استقبال عين هذه الاشياء معراج اي لانها عين ما عبد بخلاف ما لو صورها واستقبل صورها. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۰۴)

له دغو عبارتونو څخه څرگنده شوه چه اگر که د قبر لمونځ کوونکي ته مخامخ کېدل مکروه دی لیکن د قبر د نقشی مخې ته راتلل تاوان نه رسوي ځکه چه د قبر د نقشی هڅوک عبادت نه کوي البته که چیرته په کوم قوم کېنې د دې رواج وي نو په دې کېنې هم کراهت ناستېږي فقط والله تعالى اعلم ۲۷ ذی الحجة ۱۳۹۴ هجری

په توشکې (نیالی) باندې د سجدي حکم

سوال په شفاخانو کېنې د کتونو په سر توشکې (نیالی) دیرې ډېلې یا پرېرې وي آیا په هغو باندې د سجدي په کولو سره خو په لمانځه کېنې کومه خرابي نه راځي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته نیالی د سر پوره وزن برداشت کړي نو په دې صورت کېنې لمونځ صحیح کیږي او که چیرته ئې برداشت نه کړي بلکه دومره پوست وي چه سر کېسته پکېنې روان وي نو لمونځ نه صحیح کیږي

قال فی شرح التنویر وان عبد حجم الارض وفي الشامیة تفسیرة ان الساجد لو بالغ لا یتسفل رأسه ابلغ من فلك. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۸) فقط والله تعالى اعلم ۲۴ محرم ۱۳۹۵ هجری

په لمانځه کېنې پرته له عربي ژبې په نورو ژبو سره دُعا کول مکروه دی

سوال که چیرته یو جا په لمانځه کېنې له عربي ژبې پرته په بلې ژبې باندې دُعا وکړه نو لمونځ نى صحیح کیږي او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې کېنې درې قولونه دي حرام، مکروه تحریمي، مکروه تنزیهي د کراهت تحریمي قول راجع او اوسط دی لهذا د داسې لمانځه بیرته را څرخول واجب دي قال شارح التنویر رحمه الله ودعاء بالعربية وحرمة بغیرها نهر. وقال ابن عابدین رحمه الله بعد ذکر الاقوال ولا یبعد ان یمکن الدعاء بالفارسیة مکروهاً محرماتاً فی الصلوة وتلویها خارجها فلیتأمل ولیراجع. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۸)

د لمانځه نه د باندې په بلې ژبې سره دُعا، مکروه تنزیهي دی دا په هغه صورت کېنې چه د زده په توجه کسی د عربي او غیر عربي دُعا، دواړه سره برابری وي که چیرته غیر عربي دُعا د زباني توجه سبب وي نو به هغې کېنې هیڅ کراهت نسته بلکه همدا افضله ده

فقط والله تعالى اعلم ۲۱ ذی القعدة ۱۳۹۵ هجری

په لمانځه کښې بې له قصده د چا له خولې د کوم لفظ دراوتلو حکم

سوال یو سړی په لمانځه کښې په حدیث النفس باندې مبتلا شو او په دې حالت کښې ئې له ژبې څخه د اردو، فارسي یا عربي ژبې کوم شعر یا نثر یواځې دوه یا درې لفظونه را ووتل نو آیا لمانځه نې وشو او که نه؟ که چیرته چاته د جماعت په لمانځه کښې دا صورت پېښ شي نو څه به کوي؟ لومړی لمانځه به کالعدم گڼي او له سره به نیت تړي او پاتې لمانځه به د امام له سلام څرځولو وروسته پوره کوي او که له امام سره یو ځای خپل لمانځه پوره کړي او بیا وروسته د فرض پوره لمانځه بې له جماعته یواځې ادا کړي؟ بیا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لمانځه کښې په اردو یا فارسي ژبې سره د دعاء یا حمد او ثناء الفاظ ویل مکروه تحریمي دي او دا لمانځه واجب الاعاده دی له عربي دعاء یا حمد او ثناء له بې ځایه الفاظو څخه باید احتراز وشي لیکن د نه احتراز په صورت کښې د لمانځه اعاده واجب نه ده له دعاء او حمد او ثناء څخه پرته کوم بل پکې ویل کوم چه د کلام الناس (د خلکو د خبرو) له جملې څخه وي د لمانځه مفسد دی که په هرې ژبې سره هم وي

د لمانځه د فساد په صورت کښې دې بیرته له سره له تکبیر تحریمه څخه لمانځه شروع کړي او تیر شوي رکعتونه دې د امام له فراغته وروسته ادا کړي البته د کراهت تحریمي په صورت کښې دې دا لمانځه له امام سره پوره کړي بیا دې وروسته بیرته را وگرځوي

لفظ والله تعالى اعلم ۲۹ ربیع الآخر ۱۳۹۹ هجری

په انفرادي (یواځې) لمانځه کښې هم د ښځې محاذات مکروه دی

سوال که چیرته په جماعت کښې ښځه د نارینه یا لکل مخې ته ښی او کښې خوا ته لگېدلې و نه درېږي بلکه د یوه نارینه ځای خالي وي هلته ودرېږي نو آیا د نارینه لمانځه کېږي؟ بې له جماعته که چیرته یوه ښځه او نارینه په یوې کونې کښې فرض لمانځونه کوي نو آیا بیا به هم د ښځې او نارینه سرمنځ به د یوه سړي غوندې ځای خالي پرېښودل کېږي؟ که چیرته نارینه نفل لمانځه کوي او ښځه هم نفل لمانځه کوي نو محرم نارینه او ښځه یا لکل څنگ په څنگ درېدلی شي او که نه؟ بسوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمانځه نې کېږي لیکن د ښځې او نارینه متصل (سره لگېدني) درېدل مکروه دی

قال فی الدر المنهاج المصنیه لصل لیس فی صلواتها مکروهه لا مفسده فتح (رد المحتار ج ۳ ص ۵۲۰)

لفظ والله تعالى اعلم ۴ شعبان ۱۳۹۳ هجری

د بناء دصحت شرائط

سوال که چیرته یو څوک د ماښام یا کوم بل وخت لمونځ کوي. دوه یا درې رکعتونه نه کړي وي چه ورس نه مات شي او د دوباره اوداسه لپاره لار شي نو پوره لمونځ به کوي او که دوه یا یو رکعت کوم چه ترې تیر شوي وي هغه به ادا کوي؟ په کومو کومو صورتونو کښې بناء جائزه ده؟ په تفصیل سره نه بیان کړئ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د بناء د جواز لپاره دیارلس (۱۳)، شرطونه دي

۱. په بې اودسي یا د بې اودسي په سبب کښې د انسان کوم دخل نه وي که چیرته نه په قصد سره خپل اودس مات کړي یا چا زخمي کړ او وینه نه وي ایستله نو بناء نه شي کولی ځکه چه په لومړي صورت کښې پخپله حدث او په دویم صورت کښې د حدث سبب یعنې زخم د انسان له خوا څخه دی په یوځي سره د باد وتل د بناء مانع دی او د پرنجې له وجې د بادو وتل د بناء لپاره مانع کیدل مختلف فیه دی

۲. حدث د لمونځ کوونکي له بدن څخه وي که چیرته له خارج څخه په ده باندې کوم نجاست ولوړي نو بناء نه شي صحیح نه ده

۳. حدث د غسل موجب نه دي که چیرته په لمانځه کښې خوب ورشي او احتلام شي نو بناء نه شي صحیح نه ده

۴. حدث نادر الوجود نه وي لکه فهقهه یا بیهوشي

۵. له حدث سره کوم رکن نه ادا کول. که چیرته د سجدي په حالت کښې بې اودسه شي نو او د سجدي د پوره کولو په نیت سره سر پورته کړي، یا اوداسه ته په تلو تلو کښې په قرائت کښې مشغوله پاتې شي نو بناء نه شي کولی

۶. د تگ په حالت کښې کوم رکن نه ادا کول لکه تر اوداسه وروسته په را گرځیدو کښې قرائت کول البته په تگ او راتگ کښې تسبیح ویل د بناء مانع نه دی

۷. د لمانځه سره منافي (تکر) کوم عمل نه کول مثلاً تر قدرتي بې اودسي وروسته په قصد سره خان بې اودسه کول یا خبرې کول یا له کوهي څخه اوبو را ایستل او داسې نور

۸. بې ضرورته کار نه کول مثلاً د اوداسه لپره نژدې ځای پرېښودل او تر دوه صفونو څخه زیات لرې تلل البته که چیرته په نژدې ځای کښې ډیره گټه گوڼه وه یا د نسیان له وجې لرې لار شي نو بې پروا نه لری

۹. بې له ضرورته د درې ځله سبحان ربی الاعلی وولو په اندازه ځنډ نه کول د گټه گوڼي له وجې یا له زخم او داسې نورو څخه د ونی د نه بندیدلو له وجې ځنډ تاوان نه کوي

د اوداسه سنتونه دي هم په ځای کړی. که چیرته د اوداسه په یواځې څلورو فراتصو اکمف،

و کړي نو بڼه، جائزه نه ده.

۱۰ - د مخکښیني حدث نه ظاهریدل مثلاً په موزو باندې د مسح د مودې پای ته رسېدل. د

تیمم کوونکي اوبو لیدل. د مستحاضه د وخت خارجیدل

۱۱ - د ترتیب خاوند ته د قضائي لمانځه نه ور په زړه کیدل البته که چیرته د ور په زړه کیدو

په صورت کښې نې قضائي لمونځ و نه کړ بلکه په وختي لمانځه نې بڼه وکړه. بیا نور څلور یعنې

ټول شپږ لمونځونه نې قضاء شول نو په کوم لمانځه نې چه بڼه کړي وي هغه نې صحیح کيږي

۱۲ - که چیرته مقتدي یا امام بې اودسه شي او هغه خليفه ونيو او له اوداسه څخه تر فارغېدو

پورې جماعت پای ته و نه رسيد او د اوداسه ځای په داسې ځای کښې وي چه له هغه ځايه اقتداء

صحیح نه وي نو دا شرط دی چه دا امام یا مقتدي داسې ځای ته به راځي او بڼه به کوي له کومه

ځايه چه اقتداء صحیح کيږي که چیرته د اوداسه ځای د اقتداء وړ وي. یا تر اوداسه مخکښې

جماعت پای ته ورسېږي. یا منفرد بې اودسه شي نو په دغو دریواړو صورتونو کښې دوی ته

اختیار دی چه د اوداسه په ځای کښې بڼه کوي او که خپل مخکښیني ځای ته راځي د اوداسه په

ځای کښې بڼه کول افضل دي

۱۳ - که چیرته امام بې اودسه شي نو د داسې سړي خليفه نه جوړول ه د امامت صلاحيت و نه

لري. دا هم د لمانځه په منافيو کښې داخل دی چه بیان نې په اووم نمبر شماره کښې تیر شو. لیکن

د خفاء له وجې دا مستقل ذکر شو په حقیقت کښې شرائط دولس دي

په مذکوره شرائطو سره بڼه، اگر که جائزه ده لیکن استیناف له سره لمونځ کول، بهتر دی البته

که چیرته وخت تنگ وي نو بڼه، افضله ده بلکه که زیات تنگ وي نو بڼه واجب ده د استیناف

لیاره ضروري ده چه لومړنی لمونځ په سلام یا کوم بل منافي کار سره ختم کړي بیا دې له سره نوی

لمونځ شروع کړي بې له سلام اړولو یا د لمانځه له کوم منافي کار کولو څخه استیناف صحیح نه

۱۹ شعبان ۱۳۸۸ هجری

لفظ والله تعالى اعلم

دی

د ویده سړي خوا ته د مخ په اړولو سره د لمونځ کولو حکم

سوال یو سړی ویده دی. د هغه مخې به سر نه له سترې درولو لمونځ جائز دی او که نه؟

حیرته همداسې پروت وي او ویده نه وي نو بیا نې څه حکم دی؟ ینوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دواړو صورتونو کښې لمونځ جائز دی البته که چیرته د لمانځه

خوا به په نوجه کښې د خلل پیدا کیدو ویره وه نو بیا مکروه دی

۲۹ رمضان ۱۳۸۸ هجری

لفظ والله تعالى اعلم

په لمانځه کښې د ضرورت له وجې د کمیس صحیح کول مکروه نه دي

سوال یو امام صاحب چه کله هم له سجدې څخه را ولاړ پري نو په یوه لاس یا دواړو لاسونو سره د شاه خوالمن را نیسي او صحیح کوي ئې. آیا داسې کول صحیح دي او که څنگه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د کمیس د صحیح کولو ضرورت په عمومي توگه له دوو وجهو څخه پیښیږي یو دا چه لمن له کمربند سره پورته بنده شي کوم چه د ځینو طبعیتونو لپاره د نشویش او په خشوع کښې د خلل سبب گرځي دویمه وجه دا وی چه د ځینو خلکو لمن د دوو کونټیو تر منځ ننوځي او بنده شي د کوم داسې ضرورت له وجې د لمن را نیول او صحیح کولو کښې کوم کراهت نشته البته د دې لپاره یو لاس کافي دی د دویم لاس استعمال مکروه دی او بې له ضرورته د یوه لاس استعمال هم مکروه تحریمي دي. او د داسې لمانځه اعاده واجبه ده.

قال في التنوير وكره كفه وعشه به وفي الشامية (قوله وعشه) هو فعل لغرض غير صحيح ال في النهاية و
حاصله ان كل عمل هو مفيد للمصلحة فلا بأس به اصله ما روى النبي ﷺ عرق في صلوته فسلت العرق عن
جنبه اى مسحه لانه كان يؤذيه فكان مفيدا وفي زمن الصيف كان اذا قام من السجود نفط ثوبه بمدة اويسرة
لانه كان مفيدا كي لا تبق صورة فاما ما ليس مفيد فهو العيب اذ. وقوله كي لا تبق صورة يعنى حكاية صورة
الالية كباقي المحواشي السعدية. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۹) فقط والله تعالى اعلم ۱۶ جمادى الآخر ۱۳۹۹ هجرى

په لمانځه کښې له اوږې څخه د څادر د لويدلو حکم

سوال د لمانځه په حالت کښې که چيرته څادر يا ټيکرى له کښې اوږې څخه ولوېږي نو آیا په ښي لاس سره ئې بيرته خپلې کښې اوږې باندې اچولی شي او که به ئې پخپل حالت پرېږدي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بايد بيرته اوږې ته واچول شي په لمانځه کښې د څادر يا جامو زوړندیدل د تشویش باعث دی او د تشویش اچوونکي شي د لرې کولو لپاره یو ځل یا دوه ځلې لاس ښوړول جائز دي که حرکت الیدلسلسل العرق وتسوية المحصول للسجود همدارنگه د څادر زوړندوالی په سدل کښې د داخلیدو له وجې مکروه دی او د مکروه اصلاح په عمل قلیل سره مندوب دی کما قالوا فی ارغاء الکمن المشهورین فقط والله تعالى اعلم. ۱۷ جمادى الاول ۹۸ هجرى

په لمانځه کښې د پرتوگانې د سمولو حکم

سوال که چیرې په لمانځه کښې د سروکښ د خلاصیدلو اندېښنه وی نو آیا په دواړو لاسونو سډنې پری او ښکولی می او که به 'سوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : لومړی دې په یوه لاس سره یو طرف تنګ کړي. بیا دې د درې څله سبحان ربی الاعلی د ویلو په اندازه تر توقف کولو وروسته دویم طرف په بل لاس صحیح کړي
 فقط والله تعالی اعلم ۲۷ جمادی الاولی ۱۳۹۸ هجری

په جومات کښې له مزیو جوړې شوې خولۍ کینودل او په هغو کښې د لمونځ کولو حکم

سوال څه فرماني د دین علماء کرام او د شرع متین مفتیان عظام د دې مسئلې په باره کښې چه اکثره خلک د ثواب په نیت سره په جومات کښې د مزی توپی د لمونځ کوونکو د استعمال لپاره پردي چه سر تور سر خلک ئې د لمانځه په وخت کښې په سروي آیا دا کار شرعاً جائز دی او که نه؟ که چیرته جائز نه وي نو د مهربانۍ له مخې وجوه ئې ولیکنی بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د مزیو خولۍ په جومات کښې کینودل جائز نه دي او له هغو سره لمونځ کول مکروه دي د دې وجوهات په لاندې ډول دي

۱. داسې خولۍ په جومات کښې کینودل د جومات د ادب او احترام خلاف دی بالخصوص چه کله ئې تارونه ر ووخې او په جومات کښې خواړه شي او په هغو تپلې خیره تر سترگو کیږي او د خولو او خيرو بدبوئي ترې راځي آیا یو څوک دې ته تیار دی چه داسې خولۍ د خپل کور بناست جوړ کړي؟ که چیرته نه دی نو د خدای د کور لپاره څنگه جائز گڼل کیدلی شي
 ۲. د دې ډول ضرورياتو په جومات کښې په کینودلو سره د عوامو ذهن ته دا ورځي چه هغوی جوماتونه د عبادت گاه په ځی د خیراتي او رفاهي ادارې گڼي او دا د جومات د مقصد په خلاف دی او په دې کښې د جومات توهین دی

۳. د کوه لباس نه اغوستو سره چه انسان کوم مجلس ته په ورنگ شرمیري نو په داسې لباس کښې لمونځ کول مکروه تنزیهي دی او په دې باندې دوام او همیشوالی مکروه تحریمي ته نژدې دی
 فقط والله تعالی اعلم ۳۰ جمادی الآخر ۱۳۹۸ هجری

د باران له وجې د لمانځه د ماتولو حکم

سوال د جومات نه محن کښې مو د باندې د جماعت لمونځ ادا کوه چه ډیر نر باران شروع سو نو آیا د لمانځه په مټولو سره د ننه به جومات کښې د لمانځه ادا کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب باران له وجې د لمانځه منول جائز نه دی البته له باران حجه که حربه د کوه مټ ورسوئی. ب د امدوالی له وجې د دې نیمو ماسو ۳۴۰۲ گرامه سسټو زرو د

بسم په برابر مالي نقصان وو نو داسې سړی لمونځ ماتولی شي

لفظ والله تعالى اعلم ۲۶ رجب ۱۳۹۸ ل هجري

په لمانځه کښې د غاړې د تازه کولو حکم

سوال څه فرماني د دې علماء کرام په دې مسئله کښې چه نننح بعني د غاړې تازه کول د لمانځه مفسد دی او که نه؟ که چيرته نه دی نو آیا مطلقاً مفسد نه دی او که څه تفصيل پکښې شته؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د طبعي ضرورت له وجې بې له احتيازه يوځی راشي يا د کوم صحيح مقصد له وجې غاړې تازه کړي مثلاً د قرائت لپاره د غږ صافول. يا امام ته تنبيه ورکول. يا چاته د دې اطلاع ورکول مقصود وي چه زه په لمانځه باندې يم نو لمونځ نه فاسد يږي
قال العلامة رحمه الله في مفسدات الصلوة والتحنح بحر فین بلا عذر اما به بان نشأ من طبعه فلا او بلا غرض صحيح فلو لتعسين صوته او ليهتدي امامه او للاعلام انه في الصلوة فلا فساد على الصحيح. و قال ابن عابدین رحمه الله (قوله بحر فین) يعلم حکم الزائد عليهما بالاولی لکن يوهم ان الزائد لو کان بعدد يفسدو بخالفه ظاهر ما في النهاية عن المحيط من انه ان لم يكن مدفوعاً اليه بل لاصلاح الخلق ليمتكن من القراءة ان ظهر له حروف نحو قوله أ ح و تكلف لذلك كان الفقيه اسفعل الزاهد يقول يقطع الصلوة عندهما لانها حروف مهملة ا هـ اى والصحيح خلافه كما يأتى (قوله بان نشأ من طبعه) اى بان كان مدفوعاً اليه. (رد المحتار ج. ص ۵۸)

لفظ والله تعالى اعلم ۱۰ محرم ۱۳۹۹ ل هجري

په سهو سره سلام گرځول او د بل لمانځه نيت تړل

سوال زید مسبوق له امام سره يو ځای سلام واپراوه په داسې حال کښې چه زید درې رکعتونه کړي وو تر دغه وروسته زید ستونونه شروع کړل. د سنو تر تکبير تحریمه وړ باد شو چه مال امام سره په درېو رکعتونو باندې سلام اړولی دی زید يو بل رکعت ادا کړ او سجده سهو نې وکړه نو آیا لمونځ نې صحيح شو او که بيرته را گرځول نې پرې واجب دي؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ستونو د تکبير تحریمه په ويلو سره د فرضو تحریمه باطله شوه د دې لپاره دا لمونځ صحیح نه شو. بيرته را گرځول نې فرض دي

قال في العلائق ولا تبطل بنية القطع ما لم يكرر بنية مغايرة. و قال ابن عابدین رحمه الله و كذا بنية الانتقال الى غير ما ط (قوله ما لم يكرر بنية مغايرة) ان يكرر ناوياً بالنفل بعد شروع الفرض وعكسه او الفائتة

بعد الوقتية وعكسه او الاقتداء بعد الانفراد وعكسه واما اذا كبر بنية واقفة كان نوى الظهر بعد ركعة الظهر من غير تلفظ بالنية فان النية الاولى لا تبطل ويبنى عليها ولو بنى على الغائية فسدت الصلوة. (رد المحتار ج ۳ ص ۳۱۰) وفي العلائقية ويفسدها انتقاله من صلوة الى مغايرها ولو من وجه حتى لو كان منفرداً فكثير ينوى الاقتداء او عكسه صار مستأنفاً بخلاف نية الظهر بعد ركعة الظهر الا اذا تلفظ بالنية فيصير مستأنفاً مطلقاً. وقال ابن عابدین رحمہ اللہ (قوله ويفسدها انتقاله الخ) اي بان ينوى بقلبه مع التكبيرة الانتقال المذكور قال في النهر بان صلى ركعة من الظهر مثلاً ثم افتتح العصر او التطوع بتكبيرة فان كان صاحب الترتيب كان شارعاً في التطوع عندهما. خلافاً للمحمد او لم يكن بان سقط للضيق او للكثرة صغى وعه في العصر لانه نوى تحصيل ما ليس بمحاصل فخرج عن الاول فمناط الخروج عن الاول صفة الشروع في المغاير ولو من وجه فلذا لو كان منفرداً فكثير ينوى الاقتداء او عكسه او امامة النساء فسد الاول وكان شارعاً في الثاني وكذا لو نوى نفلأ او واجباً او شرع في جنازة فجنى بأخرى فكبر ينويها او الغائية يصير مستأنفاً على الغائية كذا في فتح القدير اهـ. (قوله او عكسه) بالنصب عطف على منفرداً ح (قوله بخلاف نية الظهر الخ) يهتبه مع التكبيرة كما مر قال في البحر يعني لو صلى ركعة من الظهر فكبر ينوى الاستئناف للظهر بعينها لا يفسد ما اداه ويحتسب بتلك الركعة حتى لو صلى ثلاث ركعات بعدها ولم يقعد في اخرها حتى صلى رابعة فسدت الصلوة ولغت النية الثانية. (قوله مطلقاً) اي سواء انتقل الى المغايرة او المتحدة لان التلفظ بالنية كلام مفسد للصلوة الاولى فصح الشروع الثاني. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۸۳) فقط والله تعالى اعلم ۱۵ صفر ۱۳۹۹ هجری

له لمانخه خخه تر فارغيدو وروسته په اوداسه کښې د شک حکم

سوال که چیرته یوه سړي ته تر لمانخه وروسته شک ور ولویري چه زما اودس وو او که نه وو نو د داسې سړي په حق کښې څه حکم دی؟ لمونځ نې شوی دی او که بیابه نې گرځوي؟ بینوا توجروا الجواب باسم ملهم الصواب په دې اړه کومه صریحه جزئیه مې له نظره نه ده تیره شوې د الملقن لایزول الیالملقن مقتضى خودا ده چه اودس نې نشته ځکه نې لمونځ صحیح نه دی لیکن له لمانخه څخه تر فارغیدو وروسته دا د وقوع الشک فی اركان الصلوة بعد الفراغ غوندي شو کوم چه معتبر نه دی له دې څخه څرگنده شوه چه دا لمونځ صحیح دی سره له دې بیرته را گرځول نې احوط دی فقط والله تعالى اعلم ۲۶ جمادی الآخر ۱۳۹۹ هجری

د سرې په ورکړل شوي وېشو باندې د لمانځه حکم

سوال زما د کلي د جومات په صحن کې کوم چه له جومات سره لگندلی دی. د جومات موجوده منتظمینو د پخولو په ځای د انسان یا حیوانانو د مرادریو سره اچوه او واینه پرې راښته کوي او ظاهره خبره ده چه د وېشو د بڼه ساتلو لپاره هر وخت اوبو ورکوي آیا دا ځای د لمانځه لپاره صحیح دی او که نه؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې وېشو باندې د دوو صورتونو له مخې لمونځ صحیح کېدلی شي یو دا چه سره بالکل خاوره وگرځي او د ځانته وجود نهې بالکل په نظر را نه شي دویم صورت دا چه دا واینه دومره گڼې او لوی لوی وي تر سرې پورې د لمونځ کوونکي د لمانځه کوم غړی یا اندام ونه رسیږي په سرې سره نجسی شوې اوبو چه کله به وېشو لگېدلی وي هغه اوبو چه کله له وېشو څخه وچې شي نو واینه پاکېږي **لفظ والله تعالی اعلم** ۱۵ شوال ۱۳۹۹ هجری

د باد بندولو په صورت کېنې د لمانځه حکم

سوال په گنده کېنې د خړاۍ له وجې که چیرته د بادو په ذریعې سره بار بار اودس مات شي نو د دې بدو د بندولو په صورت کېنې څوک د فرضو یا تراویحو لمونځ ورکولی شي؟ او آیا په همدې حالت کېنې خپل لمونځ کولی شي او که نه؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په بل وخت کېنې په اطمینان سره د لمونځ کولو موقع تر لاسه کېږي نو د بادو په بندولو سره لمونځ کول مکروه تحریمي دي که چیرته منفرداً په لنډه توگه په اطمینان سره لمونځ کولی شي نو بیا دې له جماعت سره دې نه کوي

لفظ والله تعالی اعلم ۸ رمضان المبارک ۱۴۰۰ هـ

چه پاکې جامې نه وي نو په ناپاکو جامو کېنې دې لمونځ وکړي

سوال د زړه جامې ناپاکې شوی او د لمانځه وخت راغی او اوبو نشته چه پرې شي منځني آیا لمونځ دی قض. کړې او که له ناپاکو جامو سره دې لمونځ وکړي شرعاً د دې څه حکم دی؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په اوس وخت کېنې دې لمونځ په ناپاکو جامو کېنې ادا کړي لیکن برقی وروسته که چیرته د بل لمانځه د وخت په منځ کېنې د جامو د لاس ته راتلو غالب گومان وي نو د وخت لمونځ ادا کول فرض نه دی سره له دې بهر د ده چه وېشو دې هم لمونځ وکړي او د دې مسانې هم راوړي کما قالوا فی العاجز عن القيام ویغلب علی فنه القدره بعدة.

لفظ والله تعالی اعلم ۲۱ ذیقعد ۱۴۰۰ هـ

پہ لمانخہ کنبی پہ پرنجی بانڈی د الحمد لله ویلو حکم

سوال یو چا ته په لمانخه کنبې پرنجی وراغی او هغه په قصد سره یا بې له قصده الحمد لله ووايه نو آي دا جائز دی او که مکروه او که لمونځ پرې فاسدېږي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: تر پرنجیدو وروسته په الحمد لله ویلو سره لمونځ نه فاسدېږي لیکن قصداً دې باید سړی نه وائي.

قال في الهداية ومن عطس فقال له آخر يرحمك الله وهو في الصلوة فسدت صلواته. وفي الشرح لانه يجري في مخاطبات الناس فكان من كلامهم بخلاف ما اذا قال العاطس او السامع الحمد لله على ما قالوا لانه لم يتعارف جواباً. (شرح الهداية ج ۱، ص ۱۳۶) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ صفر ۱۴۰۱ هـ

د چا په پرنجیدو سره په لمانخه کنبی د یرحمک الله د ویلو حکم

سوال زید لمونځ کاوه او د کوم لمونځ کوونکي ی نه لمونځ کوونکي پرنجی ئې واورید او یرحمک الله ئې په قصد سره یا بې له قصده وویل پرنجیدونکي سړي که الحمد لله ویلي وي یا ئې نه وي ویلي په دغو ټولو صورتونو کنبې څه حکم دی؟ آیا یرحمک الله ویل جائز دي او که مکروه او که مفسد؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دغو ټولو صورتونو کنبې د یرحمک الله د ویونکي لمونځ فاسدېږي

قال العلائي رحمه الله في مفسدات الصلوة وتشبيات عاطس يرحمك الله ولو من العاطس لنفسه لا. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۸۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ صفر ۱۴۰۱ هـ

د زلة القاري مسائل

د دوه رځتونو د قرائت تر منځ د يوه واړه سورت پريښودل مکروه دي

سوال په لومړي رکعت کښې چه کوم سورت ويل شوی وي تر هغه وروسته په دويم رکعت کښې به سړی متصل سورت وائي او که يو يا دوه سورتونه په منځ کښې پريښودلی هم شي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته په لومړي رکعت کښې تر ويل سوي سورت وروسته په سورت دومره اوږد وي چه څومره اوږدوالی د دويم رکعت لپاره مکروه دی نو د هغه پريښودل به له کراهته جائز دی او که نه نو د يوه سورت په منځ کښې پريښودل مکروه دي د دوه يا زياتو سورتونو په پريښودلو کښې کوم کراهت نشته

قال شارح التنوير رحمه الله ويکرة الفصل بسورة قصيرة وقال ابن عابد بن رحمه الله اما في سورة طويلة بحيث يلزم منه اطالة الركعة الثانية اطالة كفترة فلا يکرة شرح المنية كما اذا كانت سورتان قصيرتان (رد المحتار

ج ۱، ص ۵۱۰) ۲۴ رمضان ۱۳۹۸ هـ

فقط ولله تعالی اعلم

په لومړي رکعت کښې د سورة الناس ويل

سوال يوه سړي په غلطي سره په لومړي رکعت کښې سورة ناس ووايه نو اوس به په دويم رکعت کښې څه وائي؟ له دې څخه د مخکښې سورت ويل خو مکروه دي او د يوه سورت تکرار هم مکروه دی په داسې مجبوري کښې به سړی څه کوي؟ په دويم رکعت کښې به سورة فلق وائي او که په دې کښې به هم سورة ناس وائي؟ په دې باره کښې شرعي حکم صدر کړئ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دويم رکعت کښې به هم سورة ناس وائي د سهو په حالت کښې د سورت تکرار مکروه نه دی

قال في الفتح قرأ في الاول بقل اعوذ برب الناس يقرأ في الثانية هذه السورة ايضاً. (فتح القدير ج ۱، ص ۲۳۳) و في شرح التنوير لا بأس ان يقرأ سورة ويعيدها في الثانية. وفي الشامية افادانه يکرة تنزيها وعليه يحمل جزم القنية بالکراهة ويحمل فعله عليه الصلوة والسلام لذلك على بيان الجواز. هذا اذا لم يضطر فان اضطر بان يقرأ في الاول قل اعوذ برب الناس اعادها في الثانية ان لم يختم نزلان التکرار اهون من القراءة منكوساً بزيادة اما لو غتم القرآن في ركعة فليأت قريباً انه يقرأ من المقرة. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۱۰)

فقط ولله تعالی اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هـ

په لومړي ركعت كښې د سورة الناس شروع كولو او بيرته

پريښودل ئې مكروه دي

سوال امام په غلطۍ سره په لومړي ركعت كښې سورة ناس شروع كړ لېكن فوراً ئې بيرته پريښود او سورة قلئ ئې ووايه آيا په دې صورت كښې كوم كراحت شته او كه نه؟ بيينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د سورة ناس تر شروع كولو وروسته ئې بيرته پريښودل مكروه دي. سورة ناس دې پوره كړې او په دويم ركعت كښې به هم بايد همدغه سورت ووايي

قال في الفتح ولو قصد سورة وافتتح غيرها فاراد تركها الى المقصود كراهة ذلك ولو كان حرفاً واحداً. (فتح

القدیر ج. ۱، ص ۲۳۳) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هـ

په دويم ركعت كښې د مخكښيني سورت تر شروع كولو وروسته

پريښودل مكروه دي

سوال امام صاحب په لومړي ركعت كښې سورة تبت ووايه او په دويم كښې ئې اذا جاء سورت شروع كړ ليكن يو آيت ئې لانه وو پوره كړې چه بيرته ئې پريښود او سورة اخلاص ئې ووايه د دې شرعي څه حكم دی؟ بيينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دويم ركعت كښې ئې بايد هم هغه سورة اذا جاء پوره كړې وای د هغه بيرته پريښودل او سورة اخلاص شروع كول مكروه دي

في شرح التنوير عن القنية قرأ في الاولى الكافرون وفي الثانية الم تر او تبت ثم ذكر يتم وقيل يقطع ويبدأ وفي الشامية افاد ان التنكيس او الفصل بالقصيرة انما يكره اذا كان عن قصد فلو سهوا فلا كما في شرح المنية و اذا انتفت الكراهة فاعراضه عن التي شرع فيها لا ينبغي وفي الخلاصة افتتح سورة وقصد سورة اخرى فلما قرأ آية او آيتين اراد ان يترك تلك السورة ويفتتح التي ارادها يكره اه. وفي الفتح ولو كان اي المقروه حرفاً واحداً.

(رد المحتار ج. ۱، ص ۵۱۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هـ

له يوه سورت څخه بل سورت ته د تللو حكم

سوال د يوه سورت پريښودل او د بل سورت ته يه بلو سره لمونځ صحيح كيږي او كه نه؟ او په دې كېسې فرض او نفل څه فرق سره لري او كه نه؟ سنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ كېږي لېكن به قصد سره داسې كول مكروه دي د فرائضو

او نوافلو په دې کښې يو حکم دی

قال ابن الهمام رحمته الله عليه قال في الخلاصة هذا كله في الفرائض اما في التوافل فلا يكرهه وعدي في الكلمة نظر فانه عليه السلام نهى بـلا عن الانتقال من سورة الى سورة وقال له اذا ابتدأت بسورة فاجتمعها على نحوها حين سمعها ينتقل من سورة الى سورة في العهد (فتح القدير ج ۱ ص ۲۳۲) فقطولنه تعالى اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هـ محري

په لمانځه کښې د ترتيب په خلاف قرائت مکروه دی

سوال په لمانځه کښې د پای له خوا د قرآن مجید په وبلو سره سجدې سهو لازم دی او که نه؟

بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب سجدې سهو نه لازم دی البته په قصد سره داسې کول مکروه دي سهو مکروه نه دي که چیرته په یوه رکعت کښې په قصد سره داسې وکړي نو په فرضو او نفلو دواړو کښې مکروه دي او که چیرته په دویم رکعت کښې مخکښینی سورت ووايي نو بیا یواځې په فرضو کښې مکروه دی او په نفلو کښې نه دی

قال في الهدية واذا قرأ في ركعة سورة وفي الركعة الاخرى او في تلك الركعة سورة فوق تلك السورة يكرهه وكذا اذا قرأ في ركعة أية ثم قرأ في الركعة الاخرى او في تلك الركعة أية اخرى فوق تلك الآية (الى قوله) هذا كله في الفرائض اما في السنن فلا يكرهه (عالمگیری ج ۱ ص ۴۰) وفي الشامية ان التنكيس او الفصل بالقصيرة انما يكره اذا كان عن قصد فلو سهوا فلا وايضا فيها تحت (قوله ولا يكره في النفل شيء من ذلك) واعتراض ح ايضاً بأنهم نصوا بان القراءة على الترتيب من واجبات القراءة فلو عكسها خارج الصلوة يكره فكيف لا يكره في النفل تأمل واجاب ط بان النفل لا تتسع بابه نزلت لكل ركعة منه فعلا مستقلاً فيكون كما لو قرأ انسان سورة ثم سكنت ثم قرأ ما فوقها فلا كراهة فيه (رد المحتار ج ۱ ص ۵۱۱) فقطولنه تعالى اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هـ

قرآن کریم ته په کتو سره قرائت د لمانځه فاسد ونکې دي

سوال په لمانځه کښې چه د قرآن کریم له مخې په قرئت کولو سره لمونځ فاسد یږي او که نه؟ په داسې حال کښې چه پانی نې وانه پوي که چیرته فاسد یږي نو وجه به شی چه وی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لمانځه کښې د قرآن کریم له مخې به تلاوت کولو سره لمونځ فاسد یږي اگر که پانی نې وانه پوي ځکه چه دا له خارج له لمانځه څخه د باندې څخه بلقن دی کوم چه مفسد دی لکه حرنګه چه له خارج سړي څخه د فتحی اخسل د لمانځه مفسد دی

في مفسدات الصلوة من شرح التنوير وقراءته من مصحف اي ما فيه قرآن مطلقاً لانه تعلم الخ وقال ابن

عابدین رحمہ اللہ انہ تلقین من المصحف فصار كما اذا تلقن من غيره. (ردالمحتار ج. ١، ص ٥٨٢)

لفظولہ تعالیٰ اعلم ۲۵ جمادی الآخرہ ۱۳۸۷ ھ

پہ قرائت کنبی د فاحشی غلطی او بیرتہ نی د صحیح کولو حکم

سوال کہ جسرته یو خوک به غلطی سره ووانی لکن سانی فوراً بیرتہ صحیح کړی نو آیا نی لمونځ نی کبړی او که نه؟ بیښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو لمونځ نی کبړی

فی الهدیة: ذکر فی الفوائد لو قرأ فی الصلوة بخطأ فاحش ثم رجع وقرأ صحیحاً قال عندی صلوتہ جائزۃ

۵ شعبان ۱۳۸۷ ھ

لفظولہ تعالیٰ اعلم

(عالمگیریہ ج. ۱، ص ۸۲)

د سورت به مینځ کنبی د یوه ایت د بانی کیدلو حکم

سوال امام صاحب د ماسخوس د نسخہ به لومړی رکعت کسی لم یکنی الیقین کفرؤا من اهل الکسب والمفسر کیف منکرتک حقی تأییدهم الیقین ووايه له رسول من تشبهوا بحقه نی تر قیمته پورې ونه وایه او له و مائتقؤا الیقین حقه نی د سورت بر آخره سوری پورې ونه وایه بر لمسخه وروسته یوه ښاغلي ورته وویل چه لمونځ دی سره ر وگرځول سی ځکه حقه به سل کنبی د درې آیتونو به اندازه قرائت نه دی شوی امام صاحب وویل حقه مو حی موست برسی دی بانی سورت مې ټول ووايه او لمونځ کبړی به دی باده کسی حقه سوی ده حقه اب لمونځ به سره را گرځول کبړی؟ سنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونځ سوی دی د سره ر گرځولو ضرورت نی نشته بې له عذره داسی کون مکروه دی

قال فی الشامیة انتقل فی الركعة الواحدة من آية إلى آية يكرهه وان كان بينهما آيات فلا ضرورة فان سها ثم تذکر يعود مراعاة الترتیب الايات. شرح المنية (ردالمحتار ج. ١، ص ٥١٠) دا حکم هلته دی حقه کله د دوم آیت له محکمنسني آیت سره د لگولو به صورت کسی معنی فاسده نه سی لکه حرنکه چه د سوال به صورت کنبی دی که جسرته نی معنی فاسده شي نو به دی کنبی دا تفصیل دی حقه به لومړي آیت باندی د وقف د کولو به صورت کنبی لمونځ کبړی او که جسرته نی برته له وقف څخه دویم آیت ور سره ولگوه نو لمونځ به کبړی

۲۳ ذی الحجة ۱۳۸۹ ھ

لفظولہ تعالیٰ اعلم

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال امام صاحب سوره غاشيه شروع کړ د (تُسْفَى مِنْ عَثْنٍ آتِيَةٍ) خخه وروسه نو خو اسوه رسوونکي اوله (لِيُذْهَبَ عَنْ جَارِيَةٍ) خخه ولوست آيا په دې صورت کېي لمونځ کسري او که نه اسوه وجر و

الجواب باسم ملهم الصواب که چرته په آيتي باندې بي له وقف خخه محکبي (لِيُذْهَبَ عَنْ جَارِيَةٍ) روانه نو د معني د فساد له وجي لمونځ فاسد شو. که وقف وکړي نو لمونځ صحيح دی د سوه آب په ځي د بل آيت په ويلو کېي دا تفصيل دی چه په معني کېي فساد را نه شي نو په اتفاق سره لمونځ صحيح دی او که چرته په معني کېي فساد راشي نو په لومړي آيت باندې د وقف د کولو په صورت کېي به اتفاق سره لمونځ کېږي او که وقف و نه کړي نو په دې کېي اخلاف دی صحيح حره داده چه لمونځ فاسد ږي

قال في الحاشية وان ذكر اية مكان اية ان وقف على الاولى وقفاً تاماً وابتدأ بالغاية لا تفسد صلوته كما لو قرأ (وَالْيَقِينُ الزَّيْنُونَ) ووقف ثم ابتدأ (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ) لا تفسد صلوته وكذا لو قرأ (إِنَّ الْإِنْسَانَ أَمْنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) ووقف ثم قرأ (أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ) وان لم يقف وقرأ موصلاً ان لم تتغير الاولى بالغاية كما لو قرأ (إِنَّ الْإِنْسَانَ أَمْنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) فلهم جزاءني الحسنی) او قرأ (وَجُودُهُ يُؤَمِّنُ عَلَيْهَا غَيْرَةً) (أُولَئِكَ هُمْ الْكَافِرُونَ عَذَابٌ) لا تفسد صلوته وان تغير المعنى بان قرأ (إِنَّ الْكِبَرَارَ لَنِي يُحْجِمُونَ وَإِنَّ الْفَجَارَ لَنِي يُعِينُونَ) او قرأ (إِنَّ الْإِنْسَانَ أَمْنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) فلهم شَرُّ الْبَرِيَّةِ) او قرأ (وَجُودُهُ يُؤَمِّنُ عَلَيْهَا غَيْرَةً) (أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ عَقَابًا) تفسد صلوته لانه اخبر بخلافها اخبر انه تعاقب به وقال بعضهم لا تفسد صلوته لعموم البلوى والاوّل اصح. (وقال قبيل هذا) عن أبي يوسف رحمه الله فيه روايتان والصحيح هو الفساد لانه اخبر بخلاف ما اخبر الله تعاقب به. (حاشية على هامش تهذيب ج ۳ ص ۱۸۴)

ولها (وَيَجْعَلُهَا الْأَشَقَى) قرأ (الْأَشَقَى) بالتمام وقال ان وصل به (الَّذِي يَضِلُّ النَّارَ الْكُفْرَى) تفسد صلوته وان لم يصل ووقف ثم ابتدأ (الَّذِي يَضِلُّ النَّارَ الْكُفْرَى) لا تفسد صلوته وكذا لو قرأ (وَيَجْعَلُهَا الْأَشَقَى) (الَّذِي يَضِلُّ النَّارَ الْكُفْرَى) ان وصل به (الَّذِي يُؤَيِّنُ مَالَهُ يَتَزَكَّى) تفسد صلوته والا فلا. (حاشية على هامش تهذيب ج ۳ ص ۱۰۰)

ولي علانية وصح لهما في الفساد ان غير المعنى نحو (أَبْنَعَيْنِ) ملاطفة كما لو بدل كلمة بكلمة وغير

المعلى نحو (إِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَهَنَّمَ) وقال ابن عابدین رحمه الله وقيد الفساد في الفتح وغيره عما اذا لم يقف وقفاً تاماً
امالو وقف ثم قال لَفِي جَهَنَّمَ فلا تفسد الخ. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۱۳)

لفظ ولله تعالى اعلم ۲۹ جمادى الثاني ۱۳۹۹ هجری

د (أَشَقَى) په خای د (أَتَقَى) د ویلو حکم

سوال څه فرماني د دين علماء کرام او د شرع متنب مفتیان کرام په دې مسئله کښې چه يوه
سري د جمعې لمونځ وکاوه او په اول رکعت کښې ئې سورة اعلى ووايه او د هغه د آيت (سَيَذَرُ مَنْ
يَتَخَشَّى وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشَقَى الَّذِي يَصِلُ النَّارَ الْكُذْرَى) په خای (وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَتَقَى الَّذِي يُوَفِّي مَالَهُ يَتَزَكَّى وَمَا لِأَحَدٍ
عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى - اى اخر سورة الليل) ووايه بيا ئې پرته له دې چه صحيح ئې کړي رکوع ته لاړ آيا
لمونځ ئې صحيح شو او که نه. او آيا د بيرته را گرځولو ضرورت ئې شته او که نه؟ له حوالي سره
خواب را کړئ

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته ئې په يَخَشَى باندې وقف کړى وي نو لمونځ شوى دى او
که وقف ئې نه وي کړى نو نه دى شوى

وفي العلائمة وصرح الهافان الفسادان غير المعلى نحو رُبِّ الْعَلَمِينَ للاضافة كما لو بدل كلمة بكلمة وغير
المعلى نحو إِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَهَنَّمَ وقال ابن عابدین رحمه الله وقيد الفساد في الفتح وغيره عما اذا لم يقف وقفاً
تاماً امالو وقف ثم قال لَفِي جَهَنَّمَ فلا تفسد الخ. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۱۳)

د دويم رکعت د مکروه اوږدوالي اندازه

سوال په دويم رکعت کښې له لومړي رکعت څخه اوږد سورت وبل مکروه دي د دې زياتوالي
اندازه څه ده؟ څومره آيتونه چه زيات وي نو لمونځ مکروه کيږي؟ همدارنگه دا کراهت په نوافلو
کښې هم شته او که يو څې په فرائضو کښې دى؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په فرائضو کښې په اتفاق سره او په نوافلو کښې د راجع روايت له
مخې د دويم رکعت اوږدوالي مکروه تنزيهې دى د اطالي (اوږدوالي) په اندازه کښې تر ټولو راجع
او آسانه قول دا دى چه په دواړو سورتونو کښې فرق بين او ښکاره وي

قال في العلائمة واطالة الفانية على الاولى يكره تلزيهاً اجمالاً ان يفلت آيات ان تعاربت طولاً وقصر أو لا
اعتبر الحروف والكلمات واعتبر الحلى فحش الطول لا عدد الآيات واستغنى في المهر ما وردت به الشبهة وتظهر
في الفعل عدم الكراهة مطلقاً و ان بأقل لا يكره لانه عليه الصلاة والسلام صلى بالعمودتين وقال من

عابدین رحمہ اللہ علیہ بعد نقل کلام الحلی و الذی تحصیل من مجموع کلامه و کلام القندیہ ان اطلاق کراهۃ اطالۃ
 الغانیۃ بفلات آیات مقید بالصور القصیرۃ المتقاربۃ الایات لظہور الاطالۃ حیث فیہا اما السور الطویلۃ او
 القصیرۃ المتفاوتۃ فلا یعتبر العدد فیہما بل یعتبر ظہور الاطالۃ من حیث الکلمات و ان التحدیث آیات
 السور تین عدداً ہذا ما فہمتہ و اللہ تعالیٰ اعلم۔ (قوله و استثنی فی البحر ما وردت بہ السنۃ) ای کفرائتہ
 علیہ الصلاۃ والسلام فی الجمعۃ والعیدین فی الاولی بالاعلیٰ فی الغانیۃ بالغاشیۃ فأنہ ثبت فی الصحیحین مع ان
 الاولی تسع عشرۃ آیۃ والغانیۃ ستۃ وعشرون و علی ما مر عن شرح المنیۃ لا حاجۃ انی الاستثناء لان ہاتین
 السورتین طویلتان ولا تفاوت ظاہر بینہما من حیث الکلمات والحروف بل ہما متقاربان، وقال تحت (قوله
 مطلقاً) و الاصح کراهۃ اطالۃ الغانیۃ علی الاولی فی النفل ایضاً الحاقاً ہ بالقرض فیما لم یرد بہ تخصیص من
 التوسۃ کجوازۃ قاعدہ بلا عذر ونحوہ و اما اطالۃ الخافۃ علی الغانیۃ و الاولی فلا تکرہ لہا انہ شفع اخرائہ (رد
 المحتار ج ۱، ص ۵۰)

د علامہ ابن عابدین رحمہ اللہ علیہ پہ سورۃ اعلیٰ او سورۃ غاشیہ کنبی د حروفو او کلماتو پہ اعتبار
 سرہ تفاوت لہ غیر ظاہر گنل غیر ظاہر دی ظاہرہ دا دہ چہ د حلبی رحمہ اللہ علیہ د تقریر مطابق پہ او بدو
 سورتونو کنبی دومرہ اندازہ تفاوت غیر ظاہر دی

فقط واللہ تعالیٰ اعلم ۲۲ رمضان ۱۳۹۸ھ

باب التور و النوافل

په وترو کښې د دعاء قنوت په ځای د بلې دعاء د ویلو حکم

سوال یو سړی وایي چه په وترو کښې د دعاء قنوت ویل ضروري نه دی او نه د دعاء قنوت زده کول ضروري دي له دعاء قنوت پرته هم لمونځ کیږي آیا دا خبره صحیح ده؟ بیا نو توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د وترو په دریم رکعت کښې تر سورت وروسته یوه دعاء واجبه ده که چیرته هیڅ یوه دعاء هم ونه وایي نو د لمانځه بیرته راگرځول واجب دي چه هره یوه دعاء یعنی (رَبَّنَا آتِنَا الْخ) یا کومه بله دعاء وایي نو لمونځ صحیح کیږي البته مشهوره دعاء یعنی (اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ - الْخ) وبل مسنون دي د مسنونې دعاء نه زده کول یا سره له یادولو یې په قصد سره پریښودل گناه ده.

قال شارح التنوير رحمه الله في واجبات الصلوة وقراءة قنوت التور وهو مطلق الدعاء وفي الشامية اي القنوت الواجب يحصل بأي دعاء كان قال في النهر واما غصوص اللهم انا نستعينك فسنة فقط حتى لو اتي بغيرة جاز اجماعاً (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴) وايضاً في باب التور من شرح التنوير وقتت فيه ويسن الدعاء المشهور وفي الشامية ومن لا يحسن القنوت يقول ربنا آتانا في الدنيا حسنة الآية وقال ابو الليث يقول اللهم اغفر لي يكررهما ثلاثاً وقيل يقول يارب ثلاثاً ذكره في الذخيرة آه. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۱۴)

فقط ولله تعالى اعلم ۳۰ جمادى الثاني ۱۳۷۵ هجري

د قنوت د تکبير د پاتې کيدلو حکم

سوال په وترو کښې که چیرته د قنوت تکبير پاتې شي نو سجده سهو واجبيږي او که نه؟ بیا نو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د دې په وجوب کښې اختلاف دی په شاميه کښې نې عدم وجوب ته ترجیح ورکړی دی سره له دې د سجده سهو په کولو کښې احتياط دی او د نه کولو گنجائش شته (قوله و کذا تکبير قنوته) اي التور قال في البحر في باب سجود السهو مما الحى به اي بالقنوت تکبيره و جزم الزيلعي بوجوب السجود بتركه و ذکر في الظهيرية انه لو ترك لا رواية فيه وقيل يجب السجود اعتباراً بتكبيرات العيد وقيل لا آه وينتهي ترجيح عدم الوجوب لانه الاصل ولا دليل عليه بخلاف تكبيرات العيد آه. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴)

فقط ولله تعالى اعلم ۲۰ صفر ۱۳۷۶ هجري

د دعاء قنوت تکرار

سوال په وټرو کښې د دعاء قنوت د دوه ځلې په ویلو سره سجده سهو واجبیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په وټرو کښې یوه غیر معینه دعاء وجهه ده او کومه ماثوره دعاء چه په عامه توګه په وټرو کښې لوستل کیږي سنت ده له دې پرته نورې دعاګانې هم له نبی کریم ﷺ څخه ثابتې دي لهذا په دې موقع باندې چه څومره دعاء ګانې ولوستل شي یا نه تکرار وښي نو په هر صورت سجده سهو نه واجبیږي فقط والله تعالی اعلم ٢٧ ربيع الاول ١٣٨٩ هجري

له دعاء قنوت څخه د څه برخې د پرېښودلو یا د هغې د تکرار حکم

سوال که چیرته په وټرو کښې دعاء قنوت نیمه ولوستل شي یا تر هېریدو وروسته بیا له سره شروع شي او پوره ولوستل شي نو آیا په دغو دواړو صورتونو کښې سجده سهو واجبیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له قنوت څخه کومه مختصره برخه یا ټوله اوږده ولوستل شي نو واجب ادا کیږي معروفه دعاء پوره لوستل سنت دي. واجب نه دی لهذا د دې دعاء د کومې برخې پرېښودل یا د ټولې دعاء په دوباره لوستلو سره سجده سهو نه واجبیږي فقط والله تعالی اعلم ٩ محرم ١٣٩٠ هجري

په پنځه وخته لمونځونو کښې ټول سنتونه له نبی کریم ﷺ څخه ثابت دي

سوال یو سړی پنځه وخته لمونځونه کوي او تهجد هم ادا کوي. لیکن سنتونه نه کوي او وائي چه له نبی کریم ﷺ څخه د سنتونو د کولو یا حکم ورکولو هېڅ ثبوت نشته. هیڅ عالم نه شي ناستولی د نوموړي د شریعت له مخې څه حکم لري؟ بینوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب کوم سړی چه وائي چه نبی کریم ﷺ سنتونه نه دي کړي هغه جاهل دی له نبی کریم ﷺ څخه د سنتونو د ادا کولو او امت نه د سرغښت ورکولو او د ځنډ سنتونو په پرېښودلو باندې وعید له صریحو او صحیحو احادیثو څخه ثابت دي

١... عن عائشة رضي الله عنها ان النبي ﷺ يصلي قبل الظهر اربعاً وبعد اربع ركعتين وبعد المغرب ثنتين وبعد العشاء ركعتين وقبل الفجر ركعتين. (رواه مسلم وابوداؤد وابن حنبل)

٢... عن أبي أيوب رضي الله عنه كان يصلي النبي ﷺ بعد الزوال اربع ركعات فقلت مأخذة الصلوة التي تداوم عليها فقال هذه ساعة تفتح ابواب السماء فيها لأحب ان يصعد لي فيها عمل صالح فقلت افي كلهن؟ قال نعم

فقلت بتسليمة واحدة أم بتسليمتين فقال بتسليمة واحدة. (رواه الطحاوي وأبو داود والترمذي وابن ماجه)

قال في الشامية روضة من غير فصل بين الجمعة والظهر فيكون سنة كل واحدة منها أربعاً.

٢.. روى ابن ماجه رحمه الله بأسناده عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما كان النبي ﷺ يركع قبل الجمعة

أربعاً لا يفصل في شيء منهن. (ابن ماجه)

٣.. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال من كان منكم مصلياً بعد الجمعة فلم يصل أربعاً. (رواه مسلم)

٤.. عن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله ﷺ من صابر على اثنتي عشرة من السنة بنى الله له بيتاً في الجنة أربع ركعات قبل الظهر وركعتين بعدها وركعتين بعد المغرب وركعتين بعد العشاء وركعتين قبل الفجر. (رواه

الترمذي وابن ماجه)

٥.. روى الجماعة إلا البخاري رحمه الله من حديث أم حبيبة رضي الله عنها سمعت رسول الله ﷺ يقول ما من عبد مسلم يصلي في كل يوم اثنتي عشرة ركعة تطوعاً من غير الفريضة إلا بنى الله له بيتاً في الجنة. زاد النسائي والترمذي أربعاً قبل الظهر وركعتين بعدها وركعتين بعد المغرب وركعتين بعد العشاء وركعتين قبل صلاة العشاء.

٦.. لا تدعوا ركعتي الفجر ولو طردتكم الخيل. (رواه أبو داود)

٧.. ركعتا الفجر خير من الدنيا وما فيها. (رواه مسلم)

٨.. لم يكن النبي ﷺ على شيء من النوافل أشد تعاهداً منه على ركعتي الفجر. (رواه البخاري)

٩.. قال عليه الصلاة والسلام من ترك أربعاً قبل الظهر لم تغله شفاعتي. (شامية ج ١)

١٠.. وأما الأربع قبل العشاء فأخرج ابن عابدين رحمه الله في حاشيته على البحر المسماة بمنحة الخالق فيها حديثاً وأيضاً يستدل عليها بعبود قوله عليه السلام بين كل اذانين صلاة بين كل اذانين صلاة بين كل اذانين صلاة لمن شاء. (رواه الجماعة) وأما كونها أربعاً فيتمشى على قول أبي حنيفة رحمه الله حيث قال إن الأفضل في صلاة الليل كونها أربع ركعات أو بالقياس على صلاة الظهر والعصر والوجه ظاهر.

فقط والله تعالى اعلم ١٩ صفر ١٣٧٥ هـ

مؤكد سنتونه او نفل به يوه سلام سره د ادا كولو حكم

سوال دلاندنی فتویٰ به بـرد کبسی خیل ختم او حیرنه ولسکی

که جبریه یو جوک د مسینین ب منبهم بر فرسو وروسه دوه رکعه منب له دوه رکعه نفلو سره یو خای کړی او نه یوې جرمی او یوه سلام سره یو ادا کړی او نه یوې حانز دی او که نه سو

سوجروا

جواب هو صحيح دي كه نت دي سنو و كرى سا د نفلو. يا د مطلق لصاحبه سا، دري سا
ني هم ادا كيږي او نفل ني هم د دي تحقيق له تفصيل سره نه عنه المسئلة شرح د مسه لخصي
كښي دي همدارنگه به رد المحتار او داسي نورو كښي هم سته

قال في الدر المختار وسبب بعد المغرب ليكتب من الاقاربين (الى قوله) وهل تحسب المؤكدة من المستحب
ويؤدى الكل بتسليمية واحدة اختار الكمال نعم وفي رد المحتار بعد ذكر الاختلاف واختار هو انه اذا صلي
اربعا بتسليمية او تسليمتين وقع على السنة والمندوب وحقق ذلك لا مزيد عليه واقر في شرح المنية و
المحرر والعهر العتي.

د پورتنی تحقیق به اړه ستاسو څه رایه ده؟ بیا یو بیاناً شافیا

الجواب و منه الصدق و الصواب پورتنی تحقیق صحیح دی لکن له خلاف حجه د وتو په
خاطر جلا جلا ادا کول نې بهر دي د یو ځای کولو د عدم جواز په صورت باندی دی د در مختار
په دې جزئې سره دې تسو ته شبهه نه در لویږي چه صلی اربعا فوق رکعتان بعد طوعه (ای الفجر) لا
تمیزه عن رکعتیها علی الاصح تمیز، لان السنة ما واطب علیه الرسول ﷺ بتحرمة مبتدأة، و کذا فی
الشامیة ایضاً و رحمه. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۳۲) ځکه چه د سهار په سنو کښي مواظبت بنحرمة مبتدأة
ثابت دی او په صورت مسئوله کښي مواظبت علی عدم الضم ثابت نه دی (بعد الظهور رکعتین و اربع
رکعات). دواړه قسمه روایتونه دي په څلور رکعتیزه روایت کښي د (بتسليمتين) تصریح نشته او
متبادر (بتسليمية واحدة) دی

په دوه رکعته نفلو کښي تر قعدې وروسته سهواً د دریدلو حکم

سوال د دوه رکعته نفلو نیت شي و تاپه او تر قعدې وروسته په سهو سره ودرېد او د دریم
رکعت سجده شي لانه وه کړي چه ورپد شو نو بیرته راگرځیدل بهتر دی او که حور رکعت به پوره
کوي؟ بیا تو جروا

الجواب و منه الصدق و الصواب د دویمې شفعی پوره کول بهتر دی د دی لاره چه سره را
گرځیدو کښي د دویمې شفعی بطلو الی لازمې سره نه دی د دویمې شفعی سوره کول ضروري نه
دي ځکه چه د اتمام وجوب مفید دی په فساد شروع کولو سره او په صورت مسئوله کسی نه
قصد سره شروع وجود نه لري (لزم نفل شرع فيه قصداً). (شرح التتویر باب النوافل) داسی داسی د
تفصیل په (باب الصلوة وما يتعلق بها) کښي د فساد دوه مرتب، سر عنوان لاندی نی ملا حفظه کړی

د و ترو له قنوت سره د قنوت نازل د يو خای کولو حکم

سوال څه فرماني د دين علماء کرام په دې مسئله کښې چه که چيرنه يو څوک په و ترو کښې د دعاء قنوت سره قنوت نازل هم وواني نو لمونځ نې صحيح کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په و ترو کښې (اللهم انا نستعينك - الخ) او (اللهم اهدنا - الخ) ويل ماثور دي له دغو دواړو سره نوره دعاء که هم وغواړي نو يو خای کولی نې شي

قال ابن عابدین رحمته الله قال في شرح المدينة و الصحيح ان عدم التوقيت فيما عدا المأثور لان الصعابة عليه السلام عنهم اتفقوا عليه ولانه ربما يجرى على اللسان ما يشبه كلام الناس اذا لم يوقت ثم ذكر اختلاف الالفاظ الواردة في اللهم انا نستعينك الخ ثم ذكر ان الاولى ان يضم اليه اللهم اهدني الخ وان ما عدا هذين فلا توقيت فيه ومنه ما عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما انه كان يول بعد عذابك الجهد بالكفار ملحق اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات والف بين قلوبهم واصلح ذات بينهم وانصرهم على عدوك وعدوهم اللهم العن كفرة الكتاب الذين يكلدون رسلك ويقا تلون اوليائك اللهم خالف بين كلمهم وزلزل اقدامهم والزل عليهم بأسك الذي لا يرد عن القوم المجرمين. (رد المحتار ج ١ ص ٦٢٢)

لَقُطُولُهُ تَعَالَى عَلِمَ ١٦ حوال ١٣٨٦ هـ - مجرى

په و ترو کښې د دوه تشهدونو ثبوت

سوال څه فرماني د دين علماء کرام په دې مسئله کښې چه د و ترو درې رکعتونه که چيرته په يوه سلام سره ادا شي نو د و ترو به يواځې په آخري رکعت کښې تشهد ويل کيږي ائ که په دويم رکعت کښې هم بايد وويل شي لکه څرنگه چه د ماښام د درې رکعت فرض لمانځه کښې چه په دويم او دريم رکعت کښې تشهد ويل کيږي

زيد واني چه په دريو رکعتو و ترو کښې يواځې په آخري رکعت کښې يو ځل د تشهد ويل له نبي کریم عليه السلام افاده ابي و امي څخه ثابت دی د پوښتنې وړ خبره دا ده چه يو داسې صحيح حديث چه پکښې دوه ځلې تشهد ثابت وي يعني دا چه رسول الله عليه السلام به چه کله و تر ادا کاوه نو په دويم او درېم رکعت دواړو کښې د تشهد ويل ترې ثابت وي. وليکئ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لاندیني حديثونو کښې د دوه ځلې تشهد ويلو صراحت شته

١... عن عائمة عليها السلام قالت قال رسول الله عليه السلام الوتر ثلاث ثلاث المغرب رواه الطبراني في الاوسط.

۱... عن الفضل بن عباس رضي الله تعالى عنهما قال قال رسول الله ﷺ الصلوة مغلي مغلي تشهد في كل ركعتين الحديف (مشكوة ص ۷۷) دا حديث اگر که د نوافلو په باره کښې دی لکن په هرو دوه رکعتونو کښې د تشهد ویلو عموم و تر ته هم شامل دی

۲... عن عبد الله بن مسعود رضی الله عنه قال الوتر ثلاث كوتر النهار صلوة المغرب. (رواة الطحاوی) فيه دلالة على ان الوتر ثلاث ركعات وتشهده بصلوة المغرب يفيد وجوب القعدة على الركعتين ايضاً كما في المشته به و يشعر بمنع نقصه عن الفلأ ايضاً كما في المغرب وهذا صحيح موصول.

۳... عن حفص بن سليمان عن ابان بن ابي عياش عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله رضي الله تعالى عنه قال ارسلت ابي ليلة لتبصر عند النبي ﷺ فتعظير كيف يوتر فصل ما شاء الله ان يصل حتى اذا كان آخر الليل واراد الوتر قرأ بفتح اسم ربك الاعلى في الركعة الاولى وقرأ في الثانية قل يا أيها الكافرون ثم قعد ثم قام ولم يفصل بينهما بالسلام ثم قرأ بقل هو الله احد حتى اذا فرغ كبر ثم قنت فدعا عما شاء الله ان يدعو ثم كبر وركع آخر اخرجه الحافظ ابن عبد البر في الاستيعاب له ولم يتكلم عليه بشيء. (اعلام السنن ج ۲ ص ۵۱)

نقط والله تعالى اعلم ۹ رمضان ۱۳۸۶ هجري

د وټرو جماعت د رمضان له مياشتې سره تخصیص

سوال له رمضان څخه پرته په ټول کال کښې د وټرو جماعت ولې نه کیږي. د دې څه علت دی؟
بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د وټرو جماعت د تراویحو د جماعت تابع دی. د دې لپاره دا له رمضان سره مخصوص دی

قال ابن عابدین رحمه الله الذي يظهر ان جماعة الوتر تبع لجماعة التراويح وان كان الوتر نفسه اصلاً في ذاته لان سنة الجماعة في الوتر انما عرفت بالاثار تابعة للتراويح. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۲۳)

نقط والله تعالى اعلم ۹ رمضان ۱۳۸۶ هجري

د ستو او نوافلو لپاره د مطلق لمونځ نیت کافي دی

سوال د جمعې تر فرضو وروسته د ستو او نوافلو په نیت کښې دا ويل مستحب دی چه تر جمعې وروسته سنت ادا کوم یا د همدې وخت نوم واخلي مثلاً په دی نوکه چه حلوز رکعته تر جمعې وروسته سنت ادا کوم مخ می د قبلې په لور الله اکبر او په زړه کښې به چه زده کوي. تر جمعې د وروسته وخت او که د همدې وخت او د جمعې تر فرضو مخکښ په سسو کښې به جمععه

سادوی و که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په سنتو او نوافلو کښې مطلق د لمانځه نیت کافي دی که هغه د جمعی سنت وي یا د نورو وختونو سنت یواځې په زړه کښې نیت کافي دی. په ژبې سره څه ویل ضروري نه دي که چېرې څوک ووايي نو بهتر دي

قال فی التنویر والمعتبر فیها عمل القلب للأمر للارادة وهو ان يعلم بداهة انی صلوۃ یصلی والتلفظ بها مستحب وقیل سنة (الی قوله) وکفی مطلق لیه الصلوۃ للقل وسنة وتراویح فی الشرح علی المعتمد اذ تعینها بوقوعها وقت الشروع والتعین احوط. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۸۸)

لفظوله تعالی اعلم ۸ ربیع الاول ۱۳۸۸ هجری

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال له زید څخه د ماسپښین تر فرضو مخکښې څلور سنتونه پاتې شول. د جماعت تر پای ته رسیدو وروسته زید د دوه رکعتو سنتو نیت وکړ او په لمانځه کې شروع وکړه تر قعدې وروسته سهواً ودریده او د څلورو رکعتو نیت کې وکړ نو آیا دا د څلورو مخکښینو سنتونو په ځای دریرې او که د دوو وروستنیو؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په سنتو او نفلو کښې پرته د رکعتونو له تعیین څخه د مطلق لمانځه نیت کافي دی لهذا څلور مخکښیني سنتونه ادا شول. دوه وروستني دې بیا وکړي
قال فی التنویر وکفی مطلق لیه الصلوۃ للقل وسنة وتراویح، فی الشامیه بأن یقصد الصلوۃ بلا قید لقل او سنة او عدد. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۸۸) لفظوله تعالی اعلم ۲۶ جمادی الاولی ۱۳۹۰ هجری

که چیرته د ماسپښین څلور مخکښیني سنتونه پاتې شي نو د وخت په دننه کښې ئې بیرته را ګرځول سنت مؤکد دي

سوال د جمعی او ماسپښین څلور مخکښیني مؤکد سنتونه که چیرته له چا څخه یانې شي نو تر فرضو وروسته ادا کول به ئې سنت مؤکد وي او که به نفل وي؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب تر فراتسو وروسته ادا کول ئې هم سنت مؤکد دي

قال ابن عابدین رحمه الله (قوله علی انها سنة) ای اتفاقاً ومافی الخاتمة وغیرها من انها نفل عند سنة عندها فهو من تصرف المصنفین لان الملک کور فی المسألة الاختلاف فی تقدیمها وتأخیرها والاتفاق علی قضائها وهو اتفاق علی وقوعها سنة كما حققه فی الفتح وتبعه فی البحر والنهر وشرح المنیة. (رد المحتار ج ۱ ص ۹۴)

چه تر و ترو وروسته د فرض لمانځه فساد معلوم شي نو د وترو بيا اعاده نشته

سوال زید د ماسخوتن تر سنتو وروسته څلور رکعتہ فرض یواځې ادا کړ لیکن په هیره سره نې د څلورو په ځای دوه رکعتہ وکړل او د سنتو او وترو تر ادا کولو وروسته ور په زړه شو چه فرض خومی دوه رکعتہ ادا کړي دي نو اوس د سنتو او وترو هم بیرته را گرځول ضروري دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب وتر د فرضو تابع نه دي لیکن دوه رکعتہ مؤکد سنت د فرضو تابع دي لهذا د فرضو د نه صحیح والي له وجې د وترو بیرته را گرځول لازم نه دي. او دوه رکعتہ سنت به را گرځوي.

قال في الشامية عن ح لوصلي العشاء بلا وضوء والوتر والسنة لا الوتر. (رد المحتار)

ج. ۱ ص. ۲۸۱ فقط والله تعالى اعلم ۲ صفر ۱۳۸۸ هجری

تر و ترو وروسته معلومه شوه چه په فرض لمانځه کښې ئې سجده سهو نه ده کړې

سوال زید لمونځ ورکړ او سجده سهو پرې واجبه شوې وه لیکن د ناپوهي له وجې نې سجده سهو و نه کړه چه کله مقتديان له سنتو. نقلو او وترو څخه فارغ شول نو بيا غلي زید صاحب پوه شو چه په ما باندې خو سجده سهو واجبه وه. بيا هغه دویم جماعت ورکړ نو د پوښتنې وړ خبره دا ده چه مقتديانو چه کوم سنت او داسې نور ادا کړي دي آیا هغه به هم اوس له فرضو سره بیرته را گرځوي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب دوه رکعتہ سنت مؤکد دي دوباره ادا کړي. وتر چونکه مستقل لمونځ دی د دې لپاره دي هغه نه را گرځوي.

قال في الشامية لوصلي العشاء بلا وضوء والوتر والسنة لا الوتر لانه ادا لا ناسيا ان

العشاء في فمته فسقط الترتيب افاد ح. (رد المحتار ج. ۱ ص. ۲۸۱)

فقط والله تعالى اعلم ۲ ربيع الاول ۱۳۹۰ هجری

چه فرض صحیح شوی نه وي اداء شوي نو وروستني سنت دي دوباره ادا کړي

سوال د چا د ماسخوتن فرض صحیح نه شو. مثلاً سجده سهو سړی واجبه وه او هره ئې وه او تر سلا وروسته تر نور لمانځه یعنی سنت، نوافل او ورو وروسته ور په زړه شو نو د فرضو تر گرځولو وروسته د سنتونو. نوافلو او وترو اعاده هم لازمه ده او که نه؟ الحمد للّٰه ښه خبره و تر په

غلطی. سره دوه رکعته ادا کړي او وروسته یې نفل هم کړی وي او تر نفلو وروسته ور په ږه می جه و تر خو می دوه رکعته کړي. نو آیا د نفلو اعاده هم واجبه ده او که یو څې به و تر بیرته را گرځوي^۱ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر فرضو وروسته ستنونه د فرضو تابع دي لهذا د دغو ستنونو اعاده ضروري ده د وترو او نوافلو اعاده ضروري نه ده

قال في الشامية لو صلى الوتر ناسياً انه لم يصل العشاء ثم صلاها لا يعيد الوتر لقولهم انه لو صلى العشاء بلا وضوء والوتر والسنة به يعيد العشاء والسنة لا الوتر لانه اذا ناسياً ان العشاء في ذمته فسقط الترتيب الفادة ح. (رد المحتار ج. ۱ ص ۲۸۱) فقط والله تعالى اعلم ۲۲ ربيع الاول ۱۳۸۹ هجري

د فرضو يا تراويحو د يواځې ادا کوونکي لپاره د وترو

په جماعت کښې د شريکيدو حکم

سوال که چيرته يو څوک د فرضو د جماعت تر پای ته رسيدو وروسته راشي او فرض يواځې ادا کړي او په تراويحو کښې شريک شي نو د وتر له جماعت سره ادا کولی شي او که نه؟ همدارنگه که چيرته د تراويحو جماعت هم ترې تير شوی وي نو د وترو په جماعت کښې شريکيدلی شي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د شامي د تحرير مطابق که چيرته فرض او تراويح يا نې صرف فرض منفرداً ادا کړی وي نو د وترو په جماعت کښې شرکت مکروه دی او که چيرته نې فرض په جماعت سره کړی وي ليکن تراويح نې يواځې کړي وي نو وتر له جماعت سره ادا کولی شي

قال في العلائية ولو لم يصلها أي التراويح بالامام أو صلاًها مع غيره إلا ان يصل الوتر معه بقي الوتر كلها الكل هل يصلون الوتر بمجاعة للمراجع وقال ابن عابد بن رحمه الله تحت (قوله ولو لم يصلها الخ) رأيت القهستاني ذكر تصحيح ما ذكره المصنف ثم قال لكنه اذا لم يصل الفرض معه لا يتبعه في الوتراته. فقوله ولو لم يصلها أي و قد صلى الفرض معه لكن ينهي ان يكون قول القهستاني معه احترازاً عن صلواتها منفرداً أما لو صلاًها جماعة مع غيره ثم صلى الوتر معه لا كراهة تأمل. (قوله بقي الخ) الذي يظهر ان جماعة الوتر تبع لجماعة التراويح وان كان الوتر نفسه أصلاً في ذاته لان سنة الجماعة في الوتر إنما عرفت بالاثراً تابعه للتراويح على انهم اختلفوا على الفضلية صلاتها بالجماعة بعد التراويح كما يأتي. (رد المحتار ج. ۱ ص ۲۹۲)

۱ - الضمير عائد الى الفرض فكان ينهي تد كبره وكذا في قوله صلاًها والله اعلم. ۱۲ رشيد احمد

وقال الرازي رحمه الله (قوله الذي يظهر ان جماعة الوتر تبع لجماعة التراويح) الذي يظهر ان جماعته تبع لجماعة الفرض لا التراويح فان المفهوم من قول المصنف ولا يصل الوتر الخ انه يصل جماعة في رمضان فيجعل بعبودته حتى يوجد ما يقتضي تخصيصه بما اذا صلى التراويح جماعة لعدم التقيد بما اذا صلى الفرض جماعة نقله القهستاني (التعريض المختار ج ١ ص ١٢)

ليكن د علامه حلي رحمه الله تحقيق دا دي چه په هر صورت كنبې د وترو په جماعت كنبې شاملېدلى شي البته كه چيرته يو خوك فرض هم په جماعت سره ادا نه كړي نو دا هغه دې تراويح او وترو له جماعت سره نه كوي په دې صورت كنبې د تراويحو له جماعت څخه ممانعت مصرح دى. د وترو صراحت نه دى تر سترگو شوى ليكن ظاهره خبره ده چه د دې هم همدغه حكم دى ځكه چه د وترو جماعت د فرضو او تراويحو د جماعت تابع دى

قال الحلبي رحمه الله في شرح المنية الصغير فاتته تروحة او ترويحان وقام الامام الى الوتريوتر مع الامام ثم بقى ما فاتته واذا لم يصل الفرض مع الامام قيل لا يتبعه في التراويح ولا في الوترو وكذا اذا لم يصل معه التراويح لا يتبعه في الوترو والصحيح انه يجوز ان يتبعه في ذلك كله حتى لو دخل بعد ما صلى الامام الفرض وشرع في التراويح فانه يصل الفرض اولاً ووحدة ثم يتابعه في التراويح. وفي القنية لو تروكوا الجماعة في الفرض ليس لهم ان يصلوا التراويح جماعة. (صغيري ص ٢١٠) وفي الدرر فصليه وحاده يصلها معه وفي الشامية اما الوصلية بجماعة الفرض وكان رجل قد صلى الفرض وحده فله ان يصلها مع ذلك الامام لان جماعتهم مشروعة فله الدخول فيها معهم لعدم المحذور. (رد المختار ج ١ ص ٦٢٢) د علامه او شامي له دغو عبارتو نو څخه ثابتې شوه چه چا فرض له جماعت سره نه وي ادا كړى نو تراويح له جماعت سره ادا كولئ شي د دې مقتضى هم همدغه ده چه په دې صورت كنبې چه وتر دې له جماعت سره جنز شي ځكه چه تراويح د فرضو تبع دي و وتر خائنه مستقل لمونځ دى قال العلامة الطحطاوى رحمه الله (قوله فليراجع) قضية التعليل في المسألة السابقة لقولهم لانها تبع ان صلى الوتر بجماعة في هذه الصورة لانه ليس بتبع للتراويح ولا للعشاء عند الامام رحمه الله (طحطاوى على الدرر ج ١ ص ٢١٤) چه كله د فرضو د جماعت پريښوونكى د تراويح په جماعت كنبې شريكيدلى شي نو د مستقل لمانځه بعني وترو به جماعت كنبې خو په طريقه اولي سره شركت جائز دى

لفظ ولله تعالى اعلم ٣ رجب ١٣٨٦ هجري

که د فرضو او وترو جلا جلا امامان وي نو کراهت نه لري
سوال چه يو امام فرض لمونځ ورکړي او بل امام د ورو لمونځ ورکړى نو آيا داسې کول څه

حکم لري؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بې له کراهته جائز دي لېاقلنما فی المسألة السابقة عن الشامية يلحق ان يكون قول القهستاني معه احترازاً عن صلواتها منفرداً أما لو صلّاها جماعة مع غيره ثم صلى الوتر معه لا كراهة تأمل. (رد المحتار ج ١، ص ٦١٢) فقط والله تعالى اعلم ٢ رجب ١٣٨٦ هـ

د سهار د جماعت په وخت کښې د سنتو ادا کول

سوال چه کله د سهار جماعت ودرېږي نو آیا سنت څوک ادا کولی شي او که نه؟ که نه؟ کولای شي نو په کوم صورت کښې به نه؟ ادا کوي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: چه له امام سره په تشهد کښې د شريکيدو هيله نه وي نو سنت دې ادا کړي څومره چه کيدلی شي د جماعت له ځای څخه دې جلا او گوښی ادا کړي که چيرته له جومات څخه د باندې کوم ځای نه وي نو د کوم ديوال يا ستني شاته دې ادا کړي. د صف شاته نه پرت له کوم حائل څخه ادا کول مکروه تحریمي دي البته که جومات دوه برخې وي نو په دويمې برخې کښې نه ادا کولو گنجائش شته.

قال فی شرح التنوير واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسلامتها ترکها لكون الجماعة اکمل والا بان رجاء ادراك رکعة فی ظاهر المذهب وقيل التشهد واعتادة المصنف والشر لبلالی تبعاً للمهر لکن ضعفه فی النهر، لا یترکها بل یصلیها عند باب المسجد ان وجد مکاناً والا ترکها لان ترکها مکروه مقدم علی السنة، وفي الشامية (قوله لکن ضعفه فی النهر) قلت لکن قواة فی فتح القدير (القول) لان المداړ هنا علی ادراك فضل الجماعة وقد اتفقوا علی ادراك التشهد فیأی بالسنة اتفاقاً كما اوضحه فی الشر لبلالية ايضاً واقرة فی شرح المنية و شرح نظم الكنز وحاشية الدر لنوح أفندی وشرحها للشيخ اسفعليل ونحوه فی القهستاني وجزمه به الشارح فی مواقيت الصلوة (قوله عند باب المسجد) ای خارج المسجد كما صرح به القهستاني وقال فی العناية لانه لو صلّاها فی المسجد کان متغفلاً فيه عند اشتغال الامام بالفريضة وهو مکروه فان لم یکن علی باب المسجد موضع للصلوة یصلیها فی المسجد خلف سارية من سوارى المسجد واشدها کراهة ان یصلیها مخالطاً للصف مخالفاً للجماعة والذى یلی ذلك خلف الصف من غیر حائل أو مقله فی النهایة والمعراج وقال تحت (قوله والا ترکها) اذا کان للمسجد موضعان والا امام فی احدهما ذکر فی المحيط انه قیل لا یکره لعدم مخالفة القوم وقیل

پکړه لاهېما کيکښان واحد قال فاذا اختلف المشايخ فيه فالأفضل ان لا يفعل قال في التبر وفيه الفائدة انها تلايمية الخ لكن في الحلية قلت وعدم الكراهة اوجه للأثر التي ذكرناها هـ. (رد المحتار ج ۳، ص ۴۱)

فقط والله تعالى اعلم ۱۱ رمضان المبارك ۱۳۹۳ هجري

د سهار د سنتو په داسې ځای کښې ادا کول چه د امام قرائت اوریدل کیږي

سوال که چیرته داسې جومات وي چه بله برخه ونه لري او په هغه کښې د سهار جماعت ولاړ وي نو د سهار سنت به سړی چیرته ادا کوي؟ که چیرته د صف شا ته ادا شي نو قرائت اوریدل کیږي یینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د سهار سنت باید په کور کښې ادا شي او بیا جومات ته لاړ شي خصوصاً په داسې حال کښې د جماعت د دریدو وخت پوره شوی وي که چیرته ئې په کور کښې ادا نه کړي نو له جومات څخه دې د باندې ادا کړي که چیرته د باندې هم ځای نه وي نو په جومات کښې دې د کوم دیوال یا ستنې شا ته ادا کړي د امام د قرائت په اوریدلو کښې کوم حرج نشته د صف شا ته پرته له کوم حائل څخه د سنتو ادا کول مکروه تحریمي دي.

فقط والله تعالى اعلم ۱۶ رمضان المبارك ۱۳۹۳ هجري

د نفلو په دویم رکعت کښې د قعدې د هیریدلو حکم

سوال له زید څخه د نفلو آخري قعده پاتې شوه او د دریم رکعت تر سجدې وروسته ور په زړه شو آیا د سجده سهو په کولو سره ئې لمونځ کیږي او که نه؟ او که به بیرته راگرځول ئې پرې واجب دي؟ که چیرته آخري قعده وکړي او بیا سهواً ودریږي او دریم رکعت هم ادا کړي او بیا ور په زړه شي نو څه حکم به ئې وي آیا په دې صورت کښې هم په سجده سهو سره ئې لمونځ صحیح کیږي او که نه؟ یینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لومړي صورت کښې که چیرته د دریم رکعت تر سجدې مخکښې وریاد شي نو قعدې ته بیرته را وگرځي او که چیرته د دریم رکعت تر سجدې وروسته ور په زړه شي نو یو بل رکعت دې هم ور سره یو ځای کړي او څلور دې پوره کړي په آخر کښې دې سجده سهو وکړي که چیرته په همدې دریم رکعت باندې سجده سهو وکړي او سلام وگرځوي نو لمونځ فاسد ږی. دوه رکعته بیرته ادا کول پری واجب دی

په دویم صورت کښې په سجده سهو سره دوه رکعتونه صحیح کیږي چونکه د دریم رکعت خوا ته په سهو سره نللی دی ددې لپاره د هغه په مابولو سره د دویمې شفعي قضاء پرې نه واجبیږي په

دې صورت کښې بهتره داده چه څلور رکعت بهره کړي د څلورو رکعتونو د پوره کولو په صورت کښې سجده سهو واجبه نه ده

قال في التدوير وقضي ركعتين لو نوى اربعاً ونقض في الشفع الاول والثاني وفي العلانية اي وتشهد للاول والاي فسد الكل اتفاقاً والاصل ان كل شفع صلوة الابعاض اقتداء لو نذر او ترك قعود اول وفي الشامية (قوله او الثاني) اي وكذا يقضي ركعتين لو اتم الشفع الاول بقعدته ثم شرع في الثاني فنقضه في خلاله قبل القعدة فيقضي الثاني فقط لتمام الاول لكن ينبغي وجوب اعادة الاول لترك واجب السلام مع عدم الجبارة بسجود سهو كما هو الحكم في كل صلوة ادبت مع ترك واجب (قوله او ترك قعود اول) لان كون كل شفع صلوة على حدة يقتضي افتراض القعدة عقبيه فيفسد بتركها كما هو قول محمد وهو القياس لكن عندها لنا قام الى الثالثة قبل القعدة فقد جعل الكل صلوة واحدة شبيهة بالفرض وصارت القعدة الاخيرة هي الفرض وهو الاستحسان وعليه فلو تظعن بثلاث بقعدة واحدة كان ينبغي الجواز اعتباراً باصلوة المغرب لكن الاصح عدمه لانه قد فسد ما اتصلت به القعدة وهو الركعة الاخيرة لان التنفل بالركعة الواحدة غير مشروع فيفسد ما قبلها. (رد المحتار

ج ۱ ص ۶۴) فقط والله تعالى اعلم ۱۳ شوال ۱۳۹۹ لـ مجرى

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال . که چیرته یو څوک د نفلو په دویم رکعت باندې قعده و نه کړي او سهواً ودرېږي او د دویم رکعت تر سجدې وروسته ورپاڅي او څلورم رکعت ورسره یو ځای کړي په آخر کښې سجده سهو وکړي نو آیا د ده دوه رکعتونه شول او که څلور؟ د نفلو په هرو دوه رکعتونو باندې قعده فرض ده له دې څخه معلومېږي چه په دې صورت کښې دوه رکعتونه ئې صحیح کېږي آيا دا صحیح ده او که څنگه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د قیاس مقتضی خو دا ده چه ټول لمونځ دې فاسد شي اوله شفع د فرض قعدي د پرېښودو له وجې او دویمه شفع د دې لپاره چه هغه به اولې شفع باندې مېني ده و المېني علی فاسد فاسد لیکن د استحسان له مخې څلور واړه رکعتونه صحیح دي د دې لپاره چه د دویمې شفع په شروع کولو سره له فرائضو سره د تشبیه له وجې د نوافلو د اولې قعدي فرضیت په وجوب باندې تبدیل شو او د واجبو د نقصان پوره والی په سجده سهو سره وشو چونکه فرائض تر څلورو زیات نه دي د دې لپاره په نوموړي صورت کښې استحسناتاً صحت یواځی له څلورو رکعتونو سره مخصوص دی له څلورو څخه د زیاتو رکعتونو د ادا کولو په صورت کښې لمونځ فاسد یږي همدارنگه د دریو رکعتونو په ادا کولو سره هم لمونځ فاسد ږي

خكه چه په دې كښې اكر كه د ماښام له لمانځه سره تشبېه شته ليكن د نفلو يو ركعت غېر مشروع دى او دا يو ركعت ما قبل لره هم فسودي

والاصل ان كل شفع صلوة الابعراض اقتداء بوندراو ترك قعود اول، وفي الشامية (قوله او ترك قعود اول) لان كون كل شفع صلوة على حدة يقتضي افتراض القعدة عقبه فيفسد بتركها كما هو قول محمد وهو القياس لكن عندها لما قام الى الثالثة قبل القعدة فقد جعل الكل صلوة واحدة شبيهة بالفرض وصارت القعدة الاخيرة هي الفرض وهو الاستحسان وعليه فلو تطوع بثلاث بقعدة واحدة كان ينبغي الجواز اعتبارا بصلوة المغرب لكن الاصح عدمه لانه قد فسد ما اتصلت به القعدة وهو الركعة الاخيرة لان التغفل بالركعة الواحدة غير مشروع فيفسد ما قبلها. ولو تطوع بست ركعات بقعدة واحدة قيل يجوز والاصح لا، فان الاستحسان جواز الاربع بقعدة اعتبارا بالفرض وليس في الفرض ست ركعات تؤدى بقعدة فيعود الامر الى اصل القياس كما في الهدايع. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۳۸) فقط والله تعالى اعلم ۲۲ ذيقعدة ۱۳۹۹ هجرى

د وترو د آخري قعدي د هيريدلو حكم

سوال كه چيرته د وترو آخري قعده و نه كړي او څلورم ركعت هم ادا كړي. بيا ور ياد شي نو د سجده سهو تر كولو وروسته وتر وشول او كه دوباره ادا كول ئې واجب دي؟ او كه چيرته آخري قعده وكړي او څلورم ركعت ته ودرېږي او تر سجدې وروسته ور په زړه شي نو آيا بيا هم د سجده سهو په كولو سره ئې وتر ادا كيږي او كه نه؟ په دواړو صورتونو كښې سجده سهو واجبېږي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته په وترو كښې آخره قعده و نه كړي او څلورم ركعت ادا كړي نو وتر ئې نه ادا كيږي بلكه دا ركعتونه نفل گرځي. د سجده سهو ضرورت نشته او د وترو له سره ادا كول واجب دي لكه څرنگه چه د فرضو آخره قعده څوك و نه كړي او پنځم ركعت ادا كړي نو د دې ركعت له ضائع كيدو څخه د ساتنې لپاره شپږم ركعت هم ورسره يو ځاى كيږي او دا ټول ركعتونه نفل گرځي

قال في التنوير ولو سها عن القعود الاخير عادما لم يقيدها بسجدة وان قيدها تحول فرضه نفلًا برفعها وضم سائسة ان شاء ولا يسجد للسهو على الاصح. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۸)

او كه چيرته د وترو تر آخري قعدي وروسته ئې څلورم ركعت ادا كړ نو وتر ئې صحيح شول بهتره دا ده چه يو بل ركعت هم ورسره يو ځاى كړي تر څو چه دوه ركعتنه ئې نفل شي كه ئې التنوير و

ان تعد في الاربعة ثم قام عادوسلم وان سجد للغامسة سلبوا وظم اليها ساحة لتصور الركعتان نفلًا وسجد
للسهو. (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠)

په دواړو صورتونو کښې وتر په فرضو باندې قیاس کيږي ځکه چې وتر هم عملاً فرض دي کما
قال صاحب التنوير هو فرض عملاً. (رد المحتار ج ١ ص ٦٢١)

لنقط والله تعالى اعلم ١٠ شوال ١٣٨٧ هجري

د سهار ستونه څلور رکعت ادا کول

سوال يو چا د سهار د ستونځو آخره قعده ونه کړه و د درېم رکعت تر ادا کولو وروسته ور ياد شو
او څلورم رکعت ئې هم ورسره يو ځای کړ او سجده سهو ئې وکړه خپل لمونځ ئې پای ته ورساوه نو
آيا سنت ئې وشول او که نه؟ يعنې دوه رکعت سنت او دوه رکعت نفل او که څلور واړه نفل
وگرځيدل او سنت به بيا له سره ادا کوي؟ شرعاً د دې په حکم دى؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې دوه رکعت سنت شول او دوه رکعت نفل شول.
چونکه دا نفل قصد نه دي ادا شوي نو د دې لپاره په مکروه وخت کښې ئې راتلل څه پروا نه لري.
فائده په نوموړي صورت کښې څلورم رکعت يو ځای کول واجب دي ځکه چې په درېم رکعت
باندې په سلام گرځولو سره لمونځ فاسديږي او اوله شفيع څرنگه چې په قصد سره شروع شوې ده د
دې لپاره د هغې پوره کول واجب دي. فاسدول ئې جائز نه دي البته که چيرته د سهار په فرضو
کښې دا صورت پېښ شي نو بهتره دا ده چې په درېم رکعت باندې سلام وگرځول شي او څلورم
ورسره يو ځای نه کړي ځکه چې د قعدي په پريښودو سره لمونځ نفل شو نو د نفلو اوله شفيع په قصد
سره نه ده شروع شوې لهدا پوره کول ئې واجب نه دي او په مکروه وخت کښې اگر که د داسې
نوافلو پوره کول جائز دي ليکن ترک ئې بهتر دي

که چيرته د مازديگر د لمانځه آخره قعده پاتې شي او د پنځم رکعت سجده وکړي نو شپږم
رکعت ورسره يو ځای کول واجب نه دي په پنځم رکعت باندې په سلام گرځولو سره لمونځ
فاسديږي او دا فاسدول جائز دي لېذا کړاؤ في صلوٰة الفجر. البته په مازديگر کښې د شپږم رکعت يو
ځای کول بهتر دي ځکه چې د آخرې قعدي په پريښودو سره فرض به نفلو بدل شول نو دا په مکروه
وخت کښې را نه غلل ځکه چې کراهت خود مازديگر تر فرضو وروسته وي او په نوموړي صورت
کښې خو تر اوسه فرض نه دى ادا شوى له دې امله پوره کول ئې اولی يعنې بهتر دي کذا في

د اشراق، خابنت او اوآينو رگهتونه

سوال د اشراق، خابنت او اوآينو کم تر کمه او له زيات نه زيات خو خو رکعونه دى "سوال" توغروا

الجواب باسم ملهم الصواب اشراق او خابنت کم تر کمه دوه دوه رکعته دي اشراق له زيات څخه زيات څلور رکعته دى او خابنت له زيات نه زيات دولس رکعته. اوآين سره له مؤکدو سننو کم تر کمه شپږ او له زيات نه زيات شل رکعته دى

عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من صلى الفجر في جماعة ثم قعد يذكر الله حتى تطلع الشمس ثم صلى ركعتين كانت له كأجر حجة وعمره قال قال رسول الله ﷺ تأمة تأمة تأمة (ترمذى ج ١، ص ١٠٩) عن نعيم بن عمار رضي الله عنه قال سمعت رسول الله ﷺ يقول يقول الله عز وجل يا ابن ادم لا تعجزني من اربع ركعات في اول نهارك اكفك اخره. (ابو داؤد ج ١، ص ١٢٩) وفي العلائقية عن المنية اقلها (صلوة الضحى) ركعتان واكثرها اثنا عشر واوسطها ثمان وهو افضلها كما في الدخائر الاشرفية لثبوته بفعله وقوله عليه السلام واما اكثرها بقوله فقط وفي الشامية (قوله واكثرها اثنا عشر) لما رواه الترمذى والنسائى يستند فيه ضعف انه ﷺ قال من صلى الضحى ثلثي عشرة ركعة بنى الله له قصر من ذهب في الجنة وقد تقرر ان الحديث الضعيف يجوز العمل به في الفضائل شرح المنية. (رد المحتار ج ١، ص ٦٢٩) عن محمد بن عمار بن ياسر قال رأيت عمار بن ياسر رضي الله عنه يصلى بعد المغرب ست ركعات وقال رأيت عبيد بن رضي الله عنه يصلى بعد المغرب ست ركعات وقال من صلى بعد المغرب ست ركعات غفرت له ذنوبه وان كانت مثل زبد البحر. للطبراني. (جمع الفوائد ج ١، ص ٣٠١) عن عائشة رضي الله عنها عن النبي ﷺ قال من صلى بعد المغرب عشرين ركعة بنى الله له بيتا في الجنة. (ترمذى ج ١، ص ١٠٠/ابن ماجه ص ٩٨)

فقط والله تعالى اعلم ٢ محرم ١٣٨٨ هـ

دوه رکعته مؤکد سنتونه په اوآينو کښي داخل دي

سوال د اوآينو نوافل له کم نه کم او له زيات نه زيات خو رکعته دى؟ په بهشتي زبور کښي ليکلي دي چه د ماينام له فرضو او سنتو نه وروسته له کم نه کم شپږ رکعته او له زيات نه زيات شل رکعته چه ادا شي نو دي ته اوآين ويل کيږي او په حاشه باندې نى دا عبارت لیکلى دى چه . يستحب سبع بعد المغرب الخ (شرح التنوير ج ١، ص ٤٠٥) په عامه توگه دا مشهوره ده چه د ماينام نه دوه سنتو څخه پرته د اوآينو نوافل کم تر کمه شپږ رکعته دي او د بهشتي زبور له پورتنى ذکر شوى عبارت څخه هم همدا حرکت کيږي لېکن د ځينو حضراتو علماوو دا خيال دى چه د ماينام دوه

رکعتہ سنتو څخه پرته د اوابينو نوافل يواځې څلور رکعتہ دي شپږ نوافل چه کو مشهور دي په هغو کښې دوه رکعتہ د ماښام سنت هم شامل دي. يعنې د ماښام له فرضو او سنتو څخه علاوه د اوابينو کم تر کمه څلور رکعتہ نوافل ادا کول کافي دي آيا دا خيال صحيح دی؟ په دې ډول سره د اوابينو کم تر کمه تعداد شپږ رکعتہ جوړيږي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من صلى بعد المغرب ست ركعات لم يتكلم فيها بهن يسوءه علم له بعبادة ثلثي عشرة سنة. (رواه الترمذی ج ١، ص ٩٠) وعن عائشة رضي الله عنها عن النبي ﷺ قال من صلى بعد المغرب عشرين ركعة بنى الله له بيتاً في الجنة. (رواه الترمذی ج ١، ص ٩٠) قال علي القاري رحمته الله المفهوم ان الركعتين الاربعتين داخلتان في الست و كذا في العشرين المذكورة في الحديث الأخرى. قاله الطيبي. (مرقاة ج ٣، ص ١١٣) وفي شرح التنوير وست بعد المغرب ليكتب من الاوابين بتسليمه او ثنتين او ثلاث والاول احوو واشق وهل تحسب المؤكدة من المستحب ويؤدي الكل بتسليمه واحدة غتار الكمال نعم. وفي الشامية (قوله اغتار الكمال) ذكر الكمال في فتح القدير انه وقع اختلاف بين اهل عصره في ان الاربعة المستحبة هل هي اربع مستقلة غير ركعتي الاربعة او اربع بهما وعلى الثاني هل تؤدي معها بتسليمه واحدة او لا فقال جماعة لا واغتار هو انه اذا صلى اربعاً بتسليمه او تسليمتين وقع عن الستة والمندوب، وحقق فلك مما لا مزيد عليه واقرة في شرح المنية والبحر والنهر. (رد المحتار ج ١، ص ٢٣١)

د پورتنی حدیثونو او شامي له عبارت څخه ثابته شوه چه د اوابينو تعداد کم تر کمه شپږ او له زیات نه زیات شل رکعتہ دي او د ماښام دوه رکعتہ سنت په اوابينو کښې داخل دي د بهشتي زیور په حاشیه کښې له لیکل شوي عبارت څخه هم همدغه ثابتيږي

فقط والله تعالى اعلم ٢٤ شوال ١٣٨٨ هجري

د اشراق، خابست او تهجد وختونه

سوال د لاندیني نوافلو وختونه په وضاحت سره وښايئ

- ١ - د اشراق وخت د لمر تر ختلو څو دقیقې وروسته شروع کیږي؟ او آخري وخت ښې د لمر تر ختلو څو ساعته وروسته پوري دی؟
- ٢ - د خابست وخت د لمر تر ختلو څو ساعته وروسته شروع کیږي او آخري وخت تر څو ساعته وروسته پوري وي؟
- ٣ - د تهجد وخت د لمر تر ډوبيدو څو ساعته وروسته شروع کیږي او د لمر تر ختلو څو ساعته مخکښې پوري پاتې وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ۱ تر لمر ختلو وروسته چه کله په لمر کښې دومره تېزوالی راشي چه تر ډیره پورې کتل ورته سخت شي نو د اشراق وخت له همدې ځايه شروع کېږي د دې اندازه په هر ځای او هر موسم کښې مختلف وي ما پخپل کتاب "صبح صادق" کښې د اشراق د وختونو نقشه هم لیکلې ده دا کتاب ځانته هم شائع شوی دی او د "احسن الفتاوى" په دویم جلد کښې هم شته د اشراق وخت تر نصف النهاره پورې وي لیکن په ابتداء کښې نې ادا کول بهتر دي

۲- د ځانیت وخت د اشراق تر لمانځه وروسته متصل شروع کېږي او تر نصف النهاره پورې پاتې وي او د ځانیت تر ټولو بهترین وخت د ورځې د څلورمې برخې تر تیریدو وروسته دی

قال في العلائیه وندب اربع فصاعدا في الضعی علی الصحيح من بعد الطلوع الی الزوال ووقتها المختار بعد ربع النهار. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۳۶)

۳- د تهجد وخت د ماسخوتن تر لمانځه وروسته تر صبح صادق پورې دی د لمر له ډوښیدو څخه د ماسخوتن د وخت شروع او له صبح صادق څخه تر لمر ختلو پورې د وخت به ساعتونو سره تعین نه شي کیدلی ځکه چه دا وخت په هر ځای او هر موسم کښې مختلف وي البته له یوه ساعت څخه هیڅکله نه کمېږي د مختلفو ځایونو د ماسخوتن او د صبح صادق د وختونو نقشه زما په کتاب "صبح صادق" کښې ملاحظه کړئ

کو سړی چه د شپې په یوه دریمه کښې په تهجدو باندې مشغول والی غواړي نو د هغه لپاره بهتره دا ده چه شپه په دریو برخو وویشي په منځنۍ برخه کښې تهجد وکړي او په اولې او دریمې برخې کښې آرام وکړي او که غواړي چه نیمه شپه تهجد وکړي نو د هغه لپاره دویمه نیماني بهتره ده

که چیرته د تهجد لپاره د نه را وښیدلو ویره وه نو د ماسخوتن تر لمانځه وروسته او له وترو څخه مخکښې دوه رکعت د تهجدو په نیت وکړي او ویده شي او د بیا جگیدلو او تهجدو د ادا کولو اړداه دې هم لري که چیرته وینې هم نه شو نو د تهجدو تواب ورکول کېږي

الحديث ثوبان رضي الله عنه مولى رسول الله ﷺ قال قال كُتُافِي سَفَرٍ فَقَالَ إِنَّ هَذَا السَّفَرَ جَهْدٌ وَثَقْلٌ فَإِذَا أَوْتَرْتُ أَحَدَكُمْ فَلَمْ يَكْرِ كَرَعَتَيْنِ فَإِنَّ اسْتِيقَظَ وَالْأَكَاثَالَ ه. (شرح معاني الآثار ج ۱، ص ۱۸۸)

لفظونه تعالی اعلم ۱۵ ربیع الثانی ۱۳۹۶ هجری

د نوافلو جماعت په رمضان شریف کښې هم مکروه دی

سوال عموماً زموږ مشران علما، کرام له شنبه څخه خلک منع کوي او د کراهِت په وجوهاتو کسي يوه وجه دا هم بښلوي چه د نوافلو جماعت مکروه دی لکن يو عالم فرماني چه د نوافلو

جماعت نہ رمضان خخہ پر نہ پہ بل وخت وخت کنبی مکروہ دی۔ پہ رمضان شریف کنبی مکروہ نہ دی د هغه لیکنه می در ولبرله هیله ده چه داو بخینونکی خواب را ته ولېکنی

فی الدو ولا یصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای یکره ذلك لو علی التعاضی بان یقتدی اربعة بواحد، وفي الرد عن البدائع ان الجماعة فی التطوع لیست بسنة الا فی قیام رمضان (وبعد اسطر) والنفل بالجماعة غیر مستحب لانه لم تفعله الصحابة فی غیر رمضان. (رد المحتار ج ١، ص ٦١٥) وفي الفتح عن کافی الحاكم ویکره صلوة التطوع جماعة ما خلا قیام رمضان. (فتح القدیر ج ١، ص ٢٢٨) وفي الموطاء للامام محمد قال محمد وبهذا تأخذ لا بأس بالصلوة فی شهر رمضان ان یصلی الناس بأمام تطوعاً لان المسلمین قد اجمعوا علی ذلك. (موطاء امام محمد ص ١١١)

په پورتنیو عبارتونو کنبی د تطوع، نفل او قیام رمضان الفاظ دي د هغو له جملې خخه د تطوع او نفلو عموم ظاهر دی همدارنگه قیام رمضان هم له تراویحو سره مخصوص نه دی بلکه نفل هم پکنبی شامل دي

قال الحافظ العینی ومعنی من قام رمضان من قام بالطاعة فی لیال رمضان ویقال یرید صلوة التراویح وقال بعضهم لا یختص ذلك بصلوة التراویح بل فی ائی وقت صلی تطوعاً حصل له ذلك الفضل. (عمدة القاری ج ١، ص ٢٢٢) وقال ایضاً فی باب فضل من قام رمضان قال الكرمانی اتفقوا علی ان المراد بقیامه صلوة التراویح قلت قال النووی المراد بقیام رمضان صلوة التراویح ولكن الاتفاق من این اخذة بل المراد من قیام اللیل ما یحصل به مطلق القیام سواء كان قليلاً أو كثيراً. (عمدة القاری ج ١، ص ١٢٢) وقال الحافظ العسقلانی والمراد من قیام اللیل ما یحصل به مطلق القیام كما قدمنا فی التهجید سواء و ذکر النووی ان المراد بقیام رمضان صلوة التراویح یعنی انه یحصل بها المطلوب من القیام لا ان قیام رمضان لا یكون الا بها و اغرب الكرمانی فقال اتفقوا علی ان المراد بقیام رمضان صلوة التراویح. (فتح الباری ج ٢، ص ٢١٤)

الجواب باسم ملهم الصواب په دی لیکنه کنبی د خینو اکارو دیوه ز په تحریر مضمون را نقل شوی دی چه خواب نبی د هه هغه وخت مخلفو علماوو لکلی وو به حنفی مذهب کنبی له امام نه بغیر چه خلوړ مقتدبن وی نو دا جماعت په اتفاق سره مکروہ دی او مقتدبن چه دری وی نو په کراهت کنبی نبی اختلاف دی له یوه ب دوو مقتدبنو سره جماعت اکثر که سی له کراهه جتړ دی لیکن نه دی کنبی هم د جماعت بهتری و نوب نسه

قال فی العلائیه یکره ذلك لو علی سبیل التعاضی بان یقتدی اربعة بواحد كما فی الدو و قال ابن

عابدين رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا اَمَّا اِقتداء واحد بواحد او الذين بواحد فلا يكره وثلاثة بواحد فيه خلاف نَحْرُ عَنْ الْكُلِّي وَهَلْ
يَحْصُلُ بِهَذَا الْاِقتداء فضيلة الجماعة ظاهر ما قدمناه من ان الجماعة في التطوع ليست بسنة يفيد عدمه تأمل
(رد المحتار ج ١ ص ١٦٢)

وقال الطحاوى والتداعى سببه الاجتماع لان اجتماعهم على ذلك يدعو من يراهم الى الدخول معهم.
(طحاوى على الدر المختار ج ١ ص ٢٤٤)

دا حكم رمضان او غير رمضان دوازه ليله عدم دى قال ابن عابدين رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا في مطلب في احياء ليلان
العشرين والنصف من شعبان وعشر ذى الحجة ورمضان وفي الامداد يحصل القيام بالصلوة نفلاً فَرَادَى مِنْ
غَيْرِ عِدَّةٍ مَخْصُوصٍ بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَالْاِحَادِيثِ وَسَمَاعِهَا وَبِالتَّسْبِيحِ وَالْعَنَاءِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ
ثُمَّ قَالَ (تتمة) اِشَارَ بِقَوْلِهِ فَرَادَى اِلَى مَا ذَكَرَهُ بَعْدَ فِي مَتْنِهِ مِنْ قَوْلِهِ وَيَكْرَهُ الْجَمَاعَةُ عَلَى اَحْيَاءِ لَيْلَةٍ مِنْ هَذِهِ
الْاَيَّامِ فِي الْمَسَاجِدِ وَتَمَامِهِ فِي شَرْحِهِ وَصَرَّحَ بِكَرَاهَةِ ذَلِكَ فِي الْحَاوِي الْقُدْسِي وَقَالَ مَا رَوَى عَنْ الصَّلَوَاتِ فِي هَذِهِ
الْاَوَاقِتِ يَحْصُلُ فَرَادَى غَيْرِ التَّرَاوُخِ. (رد المحتار ج ١ ص ١٦٢)

وقال الحلبي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا واعلم ان الغفل بالجماعة على سبيل التداعى مكروه على ما تقدم ما عدا التراويح و
صلوة الكسوف والاستسقاء فعلم ان كلا من صلوة الرغائب ليلة اول جمعة من رجب و صلوة البراءة ليلة
النصف من شعبان و صلوة القدر ليلة السابع والعشرين من رمضان بالجماعة بدعة مكروهة وقال حافظ الدين
البزازي شرعاً في نفل فافسدها واقتدى احدهما بالآخر في القضاء لا يجوز لاختلاف السبب وكذا اقتداء الناظر
لا يجوز وعن هذا كره الاقتداء في صلوة الرغائب و صلوة البراءة و ليلة القدر. (شرح المنية ص ٢١١) هـ دعو
عبارتونو كسى ه رمضان او غير رمضان دوازه كيسى د نو فلو د جماعت كره مفسر دى

وقال الامام الكسائي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا اذا صلوا التراويح ثم ارادوا ان يصلوها ثانياً يصونون فرادى لا بجماعة لان
الغائبة تطوع مطلق والتطوع المطلق بجماعة مكروهة. (بدائع الصنائع ج ١ ص ٢٠٠)

ونقل ابن نجيم رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا عن الخلاصة ولو صلوا التراويح ثم ارادوا ان يصونوا ثانياً يصونون فرادى. (البحر
الرائق ج ١ ص ١٠٠) وقال ايضاً واما لم يذكرها (التراويح) مع السنن المؤكدة قبل النوافل المنصقة بكثرة
شعبان ولا اختصاصها بحكم من بين سائر السنن والنوافل وهو اداء الجماعة. (البحر الرائق ج ١ ص ١٠٠) وقال
ايضاً في الاشبه بكرة الاقتداء في صلوة الرغائب و صلوة البراءة قولية القدر. (الاشباه والنظائر ج ١ ص ١٠٠)

وقال الشيخ المحمدي اداء الغفل بجماعة على سبيل التداعى مكروهة لا ما استفتي كصلاة شرويح (الاشباه

ج. ١، ص. ٢١٩

وقال العلامة الباهقي رحمه الله ذكر التراويح في فصل على حدة لا اختصاصها بما ليس لمطلق النوافل من الجماعة. (عناية على هامش الفتح ج. ١، ص. ٣٣٣)

وفي الهدية: ولو وصل التراويح ثم ارادوا ان يصلوها ثانية يصلون فراذى كذا في التاتارخانية. (عالمگیری ج. ١، ص. ١١٦)

وفي البرازية صلوها بجماعة ثم ارادوا اعادتها بالجماعة يكره بل يصلون فراذى لان النفل بجماعة على التداعي يكره الا بالنص. (برازية على هامش الهدية ج. ٣، ص. ٢٩)

وقال العلامة طاهر بن عبد الرشيد البغاري ولوزاد على العشرين بالجماعة يكره عندنا بناء على ان صلوة التطوع بالجماعة مكروهة. (خلاصة الفتاوى ج. ٣، ص. ١٢)

وقال العلامة الطحطاوى رحمه الله وهي (الجماعة) سنة عين الا في التراويح فانها فيها سنة كفاية ووتر رمضان فانها فيه مستحبة واما وتر غيره وتطوعه فمكروهة فيها على سبيل التداعي. (طحطاوى على المراقى ص. ١٥٩)

وفي شرح التنوير ولا تقضى اذا قامت اصلا ولو وحدة في الاصح وقال الطحطاوى وقيل يقضيها منفردا. (طحطاوى على الدر المختار ج. ١، ص. ٢٩٦)

وفي شرح التنوير لو تركوا الجماعة في الفرض لم يصلوا التراويح جماعة لانها تبع وقال ابن عابدين رحمه الله اي لان جماعتها تبع لجماعة الفرض فانها لم تقم الا بجماعة الفرض فلو اقيمت بجماعة وحدها كانت مخالفة للوارد فيها فلم تكن مشروعة. (رد المحتار ج. ١، ص. ٦٦٢)

وفي شرح التنوير بقي لو تركها الكل هل يصلون الوتر بجماعة فليراجع وقال ابن عابدين رحمه الله الذي يظهر ان جماعة الوتر تبع لجماعة التراويح وان كان الوتر نفسه اصلا في ذاته لان سنة الجماعة في الوتر انما عرفت بالاثار تابعة للتراويح. (رد المحتار ج. ١، ص. ٦٦٢)

له دي خفة بابتة شوه چه د تراويحو او و ترو جماعت هم با لتبع د فرضو د متابعت له وجي مشروع دي. مطلقا نه دي نو د نوافلو جماعت خو به به طرقة اولي سره روانه وي لانها ادق حالا معها بلکه نوافل به حوک به نذر سره هم به خان واجب کرى نو ب نى جماعت روانه دي بلکه بر دي هم سور به خبره دا ده چه د نوافلو نى به جماعت سره به خان نذر کرى وي نو ب هم له کرهت

خجه خالي نه دى
قال فى شرح التنوير وفى الاشباه عن البزازية يكره الاقتداء فى صلوة رغائب وبراءة وقد الا اذا قال نذرت
كذا ركعة بهذا الامام جماعة اذ قلت وتعبه عبارة البزازية من الامامة ولا ينهى ان يتكلف كل هذا التكلف
لامر مكروه وقال ابن عابدين رحمته الله (قوله قلت الخ) لم ينقل عبارة البزازية بتمامها ونصها ولا ينهى ان
يتكلف لالتزام ما لم يكن فى الصدور الا قول كل هذا التكلف لاقامة امر مكروه وهو اداء النفل بالجماعة صلى
سبيل التعادى فلو ترك افعال هذه الصلوات ترك ليعلم الناس انه ليس من الشعار فحسن اياه وظاهرة انه با
لنذر لم يخرج عن كونه اداء النفل بالجماعة. (رد المحتار ج ١، ص ٦٦٣) وقال الرافعى (قوله لم ينقل عبارة
البزازية بتمامها) الخ وصددها وعن هذا كره الاقتداء فى صلوة الرغائب وصلوة البراءة وليلة القدر ولو بعد
القدر الا اذا قال نذرت كذا ركعة بهذا الامام بالجماعة لعدم امكان الخروج عن العهدة الا بالجماعة ولا ينهى
الخ (التحرير المختار ج ١، ص ٩٣) وقال الطحطاوى (قوله لا امر مكروه) فيه منافاة للاستثناء فان مقتضاة عدم
الكرهية الاقتداء فلا منافاة. (طحطاوى على الدرر ج ١، ص ٢٩٤)

قال ابن عابد بن رحمه الله: شكوا أهل صلوات تسليماً أو عشرأ يصلون تسليمة أخرى فإذى في الإصح
 للاحتياط في أكمال الترويح والاعتزاز عن التغفل بالجماعة. (رد المحتار ج ١، ص ٦٦١)

وقال الشيخ عبدالحق الدهلوي رحمه الله اذا فاتت التراويح هل تقضى بعد وقتها بالجماعة او بغير الجماعة فاجاب لا تقضى بجماعة (ما ثبت بالسنة ص ١٢) وقال ايضاً اذا شكوا انهم صلوا تسليماً او عشرراً اختلف المشايخ فيه (الى قوله) والصحيح انهم يصلون تسليمة اخرى فراذى حتى يقع الاحياط في السنة باتمامها ويقع الاحتراز عن اداء العاقلة بجماعة غير التراويح (ما ثبت بالسنة آخر الفصل الاول من بيان شهر رمضان) وقال ايضاً وقال مالك ويروى عن الشافعي ايضاً انها ست وثلاثون او تسع وثلاثون مع الوتر فهو عمل اهل المدينة خاصة وكان سبب ذلك ان اهل مكة يطوفون بالبيت اسبوعاً ويصلون ركعتي الطواف بين ترويعتين واهل المدينة لما اراحوا اذراك هذه الفضيلة صلوا بين ذلك اربع ركعات ويستونها الستة عشرية واستمر عادتهم على ذلك الى الآن وقد يروى ذلك عن عمرو بن علي رضي الله تعالى عنهما لكنه غير مشهور عنهما فان صلى غيرهم ايضاً بالأس ويستوى فيه الامام وغيره وينبغي ان يصلوا فراذى لان التنفل بجماعة في غير التراويح مكروه عندنا لكن اهل المدينة يصلونها بجماعة والتنفل بجماعة لا يكره عندهم قال الشيخ القاسم الحنظلي من معاصري علماء مصر التنفل بجماعة مكروه لانه لو كان مستحباً لكانت افضل كالمكتوبات ولو كانت افضل

لكان المتجهدون القائمون بالليل يجتمعون فيصليون جماعة طلباً للفضيلة فليعلموا ذلك عن رسول الله ﷺ
والصحابه رضوان الله عليهم اجمعين علم انه لا فضل في ذلك (ما ثبت بالسنة ص ٨٨)

وقال الامام السرخس رحمه الله فانها عشر ون ركعة سوى الوتر عندنا وقال مالك السنة فيها ست وثلاثون
قيل من اراد ان يعمل بقول مالك ويسلك مسلكه ينبغي ان يفعل كما قال ابو حنيفة رحمه الله يصلي عشرين
ركعة كما هو السنة ويصلي الباقي فراذى كل تسلميتين اربع ركعات وهذا مذهبنا. وقال الشافعي لا بأس بأداء
الكل بجماعة كما قال مالك بناء على ان النوافل بجماعة مستحبة عدده وهو مكروه عندنا. والشافعي قال النفل
بالفرض لانه تبع له فيجوز مجرى الفرض فيعطى حكمه ولنا ان الاصل في النوافل الاخفاء فيجب صيانتها من
الاشتهار ما امكن وفيما قاله الخصم الاشتهار فلا يعمل به بخلاف الفرائض لان مبناها على الاعلان والاشتهار
وفي الجماعة اشتهار فكان احق. ويوضح ما قلنا ان الجماعة لو كانت مستحبة في حق النوافل لفعله المتجهدون
القائمون بالليل لان كل صلوة جوزت بالانفراد وباجماعة كانت الجماعة فيها افضل ولم ينقل ادعاها بالجماعة في
عصره ﷺ ولا في زمن الصحابة رضي الله تعالى عنهم ولا في زمن غيرهم من التابعين رحمهم الله تعالى فالقول
بها مخالفة لامة اجمع وهذا باطل. (مبسوط ج ٢ ص ١٢٢)

وفي شرح التنوير والافضل في النفل غير التراويح المنزل الاحوف شغل عنها وقال ابن عابدين رحمه الله
(قوله غير التراويح) اي لانها تقام بالجماعة ومحلها المسجد واستثني في شرح المنية ايضاً تحية المسجد وهو
ظاهر واقول ويستثني ايضاً ركعتا الاحرام والطواف فان الاولى تصلي في مسجد عند الميقات ان كان كما في
اللباب والغاية عند المقام وكذا ركعتا القدوم من السفر بخلاف انشائه فانها تصلي في البيت كما يأتي وكذا
نفل المعتكف وكذا ما يخاف فوجها بالتأخير وكذا صلوة الكسوف لانها تصلي بجماعة. وعلى هامش الشامية
قوله وكذا صلوة الكسوف لانها تصلي بجماعة وجد هنا في نسخة المؤلف لكن بغير خطه ما نصه وكذا سنة
الجمعة القبلية لان الافضل في الجمعة التبكير قبل الوقت فيلزم وقوع سنتها في المسجد فصارت جملة
المستثنيات تسعة. (رد المحتار ج ١ ص ٢٣٨) وفي شرح التنوير وكل ما شرع بجماعة فالمسجد فيه افضل قاله
الحلي. (رد المحتار ج ١ ص ١٦٠)

له دغو سربحو او ديرو نصوصو خخه ثابتنه شود چه په كومو عبارتونو كنبى چه په رمضان
سرف كنبى له جماعت سرده تطلوع. نفل او قيام رمضان الفاظ راغلي دي له هغو خخه سراوح
مرد دى ب لخصوص به داسې حال كنبى چه په كومو كتابونو كنبى چه دا الفاظ راغلي دي يخيله

به همدغو کتابونو کنبې په رمضان کنبې هم د نوافلو د جماعت کراحت صراحت شمه برسيره پر دې په دغو عبارتونو کنبې (لانه لم تفعله الصعبة عليه السلام في غير رمضان او لان المسلمين قد اجماعوا على ذلك) هم مستقل دليل دى چه دلته له نفل او تطوع څخه مراد تراويح دې د دې لپاره پرته له تراويحو څخه د نورو نوافلو جماعت په رمضان کنبې له حضراتو صحابه کرامو عليهم السلام او تابعينو او د دين له امامانو رحمهم الله تعالى څخه ثابت نه دي بلکه د دې په خلاف د جماعت په نه کولو باندې اجماع ده

کما قدمنا نقى الشيخ التهلى والامام السرخسى رحمهما الله تعالى وقال الشافعى الله رحمه الله تعالى و رادت الصعبة ومن بعدهم في قيام رمضان ثلاثة اشياء (١) الاجتماع في مساجدهم و ذلك لانه يفيد التيسير على خاصتهم وعامتهم. (٢) وادائه في اول الليل مع القول بان الصلوة آخر الليل مشهودة و هي افضل كما نبه عمر رضي الله عنه لهذا التيسير الذى اشرنا اليه. (٣) وعدة عشرون ركعة. (حجة الله البالغة ج ٢ ص ١٨) له اول الليل او عشرون ركعة څخه ثابته شوه چه په جومات کنبې به اجتماع د خلکو سره يو ځاى کيدل، به يواځې د تراويحو لپاره وه

وقال الامام الطحاوى رحمته الله عليه حدثنا روح بن الفرج قال حدثنا يوسف ابن الفرج قال حدثنا يوسف بن عدي قال حدثنا ابو الاحمر عن مغيرة عن ابراهيم قال كان المتجهدون يصلون في ناحية المسجد والامام يصل بالناس في رمضان. (شرح معالى الآثار ج ١ ص ١٤٢) ونقل الحافظ العيني رحمته الله عليه عن البيهقي عن السائب بن يزيد الصعالي رضي الله عنه قال كانوا يقولون على عهد عمر رضى الله تعالى عنه بعشرين ركعة و على عهد عثمان و على رضى الله تعالى عنهما مثله. (عدة القارى ج ٥ ص ١١٤)

باقي پاتې شو د قيام رمضان په اړه د حافظ عيني او حافظ عسقلاني تحقيق البته دا تر بحث لاندې مسئلې سورې هغه اړه نه لري ځکه چه له دې تحقيق څخه مقصود دا دى چه به حديث کنبى د قيام نفل چه کوم فضيلت راغلى دى هغه له تراويحو سره مخصوص نه دى. بلکه عام دى لېکن د فقهاؤ رحمهم الله به عباراتو کنبى به کوم ځاى کنبى چه په رمضان کنبى له جماعت سره قيام مذکور دى هلته يواځې او يواځې تراويح متعين دى او دا نعمت خپله د همدغو فقهاؤ له عباراتو څخه بشپړې کماؤ.

له دې څخه هم بورنه خبره دا ده چه فقهاؤ رحمهم الله تعالى به دې باندې تنصبص فرمايلې دى چه قيام لېل او تراويح دواړه مرادف لفظونه دى لکه څرنگه چه د فقهي کتابونه هدايه، فتح القدير، غنیه، خاتمه، مبسوط، بدائع الصنائع او داسې نور له سبع څخه دا شک ريري د

او بدو والي له ويرى ان نصوص نه را نقل كبري ومن شاء فليراجع. بلكه د حضرت ابو محمد بنو اكبر هم له قيام لسل خه تراويح مراد اخلي با لخصوص په قيام با لجماعت كنبي خو بول د تراويحو په مراد اخيستلو باندې متفق دي چنانچه علامه عيني رحمته الله د قيام په بهتري كنبي خو مطلق قيام ته ترجيح وركړى دى كما مزنه ليكن له قيام با لجماعة خه هغه هم تراويح مراد اخلي چنانچه د (صلوا اليها الناس في بيوتكم فان افضل الصلوة صلوة المرم في بيته الا الصلوة المكتوبة) لاندې فرماني

واستثني من عموم الحديث عدة من التوافل ففعلها في غير الهيئ اكمل وهي ما تشرع فيها الجماعة كما لعبدن والاستسقاء والكسوف. (وبعد اسطر) قال الامام حميد الدين الطريز نفس التراويح سنة امام اداها بالجماعة فمستحب (وبعد اسطر) وفي جوامع الفقه التراويح سنة مؤكدة والجماعة فيها واجبة وفي الروضة لاصحابا ان الجماعة فضيلة وفي الذخيرة وفي الذخيرة لاصحابا عن اكثر المشايخ ان اقامتها بالجماعة سنة على الكفاية. (عمدة القارى ج ۵، ص ۲۶۴)

د موطاء امام مالك رحمته الله د عبارت (لا بأس في شهر رمضان ان يصلي العاس تطوعاً بأمام لان المسلمين قد اجمعوا على ذلك ورأوه حسناً) په تشرېح كنبي مولانا عبد الحى لكهنوي رحمته الله فرماني (قوله تطوعاً) اطلاق التطوع على التراويح باعتبار انها زائدة على الفرائض الخ (قوله على ذلك) اى على صلواتهم بأمامهم في ليالى رمضان في زمان الخلفاء عمر و عثمان و على من بعدهم الى يومنا هذا (قوله ورأوه حسناً) لما يدل عليه قول عمر نعت المدة. (التعليق المجدد ص ۱۳۰)

لنډه دا چه د فقهانو په عبارتو كنبي په رمضان شريف كنبي له جماعت تطوع خه د تراويحو جماعت مراد دى

قال الشافعية رحمته الله قال الفقهاء ان الجماعة في التوافل مكروهة الا في رمضان مع ان مرادهم التراويح لا غير فافهم فان العلم لا يتحصل الا بعد السير. (فيض المارى ج ۲، ص ۳۳۳)
په آخر كنبي د نوافلو په جماعت سره د ادا كولو د بدعت په اړه حضرت مجدد الف ثاني رحمته الله شكايات ملاحظه كړي

(الفسوس هزار الفسوس! بعضى از بدعتها كه در سلاسل ديگر اصلاً موجود نيست، درين طريقه عليه احداث نموده اند و نماز تهجد را بجماعت مى گذارند از اطراف و جوانب در آن وقت مردم از ابراي نماز تهجد جمع مى گردند و بجماعت تمام ادا مى نمايند و اين عمل مكروه است بگراهِ تحريمه، جمعى از فقهاء كه تداعى شرط گراهِت داشته اند جواز جماعت نفل را مقيد بنا حقه مسجد ساخته زياته از سه كس را با اتفاق مكروه گفته اند. (مكتوبات نمبر ۱۳۱، ص ۲۳۷، دفتر اول)

مخدوم، مکرماً! احداث و ابداع را درین طریقه علیه بحیثی رواج داده اند که اگر مخالفان گویند که درین طریقه التزام بدعت است و اجتناب از سنت هم گنجایش دارد، نماز تهجد را بجمعیت تمام ادا می نمایند و این بدعت را در رنگ سنت تراویح در مسجد رواج و رونق می بخشد، و این عمل را نیک می دانند، و مردم را بر آن ترغیب می کنند، و حال آنکه اداء نوافل را بجماعت فقهاء شکر الله تعالی معیهم مکروه گفته اند اشد کراهت، و جمعی از فقهاء که تداعی شرط کراهت در جماعت نفل داشته اند جواز جماعت نفل را مقید بناحیه مسجد ساخته اند و زیاده از سه کس را باتفاق مکروه گفته اند. (مکتوبات نمبر ۱۶۸، ص ۲۸۰، دفتر اول)

لفظ اوله بجهانه و تعالی اعلم ۲۸ ذیقعدہ ۱۳۸۵ هجری

د سهار د سنتو قضائي

سوال که چیرته یواخی د سهار سنت له چا څخه پانې شي نو د لمر تر ختلو مخکېنې نې ادا کول یې له کراهته جائز دي او که نه؟ د ناجائز والي په باره کېنې خو نې چه کوم حدیث را نقل کړئ نو ډیره مهرباني به موي بینوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لمر تر ختلو مخکېنې نې ادا کول جائز نه دي عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما قال سمعت غیر واحد من اصحاب النبی ﷺ منهم عمر بن الخطاب ﷺ وکان من احبهم الى ان رسول الله ﷺ نهی عن الصلوة بعد الفجر حتی تطلو الشمس و عن الصلوة بعد العصر حتی تغرب الشمس. (ترمذی ج ۱، ص ۵۲) په صحیح البخاري کېنې هم د دې مضمون حدیث له حضرت ابو هریره رضی الله عنه روایت دی (بخاري ج ۱، ص ۸۲)

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال سهار مې د جنابت غسل هیر شو اود سهار لمونځ مې ادا کړ د لمانځ تر ادا کولو وروسته را یاد شو نو اوس د دې لمانځه قضائي را باندې لازمه ده؟ که لازمه وي نو آیا یواخی به فرض را ګرځوم او که سنت هم؟ بینوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته دې د لمر تر ختلو مخکېنې په بېړه د غسل کولو به صورت کېنې سنت او فرض دواړه ادا کولی شواى نو دواړه ادا کړئ او که نه نو یواخی فرض ادا کړئ او سنت پرېږدئ که چیرته وخت زیات تنګ وی نو به فرض لمانځه کېنې دننه سنت او مستحبات هم پرېږدئ که چیرته قضاء شي نو په دې صورت کنسې که مو په همدې ورځ تر ما سپس مخکېنې قضائي را ګرځوله نو سنت هم را ګرځوئ او که نه نو یواخی د فرضو قضائي را ګرځوئ که چیرته ننې سنت قضاء شي تر فرض وروسته او د لمر تر ختلو مخکېنې نې ادا کول

جائز نه دي له طلوع خغه وروسته تر زوال پورې ادا كول شي بهر دې ليكن ضروري نه دي
 قال في الدد نسي المضطمة او جزءاً من بدنه فصل ثم تذكر فلو نفل لم يعد لعدم صفة شروع و في
 الشامية. (قوله لعدم صفة شروع) اي و النفل انما تلزم اعادته بعد صفة شروع فيه قصداً و سكف عن
 الغرض لظهور انه يلزمه الاتيان به مطلقاً. (رد المحتار ج. ۳. ص. ۱۳۲) وقال في شرح التنوير ولا يقضيها الا بطريق
 التبعية لقضاء فرضها قبل الزوال لا بعدة في الاصح لورود الخبر بقضائها في الوقت المهيمل بخلاف القياس فغيره
 عليه لا يقاس و في الشامية (قوله ولا يقضيها الا بطريق التبعية) اي لا يقضي سنة الفجر الا اذا فاتت مع الفجر
 فيقضيتها تبعاً لقضائه لو قبل الزوال و اما اذا فاتت وحدها فلا تقضي قبل طلوع الشمس بالاجماع لكرامة
 النفل بعد الصبح و اما بعد طلوع الشمس فكذلك عندهما و قال محمد احب الي ان يقضيها الى الزوال كما في
 الدرر (قوله لورود الخبر) وهو ما روى انه عليه السلام قضاها مع الفرض غداة ليلة التعريس بعد ارتفاع الشمس كما
 رواه مسلم في حديث طويل. (رد المحتار ج. ۳. ص. ۱۶۲) فلو والله تعالى اعلم ۲۹ ذيقعدة ۱۳۸۸ هجري

د استخاري حقيقت

سوال په بهشتي زيور كښې د استخاري د لمانځه دا طريقه ليكل شوې ده چه لومړی دوه
 ركعته نفل بايد وشي او بيا د زړه په نبي توجه سره دا دعاء ووايي چه (اللهم اني استخيرك بعلمك -
 الخ) او چه كله (هذا الامر) ته را ورسېږي نو د هغه كار د كوم كار لپاره چه استخاره كوي خيال دي
 په زړه كښې راوړي تر دې وروسته دې په پاكي او صافي بستري باندې به نبي اړخ چه مخ ئې قبلي
 خوا ته وي په اوداسه سره خملي چه كله را ويني شي نو چه كومه خبره ئې په زړه كښې مضبوطه
 راشي نو هم هغه بهتره ده او بايد و ئې كړي كه چيرته په يوه ورځ كښې څه ورسكاره نه شي او د
 زړه خلجان او تردد له منځه لاړ نه شي نو دويمه ورځ دې هم همداسې وكړي په همدې ډول تر اوه
 ورځو پورې وكړي انشاء الله خامخا د دې كار ښه والي او بد والي به ور معلوم شي
 په معلم الحجاج كښې مفتي سعيد احمد صاحب د استخاري طريقه دا ليكلي ده چه دوه
 ركعته لمونځ وكړئ په اول ركعت كښې سورة الكفرون او په دوسه ركعت كښې سورة اخلاص و
 كړو سلام وروسته د حق تعالي حمد او ثناء وكړئ. درود شريف ووايي او دا دعاء به ډېری عجزی
 خشوع او خضوع سره ووايي (اللهم اني استخيرك بعلمك - الخ) و چه كله (هذا الامر) ته ورسېږي نو
 د هغه شي خيال په زړه كښې راوړئ د كوم شي لپاره چه استخاره كوي تر دې وروسته چه به كوم
 طرف باندې د زړه ميلان وو هغه كار بهتر دي د هغه موافق عمل كند وكړئ كه چيرته به مو ځل مو

نسلې و نه شي بويي بر اوه خله پوري همدا سې وکړئ انشاء الله رجحان او سېلي به در حاصله شي
 په استخاره کې اصل شي همدا دی چه تر دد شک او شبهه رفع سي او بوي خوا نه رجحان حاصل
 شي د خوب ليدل او داسې نور ضروري شيان نه دي
 په مناجات مقبول کښې چه چيرته د استخاره دُعاء ليکل شوي ده دا نې لېکلي دي چه کله د
 کوم اراده وکړئ نو باند چه دوه رکعتہ نفل ادا کړئ. بيا دا دُعاء ووايئ **ح (اللهم اني استغفرک**
بعلمک الخ).

مرشدي و سدي حضرت حکيمه الامت قدس الله سره العزيز وروسته لکلی دی چه له استخاره
 څخه مقصود بواخي د خير غوښتنه ده نه استخبار دښه يا بد کار د څرگندولو خبر. و نې فرمايل
 چي د استخاري حقيقت دا دی چه استخاره يوه دُعاء ده چه له هغې څخه مقصود بواخي په خير
 باندې د اعانت طلب دی يعنې د استخاري په ذريعې سره بنده خدای تعالی ته دا دُعاء کوي چه زه
 څه کوم په هغه کښې خير راپېښ کړه او کوم کار چه زما لپاره خير نه وي له هغه څخه مي وساته
 پس چه کله څوک استخاره وکړي نو د دی ضرورت نشته چه دا فکر وکړي چه زما د زړه زيات
 ميلان کومې خوا ته دی. بيا چه د کوم کار خوا ته ميلان وي په هغه عمل وکړي او په هغه کښې د
 خان لپاره خير مقرر وگڼي بلکه دی اختيار لري چه د نورو صالحو پر بناء چه په کوم کار کښې
 ترجيح غوره والی وويني په هغه دې عمل وکړي او په هغه کښې دې خپل خير وگڼي ځکه چه په
 لومړي صورت کښې الهام لره شرعي حجت گڼل لازميږي او لازم صحيح نه دی له دې امله ملزوم هم
 صحيح نه دی پس حاصل دا شو چه له استخاري څخه مقصود بواخي د خير غوښتنه ده نه
 استخبار بواذر النوادر ج ۲. ص ۴۲۴. انفاس عيسی حصه دويم ص ۲۵۳. ۵۰۱.

د بوښتنې وړ امور دا دي چه

۱. آيا استخاره لکه څرنگه چه د ځينو حضراتو معمول ده په همدې ډول کول نې ضروري دي
 چه تر ماسخونن وروسته دوه رکعتہ نفل ادا شي او د استخاري دُعاء وويل شي او په پاکی بستري
 باندې به اود سه سره ځملي او که يه شپه يا ورځ کښې چه کله نې خوښه وي استخاره کولی شي ؟
۲. چه کله د حضرت حکيمه الامت د تحفي مطابق استخاره بواخي د خير غوښتنه ده نه د خبر
 غوښتنه استخبار او نه به استخاره کښې خوب ليدل يا د ردد رفع کدل او بوي خوا نه ترجيح
 ورکول ضروری دی نو آيا په دی صورت کښې هم د استخاري د لمنځه او دُعاء نه وروسته په
 پاکی بستري باندې قبلي ته مخامخ ويده کدل شته ؟ آن د کافي نه ده چه په شپه يا ورځ کښې چه
 کله څوک وغواړي به دی شرط چه مکروه وخت به وي دوه رکعتہ نفل ادا کړي او له خشوع او
 خضوع سره په عربي يا په کومې بلې ژبې سره د استخاري دُعاء وکړي او که څنگه ؟ سدا بوجرو

الجواب باسم ملهم الصواب د صاحب په حدیث کښې یواځې سر دود رکعه نفل وروسته د دعاء حکم دی البته د ابن السني په روایت کښې د فليې وارد زړه نه ده چې دی د ور لوبېدلو اعتبار هم مذکور دی نور تفصیلات د علماؤ له ځانه بیانونه دي د هغو رعایت ضروري نه دی دعاء په عربي کښې باید وشي که چاته سخته وي نو پخپله زبه دې دعاء وکړي
 د حضرت تهانور رحمته الله علیه تحقیق صحیح دی په زړه کښې به وارد شوي کار باندې عمل کول ضروري نه دي بلکه په اسبابو او موانعو دې هم نظر ساني که چیرته به زړه کښې د ورود روایت صحیح تسلیم شي نو هغه به د سبب په درجه کښې اعتبار لري نه د لزوم په درجه کښې
 قال ابن عابدین رحمته الله علیه (قوله وممنار کعتا الاستغارة) عن جابر بن عبد الله رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ يعلمنا الاستغارة في الأمور كلها كما يعلمنا السورة من القرآن يقول اذا هم احدكم بالامر فليركع ركعتين من غير الفريضة ثم ليقل اللهم اني استخيرك بعلمك الخ رواه الجماعة الا مسلماً شرح المنية. (وبعد اسطر) وفي الحلية ويستحب افتتاح هذا الدعاء وختمه بالحمد له والصلوة وفي الاذكار انه يقرأ في الركعة الاولى الكافرون وفي الفاتية الاخلاص اه. وعن بعض السلف انه يزيد في الاولى وربك يخلق ما يشاء ويختار اني قوله يعلنون وفي الفاتية وما كان لبؤس من الاية وينبغي ان يكررها سبعاً لما روى ابن السني يا انس اذا هممت بامر فاستخر ربك فيه سبع مرات ثم انظر الى الذي سبق الى قلبك فان الخير فيه ولو تعذرت عليه الصلوة استغفر بالدعاء الخ ملخصاً وفي شرح الشريعة المسموع من المشايخ انه ينبغي ان ينام على طهارة مستقبل القبلة بعد قراءة الدعاء المذكور فان رأى في معامه بياضاً او خطرة فذلك الامر خير وان رأى فيه سواد او حمرة فهو شر ينبغي ان يمتثل به. (رد المحتار ج ۱ ص ۶۴۴) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ ذيقعدة ۱۳۸۸ هجري

د کسوف لمونځ تر مازديگر وروسته مکروه دی

سوال د کسوف لمونځ یعنې د لمر د نیولو لمونځ تر مازديگر وروسته ادا کول څرنگه دي په داسې حال کښې چه کسوف تر مازديگر وروسته شروع شي بینوا تو جوړوا
الجواب باسم ملهم الصواب د کسوف. خسوف او داسې نور لمونځونه په مکروه وخت کښې ادا کول جائز نه دي که چیرته په مکروه وختونو کښې کسوف یا خسوف واقع شي نو د لمنځه په ځای باید په دعاء ګانو خلک مشغول شي .

قال في البد في غير وقت مكروه وقال ابن عابدین رحمته الله علیه لان النوافل لا تصلى في الاوقات المنهي عن الصلوة فيها وهذه نافلة جوهره وما مر عن الاسهبجاني من جعله الوقت مستحباً قال في البحر لا يصح قال طولي

المجوى عن البرجدى عن الملتقط اذا انكسفت بعد العصر او نصف النهار دعوا ولم يصلوا. (رد المحتار ج ۱ ص ۸۹) لفظ والله تعالى اعلم ۳۰ محرم ۱۳۸۹ هجرى

د ماښام تر لمانځه مخکېني د تحية الوضوء او تحية المسجد د لمونځونو حکم

سوال څه فرماني د دين علماء کرام او د شرع متين مفتان عظام د لاندیني مسئلي په باره کښې چه تحية الوضوء او تحية المسجد د ماښام تر آذانه پنځه دېقي مخکېني ادا کول بې له کراهته جائز دي او که نه؟ او په همدغو دواړو لمونځونو کې د کوم سورت تخصص شته او که نه؟ مثلاً ځينې خلک تر سورة فاتحه وروسته سورة اخلاص درې درې ځله لولي آيا د دې څه اصل شته؟ پينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر مازديگر وروسته تر لمر ډويديو پورې د نفل لمانځه ادا کول جائز نه دي البته د لمر تر ډويديو وروسته د ماښام تر لمانځه مخکېني په لنډه توگه دوه رکعت نفل جائز دي ليکن بهتره دا ده چه د ماښام تر لمانځه مخکېني نفل و نه کړي او که نې وکړي نو د کوم سورت تخصيص پکښی نشته

قال ابن عابدین رحمه الله و افاد فی الفتح و اقره فی الحلیة و البحران صلوٰة رکعتین اذا تموز فیها لا تزيد علی السور فیباح فعلهما و قد اطل فی تحقیق ذلك فی الفتح فی باب الوتر و النوافل. (رد المحتار ج ۱ ص ۳۴) لفظ والله تعالى اعلم ۲۴ صفر ۱۳۸۹ هجرى

تر صبح صادق وروسته تحية الوضوء او تحية المسجد جائز نه دي

سوال څه فرماني علماء کرام او مفتیان شرع متين په دې مسئله کښی چه د صبح صادق په وخت کښی د سهار تر آذان وروسته تحية المسجد او تحية الوضوء د سهار له دوه رکعتو مؤکدو سنتو نه مخکېني جائز دي او که مکروه تحریمي يا مکروه تنزیهي دي؟ ځينې علماء وائي چه د صبح صادق په وخت کښې تر آذان وروسته دوه رکعتو تحية المسجد او تحية الوضوء ادا کولی شي دا خبره تر کومه ځايه صحيح ده؟ د کرم او مهرباني له مخی زړ تر زړه خواب را کړئ

الجواب باسم ملهم الصواب تر صبح صادق وروسته د تحية المسجد او تحية الوضوء ادا کول جائز نه دي له دوه رکعتو مؤکدو سنتو نه بغير هر ډول نوافل مکروه دي په مکروه وختونو کښې په جومات کې کښناسل او د ذکر په کولو سره د تحية المسجد نواب ورکول کېږي

نقل ابن عابدین رحمه الله عن القهستانی و رکعتان و اربع و هي افضل لتحية المسجد الا اذا دخل فيه بعد الفجر او العصر فانه يستحب ويهتل و يصلى علی النبی ﷺ فانه حينئذ يؤدى حق المسجد كما اذا دخل للمكتوبة

فانه غير مأمور بها غير لعل كما في التبر تاهي آله (رد المحتار ج ۳ ص ۶۴)

نقله والله تعالى اعلم ۲۲ جمادى الآخرة ۱۳۸۹ هـ مجرى

د تحية الوضوء او تحية المسجد د لمونخونو تفصيل

سوال چه كله يو څوك جومات ته داخل شي او اودس هم د جومات د اوداسه په ځاى كسى وكړي نو آيا لومړى به تحية الوضوء ادا كوي او كه بحسب المسجد به داسى حال كېنى د دواړه د ادا كولو اراده ئې كړې وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب جومات ته په داخلېدو سره دې دوه ركعت له لمونځ وكړي نو هغه د تحية الوضوء او تحية المسجد د دواړو قائم مقام گرځي بلكه جومات به په داخلېدو سره چه سړى كوم لمونځ هم وكړي نو تحية المسجد ئې په ضمن كېنى ادا كيږي همدارنگه د اوداسو د لمدوالي تر وچيدو مخكېنى چه كوم لمونځ سړى ادا كړي نو تحية الوضوء ئې هم ادا كيږي

نقله والله تعالى اعلم ۷ جمادى الاولى ۱۳۸۹ هـ مجرى

د پورتنى سوال په اړه يو بل سوال

سوال تاسو ليكلي دي چه جومات ته تر داخلېدو وروسته چه څوك فرض لمونځ وكړي نو دا د تحية المسجد قائم مقام گرځي يو عالم فرمائي چه كه چيرته په دې لمانځه كېنى د تحية المسجد نيت وشي نو تحية المسجد ئې ادا كيږي او كه نيت ونه كړي نو ته ادا كيږي آيا دا صحيح ده؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب علامه شامي رحمه الله په دې باندې تر مفصل كلام نه وروسته ليكي چه د جومات د تعظيم طلب بې له نيت څخه هم سافطيري البته نواب به نيت پورې موقوف وي ليكن د بنده په خيال كېنى راجحه خبره دا ده چه د جومات د تعظيم نيت وكړي. د تحية المسجد د ستونز نيت دې نه كوي ځكه چه په دې صورت كېنى سا د لمانځه په صحت كېنى اختلاف دى

نقله والله تعالى اعلم يوم العرله ۱۴۰۰ هـ مجرى

د تحية الوضوء وخت د اندامونو تر وچيدلو مخكېنى دى

سوال كه چيرته يو څوك په كور كېنى اودس وكړي او جومات ته لاړ شي نو تحية الوضوء ادا كولى شي او كه نه؟ مشهوره ده چه كله اندامونه وچ سى نو تحية الوضوء نه شي ادا كېدلى د دې شرعاً څه حكم دى؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تحية الوضوء وخت د اندامونو تر وچيدلو مخكېنى دى

قال في شرح التنوير وندب ركعتان بعد الوضوء يعنى قبل الجفاف كما في الشرع لبالية عن المواهب (رد

المختار ج ۱، ص ۱۲۹) فقط والله تعالى اعلم ۱۵ محرم ۱۳۹۵ هجرى

په گڼیناستو سره تحية المسجد نه ساقطیږي

سوال زید جومات ته لاړ او په دې خیال سره گڼیناست چه د جماعت وخت نژدې دی لېکن وروسته څرگنده شوه چه څه وخت لا پاتې دی د دې لپاره ئې دوه رکعتنه نفل لمونځ ادا کړ آیا بحیه المسجد ئې ادا شو او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر گڼیناستلو مخکېنې تحية المسجد ادا کول بهتر دي لېکن په گڼیناستو سره تحية المسجد نه ساقطیږي د دې لپاره که چیرته تر گڼیناستو وروسته زر تر زره جماعت ودریږي نو دا فرض د تحية المسجد قائم مقام گرځي او که چیرته جماعت ته څه وخت پاتې وو نو بیرته دې ودریږي او تحية المسجد دې ادا کړي.

فقط والله تعالى اعلم ۳ ذی الحجة ۱۳۹۹ هجرى

تحية المسجد د وخت له لمونځونو سره مخصوص نه دی

سوال آیا تحية المسجد یواځې په داسې وخت کېنې مسنون دی چه کله سړې د پنځه وخته لمونځونو لپاره جومات ته ځي او که هر کله چه د کوم کار لپاره سړې جومات ته ځي نو په هر حال کېنې به تحية المسجد ادا کوي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له مکروه وختونو نه بغیر چه کله هم سړې جومات ته داخلېږي نو تحية المسجد به ادا کوي دا لمونځ د وخت له لمونځونو سره تعلق نه لري بلکه د پنځه وخته لمونځونو لپاره خو جومات ته په داخلیدو سره تر گڼیناستو مخکېنې یا تر گڼیناستو وروسته زر تر زره که د وخت فرض یا سنت شروع کړي نو دا لمونځ د تحية المسجد قائم مقام گرځي د مستقل بحیه المسجد حکم یواځې په هغه صورت کېنې دی چه کله جومات ته پرته د لمانځه له نیت څخه داخلېږي البته که چیرته د لمانځه په نیت سره داخل شي لیکن په جماعت کېنې څنډه وی 'ود سسو او داسې نورو هم د زر ادا کولو قصد و نه لري نو تحية المسجد دې مستقل ادا کړي

فقط والله تعالى اعلم ۳ ذی الحجة ۱۳۹۹ هجرى

په ورځ کېنې یو ځل تحية المسجد سنت مؤکد دی

سوال که حیره د کوم کار له وجې سړې بار بار جومات ته داخلېږي نو آب هر ځل بحیه المسجد ورته مسنون دی "سنوا توجروا"

الجواب باسم ملهم الصواب په ورځ کښې يو ځل د نحية المسجد ادا کول سنډ مؤکد دی که چېرې يو لمونځ ادا کړي نو د نحية المسجد سنډ ادا کيږي

قال في التنوير ويسن تحية المسجد وفي الشامية كتب الشارح في مامش الخزان ان فلذا رد على صاحب الخلاصة حيث ذكر انها مستحبة وفي العلائية وتكفيه لكل يوم مرة. قال ابن عابد بن محمد اي اذا تكرر دخوله لعذر وظاهر اطلاقه انه غير بين ان يؤديها في اول المرات واخرها (رد المحتار ج ١ ص ٣٩٦) فقط والله تعالى اعلم

٣ ذى الحجة ١٣٩٩ هـ

د نحية المسجد قائم مقام قسيحات

سوال زید د ضروري کار له مخې جومات ته ځي. دومره فرصت نه لري چه اودس وکړي او تحية المسجد ادا کړي نو آیا د څه ذکر په کولو سره د تحية المسجد ثواب ورکول کيږي او که نه؟

بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د با لكل محروم او بې برخې را وتلو په ځای بايد يو څه خو وکړي

اگر که څو ځله (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر) هم ووايي

نقل في الشامية عن الضياء و قال بعضهم من دخل المسجد ولم يتمكن من تحية المسجد اما حدث او لشغل او نحوه يستحب له ان يقول سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر. قاله ابو طالب المكي في قوت القلوب اذ قد مر نحوه عن القهستاني. (رد المحتار ج ١ ص ٣٩٦)

٣ ذى الحجة ١٣٩٩ هـ

فقط والله تعالى اعلم

څلور رکعتہ نقل لمونځ په دريم رکعت کښې د ماتولو حکم

سوال که چيرته يو څوک څلور رکعتہ نقل شروع کړي او بيا ښې په دريم يا څلورم رکعت کښې مات کړي نو آیا د څلور رکعتونو قضائي به را گرځوي او که يواځې د دوه رکعتونو؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د څلورو او رکعتونو قضائي پرې واجب ده دويمه شفع د فسدولو

له وجې او اوله شفع د ترک سلام د جبر نقصان لپاره

قال في البدو قطبي رکعتين لو نوى اربعا غير مؤكدة على اختيار الحلبي وغيره ونقض في خلال الشفع الاول او الثاني اي وتشهد للاول والا يفسد الكل اتفاقاً والاصل ان كل شفع صلوة وفي الشامية. (قوله او الثاني) اي وکذا يقضي رکعتين لو اتم الشفع الاول بقعدته ثم شرع في الثاني فنقضه في خلاله قبل القعدة فيقضي الثاني

فقط لعام الاول لكن ينبغي وجوب اعادة الاول لترك واجب السلام مع عدم التمهارة بسجود سهو كما هو الحكم في كل صلوة اذيت مع ترك واجب ولا يخالف ذلك كلامهم هنا لان كلامهم في لزوم القضاء وعدمه بناء على الفساد وعدمه والاعادة لفعل ما اذى صحيحا مع الكراهة مرة ثانية بلا كراهة. (رد المحتار ج. ۳، ص ۴۹)

فقط والله تعالى اعلم ۲۵ جمادى الاولى ۱۳۸۹ هجرى

مخكبينى سنت چه پاتى شي نو تر وروستنى سنتو دي وروسته ادا كړي

سوال كه چيرته له چه څخه د ماسپښين جلور ركعه مخكېنې سب سى سى نو تر فرضو وروسته چه كوم دوه ركعت نور سنت دى آيا تر دغو سنتو به نى مخكسى ادا كوي و كه وروسته بله پوښتنه دا ده چه اوس به داسې حال كېنې چه له خپله ځايه څو بې ځايه شوي دي نو ب حاسب به نى د سنت مؤكدو وي او كه د نفلو او دا هم واضحه كړى چه اب اوس دا سنت ادا كېل كېږي او كه قضاء "بينوا نو جروا"

الجواب باسم ملهم الصواب له فرضو وروسته دي لومړى دوه ركعه سنت ادا كړى بيا دى د جلورو مخكېنيو سنتو قضائى را وگرځوي د خپل اصل ځاى څخه د بې ځايه كېدو تر څنگ د وخت په دننه كېنې د هغو قضاء سنت مؤكده ده

قال فى البدخلاف سنة الظهر وكذا الجمعة فانه ان خاف فوت ركعة يتركها ويقتدى ثم يأتي بها على انها سنة في وقته اى الظهر قبل شفعه عند محمد بن الفضل وبه يفتى جوهرة. وفى الشامية (قوله وبه يفتى) القول وعليه المتون لكن رجع فى الفتح لتقديم الركعتين قال فى الامداد وفى فتاوى العتاني انه المختار وفى مبسوط شريح الاسلام كان اذا فاتته الاربع قبل الظهر يصلهن بعد الركعتين وهو قول ابى حنيفة رحمته الله وكذا فى جامع قاضى خان رحمته الله (رد المحتار ج. ۳، ص ۶۴) فقط والله تعالى اعلم ۳ رجب ۱۳۸۹ هجرى

كه چيرته د جمعي مؤكد سنتونه پاتى شي نو كله به نى ادا كوي؟

سوال د جمعي تر لمخه مخكسى جلور ركعه ست كه چيرته به فرضى مخكسى ادا به نى كړى نو تر فرضو وروسته به نومړى د همدغو جلورو سنتونو قضائى را وگرځوي او كه به جمعي وروسته سنتونه به يو ځل د كوى او يا به همدغه حوړ سنو را وگرځوي استواو جرو

الجواب باسم ملهم الصواب د سنو و نفلو به لمخه كسى د وخت د عين سب ضرورى به دى د نى بې تر فرضو وروسته مطلقا به ركعه سب ادا كول كفى دى د مخكسو وروستو د نعين حاجت سبه كه چيرته څوك عين و كړى نو ب دى نومړى تر فرضو وروسته سبه د

کری او بیا دی مخکنی ساتی سوی سنت ادا کری فقط ولله تعالی اعلم ۴ رجب ۱۳۹۷ هجری

د جمعی تر لمانځه وروسته د رکعتونو تعداد

سوال د جمعی تر فرضو وروسته چه کوم شپږ رکعت سنت ادا کيږي د هغو په باره کښې ځينې علماء دا خبره کوي چه وروستني دوه رکعت مستحب دي دا خبره پر کومه څايه صحيح ده؟ د حنفي کتابونو له مخې رڼا پرې واچوي برسيره پر دې چه آيا نبي کرم عليه السلام او صحابه کرام عليهم السلام د جمعی تر لمانځه وروسته شپږ رکعت سنتونه کړي دي او که څلور؟ سنو او جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د جمعی تر لمانځه وروسته په مرفوع حديث کسې څلور رکعت راغلي دي او له حضرت علي عليه السلام څخه شپږ رکعت مروي دي لهذا شپږ ادا کول افضل دي لومړی څلور مؤکد سنتونه او بيا دوه رکعته غير مؤکد

قال العلامة رحمته الله وسن مؤکداً أربع قبل الظهر وأربع قبل الجمعة وأربع بعدها بتسليمه. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۶۰) و قال ابن نجيم رحمته الله والدليل على استئذان الأربع بعدها ما في صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه مرفوعاً اذا صلى احدكم الجمعة فليصل بعدها أربعاً وفي رواية اذا صليتم بعد الجمعة فصلوا الأربعاً وذكر في البدائع انه ظاهر الرواية وعن أبي يوسف رحمته الله انه ينبغي ان يصل أربعاً ثم ركعتين وذكر محمد رحمته الله في كتاب الاعتكاف ان المعتكف يمكث في المسجد الجامع مقدار ما يصل أربعاً أو ستاً أه. وفي الذخيرة والتجسس وكثير من مشائخنا على قول أبي يوسف رحمته الله في منية المصل والافضل عدداً ان يصل أربعاً ثم ركعتين و قال ابن عابدین رحمته الله في منحة الخالق قال في الذخيرة وعن علي رضي الله عنه انه يصل ستاً ركعتين ثم أربعاً وعنه رواية اخري انه يصل بعدها ستاً أربعاً ثم ركعتين وبه اخذ ابو يوسف والطحاوي وكثير من المشايخ رحمهم الله تعالى وعلى هذا قال شمس الائمة الحلواني رحمته الله وبين تقديم المثنى ولكن الافضل تقديم الأربع كيلا يصير متطوعاً بعد الفرض مثلها أه. (البحر الرائق ج ۲، ص ۴۹) وقال الحلبي رحمته الله وعند أبي يوسف رحمته الله السنة بعد الجمعة ست ركعات وهو مروي عن علي رضي الله عنه والافضل ان يصل أربعاً ثم ركعتين للخروج عن الخلاف.

۲۲ جمادى الآخرة ۱۳۸۹ هجری

(غنية ص ۲۴) فقط ولله تعالی اعلم

نوافل په کور کښې ادا کول بهتر دي

سوال د جومات نه دننه کښې د فرض تر ادا کولو وروسته د مدرسې په صحن کسې کوم چه له جومات سره لگېدلی دی د سنونو او نوافلو په ادا کولو کښې له جومات څخه زيات نوافل ورکول کيږي او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب نوافل او سنتونه په کور کښې ادا کول بهر دى نه دى - د حج په لاره کښې د کوم مشغولت ويره نه وي که چيرته په کور کښې کوم کار د حشوع او حضور په مع کښې ځنډ وو نو بيا په جومات کښې نې ادا کول بهتر دي

قال في شرح التنوير والافضل في النفل غير التراخي المنزل الا لخوف شغل عنها والاصح الفضيلة ما كان اجمع واخلص، وفي الشامية (قوله والافضل في النفل الخ) شمل ما بعد الفريضة وما قبلها بحديث الصحيحين عليكم بالصلوة في بيوتكم فان خير صلوة المزمع في بيته الا المكتوبة وخرج ابو داود وصلوة المزمع في بيته افضل من صلوته في مسجد في هذا الا المكتوبة ومما في شرح المدينة وحيف كان هذا الفضل يراعى ما لم يلزم منه خوف شغل عنها لو ذهب لبيته او كان في بيته ما يشغل باله ويقلل خشوعه فيصلحها حينئذ في المسجد لان اعتبار الخشوع ارجح. (رد المحتار ج ١ ص ١٢٨) فقط والله تعالى اعلم ٢٣ رجب ١٣٨٩ هجري

د جمعې د سنتونو نيت

سوال تر جمعې مخکښې او وروستني سنتونو په نيت کښې به جمعې ويل کيږي او که ماسپينين؟ زید کوم چه يو عالم دی وائي چه دا سنتونه د ماسپينين دي. د جمعې يواځې دوه فرض دي شرعاً زید قول صحيح دی او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د جمعې و ماسپينين جلا جلا سنتونه مذکور دي قال في العلية سن مؤکدا اربع قبل الظهر واربع قبل الجمعة واربع بعدها بتسليمه. (رد المحتار ج ١ ص ١٢٠) البته په نيت کښې نې د ماسپينين يا جمعې ذکر کول ضروري نه دی د ټولو سنتونو او نفلونو همدا فاعده ده چه په هغو کښې د وخت نيت ضروري نه دی فقط والله تعالى اعلم ٩ ربيع الاول ١٣٩١ هجري

پخپلې ذمې باندې د جرمانې په توگه نفل واجبول

سوال بکر پخپل ځان باندې د جرمانې په توگه وويل چه که چيرته فلانی کار وکړم نو د جرمانې په توگه به سل رکعه نفل وکړم و خپل نې هم دا و چه دا سل رکعه را باندې واجبيږي يا د بکر په دی خپل سره دا سل رکعه نفل پري واجب شول او که څنگه استوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هر هغه لفظ چه پخپل ځان باندې وجوب او الزام ثابتوي له هغه څخه نذر منعدي کيږي او په هغه باندې وف کول واجب گرځي د جرمانې په توگه لفظ نه همدې جملې څخه دی د جرمانې وجب الاداء والي سکه دی د دی لاره سل رکعه نفل پري واجب شوی دی که نې د وجوب خپل وو يا نه وو فقط والله تعالى اعلم ٢٣ ذيقعدة ١٣٩١ هجري

د قنوت تکبیر واجب نہ دی

سوال آیا پہ وترو کنبی دعاء قنوت وبل واجب دی او کہ بواخی تکبیر نہی واجب دی؟ بینوا
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب پہ وترو کنبی تر تکبیر وروسہ د کومی دعاء وبل واجب دی او مشہورہ دعاء قنوت سنت دی تر قنوت مخکنبی تکبیر واجب نہ دی بلکہ سنت دی فی واجبات العلائیہ وقرآنہ قنوت الوتر و هو مطلق الدعاء و کذا تکبیر قنوتہ. فی الشامیہ (قوله وهو مطلق الدعاء) ای القنوت الواجب یحصل بآتی دعاء کان قال فی النہر واما خصوص اللہم انا نستعینک فسلہ فقط حتی لو انی بغیرہ جاز اجماعاً (قوله و کذا تکبیر قنوتہ) ای الوتر قال فی البحر فی باب سجود السہو و ما الحق بہ ای بالقنوت تکبیرہ و جزم الزیلعی بوجوب السجود بہتر کہ و ذکر فی الظہیریۃ انہ لو تر کہ لا رواۃ فیہ و قیل یجب السجود اعتباراً بتکبیرات العید و لیل لآء. و ینہی ترجیح عدم الوجوب لانہ الاصل ولا دلیل علیہ بخلاف تکبیرات العید آء. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴) فقط ولله تعالیٰ اعلم ۲۶ جمادی الآخرہ ۱۳۹۲ ھجری

د قنوت پہ تکبیر کنبی د لاسونو د پورته کولو ثبوت

سوال د وترو پہ لما نخہ کنبی پہ آخری رکعت کنبی چہ کوم لاسونہ بورہ کبیری د دی پہ اہہ دا ولیکی چہ دا پہ کوم حدیث سرہ ثابت دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له حضرت عمرو عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہما خخہ ثابت دی او د غیر مدرک بالقیاس کیدو له وجہی د مرفوع حدیث پہ حکم کنبی دی برسبرہ پر دی له ابن عمر رضی اللہ عنہما خخہ حقیقہ مرفوع حدیث ہم راغلی دی

عن الاسود عن عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ انه كان يقرأ في آخر ركعة من الوتر قل هو الله احد ثم يرفع يديه فيقنت قبل الركعة رواه الامام البخاري في جزء رفع اليدين وقال صحيح. (اعلاء السنن ج ۱، ص ۵۲) عن ابی عثمان كان عمر رضی اللہ عنہ يرفع يديه في القنوت اخرجه البخاري ايضاً في الجزء المذکور وصحبه وعنه ايضاً باسناد صحيح قال كنا وعمر رضی اللہ عنہ يوم الناس ثم يقنت بنا عند الركوع يرفع يديه حتى يبدو كفاه ويخرج ضبعيه اخرجه البخاري ايضاً في الجزء المذکور. (اعلاء السنن ج ۱، ص ۵۲)

عن ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما قال ارأيتم قيامكم عند فراغ الامام من السورة هذا القنوت والله انه لبدعة ما فعله رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم غير شهر ثم ترکه. ارأيتم رفعكم ايديكم في الصلوة والله انه لبدعة ما زاد رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم على هذا قط فرفع يديه حيال منكبيه رواه الطبراني في الكبير وفيه بشر ابن حرب ضعفه احمد و

ابن معین و ابو زرعة و ابو حاتم و النسائی و وثقه ایوب و ابن عدی (جمع الزوائد) قلنا هذا حديث حسن (اعلاه)
 (السنن ج ۳ ص ۵۸)

له آخری حدیث خحه دا هم ثابته شوه چه په فنوت کښې د دعاء په یوکه د لاسونو پورته کول هم
 نشته قال فی الاعلام و اما قوله ارأيتهم رفعكم ايديكم في الصلوة و ليه انه لم يدع ففیه دلیل علی کراهة اطالة
 رفع اليدين في القنوت كما ترفعان في الدعاء خارج الصلوة و ليس معناه ان مطلق رفع اليدين للقنوت بدعة
 لان قوله ما زاد رسول الله ﷺ من هذا قط فرفع يديه حيال منكبه يفيد سنية رفعها له في الجملة و لا يرد من
 التغاير في الرفع الذي جعله بدعة و الذي اثبت في لظاهر انه كراهة اطالة رفعها كما ترفعان في الدعاء خارج
 الصلوة و اثبت رفعها حيال المنكبين سنة ليس هو الا الرفع القصير الذي يكون قبل القنوت فان الرفع
 الطويل في الدعاء لا يكون بحيال المنكبين بل انما هو بخذاء الوجه او الصدر كما مر في بابها و قد تقدم ان
 نفس رفع اليدين للقنوت ثابت عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما جعله بدعة فالظاهر انه اراد ما قلنا ان اطالة
 الرفع بدعة و الحديث يفيد عفوهم به ثبوت رفع اليدين للقنوت عن النبي ﷺ مرفوعاً و لله تعالى اعلم (اعلاه)
 (السنن ج ۳ ص ۵۸) فقط وله تعالى اعلم ۱۵ رجب ۱۳۹۲ هـ مجرى

په غیر مؤکد ستونو کښې په لومړۍ قعده کښې درود، دعاء

او په دریم رکعت کښې ثناء لوستل بهتر دي

سوال چه کله یو څوک د مؤکدو ستونو ب غیر مؤکدو څلور رکعتہ ثبت و تړي نو آیا په اولي
 قعدی کښې به درود شریف او دعاء و ني او که نه! پيسوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په غیر مؤکدو ستونو کښې په دویم رکعت باندې درود شریف او
 دعاء لوستل او د دریم رکعت به شروع کښې د ثناء وبل افضل دي به مؤکدو ستونو کښې به
 درود شریف نه و ني که چیرې سی سهوا و واني نو سجده سهو واجیبري البته د جمعی تر فرضو
 وروسته چه کوه سنډ دي د هغو په اولي قعدی کښې د درود شریف لوستل جائز دی په دې سره
 سجده سهو نه واجیبري د دې لپاره اگر که دا څلور رکعتہ مؤکد دي لیکن څلور واره په یوه سلام
 سره ادا کړل مکه نه دي

قال في شرح الغنوي ولا يصل على النبي ﷺ في القعدة الاولى في الاربع قبل الظهر والجمعة وبعدها ولو صلى

د جمعی دروستونو حکم هم د محکمیسو ستونو غوندی دی تفصیل به سمه کښی دی

ناسيا فعلیه السهو وقيل لا شئ ولا يستفتح اذا قام الى الغالطة منها انما لئلا يكتسبها اشبهت الفريضة وفي الموال
من ذوات الاربع يصل على النبي ﷺ ويستفتح ويتعوذ ولو نذراً لان كل شفع صلوة وقيل لا يأتي في الكل و
صفح في القدية. وفي الشامية (قوله ولا يصل الخ) اقول قال في البحر في باب صفة الصلوة ان ما ذكر مسلم فيها
قبل الظهر لما صرحوا به من انه لا تبطل شفعة الشفع بالانتقال الى الشفع الثاني منها ولو افسدها قضيا ربعاً و
الاربع قبل الجمعة بمنزلة ما واما الاربع بعد الجمعة فغير مسلم فانها كغيرها من السن فانهم لم يشترطوها
تلك الاحكام المذكورة اذ هو مغل في الحلية وهذا مؤيد لما يحفه الشر لئلا ياتي من جوارها بتسليمتين لغزو. (قوله
وقيل لا الخ) قال في البحر ولا يخفى ما فيه والظاهر الاول زاد في المنع ومن ثم عولنا عليه وحكي ما في القدية
بقيل. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۲۲) فقط والله تعالى اعلم ۲۸ ذيقعدة ۱۳۹۶ هـ مجرى

د ستو او فرضو تر منخ د فصل جلاوالي حکم

سوال که چیرته یو څوک د ماسینین مخکینین ستونه وکړي او جومات ته لاړ شي او
جماعت ته وخت پاتې وي نو آیا تحیه المسجد یا نور نوافل ادا کولی شي او که نه؟ بڼوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د مخکینینو ستونو او فرضو تر منخ نفل کولی شي البته د
ستو او فرضو تر منخ یې له عذرې داسې کار کول چه د تحریمه خلاف وي د ثواب کمونکی دی
خپو خود د ستو ساقطونکی بللی دی لیکن دا خبره صحیح نه ده د وروستني ستونو هم همدغه
حکم دی و التفصیل فی العلائیه و الشامیه ج ۱، ص ۱۳۶. فقط والله تعالى اعلم ۲۱ جمادی الاولی ۱۳۹۷ هـ مجری

په صلوة التسبیح کښي په دویم او څلورم رکعت کښي قیام ته

د تلو په وخت کښي د تکبیر حکم

سوال په صلوة التسبیح کښي خلک د لومړي او دریم رکعت تر دواړو سجود وروسته د الله
اکبر نه وبلو سره کښي او نسیبجات وائي تر دغو رکعتونو وروسته د دوم او څلورم رکعت
سره د پورته کیدو په وخت کښي به هم تکبیر وائي او که نه؟ بڼوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دې وخت کښي تکبیر وبل ثابت نه دی همدارنگه د سجدې او
قنای سر منځ ناسته سرعاً معبره نه ده کجلسه الاستراحة. لهذا له سجدې څخه سر فیا مه پورې اسفل
د حکم نه مخی یو دی د دې لپاره د فاعدي مطابق د یوه انتقال لپاره به یو تکبیر وبل کيږي د
کسیر کړار روانه دی فقط والله تعالى اعلم ۲۵ رمضان ۱۳۹۸ هـ مجری

د صلوة التسبیح په قومه کښې د لاسونو نړل مسوون دي

سوال یو عالم فرماني چه په صلوة التسبیح کښې تر رکوع وروسته چه کله څوک په ولاړې مسحات وائي نو په دې حالت کښې دې باید لاسونه سر نامه لاندې وږي او دا خبره صحیح ده سوا نوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په هر اړید فقام کښې د لاسونو سر نامه لاندې نړل مسوون دي د دې کلي لاندې د صلوة التسبیح په قومه کښې به هم د لاسونو نړل مسوون وي

قال العلائی رحمه الله لا یسن (الوضع) فی قیام بین رکوع وسجود لعدم القرار ولا بین تکبیرات العبد لعدم الذکر ما له یطل القیام فیض. سراجیه. وقال ابن عابدین رحمه الله (قوله لعدم القرار) لیس علی اطلاقه لقولهم ان مصلى النافلة ولو سنة یسن له ان یأتی بعد التعمید بالادعیة الواردة نحو ملء السنوت والارض الخ والنهم اغفر لی وارحمی بین السجدةین غیر. ومقتضاؤه انه یعتد بیدیة فی النافلة ولم ار من صرح به تأمل لکنه مقتضى اطلاق الاصلین المارین ومقتضاؤه انه یعتد ایضاً فی صلوة التسبیح ثم رأیت ذکره ط. والرحمى والسأحانی بحاشا. (قوله ما له یطل القیام فیض) ای فان اطاله لکثرة القوم فانه یضیع. (رد المحتار ج. ۱ ص ۲۵۵) وقال الطحطاوی رحمه الله وظاهره یعمد فی قیام طال وعلیه فیض فی قیام صلوة التسبیح الذی بین الركوع والسجود (طحطاوی علی الدرر ج. ۱ ص ۲۱۸) فقط ولله تعالی اعلم ۲۸ رجب ۱۳۸۹ هجری

د نفلو د ادا کولو په حالت کښې د سهار کیدلو حکم

سوال څه فرماني د دین علم، کرام په دې مسئله کښې چه یو سړی په نفلو باندي ولاړ وو چه سهار شو نو آبد نفل نی صحیح شم او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب د سهار تر ختلو وروسته پرته د سهار له سنتو څخه نور نوافل او وجب غیره مکروه دي البته که چیرته یو څوک په نفلو ولاړ وي او سهار شي نو دا نفل صحیح دي او پوره کول نی فصل دي

قال فی الشامية (قوله قصداً) احتراز به عما لو صل تطوعاً فی آخر اللیل فلن یصل رکعة طلع الفجر فان الافضل امامها لان وقوعه فی التطوع بعد الفجر لا عن قصد ولا ینوبان عن سنة الفجر علی الاصح. (رد المحتار ج. ۱ ص ۳۰۸)

فقط ولله تعالی اعلم ۲ شعبان ۱۳۹۷ هجری

په مکروه وخت کښې د شروع شوي نفلو حکم

سوال یو حد په مکروه وخت کښې نفل شروع کړل. وروسته ور معلومه سوه چه د مکروه وخت

دی نو آیا دا نفل به پوره کوي او که ماتوي به نې؟ که چیرته نې مات کړي نو آیا قضائي به نې واجب وي او که نه؟ او که چیرته نې په همدې وخت کېنې پوره کړي نو په بل وخت کېنې به نې بیا هم قضاء واجب وي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په مکروه وخت کېنې نفل په شروع کولو سره واجبېږي. لیکن په دې وخت کېنې نې ماتول واجب دي او په بل وخت کېنې به نې قضائي را څرخوي که چیرته نې په همدې وخت کېنې پوره کړي او مات نې نه کړي نو گنهگار به وي لیکن واجب نې اد شول او قضاء پرې لازمه نه ده

قال في التنوير ولزم نفل شرع فيه قصداً ولو عند غروب وطلوع واستواء فان افسد حرم الا بعدد وج قضائه وقال ابن عابدین رحمته الله (قوة الأبعد) استثناء من قوله حرم أي انه عند العذر لا يحرم افساده بل قد يباح ويستحب ويحب كما قدمه في آخر مكروهات الصلوة ومن العذر اذا كان شرعه في وقت مكروه ففي البدائع الافضل عدداً ان يقطعها وان اتم فقد اساء ولا قضاء عليه لانه اداها كما وجهت فاذا قطعها لزمه القضاء قال في المحرر ويلبغى ان يكون القطع واجباً خروجا عن المكروه تحريماً وليس بابطال للعمل لانه ابطال يؤديه على وجه اكمل فلا يعد اطلاقاً. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۳۹) فقط والله تعالى اعلم ۱۷ محرم ۱۳۹۸ هجری

د دوه يا دريو کسانو د نفلو جماعت شروع کول او وروسته

د زیاتو خلکو شریکیدل

سوال یو یا دوه کسان له امام سره د نوافلو په جماعت کېنې شریک وو لیکن وروسته څه نور خلک هم شریک شول نو آیا دا جماعت مکروه شو او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب کوم مقتدیان چه له شروع څخه وو په هغوی باندې هېڅ کراهت نشته وروسته چه له څلورو څخه زیات چه کوم خلک شریک شي نو کراهت به په هغوی باندې وي **قال ابن عابدین رحمته الله** لو اقبلت ی به واحد او اثنان ثم جاءت جماعة اقتدوا به قال الر حتمی یلبغى ان تكون الکراهة على المتأخرین اذ (رد المحتار ج ۱، ص ۶۴۳) فقط والله تعالى اعلم ۲۶ شوال ۱۳۹۸ هجری

تر تهجدو مخکېنې ویده کیدل ضروري نه دي

سوال آیا د تهجدو د لمانځه لپره د ماسخوتن تر لمانځه وروسته ویده کیدل شرط دي؟ که چیرته یو څوک ټوله شپه په وینښه تېروي یاد شپې اکثره برخي په وینښه تیروي لکه څرنگه چه په عامه توگه د علم طالبان د شپې تر ډیره پورې کېښیني او مطالعې کوي که چیرته هغوی د شپې په

اخرى برجه كسبي لمونخ وكري نو آيا نهجد به ورته ويل كسري او كه نه بيسوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب تر نهجدو مخكسبي ويده كيدل ضروري نه دي پرته له ونده كيدل
 هم د نهجدو لمونخ كيږي فقط والله تعالى اعلم ٢٢ محرم ١٣٩٩ هجري

د وترو په ركعتونو كسبي د شك په صورت كسبي د دعاء قنوت

دوه ځلي د ويلو حكم

سوال عمرو ته په وترو كسبي شك ور ولويده چه دا دويم ركعت دى او كه درسم د دې لپاره نې
 په دې ركعت كسبي هم قنوت ووايه او كسبيناست تر دې وروسته نې يو بل ركعت هم ورسره يو
 ځاى كړ او په دې كسبي نې هم قنوت ووايه په آخر كسبي نې سجده سهو وكړه نو آيا لمونخ نې وشو
 او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لمونخ نې صحيح شو. د قنوت تكرر صحيح دى

قال في العلية قنوت في اول الوتر او ثانيته سهو لم يقنط ثالثته اما لو شك انه في ثانيته او ثالثته كرر مع
 القعود في الجمع والفرق ان السأهي قنوت على انه موضع القنوت فلا يتكرر بخلاف الشاك ورجح الحلبي تكراره
 لهما. وقال ابن عابد بن عبد الله عليه السلام (قوله ورجح الحلبي تكراره لهما) حيث قال الا ان هذا الفرق غير مفيد اذ لا عبرة بها
 لظن الذي ظهر خطؤه واذ كان الشاك يعيد لاحتمال ان الواجب لم يقع في موضعه فكيف لا يعيد السأهي بعدما
 ثبت ذلك وقد صرح في الخلاصة عن الصدر الشهيد بان السأهي يقنط ثانياً فان كان ما مژرواية فهي غير موافقة
 للدراية انه قلتمو كذا رحمه في الحلية والبحر بنحو ما مژ. (رد المحتار ج ١، ص ٦٢٨)

فقط والله تعالى اعلم ٢٦ محرم ١٣٩٩ هجري

د اشراق د لمانځه ثبوت

سوال څه فرمائي د دين علماء كرام او د شرع متبين مفتيان عظام د لاندینی مسئلې په باره
 كسبي چه اشراق او ځانښت دواړه د يوه لمانځه نومونه دي او كه جلا جلا لمونځونه دي؟ د فقهې په
 عامو كتابونو كسبي د صلوٰة الضحی ذكر دى ليكن د اشراق د لمانځه په يوه كتاب كسبي هم كومه
 يادونه نه تر لاسه كيږي بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب اشراق او ځانښت دواړه جلا جلا لمونځونه دي د هر يوه ثبوت په
 احاديثو كسبي موجود دى په الكوكب الدرري كسبي دي چه

قوله باب ما جاء في صلوٰة الضحی وقت الضحی من وقت ارتفاع الشمس الى الزوال وهو نصفان الطهارة

الکبزی والضحوة الصغری، فالاولی الاخر منه والغائیة الاول منه واکثر اطلاق الضعی على الاول والغرض من وضع الباب الزد على من لم یره ثابتاً بالسنة و قال ان صلوة الضعی بدعة لکن لا اختلاف فی صلوة الضحوة الصغری التي نسمیها صلوة الاشراق بل الاختلاف فی الاغزی. (الکوکب الدرری ج. ۱ ص ۱۰۲)

په لامع الدراري کنبی تر دې هم زیات تفصیل موجود دی د فقهی د کاتبونو له جملې څخه هم په حاشیة الطحطاوي علي الدر کنبی د اشراق د لمانځه ذکر موجود دی

ونصه (قوله وندب اربعاً) هو المعتمد وقيل لا تعدب ومن ثم اربعاً انها تقوم مقام صلوة الليل وتورث الغلي والبركة فی الرزق ویؤدی بها صدقات مفاصل الانسان المأمور بها فی حدیث کل سلامی من الناس علیه صدقة والمستحب ان یقرأ فی الاول والشمس وضها وفي الغائیة والضعی کما ورد فی الحدیث وهي غیر صلوة الاشراق وهي رکعتان کما ورد فی بعض الآثار. (طحطاوي علی العلائیة ج. ۱ ص ۱۸۴)

فقط والله تعالی اعلم ۱۰ ربيع الاول ۱۳۹۹ ل - مجری

د څلور رکعتنه نفل لمانځه د نیت په ترلو سره دوه رکعتنه واجبیري

سوال - که چیرته یو څوک د څلور رکعتنه نفلو نیت وتړي ب په دوه رکعتونو باندې سلام واپوي آیا پاتې دوه رکعتونه ئې په ذمې باندې واجبیري او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب - د څلور رکعتنه نفلو د نیت په ترلو سره بواځې دوه رکعتنه واجبیري د دې لپاره په دوه رکعتونو باندې سلام اړول جائز دي پاتې دوه رکعتونه پرې واجب نه دي

فقط والله تعالی اعلم ۱۱ رجب ۱۳۹۹ ل - مجری

د دعاء قنوت د ثبوت حواله

سوال په و ترو کنبی د مروج دعاء قنوت ثبوت د احنافو په نزد له حوالې سره ضرورت دی ډیره مهربانه به مو وي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب المدونة الکبزی ج. ۱ ص ۱۰۰، الاعتبار للحازمی معزیاً الی مراسیل ابو داؤد ص ۵۰، اعلام السنان ج. ۱ ص ۶۸، طحاوی ج. ۱ ص ۱۲۲. فقط والله تعالی اعلم ۱۶ رجب ۱۳۹۹ ل - مجری

په نفلو کنبی چه سجده سهو و نه کړي نو بیرته را تر خول ئې واجب دي

سوال په نفل لمانځه کنبی په چا سجده سهو واجبه وه لېکن نری هره سوده او ونی نه کړه بل وخت ور باد سو نو آیا د هغو نفلونو فضائي پری واجبه ده او که نه؟ حنی خلک واني چه د نفلو فضائي خو نشه لکن کله چه شروع نری وسی نو سانی پوره کول و جب دی سرعاً دی چه حکم

دي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا نقل واجب الاعاده دي يعني بيره را گر خول ني واجب دي

لفظولله تعالى اعلم ۳ رجب ۱۳۸۹ هجرى

د وترو فديه هم واجبه ده

سوال آيا د وترو فديه به هم ورکول کيږي په داسې حال کښې چه مري د فرض لمونځونو د فديه ورکولو وصيت کړى وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو د وترو فديه هم واجبه ده

لفظولله تعالى اعلم ۳ ذى الحجة ۱۳۹۹ هجرى

تر قنوت وروسته درود شريف لوستل افضل دي

سوال د وترو په لمانځه کښې تر قنوت وروسته درود شريف بايد وويل شي او که نه؟ په فتاوى هنديه ص ۱۱۱ الباب الثامن فى صلوة الوتر کښې ليکلي دي چه ولا يصل على النبي ﷺ فى القنوت وهو اختيار مشائخنا كذا فى الظهيرية. در مختار او شرح طحطاوي په قنوت کښې درود ويلو ته ترجيح ورکړى دى او لېکلي ئې دي چه تر قنوت وروسته درود شريف ويل مستحب دي راجع قول وليکن انشاء الله عند الله به ماجور وگرځي بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د استحباب قول راجع او مفتى به دى کما صرح به فى العلائيه.

لفظولله تعالى اعلم ۴ محرم ۱۴۰۰ هجرى

به ناپاکو جامو سره د ادا شوي نفلونو اعاده واجبه نه ده

سوال په ناباکو جامو کښې د ادا شوي نفلونو اعاده واجبه ده او که نه؟ که چيرته واجبه وي نو آيا په همدې صورت کښې د فرائضو او واجباتو اعاده هم شته او د نوافلو هم شته؟

الجواب باسم ملهم الصواب د فرائضو او واجباتو اعاده په هر صورت کښې فرض او واجبه ده د مؤکدو سنتو د وخت په دتنه کښې ضروري ده ليکن وروسته نه او د نفلو اعاده په وخت کښې د تنه هم ضروري نه ده ځکه چه نوافل تر شروع کيدو وروسته واجبيږي او به صورت مسئله کښې د نوافلو له سره شروع صحيح نه ده

لفظولله تعالى اعلم ۱۸ ذى الحجة ۱۳۹۰ هجرى

وتر که چيرته تر تراويحو مخکښې ادا شي نو اعاده ئې واجبه نه ده

سوال د رؤيت هلال د اطلاع په نه حاصلېدو باندې له ۲۹ شعبان نه وروسته په راتلونکې شپه

کښې د ماسخوتن لمونځ او وتر د معمول مطابق خلکو ادا کړل وروسته خبر راغی چه د مصلح شریف مباحثت ولیدل شوه د دې لپاره تراویح ادا کړئ نو په داسې صورت کښې به ایا نابسته به په جماعت سره دوباره ادا کوي او ښځې به نې په کور کښې له سره ادا کوي او که حاکم "سوا" توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې د ونړو اعاده نسبه قال فی التذویر ووقتها بعد صلوٰة العشاء قبل الوتر وبعده. (ردالمحتار ج. ٢ ص ٦٥٩) فقط والله تعالی اعلم ٦ ذوال ١٣٩٧ هـ جری

په فرضو باندې د نفلو بناء مکروه ده

سوال زید فرض پوره کړل او په آخر کښې سلام و نه گرځاوه بلکه په همدې حال کښې نې د سنتو یا نفلو په نیت سره نور دوه رکعت ادا کړل او په آخر کښې نې سلام وگرځاوه نو آیا د ده فرض لمونځ او د سنتو یا نفلو دوه رکعت ادا شول او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په فرضو باندې د نفلو بناء مکروه ده همدارنگه په دې کښې په قصد سره د سلام په خنډولو سره د فرضو بیرته راگرځول واجب دي د نفلو دوه رکعت و شول لیکن مؤکد سنت ادا نه شو

لأنها شرعت بتحرمة مهتدة. قال فی الشامیة ان بناء النفل علی النفل یصوره صلوٰة واحدة بخلاف بناء النفل علی الفرض ولذا کان البناء فیهم مکروهاً لان النفل صلوٰة اخری غیر الفرض (وبعد سطر) لما بهی النفل عمداً صار مؤخر السلا من محله عمداً والعبد لا یجبره سهو السهو بل تلزمه الاعادة. (ردالمحتار ج. ١ ص ٣١١) فقط والله تعالی اعلم ٢٠ رمضان المبارك ٩٧ هـ جری

د فرضو او سنتو تر منځ د وعظ او تبلیغ حکم

سوال څه فرماني د دین علماء کرام او د شرع متین مفتیان عظام د دې مسئلې په باره کښې چه زمونږ په جومات کښې دا رواج دی چه هره ورځ د ماسپښن د فرضو بر ادا کولو فوراً وروسته امام صاحب د ریاض الصالحین یو حدیث شریف سره له لنډ تشریح د ښځو دقیقو په اندازه بیانوي لکه څرنگه چه که چیرته یو سړی هغه یولی ماتوره دعاگانې کومی چه به حدیث سره ښی دی بر فرض وروسته د فرضو او سنتو تر منځ وو ئي نو به هغو باندې هم ښځه دهمې لگېږي بلکې څرنگه چه یو سړی د خپل معمول اوراد او وظائف د فرضو او سنتو تر منځ وائی نو به هم ښځه دهمې لگېږي نو مونږ خلک د همدې جومات منتظمین د مابوره دعاگو او مخصوصه اورادو په ځای د فرضو او سنتو تر منځ ښځه دهمې د دین منن د تبلیغ و د مسلمو عوامو د معی

پيره لگوو څکه له سنتو او نفلو نه وروسته هيڅوک نه پاتې کيږي. نو ځينې خلکو اعتراض کوي چه دا طريقه د سنتو د تاخير له وجې ناجائزه ده او کوم خلک چه په دې درس کښې شرکت نه کوي د هغو په لمانځه کښې خلل پيدا کيږي په داسې حال کښې چه د لمونځ کوونکو خلکو څنگ ته په جهر سره د تلاوت اجازه نشته **فهذا الدرس اولی ان یترک بعد الفرض**. يعنې دا درس خو په طريقه اولی سره تر فرضو وروسته بايد ترک شي

ستاسو له حضور څخه هيله ده چه په دې مسئله کښې زمونږ لارښوونه وکړي چه مونږ تر فرضو وروسته او تر سنتو مخکښې دې تبليغ ته دوام ورکړو او که ونې دروو؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د اورادو او ماثوره تسبیحاتو وخت تر سنتو وروسته دی تر فرائضو وروسته ډيرې لنډې دعاوې ماثورې دي همدارنگه په دې وخت کښې د ماثوره دعاگانو په ځای کوم بل عمل احداث فی الدين په دين کښې د نوي شي پيدا کول، دی برسيره پر دې تر فرائضو متصل وروسته د کتاب په اورولو کښې دا قباحه (بدي) هم شته چه د مسبوقينو به لمانځه کښې خلل پيدا کيږي لهذا د تبليغ دا سلسله د مازديگر يا سهار تر لمانځه وروسته بايد وي

نقطه ولله تعالی اعلم ۱۳/ رجب، سنه ۹۸ هـ:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اجعلوا آخر صلواتكم بالليل وتراً (رواه البخاري)

اعدل الانظار في الشفع بعد الايتار

تر وترو وروسته د دوه رگعتنه نفلو حکم

سوال کوم نوافل چه تر وترو وروسته ادا کيږي آيا هغه په حديثو سره ثابت دي؟ او آيا دا په ناستې سره ادا کول مسنون او افضل دي او که په ولاړې؟ په دې باره کښې د ائمه وو مذهب څه دي او د احنافو په نزد مفتي به قول کوم دي؟ بينوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب له ډيرو صريحو او مشهورو قوله او فعلي حديثونو څخه دا ثابته ده چه د وتر لمونځ د شپې تر ټولو لمونځونو بايد مؤخر شي څو حديثونه ملاحظه کړئ

۱... عن عائشة رضي الله تعالى عنها قالت كان رسول الله ﷺ يصلي من الليل حتى يكون آخر صلواته الوتر. قال النووي في شرحه فيه دليل لما قدمناه من ان السنة جعل آخر صلوة الليل وتراً وبه قال العلماء كافة وسبق تأويل الركعتين جالساً. (مسلم ج. ۱، ص ۲۵۵)

۲... عن نافع عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما عن النبي ﷺ اجعلوا آخر صلواتكم بالليل وتراً. (مسلم ج. ۱، ص ۲۵۴) واخرج السيوطي عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما معزياً الى الصحيحين وابي داود دهر مز صحيح اجعلوا آخر صلواتكم بالليل وتراً. (الجامع الصغير ج. ۱، ص ۹) واخرج مثله المناوي معزياً الى الشيخين (كنوز الحقائق على هامش الجامع الصغير ج. ۱، ص ۹)

۳... عن نافع عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما ان رجلاً سأل النبي ﷺ عن صلوة الليل فقال مفلي مفلي فاذا خشيتم الصبح صل ركعة توتر صلاتك. (طحاوي ج. ۱، ص ۱۳۶)

۴... روى الامام احمد في مسنده عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما انه كان اذا سئل عن الوتر قال اما انا فلو اوترت قبل ان انام ثم اردت ان اصلي بالليل شفعت بواحدة ما مضى من وترى ثم صليت مفلي مفلي فاذا قضيت صلوتي اوترت بواحدة لان رسول الله ﷺ امرنا ان نجعل آخر صلوة الليل الوتر قال في مجمع الزوائد فيه ابن ابي عمير وهو مدلس وهو ثقة وبقيته رجاله رجال الصحيح اه. (نيل الاوطار ج. ۳، ص ۵۲) واخرج الطحاوي مفعله

فی شرح معانی الآثار ج ۱، ص ۱۶۷.

۱... و فی الصحيح لمسلم عن ابن عمر رضی الله تعالی عنهما قال من صلی من اللیل فلیجعل آخر صلوته وترأ

فان رسول الله ﷺ کان یأمر بذلك. (مسلم ج ۱، ص ۲۵۷)

له ابن عمر خذ همدان روايت په صحيح مسلم کښي په خو نورو طريقو او الفاظو سره هم مروی دی من شاء الله تعالی. و تر لره بالکل په آخر کښي د ادا کولو روايتونه دومره ډیر دي چه د هغو به يو خای کولو سره د طوالت او اوږدوالي ويره مانع ده دی کثرت ته کتو سره د سوابر شبهه لویږی د دغو روايتونو د صحت، شهرت او قوت پر بناء باندې د ځينو حضراتو حتی چه د ځينو صحابه کرامو رضی الله عنهم هم د مسلک پاتې شوی دی چه تر وترو وروسته نفل ادا کول د ورو ماوونکی دی و په دی صورت کښي د وترو اعاده واجبه ده چنانچه امام طحاوي رحمه الله فرماني

قال ابو جعفر فذهب قوم الى ان الوقت الذي يلبث في ان يجعل فيه الوتر هو السحر وانه لا يتطوع بعده وان من تطوع بعده فقد نقضه وعل ان يعيد وتر آخر واحتجوا في ذلك بما أخبر رسول الله ﷺ الوتر الى آخر الليل وما روى عن جماعة من اصحابه من بعده انهم كانوا يرون ان من تطوع بعد وتره فقد نقضه. (شرح معانی الآثار ج ۱، ص ۱۶۷)

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما مذهب مونږ وروسته ذکر کړی دی چه هغه د ورو د ماتوالي قائل وو اگر که فوي مسلک دا دی چه تر وترو وروسته د نفلونو ادا کول د وترو ناقض نه دی لکن که چيرته د وترو د تاخير لپاره کوم صريح روايت هم نه وي نو بيا به هم دومره علماء په خانگړی توگه حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما د وترو د ماتوالي مسلک لره اختيارول د وترو د تاخير اهميت او د دې د شهرت د اثبات لپاره کافي وزن لري دا خو پريږده چه په دې باندی صريح روايتونه هم موجود دي

په لاندیني روايتونو کښي تر وترو وروسته د رکعتبنو ادوه رکعتونو، ذکر دی ځنو محدثونو به هغو باندی د رکعتبن بعد الوتر عنوان قائم کړی دی

۱... عن ابی سلمة قال سألت عائشة رضي الله تعالى عنها عن صلاة رسول الله ﷺ فقالت كان يصلي ثمان ركعات ثم يوتر ثم يصلي ركعتين وهو جالس فإذا اراد ان يركع قام فركع ثم يصلي ركعتين بين الداء والاقامة من صلاة الصبح. (صحيح مسلم ج ۱، ص ۲۵۲) و ذكر نحوه الامام النسائي في باب اباحة الصلوة بين الوتر وبين ركعتي الفجر. (نسائي ج ۱، ص ۱۸۰)

۲... عن ابی سلمة قال حدثني عائشة رضی الله عنها قالت قال رسول الله ﷺ يوتر بواحدة ثم يركع ركعتين يقرأ فيهما وهو جالس فإذا اراد ان يركع قام فركع. (ابن ماجه ص ۸۲)

۲... وفي حديث طويل عن زرارة رضي الله تعالى عنه ثم يصلي ركعتين بعد ما يسلم (أي عن صلاة الوتر) وهو قاعد (صحيح مسلم ج ۱ ص ۲۵۹)

۳... عن امرأ سلمة رضي الله تعالى عنها أن النبي ﷺ كان يصلي بعد الوتر ركعتين وقد روى نحوه عن أبي أمامة وعائشة وغير واحد عن النبي ﷺ. (ترمذي ج ۱ ص ۴۹)

۴... عن امرأ سلمة رضي الله تعالى عنها أن النبي ﷺ كان يصلي بعد الوتر ركعتين خفيفتين وهو جالس. (ابن ماجه ص ۸۴)

۵... وقد عقد الامام ابو جعفر الطحاوي باباً في التطوع بعد الوتر ذكر فيه اختلاف العلماء واخرج احاديث منها حديث ثوبان مولى رسول الله ﷺ قال كنا في سفر فقال ان هذا السفر جهد وثقل فاذا وتر احدكم فليركع ركعتين فان استيقظ والا كاتاله. (شرح معاني الآثار ج ۱ ص ۱۶۸)

پورته چه خومره روايتونه نقل شوي دي اگر كه له هغو خخه په ركعتين بعد الوتر باندې استدلال شوی دی لیکن حقیقت دا دی چه د هغو له جملې خخه پرته له لومړي حديث خخه بل له يوه خخه استدلال تام نه دی ځكه چه په دغو كښې دا قوي احتمال موجود دی چه دا دوه ركعتونه دې د سهار سنتونه وي. د دې احتمال په موجودوالي كښې له دغو حديثونو خخه د وترو او د سهار سنتو تر منځ په دوه ركعتونو باندې استدلال صحيح نه دی لانه اذاجام الاحتمال بطل الاستدلال.

او په شپږم حديث كښې (فاذا وتر) كښې د (ارادان يوتر) تاويل كيدلى شي كما فى قوله تعالى (اذا تم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم - الخ) د وترو د تاخير په اړه د ډيرو او مشهورو حديثو وجود په دې تاويل باندې قوي قرينه ده حكيم الامت حضرت تهانوي قدس سره د داسي كسانو لپاره كوم چه د شپې په آخره برخه كښې د نه را وپيښيدلو شكايات كاوه د ماسخوتن تر لمانځه وروسته تر وترو مخكښې د تهجد لارښوونه كوله وعظ كساء النساء او ملفوظات كمالات اشرفيه ول باب ص ۲۴۲. ملفوظ ۱۰۲۰ ملاحظه كړئ له دې خخه ثابته شوه چه حضرت تهانوي قدس سره هم په حديث كښې (اذا وتر) لفظ لره د (ارادان يوتر) په معنى سره گڼلى دی

په ناستي سره د ادا كولو روايتونو لره په وتر على الدابة غوندي قبل التاكيد يا په سفر او داسې نورو عذرونو باندې محمول كيدلى شي البته صرف يو حديث د عائشې رضي الله عنها كوم چه په اوله شمېره كښې ذكر ده په دې كښې د سهار د سنتو مراد اخيستلو احتمال نشته د دی لپاره د دغو نوافل ثبوت خوشه ليكن خبره دا ده چه نبې كړيې ﷺ دا په كومي اند زې سره ادا كړي دي په دې بڼه كښې تر ټولو مخكښې د غور وږ خبره دا ده چه لكه حرنكه چه برنورو لمونځونو محكسې ب وروسته ده نور نوافل ادا كړي دي دا دوه نفلونه نې به هغه ډول نه دی ادا كړي د علامه

نووي رحمه الله د تصريح مطابق ده رحمه الله دا نفل يواخي دوه يا درې ځلې ادا کړي دي ولې يواظب عليها ل

فعله مرة او مرتين او مرات قليلة. (مسلم مع نووي ج ۱، ص ۲۵۴)

په اصل کښې دا نوافل تر وترو وروسته کله کله ده د جواز د بيانولو لپاره ادا کړي دي اگر که بهتره او اولی دا ده چه تر وترو وروسته نفل ونه شي د وترو د تاخير روابتونه. خصوصاً هغه روابتونه چه په هغو کښې د وترو د تاخير امر موجود دی مثلاً (اجعلوا اخر صلاتکم من الليل وترا) او داسې نورو څخه په صحابه کرامو کښې دا غلط فهمي کيدلی شي چه و تر لره به بولو لموښو او آخر څرځول واجب دي (کما هو مقتضى الامر) د دې غلط فهمی د لرې کولو لپاره محسن اعظم رحمه الله عملي سبق ورکړ او دا نې خلکو ته وښودله چه دلته خبره د اولويت او استحباب ده نه د وجوب په دې باندې دا شبهه کيدلی شي چه د (کان یصلی) الفاظ په دوام او عادت يا کم تر کمه په ډيروالي باندې دلالت کوي علامه نووي ددې ځواب ورکړی دی چه له دې څخه په دوام او تکرار باندې استدلال صحيح نه دی

ونصه قلت والضوابط ان هاتين الركعتين فعليها رحمه الله بعد الوتر جالساً لبيان جواز الصلوة بعد الوتر و بيان جواز النفل جالساً ولم يواظب على ذلك بل فعله مرة او مرتين او مرات قليلة ولا تغتر بقولها كان يصلی فان البغتر الذي عليه الاكثرون والمحققون من الاصوليين ان لفظة كان لا يلزم منها الدوام ولا التكرار انما هي فعل ماض يدل على وقوعه مرة فان دل دليل على التكرار عمل به والا فلا يقتضيه بوضعها وقد قالت عائشة رضي الله عنها كنت اطيع رسول الله صلى الله عليه وسلم حله قبل ان يطوف ومعلوم انه صلى الله عليه وسلم لم يجمع بعد ان صمته عائشة رضي الله عنها الا جمعة واحدة وهي جمعة الوداع فاستعملت كان في مرة واحدة الخ. (مسلم ج ۱، ص ۲۵۴)

مذاهب الائمة رحمهم الله تعالى:

قاضي عياض د امام اوزاعي او امام احمد مذهب دا نقل کړی دی چه هغوی د حضرت عائشې رضي الله عنها د حديث پر بناء وروسته تر وترو دوه رکعتنه نفل مباح گڼلي دي لیکن د امام احمد دویم قول کوم چه زیات مشهور دی هغه دا دی چه (لا افعله ولا امنع عنه) امام مالک به له دغو نوافلو څخه انکار کاوه

قال النووي هذا الحديث اخذ بظاهره الاوزاعي و احمد فيما حكاها القاضي عنهما فابا حار ركعتين بعد الوتر جالساً وقال احمد لا افعله ولا امنع عنه قال (القاضي) وانكره مالك. او ځله فاضی عبد خرد مشهور روابتونه پر بناء د ركعتين بعد الوتر روابت ترديد به نې کاوه

قال النووي واما ما اشار اليه القاضي عياض من ترجيح الاحاديث المشهورة ورد رواية الركعتين جالسا فليس بصواب الخ (مسلم ج ۱، ص ۲۵۳)

عامو محدثينو او د حديثو شراحانو د امام مالک رحمته الله مذهب همدا بيان کړی دی چه هغه به د رکعتين بعد الوتر د جواز منکرو وو ليکن د مالکي فقهې کتاب الشرح الصغير کښې علامه دردير له دوه شرطونو سره د مالکيه وو د مذهب جواز را نقل کړی دی يو شرط دا چه د وترو تر شروع کولو مخکښې د دغو نوافلو د ادا کولو نيت ونه لري دويم دا چه هغه په وتر پسې متصل ادا نه کړي

قال (وجاز) من صل الوتر اَوّل الليل او اخره (نفل بعدة) اذا لم يوصله به (الى ان قال) (ان لم يدعوه) اى النفل (قبل الشروع فيه) (ثم قال بعد اسطر) فالاحاصل ان جواز النفل بعد صلوة الوتر مقيد بقيد ان لا يدعى قبل شروعه فيه النفل بعدة وان لا يوصله به، (الشرح الصغير ج ۱، ص ۴۱۴)

د امام شافعي رحمته الله مسلک معلوم نه شو البته په التعليق الممجد ص ۱۴۴ کښې د ابن عبد البر په حواله د عدم نقض الوتر با لنوافل بعده په مسئله کښې امام شافعي، امام مالک، اوزاعي، امام احمد، ابو ثور، علقمه، ابو مجلز، طاؤس او نخعي رحمهم الله تعالى مسلک د امام ابو حنيفه د مسلک موافق بيان کړی دی له دې څخه څرگندېږي چه د دوی مسلک د امام صاحب رحمته الله مسلک ته ور نژدې دی

امام محمد رحمته الله د امام اعظم مسلک دا بيان کړی دی چه با لخصوص تر وترو وروسته د دوه نعتونو هيڅ ثبوت نشته داسې خو تر وترو وروسته چه څومره نوافل څوک غواړي کوي دي، په دې سره په وترو هيڅ اثر نه لويږي قال امامنا محمد لا نرى ان يشفع الى الوتر بعد الفراغ من صلوة الوتر ولكنه يصل بعد وتره ما احب ولا ينقض وتره وهو قول ابى حنيفة رحمته الله، (موطاء للامام محمد ص ۱۳۳)

امام طحاوي د التطوع بعد الوتر عنوان قائم کړی عدم نقض الوتر نى ثابت کړی او په آخر کښې فرماني و هذا القول الذى يثبتنا قول ابى حنيفة و ابى يوسف ومحمد رحمهم الله تعالى، (شرح معاني الآثار ج ۱، ص ۱۱۱)

له دې څخه ثابت نه شوه چه زمونږ د درې گونو امماوو مختار هم همدغه دی چه تر وترو وروسته نوافل ادا نه سي د دې لپاره د فقهي او فتاواوو په هېڅ يوه کتاب کښې هم د دغو نوافلو ذکر نشته دا خبره مقلدو په خصوصي توگه د نوحه وړ ده ځکه چه د مقلد لپاره د امام قول حجت دی د حديثو بحث موږ محض نبرع وليکه او که نه مو د مقلدو لپاره هم حجت کافي دی چه د مذهب په کتابونو کښې د دغو نوافلو هېڅ ذکر نه سر مسرگو کږی

صنيع المحدثين رحمهم الله تعالى

د حصراتو محدثينو رحمهم الله صنيع، احسان او ښه کار کردگي هم کله کله د لوستو او اهو مسائلو غوښې خلاصوي د دې لپاره مذکوره مسئله په دې لحاظ سره هم د توجه وړ ده

د رکعتين بعد الوتر د صريحو او محتملو روايتونو په ذکر کولو کښې حضرات محدثين دوه ډلې دي يوه ډله هغه خلک دي کوم چه د رکعتين بعد الوتر باب ئې قائم کړی او تر هغه لاندې ئې دا حديثونه ذکر کړي دي لکه اماما ابو جعفر الطحاوي په شرح معانی الآثار کښې د التطوع بعد الوتر عنوان لگولی دی او امام نسائي د (باب اباحه الصلوة بين الوتر وبين رکعتي الفجر) عنوان قائم کړی دی او د محدثينو بلې ډلې د نقض الوتر با لنوافل بعده يا د بل کوم عنوان لاندې دا احاديث ذکر کړي دي په دې ټولو طريقو سره په بحث کښې اگر که د حديثو امامان مختلف دي ليکن د بحث په مدار کښې سره متفق دي چنانچه ځينو تر وترو وروسته د نوافلو سنيت يا استحباب والی مدار جوړ کړی او بحث ئې نه دی کړی بلکه نقض الوتر با لنوافل بعده او عدم لره ئې مدار جوړ کړی او بحث ئې کړی دی له دې څخه هم دا معلومېږي چه د محدثينو په نزد هم د دغو نوافلو حيثيت يواځې د جواز او عدم نقض وتر دی د استحباب ئې هيڅوک قائل نه دي

جمهورو محدثينو د وترو د تاخير د مشهورو روايتونو په مقابله کښې د رکعتين بعد الوتر روايت لره د ردولو په ځای د تطبيق صورت اختيار کړی دی (وهو الطريق الاوّل عند التعارض) چنانچه د تطبيق لاندیني صورتونه ئې بيان کړي دي

۱. د نوافل تر وترو وروسته د جواز د بيان لپاره ادا شوي دي او دا ضرورت د (امردان لمجمل آخر صلوة الليل الوتر) غوندې روايتونو کښې د امر د صيغې پر بناء مخته راغی نبي کریم ﷺ له خپل عمل څخه وښوده چه د وترو د تاخير امر د استحباب لپاره دی نه د وجوب لپاره
۲. د ثوبان رضی الله عنه د حديث له مخې د ځينو علماوو دا خيال دی چه کوم حضرات د سفر يا کوم بل عذر له وجې د سهار په وخت کښې د تهجد لپاره نه شي جگندلی هغه دې د شپې په اوله برخه کښې تر وترو وروسته دوه رکعنه ادا کړي بيا که جبر ته د تهجد لپاره وپېښ شو نو ښه تر ښه او که نه نو دا دوه رکعنه به دده لاسه د تهجدو وټم مده وگرځي لکن به دی تطبيق کښې د اوّل الليل و آخر الليل تر منځ د فرق وجه ظاهره ده او به دی حدیث کښې د (فاذا وترت) بويل په (اراد ان يوتر) سره او د دې صورت په اړوند د حضرت بهنوی قدس سره اړوند پوره لکيل شوی دی
۳. په اعلاء السنن کښې ئې يوه بله لطيفه موجه بيان کړې ده حيث قال قال العبد الضعيف معناه او تر و بالليل مرة لا مرتين لتكون اخر صلوتكم بالليل وتر افان من او تر مرتين فقد جعل اخر صلوتها

الليل شفعاً يؤيدها ما أخرجه الطحاوي رحمه الله أن أبا هريرة رضي الله عنه قال لو جئت بفلاة أبعرة فالتفت بها لم جئت ببعيرين فالتفت بها ليس كأن يكون فقلت وترأى قال وكان يصير به مفلاً لنقض الوتر. (اعلاء السنن ج ١ ص ١٠٣).
 ٤ قال في الفتح الملهم قال الشيخ الانور والوجه فيها أنه عليه السلام إنما صلاهما جالساً ليبقى آخرته الوتر لصلوة الليل صورة عند هذا أيضاً (كأن هذا المجلس أعلام بانتهاء قيام الليل) وليدل على أن من أسقطها فذلك إليه أنه (فتح الملهم ج ٢ ص ٢٩٢).

د تطبيق دغو دواړو آخري صورتونو لره د (فأذا خشيتم الصبح فصل ركعة توتر لك صلاتك) (طحاوي ج ١ ص ١٣٦) ردوي لهذا د تطبيق صحيح صورت صرف دا دی چه د جواز د بیان لپاره کله کله ده مبارک دا نفل ادا کړي دي او اصل قاعده دا ده چه وتر په آخر کښې ادا شي

د بحث خلاصه

مستحبې او افضلې طریقه دا ده چه خومره نوافل ادا کول وغواړي له وترو څخه دې مخکښې ادا کړي او وتر په آخر کښې ادا کړي او تر وترو وروسته نوافل ادا نه کړي که چیرته نې ادا کړي نو مباح دي لیکن نه د دوه رکعتونو کوم تخصیص شته او نه دا نوافل له وترو سره کوم تعلق لري بلکه د عامو مباحو وختونو غونډې چه خومره نوافل وغواړي ادا دې کړي کما مؤمن الامام محمد عن امامنا الاعظم رحمهما الله تعالی.

له پورتنی ذکر شوي تفصیل څخه څرگنده شوه چه د ځینو علماء کرامو له دې بحث څخه چه دا نوافل په ولاړې ادا کول بهتر دي او که په ناستې. دا نتیجه اخیستل صحیح نه دي چه هغوی د دې د استحباب قائل دي بلکه د دوی د بحث مقصد دا دی چه که چیرته څوک په خلاف اولی باندې عمل وکړي او دا نوافل ادا کړي نو هغه دې په ولاړي وکړي او که په ناستې؟

د ناستې په اړه ذکر شوي حدیثونه په دوه ډوله دي یو هغه ډول چه په هغه کښې د پوره لمانځه په ولاړې د ادا کولو ذکر دی دویم هغه چه په هغو کښې لومړی په ناستې سره د شروع کولو او بیا دریدل او رکوع ته د تللو بیان دی لیکن دا احادیث فعلی دي بلې خوا ته هغه قولی حدیثونه دي چه په هغو کښې ناست لپره د ولاړسړي دنیم اجر ورکولو تصریح دی له هغو څخه څو حدیثونه ذکر کيږي

١.. عن عمران بن حصین رضي الله تعالى عنه قال سألت رسول الله ﷺ عن صلوة الرجل وهو قاعد فقال من صلى قائماً فهو الفضل ومن صلاها قاعداً فله نصف اجر القائم. (ترمذی ج ١ ص ٨٠).

٢.. عن عمران بن حصین رضي الله تعالى عنه وكان مبسوراً قال سألت رسول الله ﷺ عن صلوة الرجل قاعداً فقال ان صلى قائماً فهو الفضل ومن صلى قاعداً فله نصف اجر القائم ومن صلى قائماً فله نصف اجر

القاعد رواة البخاري (اعلاء السنن ج ۴، ص ۴۴)

۲. اخرج النسائي رحمه الله في باب فضل صلوة القائم على صلوة القاعد عن عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنهما قال رأيت النبي صلى الله عليه وآله وسلم يصلي جالساً فقلت حدثت أنك قلت ان صلوة القاعد على النصف من صلوة القائم وانت تصلي قاعداً قال اجل ولكني لست كأحد منكم. (نسائي ج ۱، ص ۱۴۲)

دا مبارک حديثونه يوه کلي قاعده بيانوي لهذا د ترجيح د اصولو مطابق دي قاعدي لره به په جزئي واقعي باندې ترجيح وي. همدارنگه دا احاديث قولې دي او د فولې حديث په فعلي حديث باندې ترجيح منل شوی او مسلم دی لهذا په دوی کښې د تخصيص په ځای دا زيات بهتر دی چه فعلي احاديث د جواز په بيان باندې محمول کړی شي ب لخصوص په داسې حال کښې چه په آخري حديث کښې دا تصريح دی چه په قعود کښې هم پوره ثواب د نبي کریم ﷺ خصوصيت وو د امت لپاره هغه قاعده کليه ده چه (للقاعد نصف اجر القائم) د امام العصر حضرت گنګوهي او حکيم الامت حضرت تهانوي قدس سرهما هم همدا فتوی ده (فتاوی رشديه ص ۳۰۱، امداد الفتاوى ج ۱، ص ۳۰۳، ۳۰۵)، د حضرت مولانا محمد اسحق هم همدا خوښ وو کما في دلشئ الليل (حاشية فتاوى رشديه ص ۲۰۱) فقط وهذا ما اظهر لفكر التقييم وفوق كل ذي علم عليم.

الحاق

۱ - بنده د (اوتر) معنى (ارادان يوتر) ليکلي بحمد الله تعالى وروسته له متقدمينو څخه هم د دي ثبوت لاس ته راغی السنن الكبرى للبيهقي ج ۳، ص ۳۳، مرقاة ج ۳، ص ۱۷۷، كشف الستار للعلامة انور شاه،

۲ - بنده رکعتين جالساً د سهار په سنتو باندې محمول کړی دی بحمد الله وروسته په حديث کښې هم د سهار د سنتو جالساً تصريح لاس ته راغی جالساً بين الاذانين. (ابوداؤد ج ۱، ص ۱۳۹)

۳ - د اول نمبر حديث درې خوابونه ورکړل شوي دي (۱)، منسوخ دی (بيهقي ج ۳، ص ۳۴، مرقاة ج ۳، ص ۱۷۷، ۲)، قضي عباض فرماني چه د وترو د تاخير د حديثونو په مقابله کښې دا حديث غير مقبول دی (نوي ج ۱، ص ۲۵۴، ۳)، د جواز د بيان لپاره کله کله د دي وقوع شوی دی وهو الصحيح کما قدمنا واختاره ائمة الحديث والفقه.

۴ - امام ابن همام رحمه الله تصريح کړی ده چه ترو ترو وروسته نفل ادا کول د استحبابو خلاف دی، فتح القدیر ج ۱، ص ۳۱۲، آخر باب صلوة الوتر،

فصل في التراويح

په تراويحو کښې په سورة بقره باندې د ختم کولو حکم

سوال چه کله منکوساً د پای له خوا د قرآن کریم لوستل مکروه دی نو په تراويحو کښې ختم ولي په سورة بقره باندې کيږي؟

الجواب باسم ملهم الصواب دا جزئیه له قاعدې څخه مستثنی ده لکه څرنگه چه په لومړي رکعت کښې سورة اعلی او په دویم کښې د سورة غاشیه لوستل د مانور والي له وجې بې له کراهت څخه جائز دي حالانکه د سورة غاشیه آیتونه زیات دي

قال في شرح التنوير ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرأ منكوساً الا اذا ختم فيقرأ من البقرة وفي الشامية عن شرح المديّة عن الولوالجية من يختم القرآن في الصلوة اذا فرغ من الموعودتين في الركعة الاولى يركع ثم يقرأ في الثانية بالفاتحة وسمى من سورة البقرة لان النبي ﷺ قال خير الناس حال الحال المرتحل اي الخاتم المفتتح أة. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۱۰)

همدارنگه تنکيس د پای له خوا د قرآن لوستل، په فرائضو کښې مکروه دی. په نوافلو کښې نه دی کما صرح به في الهندية په دې بناء باندې د شارح التنوير د استثناء (الا اذا ختم) محمل به دا وي چه په فرائضو کښې ئې قرآن کریم ختم کړی وي يا دا چه تراويحو ته (من حیث الجماعة) له فرائضو سره مشابهت دی د عالمگیری په (واذا کرر اية واحدة مراراً فان كان في التطوع الذي يصل وحدهً فذلك غير مکروه) کښې د وحده لفظ په دې باندې دلالت کوي چه تراويح د جماعت له حیثه د فرضو په حکم کښې دی فقط والله تعالى اعلم

له دې څخه د رجوع تفصیل به تمه کښې دی

۲۵ شعبان ۱۲۷ هجري

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال په تراويحو کښې يوه حافظ په اتلسو رکعتونو کښې د قرآن کریم ختم وکړ په نولسم رکعت کښې ئې يوه رکوع د سورة بقره تلاوت کړ. په سلم رکعت کښې ئې ئې بيا له (الهم) څخه ه (هم المفلحون) باندې قرآن کریم ختم کړ. بيا ئې په سلم رکعت کښې د سورة بقره آخري رکوع تلاوت کړ. په تراويحو کښې د قرآن کریم داسې ختم کول حو به د سننو خلاف نه وي؟ سنوا نو جرو

الجواب باسم ملهم الصواب دا طريقه د سنتو خلاف ده مسنون نه طريقه دا ده چه په بولسم ركعت كېښي سر سورة و الناس پورې وواښي او په شلم ركعت كېښي د سورة بقره له شروع څخه چه برخه ولولي

نقل ابن عابدین رحمه الله عن شرح المنية عن الولوالجية من يختم القرآن في الصلوة اذا فرغ من المعوذتين في الركعة الاولى يركع ثم يقرأ فيها الفاتحة و شيء من سورة البقرة لان النبي ﷺ قال خير الناس حال المرتحل اي الخاتم المفتوح امة (رد المحتار ج ۱، ص ۵۱۰) فقط والله تعالى اعلم ۴ ذی قعدة ۱۳۹۸ هجری له دې څخه د رجوع تفصيل په تتمه كېښي دی.

په تراويحو كېښي د سورة اخلاص تکرار

سوال په تراويحو كېښي نن سبا د قل هو الله احد درې ځله تکرار مروج شوی دی آی داسې كول جائز دي او كه ناجائز؟ پيښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په فرائضو كېښي د سورت تکرار مكروه تنزيهي دی ليكن په نوافلو كېښي مكروه نه دی.

قال في الشامية افاد انه يكره تنزيهاً (ج ۱، ص ۵۱۰) وقال في شرح المنية قراءة قل هو الله احد ثلث مرات عند ختم القرآن لم يستحسنها بعض المشائخ وقال الفقيه ابو الليث هذا شيء استحسنه اهل القرآن و ائمة الامصار فلا بأس به الا ان يكون الختم في المكتوبة فلا يزيد على مرة وايضاً فيه ويكره تكرار قراءة السورة في الفرض ولا يكره تكرار السورة في التطوع لان باب النفل اوسع. ليكن له لاندیني عبارتونو څخه څرگنديږي چه په دې باره كېښي تراويح هم د جماعت له وجې د فرائضو په حكم كېښي دی

قال في الهدية واذا كرر آية واحدة مراراً فان كان في التطوع الذي يصل وحدهً فذلك غير مكروه وان كان في الصلوة المفروضة فهو مكروه. له دې څخه څرگنده شوه چه كله نفل يواځې ادا كېږي په هغه كېښي تکرار مكروه نه دی

وقال في شرح التنوير ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرأ منكوساً الا اذا ختم فيقرأ من البقرة (الي قوله) ولا يكره في النفل شيء من ذلك. په آخر كېښي د نوافلو د حكم د مصرح والي تر څنگ په (الا اذا ختم) سره استنباط د دې دلالت كوي چه تراويح د فرضو په حكم كېښي دی

پس د شرح المنية په عبارت كېښي له تطوع څخه مراد منفرداً اخيستل كېږي ليكن داسي نغښت نه كېدلی شي چه په شرح التنوير كېښي په (الا اذا ختم) سره ختم في الفرض مراد وي او په

عالمگیری کنبی د (فی التطوع الذی یصلی وحده) قید احترازی نه وی بلکه واقعی وی خکه چه عموماً نوافل منفرداً ادا کیږي لنډه دا چه د تکرار ثبوت له قرون مشهود لها یا خبر خکه قطعاً نشه او په کراهت او عدم کراهت کنبی شک او تردّد دی ددې لپاره د دې ترک بعنی نه کول بهر دي خصوصاً چه کله نې التزام کیږي نو کراهت نې یقینی او ترک نې لازم دی

فقط والله تعالی اعلم ۲۵ شعبان ۱۳۷۴ هجری

په څلورو رکعتونو تراویحو کنبی چه اوله قعده پاتې شي نو دوه رکعته وشول

سوال ولوصلی اربعاً بتسلیمة ولم یقعد فی الثانیة فی الاستحسان لا تفسد وهو اظهر الروایتین عن ابی حنیفة و ابی یوسف رحمهما الله تعالی و اذا لم تفسد قال محمد بن الفضل تعوب الاربع عن تسلیمة واحدة وهو الصحيح کذا فی السراج الوهاج و هكذا فی فتاوی قاضیخان و عن ابی بکر الاسکاف انه سئل عن رجل قام الی الثالثة فی التراويح ولم یقعد فی الثانیة قال ان تذکر فی القيام ینبغی ان یعود ویقعد و سلم و ان تذکر بعد ما سجد للثالثة فان اضاف الیهما رکعة اخرى کانت هذه الاربعة عن تسلیمة واحدة و ان قعد فی الثانیة قعد التعهد اختلفوا فیہ فعل قول العامة یموز عن تسلیمتین وهو الصحيح هكذا فی فتاوی قاضیخان (عالمگیری ج ۳ ص ۵۰) په دې باندې د قیاس په کولو سره څرگندیږي چه که چیرته د سهار په لمانځه کنبی قعده هیږه شي او د دریم رکعت سجده وشي نو د څلورم رکعت په یو ځای کولو سره نقل څلور رکعته نه شول بلکه دوه رکعته شول همدارنگه په ماسپنین کنبی له پنځم رکعت سره د شپږم رکعت په یو ځای کولو سره د شپږو رکعتونو په ځای څلور رکعته نقل شول حالانکه په عامو کتابونو کنبی په سهار کنبی د څلورو او په ماسپنین کنبی د شپږو نقلو کیدل مذکور دي په دې باره کنبی چه کوم تحقیق وي له هغه څخه مو خبر کړئ والا جر عند الله الکریم.

الجواب ومنه الصدق و الصواب د فتاوی عالمگیری جزنه په نورو کتابونو کنبی هم راغلی ده چه مطلب نې دا نه دی چه دوه رکعته صحیح شوه او دوه رکعته فسد شول بلکه مطلب نې دا دی چه دوه رکعته تراویح (سنت مؤکده) شول او دوه رکعته نقل شول له دې وجی نې (تنوب الاربع عن تسلیمة واحدة) وویل او که نه نو باید چه (صحت الركعتان) نې ويلي وای

ومن الدلیل علی صحة الاربعة ما فی شرح التنویر ان کل شفع صلوة الیعارض اقتداء او نذر او ترک القعود

اوله (ردالمحتار ج ۱ ص ۹۰)

فان قلت ان هذا اذا کان نوي اربعاً لما فی الشامية (بعد ذکر الخلاف فی العود و عدمه بترك القعود الا و من

النفل والخلاف فيها اذا حرم بنية الاربع فان نوى ثنتين عاد اتفاقاً (ج. ١ ص. ١٠١)

فالجواب انه وان اتفقوا على الحكم بالعود ولكنهم لم يصرحوا بالفساد في صورة عدم العود بل عدم

الفساد مصرح في الجزئية المذكورة في السواي قوله انه سئل عن رجل الخ

العاصل مقصد دا دي چه دا د خلورو تراويحو قائم نه گرخي بلکه د دوه تراويحو قائم مقام

گرخي لکه خرنگه چه د ماسپنين په لمانځه کښې پنځم او شپږم رکعت د دوه رکعتو وروستنيو

مؤکدو سنتونو قائم مقام نه گرخي دا مطلب نه دی چه د هغو نفليت له منځه بللی دی

حالانکه په دې صورت کښې ئې آخره قعده کړي ده او دریدلی دی چه خلور فرض ئې هم صحيح

شول او دوه نفل ئې هم صحيح شول لیکن چونکه د وروستنيو دوه سنتونو په مستقل تکبير

تحریمه سره ادا کول سنت دي د دې لپاره دا دوه رکعتو دهغو قائم مقام نه گرخي

د پورقني سوال په شان يو بل سوال

سوال په تراويحو کښې په دويم رکعت باندې چه قعده هيره شي او سهواً دريم او خلورم

رکعت هم ادا کړي نو لمونځ ئې صحيح شو او که نه؟ که چيرته صحيح شوی وي نو خلور شول او که

دوه؟ که چيرته دوه صحيح وي نو لومړني دوه صحيح دي او که وروستني؟ بينوا توجروا

الجواب ومنه الصديق والصواب دويمه شفع تراويح شوه او اوله شفع نفل شوه او په تراويحو

کښې نه شماريږي

قال الامام قاضي خان رحمته الله عليه اخلاص الامام اربع ركعات بتسليمه واحدة ولم يقعد في الغاية في القياس

تفسد صلوته وهو قول محمد بن زفر رحمه الله تعالى وفي الاستحسان وهو اظهر الروايتين عن ابي حنيفة وابي

يوسف رحمه الله تعالى انها تنوب عن تسليمه او تسليمته قال الفقيه ابو الليث رحمته الله عليه تنوب عن

تسليمته لان الاربع لما جاز وجب ان ينوب عن تسليمته كمن اوجب على نفسه ان يصل اربع ركعات

بتسليمته فصل اربعاً بتسليمه واحدة ذكر في الامالي عن ابي يوسف رحمته الله عليه انه يجوز فكنا هذا وكنا لو صل

الاربع قبل الظهر ولم يقعد على رأس الركعتين جاز استعسانا وقال الفقيه ابو جعفر والشيخ الامام ابو بكر

محمد بن الفضل رحمه الله تعالى في التراويح تنوب الاربع عن تسليمه واحدة وهو الصحيح لان القعدة على رأس

الغاية فرض في التطوع فاذا تركها كان ينمى ان تفسد صلوته اصلاً كما هو وجه القياس وانما جاز استعسانا

فاخذنا بالقياس فلنا بفساد الشفع الاول واخذنا بالاستعسان في حق بقاء التعرمة واذا بقيت التعرمة مع

شروعه في الشفع الثاني وقد اتمها بالقعدة لجاز عن تسليمه واحدة وعن ابي بكر الاسكاف رحمته الله عليه انه سئل عن

رجل قام الى الثالثة في التراویح ولم يقعد في الثانية (الى قوله) فان هذه الاربعة عن ترویحة واحدة یعنی عن الركعتین. (خاتمة بهامش الهندية ج ۱، ص ۲۲۰) وقال العلامة الكاساني رحمه الله: فاما اذا لم يقعد فسدت صلواته عند محمد بن علقم، وعدا في حنیفة وابي يوسف رحمهما الله تعالى جوز واصل المسألة یصل التطوع اربع ركعات اذا لم يقعد في الثانية قدر التشهد وقام واتم صلواته انه يجوز استحسانا عندهما ولا يجوز عند محمد قیاساً ثم اذا جاز عندهما فهل يجوز عن تسليمتين او لا يجوز الا عن تسليمة واحدة الاصح انه لا يجوز الا عن تسليمة واحدة لان السنة ان يكون الشفع الاول كاملاً وكمالاً بالقعدة ولم توجد والکامل لا یأتی بالناقص. (بدائع الصنائع ج ۱، ص ۲۸۹)

په خانیہ کنبی د اولی شفع له فساد خخه د تراویحو د وقوع فساد مراد دی. مطلقاً د لمانه فساد ترې مراد نه دی. پخپله په خانیہ کنبی له فقیه ابو جعفر او امام ابو بکر محمد بن الفضل رحمهما الله خخه (تنوب الاربع عن تسليمة واحدة) او له ابو بکر الاسکاف رحمه الله له دې جملې (فان هذه الاربعة عن ترویحة واحدة) خخه ثابتېږي چه څلور واړه رکعتونه صحیح دي لیکن له تراویحو خخه یواځې دوه شمیرل کیږي او په بدائع الصنائع کنبی د اولی شفع د کمال له نفی خخه هم ثابته شوه چه اوله شفع فاسده نه ده بلکه ناقصه ده د دې لپاره په تراویحو کنبی نه شمارېږي

لفظ والله تعالى اعلم ۲۵ مفر ۶۶ لـ هجری

تراویح په سهو سره څلور رکعتہ ادا کول

سوال زید د تراویحو په دوه رکعتونو باندې کښیناست او سهواً ودریده او څلور رکعتہ ئې پوره کړل نو آیا تراویح ئې څلور رکعتہ شول او که دوه؟ و سجده سهو پرې واجبه ده او که نه؟ که چیرته په دوه رکعتونو باندې ناست نه وای نو بیا به ئې څه حکم وو؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په دوه رکعتونو باندې تر کښیناستو وروسته دریدلی وي نو تراویح ئې څلور رکعتہ شول د سجده سهو ضرورت نشته او که چیرته تر دوه رکعتونو وروسته نه وي کښیناستلی نو دوه رکعتہ وشول. په دې صورت کنبی سجده سهو واجبه ده لومړي دوه رکعتونه به راگرځوي او تلاوت شوی قرآن کریم به هم له سره راگرځوي

لفظ والله تعالى اعلم ۱۲ شوال ۱۳۸۷ لـ هجری

په یوې قعدې سره د درې رکعتہ تراویحو حکم

سوال امام د تراویحو په دویم رکعت باندې پرته د قعدې له کولو خخه سهواً ودریده. درې

رکعتونه ني ادا کرل او سجده سهو ني وکره نو آيا دوه رکعتونه ني صحيح شول او که نه؟
وبلي وو جه دوه رکعتونه و نه شول ليکن په يوه کتاب کېې د عالمگيري په حوالې سره لکلي
دي چه په دي صورت کېې دوه رکعته کيږي په دي باندې د غور په کولو سره څه ليکنه وکړئ؟
بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب اگر که يو قول د جو ز هم شته ليکن د عدم جواز قول ارجح دی د
عالمگيري د باب النوافل په آخر کېې دواړه قولونه راغلي دي ليکن د همدی باب په شروع کېې
نې عدم جواز ته ترجيح ورکړی دی

ونصها ولو صلى التطوع ثلاث ركعات ولم يعقد على رأس الركعتين الاصح انه تفسد صلوته. (عالمگيريه
ج ۱، ص ۱۱۳) همدارنگه په شاميه او خانيه او داسې نور کېې نې د فساد لوري راجح گڼلی دی قال
في الشاميه تحت (قوله او ترك قعود اول) فلو تطوع بثلاث بقعدة واحدة كان ينبغي الجواز اعتباراً بصلوة
المغرب لكن الاصح عدمه لانه قد فسد ما اتصلت به القعدة وهو الركعة الاخيرة لان التثفل بالركعة الواحدة
غير مشروع فيفسد ما قبلها. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۳۸)

پورتني عبارتونه اگر که په نوافلو پورې اړه لري ليکن د تراويحو هم همدا حکم دی چنانچه له
خلورو څخه زيات رکعتونه په يوې قاعدې سره د ادا کولو په صورت کېې علامه شامي رحمته الله يوه
جزئيه د نوافلو په اړه او بله جزئيه د دې په خلاف د تراويحو په اړه نقل کړی دی او دې لره د
تصحيح په اختلاف باندې محمول کړی دی

ونصه (قوله فاكثر) هذا خلاف الاصح كما قدمنا عن الهدائع والخلاصة وفي التاتارخانية لو صلى التطوع
ثلاثاً ولم يعقد على الركعتين فالاصح انه يفسد ولو سناً او ثمانياً بقعدة واحدة اختلفوا فيه والاصح انه يفسد
استحساناً وقياساً انه لكن صحواً في التراويح انه لو صلاها كلها بقعدة واحدة وتسليمه انها تهزم عن ركعتين فقد
اختلف التصحيح. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۵۲) وقال ايضاً في شرح قول العلائي والانابت عن شفع واحد به يفتي لم
ار من صح بهذا اللفظ هنا واما صح به في النهر عن الزاهد فيما لو صلى اربعاً بتسليمه وقعدة واحدة واما اذا
صلى العشرين جملة كذلك فقد قاسه عليه في البحر نعم صح في الخاتمية وغيرها بانه الصحيح مع انما قدمنا عن
الهدائع والخلاصة والتاتارخانية انه لو صلى التطوع ثلاثاً او سناً او ثمانياً بقعدة واحدة فالاصح انه يفسد
استحساناً وقياساً وقدمنا وجهه فقد اختلف التصحيح في الزائد على الاربعة بتسليمه وقعدة واحدة هل يصح
عن شفع واحداً ويفسد ليليتها. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۶۱)

او علامه د صی خان رحمته خو صراحة د تراويحو او نفلو دواړو په اړه د عدم جواز ترجيح را

نقل کری دی چنانچه د تراویح په بیان کښې فرماني وان صلی ثلاث رکعات بتسليمه واحده فهو علی وجهین اما ان یقعد فی الثانیة اولم یقعد (الی قوله) وان لم یقعد فی الثانیة ساهیا او عامداً لاشک ان فی القیاس و هو قول محمد و زفر رحمهما الله تعالی و احدى الروایتین عن ابی حنیفة ^{رضی الله عنه} تفسد صلوته ویلزمه قضاء رکعتین لا غیر و اما فی الاستحسان هل تفسد صلوته فی قول ابی حنیفة و ابی یوسف رحمهما الله تعالی اختلفوا فیه قال بعضهم تفسد و لا یجزئ عن شیء و قال بعضهم تجزئ عن تسلیمة واحدة و علی هذا الخلاف اذا تدفّل بفلات رکعات و لم یقعد فی الثانیة علی قول الفريق الاول لا یجزیه و جه قول الفريق الثانی ان التطوع معتبر بها لمکتوبة ولو صلی المغرب ثلاث رکعات و لم یقعد فی الثانیة یجوز فکذا التطوع یجوز عن تسلیمة لانه لم یضم الرابعة الی الثالثة و جه من قال انه لا یجوز عن شیء و هو الصحیح انه ترک القعدة المشروعة و هو القعدة علی رأس الثانیة و القعدة علی رأس الثالثة غیر مشروعة فی التطوع فصار كأنه لم یقعد اصلاً فلا یجوز بخلاف ما اذا صلی اربعاً و لم یقعد علی رأس الثانیة لان القعدة علی رأس الرابعة مشروعة لمجازاً (خاتمة علی هامش العالمگیریه ج ۲ ص ۲۴۱) فقط والله تعالی اعلم ۱۷ رمضان ۱۳۹۸ هجری

قاري او سامع (فاتح) ته څه وركول او څه اخيستل حرام

او په داسې قاري پسې تراويح ناجائز دي

سوال په رمضان شريف كښې د قرآن كريم په ختم باندې قاري او سامع د څه معاوضې يادونه و نه كړي. د كلي او جومات خلك هم داسې د دوى څه خدمت وكړي يا د جامو څه جوړي وركړي آيا دا جائز دي او كه نه؟ بښو توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د خدمت تر نامه لاندې د نقدو روپو يا جامو او داسې نور وركول هم معاوضه ده او د اجرت د معلومولو په نسبت نوره هم بده ده ځكه چه په دې كښې دوه گناهونه دي يو د قرآن د اورولو په سرد اجرت اخيستلو گناه او بل د اجرت د جهالت گناه ځينې خلك وائي چه قاري او سامع هم د خداى لپاره كار كوي او مونږ هم د الله لپاره د دوى خدمت كوو. معاوضه مو مقصود نه دى د داسې حيله گرو د نيتونو د معلومولو لپاره حضراتو فقهاوو دا امتحان لگولى دى چه كه چيرته قاري او سامع ته هيڅ هم ور نه كړل شي نو هغه به راتلونكي كښې هم په همدې جومات كښې به د خدمت لپاره تيار وي او كه نه وي؟ او د كليوالو لپاره دا امتحان دى چه كه چيرته دا قاري او سامع جومات ته را هم نه شي نو بيا هم دا خلك د هغوى خدمت كوي او كه نه؟ اوس د دې زمانې خلك تاسو په دې نقشې كښې راولئ قاري او

سماع نه که چیرته له جومات څخه څه په لاس ور نه شي نو په راتلونکي د هغه جومات خوا به مخ هم نه اړوي او د جوماتوالو دا حال دی چه کوم قاري یا سامع د دوی په جومات کښي کار نه کوي هغوی که هر څومره محتاج وي نو د دوی د هغوی په بد حالي باندې هېڅ رحم نه راځي له دې څخه ثابته شوه چه د جانیینو نیت د معاوضې اجرت دی او د خدای پاري دعوی دروغ دي لهدا دا ډول اوریدونکي او اوروونکي ټول سخت گنهگار او فاسق دي او د داسې قاري امامت مکروه تحریمي دی

په فرائضو کښي د فاسق د امامت دا حکم دی چه که چیرته صالح امام میسر نه شي یا د فاسق امام د لرې کولو قدرت نه وي نو د هغه په اقتداء کښي باید لمونځ وشي او د جماعت پریښودل جائز نه دي لیکن د تراویعو دا حکم دی چه په هېڅ حال کښي هم د فاسق په اقتداء کښي تراویح جائز نه دي که چیرته صالح او نیک حافظ پیدا نه شي نو په واره سورتونو باندې تراویح باید وشي که چیرته د کلي په جومات کښي داسې حافظ تراویح ورکوي نو فرض په جومات کښي په جماعت سره اد کړي او تراویح په گوښي ځای کښي له ځان سره ادا کړي

بیا لغرض که چیرته د کوم فري مقصود معاوضه او اجرت نه وي نو بیا هم د لین دین او عرف و رواج له وجې د هغه څه نا څه موقع وي او چه څه پیدا نه کړي نو افسوس ورځي دا د نفس اشراف دي کوم چه دا هم حرام دي

که چیرته کوم قاري د نفس له اشرافو څخه هم پاک تصور شي نو بیا هم په دې لین دین کښي عام رواج شوی فعل له حرامو سره مشابهت او د هغه تائید کړي پر سیره پر دې د دیني غیرت خلاف هم دی د دې لپاره په هر صورت له دې څخه په بشپړه توگه اجتناب اړین ساتنه، واجب دی

لفظونه البوق ۲۲ سوال ۱۲۸۶ مجری

د قرآن کریم د ختم په وخت کښي امام او مؤذن ته د څه ورکولو حکم

سوال به عامو جوماتونو کښي دا دستور دی چه په رمضان شریف کښي د قرآن د ختم په موقع کښي له خلکو څخه چنده را نولېږي او بیا په هغی باندې متاني یا نور ځواړه تقسیمېږي او امام او مؤذن ته د امداد په توگه څه تحفه ورکول کښي آیا امام او مؤذن ته داسې روپۍ اخیستل جائز دي؟ او که جسته د جندی په ځای به بلي کومی ذریعې سره ورکړل شي نو بیا ئې څه حکم دی؟

پینوا نوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لاندني وجوهانو پر بنه د امام او مؤذن لپاره دا عطفت که د نقدو په شکل کښي وی د حامو او داسې نور په شکل کښي وی جائز نه دی

۱ به عمومی توگه د جندی په وجوونولو کښي داسې طریقی غوره کښي چه انصار څه نه څه

په ورکولو مجبوره کېږي د دې لپاره دا وصولې شوې روپۍ حرامې دي تر څو پورې څه د ورکونکي د طیب خاطر یقین نه وي له هغه څخه څه اخيستل جائز نه دي

۲ - په چنده ورکونکو کېنې د بانکونو او بیمه ملازمین، نوکران، او په نورو حرامو ذریعو سره د گټې لاس ته راوړونکي ډیر وي

۳ - دا رسم د عام والي له وجې یو ډول معاوضه گرځېدلې وي چه تفصیل ئې د مخکېنې سوال په ځواب کېنې لیکل شوی دی د امام او مؤذن لپاره اگر که تنخواه اخيستل جائز دي لیکن د دې روپو مقدار مجهول دی د دې لپاره دا راکړه ورکړه ناجائزه ده

۴ - که چیرته امام په واقعي توگه دا روپۍ معاوضه نه بولي نو امتحان کول ئې د مخکېنې سوال په ځواب کېنې لیکل شوی دی نو بیا د اشراف نفس له وجې حرامې دي

۵ - که چیرته با لفرض اشراف نفس هم نه وي نو بیا په دې سره د غلط رسم او ناجائزې معاملې تائید کېږي د دې لپاره ناجائزه ده

که چیرته دا عطیه له چندې څخه نو بیا هم د دریو وروستنیو وجوهاتو پر بناء ناجائزه ده که چیرته د کلي یا جومات خلک په رښتیا هم د امام او مؤذن امداد کول غواړي نو جائز صورت ئې دا دی چه د هغوی ټاکلې تنخواوې دې زیاتې کړي

فقط والله تعالى اعلم ۲۳ شوال ۱۳۸۶ هجری

د سامع یا فاتح اجرت

سوال سامع ته اجرت اخيستل جائز دي او که نه؟ زید وائي چه جائز دي او د امداد الفتاوی د اول جلد حواله پرې ورکوي. شرعاً د دې څه حکم دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب امداد الفتاوی دا کار تعلیم گنلې دی او په دې باندې د اجرت جواز لیکلی دی لیکن صحیح دا ده چه دا تعلیم نه دی بلکه تذکیر دی دویم که چیرته تعلیم هم ومنل شي نو دا په هغه ضروري تعلیم کېنې نه راځي په کوم باندې چه د اجرت د جواز فتوی ده چه کله په تراویحو کېنې پخپله د قرآن کریم ختم ضروري نه دی د دې لپاره په دې باندې اجرت اخيستل هم جائز نه دي نو قاري ته تعلیم یا تذکیر ورکول دومره ضروري څنگه کیدلې شي چه په هغه باندې اجرت اخيستل جائز شي له دې امله د فاري غوندې سامع ته هم د اجرت اخيستل جائز نه دي که اجرت ئې ټاکلی وي او که نه وي ټاکلی ب د امداد او خدمت تر نامه لاندې وی به هر حال ناجائز دي بلکه په نه ټاکلو کېنې نور قباحه دا دی چه په دې کېنې اجرت مجهول دی د دی لپاره

دا نوره هم زبانه سخته گناه ده فقط والله تعالى اعلم ۷ رمضان المبارک ۱۳۹۲ هجری

نابالغ سامع لره په لومړي صف کښې د درولو حکم

سوال د تراویحو په جماعت کښې په ځینو ځایونو کښې سامع نابالغه هلک وی او د سامع په لومړي صف کښې درول ضروري وي آیا په دې صورت کښې نابالغ هلک په لومړي صف کښې درول به جائز وي او که کوم کراهت پکښې شته؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نابالغ به له ضرورته هم د بالغانو په صف کښې دربدلی شي او د ضرورت له مخې خو په طریقه اولی سره جائز دي **لفظ والله تعالی اعلم** ۱۱ رجب ۱۳۸۷ هجری

د فرضو له ادا کولو پرته د وترو په جماعت کښې شریکیدل صحیح نه دي

سوال زید په داسې وخت کښې راغی چه د وترو جماعت ولاړ وو نو آیا زید د اوداسه په کولو سره د وترو په جماعت کښې شامل شي او که د ماسخوتن فرض او تراویح ادا کړي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لومړی دې فرض ادا کړي بیا دې د وترو په جماعت کښې شامل شي او تر دې وروسته دې بیا تراویح ادا کړي **لفظ والله تعالی اعلم** ۱۳ شوال ۱۳۸۷ هجری

د تراویحو له ادا کولو پرته د وترو په جماعت کښې شریکیدل

سوال بکر داسې وخت راغی چه د تراویحو جماعت په ختمیدو وو بکر د اوداسه په کولو سره د ماسخوتن فرض لمونځ او سنت مؤکده ادا کړل نو د تراویحو جماعت پای ته ورسیده او د وترو جماعت ودریده نو آیا بکر د تراویحو له ادا کولو بغیر د وترو په جماعت کښې شریک شي او که خپلې تراویح دې وکړي؟ که چیرته څه تراویح پاتې شي او بیا د وترو جماعت ودریږي نو په جماعت کښې به شریکيږي او که خپلې پاتې تراویح به له ځان سره ادا کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د وترو په جماعت کښې دې شریک شي او تر وترو وروسته دې تراویح ادا کړي که چیرته څه تراویح پاتې وي نو هغه دې هم د وترو تر جماعت وروسته وکړي

قال فی الدرر وفتها بعد صلوة العشاء ال الفجر قبل الوترو بعدة فی الاصح فلو فاتة بعضها وقام الامام الی الوترو تر معه ثم صلى ما فاتة ولی الغامية ای علی وجه الافضلية. (رد المحتار ج. ۱ ص ۶۰۹)

لفظ والله تعالی اعلم ۱۳ شوال ۱۳۸۷ هجری

د ډیرې د لنډوونکي پسې د تراویحو حکم

سوال زید د یوه جومات امام دی هغه خپله ډیره کله کله په ماشن سره او کله په بیاتۍ سره کموي او برابروي یعنی ډیره نۍ له یوه موبې څخه کمه ده که جسته څوک پوښتنه کړي وکړي چه تاسو خپله ډیره د یوه موبې په اندازه ب له موبې څخه زمانه ولی نه سررډنۍ نو به ځواب کسی وایي

چه د ډیرې یواځې په مخ باندې ښکاریدل ضروري دي. یو مونی یا له مویي څخه د زباني ډیرې پرېښودل ضروري نه دي د مسمی زید د دې خواب شرعي حیثیت څه دی او آیا په داسې امام پسي لمونځ جائز دی او که نه؟

بکر هم د قرآن حافظ او ډیر خوږ آواز نه دی او دی هم خپله ډیره کموي او د زید غوندې دی په صورت او سیرت کښې د شریعت تابع حافظان ډیر پیدا کیږي لیکن که چیرته د کوم جومات د انتظامیې څو غړي بکر لره په تراویحو کښې د قرآن کریم د اورولو لپاره ویاکي نو آیا په نوموړي پسي لمونځ جائز دی او که نه؟ څوک چه د جومات د انتظامیې یو کمیسی د صدر یا غریتوب له وجې د شریعت د تابع حفاظو په ځای د بکر غوندې حافظ ویاکي په داسې حال کښې چه هغه ته مسئله هم ور ښوول شوې وي، د کمیټې د داسې غړو څه حکم دی؟ داسې حفاظ یا امامان کوم چه ډیرې له یوه موتي څخه کموي او په تراویحو یا پنځه گوني لمونځونو کښې امام جوړیږي د هغو لپاره د مقدس شریعت څه حکم دی؟ آیا د جوماتونو یا عربي مدارسو د انتظامي کمیټې د مشر یا متولي یا مهتمم په صورت او سیرت کښې تر خپله وسه د شریعت تابع والی ضروري دی او که نه؟ (وَمَا كُنُوا أَوْلِيَاءَ إِنْ أَوْلِيَاءَهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ) (پ، سورة انفال) مفهوم به څه وي؟ بینوا تو جوړا

الجواب باسم ملهم الصواب ډیره له یوه موتي څخه کمول په اتفاق سره حرام دي بلکه د شریعت د ښکاره بغاوت له وجې له نورو کبیره گناهونو څخه هم سخته گناه ده **قال فی شرح التنویر واما الاخذ منها وهي دون ذلك (القبضة) كما يفعلها بعض المغاربة ومحنة الرجال فلم يبعه احد** (رد المحتار ج ۲، ص ۱۲۲) لهذا زید فاسق دی او په ده پسي لمونځ مکروه تحریمي دی چه د شریعت تابع حافظ هم پیدا نه شي نو بیا هم فاسق لره په تراویحو کښې امام جوړول جائز نه دي په فرائضو کښې چه صالح امام پیدا نه شي نو جماعت به نه پریږدی بلکه په همدې فاسق پسي لمونځ ادا کړی لیکن په تراویحو کښې د فاسق اقتداء په هیڅ صورت کښې هم جائزه نه ده د صالح حافظ د نه پیدا کیدو په صورت کښې تراویح په وړو سورتونو سره ادا کړی که چیرته د جومات منتظمین د ډیرې لنډوونکي هم ویاکي نو بیا هم د داسې سړي په اقتداء کښې تراویح ادا کول جائز نه دي داسې غړي کوم چه په مسئلې باندې د پوهیدلو تر څنگ هم د فاسق امام په ټاکل کیدو باندې ټینگار کوي نو هغه خپله هم فاسقان دي د جومات یا کلي به خلکو باندې فرض دي چه داسې بې دینه غړي د جومات د منتظمینو له مجلس څخه فوراً برطرفه کړي دا خلک د دې منصب اهل نه دي که چیرته کلبوال په دی باندې قدرت و نه لری نو په حکومت باندې فرض دي چه داسې خلک له داسې مقدس منصب څخه برطرفه کړی او ماسیه مزا ورکړي

د جوماتونو او عربي مدارسو غړيو ته په ښه او ښکاره کښې د شریعت تابع والی ضروری دی

سورة فاتحه دوه ځلې نازلې شوې ده. سره له دې د دې آسونه اوه دي او څوارلس به دي **قال**
العلائية وهي آية واحدة من القرآن كله. (رد المحتار ج ۱ ص ۳۵۸)

که چیرته وویل شي چه د امام شافعي رحمته الله په نزد بسم الله د هر سورت یو جزء دی له دې امله به
 تراویحو کښې تر هر سورت مخکښې په جهر سره ویل ئې باید افضل وی تر څو چه د مقدماتو د
 قرآن په تکمیل کښې د اختلاف شبهه پاتې نه شي نو د دې خواب دا دی چه دلته په سنو کښې د
 مذهب رعایت غیر مستلزم دی پخپل مذهب کښې د سنتو ترک لره. ځکه چه په حنفي مذهب کښې
 اخفاء سنت ده **لفظ والله تعالى اعلم** ۹ ذی الحجة ۱۳۸۸ هجري

له جومات څخه د باندې د تراویحو حکم

سوال آیا د تراویحو لمونځ له جومات څخه د باندې په کور یا کوم بل ځای کښې د حافظ په
 ټاکلو سره ادا کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب چه فرض لمونځ په جومات له جماعت سره ادا شي نو یواځې د
 تراویحو جماعت په کوم بل ځای کښې جائز دی څو په دې شرط چه د کلي په یوه نه یو جومات
 کښې د تراویحو جماعت وشي که چیرته د کلي په یوه جومات کښې هم د تراویحو جماعت نه
 کیده نو د کلي ټول خلک به گنهنګار وي **لفظ والله تعالى اعل** ۲۱ رمضان ۱۳۹۱ هجري

د قضائي لمونځونو لپاره د تراویحو پریښودل جائز نه دي

سوال یو سړی شکمن غوندې مزاج لري او ډیر قضائي لمونځونه ئې په غاږې پاتی دي د
 نوموړي مرض له وجې قضائي لمونځونه لږ لږ یا گړځوي که چیرته نوموړی د ماسخوتن جماعت
 هم پرېږدي او تراویح هم پرېږدي او قضائي لمونځونه را وگړځوي نو آیا دا به ورته جائز وي او که
 نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قضائي لمونځونو په خاطر د ماسخوتن جماعت او د تراویحو د
 لمنځه پریښودل جائز نه دي **لفظ والله تعالى اعلم** ۱۹ رمضان المبارک ۱۳۹۱ هجري

بي له سامع يا فاتح څخه د قران د اورولو حکم

سوال آیا په تراویحو کښې په حافظ پسي د سامع یا فاتح درېدل ضروري دي؟ بغیر له سامع
 څخه هم د یو قرآن کریم ثواب حاصلیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د فری حفظ یوځ وی نو سامع یا فاتح ضروري نه دی
لفظ والله تعالى اعلم ۲۷ شوال ۱۳۹۱ هجري

د شېني حکم

سوال له تيرو څو کلونو څخه دا طريقه رائج ده چه د تراويحو ورکونکی حافظ سر دولسو رکعتونو وروسته مصلی پرېږدي او پاتې اته رکعته امام صاحب ورکوي مقتدان هم له حافظ سره يو ځای تراويح پرېږدي او د وترو تر جماعت وروسته حافظ صاحب خپل پاتې اته رکعته تراويح شروع کوي نو ډېر مقتديان هم له هغه سره د نوافلو په نيت سره په لمانځه کېنې شريکيږي شېنه تقرب د شېې تر دوه يا دوه نيمو بجو پورې وي د دې لپاره د لاسپيکر خاص انتظام وي چيو حضراتو ته وويل شول چه د صرف د څو کسانو لپاره د لاسپيکر استعمال بې له نمانش او خان بنوونې څخه نور څه نه دي نو هغو په ځواب کېنې وويل چه ساز او سروز عام دی په هر څای کېنې ئې غېر تر غوږو کيږي نو مونږ به ولې لاسپيکر نه استعمالوو د دې شرعاً څه حکم دی "بينا" توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې ډول مشهورې شوې شېنې کېنې څو قبائح (بدی) دي لکه
۱- د نوافلو جماعت وان مال ابن عابدین رحمته الله الی جواز اقتداء المتفلقین بمن یصلی التراويح ولکن لی

فيه نظر

۲- د لاسپيکر له وجې د کلي د خلکو په کار، آرام او عباداتو کېنې خلل

۳- نوم او نشان

۴- د ځينو خلکو په جماعت کېنې شريکېدل او ځينې همداسې کېنېناستل کوم چه د جماعت او د قرآنکريم د احترام خلاف دی

۵- له ضرورت څخه د زیاتو رنځونو، متیانو او داسی نورو التزام

۶- د داسی خرافاتو لپاره د چنډي کول

دا ډول نورې خرابۍ هم دي چه د هغو پر بناء مروجې شېنې جائزې نه دي

لفظ ولله تعالی اعلم ۱۴ شوال ۱۳۹۶ هجري

د پورتنی سوال په شان يو بل سوال

سوال حافظ چه پخپلو پاتې شويو تراويحو کېسې شېنه وواني و مقددي څه تراويح او څه نوافل ورپسې وکړي نو آپ داسی کول جائز دی او که نه "په داسی حال کسی چه تلل سخته وشت مقتدان ته ولاړ وی که جبریه ډول مقتدان په نوافلو کسی شېنه وړی او حافظ بحسب پاتې شويو تراويحو کسی شېنه وړي نو ب هم جائز دی و که چنگه استو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په جماعت کښې اکثره خلک تراویح کوي او لږ غوندي خلک نفل کوي نو دا صورت جائز دی لیکن په متعارفې شېبې کښې په هر حال نور فېانچ وي لهذا له دې څخه هم احتراز لازم دی

قال ابن عابدین رحمہ اللہ (قوله ثم اقتدى معطلاً) ای ان شام و هو افضل امداد و اوردان العنفل بمجماعة مکروه خارج رمضان و احيب بنعم اذا كان الامام والقوم معطوعين اما اذا ادى الامام الفرض والقوم العنفل فلا لقوله عليه الصلوة والسلام للرجلين اذا صليهما في حالكما ثم اتبعاً صلوة قوم فصليا معهم و اجعل صلوتكما معهم سجدة اي نافلة كذا في الكافي بحر. (رد المحتار ج ۱ ص ۶۹۸)

له دې جزئې څخه څرگندېږي چه په د تراويحو په دا کوونکي امام پسې د نفل کوونکو اقتداء مکروه نه ده لیکن په حدیث سره استدلال د تأمل ځای دی ځکه چه په دې کښې یواځې د دوه مقتديانو د تنفل حکم دی له دې څخه د ټولو مقتديانو د تنفل په عدم کراهت باندې استدلال تام نه دی د قاعدې مقتضى دا ده چه د مقتديانو اکثریت ته باید اعتبار ورکړل شي

د مسافر، مريض او بنحې لپاره د تراويحو حکم

سوال په کومو خلکو باندې چه د تراويحو لمونځ واجب نه دی لکه مسافر. مريض. بنحې او غلام که چیرته دوی تراويح ادا کړي نو مکروه خو به نه وي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تراويح د نارینه وو او بنحو دواړو لپاره سنت مؤکد دي. مسافر او مريض ته که چیرته د تراويحو په ادا کولو کښې کوم تکلیف او پريشاني نه وي نو ادا کول ئې ورته بهتر دي

قال في العلائمة التراویح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء اجماعاً (رد المحتار ج ۱ ص ۶۹۸) و ايضاً فيها و يأتي المسافر بالسنن ان كان في حال امن و قرار الا بان كان في خوف و فرار لا يأتي بها هو المختار لانه ترك للعذر تجديس. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۲۲) فقط والله تعالى اعلم ۳ جمادى الاولى ۱۳۹۲ هجرى

د يوه امام لپاره دوه ځايه د تراويح ورکولو حکم

سوال زید په سو جومات کښې د قرآنکریم یوه سپیاره واوروله. یانې په بل جومات کښې هم همدغه سپیاره واوروله نو آیا یو حافظ په دوه جوماتونو کښې په دې ډول سره قرآنکریم وړ اوړی سی او په دې ډول سره سنت ادا کړي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته امام په دواړو جوماتونو کښې تراويح وکړي ملا به یوه جومات کسی نه لسو رکعتونو تراويحو کښې یوه سپیاره وواښی ب په بل جومات کسی به لسو

رکعتونو کسبی همدغه سپاره ووانی. یا یوه ورځ په یوه جومات کسبی او بله ورځ په بل جومات کسبی تراویح ورکړی نو په دې کسبې کوم قیاحت نشته او د قرآن د ختم سنت هم ادا کسری او که چیرته په یو جومات کسبی شل رکعته تراویح پوره کړي په همدې شیه کسبې په بل جومات کسبی هم د تراویحو امامت وکړي نو د امام لپاره داسې کول ناجائز دي لیکن د مقتدیانو سراویح صحیح دي ځکه چه په تراویحو کسبې په نفل کوونکي پسې اقتداء جائزه ده

نقل ابن قیم رحمه الله عن الخلاصة امام یصل التراویح فی مسجدین کل مسجد علی وجه الکمال لا یجوز لانه لا یتکرر. (محر ج ۲، ص ۶۸) و فی امامة الشامة تحت (قوله فی الصحیح غایة) یصح الاقتداء فی التراویح و غیرها معترض و غیره و مغلها سائر السنن الرواتب کما تفیده عبارة الحانیه، تؤمل. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۵۲) و فی التراویح منها. (قوله و فی التاتار غایة الخ) عبارة نقلها عن المعیط و ذکر القاضی الامام ابو علی النسفی لیس فی صلی العشاء و التراویح و التور فی منزله ثم اقر قوماً اخرین فی التراویح و نوى الامامة کره له فذلک و لا یکره للمؤمنین و لو لم یکن الامامة و شرع فی الصلوة فاقتدی الناس به لم یکره لواحد منهما أم. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۸)

۷ رمضان ۱۳۹۲ هـ

لفظولله تعالی اعلم

(ص ۶۸)

د سامع یا فاتح لپاره د خای د تعین حکم

سوال په تراویحو کسبی د سامع لپاره د جای نماز په غورولو سره په خای باندې باندې قبضه جائزه ده او که نه؟ بینو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لمانځه د اصلاح لپاره د دې ضرورت دی نو ځکه داسې کول

۱۶ شوال ۱۳۹۲ هـ

لفظولله تعالی اعلم

ورته جائز دي

قرآنکریم ته په کتو سره فتحه ورکول د لمانځه لپاره مفسد دی

سوال قرآنکریم ته په کتو سره حافظ ته فتحه ورکول په سراویحو کسبی جائز دي او که نه؟

بینو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قرآنکریم ته په کتو سره د فتحه ورکونکي لمونځ فاسدېږي او که

چیرته امام دا فتحه واخلي نو د ټولو لمونځ ورسره له منځه ځي لانه عمل کثیر و تلقین من الخارج لفظ

۲۴ شوال ۱۳۹۳ هـ

ولله تعالی اعلم

د تراویحو جماعت په جومات کسبی سنت مؤکد دی

سوال یو جومات در سگ دی صحن یی هم در کوحی دی لیکر له جومات سره نښکېږي

خی خالی دی که چیرته د گرمی له وجی د جومات په خای په دې خالی خای کښې د تراویحو جماعت سر ته ورسیري نو څه پروا لري او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له هر کلي څخه په یوه جومات کښې د تراویحو جماعت سنب مؤکد دی لهذا که چیرته د همدې کلي په بل کوم جومات کښې د تراویحو جماعت کیده نو له جومات څخه د باندې د تراویحو د جماعت گنجناش شنه لیکن د فرائضو جماعت به هر صورت کښې په جومات کښې ضروري دی

قال ابن عابدین رحمته الله تحت قوله صاحب التنوير (والجماعة فيها سنة على الكفاية) وهل المراد انها سنة كفاية لاهل كل مسجد من البلدة او مسجد واحد منها او من المحلة، ظاهر كلام الشارح الاول واستظهر ط الثانی ويظهر لى الثالفة لقول المبدية حتى لو ترك اهل محلة كلهم الجماعة فقد تركوا السنة واساموا اهلها وظاهر كلامهم هنا ان المسلمون كفاية اقامتها بالجماعة في المسجد حتى لو اقاموها جماعة في بيوتهم ولم تقيم في المسجد اتم الكل. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۶۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ محرم ۱۴۰۰ هـ

چا چه فرض یواځې ادا کړی وي هغه دې د تراویحو امامت نه کوي

سوال د حافظ صاحب د ناوخته راتلو له وجې د فرضو جماعت وشو او تردې وروسته حافظ صاحب هم راغی هغه له ځان سره یواځې فرض ادا کړي و تراویح نې خلکو ته ورکړل آیا په داسې کولو کښې څه حرج شته او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لاندینی جزئیې له مخې په دې صورت کښې کراهت څرگند یري لو صلیت بجماعة الفرض و کان رجل قد صلی الفرض وحده له ان یصلیها مع فُلک الامام لان جماعتهم مشروعة فله الدخول فیها معهم لعدم المحذور. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۶۳) له دې څخه ثابته شوه چه مقتدی فرض یواځې ادا کړی وي نو هغه د تراویحو په جماعت کښې ځکه شریکدلی شي چه هغه تابع دی امام چونکه په جماعت کښې اصل دی نو ځکه د ده لپاره مکروه دی د دې تائید له دې څخه هه کبړی چه پ فرضو کوونکو پسې د نفل کوونکو جماعت لره علامه سن عابدین رحمته الله چا تر گنلی دی اگر که مقتدیان له خلورو څخه زبوت وي د بن عابدین په دې تحقیق کښې اگر که بنده څه اشکن لری لیکن له دې څخه خو دومره خامخا نښه شوه چه د امام حالت ډیر د لحاظ وړ دی البته دا کراهت به یواځې په امام باندې وي په مقتدیانو باندې نه دی

قال ابن عابدین رحمته الله (قوله وفي العتار حائية الخ) عبارتها نقلاً عن المحيط وذكر القاضي الامام ابو علي

النفس فيمن صلى العشاء والتراويح والوتر في منزله ثم اقم قوماً آخرين في التراويح ونوى الامامة كره له ذلك ولا يكره للمؤمنين ولو لم يدنو الامامة وشرع في الصلوة فاقصدى به العاس به لم يكره لواحد منهما اهـ (رد المحتار ج ١ ص ٢٦٥) فقط والله تعالى اعلم

٥ ذيقعدة ١٣٩٨ هجرى

د بنحو لپاره هم شل رگفته تراويح سنت مؤکد دي

سوال د بنحو لپاره په رمضان المبارک کښې کم تر کمه څو رکفته تراويح جائزې دي؟ ځينې علماء کرام فرمائي چه بنحې به هم پوره شل رکفته ادا کوي او که نه وي نو بيا لکل دې نه کوي آيا دا خبره صحيح ده؟ بيڼوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په بنحو باندې هم شل رکفته تراويح سنت مؤکد دي که چيرته وس ونه لري نو په ناستې دې وکړي که چيرته د دې هم قدرت ونه لري نو بيا چه څومره رکفته کولى شي هغومره دې ادا کړي

قال في العلائقة التراويح سنة مؤكدة لمواظبة الخلفاء الراشدين للرجال والنساء اجماعاً. (رد المحتار ج ١ ص ٢٥٩)

٢٠ شعبان ١٣٩٧ هجرى

فقط والله تعالى اعلم

په تراويحو کښې د نابالغ هلک د اقتداء حکم

سوال نابالغ حافظ لره په تراويحو کښې دامام جوړول جائز دي او که نه؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د نابالغ په اقتداء کښې تراويح صحيح نه دي

قال في العلائقة ولا يصح اقتداء رجل بامرأة أو غنمى وصبي مطلقاً ولو في جنازة ونفل على الأصح وقال ابن عابد بن رباح (قوله ونفل على الأصح) قال في الهداية وفي التراويح والسنن المطلقة جوزه مشايخ بلخ ولم يجوزوا مشايخنا ومنهم من حقق الخلاف في النفل المطلق بين ابى يوسف ومحمد رحمهما الله والمعتبر انه لا يجوز في الصلوات كلها. (رد المحتار ج ١ ص ٥٨٠) فقط والله تعالى اعلم

١٠ رمضان ١٣٩٩ هجرى

فقط والله تعالى اعلم

په ناستې سره د تراويحو د ادا کولو حکم

سوال زبد په تراويحو کښې د اوږد قرائت له وجې به ولاړې لمونځ نه کولى آيا هغه له جماعت سره په ناستې سره تراويح ادا کولى شي او که له خان سره... توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ناستې سره دى له جماعت سره تراويح ادا کولى ځکه چه به تراويحو کښې قيام فرض نه دى هو بې له عذره په ناستې سره... صاحب خلاف

قال فی البرازیه واداعها قاعداً یجوز فی المختار ولو بلا عند لکن لا یستحب بخلاف سنة الفجر فانه لا یجوز قاعداً (برازیه علی هامش العالمگیریه ج ۲، ص ۲۰) و فی الخاتمة (فصل فی اداء التراویح قاعداً) اختلفوا فی الجوال قال بعضهم لا یجوز بغیر عند واستدلوا بما روی الحسن عن ابی حنیفة رحمۃ اللہ علیہ انه لو صلی سنة الفجر قاعداً بغیر عند لا یجوز فکذا التراویح اذ کل واحد منهما سنة مؤکدة و قال بعضهم یجوز اداء التراویح قاعداً بغیر عند فرقوا بین التراویح و بین سنة الفجر وهو الصحیح الا ان ثوابه یکون علی النصف من صلوة القائم و وجه الفرق ان سنة الفجر سنة مؤکدة لا خلاف فیها و التراویح فی التأكيد دونها فلا یجوز التسوية دونها. (خاتمة علی هامش الهندیه ج ۲، ص ۲۳۲) و اقترع ابن امیر الحاج فی شرح المندیة و مثله فی الظهیریة و غیرها و فی فتاوی قاسم بن قطلوبغا قال عن الامام حسام الدین الشهید اجمعوا علی ان رکعتی الفجر قاعداً من غیر عند لا تجوز لانها سنة شأبت الفرض و اما التراویح فالصحیح انها تجوز قاعداً بغیر عند و لکن لا تستحب.

فقط ولله تعالی اعلم ۱۰ رمضان ۱۴۰۰ هجری

په یو جومات کښې د تراویحو گڼ شمیر جماعتونه

سوال په دوه پورې (دوه منزل،) جومات کښې په هر یوه پور کښې جلا جلا جماعت کول جائز دي او که نه؟ او په همدې یوه منزل کښې په څه فاصله کښې د دویم جماعت څه حکم دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په یوه جومات کښې د جماعت تعدد مکروه دی او د دې عموم د تراویحو جماعت نه هم شامل دی له دې امله دا هم مکروه دی که په یوه وخت کښې د تراویحو گڼ شمیر جماعتونه وي او که په مختلفو وختونو کښې، د دواړو حکم یو دی.

فقط ولله تعالی اعلم ۲۳ محرم ۱۴۰۱ هجری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اقر رسول الله صلى الله عليه وسلم

كان يصلي في رمضان عشرين ركعة والوتر

لمعات المصايح

في ركعات التراويح

«له حضور صلى الله عليه وسلم نه د شلو رځتونو تراويحو ثبوت او په هغې باندې د صحابه كرامو رضی الله تعالى عنهم اجمعين او انمه كرامو رحمهم الله اجماع»

د تراويحو په تعداد باندې مفصل بحث

سوال يو عالم وائي چه تراويح صرف اته ركعته سنت دي او وائي چه له نبي كريم ﷺ څخه شل ركعته ثابت نه دي بلكه نبي كريم ﷺ يواځې اته ركعته ادا كړي دي په دليل كېنې د بخاري، مسلم او ابن خزيمة روايتونه وړاندې كوي **صلى النبي ﷺ** في رمضان ثمان ركعات ثم اوتر. او وائي چه پخپله د فقهې په كتابونو كېنې ليكلي دي چه شل ركعتونه له نبي كريم ﷺ څخه ثابت نه دي د كنز په شرح فتح المبين كېنې دي چه تراويح سره له وټرو يوولس ركعته دي **ما روى كان يصلي في رمضان عشرين سوى الوتر ضعيف**. و په موطاء امام مالك او ابن شيبه كېنې دي چه حضرت عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په دوره كېنې د يوولسو ركعتونو حكم وركړى دى

بل عالم د اتو ركعتونو قائل ته ملعون او كافر وائي ځكه چه شل ركعته په اجماع سره سنت مؤكده دى اوس يونېسته داده چه آيا په رېستيا هم لومړنى عالم كافر دى؟ آيا شل ركعته له اجماع څخه ثابت دي دا اجماع تعريف څه دى؟ **بينوا بياناً شافياً**، **توجروا اجراً وافياً**

الجواب ومنه **الصدق والصواب** اهل حديث له لاندېنيو روايتونو څخه استدلال كوي

١... عن ابى سلمة بن عبد الرحمن انه سأل عائشة رضى الله تعالى عنهما كيف كان صلوة رسول الله ﷺ في رمضان فقالت ما كان رسول الله ﷺ يزيد في رمضان ولا في غيره على إحدى عشرة ركعة يصلي اربعاً فلا تسأل عن حسنهن وطولهن ثم يصلي اربعاً فلا تسأل عن حسنهن وطولهن ثم يصلي ثلاثاً قالت عائشة فقلت يا رسول الله انما قبل ان توتر فقال يا عائشة ان عتيق تمان ولا يدنا مقلبى. (بخارى ج ١، ص ١٥٢)

۲... حدثنا محمد بن حميد الرازي ثنا يعقوب بن عبد الله ثنا عيسى بن جارية عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ في رمضان ليلة ثمان ركعات والوتر فلما كان من القابلة اجتمعنا في المسجد ورجونا ان يخرج اليها فلم نزل فيه حتى اصبحنا قال اني كرهت وعشيت ان يكتب عليكم الوتر. (قيام الليل للامام ابن نصر المروزي ص ۹۰)

۳... وبه عن جابر رضي الله عنه جاء ابي بن كعب في رمضان فقال يا رسول الله كان مني ليلة شيء قال وما ذلك يا ابي قال نسوة دارى قلن اننا نقرأ القرآن فصلى خلفك بصلواتك فصليت بهن ثمان ركعات والوتر فسكت عنه وكان شبهه الرضاء. (قيام الليل ص ۹۰)

۴... مالك عن محمد بن يوسف عن السائب بن يزيد انه قال امر عمر بن الخطاب رضي الله عنه ابي بن كعب ومعهما الداري رضى الله تعالى عنهما ان يقوموا للناس بأحدى عشرة ركعة. (موطأ مالك ص ۹۸)

د لومړي حديث خوا بونه

۱ - په دې حديث كښې د اضطراب له وجې له دې څخه استدلال تام نه دی قال القرطبي شككت روايات عائشة رضي الله عنها على كثير من اهل العلم حتى نسب بعضهم حديثها الى الاضطراب. (فتح الباري ج ۳ ص ۱۴)

۲ - پخپله له حضرت عائشه رضي الله عنها څخه د ديار لسو ركعتونو روايت هم په صحيح سند سره موجود دی چنانچه حافظ رحمته الله عليه د اضطراب د رفع كولو دا صورت بيانوي والصواب ان كل شيء ذكرته من ذلك محمول على اوقات متعددة واحوال مختلفة. (فتح الباري ج ۳ ص ۱۴) له دې څخه د غير مقلدينو په اتو ركعتونو كښې انحصار او له دې څخه د زياتو ركعتونو د عدم ثبوت دعوى باطله شوو پخپله يو اهل حديث عالم مولانا عبد الرحمن مبارك پوري صاحب فرماني انه قد ثبت ان رسول الله ﷺ كان قد يصل ثلاث عشرة ركعة سوى ركعتي الفجر. (تحفة الاحوذى ج ۲ ص ۳)

لنډه دا چه په دې حديث كښې له اضطراب يا په اتو ركعتونو باندې له عدم انحصار څخه يو خوبه خامخا منل كسري

۳ - له دې حديث څخه ثابت شوه نبي كريم ﷺ په يوه سلام سره څلور څلور ركعتو او په آخر كښې په يوه سلام سره درې ركعتو و تر اد كړي دي حالانكه د غير مقلدينو عمل د دې په خلاف دی هغوى تراوښ دوه دوه ركعتو ادا كوي او وتر يو ركعت يا درې ركعتونه په دوه سلامونو سره ادا كوي لهذا كوم حديث چه پخپله د مستدل په نزد متروك العمل دی له هغه څخه استدلال صحيح نه دی

۴ حقیقت دا دی چه دا حدیث د تهجدو په اړه دی په دې کسې د تراویحو بیان نشته لاندی به

دې باندې خو لورينې ذکر کيږي

په حديث کښې د تهجدو په بيان باندې شواهد

۱- د حديث دا الفاظ (ماکان رسول الله ﷺ یزید فی رمضان ولا فی غیره) دا بیانوي چه پوښتنه هم د داسې لمانځه په اړه وه چه ټول کال ادا کیده په سوال کښې خاص د رمضان د یادونې دا وجه ده چه له نورو روایتونو څخه ثابتيږي چه نبي کریم ﷺ په رمضان شریف کښې زیات لمونځونه کول کما سیأتی ان شاء الله تعالی. د دې لپاره د سائل خیال داشو چه ښايي په رمضان شریف کښې به د تهجدو رکعتونه هم زیات ادا کول

۲- پخپله له حضرت عائشه رضی الله عنها څخه د گڼو صحیحو روایتونو څخه ثابته ده چه نبي کریم ﷺ به د غیر رمضان په نسبت په رمضان شریف کښې زیات لمونځونه کول کما سنذکرها ان شاء الله تعالی. له دې څخه ثابته شوه چه د بحث لاندې حديث کښې یواځې د نهجد د رکعتونو بیان دی

۳- د دې حديث په آخر کښې دا الفاظ دي فقالت عائشة رضی الله عنها فقلت یا رسول الله اتنام قبل ان توتر- الخ په تراویحو کښې دا لرې خبره ده چه نبي کریم ﷺ له وترو څخه مخکښې ویده کیده او صحابه کرام رضی الله عنهم به په انتظار باندې ناست وو که چیرته دا تسلیم هم شي نو دا علم نارینه وو ته باید زیات وای لتقدم صفوفهم د دې برعکس د تهجد لمونځ په کور کښې ادا کيږي په دې کښې به کله کله نبي کریم ﷺ له وېرو څخه مخکښې ویده کیده

۴- محدثینو رحمهم الله دا حديث د تراویحو په باب کښې نه دی ذکر کړی چندانچه امام محمد بن نصر المروزي بیخبل کتاب قیام اللیل کښې د (عدد الركعات التي يقوم بها الامام للناس فی رمضان) تر باب لاندې وېر روایتونه راوړي دي لیکن د حضرت عائشه رضی الله عنها دا حديث ښې د اصح ما فی الباب کسو نه وځی ذکر کړی نه دی بلکه د دې خوا ته یوه اشاره هم نه ده کړې

۵- محدثین رحمهم الله دې حديث لره د تراویحو د رکعتونو د تعداد په ځای د تهجدو په اړونده ښوونو کښې ذکر کوی متلاً په صحیح البخاري کښې به لاند ښیو ښوونو کښې دی

باب ما جاء فی الوتر (ج. ۱، ص. ۱۴)

باب قیام النبی ﷺ باللیل فی رمضان وغیره (ج. ۱، ص. ۱۵)

باب فضل من قام رمضان (ج. ۱، ص. ۲۶)

باب کان النبی ﷺ تنام عینهما ولا ینام قبله. (ج. ۱، ص. ۵۰)

په لومړۍ ځای کسی دا نفاذ هم ښه ده که ځان یصل احدی عشر رکعة کانت تلك صلوة تعی باللیل

فهل سجد السجدة من ذلك قدر ما يقرأ أحدكم خمسين آية، دا الفاظ خومره د تهجد د لمانخه وضاحت
کوي همدارنگه له دې باب څخه د وترو د دريو رکعتونو ثبوت مقصود دی نه د تراويحو د
رکعتونو تعداد.

په دويم باب کښې د قيم الليل في رمضان الفاظ دي او قيام الليل تهجد و به هم ويل کښې بيا
له رمضان سره د (وغیره) زياتوالی نور وضاحت وکړ چه له دې څخه خاص تهجد مراد دي
په دريم باب کښې هم د رکعتونو د تعداد بيان مقصود نه دی بلکه د فصل بين مقصود دی
په څلورم باب کښې تر وترو مخکښې د خوب بيان مقصود دی نه د رکعتونو تعداد همدارنگه
تر وترو مخکښې خوب مستقل دليل دی چه دلته د تهجدو لمونځ تري مراد دی کماثر.

۲ - قال الحافظ رحمه الله تحت الحديث المذكور وظهر لي ان الحكمة في عدم الزيادة على احدى عشرة ان
التهجد والوتر مختص بصلوة الليل وفرائض النهار الظحرو هي اربع والعصر وهي اربع والمغرب وهي ثلاث وتر
النهار فناسب ان تكون صلوة الليل كصلوة النهار في العدد جملة وتفصيلاً وأما مناسبة ثلاث عشرة فبضم
صلوة أصبح لكونها نهارية الى ما بعدها. (فتح البازي ج ۳، ص ۱۴)

د مذکوره حکمت مقتضی دا ده چه له دې لمانخه څخه تهجد مراد دی پرته له دې څخه په
مذکوره عبارت کښې د تهجد د لفظ تصريح هم شته

په تهجد او تراويحو کښې فرق

اهل حديث وائي چه تهجد او تراويح يو شی دي د دوی دا خيال د لاندينيو وجوهاتو له وجې
باطل دی

۱ - په تهجد کښې تداعي جائز نه دی او په تراويحو کښې تداعي وي

۲ - د تراويحو وخت له خوب څخه مخکښې دی او د تهجدو وخت معين نه دی بهتر وخت نې
تر خوب وروسته دی

۳ - محدثينو رحمهم الله د تهجدو او تراويحو د هر يوه باب جلا اېښی دی کصنيع الامام
مسلم و غيره. د صحيح مسلم بابونه اگر که پخپله امام مسلم نه دی قائم کړي لکن د احادشو
ترتيب او مناسب روايتونه په يوه ځای جمع کول خو پخپله د امام مسلم کار دی همدارنگه د
تراجمو ليکونکي هم د امام مسلم رحمه الله د لوړې مرتبې له ساگردانو او مشهورو محدثينو څخه دي
۴ - د تهجد لمونځ مخکښې فرض وو او بيا وروسته الهي وحی نې فرض منسوخ کړ اوس د
دوباره فرضيت ويره پاتې نه شوه حالانکه د نبې کریم ﷺ په سم ليل باندې د همشه والي نه

کولو حکمت د فرضیت ویره بیانوي له دې څخه ثابت شوه چه دا قیام لیل له تهجدو څخه بدل دی ځکه مخکښې ئې لا د تهجدو د فرضیت په منسوخولو سره نبی کریم ﷺ مطمئن کړی وو

۵. د تهجدو حکم په قرآن کریم کښې دی (وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَشِيَ أَنْ يَبْقَظَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مُمُودًا) لَا يَأْتِيَا الْمَرْءَ إِلَّا قَلِيلًا يَضْفَهُ أَوْ انْقُضَ مِنْهُ قَلِيلًا ۝ أَوْ دُعَايُهُ وَرَقِلَ الْقُرْآنُ تَرْبِيلًا ۝ او د تراویحو په باره کښې نبی کریم ﷺ فرماني چه سلنت لکم قیامه. (لسانی ج. ۱ ص. ۲۰۸)

یعنې د تراویحو حکم وحی غیر متلو دی له دې څخه ثابت شوه چه دا له تهجدو څخه بیل شی دی په دې کښې دا تاویل نه شي چلیدلی چه د الله تعالی د نازل شوي حکم عملي طریقې نبی کریم ﷺ بیان کړې ده ځکه چه په دې حدیث کښې د تقابل په صورت کښې ارشاد دی ان الله تبارک وتعالی فرض صیام رمضان علیکم و سلنت لکم قیامه. حالانکه د رمضان د روژې عملي طریقې هم نبی کریم ﷺ بیان کړې ده سره له دې د تقابل له صورت څخه ثابت شوه چه د صوم (روژې) حکم وحی متلو (چه تلاوت ئې کیږي) دی او د تراویحو حکم وحی غیر متلو دی

۶. په حدیث کښې د تراویح نوم قیام رمضان مستقل دلیل دی چه د له تهجدو څخه بیل شی دی ځکه چه تهجد له رمضان سره مخصوص نه دی.

۷. د نهجدو حکم به مکې مکرمې کښې وشو او د تراویحو حکم مدينې منورې ته تر رسیدو وروسته

۸. د حنبلي فقهې په مشهور کتاب مقنع کښې دي چه ثم التراويح وهی عشرون رکعة يقوم بها فی رمضان فی جماعة ویوتر بعدها فی الجماعة فان کان له یجد یوتر بعدد (مقنع ص ۱۸۴)

له دې څخه ثابت شوه چه امام احمد هم تهجد او تراویح یو له بله جلا جلا شیان گڼل ۹. له امام بخاري رحمه الله څخه هم په دې ډول منقول دی چه د شپې په پیل کښې به ئې له خپلو شاگردانو سره تراویح کول او یو ځل به ئې قرآن کریم پکښې ختم کاوه او سهار ته په نژدې وخت کښې به ئې تهجد یواځې ادا کاوه

۱۰. د تهجدو متمن رکعتونه له نبی کریم ﷺ څخه ثابت دي سره له وترو له زیات څخه زیات دیارلس او له کم څخه کم اوه رکعت او د تراویحو په اړه بخیله د اهل حدیثو حضراتو گواهي ورکوي چه کوم معین تعداد ئې له نبی کریم ﷺ څخه ثابت نه دی

د اهل حدیثو حضراتو گواهي

۱. قال شیخ الاسلام العلامة ابن تیمیة: ومن ظن ان قیام رمضان فیه عدد موقت عن النبی ﷺ لا یزاد

ولا ينقص منه فقط اعطأ. (فتاوی ابن تیمیة ج ۲ ص ۴۰۱)

۲.. قال العلامة السبکی اعلم انه لم يقل كم صل رسول الله ﷺ في تلك الليالي هل هو عشرون او اقل.
(شرح المنهاج)

۳.. قال العلامة جلال الدين السيوطي ان العلماء اختلفوا في عددها ولو ثبت ذلك من فعل النبي ﷺ لم يختلف فيه. (المصابيح ص ۴)

۴.. قال العلامة الشوكاني والحاصل الذي دللت عليه احاديث الباب وما يشابهها هو مشروعية القيام في رمضان والصلوة فيه جماعة وفرادى فقصر الصلوة المسبأة بالتراویح على عدد معين وخصصها بقراءة مخصوصة لم ترد به سنة. (نيل الاوطار ج ۱ ص ۴۶)

۵ - مولوي وحيد الزمان صاحب فرماني. ولا يتعين لصلوة ليالي رمضان يعني التراویح عدد معين.
(نول الابراج ج ۱ ص ۱۲۶)

۶ - ابو الخير مير نور الحسن خان صاحب ليكي وبالجملة عددي معين در مرفوع ثيامدة (العرف المجادي ص ۸۴).

۷ - نواب صديق حسن خان صاحب ليكي ان صلوة التراویح سنة باصلها لما ثبت انه ﷺ صلاها في ليالي ثم تركها شفقة على الامة ان لا تجب على العامة او يحسبوا واجبة ولم يأت تعين العدد في الروايات الصحيحة لكن يعلم من حديث كان رسول الله ﷺ يجتهد في رمضان ما لا يجتهد في غيره رواه مسلم ان عددها كثير. (الانتقاد الرجيع ص ۴۱)

د دويم حديث خواب

له دي حديث خخه د دي لپاره استدلال صحيح نه دی چه په دي کښي دوه راويان ضعيف دي

۱ - محمد بن حميد الرازي ضعفه الحافظ رحمه الله في التقريب.

۲ - عيسى بن جارية حافظ رحمه الله په تهذيب التهذيب کښي او حافظ ذهبي په ميزان الاعتدال کښي د فن جرح او تعديل منل شوي امام يحيى بن معين خخه د ده تضعيف او منکر الحديث والي نقل کړي دي همدارنگه ابن عدي او ساجي عقلي هم ده لره ده ضعفوو کښي شمار کړي دي امام نسائي ورته متروک او منکر الحديث ويلي دي امام ابو دود هم ده لره منکر الحديث کښي دي و اهل حديث عالم مولان عبد الرحمن صاحب مبرکوري له سخوي خخه نقل کوي منکر الحديث

وصف فی الرجل يستحق به الترك الحديثه. (ابکار المان ص ۱۱۱)

دومره امامانو په عیسی بن جاریه باندې دومره کلکه جرح کړې ده د دومره لوی جماعت مقابل یواځې ابو زرعه لاهاس ويلي دي او ابن حبان په تقاتو کښې ذکر کړی دی د لاندیني وجوهاتو له وجې جرحه راجحه ده

۱ - د اصول حدیث د فاعدي مطابق په تعدیل باندې د مفسر جرحي ته ترجیح وي

۲ - جارحین پوره یوه ډله ده او منل شوي امامان دي

۳ - جرحه ډیره سخته ده چنانچه د منکر الحدیث په اړه پخپله د اهل حدیثو فیصله پوره نقل

شوې ده

لهذا دا روایت د قبول وړ نه دی بالخصوص کله چه له حضرت جابر رضی الله عنه څخه په نقل کولو کښې عیسی متفرد (یواځې) دی قال الامام الطبرانی لا یروی عن جابر بن عبد الله الا بهذا الاسناد. له کوم بل صحابي څخه هم د دې حدیث هیڅوک گواه نشته

د دریم حدیث خواب د دې حدیث سند هم بعینه هم هغسې دی کوم چه د دویم حدیث دی د

دې لپاره دا حدیث هم د قبول وړ نه دی

د څلورم حدیث خواب

۱ - دا روایت مضطرب المتن دی اختلف فيه علی محمد بن یوسف فروی عنه مالک فی الموطا و یحیی

القطان عند ابن ابی شیبې و عبد العزیز بن محمد عند سعید ابن منصور هکذا احدى عشرة رکعة ورواه محمد بن

نصر فی قیام اللیل من طریق محمد ابن اسحق عن محمد بن یوسف فقال ثلاث عشرة رکعة ورواه عبد الرزاق من وجه

اخر عن محمد بن یوسف فقال احدى وعشرين قاله المحافظ فی الفتح ج ۲ ص ۲۱۹. (اعلام السنن ج ۲ ص ۳۸)

د محمد بن یوسف پنځه شاگردان دي له هغو څخه درې کسان یوولس رکعتہ یو کس دیارلس

رکعتہ او یو کس ئی یوویشت رکعتہ نقل کوي سا د یوولسو رکعتونو د نقل کوونکو متن هم

پخپل منځ کښې سره مختلف دی د دریو اړو متنونه لاندې ملاحظه کړئ

امام مالک حضرت عمر رضی الله عنه ابی بن کعب او تمیم داري نه حکم وکړ چه هغوی خلکو ته یوولس

رکعتہ راویح ورکړي

یحیی القطان حضرت عمر رضی الله عنه په ابی بن کعب او نمیه داري باندې خلک را جمع کړل یس

هغو دو یو یوولس یوولس رکعتونه ادا کول

عبد العزیز بن محمد مونرد حضرت عمر رضی الله عنه نه زمانه کسی یوولس رکعتونه ادا کول

۲۰ قال ابن عبد البر روی غیر مالک فی الحديث احدى وعشرين وهو الصحيح ولا اعلم احدا قال فيه

احدی عشره الامالکا (الی ان قال) الاغلب عندی ان قوله احدى عشرة وهم كذا فی التعليق الحسن نقلاً عن الزرقانی فی شرح الموطأ ج ۲، ص ۵۲، قلت لم یلم فیهم مالک لمتابعة الثنن له فی ذلك عن محمد بن یوسف بل الوهم عندی فیهم من محمد بن یوسف فانه قال مرة احدى وعشرين ومرة احدى عشرة وتارة ثلاث عشرة والجمع بینها بالحمل علی اختلاف الاحوال ونحوه كما قال الحافظ و غیره بعید مستغنی عنه فان المغرب واحد فكیف یصح حمله علی اختلاف الاحوال والمحفوظ ما رواه یزید بن خصیفة عن السائب بن یزید قال كانوا یقولون علی عهد عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه فی شهر رمضان بعشرين رکعة كما ذكرناه فی المتن اخرجه المیهقی و سیده صحیح وعزاه الحافظ فی الفتح الی مالک ایضاً. (اعلاء السنن ج ۴، ص ۳۸)

د سائب بن یزید دوه شاگردان دي محمد بن یوسف او یزید بن خصیفة. د محمد بن یوسف سخت اختلاط پورته بیان شو چه د هغه پنځه واره شاگردانو له هغه څخه مختلف روایتونه کړي دي حافظ ابن عبد البر د یو ویشور رکعتونو روایت ته ترجیح ورکړې ده اوس د یزید بن خصیفة د شلو رکعتونو د روایت د قوت وجوهات ملاحظه کړئ

بییهقي په سنن کبری ج ۲، ص ۴۹۲ کښې دا روایت له ابی الذئب له یزید بن خصیفة څخه نقل کړې دی او همدا روایت بییهقي په معرفة السنن و الآثار کښې عن محمد بن جعفر عن یزید بن خصیفة ذکر کړې دی غرض دا چه د یزید دواړه شاگردان متفق دي په هغوی کښې د محمد بن یوسف د شاگردانو غوندې اختلاف نشته د لومړي سند امم نووي، امام سیوطي او امام عراقی او داسې نورو هم تصحیح کړې دی (ارشاد الساري تحفة الاخبار ص ۱۹۲، تحفة الاحوذی ج ۲، ص ۷۵)

دویم سند لره امام سبکي په شرح المنهاج کښې او ملا علي قري په شرح موطا کښې صحیح گڼلې دی (تحفة الاحوذی ج ۲، ص ۷۵)

د کوم منعسف قول را نقل شوی دی چه په دې روایت کښې ابو عبد الله ابن فنجويه دینوري دی کوم چه عدالت نی معلوم نه دی اول خو د حدیثو د دومره جلیل القدرو امامانو له خوا څخه د دې روایت نوسن تر ثابیدلو وروسته دا اشکال تعسف دی دویم د کوم راوي د تعدیل لپاره په هغه باندې د کوم شاهد موجود والی ضروري نه دی بلکه په هغه باندې د جرح نه پیدا کیدل او په اهل فن کښې د هغه شهرت د تعدیل لپاره کافي دی

قال ابن الصلاح فی المقدمة علاه الراوی تارة ثبت بتنصيص العدلین علی عدالته و تارة ثبت با لاستفاضة فمن اشتهرت عدالته بین اهل النقل او نحوهم من اهل العلم وشاع الغناء علیه بالفةق والامانة استغنی فیہ بذلك عن بینة شاهدة بعدالته تنصيصاً هذا هو الصحيح فی مذهب الشافعی وعلیه الاعتماد فی فن

(موطأ مالك)

په دې كښې په دې باندې دليل نشه چه كله به نې اته ركعتۀ ادا كول او كله دولس بلكه مطلب دا دى چه د قرائت اندازه دومره وه چه د بقره غوندي سورت به نې په اتو ركعتونو كښې ختم كاوه د مجموعۀ ركعتونو بيان په دې روايت كښې نشته لما جاء الاحتمال بطل الاستدلال.

د شلو تراويحو ثبوت

۱.. قال عائشة رضي الله عنها كان رسول الله ﷺ يجهد في رمضان ما لا يجهد في غيره. (رواه مسلم)

۲.. وعنها رضي الله تعالى عنها قالت كان النبي ﷺ اذا دخل العشر شد ممزرة واخني لينة وايظ اهله اخرجه البخاري. (فتح الباري ج ۳، ص ۲۲۲)

۳.. روى البيهقي في شعب الایمان عن عائشة رضي الله عنها مرفوعاً كان اذا دخل شهر رمضان شد ممزرة ثم لم يأت فراشة حتى ينسلخ واسناد حسن.

۴.. وعنها رضي الله تعالى عنها قالت كان اذا دخل رمضان تغير لونه وكثرت صلاته وابهل في الدعاء واشفق لونه كذا في العزیزی ج ۳، ص ۱۲۴ له مذكوره حديثونو خخه ثابتۀ شوه چه نبي كريم ﷺ به په رمضان شريف كښې زيات ركعتونه ادا كول دا احتمال چه په اتو ركعتونو به نې شپۀ تيروله ډير لري دى خكه چه په دې صوت كښې د قيام اوږدوالى سخت مشقت دى او په آخري حديث كښې د (طالت صلاته) په خاى د (كثرت صلاته) لفظ په دې باندې ښكاره دليل دى چه په ركعتونو كښې زياتوالى مراد دى نواب صديق حسن خان اهل حديث فرمائي يعلم من حديث كان رسول الله ﷺ يجهد في رمضان ما لا يجهد في غيره رواه مسلم ان عددها كثير. (الانتقاد الرجيع ص ۱۱)

په پورتنيو مذكوره روايتونو كښې له اتو ركعتونو خخه زياتوالى ثابت شو اكر كه د شلو ركعتونو تعين پكښې نشته او په لاندني روايت كښې د شلو ركعتونو تعين شته

۵.. عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما ان رسول الله ﷺ كان يصلي في رمضان عشرين ركعة والوتر اخرجة ابن ابي شيبة في مصنفه والبيهقي في معجمه والطبراني في الكبير له والبيهقي في سننه. (التعليق الحسن ج ۱، ص ۵۰) صاحب فتح البقيع او د خينو نورو مصنفينو د دې حديث راوى ابراهيم بن عثمان له وجي خخه دى حديث نه ضعيف ويل د لاندني وجوه ته له وجي صحيح نه دى

۱) مختلفو محدثينو د ده تواتق كړى دى قال ابن عدى له احدث صحاحه وهو خير من ابراهيم بن ابي حنيفة وقال يزيد بن هارون وكان على كتابته ايام كان قاضياً ما قضى على الناس رجل يعنى في زمانه عدل

فی قضائه منه. (مطلب ج ۱، ص ۱۳۵) له دي خخه ثابته شوه چه ابراهيم بن عثمان له ابراهيم بن ابي حبه
 خخه زيات ثقه دي حالانكه ابراهيم بن ابي حبه هم ثقه او حسن الحديث دي لقل عثمان الدارمي عن
 يحيى بن معين انه قال شيخ ثقة كبير كذا في اللسان. (ج ۱، ص ۵۲) چه كله ابراهيم بن ابي حبه ثقه دي نو
 ابراهيم بن عثمان په طريقه اولي سره ثقه ثابت شو د يزيد بن هارون تعديل دير وزن لري خكه چه
 دي د امام بخاري رحمه الله داستاذ استاذ دير ثقه او بشكلي حافظ دي همدارنگه دي د ابراهيم له حالاتو
 خخه د خارجينو په نسبت زيات خبر وو خكه چه يزيد د هغه په محكمه كښې محرر (يكونكي) وو
 (۲) - د ضعيف حديث په صحت باندې چه كله قرائن موجود وي نو داسې حديث صحيح وي په
 دي باندې لاندني شواهد شته

(۱) پخپله ابن الهمام رحمه الله ليكلي دي او په مثال كښې نې بيان كړي دي چه د ابو هريره رضي الله عنه
 مذهب غسل ثلاثين ولوغ الكلب په دي باندې قريڼه ده چه په دي باره كښې د حضرت ابو هريره رضي الله عنه
 مرفوع روايت صحيح دي (فتح القدير ج ۱، ص ۴۴)

(۲) .. وفيه ايضاً والحاصل ان غير المرفوع او المرفوع المرجوح في الثبوت عن مرفوع آخر قد يقدم على
 عدليه اذا القرائن تفيد انه صحيح عنه عليه الصلوة والسلام مستمر عليه. (فتح القدير ج ۱، ص ۱۱۵)
 (۳) د شافعي رحمه الله په نزد مرسل حديث ضعيف دي ليكن كه له هغه سره د صحابي قول موافق
 راشي نو په اتفاق سره حجت دي د دي تصريح هم ابن همام رحمه الله كړې ده و قول الترمذي العمل عليه
 عند اهل العلم يقتضي قوة اصله وان ضعف خصوص هذا الطريق. (فتح القدير ج ۱، ص ۱۸۸)

(۴) .. روى اسد بن عمرو بن ابي يوسف قال سألت ابا حنيفة رحمه الله عن التراويح وما فعله عمر رضي الله تعالى
 عنه فقال التراويح سنة مؤكدة ولم يتغرسه عمر رضي الله تعالى عنه من تلقاء نفسه ولم يكن فيه مبتدعاً ولم
 يأمر به الا عن اصل لديه وعهد من رسول الله ﷺ كذا في مراقي الفلاح نقلاً عن الاعتبار. (ص ۲۲۹)

لنډه د چه كه چبرته پنځم حديث ب لغرض ضعيف هم ومنل شي بيب هم څلور روايتونه او د
 صحابه كرامو رضي الله عنهم او تر دوي وروسته د ټول امت جماع د دي حديث په صحت باندې ښكړه حجت
 دي مولانا شافعي رحمه الله امرسري صاحب اعتراف كوي چه ځيني ضعيف داسي دي چه كوم چه د امت
 په تلقى ب قبول سره رفع سوي دي اخبار اهل حديث ۱۹ اپريل ۱۹۰۷ ل او د نور كفتو
 حديث د دي په خلاف نه دي د دي لپاره چه د نه ركعونه د نحدو وو سرسره سردی د ابو
 ركعتونو په حديث كښې صطرب دي فتح الباري ج ۳، ص ۱۷، يعنى يو سلمه له حضرت
 عائشه رضي الله عنها خخه رو ب كوي انه ما كان يزيد في رمضان ولا في غيره على احدى عشرة ركعة او حضرت عمرو

له حضرت عائشه رضی اللہ عنہا خُخه روایت کوی انه ﷺ کان یصلی باللیل ثلاث عشرة رکعة ثم یصلی اذا سمع النداء بالصبح رکعتین خفیفَتین رواه البخاری. (فتح الباری ج ۳، ص ۴۷) وقد مر تفصیله.

۶.. علیکم بستی وسنة الخلفاء الراشدین المہدیین تمسکوا بها وعضوا علیها بالواجب. (رواہ احمد و ابو داؤد و الترمذی و ابن ماجہ) یہ دے حدیث کتبے د خلفاء راشدینو رضی اللہ عنہم د سنتو اتباع واجب گنل شوی دی پس کوم کار چہ د خلفاء راشدینو پہ عمل سرہ ثابت شی ہفہ حکماً د نبی کریم ﷺ لہ قول خُخه ثابت او دہ لہ خوا خُخه مامور بہ گنل کیری پس کہ چیرتہ د شلو رکعتونو تراویحو ثبوت لہ نبی کریم ﷺ خُخه ہم نہ وای نو بیا بہ ہم لہ دے حدیث خُخه شل رکعتونہ د نبی کریم ﷺ لہ خوا خُخه ثابت شول

پہ شلو رکعتونو باندي د صحابه و اجماع

۱.. عن السائب بن يزيد قال كنا نقوم من زمن عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه بعشرين ركعة والوتر رواه البيهقي في المعرفة وصححه السيكي في شرح المنهاج (التعليق الحسن ج ۲، ص ۵۴)

۲.. وفي لفظ له من طريق آخر قال كانوا يقومون على عهد عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه في شهر رمضان بعشرين ركعة وقال كانوا يقرءون بالمئين وكانوا يتكؤون على عصيهم في عهد عثمان بن عفان رضي الله تعالى عنه من شدة القيام صححه النووي في الخلاصة وابن العراقي في شرح التقريب والسيوطي في المصابيح. (حواله بال)

۳.. عن يحيى بن سعيد بن عمر بن الخطاب رضي الله عنه امر رجلاً يصل بهم عشرين ركعة رواه ابو بكر ابن ابي شيبة في مصنفه واسناده مرسل قوي. (اثر السنن ج ۲، ص ۵۵)

۴.. عن عبد العزيز بن ربيع قال كان ابي بن كعب رضي الله تعالى عنه يصل بالأناس في رمضان بالمدينة عشرين ركعة يوتر بثلاث اخرجه ابو بكر ابن ابي شيبة في مصنفه واسناده مرسل قوي. (حواله بال)

۵.. عن ابي الحسن ان علي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنه امر رجلاً يصل بالأناس خمس ترويعات عشرين ركعة رواه البيهقي في سننه وضعفه. (كنز العمال ج ۳، ص ۲۸۴)

۶.. اخرج البيهقي رواية ابي عبد الرحمن السلمی عن علي رضي الله تعالى عنه وسيدتي مفصلاً عن قريب الشاء الله تعالى

۷.. عن شترين شكل وكان من اصحاب علي رضي الله عنه انه كان يؤمهم في رمضان بعشرين ركعة والوتر بثلاث وفي ذلك قوة. (بيهقي ج ۲، ص ۳۰۶)

- ٨.. عن يزيد بن رومان انه قال كان الناس يقومون في زمان عمر بن الخطاب رضي الله عنه في رمضان بفلات وعشرين ركعة رواه مالك واسناده قوى مرسل. (بهيقي ج ١، ص ٣٩٦)
- ٩.. عن عطاء قال ادركت الناس وهم يصلون ثلاثاً وعشرين ركعة بالوتر. (ابو بكر ابن ابى شيمية واسناده حسن).
- ١٠.. عن ابى الخصيب قال كان يومنا سويد بن غفلة في رمضان فيصلى خمس ترويات وعشرين ركعة. (بهيقي ص ٢٩٦ واسناده حسن).
- ١١.. عن نافع بن عمر قال كان ابن ابى مليكة يصل بنا في رمضان عشرين ركعة. (ابن ابى شيمية واسناده حسن).
- ١٢.. عن سعيد بن عبيد ان على بن ربيعة كان يصل بهم في رمضان خمس ترويات ويوتر بفلات. (ابن ابى شيمية واسناده حسن).
- ١٣.. قال محمد بن كعب القرظي كان الناس يصلون في زمان عمر بن الخطاب رضي الله عنه في رمضان عشرين ركعة يطيلون فيها القراءة ويوترون بفلات. (قيام الليل ص ٩١)
- ١٤.. قال الاعمش كان (عبد الله بن مسعود رضي الله عنه) يصل عشرين ركعة ويوتر بفلات. (حواله بالآ)
- ١٥.. سيأتي عن المغني رواية صالح مولى التوأمة.
- ١٦.. قال الحافظ ابن قدامة في المغني والمختار عند ابى عبد الله رحمته الله عليه فيها عشرين ركعة وبهذا قال الفوري وابو حنيفة والشافعي وقال مالك ستة وثلاثون وزعم انه الامر القديم وتعلق بفعل اهل المدينة فان صالحاً مولى التوأمة قال ادركت الناس يقومون بأحدى واربعين ركعة يوترون منها بخمس ولنا ان عمر رضي الله عنه لما جمع الناس على ابى ب كعب رضي الله عنه كان يصل بهم عشرين ركعة رواه ابو داود ورواه السائب بن يزيد وروى عنهم طرق وروى مالك عن يزيد بن رومان قال كان الناس يقومون في زمان عمر رضى الله تعالى عنه في رمضان بفلات وعشرين ركعة وعن علي رضى الله تعالى عنه انه امر رجلاً يصل بهم في رمضان عشرين ركعة وهذا كالا لجامع واما ما رواه صالح فان صالحاً ضعيف ثم لا ندرى من الناس الذين اخبر عنهم فعله قد ادرت جماعة من الناس يفعلون ذلك وليس ذلك بحجة ثم لو ثبت ان اهل المدينة كلهم فعلوه لكان ما فعله عمر واجمع عليه الصعابة رضي الله عنه في عمره اولي بالاتباع قال بعض اهل العلم انما فعل هذا اهل المدينة لانهم ارادوا مساواة اهل مكة فان اهل مكة يطوفون سبعاً بين كل ترويحتين فجعل اهل المدينة مكان كل سبع اربع ركعات وما كان عليه اصحاب رسول الله صلوات الله عليه اولي واحق ان يتبع. (المغني ج ١، ص ٨٠٣)

۱۶.. قال ابن حجر المكي الشافعي اجتمعت الصحابة عليهم السلام على ان التراويح عشرون ركعة. (مرقاة)
 ۱۸.. التراويح سنة مؤكدة عشرون ركعة برمضان و الاصل في مسنوديتها الاجماع. (نيل المأرب في الفقه الحنبلي)

۱۹.. قال العلامة القسطلاني في شرح الصحيح للبخاري وقد عدوا ما وقع في زمان عمر رضي الله عنه كالاجماع.
 ۲۰.. روى محمد بن نصر من طريق داود بن قيس قال اذركت الناس في اماره ابان ابن عثمان وعمر بن عبد العزيز بالمدينة يقومون بست وثلاثين ويوترون بثلاث. (فتح الباري ج ۳، ص ۲۲۰)
 ۲۱.. عن الزعفراني عن الشافعي رحمته الله رأيت العباس يقومون بالمدينة بتسع وثلاثين وعمكة بثلاث وعشرين. (حواله بال)

قال الشيخ يرد على هؤلاء احداث الهدية في الدين فان قيام رمضان بستة وثلاثين لم يثبت عن احد من الخلفاء ولم يرو ذلك في اثر من الصحابة ثم اجاب وقال والله اعلم لعلمهم لم يروا التحديد فيه وظنوا ان النبي صلى الله عليه وسلم رغب الناس وحثهم على قيام رمضان من غير تحديد فيه ولا تعيين ركعات واختيار الخلفاء عشرين ركعة كان لدخوله تحت هذا الترغيب العام لا المعنى في عشرين حتى يكره الزيادة عليها فاختاروا الحكمة اما سنة وثلاثين بناء على زعمهم ان في الامر سعة واما نحن فلا نبيز الزيادة على العشرين ركعة في الجماعة العامة ونبيز في غير الجماعة لان الجماعة من الشعائر فلا تشرع الا ما ورد به النص او المواظبة من الصحابة ولم يرد النص ولا مواظبة الصحابة بازيد من عشرين ركعة في رمضان واما قولهم ان النبي صلى الله عليه وسلم حث على قيام رمضان من غير تحديد فاجاب عنه انه صلى الله عليه وسلم حث عليه بالاطلاق ونحن نقول به ولم يحث عليه بالجماعة لا الى حد فلا يجوز قيامه بالجماعة الا بالقدر الذي ورد فيه الجماعة والله اعلم. (حاشية اعلام السنن ج ۶، ص ۴۹)

له دغو روايتونو خخه ثابته شوه چه په شلو ركعتونو باندي د صحابه رضي الله عنهم او تر دوى د وروستنيو خلکو اجماع ده مغني. قسطلاني، مرقاات او نيل المأرب ليكل شوي عبارتونه د دي بالكل تصريح كوى له شلو خخه د زياتو خو خينو قول كړى دى ليكن له شلو خخه د كمو ركعتونو خو خخوك دى نه دي

په مذكوره روایتونو كښې ځينې مراسل دي او د ابو الحسن روایت ضعیف دی د دومره دېرو روایتونو په موجودوالي كښې د هغو په اړه د څه ویلو ضرورت نشته سره له دې د فائدي د نورو نورو په غرض سره څه نا څه نور وضاحت هم كېږي

د مرسل حجیت

د مرسل د حجیت په انکار کښې له ائمه اربعه وو څخه امام شافعي رحمه الله متفرد دی له امام احمد رحمه الله څخه هم اگر که د انکار قول راغلی دی لیکن د هغه راجح قول د حجیت دی ابو داؤد او ابن جریر له امام شافعي رحمه الله څخه مخکښې د مرسل په حجیت باندې د ټولو اسلافو اجماع را نقل کړې ده تر ټولو مخکښې امام د دې انکار کړی دی حافظ ابن عبد البر د اجماع په نقل کولو سره د دې د ساقطولو ډیر کوشش کړی دی لیکن په ډیر مشکل سره ئې پنځه نومونه وړاندې کولی شوای (مقدمه فتح الملهم ص ۷۹)

پرته له دې څخه چه کله د کوم مرسل په تائید کښې په کوم بل مستقل مسند یا مرسل روایت څخه وشي نو داسې مرسل د امام شافعي رحمه الله په نزد هم مقبول دی قال الحافظ وقال الشافعي یقبل اذا اعتضد معجمه من وجه آخر یباین الطريق الاول مسندا کان او مرسلأ (شرح نخبة الفكر ص ۵۲) بلکه شیخ الاسلام زکریا انصاري فرمائي چه د مرسل مؤید اگر که ضعیف هم وي نو بیا هم قبلېري (حاشیه نخبة الفكر) پرته له دې څخه د یزید بن رومان روایت د مالک مرسل دی او د امام مالک رحمه الله مراسیل د امام شافعي رحمه الله په نزد هم بې له شبهې څخه حجت دي. حضرت شاه ولی الله صاحب فرمائي قال الشافعي اصح الكتب بعد کتاب الله موطأ الامام مالک واتفق اهل الحديث على ان جميع ما فيه صحيح على رأى مالک ومن وافقه واما على رأى غيره فليس فيه مرسل ولا منقطع الا قد اتصل السند به من طرق اخرى وقد صنف في زمان مالک موطأت كثيرة في تخرج احاديثه ووصل منقطعه من کتاب ابن ابي ذئب وابن عينية والفوري ومعمرو. (حجة الله البالغة ج ۱، ص ۱۰۹)

د ابو الحسناء روایت

د دې روایت د ضعیف والي دوه وجهي بیانېري

۱- په تقریب التهذیب کښې ابو الحسناء مجهول لیکل شوی دی

د دې خواب دا دی چه له ابو الحسناء څخه د هغه دوه شاگردانو ابو سعد او عمرو بن قیس روایت کوي او د اصول حدیثو قاعده ده چه له چا څخه چه روایت کوونکي دوه وي هغه مجهول الذات نه وی لهذا ابو الحسناء مجهول نه بلکه مستور دی او د مستور روایت لره یو جماعت فیلوي او د جمهورو په نزد د مؤید په شرط سره مقبول دی دلته د ده مؤید عبد الرحمن سلمی او شمس بن شکل روایت موجود دی کوم لره شه سلفی قوی گڼلی دی وقد مرئیه هذا الحديث من کان جميعا لكن مجرد بتعدد طرقه. (الکامل المئین ص ۱۴۸) بلکه د کوم چه گڼ شمیر طرفي وي او هغه یونی

ضعیفی وی نو بیا هم د طرق د تعدد له وجې د حسن درجې نه رسېږي ولوسلمان کله احمده لیس
مجموعها تبلغ درجة الحسن. (ابکار المان ص ۱۳۱)

۲ - له حضرت علي عليه السلام سره د ابو الحسناء لقاء (لیدل) ثابته نه ده له دې امله دا حدیث منقطع دی
د دې خواب دا دی چه ابو الحسناء دوه دي یو د حضرت علي عليه السلام د شاگرد شاگرد دی او دی د
حکم بن عتبه شاگرد او د شریک نخعی استاد دی (تهذیب التهذیب) بل ابو الحسناء کوم چه د
مذکور حدیث راوي دی د حضرت علي عليه السلام شاگرد او د ابو سعد بقال او عمرو بن قیس استاد دی

په شلو رکعتونو باندې د خلفاء راشدينو مواظبت (همیشه والي)

د صاحب هدايي په قول چه (په شلو رکعتونو باندې د خلفاء راشدينو مواظبت دی) باندې
اعتراض شوی دی چه حضرت ابو بکر صديق عليه السلام شل رکعته نه دي ادا کړي او له حضرت عمر او
حضرت عثمان غني رضی الله عنهما څخه هم شل رکعته له جماعت سره د شاملیدو په صورت
کښې ادا کول ثابت نه دي. دا اعتراض غلط دی ځکه چه د خلفاء راشدينو تغلیباً اطلاق شوی دی.
مقصود ترې درې گوني خلفاء دي. (فتح القدیر ج ۱، ص ۴۰۷)
باقی د خلفاء راشدينو له جماعت سره له نه ادا کولو څخه عدم مواظبت ثابتول لنډ نظري دی
ځکه چه مواظبت په دوه ډوله دی:

۱ - عملاً: کمواطبة النبی ﷺ علی الجماعة والسنن الرواتب وغیرها.

۲ - تشريعاً: يعنی په کوم فعل باندې د تل لپاره مشغول اوسیدل او ترغیب ورکول لکه چه د
آذان او اقامت په سنیت باندې اجماع ده. حالانکه نبی کریم ﷺ په دې باندې عملاً مواظبت نه دی
کړی بلکه هیڅکله ئې آذان او اقامت پخپله نه دی کړی (الا ان یكون ذلکراً)

غرض دا چه د آذان او اقامت سنیت یواځې تشريعي یعنې د ترغیب ورکولو له وجې دی اوس
که چیرته با لفرض و منل شي چه دري گوني خلفاؤ له جماعت سره تراویح نه ادا کولې نو بیا هم
تشریعی مواظبت ثابت دی پرته له دې څخه دا دعوی غلطه ده چه خلفاء ثلاثه له جماعت سره
تراویح نه ادا کولې

۱ - امام احمد رحمه الله جزماً فرموي دي چه حضرت عمر عليه السلام په جماعت سره تراویح ادا کولې او
حضرت علي، حضرت جابر او حضرت عبد الله عليه السلام هم له جماعت سره تراویح ادا کولې. المصنفی
لابن قدامة،

۲ - قال الشوكاني واعتلوا في ان الافضل صلاته في بيته مفرداً امر في جماعة في المسجد فقال الشافعي و
جمهور اصحابه وابو حنيفة واحمد وبعض المالكية وغيرهم رحمهم الله تعالى الافضل صلاحها جماعة كما نصه

عمر بن الخطاب و الصحابة رضی الله تعالی عنهم و استمر امر المسلمین علیه لانه من شعائر الظاهره (نیل الاوطار ج ۲، ص ۱۹۴)

۲... قد اخرج البیهقی فی سننه عن ابی عبد الرحمن السلیبی عن علی رضی الله تعالی عنه قال و دعا القراء فی رمضان فامر منهم رجلاً ان یصلی بالناس عشرين رکعة قال و کان علی رضی الله تعالی عنه یوتر بهم و روى ذلك بوجه اخر عن علی ان علی کذا فی التعليق الحسن قال التميمی فیہ حماد بن شعيب و هو ضعيف (ج ۲، ص ۵۰) ثم نقل اقوال مضعفیه عن البیضان قلعب و فی اللسان و قال ابن عدی یکتب حدیثه مع ضعفه و اخرج له مع هذا الحاكم فی مستدرکه (ج ۲، ص ۲۲۸) قال الاثر حسن مع کونه مروياً من وجه اخر ایضاً و فیہ تصریح بأمر علی رضی الله عنه بعشرين رکعة و اشعار بقیامه معهم لانه کان یوتر بهم فافهم. (اعلام السنن ج ۵، ص ۵۰)

په مدونه کښې روایت دی چه عن یحیی بن سعید انه سئل عن صلوة الامیر خلف القاری قال ما یبلغنا ان عمرو عثمان رضی الله تعالی عنهما کانا یقومان فی رمضان مع الناس فی المسجد (مدونه ج ۲، ص ۱۹۴)

له دې څخه د خلفاء ثلاثه وو له جماعت سره د لمانځه نه ادا کول نه ثابتیږي ځکه چه په دې کښې د اقتداء په صورت کښې د لمانځه د نه ادا کول نفی دی. ممکنه ده چه دوی پخپله امامان شوي وي او نورو صحابه وو ته به یې د تراویحو جماعت ورکړی وي چه له دې څخه روایت ساکت اچې دی پورته له دې څخه د یحیی بن سعید نه پیژندگلوي د نورو د نه پیژندگلوي مستلزم نه دی مونږ پورته ذکر کړی دی چه امام احمد رضی الله عنه پوره یقین درلود چه حضرت عمر رضی الله عنه په جماعت سره تراویح ادا کولې او حضرت علي، حضرت جابر، حضرت عبد الله رضی الله عنه په اړه هم د امام احمد تصریح تیره شوه چه دغو حضراتو په جماعت سره تراویح ادا کولې

د ابن همام رضی الله عنه قول

من همام رضی الله عنه فرمائي چه اته رکعتہ سنت او پاتې مستحب دي ځکه چه اته رکعتہ پخپله له نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه ثبت دي او شل رکعتہ د صحابه کرامو رضی الله عنهم عمل دی فتح القدیر ج ۱، ص ۴۰۷

دا قول د اجماع په خلاف د کیدو تر څنګ روایه او درایه په هر ډول بطل دی روایه د دې لپاره چه پورته ثابت شول چه شل رکعتہ پخپله له نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه ثابت دي او درایه د دې لپاره چه ابن همام رضی الله عنه د صحابه کرامو رضی الله عنهم مواظبت سنت نه دی گڼلې حالانکه محققین او اصولیین فقهاء د خلفاء راشدینو له مواظبت څخه سنت ثابتوي لکه څرنګه چه د تراویحو جماعت سنت مؤکد دی خو عبارتنه ملاحظه کړئ

۱... قال الحافظ العیسی رضی الله عنه فی الهدایة شرح الهدایة سورة العبرین رضی الله تعالی عنهما لاشک ان

فعلها ثواب و فی ترکها عقاب لان امرنا بالاقتداء بهما لقوله عليه الصلوة والسلام اقتدوا بالذين بعدي ابي بكر وعمر فاذا كان الاقتداء مأموراً به يكون واجباً وتارك الواجب يستحق العقاب والعقاب (مجموعة الفتاوى ج ۱، ص ۲۱۵)

۲.. وقال كمال الدين بن الهمام في تحرير الاصول قسم الخنفيه العزيمة الى فرض ما قطع يلزمه و واجب ما ظن بسنة الطريقة الدينية معه عليه الصلوة والسلام او الخلفاء الراشدين او بعضهم. (حواله)

۳.. وقال بحر العلوم في شرح التحرير ينبغي ان يراد اعم من ان يكون طريقة دينية مستمرة في الدين عنه عليه السلام بان باشرة او لا بان استمر العاس عليها باذنه او باذن الخلفاء عليهم السلام. (حواله)

۴.. وفي التبيين شرح الحسامي وفي عرف الشرع يرايها طريقة الدين اما للرسول صلى الله عليه وآله او للصحابة عليهم السلام حتى يقال سنة الرسول او سنة الخلفاء الراشدين. (مجموعة الفتاوى ج ۱، ص ۲۱۴)

د دوى تائيد له دې حديث څخه كيږي: عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين عضوا عليها با لواجد قال الترمذي هذا حديث حسن صحيح. (ترمذي ج ۲، ص ۹۲)

د (عليكم) لفظ وضعاً په لزوم باندې دلالت كوي او معطوف د معطوف عليه په حكم كښې وي. څرگنده شوه چه د خلفاء عليهم السلام سنت هم د رسول الله صلى الله عليه وآله د سنتو غونډې لازم دي. لهذا په دواړو كښې د سنيت او استحباب فرق كول صحيح نه دي ځكه چه مندوب لازم نه دي. بيا (عضوا عليها بالواجد) هم له دواړو سره لگيږي پرته له دې څخه كه چيرته د خلفاء په سنت باندې د استحباب قول وشي نو د خلفاء په يدونه كښې د تخصيص هيڅ وجه نه پاتې كيږي. ځكه چه د ټولو صحابه كرامو عليهم السلام په سنت باندې عمل كول مستحب دي.

لما روى عن عمر رضي الله عنه مرفوعاً سألت ربي عن اختلاف اصحابي من بعدي فاوحى الي يا محمد ان اصحابك عدي بملازمة العجم في السماء بعضها اقوى من بعض ولكل نور فمن اخذ شيء مما هم عليه من اختلافهم فهو عدي على هدى رواة رزين. (مشكوة ص ۴۴۳) د همدې لپاره نبي كريم صلى الله عليه وآله د نورو صحابه كرامو په نسبت د خلفاء راشدينو د سنت او خصوصاً د شيخينو د سنت د اتباع زيات تأكيد كړى دى غرض دا چه كه چيرته له نبي كريم صلى الله عليه وآله څخه شل ركعتنه ثابت هم نه وای نو بيا هم د خلفاء راشدينو عليهم السلام په دې باندې مواظبت د سنيت موجب دى د صحابي فعل گوا كه پخپله د نبي كرم صلى الله عليه وآله قول دى ځكه چه پخپله رسول الله صلى الله عليه وآله د صحابه وو د اقتداء او اتباع حكم فرمايلى دى

له شلو ركعتونو خخه په نه كموالي باندي د ائمه اربعه و و غيرهم اجماع

د صحابه كرامو عليهم السلام د اجماعت له وجي د ائمه اربعه و و رحمه الله هم په دي باندي اجماع ده چه تراويح له شلو ركعتونو خخه كم نه دي.

۱- د مغني مكمل عبارت پوته تير شو چه په هغه كښي د ائمه اربعه و مذهب منقول دی

۲- المستون عندا في حنيفه والشافعي واحمد عرون ركعة وحكي عن مالك ان التراويح سبع وثلاثون ركعة.

(رحمة الامة ص ۲۴)

۳- و اختلفوا في المختار من عدد الركعات التي يقوم بها الناس في رمضان فاختار مالك في احد قوليه و ابو حنيفة والشافعي واحمد و داود والقيام بعشرين ركعة سوى الوتر و ذكر ابن قاسم عن مالك انه كان يستحسن ستا

و ثلاثين ركعة و الوتر ثلاث (الي قوله) و ذكر ابن القاسم عن مالك انه الامر القدير. (بداية المجمع ج ۱، ص ۲۰۲)

۴- وقد قالت المالكية انها كانت ثلاثا و عشرين ثم جعلت تسعا و ثلاثين (قسطلاي)

۵- قال الامام الترمذي رحمته الله و اختلف اهل العلم في قيام رمضان فرأى بعضهم ان يصل احدى و اربعين ركعة مع الوتر و هو قول اهل المدينة و العمل على هذا عندهم بالمدينة و اكثر اهل العلم على ما روى

عن علي و عمر و غيرهما من اصحاب النبي صلى الله عليه و آله عشرين ركعة و هو قول سفيان الثوري و ابن المبارك و الشافعي و قال الشافعي و هكذا ادركت ببلدنا عكة يصلون عشرين ركعة و قال احمد روى في هذا الوان لم ينص فيه بشي و

قال اضيق بل فاختار احدى و اربعين ركعة على ما روى عن ابي بن كعب. (ترمذي ج ۱، ص ۱۱۲)

لننه دا چه دشلو ركعتونو سنت و الي پخپله له نبي كريم صلى الله عليه و آله خخه ثابت دی او د صحابه كرامو عليهم السلام او تر دوي و روسته او د ائمه اربعه و و رحمه الله او داسي نورو امامانو اجماع ده چه تراويح له شلو ركعتونو خخه كم نه دي لهذا د دوي په خلاف خبره يا قول كول ضلالت او كمراهي ده.

و الائمة اذا اختلفوا في مسألة في اتي عصر كان على اقبال كان اجماعا منهم على ان ماعداها باطل و لا يجوز لمن

بعدهم احداث قول اخر. (نور الانوار ص ۲۲۴)

د اجماع تعريف

د اجماع په تعريف كښي د حسامي تعبير تر ټولو غوره دی و نصه و الصحيح عندا ان اجماع كل عصر من اهل العدالة و الاجتهاد جهة و لا عبرة لقله العلماء و اكثرهم و لا بالشهاب على ذلك حتى يموتوا و لا لمخالفة اهل الهواء فيما نسبوا به الى الهواء و لا لمخالفة من لا رأي له في الباب الا فيما يستغنى عن الرأي ثم اجماع على مراتب فالاولى اجماع الصحابة عليهم السلام نضا لانه لا خلاف فيه ففهم اهل المدينة و عترة الرسول عليه السلام ثم الذي ثبت بعض بعضهم و سكوت الباقي لان السكوت في الدلالة على التقدير دون النص

ثم اجماع من بعد الصحابة على حكم لم يظهر فيه قول من سبقهم مخالفاتهم اجماعهم على قول سبقهم فيه مخالف فقد اختلف العلماء في هذا الفصل فقال بعضهم هذا لا يكون اجماعاً لان موت المخالف لا يبطل قوله و عندنا ان اجماع علماء كل عصر حجة فيما سبق فيه الخلاف وفيما لم يسبق لكنه فيما لم يسبق فيه الخلاف بمنزلة المشهور من الحديث وفيما سبق فيه الخلاف بمنزلة الصحيح من الأحاد و اذا انتقل اليها اجماع السلف باجماع كل عصر على نقله كان في معنى نقل الحديث المتواتر و اذا انتقل اليها بالأفراد كان كنقل السنة بالأحاد و هو يقين بأصله ولكنه لما انتقل اليها بالأحاد اوجب العمل دون العلم و كان مقدماً على القياس (حسامي)

آیا د اجماع منکر کافر دی او که نه؟

په دې اړوند په شامیه کنبې دا تفصیل دی چه ثم نقل فی نور العین عن رسالۃ الفاضل الشهیر حسام چلبی من عظام علماء السلطان سلیم بن بایزید خان ما نصه اذا لم تكن الآية او الخبر المتواتر قطعی الدلالة او لم يكن الخبر متواتراً او كان قطعياً لكن فيه شبهة او لم يكن اجماع الجميع او كان ولم يكن اجماع الصحابة ^{عليهم السلام} او كان ولم يكن اجماع جميع الصحابة او كان اجماع جميع الصحابة ولم يكن قطعياً بان لم يثبت بطريق التواتر او كان قطعياً لكن كان اجماعاً سكوتياً ففي كل من هذه الصور لا يكون المحذور كفراً يظهر ذلك لمن نظر في كتب الاصول فاحفظ هذا الاصل فانه يدفعك في استخراج فروعه حتى تعرف منه ما قيل انه يلزم الكفر في موضع كذا ولا يلزم في موضع آخره (رد المحتار ج ۳، ص ۲۹۳، کتاب المرتد)

له دې تفصیل څخه ثابته شوه چه د تراویح په اړه د منعقدې اجماع د منکر تکفیر (کافر کول، جائز نه دی. البته تضلیل ئې کیږي. یعنی له شلو رکعتونو څخه د کمو رکعتونو د سنیت قائل په ښکاره ضلالت او گمراهي کنبې دی فقیام رمضان بعشرین رکعة والوتر هو السنة المؤکدة یضلل تارکها ویلام من نقص عنها. (اعلاء السنن ج ۴، ص ۴۷) فقط والله تعالی اعلم و علیه اتم.

رشید احمد ۲۳ ذی الحجة ۷۳ هجری

تتمه

د خیر المصایح مؤلفه حضرت مولانا خیر محمد صاحب ^{رحمۃ اللہ علیہ} له رسالې څخه اقتباسات

۱۰ د پاکستان اهل حدیث په ډیر زور او شور سره وائي چه رسول الله ^{صلی اللہ علیہ وسلم} اته رکعتہ تراویح ادا کړي دي او حضرت عمر ^{رضی اللہ عنہ} هم د اتو رکعتونو حکم ورکړی وو جمهور مسلمانان کوم چه شل رکعتہ تراویح کوي یا له شلو زیات کوي د دې هېڅ نبوت نسه حلاکه نه یو هیږي چه له عمل څخه د هر شي معلومات کیږي که چیرته نبي کریم ^{صلی اللہ علیہ وسلم} اته رکعتہ تراویح کړی وای او د حضرت

عمر رضی اللہ عنہ حکم ہم د اتو رکعتونو وای نو د حضراتو صحابہ کرام رضی اللہ عنہم تابعینو، تبع تابعینو، ائمہ مجتہدینو، سلف صالحینو او علماء راسخینو عمل د شلو رکعتونو یا زیاتو نه وو حالانکه په گډ هندوستان کېنې دوه پیرۍ مخکېنې پوره تر دولس سوه کلونو پورې د شرق، غرب، جنوب او شمال په ټولو جوماتونو شل رکعتۍ یا له شلو څخه زیات رکعتونه ادا کیدل په حرمین شریفینو کېنې تر اوسه پورې شل رکعتۍ یا له شلو رکعتونو څخه زیات ادا کیږي آیا له اهل حدیثو څخه پرته جمهور امت ټول په گمراهۍ کېنې پاتې شوی دی یا پرته له ثبوت څخه شل رکعتۍ یا له شلو څخه زیات ادا کوي د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم له زمانې څخه تر دولسمې پیرۍ پورې په هیڅ یوه جومات کېنې که چیرته اته رکعتۍ تراویح ادا شوي وي نو د دې ثبوت وړاندې کړی څرگنده شوه چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم په حتمي توگه اته رکعتۍ نه دي ادا کړي بلکه شل رکعتۍ ئې ادا کړي او د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په مبارکې زمانې کېنې هم شل رکعتۍ تراویح ادا شوي دي او که نه نو د امام ترمذی غونډې محقق به د عادت په مطابق د یوه چا مذهب اته رکعتۍ خو به ئې نقل کړي وای لیکن په ټولو صحاح سته وو کېنې د هیچا مذهب د اتو رکعتونو نه دی او نه د اتو رکعتونو په ادا کولو کېنې د چا عمل را نقل شوی دی.

له اهل حدیثو علماؤ څخه د شلو رکعتونو ثبوت

بس منع از بست و زیاده چیزی نیست الخ. (العرف الجادی ص ۸۴) پس له شلو یا زیاتو رکعتونو څخه منع کول کوم شی نه دی.

نواب صدیق حسن خان صاحب لیکي پس آتی بزیادت عامل بستت هم باشد الخ. (هدایة السائل ص ۱۳۸) له یوولسو څخه زیات تراویح کوونکي هم په سنت باندې عمل کوونکي دي همدارنگه فرماني چه اما آنکه جمع از اهل علم این نماز بستر رکعت قرار داده اند و هر رکعتی قرائتی معین را مستحسن داشته این عدد بخصوصه ثابت نشده ولیکن مجمله چیرے است که بر آن این معنی صادق است که انه صلوة الیه جماعة و انه فی رمضان پس حکم بتبدیل آن چه معنی (بدور الاھله ص ۸۴)

نیکن د علم کومو خاوندانو چه دا المونځ شل رکعتۍ ټاکلی دی او په هر رکعت کېنې ئې ټاکلی قرائت ښه گڼلی دی دا عدد په ځانگړې توگه ثابت نه دی لیکن یو مجمل شی دی په کوم باندې چه دا صدقېږي چه دا المونځ دی، دا جماعت دی، دا په رمضان کېنې دی پس په دې باندې د بدعت د حکم لگولو څه معنی؟

همدارنگه فرماني ان صلوة التراويح سنة باصلها لیا ثبت انه صلی اللہ علیہ وسلم صلاھا لیال لیل ثم ترکہ شفقة علی الامة ان یحب علی العامة او یحسبوها واجبة ولم یأت تعین العدد فی الروایات الصحیحة البرفوعة ولكن یعلم من حدیث کان

رسول الله ﷺ یعهد فی رمضان مالا یعهد فی غیره رواه مسلم ان عددها کان کثیراً. (الاتقادالرجیع ص ۴۱)

د تراویح لمونخ د خپل اصل په لحاظ سره سنت دی ځکه چه ثابت شول چه نبی کریم ﷺ په خو شپو کښې تراویح کړي دي. بیا د دې اندیښنې له وجې چه په خلکو باندې واجب نه شي یا نه عوام واجب و نه بولي، څه وخت پریښودل او په صحیح او مرفوع روایتونو کښې د کوم (حتمي) عدد تعین نه دی زاغلی لیکن له دې حدیث څخه چه (کان رسول الله ﷺ یعهد فی رمضان مالا یعهد فی غیره رواه مسلم) معلومیږي چه د تراویحو تعداد زیات دی.

۳ - اهل حدیث یوولس رکعت تراویح د نبی کریم ﷺ خوا ته په منسوبولو کښې د خپل سلف مخالف دي. آیا نواب صدیق حسن خان صاحب مرحوم او میر ابو الحسن صاحب، مولوي وحید الزمان صاحب، علامه شوکاني، علامه سبکي، علامه ابن تیمیه بخاري شریف نه وو ویلي. د دې لپاره د نن صبا اهل حدیث له اصح الکتب څخه د یوولسو رکعتونو ثبوت ورکوي. گوا که ولای غیره په ویلو سره د دولسو میاشتو د تهجد لمونخ دې ولې نه وي. په هر حال دا وایئ چه تاسو د ډیر علم خاوندان یئ او که نوموړي حضرات؟

۴ - له فاروقي زمانې څخه د دولسمې پیړۍ تر آخره پورې د شلو رکعتونو یا تر دې د زیاتو رکعتونو ټول خلک قائل وو بل ځای په یوه جومات کښې هم اته رکعت نه ادا کیدل. که چیرته چیرته یا په کوم جومات کښې اته رکعت ادا کیدل نو دا په ښکاره توگه واضح کړئ.

۵ - د حضرت عمر رضی الله عنه په زمانه کښې که کله کله په جومات کښې د اته رکعت تراویح ادا شوي وي نو د دې ثبوت وړاندې کړئ.

۶ - د حضرت علي رضی الله عنه په زمانه کښې که چیرته کله په جومات کښې د اته رکعتونو جماعت شوی وي یا چا له شلو رکعتونو څخه انکار کړی وي نو د دې ثبوت وړاندې کړئ.

۷ - له سلفو څخه کوم یوه په جومات کښې اته رکعت تراویح په جماعت سره ادا کړ او په دې باندې نه انکار نه دی کړی؟ په کوم کال کښې؟ په کوم ښار کښې؟

انتهی الاحاق من غیر المصابیح بقلم محبت المؤلف رحمه الله تعالى رحمة واسعة العبد الرشید احمد رزقه رحمه الله تعالى حبه وحب اولیائه. والحمد لله اولاً و آخراً والصلوة والسلام علی رسولہ و آلہ و صحبه کما یحب ویرہی بعدد ما یحب ویرطی.

باب قضاء الفوائت

د قضاء په نیت کښې د ورځې تعین ضروري دی

سوال زما په ذمې باندې د څو کلونو لمونځونه پاتې وو. الله تعالی هدایت را ته وکړ نو ما د هغو لمونځونو قضائي شروع کړه لیکن اوس یوه مسئله را ته معلومه شوه چه په قضائي لمونځونو کښې د ورځې تعین ضروري دی چه د فلانی ورځې قضائي لمونځ را څرځوم د دې لپاره د لاندینیو سوالونو ځوابونه را ته ولیکئ

۱ - چه کله د چا په زړه نه وي چه د کومې ورځې کوم لمونځ زما په ذمې باندې پاتې دی نو هغه به څه ډول لمونځ کوي؟

۲ - کوم لمونځونه نې چه تر اوسه پورې بې له تعین څخه را څرځولي دي آیا هغه به ټول له سره دوباره را څرځوي؟

الجواب باسم ملهم الصواب : ۱ - که چیرته ورځ، تاریخ هیڅ ور یاد نه وي نو داسې نیت دي وکړي چه زما په ذمې باندې چه د سهار څومره لمونځونه پاتې وي له هغو څخه اولنی لمونځ را څرځوم همدارنگه د نورو لمونځونو نیت دي هم همداسې وتړي. **قال فی شرح العنود فی آخر باب قضاء الفوائت کثر الفوائت ټول اول ظهر علیه او آخره (رد المحتار ج ۳، ص ۱۹۰)**

۲ - د یوه قول مطابق د ورځې تعین ضروري نه دی. دا قول هم مصحح دی اگر که د تعین اشتراط ارجح او احوط دی. که چیرته د لمونځونو په را څرځولو کښې حرج یا تکلیف وي نو په دې قول باندې د عمل کولو گنجائش شته.

قال ابن عابدین رحمته الله تعالی (قوله کثر الفوائت الخ) وقيل لا يلزمه التعيين ايضاً كما في صوم ايام من رمضان واحد ومضى عليه المصنف في مسائل شتى آخر الكتاب تبعاً للكنز وصححه القهستاني عن المنية لكن استشكل في الاشباه وقال انه مخالف لما ذكره اصحابنا كقاضي خان وغيره والاصح الاشتراط اه قلنا وصح في الملتقى هناك وهو الاحوط وبجزم في الفتح كما قدمناه في بحف النية وجزم به هناك صاحب الدر ايضاً (رد المحتار ج ۳، ص ۱۹۰) وقال في بحف النية لقد اختلف التصحيح والاشراط احوط وبه جزم في الفتح هنا. (رد المحتار ج ۳، ص ۲۸۸) فقط والله تعالی اعلم

قضائي لمونځ بايد په پټه توگه ادا شي

سوال : قضائي لمونځونه په ښکاره توگه په جومات کښې ادا کول بهتر دي او که په پټه توگه په کور کښې؟ که چيرته يو څوک د وترو قضائي په جومات کښې ادا کوي او په دې خيال سره چه خلکو ته معلومات و نه شي نو په دريم رکعت کښې د دعاء قنوت لپاره لاسونه نه پورته کوي. نو آيا د نوموړي سړي د وترو قضائي صحيح کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قضائي لمونځونه بايد په پټه توگه ادا شي ليکن په جومات کښې ادا کولو ته ښکاره ادا کول نه ويل کيږي. خلکو ته څه معلومات کيږي چه نوافل ادا کوي او که قضائي البته د مازديگر او سهار تر لمانځه وروسته دې قضائي نه را گرځوي ځکه چه په دغو وختونو کښې نفل مکروه دی. لهدا کتونکي ئې بيا قضائي گڼي. او د گناه ښکارول يوه مستعله گناه ده. د خلکو په مخ کښې د وترو په قضائي کښې دې په دعاء قنوت کښې لاسونه نه پورته کوي.

قال في الشامية عن الامداد اما في القضاء عند الناس فلا يرفع حتى لا يطلع احد على تقصيرة اذ (رد المحتار ج ۱، ص ۶۲۲)

فقط والله تعالى اعلم

٤ ربيع الثاني ١٣٨٧ هـ

که چيرته د وترو قضائي د خلکو په مخ کښې را گرځوي

نو په دعاء قنوت کښې دې لاسونه نه پورته کوي

سوال : قضائي لمونځونه دې په پټه توگه بايد ادا شي ليکن که چيرته يو څوک د وترو په قضائي کښې تر دعاء قنوت مخکښې لاسونه پورته کړي نو خلکو ته څرگنديږي په دې صورت کښې دې نوموړی څه وکړي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : په داسې صورت کښې دې تکبير ووايي ليکن لاسونه دې نه پورته کوي.

قال ابن عابدین رحمته الله تحت (قوله رافعا يديه) وهذا كما في الامداد عن مجمع الروايات لو في الوقت اما في القضاء عند الناس فلا يرفع حتى لا يطلع احد على تقصيرة اذ (رد المحتار ج ۱، ص ۶۲۲) فقط والله تعالى اعلم

٣ ربيع الثاني ١٣٨٤ هـ

د مازديگر قضائي دې تر ماښام مخکښې را وگرځوي

سوال : که چيرته له چا څخه د مازديگر لمونځ قضا شي نو آيا د ماښام تر آذان وروسته به د مازديگر قضائي را اړوي او که د ماښام لمونځ به ادا کوي په داسې حال کښې چه جماعت هم په

دريدو وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته دا سرى د ترتيب خاوند وي نو لومړى دې د مازديگر قضائي را وگرځوي او بيا دې د ماښام لمونځ وکړي. د جماعت فوت کيدل د ترتيب د سقوط لپاره سبب نه دی گڼل شوی او که چيرته د ترتيب خاوند نه وي نو لومړى دې د ماښام لمونځ له جماعت سره ادا کړي او بيا دې د مازديگر قضائي را وگرځوي. د ترتيب خاوند هغه دی د چا په ذمې باندې چه شپږ قضائي لمونځونه نه وي

قال في التنوير والترتيب بين الفروض الخمسة والوتر اداء وقضاء لازم (وبعد اسطر) الا اذا ضاق الوقت او نسيت الفائتة او فاتت ست اعتقادية بخروج وقت السادسة. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۷) فقط والله تعالى اعلم
۲۲ جمادى الاولى ۱۳۸۶ هجرى

چه قضائي لمونځونه تر شپږو کم وي نو ترتيب پکښې واجب دی

سوال له زيد څخه تقريباً د دوه مياشتو لمونځونه قضاء شوي دي د ټولو د قضائي تر گرځولو وروسته که چيرته اوس ئې په ذمې باندې دوه لمونځونه پاتې وي نو آیا دی د ترتيب خاوند گڼل کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په نوموړي صورت کښې چه تر څو پورې بيا شپږ لمونځونه ترې قضاء نه شي نو د ترتيب خاوند به وي

قال في التنوير والترتيب بين الفروض الخمسة والوتر اداء وقضاء لازم (الى قوله) الا اذا ضاق الوقت او نسيت الفائتة او فاتت ست اعتقادية وفي الشامية خرج الفرض العبدى وهو الوتر وان الترتيب بينه وبين غيرهما كان فرضاً لكنه لا يحسب مع الفوائت اه. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۷) ۲۲ ذى الحجة ۱۳۹۴ هجرى

د لمونځونو د قضائي لپاره دې ستونه او اهم نفلوونه نه پرېږدي

سوال آیا دا جائزه ده چه يو څوک د سنتو. نفلو او تراويحو په ځای په دې وختونو کښې د قضائي لمونځونو د پوره کولو کوښښ وکړي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قضائي لمونځونو د ادا کولو لپاره دې سنت مؤکده او تراويځ نه پرېږدي بلکه فقهاء کرام رحمهم الله تعالى ماثوره نوافل لکه خابنت. اوابين او صلوة التسبيح او دامې نور هم تر قضائي مقدم بولي لېکن دا په دې صورت کښې څرگندېږي چه د ظاهري اسبابو له مخې له مرگ نه مخکښې مخکښى له قضائي لمونځونو څخه د غاړې د خلاصولو هيله وي که چيرته قضائي لمونځونه ډېر زيات وى او عمر کم په نظر ورځى نو د اصولو له مخې قضائي نه تر

نقلو ترجیح و رکول لازم دي

قال في شرح التنوير ويهوز تأخير الفوائت عن وجوبها على الفور لعدم السعي على العمل وفي الحوائج على الجمع وفي الشامية (قوله وفي الحوائج) اعم مما قبله اي ما يحتاجه لنفسه من جلب نفع ودفع ضرر واما الدفن فقال في المضممرات الاشتغال بقضاء الفوائت اولى واهم من التوافل الا سئل المفروضة و صلوة الضحى و صلوة التسبيح و الصلوة التي رويت فيها الاخبار اقاط اي كتحية المسجد والاربع قبل العصر والسجدة بعد المغرب (رد المحتار ج ۱، ص ۶۸۸)

تحية المسجد ته په قضائي باندې ترجیح و رکول صحيح نه دي د دې لپاره چه جومات ته تر داخلېدو وروسته چه کومه قضائي ادا کوي د هغه په ضمن کښې تحية المسجد هم ادا کيږي فقط ولله تعالی اعلم

غرة محرم ۱۳۹۵ هجری

چه د لمانځه په منځ کښې وخت ختم شي نو لمونځ وشو او که قضاء شو؟

سوال يوه سړي په آخر د وخت کښې لمونځ شروع کړ ليکن د لمانځه تر پوره کيدو مخکښې وخت ختم شو نو آيا دا لمونځ وشو او که نه؟ که چيرته شوی وي نو اداء به وي او که به قضاء وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د سهار په لمانځه کښې لمر وڅيږي نو دا لمونځ فاسد شو د لمر تر پورته کيدو وروسته دې قضائي را وگرځوي له سهار څخه پرته په نورو وختونو کښې چه د لمانځه په سر وخت پای ته ورسېږي نو لمونځ نه فاسد يږي.

داسې لمونځ اداء شو او که قضاء؟ په دې باره کښې څلور قولونه دي

۱ - که چيرته تکبير تحریمه په وخت کښې د ننه وويل شي نو دا لمونځ اداء دی او که نه نو بيا قضاء دی

۲ - که چيرته يو رکعت په وخت کښې د ننه راشي نو اداء دی او که نه نو بيا قضاء دی

۳ - کومه برخه چه په وخت کښې د ننه ادا شي هغه اداء دی او پاتې برخه ئې قضاء ده

۴ - د کوم لمانځه چه کومه برخه هم تر وخت وروسته شي هغه پوره لمونځ قضاء ده

قال العلامة رحمته الله في اول باب قضاء الفوائت وبالترجمة فقط بالوقت يكون اداء عددا و بر كعة عند الشافعي رحمته الله وقال ابن عابدين رحمته الله وما ذكره من انه بالترجمة يكون اداء عددا هو مرجوم به في الصريح و ذكر شارحه انه المشهور عند الحنفية ثم نقل عن المحيط ان ما في الوقت اداء و الباقي قضاء و ذكر ط عن المارح في شرحه على الملتقى ثلاثة اقوال فراجعته. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۷۷)

وقال العلامة الطحطاوى رحمه الله معزيا للشرح العلامة للملحق لو ادرك ركعة من فرض غير الفجر في الوقت ثم خرج الوقت هل تكون هلة الصلوة اداء او قضاء او ما في الوقت اداء وما بعده قضاء اقول اصحابنا اولها وتظهر الفجرة في نية المسافر الاقامة فمدا غير الفجر لان فيه تبطل بطلوع الشمس وقيدنا بركة لان ما دونها يكون قضاء قاله البهمنسي وتلميذه الباقي لكن نقلت في شرح المدار من محقق الاداء عن ابن نجيم معزيا للتحريز انها لصحة في الوقت يكون اداء عدنا وبركة عند الشافعي رضي الله تعالى عنه. (طحطاوى على العلائق ج ۱ ص ۳۰۳)

لومرني قول دير زيات مشهور دي او په باب قضاء الفوات كنبي تر تولو زيات همدغه قول راغلي دي. ليكن علامه شامي د ماسخوتن د وخت د نه ميندونكي لپاره يواخي دريم قول ذكر كړي دي كوم چه د ارجحيت دليل دي. همدارنگه په تولو كتابونو كنبي په باب صلوة المسافر كنبي د لمانځه په منځ كنبي د وخت تر خروج وروسته د اقامت نيت لره غير معتبر گنلي دي كوم چه په همدې دريم قول باندې مبني دي

نقطه والله تعالى اعلم ۲۷ محرم ۱۳۰۰ هجري

د سفر د لمانځه په حضر كنبي او د حضر په سفر كنبي د قضائي حكم

سوال كه چيرته د سفر د لمانځه قضائي د سفر تر ختم كيدلو وروسته اړوي نو آيا د ماسپنين. مازديگر او ماسخوتن د لمونځونو لپاره به د دوه ركعته قصر نيت كوي او كه پوره څلور ركعت به ادا كوي چونكه اوس خو د سفر حالت نه دي او د دې برعكس صورت كنبي كه چيرته يو څوك په سفر كنبي د كور د څلور ركعتيزو لمونځونو قضائي اړوي نو پوره څلور څلور ركعت به را اړوي او كه دوه دوه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د سفر د لمانځه په قضائي كنبي به قصر كوي اگر كه د سفر تر ختميدلو وروسته هم وي او د كور د لمانځه قضائي په پوره څلور ركعت اړوي اگر كه په سفر كنبي هم وي فقط والله تعالى اعلم

۲۷ جمادى الاولى ۱۳۹۸ هجري

د وترو په قضائي كنبي هم ترتيب واجب دي

سوال آيا په قضائي لمونځونو كنبي د وترو د لمانځه د ماسخوتن تر فرضو مخكښي د ادا كولو اجازه شته او كه په دې كنبي هم د فرضو د تابع والي شرط شته؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په قضائي كنبي هم د فرضو او وترو تر منځ ترتيب لازم دي البته چه د ترتيب خاوند نه وي د هغه لپاره د نورو لمونځونو غوندې د فرض او وترو تر منځ هم ترتيب مسقط دي د چا په ذمې باندې چه تر پنځو لمونځونو زياته قضائي وي هغه صاحب ترتيب نه دي په دې تعداد كنبي وتر داخل نه دي له وترو پرته شپږ يا تر شپږو زيات قضائي لمونځونه چه به چا

باندې وي نو ترتيب به ساقط وي. فقط والله تعالى اعلم. ۹ ذی قعدة ۱۳۹۹ هجري

د ترتيب د خاوند تعريف

سوال په قضائي لمونځونو كېنې ترتيب په كوم سړي باندې ضروري دی؟ بينوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب د چا په ذمې باندې چه شپږ قضائي لمونځونه نه وي هغه د ترتيب خاوند دی شپږ يا تر شپږو زيات فرض لمونځونه چه د چا په ذمې باندې وي نو په هغه باندې ترتيب لازم نه دی و تر په دې كېنې نه گڼل كيږي. مثلاً له يوه سهار څخه تر بل سهاره پورې لمونځونه له چا قضا شوي وي نو د هغو په قضائي كېنې ترتيب لازم نه دی چه تر دې كم قضا شوي وي نو ترتيب پرې لازم دی.
 فقط والله تعالى اعلم. ۹ ذی قعدة ۱۳۹۹ هجري

د جمعې د فوت كيدو ويړه د ترتيب ساقطونكي نه دی

سوال د چا د سهار لمونځ قضا شوی دی او د جمعې د لمانځه په وخت كېنې ورياد شو. اوس كه چيرته قضائي را اړوي نو د جمعې لمونځ ترې فوت كيږي د داسې سړي لپاره څه حكم دی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : كه چيرته د ترتيب خاوند وي نو لومړی دې د سهار قضائي ادا كړي كه چيرته تر دې وروسته د جمعې لمونځ ونيسي نو بهتره ده او كه نه نو بيا دې د ماسپښين مونځ وكړي

قل في الشامية عن التاتار خانية انه يصلها عندها وان عاف فوت الجمعة مع الامام ثم يصل الظهر وقال محمد يصل الجمعة ثم يقضي الفجر الخ. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۸۱) فقط والله تعالى اعلم

۲۹ شعبان ۱۴۰۰ هجري

د لمانځه د فديې مقدار ۲/۲۵ كيلو گرام د غنمو قيمت دی

د مړي له خوا څخه د هغه زوی د لمانځه فديې ادا كولی شي

دا دواړه مسئلې په غلطۍ سره په دريم جلد باب صفة الصلوة كېنې راغلي دي، هلته ئې وگورئ د اوزانو په اړه د مكمل تحقيق لپاره د همدې جلد د باب صدقة الفطر په آخر كېنې په رساله دې نسط البع لتحقيق الصاع كېنې ئې وگورئ (موثب)

باب سجود السهو

که چیرته سورت یا دعاء قنوت سهواً له چا پاتې شي نو څه باید وکړي؟

سوال له یوه سړي څخه سورت یا دعاء قنوت سهواً پاتې شو او په رکوع کښې ور یاد شو نو که چیرته رکوع پرېږدي او بیرته ودرېږي سورت یا دعاء قنوت وواښي آیا لمونځ ئې صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته سورت پاتې شي نو رکوع دې پرېږدي بیرته دې ودرېږي او سورت دې وواښي اگر که ئې رکوع پوره کړی وي او د قومې خوا ته تللی هم وي بیا دې دوباره رکوع وکړي په آخر کښې دې سجده سهو وکړي که چیرته دوباره رکوع و نه کړي نو لمونځ ئې نه کیږي او که چیرته د ور په یادیدلو تر څنګ قیام ته بیرته و نه گرځي نو د دې حکم مې صراحة تر نظره نه دی تیر شوی البته د فقهاوو له تعبیر څخه د قیام خوا ته د رجوع وجوب معلومېږي لهذا په قصد سره چه واجب پریښودل شي نو د لمانځه بیرته را گرځول واجبیږي او که چیرته دعاء قنوت پاتې شي نو له رکوع څخه دې قیام خوا ته نه گرځي یواځې په آخر کښې دې سجده سهو وکړي لیکن د بیرته را گرځیدو په صورت کښې هم لمونځ نه فاسدېږي په دې صورت کښې به دوباره رکوع نه کوي سجده سهو دې وکړي که چیرته ئې رکوع دوباره وکړه نو بیا هم د سجده سهو په کولو سره لمونځ کیږي که چیرته یو سورت وواښي او د دویم سورت لپاره له رکوع څخه د قیام خوا ته رجوع وکړي نو د دې حکم بعینه د قنوت غونډې دی (والتفصیل فی شرح التتویر و خاشعته لابن عابدین باب سجود السهو).

۱۷ ذی قعدة ۱۳۷۲ هجری

لفظونه تعالی اعلم

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال رکوع ته تر تلو وروسته دا ور په زړه شي چه سورت ئې نه دی ویلی نو آیا د سجده سهو په کولو سره ئې لمونځ کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که په رکوع یا قومه کښې د سورت پاتې کیدل ور په زړه شي نو سورت دې وواښي او بیا دې رکوع وکړي او سجده سهو دې وکړي که چیرته پرته د سورت له ویلو څخه سجده سهو وکړي نو بیا هم لمونځ واجب الاعاده دی

که چیرته امام ته په سړي لمانځه کښې دسې صورت پیښ شي او د جماعت د ډیروالي له وجې تر رکوع وروسته د سورت په ویلو او دوباره رکوع په کولو سره د خلکو د لمونځونو د فاسدیدلو ویره وي نو د دې حکم مې په صراحت سره تر نظره نه دی تیر شوی د خلکو د ډیر والي له وحی د سجده سهو د پریښودو په جواز باندې د قیاس مقتضی دا ده چه په دې صورت کښې د سورت د

پريښودلو گنجائش شته په دې صورت کښې هم سجده سهو واجبه ده. د سجده سهو وجوب په ضم سورتي کښې د تاخير له وجې دی نه د سورتي پريښودو له وجې ځکه چه سورتي خو نې په قصد سره پريښی دی

لفظونه تعالی اعلم

۳ ذی الحجة ۱۳۹۸ هجري

مسبوق چه له امام سره عمداً د سهو سلام واپروي نو لمونځ ئې فاسديږي

سوال امام سهو شو نو آیا مسبوق مقتدي به له امام سره د سجده سهو د کولو په وخت کښې سلام وروي او که به بې سلام څخه سجده کوي. په دې کښې اکثره اختلاف وي د دې لپاره مدلل ځواب ئې وليکئ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: مسبوق به له امام سره د سجده سهو په وخت کښې سلام نه وروي بې له سلام څخه به سجده کوي. که چيرته مسبوق سلام واپروي په داسې حال کښې چه خپل مسبوق والی ور په ياد ووي يعني دا ئې په زړه وو چه په ما باندې څه لمونځ پاتې دی نو لمونځ ئې فاسديږي البته که چيرته سهواً سلام واپروي يعني ده ته خپل مسبوق والی ور په ياد نه وو نو لمونځ ئې نه فاسديږي. که چيرته مسبوق والی ور په زړه وو ليکن د ناپوهۍ له وجې ئې سلام واپراوه نو بيا ئې هم لمونځ له منځه ځي ځکه چي جهالت عذر نه دی.

قال في الشامية عن المعمر (والمسبوق يسجد مع امامه) قيد بالسجود لانه لا يتابعه في السلام بل يسجد معه ويتشهد فإذا سلم الإمام قام إلى القضاء فإن سلم فإن كان عامداً فسدت والا لا. وبعد سطرين عن شرح المنية ولو سلم على ظن ان عليه ان يسلم فهو سلام عن مدح الإمام. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۶) وفيها (قوله ولو سلم ساهياً) قيد به لانه لو سلم مع الإمام على ظن ان عليه السلام معه فهو سلام عن فساد كما في المعمر عن الظهيرية. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۶) وفي العلائقية او سلم ذا كراً أن عليه ركناً حيث تبطل لانه سلام عن (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۶)

همدارنگه د علانيه جزئيه سلام من عليه سهو د سهو مخرجه من الصلوة مخروجا موقوف ان سجد عاد اليها والا لا. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۰۲) څخه څرگنده شوه چه د سجده سهو سلام تحليل دی او د تحليل د سلام په اړه د علانيه قول دا دی چه دا د لمانځه له مفسداتو څخه دی لسلام التحية مفسد مطلقاً و سلام التحليل ان عمداً. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۰۶) لفظونه تعالی اعلم متصرف ربيع الآخر ۱۳۷۹ هجري

د آخري قعدي په پريښودو سره چه لمونځ نفل وگرځي نو سجده سهو نشته

سوال د مسيئين په لمانځه کښې که چيرته له چا څخه آخره قعده هيره شي او ينخم رکع به

سجده پوري مقيد كړي نو سجده سهو پرې شته او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې صورت كښې سجده سهو نشته قال في شرح التنوير ولا يسجد للسهو على الأصح لان النقصان بالفساد لا ينجبر وفي الشامية. (قوله لان النقصان) أي الحاصل بترك القعدة لا ينجبر بسجود السهو فان قلت انه وان فسد فرضاً فقد صح نفلًا ومن ترك القعدة في النفل ساهياً وجب عليه سجود السهو فلماذا لم يجب عليه السجود نظر لهذا الوجه قلت انه في حال ترك القعدة لم يكن نفلًا إنما تحقق الدفلية بتقييد الركعة بسجدة والضمف الدفلية عارضة ط. (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠) فقط والله تعالى اعلم

٢٢ رجب ١٣٧٥ هجري

كه چيرته په څلور ركعتو نفلو كښې په اولې قعدې باندې سلام واپروي

نو سجده سهو نشته

سوال يوه سړي د څلور ركعتو نفلو نيت وټاره او په اولې قعدې باندې نې سلام واپراوه. وروسته ور ياد شو نو د درېم ركعت خوا ته د دريدو په صورت كښې نې دويم شفيع مكمله كړه نو آيا سجده سهو پرې لازميږي او كه نه؟ بينوا توجروا.

الجواب ومنه الصدق والصواب: په دې صورت كښې سجده سهو نشته ځكه چه په نوافلو كښې د څلورو ركعتونو په نيت سره يواځې يوه شفيع (دوه ركعتو) واجبيږي چه كله دويمه شفيع واجبه نه ده نو د سلام په اولو سره په فرضو كښې تاخير را نه غي كوم چه د سجده سهو سبب وو پاتې شوه دا پوښتنه چه دويمه شفيع صحيح شوه او كه نه؟ پس د درېم ركعت خوا ته د دريدو په وخت كښې نې چه كوم تكبير ويلى دى دا د تكبير^١ تحريمه قائم مقام گرځي په فقه كښې ددې مثالونه موجود دي چه يو ځې تكبير اگر كه بې له تحريمې څخه په بل نيت سره وويل شي نو د تحريمه قائم مقام گرځول شوى دى او نيت ته اعتبار نه دى وركړل شوى له دې امله دويمه شفيع صحيح كيږي البته كه چيرته درېم ركعت ته د پورته كيدو په وخت كښې نې تكبير نه وي ويلى نو د دويمه شفيعه له ابتدا څخه صحيح شوې نه ده فقط والله تعالى اعلم

٢٢ رجب ١٣٧٥ هجري

١ - وفيه ان القيام من شرائط التعزيمة ولعل الصحيح جواز المناء وان لم يكن للقيام لانه اما سلم سهواً أو في شرح التنوير

ان السلام ساهياً لا يبطل لانه دعاء من وجه. (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠) منه

د دوه رکعته نفلو د نیت په کولو سره تر قعدې وروسته سهواً د دوه

نورو رکعتونو ادا کولو حکم

سوال یوه چا د دوه رکعته نفلو په نیت سره لمونځ شروع کړ تر قعدې وروسته سهواً دریم رکعت ته ولاړ شو او دویمه شفیع (دوه رکعته نور) یې هم پوره کړل نو آیا سجده سهو پرې لازمه ده او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب و منه الصدق والصواب : چه کله پنام العقل علی الفل جانز دی نو د سجده سهو هیڅ سبب وجود نه لري بلکه چه کله د څلور رکعته نفلو نیت هم وتړل شي نو بیا هم د فقهاوو د تصریح له مخې یوه شفیع (دوه رکعته) واجبیږي. د څلورو نیت هیڅ اعتبار نه لري بې له سلام اړولو او بې له تکبیر تحریمه څخه یواځې دریم رکعت ته په ولاړیدو سره دویمه شفیع لازمېږي سره له دې په دې صورت کښې سجده سهو نشته. نو په دې باندې د قیاس په کولو سره په نوموړي صورت کښې به هم سجده سهو نه وي ځکه چه په دې کښې هم د دویمې شفیعې وجوب دریم رکعت ته په دریدو سره منځ ته راغی

قال فی شرح التنویر کل شفیع منه صلوة فی الشامة کانه والله اعلم لعمکة من الخروج علی رأس الركعتین فاذا قام الی شفیع اخر کان بالیا صلوة علی تحرمة صلوة ومن ثم صرحوا بأنه لو نوى اربعاً لا یجب علیه بتصریمها سوى الركعتین فی المشهور عن اصحابها وان القیام الی الفالعة بمنزلة تحرمة مبدأة حتی ان فساد الشفیع الثانی لا یوجب فساد الشفیع الاول. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۸، باب صفة الصلوة) فقط والله تعالی اعلم

۲۲ رجب ۱۳۷۵ هجری

له امام سره تر سجده سهو وروسته د شریکیدونکي سړي حکم

سوال که چیرته یو څوک له امام سره په داسې حالت کښې شریک شي چه امام د سجده یوه یا دواړه سجدي کړي وي نو د داسې سړي حکم څه دی؟ بینوا توجروا.

الجواب و منه الصدق والصواب که چیرته په دویمه سجده کښې شریک شي نو په ده باندې لومړۍ سجده نشته که چیرته تردواړو سجده وروسته ورسره شریک شي نو دواړه سجدي د ده له غاړې څخه سافطې دي.

قال فی الهدیة فی فصل سهو الامام من الباب الثانی عشر ولو دخل معه بعد ما سجد سجدة السهو یا تبعه فی الثانیة ولا یلحقی الاولی وان دخل معه بعد ما سجد سجدة السهو یا تبعه فی الثانیة ولا یلحقی الاولی وان دخل معه بعد ما سجدها لا یلحقیها کذا فی التبیین. (عالمگیری ج ۱، ص ۶۱) و کذا فی الشامة ایضاً فی باب سهو السهو

د مسبوق لپاره د امام له سجده سهو څخه مخکښې د دریدلو حکم

سوال مسبوق نه دا معلومه نه وه چه په امام باندې سجده سهو لازمه شوې ده نوله دې امله د امام له سجده سهو څخه مخکښې ودرید وروسته په قیام کښې ور معلومه شوه نو څه به کوي؟
ببینوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب تر څو پورې چه نې خپل رکعت په سجده پورې مقید کړی نه وي بیرته دې را وگرځي او د امام متابعت دې وکړي او که چیرته نې سجده کړې وي نو بیا دې بیرته نه راگرځي بلکه په آخر کښې دې سجده سهو وکړي که چیرته له سجده څخه وروسته را وگرځي نو لمونځ نې فاسد یږي

لما فی فصل سهو الامام من الباب الثاني عشر من الهدية ولو لم يتابع الامام في سهو السهو وقام الى القضاء لا يسقط عنه ويسجد في آخر صلاته ولو سلم الامام فقام المسبوق ثم تذكر الامام ان عليه سهواً فسجد له قبل ان يقيد المسبوق الركعة بسجدة فعليه ان يرفض ذلك ويعود الى متابعتهم ثم اذا سلم الامام قام الى القضاء ولا يعتد بما فعل من القيام والقراءة والركوع ولو لم يعد الى متابعة الامام ومعنى على قضائه فانه تجوز صلاته ويسجد للسهو بعد فراغه استحساناً ولو سجد الامام بعد ما قيد هذا المسبوق الركعة بسجدة فانه لا يعود فان عاد الى متابعتهم فسدت صلاته كذا في السراج الوهاج (عالمگیریه ج ۱، ص ۶۶) وايضاً قال في الفصل السابع من الباب الخامس لو قام الى قضاء ما سبق به وعلى الامام سجداً سهواً قبل ان يدخل معه كان عليه ان يسجد في آخر صلاته. (عالمگیریه ج ۱، ص ۴۸) والعبارة ان المذکوران مزبوران في الشامية ايضاً بتغيير يسور احدهما في بيان المسبوق ج ۱، ص ۵۵۸/۵۵۹ والاخرى في باب سهو السهو ج ۱، ص ۶۹۹.

د مسبوق له امام سره د سلام اړولو حکم

سوال مسبوق په هیره سره له امام سره سلام واراوه او تر سلام اړولو وروسته دوز به زړه کښو په صورت کښې نې خپل پاتې رکعونه پوره کړل نو آیا سجده سهو پرې لازمه ده او که نه؟
توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب که چیرته له امام سره داسی سلام واپوړي چه د م م د سلام د لفظ له م م سره یو ځای مسبوق هم د سلام د میم لفظ ودا کړ نو سجده سهو پرې شته که حیره

مسبق د امام د سلام د لفظ له ميم څخه وروسته د سلام د لفظ ميم ادا کړي نو سجدة سهو
واجبېږي ځکه چه د سلام په لفظ سره اقتداء ختمېږي په عمومي توگه د مقتدي سلام د امام له
سلام څخه وروسته وي له دې امله سجدة سهو لازميږي

قال في الشامية تحت (قوله والمسبوق يسجد مع امامه) فإذا سلم الإمام قام إلى القضاء فإن سلم فإن كان
عاملاً فسدت والا لا ولا سهو عليه ان سلم سهواً قبل الإمام أو معه وان سلم بعده لزمه لكونه منفرداً
حيث لم يهر واراد بالجمعة المقارنة وهو أدر الوقوع كما في شرح الهدية. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۹۹) فقط والله
تعالى اعلم ۱۵ ذى الحجة ۱۳۸۶ هجری

که چیرته امام پرته له کومې وجې سجدة سهو وکړي

نو د مسبوق د لمانځه حکم به څه وي

سوال . که چیرته امام په دې گومان سره سجدة سهو وکړي چه په ما باندې سجدة سهو واجب
شوې ده او وروسته ور معلومه شي چه سجده سهو واجب نه وه نو آیا د مسبوق لمونځ فاسدېږي او
که نه؟ بینوا توږروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : د اصل قاعدې متفق خو د مسبوق لمونځ فاسدېږي لیکن د
جوماتونو په امامانو کېنې د جهل او ناپوهۍ د علې له وجې نه نساً ننوی ورکې شوې ده د دې
لپاره که چیرته مسبوق ته د دې معلومات وسي نو لمونځ دې ر وگرځوي

قال في الخانية اذا ظن الإمام ان عليه سهواً فسد للسهو وتابعه المسبوق في ذلك ثم علم ان الإمام لم
يكن عليه سهو فيه روايتان واختلف المشايخ لا اختلاف الروايتين واشهرهما ان صلوة المسبوق تفسد وقال
الشيخ الإمام ابو حفص الكبير رحمه الله لا تفسد وان لم يعلم انه لم يكن سهو على الإمام لم تفسد صلوة
المسبوق في قولهم. (قاضيهان ج ۱، ص ۳۸) ، وفي العلائق ولو ظن الإمام السهو فسد له فتابعه فبان ان لا
سهو فالاشبه الفساد لا قتداته في موضع الافراد

وفي الشامية (قوله فالاشبه الفساد) وفي الفيض وقيل لا تفسد وبه يفتي وفي البحر : غيرية قال
الفتية ابو الليث في زماننا لا تفسد لان الجهل في القراء غالب أة. والله اعلم (رد المحتار ج ۱، ص ۳۰۰) فقط والله
تعالى اعلم ۳ شوال ۱۳۸۶ هجری

په آخري قعده کېنې د تشهد يا درود په تکرار سره سجدة سهو نشته

سوال . که چیرته يو چا په آخري قعده کېنې تشهد يا درود سره يوازې نيماني په قصد سره د

به سهو سره دوه ځله وواښي نو آيا سجده سهو پرې واجبيږي او که نه؟ بيښوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب سجده سهو پرې نه واجبيږي ځکه چه دا د ثناء او دعاء موقع ده. که
 به دې کښې څومره اوږدوالی وشي نو پروا نه لري

قال ابن نجيم رحمه الله تعالى ولو كرر التشهد في القعدة الا غير قللا سهو عليه. (المحرر الرائي ج ۲، ص ۴)

۲ محرم ۱۳۸۶ هجري

فقط والله تعالى اعلم

په اوله قعده کښې د تشهد په تکرار سره سجده سهو واجبيږي

سوال که چيرته يو څوک په اوله قعده کښې ټول التحيات يا څه برخه يې دوه ځله وواښي نو څه
 حکم لري. آيا سجده سهو پرې واجبيږي او که نه؟ بيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په اوله قعده کښې د تشهد په تکرار سره د دريم رکعت په فرض
 قيام کښې تاخير لازمېږي له دې امله د قصد په صورت کښې لمونځ واجب الاعاده دی او د سهو په
 صورت کښې سجده سهو لازمېږي خو که چيرته دا ځنډ د يوه رکن په اندازه وي يعنې د درې ځله
 سبحان^۱ ربی الاعلى ويلو - ۴۲ مقروءه حروفو په اندازه وي له دې اندازې څخه په کم تکرار باندې
 سجده سهو نه لازمېږي

قال ابن نجيم رحمه الله تعالى لو كرر التشهد في القعدة الاولى فعليه السهو لتأخير القيام. (المحرر الرائي ج ۲،

ص ۴) فقط والله تعالى اعلم

۲ محرم ۱۳۸۶ هجري

په اوله قعده کښې څومره زياتوالی د سجده سهو موجب گرځي؟

سوال تاسو ليکلي دي چه په کوم رکن کښې چه د درې ځله تسبيح په اندازه سره چه د سجده
 سهو کوم حکم دی له هغه څخه درې ځله سبحان الله مراد نه دی بلکه درې ځله سبحان ربی العظیم يا
 سبحان ربی الاعلى مراد دی په دې باندې دا اشکال دی چه په عامو کتابونو کښې ليکلي دی چه به
 لومړۍ قعده کښې که چيرته تر اللهم صل على محمد سوري وويل سي نو سجده سهو واجبيږي
 حالانکه د اندازه له درې ځله سبحان ربی العظم څخه ډيره کمه ده هله ده چه تسلي بخښونکي
 خواب راکړئ^۱ سئوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا سکال خو په سبحان الله باندې هم وی د درې ځله سبحان الله

^۱ له مسيح محمد مر د سبحان ربی الاعلى مراد دی بفصل نو نه سات مصادات القلوه کسی د سر د
 سکريدو نه سات کسی دی ۱۲ مته

نون مقروء حروف او و پشت دي او د اللهم صل على محمد المصطفى حقيقة دا دی چه د ركن په اندازه سره ختم يا تاخير سجدة سهو واجوي او د ركن په اندازه كښې دوه قولونه دي يو قدم ما تهوز به الصلوة كما فسر العلامة الطحاوي رحمه الله تعالى في مراق الفلاح قدم الركن بالية او دويم قول په اندازه د دريو تسبيحاتو. بيا قدم ما تهوز به الصلوة كښې دوه قولونه دي يو په شمول د محذوفه حروفو اتلس حروفه او بل ديرش حروفه په دغو قولونو كښې راجع قول دا دی چه له دې څخه تر ټولو لنډ او اقصر ركن په طریقه مستونه سره مراد دی او هغه هغه د درې ځله سبحان رسی العظم يا سبحان ربی الاعلى اندازه ده كوم چه مقروء حروف نې دوه څلويست دی

قال ابن عابدین رحمته الله في حاشيته على البحر (وقد الكفر ما يؤدى فيه ركن) ای بنسنته كما قهده في المنية قال شارحها ابن امير حاج ای عالمه من السنة ای عاها مشر وع فيه من الكمال السنی كالتسبيحات في الركوع والسجود مثلاً وهو تقهيد غريب ووجهه قريب ولم اقف على التقهيد بكونه قصيراً أو طويلاً آه ای تقهيد الركن ای هل المراد منه قدر ركن طويل بنسنته كالقعود الاخير والقيام المشتمل على قراءة المسنون او قدر ركن قصر كالركوع او السجود بنسنته ای قدر ثلاث تسبيحات وبالفعل جزم البرهان الحلبي في شرح المنية حيث قال وذلك مقدار ثلاث تسبيحات آه في اذان المراد اقصر ركن وكأنه لانه الاحوط والله اعلم.

(منحة الخالق على البحر الرائق ج ۱ ص ۲۰)

په اوله فعهده كښې نه تسهه سندی رب سواى د سجدې په موجب كښو باندې مختلف احوال راغلي دي يو په اندازه د ركن. دوه په اندازه : اللهم صل على محمد دره تر علي آل محمد پورې. څلورم د صاحبينو رحمهم الله په نزد تر اذك حميد قهيد سوري په دغو كسى اولنى قول اصل دی او دويم قول ركن په اندازه د اتلسو حروفو په مضام دی او د دره قول ركن په اندازه د ديرشو حروفو په مطابق دی دا هم ممكنه ده چه د وظفى د ادا كولو حكم نې د ركن دا كول گنلې وي بيا په دويم قول كښې نې نفس درود او اصل مقصود نې په لحاظ كښې سابلې دی او په دريم قول كښې نې مانع لره هم او په څلورم قول كښې نې تشبيه او د ترك دفع لره هم. معني د كاملي وظيفي لحاظ نه كښې سوي دی

علامه سامى رحمته الله دره قول نه برخيت وركړى دی ليكن په اندازه د ركن كښې راجع قول د دوه څلويستو حروفو سره. صليت على كسى د (علي) بى لام سوري په اخير سره سجدة سهو بايد واجبه شي د قول اوسع هم دی او د صاحبينو رحمهم الله په نزد څو له دې څخه هم زيات وسعت دی البته دريم قول اوسط او محوط دی د سند د لفظ د زياتوالي په صورت كښې په آل سيدنا

محمد کنبی د محمد د تر دویم مشدد میم پورې دوه څلویښت حروفه پوره کيږي

لفظولله تعالی اعلم ۲ معرم ۱۳۸۶ هجری

د سورة فاتحه تکرار د سجده سهو موجب دی

سوال امام د سورة فاتحه ځینې برخه یا ټوله دوه څلې وویل نو آیا سجده سهو واجیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب علامه ابن عابدین د ظهیریه په حوالې سره د سورة فاتحه د اکثرې برخې تکرار د سجده سهو موجب ګڼلی دی (قوله و کذا ترک تکریرها الخ) فلو قرأها فی رکعة من الاولین مرتین وجب سهو السهو لتأخیر الواجب وهو السورة کما فی الذمیرة وغیرها و کذا لو قرأ اکثراً أعادها کما فی الظهیرة. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۴۶) لیکن علامه طحطاوی رحمه الله په شرح د مراقی کنبی په مطلقه نو ګه د سورة فاتحه د ځینې برخې تکرار د سجده سهو موجب لیکلی دی لو کړر الفاتحة او بعضها فی احدى الاولین قبل السورة سهو للسهو. (طحطاوی ص ۲۴۶)

په حقیقت کنبی د فاتحې په تکرار سره د سجده سهو د وجوب علت د سورت تاخیر دی لکه څرنگه چه د شامي په مذکوره عبارت کنبی نې تصریح شوې ده همدا وجه ده چه د فرائضو په آخري دوه رکعتونو کنبی د سورة فاتحه تکرار د سجده سهو موجب نه دی پس که چیرته په لومړنیو دوه رکعتونو کنبی د سورة فاتحه دومره تکرار وشي چه مکرره (دوه ځله ویل شوي حروف) د درې ځله سبحان ربی الاعلی ویلو په برابر شي نو سجده سهو واجیږي د دې حساب لګول شوی دی نو ثابته شوه چه د سبحان ربی الاعلی مقروء حروف څوارلس دي او دوه څلویښت مقروء حروف د الدین دي پورې راځي له دې امله تر دې اندازې پورې تکرار د سجده سهو موجب دی

لفظولله اعلم ۲ معرم ۱۳۸۶ هجری

په جهري قرائت کنبی اخفاء او په بال لعکس سره د سجده سهو حکم

سوال د امام په جهري لمانځه کنبی سرآ یا په سري لمانځه کنبی جهراً په څومره قرائت کولو سره سجده سهو لازمیږي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په شمول د محذوفه حروفو دیرش حروفه یا تر دې د زیاتو حروفو په ویلو سره سجده سهو واجیږي تر (الزحٰن) پورې نهه ویشت حروفه دي له دې امله له دې څخه مخکښی چه یو بل حرف وواڼي نو سجده سهو واجیږي قال فی التنویر والجهر فیما یخافت فیه وعکسه

بقدر ما تجوز به الصلوة فی الفصلین. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۴) فقط والله تعالی اعلم ۲ محرم ۱۳۸۶ هجری

له سورة فاتحه خفه جي يو حرف هم پاتي شي نو سجده سهو واجبه ده

سوال - که چیرته په لمانځه کښې له چا خفه سهو او سورة فاتحه يو آيت يا دوه آيتونه پاتې شي نو آیا سجده سهو پرې واجبيږي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : له سورة فاتحه خفه که چیرته يو حرف هم په سهو سره پاتې شي نو سجده سهو واجبه ده

قال في شرح التنوير فيسجد للسهو بترك اكثر مما لا اقلها لكن في المجتنبى يسجد بترك آية منها وهو اول قلت وعليه فكل آية واجبة وقال ابن عابد بن محمد (قوله وعليه) اي وبناء على ما في المجتنبى فك آية واجبة وفيه نظر لان الظاهر ان ما في المجتنبى مبنى قول الامام بانها بتمامها واجبة وذكر الآية تمثيلاً لا تقييداً اذ بترك شيء منها آية او اقل ولو حرفاً لا يكون آتياً بأكملها الذي هو الواجب كما ان الواجب ثم ثلاث آيات فلو قرأ دونها كان تاركاً للواجب اذ في الرحمي. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۶۱) فقط والله تعالی اعلم ۱۸ ذى الحجة ۱۳۹۰ هجری

تر آخري قعدي وروسته د دريدلو حکم

سوال يو مري له امام سره د لمانځه له پيل خفه شريك وو په آخره قعده کښې چه کله امام سلام واره او نو نوموړي په غلطۍ سره دا فکر وکړ چه يو رکعت نې پاتې دی. چه کله ودریده نو ور ياد شو چه لمونځ خو مې پوره دی. اوس آیا په نوموړي سري باندې سجده سهو واجبه ده او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د پنځم رکعت له سجده خفه مخکښې ور ياد شي نو بيرته دې را وگرځي او که چیرته تر سجده وروسته ور ياد شي نو يو بل رکعت دې هم ورسره يو ځای کړي تر څو چه دوه رکعت نې نفل شي په دواړو صورتونو کښې سجده سهو پرې واجبه ده

قال في التنوير وان قعد في الرابعة معلاً قدر التشهد ثم قام عادوسلم وان سجد للغامسة سلموا وطم اليها سادسة لتصير الركعتان له نفلاً وسجد للسهو. وقال الشارح في صورتين لنقصان فرضه بتأخير السلام في الاول وتر كه في الثانية. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۰۰) فقط والله تعالی اعلم ۱۱ صفر ۱۳۸۷ هجری

چه تر آخري قعدي وروسته پورته شي نو د بيرته راگرځيدو

په صورت کښې دې فوراً سجده سهو وکړي

سوال د آخري قعدي له النحيات ويلو وروسته که چیرته يو څوک په هيږه سره ودرېږي او بيا

په ور ياديدو سره بيرته کښيني نو آيا په کښينا ستو سره دې التحيات بيا وواڼي او سجده سهو دې وکړي او که پرته د التحيات له ولو دې فوراً سجده سهو وکړي؟ بښوا نو چروا

الجواب باسم ملهم الصواب تشهد خو ئې مخکښې وبلې دى د دې لپاره دې دوباره الحاح به وواڼي بلکه په کښينا ستو سره دې فوراً سجده سهو وکړي لفظ والله تعالى اعلم

١٠ ربيع الاول ١٣٩٨ هجرى

د آخري قعدي د پريښودلو حکم

سوال د سهار په لمانځه کښې يوه چا آخري قعده و نه کړه او د دريم رکعت پر ادا کولو وروسته ور په زړه شو څلور رکعتې ئې پوره کړل او سجده سهو ئې هم وکړه نو آيا لمونځ ئې وشو او که نه؟ يعنې دوه رکعتې نفل او دوه فرض او که څنگه؟

که چيرته همداسې واقع د ماسپښين په لمانځه کښې چا ته ور پيښ شي او د پنځم رکعت تر سجدي وروسته ور په زړه شي نو چه شپږم رکعت پوره کړي او سجده سهو وکړي نو آيا لمونځ ئې کړي او که نه؟ يعنې څلور فرض او دوه رکعتې نفل

او که چيرته همداسې واقع په نفلو کښې چا ته ور پيښ شي او د دريم رکعت تر سجدي وروسته ور ياد شي نو چه څلور رکعتې پوره کړي او سجده سهو هم وکړي نو څلور رکعتې نفل ئې کيږي او که نه؟ او که په همدغو ټولو صورتونو کښې د لمانځه بيرته را گرځول به پرې واجب وي؟ بښوا نو چروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته په نفلو يا سنتو کښې د دوه رکعتې لمانځه ثبت وټړې او آخره قعده ئې هيره شي او دوه رکعتې نور هم ورسره يو ځای کړي نو په داسې صورت کښې سجده سهو واجب ده او لمونځ ئې څلور رکعتې سول ليکن په تراويحو کښې به دوه رکعتې گڼل کيږي يعنې له څلورو رکعتونو څخه به دوه تراويح وي او دوه رکعتې نفل

د ماسپښين په سنتو کښې که چيرته آخره قعده پرې پاتې شي او ستر رکعتې سوره کړې او سجده سهو وکړي نو لمونځ ئې وسو. څلور رکعتې سنت مؤکده او دوه رکعتې نفل که چيرته په څلور رکعتې فرضو کښې دا واقع ور پيښ شي نو سول لمونځ ئې نفل گرځي او سجده سهو يري واجب نه ده

قال في العلائيه ولا يسجد للسهو على الاصح لان النقصان بالفساد لا ينجبر. وفي الشامية (قوله لان النقصان) اي الحاصل بترك القعدة لا ينجبر بسجود السهو فان قلت انه وان فسد فرضاً فقد صح نفلان ومن ترك القعدة في النفل ساهياً وجب عليه سجود السهو فلما ذالم يجب عليه نظراً لهذا الوجه قلت انه في حال ترك

القعدة لم يكن نفلًا إنما تحقق النفلية بتقيد الركعة بسجدة والضم فالنفلية عارضة ط. (رد المحتار ج. ۴ ص ۴۰۰) فقط والله تعالى اعلم

۲ ذی الحجة ۱۳۸۸ هجری

د سجده سهو له تشهد خفه مخکبني د کولو حکم

سوال په زيد باندې سجده سهو واجب وه لیکن زيد مخکبني د التحیات له ویلو سجده سهو وکړه نو آیا لمونځ ئې صحیح شو او که بیرته به ئې را ګرځوي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته قصداً داسې وکړي نو د لمانځه بیرته را ګرځول پرې واجب دي او که سهواً ئې داسې وکړل نو په دې کبني تفصیل دا دی چه که چیرته د التحیاتو په اندازه ناست نه وي نو سجده سهو له خپل محل خفه پرته په بل محل کبني د ادا کیدو له وجې اعتبار نه لري لهذا له التحیاتو وروسته دې بیا سجده سهو وکړي که چیرته سجده سهو و نه کړي نو لمونځ به ئې واجب الاعاده وي او که چیرته د التحیاتو په اندازه تر کبني ناستو وروسته سجده سهو وکړي لیکن التحیات هم و نه وائي او سلام هم و نه ږوي او همداسې سجده وکړي نو لمونځ ئې صحیح کیږي او هم هغه سجده ئې کافي ده فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ربیع الاول ۱۳۸۷ هجری

په لومړي رکعت کبني د سجده سهو د واجبوونکي ناستې اندازه

سوال که چیرته یو سړی په لومړي یا دریم رکعت کبني په هیږه سره کبني نو په څومره اندازه کبني ناستو سره سجده سهو پرې واجبېږي یو عالم فرمائي چه په لږ غونډې څنډ په کبني ناستو سره هم سجده سهو واجبېږي او په دې خبره باندې د منية المصلي حواله وړاندې کوي آیا دا صحیح ده او که څنګه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په منیه کبني په مطلق کبني ناستو سره د سجده سهو واجبېدل راغلي دي لیکن راجحه دا ده چه د درې ځله سبحان ربی الاعلی د ویلو په اندازه سره څوک کبني نو سجده سهو پرې واجبېږي او له دې خفه به که وخت باندې نه واجبېږي ځکه چه د سجده سهو د وجوب وجه په قیام کبني څنډ او ناخبر دی او ناخر هغه معتبر دی چه د تر ټولو لنډ رکن په اندازه سره له سنتونو وي او دا لنډ رکن رکوع ب سجده دی او د هغوی مسنون تسبیح سبحان ربی العظیم او سبحان ربی الاعلی دی په دغو دواړو کبني د هر یوه مفروء حروف څوارلس دی او د دریو تسبیحاتو دوه څلوېښت جوړېږي او به لښاتو کبني د آنها په ۴۰ کبني دوه څلوېښت حروفه یوه کیږي لهذا له دې خفه به که باندې سجده سهو به واجبېږي

فی واجبات الصلوة من الشامية و کذا القعدة فی آخر الركعة الاولى والثالثة فيجب تركها ويلزم من فعلها

ايضاً تأخير القيام الى الثانية او الرابعة عن محله وهذا اذا كانت القعدة طويلة اما الجلسة الخفيفة التي استحبها الشافعي رحمه الله فتركه غير واجب عندنا بل هو الافضل كما سيأتي. (رد المحتار ج ١، ص ٢٣٨) وفي العلانية ويكبر للهوض على صدور قدميه بلا اعتماد وقعود استراحة ولو فعل لا بأس. وفي الشامية قال شمس الائمة الحلواني الخلاف في الافضل حتى لو فعل كما هو مذهبنا لا بأس به عند الشافعي رحمه الله ولو فعل كما هو مذهبه لا بأس به عندنا كنا في المحيط اه. قال في الحلية والاشبه انه سنة او مستحب عند عدم العذر فيكره فعله لتزيها لمن ليس به عذر اه وتبعه في البحر واليه يشير قولهم لا بأس فانه يغلب فيما تر كاه اولي. اقول ولا ينافي هذا ما قدمه الشارح في الواجبات حيث ذكر منها ترك قعود قبل ثانية ورابعة لان ذلك محمول على القعود الطويل ولذا قيدت الجلسة هنا بالخفيفة تأمل. (رد المحتار ج ١، ص ٢٤٢) وقال ابن عابدين رحمه الله في حاشيته على البحر (و) قدر الكثير ما يؤدي فيه ركن) اي بسنته كما قيدت في المنية قال شارحها ابن امير حاج اي محاله من السنة اي مما هو مشرع فيه من الكمال السني كالتسبيحات في الركوع والسجود مثلاً وهو تقييد غريب ووجهه قريب و لم اقف على التقييد بكونه قصيراً او طويلاً اه اي تقييد الركن اي هل المراد منه قدر ركن طويل بسنته كما تفعدوا الاخر او القيام المشتبه على قراءة المسنون او قدر ركن قصير كالركوع والسجود بسنته اي قدر ثلاث تسبيحات وبالفاني جزم اليدها في الحلبي في شرح المنية حيث قال وذلك مقدار ثلاث تسبيحات اه فافاد ان المراد اقصر ركن و كانه لانه الاحوط والله اعلم. (متحة الخالق على البحر الرائق ج ١، ص ٢٨٤)

فقط والله تعالى اعلم ٤ محرم ١٣٨٦ هـ

د وترو به دريم ركعت كنبی چه د سورت یو خای کول پاتی شي

نو سجدة سهو واجبه ده

سوال د وترو به دريم ركعت كنبی كه چيرته څوك تر الحمد نه وروسته كوم سورت و نه وائي نو آب سجدة سهو بري واحبيري او كه نه 'بسنوا توجروا' **الجواب باسم ملهم الصواب** د وترو به هر ركعت كنبی بر سورة فاتحه وروسته د سورت ويل واجد دی نه دی 'امنه سهوا' د بای كندو به سورت كنبی سجدة سهو واجبه ده او په قصد سره د برسودلو به سورت كنبی د لمنځه بيرته راگرځول واجب دی **ف** واجبات الصلوة من التنوير و هم سورة في الاوليين من الفرض و جميع النفل والوتر. (رد المحتار ج ١، ص ٢٢٤)

فقط والله تعالى اعلم ٢٧ شعبان ١٣٨٨ هـ

د سورة فاتحه په ځای د التحیات د ویلو حکم

سوال که چیرته یو څوک د الحمد لله په ځای تشهد تر الصلواته واخلوات پورې وواښي نو آیا سجده سهو پرې واجیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له سورة فاتحه څخه مخکې د التحیاتو په ویلو سره په فرض قرائت کېنې تاخیر راغی او په فرضو کېنې د درې ځله سبحان ربی الاعلیٰ په اندازه تاخیر د سجده سهو موجب دی د دې ټول مقروء حروف دوه څلویښت حروفه دي او د تشهد د آیېا ټکي تر سه پورې دوه څلویښت مقروء حروف پوره کیږي لهذا سهواً تر دې ځایه پورې چه څوک التحیات وواښي نو سجده سهو پرې واجیږي او که تر دې کم وي نو نه واجیږي

فقطولله تعالیٰ اعلم فرقة ذی الحجة ۱۳۸۸ هجری

د التحیاتو په ځای د سورة فاتحه د لوستلو حکم

سوال په قعده کېنې په هیږه سره د التحیاتو په ځای که چیرته نور څه یا الحمد لله وویل شي نو آیا سجده سهو نه واجیږي لکه څرنگه چه په معلم الدین کېنې لیکلي دي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب . که چیرته له التحیاتو څخه مخکې د درې ځله سبحان ربی الاعلیٰ (چه ټول حروف ئې دوه څلویښت راځي) په اندازه سورة فاتحه ولولي نو سجده سهو واجیږي په سورة فاتحه کېنې د الدین تر "ي" پورې دوه څلویښت حروفه پوره کیږي البته تر آخري تشهد وروسته د سورة فاتحه په ویلو سره سجده سهو نشته.

قال فی الهدیة واذا فرغ من التشهد قرأ الفاتحة فلا سهو عليه واذا قرأ الفاتحة مكان التشهد فعليه السهو وكذلك اذا قرأ الفاتحة ثم التشهد كان عليه السهو كذا روی عن ابی حنیفة رضی الله عنه فی الوقعات العاطفیه و ذکر هناك اذا بدأ فی موضع التشهد بالقراءة ثم تشهد فعليه السهو ولو بدأ بالتشهد ثم بالقراءة فلا سهو عليه.

(عالمگیری ج. ۱، ص. ۱۲۴) فقطولله تعالیٰ اعلم ۲۹ ذی الحجة ۱۳۸۸ هجری

د ماښام په لمانځه کېنې د آخری قعدي د هیږیدلو حکم

سوال د ماښام په لمانځه کېنې که چیرته له چا څخه آخره قعده پاتې شي او د څلورم رکعت تر ادا کولو وروسته ور بده شي نو آیا بستره د قعدي خوا ته د گرځیدو په صورت کېنې د سجده سهو په کولو سره لمونځ کیږي او له سره به ئې را گرځوي او آیا په نوموزي صورت کېنې سجده سهو واجیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کېنې سجده سهو نه واجیږي. د ماښام فرض ئې نه

وشول بلکه دا خلور رکعت بول وگرخیدل له دي امله دي پنجم رکعت نه ورسره يو خای کوي البته که چيرته د خلورم رکعت تر سجدي مخکېني ور په زړه شي نو بيرته را گرخیدل او د سجده سهو په کولو سره نې لمونځ صحيح کيږي فقطولنه تعالی اعلم ۶ ذی الحجه ۱۳۸۸ هجري

د ماښام په لمانځه کښې تر اخري قعدې وروسته د دريدلو حکم

سوال د ماښام په لمانځه کښې که چيرته يو څوک له اخري قعدې څخه په دي گومان چه دا مې دويم رکعت دی را پورته شي بيا ور په زړه شي چه دا خو خلورم رکعت دی او کښېني آيا د سجده سهو په کولو سره نې لمونځ کيږي او که نه؟ بيناو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته نې د خلورم رکعت سجده نه وي کړې نو کښېناستل او د سجده سهو په کولو سره نې لمونځ پوره کيږي او که چيرته نې د خلورم رکعت سجده کړې وي نو د پنجم رکعت يو خای کول ورته مستحب دی. اخري دوه رکعتي نې نفل گرځي ليکن سجده سهو په دي صورت کښې هم واجب دی

قال في التنوير وان قعد في الرابعة ثم قام عادوسلم وان سجد للغمامسة سلبوا وهم اليها سافسة، وقال ابن عابد بن رحمه الله اي نبدأ على الاظهر وقيل وجوباً عن المعمر. (رد المحتار ج ۱، ص ۷۷)

فقطولنه تعالی اعلم ۲۵ محرم ۱۳۹۲ هجري

د سلام په پريښودو سره سجده سهو واجبيږي

سوال زيد په لمانځه کښې يوې خوا يا دواړو خواوو ته سلام و نه گرځاوه او تشهد، درود شريف او دعاء نې وويله همدا سي پورته شو نو آيا لمونځ نې وشو او که نه؟ که چيرته شوی وي نو له کراهت سره او که بې له کراهت نه که له کراهت سره وي نو تحريمي دی او که تنزيهي؟

الجواب باسم ملهم الصواب که حريمه بوي خوا ته تر سلام گرځولو وروسته ودرېږي نو لمونځ نې بې له کراهت کيږي ځکه که نه نورې سلام سره لمونځ ختميږي ليکن چونکه دويم سلام هم واجب دی د دي لپاره نه قبلي حجه د مع تراړونو او د خبرو نه کولو څخه مخکې چه ور په زړه شي نو دويم سلام دې هم وپوړی شهريه داده چه کښې و سلام وگرځوي. که چيرته نې په ولاړې سلام وپاړاوه نو بيا نې هم واجب د کښې سکښ. سو خلاف دی او که چيرته نې بوي خوا ته هم سلام و نه گرځاوه او له حومات حجه د سکښ و خبرو کولو څخه مخکېني ور په زړه شي نو کښې دی سي سجده سهو دی وکړي و سکښ وگرځوي او که نه نو لمونځ به نې مکروه تحريمي او واجب لایعاده نه وي که حجه د سکښ و سکښ و نه قصد سره سلام وانه ورو نو بيا سجده سهو کافي نه ده بلکه د لمانځه ر گرځول و سکښ و واجب دی

د لومړي سلام د پاتې کيدو په صورت کښې له جومات څخه د نه وتلو قند دی او د دويم سلام د پاتې کيدو په صورت کښې له قبلي څخه د سينې د نه گرځېدلو قيد دی کمافرقوا بين تسليم من عليه سهو د السهو ناسيا و عامداً. (د جومات د خارج حکم د سجده سهو چه هيره شي تر عنوان لاندې ملاحظه کړئ)

قال في العلية و لفظ السلام مرتين فالغاي واجب على الاصح برهان دون عليكم و تنقضي قنوة بالاول قبل عليكم على المشهور عددنا و عليه الشافعية. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۳۶) وفيها و لو نسي اليسار اى به ما لم يستدبر القبلة في الاصح و تنقطع التحريم بتسليمه واحدة برهان و قد مر. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴۰)

فقط والله تعالى اعلم ۹ ذى قعدة ۱۳۸۹ هجرى

د سلام تاخير د سجده سهو موجب دی

سوال که چيرته يو چا په آخره قعده کښې تشهد. درود شريف او دعاء وويله ليکن په سلام اړولو او خروج بصنع المنسلي کښې ئې تاخير وکړ آیا په داسې سړي باندې سجده سهو لازمه ده او که نه؟ بينوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب. که چيرته نورې زياتې دعاگانې ئې ويلې يا حمد، ثنا او داسې نورو اذکرو کښې مشغول پتې وو نو سجده سهو نشته اگر که هر څومره تاخير وشي البته که چيرته په قصد سره د درې ځله سبحان ربی الاعلى په اندازه چپ پاتې شو نو لمونځ واجب الاعاده دی او که سهواً همدومره ځنډ چپ پاتې شو نو سجده سهو پرې واجب ده

قال في الدرر وسجد للسهو في الصورتين لنقصان فرضه بتاخير السلام في الاولى و تركه في الثانية. (رد

المحتار ج ۱، ص ۴۰۱) فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ذى الحجة ۱۳۹۵ هجرى

د فرض لمانځه په دريم رکعت کښې چه د امام د يوه آيت

په جهر سره د ويلو حکم

سوال په دريم رکعت کښې امام په جهر سره تر (الحمد لله رب العالمين) پورې ووايه نو آیا سجده سهو و جبري او که نه؟ استوا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د فرض لمانځه په آخري دوه رکعتونو کښې اخفاء واجب ده له دې مله نه دی کسی سره د محدوفه حروفو د درسو يا ربانو حروفو په ويلو سره سجده سهو لازمي درس حروفه د الرحمة د منددی ر. ه. لومړی ر. کښې پوره کسری د دی لپاره په نوموړي صورت

كنبي سجدة سهو نه واجبييري

في واجبات الصلوة من التنوير والجهر والاسرار فيما يجهرويسر. وفي الشامية عن المعرو والاسرار يجب على الامام والمنفرد فيما يسر فيه وهو صلوة الظهر والعصر والغلة من المغرب والاخر بان من العشاء الخ (رد المحتار ج. ١ ص ٢٢٤) وفي سهود السهو من التنوير والجهر لما يخاف فيه وعكسه بقدر ما يجوز به الصلوة في الفصلين وفي الشامية والصحيح ظاهر الرواية وهو التقدير بما يجوز به الصلوة من غير تفرقة. (رد المحتار ج. ١ ص ٢٢٤)

٧ محرم ١٣٩٠ هجري

لقط والله تعالى اعلم

(ص ٢٢٤)

د جمعي او اخترونو په لمونځونو كنبي د سجده سهو حكم

سوال: د اختر د لمانځه د دويم ركعت دريم تكبير له امام څخه سهوا پاتې شو. نو آيا په دې سره سجده سهو واجبييري او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د اختر په لمانځه كنبي له شپږو تكبيرونو څخه هر يو نې بلكه د دويم ركعت د ركوع تكبير هم واجب دي. له دې امله له دغو تكبيرونو څخه چه كوم يو پاتې شي نو د سجده سهو موجب گرځي ليكن په جمعي او اخترونو كنبي كه چيرته جماعت دومره گڼ وي چه د سجده سهو په كولو سره په لمانځه كنبي د خلل يا گډوډي انديښنه وه نو سجده سهو معاف ده. پرته له جمعي او اخترونو هم د گڼ جماعت هم همدا حكم دي.

في واجبات الصلوة من العلائية وتكبيرات العيدين وكذا احدها وتكبير ركوع ركعة الفائية (رد المحتار ج. ١ ص ٢٢٤) وفيها والسهو في صلوة العيد والجمعة والمكتوبة التطوع سواء والمختار عند المتأخرين عدده في الاولين كما في جمعة المحرو وقرعة المصنف وبه جزم في الدرر وفي الشامية الظاهر ان الجمع الكثير فيما سواهما كذلك كما يحتمل بعضهم طو وكذا محمده الرحمتي وقال خصوصاً في زماننا وفي جمعة ابي السعود عن العزيمة انه ليس المراد عدم جواز بل الاول في تركه لثلايقع الناس في الفتنة اه. (قوله وبه جزم في الدرر) لكنه قيدته محضاً الوافي بما اذا حضر جمع كثير والافلا داعي الى الترك ط (رد المحتار ج. ١ ص ٢٢٤) لقط والله تعالى اعلم

١٧ رجب ١٣٩٠ هجري

په ركوع كنبي د قنوت په ويلو سره سجده سهو نه ساقطيري

سوال: څه فرماني د دين علماء كرام په دې مسئله كنبي چه كه چيرته له چا څخه دعاء قنوت قيام په حالت كنبي هير شي او په ركوع كنبي ورياد شي او په ركوع كنبي دعاء قنوت ووايي نو آيا سجده سهو پرې واجبييري او كه نه؟ كه چيرته له ركوع څخه وروسته دعاء قنوت و په زړه سي

نو نه سجدې څخه مخکېنې چه دعاء فتوب وواښي نو بيا وروسته به سجده سهو کوي او که نه؟
پسوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب بـ دواړو صورتونو کېنې سجده سهو واجبيږي که چيرته رکوع نه
تللي دي از دعاء فتوب ورپد سي نو به رکوع او فومه کېنې دې دعاء فتوت نه وائي بلکه يواځې
دې په سجده سهو اکتفاء وکړي

قال في التنوير ولو نسيه ثم تذكره في الركوع لا يقنت فيه ولا يعود الى القيام فان عاد اليه وقنت ولم يعد
الركوع لم تفسد صلوته ومجد للسهو وفي الشرح قنتا ولا الزواله عن محله. (ردالمحتار ج ۳، ص ۶۲۴)

فقط والله تعالى اعلم ۱۰ ربيع الاول ۱۳۹۱ هجري

د ټوخي او داسې نورو له وجې چه تاخير وشي نو سجده سهو نشته

سوال که چيرته به لمانځه کېنې چا ته د ټوخي، سلگۍ يا پرنجې د ورتلو له وجې د درې خله
سبحان ربی الاعلی وبلو په اندازه سره له قرائت څخه منع شي نو سجده سهو واجبيږي او که نه؟ او
د سجده سهو د نه کولو په صورت کېنې به لمونځ واجب الاعاده وي او که نه؟ بينوا توجرو.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کېنې سجده سهو نشته او نه د لمانځه بيرته را
گرځول واجب دي فقط والله تعالى اعلم غره جمادى الاولى ۱۳۹۱ هجري

د دريو سجده په کولو سره سجده سهو واجبيږي

سوال په يوه رکعت کېنې په هيره سره چه څوک درې سجدې وکړي نو سجده سهو واجبيږي او
که نه؟ پسوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب د قعدې يا قيام په فرض کېنې د تاخير له وجې په دې صورت کېنې
سجده سهو واجب ده

قال المحلى رحمه الله ويحببتكرار الركعتين ثلاث مرات. (غنية ج ۱، ص ۳۲۰)

فقط والله تعالى اعلم ۲۲ جمادى الاولى ۱۳۹۱ هجري

له سجده سهو څخه مخکېنې او وروسته درود ويل احوط دي

سوال چه د کوه لمونځ کوونکي په غاړه سجده سهو واجبه شي نو يواځې د المحبت په ويلو
— به سجده سهو کوي او که څه نا څه درود شريف به هم وائي؟ سنوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته درود شريف وواښي بـ يواځې د المحبت په ويلو سره
سجده سهو وکړي دو په صحيح دې بهتره ده چه د سجده سهو څخه مخکېنې هم درود وواښي او

قال في الخاتمة ومن عليه السهو يصل على النبي عليه الصلوة والسلام في القعدة الاولى في قول ابي حنيفة والي يوسف رحمهما الله تعالى وفي قول محمد بن النعمان في القعدة الثانية والاحوط ان يصل في القعدتين (خاتمة على هامش العالمية ج ١، ص ١٢١) وفي الهدية ويأتى بالصلوة على النبي ﷺ والدعاء في قعدة السهو هو الصحيح و قيل يأتى بهما في القعدة الاولى كذا في التبيين والاحوط ان يصل في القعدتين كذا في فتاوى قاضي خان (عالمگیری ج ١، ص ١٢٥) فقط والله تعالى اعلم

١٢ شعبان ١٣٩٤ هجري

پرته له سلام او ولو خخه سجده سهو مكروه تنزيهي دي

سوال زيد په هيره سره پرته له سلام خخه سجده سهو وكړه نو آيا لمونځ ته وشو او كه نه؟
بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : هو! لمونځ ته وشو ليكن قصداً داسې كول مكروه تنزيهي دي. قال في شرح التنوير ولو سجد قبل السلام جازو كره تنزيهاً. قال ابن عابدين رحمه الله هو ظاهر الرواية وفي المحيط وروى عن اصحابنا انه لا يهزئه ويعيده بمجر (رد المحتار ج ١، ص ٦٩١) فقط والله تعالى اعلم

١٣ جمادى الاخر ١٣٩٥ هجري

د اولي قعدي د پاتې كيدلو حكم

سوال كه چيرته له امام خخه د ماسپښين په لمانځه كښې اوله قعده سهوا پاتې شي بيا د فتح په لاس ته راوړلو سره بيرته كښيني. نو آيا د سجده سهو په كولو سره لمونځ صحيح كيږي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته د زنگنونو د سيده كيدلو خخه مخكښې بيرته را وگرځي نو سجده سهو واجبه نه ده. او كه زنگونه نه سيده شي نو بيا د قعدي خوا ته بيرته را گرځيدل جائز نه دي. صرف سجده سهو پرې واجبه ده كه چيرته د ناپوهۍ له وجې د زنگونو تر سيده والي وروسته را وگرځيد نو مقتديان دې نه كښيني بلكه ولاړ دې وي او په امام باندې واجب دي چه قعده بريږدي او ودريري كه چيرته ونه دريري او التحيات وويل او سا ودرېد نو بيا هم لمونځ كيږي ليكن په دې صورت كښې به هم سجده سهو واجبه وي

قال في التنوير سها عن القعود الاول من الغرض ثم تن كره عاد اليه ما تم يستمر ثم والا لا وسجد للسهو فلو عاد الى القعود فسد صلوته وقيل لا وهو الاشبه وفي العلاية لا تفسد لكنه يكون سهواً ويسجد لتأخير

الواجب وهو الاشبه كما حققه الكمال وهو الحى بحر، وفي الشامية يعنى اذا عاد قبل ان يستتم قائماً وكان الى القعود اقرب فانه لا سجود عليه في الاصح وعليه الاكثر واغتار في الولو المجبة وجوب السجود واما اذا عاد وهو الى القيام اقرب فعليه سجود السهو كما في نور الايضاح وشرحه بلا حكاية خلاف فيه وصح اعتبار ذلك في الفتح عما في الكافي ان استوى النصف الاسفل وظهره بعد منعهن فهو القرب الى القيام وان لم يستول هو اقرب الى القعود (قوله لكنه يكون مسيئاً) اى ويأثم كما في الفتح فلو كان اماماً لا يعود معه القوم تحقيقاً للمغالفة و يلزمه القيام للحال شرح المنية عن القنية، (رد المحتار ج ١، ص ٦٩٤)

ترديد لود وروسته د بيرته را گر خيدلو په صورت كښې د لمانځه د اعادې كوم صريح حكم لاس ته را نه غي ليكن د كليې مقتضا دا ده چه لمونځ واجب الاعاده دى. لان عدم العود واجب وتر كه عدا.

فقط والله تعالى اعلم ١٦ شعبان ١٣٩٤ لـ هجري

په ناستې سره د لمونځ كولو په صورت كښې د تشهد په ځاى

د قرائت ويلو حكم

سوال . يو سړى په ناستې سره لمونځ كاوه او په هيره سره ئې په قعده كښې د تشهد په ځاى الحمد لته شروع كړه. وروسته ور ياد شو نو څه به كوي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ناستې سره د لمانځه د ادا كولو په صورت كښې قرائت د قيام په حكم كښې دى د دې لپاره كه چيرته په نفلو كښې دا صورت مخته راشي نو اگر كه تر دويم ركعت يا څلورم ركعت وروسته هم وي په هر حال دې قرائت پريږدي او تشهد دې ووايي او بيا دې سجده سهو وكړي او كه چيرته د مرض له وجې ئې فرض لمونځ په ناستې كاوه نو په اوله قعده كښې دې د تشهد خوا ته نه را گرځي او په آخره قعده كښې دې را وگرځي. په دواړو صورتونو كښې سجده سهو واجبه ده. كه چيرته ئې لاسونه تر نامه لاندې تړلي وو لميكن قرائت ئې لا نه وو شروع كړى نو دا د قيام په حكم كښې نه دى له دې امله دې لاسونه خلاص كړي، التحيات دې ووايي نو په دې صورت كښې سجده سهو پرې واجبه نه ده..

قال ابن عابدين رحمته الله اعلم ان حالة القراءة تنوب عن القيام في مريض يصلي بالاماء حتى لو ظن في حاله التشهد الاول انها حالة القيام فقرأ ثم تذكر لا يعود الى التشهد كما في المهر عن الولو المجبة. (رد المحتار ج ١، ص ٦٩٤) وفي الخاتمة رجل صلى اربع ركعات جالساً فلما قعد في الركعة الرابعة منها قرأ وركع قبل ان يتشهد قال هو بمنزلة القيام ومضى ولو ان حنن رفع رأسه من السجدة الثانية في الركعة الثانية نوى القيام ولم يقرأ ثم

قعدې خوا نه را گرځي، که چيرته را وگرځيد نو بيرته دې فوراً ودرېږي که چيرته فوراً بيرته ونه درېږي بلکه د التحيات تر ويلو وروسته ودرېده نو بيا هم لمونځ کيږي او سجده سهو په دواړو صورتونو کښې واجبيږي که چيرته د ناپوهۍ له مخې امام کښيني نو مقتديان دې نه کښيني بلکه ولاړ دې وي

قال في العلائمة فلو عاد الى القعود بعد ذلك تفسد صلوته لرفض الفرض لئلا يفسد الزيلى و قيل لا تفسد لكنه يكون مسيئاً ويسجد لتأخير الواجب وهو الاشبه كما حقله الكمال وهو الحق به، وفي الشامية (قوله لكنه يكون مسيئاً) اى ويأثم كما في الفتح فلو كان اماماً لا يعود معه القوم تحقيقاً للمبالغة و يلزمه القيام للمعال شرح المذممة عن القدماء. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۹۴) فقط والله تعالى اعلم

۱۶ ذى القعدة ۱۳۹۸ هـ جری

د یوې سجدې د هیریدلو حکم

سوال که چیرته په لمانځه کښې له چا څخه یوه سجده هېره شي او په دویم کعت کښې درې سجدې وکړي نو د سجده سهو په کولو سره ئې لمونځ صحیح کیږي او که نه؟ بیڼا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې هم لمونځ کیږي لیکن بهتره دا ده چه کله ور یاد شي نو فوراً دې سجده وکړي. په کوم رکن کښې چه د سجدې د ور په زړه کیدو په صورت کښې سجده وکړي نو د همدې رکن بیرته را گرځول مستحب دي. البته که چیرته د آخرې قعدې په منځ یا تر تشهد ویلو وروسته ئې سجده وکړه نو د تشهد بیرته را گرځول واجب دي. سجده سهو په هر صورت کښې واجبه ده

که چیرته د سلام تر اړولو وروسته او له جومات څخه تر وتلو مخکښې ور یاد شو نو فوراً دې سجده وکړي. التحيات دې له سره ووايي. سجده سهو دې وکړي او تر دې وروسته د قاعدې مطابق التحيات، درود او دعاء ووايي سلام دې واړوي

قال في التنوير في آخر باب الاستغلاف ولو تذكر في ركوعه او سجدة سجدة فسجدها اعادها لئلا، وفي الشامية (قوله فسجدها) افاد ان سجودها عقب التذکر غير واجب لها في المهر عن الفتح له ان يقضى السجدة المتروكة عقب التذکر وله ان يؤخرها الى آخر الصلوة فيلخص بها هناك انه. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۴۲)

وفي واجبات الصلوة منها تحت (قوله كالسجدة) قال في شرح المذممة حتى لو ترك سجدة من ركعة ثم تذكرها فيما بعدها من قيام او ركوع او سجود فانه يلخصها ولا يقضى ما فعله قبل قضاءها مما هو بعد ركعتها من قيام او ركوع او سجود بل يلزمه سجود السهو فقط لكن اختلف في لزوم قضاء ما تذكرها فقضاها فيه كما لو تذكره وهو

را كع او ساجد انه لم يسجد في الركعة التي قبلها فانه يسجد بها وهل يعيد الركوع او السجود المتدكر فيه ففي الهداية انه لا تجب اعادته بل تستحب معللا بان الترتيب ليس بفرض بين ما يتكرر من الافعال وفي الخاتمة انه يعيده و الا فسدت صلاته (الى قوله) و المعتمد ما في الهداية فقد جزم به في الكثر و غيره في آخر باب الاستغلاف و صرح في البحر بضعف ما في الخاتمة هذا و التقييد بالترتيب بينهما وبين ما بعدها للاحتراز عما قبلها من ركعتها فان الترتيب بين الركوع و السجود من ركعة واحدة شرط كما مر به عليه في الفتح. وفي شرح التنوير لو نسي سجدة من الاولى قضاها ولو بعد السلام قبل الكلام لكنه يتشهد ثم يسجد للسهو ثم يتشهد لانه يبطل بالعود الى الصلوية والتلاوة. اما السهوية فترفع التشهد لا القعدة (رد المحتار ج ١ ص ٣٢ - ٣٣٠) وفي سجود السهو منه ولو نسي السهو او سجدة صلوية او تلاوية يلزمه ذلك ما دام في المسجد (رد المحتار ج ١ ص ٤٠٠) فقط والله تعالى اعلم

١٦ مفر ١٣٩٧ هـ مجرى

د سجدة سهو د هيريدلو حكم

سوال له يواخي لمونخ كورنكي خخه كه چيرته سجدة سهو هيره شي او تر اللهم ربنا پوري ورسيري ليكن سلام نې لانه وي اولی نو په كوم تركيب سره به سجدة سهو ادا كوي؟ او آيا له سجدة سهو وروسته درود او دعاء به بيا وائي سلام به اروي؟ او كه چيرته نې سلام هم اړولی وي نو ب به خه كوي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر سجدة سهو وروسته دې تشهد. درود او دعاء ووائي او بيا دې سلام واپروي كه چيرته د سلام تر څو څولو وروسته سجدة سهو ور په زړه شي ليكن له جوماته لانه وي وتلی او خبرې نې هم نه وي كړې نو بيا هم همدا حكم دی. او كه چيرته له جوماته وتلی وي يا نې كومه خبره كړې وي نو لمونخ دې بيرته را وگرځوي كه چيرته جماعت له جومات خخه د باندې په ميدان كېنې كېده نو بيا دا شرط دی چه له صفونو خخه لا تير شوی نه وي نو سجدة سهو دې وكړی او كه يواخي وي نو څلورو خواوو ته د سجدې د خای په اندزه چه لانه وي وتلی نو سجدة سهو دې وكړی. كه چيرته له ٨٩ ٣٣٤ مربع متر خخه وړې كمړې يا له دې خخه په كم صحن كېنې دی نو له دې خخه چه د باندې لانه وي وتلی سجدة سهو دې وكړي له ٨٩ ٣٣٤ مربع متر خخه نو به كمه او صحن د صحراء، بيابان، په حكم كېنې دی

قال في العلائق ولو نسي السهو او سجدة صلوية او تلاوية يلزمه ذلك ما دام في المسجد وفي الشامية اي وان تحول عن القبلة استعسأ لان المسجد كله في حكم مكان واحد ولذا مع الاعتناء فيه وان كان بهيما ارجعوه

اما اذا كان في الصحراء فان تذكرك قبل ان يجاوز الصفوف من خلفه او يمينه او يساره عادائي قضاء ما عليه لان
 فلك الموضوع ملحق بالمسجد وان مضى امامه فالاصح موضع سجوده او سترته ان كانت له ستره بين يديه كما في
 البدائع والفتح. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۰۳) فقط والله تعالى اعلم
 ۱۲ شعبان ۱۳۹۷ هـ جری

د امام له سلام خخه وروسته د پنځم رکعت د ادا کولو حکم

سوال په جومات کښې د مازديگر جماعت کيده، امام په آخره قعده کښې ناست وو چه له شا
 خخه يوه مقتدي فتحه ورکړه چه الله اکبر په داسې حال کښې چه دا څلورم رکعت وو امام يوې
 خوا ته سلام واره نو همدې مقتدي دوباره الله اکبر وويل اوس امام ته شک ور ولويد او پنځم
 رکعت ور پورته شو په پنځم رکعت باندې امام سجده سهو وکړه او سلام نې وگرځاوه. آيا په
 داسې صورت کښې د امام او مقتديانو لمونځونه وشول او که به سره نې را گرځوي؟ بينوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب د امام او مقتديانو د ټولو لمونځونه صحيح شول البته د مسبق
 لمونځ و نه شو للاقتهاد في موضع الانفراد که چيرته مسبق په پنځم رکعت کښې د امام اقتداء نه
 وای کړې بلکه له امام خخه د جلا والي په صورت کښې خپل پاتې شوی لمونځ پوره کړي وای نو د
 ده لمونځ به هم صحيح وای فقط والله تعالى اعلم
 ۲۵ رجب ۱۳۹۸ هـ جری

د قنوت په ځای د سورة فاتحه يا تشهد د لوستلو حکم

سوال په وترو کښې د دعاء قنوت په ځای که څوک الحمد لله شريف يا التحيات په سهو سره
 ووايي نو آيا سجده سهو واجبيږي او که نه؟ يا که چيرته د دعاء قنوت په ځای الحمد لله يا
 التحيات ووايي او د ور په زړه کيدو په صورت کښې بيا دعاء قنوت ووايي نو بيا به هم سجده
 سهو واجبه وي او که نه؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دغو دواړو صورتونو کښې سجده سهو واجبه نه ده د دې لپاره
 چه د وترو په آخري رکعت کښې چه هره دعاء وويله شي نو واجب ادا کيږي البته معهوده دعاء
 مسنونه ده او له مسنونې دعاء سره بله کومه دعاء يوځای کول بهتر دي قال ابن حجر رحمه الله ولوقرأ
 غير هذان ولو قرأ معه غيره كان حسناً. (المحرر الرائق ج ۲ ص ۳۲)

حمد. ثناء. تسبيح. تهليل او داسې نور هم دعاء ده فان الغناء على الكريم دعاء :

ثناؤك ان شيمتک الحياء

اذا کړ حاجتي امر قد کفائي

کفاه من تعرضت الغناء

اذا اثني عليك الهرم يوما

۱۲ شعبان ۱۳۹۸ هـ جری

فقط والله تعالى اعلم

د سجده سهو په پريښودو سره لمونځ واجب الاعاده دى

سوال يوه حافظ صاحب د تراويحو په آخري ركعت باندې كښې نه ناست او سېده ودرېده د فتحې په وركولو سره فوراً بيرته كښيناىست او سجده سهو نې و نه كړه آيا لمونځ وشو او كه بيرته راگرځول نې واجب دي؟ كه چيرته نې راگرځول واجب وي نو د دغو دوه ركعتونو د بيا ادا كولو په وخت كښې به تلاوت شوى قرآنكريم به هم دوباره تلاوت كوي او كه په وړو سورتونو سره دا دوه ركعتنه ادا كړي شرعاً د دې څه حكم دى؟ بيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا دوه ركعتونه واجب الاعاده ده. په هغو كښې دې تلاوت شوى قرآنكريم هم بيرته له سره وويل شي

لفظولله تعالى اعلم ١٦ شعبان ١٣٩٨ هجرى

د دريو تسبيحاتو په اندازه سكوت د سجده سهو موجب دى

سوال په تراويحو كښې يو حافظ تر الحمد لله وروسته يا د الحمد لله په منځ كښې خاموش يا غلى شو او تقريباً د دريو تسبيحاتو په اندازه غلى پاتې شو نو آيا سجده سهو واجبيږي او كه نه؟ بيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته د درې ځله سبحان ربى الاعلى ويلو په اندازه چپ پاتې شوى وي نو سجده سهو واجبيږي او كه نه وي نو نه واجبيږي.

٢٣ شوال ١٣٩٨ هجرى

لفظولله تعالى اعلم

تر لمانځه وروسته شك هيڅ اعتبار نه لري

سوال كه چيرته د لمانځه تر پوره كېدو وروسته چاته شبهه ور ولويږي چه درې ركعتنه نې كړي دي او كه څلور؟ آيا داسې سړى دې لمونځ بيرته را وگرځوي او كه نه؟ بيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه. لمونځ دې نه راگرځوي لمونځ نې شوى دى قال شارح القدوير لا يصل بعد صلاة مفروضة مغلها في القراءة او الجماعة ولا تعاد عند توهم الفساد للهي. (رد المحتار ج. ١ ص ١٥٢) وفي الشامية عن الفتح لو شك بعد الفراغ منها او بعد ما قعد قدر التشهد لا يعتبر. (رد المحتار ج. ١ ص ١٥٢)

٢١ جمادى الاخر ١٣٩٩ هجرى

لفظولله تعالى اعلم

له تشهد څخه چه يو لفظ هم پاتې شي نو سجده سهو واجبيږي

سوال كه چيرته د تشهد څه برخه پاتې شي نو سجده سهو واجبيږي او كه نه؟ سناو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تشهد بول واجب دى په دې كسى كه چيرته يو لفظ هم پاتې شي نو سجده سهو واجبيږي

قال في الدر في واجبات الصلوة والتشهدان ويسجد للسهو برك بعضه ككله الخ وفي الشامية (قوله و
التشهدان) اي تشهد القعدة الاولى وتشهد الاخيرة والتشهد المروي عن ابن مسعود رضي الله تعالى عنه لا يجب
بل هو افضل من المروي عن ابن عباس وغيره رضي الله تعالى عنهم (قوله بترك بعضه ككله) قال في البحر من
بأنب سهود السهو فانه يجب سهود السهو بتركه ولو قليلاً في ظاهر الرواية لانه ذكر واحد منظوم فترك بعضه
كثر ترك كله انه (رد المحتار ج ١ ص ٢٢٢) فقط والله تعالى اعلم ٩ ربيع الآخر ١٤٠٠ هـ

د سورة فاتحه د هيريدلو حكم

سوال په لمانځه كښې كه چيرته له چا څخه د سورة فاتحه وپيل پاتې شي نو آيا په ور ياديدو
سره د سورة فاتحه او يو بل سورت دوباره لوستل ضروري دي او كه نه؟ هـ دارنگه په دې صورت
كښې سجده سهو ضروري ده او كه نه؟ په تفصيل سره ئې بيان كړئ.

الجواب باسم ملهم الصواب - كه چيرته له سجده څخه مخكښې د سورة فاتحه پاتې كيدل ور په
زړه شي نو فوراً دې سورة فاتحه ووايي او بل سورت دې دوباره ورسره ووايي. ځكه چه په سورة
فاتحه او سورت كښې ترتيب واجب دى له دې وروسته دې ركوع دوباره وكړي او بيا دې په آخر
كښې سجده سهو وكړي

قال في الدر ثم انما يتحقق الترتيب بالسجود فلو ترك ولو بعد الرفع من الركوع عاد ثم أعاد الركوع الا انه في
ترك الفاتحة يعيد السورة ايضاً وقال السيد احمد الطحطاوى رحمته الله في حاشيته على الدر (قوله يعيد السورة)
اي لاجل الترتيب بينهما وفي البحر عن المحيط لو ترك السورة فتركها قبل السجود عاد وقرأها وكذا لو ترك
الفاتحة فتركها قبل السجود يعيد السورة لانه لا تقع فرضاً بالقراءة بخلاف ما لو ترك الركوع في الركوع فانه
لا يعود ومعنى عاد في الكل فانه يعيد ركوعه لا ارتفاعه وفي الخلاصة ويسجد للسهو فيها اذا عاد ولم يعد الى القراءة
(قوله ايضاً) اي كما يعيد الركوع. (طحطاوى ج ١ ص ٢١١) فقط والله تعالى اعلم ١٠ رجب ١٤٠٠ هـ

نو سورت وروسته د سورة فاتحه تکرار د سجده سهو موجب نه دی

سوال يوه حافظ د تراويحو په لمانځه كښې د سجده تلاوت تر كولو وروسته دوباره سورة
فاتحه وويله نو آيا سجده سهو پرې واجبيږي او كه نه؟ بينوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب - نه. سجده سهو نه واجبيږي ځكه چه سورة فاتحه له ضم سورت
څخه وروسته تکرار شوی دی

قال العلائي رحمته الله في واجبات الصلوة وكذا ترك تكريرها قبل سورة الاولين، وفي الشامية فلو قرأها في
ركعة من الاولين مرتين وجب سهود السهو لتأخير الواجب وهو السورة (اي قوله) اما لو قرأها قبل السورة مرة
وبعدا مرة فلا يجب كما في الخاتمة واختاره في المحيط والظهيرية والخلاصة وصححه الزاهدي لعدم لزوم

التأخير لان الركوع ليس واجباً بأثر السورة فانه لو جمع بين سور بعد الفاتحة لاجب عليه شئ كذا في المهر. (رد المحتار ج. ۳، ص ۲۲۹) فقطوليه تعالى اعلم ۲۱ شوال ۱۴۰۰ هـ

د فرضو په دریم رکعت کښې د سورة فاتحه په تکرار سره سجده سهو نشته
سوال که چیرته د فرضو په دریم یا څلورم رکعت کښې یو څوک سورة فاتحه دوه ځلې وواني نو آیا سجده سهو واجبېږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې سجده سهو نه واجبېږي ښه واجبات الصلوة من العلائیه و کذا ترک تکریرها قبل سورة الاولین و فی الشامیه قال فی شرح المنیة لید با لاویلین لان الاختصار علی مرقة فی الاخرین لیس بواجب حتی لا یلزمه سجود السهو بتکرار الفاتحة فیها سهواً ولو تعدیه لا یکره الخ (رد المحتار ج. ۳، ص ۲۲۹) فقطوليه تعالى اعلم ۲۲ شوال ۱۴۰۰ هـ

د فرضو په دریم رکعت کښې تر الحمد وروسته د سورت

په ویلو سره سجده سهو نه لازمېږي

سوال د ماښام د فرض لماتخه په دریم رکعت کښې د وترو غونډې له الحمد لته سوره باید کړ سورت یو ځای شي او که نه؟ او که چیرته ښې څوک په غلطۍ سره یو ځای کړي نو سجده سهو واجبېږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په ټولو فرائضو کښې یو شان حکم دی یعنې یواځې په لومړیو دوه رکعتونو کښې له الحمد لته سره د سورت یو ځای کول و جب دي په وروستیو دوه رکعتونو کښې واجب نه دي لیکن جائز دي نه یو ځای کول ښې بهتر دي که چیرته ښې څوک یو ځای کړي نو سجده سهو نه واجبېږي فقطوليه تعالى اعلم ۸ رمضان ۱۴۰۰ هـ

د رکوع د هیږیدلو حکم

سوال له چا څخه رکوع هیږه شوه. په سجده کښې وریاده شوه نو فوراً ښې رکوع وکړه او دویمه سجده ښې وکړه آیا د سجده سهو په کولو سره ښې لمونځ کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په رکوع او سجده کښې ترتیب فرض دی د دې لپاره لومړۍ سجده و نه شوه تر رکوع وروسته دوه سجده فرض وې لیکن ده یوه سجده کړې ده ځکه ښې لمونځ و نه شو

قال فی العلائیه وبقی من الفروض ممیز المفروض و ترتیب القيام علی الركوع و الركوع علی السجود و فی الشامیه (قوله و ترتیب القيام علی الركوع الخ) ای تقدیمه علیه. (الی قوله) حتی لو سجد ثم رکع فان سجد ثانیاً مضطرباً قلنا. (رد المحتار ج. ۳، ص ۲۱۹) فقطوليه تعالى اعلم ۷ شعبان ۱۴۰۱ هـ

باب صلوة المريض

په کرسی یا چوکۍ باندې د لمانځه د ادا کولو حکم

سوال زید یو مشر سړی دی. له یوې پښې څخه معذور دی په ناستې له جماعت سره لمونځ نه ادا کوي ما یوه ورځ د جمعې په جماعت کښې ولیده چه داسې لمونځ ئې کاوه چه یوه کرسی ئې د سجده په ځای کښې اېښې وه او په بلې کرسی باندې د جماعت په منځ کښې ناست وو نو آیا په نوموړې طریقې سره لمونځ کیږي او که نه؟ او آیا شرعاً داسې کول صحیح دي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته په یوې کرسی باندې کښې او په بلې باندې سجده ولگوي نو لمونځ صحیح کیږي په دې شرط چه د سجده په وخت کښې ئې گوندې هم په کرسی باندې اېښې وي سره له دې داسې کول گناه ده په زمکې باندې کښې او لمونځ باید ادا کړئ او که چیرته د سجده په وخت کښې ئې گوندې په کرسی باندې اېښې نه وي نو د لمانځه بیرته را گرځول پرې واجب دي معلومه شوه چه ځینې خلک په کرسی باندې کښې او د سجده په ځای په اشارې سره لمونځ کوي که چیرته په زمکې باندې د کښیناستو په صورت کښې په سجده باندې قدرت ولري نو په کرسی باندې په اشارې سره لمونځ نه کیږي

غرة شعبان ۱۳۸۸ هجری

فقط والله تعالى اعلم

په بیهوشۍ کښې د فوت شوي لمونځونو حکم

سوال د آپريشن لپاره اکثره مریضانو ته بیهوشی ورکوي نو آیا د بیهوشۍ په حالت کښې چه د مریض څومره لمونځونه قضاء کیږي د هغو قضائي را اړول ضروري دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته یوه شپه او ورځ یا له دې څخه کم وخت بیهوشه وي نو د همدې مودې د لمونځونو قضائي ضروري ده او که چیرته د شپږم لمانځه وخت هم په بیهوشۍ کښې پرې تیر شي نو په دې صورت کښې اختلاف دی د دې لپاره د قضائي را گرځول بهتر دي دا حکم پخپل اختیار سره د بیهوشه کولو دی په قدرتي بیهوشی کښې که چیرته له پنځو لمونځونو څخه زیات قضاء شي نو په اتفاق سره د هغو قضائي معاف ده

قال فی التدویر ومن جن او اغی علیه یوماً وليلة قضی الخمس وان زاد وقت صلوة لا زال عقلاً بهنج او عمر لزمه القضاء وان طالت وفي الشرح لانه بصنع العباد كالنوم وفي الشامية ای وسقوط القضاء عرف بالاثرا اذا حصل بأفة سماوية فلا یقاس علیه ما حصل بفعله وعدد محمد یسقط القضاء بالهنج والتواء لانه مباح فصار كما لمريض كما فی البحر وغيره والظاهر ان عطف الدواء علی الهنج عطف تفسیر وان المراد شر الهنج لاجل التواء

اقواله به للسکر فیكون معصية بصدقه كالخمر. (رد المحتار ج. ۱، ص ۵۱۲) فقط والله تعالى اعلم

۲۴ محرم ۱۳۹۵ هجری

د مریض لپاره د استقبال قبله قبلي ته د مخامخ کیدلو حکم

سوال له آپريشن څخه وروسته څه وخت په مطلقه توگه او وروسته بيا تر څو ورځو پورې له خوځېدلو څخه مریض منع کوي په داسې صورت کښې که چيرته لمونځ به ملاسته يا په ناسته په اشارو سره لمونځ ادا شي او د کټ مخ د قبلي خوا ته نه وي نو آيا چه کومې خوا ته د مریض مخه وي لمونځ دې وکړي او که څنگه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قبلي خوا ته مخ اړول ضروري دي که چيرته د شفا خاني کار کړونکي په دې کار کښې امداد او تعاون و نه کړي نو په داسې وخت کښې چه څرنگه کولی شي لمونځ دې ادا کړي ليکن وروسته يې قضائي را هر ځول ضروري دي

۲۴ محرم ۱۳۹۸ هجری

فقط والله اعلم

په جماعت کښې چه د دریدو قدرت و نه لري نو یواځې دې لمونځ وکړي

سوال زید د کمزوری یا مرض له وجې که چيرته جومات ته په تلو سره له جماعت سره لمونځ کوي نو له امام سره دومره ډیر فیم نه شي کولی په دې صورت کښې آيا په ناسته له جماعت سره لمونځ ادا کړي او که جماعت دې پریري او په کور کښې دې په ولاړې لمونځ وکړي؟

الجواب باسم ملهم الصواب جماعت سنت مؤکده يا واجب دی او قیام فرض دی د دی لپاره په جماعت کښې د شاملېدو په غرض سره د قیام پرېښودل جائز نه دي په نستي سره ئې لمونځ نه کيږي په کور کښې دې په ولاړې لمونځ وکړي که چيرته ممکنه وي نو په کور کښې دی جماعت وکړي

قال في العلامية ولو اضعفه عن القيام الخروج للجماعة صلى في بيته قائما، به يفتي خلافاً للاشباه وقال ابن عابد بن رحمه الله تعالى (قوله الخروج للجماعة) أي في المسجد وهو محمول على ما إذا تيسر له الجماعة في بيته فإذا عجز أبو السعود (قوله به يفتي) وجهه أن القيام فرض بخلاف الجماعة وبه قال مالك والشافعي خلافاً لإمامنا
على أن الجماعة فرض عند (رد المحتار ج. ۱، ص ۴۱۵) فقط والله تعالى اعلم ۲۷ رمضان ۱۳۹۸ هجری

د پورتنی سوال په اړوند یو بل سوال

سوال ناسو لکلی دی چه که جبره مریض یواځې به ولاړی لمونځ کولی شي لیکن له جماعت سره به فساد دی قدره وی نو به کور کښې دې په ولاړې لمونځ وکړی له هغه سره به فساد

لمانحه ادا كول جائز نه دي ليكن د فيض الباري ج ۲، ص ۲۳۲ كښې دي چه له جماعت سره په ناستې لمونځ افضل دی په دې باندې نظر ثاني وكړئ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې باره كښې درې قولونه دي يو دا چه له امام سره دې په ناستې لمونځ وكړي. دويم دا چه له امام سره دې په ولاړې لمونځ شروع كړي بيا دې كښيني بيا دې د ركوع په وخت كښې كه چيرته د قيام قدرت ولري نو ودي دريږي او ركوع دې وكړي. دريم دا چه په كور كښې دې په ولاړې لمونځ وكړي. له امام سره چه په ناستې لمونځ وكړي نو لمونځ ئې نه كيږي دا قول له مفتي به والي پرته احوط هم دی

قال العلامة المحصلي رحمته الله ولو اضعفه عن القيام الخروج لجماعة صلى في بيته قائماً به يفتي خلافاً للأشياء وقال ابن عابدين رحمته الله (قوله وبه يفتي) وجهه ان القيام فرض بخلاف الجماعة وبه قال مالك والشافعي رحمهما الله تعالى خلافاً لآحمد رحمته الله بناءً على ان الجماعة فرض عندنا وقيل يصل مع الامام قاعداً عندنا لانه عاجز اذ ذاك ذكره في المحيط وصححه الزاهدی شرح المنية وثم قول ثالث مفسى عليه في المنية وهو انه يشرع مع الامام قائماً ثم يقعد اذا جاء وقت الركوع يقوم ويركع. اى ان قدر وما مفسى عليه الشارح تبعاً للنهر جعله في الخلاصة اصح وبه يفتي قال في الحلية ولعله اشبه لان القيام فرض فلا يجوز تركه للجماعة التي هي سنة بل يعد هذا عذراً في تركها او تمعه في البحر. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۱۵) وقال ابن حجر رحمته الله والاشبه ما صحه في الخلاصة لان القيام فرض فلا يجوز تركه لاجل الجماعة التي هي سنة بل يعد هذا عذراً في تركها. (البحر الرائي ج ۱، ص ۲۱۲)

د شامي او بحر له مذكوره عبارتونو څخه ثابته شوه چه صاحب بحر په دې مسئله كښې تردد نه لري بلكه هغه د عدم جواز قائل دی فيض الباري د حضرت شاه صاحب رحمته الله تصنيف نه دی بلكه د امالي مجموعه ده د دې په ډيرو ځايونو كښې له ليكونكو څخه ډيره گډوډي شوې ده د دې لپاره د اصل ماخذ خوا ته تر رجوع كولو پرته په فيض الباري باندې اعتماد صحيح نه دی د نظر لاندې مسئله كښې د صاحب بحر خوا ته د تردد نسبت له غلط والي پرته په افضليت كښې د اختلاف نسبت هم غلط دی صحيح دا ده چه په افضليت كښې نه بلكه د لمانحه په صحت كښې اختلاف دی له حديث څخه استدلال څكه صحيح نه دی چه په دې كښې دا احتمال شته چه دغو مريضانو ته

به په كور كښې هم په قيام باندې قدرت نه وي فقط والله تعالى اعلم ۱۹ ربيع الاول ۱۴۰۲ هجري

انور تحقيق په تمه كښې دی.

که چیرته معذور په اوداسه سره تنها یا یواځې لمونځ کولی شي

نو جماعت دې پرېږدي

سوال یو سړی د بادو مریض دی چه یواځې لمونځ کوي نو په اوداسه سره ئې کولی شي لیکن به جماعت کښې په اوداسه سره لمونځ نه شي پوره کولی. د دې لپاره شرعاً څه حکم دی؟ آیا له جماعت سره دې لمونځ وکړي او د معذور والي له وجې ئې لمونځ کیږي او که په اوداسه سره دې یواځې لمونځ وکړي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب. دا سړی شرعاً معذور نه دی چه له جماعت سره بې ادوسه لمونځ وکړي نو لمونځ ئې نه کیږي په ده باندې لازمه ده چه په کور کښې یواځې لمونځ وکړي بلکه د مجبوری په وخت کښې دې د لمانځه سنتونه، واجبات او داسې نور هم پرېږدي او یواځې دې په فرائضو اکتفاء وکړي

قال فی العلائقة بمحب رد عنده او تقليله بقدر قدرته ولو بصلافة مؤمناً وبردة لا يبقی فاعذر، وقال ابن عابدين رحمته الله قال فی البحر ومعنى قدر المعذور على رد السيلان برباط او حشا او كان لو جلس لا يسيل ولو قام سال وجب ردة وخرج بردة عن ان يكون صاحب عذر وبجب ان يصلى جالساً بايماء ان سال بالميلان لان ترك السجود اهلون من الصلوة مع الحديث اة (رد المحتار ج ۱، ص ۲۸۴) وقال ايضاً تحف (قوله ولو حكماً) قال الرحيمى ثم هل يشترط ان لا يمكناً (الوضوء والصلوة) مع سندهما والاقتصار على فرضهما ايراجع اة اقول الظاهر الفائق تأمل. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۸۱)

قلت ويؤيد الفائق ما مر عن المهران ترك السجود اهلون من الصلوة مع الحديث. فقط والله تعالى اعلم

۲۷ رمضان ۱۳۹۸ هجری

له سجدي څخه د عاجز سړي حکم

سوال زما والد صاحب مریض دی. په هډونو. ملا او گونډو کښې ئې تل درد وي. د سني تکلیف هم لري چه له وجې ئې په صحیح توگه سره رکوع او سجده نه شي کولی. له تیرو څو میاشتو راهیسې په ناستی لمونځ کوي. په رکوع او سجده کښې چه څومره ځان ټیټولی شي هغومره ټنډی په زیات ټیټولو کښې ورته تکلیف وي ځینو ملگرو دا اعتراض کړی دی چه سجده پرته له دې څخه چه تندي په یوه کلک شي و نه لگيږي نه ادا کیږي. د دې لپاره ده ته باید بر کوچنی میز جوړ شی. که چیرته به فرش باندې تندي نه شي لگولی نو په دې میز باندې دې ولگوي او که د سې و نه کړی نو لمونځ ئې نه کیږي د مهرباني له مخې شرعي حکم را ورسکني

زاکم لله تعالی

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته سر دومره یتولی شی چه تر زمکی پورې یو د لویشت یا تر دې کمه نصله پانی کیږي نو په کومې څښتې یا میز باندې سجده لگول لازم دي. په اشارې سره ئې لمونځ نه کیږي په دې شرط چه داسې یو شی میسر وي که چیرته داسې کوم شی موجود نه وي یا ئې سر دومره نه شوای نیولی نو لمونځ ئې صحیح دی.

۴ شعبان ۱۳۹۹ هجری

لفظ والله تعالی اعلم

له سجدي څخه په عاجز سړي باندې قیام فرض نه دی

سوال یوه سړی د سترگو آپریشن کړی دی. ډاکتر په لمانځه کښې له رکوع او سجدي څخه منع کړی دی. دا سړی کښینی او په اشارې سره لمونځ کوي په دې حال کښې چه دریدلی هم شي او د ډاکتر له خوا څخه په دریدلو هېڅ ممانعت نشته آیا د نوموړي سړي په ناستې سره لمونځ کیږي؟
پینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب کوم سړی چه په سجدي باندې قادر نه وي له هغه څخه د قیام فرض ساقط دی دی اختیار لري که د نام په حالت کښې د سجدي لپاره اشاره کوي او که تر رکوع وروسته کښیني او اشاره کوي او که له پیل څخه په ناستې لمونځ کوي آخري صورت ئې افضل دی. بیا منځنی صورت بیا لومړنی صورت

قال في شرح التنوير (وان تعذرا) ليس تعذرها شرطاً بل تعذر السجود كافٍ لالقيام (او ما قاعداً) وهو افضل من الائمة قنماً لقره به من الارض وفي الشامية (قوله بل تعذر السجود كافٍ) نقله في البحر عن البدائع وغيرها وفي الذخير قنماً لخلقه حجاج ان سجده سال وهو قادر على الركوع والقيام والقراءة يصل قاعداً يؤمى ولو صلى قائماً بر كوع وقعدوا ما بالسجود اجزأه والاول افضل لان القيام والركوع لم يشرا عا قره به بنفسهما بل ليكونا وسيلتين الى السجود اه. (رد المحتار ج ۱ ص ۱۰۷) فقط والله تعالی اعلم ۴ شعبان ۱۳۹۹ هجری

باب سجود التلاوة

په لمانځه كېنې د تلاوت د سجدې حكم

سوال څه فرماني د شرع مفتیان کرام په دې مسئله کېنې چې په لمانځه کېنې سجده تلاوت فی الفور یعنې سمدستي ضروري وي او که د څو آیتونو تر ویلو وروسته هم سجده تلاوت ادا کولی شي او یو څوک د سجدې تر آیت وروسته څومره آیتونو تلاوت کولی شي

الجواب باسم ملهم الصواب د سجدې تر آیت وروسته تر دریو آیتونو پورې تاخیر جائز دی. د یوه قول مطابق تر دریو آیتونو پورې هم جواز لري او تر دې زیات تاخیر جائز نه دی اولنی قول ارجح او احوط دی البته د سورت په آخر کېنې په اتفاق سره تر دریو څلورو آیتونو پورې د تاخیر گنجائش شته په دې صورت کېنې که د سجدې په آیت باندې سجده وکړي او پاتې سورت پوره کړي او رکوع وکړي هم صحیح دی او که د سجدې په آیت سجده و نه کړي او د سورت تر پوره کیدو وروسته رکوع وکړي هم صحیح دی که چیرته د سورت په منځ کېنې په قصد سره د سجدې تر آیت وروسته درې آیتونه ووايي نو د لمانځه بیرته را گرځول پرې واجب دي په صلوٰه معاده یعنې هغه لمونځ چې بیرته نې را گرځوي، کېنې دې همدغه آیت ووايي او د تلاوت سجده دې وکړي او که چیرته سهواً دومره تاخیر ترې وشي نو په لمانځه کېنې د ننه دې د سجده تلاوت قضائي را وگرځوي او په آخر کېنې دې سجده سهو هم وکړي

قال في العلامة فعل الفور لصيرورها جزءاً منها ويأثم بتأخيرها ويقضيها مادام في حرمة الصلوة ولو بعد السلام فتح. وفي الشامية لا تمها وجهت بما هو من افعال الصلوة وهي القراءة وصارت من اجزاها فوجب اداؤها مضيقاً كما في البدائع ولذا كان المختار وجوب سجود السهول وتذكريها بعد محلها الخ. (رد المحتار ج ١، ص ٢٢٢) و قال في شرح التنوير وتؤدى بر كوع صلوٰة اذا كان الركوع على الفور من قراءة آية او ايتين وكذا الثلاث على الظاهر كما في البحر، ان نواة اي كون الركوع لسجود التلاوة على الراجح وتؤدى بسجودها كذلك اي على الفور. وفي الشامية تمت (قوله على الظاهر كما في البحر) وفي الامداد الاحتياط قول شيخ الاسلام خواهر زادة بانقطاع الفور بالثلاث وقال شمس الائمة الحلواني لا ينقطع ما لم يقرأ اكثر من ثلاث وقال كمال ابن الهمام قول الحلواني هو الرواية القليلة وصح في المنية بأنه الاصح رواية فان محمداً نص على انه اذا بقى بعد السجدة آيات من آخر السورة اي كسورة الانشقاق وسورة بني اسرائيل ان شاء غتم السورة وركع لها وان شاء سجد لها ثم قام فأكمل السورة لم ركع اه ومغله في الفتح لكن في البحر عن المجتبي ان الركوع يعوب عنها بشرط النية ولا

یفصل بفلات الا اذا كانت الفلات من آخر السورة أو مقتضاها ان الخلاف فیما فی وسط السورة وان طله و فاتیة و به صرح فی الحلیة عن الاصل و غیره نعم قال بعده ان الفرق غیر ظاهر الوجه قلت قد یوجه بان قراءة الفلات من آخر السورة لا تفصل لامها اتمام للسورة و عدم رفح باقها فكان فی قراءتها زیادة طلب فلم تفصل بخلاف الفلات من وسط السورة فانه لیس فیها زیادة طلب لعدم ما ذکرنا فعدت فاصلة تأمل. (رد المحتار ج. ۱ ص ۶۲۴) فقط والله تعالی اعلم

۹ محرم ۱۳۸۶ هـ

لمونخ کوونکی چه له هغه سړي څخه چه په لمانځه کښې نه وي

سجده واورې د هغه حکم

سوال یوه سړي بغیر له لمانځه څخه د سجده د آیت تلاوت کاوه او بل سړي کوم چه په لمانځه کښې وو د سجده آیت واوریده آیا په نوموړي لمونخ کوونکي اوریدونکي باندې د تلاوت سجده واجب شوه او که نه؟ که چیرته واجب وي نو کله به نې ادا کوي؟ که چیرته نې په لمانځه کښې ادا کړي نو سجده تلاوت نې کیږي او که نه، همدارنگه په دې صورت کښې نې لمونخ کیږي او که نه؟

دویم صورت دا چه یوه سړي د لمانځه په منځ کښې د سجده تلاوت آیت وایه او بل سړي کوم چه په لمانځه کښې وو یا نه وو لیکن د ویونکي مقتدي نه وو، تلاوت واورید نو داسې سړی به سجده کله کوي؟ که چیرته پخپل لمانځه کښې سجده تلاوت وکړي نو آیا ادا کیږي او که نه او همدارنگه لمونخ نې کیږي او که نه؟ بیا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لمونخ کوونکي اوریدونکي باندې سجده تلاوت واجب دی له لمانځه څخه تر فارغیدو وروسته دې سجده تلاوت وکړي که چیرته په لمانځه کښې سجده تلاوت وکړي نو نه ادا کیږي تر لمانځه وروسته به نې بیا ادا کوي او د لمانځه بیرته را گرځول هم پرې واجب دي البته که چیرته اوریدونکی پخپله هم د همدې آیت تلاوت وکړي او په لمانځه کښې سجده هم وکړي نو دا سجده نې ادا شوه او د لمانځه بیرته را گرځول هم پرې واجب نه دي

که چیرته چې په لمانځه کښې د سجده تلاوت آیت په زوره ووايه نو بیا هم په اوریدونکي باندې سجده تلاوت واجب دی اگر که اوریدونکی په لمانځه کښې نه وي یا له تلاوت کوونکي څخه جلا به بل لمانځه کښې وي اگر که منفرد وي د کوم بل امام مقتدي وي. که چیرته اوریدونکی هم په لمانځه کښې وي لکن د تلاوت کوونکي مقتدي نه وي نو د دې هغه حکم دی کوم چه د سون د نوموړي شق په خوب کښې سر شو یعنی له لمانځه څخه تر فارغیدو وروسته دې سجده وکړي که چیرته په لمانځه کښې سجده وکړي نو سجده نې نه ادا کسري او لمونخ نې هم واجب الاعداده گرځي

به دي شرط چه د سجده تلاوت د کولو په وخت کښې نې د قاري د اقتداء نيت نه وي کړی. که چيرته لې د اقتداء نيت وکړي نو لمونځ نې فاسد شو او سجده تلاوت نې هم ادا نه شو او که چيرته له خپل لمانځه څخه تر فارغيدو وروسته د تلاوت کوونکي اقتداء وکړي نو له هغه سره د سجده تلاوت ادا کول پرې واجب دي اگر که له خپل لمانځه څخه تر فارغيدو وروسته او له اقتداء څخه مخکښې نې سجده کړې هم وي

که چيرته اوريدونکي د تلاوت کوونکي د سجده تلاوت تر ادا کولو وروسته په همدې رکعت کښې اقتداء پسې وکړي د تلاوت سجده نې له غاړې څخه ساقطېږي او که په بل رکعت کښې اقتداء پسې وکړي نو سجده نې له غاړې څخه نه ساقطېږي

قال في الدر ولو سمع المصل السجدة من غيره لم يسجد فيها لانها غير صلوتية بل يسجد بعدها لسماعها من غير محجور ولو سجد فيها لم تجز لانها ناقصة للنهي فلا يتأدى بها الكامل واعادها اي السجود لهما مر. الا اذا تلاها المصل غير المؤتم ولو بعد سماعها سراج دونها اي الصلوة لان زيادة ما حون الركعة لا يفسد الا اذا تابع المصل التالي ففسد لم يتابعه غير امامه ولا تجزئه عما سمع تهنيس وغيره وفي الشامية تحت (قوله دونها الخ) والظاهر ان الاعادة واجبة لكرهه التحريم كما هو مقتضى النهي المذکور تأمل. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۵) وفي العلائقية ومن سمعها من امام ولو باقتدائه به فائتم به قبل ان يسجد الا امام لها سجد معه ولو ائتم بعده لا يسجد اصلاً. كذا اطلق في الكنز تبعاً للاصل وان لم يقتد به اصلاً سجدها وكذا لو اقتدى به في ركعة أخرى على ما احتارة المزدوي وغيره وهو ظاهر الهداية. وفي الشامية وبه جزم في النقاية واصلاحها والفتح وشرح المنية وكذا في المواهب وقال انه الاظهر وتبعه في نور الايضاح وقد علمت ان اطلاق الكنز والاصل محمول عليه وقد صرح صاحب الكنز بحمل اطلاقه عليه في كتابه الاكافي وصاحب الدر ادري. (رد المحتار ج ۱، ص ۲۲) فقط والله تعالى اعلم.

۱۸ ذی الحجة ۱۳۸۵ هجری

له لمونځ کوونکي څخه د داسې سړي چه په لمانځه کښې نه وي

د سجده تلاوت د اوریدلو حکم

سوال څه فرماني د دين علماء کرام او د شرع متبن مفسران عظام په دې مسئله کښې چه چيرته به تراويح او داسی نورو لمونځونو کښی قرآن کریم تلاوت کیده لیکن یو سړی په دې لمانځه کښی شریک نه وو بلکه ناست وو. ذکر او داسی نور چه ئی کول یا کوه بل کار کاوه. په دې دوران کښی د سجدي آیت تلاوت شو لیکن نوموړی به دا معلومات و نه شو چه ما د سجدي آیت

واوریده لیکن کله چه بولو لمونځ کوونکو سجده وکړه نو ده ته د معلومات وشو اوس به داسې څه کوي؟ بښو او جروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته به ذکر او داسې نورو کښې د مشغول والي له وجې نه د سجده آیت نه وي اوریدلی نو سجده تلاوت پرې واجب نه دی او که چیرته ئې آیت اوریدلی وي نو سجده پرې واجبه ده او له خان سره دې سجده وکړي. په دې کښې به په امام پسې اقتداء نه کوي البته که چیرته په همدې رکعت کښې له امام سره په لمانځه کښې شریک شي نو سجده سهو ئې له غاړې ساقطیږي. او که په بل رکعت کښې اقتداء پسې وکړي نو سجده ئې له غاړې څخه نه ساقطیږي بلکه له خان سره به ئې ادا کوي

لفظولله تعالی اعلم

۳۰ شوال ۱۳۹۸ هجري

د امام لپاره په رکوع کښې د سجده تلاوت د نیت کولو حکم

سوال امام د سجده د آیت تر تلاوت وروسته فوراً رکوع وکړه او په رکوع کښې ئې د سجده نیت وکړ لیکن مقتدیانو نیت ونه کړ نو آیا د لمانځه په سجده کښې د مقتدیانو د تلاوت سجده ادا کیږي او که نه؟ بښو او جروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې کښې اختلاف دی. د یوه قول مطابق د مقتدي سجده نه ادا کیږي. نه په رکوع کښې او نه په سجده کښې له دې امله مقتدي دې تر سلام وروسته سجده تلاوت وکړي بیا دې قعده وکړي او سلام دې واپوي لیکن راجح قول دا دی چه په رکوع کښې د امام نیت د مقتدي له خوا څخه هم کافي دی د دې لپاره په رکوع کښې د امام او مقتدي دواړو سجده ادا کیږي بهتره دا ده چه امام په رکوع کښې نیت ونه کړي تر څو چه د لمانځه په سجده کښې د امام او مقتدي دواړو له خلاف څخه پرته سجده ادا شي او د مقتدي لپاره دا بهتره ده چه که چیرته د سجده علم ورته وشي نو په رکوع کښې دې نیت وکړي د دې احتمال له وجې چه ښايي امام نیت کړی وي

قال في العلائقة ولو نواها في ركوعه ولم ينها المؤتم لم تجزأ ويسجد اذا سلم الامام ويعيد القعدة ولو تركها فسدت صلوته كذا في القنية وينبغي حمله على الجهرية نعم لو ركع وسجد لها فوراً ناب بلائية. وفي الشامية وفي القهستاني واختلفوا ان لنية الامام كافية كما في الكافي فلولم يهو المقتدى لا ينوب عن رأي فيسجد بعد سلام الامام ويعيد القعدة الاخيرة كما في المنية اه وايضاً فيها تحت (قوله وينبغي حمله على الجهرية) والاولى ان يعمل على القول بأن لنية الامام لا تنوب عن لنية المؤتم والمتبادر من كلام القهستاني السابق انه خلاف الاصح حيث قال على رأي فتاوى (رد المحتار ج ۱ ص ۶۲) فقط والله تعالى اعلم

۳۰ شوال ۱۳۸۲ هجري

د سجدې د ایت له ویلو څخه مخکېنې چه سجده وکړي

نو لمونځ واجب الاعاده دی

سوال امام دوه رکعت ته تراویح لمونځ ورکړ او داسې سورت نې پکېنې تلاوت کړ چه د سجدې ایت پکېنې وو او په غلطۍ سره د سجدې د ایت له ویلو څخه مخکېنې نې سجده وکړه. لمونځ نې پوره کړ. سلام نې وپاړاوه او سجده سهو نې ونه کړه نو آیا لمونځ وشو او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کېنې د لمانځه پیر به را څرځول واجب دی د داسې سجدې چه واجبه نه وي د زیاتوالي له وجې نې که سجده سهو هم کړې وای نو سا به هم لمونځ واجب الاعاده وای ځکه چه دا سهو نه بلکه ناپوهي ده کوم چه عذر نه دی بلکه عمد دی

۲۱ رمضان ۱۳۸۶ هجری

لفظ والله تعالى اعلم

له جنب، حائضې، لیوني یا نابالغ څخه د سجدې د ایت د اوریدلو حکم

سوال له جنب، حائضې یا نفاسې ښځې، لیوني یا کوچني څخه چه د سجدې د ایت په اوریدو سره د تلاوت سجده واجبیږي او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب جنب سړی چه د سجدې ایت ووايي یا ووري نو سجده تلاوت پرې واجب دی

په حائضه، لیوني او نابالغ باندې سجده واجبه نه ده که نې خپله ووايي یا نې له چا څخه ووري

له جنب، حائضې او ممیز کوچني هغه کوچنی چه څه ناڅه د ښو او بدو فرق کولی شي څخه د سجدې د ایت په اوریدونکې باندې سجده واجبه ده. له لیوني او غیر ممیز کوچني د ایت په ورسو سره سجده نه واجبیږي

قال في التنوير يجب على من كان أهلاً لوجوب الصلوة أداء القضاء فلا تجب على الكافر وصي ومجنون وحائض و
نفساً قرواً وسعوا وجب بتلاوتهم خلا المجنون المطبق وفي العالمة في شرح قوله أداء القضاء كالأصم إذا
تلا وجب والسكران والنائم وفي الشامية عن الفتح تحت (قوله خلا المجنون) لأن السبب سماع تلاوة
صحيحة وصحتها بالتميز ولم يوجد وهذا التعليل يفيده التفصيل في الصبي فليكن هو المعتبر أن كان مميزاً وجب
بإسماع عنه أو لا فلا فهو استحسنه في الحلية. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۰) لفظ والله تعالى اعلم

د استفهام په غرض سره د سجدي د آيت د ويلو حکم

سوال يوه سري له بل سري څخه پوښتنه وکړه چه فلانی آيت د سجدي دی او که نه؟ بيا يې د آيت کوم لفظ ووايه او پوښتنه يې وکړه چه آيا په دې لفظ باندې به سجده او که به کوم لفظ باندې؟ آيا به دې سره د تلاوت سجده واجبيږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته نې د سجدي آيت پوره و نه وایه نو سجده تلاوت نه واجبيږي ځکه چه سجده د ټول آيت په ويلو سره واجبيږي

لفظولله تعالی اعلم ۱۹ رمضان ۱۳۸۸ هجري

د سجدي آيت په تهجي يعنې په ټکو سره په ويلو سجده نه واجبيږي

سوال که چيرته د سجدي آيت کوچنيانو په ټکي څوک ووايي نو آيا سجده پرې واجبيږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب پوره آيت په پرله پسې ويلو سره سجده واجبيږي. په تهجي سره نه واجبيږي

قال في شرح التنوير يجب بسبب تلاوة الآية، وقال ابن عابدين رحمه الله احتترز عمالو كتبها أو مباحا فلا يسجد عليه كما سألني. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۵۰) لفظولله تعالی اعلم ۱۹ رمضان ۱۳۸۸ هجري

د سجدي د آيت د ترجمې يا معنی د پوښتلو حکم

سوال يوه سري له کوم عالم څخه د سجدي د آيت معنی يا ژباړه و پوښتنه آيا په دې سره هم سجده واجبيږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته پوره آيت ووايه او د ترجمې پوښتنه يې وکړه نو سجده واجبه ده او که نه وي نو د نه آيت په ويلو سره سجده نه واجبيږي البته که چيرته د آيت ټکي په ټکي ترجمه وکړي نو به ترجمه کوونکي او د ترجمې يه اوريدونکي وارو باندې به سجده واجبه وي او د سجدي د آيت په تفسير سره سجده نه واجبيږي

لفظولله تعالی اعلم ۱۹ رمضان ۱۳۸۸ هجري

د حفظ په مدرسه کښي د کوچنيانو په تلاوت سره د سجدي حکم

سوال د حفظ په کمره کسی چه کوم کوحن حفظ کوي آيا به دی سره هم سجده کوي او حشري و که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه بلکې کوحن باندې سجده و چه به ده نه کوحن حجه د

سجدي د آيت په اوريدو كېنې دا تفصيل دى چه كه چيرته كوچنى مميز يعنې د پوهې حاوډ وي نو په اوريدونكي واچبه ده او له ډير كوچني څخه په اوريدلو واچبه نه ده

۱۹ رمضان ۱۳۸۸ هجري

فقط والله تعالى اعلم

د سجدي د آيت په ترجمې سره هم سجده واجبيري

سوال كه چيرته يو څوك د سجدي آيت تلاوت نه كړي بلكه يواځې نې ترجمه وكړي نو د

ترجمې په كوونكي او اوريدونكي باندې سجده واجبيري او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لفظي ټكي په ټكي، ترجمې په كوونكي باندې سجده واجبه ده او اوريدونكي ته كه چيرته دا معلومه وي چه د قرآن كريم ترجمه ده او په مطلب نې هم پوه شي نو په هغه باندې هم سجده واجبه ده او كه نه وي نو نه ده بېخه دا حكم هلته دى چه كله نې ترجمه نكي په ټكي كړې وي. كه چيرته د لفظي ترجمې په ځاى لا آيت تفسير وكړي نو په تفسير كوونكي او اوريدونكي په يوه باندې هم سجده نشته

قال في العلائق والسباع شرط في غير تعالى ولو بالفارسية اذا اخبر، وفي الشامية (قوله اذا اخبر) اي بانها آية صريحة سواء فهمها اولا، وهذا عند الامام وعندهما ان علم السامع انه يقرأ القرآن لزومه والا فلا بحر، وفي الفيض وبه يفتي وفي التبر عن السراج ان الامام مرجع الى قولهما وعليه الاعتماد او المراد من قوله ان علم السامع ان يفهم معنى الآية كما في شرح المجمع حيث قال وجبت عليه سواء فهم معنى الآية اولا عنده وقالوا ان فهمها وجبت والا فلا لانه اذا فهم كان سامعا للقرآن من وجه دون وجه اة ملخصاً (رد المحتار ج ۱ ص ۱۷۰) فقط والله تعالى اعلم

۱۹ رمضان ۱۳۸۸ هجري

د سجدي آيت چه پوره وواځي نو سجده واجبيري

سوال آيا د سجدي د پوره آيت په ويلو سره سجده واجبيري او كه د څه برخې په ويلو سره نې هم سجده واجبيري؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د پوره آيت په تلاوت سره سجده واجبيري كه چيرته له آيت څخه يو لفظ هم پاتې شي نو سجده نه واجبيري. بلكه كه چيرته وروستنی آيت هم د سجدي له آيت سره تعلق ولري نو د دواړو آيتونو تر پوره تلاوت وروسته سجده واجبيري

قال في شرح العنوين يجب بسبب تلاوة آية اي اكثرها مع حرف السجدة وقال ابن عابدين رحمته الله هذا خلاف الصحيح الذي جزم به في نور الايضاح فلي السراج وهل تجب السجدة بشرط قراءة جميع الآية امر بعضها

فيه اختلاف والصحيح انه اذا قرأ حرف السجدة وقبله كلمة او بعده كلمة وجب السجود والا فلا ولعل لا يجب الا ان يقرأ أكثر آية السجدة مع حرف السجدة ولو قرأ آية السجدة كلها الاحرف الذي في آخرها لا يجب عليه السجود اهـ لكن قوله ولو قرأ آية السجدة الخ يقتضي انه لا بد من قراءة الآية بتمامها كما يفهم من اطلاق المتون و يأتي قريباً ما يؤيده الا ان يقال سياق الآية قريضة على ان المراد بقوله الا الحرا الخ الكلمة المتى فيها مادة السجود و اطلاق الحرف على الكلمة شائع في عرف القراءة (وبعد اسطر) ان السبب تلاوة آية تامة كما هو ظاهر اطلاق المتون وان المراد بالآية ما يشمل الآية والأيتين اذا كانت الثانية متعلقة بالآية التي ذكر فيها حرف السجدة (وبعد اسطر) وبه ظهر ان ما في السراج خلاف المذهب الذي مفى عليه السراج والمتون تأمل. (رد المحتار ج. ١ ص ١٦٦) فقط والله تعالى اعلم

١٩ رمضان ١٣٨٨ هـ جري

چه چيرته د سجدي له آيت خخه تر يوه آيت وروسته سجده ليكلي وي

د هغه حکم

سوال كله كله له حرف دال على السجدة هغه حرف چه په سجدي باندي دلالت كوي. خخه تر يوه آيت وروسته سجده لسكلي وي. په داسي صورت كېنې به يه كوم خاي باندي سجده باند ونسي " بينوا توجروا "

الجواب باسم ملهم الصواب دوه آيت دي يوه ووايي سا دي سجده وكړي. كه حيره نې نه لومړي آيت باندي سجده وكړه نو سجده نې نه ادا كېږي

قال في الشامية ان المراد بالآية ما يشمل الآية والأيتين اذا كانت متعلقة بالآية التي ذكر فيها حرف السجدة (الي ان قال) انه لا يجب السجود في سورة حم السجدة الا عند انتهاء الآية الثانية احتياطاً كما صرح به في الهداية وغيرها لان الوجوب لا يكون الا بعد وجود سببه فلو سجد بها بعد الآية الاولى لا يكفي لانه يكون قبل سببه. (رد المحتار ج. ١ ص ١٦٦) فقط والله تعالى اعلم

١٩ رمضان ١٣٨٨ هـ جري

د سجدي د آيت په ليكلو سره سجده نه واخيږي

سوال كه حيره د سجدي آيت ولسكي نكې نه رسي سره نې تلاوت نه كړي به سجده نې واخيږي نو كه نه اخيږي

الجواب باسم ملهم الصواب واخي د سجدي آيت نه نكې سره سجده نه واخيږي

قال في التنوير ويجب تلاوة الآية وقال ابن عابدين رحمه الله حتم على كل من كتبها وعجبها فدا سجود وسببه كما

الجواب باسم ملهم الصواب له تيب ريكاره خخه په اوريدو سره سجده تلاوت نه واجبيږي د دي لپاره په تلويزون او راډيو باندې كه چيرته له تيب خخه اوريدل كيده نو بيا هم نه واجبيږي او كه چيرته مخامخ د قاري آواز وي نو بيا واجبيږي فقط والله تعالى اعلم ۲۰۹۸ هـ ۱۳۹۸ ل هجري

د سجدې يو آيت چه په يوه مجلس كښې له گڼ شمير خلكو خخه واړيدل شي
سوال څه فرماني د دين علماء كرام په دې مسئله كښې شاگرد يو آيت تلاوت كړ. استاذ واوريده. بيا همدارنگه استاذ تلاوت كړ شاگرد واوريده. يا استاذ له څو شاگردانو خخه همدغه يو آيت واوريده نو آيا په دې صورت كښې به په هغوى باندې گڼ شمير سجدې وي او كه يوه سجده به كافي وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د گڼو سجدو لپاره ضروري دا ده چه سببونه گڼ وي يا د مكان اختلاف وي دلته خو نه تعدد سبب شته او نه د مكان اختلاف د دې لپاره يوه سجده به كافي وي
قال في الشامية تحت (قوله بشرط اتحاد الآية والمجلس) وفي البازية سمعها من آخر ومن آخر أيضاً وقرأها
كفت سجدة واحدة في الاصح لاتحاد الآية والمكان اة ونحوه في الخانية فعل هذا الوقرأها جماعة وسمعها بعضهم من
بعض كفهم واحدة. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۲)، فقط والله تعالى اعلم ۱۲ ربيع الاول ۱۳۹۹ ل هجري

د سجده تلاوت په نيت كښې تعين ضروري نه دی

سوال د زيد په ذمې باندې د تلاوت څو سجدې پاتې دي آيا د هغو د ادا كولو په وخت كښې دا نيت ورته ضروري دی چه دا سجده د فلاني آيت سجده ده او كه يواځې د سجده تلاوت نيت كافي دی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب يواځې د سجده تلاوت نيت كافي دی د آيت تعين ضروري نه دی
قال في العلائيه بشرط الصلوة المتقدمة خلا التحريمه ونية التعيين وفي الشامية اي تعيين انها سجدة آية
كذا نهر عن القنية واما تعيين كونها عن التلاوة فشرط كما تقدم في بحث النية من شروط الصلوة الا اذا كانت
في الصلوة وسجدها فوراً كما علمته. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۸)، فقط والله تعالى اعلم

۲۱ ربيع الاول ۱۳۹۹ ل هجري

د امام په سجده تلاوت باندې مقتدي ركوع ته د تللو حكم

سوال امام صاحب د مازدبگر به لمنځه كښې د انشفاي سورت ولوست او د سجدې په آيت باندې نى سجده وكړه ليكن مقتدا د غلط فهمي له مخې ركوع به ولاړل ځنې چه يوه سول هغو

سجده وکړه او څښو د امام په را پورته کیدو سره له رکوع څخه بیرته ودریدل د دوی د لمانځه او سجده تلاوت حکم څه دی؟ آیا لمونځونه او سجده تلاوت نې وشو او که نه؟

الجواب امام ته داسې کول جائز نه وو په مقتدیانو کېنې انتشار. د هغوی په لمانځه کېنې خلل بلکه فساد او د هغوی لپاره د سجده د هیڅ یوه صورت نه پاتې کیدلو د خطر د پیدا کولو گناه به په امام باندې وي صحیح طریقه دا وه چه امام سورت پوره کولی او رکوع نې کولی او په رکوع کېنې نې د سجده نیت نه وای کړی تر دې وروسته د لمانځه په سجده کېنې د امام او مقتدیانو د ټولو سجده تلاوت ادا کیدلی په سورة انشقق کېنې د سجده تر آیت وروسته اگر که څلور آیتونه دي لیکن د سورت د پوره کولو لپاره د دې گنجائش شته چه سورت پوره کړي او ب رکوع وکړي کذا فی الشامیه.

د سوال په صورت کېنې په مقتدیانو لازمه وه چه په خبریدو باندې نې رکوع پریښی او سجده نې کړي وای بلکه له رکوع وروسته هم په خبریدو سره نې سجده تلاوت ادا کړی او د امام اتباع نې کړی وای کومو خلکو چه سجده نه ده کړي د هغو لپاره د سجده د ادا کولو هڅ صورت نشته د واجبو د پرېښودو گناه به په امام باندې وي که چیرته کوم مقتدی د اشتباه په حالت کېنې تر رکوع وروسته د لمانځه سجده هم کړې وي نو د دې په ضمن کېنې د هغه سجده تلاوت ادا شو او که چرته نې د لمانځه دویمه سجده هم کړې وي نو لمونځ نې فاسد یږي.

قال فی شرح التنویر ولو سجد لها فظن القوم انه رکع فمن رکع رفضه وسجد لها ومن رکع وسجد سجدة اجزاؤه عنها ومن رکع وسجد سجدتين فسدت صلواته لانه انفراد رکعة تأمة. (رد المحتار ج. ۱ ص ۴۲۴)

لفظو لله تعالى اعلم ۱۹ شعبان ۱۳۹۹ هجری

د تلاوت سجده بې له اوداسه جائزه نه ده

سوال آب د تلاوت سجده بې له اوداسه څخه به جائزه وي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه ' جائزه نه ده لفظو لله تعالى اعلم ۷ ذی قعدة ۱۳۹۹ هجری

په سورلۍ باندې د سجده د ایت تکرار

سوال په روانی سورلۍ کېنې یوه چ د سجده آیت تکرار کړ نو آیا یوه سجده بری و' جبری و که چه خله نې تکرار کړي وی هغومره سجده پری و' جبري' بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب به اس. اوښ او هر ډول گډی و داسی نور چه د وحی سورلۍ وی به هغی بادی چه د لمانځه به منځ کېنې د سجده تکرار وشي نو یوه سجده و' جبري و سی نه لمانځه به تکرار سره هم هغومره سجده و' جبري چه خومره نې تکرار وشي نه کنسېت سږي.

کسی به هر صورت کنبی د آیت په تکرار سره یوه سجده واجبه یی که په لمانځه کنبی وي یا خارج نه لمانځه څخه وي په کنبی د سجده د تکرار له تعلیل څخه څرگندېږي چه په بحري سړي او هوایي جهاز کنبی د آیت په تکرار سره د سجده تکرار واجب دی

لأن سيرهما مضاف اليه كالسهاره قال في التنوير وانتقاله من غصن الى آخر وجهه في نهر او حوض تبدل فتجب اغزي وفي العلائيه بخلاف زوايا مسجد وبهت وسفينة سائرة وفعل قليل كاكل لقمتين وقيام ورد سلام وكذا دابة يصل عليها لان الصلوة تجمع الاماكن ولو لم يصل تتكرر وفي الشامية لان سيرهما مضاف اليه حتى يجب عليه ضمان ما التفت بخلاف سير السفينة ح عن الدرر. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۸) فقط والله تعالى

۳۰ ربيع الاول ۱۳۸۶ هجري

اعلم

په سورت ص کنبی د تلاوت د سجده مقام

سوال په قرآن کریم کنبی په سوره سجده باندې د 'اناب' په لفظ باندې سجده لیکل شوې ده لیکن د حضرت مفتي کفایت الله صاحب فتوی دا ده چه سجده په 'تاب' باندې ده د دې تحفیق وکړی د حضرت مفتي صاحب د فتوی فوتو کاپي مې هم در لیرلې ده بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د حضرت مفتي کفایت الله صاحب رحمته الله علیه خواب صحیح دی به دې کنبی دواړه قوله دي لیکن په دویم آیت باندې په سجده کولو کبسی احتباط دی ځکه دا قول راجع دی

قال ابن عابدین رحمته الله علیه وفي ص عند وحسن مأب وهو اول من قول الزيلعي عند و اناب لها نكرة وفي ثم السجدة عند وهم لا يسنئون (الى قوله) لانها وجبت عند تعبدون فالتأخير الى يسأمون لا يطر بخلاف العكس لانها تكون قبل وجود سبب الوجوب فتوجب نقصان في الصلوة لو كانت صلوتية ولا نقص فيما قلناه اصلاً كما في البحر عن البدائع. امداد ملخصاً (رد المحتار ج ۱ ص ۴۹) فقط والله تعالى اعلم

۲۵ رجب ۱۳۹۸ هجري

په لمانځه د تلاوت د سجده د هیریدلو حکم

سوال به لمانځه کنبی یوه حا د سجده آیت ووايه لیکن سجده نی هیره شوه او سلام نی وراوه اوس به به وکړی ایستوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب که حیرمه تر سلام پورې وروسته ور به زړه سی یو سجده تلاوت دی وکړی. السحاب دی دوباره وونی به دی سجده شهو وکړی او د قدری مضبوط دی حمل شویچ موره کړی. که حیرمه د سجده د آیت نه دود راغی وروسته به نصیحه کسی ده

ور بده می نو بهسره داده چه فوراً سجده وکړي. په کوم رکن کېښی چه د سجدې وړ به زړه کښلو
 بډی نی سجده کړې وي د هم هغه رکن بیرته را گرځول مسحب دي د لمانځه تر آخره پوری د
 سجدې څخه هم جائز دی البته د آخري قعدې په منځ یا تر قعدې وروسته چه سجده وکړي نو د
 قعدې پرته را گرځول فرض او د شهنه له سره ویل واجب دي او نه هر صورت کیسی سجده سهو
 بری واجبه ده کذا فی خرباب الاستخلاف من الشامیه.

که خبرته نی په سجده تلاوت کېښي په قصد سره له دوه آهنيو څخه زبات څخه وکړ نو د
 لمانځه پرته را گرځول پرې واجب دي. سجده سهو ورته کافي نه ده

فقط والله تعالى اعلم

۲۸ رمضان ۱۳۹۸ هجری

باب صلوة المسافر

د اقامت وطن ته نژدې د شپې تيرولو حکم

سوال يوه مسافر په تهيږي نومي ځای کښې اقامت وکړ دی پيرې لگوي او رخت يا کپړه خرڅوي يوه شپه ئې په خير پور کښې تيره کړه. هلته ئې د ماسخوتن لمونځ پوره څلور رکعت ادا کړ دی وائي چه زه په تهيږي نومي ځای کښې مقيم يم او له تهيږي څخه تر خير پور پورې مسافه د سفر نه ده په دې باره کښې ستاسو څه فتوى ده آيا د مقتديو نو لمونځ صحيح کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته ئې يواځې په بهيږي کښې کم تر کمه د پنځلسو شپو تيرولو نيت کړی وي نو تهيږي د ده د اقامت وطن شو تر دې وروستي چه کله له تهيږي څخه د شرعي سفر په ارادې سره و نه ووځي نو په تهيږي او په شاو خوا کښې به ئې پوره لمونځ کوي له دې امله په خير پور کښې د ده پوره لمونځ ادا کول صحيح دي قصر ورته جائز نه دی

قال في شرح التنوير ويطل وطن القامة بمغله وبالوطن الاصل وبأنشاء السفر وفي الشامية عن الكافي والتاريخ خالية خراساني قدم بغداد ليقيم بها نصف شهر ومكى قدم الكوفة كذلك ثم خرج كل منهما الى قصر ابن هبيرة فانهما يمان في طريق القصر لان من بغداد الى الكوفة اربعة ايام والقصر متوسط بينهما الخ (رد المحتار ج ۱، ص ۴۳) فقط والله تعالى اعلم
غرر ج ۳، ۱۳۷۳ هجري

د ماښام د لمانځه په کولو سره هوائي جهاز ته ور سپريدل

او د لمر دوباره په نظر راتللو حکم

سوال يوه سړي د ماښام لمونځ ادا کړ او طيږې نه وروخت. طياره د مغرب خوا ته دومره تنزه لاړه چه لمر دوباره به نظر راغی نو آيا به ده باندې به دوباره د ماښام لمونځ واجب وي او که نه؟ همدارنگه که حشرته روژي روژه ماته کړی وی نو روژه ئې صحيح کيږي او که نه؟ بنوا نوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ماښام لمونځ دوباره ادا کول واجب نه دي. روژه هم صحيح شوه. لکن نه فواعدو ححه څرگندسړي چه تر دوباره غروب پورې امسک څه سی نه خوړي، واجب دی
قال في شرح التنوير فلو غربت ثم عادت هل يعود الوقت الظاهر نعم، وقال ابن عابدين رحمه الله (قوله الظاهر نعم) بمحض صاحب النهر حيث قال ذكر الشافعية ان الوقت يعود (الى قوله) وبت على ان الشيخ ضعيف

رد ما یجده فی البهر تبعاً للشافعية بان صلوة العصر بغیوبة الشفق تصیر قضاءً ورجوعها لا یعیدھا اداءً و ما فی الحدیث خصوصیه علی رضی الله تعالی عنه کما یعطیه قوله علیه الصلوة والسلام انه کان فی طاعتک و طاعة رسولک اء قلت و یلزم علی الاول بطلان صوم من افطر قبل ردها و بطل صلوة المغرب لو سلمنا عود الوقت بعدھا للکل ولله اعلم. (رد المحتار ج ۱ ص ۳۳۲) فقط ولله تعالی اعلم ۲۹ ربیع الاول ۱۳۸۶ هجری

په هوائی سفر کنبی چه ورځ ډیره لویه یا ډیره کوچنۍ شي

نوپه دي صورت کنبی د لمانځه او روژي حکم

سوال زید د هوائی جهاز په ذریعې سر د مغرب په سمت روان دی او لمربا لکل غروب نه کوي نو لمونځ به څه ډول ادا کوي او روژه به کله ماتوي؟ یا د دې برعکس که چیرته د مشرق په طرف روان وي کوم چه ورځ نې ډیره کوچنۍ پاتې کیږي په دی صورت کنبی به نې د لمانځه او روژې په اړه څه حکم وي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال العلامة ابن عابدین رحمته الله تحت (قوله حدیث الدجال) قال الرملي فی شرح المنهاج و یجری ذلک فی الو مکتب الشمس عند قوم مدّة اة قال فی امداد الفتاح قلت و کذلک یقدر لجمیع الأجال كالصوم و الزکوة و الحج و العدة و أجال البیح و السلم و الاجارة و ینظر ابتداء الیوم فیقدر کل فصل من الفصول الاربعة بحسب ما یکون کل یوم من الزیادة و النقص کذا فی کتب الاثمة الشافعية و نحن نقل عملہ اذ اصل التقدير مقول به اجماعاً فی الصلوات اة (و بعد اسطر) و فی هذا الحدیث ان لیلة طلوعها من مغربها تطول بقدر ثلاث لیال لکن ذلک لا یعرف الا بعد مضیها لاجامها علی الناس فلیقاس ما مرّ انه یلزم قضاء الخمس لان الزائد لیلتان فیقدر ان عن یوم و لیلة و واجبهما الخمس.

و قال ایضاً تحت قوله فقد الامر ان (تتمه) لم ار من تعرض عنه عندنا حکم صومهم فیما اذا کان یطلع الفجر عندهم کما تغیب الشمس او بعدة بزمان لا یقدر فیہ الصائم علی اکل ما یقیم بنیته و لا ممکن ان یقال بوجوب الالة الصوم علیهم لانه یؤدی الی الهلاک فان قلنا بوجوب الصوم یلزم القول بالتقدير و هل یقدر لیهما باقرب البلاد الیهما کما قاله الشافعية هذا ایضاً امر یقدر لهما بما یسع الاکل و الشرب امر یجب علیهم القضاء فقط دون الاداء کل محتمل فلیتمأمل. (رد المحتار ج ۱ ص ۳۳۹)

له دعو عبرتونو څخه ثابته شوه چه د مغرب په طرف لمونځکی سړی که جسر به په ختور و بشور ساعتونو کنبی بنځه لمونځونه پخپلو وختونو کنبی اد کولی سواي نو هر لمونځ دی د خپل و حب

به د خلدو سرد ادا کړی او که چیرته وړج دومره اوږده سی چه به څلور ولسو ساعتونو کسې د سحر لمونځونو وخت نه رالو نو په عامو ورځو کسې د لمانځه د وختونو سرمنځ دی د جلاوالي اندازه ولگوي او د هغه مطابق دی لمونځونه وکړی همدا حکم د روزي هم دی چ که چیرته د سهار له ختو ختو را واخله به څلور وشتو ساعتونو کسې لمر ډوبیدو نو له ډوبیدو وروسته دې افطار وکړی به کومو ملکونو کسې چه به مستغله سوکه ورځې دومره اوږدې شي چه به څلور ویشتنو ساعتونو کسې د کفایت به اندازه د خوراک او خټک وخت پیدا کړي نو په هغو کسې له ډوبیدو محکمي د افطار اجازه نشته نو په عارضي توگه شذ او نادر د یوې ورځې په اوږدوالي خو په ضریفه ولی سره به د دې اجازه نه وي البسی که چیرته په څلور ویشتنو ساعتونو کسې د ننه لمر ډوب نه شي د څلور ویشتنو ساعتونو ختو په دومره وخت کسې چه د ضرورت به اندازه خوراک او خټک وکولی شي نو افطار دې وکړي که چیرته د صبح صادق د ابتداء په وخت کسې هم په سفر کسې وو نو په هغه باندې روژه فرض نه ده وروسته دې بسا قضائي راوړي او که چیرته په دې وخت کسې مسافر نه وو نو روژه نول ورته فرض دي او چه د دومره اوږدې روزې برداشت و نه لری نو سفر ورته ناجائز دی

کوم سړی چه د مشرق خوا ته روان وي او د لمانځه وختونه پرې تیريږي نو په دغو وختونو کسې به لمونځونه ادا کوی او روژه به تر لمر ډوبیدو وروسته ماتوي ختو چه روژه د سهار له را ختو ختو تر لمر ډوبیدو پورې امساک به وپل کړي

قال في التنوير هو امساک عن المفطرات حقيقة او حکماً في وقت مخصوص وفي الشرح وهو اليوم وفي الحاشية ای اليوم الشرعي من طلوع الفجر الى الغروب. (رد المحتار ج ۲، ص ۸۸)

فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ربيع الاول ۱۳۸۶ هجري

په سفر کسې د ستونو د ادا کولو حکم

سوال آیا د مسافر لږه د روایتو مؤکدو، ستونو پرېښودل جائز دي؟ بینوا توجروا
الجواب باسم علم الصواب د بېرې په صورت کسې د سهار له ستونو پرته د نورو ستونو پرېښودل جائز دی د اطمینان او آرام په حالت کسې د مؤکدو ستونو ادا کول ضروري دي له بسی کره څخه به سفر کسې د ستونو ادا کول نایب دی (اعلاء السنن ج ۱، ص ۱۱۳)

وقال في العلائیه ویائی المسافران کان فی حال امن وقرار و الا بان کان فی خوف وقرار لا یائی بها هو المختار لانه ترك العذر تمجیدیس، قيل الاسنة الشجر. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۲)

د ښار له حدودو څخه په وتلو باندې د قصر حکم شروع کېږي

سوال د سفر حکم له کومه ځايه شروع کېږي؟ آیا له خپل کلي څخه په وتو باندې او که د ښار له پولې آبادۍ څخه تر وتلو وروسته شروع کېږي؟

په سړي له دویم نمبر کورنګي څخه په سفر روانېږي آیا په سټي سټیشن باندې به د قصر لمونځ کوي او که نه؟ او همدارنګه چه بیرته راځي نو په لاندې سټیشن باندې به قصر کوي او که نه په دې حال کې چې چه دویم نمبر کورنګي ته تر رسیدو پورې د لمنځه وخت ختمېږي؟ په وضاحت سره نې بیان کړئ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ښار له کومې خوا څخه چه د سفر په نیت ووځي د هغې خوا له مکونو څخه په وتلو باندې د قصر حکم شروع کېږي. له مکونو څخه مراد آباد مکانونه دي. غیر آباد او کنډوالې او اعتبار نه لري همدارنګه د بیرته راتلو په وخت کې چې د مکونو په حدودو کې په داخلیدو باندې د قصر حکم ختمېږي مکانونه که پاڅه وي یا کچه یا له ښار سره لګیدلي د لوڅو او داسې نورو څیرې وي بلکه له څېړنو څخه وروسته له هغو سره لګیدلی کلی هم د همدې ښار په حکم کېږي راځي

که چېرته د ښار د فناء د ښار ضروریات لکه قبرستان. د منډې ترې او د گندګیو او داسې نورو لپاره د ټاکل شوی میدان تر منځ که چېرته زرعي او کرنې زمکه حائله نه وي او له عمارتونو څخه د غلوه په اندازه (۱۶/۱۹ متر) څخه په کمې فاصلې باندې وي نو د ښار له فناء څخه به هم تر نږدې وروسته به د قصر حکم وي البته تر داسې فناء وروسته له هغې سره لګیدلی کلی اعتبار نه لري د ښار په فناء کې چې د جمعې د صحت لپاره عدم المزراع او د غلوه اندازه شرط نه ده. یواځې د قصر د حکم لپاره دا شرط په شامي باب المسافر کې چې د غلوه د اندازه له عدم اعتبار څخه مقصد دا دی چه پخپله فناء د غلوه په قدر سره مقید نه وي له ښار څخه جلا والی په اندازه د غلوه معتبر دی

که چېرته د ښار د سفر د طرف مکانونه پای ته ورسیدل لیکن د لارې له کومې یوې خوا څخه نږدې کوم کلی دې خوا ته را رسیدلی وي نو هغه اعتبار نه لري. البته که د لارې دواړو خواوو ته دا ټول باندې وي نو د هغو له محاذات څخه تر وتلو وروسته به د قصر حکم وي

د کراچۍ آبادي (عمار تونه) غالباً تر پېړي استیشن پورې رسېدلي دي. په سټي استیشن او لاندې سټیشن باندې به هر صورت کې چې قصر جائز نه دی بلکه پوره لمونځ به کېږي و هذا المخلص

کومه آبادي چه له ښار سره لگیدلي نه وي هغه مستقله ده

سوال سو سړی له لاهور څخه لرې په پنځلس میله مضافاتو کښې اوسېږي د ده د کور په جنور میله مسافه کښې د بسونو د درېدو ځای دی اوس دی نه له کوم ځای څخه مسافر گڼل کېږي له لومړي استیشن څخه او که له دویم څخه؟ آبادي پرله پسې یو دویم استیشن پورې لگېدلې دي او که چېرې آبادی بنده هم شي نو د دې ځای په عرف او عادت کښې دا ځای په لاهور کښې شمېرل کېږي نو بیا به څه حکم وي؟ یعنې د سفر او اقامت حکم به د ضلع په اعتبار سره وي او که د کلي او کورونو په اعتبار سره. یعنې په کوم کلي کښې چه دی اوسېږي؟ پټنوا یو جوړو.

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته له دې کلي څخه تر ښار پورې پرله پسې آبادی نه وي بلکه د غلوه په اندازه ۱۲۶/۱۹ متره. یا له دې څخه زیاته خلا (خالي ځای) وي. یا په منځ کښې زرعي زمکې وي نو دا ځانته مستقله آبادي گڼل کېږي د دې آبادی له کورونو څخه په وتلو باندې د قصر حکم شروع کېږي او که چیرته له ښار سره لگیدلی وي اگر که د ښار له کچه کورونو یا د څپرو. لوڅو او داسې نورو سره متصل وي نو دا په ښار کښې داخل دی د دې لپاره د ښار له حدودو څخه د باندې په وتلو سره به مسافر گڼل کېږي

ستیشن د بسونو د درېدلو ځای، که چیرته له ښار سره لگیدلی وي یعنې په منځ کښې زرعي زمکه یا ۱۲۶/۱۹ متره، خالي ځای نه وي نو په دې باندې د قصر حکم نشته

قال ابن عابدین رحمته الله عليه تحت (قوله من خرج من عمارة موضع اقامته) وأشار الى انه يشترط مفارقة ما كان من توابع موضع الإقامة كريض المصرو وهو ما حول المدينة من بيوت ومساكن فإنه في حكم المصرو وكذا القرى المتصلة بالريض في صحيح. (وبعد سطر) وأما الفناء وهو المكان المعد لمصالح البلد كركض الدواب ودفن الموتى والقاء التراب فإن اتصل بالمصرو اعتبر مجاوزته وإن انفصل بفلوة أو مزرعة فلا. (الى قوله) والقرية المتصلة بالفناء دون الريض لا تعتبر مجاوزة لها على الصحيح كما في شرح المدينة. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۲)

د فقهې په عبارتونو کښې د آبادی د اتصال هېڅ معیار مې تر نظر تیر نه شو. په ظاهره د دی مدار په ظهري رؤیت باندې دی یعنې چه په کتلو سره اتصال پېوست والی، په نظر راشی لکن د زرعي زمکو د غلوه اندازه خلا په هر صورت کښې د انقطاع سلوالي موجب دی ځکه چه د مصر فناء د جمعې د صحت لپاره اگر که مطلق د مصر ښار، په حکم کښې دی لکن د قصر په حکم کښې د زرعي زمکې او په قدر د غلوه موجود والی له ښار سره د لگیدلو مانع دی حالانکه فناء د ښار له معنفو څخه دی نو به مستقل کلي کښې خو نه دا جلا والی به طریقه ولې سره د ناحق د ښار سره د لگیدلو مانع وی البسه د مذکور جلا والی سر څنگ که چېرې په عام عرف و

بدون کسی دوه ځایونه د بوه ښار دوه کلي بلل کیدل نو حکم به ئې بیا د بوه وي د ریل گاهي
سپستن د ښار په فناء کښې داخل دی فقط والله تعالی اعلم. ۱۸ ذی الحجة ۱۳۸۸ هجري

په بندرگاه باندې د قصر د حکم تفصیل

سوال زموږ ښار د دریا په څنډې باندې پروت دی. فاصله ئې تقریباً له پنځوسو گزونو څخه
زياته ده او په دریاب کښې کښتۍ تقریباً له سلو څخه تر درې سوه گزونو په فاصلې باندې د
وبو د لږ ژوروالي له وجې درېږي دا له مخکښینۍ زمانې څخه مشهوره بندرگاه ده آیا له دې
بندرگاه څخه د قصر حکم شروع کیږي او که نه؟ بیا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بندرگاه د ښار فناء ده. حکم ئې دا ده چه له ښار څخه یو سل
پنځوس گزه - ۱۳۶/۱۱ مترو څخه په کمې فاصلې باندې وي او په منځ کښې د کرنې زمکه نه وي نو د
قصر حکم به شروع کیږي پس د دې بندرگاه مخې ته د دریاب په کناره یا څنډې باندې که چیرته
کومه بادي وي او هغه له ښار څخه پنځوس گزه او له دې بندرگاه څخه په سل گزه کښې وي. په
منځ کښې ۱۳۶/۱۱ متره خلا نه وي د دې لپاره دا د ښار په حکم کښې دی او که چیرته د دریاب په
کناري باندې کوم کور یا بادي په همدې طرف نه وي نو له ښار څخه د ۱۳۶/۱۱ متره د خلا د
موجودوالي له وجې دلته د قصر حکم دی **قال فی الشامیه واما الفناء وهو الموضع المعد لمصالح البلد**
کرکض الدواب ودفن الموتى والقاء التراب فان اتصل بالمصر اعتبر مجاوزته وان انفصل بغلوة او مزرعة فلا.

(ردالمحتار ج ۱ ص ۴۲) فقط والله تعالی اعلم ۱۶ رمضان ۱۳۹۱ هجري

د آبادۍ د اتصال (سره لگیدلو) معیار

سوال پنجگور یو تحصیل یعنی ولسوالي ده چه دولس علاقې لري دا ځایونه له بوه او بل
څخه یو سل. یو نیم میل. دوه میله په فاصلې باندې واقع دي هر یو ځای پوره پوره آبادۍ لري په
کومې رقبې کسی چه د ځایونه سرته دي هغو ټولو به د سنجگور علاقې وائي د پورتنی بیان لاندې
به لاندې سوالونو ځوابونه چه وي؟

۱ کوم سړی چه سفر کول وغوړي نو آب هغه د خپل کله له بادي څخه چه ووځي نو مسافر بلل
کيږي او که نه بولو کله چه تر سره و ورسه؟

۲ چه کله له سفر چه سره رسي نو آب خپل کښې به به وې ~~د سره~~ سره مقصد گرځي او که
مقصد سنجگور به به د خپله ورسه؟

۳ نه به د یو سړی د سېو ورجو به ست سره سنجگور به راغی نسکې کله به یو کلي او کله به

مل کلی کنی اوسری آ داسی سری به قصر کوی او که پوره لمونخ به کوی "سوا سو حروا"
الجواب باسم ملهم الصواب د دوه کلو بر منخ د زرعی زمکي موجود والی با به اندازه د علوه
 ۳۶/۱۱ "سره د جلا والی علامه ده سره له دې که چیرته دواړه کلی با خابونه په عام عرف او عادت
 کبی د یوه ښار دوه کلي گڼل کیدل نو د مذکوره جلا والی تر څنگ دواړه خابونه په حکم کښي یو
 گڼل کړي

په سوال کسې د مذکوره تفصیل څخه ثابتېږي چه هر یو ځای مستقل ځای دی او پنځگور په
 دغو ټولو خابونو باندې مشتمل د دې علاقې نوم دی لهدا د سفر په سل و سې او اقامت کښي
 به هر یو ځای جلا شمیرل کیږي که چیرته که تر کومه په یوه ځای کښي د پنځلسو سو د پې کدو
 نسب وي او یواځې د ورځې نورو خابونو ته ځي نو مقیم به وي او که نه نو مقیم به نه وي

لفظونه تعالی اعلم ۲۸ جمادی الآخر ۱۳۹۶ هجری

صرف د زمکې په موجود والي سره کوم ځای وطن نه جوړېږي

سوال یو سړی د درسانو چهنو (د کوم کلي نوم) اوسیدونکی دی او پرته له اهل او عیال څخه
 یواځې زمکه ئې په لسیله کښي ده له درسانو چهنو څخه تر لسیله پورې د دوه او یا میلونو
 فاصله ده اوس نوموړی سړی له درسانو چهنو څخه کراچی ته کوم چه دوه ویشت میله مسافه ده
 راځي او د څه وخت په پاتې کیدو سره بیا لسیلې ته ځي کوم چه له کراچی څخه پنځوس میله
 مسافې باندې پرته ده نو آیا دا سړی به تر کراچی پورې مقیم گڼل کیږي په داسې حال کښي چه نه
 پیل څخه ئې اراده لسیلې ته د تللو وه او بیا لسیلې ته تر تللو وروسته هلته د زمکې د درلودلو
 له وجې مقیم گڼل کیږي او که مسافر؟ بینوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب دا سړی لسیلې ته د تلو په نیت سره له درسانو چهنو څخه په رڼ
 وتلو مسافر ښو به کراچی کسې به قصر کښی او په لسیله کښي به هم مسافر وی او د زمکې نه
 وجې به مقیم نه گڼل کړي

قال فی شرح التنبیخ الوط الاصل هو موطن ولادته و تأمله او توطنه. (رد المحتار ج ۱ ص ۷۷)

لفظونه تعالی اعلم ۸ رمضان ۱۳۸۸ هجری

په وطن اصلي کښي یواځې د زمکې په پاتې کیدو سره وطن نه پاتې کیږي

سوال زه پلار په یوه ځای کښي زمکه و ځسنه او هڅه مسافه و سینه غوره کړه په دی
 وخت کښي بالغ وه لیکن د خپل پلار نه کښي کسې وه د دی سره هم هغه ځای حسن صو
 وخت کښي وروسته د ملاقات مو کړی. به سینه کښي به محفلو جوړو کښي به حسن ه

عبدال سره پاتې شوم لیکن له دغو څخه په یوه ځای کښې هم ما د وطن اصلي د جوړولو سبب و نه کړ بالاخره کراچی ته په رسیدو باندې مې دا خپل اصلي وطن وگرځوله اوس په مخکښیني وطن اصلي کښې مې یواځې زمکه ده کومه چه والد صاحب مې پخپل ژوند کښې ما نه هېه کړې وه پرته له دې څخه والد صاحب او نور وروڼه او خويندې مې هم هلته مقيم دي په دې صورت کښې آیا هغه ځای زما لپاره وطن اصلي پاتې شوی دی او که نه؟ چه هلته لاړ شم نو قصر به کوم او که پوره لمونځ به کوم؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د کراچی په اصلي وطن جوړولو سره مخکښیني وطن اصلي باطل شو یواځې د زمکې په پاتې کیدو سره هغه وطن نه پاتې کیږي

قال شارح التنوير الوطن الاصل هو موطن ولادته وتأهله او توطئه يبطل عملة اذا الم يبق له بالاول اهل وفي الشامية عن شرح المدينة ولو كان له اهل ببلدين فايتهما دخلها صار مقما فان ماتت زوجته في احدهما وبقي له فيها دور وعقار قيل لا يبقى وطناله اذا المعتبر اهل حون الدار كما لو تأهل ببلدة واستقرت سكناله وبقي له فيها دار وقيل تبقى اه وفيها (قوله اذا الم يبق له بالاول اهل) اي وان بقي له فيه عقار قال في النهرو ولو نقل اهله ومناعه وله دور في البلد لا تبقى وطناله وقيل تبقى كذا في المحيط وغيره. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۲) فقط و

له تعالی اعلم ۸ رمضان ۱۳۸۸ هجری

که چیرته تابع ته د متبوع د اقامت نیت معلوم نه وي نو څه حکم لري

سوال یوه سړي مسافرانته لمونځ ادا کړ. د لمونځ په حالت کښې ئې اراده وکړه چه اوس به زه تر پنځلسو ورځو پورې دلته اوسېږم د دې لپاره ئې خپل شروع کړی لمونځ په پوره کولو سره فارغ شو د ده موټر چلونکي (موټروان) ته دا معلومات نه وو چه مالک مې د اقامت نیت کړی دی او تر لمونځه وروسته ئې ورته وویل نو آیا موټروان به دا دوه رکعتونه دوباره څلور ادا کوي او که په راتلونکي کښې به څلور رکعتونه کوي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ملازم یا نوکر د حرم خو سړي د مالک د نیت معلومات نه وي تر هغه وخته پورې به قصر کوي لهذا د موټروان د دوه رکعتونه صحیح دي. راتلونکي لمونځونه به پوره کوي سره له دې که حیرته دا لمونځ هم بیرته را وگرځوي سر غېږده

قال في شرح التنوير ولا بد من علم التابع بنية المتبوع فلو نوى المتبوع الاقامة ولم يعلم التابع فهو مسافر حتى يعلم على الاصح وفي الغمض وبه يفهم كما في المحيط كذا في الفتوح وهو ظاهر الرواية كما في الخلاصة بحر. يلزمه الامام كالعزل الحكم اي يموت الموكل وهو الاحوط كما في الفتوح وهو ظاهر الرواية كما في الخلاصة بحر.

(ردالمحتار ج ۱ ص ۴۵)

که چیرته دوی دواړه په جماعت سره لمونځ کړی وای او مالک امام جوړ شوی وای نو د جماعت ثواب به هم ورکړ شوی وای او د موپروان په لمانځه کښې به هم کوم اشکال نه وای پیدا شوی

لفظولله تعالیٰ اعلم

۸ رمضان ۱۳۸۸ هجری

د مسافر لپاره سهواً د پوره لمانځه نیت کولو حکم

سوال په سفر کښې د قصر په خای یوه مسافر د پوره لمانځه نیت وکړ یا نې په کور کښې د پوره لمانځه په خای سهواً نې د مسافرانو لمانځه نیت وکړ نو داسې سړی څه باید وکړي؟ آیا په لمانځه کښې د ننه په خپل نیت صحیح کوي او که څنگه؟ بښوا توجروا

الجواب په لمانځه کښې د ننه دې د خپل نیت تصحیح وکړي لیکن په ژبې سره به د نیت الفاظ نه ادا کوي په زړه زړه کښې دي نیت وکړي

لفظولله تعالیٰ اعلم ۲۲ ذی قعدة ۱۳۸۸ هجری

د مسافر لپاره سهواً د پوره لمونځ کولو حکم

سوال مسافر په هیږه سره د دوه رکعت په خای څلور رکعت ادا کړل اوس که چیرته په منځ کښې قعدة وکړي یا و نه کړي نو په دواړو صورتونو کښې نې لمونځ کیږي او که نه؟ که چیرته نې قعدة کړي وي نو په سجده سهو سره نې لمونځ صحیح کیږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته نې اوله قعدة کړي وي نو په سجده سهو سره نې لمونځ کیږي او که نه نو نه کیږي قال فی التنبییر فلو اتم مسافر ان قعد فی الاولی تم فرضه واسام و ما زاد نفل وان لم یقعد بطل فرضه. (ردالمحتار ج ۱ ص ۴۰)

که چیرته د دریم رکعت تر سجده مخکښې ور په زړه شي نو را و دې گرځي او که نه په لمونځ به نې واجب الاعاده وي

لفظولله تعالیٰ اعلم

۱۴ جمادی الاخره ۱۳۹۳ هجری

چه په سفر کښې په قصد سره قصر و نه کړي نو توبه

او د لمانځه بیرته راگرځول پرې واجب دي

سوال که چیرته یو څوک په سفر کښې په قصد سره قصر و نه کړي بلکه پوره لمونځ ادا کړي نو د داسې سړی حکم څه دی؟ آیا لمونځ نې کیږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب په مسافر باندې قصر واجب دی. نوموړی به قصداً د واجبو په پرېښودو سره گنهگار وي له دې امله به ده باندې توبه او د لمانځه سرته رگرځول سړی واجب دي

لفظولله تعالیٰ اعلم

۱۴ جمادی الثاني ۱۳۹۳ هجری

د جنگي قيديانو لپاره د قصر حکم

سوال مودودي صاحب ليکلي دي چه چه د دې حضراتو په قيد کښې قيام بې له ارادې او غير اختياري دى د دې لپاره دوى به قصر لمونځونه کوي سنت به پوره ادا کوي، په کوم ځاى کښې چه قيام پخپل نيت او ارادې سره نه وي هلته همدا حم دى په دې باندې د اکثره فقهاوو او محدثينو اتفاق دى چه په کوم ځاى باندې يو سړى د مجبورولو له مخې پاتې شي او هر وخت نې دا نيت وي چه دا خنډ له منځه لاړ شي نو انشاء الله بېرته به ځم نو هلته چه نوموړى څومره موده پاتې شي لمونځ به قصر کوي حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما په يوه ځاى کښې د واوړې له امله تر شپږو مياشتو پورې پاتې شو او لمونځونه به نې مسافرانه کول په جنگي حالاتو کښې ځينې صحابه کرام به په ځينو ځايونو کښې په پاتې کيدلو باندې مجبوره کيدل حضرت انس تر دوه کلونو پورې په شام کښې بند پاتې وو او قصر به نې کاوه جمعه په داسې چا باندې واجبه نه ده که نې ادا کړي نو ثواب به ورکول کيږي

په تفهيم القرآن کښې نې هم همداسې ليکلي دي. د دې برعکس تاسو د پوره لمونځ کولو فتوى ورکړې ده له دې څخه دا نه څرگنديږي چه آب دا حکم قيديانو ته هم متوجه کيږي؟ حالات داسې دي چه مونږ په عملي توگه د يوه محبس په حويلۍ يا جرديوالي کښې بند يو چيرته چه شا او خوا ييرى ده له دې امله د مهربانۍ له مخې د حنفى فقهې مطابق په دې مسئلې باندې لږ په تفصيل سره رڼا واچوئ چه فتوى څه ده؟ تر اوسه پورې چونکه زه لمونځونه ورکوم، ټول په ما پسې پوره لمونځونه کوي، دا مې د زيات اطمینان د حاصلونو لپاره وليکل

الجواب باسم ملهم الصواب د لمانځه د قصر او اتمام دارومدار په اختياري او اضطراري اقامت باندې نه دى بلکه تر پنځلسو ورځو پورې د اقامت په تيقن او نه تيقن باندې دى لکه څرنگه چه د بنځې، غلام او قيدي اقامت اختياري نه وي بلکه د خاوند او مالک د اقامت تابع او غير اختياري وي سره له دې چه کله هغوى ته تر پنځلسو ورځو پورې د خاوند او مالک يا مولى د اقامت معلومات وشي نو په هغوى باندې پوره لمونځ ضروري دى د مودودي صاحب په ليکنه کښې چه کومې حو لي نقل شوي دي په هغو ټولو کښې قصر په دې بناء باندې نه دى چه اقامت غير اختياري وو بلکه په دې بناء باندې دى چه تر پنځلسو ورځو پورې د اقامت يا پاتې کېدو يقين نه وو هغه دنابوهمۍ له وجې غلط بوه شوى دى او خپل فاسد گومان نې د اکثره فقهاوو او محدثينو ځوانه منسوب کړى دى الله تعالې دى هغه به د علمووو ځوان ته د رجوع او پيرته له علم څخه د اجتهاد د سوق په ځاى به (فَسَلُّوا أَهْلَ الدِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) باندې د عمل کولو هدايت وکړى لښه دا چه جنگي قيديانو به که چيرته له دې څخه غائب گومان وسى چه تر پنځلسو ورځو

پورې په همدې ځای باندې ساتل کيږو نو به هغو باندې اتمام ضروري دی او قصر ورته جائز نه دی
او د جمعې لمونځونه هم کولی شي فقط لله تعالى اعلم ۸ هوال ۱۳۹۲ هجري

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال له ډېر اوږده انتظاره وروسته دوه ورځې مخکښې ستاسو په شوال کښې لېکل شوی
لیک د قصر د لمانځه په اړوند عین په هغه ورځ را ورسید په داسې حال کښې چې مولانا مفتی
اعظم محمد شفیع صاحب او د جامعۍ اشرافیه لاهور څخه د راغلې فتوی مطابق دلته د قصر لمونځ
شروع شوی وو په ذاتي توګه ستاسو استدلال مې خوښ شو او د احتیاط له مخې مې د قصر
لمانځه په کولو سره جلا پوره لمونځ کاوه لیکن د مقتدیانو په اصرار باندې مې یواځې په قصر
لمانځه باندې اکتفاء وکړه

الجواب باسم ملهم الصواب : ۵ جنوري لیکنه دوه ورځې کيږي چې را ورسیده، د تیلیفون په
ذریعې سره د قصر د اړوندې فتوی په متعلق پوښتنه وکړه نو هغه ځواب ئې راکړ کوم چې ما لیکلی
وو یعنې که چیرته پنځلس ورځې په یوه ځای باندې د پاتې کیدلو یقین نه وي نو قصر لمونځ دې
وشي ما ته په دې باندې تعجب راغی چې له دې څخه تاسو څه ډول د اتمام حکم گڼلی دی؟ د دې
لپاره ما له هغو څخه د فتوی نقل راوغوښت او و مې لیدل چې په هغې کښې دا عبارت دی
"کوم پاکستانی مسلمانان چې د هندوستان په بنديځانو کښې دي که چیرته هغوی ته دا
معلومات نه وي چې کله به له دې ځای څخه خلاصیږو یا کله له یوه کیمپ څخه بل کیمپ ته نقل
کيږو نو د هغو د اقامت نیت معتبر نه دی هغوی به پرله پسې کورونو ته تر رسیدو پورې له قید
څخه په خلاصیدو سره یه کوم ښار یا کلي کښې تر پنځلسو ورځو پورې پخپل اختیار سره تر کار
کولو پورې به د تل لپاره مسافر پاتې وي

وفي نسخة القاضي الامام العبد اذا خرج مع مولاة ولا يعلم سبر المولى فانه يسأله ان اخبره ان مسيرته مدة
السفر صلى صلوة المسافرين وان كان دون ذلك صلى صلوة الإقامة وان لم يخبره بذلك ان كان مقيماً قبل ذلك
صلى صلوة الإقامة وان كان مسافراً قبل صلى صلوة الحاضرين كذا في الخلاصة الخ وفي المحيط مسلم امرة العدو
ان كان مسيرة العدو ثلاثة ايام يقصر وان كان دون ذلك يتم وان لم يعلم يسأل كما مر في العهد (البحر الرائق
ج ۲ ص ۱۵۰)

د مذکوره فتوی عبارت له اداء مراد څخه قاصر دی د دی مبادر مطلب هغه دی کوم چې تاسو
پرې پوه شوي یی یعنې چې کله د خلاصیدو د تاریخ هېڅ علم نه وي نو قصر به کړی نشکند
مطلب نه صحیح دی او نه د دارالعلوم د خوندانو مراد دی هغو د دې اعتراف هم کړی دی و د

هغوی د فتویٰ عربي عبارات هم د دې ثابتوونکي دي د هغوی مراد له دې څخه هغه دی چه پنځلس ورځې د پاتې کیدلو یقین نه وي نو قصر دې وشي. ما هغو ته هم دا ولیکل چه د عبارت ترمیم دې وکړي او مستفتي دې هم خبر کړي ترڅو چه د مراد په پوهیدلو کښې غلط فهمي را نه شي او لمونځونه ضائع نه شي.

حاصل دا دی چه په دې باندې د فتویٰ ټول خاوندان متفق دي چه په یوه ځای باندې د پنځلسو ورځو د پاتې کیدلو یقین وي نو پوره لمونځ دې وکړي او که نه وي نو قصر دې وکړي په دې کښې اختیار او نه اعتبار هیڅ دخل نه لري البته په دې کښې د رایې اختلاف کیدلی شي چه د حالاتو له مخي په یوه ځای باندې د پنځلسو ورځو اقامت متیقن دی او که نه؟ په دې کښې به په سیاسي حالاتو باندې د بصیرت درلودونکو رایې ته به اعتبار ورکول کیږي که چیرته د هغوی غالب گومان دا وي چه تر پنځلسو ورځو مخکښې د خلاصیدو یا له یوه ځای څخه بل ځای ته د نقل کیدلو توقع نه وي نو اتمام به فرض وي او که نه نو قصر دې کوي.

فقط والله تعالى اعلم

۲۸ ذی الحجة ۱۳۹۲ هجری

په مقيم پسې چه د مسافر مقتدي لمونځ فاسد شي

نو دوه رکعت به گرځوي

سوال یوه مسافر په مقيم امام پسې لمونځ شروع کړ او په دریم رکعت کښې ورسره یو ځای شو او له امام سره ئې یو ځای سلام و اراوه تر دې وروسته دا پته ورته ولگیده چه د امام د متابعت له وجې په ده باندې څلور رکعت فرض وو. اوس دې نوموړی د لمانځه د بیرته را گرځولو په وخت کښې دوه رکعت را وگرځوي او که څلور؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دوه رکعت دې را وگرځوي

قال فی العلائیه واما اقتداء المسافر بالمقیم فیصح فی الوقت ویتم لا بعدة فیما یتغیر و فی الشامیه تحت (قوله فیصح فی الوقت ویتم) ای سواء بقی الوقت او خرج قبل اتمامها لتغیر فرضه بالتبعیة لاتصال التغیر بها لسبب وهو الوقت ولو افسده صلی رکعتین لزوال التغیر بخلاف ما لو اقتدی به متعطلا حیث یصن اربعاً اذا افسده لانه التزامه بصلوة الامام. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۱) فقط والله تعالى اعلم

۱۶ جمادی الاول ۱۳۹۶ هجری

د لمانځه په دوران کښې د وخت تر وتلو وروسته د اقامت د نیت حکم

سوال زید په سفر کسی وو او د امر له دوسو لږ مخکښی نی د مازد بگر لمونځ شروع کړ

لیکن دوه رکعتہ نہی لا پوره کړي نه وو چه لمر د ووب شو و نه لمانځه کسې د تنه دتنه نهی به همدې
ښار کښې د اقامت نیت وکړ نو آبا دا لمونځ به همدا دوه رکعتہ پوره کوي او که څلور به پوره
کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د لمر تر دویدو مخکښې د اقامت نیت وکړي نو پوره
لمونځ دې وکړي او که چیرته د لمر تر دویدو وروسته د اقامت نیت وکړي نو قصر دې وکړي
قال فی شرح التعویز اوینوی ولوی الصلوة اذا لم یخرج وقتها و فی الحاشیة ای قبل ان یدعی الاقامة لانه اذا
نواها بعد صلوة رکعة ثم خرج الوقت تحول فرضه الى الاربع اما لو خرج الوقت وهو فيها لم نؤی الاقامة فلا
یتحول فی تلك الصلوة کما فی البحر عن الخلاصة. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۷)

وروسته د (صلوة رکعة) احترازي قيد نه دی بلکه د شافعي رحمه الله له قول څخه احتراز ترې
مقصود دی د هغه په نزد یو رکعت په وخت کښې د تنه په ادا کولو سره پوره لمونځ اداء دی د دې
لپاره د وخت تر وتلو وروسته هم د اقامت نیت باید معتبر وي لیکن د احنافو په نزد د راجع قول
له مخې د وخت په منځ کښې اداء شوې برخه اداء ده او یانې برخه قضاء ده لهذا تر وخت وروسته د
اقامت نیت معتبر نه دی

ولو بعد صلوة رکعة قال فی العلائیه و بالتحریمه فقط بالوقت یكون اداء عندنا و برکعة عند الشافعي و فی
الشامیة و ما ذکره من انه بالتحریمه یكون اداء عندنا هو ما جزم به فی التحریر و ذکر شارحه انه المشهور عند
الحنفیة ثم نقل عن المحيط ان ما فی الوقت اداء و الباقی قضاء (رد المحتار ج ۱، ص ۶۷) و فیها فی بیان فاقد
وقت العشاء المنقول عن المحيط و غیره ان الصلوة الواقع بعضها فی الوقت و بعضها خارجه یسمى ما وقع منها فی
الوقت اداء و ما وقع خارجه یمسى قضاء اعتبار الكل جزء بزمانه فافهم. (رد المحتار ج ۱، ص ۳۶) و قال
العلامة الطحطاوی معزی الشرح العلای للملتقی لو ادرك رکعة من غیر الفجر فی الوقت ثم خرج الوقت هل
تكون هذه الصلوة اداء او قضاء او ما فی الوقت اداء و ما بعده قضاء اقوال اصحابها اولها و تظهر الثمرة فی نية
المسافر الاقامة و قیداً بغیر الفجر لان فیہ تبطل بطلو الشمس و قیدناً برکعة لان ما دونها یكون قضاء قاله
البهنسی و تلمیذه الباقی لیکن نقلت فی شرح المنار من بحث الاداء عن ابن نجیم معزی التحریر انه بالتحریمه
فی الوقت یكون اداء عندنا و برکعة عند الشافعي رضی الله تعالی عنه. (طحاوی علی الدرر ج ۱، ص ۲۰۲)

د مسافر په باب کښې به یولو کتونونو کسې درېه قول یعنی (ما فی الوقت اداء و ما بعده قضا)

په هوائي جهاز (طيارې) كښې د قصر مسافت

سوال يوه ملك ته چه د سفر كولو درې لارې وي. لومړې د وچې لار، دويم د درياب لاره او دريم د وچې ليكن غرنۍ لاره ده د وچې په لارې باندې. د وچې په لار باندې درې ورځې لگېږي او د غرنۍ لارې هم همدا حال دی ليكن د درياب په لارې دوه ورځې لگېږي چه كله زېد سفر كول غواړي نو د درياب په لارې باندې د هغه لپاره قصر كول صحيح دي او كه نه؟ او كه صحيح نه وي نو بيا چه كله په هوائي جهاز با طيارې باندې سفر كوي نو په دې كښې خو به په طريقه اولۍ سره قصر كول صحيح نه وي په دې باره كښې د (مستغصل الحقائق شرح كنز الدقائق) عبارت ملاحظه كړئ (حقى لو كان الموضع طريقا ن احدهما فى البحر والاخر فى البر او فى الجبل بحيف لو سار فى البر قطع فى ثلاثة ايام ولو سار فى البحر قطع فى اقل من ذلك باعتدال الرىح او كان بحيف لو سار فى البر قطع فى اقل من ثلاثة ايام ولو سار فى الجبل قطع فى ثلاثة ايام لمكان الصعود والنزول فان سار فى البر قصر وان سار فى البحر لا. وكذلك الجبل كذا فى المنابع وغيره). (ص ۴۵۲) بېنوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : كه چيرته د درياب د لارې په غوره كولو سره د دوه ورځو مسافت جوړېږي نو په دې لاره كښې به قصر كول صحيح نه وي هوائي جهاز به دې باندې قياس كول صحيح نه دي ځكه چه د قصر اصل مدار په وچه يا لمد كښې په معتدل سير امنځنى تك سره د دريو ورځو مسافه وي كه چيرته همدومره مسافه د تيزې سورلۍ په ذريعې سره زړطى شي نو سا به هم قصر واجب وي قال فى العلائمة حتى لو اسرع فوصل فى يومين قصر. وفى الشامية اى الى مكافئته ثلاثة ايام بالسير المعتاد بحر. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۲۵)

له دې امله هوائي جهاز د وچې لارې په محاذاتو باندې پرواز كوي نو په معتدل سير سره د دريو ورځو د مسافت له وجې به قصر واجب وي او كه چيرته ئې پرواز د درياب د لارې په محاذاتو وي نو ب قصر جائز نه دی فقط والله تعالى اعلم ۸ رمضان المبارك ۱۳۹۶ هجرى

مسافر مسبوق دې په مقيم امام پسي پوره لمونځ كوي

سوال د مقيم امام مسبوق مسافر مقتدى ته خپل پاتې لمونځ د قصر په حساب سره ادا كوي و كه د امام د افتداء له وجې به پوره څلور ركعنه دا كوي بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لمونځ په استداء كښې د امام د متابعت له وجې به څلور ركعنه پوره د كوي فقط والله تعالى اعلم ۱۲ شعبان ۱۳۹۷ هجرى

مسافر مقتدي به په مقيم امام پسي د څلورو رځتونو نيت کوي

سوال په څلور رځتيزه لمانځه کښې به مسافر مقتدي په مقيم امام پسي د څو رځتونو نيت تړي؟ يعنې د نيت د کولو په وخت کښې به څلور يادوي او که دوه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د امام د متابعت له وجې د مقتدي هم څلور رځته فرض دي د دې لپاره به د څلورو رځتونو نيت تړي

فقط والله تعالى اعلم ۲ جمادى التالى ۱۳۹۸ هجرى

په بحري جنگي مشقونو (تمرينونو) کښې د قصر حکم

سوال د پاکستان بحري بېړۍ چه کله د جنگي مشقونو لپاره په سمندر کښې گشت کوي نو کار کوونکي به ئې پوره لمونځونه کوي او که قصر؟ يوه ديني عالم پخپله دې بېړۍ ته وراغی، موقع ئې چه وليد او حالات ئې چه واوريدل نو د قصر لمانځه د ادا کولو فتوى ئې ورکړه ليکن د مدرسه عريبه نيو تاؤن له دار الافتاء څخه چه کله استفتاء وشوه نو هغو د پوره لمونځ کولو فتوى وليکله دا فتوى ستاسو حضور ته وړاندې کوم، تاسو ئې وگورئ او دا وليکئ چه کومه يوه فتوى صحيح ده؟ بينوا توجروا

سوال د پاک بحريه (پاکستان نيوي) بحري بېړئ چه کله په سمندر کښې د مختلفو جنگي مشقونو لپاره ځي نو آيا په هغو کښې به پوره لمونځونه کيږي او که قصر په داسې حال کښې چه د دغو بېړيو تفصيلي حالات په لاندې ډول دي

۱- د خوراک څښاک، اوسيدنې او د ژوندانه داسې نورو ټولو ضرورتونو کوم چه په عام کور کښې د يوه مقيم سړي لپاره مهيا وي په دې کښې هم ټول مهيا دي، بېړۍ اکثره له دوه ورځو څخه واخله تر اوه ورځو يا لسو ورځو پورې په پرله پسې توگه په سمندر کښې روانې وي کله کله له کراچۍ څخه يواځې په ديرش يا څلوېښت ميله باندې وي ليکن د ټول سفر له حساب په سلگونو ميلونه په يوه ورځ وهي او روانه وي مثلاً کله کله د دغو مشقونو په دوران کښې مشرق ته کله مغرب، شمال، او جنوب ته د ۲۵،۳۰ يا ۳۰ ميله قطر په دائره کښې د تنه گرځي را گرځي نو آيا دلته به د ټول سفر حساب کيږي او که له کراچۍ څخه د فاصلې حساب کيږي؟ بينوا توجروا

۲- يو ځل مثلاً دوى درې ميله شرعي ۴۸۰ ميله، له کراچۍ څخه لرې فاصله ووهله او بيا دوه درې ورځې نه دې خنډ په کمې فاصلې باندې وو او مختلفو خواوو ته روان وو نو آيا دلته به قصر وي و که نه؟

۳- بېړۍ يواځې د څو ساعتونو لپاره سمندر ته لاړه د کراچۍ له بندرگه څخه پورته اته څلوېښت يا پنځوس ميله په يوه طرف لاړه او بيا سېده بيرته بندرگاه ته راغله نو د دې حالت څه حکم دی؟

۴ سړی د خو ساعتونو لپاره له کراچۍ څخه روانه شوه بیا سیده سوې خوا ته بلکې محله جوړو ته په تاویدو سره نې له پنځوس میلونو څخه زیاته مسافه ووهله او همدارنگه په سره راتگ سره نې هم له پنځوسو میلونو څخه زیاته مسافه ووهله لکن په دې دوران کښې هېڅکله هم او په یوه ځای کښې هم له کراچۍ څخه په ۴۸ میله باندې واقع نه وه نو د دې په څه حکم وي؟

۵ له بندرگاه څخه بیرۍ د شلو یا پنځه وشتو میلونو په فاصلې باندې دوه درې ورځې متعونه کول بیا په درېمه یا څلورمه ورځ له ۴۸ میلونو څخه په زیاتې فاصلې باندې لاره بیا سرته راغله نو آيا وروسته ټول لمونځونه په بیرته راتگ سره تر بندرگاه پورې نه پوره دا کیږي او که قصر؟

۶ له کراچۍ څخه بیرۍ لاره او له پنځوسو یا زیاتو میلونو پورې د تللو اراده نې وه بیا په لاره کې خرابه سوه یا د کوم مصلحت پر بناء بیرته راغله نو آيا لمونځونه به پوره وي او که قصر؟

۷ ځینې وختونه د جنگي تمرینونو د مصلحتونو پر بناء پرته له څو کسانو کوم چه په دې کار یعنی د سمونو او فاصلو په معلومولو، باندې مامور وي هېچا ته هم نه ویل کیږي چه بیرۍ له بندرگاه څخه په دومره فاصلې باندې ده. نو آيا دا معلومول فرض دي په داسې حال کښې چه کومو کسانو ته معلومه وي هغوی په سختۍ سره منع کیږي چه چا ته مه وایئ نو آيا په داسې حالت کښې به پخپلې اندازې سره قصر او پوره لمونځونه کوي او که څنگه؟ برسيره پر دې د بحري سفر په باره کې له شرعي احکامو څخه مو خبر کړئ چه د څومره میلونو په مسافه باندې د قصر حکم دی؟ بیتواتو جروا

خواب له مدرسه دار العلوم نیو تاؤن څخه

۱ د تمرین په دوران کښې که چیرته بیرۍ د ۴۸ میلونو څخه د کمې فاصلې په قطر کښې مشرۍ، مغرب، جنوب او شمال ته گرځي را گرځي نو لمونځ به پوره ادا کیږي اگر که د ټول سفر په حسب سره نې په سگونو میلونه وهلې وي. چه تر څو پورې د کراچۍ له ساحل څخه ۴۸ میلې فاصله نه شي تر هغو پورې قصر نه کیږي

۲ چه کله مو ځل د کر حی له ساحل څخه نې ۴۸ میلې سفر کړی وي او د سفر د شروع کولو په وخت کسی د اته څلوېښت مسو ب له دی څخه د ریاسو اراده هم وه نو په دې صورت کې له دې مسو څخه وروسته بر سره راغلو پورې قصر کیږي

۳ قصر کیږي

۴ پوره لمونځ ادا کیږي

۵ که حیریه د سفر د شروع کولو په وخت کسی له څلوېښت میلې له دی څخه د ریاسې مسافې ته نې یو له شروع څخه دی قصر کوي که حیریه له شروع څخه د اته څلوېښت میلو رانه ده

نو د اینه جلویست مبلو تر پوره کسرو وروسته بیرته بندرگاه نه تر رانلو پورې قصر کسری
۶ له کومه وخته چه اراوه بدله شي له هغه وخت څخه پوره لمونځ کیږي او له دې څخه
مخکښې قصر کیږي

۷ - ښکاره خبره ده چه د پیړۍ عام نوکران د فومندان تابع دي او په دې سلسله کښې مسئله دا
ده چه د منبوع یعنی فومندان نیت اعتبار لري او چه کله نیت معلوم نه شي لکه څرنگه چه په سوال
کښې ویل شوي دی چه د نیت او ارادې معلومول مشکل دي نو که جبرته فومندانان یا افسران
لمونځ کوونکي وي نو هغو نه دي چه څه ډول لمونځ کوي. قصر او که پوره او که هغوی لمونځ
گداره نه وي نو د پېړۍ باتې کسان دي خپل حالت ته اعتبار ورکړي یعنی له اته میله وروسته دي
قصر کوی او له دې څخه مخکښی دي پوره لمونځ وکړي

فقط والله تعالى اعلم یکم محرم الحرام ۱۳۹۷ هجری

الجواب باسم ملهم الصواب کوم عالم چه د قصر د وجوب فتوی ورکړي ده هغه غالباً په دې
مسئله کښې اشتباهه ور لویدلې ده چه کله کوم ځای ته د رسیدو دوه لارې وي. په نژدې لارې
باندې د قصر مسافه نه وي او په لرې لارې سره د قصر مسافه وي نو په لرې لارې باندې په سفر
کوونکي باندې قصر واجب دی لیکن د سوال صورت په دې باندې قیاس کول صحیح نه دي ځکه
چه په نوموړې مسئله په دې صورت کښې دی چه منزل مقصود ته د رسیدو لارې ټاکلې وي لکه
څرنگه چپ په عمومي توگه به پری د وچۍ په سفر کښې وی د مسافر اصل مقصد یو مخصوص
مقام وي او د هغه ښی او کښې خوا ته تاویدل د لارې د کوږوالي له وجی وي پس د لارې د
کوږوالي له وجی که جبرته د سفر مسافه متحققه شي نو قصر واجب دی اگر که مستقیمه لیکه یا
نږدی لاره د سفر له مسافې څخه کمه وي که چیرته د لارې له قید څخه قطع نظر په مطلقه توگه
ښی او کښې خوا ته د انحراف مسافت ته اعتبار ورکړل شي نو په دې خبره باندې دا لازمیږي چه
کوم سړی له خپل ښار څخه د باندې ووځي او له ښار سره متصل شا و خوا را وگرځي یا خپله
زمکۍ سوی کړی یا څه خلک له ښار څخه د باندې د کبډې لوبه وکړي او د گرځیدو او منډو را
سیو بوله مسافه د سفر له مسافې سره برابره شي نو په هغو دې قصر واجب شي او دا (بدیه المطلقان
دی والقوه المستندة لمبطل باطل). لنډه دا چه به مسئله صورت کښې د قصر د وجوب قول صحیح نه
دی د ښوون د مسرسي ځواب صحیح دی لیکن په هغه کښې هم د لومړي سوال په ځواب کښې
حواسبات واقع سوی دی کوم چه به لاندی ډول دی

۱ - په دې کښې د وچۍ او لمدی د میل فرق به لحاظ کښې نه دی ساتل سوی. د وچۍ میل ۹۰

۲. د سفر مسافه د قطر د فید په صورت کښې صحیح نه دی بلکه له ساحل کناري، حجه لری والی معتبر دی که د قطر په صورت کښې وي او که نه

۳. په بحري سفر کښې هم په بري باندې د قیاس په کولو سره د ایه څلویښت ملونو مسافه ټاکل صحیح نه دي. په مذهب کښې اصل اعتبار د ملونو په ځای د دریو ورځو مسافې لره دی په بري سفر کښې ئې ۴۸ شرعي میله اندازه شوې ده لیکن دا فیصله په بحري سفر باندې نه سي جاري کیدلی د بحري بیړۍ له بیړۍ چلوونکي څخه دا تحقیق وشو چه د یوې عامې معمولی کښې به معتدله هوا کښې پنځه شپږ بحري مبله په یوه ساعت کښې وهي د فن ماهرینو د کښې چلوونکو او ام پاک بحریه له افسرانو څخه هم د دې تصدیق کړی دی له مجموعې ښځه گواهو څخه ثابته شوه چه په معتدله هوا کښې د معمولي کښې اوسط رفتار ۵/۵ بحري مبله به یوه ساعت کښې دی لهذا په بحري سفر کښې د قصر د مسافې حساب به داسې وي دري ورځې - ۷۲ ساعته $\times ۵/۵ = ۳۹۲$ بحري میل

کښې چونکه شپه ورځ په پرله پسې توگه چلیږي نو ځکه د بحري سفر په صورت کښې دری ورځې او درې شپې په پرله پسې توگه د تللو مسافه د قصر مسافه گڼل کیږي له دې څخه دکمې مسافې به قصد باندې قصر کول جائز نه دي

فانده انگریزي میل = ۱۰۰۰ گزه . میل شرعي ۲۰۰۰ گزه . بحري میل ۲۰۲۶۸۶ گزه په بري سفر کښې ۴۸ انگریزي میله د سفر مسافه نه ده بلکه ۴۸ شرعي مبله ده بلکه د مفتی به قول مطابق ۵۴ شرعي میله - ۲۱ میله انگریزي د سفر مسافه ده تفصیل ئې د بنده په (القول الاظهر فی مسئله السفر) نومي په رساله کښې دی فقط والله تعالی اعلم ۶ شوال ۱۳۹۷ هجری

د ریل گاډي له قبلې څخه د اووښتلو حکم

سوال په ریل گاډی کښې د سفر په دوران کښې د ریل گاډي مخه قبلې ته شوه او د لمانځه به دوران کښې ئې بیرته مخه له قبلې څخه وگرځیدد نو آیا د لمونځ کوونکي لمونځ بافي پانی کیږي او که نه؟ ښووا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ریل گاډي د مخې د اووښتلو په پوهیدو سره فوراً باید د قبلې حواته ځن واړوي که حیرته وانه وړی با د اووښتلو ځای نه وی نو لمونځ دی له سره وکړي. البته که جبرته تر لمانځه وروسته د ریل گاډی د مخې د اووښتلو علله وره وسي نو د لمونځ ئې صحیح شوی دی فقط والله تعالی اعلم ۲ صفر ۱۳۹۸ هجری

موټروان به په سفر کښې د تل لپاره قصر کوي

سوال دلاری او ریل گاډي چلوونکي موټروانان په داسې حال کښې چه له ۵۰ مېلونو څخه زیات سفرونه کوي بلکه دا خلک د تل لپاره په سفر سفر کښې وي ځکه چه له کراچۍ څخه تر لاهور پورې او له لاهور څخه تر کراچۍ پورې، له کراچۍ څخه تر پېښور او داسې نورو ځایونو پورې ننگ او رانگ کوي نو آیا داسې خلک به پوره لمونځونه کوي او که قصر؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر څو پورې چه په سفر کښې پاتې وي نو قصر به کوي

لفظ والله تعالی اعلم ۹ رجب ۱۳۹۸ هجري

ښځه چه په سفر کښې خپل وطن ته نژدې ځای ته په تلو سره پاکه شي

نو پوره لمونځ به کوي

سوال یوه ښځه له حیض سره په سفر کښې وه او داسې ځای ته یه رسیدو سره پاکه شوه له کوم ځای څخه چه تر وطن پورې د سفر مسافه کمه وي او یه دې حالت کښې په دې باندې د لمانځه وخت هم راغی نو آیا قصر به کوي او که به پوره لمونځ کوي؟ او که چیرته ئې دا لمونځ قضا شوي نو پوره قضائي به ئې راوړي او که دوه رکعت؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نوموړې ښځه که اداء لمونځ وکړي او که ترې قضا شي به هر

صورت کښې به دی باندې پوره لمونځ کول فرض دی قال فی العلائیه طهرت الحائض وبقي لقصدھا یومان تتم فی الصحیح کصی بلغ بخلاف کافر اسلام. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۶) دا حکم هلته دی چه د سفر له ابتداء څخه حائضه وي. که چیرته ئې د پاکوالي په حالت کښې سفر شروع کړي وي نو د حیض له ختمیدو وروسته به هم قصر کوي کما یفهم من قول ابن عابدین رحمه الله منعها من الصلوة ما لیس

بصنعانیهما من الاول.

لفظ والله تعالی اعلم

۲۹ شعبان ۱۴۰۰ هجري

د غواڼي په گاډۍ (رېږه) کښې د لمانځه حکم

سوال په داسې حال کښې چه د غواڼي له گاډۍ سره غوښی لگېدلی وي آیا په داسې گاډۍ یا رېږۍ کښې به ولاړې لمونځ ادا کول که فرض وی او که نقل یا ستنونه صحیح دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب فرائض او مؤکده ستنونه بې له عذره جائز نه دي نفلو نه بری جائز

دی که حربه فیلی نه مخامخ والی مشکل وي نو هغه هم معاف دی همدارنگه په اس باندې هم نفلو نه ادا کېدلی سی د سجدې به ځای اساره کافي ده به دی کښې نه فیلی ته مخامخ والی

ضروري دی او نه د اس د رکاب، زین او داسې نورو پاکوالی لیکن پخپله په لمونځ کوونکي باندې چه نجاست نه وي که چیرته گاډی داسې وي چه وزن ئې په خناور باندې نه وي لکه د اوبس زېړی نو په هغې باندې فرض لمونځ هم جائز دی لیکن قبلې ته مخامخ والی او قیام (درېدل) پکښې شرط دي
فقط والله تعالى اعلم ۱۰ جمادی الاولی ۱۳۹۰ هجری

په ریل گاډي او بس (سرویس موټر) کښې د لمانځه حکم

سوال د ریل گاډي بس یا ډېې په سفر کښې د لمانځه د ادا کولو څه حکم دی؟ که چیرته موټروان موټر او نه دروي او د دریدو تر ځای یا سټاپ پورې په رسیدو کښې د وخت د وتلو ویره وي که چیرته څوک و نه دریدلی شي نو آیا په ناستې سره لمونځ پکښې جائز دی او که نه؟ او که چیرته د قبلې خوا ته مخ اړول هم ممکن نه وي نو څه به کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ریل گاډي او بس کښې سړی باید په ولاړې لمونځ وکړي که چیرته د لویډو ویره وي نو یوه شي ته د تکیې په لگولو سره دې په لاس سره یو شی ونیسي او د دې درېږي د قیام په حالت کښې د لاسونو تړل فرض نه بلکه سنت دي او قیام فرض دی د دې لپاره د ضرورت په وخت کښې دې لاسونه خلاص کړي او یو شی دې ونیسي و دې درېږي که چیرته قبلې ته د مخامخ دریدلو گنجائش نه وي نو د دوو چوکیو تر منځ دې قبلې ته مخامخ ودرېږي، د رکوع او قیام فرض دې ادا کړي او د سجده لپاره دې په لومړي چوکۍ کښې د کرسی په شان کښیښی، یعنې پښې دې کښته زورېندې ساتي او په مخته چوکۍ باندې دې سجده ولگوي په دې صورت کښې د سجده په حالت گوندې په کوم شي باندې نه تکیه کيږي لیکن په سجده کښې د گوندو لگول فرض نه بلکه واجب یا سنت دي د عذر په وخت کښې د گوندو په نه لگولو سره لمونځ کيږي که چیرته له کومې وجې څخه د قیام او قبلې ته د مخامخ والي فرض په هیڅ ډول نه شوی ادا کیدلی نو په داسې وخت کښې چه څرنگه ممکنه وي لمونځ دې ادا کړي لیکن وروسته دی بې فضائي را وگرځوي
فقط والله تعالى اعلم ۱۸ رجب ۱۳۹۰ هجری

په کښتۍ او بحري بېړۍ کښې د لمانځه حکم

سوال کومه کښتۍ چه د وچې له کنارې یا څنډې سره لگېدلې ولاړه وي او له هغې څخه کښته کیدل او د لمانځه ادا کول ممکن وي نو آب په کښتۍ کښې دننه لمونځ صحیح کيږي او که نه؟ د بحري بېړۍ حکم هه د کښتۍ غوندې دی او که له هغې څخه مختلف دی؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د کښتۍ او بحري بېړۍ تل له زمکې سره لگېدلی وي نو لمونځ پکښې صحیح دی او که چیرته به زمکې باندې نه وي لگېدلی نو ځنډو علمدو له معي څخه

د وبلو د امکن بر خنګ د لمانځه د صحت قول کړی دی لېکن راجحه دا ده چه په دې سورت کې
نه کېښی او بحري سړی کېښې د ننه لمونځ صحیح نه دی بلکه د باندې دې را ووځي او لمونځ دي
وکړی بلکه به روانه کېښی کېښې هم که چرته له کناري سره ولګېږي او را وتل ترې ممکن وي نو
د ر حج ټول به سنا سره به دې کېښې هم لمونځ صحیح نه دی که چرته کېښی چلوونکی کېښی
لږه له کناري سره به لګولو باندې راضي نه شي يا په بندرگاه باندې د پيری کارکوونکي يا عمله د
باهر د ونلو اجازه ور نه کړي نو د کېښی په منځ کېښې دې لمونځ وکړي لېکن وروسته ښې بيرته را
گرځول واجب دي

قال ابن عابدین رحمته الله وظاهر ما فی الهدایة وغیرها الجواز قائماً مطلقاً سواء استقرت علی الارض او لا و
صرح فی الايضاح بمنعه فی الغائی حیث امکانه الخروج الحاقاً لها بالداية نهرو واختاره فی المعیط والمذاهب بحرو
عزاه فی الامداد ایضاً الی مجمع الروایات عن المصنفی وجزء به فی نور الايضاح وعلی هذا ینبغي ان لا تجوز الصلوة
فیها سائر قمع امكان الخروج الی البر و هذه المسألة الداس عنها غافلون، شرح المنیة (رد المحتار ج ۱، ص ۱۳۷)
فقط والله تعالی اعلم
۱۹ جمادی الاولی ۱۳۹۲ هـ

په هوائي جهاز او بحري پيری کېښې د لمانځه حکم

سوال په هوائي جهاز کېښې لمونځ کېږي او که نه؟ که چرته نه کېږي او له جهاز څخه تر کښته
کښو پورې د لمانځه د قضاء کيدو ويره وي نو څه به کوي؟ بينوا توږو
الجواب باسم ملهم الصواب د پرواز په وخت په هوائي جهاز کېښې د لمانځه حکم د روانی
بحری بیړۍ په شان دی یعنې په دې کېښې د عذر له وجې د لمانځه ادا کول جائز دي (کالصلوة علی
الدابة) البته د دریدو په حالت کېښې د دواړو حکمونه مختلف دي هوائي جهاز چه په زمکې
باندې ولاړ وي نو په هغه کېښې په اتفاق سره لمونځ صحیح دی او بحري پيری چه د زمکې له
کناری سره لګېدنی وی نو به هغې کېښې د لمانځه جواز مختلف فيه دی. عدم جواز نه جائز والی
نی راجع دی که چرته د بحري پيری عمله د لمانځه لپاره د را کښته کيدلو اجازه ور نه کړی نو په
بیړۍ کېښې دې لمونځونه وکړی لېکن وروسته ښې بيرته را گرځول واجب دي
فقط والله تعالی اعلم
۶ شوال ۱۳۹۸ هـ

د کراچی په بندرگاه کېښې قصر نشته یعنی پوره لمونځ به کوی

سوال د کراچی اوسیدونکی خلک د سړی نوکړان چه به بحری سړی کښی سفر کوی نو
یعنی به د قصر د لمانځه حکم کله سړوځ او کله نه؟ یا به سړی؟ آ یا به سړی کښی بر کښتو

روسته چه تر څو پورې بېرې د سمندر په ساحل کنارې، کښې ولاړه وې قصر به کوي او که د هغې سر روانیدو وروسته به قصر لمونځونه شروع کوي؟ کومې بېرې چه د تجارت سامانونه خارج به وېرې یعنی کارگو شپ نومې بېرې. په هغو باندې د غلې یا داسې نورو سامانو په بارولو کښې کله کله ډیر وخت لگېږي. همدارنگه کراچۍ ته راتلونکې بېرې هم تر رسیدو وروسته په کنارې باندې شی چه کوم منزل خالي نه وي نو له کنارې څخه په څه فاصلې باندې په سمندر کښې دریږي او د سامان په کښته کولو کښې ډیر وخت مصرفېږي. نو دا خلک به قصر لمونځونه کله پای ته رسوي؟ د بېرې کراچۍ ته په رسیدو باندې او که له بېرې څخه په را کښنه کیدو باندې؟ بینوا توجرو!

الجواب باسم ملهم الصواب بندرگاه او انتظارگاه یعنی په بندرگاه کښې د خای د نشت والي په صورت کښې چیرته چه بېرې په انتظار کښې درول کیږي د مصر یعنی ښار په فناء کښې داخل دی د فناء او پخپله د ښار تر منځ چه زرعي زمکه او ۱۴/۱۱ متره فاصله نه وي نو د سفر په احکامو کښې د فناء حکم د ښار حکم دی لهذا د روانیدو او د بیرته راتلو په وخت په دواړو صورتونو کښې په دواړو ځایونو کښې لمونځونه پوره ادا کیږي البته کوم سړی چه په کراچۍ کښې مقیم نه وي او دلته یې د پنځلسو ورځو د پاتې کیدو نیت هم نه وي نو هغه به قصر کوي

۲۰ رجب ۱۴۰۱ هجری

فقط والله تعالى اعلم

القول الاظهر

فی تحقیق مسافة السفر

د سفر د مسافې تحقیق (خبر نه)

د صاع (پیماني) او د سفر د مسافې تحقیق په متعلق د اوزان شرعيه په رساله کښې چه مصنف ئې حضرت مفتي محمد شفيع صاحب دی. د يوه سوال په ځواب کښې د دواړو تحقیق ليکل شوی دی. چونه داوړه مسئلې له جلا جلا بابونو سره تړلي دي د دې لپاره د هرې يوې لپاره د جلا نوم په غوره کولو سره پخپل پخپل باب کښې شامل کړی شوی دی. د صاع په اړوند تحقیق د بسط الباع لتحقیق الصاع په نامه په باب د صدقة الفطر کښې دی. د سفر د مسافې تحقیق دلته درج کيږي. د صاع په اړه سوال د بسط الباع د رسالې په پيل کښې دی (مرتب)

حضرت مولانا مفتي محمد شفيع رحمته الله عليه د اوزان شرعيه په رسالې کښې فرماني:

د امام اعظم رحمته الله عليه راجح او صحيح مذهب دا دی چه د کومې خاصې اندازې تحديد په ميلونو اوداسې نورو ونه شي بلکه په دريو شپو او ورځو کښې چه څومره مسافه انسان د پښو په تگ سره په آسانی طی کولې شي يا د اوبښ په سورلۍ کښې ئې په آسانی سره وهلې شي همدا د شرعي مسافې اندازه ده او د ابن همام د تصريح مطابق د غويو د سورلۍ هم همدا حکم دی. او د بحر الرائق د تصريح مطابق له اوبښ څخه هم د قافلي اوبښ مراد دی. تيز تلونکي اوبښ ترې مراد نه دی او د دريو شپو او ورځو مطلب دا نه دی چه شپه او ورځ روان وي بلکه مراد يواځې په ورځ کښې تگ دی او هغه هم ټوله ورځ نه بلکه څومره اندازه چه په عادي توگه يو د منځنۍ اندازې قوي سړی تگ کولی شي. کوم چه فقهاء ئې له سهار څخه د لمر تر زواله پورې اندازه کړې ده (کما ذکره الشامي ومثله في البحر ج ۱، ص ۱۴۰)

مخکښې فرماني

په عامو متونو او شروحو کښې د جمهورو حنفي مشايخو تر منځ مختاره دا ده چه د ميلونو تعين ونه شي فتح القدیر، عمدة القاري، البحر الرائق، شامي، در مختار او داسې نورو ټولو په دې باندې اتفاق دی د دوی په خلاف ځينو فقهاوو د فرسخونو او ميلونو تعين هم کړی دی. د حضرت امام مالک رحمته الله عليه مذهب دا دی چه له ۴۸ ميلونو څخه په کمې مسافې کښې دې قصر نه کوی او همدا د امام احمد رحمته الله عليه هم مذهب دی او له امام شافعي رحمته الله عليه څخه هم يو روايت همدا سې راغلی دی عمدة القاري ج ۱، ص ۱۴۱

او له حنفي مشايخو څخه ځينو يو وبسب فرسخه چه درې شپيته ميله کيږي او ځينو اتس

فرسخه چه خلور پنخوس مبله کبری او خینو پنخلس فرسخه چه پنخه خلویست مبله کیری د قصر مسافه گنلی ده په عمده القاری کنبی د اتلسو فرسخو په قول باندې فتوی را نقل شوې ده او په بحر الرائق کنبی هم د نهاییه په حوالې سره په همدې قول باندې فتوی راغلې ده او شامی او بحر د مجسی په حوالې سره د خوارز د اکثر و امامانو فتوی د پنخلسو فرسخو په روایت باندې ذکر کړې ده (مخرج، ص ۱۳۰) اتغی مالی الاوزا الشرعیة

قال العبد الضعیف : د احنافو اگر که راجح قول دا دی چه د سفر د مسافې لپاره په میلونو او داسې نورو سره کومه خاصه اندازه ټاکل شوې نه ده بلکه په دریو شیو او ورځو کنبې چه د منځنۍ اندازې قوت لرونکې سړی په پښو څومره مسافه په آسانی سره طی کولې شي هغه د شرعي سفر مسافه ده لکن په کومی زمانې کنبی چه قافلی په پښو یا په اوبانو او داسې نورو باندې تللې په هغې زمانې کنبې د دې اندازه لگور آسانه وو. د مویر، ریل گډې او هوایي جهاز په دې زمانه کی د دریو ورځو د پښو د مسافې اندازه لگول د چا د وس خبره نه ده. ښایي چه په راتلونکي کنبی تردې هم د زیاتو تیرنلونکو شانو زمانه راسي لهذا د شرعي په احکامو کنبې د سهولت له مخې اوس د میلونو تعین ضروري ښکارېږی. د میلونو په تعین کنبې مختلف قولونه دي

۱۱ فرسخ ۱۸ فرسخ ۱۱ فرسخ ۱۵ فرسخ. یو فرسخ - ۶ شرعي میله ده بیا د شرعي میل په اندازه کنبې خلاف دی ۴ زره قدمه - ۲ زره ذراع. دری نه زره ذراع او خلور زره ذراع یعنی دوه زره انگریزي گزه همدا قول معتمد علیه دی

فرسخ، شرعي میل، انگریزي میل او کلو متر

فرسخ - ۳ شرعي میله - ۳۴۰۹۰۹۰۹ انگریزي میل - ۵۴۸۲۴ کیلو متره	
شرعي میل - _____	۲۰۰۰ گزه
انگریزي میل - _____	۱۷۲۰ گزه
شرعي میل - ۱۱۳۲۳۲۳۲ انگریزي میل - ۱۸۲۸۸۰۰۰ کیلو متره	
انگریزي میل - ۸۸۰۰۰۰۰ شرعي میل - ۱۲۰۹۳۴۴۰ کیلو متره	
کیلو متر - ۵۴۲۸۰۲۲ شرعي میل - ۰۰۲۲۱۳۷۱۱ انگریزي میله	

په کتاب الفقه علی مذاهب الاربعه کنبې د درې گوني امامانو په نزد د سفر مسافه مساوي ده له ۱۷ فرسخو سره. او فرسخ مساوي دی له درې مبله سره. او میل مساوي دی له ۷ زره ذراع سره همدارنگه دي مسافت لره نې ۲۴ کیلو متره گنلی دی او د حنفیه وو خوا ته نې د ۲۴ فرسخو قول مسروب کړی دی

په دې لېکنې کښې ميل - ۲ زره ذراع نسبت د ائمه ثلاثه وو خوا ته او د سفر مسافه مساوي له ۲۴ فرسخو نسبت د حنفيه وو خوا ته صحيح نه دی ممکنه ده چه د شپږو زرو ذراعو کوم قول د کوم امام وي ليکن دا د ائمه ثلاثه وو مذهب ټاکل صحيح نه دي چنانچه علامه احمد بن دردير په الشرح الصغير علي اقرب المسالك الی مذهب الامام مالک کښې د درې نيمو ذراعو د قول تصحيح کړی دی بيا ميل - ۶ زره ذراعو په اخيستو سره ۱۶ فرسخه - ۸۰/۲۴ کلو متره گڼل صحيح نه دي د صحيح حساب له مخې ۱۳۱/۷۷۳۲ کيلو متره جوړيږي

د احنافو اکثره مشانخو اتلس فرسخه مساوي له څلور پنځوس شرعي ميل سره مساوي له ۴۱۱ — ۶۱ انگريزي ميل لره نې د متوسط قول په گڼلو سره فتوی پرې ورکړې ده علامه شامي رحمه الله هم دې قول لره مفتی به لېکلی دی او احتياط هم به دې کښې دی

په دويمې درجې کښې ۱۶ فرسخه - شرعي ميله - ۶۱۱ — ۵۴ انگريزي ميله د سفر د مسافې گڼلو قول دی اگر که دا قول په احنافو کښې له هيچ څخه هم منقول نه دی سره له دې دا قول له دوو وجهو څخه په دريم قول باندې د ترجيح مستحق دی يو دا چه دا قول د نورو دريو امامانو هم دی او دويمه وجه دا چه د اوزان شرعيه په رسالې کښې نې له عمدة القاري څخه د دې په تائيد کښې دا حديث نقل کړی دی چه يا اهل مكة لا تقصروا الصلوة في اقل من اربعة بردمن مكة الى عسفان. (عمدة القاري ج ۳ ص ۵۳۱)

د اوزان شرعيه په رسالې کښې نې بريد لره ۱۲ انگريزي ميله بللی او له دې حديث څخه د ۴۸ انگريزي ميلو په مسافه باندې استدلال کړی دی کوم چه صحيح نه دی ځکه چه بريد مساوي دی له ۱۲ شرعي ميلونو سره چنانچه بخیل د اوزان شرعيه په ۲۴ مخ باندی دی بريد څلور فرسخه يا دولس ميله مسافې نه ويل کيږي او په ۲۷ مخ باندې نې فرسخ له دريو شرعي ميلونو سره مساوي ليکلی دی د دغو دواړو عبارتونو له يو ځای کولو څخه ثابت شوه چه بريد له ۱۲ شرعي ميلونو سره مساوي دی

په درې درجې باندې د ۱۵ فرسخه - ۴۵ شرعي مېله - ۳۰۲۲ — ۵۱ ميله انگريزي قول دی. له دې څخه د کمي مسافې هيڅ قول نشته د مذکوره ټولو قولونو نقشه

له زيات څخه زيات	فرسخ	شرعي ميل	انگريزي ميل	کيلو متر
۲۱ =	۶۳ =	=	۷۱/۵۹۰۹ =	۱۱۵/۲۱۴۴
۱۸ =	۵۴ =	=	۶۱/۳۶۳۶ =	۹۸/۷۵۵۲
۱۶ =	۴۸ =	=	۵۴/۵۴۵۵ =	۸۷/۷۸۲۴

د هند د اکابرو علماوو خوا ته د ۴۸ انگریزي ميلونو فول منسوب کيږي ليکن د اکابرو د ليکنو له پلټنې څخه ثابته شوه چه په هغو کښي د مطلق ميل ذکر دی او د انگریزي د ټکي ويد ورسره نشته او متبادره نې دا ده چه د هغو مراد شرعي ميل دی ځکه چه د ۴۸ انگریزي ميلونو هېڅ مخه به نظر کښي نه راځي يواځي په بهشتي زيور کښي د انگریزي ميل ذکر شته کوم چه د جامع د کتاب د يو ځای کوونکي، يا وروسته د خپروونکو تسامح (غلطي)، معلومېږي چه کله په غربيو علائقو کښي د ۵۱ ميلونو خجہ د کمو ميلونو فول نشته نو زمونږ په ميداني يعني هوارو علائقو کښي ۴۸ انگریزي ميلونو لږه د فصر د مسافې د ټاکلو هېڅ گنجائش نشته د عمل لپاره مفتي به قول بايد را واخيستل شي سره له دې د هند د اکابرو علماوو فول ۴۸ شرعي مننه ۱۲ - ۵۴ انگریزي ميلونو به مطابق عمل هم جائز دی

د حضرت گنگوهي قدس سره فتوی

د شرعي سفر مقدار

سوال د سفر په څومره اندازه مسافې سره د صحيحو احاديثو په مطابق په لمانځه کښي قصر نه وشي؟ (از عزيز الدين صاحب مراد آبادي)
جواب څلور بريده چه د شپاړسو شپاړسو ميلونو درې منزلونه کيږي د موطاء امام مالک له حد څخه ثابتيږي ليکن د ميل مقدار مختلف دی لهدا درې منزله د ټولو قولونو جامع قول ځي لفظولله تعالی اعلم رشيد احمد عفی عنه.

د فرسخ او ميل تحديد اندازه کول

سوال د فرسخ او ميل معتبر تحديد کوم دی؟ (از عزيز الدين مراد آبادي)
جواب فرسخ درې ميله او ميل څلور زره قدمه ليکي ليکن دا بول تقريبي امور دي اصل ميل هېڅ مسافې نه ويل کيږي چه نظر ميل ورته وکړي او دا هم د وخت، ځي او رايي په اعتبار سره محسد دی ولله اعلم رشيد احمد عفی عنه (فتاوی رشديه ص ۳۴)

د حضرت گنگوهي له دی فتوی څخه ثابته شوه چه اته څلوېښت شرعي ميله مراد دی پاتي سوه درېو منزلونو فاصلي به ترجيح ورکول. البته په دی اړوند مونږ پورته لسکلي دی چه د سربت سر تزللو په دی زمينه کښي دی منزلونه به ميلونو سره د اندازه کولو ضرورت دی فقير مفتي عزيز الرحمن صاحب قدس سره له دوی څخه هم د شرعي ميلونو حساب د سري څخه خپرواود (اربعة برد) د حدت له وجهی درېه نور وڅخو د سهولت له مخي څلورره فول

غوره کړی دی لیکن دا حدیث ضعیف دی او څلورم فول اگر که اوسع دی لیکن دویم قول د اوسط او مفتی به والي برسيره احوط هم دی د سفر د انتهائي آسانتیاوو او د تیز تلونکو سورلیو په دې دور کښې د سفر په مسافه کښې د سهولت په ځای د احتیاط اړخ ته ترجیح ورکول انسب دی

بحري سفر

په بحري سفر کښې د دریو ورځو د مسافې تعیین د کښتۍ په رفتار او د کار په وختونو باندې موقوف دی د دې د تحقیق لپاره د فن ماهرین دار الافتاء نه وبلل شول چه تفصیل ئې په لاندې ډول دی.

د بحري بیړۍ کپتان ۲. د پاک بحریه افسر ۲. د بادباني کښتیو په سمندر کښې د اوږد ترینو سفرونو پخوانی تجربه کار ملاح ۹ (کښتۍ چلوونکی) چه مجموعه ئې دیارلس تنه ماهرین شول دغو ټولو په اتفاق سره بې له شک او شبهې څخه په یقیني او قطعي توگه دا ځوابونه ورکړل.

۱ - بادباني کښتۍ پرته له کومې پېښې څخه په سمندر کښې هیچرته نه درېږي او شپه او ورځ پرله پسې روانه وي.

۲ - په معتدله هوا کښې د بادباني کښتۍ اوسط رفتار په یوه ساعت کښې $1\frac{1}{2}$ - ۵ بحري میله دی

لهذا د قصر مسافه درې ورځې - ۷۲ ساعته $\times 1\frac{1}{2}$ - ۵ - ۳۹۶ بحري میل. بحري میل - ۲۲۷/۲۰ گزه. د بحري لارې په محاذاتو کښې د برې مسافې د اعتبار تحقیق به په تتمه کښې

راشي انشاء الله تعالی. فقط والله تعالی اعلم ۲۳ ذی قعدة ۱۳۹۵ هجری

(دا تحقیق ورک شوی دی که چیرته پیدا شو نو خامخا به خبرېږي انشاء الله تعالی)، (مرتب)

ضمیمه

مولانا مهربان علي پروتوي صاحب رساله "شرعي مسافه" را ورسیده. چه په هغې کښې د بنده په رساله "القول الاظهر في تحقیق مسافه السفر" باندې نیوکې شوي دي په دې اړوند څو خبرې لیکل کېږي.

۱ - له دې څخه دا حقیقت روښانه شو چه د اکابرو په اقوالو کښې له "میل" څخه خاص انگریزي میل مراد دی الله تعالی دې مؤلف ته د خبر بدله ورکړي

۲ - د رسالې په دریم مخ باندې دي

« اکابرو او په هغوی یسی د تلونکو ټولو اُمت لمونځونه خراب په نظر راځي»

زما د اکابرو له رایې سره اختلاف نه وو بلکه د اکبرو په محمل کښې اختلاف وو. له دې څخه

د لمونځونو د فساد و هم څنگه درته پیدا شو؟ بلکه که چیرته د رایې اختلاف هم وای نو بیا هم د لمانځه د فساد کومه وجه نشته. په مجتهد فیها مسائلو کښې د رایې د اختلاف له وې د مخالف لوري په عباداتو باندې د فساد د حکم لگولو هیڅ جواز نشته

د مجتهد فیها مسائلو د لا تعدادو مثالونو له جملې څخه یواځې یو څو مثالونه وړاندې کيږي. د مؤلف د فساد گومان مخته کښیږدئ او غور پرې وکړئ.

۱. په حضراتو صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم او د مذهبونو په امامانو رحمهم الله تعالی

کښې د قرائت خلف الامام په باره کښې اختلاف دی عدد البعض هرام او عدد البعض لرفض.

د مؤلف په گومان دغو حضراتو د اختلاف ډیره لویه فتنه بریا کړې له حضراتو صحابه وو رضی الله تعالی عنهم څخه را واخله تر قیامته پورې د راتلونکي ټول امت لمونځونه برباد کړي

۲. د وینې په وتو او د ښځې په مس کولو سره د اوداسه د ماتیدلو اختلاف هم د صحابه وو رضی الله عنهم له زمانې څخه را روان دی. بیا د مذاهبو امامانو رحمهم الله د مؤلف په گومان دا فتنه نوره هم داسې تیزه کړه چه تر قیامته پورې د ټول امت لمونځونه برباد.

۳. پخپله د بحث لاندې مسئله کښې له نورو مذاهبو څخه قطع نظر یواځې په حنفي مذهب کښې پنځه اقوال دي. یو قول د عدم تحدید او څلور قولونه د تحدید په مقدار کښې.

د مؤلف په گومان دغو حضراتو د بیه او بل په مقابله کښې د محاذونو په جوړولو سره د ټل امت لمونځونه تباہ کړي دي

۴. په دې مسئله کښې د علماء هند هم پنځه قولونه دي چه تفصیل په لاندې ډول دی

(۱) حضرت گنگوہي قدس سره د عدم تحدید قائل دی کبا سیمج.

(۲) څلور ویشت انگریزي میله. حضرت نانوتوي رحمته الله علیه. د شرعي مسافت رساله ص ۵۴.

(۳) سیم دیرش انگریزي میله. حضرت مولانا خلیل احمد صاحب سهارنپوري. حضرت مولانا محمد یحیی صاحب. حضرت مفتي کفایت الله صاحب. حضرت مولانا عبد الحی لکهنوي

صاحب. حضرت مولانا عبد الشکور لکهنوي صاحب رحمهم الله تعالی. (ص ۱۸، ص ۱۹)

(۴) پنځه څلوېښت انگریزي میله بلکه له دې څخه د کمو میلونو خوا ته رجحان. حضرت

مدني رحمته الله علیه. (ص ۲۵)

(۵) اته څلوېښت انگریزي میله. حضرت مولانا محمد یعقوب نانوتوي. حضرت حکیم الامه او

داسی نور اک برین رحمهم الله تعالی (ص ۱۹، ص ۲۵)

د مؤلف په گومان سره په دغو اکاږو کښې د هجا هم په امت باندې رحم را نه غی د هم عصری. هم وطنی. هم عقیده او هم مسرب والی برسیره له یوه او بل سره د نزدې اړیکو د درلودلو پر څنگ

هم نې پخپل منځ کښې د اختلاف د محاذ په خلاصولو سره د ټول امت لمونځونه برباد کړي همدارنگه د مؤلف په گومان سره د حضرت مدني قدس سره له اکا - سره د رايې د اختلاف تر څنګ محض د اکابرو په مروت سره نې خپل لمونځونه هم بربادول او د امت لمونځونه هم قنیه لکه څرنگه چه د قصر له مسافې څخه په کم سفر کښې قصر جائز نه دی همدارنگه د قصر په مسافت کښې اتمام يعنې پوره لمونځ کول هم جائز نه دي که چا اتمام وکړ نو لمونځ نې واجب الاعاده دی

د دې لپاره د مؤلف په گومان يواځې د زياتې مسافې قائل ظالم نه دی بلکه د کمې مسافې قائل هم د امت د لمونځونو د بربادولو په ظلم کښې ککړ دی

احتياط د اختلاف او اشتباه په صورت کښې د لاندینيو وجوهاتو له مخې اتمام ارجح او احوط دی.

۱ - اتمام اصل دی او قصر د عارض له وجې دی. له دې امله پرته د عارض له پوځ يقين څخه قصر جائز نه دی

۲ - د قصر په مقام کښې په اتمام سره لمونځ سره له کراهته کيږي ليکن د اتمام په مقام کښې په قصر سره قطعاً لمونځ نه کيږي له دې امله د لرې مسافې قول واجب العمل دی ورض عليه الامام محمد بن عبد الله. (کتاب الحجة ج ۱، ص ۱۶۹)

۳ - په مذاهب ثلاثه کښې د قصر په مقام کښې هم اتمام جائز دی. د هغو په مطابق لمونځ يې له کراهته کيږي. ليکن د اتمام په مقام کښې قصر په هيڅ يوه مذهب کښې هم لمونځ نه کيږي

دا تفصيل د رايې د اختلاف په باره کښې دی د بنده په ليکنو کښې له اکابرو سره د رايې اختلاف نشته. په ظاهره دومره اختلاف خامخا په نظر راځي چه بنده د اته څلويښت ميلونو په ځای څلور پنځوس ميلونو ته ترجيح ورکړی دی ليکن دا هم په غلط فهمۍ باندې مبني دی د "اوزان شرعيه" د رسالې د تحرير له اسلوب انداز، څخه بنده دا گڼلې وه چه اکابرو د زمانې د حالاتو له مخې نه بلکه د حضراتو فقهاوو رحمهم الله له مختلفو اقوالو څخه د اته څلويښت شرعي ميلونو قول ته ترجيح ورکړی دی په دې باندې بنده وليکل چه د فقهي په کتابونو کښې څلور پنځوس شرعي ميلونو ته ترجيح ورکړی شوی دی

د "اوزان شرعيه" د ليکنې له اسلوب انداز، څخه د دوه غلط فهميو تفصيل مخکښې راځي

۳ - په شپږم مخ د مؤلف په حاشيه کښې او په درې څلويښتم مخ باندې په يوه تصديق کښې په تيز رفتاري باندې بحث راغلی دی

د بنده د عبارت مطلب دومره واضح او څرگند دی چه دا دواړه حضرات نې چه په لږ غوندي

توجه سره وگوري نو ان شاء الله د خپل بحث په عبث والي به پوه شي
زما مقصد دا دی چه د مال او زر په افراط او د تيز رفتارو سوريو د ډيروالي له وجې خلکو تر
دومره اوږدې مسافې پورې په پښو يا د غواني په گاډۍ او د قافلي په اوښانو باندې د بللو
مشقونه پرېږدي نو د دريو ورځو د تحديد فيصله کول به څرنگه ممکن وگرځي؟
۴ - له اولسم مخ باندې مؤلف او په څلويښتم مخ باندې مصدق د اکابرو د ليکنو په تتبع باندې
اشکال ليکلی دی

بنده په تتبع کښې د زيات کوشش ضرورت د دې لپاره ونه گانه چه د اکبرو د کلام د محمل به
نعمين باندې خارجي. قوي. د غلبه ظن موجبي قريني ثې په مخکښې پروت وو لکه
۱. د اوزان شرعيه د ليکنې اسلوب. په ځانگړې توگه په دې ليکنې کښې د حضرت گنگوهي
قدس سره فتوی. د دې تحرير تفصيل مخکښې راځي
۲. د اته څلويښت انگريزي مبلونو د فقهي په کتابونو کښې هيڅ يو ماخذ نه پيدا کيدل
۳. د اکابرو په باره کښې دا نیک گومان چه هغو پرته له سخت ضرورت څخه د مذهب د
کتابونو په خلاف فتواوې نه ورکولې.

۵. په اته څلويښت انگريزي ميل او د فقهو قول ۴۵ شرعي ميل - ۵۱ انگريزي مبلونو
کښې کوم معتد به فرق نشته يواځې د ورځې يو ميل فرق دی په دې صورت کښې د فقهاوو د
تحدید په يريښودو سره د نوي تحديد څه ضرورت دی؟

۵. په شلم مخ باندې مؤلف د حضرت گنگوهي قدس سره په فتوی سره د اته څلويښت انگريزي
مبلونو نبوت پخپل خيال کښې په ډيره مدلل ډول وپاندې کړې ده
دا دعوي او دلائل په ښکاره توگه باطل دي ځکه چه د څلور زرو قدمون شرعي ميل والی متفق
عليه دی

په دلائلو کښې د اوزان شرعيه او په هغې باندې د اکابرو له تصديقاتو څخه استدلال د دې
لپاره نازل دی چه د بنده په مخکښي ليکنې کښې بحث هم په همدې باندې دی چه له دې فتوی
څخه به انگريزي ميل باندې استدلال صحيح نه دی. ځکه چه له دې څخه څو شرعي ميل ناستري
تعجبه ده چه مؤلف مبحث لره د مستدل چوپړولو جرئت څنگه کړی دی؟

مؤلف په دريم دليل کښې د عرف يادونه کړې ده
د عرف اعتبار به هلته صحيح کيدلی چه په فوی کښې د څلور زره قدمونو ذکر نه وای. د
شرعي ميل مقدار د مصرح والي تر څنگ په عرف باندې محمول کول او انگريزي ميل ترې مراد
خستل ښکاره ښکته جني ده

۶. په شپږو لسمه مخ باندې مؤلف او په څلويښتمه مخ باندې مصدق د بنده له خوا حجه د همد

د بولو علموو او نولو اکابرو نخطه او بغلط نسب سکلی دی پورته د دویم نمبر سماری لاندی لیکل شوی دی چه د بنده د اکابرو له رایې سره اختلاف نه وو د چا د خبرې د محمل نه پوهیدلو ته د نخطه او بغلط ویلو څه جواز دی؟
پرتله له دې څخه که جبریه په واقعې کښی د رایې اختلاف وای نو د هغې اظهار ته د علم هېڅ یو خاوند هم تنفیص کم گڼل، نه شي ویلی د دلیل د وضع والي تر څنگ د چاله مروت یا عقیدت څخه کتمان ما فی الضمر په دین کښی د مدهانت، چاپلوسی، له وجې حرام دی
د حضرت امام علیه السلام بلکه د ټولو امامانو رحمهم الله فتواوې د څو صحابه کرامو علیهم السلام په خلاف دي
د حضرت امام علیه السلام د اصحابو رحمهم الله اقوال د ده د څو اقوالو په خلاف دي بلکه حضرت امام صاحب پخپله خپلو اصحابو ته حکم کاوه چه زما په خلاف د د دلیل تر واضح والي وروسته پخپل تحقیق باندې عمل وکړئ
حضرات فقهاء کرام رحمهم الله تعالی د نورو مذاهبو په امامانو باندې په څومره زور او شور سره ردونه کوي.

بلکه د مذهب په مشائخو کښې خپل منځي هم د ډیرو ردونو او قدحونو تعامل دی چه د حدیثو شروح او د فقهې د کتابونو ذخیرې ترې ډکې دي.
پخپله زمونږ اکابرو د بحث لاندې مسئله کښی د خپلو اکابرو یعنی حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله په خلاف فتوی ورکړې ده

آیا دا ټول حضرات معاذ الله ټول عمر د خپلو بزرگانو د تنقیص غوندې د عظیم جرم او گناه مرتکب پاتې شوي دي؟ هیڅکله نه. دغو حضراتو پخپلو زړونو کښې د اکابرو لوني او محبت د کمال په درجه کښې د ساتلو تر څنگ د راتې د اختلاف اظهار، ښکارول، نې فرض او اخفاء او کتمان (پټول) نې مدهانت (چاپلوسی) او حرام گڼل

بنده خپلو شاگردانو ته څو څو ځله په تاکید سره دا خبرداری ورکړی دی چه که چیرته په کومې مسئلې کښې ستاسو رانه له ما څخه مختلفه وي نو خامخا نې ښکاره کړئ. بې که چیرته تر اجتماعي غور وروسته هم اتفاق پرې رانه شي نو داسو لیاره له ما سره موافقت کول جائز نه دی. بلکه پخپلې رایې باندې قائم اوسیدل او د ضرورت به وخت کښې د هغې ښکارول هم په تاسو فرض دی

لنډه دا چه پخپل منځ کښی د بحث او تمحیص به ذریعې سره د شرعي مسائلو تنقیر او تنفیح سلسله (لړۍ) له حضرتانو صحابه کرامو علیهم السلام څخه را واخله تر اوسه پورې په ټول امت کښی راړونه ده او تر قیامت به جاري وی د حضراتو صحابه کرامو علیهم السلام و تر دوی وروسته د ټول امت ندمل به غلط ویل او د اکابرو تنقیص گڼل د هغوی په من کښی ډیره لویه سخته گسختی ده د سلام به

دې منل شوي اصول او د هغه مطابق د ټول اُمت په دې تعامل باندې اعتراض کول سخته ناپوهي او خطرناک ضلالت (گمراهي) دی

د مؤلف او مصدق په باره کښې زما نیک گومان دی چه هغوی به له دومره واضح حقیقت څخه کیداشی بې خبره نه وي. سره له دې هغوی ته چه کوم اشکال ور لویدلی دی د هغه دا توجیه کیدلی شي چه ښایي د هغوی په ذهن کښې د اُمت په تعامل او زما په طرز عمل کښې کوم ژور فرق وي. که چیرته هغوی د دې څرگندونه کړې وای نو په بنده باندې به ئې احسان کړی وای چه په هغه باندې ئې د غور په کولو سره د ځان د اصلاح کوشش کړی وای

۷ - د ۳۸ مخ په آخر کښې مصدق صاحب د بنده په لیکنه باندې دا اعتراض کړی دی چه هغې کښې د یوه قول په ثابتولو سره د هغه په خلاف نور قولونو لره ممنوع ټاکلی دی.

دا اعتراض د دې لپاره صحیح نه دی چه په راتلونکي عنوان "د کار صحیح طریقه" لاندې د مذکوره تفصیل مطابق د بنده د پوره لیکنې محور همدغه دی چه د تحدید د مقدار په اړه د حضراتو فقهاء کرامو له مختلفو اقوالو څخه یوه قول ته ترجیح ورکول کیږي. د اکابرو فتوی لره هم ما په همدې اړوند گڼلی وو. د دې لپاره زما په تحریر یا لیکنه کښې "له دې څخه د کمې مسافې هیڅ قول نه پیدا کیږي" — "له دې څخه د کمې مسافې گنجائش نشته" — د اته څلویښت انگریزي میلیونو هیڅ ماخذ نشته" غوندې جملو باندې کوم اعتراض کول د بنده له اصلي مقصد او د ټولې لیکنې له محور څخه د سترگې پټونې نتیجه ده چنانچه د همدې رسالې په نهه څلویښتم مخ کښې په لیکل شوي تصدیق کښې د بنده د مقصد صحیح تشریح موجود دی غنیمت دی چه په دومره حضراتو کښې یو څوک خو دومره په خبرو باندې پوهیدونکی پیدا شو

۸ - د پنځه څلویښتم مخ په آخر کښې همدغه مصدق صاحب د بنده خوا ته د (اربعه برده) د حدیث تضعیف منسوب کړی او د هغه تردید ئې کړی دی

حالانکه تضعیف ئې حضرت مفتي محمد شفیع صاحب رحمته الله علیه کړی دی. کوم چه ما اعتماد اُرا نقل کړی دی لیکن مصدق دې لره په داسې انداز وړاندې کړی دی چه گوا که دا غلطی له بنده څخه شوی دی

د مصدق صاحب له دغو څلورو با لکل ښکاره او بدیهي لغزشونو څخه کوم چه پورته په دریم نمبر، شپږم نمبر، اووم نمبر او اتم نمبر شمارو کښې لیکل شوي دي په څرگنده توگه ثابت شوه چه ده د بنده په تحریر باندې د تردید د لیکلو په وخت کښې د تحریر په ویلو کښې په لږ غوندې توجیه څخه د کار اخیستلو ضرورت نه دی محسوس کړی (این کار از نو آید و مردان چنین کنند)

په ځانگړې توگه مصدق صاحب په اتمې شمارې کښې مذکوره څلورمه غلطی خو ډیره سخته کړې ده د مفتی اعظم حضرت مفتي محمد شفیع صاحب رحمته الله علیه د یو داسې رسالې په یوې برخې

باندې نې برديد كړې دى په كومې باندې چه د حضرت حكيم الامه قدس سره او نورو لوستو لوستو
اكا برو مصدق موجود دي دا غلطې د مؤلف په گومان سره بلكه په څلويښتم مخ باندې پخپله
د مصدق صاحب د ليكنې مطابق هم د اكا برو د غلطې تخطيه او تنقيص كيد له وجې ناقابل
معافي جرم دى

د مصدق صاحب دا څلور غلطې كومې چه ډيرې واضحي او ښكاره دي يواځې د هغو په گوت
ښونې ښكاره كولو باندې اكتفاء كوم او كه نه په لسو مخونو كښې خوره شوې په دې ليكنه كښې
ځاى ځاى بالخصوص په څلور څلويښتم مخ كښې په درج شوي ترميماتو باندې بې اختياره له زړه
څخه د 'ما شاء الله' شپاسى را و وځي

زفرق نابقدم هر كجا كه مى نگرم كوشمه دامن دل مى كشد كه جا اينجا است

۹ - په څلور پنځوسم مخ باندې يوه مصدق صاحب د بنده خوا ته د 'فساد نيت' په منسوبولو
سره عظيمه ښيگړه كړې ده جزا الله تعالى احسن الجزاء

د هغه دا احسان يواځې په ما نه دى بلكه پخپله په هغه باندې هم دى ځكه چه د هغه د دې
ليكنې تر وبلو وروسته ما هره ورځ د هغه لپاره د ايصال ثواب او د خير د دُعا گانو معقول جوړ
كړى دى

۱۰ - په دې رسالې كښې د علماء هند د پنځو اقوالو د نقل كولو تر څنگ اته څلويښت انگرېزى
ميلونو قول نې په داسې انداز وړاندې كړى دى چه گوا كه دا قطعي نص دى چه په هغه كښې بر
قيامته پورې د ذرې په برابر هر ډول كمى زياتى كول حرام دي
د بنده په ليكنې باندې دا اعتراض نه شي كيدلى چه مفصله وجه ئې پورته به اووم نمبر شمارى
كښې نير شو

۱۱ - كه چيرنه په عوامو كښې د انشراح و بري او داسې نور مصالحو له مخې كوم يوه
تجديد لره رفواره سائل ضروري دى او پرته د سخت ضرورت څخه د هغه بدلول صحيح نه دى نو د
حضرت لوفيقه كرامو سجدې مو ولې پرېښود؟ بالخصوص به داسې حل كښې چه زيات تفاوت هم
كسى نشته و چې يو ميل وورځې د كمولو كومه سخته مجبوري او سخت ضرورت مخې ته راغى؟
و كه حده د زماني د تغير مطابق د تجديد تفسير لازم دى او د دې لپاره كوم معمولي
مصلحت هم كفې دى نو به دى باندې د شبهه ده چه د كبرو په دې تجديد باندې د بوى سړي
ورډه موده سره سوي ده نوآ به نوى كسى د غير معمولي انحطاط او سقوط هره ورځ زياتيدنه
به دى حده كسى د زيات تحقير لطف به كوي

بالخصوص به داسې حل كسى چه كله د مؤلف د تحرير مطابق حضرت مدني قدس سره رحلي
رسي كسى مده د يوه سل هره ورج د تحقير ضرورت محسوس كوه. تر ده وروسته هم نه به

نیمہ پیری نورہ ہم تیرہ شوہ دی نو اوس خو پہ طریقہ اولی سرہ پہ تخفیف باندی غور باید وشہ

د کار صحیح طریقہ

د تفقہ پہ نظر سرہ صحیح طریق کار دا دی چہ د وخت د تفقہ خاوندانو د علماؤ داسی دلہ چہ پہ
هغی باندی د عوامو اعتماد وی پخیلی زمانی باندی پہ زور نظر سرہ د غور تر کولو وروستہ کہ
چیرتہ د تحدید د تبدیل والی معتد بہ عام ضرورت محسوس کری نو د هغہ پہ مطابق دی متفقہ
فیصلہ اعلان کری

د اکابرو تحدید پہ همدی خبری باندی مبنی وو۔ پہ راتلونکی کنبی د زمانی د تغیر پہ نظر
کنبی ساتلو سرہ د دی تحدید پہ تغیر باندی د غور او حالاتو مطابق یہ مذکورہ شرائط باید د
تغیر او تبدیل سلسلہ جاری پاتی شی

د بندہ مخکینسی لیکنہ د دی خیال لاندی شوہ چہ د اکابرو فتویٰ د زمانی د حالاتو د تنقیر
او تفتیش پہ خای د فقہاؤ رحمہم اللہ پہ اقوالو باندی مبنی دی او هغو پہ مختلفو افوالو کنبی د
اتہ خلوبینت شرعی میلونو قول غورہ کری دی

دا دوه غلط فہمی د - اوزان شرعیہ - د رسالی د تحریر لہ اسلوب خخہ پیدا شول۔ پہ نوموړی
رسالہ کنبی لومړی ئی د هندوستان د علماؤ قول اتہ خلوبینت انگریزی مبلہ لیکلی دی

بب ئی پہ دی باندی د (اربعة برہ) لہ حدیث خخہ استدلال وړاندی کری دی

بب ئی پہ دی باندی د حضرت گنگوہی قدس سرہ د فتویٰ تفریع کری ده۔ چہ یہ هغی کنبی
خلور برید - اتہ خلوبینت میلونو ذکر دی

دی تفصیل تہ پہ کتو سرہ هر سری پہ دی پوهیري چہ پہ دعویٰ او دلالتو کنبی مطابقت نشته
دعویٰ ده د اتہ خلوبینت انگریزی میلونو و سہ دلالتو کنبی خلور بریدہ وړاندی کوي کوم چہ لہ
هغہ خخہ اتہ خلوبینت مبلہ شرعی جوړیږي

چنانچہ پخپلہ د - اوزان شرعیہ - د رسالی پہ ۲۴ مخ کنبی برید - خلور فرسخہ او پہ ۲۷ مخ
کنبی ئی فرسخ لہ دری شرعی میلونو سرہ مساوی گڼلی دی

او د حضرت گنگوہی قدس سرہ پہ فتویٰ کنبی ہم د میل مساوی لہ خلور زره قدمونو سرہ
تصريح شته او دا مسلم دی چہ د خلور زرو قدمونو مبل شرعی وی

د اوزان شرعیہ پہ آخر کنبی چہ کومہ نقشہ ورکړل شوی ده بہ دی کنبی ہم فرسخ - لہ دریو
شرعی میلونو تر لیکلو وروستہ ئی برید لہ دولس مبلہ انگریزی سرہ برابر کری دی چہ کله برید -
لہ خلور فرسخ سرہ او فرسخ - لہ دری شرعی میلونو سرہ دی نو برید - لہ دولسو انگریزی میلونو
سرہ خنکہ سو؟

مؤلف چه د 'اوزان شرعيه' د رسالې د تحرير كوم وضاحت كړې دى د هغه حاصل دا دى چه د پوره عبارت له كتلو څخه دا واضح كيږي چه د اكبرو په اقوال كښې انگريزي ميل مراد دى چنانچه مخكښې په تلو سره په ۲۰ مخ باندې د حضرت گنگوهي قدس سره فتوى د 'اوزان شرعيه' په رسالې كښې نې دتانيد په توگه په راوړلو سره هم ثابته كړې ده چه له دې عبارت او د ده له دليل څخه د انگريزي ميل ثابتول مقصود دي

په دې باره كښې هيله ده چه بنده له دې څخه كله انكار كړى دى؟ بلکه بنده خو پخپل مخكښيني تحرير كښې هم دا اشكال وړاندې كړى دى چه د انگريزي ميل دعوى او د اكبرو خوا ته نې د نسبت د ثابتولو لپاره چه كوم دلائل ليكلي دي له هغو څخه نه د انگريزي ميل دعوى ثابتيږي او نه د اكبرو خوا ته د انگريزي ميل نسبت ثابتيږي بلکه د دې برعكس د دعوى او د نسبت دواړو لپاره له وړاندې شوي دليلونو څخه شرعي ميل ثابتيږي

د حضرت گنگوهي قدس سره په دې فتوى كښې اگر كه د عدم تحديد خوا ته اشاره ده ليكن چونكه دى د اكبرو رئيس او مشر دى د دې لپاره بنده له دې څخه دا اخيستی دى چه تر ده وروسته چه اكبرو كوم تحديد فرمايلى دى هغه د همدې مطابق په شرعي ميل سره كيږي. د همدې لپاره بنده د كبرو په مراد باندې د پوهېدو لپاره د زياتې پلټنې ضرورت محسوس نه كړ تر دې وروسته د اكبرو د عبارتو له مخته راټولو څخه معلومه شوه چه هغو د خپلې زمانې د خلكو د قوې او لارو د حالاتو مخته په كينودو سره د تحديد د مقدار په اړه د فقهاؤ د اقوالو په پريښودو سره د اته څلويښت انگريزي ميلونو تحديد كړى دى

په هر حال بنده د خپلې اشتباه بناء ليكلې ده. د دې وجه كه د كتاب د عبارت قصور وي او كه د بنده د پوهې قصور. له دې امله چا ته د اشتباه د مذكوره تقرير په كوم جزء كښې كومه خبره وي نو د وړاندې كولو حاجت نې نشته

بنده د خپلې لېكنې له خپرولو څخه مخكښې دوه د فن ماهرين او مشهور مفتيان كرام مولانا محمد عاشق الهي صاحب بلند شهري ثم المديني او مفتي عبد الستار صاحب د جامعه خيرا المدارس ملتان د دار الافتاء رئيس سره په دې باره كښې استشاره كړې وه د دغو دواړو حضراتو هم د مذكوره دوو بنيادي خبرو خوا ته توجه نه ولاړه. بلکه د اكبرو په كلام كښې له 'ميل' څخه د شرعي ميل په مراد كيدو باندې د حضرت گنگوهي قدس سره له فتوى څخه استدلال پخپله مفتي عبد الستار صاحب وړاندې كړې وه

په هر صورت اوس د اكبرو مراد او د هغوى د فوى بنا واضحه شوه نو زه د خپل مخكښيني تحرير څخه رجوع كوم سر حور پورې چه اهل نفعه علماء د زماني په حالاتو باندې په اجتماعي توگه له سره د غور او فكر په كولو سره كومه نوې فېصله و نه كړي تر هغه وخته پورې به د سفر

مسافه په لاندې ډول پاتې وي

د سفر مسافه - ۴۸ انگرېزي ميله - ۷۷ ۲۴۸۵ كيلو متره

دا هم په ياد ولرئ چه دا فيصله د پاكستان او هندوستان د هوارو علافو لپاره ده. د نورو علافو فيصله به د هغو ځايونو د اوسيدونكو په قوې او د لارې په حالاتو باندې موقوفه وي

آخري ټكى

دا طريق كار اگر كه د اصل مذهب په مطابق دى ليكن د ائمه وو رحمهم الله په زمانه كښې چونكه د قافلو د سفر عام رواج وو د دې لپاره د دريو ورځو مسافه عامه مشهوره وه. ټول خلك پرې پوهيدل. د هېچا لپاره هم د دې معلومول كوم مشكل كار نه وو. ليكن په دې زمانه كښې د دې په تعيين كښې لاندني مشكلات دي

۱. د يوه ملك په مختلفو علافو كښې د مقاديرو د تعيين لپاره د هغو ځايونو د اوسيدونكو اولارو په حالاتو باندې د اجتماعي غور كولو غير معمولي جد و جهد (كوشش)

۲. بيا د زمانې په تيريدو سره دوباره هغه مشقت او تكليف

۳. د رايو دا اختلاف ظني غالب كوم چه په عوامو كښې د انتشار او له دين څخه د نفرت باعث دى

۴. په پښو او د غواڼي په گاډۍ او داسې نور باندې د سفر د معدوم يا كالمعدوم كيدو په صورت كښې د تحديد د فيصلې تعسر بلكه تعذر

۵. له اكابرو سره په عقيدت كښې دومره غلو (زياتۍ) چه د هغو له خوا څخه د هغوى د زمانې او ځايونو په حالاتو باندې د مبني تحديد په خلاف د امكنه ووتر اختلاف، د زمانې تر تيريدو او د احوالو تر تعير وروسته هم تر قيامته پورې د څه فكر كول يا څه ويل حرام بلل شوي دي په دغو حالاتو كښې نو د زمانو تر تيريدو او احوالو تر تعير وروسته هم څوك د تحديد د نوي كيدو د تجويز د وړاندې كولو جرئت څنگه كولى شي؟

د دغو المذكوره مشكلاتو له مخې سهولت او مصلحت په دې كښې دى چه د حضرات فقهاء كرامو له احوالو څخه يو قول معيار وگرځول شي. البته كه چيرته په كومې زمانې يا ځاى كښې په دې باندې عمل كول ډير سخت هم شي او دا سخنوالى د اهل نفعه په نظر كښې ښه واضح او محقق وگرځي نو د داسې مجبورۍ په حالت كښې بايد د تجديد تحديد كوشش وشي اگر كه د پياده سفر د متروك كيدو له وجې په راتلونكې كسى د دسې مجبورۍ د مخته راتللو په ظاهره هېڅ احتمال نشه

حضراتو فقهاء كرامو رحمهم الله تعالى د همدې مصلحت له مخې د ائمه كشر په مقد ر كسى د تحديد قول لره غوره كړى دى د دې لپاره چه د مسلى به به راسى باندې حواله وركول د طبعوسو

د اختلاف له وجې د رايو د اختلاف او انتشار سبب گرځي

د سفر له رخصت څخه خو خاص مقصد د مشقت دفع کول او د سهولت وړ بڼېدل دي سا په دي کښې داسې فول غوره کول چه په هغه باندې د عمل کولو په صورت کېې پوريني باد توي مشکلاتو په تحمل سره کوم خلاصون نشته. په سفر کېې د رخصت د مقصد خلاف دی د بڼه با دوه مېلونو د مسافې د قطع کولو يا طي کولو مشقت د يادو شويو مشکلاتو د مشقت په مبدله کښې اهوڼ يعني ډېر آسانه دی په ځانگړې توگه په داسې حال کېې چه د سفر د سهولتو او له بهتر څخه بهترو سورليو په ډيروالي کېې ورځ په ورځ غير معمولي زياتوالي راځي چه له مخې ئې لرې نه ده چه د پياده سفرونو سلسله يا لرې له دنا څخه بالکل له منع لارې سلکه په پاکستان کېې خو وس به هم نښايي دا سلسله چيرته پاتې وي

چه له ما سره څه وو هغه مې وړاندې کړل. کيدلی شي چه کوم مهربان دا هم د اکابرو شفقص اکم گڼل، د اکابرو او په هغوی پسې د تلونکي ټول امت د لمونځونو د فساد حکم او د هوس او حد خو څښت وگڼي **وَقُلْنَا لِلْجَمِيعِ لِمَا يَحِبُّ وَيَرْضَى.**

وطن الارتحال یقی بقاء الاثقال

د اثقالو په پریښودو سره سفر د اقامت و وطن نه باطلوي

مخدوم او مکرم جناب حضرت مفتي صاحب مد ظلهم العالی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

یوه مسئله د تحقیق او تصدیق لپاره ستاسو حضور ته وړاندې کوم هبله ده چه په مدلل خواب سره نې ښایسته کړئ په مدرسه کښې الحمد لله خیرت دی. حضرت مهتم صاحب مد ظلهم العالی هم روغ او جوړ دی فقط والسلام

بنده عبد الستار عفا الله عنه. نائب مفتي خیر المدارس ملتان ۸۶/۹/۱ هجری

سوال زه په منډي بهاؤ الدین کښې خطیب یم او په مستقله توگه ملازمت کوم. ما ته د اوقافو د محکمې له خوا د اوسیدنې یو کور راکړل شوی دی. زما او هل او عیال سره د کور د سامانونو هم له ما سره د اوسیدو په دې کور کښې دي البته زما اصلي وطن سلانوالي ضلع سرگودها دی. د هغه ځای اوسیدونکی یم او د اقامت و وطن مې دا منډي بهاؤ الدین دی یو فاضل عالم فرماني چه د شرعي سفر لپاره چه زه کله هم له منډي بهاؤ الدین څخه د باندې ووځم او بیا بیرته منډي بهاؤ الدین نه راځم نو تر هغو به فصر کوم تر څو پورې مې چه تر بیرته راتلو وروسته د پنځلسو ورځو د پټی کیدو اراده نه وي کړې مثلاً که چیرته له شرعي سفر څخه تر بیرته راتلو وروسته په منډي تر یوه یا لسو ورځو پورې بیرته چیرې په سفر ځم نو فصر به په ما لازم وي او مقتدیانو ته پوره لمونځ نه شم ورکولی د پوښتنې وږ خبره دا ده چه په منډي بهاؤ الدین کښې په باقاعده توگه د اوسیدو او د مال او ولاد د موجودوالي تر څنگ بیا هم له شرعي سفر څخه تر بیرته راتلو وروسته د شرعي اقامت لپاره د پنځلسو ورځو نیت کول شرط دي او که نه؟ او له منډي څخه اکثره زه په سفر ځم. او کله کله دا سفرونه د لنډو و فغو څخه وروسته په مسلسل توگه وي نو زه به څرنگه امامت وکولی شم؟ په مدله توگه نې ولیکن

الجواب د نوموړي فاضل پورتنی یاده شوي فنوی کیدلی شي د منونو د سفر په طلاق باندې منډي وی د متونو عبرت دا دی ویهطل الوطن الاصل عملة لا السفر ووطن الإقامة عملة و السفر و الاصل (کنز و غیره) له دې عبارت څخه په ظاهره د څرگندېږي چه د اقامت له وطن څخه محض د سفر په نیت سره وتل د هغه لپاره مبطل دی لکن د دې عبارت ظاهر لږه د کافي گڼلو په ځای ده. مناسبه معلومېږي چه د هغه تر صحیح مراد پورې د مسدود لاره نه نور و فقهی عبارتو باندې نظر واخول مې به عبارتو باندې د غور له کولو څخه حرکت کېږي چه د اقامت له وطن څخه محض سفر

کول د هغه مبطل نه دی بلکه په اصل کې سفر د ارنحال په صورت کې مبطل دی یعنې دا باطلوالی به په هغه وخت کې وي چې د اقامت له وطن څخه سفر ته د تلو په وخت کې خپل سامان او داسې نور هم له ځانه سره یوړل شي چې له دې څخه دا پوهه منځ ته راځي چې د نوموړي سړي فی الحال دلته د بیرته راتلو اراده نشته همدا وجه ده چې اصلي وطن په سفر سره نه باطلیږي ځکه چې له اصلي وطن څخه سفر کول ترک توطن یا لوطن الاصيلي یا له توطن څخه په مخ گرځولو دلالت نه کوي بلکه د اهل او عیال موجودوالی په دې امر باندې دلالت کوي چې له دې ځایه تلونکی دې ځای ته د بیرته راتلو په قصد او ارادې سره ځي تر دې پورې که چیرته له اصلي وطن څخه تلونکی له اهل او عیال سره لاړ شي او بل ځای اصلي وطن جوړ کړي نو د لومړي اصلي وطن وطن والی له منځه ځي لکه څرنګه چې د فقهي په ټولو کتابونو کې نې تصریح شوی دی له دې څخه څرګنده شوه چې په اصل کې د وطن د بطلان مدار په سفر مع ترک توطن یا اعراض عن التوطن باندې دی. په محض خروج باندې د سفر په نیت سره نه دی پس له کوم وطن څخه هم چې د ترک توطن عزم وکړي او له هغه ځای څخه ووځي یا بل ځای خپل وطن جوړ کړي هغه وطن باطلیږي که هغه وطن اصلي وي او که وطن اقامت، البته له دغو دواړو وطنونو څخه د سفر په کولو کې په عامه توګه یو فرق وي چې د هغه له وجې څخه د دغو دواړو وطنونو په اړه د سفر حکم مختلف بلل شوی دی چې سفر د اصلي وطن لپاره مبطل (باطل و نګی) نه دی او د اقامت د وطن لپاره مبطل دی هغه فرق دا دی چې له اصلي وطن څخه په عامول حالاتو کې سفر پرته د ترک وطن له ارادې څخه وي د کوم حالت لپاره سفر واقع شي نو بیا بیرته نې هلته راتګ وي او دا سفر په صورت د ارنحال نه وي او د اقامت له وطن څخه سفر په عمومي توګه د ترک توطن په ارادې سره وي ځکه چې اصل اوسیدنه خو نې په کوم بل ځای کې دې دلته نې پاتې کیدل د کوم حاجت لپاره وو د ضرورت په پوره کیدو باندې به له دې ځایه څخه ځي لکه د تجارت، ملاقات، حج او داسې نورو سفرونه پس دا سفر په عمومي توګه حاصل د ارنحال په صورت سره وي د دې فرق له مخې دا ویل شوي دي چې سفر د اقامت د وطن لپاره مبطل دی ځکه چې د اقامت د

وطن په بازه کې د سفر عام معروف او معتاد فرد همداسې سفر وي والمطلق اذا اطلق يراد به الفرد الكامل پس د متونو تعبیر د سفر د همدې فرد مطلق په ډېرې کې به وي. د سفر د ټولو قسمونو په باره کې نه دی چنانچه د بدائع الصنایع له تعلیل څخه دا حقیقت د رڼا ورځې غوندې ښکارېږي چې کوم سفر د اقامت د وطن لپاره مبطل دی هغه کوم سفر دی؟ او په متونو کې چې د سفر کوم لفظ راغلی دی له هغه څخه څه مراد دی؟ ملک العلف، امام ابو بکر الکاسنی رحمه الله لیکي

وینقض بالسفر ایضاً لان توطنه فی هذا المقام لیس للقرار ولکن لحاجته فاذا سافر منه یستدل به علی
انقضاء حاجته فصار معرضاً عن التوطن به فصار ناقضاً له دلالة (ج، ص ۱۰۰)

له تعلیل خفه بشکاربیری چه دا هغه سفر دی چه له هغه خخه د دې خبرې دلیل جوړ شي چه او س
دله د پاتې کیدنې حاجت نه دی پاتې شوی او نلونکی د دې ځای وطنیت ختم کړی وي او دا په
هغه سفر کېنې وي کوم چه د ارتحال په صورت کېنې وي او په کوم ښار کېنې چه د زید اهل او
عبدالوي او په کمله توگه نې اوسیدنه وي. د یوې یا دوو ورځو لپاره که چیرته زید چیرته لاړ شي
نو د زید دا سفر د حاجت په پوره کیدلو. اعراض عن التوطن او نقض للتوطن په یوه باندې هم
محکله هېڅکله دلالت نه کوي بلکه د ثقل یعنی د کور د سامانونو او اهل و عبال بقاء د نوطن د
بد، قطعې دلیل دی او که چیرته د سفر له لفظ خخه مراد د شرعي سفر هر فرد وي که د ارتحال نه
صورت کېنې وي یا نه وي نو په دلیل او دعوی کېنې به انطباق څنگه وي؟ په داسې حال کېنې چه
دعوی عامه او دلیل خاص دی

له دې خخه پرته صاحب بحر او داسې نور د دې خبرې تصریح نقل کړی دی چه د ثقل په بقاء سره
د اقامت وطن باقی پاتې کیږي که په بل ځای کېنې هم مقیم شي له دې تصریح خخه د بدائع د
تعلیل مفهوم بالکل واضح کیږي. وهذا نصه وفي المحيط ولو كان له اهل بالكوفة واهل بالبصرة فمات اهله
بالبصرة وبقي له دور وعقار بالبصرة لا تبقى وطناً له وقيل تبقى وطناً لانها كانت وطناً له بالاهل والدار جميعاً
فلزوال احدهما لا يرتفع الوطن كوطن الإقامة يبقى بمقام الثقل وان اقام بموضع آخر اه (ج، ص ۱۳۸)

او د محسط په حوالې سره بعینه همدغه جزئیه د مجمع الانهر به ج، ص ۱۳۸ کېنې هم موجوده ده
صاحب بحر او صاحب نهر همدارنگه به منحة الخالق کېنې علامه شامې به دی باندې کوم کلام نه
دی کړی

فانده نه پورني تفصیل او نورو عبارتونو خخه دا څرگند کیږي چه که وطن اصلي وي ب وطن
دست به حقیقت کسې هغه وخت باطلېږي چه دهغه په شمار شونو باطلوونکو کېنې دلالة علی نقض
الوطن السابق د مخکښیني وطن د ماتولو دلالت پیدا سی وگوزی د اصلي وطن ښه بل اصلي
وطن مبطل گڼل شوی دی او په متونو کېنې دا بطلان مطلق دی. له کوم صد سره مقدم نه دی
ځانکه دوه اصلي وطن په مطلقه توگه د لومړي وطن لپاره مبطل نه دی بلکه په هغه صورت
کسې مبطل دی چه کله د لومړي وطن د نقض وطن په کولو سره دویم وطن هم صلی وطن جوړ
کړی او که نه نو که چیرته لومړنی وطن یخبل پخوانی حالت باندې به برسودو سره به بل ځای
کسې ده وکړی او دا ځای د خپلې مسطلي اوسیدنې لپاره غوره کوی نو لومړی صلی وطن به

دې سره نه باطلېږي کما في البحر وغيره قيداً بكونه انتقل عن الاول بأهله لانه لو لم ينتقل بهم. ولکنه استحدث اهلاً في بلدة اخرى فان الاول لم يبطل ويعتم قهراً. (ج. ۲، ص ۱۴) بلکه علامه طحطاوی لکنی دي چه له دوو څخه زیات اصلي وطنونه هم کېدلی شي چه څوک نې جوړ کړی او به مونیو کسی نې دویم مبطل د اقامت وطن شمار کړی دی چه دویم وطن اقامت د لومړي وطن اقامت لپاره مبطل دی او دلته هم په الفاظو کښی اطلاق دی او په ظاهره کوم قید بکښی موجود نه دی حالانکه لکه څرنګه په اول صورت کښی بطلان مفید دی همدارنګه دلته هم مفید دی یعنی دویم وطن اقامت د لومړي لپاره هلته مبطل ګرځي چه د لومړي وطن اقامت وطنیت ختم کړي او که چیرته د لومړي وطن والی ځمکه نه کړي بلکه هلته اوسیدنه په دستور سره پانې وي. ښځه بچیان او سامان هلته وی او په دویم ځای کښی له شرعي اقامت سره مقیم وګرځي نو په دې سره د اقامت لومړی وطن نه باطلېږي لکه څرنګه چه د محیط په جزیه کښی مصرح دی کوطن الإقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقامه مجموع اهرافه. پس لکه څرنګه چه په دغو دواړو باطلوونکو کښی الفاظ مطلق دي لیکن مراد نې خاص دی همدارنګه دریم مبطل (سفر) په باره کښی وي کیږي چه گوا که په لفظونو کښی عمومه دی لیکن مراد نې خاص سفر دی کوم چه د ارتحال په صورت کښی وي لکه څرنګه چه د بدائع له تعلیل څخه نې مفهوم را وځي

د اهل و عیال او ثقل په بقاء سره اقامت او توطن باقي پاتې کیږي عرف هم د دې تائید کوي چنانچه یو څوک له اهل او عیال سره په یو ښار کښی وي گوا که دا نې اصلي وطن نه وي محض د هغه د بوي با دوو ورځو لپاره په سفر باندې په تلو سره دا نه ویل کیږي چه هغه دلته اوسیدل بریښي دي او نه دې سفر ته څوک ترک سکونت وائي او نه هم له سفر څخه سره راللل څوک تجدید وطن یا له سره سکونت بولي البته که چیرته له ښځه بچیان او داسې نور هم له ځان سره بوځي او بیرته د راتلو راده هم دلته ونه لري نو اوس یقین دا ویل کیږي چه هغه له دې ځایه څخه اوسیدل ترک کړي دي

له پورتنی تفصیل څخه څرګندیږي چه کوم سړی په کوم ښار کښی له ښځې او بچیانو سره اوسېږي او د معاش او روزي گټې ذریعه نې هم له همدې ښار سره تړلې وي نو د هغه د وطن هلته باطلېږي چه کله به دی ښار کښی اوسیدل پای ورسوي او لاړ شي. محض په عارضی و ځي سفر ونو باندې د ده د اقامت دا وطن نه باطلېږي او د متونو د جزئی همدام مطلب دی چه د اقامت له وطن څخه چه کله سفر د ارتحال په صورت کښی وی نو دا به د هغه لپاره مبطل وی په صورت مسوونه کسی سایل له سفر څخه وروسته چه که هم مندی نه وي ندس به رسېږي مثله کنل کیږي او لموح به سوره کوی بلکه له حسنو عسروو څخه خو د سی مثله د عرض صبی -

کند و شبهه خرگندی بری به کتاب الفقه للعلامة عبد الرحمن الجزيري مطبوعة مصر کنسی د وطن
اصلي تعريف د سې شوی دی و هو الذی ولد فیہ اوله فیہ زوج فی عصمتہ او قصدان یرتزق فیہ وان لم یولد
به ولم یکن له به زوج اه. (باب المسافر) فقط والله تعالی اعلم

عبد الستار نائب مفتی خیر المدارس ملتان ۱۳۸۶/۹/۱ هجری

الجواب باسم ملهم الصواب مسئله صحیح ده چه د ثقل په بقاء سره د اقامت وطن نه باطلیږي
لیته په تحریر کښی لاندینی امور د اصلاح قابل دي

۱ د کتاب الفقه عبارت (او قصدان یرتزق فیہ)

خغه په دي باندې استدلال یا د دي تائید صحیح نه دی ځکه د ارتزاق له قصد څخه مقصد دا
دی چه د ارتزاق قصد علی سبیل الدوام په دوامداره توگه وي لکه خرنگه چه په مطلق تولد یا
تزوج سره بو وطن اصلي وطن نه جوړیږي چه تر څو پوري په هغه کښی علی سبیل الدوام د اقامت
قصد نه وي

قال فی الخاتمة المسافر اذا جاوز عمران مصره. (الی قوله) ان كان ذلك وطناً أصلياً بأن كان مولده وسكن فيه
اولم یکن مولده ولكنه تأهل به وجعله داراً الخ. (خاتمة علی هامش الهدية ج ۱ ص ۱۶۵)

له دي څخه ثابت شوه چه د تولد او تأهل ځی هلته وطن اصلي گرځي چه په هغه کښی د
اوسیدلو او د کور د جوړولو قصد هم وي د مسئلې د اثبات لپاره چه کوم نور دلایل لیکل سوی
دی هغه کافي او وافي دي

۲ د دي خبری خرگندونه ضروري ده چه د وطن اقامت د بقاء حکم په هغه صورت کښی دی چه
هلته ننی خیل اهل او عبال پریښی وي او تللی وي یا سامان پخپل مقبوض مکان کښی پریښی او
تللی وي که جسته سامان له چا سره د ودیعت امانت په توگه پریښی او تللی وي نو د اقامت
وطن باطلیږي د دي لپاره چه دي ته په عرف کښی سکونت نه ویل کسري

وقال العلامة ابن عابدین رحمته الله عليه (قوله حلف لا يسكن فلاناً) فان كان ساکناً معه فان اخذ في النقلة وهي
ممكنة والا حلف قال محمد رحمته الله عليه فان كان وهب له المتاع وقبضه منه وخرج من ساعته وليس من رايه
العود فليس بمساكن وكذلك ان اودعه المتاع او اعارة ثم خرج لا يريد العود بحر (رد المحتار ج ۳ ص ۹۰)

۳ په تحریر کښی د دي عبارت چه په اصل کښی د وطن د بطلان مدار بر که دا وطن وطن
مطلق وي ب وطن اقامت برمه ضروري دی ځکه چه وطن اصلي یواځی نه عرض نه یوض حجه
نه حاضرین بلکه له اعرض سره بل وطن کښی وطن سون هم شرط دی فقط ولله تعالی اعلم

رشید احمد ۱۴ رمضان المبارک ۱۳۸۶ هجری

د پورتني يادې شوې مسئلې په اړه په متضادو ځوابونو کښې فيصله

مخدوم العلماء جناب حضرت مفتي صاحب دامت برکاتهم

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته مزاج گرامي مو په څیر

ستاسو له مهرباني نه ډک لیک د مولان خیر محمد صاحب په واسطې سره را ورسید د اقامت

د وطن په باره کښې د قاسم العلوم بعینه فتوی د خیر المدارس له تحریر سره ستاسو په خدمت

کښې دی هیله ده چه له خپلې عالي رایې څخه مو زر تر زره خبردار کړي

(بنده عبد الستار عفا الله عنه) از دار الافتاء خیر المدارس ملتان

د قاسم العلوم فتوی

هو المصوب

□ : په فقهي عباراتو، متونو، شروحو او حواشيو باندې د غور له کولو څخه په ظاهره چه څه معلومېږي هغه په واقعيت کښې تر تدبر او تأمل وروسته هم د هغه صحيح مراد دی هغه دا چه د اقامت وطن په مطلق وتو سره په نيت د سفر باطلېږي که د ياد شوي خروج په وخت ئې دلته د بيرته راتلو کومه اراده نه وي ي د خروج په وخت کښې له څو ورځو وروسته کوم وخت دی وطن اقامت ته د بيرته راتلو په اراده سره ئې سفر کړی وي همدارنگه که ئې ساز و سامان، مناع او ثقل له ځان سره وړی وي يا ئې په همدې وطن کښې پريښی وي پر هر صورت په شرعي سفر سره د اقامت وطن باطلېږي د متونو او شروحو په عبارتونو باندې چه څو څو ځله غور وشي نو همدا مطلب په ښکاره توگه په ذهن کښې راځي او همدا شی د وطن اصلي او وطن اقامت تر منځ هغه شی دی چه امتياز ئې پرې کيږي د اقامت د وطن لپاره د شرعي سفر هر فرد مبطل دی او د اصلي وطن لپاره د شرعي سفر هر فرد مبطل نه دی چنانچه له اصلي وطن څخه وتونکی سړی له خپل وطن څخه په قصد د اعراض، بيرته نه راتگ، اگر که خپل ټول ساز او سامان، اهل او عيال او داسې نور له ځان سره يوسي، کوم کور، آبادي او داسې نور ئې هم دلته پاتې نه شي، لرې لرې ځايونو ته په سفر لاړ شي څو ځايونه يو په بل پسې د اوسيدو ب محض د اقامت وطنونه جوړ کړي نو بيا هم د ده اصلي وطن نه دی مائل شوی او د دې سفرونو افراد کمله همدارنگه د اقامت د وطنونه د اصلي وطن لپاره هيڅکله مبطل نه دی سر دې سوري چه کوم ځای لره خپل اصلي وطن تل تر نله د اوسيدو ځای جوړ نه کړی

کها قال الشامي مح قول التنوير الوطن الاصل يبطل عملة. (ج. ۱ ص ۵۵) (قوله يبطل عملة) سواء كان

بهبها مسورة سفر اولاً ولا خلاف في ذلك كم في المحيط لهستانی ولقد بقوله مغله لانه لو انقل منه فاصلاً
غیره ثم بداله ان يتوطن في مكان آخر فمّر بالاول اتم لانه لم يتوطن غيرة. مەر وفي الدر المختار ايضاً (ج)
ص ۵۵۰) ويبتل (وطن الإقامة عملة) ب الوطن (الاصل) وبأنشاء (السفر) وقال الشافعي تحتة مطلقاً (قوله و
بأنشاء السفر) اي منه وكذا من غيرة اذا لم يميز فيه عليه قبل سير مدة السفر الخ

بقي د بحر له عبارت په حواله د محیط (کوطن الإقامة یبقی بمقاء العقل وان اقام موضع آخر) خجه
د مغله تقييد معلومیري نه چه د (و السفر) تقييد او د دې عبارت مطلب به دا وي چه پرته د سفر له
اث، خجه که چیرته یو څوک د اقامت له وطن خجه ووځي او یو بل نژدې ځای کښي د اقامت وطن
جوړ کړي نو د متونو د دې عبارت د اطلاق یر بناء، چه (و وطن الإقامة عملة) په هر صورت هغه
محکمنی وطن اقامت باطلیري لبکن محیط دا قید لگولی دی چه دا باطلوالی به هلته وی چه
سازو سامان، ثقل او داسي نور له ځان سره یوسي او نژدې کوم بل ځای کښي نی د اقامت ننت
کړی وي او که چیرته نې ثقل منتقل کړی نه وي نو د اقامت لومړنی وطن پخپل حال پاتې دی او
هغه دویم وطن هم د ده لپاره د اقامت وطن جوړ شوی دی (هذا هو الظاهر. هکذا الفهمه) باقي د بدائع
په مذکوره عبارت کښي دعوی عامه ده و تعلیل ئې خاص دی او داسي استدلال د فقهاوو په کلام
کښي په گڼو ځایونو کښي موجود دی همدارنگه د رسم المفتي اصول دی چه د فقهاوو له
تعلماتو خجه فقهي احکام نه ثابتیري د دې لپاره نقل یا اصل په کار دی فقط والله تعالی اعلم

کتبه عبداللطيف معين مفتي مدرسه قاسم العلوم ملتان. ۲۳ رمضان ۱۳۸۶ هجری

جواب له خير المدارس خجه

د قاسم العلوم د مدرسې نائب مفتي صاحب خپل ځواب ليکلی وو او د خير المدارس مدرسې
نه ئې تشریف راوړی وو زینې خبرې روانې وې د خوب نه توگه مونږ د هغه نه خدمت کښي دا
ډېر نندړ کړی وو چه

۱. ستاسو دعوی دا ده چه هر شرعي سفر د اقامت د وطن نندړه مظل دی و د دی نه دلیل
کسی چه ستاسو کوه عبارتونه وړاندې کړی دی د هغه عام عبارتونه دی چه د هغو نه حملی خجه یو
عبارت مونږ د خپل تحریر په بیل کښي لیکلی وو او د عبارتونه د اسفر ق د ست لبره کفی نه
دی ځکه چه هغ مو داسی لفظ چه دال علی الاسفر و وی موجود نه دی او که نه مو هر صبی
وغل نه د لومړی اصلي وطن نندړه مظل گرځی و هر وطن د مظل لومړی وطن د مظل نندړه مظل
جوړ کړی حالانکه ستاسو به هغو کسی د عدد د جوړ د نل سی ځکه چه نه مو یو کس د نندړه

ماطلوونکو تعبیر تقریباً یو شان دی

۲. د محیط عبرت لره صاحب بحر د کوم مبطل د تفسد لپاره نقل کړی نه دی بلکه د دوسه وطن اصلي په محب کښې د دې یادونه راغلې ده او همدارنگه دا چې په دې عبارت کښې چې کوم ان اقامه موضع اخر موجود دی دا موضع آخر لره د مادن السفر له قد سره مفید کول یې له دلته دی او لکه څرنگه چې د دې په مثبه وطن اصلي کښې داسې کوم فید موجود نه دی په ظاهره به دې مثبه کښې داسې کوم فید وجود نه لري

۳. د بدائع د تعلیل په اړه عرض شوی دی وو چې له دې تعلیل څخه دا خبره ب لکل څرگنده ده چې کم تر کمه د بدائع ملا صاحب په یقیني توگه د سفر دا لفظ د هر سفر لپاره په عامه توگه نه اخلي بلکه د سفر هغه مخصوص فرد ترې اخلي چې په هغه کښې د وطن په ماتولو باندې دلالت پیدا شي پس د سفر له دې لفظ څخه باید همدا مراد واخستل شي او که چیرته د کوم فقهه له کلام څخه دې لفظ عموم او د سفر ټولو افرادو ته شامل والی محقق شي نو به منل شي پاتې سوه دا وینا چه د فقهاوو په کلام کښې داسې استدلال په بې شمیره ځایونو کښې موجود دی د دې معنی خو دا ده شوه چې فقهه د داسې دعوی او دلیل عدم انطباق باندې نه پوهېدل او صاحب بدائع هم له دې غټې غونډې خبرې څخه بې خبره دی د دې خبرې له منلو څخه خو مونږ که تر کمه فصر بو

د مسئلې له تعلیل څخه د مسئلې د صورت وضاحت کړې دا حقیقت د علم له هېڅ سوه خوند څخه بې نه دی. د پلټنې په کولو سره د دې بې شمیره مثالونه پیدا کېدلی شي فقط

خادم بنده عبد الستار عفا الله عنه ۱۳۸۹/۱۰/۲۸ هجری

الجواب باسم ملهم الصواب د قاسم العلوم په فتوی کښې چې د محیط د جزئی کوم مطلب من شوی دی هغه صحیح نه دی په دې کښې پرته د سفر له انشاء څخه کوم دویم نژدې ځای لره د اقامت وطن جوړ کړي قد پرته له دلیل څخه دی که چیرته د بحث لاندې صورت کښې دوسه ځای د اقامت وطن جوړول د مخکښیني وطن اقامت لپاره مبطل نه دی نو د سفر انشاء ولی مبطل دی! به دواړو کښې د فرق مکې کوم یو دی؟

چې کله د اقامت وطن مبطل نه دی نو سفر خو به په طریقه اولی مبطل نه وی ځکه چې د سفر په نسبت سره وطن قوي دی دا خبره تر معقول والي بر سره د فقهو رحمه الله له عباراتو څخه نه ناپته ده ځانچه به ولو کښې داسې تصریح راغلی دی چې د اصلي وطن لپاره سفر مبطل نه دی او دوسه اصلي وطن سره له اعراض له لومړي وطن څخه د ولسی وطن مبطل دی نه دی چې څرگنده سوه چې د سفر په نسبت سره به وطن کسی د مبطل موب رات دی (وهو ظاهر جد).

ایست منزل نه کیدل او د سفر مبطل کیدل لکل غیر معقول دی د بدائع د تعلیل نه اړه ده څه شکل نوی دی هغه هم ښایس نه ژودې نه دی اگر که په حکم عقلیه باندې د شرعی احکامو د وجود او عدم مدار نه وي لیکن په علت باندې د معقول مدار لازم دی هغه علت نه څه وي څه به هغه باندې د معقول مدار نه وي؟

هو! داسې ځایونه چه چیرته د علت وجود داسې پې او مخفې وي چه پرې پوهیدل معسر سخت وي هلته مقدس شریعت سبب لره د علت د قائم مقام په گڼلو سره حکم نافذ کړی دی لکه څرنگه چه خوب ئې د باد د وتلو سره سفر ئې د مشقت قائم مقام گڼلی او د آوداسه د ماتیدلو او قصر او افطار احکام ئې جاري کړي دي د بحث لاندې مسئله له دې ډول څخه نه ده چه په دې کښې سبب یعنی سفر لره علت یعنی د اعراض عن التوطن قائم مقام گرځول او خاص په نفس سفر باندې د وضو د ابطال حکم ولگول شي بلکه د علت ایجاد پخپله د مسافر په اختیار کښې دی او د هغه به ښایندی موقوف دی

خلاصه دا چه د بنده په نظر کښې د خیر المدارس خواب صبح دی فقط والله تعالی اعلم

رشید احمد ۱۳ ذی القعدة ۱۳۸۶ هجری

د پورتني سوال په شان یو بل سوال

بخدمت اقدس حضرت مفتي صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته
له تاسو جناب څخه د لاندېنۍ مسئلې تحقیق مطلوب دی د ملتان یوه عالم او مفتي صاحب جناب تاسو په خدمت کښې وړاندې کوم په غور سره ئې بر مطالعه کولو وروسه د هغې ښاید نه ده له دلالتو سره ولیکن تر څو چه تسلي مو وشي هیله ده چه تاسو جناب مونږ له خل
جناب څخه خامخا خبردار کړئ

سوال زید په ملتان کښې ملازمت کوی او دلته اوسېږي یعنی ملتان ئې د اقامت وړ دی د ده د کور سامن څخه او بحمان له ده سره په ملتان کښې اوسېږي په داسې حال کښې چه اصلې وطن ئې لاند پور دی اوس هغه د شرعی سفر لپاره له ملتان څخه د باندې ځي او چه سره راځي نو په ملتان کښې د مجلسو ورځو داسې کسو او رده نه کوی ځکه چه په بوی هغی - لیر وړجو کښې په کوه ځي ته په سفر باندې روان دی نو به دی حالت کښې په هغه قصر کوی و که اقامت په شرعی سفر سره د اقامت په وطن کښې بر سره راځي وروسه د اقامت لپاره د مجلس وړجو د اقامت په شرط دی و که نه؟

جواب د جواب هغه د مفتي عبد السلام لخوا څخه لیکل شوی دی په دې کښې چه د مسعود د دلالتو اکسره بر چه هغه ده کومه چه محکمی سره سو د دې لپاره نه دی جوړ - حرره

سواخی هغه خبرې را نقل کيږي کومې چې په محکمېني خواب کېنې نه وې مرنې کوم سړی چې په کوم ښار کېنې په باقاعدو توگه له کډې او بېچانو سره اوسیدل غوره کړی وي نو د هغه دا وطن هلته باطلېږي چې کله له دې ښار څخه اوسدل پای ته ورسوي او لا شي. محض په عارضي او وختي سفرونو سره د ده د اقامت دا وطن نه باطلېږي او د متونو د جزئې هم همدا مطلب دی چې د اقامت له وطن څخه چې کله ارتحال وشي نو دا به د هغه لپاره مبطل وي. محض سفر مبطل نه گرځي.

له کوم وطن څخه چې ترک وطن وکړی هغه وطن باطلېږي که هغه وطن اصلي وي او که وطن اقامت البته د اقامت له وطن څخه په عامه توگه سفر چونکه مخکېنې همداسې وو یعنې له کډې سره به وو ځکه چې دلته به ئې پاتې کیدل د حاجت لپاره وو. د ضرورت په پوره کیدو باندې به ئې ارتحال کاوه خصوصاً په هغې زمانې کېنې چې د تگ او راتگ موجوده ذرائع او اسباب موجود نه وو لهدا نفس سفر ئې د دې سفر په خاطر مبطل گڼلی دی او د کوم قید حاجت ئې پکېنې نه دی لیدلی لکه څرنگه چې دویم وطن اصلي لره ئې د لومړي وطن لپاره بې له کوم قید څخه مبطل شمار کړی دی حالانکه دا بطلان د لومړني وطن له ترک سره مفید دی. د دې څه ناڅه تفصیل مخکېنې را روان دی، لیکن چونکه په عامه توگه چې کله دویم وطن په مستقله توگه وطن نیول کېږي نو لومړی یو ځل پریښودل کېږي او بیا دویم نیول کېږي لهدا د دې قید د تصریح ضرورت په متونو کېنې نه دی لیدل شوی نو گوا که د متونو تعبیر د اقامت له وطن څخه د یوه خاص سفر په باره کېنې دی نه د ټولو سفرونو په باره کېنې.

د اقامت وطن په سفر سره باطلېږي په کتاب الفقه لعبد الرحمن الجزيري کېنې د دې تعبیر به دې الفاظو سره شوی دی **ثانها يبطل محلها فلو سافر مسافة قصر الى مكان صالح للاقامة وقام به خمسة عشر يوماً أو يأتمر اتمل عنه الى مكان آخر وقام به كذلك الخ.**

دا شبهه مه کوئ چې دا حکم په هغه صورت کېنې دی چې په کوم صورت کېنې شرعي سفر نه وي بلکه د اقامت په وطن کېنې د خپل سامان او داسې نورو په پریښودو سره کوم نژدې ځای ته لاړ شي ځکه چې د تقیید بې له دلیلې دی او موضع اخر مطلق دی کوم چې دواړو مسافو نه معنی یوه شرعي سفر او که تر شرعي سفر دواړو ته شامل دی او که چیرته د متونو د سفر اطلاق د نسیه دنس وگڼل شي او داسې وویل شي چې چونکه په متونو کېنې شرعي سفر د اقامت د وطن لپاره په مصلحه سره مبطل بلل سوی دی که هغه له کډې سره وي یا محض شرعي سفر وي. لهدا د نظر محي به د جزئې له که تر شرعي سفر سره مفید کېږي. نو د دې خواب دا دی چې د دې برعکس ب ونی نه کېږي معنی د محض حربه دې مصلحه ونیول سی او د مسو حلاق دی مفید کړی سی.

ترجم و جه پکښې څه شی دی؟ خصوصاً په داسې حال کې چې په د متونو په اطلاق کې د نفس دلیل: صاحب بدائع له تعلیل څخه څرگندیږي پس چه کله دواړه خبرې محتملې شوې نو د نقیید ثبوت نه شي کیدلی او که چیرته با ل فرض دا و هم منل شي چه د محیط جزئیة تر شرعي سفر په کمې مسافې باندې محمول دی نو د نفس مسئلې په ثبوت باندې کوم اثر نه لویږي ځکه چه په دې جزئیة کې دا هم ښکاره ده چه په بل ځای کې له مقيم کیدو څخه مخکې د اقامت وطن نه باطلیږي بلکه د سامان د موجودوالي له وجې به باقي پاتې وي (لکه څرنگه چه د دویم اصلي وطن تر غوره کولو مخکې لومړنی اصلي وطن نه باطلیږي تر څو چه لومړنی په قصد سره باطل نه کړي او په هغه ځای کې خپل اوسیدل او داسې نور پای ته و نه رسوي) حالانکه په متونو کې دویم وطن اقامت نې د لومړي لپاره مبطل لیکلی دی پس په نوموړې جزئیې سره "بقاء ثقل" د وطن اقامت د بطلان لپاره مانع کیدل ثابت شو او همدغه مطلوب وو پس لکه څرنگه چه په وطن اقامت سره په دې صورت کې لومړنی وطن اقامت نه باطلیږي همدارنگه په سفر سره هم نه باطلیږي ځکه چه په وجود مقتضي او وجود مانع کې دواړه برابر دي (د متونو د اطلاق له اعتباره په اول ملکې، دویم وطن اقامت جوړول د بطلان مقتضي دی او د محیط د جزئیې په اعتبار سره، بقاء ثقل د بطلان مانع شو همدارنگه په ملکې سفر کول مقتضي او بقاء ثقل مانع بطلان شو د قسم په باره کې هم فقهاؤ دا خبره مبنی گرځولې ده چه که چیرته یو څوک په کوم ښار کې د نه اوسیدو قسم وځوري نو له ښار څخه یواځې تلل به د قسم د ماتیدو لپاره کافي نه وي بلکه له دې سره سره د بیرته نه را گرځیدلو عزم هم ضروري دی او که چیرته د بیرته راتللو په ارادې سره لاړ شي نو د دې سفر تر څنګ په نوموړي ښار کې د ده اوسیدنه باقي تصور کیږي اگر که دی هلته موجود نه وي بلکه صاحب نهر په دې باندې دا اضافه هم کړې ده له اهل او عیال سره لاړ شي نو له حث څخه بچ کیږي او که نه نو بچ کیږي ګوا که رملي او داسې نورو د دې تردید کړی دی او ويلي نې دي چه دا ضروري نه دی البته د بیرته نه را گرځیدلو عزم لازمي دی

فلیکنز والبحر: لا یسکن هذه الدار او البیت او المحلة فخرج وبقي متاعه واهله حنف لانه یعدسا کذا
بقضاء اهله ومتاعه فیها عرفاً (الی ان قال) فقیه بالغلالة والسکة کالمحلة لانه لو کان الیمین علی البصر او البلدة
لا یتوقف البصر علی ثقل المتاع و الاهل کما روی عن ابی یوسف لانه لا یعدسا کذا فی الذی انتقل عنه عرفاً
بخلاف الاول وقال ابن عابدین فی منحة الخالق وفي النهر وفي مصر نایعدسا کما بترك اهله ومتاعه فیها ولو خرج
وحده لیمنی ان یعدس قال الزملي کونه یعدسا کذا مطلقاً غیر مسلم بل انما یعدسا کذا اذا کان قصد العود اما
اذا خرج منها لا بقصد العود لا یعدسا کذا ولعله مقتید بذلك کما یفهم متایاً من قوله وکذا الواهب المرأة الخ

(مخرج ۳ ص ۲۰۶) و کذا فی الشامیة (ج ۳ ص ۸۰) و مسألة لو ابنت المرأة ان و غلبته و خرج هو و لم یرد العود الیه (الی قوله) لم یحدث (مخرج ۳ ص ۲۰۶) و کذا فی الشامیة (ج ۳ ص ۸۰)

(و لم یرد العود الیه) له قید خخه معلومه شوه چه بنخه په همدې ښار کی په پریښودو سره د بیرته راتلو په نیت سره که چیرته لاړ شي نو حانث گرځي او (لا یسکن فی هذا المصّر) کښې دی صادق نه تصور کېږي بلکه ده سابقه سکونت او اقامت باقی گنل کیږي د سکونت او شرعي اقامت دواړو مصداق تقریباً یو شی دی لکه څرنګه له لاندیني جزئې خخه څرګندېږي و فی الواقعات لا یساکن فلاناً فنزل منزله فمکث فيه يوماً او یومین لا یحدث لانه لا یكون ساکناً معه حتی یقیم معه فی منزله خمسة عشر يوماً و هذا بمنزلة ما لو حلف لا یسکن الکوفة فمر بها مسافراً فمضى اربعة عشر يوماً لا یحدث فان نوى خمسة عشر يوماً یحدث (مخرج ۳ ص ۲۲۴)

او د صاحب نهر او رملي له کلام خخه مخکښې څرګنده شوې ده چه یو اوسیدونکی چه کله له یوه ښار خخه په سفر لاړ شي او اهل و عبال هم هلته پریږدي او د بیرته راتلو اراده نلې هم وي نو په ښار کښې د ده سکونت باقی گنل کیږي نو لکه څرنګه چه په دې صورت کښې سکونت باقی گنل کېږي همدارنګه په داسې صورت کښې اقامت هم باقی گنل کیږي تر څو چه په اقامت او سکونت کښې لکه څرنګه چه حدوداً مساوات (یو شان والی) دی همدارنګه زوالاً هم مساوات یکښې باقی پاتې شي

څرګنده دې وی چه له بقاء ثقل خخه دا مراد دې چه په سامان باندې د ده قبضه هم باقی پاتې وي و که چیرته له چا سره خپل سامان د ودبعت په توګه کښېږدي یا نې حانه به عزت وړ کړی نو د داسې سامان بقاء د اوسیدنې او اقامت د بقاء موجب نه گرځي کما یدل علیه قول محمد الا فی حلف لا یساکن فلاناً فان کان ساکناً معه فان اخذ فی النقلة و هی ممکنه و الا حنف قال محمد فان کان و هب له متاعه و قبضة منه و خرج من ساعتیه و لم یس من رأیه العود فلیس بمساکن و کذلک ان اودعه المتاع او اعارة لم یرج لا یرید العود الخ (شامی ج ۳ ص ۸۰)

س په صورت مسئوله کښې زیږه چه کله له سفر خخه د ملتن وطن ته ورسیږي نو بخیله مخه گڼل کیږي او لمونځ به پوره کوي همدارنګه یوه وجه دا هم ده چه د استنبه په ځای کښې اصم لازم دی. بله دا چه د اقامت وطن په کوم ځای کښې چه ښخه او بحان د ج موجود وی محض به شرعی سفر سره نه ساتلو لای له دې خبرې خخه هم ښکړه ده چه له دې شرعی سفر حجه نه سره کډو باندې د سوله حدود یو کولو حجه ده مسافر و لای نری حجه ده د حجه کمره

سي ځه د ده مخکښې اقامت باقي وگڼل شي که چيرته په سفر سره د اقامت وطن باطل کېدلی
نود سړی به د تل لپاره مسافر پانې کېدلی تر څو نې څه د پنځلسو ورځو د پانې کېدلو بېت نه
کونی نو څرگنده شوه څه په محض سفر سره د اقامت وطن نه باطلېږي فقط والله تعالى اعلم

عبدالستار نائب مفتي خير المدارس ملتان ۱۳۹۶/۹/۱ هجري

الجواب باسم ملهم الصواب د بنده په نزد دا خواب صحيح دی څه وخت مخکښې د همدې
مسئلې په اړه د خير المدارس او قاسم العلوم ملتان متضاد خوابونه د خير المدارس له خوا څخه د
بنده خوا ته لېږل شوي وو په هغه وخت کېنې هم د دواړو خواوو په دلائلو باندې د غور تر کولو
وروسته بنده د خير المدارس خواب صحيح گڼلی وو او د هغه مطابق ئې فيصله ليکلې وه فقط
بجانه و تعالى اعلم. رشيد احمد ۱۵ جمادى الاولى ۱۳۹۶ هجري

د دې تحقيق په خلاف د يوه تحرير خواب په تمه کېنې دی
وروسته حضرت صاحب د دې خواب له خبرونې څخه منع کړې وه د حضرت د تحرير عکس دا دی
د فاضل دار العلوم د تحرير هغه خواب کوم څه دلته ليکلی وو هغه مه خبروئ

باب الجمعة والعیدین

آیا له خطیب خخه پرته بل څوک خطبه ویلی شي؟

سوال که چیرته یو سړی د جمعی لمونځ ورکړي او بل سړی خطبه ووايي نو داسې کول څه حکم لري؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب جائز دی په دې شرط چه د لمانځه ورکوونکی د خطبې په وخت کښې حاضر وي. که به ټولې خطبې کښې او که په څه برخه کښې ئې شریک وي
۴۰ او اذا علمت جواز الاستغلاف للخطبة و الصلوة مطلقاً بعذر و بغير عذر حال الحضرة و الغيبة و جواز الاستغلاف للصلوة دون الخطبة و عكسه فاعلم (الی ان قال) فیشرط کون الخلیفه قدشهد الخطبة او بعضها مع اهلیته لا لاعتدائه به. (شامیه ج۱) فقط والله تعالی اعلم. ۲۶ ذی قعدة ۱۳۷۱ هجری

د معذور سړي لپاره په کور کښې د ماسپښین د لمانځه وروسته

په جمعی کښې د شریکیدلو حکم

سوال په کوم سړي باندې چه جمعه فرض نه وي لکه مسافر. مریض او داسې نور چه په کور کښې د ماسپښین د لمانځه تر ادا کولو وروسته جومات ته ورشي او د جمعی لمونځ هم ادا کړي نو آیا څه پروا لري او که نه؟ که چیرته د ده دا کار صحیح وي نو آیا د ماسپښین لمونځ ئې د فرضو په ځای درېږي او د جمعی دوه رکعتنه ئې د نفلو په ځای او که د جمعی فرض ئې ادا شو او د ماسپښین لمونځ ئې نفل وگرځیدل؟

الجواب باسم ملهم الصواب د جمعی لپاره له کور څخه په وتلو باندې جمعه فرض شوه او د ماسپښین لمونځ ئې نفل شو بیا که په جومات کښې د جمعی لمونځ ونیسي نو ښه تر ښه او که نه نو بیا دې د ماسپښین څلور رکعتنه فرض او وروستني دوه رکعتنه سنت دي دوباره ادا کړي

فقط والله تعالی اعلم ۲۶ محرم ۱۴۰۳ هجری

د جمعی لمونځ چه فاسد شي نو دوباره ادا کول ئې فرض دي

سوال که جرته د جمعی لمونځ فاسد شي نو دوباره ادا کول ئې جائز دي او که نه؟

الجواب و منه الصدق و الصواب دوباره ادا کول ئې فرض دي قال فی شرح التتویر لوخطب جنباً ثم اغتسل و صلی جاز و فی الشامیه تحت (قوله جاز) ای و لا یعد الغسل فاصلاً لانه من اعمال الصلوة و لکن الاولی اعادة کمالو تطوع بعدها او افساد الجمعة او فسدت بتذکر فائتة فیها کما فی البحر. (شامیه ج۱) فقط و

۱۲ ذی القعدة ۱۳۷۲ هجرى

لله تعالى اعلم.

په خطبې او د جمعې په لمانځه كښې د زيات جلا والي حكم

سوال كه چيرته د جمعې د لمانځه او د خطبې تر منځ زيات جلا والى وشي نو د خطبې سره را
گرځول ضروري دي او كه نه؟ يينوا توجروا
الجواب و منه **الصدق والصواب** په خطبې او جمعې كښې كه چيرته معند به جلا والى راځي
نو د خطبې بيرته را گرځول ضروري دي

لما فى الشامية (قوله والخامس كونها قبلها) اى بلا فاصل كثير (رد المحتار، بيان شروط صحة الجمعة ج: ۱) و
ايضاً قال فى شرح التنوير ولو خطب جنباً ثم اغتسل وصل جاز ولو فصل بأجنبى فان طال بان رجع لميته
فتعدى او جامع واغتسل استقبال خلاصة اى لزوماً بطلان الخطبة، سراج وفى الشامية (قوله جاز) اى ولا يعد
الفصل فاصلاً لانه من اعمال الصلوة ولكن الاولى اعادتها كما لو تطوع بعدها او افسد الجمعة او فسدت بتذكر
فائنة فيها كما فى البحر (شامية ج: ۱) وايضاً فى شرح التنوير ويكره الفصل بأمر الدنيا، وفى الشامية اقامته عن
منكر او امر معروف فلا وكذا بوضوء او غسل لو ظهر انه محدث او جنب كما مر بخلاف اكل او شرب حتى لو
طال الفصل استأنف الخطبة كما مر فافهم. (رد المحتار ج: ۱، ص ۱۷۷) فقط والله تعالى اعلم

۱۵ ذى القعدة ۱۳۷۲ هجرى

په جيل (بندىخانه) كښې د جمعې د لمانځه حكم

سوال د بنديانو لپاره په بندىخانه كښې د جمعې د لمانځه ادا كول جائز دي او كه نه؟
الجواب و منه **الصدق والصواب** كه چيرته د حكومت له خوا څخه په جيل كسى د جمعې د ادا
كولو اجزه وي نو د لاندني عبارتو له مخې ئى جواز څرگنديږي

فى شرح التنوير فى شروط صحة الجمعة والسابع الاذن العام (الى قوله) فلا يضر غلق باب القلعة لعدو او لعادة
لدمة لان الاذن العام مقرر لاهله وغلقة لمنع العدو والمصل، وفى الشامية تحت (قوله او قصره) قلت وينبغى
ان يكون محل النزاع ما اذا كانت لا تقام الا فى محل واحد اما لو تعددت فلا لانه لا يتحقق التفويت كما افاده
التعليق تأمل. (رد المحتار ج: ۱) فقط والله تعالى اعلم

۲۸ حمادى الاولى ۱۳۷۳ هجرى

د يوه ښار په گڼ شمير ځايونو كښې د جمعې د لمانځه حكم

سوال د محقق مذهب له مخې د يوه ښار په گڼ شمير ځايونو كسى د جمعې د لمانځه دا كول

لومری دن او حصی سر مشع دسره لوبه و مقعه راجی له دی و چې خخه خلک د لومړی آذان سره ورسره سره د خلعی د لمسحه لپاره ساری نه کوی د دوی د دې گناه سبب د حومات منظمس دی د دې لپاره د حومات منظمس هم سخت گنهگار بڼی به منظمس نو لازم دی د لومړی آذان او خطبی تر منځ رب جلا و نی رانه ولې

قال فی التنویر و کرة البیع عند الأذان الاول. وفي الشامية معزيا إلى النهر عن النهاية ان فسغها واجب على كل منها أيضا صونا لهما عن المحذور وعليه مثنى الشارح في آخر الباب ويأتى تمامه. (رد المحتار ج ۴، ص ۱۴) وقال ابن عابدین رحمه الله تعالى في آخر الباب بعد نقل القولين قلت ويمكن التوفيق بوجوبه عليهما ديانة بخلاف البيع الفاسد فأعنيها إذا أصرا عليه يفسغه القاضي جبراً عليهما. (رد المحتار ج ۴، ص ۱۵) فقط والله تعالى اعلم

۲۵ صفر ۱۳۸۶ هجری

د اختر د لمانځه د دویم رکعت د رکوع تکبیر واجب دی

سوال. ورېدل شوي دي چه د اختر په لمانځه کښې د دویم رکعت د رکوع تکبیر واجب دی آیا دا صحیح ده او که څنگه. له حوالی سره ښی ولېکن ښینا تو جوړوا

الجواب و منه الصدق و الصواب دا قول صحیح دی قال فی واجبات الصلوة من شرح التنویر تکبیرات العیدین و کذا احدها و تکبیر رکوع رکعة الغائبة. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴)

۲۰ صفر ۱۳۷۶ هجری

فقط والله تعالى اعلم

د اختر تر لمانځه یا خطبي وروسته د دعاء غوښتلو حکم

سوال. د اختر د لمانځه یا خطبي خخه وروسته د دعاء غوښتنه بایسته ده او که نه ښینا تو جوړوا
الجواب و منه الصدق و الصواب تر خطبي وروسته دعاء بایسته نه ده. تر لمانځه وروسته ښی د دعاء د انبات لپاره دوه حدیثونه وړاندې کسړی

۱. روى البخارى رحمه الله عن امر عطية رضى الله تعالى عنها قالت كنا نؤمر ان نخرج يوم العيد حتى نخرج البكر من خدوها حتى نخرج الحيض فيمكن خلف الناس فيكبرن بتكبيرهم ويدعون بدعائهم يرعون يومه
فذلك اليوم وظهرته. (ج ۱، ص ۱۳۲) وفي رواية فيشهدن جماعة المسلمين ودعوتهم (ج ۱، ص ۱۳۳) وعدد الترمذی رحمه الله تعالى ويشهدن دعوة المسلمين (ص ۱۰۴)

۲. عن انس رضى الله تعالى عنه قال قال رسول الله ﷺ اذا كان ليلة القدر نزل جبرئيل عليه السلام في كمكة من الملائكة يصنون على كل عبد قائم او قاعد يذكر الله عز وجل فاذا كان يوم عيدهم يعني يوم

فطرهم باهي بهم ملائكتك فقال يا ملائكتي ما جزاء اجدوني في عمله قالوا ربنا جزاؤه ان يوفي اجره قال ملائكتي
عبيدي واماني قضاوا فرضتي عليهم ثم خرجوا يعرجون الى الدعاء وعزتي وجلالي وكرمي وعلوي وارتفاع مكالي
لاحييتهم فيقول ارجعوا قد غفرت لكم وهديت سبيلكم حسنت قال فيرجعون مغفوراً لهم. رواه البهقي
في شعب اليمان. (مشكوة ص ١٨٢)

له دغو حدسونو ححه په اسدلال كښي څه خبره ښه او د اسحېب الدعاء بعد الصلوات په
كليې كښي يې داخلول هم له دې وجې مخدوس دي چه د اختر تر لمانځه پسي مبصل خطبه ده پرته.
له دې خطبه پخپله هم دعاء ده برسېره پر دې د اختر تر لمانځه وروسته په دعاء كښي لاندېني
بدعتونه هم شامل كړي شوي دي

١ د دعاء التزام. او په پريښودونكي باندې سخته نېوكه. چه په دې صورت كښي يو مسنح
كار هم واجب الترك گرځي

٢ د لاسونو د پورته كولو التزام. تر نوافلو وروسته په دعاء كښي د لاسونو د پورته كولو
مسنح والي متفق عليه دي او تر فرائضو وروسته په دعاء كښي مختلف فييه دي عدم ثبوت يې
راجح دي د دې تفصيل د احسن الفتاوى په تتمه كښي دي د اختر لمونځ د فرائضو په حكم كښي
دي

٣ په زوره دعاء كول او په دې باندې دومره التزام چه به يوه حالت كښي هم نه شي پرېښودل
كيدلى

٤ اجتماعت او دهغه التزام له مخه څخه زيات

٥. په دعاء كښي د امام اتمام او په دې باندې الزام. په دې باندې سخت والي له پورنني
نمبر شمارو څخه كم نه دي دنوموړي وجوهاتو پريښاء له داسې رسمي دعاء څخه ځان ساتنه لازمه ده

١٩ رمضان ١٣٧٤ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

د اختر په لمانځه كښي د تكبير د پاتې كيدلو حكم

سوال له امام څخه سهواً د اختر د لمانځه يو تكبير پاتې شو. آيا لمونځ كيږي او كه نه؟ او كه
چيرته له مفتدي څخه د تكبير ويل هير شي نو لمونځ ئې كيږي او كه نه؟ بيناو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه حيرته د مفتدي تكبير پاتې شي نو په ركوع كښي دي نه و ئې
البسه كه حيرته تر افتداء وروسته له ركوع څخه مخكښي مفتدي نه دي نكبر او موقع به لاس ور
نه سي نو له ركوع څخه دي مخكښي وائي كه حيرته د قيام په حالت كښي د نكبر نه وښو سره د
سره وي چه امام نه ركوع څخه نوزبه كيږي نو ركوع به دي لار سي و د سبحو به دي دي

بکسرونه وائي لیکن د کبیر لپاره به لاسونه نه پورته کوي که چیرته د کبیرانو سر پوره کولو محکمی اندام نه رکوع څخه پوره شي نو داسې بکسرونه ساقط سول
که چیرته له امام څخه د لومړي رکعت کبیر پاتې شي و له فاتحه او سورت څخه وروسته ور
داسې به د دویم رکعت د رکوع په تکبیر کښې ور یاد شي نو اوس دې تکبیر نه وائي بلکه په
سجده سهو سره دې دا نقصان پوره کړي که چیرته د پیرې گڼه گوڼي له وجې د سجده سهو په کولو
سره له لمانځه کښې د گډوډۍ ویره وي نو سجده سهو معاف ده که چیرته امام د تکبیر لپاره
رکوع تر پیرې او د قیام خوا ته بېره را وگرځي نو د یوه قول له مخې لمونځ فاسد پیري لیکن عدم
فسادنی راجع دی البته په دې صورت کښې به رکوع دویم نه کوي او که نه نو د لمانځه پیرته را
گرځونه واجب وي که چیرته د سورت له پوره کولو څخه مخکې تکبیر ور په یاد شي نو تکبیر
دی وونی. سوره فاتحه او بل سورت دی دویمه ووائي او سجده سهو دې وکړي و ذکر ابن
عابدین عليه السلام فی وجوب إعادة القراءة اشکالاً ثم نقل جواباً غیر شاف فلیحرر.

د اعاده د وجوب په اړه په شامي کښې دا عبارت دی فی المحر عن المعیط ان بدأ الامام بالقراءة
سهاً فقل کر بعد الفاتحة والسورة ممضى فی صلوته وان لم یقرأ الا الفاتحة کبر واعد القراءة لزوماً لان القراءة
اذا تم کان امتناعاً عن الایتمام لارضا للقرض اه. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۸۱) د دې عبارت له مخې د
اعاده د وجوب په موقع کښې درې احتماله دي تر سوره فاتحه وروسته په شمول د محذوفه
حروفو د دیرسو حروفو تر وبلو مخکې یا د څومره قرائت وبلو چه قصد وي د هغه تر پوره کولو
محکمی. ب له رکوع څخه مخکې له سرسري پلټنې څخه په دې باره کښې کومه صریحه جزئیه
لاس ته نه غله په ظاهره لومړنی احتمال مراد دی ځکه چه تر فاتحه وروسته د دومره حروفو په
وبلو سره قرائت پوره کیري فتل کر بعد الفاتحة والسورة کښې همدغه اندازه مراد ده وهو معروف فی
کلام الفقهاء رحمهم الله تعالى. نقط و الله تعالى اعلم ۲۵ ذی الحجة ۱۳۸۶ هجری

تر اول آذان وروسته د خوراک حکم

سوال د جمعی تر اول آذان وروسته مړی ب داسې نور سبب خوړل په داسې حال کښې د خطبی
له آذان څخه مخکې جو مات نه رسیدلی شي شرعاً جائز دی او که نه؟ بیښوا نو چروا
الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د خوراک موو زیات وي او له لمانځه څخه تر فرغېدو
وروسته د خوراکي شیانو د خوند د بدلیدو وېره وي نو خوراک کولی شي په دې شرط چه د جمعی
د قوت کیدلو اندېښنه نه وي

قال في العلائية سمح النداء وهو يأكل تركه ان خاف فوت جمعة او مكتوبة لاجاعة وفي الشامية والاكل اي الذي تميل اليه نفسه ويخاف فهاب لذته عند في ترك الجماعة كما مز في بابها لكن يشك ما مز من وجوب السعي الى الجمعة بالاذان الاول وترك البيع ولو ما شيئاً والبراديه كل عمل يداني السعي فتأمل. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۴۲)

وقال الرافعي رحمه الله (قوله لكن يشك ما مز من وجوب السعي الخ) بتقييد ما مز عما هذا يدفع الاشكال وذلك لان حضور الاكل المذكور حيث كان عذراً في سقوط واجب الجماعة لشغل بال المصلي يكون عذراً في سقوط واجب السعي اذ لا فرق بين واجب وواجب بخلاف ما اذا خاف فوت الجمعة او الوقت لغوات الفرض لا الواجب. (التحرير المختار ج ۱ ص ۱۱۳) فقط والله تعالى اعلم ۲۹ جمادى الاولى ۱۳۸۷ هـ

د جمعې تر اذان وروسته د مسافر لپاره د اخيستلو او خرڅولو حكم

سوال د جمعې تر اذان وروسته د مسافر لپاره د شيان اخيستل يا خرڅول يا په هوټل كښې څه خوړل يا چنېل جائز دي او كه نه؟ بينا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب هو في نفسه حائز دي لكن له مظنة نهي خخه د ځن ساني لپاره احتراز ترې واجب دي چا ته څه معلومېږي چه دي مسافر دي

لفظ والله تعالى اعلم ۲۷ شعبان ۱۳۹۱ هـ

د جمعې لمانځه ته د تلو په وخت په لاره كښې د اخيستلو او خرڅولو حكم

سوال آيا يو څوك د جمعې تر اول اذان د جمعې لمانځه ته د تلو په وخت په لاره كښې پرته له دريدلو څخه په تگ تگ كښې څه سودا كولى شي او كه نه؟ بينا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دې كښې اختلاف دي عدم جواز ئې ارجح او احوط دي
لفظ والله تعالى اعلم ۳ شوال ۱۴۰۰ هـ

د خطبې په حالت كښې په اشارې سره نهى عن المنكر جائز دي

سوال د خطبې تر شروع كېدو وروسته كه چرته يو څوك د سنتو نيت كول وغواړي نو آ د هغه منع كول جائز دي او كه نه؟ بينا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب د خطبې په حالت كښې نهى عن المنكر جائز نه دي البته نه اسري سره جائز بلكه فرض دي دا حكم له خطبې څخه پرته د بل حال سره دي. خطبې نه په زوى سره نهى عن المنكر فرض دي لهند كه چرته خطبې يو څوك د سنتو د ادا كولو لپاره سر وونى وسه

بی سره دی ورته ووانی او که ونه شو نو مقیدی به اساری سره مع کړی
 قال فی العلائیه والاصح (باسم بان یشر برأس اوبدک اندر ویه مدکر) (ردالمحتار ج ۱ ص ۶۸)
 فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ذی الحجة ۱۴۰۰ هجری

د بیع د کراحت لپاره د کلي آذان معتبر دی

سوال د جمعې تر اول آذان وروسته اخیستل. خرڅول او نور کارونه ناجائز گرځي که چیرته له
 خو جوماتونو څخه په مختلفو وختونو کښی ډیر آذانونه واوریدل شي نو اخیستل. خرڅول او
 داسی نور کارونه کوم وخت ناجائز گرځي؟ تر ټولو به مخکښی آذان باندي او که تر ټولو به آخری
 آذان باندي بنسټ وچروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې اړوند کومه صریح جزئیه مې نه ده تر سترگو شوې ځکه که
 به مخکښون زمانو کښی به په ټول ښار کښی یو ځای د جمعې لمونځ کیده لهذا دا به په عامو
 لمونځونو باندي قیاس کیري په عامو آذانونو کښی په ژبې سره د خواب په ورکولو کښی اول
 آذان ته اعتبار ورکول کیري او اجابت یا لقدم اچومات په تلو کښی، د کلي آذان ته اعتبار ورکول
 کړی له دې څخه ثابت شوه چه جمعې ته د تللو په وجوب کښی او د بیع او شراء په کراحت کښی د
 کلي آذان معتبر دی فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ذی الحجة ۱۴۰۰ هجری

له خطبې څخه مخکښی په ټټه سره تعوذ (اعوذ بالله الخ) ویل مسنون دي

سوال د آذان له ورکولو یا د خطبې تر وبلو مخکښی یا د وعظ تر کولو وروسته د خدای عزوجل
 حمد معنی د وعظ تر کولو مخکښی چه کومه خطبه لوستل کړی. تر دې مخکښی به ټټه یا به
 ورته (اعوذ بالله - الخ) او (بسم الله الرحمن الرحيم) ویل جائز دی او که نه؟ بنسټ وچروا
الجواب باسم ملهم الصواب د جمعې تر اولې خطبې مخکښی دې یواځې اعوذ بالله به ټټه سره
 وړنی نه نورو ځایونو کښی اعوذ بالله یا بسم الله ویل سنت نه دی قال فی العلائیه ویبدأ بالتعوذ
 ثمراً وقال ابن عابدین رحمه الله ای قبل الخطبة الاولى. (ردالمحتار ج ۱ ص ۵۸)

۱۱ شوال ۱۳۸۶ هجری

فقط والله تعالى اعلم

د اختر د لمانځه لپاره له ښار څخه د باندي وتل سنت دي

سوال څه فرمندی د دین علما، کرام به دی مسئله کښی چه د اخرونو لمونځونه د کلي به
 داسی جومات کښی چه به هغه کسی مل یا ونه مل کسار خاوری سی نه کړه صحیح دی و
 که د خیر د دې اجماع به به کسی سرعاً عظمه اجماع مطلوب ده او د دې اجماع به به و

ده "همدارنگه آب سرعاً دا مطلوب دی چه د عیدگه حدود دی له ښار څخه د باندی وی که حد به مطلوب وی نو ب به موجوده صورت کبی د ملان د ښار د یوی عیدگه حدود هم له ښار څخه وبللی نه دي ځکه نن سبا به آبدی کسی د زیاتوالی له وجی ښار له هرې خوا څخه حلوړ حلوړ ب پنځه پنځه مبله لوی شوی دی د مهربی له محی دا مسئله به تفصیل او د دلائلو او براهینو نه مخی ولیکن او د عامو مسلمانانو صحیح لارښوونه وکړئ! بښوا یوچروا

الجواب باسم ملهم الصواب عیدگاه چه له ښار څخه بهر وي دا سنت مؤکد دی ځکه چه نبي کریم ﷺ به د نل لپاره د اخترونو لمونځونه له ښار څخه د باندی ادا کول بلکه د معذورو خلکو نی هم له ځان سره د بولوو اهتمام کاوه بواخي یو خل د باران له وجی د باندی نی سیرف نه شوی وروزی (رواه ابو داؤد فی سننه) د دي لپاره اصل حکم همدغې دی چه د اختر د لمناڅه لپاره له ښار څخه د باندی په یوه ځای باندی عظیمه اجتماع وي په دي کښی د اسلام د شوکت ښکارول هم دي لیکن له لویو ښارونو څخه د باندی وتل مشکل دی د دی لپاره به ښار د نبي به لوی میدان نا د ضرور په وخت کښی په جومات کښی ادا کول بی له کرهه صحیح دي لیکن برحی الامکنه پورې لازم دي چه په هر کلي کښی له وړو وړو جماعت گانو نه ځی به بود حی سدي د نوسی اجتماع کوشش باید وشي

قال فی الدرد و الخروج إليها ای الجبانة لصلوة العیدین سنة وان وسعهم المسجد الجامع هو الصحيح و فی الشامية قال فی الظهیرية و قال بعضهم ليس بسنة و تعارف الناس ذلك لضيق المسجد و كثرة الزحام و الصحيح هو الاول آة و فی الخلاصة و الخالية السنة ان يخرج الامام الی الجبانة و يستغلف غیره لیصل فی المصر بالضعفاء بناء علی ان صلوة العیدین فی موضعین جائزة بالاتفاق وان لم يستغلف فله ذلك آة (رد المحتار ج ۱ ص ۶۶)

۶ ذی الحجة ۱۳۸۸ هجری

لفظ والله تعالی اعلم

ج ۱ ص ۶۶

د منبر درجی (زینې یا پورې)

سوال که جبرته د منبر درجی زینې له درنو څخه کمی ب راسی وی نو ب د د سی مسر استعمالول جائز دي! بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د نبي کریم ﷺ منبر درې درجی درلودی د نبي کریم ﷺ نه مسر سره موافقت اولی دی او کموالی او زیاتوالی هم سکبی جائز دی قال ابن عابدین رحمه الله و منبره ﷺ کان ثلاث درج غیر المسماة بالمستراح (رد المحتار ج ۱ ص ۶۰)

۲۲ ذی الحجة ۱۳۸۶ هجری

لفظ والله تعالی اعلم

د اختر تر لمانځه مخکې د سهار د لمانځه قضائي راډر خول جائز دي

سوال د اختر تر لمانځه مخکې د نفلو ادا کول مکروه دی لکن که جبریه له حاحه د سهار لمونځ فصاء سوی وي نو د اختر لمانځه مخکې یې له سنو سره قضائي راډر خولې سي او که نه؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو جائز دی لکن نه کور کښی دی به سه ادا کړی تر څو حه حوک
لقط والله تعالی اعلم ۲۵ ذی الحجة ۱۳۸۶ هجري

د اختر لمونځ چه په جومات کښی ادا شي نو په هغه کښی .

تر زوال وروسته نقل جائز دی

سوال په بهشتي زبور کښی دي چه حسته د اختر لمونځ کښی هلته د اختر تر لمانځه مخکې او وروسته نقل لمونځ مکروه دی نو که جبرته د احمر لمونځ به کوم جومات کښی ادا شي نو د هغی ورځی نقل لمونځونه لکه د ماسپښین نقل او د مازدیگر حلور رکعته غیر مؤکده ستونونه او داسی نور هم په دې جومات کښی مکروه دي او که یې له کراهته کښی جائز دي؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په عیدگاه کښی د نوافلو د کراهت وجه دا ده چه د اختر په لمانځه باندې د زیاتوالي وهم پیدا نه شي او د اختر د لمانځه وخت تر زوال پوری دی د دې لپاره تر زوال وروسته به داسی جومات کښی نقلونه مکروه نه دي

لقط والله تعالی اعلم ۲۵ ذی الحجة ۱۳۸۶ هجري

په کارخانه کښی د جمعی د لمانځه حکم

سوال په کارخانه کښی یو جومات دی چه د جمعی لمونځ کښی کښی او به نورو سنځو لمونځونو کښی د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه په باقاعدو توگه پکسی ادا کیږي ځکه چه له دغو دوه وختونو پرته خلک خپلو خپلو کورونو ته ځي په نورو وختونو کښی چوکیدار او داسی نور کله کله لمونځونه پکښی کوي له کارخانې څخه کله کله د لمانځه په پلمه خلک غلاوي هم کوي وس د کارخانې مالک د جمعی د لمانځه لپاره عامه اجازه نه ورکوی بلکه بواخی په همدې کارخانې کښی چه کوم خلک دننه دي د هغو لپاره اجازه ده آیا به داسی جومات کښی د جمعی لمونځ جائز دی او که نه؟ بڼوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دلته له غلو څخه حفاظت مقصود دی د لمونځ کوونکو منع کول مقصود نه دی همدارنگه د باندی خلک به نورو جوماتونو کښی د جمعی لمونځ ادا کولی سی له دغی امله د عسی احزابی نسوالی د جمعی د صحبت لپاره حلال نه دی به دی جومات کښی د جمعی

لمونخ كبرى

قال في الدر تحت شروط الجمعة والسابع الاذن العام من الامام وهو يحصل بفتح ابواب الجامع للواردين كافي
فلا يحترق غلق باب القلعة لعذر او لعادة قديمة لان الاذن العام قرر لاهله وغلظه لمنع العدو لا المصلي نعم لو لم
يغلق لكان احسن كما في مجمع الانهر وفي الشامية تحت (قوله او قصيرة) قلت وينبغي ان يكون محل النزاع ما اذا
كانت لا تقام الا في محل واحد ما لو تعددت فلا لانه لا يتحقق التفويت كما افاد التعليل تأمل (رد المحتار
ج ١ ص ١٢٤) فقط والله تعالى اعلم ٥ جمادى الاولى ١٣٨٧ هـ

د خطبي به وخت كشي د ستونو ادا كول جائز نه دي

سوال د جمعي لمونخ كيدونكي دي او بکر د ستونوب وپه که له ده خخه يو رکعت تير شي
يا نيره شي په دواړو صورتونو کسي به کړ کنگړ وي و که نه استوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په داسي حالت کشي د ستونو شروع کول جائز نه دي بلکه چه کله
هم خطيب منبر ته د تلو لپاره له خابه جگړي له همدې وخت خخه لمونخ او هر ډول خبري ناجزې
دي البته که چيرته ئې له دې خخه مخکې ستونه شروع کړي وي نو به دوه رکعتونو باندې دې
سلام واپوي و که چيرته ئې په درېم رکعت باندې شروع کړي وي نو حلوړ دې بيا پوره کړي د
خطبي په حالت کشي د ستونو شروع کول گناه ده سوبه دي وکړي او بيا دې وروسه بيا را
وگرځوي فقط والله تعالى اعلم ١٢ جمادى الاولى ١٣٨٧ هـ

تر دويم آذان وروسته په کور کشي هم د ستونو ادا كول جائز نه دي

سوال که چيرته يو څوک د جمعي د دويم آذان په وخت پخپل کور کشي خلور رکعتي سنت ادا
کړي او بيا په خطبه کشي شريک شي نو آيا د به ورته جائز وي او که نه؟ او آيا دا ستونه ئې ادا
کړي او که نه؟ استوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر دويم آذان وروسته په کور کشي د ستونو ادا کول مکروه
نحريمي دي دا ستونه به غير مشروع طريقي سره ادا شوي دي د دې لاره د عددي مقصدي ده
ده چه د جمعي تر فرض وروسته د خلور رکعتي ستونو ادا کولو وروسه مخکې خلور ستونه
بيا ادا کړي لا يېجب قضاء النفل المؤدي في الوقت المكروه لادائه كما التزم بخلاف السنة المؤكدة فانه
مأمور باذاعتها في وقت مشروع لتسن اعادها. فقط والله تعالى اعلم ٢٢ ذي الحجة ١٣٨٨ هـ

د خطبي په وخت کښې گړۍ ته جابۍ ورکول جائز نه دي

سوال د جمعې خطبه روانه وي. په دې دوران کښې گړۍ ته جابۍ ورکول په داسې حال کې چې فکر نه وي چې خطبه په اوریدلو کښې وي جائز دي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب جائز نه دي قال فی التنبیور وکل ما حرم فی الصلوة حرم فیها. (رد المحتار

ج. ۶۸) فقط والله تعالى اعلم

۲۹ جمادی الاولی ۱۳۸۷ هجری

داسې ځای کښې د جمعې د لمانځه حکم چه د هغه په ښار والي کښې شک وي

سوال په کوم ځای باندې چه شک وي چه د جمعې لمونځ پکښې کیږي او که نه کږي آږ په داسې ځای کښې د جمعې تر لمانځه څلور رکعتو د ماسپښین احتیاطي لمونځ باند وږي او که د جمعې لمونځ پرښودل شي "بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د جمعې د صحت لپاره ښار یا فناء د ښار شرط دی تر څو پورې چه د شرط وجود متیقن نه شي تر هغو پورې جمعه نه صحیح کیږي لهذا په داسې ځایونو کښې د جمعې لمونځ باید ادا نه شي البته که چیرته له مخکښې څخه په دې ځای کښې د جمعې لمونځ جاری شوی وي نو پکښې شریک شئ او بیا وروسته د ماسپښین څلور رکعتو احتیاطي لمونځ ادا کړئ لکن عوامو ته مه وایئ یواځې خواص په دې احتیاط باندې عمل وکړئ

۵ ذی القعدة ۱۳۸۷ هجری

فقط والله تعالى اعلم

د خطبي او اقامت تر منځ د مسئلې د بیانولو حکم

سوال تر دویمې خطبې وروسته او تر اقامت ویلو مخکښې د امام لپاره د کومې مسئلې بیانول ب وعظ او نصیحت کول جائز دي او که نه؟ که چیرته جائز وي نو له کراهت سره او که بې له کراهت بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په لنډه توگه د کومې مسئلې بیانول او امر یا لمعروف او نهی عن المنکر کول جائز دي او ب د وعظ یا نصیحت کول جائز نه دي

قال فی شرح التنبیور فاذا اتم اقامت ویکرأ الفصل بأمر الدیة اذ کرأ العیة فی الشامیة اما بښي عن منکر

وامر معروف فلا. (رد المحتار ج. ۱ ص. ۴۰)

فقط والله تعالى اعلم

۷ محرم ۱۳۸۸ هجری

د مصر د فناء حد اندازه

سوال له ښار څخه یو دوه میله لرې یو کلی دی چه آبادی یې میل ب دوه سوه نرسنه وو په سترې داکلی جلا بخل نامه سره مشهور دی آږ په داسې کلی کښې د اخرونو لمونځونه حرام

دی او که نه " او دا کلی د سار به فت، کسی سمارن کسې او که نه " او همدارنگه د سار د فـ. حدود
 سر خومره لري پوري وی " ستو سوچروا

الجواب باسم علم الصواب داسی کلی د سار به فت، کسی داخل به دی. له دی امله د خُمعې او
 اخترونو لمونځ بکښی جائز به دی د سار به فت، هغه ځای ته ویل کسې چه کوم چه د سار د
 ضرورتو لپاره بکل سوی وی لکه قبرستان هديره د گند د احولو با د آس زعلولو یې جنگي
 مسعودون فوخي اجماع او داسی نورو سببونو لپاره میدان، هواري میدان، دریل گاډي سپین
 و داسی نور د فتا، له سار سره لگیده ضروري نه ده او نه د هغی د مسافې او پراخوالي چه
 تحدید تته بلکه د سار د حبشیت به مطلق سره د هر سار فناء مخلفه وي

قال في العلائقية وفناؤه وهو ما حوله اتصل به ولا كما حذر ابن الكمال وغيره لاجل مصالحة كدفن الموتى
 ورخص الخيل والمختار للفتوى تقديره بفتح ذكره الولوالجي، وفي الشامية والتعريف احسن من التحديد لانه
 لا يوجد ذلك في كل مصر وانما هو بحسب كبر المصر وصغره الخ. (ردالمحتار ج. ۱، ص ۴۹)

۱۶ ذی الحجة ۱۳۸۷ هجری

فقط والله تعالى اعلم

په لومړۍ خطبه کښې د لاسونو تړل او په دویمې کښې ئې خلاصول بدعت دي

سوال د خطبې په دوران کښې مقتدیان باید په کوم حالت کښې کښېني زمونږ په علاقې
 کښې د کښیناستلو دا رواج دی چه کله خطیب خطبه وائي نو مقتدي د تشهد په حالت کښې
 کښېني او لاسونه تر نامه لاندې تړي او د دویمې خطبې په دوران کښې د تشهد په حالت کښې
 کښېني او لاسونه په ورونو باندې اړدي آی داسی کښیناستل د سربعت مطلق دی او که
 مخالف؟ بینوا توجروا

الجواب باسم علم الصواب د دې په شریعت کښې هڅ شوب نشته لهذا دا کار بدعت دی د
 دواړو خطبو په دوران کښې د تشهد په حالت کښې کښیناستل مسحب دي. دواړه لاسونه دی په
 ورونو کښېږدي داسی کښیناستل مسحب دی نور چه هرنگه غواړي هغی دی کسی

قال في الهدية اذا شهد الرجل عند الخطبة ان شاء جلس محتبياً او مترعباً او كما تيسر لانه ليس بصلوة
 عملاً و حقيقة كما في المضمرات، ويستحب ان يقعد فيها كما يقعد في الصلوة كذا في معراج الدراية.

۸ رجب ۱۳۸۹ هجری

(عالمگیری ج. ۱، ص ۱۴۸) فقط والله تعالى اعلم

په عربو کښې د اختر د لمانځه په ورکولو سره په پاکستان کښې

هم د اختر لمونځ ورکولی شي

سوال بر صاحب د کراچۍ په جامع جومات کښې خطب دی هغه به رمضار المبارک کښې

بحرين نه حی او د اختر لمونځ هم په بحرین کښې ورکوي بیا کراحي ته رحي يو دلته د مفسر
سرب دود ورحي لاسی وی او بیا په کراحي کښې هم د اختر لمونځ ورکوي او نوموړی نه
کړ حی کښې دوسره د اختر په لمانځه کښې امامت کولی سی او که نه.

الجواب باسم ملهم الصواب د فقهې په کتابونو کښې د دې دوه مثالونه پیدا کړی بولنه
غروب څخه وروسته د لمر بیرته را گرځیدل دویم د رمضان شریف د میاستی د لیدونکی مهذب
په گوډي جهردني په اولې مسئلې کښې د وخت بیرته راگرځیدل مختلف فیه دی او عدم عود
رجح دی او په دویمه مسئله کښې په اتفاق سره د نوموړي سړي د دیرشو ورځو سر پوره کیدو
وروسته هم له نورو خلکو سره د ده روزه او اختر لازم دی د لومړني مثال مفتضی له غرو حجه
پاکستان ته د راتلونکي سړي په حق کښې عدم عود رمضان او عید دی او د دویمه مثال له مخې په
نوموړي باندې روزه او اختر لازم دی په ظاهره د بحث لاندې مسئلې زیات مشابهت له دویمه مثال
سره څرگندېږي د دې لپاره جه غروب شمس بقیني دی او رؤیت هلال ظنی دی برسره یر دی د هر
سړي لپاره د احکامو ثبوت. د امامت د خي کلیه او د نبي کریم ﷺ دا ارشاد حه (صومکم يوم
تصومون او فطرکم یوفطرون). (رواة الترمذی) هم د اختر او روژې د وجوب مفتضی دی نه دی مله
نوموړي سړي پاکستان ته په راتلو سره د اختر په لمانځه کښې امامت کولی سي سره له دې
احتياط به دې کښې دی چه د اختر امامت و نه کړي بلکه په بل پسې د اقتداء په صورت کښې
لمونځ ادا کړي فقط والله تعالی اعلم

۲۲ رمضان ۱۳۸۹ هجری

د تشریق د تکبیراتو د هیریدلو حکم

سوال یواځې لمونځ کوونکی که چیرته د ذو الحجې په یوولسم تاریخ د ماسپینین تر لمانځه
وروسته د تشریق تکبیر هیر کړي نو د وریادیدو په وخت کښې به ئی وبل برې واجب وي او که نه؟
سناو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو واجب دي البته له بناء سره مانع کوم فعل حه وکړی لکه له
جومات څخه ووځي یا کومه خبره وکړي یا به قصد سره اودن مات کړی نو تکبیر پرې مافضری
و که ئی سهو اودن مات شي نو بیا دې تکبیر وواښي چه له قبلې حجه مخ واړوی نو به دی کسی
دوه روا سونه دي هم د وبلو او هم د نه وبلو د دې لپاره احتياط دی تکبیر وواښي

قال فی العلائقة عقب کل فرض عینی بلافصل بمنع البناء فلو خرج من المسجد وتکلم عامداً أو ساهياً أو
أحدث عامداً سقط عنه التكبير وفي استدبار القبلة روايتان ولو أحدث ناسياً بعد السلام الأصح انه يکتر ولا

يخرج للطهارة فتح. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۶)، فقط والله تعالی اعلم

۲۲ محرم ۱۳۹۰ هجری

د خطبې د آذان جواب ورکول جائز نه دي

سوال د خطبې د آذان خواب به څنګه ورکول کړي به رڼې و که به زړه سره "سوا سوحو" سوال
الجواب باسم ملهم الصواب د خطبې د آذان خواب به زبې سره جائز نه دی البته به زړه کېږي
 خواب ورکولی سې لفظه **عنه** اداخرج الامام فلا صلوة ولا كلام، وقال العلاني رحمه الله عليه ويلبي ان لا يجيب
 بلسانه اتفاقاً في الاذان بين يدي الخطيب. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۱)

۱۴ جمادى الاولى ۱۳۹۲ هـ

لفظ والله تعالى اعلم

په عيدگاه کېږي د اختر د لمانځه د دويم جماعت حکم

سوال په بوي عيدګه کېږي د اختر دوه ځلې لمونځونه کړي او که نه له لسو پنځسو کسانو
 څخه د اخر لمونځ پير سوي دی. ځکه څه دوی عيدګه نه وخته را ورسېدل آيا دا کسان دوباره
 به همدې عيدګه کېږي د اخر لمونځونه ادا کولی سي او که نه؟ بيا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په بوي عيدگاه کېږي دوباره د لمانځه به ادا کولو سره خو لمونځ
 صحيح کړي نګن د کومو عوارضو له وجې څه په جومات کېږي دويم جماعت مکروه دی هغه
 دلته هم شته بلکه يو فباحت لابل هم شته څه په انتظام کېږي ګډوي او په عوامو کېږي د انتشار
 ويره ده له دې امله دی دا خلک د عيدګه به ځای په کوم بل ځای کېږي د اختر د لمانځه جماعت
 وکړي

۲۴ صفر ۱۳۹۶ هـ

لفظ والله تعالى اعلم

خطبه په منبر باندې په ولاړه ويل سنت دي

سوال د منبر په موجودوالي کېږي ايا خطبه د منبر څنګ به د خطبې لپاره درېدلی نې او که
 نه؟ او که ودرېږي نو څه فداحت کېږي مننه او که نه؟ آيا د رسول الله ﷺ په مبارک وخت تر هغه
 وروسته د خبرونو او جمعې خطبې به لازمي بوګه به منبر باندې ويل کېدلی او که څنګه؟
الجواب باسم ملهم الصواب به منبر باندې په ولاړې خطبه ويل سنت دی د نبي کریم ﷺ او
 حضر مخلص ﷺ رضی الله تعالی عنه همدغه معمول وو قال ابن عابدين رحمه الله عليه ومن السنة ان يخطب
 عليه اقتداء به ﷺ بحروان يكون على يسار المحراب قهستانی. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۰)

۲۴ دی القعدة ۱۳۹۶ هـ

لفظ والله تعالى اعلم

د خطيب مخې ته د جمعې د دويم آذان حکم

سوال د جمعې په رڼه له خطبې څخه مخکې څه کوم آذان ويل کړي آيا د ضروري ده څه د

د خطبي د آذان جواب ورکول جانر نه دي

سوال د خطبي د آذان خواب به حکه ورکول کېږي به رڼي او که نه پرده؟
الجواب باسم ملهم الصواب د خطبي د آذان خواب په رڼي سره جانر نه دي البته په پرده کسي خواب ورکولی سی لقوله ﷺ اذا خرج الامام فلا صلوا قولا كلاما وقال العلاء رحمه الله وينبغي ان لا يجيب بلسانه اتفاقاً في الآذان بين يدي الخطيب. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۰۱)

فقط والله تعالى اعلم ۱۴ جمادى الاولى ۱۳۹۲ هجري

په عيدگاه کسي د اختر د لمانځه د دويم جماعت حکم

سوال په سوي عيدگه کسي د اختر دوه خلي لمونځونه کړي او که نه له لسو منحل سو کسانو څخه د اختر لمونځ پر سوي دی. ځکه چه دوی عيدگه به نه وڅخه را ورسدل آه دا کسان دوبره به همدی عيدگه کسي د اختر لمونځونه ادا کولی شي او که نه؟
الجواب باسم ملهم الصواب به بوي عيدگه کسي دوبره د لمانځه به ادا کولو سره خو لمونځ صحيح کېږي ننگن د کومو عوارضو له وجي چه په جومات کسي دويه جماعت مکروه دی هغه دلته هم منته بلکه مو فاحت لابل هم شته چه په انتظام کسي گډوډي او په عوامو کسي د انتشار ورده ده له دې امله دی د خلک د عيدگاه په ځای په کوم بل ځای کسي د اختر د لمانځه جماعت وکړي فقط والله تعالى اعلم ۲۴ صفر ۱۳۹۶ هجري

خطبه په منبر باندي په ولاړه ويل سنت دي

سوال د منبر به موجود والي کسي آه خطب د منبر څنگ به د خطبي لاره درېدلې سی او که نه او که ودرېږي نو چه صاحب کسی سمه و که نه آه د رسول الله ﷺ به مبارک وخت پر هغه وروسته د خبرونو او جمعی خطبي به لازمي نو که په منبر باندي ويل کېدلې او که حکه؟
الجواب باسم ملهم الصواب په منبر باندي به ولاړي خطبه ويل سنت دي د نبي کریم ﷺ او حنبلو حلف وړنی نه عالى عنهم همدغه معمول وو قال ابن عابدین رحمه الله ومن السنة ان يخطب عليه اقتداء به ﷺ بحروان يكون على يسار المحراب قهستاني. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۰۰)

فقط والله تعالى اعلم ۲۴ ذى القعدة ۱۳۹۶ هجري

د خطيب مخي نه د جمعي د دويم آذان حکم

سوال د جمعي به وړج نه خطبي حقه محکسي چه کوه آه ويل کړي آه د ضروري ده چه:

اوان به د خطب مخی نه ویل کړی او که سی له کسی جو نه هم ویل کړی هغه ګناه مني
صف نه جانی که له صف څخه مخکسی نه وروسته اذان وی جو باید سیر نه په صحیح پری نه ده
نه استواو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لومړي صف کوه صد جو خبره نه دی لیدل سوی لسه د خطبی
نه کتونو کسی د (آماهم المنیر، عند المنیر او بین یدی المنیر) نه لفظو څخه باندې حده د اذان به
د مسر مخی نه او بردي باید وشي وصرح به القهستانی حیث قال واذا جلس الامام علی المنیر اذن اذاناً
ثانیاً بین یدی ای بین الجهتين المسامتين لیمین المنیر او الامام ویساره قریباً منه ووسطهما بالسکون
لیشتمل ما اذا اذن فی زاویه قائمة او حادة او منفرجة. (جامر الرموز ج ۱، ص ۱۸) منبر نه نردی ولی دا نه
لازموی څه خامخ دی له لومړي صف څخه مخکسی وی

۲۳ رمضان ۱۳۹۸ هجری

فقط والله تعالی اعلم

د جمعی دویم اذان په جومات کښې دننه د کیدو حکم

سوال نه ابو داؤد کښې یو حدیث دی څه کان یوفن بین یدی رسول الله ﷺ اذا جلس علی المنیر
یوم الجمعة علی باب المسجد له دي څخه باندې څه د جمعی دوه اذان هم باید له جومات څخه د
بندی وي سره له دې څخه په جومات کښې دننه د اذان د کراهت طلاق هم د دی لفظ کوی د
دی تر څنگ د دې اذان له منبر سره نژدې عدم رواج ولی دی "له دې تحقیق څخه مو خیر کړی

الجواب باسم ملهم الصواب (بین یدی) د نژدې په معنی سره استعمال کړی دا معنی دومره
منهوره او مبده ده څه د دلیل حاجت نه لري سره له دې د لغت د امام حضرت راغب رحمه الله
تحقیق ملاحظه کړی. دی فرماني یقال هذا الشی بین یدی ای قریباً منك. (مفردات ج ۱، ص ۱۳۲)

لهذا به نوموړی حدیث کښې د (بین یدی رسول الله) ﷺ الفاظ نص دی څه د خطب مخی نه د
اذن سوار او عمل بخیله نیی کړه څخه باندې دی که خبره د الفاظ له حدیث څخه باندې
شوی هم نه وی یو ب هم د امت سوار عمل دی د سبوت لپاره حجت دی

په هغې زماني کښې نوي جومات دومره براهه نه وو د عمده القاری نه ج ۲، ص ۳۸۵ کسی
دی څه د جومات درې دروازي وې د صحیح البخاری له یوه روایت څخه باندې څه یوه دروازه
منبر نه مخامخ وه عن ابی عمر انه سمع انس ابن مالک رضی الله عنه یذکر ان رجلاً دخل یوم الجمعة من باب وکان وجاه
المنبر ورسول الله ﷺ قائم یخطب لاستقبال رسول الله ﷺ الحدیث (بخاری ج ۱، ص ۱۳۲) و فرمایي د نرد
نه علی البیت سره عبیرول معروف دی حاصل دا څه دا اذان د سبی کړه څخه مخکسی نه ده

نزدی کیده او د مخی خوا به د جومات دروازه هم نزدی وه خکه چه لومړی خو دا جومات ده ده
وسیع او براخ به وو سا دا دروازه د صحن دروازه هم نه بلکه د مسقف د برجی دروازه وه نه دی
امله چه د جومات به صحن باندې احاطه نه وه چه په هغې کښې دروازه وای کما هو ظاهر من رواية
ابی داؤد عن ابن عمر رضي الله تعالى عنهما کنت ابيمت في المسجد في عهد رسول الله ﷺ و کنت فتي شایا عزا و
کانت الکلاب تهول وتقبل وتدير في المسجد فلم یكونوا یرشون شمساً من فلک. د دی لاسه مودن به نه دی
دروازې څخه هم نزدی وو. یعنی د منبر او هغه نه د مخامخ دروازې په جومات کښې د ننه به د ن
کید. وفي اعلاء السنن وفي العداية وكان الطحاوي يقول المعتبر هو الأذان عند المنبر بعد خروج الامام فانه
هو الاصل الذي كان للجمعة على عهد رسول الله ﷺ وكذلك في عهد ابي بكر وعمر رضي الله تعالى عنهما. (ج ۲، ص ۲۸)
ص ۲۸) ونحوه في الكفاية (ج ۲، ص ۲۸) فدل على ان الأذان الثاني عمله عند المنبر وهو المراد بين يديه وقال الشيخ
واما ان المعتبر لحرمة البيع هو هذا الأذان فهو اجتهاد من الطحاوي وكونه عند المنبر هو نقل منه مقصودنا
بأيرادها فاجتهاد فليس بحجة. (اعلاء السنن ج ۲، ص ۲۹)

پ لفرض که دا و هم منل شي چه دا اذان له جومات څخه د باندې کیده نو د دي وجه دا ده چه به
هغه وحت کښې د جمعی لپاره یواځي همدغه اذان کیده د دي لپاره د آواز د رسیدنی په خاطر نه
جومات څخه د باندې کیده د حضرت عثمان رضی الله عنه په زمانه کښې چه کله د اول اذان رسولی و سو
نو به دوه اذان کښې تر غاښینو پورې د آواز د رسیدلو حاجت پانی نه سو بلکه له دی څخه مقصد
سوخی د حاضرینو خبرداری پتې شو لکه څرنگه چه حاضرین په جومات کښې د ننه وې له دي
امله د هغو به خاطر اذان هم به جومات کښې د ننه وټاکل شو

۲۴ رمضان ۱۳۹۸ هجری

نقط والله تعالى اعلم

د اختر د خطبې په پیل او په پای کښې په پرله پسې تکبیرونو ویل مستحب دي

سوال په بهشتي گوهر کښې لیکلي دي چه د دواړو اخترونو په خطبو کښې لومړی له تکبیر
څخه سل وکړی او په اولی خطبې کښې نهه ځله الله اکبر وائي او په دویمې کښې اوډه ځلی. لیکر
نن صې به هېڅ څی کښی هم په دي باندی عمل نه کړي په دی باره کسی صحیح مسئله حکم ده
ستوا یو حرو

الحوادث باسم ملهم الصواب د بهشتي گوهر مسئله صحیح ده د لومړی خطبې به سل کښی نهه
چه د دویمې خطبې به سل کښی اوډه ځله او بالکل په آخر کښی خوارنس ځله تر نه سی
کیر ویل مسحب دی عام خطبې له دی څخه ناخبره ده قال فی التتمیز و یبدأ بالتکبیر فی خطبة

العبدین ویستحب ان یستفتح الاولی بتسعة تکبیرات تقری والثانیة بسبع ویکبر قبل نزوله من المنبر أربع عشرة (رد المحتار ج ۱ ص ۸۴) فقط والله تعالی اعلم

۱۳۹۸ شوال ۱ هجری

د جمعې تر ادا کولو وروسته په بل ځای کېنې د خطبې د ویلو حکم

سوال یو د سې سړی چه پخپله ده د جمعې لمونځ ادا کړی وي آب به بل ځای کسی د جمعې خطبې ویلی شي او که نه! بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې باره کېنې کومه صریحه جزئیه لاس ته نه ده راغلې البتة خو که د خطبې د صحت لپاره دا شرط نه دی چه په خطبې باندې دې جمعه فرض وي له دې څخه حرکت کړی چه د سې سړی خطبې ویلی شي

قال في التنوير فان نقل بان خطب صبي باذن السلطان واصل بالغ جاز هو المختار (رد المحتار ج ۱ ص ۸۱)

۱۳ شعبان ۱۳۹۷ هـ

فقط والله تعالی اعلم

له خطبې څخه مخکېنې د وعظ او تقرير رواج

سوال د جمعې تر لمانځه او خطبې څخه مخکېنې وعظ او نصیحت کول جائز دي لکه څرنگه چه غو مو کړو نو کښې پر مړه کېږي او که نه! بښوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب هو جائز دي لیکن په دې کېنې یو قباحث خودا دی چه له خطبې چه مخکېنې د وعظ له وجې د لومړي آذان او خطبې تر منځ ډېر زیات جلاوالی راځي د دې لپاره کړه څنګ تر دې وروسته هم به کاروبار کېنې مسغول وي کوه چه حرام دی د جمعې تر لومړي نر فور وروسته حرام به د لوی ساری کول فرض دي نور بول کاروبه حرامېږي پس عوام به حرمو کسی د مسلا کولو سبب همدغه د وعظ رسمه ګرځندلی دی چه وصال او ګنده نه دی د جومات به مستظمو وی بل قباحثی د دی چه که حربه یو حوک د حربه لمسجد د سنو مطلق ډېر بر حوام به په رسدو سره کوه عبادت کول وغواړي نو به هغه کنسې خلل واقع کېږي د دی لپاره خبره ده چه د جمعې تر لمانځه وروسته وعظ وسی. چه حوک سی د اوریدو سولین وي هغه به کسی

۲۳ صفر ۱۳۹۸ هجری

فقط والله تعالی اعلم

سېڅې د ماسپښین لمونځ د جمعې تر لمانځه مخکېنې ادا کولی شي

سوال به غو مو کسی مسنوره ده چه پر جو سوري به حوام کسی د جمعې لمونځ پای به نه وي پسندی پر هغو سوري به سې به کورونو کسی د ماسپښین لمونځ نه کوي آب سرعا د دی خبری کوه صل سه نسو توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب ددی جبری هیچ اصل نبوده او دا خبره غلطه ده فقط والله تعالی اعلم

۲۹ ذوال ۱۳۹۸ هجری

د معذور سړي لپاره د جمعې د لمانځه تر ادا کیدو پورې تاخیر مستحب دی

سوال که حربه بند شو به د جمعې د لمانځه د ادا کولو اجازه به وی نو هغوی به د ماسس لمونځ به ښار کښی د جمعې د جماعت سر کېدو وروسته کوي او که مخکښې نې هم ادا کولای سې؟
سناو بوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د معذورو خلکو لپاره د ماسپښین لمونځ د جمعې د جماعت سر پای ته رسېدو وروسته ادا کول مستحب دي او مخکښې ادا کول نې مکروه تنزیهي دی

قال في العلائقة ويستحب للمريض تأخيرها الى فراغ الامام و كراهة ان لم يؤخر هو الصحيح وفي الشاية (د قوله ويستحب للمريض) عبارة القهستاني المعذور وهو اعم (قوله و كراهة) ظاهر قوله ويستحب ان الكراهة تنزيهية نه. و عليه فما في شرح الدرر للشيخ اسمعيل عن المحيط من عدم الكراهة اتفاقاً محمول على نفي التحريمية. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۶) فقط والله تعالی اعلم
معزم ۱۳۹۹ هـ

تر قضائي لمانځه وروسته د تشريق د تكبيرونو حكم

سوال د شريق د ورځو قضائي شوي لمونځونه که چيرته يو څوك به غم د امام تشريق كښی د كوي او همدارنگه که حربه يو څوك د نور ورځو قضاء شوي لمونځونه د تشريق به ورځو كښی دا كوی نو آیا به هغه بندی د شريق تكبيرونه واجب دي او كه نه؟ سناو بوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې مسئلې كښې څلور صورتونه دي يواځې په يو صورت كښی د تشريق تكبيرونه واجب دي. په پاتې دريو صورتونو كښې نه دي واجب د اختر د ورځو قضائي لمونځونه چه د همدی كال د اختر په ورځو كښې ادا كوي نو د تكبيرونو ويل واجب دی

قال في العلائقة او قطي فيها منها من عامه لقيام وقته كالاهمية وقال ابن عايد بن رحمه الله المسألة رابعة فائتة غير العيد قضاها في ايام العيد فائتة ايام العيد قضاها في غير ايام العيد فائتة ايام العيد قضاها في ايام العيد من عام اخر. فائتة ايام العيد قضاها في ايام العيد من عامه ذلك ولا يكبر الا في الاخير فقط كذا في البحر

معزم ۱۳۹۹ هجری

فقط والله تعالی اعلم

(رد المحتار ج ۱، ص ۱۰۰)

په اختر كښې د شافعي امام په اقتداء كښی د دولسو تكبيرونو د ويلو حكم

سوال د حج به ورځو كښی د خسرونو د لمانځه به موقع بندی كه حربه امام شافعي د حسی

بی او دولس یکبرونه وائی. نو کوم مفتدیان چه حنفیان وی هغوی نه د امام په خلاف د خبرو
یکرونو ویل چتر دي؟ او آیا لمونځ نی کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په حج کښې د لوی اختر لمونځ خو هسې هم نشته مسئله یواځې د
کونجني اختر د لمانځه په اړه ده په دې کښې احناف باید چه د امام په متابعت کښې دولس
یکبرونه ووانی بلکه که چیرې امام دیرلس یکبرونه ووانی نو بیا به نې هم متابعت کوي البسه
که چیرې مام له دیرلسو څخه زیات تکبیرونه ووانی نو بیا دې د امام متابعت نه کوي

قال فی العلائیه و لوزاد تابعه الی ستة عشر لانه مأثور، و فی الشامیه (وله الی ستة عشر) کذا فی البحر عن
المعبط. و فی الفتح قیل یتابعه الی ثلاث عشره و قیل الی ست عشره آة. (الی قوله) فهذا یؤید القول الاول ولذا
قدمه فی الفتح و نسبه فی البدائع الی عامة المشائخ علی ان هم الغلات الاصلیه الی الزوائد بعدی جداً لان القراءة
فاصلة بینهما فتأمل. (رد المحتار ج ١، ص ٨٠) فقط والله تعالی اعلم ٢٧ صفر ١٣٩٩ هجری

د معذورو خلکو لپاره د جمعې په ورځ د ماسپښین جماعت مکروه دی

سوال آیا د جمعې په ورځ معذوره خلک د ماسپښین لمونځ په جماعت سره ادا کوی شي او
که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ښار کښې د معذورو خلکو لپاره د ماسپښین لمونځ په جماعت
سره کول مکروه تحریمي دي له دې امله دوی به یواځې یواځې لمونځونه ادا کوي او د انفراد
یواځې والي، په حالت کښې به هم نه آذان کوي او نه به اقامت وائی قال العلائی رحمه الله و کراهة تحریماً
لمعذورو مسجون و مسافر اداء ظهر بجماعة فی مصر قبل الجمعة و بعدها لتقلیل الجماعة و صورة المعارضة. (رد
المحتار ج ١، ص ١١٠) فقط والله تعالی اعلم ٢٧ ربيع الاول ١٣٩٩ هجری

د جمعې په ورځ د معذورو خلکو لپاره د ماسپښین آذان او اقامت مکروه دی

سوال له جمعې څخه معذور سړی په ښار کښې د ماسپښین د لمانځه لپاره آذان او اقامت
کولی شي او که نه؟ بینوا بالبرهان توجروا عند الرحمن

الجواب باسم ملهم الصواب ځينو مستحب ورته ویلي دي لیکن راجع قول دا دی چه مکروه دی
قال ابن نجیم رحمه الله و قیه بالجماعة لما فی التفاریق ان المعذور یصلی الظهر بأذان و اقامة و ان کان لا
تستحب الجماعة. (البحر الرائق ج ٢، ص ١٥٨) و قال ابن عابدین رحمه الله (قوله بغیر اذان و اقامة) قال فی
الاولی الحیة و لا یصلی یوم الجمعة جماعة عصر و لا یؤذن و لا یقیم فی مسجن و غیره لصلاة الظهر اه قال فی الهمرو

هذا اول ما في السراج معزياً الى جمع التعاريق من ان الاثان والاقامة غير مكتمل (رد المحتار ج ۱ ص ۶۰)
 فقط والله تعالى اعلم
 ۲۷ ربيع الاول ۱۳۹۹ هجري

په جواني نومي کلي کښې د جمعې د لمانځه تحقيق

سوال د فتویٰ خواب را ورسیده کومه چه د زړه تسلي مو پری ونه شوه بلکه د نور تفصل ضرورت هم شته لومړې جمعې می د بحرین په یوه ځای جواني کښې ادا کړې د دې علاقې په باره کښې چه آی دا ښار دی او که چاوبی او په کوم کال کښې دلته د جمعې لمونځ ادا شوی دی د کتبونو له جواني سره ولیکنی بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا د خصم فریضه ده چه دا ثابتې کړي چه جواني یو کوچنی کلي دی په مطلقه توګه د قریبې په لفظ سره استدلال صحیح نه دی ځکه چه د قرآن، حدیث او لغت له مخې د دې اطلاق په مدينې منورې باندې ثابت دی سره له دې په کلیو کښې د جمعې مانعینو تیرغا د جواني په ښار والي باندې دا دلالت وړاندې کړي دي
 ۱ دلته قلعه وه

۲ له څلورو زرو څخه زیاته آډي وه

۳ د امرؤ القیس له شعر څخه ثابتېږي چه یو تجارتي مرکز وو چه په لوبی پیمانی سره تجارتي سامانونه پکښې اخیستل او خرڅول کېدل

په جواني کښې په اتم هجري کال باندې د جمعې لمونځ قائم شوی دی تحقیق نه دی چه د عبد القیس رحمه الله وفد دوه ځلې راغلي دی لومړی په اتم هجري کال د مکې له فتحې څخه مخکښې او دویم ځل په سته الوفود یعنی په نهم هجري کال کښې (بذل المجهود، اعلاء السنن، جامع الترمذی و غیرها) ب لغرض که چیرې جواني یوه وړه علاقه هم ومنل شي نو یونسته دا ده چه په دومره اوږدې مودې کښې په کوه بل کلي کښې د جمعې لمونځ ولې نه دی ادا شوی؟ حافظ بن حجر رحمه الله په فتح الباری ج ۱ ص ۲۹ کښې له جواني څخه د عبد القیس د وفد اول وفاده په پنځه هجري کال کښې نه دی ځکه هم مخکښې بللی دی حالانکه بخیله په اصابه کښې دوه قولونه یعنی له هجري کال وسم هجري کال نقل شوی دی په فضل الباری کښې لومړی وفده په سیرم هجري کال او دویمه وفده په ه هجري کال کښې لیکلې دی د فتح او فضل د دغو قولونو په هڅ حای کسی یوه نه سده کږې - لغرض که خبره د حافظ بن حجر د قول کوه چه د سیرم څخه د یونو حوده په خلاف دی ومنل سي نو ب هم له دې امکان څخه خلاص نه دی چه څلورو پنځو کلونو پورې نه ده علاقی کسی هم د جمعې لمونځ ولې نه دی ادا شوی

لفظ والله تعالى اعلم

۲۵ ربیع الآخر ۱۳۹۹ هجری

د هجرت په وخت په قبا کېنې د پاتې کېدلو موده

سوال د آنحضرت ﷺ په قبا کېنې د پاتې کېدلو په باره کېنې د تاریخ په کتابونو کې مختلف روایتونه راغلي دي په بخاري شریف کېنې تر لسو ورځو څخه زیات او په نوري احسن "فتوی ص ۱۱۱" کېنې څلور ویشته ورځې لیکلي دي الغرض په دې باره کېنې د تاریخ علماء مختلف دي تر ټولو صحیح روایت کوم بودی؟ بیا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب حافظ ابن حجر رحمه الله د خوارلسو ورځو روایت ته ترجیح ورکړی دی

لفظ والله تعالى اعلم

۲۵ ربیع الآخر ۱۳۹۹ هجری

په بني سالم کېنې د جمعې د ادا کولو تحقیق

سوال د سیرت او تاریخ په کتابونو کېنې له حضرت نبی کریم ﷺ څخه په بني سالم کېنې د جمعې د لمانځه ادا کول منقول دي حضرت گنګوهي رحمه الله په اوش العری کېنې لکې چې ده دا روایت صحیح نه دی بلکه دا د وی غلطی ده په دې اړوند خپله رایه ولسکي

الجواب باسم ملهم الصواب دا روایت د دې لپاره صحیح نه دی چې نبی کریم ﷺ د دوشنبې په ورځ قبا ته تشریف یووړ او د صحیح روایت په مطابق هلته خوارلس ورځې پاتې شو نو له قبا څخه د جمعې په ورځ ورس او په لاره کېنې د بني سالم په علاقه کېنې د جمعې د لمانځه ادا کول ځنګه صحیح کسلی سي په قبا کېنې د پاتې کېدو په اړه د دوه ویشتنو او څلور ویشتنو ورځو روایتونه هم په دهغو په مطابق د جمعې په ورځ د وتلو حساب صحیح نه راځي په دوه ویشتنو او څلور ویشتنو کېنې د تطبیق صورت دا دی چې د راتللو او بیرته وتلو ورځې ترې لری شي نو دوه ویشتنو درجی وچه دا دواړه ورځې ورسره حساب شي نو څلور ویشتنو راځي لهذا د جمعې په ورځ د وتلو د تصحیح لپاره دا وتل صحیح نه دی چې د څلور ویشتنو ورځو په روایت کسی د راتللو او وروړځي نه دی کپل شوی

ترسره سړی به شو سالمه کېنې د جمعې د ادا کولو د روایت په خلاف د سیرت له بل روایت څخه سړی چې نه سی کریم ﷺ په شو سالمه کېنې سړ شو او دهغوی له ضرار سره هلته کسید نه شو بلکه د جلی وېسی نه به کسی سی ویرمیل چې (خلوا سبیهها فانها مأمورة) - نغمه که خبره به سی سالمه کسی د جمعې د ادا کولو روایت وده میل سی بودی زموږ په خلاف نه دی چې ده سیر

لفظ والله تعالى اعلم

۲۵ ربیع الآخر ۱۳۹۹ هجری

په خطبه کښې د داسې دریو نارینه وو حضور شرط دی

په کومو سره چه جمعه قائمیدلی شي

سوال ۱ - که چیرته امام یواځې خطبه وواځي یواځې دښخو او ماشومانو په مخکښې خطبه وواځي نو آیا دا ورته جائز دي او که نه؟

۲ - که چیرته د یوه یا دوه نارینه وو په مخکښې خطبه وواځي او له دریو یا تر دریو زیاتو کسانو سره لمونځ وکړي نو صحیح ده او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ۱ - نه، جائز نه دی ځکه چه د جمعي د خطبې لپاره له امام څخه پرته د دریو داسې نارینه وو چه د جمعي لمونځ ورسره قائمیدلی شي موجودوالی ضروري دی

قال العلائی رحمه الله والخامس كونها قبلها لان شرط الشئ سابق عليه بمصرعة جماعة تنعقد الجمعة بهم ولو كانوا أصماً أو بكمياً فلو خطب وحده لم يجز على الأصح كما في البحر عن الظهيرية وقال ابن عابدين رحمه الله (قوله تنعقد الجمعة بهم) بأن يكونوا ذكوراً بالغين عاقلين ولو كانوا معذورين بسفر أو مرض أو قال شارح التنوير رحمه الله بعد ورقتين والسادس الجماعة وأقلها ثلاثة رجال ولو غير الثلاثة الذي حضر والخطبة سوى الإمام بالنص لأنه لا بد من الذي ذكرناه (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵)

۲ - نه، صحیح نه دی لها مَرَّ فقط والله تعالى اعلم ۲ جمادی الآخر ۱۳۹۹ هجری

د پورتنی سوال په اړوند یو بل سوال

سوال - ډیره مننه چه فتوی را ورسیده لیکن شبهه پکښې لرم لږ غوندې د نور وضاحت ضرورت پکښې دی که چیرته د یوه یا دوو نارینه وو په مخکښې خطبه وواځي او د دریو یا له دریو څخه د زیاتو کسانو سره لمونځ وکړي نو لمونځ صحیح دی او که نه؟ په عالمگیری کښې د خلاصه په حوالې سره لیکلي دي چه صحیح دی. د دې ځواب به څه وي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال في شرح التنوير وجزم في الخلاصة بأنه يكفي حضور واحد وقال ابن العابدین رحمه الله تعالى مشى عليه في نور الايضاح وقال في شرحه انما اتبعناه لانه منطوق فيقدم على المفهوم انه اي يلهم من قولهم يشترط حضور جملة انه لا يصح بحضور واحد وقول صاحب الخلاصة لو حضر واحد او اثنان وخطب وصلى بالثلاثة جاز منطوق، وفيه نظر فان جعل حضور الجماعة شرطاً منطوقاً ايضاً لان الجماعة من الاجتماع فتداني الوحدة وقد جعلت شرطاً والشرط ما يلزم من عدمه العدم تأمل. (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵)

۲ جمادی الآخر ۱۳۹۹ هجری

فقط والله تعالى اعلم

په خطبه کښي جهر (په زوره ويل) شرط دی

سوال خطبه په زوره ويل فرض دی او که سنت "بيينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په خطبه کښي دومره اندازه جهر شرط دی چه ور سره نسبت خلک

نې واوریدلی شي

قال ابن عابدین رحمته الله (قوله ولو كانوا صمًا أو ليا مًا) اشار الى انه لا يشترط لصحتها كونها مسموعة لهم بل

يكفي حضورهم حتى لو بعدوا عنه واداموا اجزأت والظاهر انه يشترط كونها جهرًا بحيث يسمعها من كان عنده

اذ لم يكن به مانع شرح المنية. (رد المحتار ج. ١ ص ٥٨٠) فقط والله تعالى اعلم ٢ جمادى الثاني ١٣٩٩ هجري

په داسې بازار کښي چه کورونه پکښي نه وي د جمعې لمونځ صحيح نه دی

سوال په ځينو علاقه کښي بازار وي لیکن څوک پکښي نه اوسیږي د څو کلیو په منځ کښي

يو بازار دی کوم چه د ورځې خلاص وي او د شپې خلک خپلو خپلو ته ځي په داسې بازار

کښي د جمعې لمونځ صحيح دی او که نه؟ که چیرته د جمعې د صحت لپاره په بازار کښي د خلکو

مستقل سکونت (اوسیدنه) ضروري وي نو د څومره کسانو؟ دلته به دې کښي اختلاف دی له دې

امله به مدله توگه نې ولیکن

الجواب باسم ملهم الصواب په داسې ځای کښي د جمعې لمونځ صحيح نه دی د جمعې د

صحت لپاره دلته د دومره خلکو مستقل سکونت شرط دی چه په عرف کښي ورته وره ب کلی

وویل شي د اوسیدنې کورونه له یوه او بل سره لگیدلي وي او تر منځ نې کم تر کمه درې کوچي ب

کلی مسافه وي لکه څرنګه چه د مصر له تعریف (ما فيه سبک و اسواق) څخه ښکاره دی (لان

السبک تكون بين المنازل المسكونة و اقل الجمع ثلاث قال الشرع بل لا في رتبة في حد المصر انه بلد له مفت و

امير و قاض مقيمون بها) (الي قوله) بلغت امنيته قدر امنية ملى وهذا في ظاهر الرواية. قاله قاضيخان وعليه

الاعتماد و قال الطحاوی (قوله مقيمون بها) قيد بها لانه اذا لم تعتبر الإقامة لا توجد قرية اصلاً اذ كل قرية

مشبوه بمحکم کذا في المرح (لخطاوی على المراقى ص ٢٠٩) وقال ايضاً ان موضع اقامة المرء حيث يبيت عليه الا

تري انك اذا قلت لشخص اين تسكن يقول في محلة كذا. وهو بالتهار يكون بالسوق نقله السيد عن العلامة

مسكون. (لخطاوی على المراقى ص ٢٢٠)

و قال قاضيخان لا يكون الموضع مصرًا في ظاهر الرواية الا ان يكون (الي قوله) وبلغت امنيته امنية ملى

اغنية على هامش العالمگیری ج. ١ ص ١٤٠) وقال ابن همام رتبة في حد المصر لثلاث سبک. (فتح القدير ج.

(ص ۴۱۱)

علامة ضبط وی رحمه الله ففصله کری ده چه سر نه له اقامت حجه د کلی وجود نه سی سی گمدا
 او اقامت پر نه له بینوت شیی سرولو. معبر نه دی ابن همام رحمه الله له عبارت حجه حرکده سوه
 چه د منی ابنه کومه چه معیار پاکل شوې ده په هغې کسې درې کوچی وی بلکه په داسې خی
 کنبی کو د خلورو مذاهب په اجماع سره جمعه صحیح نه ده د اقامت په شرط باندې اجماع ده بلکه
 د ائمه ثلاثه و رحمهم الله به نزد خو تر اقامت هم سور نه شرط استیضان دی **قال العلامة**
الدردیر رحمه الله و شروط صحتها خمسة اولها الاستيطان وهو اخص من الإقامة لانه الإقامة بقصد التأیید
 والاقامة اعم. (الشرح الصغير ج ۱، ص ۴۹۵) فقط والله تعالی اعلم ۳ جمادی الاخر ۱۳۹۶ هجری

د اختر تر لمانځه وروسته د تشریق د تکبیرونو حکم

سوال آیا د اختر تر لمانځه وروسته د تشریق د تکبیرونو ویل جائز دي او که نه؟ یوه مولوی
 صاحب د اختر د لمانځه تر ورکولو وروسته په لاسپکریاندي درې ځله اعلان وکړ چه د اختر تر
 لمانځه وروسته د تشریق تکبیرونه نشته آیا دا خبره صحیح ده؟ بینوا نوجروا
الجواب باسم ملهم الصواب تر لمانځه وروسته د تشریق تکبیرونه په اتفاق سره ثابت او جائز
 دي البته نه وجوب او استحباب کنبی ئې اختلاف دی د وجوب قول ئې ارجح دی مولوي صاحب
 چه له اعلان څخه مخکینی خواځې بهسني زیور کتلی وای نو داسی غلطه خبره به ئې نه وه کری
 قال فی شرح التنویر ولا بأس به عقب العید لان المسلمین توارثوه فوجب اتباعهم وعلیه البلغیون. و
 قال ابن عابدین **رحمه الله** (قوله ولا بأس الخ) کلمة لا بأس قد تستعمل فی المندوب كما فی البحر من الجائز و
 الجهاد و منه هذا الموضع لقوله فوجب اتباعهم (قوله فوجب) الظاهر ان المراد بالوجوب الثبوت لا الوجوب
 المصطلح علیه و فی البحر عن المجتبی و البلغیون یکتزون عقب صلوة العید لانها تؤدی بجماعة فاشبهت الجمعة
 اة و هو یفید الوجوب المصطلح علیه. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۹۵) وقال العلامة الرافعی **رحمه الله** (قوله الظاهر ان
 المراد بالوجوب الثبوت الخ) قال السندی **رحمه الله** قوله لان المسلمین توارثوه ظاهرة ان فذلک صنیع الصحابة
 رضی الله تعالی عنهم و من بعدهم الى اعصارنا فقول السید احمد ولم یکن فی عهد الصحابة رضی الله تعالی عنهم
 والا كانت سنة لانهم لا یبتدعون من انفسهم خلاف ظاهر عبارة الشرح وقال عقب قوله فوجب اتباعهم
 ظاهرة انه یرید الوجوب المصطلح علیه لا بمعنى الثبوت الحاصل بالاباحة المستفاد من قوله ولا بأس
 (التحریر المختار ج ۱ ص ۱۱۰) فقط والله تعالی اعلم ۱۵ ذی الحجة ۱۳۹۹ هجری

د دي حديث چه (لاجمعة ولا شريق الا في مصر جامع) تحفيق

سوال (لاجمعة ولا شريق ولا صلوة الفطر ولا اضي الا في مصر جامع او مدينة عظيمة). انا دا حديث دي او كه د حضرت علي عليه السلام خيل قول دي. دا په كوم حديث كښي دي او آيا صحيح دي او كه نه؟ دا اثر د مرفوع حديث په حكم كښي دي او كه د موقوف په حكم كښي. او آيا د دي سند بر نښي كره؟ پورې رسېږي او كه نه؟ د دي اثر په اړه د صاحب هدايه څه موقوف دي؟ غير مفلسين حضرات د دي حديث په صحت كښي كلام لري د دي حديث د تصحيح او د كتبونو د حوالې سخت ضرورت دي بدينوا بيا نا شافياً توجروا واجر او افيماً.

الجواب باسم ملهم الصواب دا حديث مرفوع دي كه چيرته ښي چا ته به حقيقه رفع كېږي چه شكل وي نو حكماً مرفوع دي (لانه مما لا يدرك بالقياس). د دي حديث به سند باندې غبرگتس كول عصب او بد خواهي ده

قال في اعلاء السنن عن علي عليه السلام انه قال لا جمعة ولا شريق الا في مصر جامع اخرجه ابو عبيد باسناد صحيح اليه موقوفاً ومعناه لا صلوة جمعة ولا صلوة عيد كذا في فتح الباري ورواه عبد الرزاق في مصنفه انبا الثوري عن زبيد الا يمي عن سعد بن عبيدة عن ابي عبد الرحمن السلمي عن علي عليه السلام قال لا شريق ولا جمعة الا في مصر جامع كذا في نصب الراية وفي الدراية اسناداً صحيحاً وروى ابن ابي شيبة في مصنفه حدثنا جرير عن منصور عن طلحة عن سعد بن عبيدة عن ابي عبد الرحمن انه قال قال علي رضي الله تعالى عنه فذكر اللفظ الاول واسناده صحيح كذا في عمدة القاري وذكر الامام خواهر زادة في مبسوطه ان ابا يوسف رحمه الله تعالى ذكره في الاملاء مسنداً مرفوعاً الى النبي صلى الله عليه وسلم وابي يوسف امام الحديث حجة انه كذا في النهاية اي فيكون رفعه حجة لانه زيادة من ثقة نقلت.

قوله عن علي الخ قلت هذا الاثر له طريقان اخر ان ذكرهما الزيلعي في نصب الراية ج ١ ص ٢١٣. رواه عبد الرزاق في مصنفه اخرنا معمر عن ابي اسحق عن حارث عن علي رضي الله تعالى عنه قال لا جمعة ولا شريق الا في مصر جامع انتهى ورواه ابن ابي شيبة في مصنفه حدثنا عباد بن العوام عن حجاج عن ابي اسحق عن الحارث عن علي رضي الله تعالى عنه قال لا جمعة ولا شريق ولا صلوة فطر ولا اضي الا في مصر جامع او مدينة عظيمة انتهى. قال بعض الناس والاسنادان لا تقوم بهما حجة فان ابا اسحق وهو عمرو بن عبد الله الهذلي السبيعي مكثر عن بدثة اغتبط به غيره كما في التلخيص (ص ١٥٩) قلت يا للعجب ونضيفة الادب هل يضعف الحديث لاجل في صح

السبيعي وهو من ائمة التابعين بالكوفة واثباهم وصفه الذهبي في تذكرة الحفاظ له بالحفاظ احد الاعلام (ج ١ ص ١٠٨) وقال في الميزان الا انه شاخ ونسي ولم يختلط وقد سمع منه سفيان بن عيينة وقد تغير قليلاً الى ان قال قال القسوي واثما تركه مع ابن عيينة لاختلاطه اه (ج ٢ ص ٢٩٢) وفيه تصريح بأنه لم يختلط واثما تغير قليلاً والتغير القليل والاختلاط اليسير ليس يخرج ما لم يكن منه صرح بذلك الذهبي في الميزان في ترجمة هشام بن عروة عما نصه ولا عبرة بما قاله ابو الحسن بن القطان من انه وسهيل بن ابي صالح اختلطوا وتغيرا نعم الرجل تغير قليلاً ولم يبق حفظه كهو في حال شبابه فنسي بعض محفوظه او وهم فكان ما ذا هو معصوم من النسيان ولما قدم العراق في اخر عمره حدث بهجمة كثيرة من العلم في غضون ذلك يسير احاديث لم يهونها و مقل هذا يقع لبالك ولشعبة ولو كيع ولكبار الثقات فدع عنك الخبط وذر خلط الائمة الاثبات بالضعفاء والمخطئين فهو شيخ الاسلام اه (ج ٢ ص ٢٥٥) وفيه تصريح ايضاً بأن الذي سمع منه بعد تغيره قليلاً هو ابن عيينة وحدثه واثما تركه من تركه مع ابن عيينة فقط دون غيره فنصار كلام بعض الناس هباءً منثوراً قال بعض الناس والمحارث الاعور مختلف فيه كما تقدم في الكتاب اه قلت نعم وقد حسنت حديثه في غير ما موضع و زعمت غير مرة ان الاختلاف في التوثيق لا يضر والعجب من يوثق شهر بن حوشب ومحمد بن ابي ليلى وحجاج بن ارطاة ورشد بن ابن سعد وجبارة بن المفلس في كتابه ان يتكلم في المحارث الذي اخرج له النسائي في مجتبه مع تعنته في الرجال ثم قال ومعبر اخرج له الجماعة الا ان يحيى بن معين يقول اذ حدثك معبر عن القرابين فخالفه الا عن الزهري وابن طاؤس فان حديثه عنهما مستقيم فاما اهل الكوفة والبصرة فلا اه كذا في التهذيب (ج ١ ص ٢٢٥) قلت قد وصفه الذهبي في التذكرة بالامام الحجة احد الاعلام عالم اليمين (ج ١ ص ١٤٨) واثني عليه الائمة قاطبة وقال ابن حبان في الثقات له كان فقيها حافظاً متقناً ورعاً وعدة عن ابن المديني وابو حاتم فيمن دار الاسناد عليهم كافي التهذيب (ج ١ ص ٢٢٢) فانثي يوثق في مثله ما ذكره ابن ابي خيثمة عن ابن معين و قد روى معاوية بن صالح عن ابن معين توثيقه مطلقاً على ان الذهبي كتب على اسمه علمه صح وهي عندنا اشارة الى ان العمل على توثيق هذا الرجل صرح به في اللسان (ج ١ ص ٩) ثم قال الذهبي في الميزان معبر بن راشد ابو عروة احد الثقات الاعلام له او هام معروفه احتملت له في سعة ما اتقن اه (ج ٢ ص ١٨٨) وهذا تصريح منه بأن العمل على توثيقه والاحتجاج بروايته مطلقاً ثم قال بعض الناس وحجاج بن ارطاة تقدم وهو مدلس اه قلت قد وثقته وحسنت حديثه في غير ما موضع من كتابك واما التدليس فائماً يجعل الحديث الصحيح مختلفاً فيه لا

ضعيفاً بالاتفاق فقد قال الحاكم الحديث الصحيح ينقسم عشرة أقسام خمسة متفق عليها وخمسة مختلف فيها
فذكر المتفق عليها أولاً ثم ذكر المختلف فيها وقال فهي المرسلة واحاديث المدلسين اذا لم يذكرها
سماعهم الخ كذا في تدوين الراوى (ص ٣٥) وقد ذكرنا في المقدمة ان المختلف فيه حسن لا ضعيف والتزم
بعض الناس هذا الاصل في كتابه وقد شحنه وملا به قوله ان الاختلاف لا يضره فكيف يضعف الحديث بسببه
فهنا فالحق ان الاسنادين حسنان وليساً بضعيفين كما زعموا والحقه بهما قائمة والاستدلال برواية ابن اربعة
على اختصاص تكبير التشريع بأهل المصير صحيح كما هو اصل المذهب فافهم. وفي عمدة القارى فان قلت قلت قال
النووى حديث على متفق على ضعفه وهو موقوف عليه بسند ضعيف منقطع قلت كانه لم يطلع الا على الاثر
الذى فيه الاحتجاج ابن اربعة ولم يطلع على طريق جريز عن منصور فانه سند صحيح ولو اطلع لم يقل بما قاله و
اما قوله متفق على ضعفه فزيادة من عنده ولا يدري من سلفه في ذلك على ان ابا زيد زعم في الاسرار ان محمد بن
الاحسن قال رواه مرفوعاً معاذ وسراقة بن مالك رضى الله عنهما اه. (ج ٣ ص ٢٦٢) قلت وكذا قال الامام ابو بكر
المختار في احكامه روى عن النبي ﷺ انه قال لا جمعة ولا تشريق الا في مصر جامع وروى عن علي مثله اه. (ج ٣
ص ٢٦٥) ولكن المرفوع لا يثبتته المحدثون فان صح من محمد بن الحسن رحمهما الله ما زعمه ابو زيد في الاسرار كان
حجة لنا كافية فان محمداً امام مجتهد وقوله حجة وكذا ان صح ما ذكره خواهر زادة ان ابا يوسف رحمه الله تعالى رواه
في الاملاء مرفوعاً مسنداً كما هو الظاهر. على ان الموقوف في مثله مرفوع حكماً لكونه خلاف القياس المستمر
في الصلوات فانها لا تختص بمكان دون مكان قال النبي ﷺ جعلت في الارض مسجداً وطهوراً وهو حديث صحيح
اخرجه البخارى (ج ١ ص ٢١) فاقدام على رضى الله عنه على نفي الجمعة في بعض الاماكن وتخصيصها بالمصر
الجامع لا يكون الا عن سماع الخ. (اعلام السنن ج ٨ ص ٢) فقط والله تعالى اعلم

١٨ ذى الحجة ١٣٩٩ هـ

د ماسپنين د څلور رکته احتياطي لمانځه حقيقت

سوال احتياط الظهر څه حقيقت لري؟ د دي لمانځه ايجاد له څه وخت راځي سوي دي او د
نموځ چا ايجاد کړي دي؟ د احتياط معنی څه ده؟ آيا د صحابه کرامو رضي الله عنهم او مجتهدينو امانتونه
دور کښي هم د دي ثبوت پيدا کيږي؟ که چيرته نه ثبوت نه پيدا کيږي نو احتياط الظهر به مدعي
شعاعه بند وويل شي او که نه؟ د حنفاونو په کتابونو کي ځيني د عدم جواز قتل دي و ځيني د
جواز قتل دي د علامه شامي رحمته الله رجحان هم د جواز خوا به حرکت کړي هيله ده ته مستعد

کوونکی قول ولیکن بیهوا باللیل احرکم الجلیل

الجواب باسم ملهم الصواب د احتیاط مطلب دا دی چه د عبدانو به ادا کولو کښی د فساد نه سک او شبهي خخه خان ستنه وشي د دی اصل له حدیثو خخه ثابت دی قال رسول الله ﷺ فمن اتى الشبهات استر بالدينه وعرضه وقال لسودة بنت زمعة **احتجی من ابن زمعة لما رای من شبهة بعثة بن ابی وقاص** د فساد د شبهي په وخت کښی د عبادت تکرار د فقهي په نظارو کښی موجود دی کا جمع بین الموضوع والتیمم عند وجود الماء المشکوک والبناء علی الاقل عند الشک فی تعداد الرکعات مع ان فيه احتمال تکرار الرکعة والجهر فی الثالثة ومنه ماصر حوايه من ندب اعادة الصلوة عند توهم الفساد.

بس د ماسپښین د خلور رکعت احتیاطي لمانځه مطلب دا شو چه چیرنه جا نه د جمعی په صحت کښی شک او شبهه وي نو هلته دې د جمعی تر لمانځه وروسته د احتیاط له مخی د ماسپښین لمونځ هم ادا شي تر څو چه د فرض ادا کول یقیني وگرځي اود فساد شبهه پاتی نه شي د جمعی په صحت کښی د شبهي لاندینی وجوهات بیان شوي دي

۱. د ځینو غیر معروفو خلکو وینا ده چه د حنفیو په نزد د جمعی د صاحب لپاره د سلفین وجود شرط دی د دې لپاره حیرته چه سلطان نه وي نو هغوی د احتیاط الظهر حکم ورکوی د دوی دا خیال صحیح نه دی ځکه چه د سلطان د وجود شرط یواځې د نزاع، اختلاف او جنگ د رفع کولو لپاره دی اود مسلمانانو له خوا څخه د جمعی د امام ټکنه د دې مقصد د لاس ته راوړلو لپاره کافي دی همدارنگه که چیرته د سلطان وجود د جمعی د صحت لپاره شرط وټاکل شي نو د بادشاه به نه موجود والي کښی به د جمعی نه صحت یقیني وي په دې صورت کښی د جمعی د ادا کولو اوب د ماسپښین د احتیاطي لمانځه څه مطلب؟ باید یواځې د ماسپښین د ادا کولو فتوی ورکول شي

۲. په حنفی مذهب کښی یو مرجوح روایت دا دی چه په یوه ښار کښی په گڼ سمیر ځایونو باندې د جمعی لمونځ صحیح نه دی کوم لمونځ چه په یقیني توگه تر ټولو مخکښی ادا شوی وي یواځې هغه به صحیح وي وروسته کیدونکي لمونځونه او په یوه وخت کښی دوه ځایه ادا شوی لمونځونه او په تقدم او تاخر کښی د شنبه په حالت کښی ادا شوي لمونځونه صحیح نه دی به بحر، سامه و داسی نورو کښی له ونه څخه منقول دي چه د دې مرجوح روایت په تاء سره د مروی نومي علای خلکو د ماسپښین د احتیاطي لمانځه ابتداء وکړه

د احنافو فقهي به دی کښی اختلاف دی ځنود مرو د خلکو به سده کسی د ماسپښین د احتیاطي لمانځه یو وکړ و ځنی د ماسپښین نه سرنودو کښی د احتیاط قول دی لکه د اختلاف له مفسده عارضه څخه به قطع نظر سدی مبی دی د غلغلی د فساد په صورت کسی د

احتیاطی لمانحه به سر بسودو بانی بول مسوق دی قال ابن الجهم رحمه الله الفتیث مراراً بعد صلواتها
خوفاً علی اعتقاد الجهلة بأنها الفرض وان الجمعة ليست بفرض. (المحرر الرائق ج ۲، ص ۱۲۹) د سده به حال
کسی د عقیدتی له فساد حجه قطع بظن هم به دی صورت کبسی د ماسس د احتیاطی لصاح بول
غیر معقول دی خکه حجه د جمعی د بعد له وجی د فساد له سهی حجه معقول صورت د دی حجه
به بوه ببار کسی خاص به بود خای باندی د جمعی د ادا کولو اهمام و سی دا عجب اهمام دی
حجه د جمعی د لمانحه غوندی د اسلام اهم شعار د شبه تو به لری کولو باندی د قدرت درلودلو بر
حک همداسی مستبیه یر بسودل شی او بیانی به ماسیسی سره مدارک سی و سی که جبره د
حافو علماؤ به ظن کبسی د سهی دا وجه د نظر قبله وی نو د هغه علاج د احتیاطی لمانحه به
خی د جمعی به بو والی باندی و کړی

۲ د کوم خای چه مصریٔ بشار کیدل، مستبیه وی به هغه کبسی د احتیاط الظهر حکم له محیط
او کدی حجه منقول دی ونقل المقدسی عن المحيط کل موضع وقع الشک فی کونه مصرّاً ینبی لهم ان
یصواب بعد الجمعة اربعاً بنیة الظهر احتیاطاً حتی لو لم تقع الجمعة موقعها یخرجون عن عهده فرفض الوقت بأداء
الظهر وتبعه فی الکافی. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۹۶) لیکن په دی کبسی هم د عده مفسده هم هغه شرط دی
قال ابن عابدین رحمه الله بعد بحسب طویل نعم ان ادى الی مفسدة لا تفعل جهاراً أو الکلام عند عدمها ولذا قال
المقدسی نحن لا نأمر بذلك امثال هذه العوام بل ندل علیه الخواص ولو بالنسبة الیهم اة. (رد المحتار ج ۱،
ص ۵۹۶)

د کلام خلاصه

بواخی به داسی خای کبسی چه د هغه په مصر توب کبسی تردد او شبهه وی یواخی خواصو ته به
پته نوگه د احتیاط الظهر د ادا کولو اجازه ده، عوامو لره په هر حال له دی څخه منع کول لازم دی
دا حکم به هغه صورت کبسی دی چه په داسی خای کبسی له مخکبسی څخه د جمعی لمونځ وانه
نوی وی که جبرته فانه نه وی نو له سره فانهول نی جائز نه دی لعدم تلیق شرط الصحة

به فسوی رسیده کبسی د عبد الوهاب بومی عانه لیکل درج سوی دی چه د احتیاط الظهر
د غیبو معیرنی عباسی بادسه حاری کړی وو. بوموری فانه د حکم کړی وو چه حوک حساب
خبر د نه کړی هغه به معیر وړ کول کړی اللهم والله تعالی اعلم ۲۹ جمادی لای ۱۴۰۰ هجری

تر لومړي آذان وروسته د دین ۲ ر کول هم جائز نه دي

سوال د جمعی تر اول آذان وروسته د دین کابو متناحه کول مسائل و حجه لیکل به

نامی حال کسی چه د خطبی له د ان حجه مخکې جومات ته ورسېږي چاړه دی او که نه 'سو
توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر ول آدان وروسته د جُمعي له ساري پرته هېڅ کار هم چاړه نه دی
اگر که هغه دنيي کار هم وي قال في التدوير وجب السعي اليها وترك البيع بالأفان الاول. وفي الشامية اراد
به كل عمل ينافي السعي وحضه اتباعاً للآية. نهر. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۰۰)

۲۹ جمادى الاولى ۱۳۸۷ هجرى

فقط والله تعالى اعلم

د قضائي لمونځونو او د اختر د لمانځه تر منځ ترتيب واجب نه دی

سوال چا حجه د سهار لمونځ نه وي کړى او د اختر لمونځ ادا کړى نو آيا لمونځ نى کړى او که
نه؟ او که چيرته د سهار قضائي د اختر تر لمانځه مخکې را گرځوي نو بواخي فرض نه را گرځوي
او که سنت هم؟ ببنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قضائي لمونځونو او د اختر لمانځه تر منځ ترسب واجب نه دی
له دى امله د اختر لمونځ کيږي له غرمې څخه مخکې د سهار قضائي چه څوک را گرځوي نو
فرض او سنت دي دواړه را وگرځوي که د اختر تر لمانځه مخکې وي او که وروسته

۲۶ ذى الحجة ۱۳۹۱ هجرى

فقط والله تعالى اعلم

د جنابت په غسل سره د جُمعي د ورځې سنت غسل هم ادا کيږي

سوال د جُمعي په سهار کښي چه څوک د جنابت غسل وکړي نو آيا د جُمعي مسنون غسل به
دوباره کوى او که نه همدى غسل سره د مسنون غسل ثواب هم ورکول کيږي؟ بنوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب همدا غسل ورته کافي دى. د دوباره غسل ضرورت نسته ښکته که
حيره د صفائي مقصد د پنجشنبې نه ورځ نه غسل کولو سره حاصل شي نو ب هم کافي دى

۲۳ جمادى الاولى ۱۳۹۲ هجرى

فقط والله تعالى اعلم

خطيب ته فتح ورکول چاړه نه دي

سوال که حيره خطيب به خطبه کښي غلط شي نو آيا فتح ورکول ورته چاړه دى او که نه؟
نومړى صورت کسی فتح ورکول لازم دى او که صرف سنت يا مستحب دى؟ همد رڼکه فتح به
د سى وجه کسی ورکول چه خطيب ټاکل به خطبه کسی بد سى شي يا نه هغه وجه کسی هم
بد فتح ورکول سى چه ديره غلطه خطبه ووښي او د هم څرگنده کړئ چه که حيره خطيب فرض
خطبه پوره کړي وروسته کسی نو دس فتح ورکول به او که نه 'سو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب لکه خرننگه چه په خطبه کسی د کوه په کلی مضمون وبل سو دی که حیره په یوه مضمون کې خطیب سد سی نول کوم مضمون دی وواسی به دی مده د ویکون ضرورت نسه او د خطبی به حالت کنی هر ډول خبری حاجری دی د دی د ویک ویکول هم جائز دی
لفظ ولله تعالی اعلم
۱۹ ذی الحجة ۱۳۹۴ هجری

د خطبی په وخت کېنې په لاس کېنې د عصا ټینډې یا همسا نیولو حکم

سوال د خطبی په وخت کېنې د خطیب لپاره په لاس کېنې د عصا نیول ځکه دی ایا سم دی او که بدعت؟ بنوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دې اړوند د فقهي عبارونه مختلف دی. د بعضی مویب نی د دی چه فی نفسه سنت غیر مؤکده دی لیکن التزام او استمرار یې مکروه او بدعت دی
۳ شعبان ۱۳۹۴ هجری
لفظ ولله تعالی اعلم

د تشریق تکبیرونه له یو ځل څخه د زیات ویلو حکم

سوال تر فرض لمنځه وروسته د تشریق تکبیرونه له یو ځل څخه زیات ویل جائز دی او که د سنو خلاف دی؟ بنوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب ځنې خلاف سنت ورته ویلې دی او ځنو جائز له اختلاف څخه د ځن ستنې په خاطر له یو ځل څخه زیات باید ونه ویل شي
۱۳ ذی الحجة ۱۳۹۴ هجری
لفظ ولله تعالی اعلم

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال تکبیر تشریق څو ځله ویل واجب دی. یو ځل او که درې ځله په کثرت لیکل کېدی چې یو ځل ویل شي واجب دی لیکن که حیره نه یو ځل څخه زیات ویل سي یو فصل دی د فصل مطلب چه دی آيا په دې سره د درې ځلو سنت یا استحباب یا وجوب ستری وکه که حیره یو ځل درې ځله د تشریق د تکبیرو ویل ضروری وونی یو د سرعت له مخی به د ستری کله گړی وکه نه سنو سوجرو

الجواب باسم ملهم الصواب په کثرت لیکل کېدی د فصل لفظ سهه مکه د د غسی یو دی حج یو دی چه نه یو ځل چه زیات چه ویل سي د سنو حالت دی چه څوک سي یو حج چه ویل ضروری وونی هغه ستری کله گړی و مستحب دی نه واجب دی د حج چه نه یو ځل دی
قال الشیخ رحمه الله تعالی "تشریق مرقوفی الشرح وان زاد بعدا یكون فضلاً قاله النبی ولی الله

افاد ان قوله مرة بيان للواجب لكن ذكر ابو السعود ان الحوى نقل عن القرا حصارى ان الاتيان به مرتين خلاف السنة اذ قلنا في الاحكام عن البرجندی ثم المشهور من قول علمائنا انه يكبر مرة وقيل ثلاث مرات.
(رد المحتار ج ۱ ص ۶۸۵) لفظ والله تعالى اعلم ۶ رجب ۱۴۰۰ هـ

د اختر په لمانځه کښې به مسبوق تکبیرونه څه وخت وائي؟

سوال که چیرته یو څوک د اختر په لمانځه کښې له تکبیرات زواند څخه وروسته له امام سره په رکوع کښې شریک شي نو دا تکبیرات به څه وخت وائي؟ او که چیرته د دویم رکعت په سهد کښې شریک شي نو داسې مسبوق به تکبیرات زواند څه وخت وائي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر تکبیر تحریمه وروسته دې تکبیرات ووائي. اگر که امام قرانت شروع کړی وي. او که چیرته امام په رکوع کښې پیدا کړي نو تکبیرات دې ووائي او رکوع ته دې لاري البته که چیرته له امام سره د رکوع د نه نیولو ویره وه نو به رکوع کښې دې پرته له لاس پورته کولو تکبیرونه ووائي که چیرته د تکبیرونو تر پوره کولو مخکښې امام له رکوع څخه سورت شي نو پاتې تکبیرونه سافطیري او که چیرته په دویم رکعت کښې له امام سره شامل شي نو د امام له سلام اړولو څخه وروسته چه کوم رکعت ادا کوي په هغه کښې د پله قرانت څخه وروسته له رکوع څخه مخکښې تکبیرونه ووائي او که چیرته په تشهد کښې له امام سره شریک شي نو بعینه په هغه ډول دې دوه رکعت له تکبیرونو سره ادا کړي لکه څرنگه ئې چه له امام سره ادا کوي

قال في العلية ولو ادرك المؤتم الامام في القيام بعد ما كثر في الحال برأى نفسه لانه مسبوق ولو سبق بر كعة يقرأ ثم يكبر لئلا يتوالى التكبيرات. وفي الشامية (قوله في القيام) اي الذي قبل الركوع اقلوا ادركه راكعاً فان غلب على ظنه ادراكه في الركوع كثر قائماً برأى نفسه ثم ركع والاربع وكثر في ركوعه خلافاً لابي يوسف رحمه الله تعالى ولا يرفع يديه لان الوضع على الركبتين سنة في محله والرفع لافي محله وان رفع الامام رأسه سقط عنه ما بقي من التكبير لئلا تفوته المتابعة ولو ادركه في قيام الركوع لا يقضيها فيه لانه يقضي الركعة مع تكبيراتها. فتح وهدايع. (رد المحتار ج ۱ ص ۶۸۱)

ښځې په یواځې صورت کښې د جمعی او اخرونو لمونځونه نه شي کولی

سوال آیا ښځې به یواځې صورت کښې د جمعی او اخرونو لمونځونه به جماعت سره د کولی شي او که نه؟ همدارنگه دوی به د راوبخو ادا کول چه حکم لري؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ښځې به یواځې صورت کښې د جمعی او اخرونو لمونځ به جماعت

سره نه نبي ادا كولى او په تراويحو كښې د ښځو ځانته جماعت مكره نحرېمي دى
 قال فى الدر المختار فى مبحث الجمعة والسادس الجماعة والقلها لثلاثة رجال وفى الشاميه قوله والقلها لثلاثة
 رجال (الى قوله) واحترز بالرجال عن النساء والصبيان فان الجمعة لا تصح بهم وحدهم لعدم صلاحيتهم
 للامامة فيها بحال بحر عن المحيط (رد المحتار ج ۱، ص ۶۱) وفى عيد العلائية تجب صلواتهما فى الاصح على من
 تجب عليه الجمعة بشرائطها المتقدمة سوى الخطبة فانها سنة بعدها (رد المحتار ج ۱، ص ۶۲) وفى امامة
 العلائية ويكره تحريم جماعة النساء ولو فى التراخيح. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۲) فقط والله تعالى اعلم
 ۱۶ ذى قعدة ۱۳۸۲ هجرى

د خطبې په حالت كښې د تحية المسجد د ادا كولو حكم

سوال د خطبې په دوران كښې د سليك ﷺ له حديث څخه د لمانځه د ادا كولو جواز څرگندېږي
 اوله ورو حديثونو سره په تعارض كښې دى د تطبيق يا ترجيح صورت ښى څه دى؟ بينوا توجروا
 الجواب باسم ملهم الصواب د تطبيق صورت ښى دا دى چه نبي كريم ﷺ په منبر باندې ناست وو
 لکن تر اوسه ښى لا خطبه نه وه شروع كړې له خطبې څخه مخكښى ښى حضرت سليك ﷺ ته د
 دوه ركعتونو د ادا كولو ارشاد وكړ پرته له دې څخه ممكنه ده چه دا واقع په خطبه كښې د جُ
 والي له حكم څخه مخكښى وي

د ترجيح صورت ښى دا دى چه د سليك ﷺ حديث خبر واحد دى او د حضرت ابو هريرة ؓ
 حديث چه (اذا قلت لصاحبك انصت والامام يخطب فقد لغوت)، مشهور بلكه تقريباً متواتر حديث دى
 خبر واحد له حديث مشهور سره د معارضه (تكر)، صلاحيت نه لري چه كله د خطبې په حالت كښې
 د نهى عن المنكر د فريضې د ادا كولو هم اجازه نشته نو د نفلو اجازه به څرنگه كيدلى شي؟
 د دې مفصل تحقيق زما په تيل المرام ب التزام السكوت عند قراءة الامام "نومي رسالي كښې د
 حسن الفتاوى د دريم جلد له ۱۴۵ مخ څخه تر ۱۵۰ مخ پورې دى

لفظ والله تعالى اعلم ۱۸ ربيع الاخر ۱۴۰۲ هجرى

رأى ونه ته نژدې په تبليغي اجتماع كښې د جمعي د لمانځه حكم

سوال د رائى ونه علائقي ته نژدې چيرته چه تبليغي اجتماع كيږي هغه د اندازې له مخې
 غريب سونه ب دوه مسله فاصلي باندې واقع دى. او په منځ كښې فصلونه ب كروندې او داسى نور
 هم دي او هله د جمعي لمونځ و نيمېږي سونښه دا ده چه دا ځى د مصر له فتنه څخه شمارل
 كښې و كه خپله دا ځى مفسر گڼل كړى ان حضرت زېږه كېلى له دېرو ورحو راهيسى دا وسوا
 دى هله ده چه ستاسو په خواب سره ښى سېلي ومې منوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تبلیغی اجتماع لپاره داسې میدان د مصر په حوانجو کښې داخل دی د دې لپاره دا ځای د مصر په فناء کښې داخل دی او په فناء کښې د جمعی د صحت لپاره له مصر سره اتصال ضروري نه دی او د کروندې فصلونه مانع نه دي لهدا دلته د جمعی لمونځ صحیح دی

لفظولله تعالی اعلم

يوم العرلة ۰۱ ۱۰۰۱ هجرى

(د سوال د تفصيل پر بناء د خواب تبديلي په تمه کښې دی)

د خطبې د اوږدوالي د کراهت اندازه

سوال الرابع عشر تخفيف الخطبتين بقدر سورة من طوال المفصل (هندية) د دې عبارت مطلب څه دی؟ آیا هره خطبه به همدومره اوږده وي؟ یعنې اوله خطبه به هم د طوالو سورتونو په اندازه وي او دویمه خطبه هم او که دواړه خطبې به د طوال مفصل د یوه سورت په اندازه وي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په سوال کښې مذکوره د هنديې له عبارت څخه او د علانیې له جزئیې و تکرر زیاده تمها علی قدر سورة من طوال المفصل څخه ثابتېږي چه د دواړو خطبو مجموعي اندازه ترې مراد ده د علانیې له عبارت څخه په ظاهره معلومیږي چه د طوال مفصل له سورتونو څخه د تر ټولو کوچني سورت له اندازې څخه زیاتوالی مکروه دی لیکن د هنديې له عبارت څخه ثابت شوه چه تر ټولو لوی سورت مراد دی و یویده ما نقله ابن عابدین رحمه الله عن القهستانی و زیادة

التطويل مکروهه. (رد المحتار ج ۱، ص ۵۸۸) لفظولله تعالی اعلم ۱۴ ربيع الاول ۱۰۲۰ ۱۰۰۱ هجرى

په خطبه کښې د حضرت معاویه رضی الله عنه د یادوني حکم

سوال حضرت مولانا دوست محمد قریشي رحمه الله او حضرت مولانا عبد الستار تونسوي مد ظله چه کومې خطبې خبرې کړې دي چه په هغو کښې له حضرت سیده فاطمه رضی الله عنها څخه پرته د نبی کریم صلی الله علیه و آله د نورو درېو لونړو نومونه هم راغلي دي او په صحابه کرامو رضی الله عنهم کښې له نورو صحابه وو سره د حضرت معاویه رضی الله عنه نوم هم راغلی دی. دا خطبې په جمعه کښې ویل جائز دي او که نه؟ او که جائز وي نو یواځې د مباح تر اندازې پورې او که د موجوده حالاتو له مخې افضلې او مؤکدې هم دي؟ که چیرته دا خطبې افضلې او جائزې وي نو زمونږ په عمائدینو متقدمینو او متاخرینو کښې چه کومې خطبې مروجې وي په هغو کښې د یادو شویو صحابه کرامو نومونه ولې نه وو همدارنگه د چه په دغو خطبو سره د اکابرو، سلف صالحینو مثلاً حضرت تهانوري رحمه الله له مسلک څخه خو انحراف نه لازمیږي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په هرې زمانې کښې د خطبو د مضمون په ترتیب کښې په اسلام کښې له پیدا کیدونکو فتنو څخه د اهل سنتو د مسلک د حفاظت اهتمام شوی دی چنانچه د

حضراتو صحابه کرامو ﷺ مبارک نومونه او د هغو لپاره دُعاء او د هغوی مناقب په خطبو کښې په راوړلو سره د روافضو او خوارجو تردید او د اهل سنتو د مسلک اعلان مقصود دی په مخکښېنې زمانې کښې چه کومې فتنې وې د هغو د تردید لپاره د صحابه کرامو ﷺ دنومونو پدول کافي وو کوم چه په چاپ شویو خطبو کښې راغلي دي د نوي دور یوه نوې فتنه د یوې داسې ډلې ظهور دی کومه چه د اهل سنت والي دعوه هم کوي او له حضراتو صحابه کرامو ﷺ سره د عقیدت دعوی هم کوي لیکن زړونه ئې له صحابه ﷺ سره له بغض او عداوت څخه ډک دي په ځانگړې توگه د حضرت عثمان او حضرت معاویه رضی الله عنهما په اړه د دوی د زړونو نجاست د دوی له ژبې او قلم څخه په پرله پسې توگه توییري د اهل سنتو په مسلک کښې له هېڅ یوه صحابي سره له ادنی څخه ادنی بدگمانۍ هېڅ گنجاش او اجازه نشته د هر یوه صحابي په باره کښې لږ غوندې بدگمانی هم د الله تعالی د غضب او د جهنم موجب دی د دې لپاره دا خلک له اهل سنتو څخه خارج دي او په الحاد کښې د روافضو په لارې باندې روان دي همدارنگه روافض له حضرت فاطمه رضی الله عنها څخه پرته د نبی کریم ﷺ له نورو مکرمو لونرو سره هم بغض لري د دې لپاره په دغو فتنو باندې د تردید له مخې په خطبه کښې د حضرت معاویه رضی الله عنه او د نبی کریم ﷺ د بناتو مکرماتو د مناقبو او فضائلو ذکر او د هغوی لپاره د ترضې د دُعاء معمول باید جوړ شي په دې سره د حضرت تهانوي قدس سره او نورو اکبرو رحمهم الله له مسلک څخه انحراف لازم نه راځي بلکه د دوی د مسلک تائید پرې کیږي له دې امله د هغوی خطبات چه په کومې نظریې باندې مبني دي په هغوی کښې دا زیاتوالی هم د همدې نظریې لاندې شوی دی کوم چه تفصیل ئې پورته بیان شوی دی

النخبة

فی مسئلة الجمعة و الخطبة

خطبه په غیر عربي کښې او جمعه په غیر مصر کښې جائزه نه ده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد

دا رساله د دوو سوالونو د خواب مجموعه ده او له دې وجې چه ضروري او مفیده ده خپريږي د لومړي سوال خواب د ورور حضرت مولانا محمد خليل صاحب لخوا څخه او د دويم سوال خواب د بنده رشيد احمد له خوا څخه دی والله الموفق للثواب ويهدى اليه من القاب.

لومړی سوال آيا د جمعي د اداء لپاره ښار خاص دی. په کليو کښې جمعه ولې نه ادا کيږي؟
دويم سوال: د مطهره شريعت په دې باره کښې څه حکم دی چه د جمعي خطبه له عربي ژبې پرته په نورو منطقوي ژبو باندې جائزه ده او که نه؟ که چيرته نه وي نو چه کله د خطبې مقصود و عظ وي نو په عربي ژبې باندې د نه پوهيدونکو خلکو په مخ کښې د خطبې په عربي ژبې سره د ويلو څه فائده؟ په تواب البرهان اچر که الرحمن.

د لومړي سوال خواب حامداً ومصلئاً ومسلماً!

د سائل دا وينا چه په کليو کښې د جمعي لمونځ ولې نه کيږي داسې مثال لري لکه چه يو څوک ووايي چه حج په کراچۍ کښې ولې نه کيږي لکه څرنگه چه شريعت مطهره د حج لپاره مکه معظمه او د اعتکاف لپاره جومات ټاکلي دي همدارنگه د جمعي د لمانځه لپاره ښار خاص کړی دی. له قرآن، حديث او حنفي فقه په کليو کښې د جمعي له ثبوت څخه ساکت بلکه نافي دي لَا يَكُنَّ اللَّيْلَةُ أَمْتًا إِذَا تَوَدَّى لِلصَّلَاةِ — (الح) آيت خو لومړی د ځايونو له عموم څخه ساکت دی. دويم دا مهمله قضيه ده کومه چه په حکم کښې د جزئې معنی کوي، دريم په دې کښې موصول د عهد يا د جنس لپاره دی. د استغراق لپاره نه دی (وذلك ان تعريف الذي من بين الموصولات كتعريف ذي الامر في كونه للعهد طرفة والجنس اهـ)، (مير علي الكشاف ج. ۱ ص ۱۱۶) په مکه کښې د جمعي فرض کيدل او د دې آيت مدني توب. همدارنگه د نبي کرم ﷺ په وخت د هجرت کښې د مجتاهي بخاري ج. ۱ ص ۶۱ د روايت په مطابق په قبا کښې څلور وېشت ورځې يا څه کمې پاتې کيدل او په اتفاق سره هلته نه پخپله د جمعي لمونځ کول او نه بل چا ته ئې امر کول د موصول په عهدي کيدو باندې قوي قريبنه ده چه مراد تری بواخي ښاري مسلمانان دي همدارنگه په وخت د نزول کښې که چيرته آذان وو نو د (اذنودی)

مدلول لومړی آذان (یعنی پدې الخطیب) دی. لومړی آذان د حضرت عثمان رضی الله عنه په وخت کېنې وړ زیات شو گوا که فقهاء کرامو رحمهم الله حکماً دا هم د (نُودِی) مدلول گڼلی دی نو لومړنی مطلب نهې دا شو چه ای مؤمنانو چه کله (یعنی پدې الامام) د امام مخې ته آذان وشي نو د الله د ذکر خوا ته لار نهې نو ښکاره خبره ده چه د خطبې د آذان په اوږدو سره هغه خلک رسیدلی شي کوم چه په مسکن کېنې حاضر وي او دا د ښاریانو عادت دی چه د تجارت او داسې نورو مصروفیتونو له وجې اکثره په ښار کېنې اوسیدي او خپل کارونه پر مخ بیاني. په خلاف د کلیو د خلکو چه د کرنې او مالدارۍ او داسې نورو د کسب له وجې اکثره له خپل مسکن څخه د باندې کار کوي د دې قرینې تائید له (فرو المبع) څخه هم کیږي د پورتنیو یادو شویو قرائتو له وجې د مسلمة اُمت هیڅ یو فرد هم د ماسپښین غونډې په هر هر ځای، ښځې او سړي، مقیم او مسافر، مریض او روغ، غلام او آزاد باندې د جمعې د فرضیت قائل نه دی په کوم ځای کېنې چه شل کسان مقیم نه وي هلته په اتفاق د څلور واړو ائمه و د جمعې لمونځ فرض نه دی (فیض الہاری ج ۲، ص ۲۱۲) لهذا د موصول عهدي کیدل نور هم مؤکد وگرځید د حنفی دلائلو له جملې څخه په بخاري ص ۱۲۲ او مسلم کېنې دي چه (عن عائشة رضی الله عنها زوج النبی صلی الله علیه و آله قالت کان الناس ینتابون الجمعة من منازلهم من العوالی الحدیث). همدارنگه د بخاري شریف په ج ۱ ص ۱۲۲ کېنې دي چه: (عن ابن عباس رضی الله عنه ان اول جمعة جمعت بعد جمعة فی مسجد رسول الله صلی الله علیه و آله فی مسجد عبد القیس بجوالی من البحرین الحدیث). په لومړي جديت کېنې د نبوي زماني تعامل دا څرگندیږي چه د کلي خلک به پخپل خپل نمبر د مدينې ښار ته راتلل او د جمعې لمونځونه نهې کول او په کلیو کېنې به موجودو اوسیدونکو یواځې د ماسپښین لمونځ کاوه ځکه چه تر مسجد نبوي وروسته لومړنۍ جمعه په جواثي ^(۱) کېنې شوې وه. (کهافي الحدیث الغائی). علامه ابن حجر عسقلاني د حضرت عائشې رضی الله عنها تر حدیث لاندې د قرطبي قول کوم چه د حنفیه و مخالف دی ردوي او نرمانی (وفیه نظر لانه لوکان واجبا علی اهل العوالی ماتنا ویاو لکلاو محضرونها جميعاً). (فتح الہاری ج ۴ ص ۲۸۹)

همدارنگه په قبا کېنې نه پخپل د جمعې د لمانځه ادا کول او نه بل چا ته نهې امر کول. همدارنگه د حجة الوداع په موقع په عرفات کېنې د جمعې په ځای د ماسپښین د لمانځه ادا کول او په منی کېنې د اختر د لمانځه نه ادا کول هم د حنفیه و له دلائلو څخه دی همدارنگه د صحابه

^۱ د عبد القیس وفد په لومړي ځل په انم کال هجري کېنې راغلی دی له دې څخه بایه شوه چه تر دې مخکې پر به له نبوي جومات څخه به بل هڅ ځای کېنې هم د جمعې لمونځ نه کیده ۱۲ رشد احمد

کرامو په ښارونو کښې د ښارونو جوړول او په کلیو کښې د جُمعې نه ادا کول هم د دې خبرې ښکاره دلیل دی. د آثار السنن په دویم جلد کښې د صحابه کرامو مفصل آثار ملاحظه کړئ د مذهب د اصولو د کتابونو په ظاهر الروایه کښې مصرح دي چه زمونږ د امام اعظم ابو حنیفه رحمته الله په نزد د جُمعې د ادا کول محل مصر جامع (لوی ښار) دی او د جامع په تعریف کښې د فقهاء کرامو اقوال مختلف دي لیکن راجح هغه کوم چه له امام صاحب رحمته الله څخه منقول دی او عرف ته له نژدې والي پرته د قدر مشترک کیدو په حیثیت سره هم دا د مصر حد گڼل کیدلی شي د دې لپاره چه حد واحد وي او په رسومو او علاماتو کښې تعدد (گڼوالی) هم جائز دی. لهذا هغه تعریف کوم چه په بنایه کښې له حضرت امام صاحب رحمته الله څخه منقول دی د حد د صلاحیت او اقربیت الی العرف او له امام رحمته الله څخه د منقول والي له وجې راجح دی. هغه دا دی (عن ابی حنیفه رحمته الله کل بلدة فیها سبکک واسواق ووال یعصف المظلوم من ظالمه ای یقدر علی انصافه وعالم یرجع الیه فی الحوادث کذا فی النهایة). (تعلیق آثار السنن ج ۲، ص ۸۵) د ښار مدار که چیرته په عرف باندې و نه گڼل شي نو په دې سره د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین او پخپله د نبی کریم صلی الله علیه و آله تجهیل لازمیږي نعوذ بالله من ذلک مراراً. د دې لپاره ده رحمته الله او صحابه کرامو رحمته الله هغه ځایونه ښار وبلل چه په عرف کښې ښار ورته ویل کیدل حالانکه هلته جوماتونه موجود نه وو بلکه پخپله ئې پکښې جوړ کړل. د مقابل لوري له دلائلو څخه د جواثی حدیث دی د جواثی نه قریه کیدل ثابت دی او نه د هغه ځای د جُمعې اطلاع آنحضرت صلی الله علیه و آله ته کول ثابت دي د قریې^۱ د لفظ اطلاق په بلد باندې هم کیږي (کتاب فی قصة خضر وموسى علیهما السلام. جمعوا حیثاً کنتم) دا د حضرت عمر رضی الله عنه فرمان دی چه خپلو نائبانو ته ئې کوي. حاکمان اکثره په ښارونو کښې اوسیدي نو مطلب دا شو چه (جمعوا حیثاً کنتم من الامصار) لکه څرنګه چه مونږ په مرفوع حدیث سره استدلال کړی دی، مخالف لوری هم باید په همدې ډول دلیل وړاندې کړي. د مرفوع په مقابله کښې موقوف حدیث کار نه ورکوي، د دې ډول آثارو تفصیلي ځواب په ۱ عیني شرح بخاري طبع استنبول ج ۲، ص ۲۶۵، ۲ آثار السنن طبع پته ج ۲، ص ۸۴، ۳ بذل المجهود طبع نامي میرتهج ج ۲، ص ۱۴، فقط (حرره احقر محمد خليل غفر له) ابن مولانا محمد سليم صاحب لدهیا نوي ټهر السندی.

۱ - مکې مکرمې نه ام القرى ويل شوي دي او په مکه او طائف باندې حلې رجل من القرینین عظیمه کښې د قریې اطلاق شوی دی د قریې لغوي معنی هم د مطلق اجتماع د يقال قریب الماء فی الخوض آه جمعه ۲۷ رشود احمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دویم سوال خواب

د جمعې، اخترونو او داسې نورو خطبې په عربي ژبې کښې ویل سنت او د دې په خلاف په نورو ژبو باندې ویل بدعت دي. (مصلی شرح موطا للشافعی و الله و کتاب الاذکار للنووی و در مختار بک هر و ط الصلوة و شرح الاحیاء للزبیدی) په غیر عربي ژبه کښې د جائز بلونکو لویه عقلي بناء دا ده چه خطبه تذکیر (نصیحت) دی او نصیحت باید د مخاطبینو په ژبې باندې وي او که نه نو عبث به وي. د دې یو تحقیق خواب دی او یو الزامي.

تحقیقي جواب. د خطبې تذکیر والی مسلم نه دی. پخپله په قرآن او حدیث کښې دې ته ذکر ویل شوي دي (فاسعوا الی ذکر الله و ذروا البیع) په حدیث کښې دي چه. (فاذا خرج الامام حضرت الملائكة يستمعون الکذا کر. بخاری ج ۳، ص ۱۱۲) فاذا خرج الامام طووا صهفهم ويستمعون الذکر. (بخاری ج ۱، ص ۱۲۴) او شمس الائمہ سرخسي فرمائي. (ولما ان الخطبة ذکر الی) (کتاب المبسوط للسرخسي ج ۲، ص ۲۶) ولا یلهی للامام ان یتکلم فی خطبته بشیء من حدیث الناس لانه ذکر مظلوم الی. (مبسوط للسرخسي مصری ج ۲، ص ۲۴) له پورتنی ذکر شوي آیت، روایتونو او عبارتونو څخه څرگنده شوه چه خطبه ذکر دی، تذکیر نه دی الا تبعاً. پرته له دې څخه گڼ شمیر قرائن د خطبې په یواځې ذکر کیدو باندې په صراحت سره دال دي.

۱- د امام صاحب رحمه الله په نزد په خطبه کښې یواځې یو ځل تحمید یا یو ځل تسبیح ویل کافي دي (مبسوط مصري ج ۲، ص ۳۸) حالانکه په یو ځل تحمید یا یو ځل تسبیح سره تذکیر نه حاصلیږي.

۲- د فقهاؤ په اتفاق سره خطبه د جمعې له شرائطو څخه گڼل شوی دی. نقل العلامة ابن الهیام فی فتح القدیر الاجماع علی اشتراط نفس الخطبة. (مخرج ۲، ص ۱۰۸) که چیرته د خطبې مقصد یواځې وعظ او تبلیغ وای نو خطبې لره د جمعې په شرائطو کښې د داخلولو به هیڅ معنی نه وه چه د جمعې اداء په دې باندې موقوفه وگرځي.

۳- د جمعې د خطبې لپاره د ماسپینین وخت شرط دی کما فی عامة الكتب والفاظ المعرلانه ای وقت الظهر شرط حتی لو غط قبله وصلی فیه (ای فی وقت الظهر) لم تصح. (مخرج ۲، ص ۱۵۸) که چیرته د خطبې مقصد خالص ذکر نه وي بلکه وعظ او تبلیغ ترې مقصود وي نو د ماسپینین د وخت څه تخصیص؟ که چیرته یو څوک له زوال څخه مخکښې خطبه ووايي او لمونځ تر زوال وروسته وکړي نو آیا د وعظ مقصد ترې نه حاصلیږي؟ حالانکه فقهاء کرام رحمهم الله تعالی په دې صورت کښې پخپله جمعہ صحیح نه گڼي.

۴ - د خطبې د صحت لپاره يواځې ويل کافي دي د چا اوريدل ورته ضروري نه دي که چيرې د خو داسې کسانو چه ټول کانه وي يا د ويده خلکو په مخکېنې خطبه وويله شي او بيا د جمعې لمونځ وشي نو خطبه ادا کيږي او د جمعې لمونځ هم صحيح کيږي **کافي المهر وان كانوا ائما اوليائما**. که چيرته د خطبې مقصود وعظ او تذکیر نصيحت وي نو په نوموړي صورت کښې به د خطبې د جواز هيڅ صورت نه شواى کيدلى

۵ - که چيرته د خطبې تر ويلو وروسته امام په کوم بل کار کښې مشغول شي او د خطبې او لمانځه تر منځ معتد به جلا والى راشي نو د خطبې بيرته را گرځول ضروري دي اگر دوباره اوريدونکي خلک هم هغه خلک وي کومو چه مخکېنې اوريدلې وي کذا ذکره فى المهر عن الخلاصة ثم قال وقد صرح فى السراج الوهاج بل وروما الاستيفاء و بطلان الخطبة هذا هو الظاهر. (بحر ج ۲، ص ۱۰۰) که چيرته يواځې پند او نصيحت د خطبې مقصود واى نو په دې صورت کښې د خطبې د بيرته را گرځولو څه فائده مقصود ده؟

۶ - فقهاء کرامو د جمعې خطبه د دوه رکعتونو قائم مقام گرځولى دى (بحر ج ۲، ص ۱۰۰)

۷ - د خطبې اوريدل او د خطبې په وخت کښې چپ او غلى اوسيدل واجب دي او په ژبې سره درود شريف ويل يا تسبيح او تکبير ويل او د سلام خواب ورکول ناجائز دي که چيرته مقصود ترې وعظ او نصيحت واى نو د سلام له خواب او داسې نورو اذکارو څخه به ولې خلک منع کيدل کوم چه د اوريدو مفافي نه دي همدارنگه که چيرته د خطبې مضمون له مخکېنې څخه معلومه وي نو بيا ئې هم اوريدل گلي واجب گرځول شوى دى؟

له پورتنيو امورو څخه دا خبره په ښه توگه روښانه شوه چه د جمعې د خطبې اصلي مقصد د شريعت په نظر کښې يواځې د الله تعالى ذکر دى وعظ او تذکیر د دې د حقيقت او مقصد کوم جزء نه دى ځينې خلک دا شبهه وړاندې کوي چه د خطبې معنى يواځې او يواځې وعظ او بس لهذا خرگنده شوه چه د خطبې لفظ پرته له وعظ څخه يواځې د تکلم لپاره هم استعماليږي وگورئ په مجمع البحار کښې دي خطبه خطبة بالكسر والاسم ايضا بالكسر واما بالضم فمن القول والكلام. په بل ځاى کښې ليکي **واذا عظميهم اذا انصتوا اى اذا التكلّم من الناس حين سكتوا من الاعتذار فاعتد بهم و لم يؤخذ لغوي في التكلّم العلى**.

الزامي جواب قرآن کریم پخپله د قرآن کریم د نص له مخي تذکیر نصيحت دى قال الله تعالى ان هو الا ذکر للعلمين نو بايد چه دا هم په لمانځه کښې د حاضرينو په ژبې سره ويل کيدلى بس نکه څرنگه چه د قرآن کریم په عربي ژبې باندې ويل يو تعبدى امر دى همدارنگه خطبه هم په عربى ژبې

باندې تعبدی امر دی

له عربي ژبې پرته د خطبې د جائز بلونکو تر ټولو لویه نقلي بناء دا ده چه امام صاحب په لمانځه کښې په فارسي ژبې سره قرائت جائز بللی دی د دې خبرې یو خواب نقلي دی او بل عقلي نقلي خواب حضرت امام صاحب رحمته الله علیه له دې څخه رجوع کړې ده. اعلیٰ ان الامام رحمته الله علیه کان اولاً یقول ان قراءة القرآن بالفارسیة يجوز ثم رجع عنه الى عدم الجواز وهو قولهما قال فی العناية روی ابو بکر الرازی ان ابا حنيفة رحمته الله علیه رجع الى قولهما وعليه الاعتماد لعلله منزلة الاجماع انه وهو الصحيح كفاية وعليه الرعايا هداية. (الآلای المصنوعة فی الروایات المرجوعة ص ۱۸)

عقلي جواب د امام صاحب د دې مرجوع عنه قول بناء دا نه وه چه قرآن کریم تذکیر دی له دې امله په غیر عربي کښې ویل ئې جائز دي که چیرته دا بناء وای نو پورتنی یاد شوي دلائل به له دې سره متعارض وای (وهو باطل) پس له دې څخه استدلال کول د (تأویل القول عما لا یرطی قائله) له جملې څخه دی د امام صاحب مرجوع عنه قول د هغه سړي په باره کښې وو چه کوم چه په عربي قرائت باندې قادر نه وو. کوم سړی چه په عربي قرائت باندې قادر وي د هغه په اړه امام صاحب رحمته الله علیه په غیر عربي کښې د قرائت د جواز قول نه دی کړی. نو معلومه شوه چه د خطبې په اړه هم د امام صاحب رحمته الله علیه مرجوع عنه قول په هغه صورت کښې دی چه کله خطیب د عربي خطبې له ویلو څخه عاجز وي. ځکه چه د امام صاحب رحمته الله علیه په نزد د جمعي خطبې او قرائت یو حکم لري د در مختار د شروط الصلوة په بیان کښې دي چه (وعلی هذا الاختلاف الخطبة وجميع الاذکار) له دې څخه په ښه توگه څرگنده شوه چه مرجوع عنه قول هم له هغه سړي خاص وو کوم چه له عربیت څخه عاجز وي اوس تر رجوع وروسته په غیر عربي ژبې کښې خطبې له عربي ژبې څخه د عاجز سړي لپاره هم جائز نه ده لکه څرنگه چه قرائت او آذان په غیر عربي ژبې کښې جائز نه دي پاتې شو دا اعتراض چه کله خلک په خطبې باندې نه پوهیږي نو د ویلو فائده ئې څه ده؟ نو دا اعتراض په قرائت او آذان کښې هم واردیږي آذان هم باید پخپلو منطقوي ژبو باندې وشي او د حی علی الصلوة په ځای د لمانځه خوا ته راشئ باید ویل شوي وای که چیرته دا وویل شي چه آذان خود اعلان لپاره دی او هر سړی په دې پوهیږي چه له دې څخه مقصود د لمانځه اعلان دی نو خواب ئې دا دی چه اعلان خوبواځې له دوه دریو کلماتو څخه حاصلیږي د دومره اوږده آذان ضرورت څه وو؟ خصوصاً د سهار په لمانځه کښې (الصلوة خير من النوم) ولې ویل کیږي؟ حالانکه د دې په ترجمې باندې هېڅوک نه پوهیږي

په کومې لمی ژبې باندې د خطبې ترجمه کول هم جائز نه دي ځکه چه نه دی سره د خضی او د

جُمعی د لمانخه تر منځ جلا والی راځي او د جلا والي په راتلو سره د خطبې اعاده ضروري ده (کما
 من) همدارنگه د فقهې په کتابونو کېنې دي چه د خطبې په لسو شيانو (لکه تحمید، صلو، دعاء
 او داسې نورو) باندې شامل والی سنت دی او له دې سره سره د خطبې لنډ والی هم سنت دی اوس
 که چیرته پوره لس واړه شيان کوم چه په خطبې کېنې سنت دي ټول ذکر شي او ترجمه ئې هم وشي
 نو اختصار ئې له منځه ځي بلکه خطبه له دوه چنده څخه هم زیاتېږي او که چیرته پوره لس شيان
 ذکر نه شي نو بیا هم د سنتو خلاف شوه. لنډه دا چه په دوه سنتونو کېنې د یوه پریښودل خامخا
 لازم راځي

د اختصار په نظر کېنې ساتلو سره په همدې باندې اکتفاء کوم و هذه الهدى من المتمسكات الجلية و
 المستدلالات العلية والدرر البهية في ترويح السنة السلية و اتباع ما مضت عليه الامة المرطية (عليها
 الرضوان) فعليكم بالعربية والاکرو المهدعات العجمية. واسمعوا وعاو من الله فالتقوا. فقط والله المستعان.

مقتفياً به العبد شهيد احمد بن مولانا محمد سليم مدظلهم العالی

لوديانوی لمر غبر پوری غفر له له ولوالديه ۱۸ ربيع الاول ۱۳۶۴ هجری

په کلیو کېنې د حاکم په اذن یا اجازې سره د جُمعی د ادا کولو تحقیق

سوال ۱ - د احتافو په نزد په لویو کلیو کېنې د جُمعی صحت مطلق دی او که د حاکم په

اذن یا اجازې پورې اموکوف دی؟

۲ - د حاکم په اذن سره په هر کلي کېنې جُمعه جائزه ده او که څه تحدید پکېنې شته؟

۳ - د حاکم اجازه د امام صاحب د مذهب په خلاف صحیح ده او که نه؟

۴ - په کلیو کېنې د جُمعی د جواز لپاره د حاکم اذن کافی دی او که حکم او قضاء په ضمن د

حادثې کېنې ضروري دي؟

۵ - لکه څرنگه چه په مصر کېنې جماعة المسلمين اتحاد د امیر قائم مقام گرځي همدارنگه په

قربو یا کلیو کېنې د جماعة المسلمين په اتفاق سره د جُمعی ادا کول صحیح دي او که نه؟ بینوا
 توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب ۱ - قال في التنوير ويشترط لصحتها البصر وقال العلامة وفي القهستاني

اذن الحاكم ببناء الجامع في الرستاق اذن بالجمعة اتفاقاً على ما قاله السر عسي واذا اتصل به الحكم صار مجعاً
 عليه فليحفظ وفي الشامية (قوله وفي القهستاني الخ) تأييد للمتن وعبارة القهستاني وتقع فرضاً في القصبات و
 القرى الكبيرة التي فيها اسواق قال ابو القاسم هذا بلا خلاف اذا اذن الوالي او القاضي ببناء المسجد الجامع و

اداء الجمعة لان هذا معهود فيه فاذا اتصل به الحكم صار مهيئاً عليه وفيما ذكرنا اشارة الى انه لا يجوز في الصغيرة التي ليس فيها قاض ومدير وعظيم كما في المضمرات (الى ان قال) في الجواهر لو صلوا في القرى لزومهم اداء الظهر هذا اذا لم يتصل به حكم فان في فتاوى الديماري اذ ابني مسجد في الرستاق بأمر الامام فهو امر بالجمعة اتفاقاً على ما قال السرخسي. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۹)

د قهستاني د مذكوره عبارت خلاصه دا ده چه قوی (كلي) په دري ډوله دي

۱ - دومره لوی او د داسې وضع او صفت کلی چې هغه په عرف کښې ښار ویل کیدلی شي يعنی اگر که خلک هغه ته کلی وائي لیکن که یو څوک ښار ورته ووائي نو د هغه تکذیب او په هغه باندې انکار و نه شي، داسې کلی په حقیقت کښې مصر یا ښار دی له دې امله په داسې کلي کښې د جمعې جواز د حاکم په اذن یا اجازې پورې موقوف نه دی. د قهستاني په عبارت کښې په قصباتو باندې د لویو کلیو عطف تفسیري دی یا اختلاف اسم مع اتحاد المسمی په بناء باندې دی

۲ - داسې کلی چې په هغه باندې د مصر اطلاق د عرف له مخې صحیح نه وي. داسې کلي ته چې څوک ښار ووائي نو انکار پرې وشي. په داسې کلي کښې د حاکم په اجازې سره به جمعې جائزه وي په دې شرط چې دا ځای د جمعې د اقامت لپاره د ائمه و په منځ کښې مجتهد فيه وي.

۳ - دومره کوچنی کلی چې په څلورو مذهبونو کښې د یوه مذهب له مخې هم هلته جمعې جائزه نه وي. په داسې کلي کښې د حاکم په اذن سره به هم جمعې صحیح نه وي (وفیما ذکرنا اشارة الى انه لا

يجوز في الصغيرة التي ليس فيها قاض ومدير وعظيم). څخه همدا سې کلی مراد دی.

۲ - د حاکم په اذن سره په قریو کښې د جمعې د جواز بناء دا ده چې په مجتهد فيه ځای کښې د حاکم حکم د اختلاف د رفع کولو لپاره وي. له دې څخه څرگندیږي چې په کوم کلي کښې چې د هېڅ یوه امام په نزد هم جمعې جائزه نه وي نو هلته به د حاکم په اذن سره هم جمعې صحیح نه وي کما ذکرنا في الجواب عن السؤال الاول. قال العلامة ابن عابدین رحمه الله ان الحكم بصحة الجمعة مبني على كون ذلك

الموضع محلاً لاقامها فيه. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۹)

د جمعې د لمانځه د صحت په اړه د ائمه و رحمهم الله اقوال ملاحظه کړئ قال الحافظ رحمه الله تعالى وجملة ما للعلماء فيه (عدد من تقوم بهم الجمعة) خمسة عشر قول (الى قوله) التاسع، عشر و في رواية ابن حبيب عن مالك، العاشر، ثلاثون كذلك الحادي عشر، اربعون بالامام عند الشافعي، الثاني عشر، غير الامام عنه الثالث عشر، خمسون عن احمد في رواية (فتح الباري ج ۲، ص ۲۵۲) وكذا نقل الشوكاني عن الحافظ رحمه الله تعالى (ليل الاوطار ج ۳، ص ۲۱۳) وقال ابن رشد القرطبي رحمه الله تعالى ومهم من اشترط اربعين وهو قول

الشافعي واحمد وقال قوم ثلاثين ومنهم من لم يشترط عدد ولكن رأى انه يجوز ما دون الاربعين ولا يجوزها
لثلاثة والاربعة وهو مذهب مالك وخدمهم بأنهم الذين يمكن ان تتقري بهم قرية (بداية المجتهد ج. ١ ص ١١١)
قال العلامة ابوالبركات احمد بن محمد بن احمد الدويري في الشرح الصغير على اقرب المسالك الى مذهب الامام
مالك وشروط صحتها خمسة اولها الاستيطان وهو اخص من الإقامة لانه الإقامة بقصد التأييد الإقامة اعم و
اليه اشار بقوله (باستيطان بلد) مبنية بطوب او حجر او غيرها او استيطان (اخصاص) من قصب او اعواد ترم
بمحشيش (لا خيم) من شعر او قماش لا الغالب على اهلها الارتمال فاشبهوا المسافرين نعم ان اقاموا على
كفر مخ من بلدها وجبت عليهم تبعاً لاهله كما تقدم ومعنى كون الاستيطان شرط صحة انه لولا ما صحت
جمعة لاحد و كما انه شرط صحة هو شرط وجوب ايضاً اذ لولا لهما وجبت على احدى جمعة ويشترط لهذا الشرط
شرطان الاول كونه ببلد واخصاص كما قدمنا الثاني كونه (بجماعة تتقري) اي تقام وتستغني (بهم القرية)
عادة بالامن على انفسهم والاستغناء في معاشهم العرفي عن غيرهم ولا يحدون بعد كفاة او اقل او اكثر فلو
كانوا لا تتقري بهم قرية بأن كانوا مستنديين في معاشهم لغيرهم فان كانوا على كفر مخ من قرية الجمعة وجبت
عليهم تبعاً لهم وان كانوا خارجين عن كفر مخ لم تجب عليهم كاهل الخيم.

ولو احدث جماعة تتقري بهم قرية ببلد أعلى كفر مخ من بلد الجمعة لو جبت عليهم الجمعة استقلالاً.

الشرط الثاني حضور اثني عشر رجلاً لصلاتها وسماع الخطبتين واليه اشار بقوله (حضور اثني عشر) رجلاً
لصلوة والخطبة ويشترط لهذا الشرط شرطان ايضاً الاول ان يكونوا (منهم) اي من اهل البلد فلا تصح من
المقيمين لنوع تجارة اذا لم يحضرها العدد المذكور من المستوطنين بالبلد الثاني ان يكونوا (باقين) مع الامام
من اول الخطبة (لسلامها) اي الى السلام من صلاتها اي سلام جميعهم فلو فسدت صلوة واحد منهم ولو بعد
سلام الامام بطلت الجمعة.

وفي الحاشية (قوله وحضور اثني عشر رجلاً) اي غير الامام وان يكونوا مالكيين او حنفيين او شافعيين
قلدوا واحداً منها لا ان لم يقلدوا فلا تصح جمعة المالكي مع اثني عشر شافعيين لم يقلدوا لانه يشترط في
صحتها عندهم اربعون يحفظون الفاتحة بشتاتها.

ثم قال المؤلف رحمه الله تعالى الشرط الثالث (الامام واليه اشار بقوله) (وامام مقيم) فلا تصح اذا ذأ
يشترط فيه الإقامة ولو لم يكن متوطناً كما اشرنا له بالوصف وان يكون هو المخاطب فلو صلى بهم غير

المخاطب لم تصح الا لعلہ یمیح کرعاف ونقض وظوم ووجہ انتظارہ ان قرب زوال العذر (ثم قال) الشرط الخامس الجامع والیہ اشار بقوله (بجامع) فلا تصح فی البیوت ولا فی براح من الارض ولا فی خان ولا فی رحبة دار. وله شروط اربعة. ان یمکن مبنیاً، وان یمکن بناءً علی عادیهم وان یمکن متعداً ومتصلاً بالبلد والیہ اشار بقوله (مبنی) فلا تصح فیما حوط علیہ بزرב او اجمار او طوب من غیر بناء (علی عادیهم) ای اهل البلد فی شمل بناءً من بوس لاهل الاخصاص لا لغيرهم (متحد) بالبلد (فان تعدد فالعتیق) هو الذی تصح فیہ الجمعة دون غیره والمراد بالعتیق ما اقيمت فیہ الجمعة ابتداءً ولو تأخر بناءً عن غیره فالجمعة له (وان تأخر اداء) ای وان تأخر اداء الجمعة فیہ عن الجدید فالصلوة فی الجدید وان سبقت فاسدة ما لم یمجر العتیق فالجمعة لا تكون الا متحدة فی البلد معی اقيمت لا تصلى بمجاعة لا فی العتیق ولا فی غیره وان صلیت فی غیره قبله فباطلة (متصل ببلدھا) حقيقةً او حکماً بان انفصل عنها انفصلاً یسیراً عرفياً (لان انفصل کثیراً) فلا تصح بہ الجمعة (او غف بناءً) عن عادة اهل البلد فلا تصح فیہ وهذا مفہوم قوله علی عادہم.

وفي الحاشية (قوله) او غف بناءً ای بان کان اهل البلد یبنون بالاجمار او بالطوب المعروف وبناءً بالہی، او کان اهل البلد یبنون بالہی وبناءً بالطوب (الشرح الصغير ج ۱ ص ۴۹۵ الى ۵۰۱) وقريب من ذلك فی الفقه علی المذاهب الاربعة (ج ۱ ص ۳۸۱)

د جمعی د صحت لیارہ د امام احمد رحمہ اللہ پہ نزد پنخوس یا خلونینت کسان، د امام شافعی پہ نزد خلونینت کسان، د امام مالک رحمہ اللہ پہ نزد دیرش یا شل کسان او کم تر کمہ دولس کسان شرط دی چونکہ له ائمہ ثلاثہ و رحمہم اللہ له جملي خخہ د امام مالک رحمہ اللہ پہ نزد تر پولو زیانہ آسانتیا ده د دي لپاره مونږ د مالکیه وو له شروطو خخہ یواخي یو خو شرطونه ذکر کړي دي چه خلاصه ئې په لاندې ډول ده.

د مالکیه وو د شرائطو خلاصه

- ۱ - دومره لوی کلی وي چه پخپلو ضروریاتو کښې بلې آبادی یا کلي ته محتاج نه وي
- ۲ - که چیرته دا ډول کلی نه وي نو له داسې ډول کلي خخه ددرې میلہ شرعي فاصلې ترمنځ وي
- ۳ - کلی به د خیمو کلی نه وي بلکه کورونه وي یا د لرگیو او داسې نورو خبرې وي
- ۴ - له امام خخه پرته د دي کلي له مستقلو اوسیدونکو خخه کم تر کمہ دولس کسه د خطبې له بیل خخه را واخله د جمعی تر سلام اړولو پورې شریک وي تر دي پورې چه که چیرہ به هغوی کښی د یوه سړي لمونځ د امام تر سلام اړولو وروسته هم فاسد شي نو د جمعی لمونځ باطلیږي په

دوی کنبې د وطن له شرط څخه ثابتېږي چه حریت (آزادي)، ذکوره (نارینتوب)، بلوغ، عقل او د جمعې د فرضیت لائق صحت او داسې نور امور هم ضروري دي

۵ - دا دولس کسان یا مالکیان وي او یا حنفیان.

۶ - امام به مسافر نه وي

۷ - چه څوک خطبه وواښي هغه به امامت هم کوي

۸ - په یوې آبادۍ کنبې جمعه په یوه ځای باندې وشي.

۹ - د جمعې لمونځ په جومات کنبې وشي

۱۰ - د جومات عمارت د کلي د عامو عمارتونو په نسبت ادنی او کم قیمت نه وي.

د بل چا په مذهب باندې د عمل پر بناء باندې په کلیو کنبې د جمعې د جواز بلونکي دې اندازه ولگوي چه د جمعې د صحت لپاره تر ټولو په آسانترین مذهب کنبې څومره قیدونه او شرطونه دي حالانکه مونږ ټول شروط نه دي نقل کړي، د نمونې په توگه مو یواځې یو څو شرطونه را نقل کړل د شافعي او حنبلي په مذهب کنبې خو د پنځوس یا څلوېښتو کسانو له شرط سره سره د قراءه خلف الامام غوندې یو څو نور شرطونه هم شته که چیرته د یوه مذهب هم د ټولو شرائطو لحاظ ونه شي نو جمعه به په اتفاق سره صحیح نه وي ځکه چه تلفیق له مختلفو مذهبونو څخه د آسانه شروط را ټولول، یه اتفاق سره حرام دی

۳ - د مقلد حاکم حکم په خلاف د مذهب سره یه اتفاق سره نافذ نه وي. په بحر الرائق کنبې له امام محمد رحمته الله علیه څخه یو روایت راغلی دی چه که چیرته مقلد قاضي په غلطۍ سره د مذهب په خلاف فیصله وکړي نو نافذېږي لیکن دا روایت مرجوح دی

د مجتهد حاکم حکم چه د خپل مذهب په خلاف نې وکړي، په عدم جواز باندې څو نې اتفاق دی لیکن نفاذ نې مختلف فیه دی، د امام صاحب رحمته الله علیه په نزد نافذېږي او د صاحبینو په نزد نه فتوی د صاحبینو په قول باندې دی قال فی شرح التنویر وان الخلاف خاص بالقاضی المجتهد واما المقلد فلا یفقد قضائه بخلاف مذهبه اصلا کما فی العنیه قلت ولا سیما فی زماند فان السلطان ینص فی منشوره علی نهیه عن القضاء بالاقوال الضعیفة فکیف بخلاف مذهبه، و فی الشامیه ان الفتوی علی قولها بعدم النفاذ فی العمد والنسیان.

وايضاً فیها عن التحرير ان قول الامام بالنفاذ لا یوجب حل الاقدام علی هذا الاقضاء نعم وقع فی بعض المواضع ذکر الخلاف فی الحل وبهت ترجیح روایة عدمه اه. (رد المحتار ج ۱، ص ۶۰)

پس د مفتی به قول له مخې د مجتهد حاکم په امر سره هم چه د مذهب په خلاف وي د جمعې

لمونخ صحيح نه دى دا خو پريږده چه نن صبا مجتهد با لكل وجود نه لري له دې امله په كليو كښې د جمعې د جواز هيڅ صورت نشته بلكه كه چيرته دا ثابته شي چه په دې علاقې كښې يو وخت كوم مجتهد حاكم د جمعې فى القرى حكم وركړى وو نو بيا هم په دې وخت كښې هلته جمعه جائزه نه ده ځكه چه د قول سره له دې چه مفتى به نه دى د عدم جواز وجه نه دى هم ده چه د حاكم امر امر د هغه په وفات سره پاى ته رسيږي

قال فى الشاميه لا يبقى الى اليوم الاقن بعد موت السلطان الآن بذلك الا اذا اذن به ايضا سلطان زماننا نصر الله (ج ۱، ص ۵۲) وايضا فيها فى باب العيدن ان امر الخليفة لا يبقى بعد موته او عزله كما صرح فى الفتاوى الخيرية وبهى عليه انه لو نهى عن سماع الدعوى بعد خمس عشر سنة لا يبقى نهيه بعد موته والله اعلم. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۰)

البته كه چيرته شافعي حاكم د خپل مذهب په مطابق په كليو كښې د جمعې د اقامت امر وركړي نو هلته د احنافو جمعې هم صحيح كيږي په دې شرط چه بادشاه له دې څخه منع نه وي كړې بيا د دې حاكم تر مرگ يا معزولوالي يا تبديلي وروسته د عدم صحت حكم بيرته را گرځي
۴ - له اذن څخه مراد امر دى. يواځې اجازه كافي نه ده. البته قضاء په ضمن د كومې حادثې كښې ضروري نه ده.

قال فى الشاميه وظاهر ما مرّ عن القهستاني ان مجرد امر السلطان او القاضى ببناء المسجد واداعا فيه حكم رافع للخلاف بلا دعوى وحادثة وفى قضاء الاشياء امر القاضى حكم كقوله سلم البعدود الى المدعى الامر بدفع الدين والامر بحسبه الخ وافتمى ابن نجيم بان تزويج القاضى الصغيره حكم رافع للخلاف ليس لغيرة لقضية (قوله واذا اتصل به الحكم الخ) قد علمت ان عبارة القهستاني صريحة فى ان مجرد الامر رافع للخلاف بناء على ان مجرد امره حكم. (رد المحتار ج ۱، ص ۴۹)

۵ - جماعت مسلمين (د مسلمانانو جماعت يا ډله) يوځاى په انتظامي امورو كښې د حاكم قائم مقام وي چونكه د جمعې د صحت لپاره امير مقصوداً شرط نه دى بلكه يواځې په تقديم او تقديم كښې د نزاع (اختلاف جنگ او جگړې) د رفع لپاره دى كوم چه يو انتظامي امر دى له دې امله په دې كښې د مسلمانانو جماعت د امير قائم مقام گرځي په خلاف د صحت جمعې فى القرى ځكه چه په دې كښې د حاكم په امر سره په يوې مجتهد فيها مسئلې كښې په مقلد باندې د خپل امام له تقليد څخه وتل ضروري گرځي او د جماعت المسلمين په امر سره د تقليد پريښودل جائز نه دي لهذا به دې كښې جماعت المسلمين د امير قائم مقام نه گرځي لفظ والله تعالى اعلم

د مخدوم محمد هاشم تهنوی رحمۃ اللہ علیہ لیکنه

چون درن زمان توائی در تعفیل احکام شرع و اقامه حدود مرتبه غایت رسیده بلکه قدرت آن از قضاة غالباً مفقود گشته ازین سبب اگر بموجب روایات اصل مذهب فتوی داده شود جواز صلوة جمعه که از اعظم شعائر دین است در تمامی بلاد سنده در زیاده از دوسه جا متحقق نشود بلکه در آن هم مشکل پس لابد است که درین باب عمل بر روایات دیگر نموده شود تا ظهور شعار دین از دست نرود و چون قاضی اجازت داد بموجب روایه امام محمد و یا بر قول امام شافعی و یا مالک آن نماز باتفاق جائز گردد و اختلاف است در آن که نفاذ قضا در جمعات و ضرورت آنها جمیع علیه مخصوص است بحکم قاضی محمد کما فی فتح القدیر یا عام است که شامل باشد هر قاضی مقلد را کما اختاره صاحب البحر و لفظه هذا ان القاضی المقلد اذا قضی عن مذهب غیره فانه ینفذ و کذا اذا قضی بروایه ضعیفه او بقول ضعیف انتهى و در مثل ما نتج فیه که محل عمت در قاضی نیست باید که فتوی داده شود بروایه بحر اظهار الشعائر الاسلام و لازم نیاید این شبهه که در تقلید شافعی لازم است که جمیع شرائط مذهب شافعی را رعایت کرده شود زیرا که این باب از تقلید نیست اصلاً بلکه صحیح می شود این نماز بر جمیع مذاهب از حنفیه و غیرهم و لازم نیاید این شبهه که نفاذ قضا در جمعات مشروط است بوجود تقدیم دعوی صحیحه و مقضی له و مقضی علیه و الا فتوی باشد نه قضا. زیرا آنچه این شرط در معاملات و دعوی است نه در عبادات و لهذا در مضمرات و فتاوی حجه و تأتار حانیة و ابی البکار مر این را قضا نام نهاده اند و حکم بصیرورۃ آن جمیع علیه کرده اند و لازم نیست که اهل آن قریات که در بیوت و انبیه سکونت دارند قصد دوام اقامه داشته باشند بدلیل آنکه متفق است که کلمه حنفیه بر این که در منی جمعه جائز اس در ایام موسم فقط زیر آنچه منی مصر می شود در ایام بسبب بودن انبیه و اجتماع مردم و وجود خلیفه و قاضی اگر چه بعد از ایام موسم باقی نمی ماند مصریة او کما فی الهدایة و شروحها و التبیین و البحر و غیرها و قید لا یظعنون صیفا و لا شتاء در مذهب شافعی است نه نزد حنفیه و ملوک سنده و هند فرامین خود به تقلید عمل بر مذهب حنفیه نمی نگارند بلکه اطلاق می کنند و المطلق بحری علی اطلاقه و هو تعالی اعلم پس اقامه کنندگان جمعه در آن قریها مأجور و مغایر عند الله می باشند و مانعان نماز جمعه در قریها آثم و بزه گار شوند و هو سبحانه تعالی اعلم بحقیقة الحال

وتعقبه المخدوم عبد الواحد السيوستاني رحمه الله وقال

ولا يخفى ان المذهب عدم جواز الجمعة في القرى في الهداية ولا يجوز في القرى لقوله عليه وآله الصلوة والسلام لا جمعة ولا شريق ولا فطر ولا اضي الا في مصر جامع في البحر المذهب عدم صحتها في القرى فضلاً عن لزومها وفي التمهيس ولا يجب الجمعة على اهل القرى وان كانوا قريبة من المصر لان الجمعة انما يجب على اهل الامصار وفي عزالة المفتين فلا يجوز اقامتها في الرساتين وفي الخلاصة لم يجب على اهل القرى التخلي والمجبة وان كانت من اعظم شعائر الدين لتحقق اقامتها في كثير من امصار السندنة وغيره على ما هو المقتضى به من حد المصر المذكور في متن التتوير وهو ما لا يسع اكبر مساجدة اهله المكلفين بها وفي الدر المختار وعليه فتوى اكثر الفقهاء لظهور التواني في الاحكام التمهيس لظهور التواني في تنفيذ احكام الشرع افتوا بذلك فلا حاجة لاجل التواني الى القول بالعمل على خلاف المذهب وقد قال في البحر العجب من المشائخ كيف يختارون خلاف ظاهر المذهب مع انه واجب الاتباع على مقلدي ابي حنيفة التمهيس فترك الواجب مع وجود حد المصر المقتضى به ليس بسديد والمقتضى به هو عدم جواز قضاء المقلدي في مجتهديه لباي الدر المختار والمقلد متى خالف معتد مذهب لا ينفذ حكمة وينقض هو المختار للفتوى وفيه ايضاً القاضي المقلد اذا خالف مشهور مذهب لا ينفذ حكمة في الاصح وفيه ايضاً قضي من ليس بمجتهد كحنيفة زماناً بخلاف مذهب عامداً لا ينفذ اتفاقاً في القنية القاضي المقلد اذا قضي على خلاف مذهب لا ينفذ وفي جامع الفصولين المحدث لا ينبغي له ان يحكم بخلاف مذهب الا اذا كان مجتهد التمهيس والعدول عن المقتضى به الى القول الضعيف والمرجوح بعيد عن قضية الفقيه وقد قال في حسب المفتين القاضي والمفتي يأتمنان بالرواية البرجوة التمهيس وعلى هذا انما يأثم من قضي بالمرجوح لا من عمل بما هو واجب الاتباع من مذهب الامام. والله اعلم. (بياض واحد قلبي)

به سند كني به عمومي توگه په قريو كنيې د جُمعي د جواز لپره د مخدوم تهيتوي رڼاڅخه ليكنه د سند په توگه وړاندې كيږي ليكن غالباً د خواهش نفس د خلاف كيډو له وجې د سيوستاني رڼاڅخه له خواب څخه سترگې پتهيږي حالانكه دا خواب د مذهب د نصوصو عين مطبق دى البته په دې كنيې د مصر تعريف (مالايسع اكبر مساجدة - الخ) د مصر حد نه دى بلكه رسمه دى د مصر حد دا دى چه په هغه كنيې سكه كوڅي. اسواق او د زوندانه د ضرورياتو د پيدا كيډو له وجې هغه ه عرف كنيې ښار وگڼل شي

د مخدوم سيوستاني له خواب څخه ه زب مفصل خواب د بنده په تحرير په عنوان دى (جمعة في القرى باذن الحاكم) كسى دى په دې كسى د مخدوم بهيوى دوى يوې برخې خواب موجود دى برسمه پر دې په دې تحرير كنيې دا نه دى ويل سوي چه د سده كوه حاكم په كوه كلى كسى د جُمعي د امت امر كړى وو دوم دا چه كه حريم نه كوه كنيې كسى د كوه حاكم نه خو څخه :

جُمعی د اقامت امر ثابت شی نو د هغه تعدیه د نورو قریو خوا ته به خرنګه صحیح شی؟ دریم دا چه که چیرته به ټولو قریو کښې د جُمعی د اقامت امر مراد وي نو د دې ثبوت باید وړاندې شی همدارنګه د داسې امر د صحت او نفاذ لپاره کوم صریح دلیل په کار دی د فقهي عبارتونه خو له خاصی قریې سره متعلق دی څلورم دا چه د امر کوونکي حاکم په مرګ سره د هغه امر پای ته رسیږي (کماحررناة فی موضعه).

بیا د دې لیکنې په دې مضمون باندې چه "د اصل مذهب په مطابق په سنده کښې به هیچرته هم جمعه جائزه نه وي" څومره تعجب وشي کم دی. حقیقت دا دی چه ځینو حضراتو په اصل حنفي مذهب کښې د مصر په تعریف کښې د تنفیذ الاحکام او اقامة الحدود شرط لګولی دی لیکن محققینو په هغو باندې رد کړی دی چه په اصل مذهب کښې قدره علی تنفیذ الاحکام شرط دی نه پخپله تنفیذ الاحکام. بیا قدرت هم د اکثره احکامو په تنفیذ باندې نه چه د ټولو احکامو په تنفیذ باندې په آخر کښې دې ته ترجیح ورکول شوی دی چه د یوه حکم په تنفیذ باندې هم قدرت شرط نه دی یواځې داسې مصر والی شرط دی کوم چه په عرف کښې مصر ګڼل کیږي.

قال فی شرح التنویر ویشتړط لصحة ما سبعة اشياء الاول البصر وهو ما لا يسع اكبر مساجدة اهله المكلفين بها، وعليه فتوى اكثر الفقهاء مجتبي لظهور التواني في الاحكام وظاهر المذهب انه كل موضع له امير وقاض يقدر على اقامة الحدود كما حررناة فيما علقناة على الملتقى وفي الشامية (قوله وعليه فتوى اكثر الفقهاء الخ) وقال ابو شجاع هذا احسن ما قيل فيه وفي الولوالجية وهو صحيح بحر، وعليه مشي في الوقاية ومتن المختار وشرحة وقدمه في متن الدرر على القول الآخر وظاهرة ترجيحه واتد صدر الشريعة بقوله لظهور التواني في احكام الشرع سيما في اقامة الحدود في الامصار (قوله وظاهر المذهب الخ) قال في شرح المنية والحد الصحيح ما اختاره صاحب الهداية انه الذي له امير وقاض ينفذ الاحكام ويقيم الحدود وتزييف صدر الشريعة له عند اعتذاره عن صاحب الوقاية حيث اختار الحد المتقدم لظهور التواني في الاحكام مزيف بان المراد القدرة على اقامتها على ما طرح به في التحفة عن ابي حنيفة انه بلدة كميرة فيها سكك واسواق ولها رساتيق وفيها وال يقدر على النصف المظلوم من الظالم بمحمتهم وعلمه او علم غيره يرجع الناس اليه فيما يقع من الحوادث وهذا هو الاصح اه الا ان صاحب الهداية ترك ذكر السكك والرساتيق لان الغالب ان الامير والقاضي الذي شأنه القدرة على تنفيذ الاحكام و اقامة الحدود لا يكون الا في بلد كذلك اه (قوله يقدر الخ) المراد الضمير تبعاً للهداية لعوده على القاضي لان ذلك وظيفة بخلاف الامير لما مر وفي التعبير يقدر رد على صدر الشريعة كما علمته وفي

مرح الشيخ اسحق بن عمار عن الدهلوي ليس المراد تنفيذ جميع الاحكام بل المراد ولله اعلم اقتداره على ذلك انه
نقل مفهوله في حاشية ابن السعدي عن رسالة العلامة نوح أفندي اقول ويؤيده انه لو كان الاعلال بتنفيذ بعض
الاحكام محلاً يكون البلد مصرّاً على هذا القول الذي هو ظاهر الرواية لزم ان لا تصح جمعة في بلدة من بلاد
الاسلام في هذا الزمان بل فيما قبله من ازمان فتعين كون المراد الاقتدار على تنفيذ الاحكام ولكن يلحق
ارادتها كثرها والافقد يعتد على الحاكم الاقتدار على تنفيذ بعضها لبيع ممن ولاه وكما يقع في ايام الفتنة من
تعصب سفهاء البلد بعضهم على بعض او على الحاكم بحيث لا يقدر على تنفيذ الاحكام فيهم لانه قادر على
تنفيذها في غيرهم وفي عسكرة على ان هذا عارض فلا يعتد به ولذا لو مات الوالي او لم يحضر لفتنة ولم يوجد احد
من له حق اقامة الجمعة نصب العامة لهم خطيباً للضرورة كما سيأتي مع انه لا امير ولا قاضي ثمة اصلاً وهذا
ظهور جهل من يقول لا تصح الجمعة في ايام الفتنة مع انها تصح في البلاد التي استولى عليها الكفار كما سنذكره
فتأمل. (رد المحتار ج ۱ ص ۴۷)

صحيح خبره خودا ده چه داسي ساقطي ليكني په كتو سره دا اعتماد كول مشكل گرځي چه
دا په رښتيا سره هم د مخدوم تهتوي ^{په ښه} ليكنه ده د ده د لوري مرتبې تحقيقات د رښتيا گواهان
دي چه دا تحرير د ده د تفقه له مقام سره لري نسبت هم نه لري پرته له دې څخه د تفحص او تتبع تر
څنگ د حضرت تهتوي په هيڅ يوه تصنيف كښې د دې تحرير هيڅ نخښه لاس ته را نه غله.

لفظولله تعالى اعلم رشيد احمد ۱۵ شوال ۱۳۵۷ هجري، يوم الجمعة

په سندھ كښې په كليو كښې د جمعي د اصلاح يو كوشش

په سندھ كښې ځان ته حنفي ويونكي عوام بلكه علماء هم په كليو كښې لمونځونه كوي بيا
ظلم برسيره په ظلم باندې دا چه په داسې ځايونو كښې هم د جمعي لمونځ ادا كيږي چيرته چه له
څلورو مذهبونو څخه په يوه مذهب كښې هم هلته د جمعي د ادا كولو هيڅ گنجائش نشته د دې د
اصلاح لپاره زما په خيال كښې دا تجويز راغی چه د سندھ د مشهورو علماؤ او مشائخو په حضور
كښې حاضر شم او هغوی د دې مسئلې په اړه تر اجتماعي غور وروسته د متفقي فيصلې په كولو
باندې تيار كړم چنانچه ما د شعبان ۱۳۹۸ هـ په لومړيو ورځو كښې د سندھ په مختلفو علائقو
كښې د مشهورو علماؤ او مشائخو په خدمت كښې د حاضريدو لپاره هغوی ته خطونه وليكل.
ليكن له هغوی څخه هيچا هم زما د خط ځواب هم را نه كړ بلكه ځينې له ډاره وړپيدل او ځينې زما
د خط په ويلو سره واويلاوې وكړي او زما محترم ورور مولانا محمد خليل ته ئې د مونږ وساته.
مونږ وساته فريادونه شروع كړل با لآخره له هغوی څخه مياوس او ناهيلي شوم او د هغوی په

دربار کښې مې د حاضریدو اراده منسوخه کړه د دې کیسې پوره روڼیداد په لاندې ډول دی

د سندھ د علماؤ په نامه مکتوب

دار الافتاء و الارشاد ناظم آباد کراچي

۷ شعبان ۱۳۹۸ هـ

بسم الله الرحمن الرحيم

مکرمي، السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

دا يو منل شوی امر او د مذهب په کتابونو کښې په صراحت سره راغلی دی چه په کلیو کښې د جُمعې لمونځ جائز نه دی لیکن د سندھ اکابر علماء کرام په کلیو کښې د جُمعې لمونځونه کوي او په دوی کښې دا تعامل له پلار او نیکه څخه را روان دی. د دې برعکس د هند علماء کرام په دې مسئله کښې د حنفي مذهب دومره پابند دي چه چاته د بیعت د ورکولو او په دې سلسله کښې د داخلولو لپاره په کلیو کښې د جُمعې له ادا کولو څخه د توبې شرط پرې لگوي. د شرعي د حدودو د حفاظت مقتضی هم همدغه دی.

د مسئلې د اهمیت له مخې د بنده خیال دا دی چه د سندھ له علماء او مفتیانو کرامو سره مخامخ خبرې وکړم او د دوی په دې باره کښې موقف معلوم کړم که چیرته دوی د جواز قائل وي نو د دوی په دلائلو باندې د اجتماعي غور په کولو سره فیصله وکړو. که چیرته د حنفي مذهب په مطابق عدم جواز ثابت شو نو له سندھ څخه د دې منکر (بد کار) د لرې کولو په تدبیرونو باندې غور وکړو

له دې امله بنده په دې سلسله کښې د ذی القعدې په میاشت ۱۳۹۸ هـ کښې د سندھ د دیني مدارسو د دورې فکر لري. ستاسو جناب په خدمت کښې به هم انشاء الله حاضري وي. له جناب څخه هیله ده چه په کلیو کښې د جُمعې د جواز په باره کښې که ستاسو په علم کښې کوم دلیل وي یا له تاسو سره د اکابرو کومه لیکنه وي نو را وئې لیرې تر څو چه د ملاقات په وخت کښې په هغه باندې د اجتماعي غور په کولو کښې آسانتیا وي د نوموړي خط په رسیدو سره مو په هر صورت

خبر کړئ و فقدا لله الجميع لما يحب ويرضى آمین، والسلام عليكم. رشید احمد

د محترم ورور مولانا محمد خلیل صاحب مکتوب

۱۷ شوال المکرم ۱۳۹۸ هـ جعري

محترمه وروره مولوي رشید احمد صاحب سلمه الله تعالی

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ستاسو مزاج او طبیعت دې په خیر وي

د سندھ له ځینو مدارسو څخه دا فریادونه را ورسیدل چه تاسو په کلیو کښې د جُمعې په موضوع باندې د مناظرې لپاره سفر کوئ

دغو حضراتو له دې کار سره د سختې کرکې اظهار کړی دی او لیکلي نې دي چه تاسو باید د زنا، شراب، سود او داسې نورو فواحشو د پوره بندولو لپاره باید کوشش وکړئ ستاسو په نظر کښې تر ټولو لویه گناه بس په کلیو کښې همدغه د جمعې لمونځ دی

جواب

رشید احمد ۲۱ سوال المکرم ۱۳۹۸ هـ

بسم الله الرحمن الرحيم

اخی المکرم زیدت معالیکم

و علیکم السلام و رحمة الله و برکاته ستاسو مبارک لیک را ورسید ما چه د سنده د مشهورو مدارسو خوا ته کوم خطونه لیږلي وو د هغو فوتو کاپۍ در لیرم تاسو نې ملاحظه کړئ. ما په دې لیکونو کښې په کلیو کښې د جمعې د لمانځه په مسئلې باندې د اجتماعي فکر او غور په باره کښې لیکلي دي زما دا گومان وو چه هیڅ یو حنفي عالم به د دې د جواز قائل نه وي. یو رسم جوړ شوی دی بس د هغه پالنه کیږي. د دې لپاره زما د دورې اصل مقصد دا وو چه د مذهب په خلاف د دې جوړ شوي رسم او رواج د له منځه وړلو په لارو چارو باندې ټولنیز غور وشي بناني چه یو داسې لاره را ووهي چه په عوامو کښې د فتنې او د مسلمانانو تر منځ له انتشار څخه په بچ کیدو سره د دې رسم علاج وشي زما په گومان د دې دا طریقو وه چه د سنده د مشهورو علماؤ له خوا څخه په متفقو توگه باندې دا مضمون خور شي. په حنفي مذهب کښې جمعه فی القرى جائزه نه ده او د اهل حدیثو په مذهب کښې جائزه ده دواړه خواوې باید له لوړ ظرفیت او له پراخ نظري څخه کار واخلي او پخپل منځ کښې باید له فتنې او فساد څخه ځانونه وساتي له دې امله چه اهل حدیث حضرات په کلي کښې د جمعې لمونځ وکړي نو حنفي حضرات دې په هغوی اعتراض نه کوي او چه احناف نې نه کوي نو اهل حدیث دې په هغوی اعتراض نه کوي. که چیرته کوم حنفي د جمعې ادا کول وغواړي نو هغه ته دې په نرمۍ او خوږو خبرو باندې د حنفي مذهب ور وښوول شي. سره له دې که چیرته هغه په ادا کولو باندې ټینگار وکړي نو بیا دې تعرض پرې ونه شي.

د دې ډول مضمون په خپرولو کښې دوه گټې په لحاظ کښې ساتل شوې وې یوه دا چه عوامو ته حنفي مذهب معلوم شي او بله دا چه که چیرته کوم حنفي په کلي کښې د جمعې لمونځ نه کوي نو په هغه باندې دې لعن طعن (بد رد) ونه ویل شي

لیکن مولانا عبد الهادي صاحب له خط څخه څرگنده شوه چه هغه په دې سلسله کښې د سنده له علماؤ څخه مایوس (ناهیلی) دی د دې لپاره چه دا علما د جمعې د جواز قائل دي او له اجتماعي غور څخه هم ډډه کوي له دې امله ما ستاسو د مبارک لیک تر را رسیدو مخکښی د خیر نه دې کار څخه د طریقت د بارانو په گومان د شر د دې کار اراده پرېښی وه

ستاسو په ليک باندې زيات حيران په دې باندې شوم دا حضرات په کومې ديني مسئلې باندې اجتماعي غور او فکر مناظره بولي غالباً دوی ته دا مغالطه د دې لپاره لويدلې ده چه د هغوی په خوا کښې په شرعي مسائلو باندې د اجتماعي فکر نه کوم دستور شته او نه د هغوی په زړونو کښې د دې کوم اهميت شته ددې برعکس زمونږ په ماحول کښې ددې ډير اهميت اوسخت ضرورت محسوسيږي او د دې حضراتو احساسات ورځ په ورځ زياتيږي دار الافتاء و الارشاد . دار العلوم کراچي او نيوتاون د مدرسې مشترک مجلس تحقيق په اجتماعي توگه باندې د څو اهمو مسائلو په اړه فيصلې کړي دي او په کتابي شکل کښې خپور شوی دی په کومو مسائلو کښې چه د رايې اختلاف پای ته نه دی رسيدلی په هغو کښې هم تر آخره پورې په ډيرې مينې او اخلاص سره خبرې وشوې او ليکنه نې هم په داسې اندازې سره وشوه چه لوستونکو ته د دې مجلس د غړيو اخلاص او پخپل منځ کښې د مينې او تعاون يقين جوړ شي . د دې مثالونه په ماهنامه البلاغ او د حضرت مفتي محمد شفيع صاحب رحمته الله عليه په کتاب جواهر الفقه کښې موجود دي . زمونږ د اجتماعي غور سلسله يواځې د يادو شويو دريو ادارو پورې محدود نه دی بلکه په دې سلسله کښې د ملک او له ملک څخه د باندې نورې ډيرې ادارې شاملې دي او اوس دې سلسلې ته د نورې پراختيا په ورکولو باندې غور روان دی

په ديني مسئلې باندې اجتماعي غور ته مناظره ويونکي حضرات د خپلو مدارسو د شوری مجلس او د سياسي ډلو اجتماع گانو ته د مناظرې د نامه په ورکولو سره له هغو څخه د کرکې او بيزاري اظهار ولي نه کوي؟

د دغو حضراتو دا وينا چه په کليو کښې د جمعې د لمانځه د مسئلې په ځای د زنا ، شراب ، سود او داسې نورو بدکاريو د پوره مخنيوي لپاره بايد کار وشي . په دې اړوند عرض دا دی چه د 'الاهم فالاهم' اصول په واقعي توگه مسلم (منل شوی دی) دی ليکن د دې مطلب هيڅکله دا نه دی چه تر څو پورې لوی منکر يا لويه گناه له منځه تللی نه وي تر هغه وخته پورې د واره منکر يا گناه د اصلاح فکر کول گناه دی که چيرته د دې دا مفهوم وي نو تر ټولو لوی منکر کفر دی له دې امله چه تر څو پورې له ټولې دنيا څخه کفر په کلي توگه له منځه تللی او ورک شوی نه وي نو تر هغه وخته پورې د زنا ، شرابو او داسې نورو منکراتو اصلاح به جائز نه وي

په هر صورت تاسو دا فرياد کوونکي مطمئن کړئ چه ما د هغوی په خدمت کښې د حاضریدلو اراده پريښې ده له دې امله دې هغوی نه پريشانه کيږي په اصل کښې ما هغوی پخپل ماحول باندې قياس کړل . که چيرته ما ته له مخکښې څخه دا معلومه وای چه په هغوی کښې د اجتماعي غور او فکر صلاحيت نشته او هغوی دا اجتماعي فکر مناظره گڼي نو ما د هغوی خوا ته د خطونو په ليږلو سره د هغوی د ویرې او وحشت سبب نه جوړيدم **وَقُلْنَا لِلْجَمِيعِ لَهَا يَحِبُّ وَيَرْضَى آمين فقطو**

الحاق

په کلیو کښې د جمعې په اړه په یوه کتاب باندې تقریظ

په دې تقریظ کښې ځینې اهمې خبرې راغلي دي له دې امله دا تقریظ د النخبة په رساله کښې الحاق مناسب دی

بسم الله الرحمن الرحيم

دا خبره منل شوې او متفقېه عليه ده چه په حنفي مذهب کښې په کوچنیو کلیو کښې د جمعې لمونځ جائز نه دی لیکن د تعجب او سخت افسوس ځای دی چه په سنده کښې ځان ته حنفي ویونکي عوام بلکه علماء هم په کلیو کښې د جمعې لمونځونه کوي. بیا ظلم د پاسه په ظلم دا چه په داسې ځایونو کښې هم د جمعې لمونځونه ادا کیږي چیرته چه په څلورو مذهبونو کښې د یوه مذهب له مخې هم د جمعې د ادا کولو هیڅ گنجائش نشته برسيره پر دې په مصداق د دې چه د گناه عذر بد تر له گناه څخه دا ویل کیږي چه دا مسئله مجتهد فیها ده د دې لپاره د دې گنجائش شته حالانکه په دې کښې لاندیني قبائح شته.

۱ - په بل مذهب باندې د سخت ضرورت په وخت کښې عمل جائز دی او هغه هم د مشهورو او معروفو شرائطو له مخې، په جمعه فی القرى کښې د کوم ضرورت داعیه ده چه د خپل مذهب په پرېښودو سره په بل مذهب باندې عمل کیږي که چیرته دا ضرورت بیان شي چه د جمعې په نه ادا کولو کښې فتنه ده نو د دې ځواب دا دی چه د دې فتنې وبال او گناه د هغو علماؤ په ذمې باندې دی چه کومو چه تر عوامو پورې د صحیح مذهب په رسولو کښې غفلت کړی دی بلکه له مدهانت (چاپلوسی او سستی) څخه ئې کار اخیستی دی که چیرته علماء په حنفي مذهب باندې قائم اوسیدلی او عوامو ته ئې هم صحیح مذهب ورښوولی نو د فتنې به هیڅ امکان هم نه وو

اوس هم که چیرته د احنافو علماء پرته د لومة لائم (د ملامت کوونکي د ملامت) له ویرې په متفقېه توگه باندې د عدم جواز فتوی ورکړي او پخپله هم په حنفي مذهب باندې د عمل کولو پابند جوړ شي نو فتنه نه شي پاتې کیدلی الحمد لله تر اوسه پورې هم عوام د علماؤ تابع دي. هو! که چیرته یو څو کسان غیر مقلدین د جمعې لمونځ وکړي نو هغوی دې نه منع کیږي. احناف دې نه ادا کوي او غیر مقلدین دې ادا کوي نو په دې کښې څه فتنه ده؟ آخر د لاسونو په پورته کولو، د آمین په زوره ویلو او په امام پسې د قرائت په ویلو کښې خو هم احناف او غیر مقلدینو کښې اختلاف دی دا اختلاف د فتنې باعث ولې نه دی؟ او د دې له ویرې څخه احناف د خپل مذهب په پرېښودو سره د غیر مقلدینو مذهب ولې نه غوره کوي؟

۲ - په کلیو کښې د جُمعې په موجوده رواج سره د حنفي مذهب تحریف، په صاحب مذهب عليه السلام باندې افتراء او په عوامو کښې د مذهب تلبیس منځ ته راځي له دې امله د علما کرامو په دې طرز عمل سره عوام دا فکر کوي چه د دوی عمل د حنفي مذهب مطابق دی او د امام اعظم عليه السلام همدغه مذهب دی

۳ - د علماؤ له دې مداهنت څخه عوامو ته داسې رقعہ یا خط په لاس وراغی چه له ټولو قیدونو او شرطونو څخه د آزادۍ په صورت کښې په داسې ځایونو کښې هم د جُمعې لمونځ ادا کوي په کومو ځایونو کښې چه د یوه مذهب له مخې هم جُمعه جائزه نه وي. بلکه ډیر علما هم په دې کښې مبتلا دي

۴ - په کلیو کښې د جُمعې له گناه پرته بل لوی عذاب دا دی چه د ماسپښین لمونځونه پرېښودل کیږي او هغه هم د جُمعې د مقدسې ورځې غوندې ورځ د دې لپاره په علماؤ فرض دي چه عوام له صحیح حنفي مذهب څخه خبر کړي او د مذهب په خلاف له عمل څخه ئې د منع کولو هر ممکن کوشش وکړي. الله تعالی دې مولانا عمر دراز صاحب ته د خیر بدله ورکړي چه هغه دا اهمه فریضه محسوسه کړه په دې اړوند ئې د نظر لاندې مفصل کتاب ولیکه. الله تعالی دې د هغه محنت قبول کړي او د اُمت لپاره دې د هدایت سبب وگرځوي او د نورو حنفي علماؤ لپاره دې د عبرت نمونه وگرځوي چه هغوی هم د خپلې فریضې د ادا کولو په لاره کښې پوره کوشش وکړي

بالخصوص له هغو علماؤ څخه د زړه له کومې څخه هیله ده کوم چه د مداهنت او په کلیو کښې د جُمعې د ادا کولو په عمل سره حنفيانو ته دوکه ورکړې ده او په مذهب کښې د تلبیس او تحریف مرتکبین دي چه د خدای لپاره احنافو ته حنفي مذهب ور وښایی او له تلبیس او دوکې ورکولو له عظیم جرم څخه د توبې اعلان وکړئ که چیرته خدای مکړه دا علما له دې جرم څخه توبه نه کوي نو په حنفي عوامو باندې فرض دي چه له داسې علماؤ سره په سختۍ سره محاسبه وکړي او له هغوی څخه په کلیو کښې د جُمعې په اړه د حنفي مذهب د اظهار غوښتنه وکړي او هغوی دې ته مجبوره کړي چه هغوی یا خو په حنفي مذهب باندې عمل وکړي او که نه نو حنفیت دې پرېږدي و د غیر مقلد توب اعلان دې وکړي ځکه چه نیم تیتراو نیم بیتربنه نه وي

الله تعالی دې له یوم الحساب څخه مخکښې د رجوع او توبې توفیق ورکړي او د آخرت د فکر او حساب د ویرې هغه درجه دې ور وبخښي کوم چه دنیوي تعلقات او له خانه جوړ شوي مصالحو لږه د مسالې غوندې میده میده کړي

والله الموفق وهو المستعان ولا حول ولا قوة الا به . رشید احمد

دارالافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی ۳ صفر ۱۴۰۰ هجری

په کلیو کښې د جُمعی لپاره له مذهب څخه خروج (و تل)

په خدمت دې اقدس محترم المقام حضرت مفتي صاحب مد ظله العالی. السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

په کلیو کښې د جُمعی په اړه فتوی ستاسو خدمت ته وړاندې کوم فاضل محترم د احنافو د مذهب زړور مخالفت کړی دی. د خپل خیال په تائید کښې نې څو حوالی هم وړاندې کړي دي. د احنافو د مسلمو او متفقو اصولو په خلاف نې فتوی ورکړې ده. هیله ده چه د فتوی ځواب لږ په تفصل سره ولیکئ تر څو چه په کتاب کښې درج کړی شي

سوال څه فرمائي د دین علماء کرام د دې خبرې په باره کښې چه د احنافو په نزد په قرینه صغیره کوچني کلي، کښې د جُمعی لمونځ صحیح دی او که نه؟ په کوچني کلي کښې د جُمعی د لمانځه په ادا کولو سره د ماسپښین لمونځ له ذمې څخه ساقطیږي او که نه؟ د عدم جواز په صورت کښې چه څوک د جُمعی لمونځ ورکوي او چه څوک نې کوي ټول به گنهگار وي او که نه؟

۲. د لوي کلي او واره کلي تعريف څه دی؟

۳. د (اَنَّا كُوْنُ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ قَاسِعُونَ اِلَى ذِكْرِ اللّٰهِ وَفَزُوا الْبَيْعَ) آیت حکم خاص دی او که عام؟

د کتابونو حواله ورسره ولیکئ فقط و السلام

الجواب و هو الموفق للصدق والصواب ۱. اولاً د احنافو په نزد په کلیو کښې د جُمعی لمونځ جائز نه دی د دې لپاره چه د جُمعی د وجوب لپاره مصر یا بنار شرط دی د متونو په ټولو کتابونو کښې دا مسئله له صراحت سره مذکوره ده

قال في الهداية لا تصح الجمعة الا في مصر جامع او في مصلی البصر ولا تجوز في القرى الخ. (هداية ج ۱، ص ۱۳۸) و کذا لا يصح اداء الجمعة الا في مصر و تابعه فلا تجب على اهل القرى التي ليس بها جامع مصر ولا يصح اداؤها فيها الخ. (بدائع الصنائع ج ۱، ص ۲۵۹)

له مذکوره عبارتونو څخه څرگنده شوه چه کوم مقام چه پخپله بنار یا د بنار له تابعو څخه نه دي په هغه کښې د جُمعی لمونځ جائز نه دی لیکن له متاخرینو علماؤ څخه په هندوستان کښې حضرت امام شاه ولي النعمانی او په سنده کښې حضرت مولانا مخدوم محمد هاشم تهرتوي څخه به کلیو کښې د جُمعی له جواز سره سره نه قانموونکو ته آثم او گنهگار هم ویلي دي چنانچه حضرت شاه ولي الله په حجة الله البالغة کښې د بحث په دوران کښې لیکي القول وذلک لانه لما کان طلبة الجمعة اشاعة الدين في البلد وجب ان ينظر الى تمدن و جماعة والجمع عندي انه يكفي اقل ما يقال فيه قرية لما روي من طرق شتى يقوى بعضها بعضاً خمسة لاجعة عليهم وعد منهم اهل البادية قال رحمه الله الجمعة

على الخمسين رجلاً. القول الخمسون يقتضى بهم قرية وقال **الجمعة واجبة على كل قرية**. واول ما يقال فيه جماعة كحديث الانفضاض والظاهر انهم لم يرجعوا والله اعلم فاذا حصل ذلك وجهت الجمعة ومن تخلف عنها فهو الأثم ولا يشترط اربعون الخ. (جمعة لله البالغة ج ۲، ص ۱۰۴) همدانك مخدوم محمد هاشم نهتوي **رحمته الله** بخيل فتوى كنبى په كليو كنبى د جمعې په اړه د بحث په كولو سره ليكي: پس اقامه كندگان در آن قريها مأجور و معاف عند الله باشند و ما نعان نماز جمعه در قريها اثم و بزه گار شوند و هو سبحانه و تعالى اعلم بحقيقة الحال او په دې فتوى باندې د هغه وخت له علماؤ څخه د مفتي ضياء الدين، مفتي عزت الله، مفتي محمد مقيم، قاضي ابو الحسن، قاضي عبد الرحمن، عبد الله عفى عنه لاسليكونه شته د تفصيل لپاره فتاوى واحدي ص ۲۳۸ ملاحظه كړئ.

ثانياً په فتاوى رشيديه كنبى دي البته د شوافعو د مذهب او ځينو محدثينو مطابق جمعه ادا شوه او د ماسپينين لمونځ ساقط شو او قانون دا دى چه په مجتهد فيها مسئله كنبى چه كله قاضي يوې خوا ته فيصله وركړي نو په دې مسئله كنبى په نورو مذاهبو باندې هم عمل كول جائز دي. لكه څرنگه چه فتاوى واحدي كنبى دي.

نعم لو اذن الوالى او القاضى ان يعقد الجمعة ويبنيها الجامع فى القرية الكبيرة فيها سوق جاز لما فى المتانة لو اذن الوالى او القاضى ان يعقد الجمعة و يبنيها الجامع فى قرية كبيرة فيها سوق جاز لا باتفاق لان عدد الشافعي **رحمته الله** يصل الجمعة بالقرية التى فيها اربعون حراً بالغاً عاقلاً مقياً فكان هذا فصلاً مجتهداً فيه فاذا اتصل به الحكم والقضاء صار جميعاً عليه ونحوه فى شرح المكارم الخ. (فتاوى واحدى ص ۲۳۳)

له مذكوره عبارت څخه څرگنده شوه چه په مجتهد فيه مسئله كنبى د قاضي تر قضاء وروسته په اتفاق سره عمل كول جائز دي نو چه كله جمعه فى القرى د احنافو او شوافعو تر منځ مختلف فيه ده نو مخدوم صاحب او شاه ولى الله صاحب رحمهما الله تعالى تر فتوى وروسته په دې باندې په اتفاق سره عمل كول صحيح دي. خصوصاً په داسې حال كنبى چه په ټول ملك كنبى جمعې فى القرى عملاً نافذ دى اوس نې بيرته پريښودل د عظيمو مفاسدو حامل كېدلى سى له دې امله چه چيرته له مخكېنې څخه د جمعې لمونځ جاري وي هغه بايد نه شي او چيرته چه په كوم كلي كنبى د جمعې لمونځ جاري نه وي هلته بايد جاري نه شي چنانچه ه كفات المفس كنبى پوښتنه شوې ده چه په كوچني كلي كنبى د جمعې لمونځ نه كيږي ليكن كه چيرته د نه بندولو په صورت كنبى كوم خلك چه د جمعې لمونځونه وكړي نو د هغوى فريضه كېر او كه نه كه چيرته دا نه شي نو څه به كيږي؟ په كوم ځاى كنبى چه جمعه فرض نه ده هغه جمعې په ادا كولو سره د خپل

مذهب له لحاظه د څو مکروهاتو ارتکاب لازمېږي لومړی د نفلو جماعت. دویم د ورځې په نفلو کېنې جهر، دریم د غیر لازم شي التزام، څلورم د ماسپښین د فرضو د جماعت پریښودل، پنځم که چیرته یو څوک د ماسپښین لمونځ و نه کړي نو د فرضو پریښودل چه دا حرام او فسق دی

الجواب په کلیو کېنې د جمعې د لمانځه نه کیدل په مجتهدینو کېنې مختلف فیه ده د حنفیه و په نزد د جمعې د جواز لپاره مصر شرط دی لیکن د مصر په تعریف کېنې لوی اختلاف دی البته په کوم ځای کېنې چه له پخوا څخه د جمعې لمونځ قائم دی هلته د جمعې په پریښوولو کېنې چه کوم مفاسد دي هغه له هغو مفاسدو څخه څو ځله زیات سخت دي کوم چه سوال کوونکي د جمعې د ادا کولو په صورت کېنې ذکر کړي دي کوم خلک چه جمعه جائزه بولي د هغوی فرض دا کیږي د نفلو جماعت یا د ورځې په نفلو کېنې قرائت با لجهر یا د ماسپښین د فرضو ترک نه لازمېږي (کفایة المفتي ج ۳ ص ۱۸۵) له دې فتوی څخه ښکاره شوه چه د جمعه فی القری په مسئله کېنې د فتنې د دفع کولو د ضرورت له مخې په نورو مذاهبو باندې عمل کول جائز دي خصوصاً په داسې حال کېنې چه دا مسئله مختلف فیه ده او د مجتهدینو په اختلاف سره په مسئله کېنې تخفیف پیدا کیږي چنانچه د هدايي په ج ۳ ص ۲۲ کېنې دي چه لکان الاختلاف. قال فی العداية فان اختلاف العلماء یورث تخفيفاً کما سیجی. پس د فتنې او فساد په دې دور کېنې چه په کوم ځای کېنې له پخوا څخه د جمعې لمونځ جاري دی هغه باید بند نه شي همدارنگه د دیوبند له علماؤ څخه هم حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوي. مولانا محمد یعقوب نانوتوي او حضرت شیخ الهند او علامه عبد العلي بحر العلوم رحمهم الله تعالی په کلیو کېنې د جمعې لمونځونه ادا کول (کفایة المفتي ج ۳ ص ۱۹۰) مخکېنې مفتي کفایت الله صاحب لیکي: قلت وهذا وان كان غير موافق لما عليه الحنفية ولكنه اشد موافقة للمصالح الاسلامية الاجتماعية خصوصاً في هذا القطر وفي هذا الزمان فان اعداء الاسلام يظفرون مقاصدهم المشؤمة في قرى لا تقام فيها الجمعة ويخبيون في مواضع اقامة الجمعة والتوفيق من الله عز وجل وحفاظة الاسلام غير من الاصرار على تركها والمسألة مجتهد فيها. (کفایة المفتي ج ۳ ص ۲۰۰)

له پورتنیو حوالو څخه ثابت شوه چه هغه کلی چه له پخوا څخه جمعه پکېنې قائمه وي هلته د جمعې په ادا کولو د ماسپښین فرض ئې له غاړو څخه ساقطیږي او جمعه فی القری ادا کوونکي ګناهګار نه دي.

۲ د مصر یا قصبه کوم ته چه قصبه کبیره ویل کیږي مختلف تعریفونه شوي دي یو تعریف ئې له امام اعظم رحمته الله علیه څخه منقول دی هغه دا دی وروی عن ابی حنيفة انه بلدة كبرى فيها سكك واسواق ولها رساتيق ولها وال يقدر على انصاف المظلوم من الظالم بحسبه وعليه او علم غیره والناس یرجعون اليه

فی الحوادث وهو الصحيح. (بدائع ج ۱، ص ۲۶۰)

دویم تعریف نبی دا دی و فی العالم کبیریة ولا داعیاً (الجمعة) شرائطی غیر المصلی منها البصر کذا فی الکافی و المصر فی ظاهر الروایة الموضع الذی یکون فیهم فتیة او قاض یقیم الحدود و ینفذ الاحکام و یبلغ ابیة ابیة ابنیة مئی مکیذا فی الظهیریة و فتاوی قاضی خان و فی الخلاصة و علیه الاعتماد کذا فی التتارخانیة و معنی اقامة الحدود القدرة علیها مکیذا فی العناية ج ۱، ص ۱۵۲)

دریم تعریف نبی دا دی قال سفیان الثوری المصر الجامع ما یعدہ الناس مصر ا عدد ذکر الامصار المطلقة و عن عبد الله البلخی انه قال احسن ما سمعت انه اذا اجتمعوا فی اکبر مساجدهم لم یسعوا فیہ فهو مصر جامع و عن ابی حنیفة رحمہ اللہ هو ما یجتمع فیہ مرافق اهلہ. (ہدایة ج ۱، ص ۱۳۸)

دا ٲول پنخہ تعریفونہ دی نو د مصر پہ شرط کنبی فقہا و و یر تنزل کری دی تر دی پوری چہ تر آخری تعریف پوری را ورسیدل او پہ دی تعریف باندی د خالص کافر حکومت پہ بنار لکہ لندن او داسی نورو خایونہ ہم پہ مصر کنبی داخلیری. ہمدارنگہ ٲیر کلی ہم د مصر پہ دی تعریف کنبی داخلیری او پہ دی تعریف باندی د حنیفہ و ٲیرو مشائخو ہم فتوا و یر کری دی. او د تنفیذ احکام او اقامت حدود و الا تعریف نن صبا پہ ہیخ یوہ بنار باندی ہم نہ صادقییری او د حدودو پہ اقامت کنبی د قدرت علی التنفیذ تاویل ہم صحیح نہ دی خکہ چہ شرعی حدود د مروج قانون لاندی متمتع الاقامة و ی تر دی پوری چہ د ہند و انسرائی ہم پہ رجم باندی قدرت نہ لری لہ دی املہ دہ لرہ د جُمعی د جواز لپارہ د حکم مدار تاکل پہ ہیخ توگہ ہم صحیح نہ دی. کذا فی کفایة المفی لبولانا کفایة لله رحمہ اللہ و التفصیل فلینظر ثمة.

۳- د احنافو پہ نزد آیت کریمہ پہ خاصو خایونو پوری ارہ لری پہ کومو خایونو کنبی چہ جُمعہ واجبہ دہ فقط و لله اعلم بالصواب

الجواب باسم ملہم الصواب پہ دی لیکنہ کنبی دا منل شوې دہ چہ پہ حنفی مذهب کنبی د جُمعہ فی القری ہیخ جواز نشته او تر دی وروستہ نبی د مذهب د نصوصو پہ خلاف نبی د خو قولونو اسرہ اخبستی او د جواز قول نبی کری دی کوم چہ د علم د ہیخ یوہ خاوند لپارہ نہ بنائی پہ تنقیر او تفتیش سرہ پہ ہری مسئلې کنبی ہر ٲول قولونہ مختہ راخی لیکن د ہغو پہ نباء باندی لہ مذهب خخہ وتل ہیخکہ جائز نہ دی او کہ نہ نو مذهب بہ یواخی د ہلکانو د لویو شی پاتی شی. ہر ہوسناکہ سری بہ د خپل ہوس مطابق یو نہ یو قول را وباسی او د مذهب د گلو پہ باغ کنبی بہ نبی د پیوند لگولو کوشش و کری کوم چہ مذهب پرستی نہ بلکہ ہوی پرستی دہ او د الله تعالی د

دې ډول چه (اَرَأَيْتُمْ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَلَمْ تَكُنْ تَكُونُ عَلَيْهِمْ كَيْلًا). (الفرقان) وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَعْدَ هَذَا مِنْ لَدُنْهِ (القصص) اَرَأَيْتُمْ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَوَ أَضَلُّ لَللَّهِ عَلَى عِلْمِهِ - الآية (الجماعية) مصداق دی

انسان د مذهب د غاړکۍ له غاړې څخه تر ایستلو وروسته داسې مهاره کيږي چه د هغه په مخکښې له لوی څخه په لویې فتنې کښې ابتلاء هم کومه لویه خبره نه وي د دې لپاره د امن او سلامتی همدا لاره ده چه پرته له سخت ضرورت څخه د امام له قول څخه هیڅکله هیڅکله انحراف ونه شي د سخت ضرورت تفصیل او د فتوی د جواز شرطونه د بل چا په مذهب باندې په جبهه ناجزه او د بنده د السبک الفرید نومي رسالې کښې چه د احسن الفتاوی له لومړي جلد سره لگیدلې ده ملاحظه کړئ د مذکوره لیکنې په ځواب کښې پورتنۍ څو لیکې کافي دي سره له دې د دې لږ غوندې تجزیه هم کيږي

فوله په هندوستان کښې حضرت شاه ولی الله رحمته الله علیه الخ

اقول حضرت شاه ولی الله رحمه الله تعالی د جُمعې د جواز لپاره کم تر کمه د پنځوسو کسانو قریه والی شرط گڼلی دی او تاسو له دې څخه مطلقاً جواز ثابتوئ. بلکه د سند په داسې کلیو کښې هم جُمعه ادا کيږي چه د څلورو مذاهبو په اجماع سره هلته جُمعه صحیح نه ده په دې باندې هم د سند هېڅ یو عالم نکیر او معانعت نه کوي

فوله او په سند کښې حضرت مولانا مخدوم محمد هاشم تهرتوی رحمته الله علیه الخ

اقول د دې مفصل ځواب ما مخکښې لیکلی دی کوم چه زما د النخبة د رسالې یوه برخه گرځیدلې او د احسن الفتاوی جدید په څلورم جلد کښې نژدې چاپیدونکې ده انشاء الله تعالی د دې په آخر کښې دا خبره هم شته چه د حضرت مخدوم رحمته الله علیه په مطبوعه یا مخطوطه (قلمي) تصنیفونو کښې د دې لیکنې هېڅ ثبوت نه پیدا کيږي او د استدلال په لحاظ سره له داسې ساقط تحریر څخه د مخدوم مقام ډیر لوړ دی

فوله په فتاوی رشیدی کښې دي چه الخ

اقول په فتاوی رشیدیه کښې له مذهب څخه د خروج هېڅ جواز هېڅرته هم نه دی راغلی

فوله او دا قانون دی چه په مجتهد فیه مسئله کښې چه کله قاضی په یوه خوا فیصله وکړی نو

الخ

اقول په کومې قریې کښې کوم قاضی د جُمعې د اقامت فیصله کړی ده؟ همدا رنگه تاسو خو په هر کلي کښې د جواز قائلین یی د حاکم په اذن سره د جُمعې د جواز مفصل بحث هم په رساله النخبة کښې اضافه شوی دی

فوله نو چه کله د احتافو او شوافعو تر منځ په کلیو کښې د جُمعې لمونځ مخلف فیه دی نو د

مخدوم صاحب او شاه ولی الله صاحب رحمهما الله تر فتوی وروسته په دې باندې په اتفاق سره عمل کول صحیح دي

اقول من لا يعرف الفرق بين الافتاء والقضاء لا يجوز له الاقتحام في هذا المقام. پرته له دې څخه په سنده کښې خو په داسې کليو کښې هم د جُمعې لمونځونه کيږي چیرته چه د څلورگوني مذهبونو په اجماع سره هيڅ گنجائش نه لري تاسو د دې څه تدارک کړی دی؟
قوله په داسې حال کښې چه په ټول ملک کښې جمعه فی القرى نافذه ده اوس د دې پريښودل د عظیمو مفسدو حامل کيدلی شي الخ

اقول دا د علماؤ د مدهانت او له عوامو څخه د حق د پټولو او د مذهب د تلبیس نتیجه ده که چیرته اوس هم د دعوت په حکمت او موعظه حسنه باندې عمل وشي او د **وَالْأَمْرُؤْنَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّاهُؤْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ** لاندې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر او د حدودو د حفظ اهتمام وشي نو د فساد هيڅ ویره او خطر نشه د دې طریقه دا ده چه حنفي علماء کرام او مشايخ عظام په متفق توگه دا فیصله وليکي چه د حنفي مذهب له مخې په کلیو کښې د جُمعې لمونځ صحیح نه دی، او په ځینو قریو کښې په اجماع سره باطل دی. په کلي کښې د جُمعې په ادا کولو سره د ماسپښین فرض نه ساقطیږي. برسیره پر دې له مذهب څخه وتل، په مذهب کښې تلبیس. د نوافلو جماعت، د ورځې په نوافلو کښې به په جهر سره د قرائت او د ماسپښین د جماعت په قصد سره د پريښودلو به خخته گناه وي، همدارنگه د قرائت د پټ وپلو وجوب په قصد سره د پريښودلو له وجې دا دوه رکعتونه نفل به بیا واجب الاعاده وي له دې امله احناف دې په کلیو کښې جُمعه نه ادا کوي که چیرته ښې کوم اهل حدیث یا حنفي په خلاف د مذهب باندې په ادا کولو باندې ښې مصر وي نو له هغه سره په ټکر کښې مه واقع کيږئ همدارنگه د جُمعې ادا کوونکي خلک دې د حنفي مذهب مطابق د جُمعې په نه ادا کوونکو باندې کوم اعتراض او طعن او پیغور نه کوي.

بیا دې علماء او مشايخ د دې فصلې اعلان وکړي او پخپله دې د دې پابند و اوسي. کم تر کمه له دې څخه خو دا گټه خامخارا ووځي چه د حق د پټونې او په مذهب کښې د تلبیس او تحریف جرم تدارک کيږي او د حق د اظهار فریضه ادا کيږي عوام دې د حنفي مذهب په باره کښې په غلط فهمۍ کښې نه پاتې کيږي له دې څخه هم پورته ظن غالب بلکه یقین دی چه د مسلمانانو اکثریت د علماؤ نه متفق فیصلې څخه مخ نه اړوي

په کلیو کښې د جُمعې د بندولو له موهمه مفسدو څخه ډارول او د جُمعې د اجازې نه موجودو مفسدو څخه اعراض کيږي. بیا دا صریح تعنت نه دی؟ په کلیو کښې د جُمعې د اجازې

یوه لویه فتنه دا ده چه په دې بناء باندې په داسې ځایونو کېښي هم د جمعې لمونځونه ادا کړي چیرته چه به عدم صحت باندې ئې د ائمه اربعه و اجماع ده او په سنده کېښي ډیر داسې ځانونه شته آیا د هغو وبال او عذاب به د مداهنو علماؤ په غاړې باندې نه وي؟

قوله د دیو بند له علماؤ څخه هم حضرت مولانا محمد فاسم نانوتوي، مولانا محمد یعقوب نانوتوي او حضرت شیخ الهند او علامه عبد العلي بحر العلوم رحمهم الله تعالی په کلبو کېښي د جمعې لمونځونه کول (کفایة المفتی ج ۳ ص ۱۹۰)

اقول له ما سره کفایة المفتی نشته له دې امله ما دار العلوم ته تیلیفون وکړ. مفتي عبد الرؤف صاحب د کفایة المفتی څه عبارت په تیلیفون باندې ما ته بیان کړ چه حاصل ئې دا وو چه یوه چا د پهلته د ځای یو داسې څرنګوالی بیان کړی دی چه له هغه څخه د پهلته کوچنی ښارګوټي توب ثابتیږي او لیکلي ئې دي چه په پهلته کېښي مذکوره علماؤ د جمعې لمونځونه ادا کول د دې په خواب کېښي حضرت مفتي کفایت الله صاحب رحمته الله علیه فرمائي چه پنځپله په سوال کېښي د مذکوره څرنګوالي له مخې په دې ځای کېښي جمعه صحیح ده

ما دا باور ونه شوای کولی چه یو عالم په نقل کېښي د داسې صریح خیانت جرئت وکړي شي د دې لپاره ما مفتي عبد الرؤف صاحب ته وویل چه د کفایت المفتي عبارت نقل کړئ او ما نه ئې را ولیرئ تر څو چه زه پرې غور وکړم چنانچه را لیږل شوی عبارت په لاندې ډول دی

د مظفر نگر په ضلع (ولایت) کېښي یو ځای د پهلته په نامه دی چه د خلکو ټول تعداد ئې سو وشت سوه دی. ضروري شیان پکښي پیدا کیږي. شپږ د پرچون دوکانونه، دوه د بزازی دوکانونه، دوه د عطاري دوکانونه، درې د خیاطی، پنځه یا شپږ نور مختلف دوکانونه پکښي دي. لس یوولس د قصایي دوکانونه. پنځه شپږ حکیمان دي. له پنځلسو تر شلو پورې حافظان پکښي دي. پنځلس شلو پورې مولوي صاحبان دي. په هفته کېښي یوه ورځ بازار وي څلور جوماتونه دي چه یو پکښي د جامع جومات په نامه مشهور دی. یوه اسلامي مدرسه کومه چه د فیض الاسلام په نامه باندې نومول شوې ده. د موچي او بوتونو د څرخولو هېڅ یو دوکان پکښي نشته. تنانه. ډاکخانه. شفاخانه. سرکاري مکتب هم پکښي وجود نه لري الخ.

جواب که چیرته د پهلته همدا حیثیت وي کوم چه په سوال کېښي ئې بدونه شوی دد نود حسب د پهلته د لوی کلي د جوړیدو لپاره کافي دی له دې امله د جمعې اقامت پکښي جاري دی الخ
ما ډیر فکر وکړ چه د کفایت المفتي له مذکوره عبارت څخه مخی نه د بسودن سوی سحر به د استخراج کوم صورت او د محرر لیکونکي خواته د خدایت له نسب څخه د حدیث لاس ته راوړنه څخه لري د کوم تاویل گنجائش راووځي لیکن سر اوسه سوري ما په ذهن کسی هېڅه نه سوړه

پیدانه شو ولله العاصم.

پرته له دې څخه دا منل شوی امر دی چه هر څومره یو لوی محقق د جمهورو په خلاف قول وکړي نو د هغه اتباع جائز نه دی او د جمهورو د مسلک اتباع واجب دی چه کله د مذهب په دائرې کښې دننه د جمهورو په خلاف د قول اتباع ممنوع دی نو د مذهب په خلاف د قول اتباع به په طریقه اولی سره ناجائز وي چنانچه محقق ابن الهمام رحمته الله مجتهد فی المذهب دی. د ده د تفقه مقام یواځې د احناف د مشائخو تر منځ نه بلکه په ټول عالم کښې منل شوی دی. سره له دې دا هم له مسلماتو څخه دی چه د ده کوم تحقیقات د مذهب په خلاف دي د هغو اتباع جائز نه دی (شرح عقود رسم المفتی ص ۲۵)

قوله مصر یا قصبه (لوی کلي یا کوچنی ښار) کوم چه قریه کبیره ویل کیږي. مختلف تعریفونه ئې شوي دي

اقول د مصر اصل تعریف یعنی حد تام ئې دا دی چه هغه په عام عرف کښې مصر یا ښار و شمارل شي کما نقله المحرر عن الامام العوری رحمته الله او په عرف عام کښې د مصریت لپاره دا لازم دي چه کوڅې او گلی ولري. په بازار کښې دوه طرفه یو بل ته مخامخ سره لگیدلي دوکانونه وي. پاخه مکانونه وي او د ضرورت اکثره شیان پکښې پیدا شي. له حضرت امام اعظم رحمته الله څخه را نقل شوی تعریف انه بلدة کبیرة فیها سبک واسواق ولها رساتین. څخه هم اصل مقصود همدغه دی په دې تعریف کښې ذکر شوي نور امور او نور تعریفونه د مصر حد تام نه دی بلکه رسوم دي کوم چه په هر زمان او مکان کښې بدلیږي را بدلیږي د درایت له مخې هم ښکاره او منل شوی دی چه د کومو الفاظو پخپله شریعت کومه مخصوصه معنی نه ده ټاکلې هغه په اصل لغت او عام عرف باندې محمولېږي نبي کریم صلی الله علیه و آله له عام عرف څخه جلا د مصر لپاره کومه خاصه معنی نه ده متعینه کړې د دې لپاره دا لفظ به په عرف عام باندې پاتې کیږي. حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله پخپلو پخپلو زمانو کښې د مصر د علاماتو مطابق مختلف تعریفونه بیان کړي دي له دې امله نه په دغو تعریفونو کښې کوم تضاد شته او نه د دوی په وجود او عدم باندې د مصریت (ښاروالي) مدار دی

قوله د دې تعریف له مخې په خالص کافر حکومت لکه لندن او داسې نور هم په مصر کښې داخلېږي

اقول د حیرانتیا خبره ده چه نن په دنیا کښې داسې خلک هم شته چه د لندن په مصریت ښاروالي کښې ښک او شبهه لري

قوله همدارنگه هر کلي هم په دې تعریف کښې داخلېږي

اقول موږ یو ښه لکلي دي چه والی. مفتی. قاضی. قدرت علی اقامة الحدود. عدم الوسعه

في اكبر المساجد، اجتماع مرافق الاهل او داسې نور د مصر حد تام نه دي بلكه رسوم دي د دې لپاره د مصريت وجود او عدم د دغو امورو په وجود او عدم پورې موقوف نه دي رسوم او علامات په مختلفو زمانو، ځايونو او حالاتو كښې بدليږي را بدليږي

قوله آيت كريمه د احنافو په نزد خاص له هغو ځايونو سره تعلق لري په كومو ځايونو كښې چه جمعه واجبه ده.

اول د آيت د تخصيص يواځې احناف قائل نه دي بلكه په عدم عموم والي باندې نې اجماع ده

فقط والله العاظم من فتن اتباع الهوى، رشيد احمد ۲۸ جمادى الآخر

د هوى د اتباع لپاره د حاكم د اجازې حيله

سوال - په كليو كښې د جمعې په مسئله باندې زمونږ په ښار سنگان چه په ايراني بلوچستان كښې واقع دى، پوره اختلاف پيدا شوى دى. په دې وخت كښې د دې ځاى د لرمري صف يعنې د مخكښو علماء كرامو تر منځ اختلاف دى. د يوې ډلې په نزد په هر يوه واړه كلي كښې چه فرماندار وي يعنې د صوبې (ولايت)، د والي يا د علاقې دار يا نائب علاقې دار په تحريري اجازې سره په هر ډول كلي كښې د جمعې او اخترونو لمونځونه جائز دي ځكه چه په مجتهد فيه مسائلو كښې د حاكم حكم د اختلاف رفع كوونكى دى. او دويمه ډله د دې برعكس د عدم جواز قائل دي د دواړو خواوو ليكنې ستاسو خدمت ته وړاندې كوم د كرم او مهربانۍ له مخې په دغو باندې د نظر په اچولو سره فيصله وليكئ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې حيلې سره له مذهب څخه وتل هيڅكله جائز نه دي د دې ډلې په وينا كښې لاندیني غلطۍ دي

۱ - په كليو كښې د جمعې د صحت لپاره له حاكم څخه د اجازې تر لاسه كول كافي نه دي بلكه د حاكم له خوا څخه د جمعې د اقامت امر لازم دى.

۲ - د حاكم په امر سره هم په هر هر كلي كښې جمعه جائزه نه ده بلكه يواځې په داسې كليو كښې جائزه ده چيرته چه په څلورو مذهبونو كښې د يوه مذهب له مخې هلته جمعه صحيح وي چيرته چه د مذهبو په اتفاق سره جمعه باطله وي هلته د حاكم په امر سره هم جمعه جائزه نه ده

۳ - د حاكم حكم د مذهب په خلاف نافذ نه وي له دې امله د اقامت جمعه فى القرى حكم د داسې حاكم له خوا څخه ضروري دى چه د هغه په مذهب كښې نې جواز موجود وي د حنفي حاكم امر صحيح نه دى

۴ - د حاكم امر يواځې د هغه د ولايت تر حدودو پورې محدود وي د هغه د ولايت له حدودو څخه د باندې په كليو كښې جمعه جائزه نه ده

۵ د حاکم آمر په عزل یا مړ کیدو سره د هغه امر هم پای ته رسیږي تر هغه وروسته د نوي حاکم له امر پرته په کلیو کښې به جُمعه جائزه نه وي
په دغو امورو باندې د دلائلو تفصیل زما په "النخبة فی مسئله الجمعة و الخطبة" نومي رسالې کښې دی

په دې زمانه کښې داسې حُکام نشته کوم چه د دیني جذبي لاندې د جُمعې د اقامت حکم ورکړي همدغه د بلوچستان واقعه ده چه کوم حاکم ته د مولوي صاحبانو یوه ډله وراغله او په کلیو کښې د جُمعې د لمانځه د اجازې لپاره حاضر شول. هغه ورته وویل چه ترڅو ورځو وروسته د جُمعې لمونځ کوئ؟ هغوی په ځواب کښې وویل چه په هفته کښې یو ځل حاکم وویل چه ورځنې د ورځې پنځه ځله ئې ادا کړئ. آیا د دین له شعائرو سره د دې لوبې او توکو مسخرو عذاب به په دغو مولوي صاحبانو باندې نه وي؟ داسې حاکم پیدا کول ډیر مشکل دی کوم چه مسلمان وي او شیعه نه وي. په دین باندې مسخره کوونکی نه وي. غیر حنفي وي. بیا هغه ته په کلیو کښې د جُمعې د اقامت په حکم صادرولو کښې کوم تردّد (شک) نه وي یعنې یواځې اجازه نه بلکه واجب التعمیل حکومتی حکم جاري کړي

پرته له دې څخه که چیرته د حاکم په حکم سره په کلیو کښې د جُمعې لمونځ رواج ش نو عوام دا د خان لپاره سند جوړوي او د مذکوره شرائطو له رعایتولو پرته په هر ځای کښې د جُمعې لمونځونه کوي د عوامو د دې گمراهۍ او د هغوی د لمونځونو د بریادۍ وبال او عذاب به په هغو مولوي صاحبانو وي کوم چه د هوی (نفساني خواهشاتو) لپاره د حاکم د اجازې پلمې لټوي

په سوال کښې لیکل شوي دي چه په دې مسئله کښې د مخکښو علماؤ تر منځ اختلاف دی په دې باندې ډیر حیران شوم. داسې ښکاره غلطی او له مذهب سره لوبې له کوم معمولي غوندې صاحب علم څخه هم ډیره لرې خبره ده پاتې شوه دا چه د لومړي صف له کوم عالم څخه د داسې جهالت (نبوهی)، ظهور وشي که چیرته خدای مکره په رښتیا هم د هغه ځای د لومړي صف د علماؤ دا حالت وي نو د داسې قوم دې خدای حافظ او نگهبان شي فقط والله العاصم من فتن الجهالة فی

زق العلم. رشید احمد، ۲ ذی الحجة ۱۳۹۹ هجری

په کلیو کښې د جُمعې د لمانځه په اړه د زهري د اثر جواب

سوال آیا په کلي کښې د جُمعې د جائز وونکو دا استدلال صحیح دی کوم چه د بخاري شریف په باب الجمعة کښې له یونس څخه روایت دی چه رزیک بن حکم ابن شهاب زهري رضی الله عنه ته خط ولیکه چه آیا زه پخپلې زمکې ایله کښې د جُمعې لمونځ وکړم په کوم ځای کښې چه یو څو کسه سوډاني مسلمانان او داسې نور اوسیږي؟ هغه په ځواب ورکړ چه خامخا ئې وکړئ د جُمعې د

لمانځه مجوزين له دې حديث څخه جواز را اخيستی دی محمد بن شهاب زهري رحمته الله عليه رزيق ته په يوه کوچنۍ کلي ايله کښې د جمعې د ادا کولو حکم ورکړ په دې اړوند څو پوښتنې د ځواب غوښتونکي دي

۱- په کوم ځای کښې چه امام زهري رحمته الله عليه د جمعې د لمانځه اجازه ورکړې وه دا ځای کلی وو او که د کوم ښار فناء وو؟

۲- که چيرته کلی وو نو امام زهري رحمته الله عليه دا فتوی له خپل اجتهاد څخه ورکړې وه؟ آيا دا فتوی د احنافو لپاره د قبول وړ ده په داسې حال کښې چه په کلیو کښې د جمعې د نه جواز په سلسله کښې په صراحت سره حديث شريف موجود دی؟

۳- او که داسې وو چه په ايله کښې امام زهري رحمته الله عليه له دې امله چه دی پخپله د دې ځای حاکم وو د جمعې د لمانځه حکم ورکړی وو؟ بښوا توجروا.

الاجواب باسم ملهم الصواب په دې کښې مختلف احتمالات دي

۱- د دې ځای قريه والی ثابت نه دی د والي له وجود او د خلکو له اجتماع څخه د دې ځای لوی کلی والی راجح دی.

۲- ممکنه ده چه دا ځای د ايله د ښار فناء وو. او ايله به یو لوی ښار وو.

۳- د رزيق استيدان اجازه غوښتنه، په خپلې قیامگاه باندې د جمعې د اقامت په اړه نه وو بلکه په ايله کښې د جمعې د حضور په اړه دی

۴- د رزيق استغناء په کلیو کښې د جمعې د لمانځه په اړه نه ده بلکه د امير د اذن په باره کښې دی يعنې امير عمر بن عبد العزيز رحمته الله عليه له خوا څخه په ايله کښې د اقامت جمععه اذن دی. په دې صورت کښې د ايله په حوالي (شاو خوا علاقې) کښې اذن ثابتېږي او که نه د زهري رحمته الله عليه د ځواب حاصل دا دی چه لکه څرنگه چه ستاسو په ايله باندې ولايت د هغه په شاوخوا علاقو باندې شامل دی همدارنگه د جمعې د اقامت اذن هم د ايله په حوالي باندې شامل دی

۵- دا د زهري رحمته الله عليه اثر دی کوم چه حجت نه دی

پورتنی ځوابونه مې تبرعاً وليکل. که نه نو په قزو کښې د جمعې په نه جواز باندې د قرآن او حديثو په مقابله کښې دا ډول اقوال کوم حيثيت نه لري د دغو فولونو خوا ته توجه او د ځواب ورکولو کوشش د وخت ضائع کول دي فقط والله تعالى اعلم رشيد احمد ۱۶ رجب ۱۴۰۱ هجري

باب الجنائز

حياة الانبياء عليهم السلام

السؤال: ما قولكم رحمكم الله في حياة الانبياء عليهم السلام اهل برزخية او دنيوية ايمنوا وتوجروا.
الجواب و منه الصدق و الصواب: حياة الانبياء عليهم السلام برزخية ولكن بلغت حد الكمال فلذا
 يرتب عليها بعض الاحكام الحياتة الدنيوية من تحريم نكاح الازواج المطهرات وعدم اكل الارض اجسادهم
 وعدم جريان الارث في اموالهم فقط والله تعالى اعلم. ١٥ جمادى الاولى ١٣٧٣ هـ

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال په قبر كښې د نبي كريم ﷺ په حیات باندې رڼا واچوئ ډیره مهرباني به موي
الجواب و منه الصدق و الصواب د روح بقاء خو ظاهره خبره ده په دې كښې هيڅ شك نشته. د
 ټولو مسلمانانو بلكه د ټولو انسانانو ارواح په اتفاق سره باقي پاتې كيږي او فناء كيږي نه پس په
 انبياء عليهم السلام يا شهيدانو باندې د احياء د اطلاق خصوصيت د دې لپاره وي چه له حیات
 څخه مراد عدم تعطل او مرگ په معنی د تعطل سره دی په عامو محاوراتو كښې هم په تعطل
 باندې د مرگ د لفظ اطلاق كيږي دا نبياء عليهم السلام ارواح چونكه په قبر كښې معطل نه وي
 بلكه په عباداتو لكه آذان، لمونځ، روژه حج، زكوٰة او داسې نورو باندې مشغول دي له دې امله په
 هغوی باندې د حیات د لفظ اطلاق شوی دی او كوم خلك چه په دنيا كښې د خير له كارونو څخه
 معطل وو په برزخ (قبر) كښې هم د هغوی ارواح له خير څخه معطل پاتې كيږي په دې تعطل باندې
 د مرگ د لفظ اطلاق كيږي د سعيده نفوسو (بختورو ارواحونو) لپاره تر ټولو لوی خوند په
 عباداتو كښې دی كه چيرته همدا نعمت له هغوی څخه په قبر كښې سلب كړی شي نو دا كار د
 هغوی لپاره عذاب ثابتيږي ځكه چه د لذت او عبادت سليدن هم يو لوی عذاب دی پس د
 نبوی ﷺ د ارشاد په موجب قرة عيني في الصلوة دغو سعيده ارواحو ته په قبرونو كښې هم د عبادت
 نعمت ورکوي او د هغوی سترگي سرول كيږي لكه څرنگه په: سيوي ژوندانه كښې د خير د اعمالو
 په زرگونو مراتب دي همدارنگه په دنيا كښې د اعمالو د نساوت له وجې په برزخي ژوندانه كښې
 هم د تعطل او د خير په اعمالو كښې د مشغول والي مخلفې مرتبې دي له دې تقرير څخه د نبي
 كريم ﷺ د ارشاد مطلب هم واضح كيږي چه كله يو څوك په ما باندې درود او سلام وائي په دې
 وخت كښې الله تعالى په ما باندې زما روح را گرځوي او زه د سلام خواب وركوم د دې مقصد د
 دې چه حضور ﷺ هر وخت په الهي معارفو كښې مسغرق وي چه كله څوك سلام پری وائي نو د

هغه خوا ته توجه کوي د الهي معارفو څخه د توجه اړول او د دنا د عالم خوا ته توجه کول نه د روح په را گرځولو ردولو، تعبیر کړی دی لکه څرنگه چه د حضرت بلال رضی الله عنه په وخت باندې د نه چکېدو په عذر کښې حضور نبی کریم صلی الله علیه و آله وفرمایل ان الله قبض ارواحکم من شاء و ردھا علیکم من شاء د ارواحو له قبض څخه مراد دا دی چه د خوب له وجې څخه سړی له دنیوي کارونو څخه معطل وي او له رد څخه مراد په دنیوي افعالو یا کارونو کښې اشتغال او عدم تعطل دی لنډه دا چه انبیاء، شهداء او اولیاء چونکه په قبرونو کښې د خبر له افعالو څخه معطل نهدي د دې لپاره په هغو باندې د احیاء اطلاق شوی دی باقي دا اعتراض بې ځایه دی چه له قبرونو څخه د آذان او داسې نورو آوازونه ولې نه اوریدل کیږي یا اولیاء له قبرونو څخه په را وتو سره په حج کولو او داسې نورو کارونو په کولو کښې ولې نه تر سترگو کیږي د دې لپاره چه عالم برزخ له عالم رؤیا سره مشابعت لري د عیني وجود او ذهني وجود غوندې منامي او برزخي وجود هم یو مستقل وجود دی لکه څرنگه چه د خوږوړي سړي څنگ ته کښیناستونکي ته هیڅ نه معلومیږي چه په دې وخت کښې ویده سړی په خوب کښې څه ویني حالانکه هغه په خوب کښې کله کله په عذاب کښې وي. مار بالرم تک ورکوي یا نې څوک قتل کوي یا په خوب کښې جماع کوي یا میوې او داسې نور ښه ښه خوراکونه کوی یا په خوب کښې حج، زکوٰۃ، آذان، لمونځ، روژه او داسې نور کارونه سر ته رسوي لیک څنگ ته ورسره ناست سړي ته د یوې ذرې غوندې احساس هم نه کیږي همدارنگه د عالم برزخ افعال، اعمال او عذاب قبر او داسې نور تفصیلات د دې عالم له اوسیدونکو څخه پټ او مخفي دي هکذا فی آدم ولانا الشاة محمد انور الکشمیری قدس الله ستره العزیز.

فقط والله تعالی اعلم

۷ صفر ۱۳۷۳ هجری

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال نن صبا په پنجاب کښې د حیاة النبې مسئلې ډیر زور اخیستی دی په هر هر ځای کښې به دې اړه بحثونه په نظر راځي هیله ده چه په دې اړوند محقق او فیصله کوونکی قول ولېکي او د خلکو لارښوونه وکړي **والا جرح عند الله الکريم.**

الجواب ومنه الصدق و الصواب د بنده په خیال کښې دې مسئلې ته دواړو خواوو دومره د اهمیت په ورکولو سره دومره غلو او زیاتۍ کړی دی چه له حدودو څخه نې تجاوز کړی دی د مسئلې دومره اهمیت نه وو چه په دې باندې تر اختلاف او افتراق پورې خلک، رسیږي او که څه اختلاف پکښې وای نو یواځې به تر علماؤ پورې نې محدود سابل ضروري وو ښه زرگونو مسئلو کښې د علماؤ د اختلاف مثالونه شته لیکن داسې مسئلو لږه د عوامو مخې ته په راوړلو د عمو مؤمنانو ذهنونه مشوش کول. مناظره کوونکو ته خطا ورکول. د یوه او بل په خلاف سهارونه

لگول او خبرول او په همدې موضوع باندې د جلسې په جوړولو سره د اُمّت د ابدی دیوال به دې ډول نړول هېڅ جواز نه لری د علماؤ افتراق یو له بله جلاوالی، په لازمي توګه دا نسجه لری چه عوام له دیني علماؤ څخه په متنفر کېدو سره د دین له رسی، رغبت او محبت څخه هم لاس مینځي د دغو حالاتو له مخې په دې مسئلې باندې د قلم په پورته کولو باندې نه عقل سبار دی او نه طبیعت مطلق حیات د قرآن په نص سره ثابت دی بس په دې اجمال باندې ایمان لرل فرض دي د دې تفصیل نه منصوص دی او نه نې په تفصیل باندې ایمان درلودل ضروري دي او نه مونږ نې په تحقیق او تدقیق باندې مکلف یو ما ته دا ویره ده چه د دې په تحقیق پسې کیدل چه گستاخي نه وي او که نه نو کم تر کمه په غیر ضروري کار کېنې د وخت او قوت د ضائع کولو له ګناه څخه خالي نه دی قال رسول الله ﷺ من حسن اسلام المرء ترک ما لا یعمیه، وقال ﷺ علامة اعراض الله تعالى من العبد اشتغاله عما لا یعمیه، وقال ﷺ اللهم انی اعوذ بک من علم لا ینفع و قلب لا یمشع و من دعوة لا یمتجاب لها، د تعوذ (پناه غوښتلو) له دغو دریو جملو له ترتیب څخه ثابتیږي چه په علم غیر نافع (بې فایدې علم، کېنې مشغولیدل د زړه د خشوع د له منځه تللو سبب دی او د خشوع له منځه تلل د دعاء د نه قبلیدلو سبب دی

لفظ والله تعالى اعلم

۳۰ ذی قعدة ۱۳۷۷ هجری

په جومات کېنې د جنازې لمونځ مکروه دی

سوال په جومات کېنې د جنازې د لمانځه ادا کول څنګه دي؟ که چیرته جائز نه وي نو په حرمین شریفینو کېنې ولې ادا کیږي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بې له عذره په جومات کېنې د جنازې لمونځ مکروه تحریمي دی که جنازه له جومات څخه د باندې وي او که دننه وي البته که چیرته د لمانځه لپاره کوم بل ځی نه وي نو د عذر له وجې په جومات کېنې مکروه نه دی قال فی العلائیه و کرمه محرماتاً و قيل تنزهاتاً مسجد جماعة هو ای المیت فیہ (الی ان قال) والبعثار الکراهة مطبقاً و فی الشامیه اما تکره فی المسجد بلا عند فان کان فلا الخ (رد المحتار ج ۱) په حرمین شریفینو کېنې د جنازې له لمانځه څخه استدلال صحیح نه دی ځکه چه دا د هغوی مسلک دی

لفظ والله تعالى اعلم

۲۶ ذی قعدة ۱۳۷۱ هجری

د پورتنی سوال په شان یو بل سوال

سوال امام او ځیې مفیدین چه له جومات څخه د باندې وی او پاسې مفتدیان چه په جومات

کسی دی سواد جاری نمویخ دا کسری او که نه اد هداسی په حاشیه کسی دا صورت به حدیث
 برادر دی ادا کانت الجنائز فی المسجد المصلوة علیها مکروهة باتفاق اصحابنا وان کانت الجنائز قوال امام
 وبعض القوم خارج المسجد الباقی فیہ لم تکره باتفاق اصحابنا وان کانت الجنائز قوال حارج المسجد فیه
 اختلاف المشائخ رحمهم الله تعالی بعضهم قالوا یکره معهم السید ابو شجاع لیا ان المسجد یلی الاداء
 المكتوبات وقال بعضهم لا یکره لان المعنی الموجب للکراهة وهو احتمال تلویف المسجد مفقود (هدایه
 مؤلف باب الجنائز ص ۱۸۱) دی صورت لره د دیر العلوم دیوسد مطبوعه دار العلوم کراچی به
 صلاحو کسی هم سی له کراهه جائز بللی دی د کرم او مهربانی له مخی د سورسی ساد سوی
 عادت به ربه کسی موله خواب حقه خبر کری سنوا توجروا

الحواب باسم ملهم الصواب د هداسی دا حاشیه له غده خفه را اخیستل شوی ده نورو بولر
 یې. کرم مو دا خبره غلطه کبلی ده او په دی صورت کبسی نی د جواز با لاتفاق په قول باندي برید
 کړی دی

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله (قوله ولا في مسجد جماعة) الحديث ابى داود مرفوعاً من صلى على ميت في
 المسجد فلا اجر له وفي رواية فلا شيء له اطلقه فشميل ما اذا كان الميت والقوم في المسجد او كان الميت خارج
 "مسجد والقوم في المسجد او كان الامام مع بعض القوم خارج المسجد والقوم والباقون في المسجد او الميت
 في المسجد والامام والقوم خارج المسجد وهو المكثر خلاف لما اوردته النسفي كذا في الخلاصة وهذا الاطلاق
 في الكراهة بناء على ان المسجد انما يلى المصلوة المكتوبة وتابعها من النواجل والذكرو تدريس العزم وقيل
 لا يكرهه وهو مبني على ان الكراهة لاحتمال تلويف المسجد والاول هو الاوفق لاطلاق الحديث كذا في فتح
 "القيروان في غاية البيان والعناية من ان الميت وبعض القوم اذا كانا خارج المسجد والباقون فيه لا كراهة
 اتفاقاً ممنوع (البحر الرائق ج ۲ ص ۱۸۹)

به لاندی کتابونو کسی هم همدغه فیصله لیکلی ده

فتح القدير ج ۱ ص ۲۰۰ تبیین الحقائق مع حاشیة الشیخ ج ۱ ص ۲۰۰ نور الايضاح ص ۱۲ مرقا الفلاح
 ص ۲۰۰ عالمگیری ج ۱ ص ۱۵۰ البدل المختار مع رد المحتار ج ۱ ص ۱۰۰ بنذ المجهود ج ۲ ص ۲۰۰ عمدة القاری
 ج ۲ ص ۱۱۰ الکوکب الدرری ص ۱۵۰ العرف الشری ص ۱۰۰ کتاب الخلقه علی المنهاج لاربعة ج ۲ ص ۲۰۰
 فتاویٰ کشیدیه ص ۲۰۰ امداد الفتاویٰ ج ۱ ص ۳۰۰ فتاویٰ دار العلوم دیوبند ج ۱ ص ۲۰۰ بهشتی گهر ص ۲۰۰ و
 غیره من کتب المنهاج فی الفقه و احادیث

غرض دا چه د مړي، امام او ځينو مقتديانو له جومات څخه د باندې دریدو په صورت کېنې د عنايه بې له کراهته د جواز په اتفاق سره قول په اتفاق سره صحيح نه دی ټولو په اتفاق سره دا رد کړی دی او علامه شامي رحمه الله په رد المحتار او منحه الخالق کېنې له نهر څخه د تطبيق صورت را نقل کړی دی چه په اتفاق سره د عدم کراهت قول یو اړخې د هغو خلکو په حق کېنې دی چه کوم چه له جومات څخه د باندې دي. د جنازې کوم لمونځ کوونکي چه په جومات کېنې د ننه دي د هغو د لمانځه په باره کېنې اختلاف دی او د کراهت خوا ئې راجحه ده

ذی القعدة ۱۴۰۲ هجري

لفظونه تعالی اعلم

۱ د جنازې د لمانځه سلام په ټیټ آواز سره د ویلو حکم

سوال یو مولوي صاحب وائي چه د جنازې د لمانځه سلام په ټیټ آواز سره ویل افضل دي آیا دا خبره صحيح ده؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې کېنې درې قولونه دي

- ۱- دواړه سلامونه به په ټیټ آواز سره وائي
- ۲- یو سلام به په لوړ آواز سره وائي او بل به په ټیټ آواز سره
- ۳- دواړه سلامونه به په لوړ آواز سره وائي

في نفسه لومړنی صورت افضل دی لیکن په دریم صورت باندې د عام تعامل له وجې دې ته هم فضیلت حاصل دی د لومړي صورت غوره کول په عوامو کېنې د فتنې او انتشار موجب گرځي له دې امله له دې څخه احتراز باید وشي

قال فی العلائیه ویسر الكل الا التكبير لكن فی البدائع العمل فی زماننا علی الجهر بالتسليم وفي جواهر الفتاوى یجهر بواحدة وقال ابن عابدین رحمهم الله والذی فی البدائع ولا یجهر بما یقرأ عقب کل تکبیر لانه ذکر و السنة فیہ البخافه وهل یرفع صوته بالتسليم لم یتعرض له فی ظاهر الروایة و ذکر الحسن بن زیاد رحمهم الله انه لا یرفع لانه للاعلام ولا حاجة له لان التسليم مشر وع عقب التكبير بلا فصل ولكن العمل فی زماننا علی

ذی القعدة ۱۴۰۲ هجري

لفظونه تعالی اعلم

(رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۴)

بنځو ته هدیرې یا قبرستان ته تگ منع دی

سوال د بنځو لپاره هدیرې یا قبرستان ته تلل جائز دي او که ناجائز؟ بینوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب ناجائز دي په حدیث کېنې په داسې بنځو باندې لعنت راغلی دی خصوصاً په دې زمانې کېنې په خرافاتو باندې د نظر په اچولو سره په هېڅ حالت کېنې د

اجازي گنجانش نشسته دستا للدرائع وحسماً للمادة له مخي به كلي تو گه منع كول ني ضروري دي
قال الخیر الرمل ان كان ذلك لتجديد الحزن والمكاء والدب على مخرجت به عادهن فلا تمجوز وعليه حمل
حديثه لعن الله زائرات القبور وان كان للاعتبار والترحم من غير بكاء والتبرك بزيارة قبور الصالحين فلا بأس
اذا كن عماز ويكره اذا كن شواب كحضور الجماعة في المساجد اة وهو توفيق حسن (رد المحتار ج. ١ ص ٨٣٢) و
يخصه المعنى الحادث باختلاف الزمان الذي اشارت اليه عائشة رضى الله تعالى عنها بقولها لو ان رسول
الله ﷺ رأى ما أحدث النساء بعدة لمنعهن كما منعت نساء بني اسرائيل وهذا في نساء زمانها فما ظنك بنساء
زماننا فقط والله تعالى اعلم

١٣ محرم ١٣٧٢ هـ

به قبر باندي د قرآنکريم د لوستلو حکم

سوال به قبر باندي د قرآنکريم به تلاوت کولو سره مري ته ئې ثواب بخښل جائز دي او که نه؟
بينوا توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب : هو جائز دي. البته په اجرت باندي د قرآنکريم پخپله تلاوت
کول او په بل چا باندي ئې تلاوت کول ناجائز دي

(قوله ويقرأ آيتس) لباورد من دخل المقابر فقرأ أخفف الله عنهم يومئذ وكان له بعد من فيها حسنات بحرو
في شرح اللباب ويقرأ من القرآن ما تيسر له من الفاتحة وأول البقرة الى المفلحون وأية الكرسي وأمن الرسول و
سورة آيتس وتبارك الملك وسورة التكاثر والاخلاص اثني عشر مرة واحدة عشر اوسبعاً أو ثلاثاً ثم يقول
اللهم اوصل ثواب ما قرأناه الى فلان واليههم. (رد المحتار ج. ١) فقط والله تعالى اعلم

١٣ محرم ١٣٧٢ هـ

د پاخه قبر د جوړولو حکم

سوال د علماؤ يا سيدانو قبرونه به بخو خښتو باندي جوړول جائز دي او که نه؟ په شاميه
کسې دي چه وفي الاحکام عن جامع الفتاوى وقيل لا يكره اذا كان المقيم من المشايخ والعلماء والسادات
الجواب و منه الصدق و الصواب به قبر باندي پخه خښته او د جوني لگول جائز نه دی البته په
ختمو باندي ئې لگول جائز دي

قال في شرح التنوير ولا يخصص للنبي عنه ولا يظن ولا يرفع عليه بناء وقيل لا بأس به وهو المعتار. وفي
الغامية (قوله وقيل لا بأس به الخ) المناسب ذكره عقب قوله ولا يظن لان عبارة السراجية كما نقله الرحمي

ذکر فی تهرید ابی الفضل ان تطین القبور مکروه و المختار انه لا یکره اتم و عز الیه المصنف فی المنع ایضاً و اما البناء علیہ فلم ار من اختار جوازہ (شامیہ ج ۱)
 د تعمیر پہ ارہ چہ کومہ جزئیہ لہ قیل سرہ ذکر شوی دہ ہفہ ضعیفہ دہ او د صحیح حدیث او لہ
 امام خنہ د روایت پہ خلاف دہ عن ابی حنیفہ رحمہ اللہ یکرہ ان یبنی علیہ بناء من بہم او قبة او نحو ذلک
 لما روی جابر رضی اللہ عنہ علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن تجمیص القبور و ان یکتب علیہا و ان یبنی علیہا رواہ مسلم
 (شامیہ ج ۱)

پہ خانگہی ترگہ د بدعت او خرافاتو لہ فتنو خنہ پہ دہی دکہ زمانہ کنبی د ضلالت لہ دہی دول
 اسبابو خنہ احتراز (پرهیز) دیر ضروری دی فقط واللہ تعالی اعلم ۲۸ جمادی الاولی ۱۳۷۲ ھجری

پہ قبر کنبی د خنبی، دبری یا تبری، اوسنی

او داسی نورو د لگولو حکم

سوال پہ قبر کنبی د ضرورت پہ وخت د سیمتو یا لہ سیمتو او شگو خنہ د جوہی شوی
 خنبی استعمالول جائز دی او کہ نہ؟ د سیمتو یا لہ خاورو خنہ پہ پخی شوی خنبی کنبی خنہ
 فرق شتہ او کہ د دواہو حکم یو دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملہم الصواب قال شارح التنویر رحمہ اللہ ولا بأس بالتخاذل و لو من حجر او حديد له
 عند الحاجة كرخاوة الارض وقال ابن عابدین رحمہ اللہ (قوله ولا بأس بالتخاذل تأبوت الخ) ای یرض خلک عند
 الحاجة والا کرہ کما قدمناہ انفاً قال فی الحلیة نقل غیر واحد عن الامام ابن الفضل انه جوزہ فی اراضيہم
 لرخاوتها و قال لکن ینبغی ان یفرش التراب و تطین الطبقة العليا مما یل المیت و یجعل اللبن الخفیف علی
 یمن المیت و یسارہ لیصیر بمنزلة اللحد و المراد بقوله ینبغی یسن کما افصح بہ تحر الاسلام و غیرہ بل فی
 المینابیح و السنة ان یفرش فی القبر التراب ثم لم یتعقبوا الرخصة فی التخاذل من حديد بشی ولا شک فی کراہتہ
 کما هو ظاہر الوجه اے ای لانه لا یعمل الا بالنار فیکون کالأجر المطبوخ بها کما یأتی (رد المحتار ج ۱ ص ۱۳۰) و
 فی شرح التنویر و یستوی اللبن علیہ و القصب لا الأجر المطبوخ و الخشب لو حوله اما فوقہ فلا یکرہ ابن ملک و
 جاز ذلک حوله بارض رخوة کالتأبوت و فی الشامیة (قوله لو حوله الخ) قال فی الحلیة و کرہوا الأجر و الواح
 الخشب و قال الامام التمر تأشی هذا اذا کان حول المیت فلو فوقہ لا یکرہ لانه یكون عصمة للشیع و قال مشائخ
 بخازی لا یکرہ الأجر فی بدتہا للحاجة الیہ لضعف الاراضی (قوله و جاز ذلک) ای الأجر و الخشب (رد المحتار

ج، ص ۸۸) وفي العلائقية ولا يختص للنهي عنه ولا يظن ولا يرفع عليه بناء وقيل لا بأس به وهو المختار. وفي الشامية (قوله وقيل لا بأس به الخ) المناسب ذكره عقب قوله ولا يظن لأن عبارة الشريعة كما نقله الرحمتي ذكر في تهميد أبي الفضل أن تطييب القبور مكروه والمختار أنه لا يكرهه أو عزا إليها المصنف في المباح أيضاً. وفي البناء عليه فلم أر من اختاره جوازه. وفي شرح المدينة عن مدية المفتي المختار أنه لا يكره التطييب وعن أبي حنيفة رحمه الله تعالى يكره أن يبني عليه بناء من بيت أو قبة أو نحو ذلك. لما روى جابر رضي الله تعالى عنه أنه قال: قال رسول الله ﷺ عن تخصيص القبور وإن يكتب عليها وإن يبني عليها. رواه مسلم وغيره أنه نعم في الامداد عن الكيزي واليوم اعتادوا التسليم بالليلين صيانة للقبور عن النباش ورأوا ذلك حسناً وقال ﷺ ما رآه المسلمون حسناً فهو عند الله حسناً. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴)

له بورقني عبارتونو خخه لاندني امور ثابت شول

۱ د قبر په منځ کښې د مړي په شا و خوا کښې پرته له ضرورت څخه د لرگي تختې يا دږي. ډبري يا تيرې. د سيمتو خښتې. اوسپنه او په بټيو کښې د پخو شويو خښتو لگول مکروه تحریمي دي

۲ که چيرته زمکه ډيره نرمه يا نمجنه وه او د قبر د لويدلو ويره وي نو د ضرورت په اندازه د نوموړي شيانو د لگولو اجازه شته که چيرته په لرگيو. ډبرو يا د سيمتو په خښتو باندې ضرورت پوره کيده نو په بټيو کښې دې له پخو شويو خښتو او اوسپني څخه احتراز وکړي د دې لپاره چه به هغو کښې د اور اثر دی په ډيره يا د سيمتو په خښته کښې دا فباخت نشته د داسې ضرورت په وخت کښې لرگيو. ډبرو او اوسپنې په تابوت کښې د کښودو په صورت کښې د دفن کولو گنجائش هم شته البته د اوسپنې له تابوت څخه تر خپله وسه پورې احتراز لازم دی په هر ډول نبوت کښې بهرته دا ده چه لاندې خاوره ور واچوي او د مړي په دواړو خواوو کښې خامې يا اومي خښتې ولگوي او د سرپوښ د ننه طرف ته خټه ورکړي

۳ د مړي په برسيره طرف يعني د سوريو په پټولو کښې بي له ضرورته هم د لرگي. ډبري. د سيمتو پکړه. اوسپنه او داسې نور لگول جائز دي

۴ د قبر برسيره طرف په خټو باندې د گلولو گنجائش شته ليکن احتراز ترې بهر دی

۵ د قبر برسيره باندې د سيمتو پلستر او هر ډول خښتې لگون ناجائز دی د پلستر و ساء معذرت به صراحت سره په حدشو کښې راغلي دي د خښتو لگون هم نه ت. کسی داخل دی کوم چه د رښ په غرض سره حرام دی او د امسحاکه د قبر د مسکونې په غرض سره مکروه بحریمي دي چه به گنده کسی نه حرامو سره بر سر دی الله د درېدگولو نه وری د خامو خښو د لگولو

په قبر باندي چارديوالي يا د چوتري جوړول منع دي

سوال په قبر باندي پرته له چت څخه څلور پنځه فته لوړه چارديوالي د حفاظت په غرض سره حنزه ده او که نه؟ همدارنگه چوتره جوړول او بيا په هغې باندي برسیره قبر جوړول تر څو چه د بران له سيلاب څخه وساتل شي او د زاترينو د کينيناستو لپاره صفا ځای وگرځي جائز دي او که نه؟ بسنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په قبر باندي هر ډول آبادي يا بناء د زينت نبائست په غرض سره حرامه ده او د استحکام په غرض سره مکروه تحریمي ده په گناه کينې مکروه تحریمي هم له حرامو سره برابره ده د چارديوالي اگر که د يوې خښتې وي بناء کيدل ظاهره خبره ده او چوتره بلکه له اصل خاورې څخه زياته خاوره اچول هم په بناء کينې داخل دي

قال في العلائیه ويها للتراب عليه وتكره الزيادة عليه من التراب لانه مماثلة البناء وفي الشامية (قوله وتكره الزيادة عليه) لما في صحيح مسلم عن جابر رضي الله تعالى عنه قال قال نبي رسول الله ﷺ ان يقتص القبر وان يبنى عليه زاد ابو داود ويزاد عليه حلية (قوله لانه مماثلة البناء) كذا في البدائع وظاهرة ان الكراهة تحریمیة و هو مقتضى النهی المذكور لكن نظر صاحب الحلیة في هذا التعليل وقال وروی عن محمد رحمه الله تعالى انه لا بأس بذلك ويؤيده ما روى الشافعي وغيره عن جعفر بن محمد عن ابيه رضي الله تعالى عنه ان رسول الله ﷺ رشح عن قبر ابنه ابراهيم ووضع عليه حصباء وهو مرسل صحيح فتحمل الكراهة على الزيادة الفاحشة وعدمها على القليلة المبلغه له مقدار شبر او ما فوقه قليلاً. (رد المحتار ج ١، ص ٨٢٨) وقال ابن عابدين رحمته الله في احياء الموات وان حوطها وسننها بحيث يعصم الماء يكون احياء لانه من جملة البناء. (رد المحتار ج ٥، ص ٣٠٨)

په امد الاحكام کينې چارديوالي لره په قبر باندي له بناء څخه خارج بلل غير ظاهر دی او که جبرته فرض کړی دا صحيح هم وي چه چارديوالي له بناء څخه خارج دی نو د عدم جواز وجه نه دا ده چه په دې کينې د نبائست او د مړي د عظمت له اظهار څخه پرته بل مقصود نه وي البته به ټول قبرستان باندي د چارديوالي په سرولو سره د قبرستان د حدودو تعيين او حفظ مقصود وي د دې لپاره جائزه ده یر به دې څخه به قبر باندي د چارديوالي رسم او رواج د قبه جوړولو ذریعه جوړېږي ځانچه د به مشهور عالم به قبر باندي د خښو حبله جوړوونکو نجويز د کينې غونه ي ښکاره سوونکی داسې چارديوالی ده کومه چه له څلورو خواوو څخه بند دی او بواخی د قبر سرسره طرف ښکاره وي سرسره بر دی به چارديوالی کينې د نورو خلکو د حق د لاندې کولو گناه ده

جاردیوالی احاطه اگر که هر خومره هم کوچنی. وی نو د دیوالونو لاندې رابلونکې ډمکه یې له ضروره په مشغولولو کښې د نورو حق تلفي ښکاره خبره ده.

د زاتړینو لپاره د صفائي په غرض سره د چوترې چوپړل کوم شرعي مقصد نه دی او که چیرته د سیلاب ویره وي نو د قبر په منځ کښې د خښتو لگول او د سیمتو په پلستر سره د قبر د سورنو په بندولو سره د حفاظت انتظام کیدلی شي په دې تدبیر سره قبر له کښیناستلو څخه محفوظ پاتې کیږي او د نخښې د باقي ساتلو لپاره د قبر د سر په طرف باندې کومه ډبره لگول یا لښکلی شوی لوحه او داسې نور لگول کافي دي که چیرته سیلاب د قبر خاوره یوسي نو په همدې نخښې باندې دوباره د خاورو په اچولو سره قبر صحیح کیدلی شي سره له دې که چیرته په قبر باندې په رښتیا هم د ډیرو خاورو اچولو ضرورت وي نو د چوترې په ځای د قبر په څلورو خواوو کښې په ډمکې باندې خاوره واچوی او د ضرورت په اندازه نې جگه کړئ همدارنګه د قبر د ضرورت حفاظت یواځې تر هغه وخته پورې دی تر څو پورې چه مړی خاورې شوی نه وي. تر دې وروسته د حفاظت ضرورت نې نشته د دې لپاره د قبر د زیات مضبوط والي اهتمام صحیح نه دی.

قال ابن حجر رحمه الله لا نهیاً (الأجر والخشب) لاحكام البناء والقبر موضع الملام. (البحر الرائق ج ۲)

ص ۱۴۱) لفظ وله تعالی اعلم

۲۵ رجب ۱۳۰۰ هجری

د جنازې په لمانځه کښې د مسبوق حکم

سوال که چیرته یو څوک د جنازې لمانځه ته لږ ناوخته را ورسېږي نو فوت شوي تکبیرونه به څنګه ادا کوي؟ بښو او تجروا

الجواب باسم ملهم الصواب. مقتدي باید چه کله ورسېږي نو تکبیر دې وواښي او له امام سره دې شریک شي اگر که امام څلورم تکبیر ویلی وي لیکن سلام نې نه وي اړولی نور تکبیرونه دې د امام تر فارغېدو وروسته وواښي که چیرته د شریکیدو په وخت کښې به دې یوه شي چه دا څووم تکبیر دی نو هغه دعاء دې وواښي کومه چه امام وائي او په فوت شوي تکبیرونو کښې دې بښي دعاګانې په ترتیب سره وواښي که چیرته دا ورته معلومه نه وي چه امام په کوم تکبیر کښی دی نو د لومړي تکبیر دعاء یعنی ثناء دې وواښي له دې وروسته دی په همدې ترتیب سره دعاګانې وواښي په فوت شوي تکبیرونو کښې که چیرته د دعاګانو په ویلو سره د جنازې د پورته کولو ورسره وی نو دعاګانې دې نه وواښي یواځې تکبیرونه دې وواښي او بس که چیرته جنازه پوره کړې شوه لښکې به وسه یوزې ډمکې ته لا نژدې ده نو تکبیر دې وواښي و که چیرته د پورته کوونکو اورو به ډیر دی شوی وه نو تکبیر دې نه وواښي لومړنځ نې نه صحیح کیږي.

قال فی شرح التنویر والمسبوق ببعض التکبیرات لا یکبر فی الحال بل ینتظر تکبیر الامام لیکبر معه

الافتتاح لما مَرَّان كل تكبيرة كركعة المسبوق لا يبدأ بما فاتة وقال ابو يوسف رحمته الله تعالى يكبر حين يحضر كما لا ينتظر الحاضر في حال التحريمة بل يكبر اتفاقاً للتحريمة لانه كالمبدل ثم يكبر ان ما فاتهما بعد الفراغ نسقاً بلا دعاء ان خشياً رفع الميت على الاعناق وما في المعنى يكبر الكل للعال شاذ مرف فلو جاء المسبوق بعد تكبيرة الامام الرابعة فاتته الصلوة لتعذر الدخول في تكبيرة الامام و عدد ابى يوسف رحمته الله يدخل لمقام التحريمة فاذا سلم الامام كثر ثلاثاً كما في الحاضر وعليه الفتوى ذكره الحلبي اهـ. والتفصيل في الشامية. فقط والله تعالى اعلم

٧ ذى الحجة ١٣٧٢ هـ

د پورتني سوال په اړه يو بل سوال

سوال تاسو د جنازې په لمانځه كښې د مسبوق ټول احكام د امام ابو يوسف رحمته الله په قول باندې فتوى وركړې ده حالانكه په در مختار كښې ئې د ابو يوسف صاحب قول يواځې په دې صورت كښې مفتى به ليكلى دى چه كله يو سړى له امام سره تر څلورم تكبير وروسه شريك شي په بهشتي زبور كښې هم همدا ډول دي لهذا په دې باندې نظر ثاني وكړئ بينوا نو چروا

الجواب باسم ملهم الصواب د جنازې په لمانځه كښې د مسبوق په ټول تفصيل كښې د ابو يوسف رحمته الله قول مفتى به دى چه په دې باندې لاندېني شواهد دي

١ - د در مختار د عبارت سياق با لخصوص فلو جاء بعد تكبيرة الامام الرابعة كښې له تفرعيه فاء څخه تابتيري چه تر څلورم تكبير وروسه شركت كومه مستقلة مسئله نه ده بلكه د مسبوق په وړاندېني حكم باندې بفرع دى

٢ - قال في الشامية (قوله فلو جاء الخ) هذا ثمرة الخلاف بينهما وبين ابى يوسف رحمهم الله تعالى كما في النهر. په دې كښې تصريح ده چه تر څلورم تكبير وروسه شركت مستقلة خلافيه مسئله نه ده بلكه د وړاندېني خلاف فرع او ثمره ده

٣ - وفيها (قوله لتعذر الدخول الخ) لما مَرَّان المسبوق ينتظر الامام ليكبر معه وبعد الرابعة لم يبق على الامام تكبير حتى ينتظره ليتابعه فيه. قال في الدرر والاصل في الباب عندهما ان المقتدى يدخل في تكبيرة الامام فاذا فرغ الامام من الرابعة تعذر عليه الدخول و عدد ابى يوسف يدخل اذا بقيت التحريمة كذا في البدائع اهـ.

په دې كښې هم تصريح ده چه تر څلورم تكبير وروسه د شركت حكم په محكيښې د عدې باندې متفرع ده

٤ . ولها (قوله وعليه الفتوى) اي على قول ابي يوسف في مسألة المسبوق غلّا لئلا يمشى عليه في المعلن. (رد المحتار ج ٣، ص ٨٢)

په دی کښې مسبوق عام دی کوم چه ټولو صورتونو لره شامل دی

٣٠ ذی الحجة ١٠٠٠ هـ

لفظ والله تعالى اعلم

په خپليو باندې له پاسه د دريدلو په صورت کښې د جنازې د لمانځه حکم

سوال که چيرته د خپليو تلې مردارې او دننه او برسيره طرف نې پاک وي نو چه څوک نې له پښو څخه وباسي او له پاسه پرې ودريري او د جنازې لمونځ وکړي آيا په داسې کولو سره د جنازې لمونځ صحيح کيږي او که نه؟ پينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب هو صحيح کيږي هر داسې شی چه د هغه په يوه طرف باندې د نجاست په لگيدو سره نې بل طرف په نجاست باندې ککړ نه وي د هغه په پاک طرف باندې لمونځ جائز دی البته د داسې خپليو په پښو کولو سره لمونځ صحيح نه دی ځکه چه د لمونځ کوونکي په حرکت سره نجس طرف هم حرکت کوي کوم چه د لمانځه مانع دی البته که چيرته له لاندې څخه تلې نې هم پاکې وي نو د اغوستو په صورت کښې نې هم لمونځ صحيح کيږي

قال في شرح التنوير في مفسدات الصلوة وصلوته على مصل مضر بنس البطانة وفي الشامية ثم هذا قول ابي يوسف وعن محمد بن عيسى (الى قوله) وعلى هذا لو صلى على حجر الرخى او باب او بساط غليظ او مكعب اعلا طاهر وباطنه نجس عند ابي يوسف لا يجوز نظرا الى اتحاد المصل فاستوى ظاهره وباطنه كالثوب الصفيق وعند محمد يجوز لانه صلى في موضع طاهر كثوب طاهر تحته ثوب نجس بخلاف الثوب الصفيق لان الظاهر نفاذ الرطوبة الى الوجه الاخره وظاهره ترجيح قول محمد وهو الاشبه ورشح في الخانية في مسألة الثوب قول ابي يوسف بأنه اقرب ان الاحتياط وتماه في الحلية وذكر في المنية وشرحها اذا كانت النجاسة على باطن اللبنة او الأجرة وصل على ظاهرها جاز وكذا الخشبة ان كانت غليظة يحتمل ان تنشر نصفين فيما بين الوجه الذي فيه النجاسة والوجه الآخر والا فلا وذكر في الحلية ان مسألة اللبنة والأجرة على الاختلاف المار بينهما وانه في الخانية جزم بالجواز وهو اشارة الى اختياره وهو حسن متجه وكذا مسألة الخشبة على الاختلاف وان الاشبه الجواز عليها مطلقا ثم اتدبها وجه فرجه (رد المحتار ج ١) وفي الهندية ولو خلع نعليه وقام عليهما جاز سواء كان ما على الارض منه نجسا او طاهرا اذا كان ما يلي القدم طاهرا (عالمگیری ج ١، ص ٢٢) فقط والله تعالى اعلم

جومات ته په وقف شوي زمکې باندې د قبر د جوړولو حکم

سوال یوه حجره کومه چه د جومات لپاره وقف ده د جومات متولي په هغې کښې خپل پلار دفن کړی دی آیا ده دا کار شرعاً جائز دی؟ او د داسې متولي لپاره شرعاً څه حکم دي؟

الجواب باسم ملهم الصواب دا خیانت دی او د داسې متولي عزل کول واجب دي او په حاکم او عامو مسلمانانو باندې لازم دي چه دا قبر لوخ کړي او مړی ترې وباسي یا قبر له زمکې سره برابر کړي ځکه چه د قبر په پریښودو سره د جومات د وقف د زمکې تعطل او اشغال با لغير لازمیري قال فی التنبیویر ولا یخرج منه الا ان تكون الارض مفسوبة واخلت بشفعة وفي الشرح یغیر المالك اغراجه و مساواته بالارض. وفي الحاشیه لان حقہ فی باطنہا و ظاہرہا فان شام ترك حقہ فی باطنہا وان شام استوفاه. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴۰) د شامي له عبارت و احتراز بالمفسوبة عما اذا كانت وقفاً - الخ څخه شبهه مه کوئ ځکه چه دلته له وقف څخه وقف د قبرونو لپاره دی چنانچه پخپله په شامي کښې بل ځای د دې تصریح شوی دی قال فی شرح التنبیویر حفر دفن فيه آخر میتاً فهو علی ثلاثة اوجه ان الارض للعافر فله نبشه وله تسويته وان مباحة فله قيمة حفرة وان وقفاً فکذلك وفي الشامية هذا لو وقفت للدفن فلو علی مسجد للزرع والغلة فکالمملوكة تأمل. (رد المحتار ج ۱، ص ۱۴۴، کتاب الغصب)

فقط والله تعالى اعلم

۱۳ ربیع الآخر ۱۳۷۵ هجری

د بل چا په زمکه کښې د مړي د خښولو حکم

سوال که چیرته یو څوک خپل مړی پرته د مالک له اجازې څخه د بل چا په زمکه کښې ښخ کړی نو د زمکې مالک هغوی د مړي په ایستلو باندې مجبورولی شي او که نه؟ بینوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب د مړي متولي ته دې وویل شي چه خپل مړی وباسه که چیرته نې و نه باسي نو د زمکې مالک دا اختیار لري چه قبر را لوخ کړي او مړی ترې را وباسي یا قبر له زمکې سره برابر او یو شان کړي

قال فی شرح التنبیویر یغیر المالك بین اغراجه و مساواته بالارض. وفي الشامية لان حقہ فی باطنہا و ظاہرہا فان شام ترك حقہ فی باطنہا وان شام استوفاه. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴۰)

فقط والله تعالى اعلم

۱۳ ربیع الآخر ۱۳۷۵ هجری

په قبر باندې د سلام اچولو څه فائده؟

سوال د انصار تر فوت کیدلو وروسته روح جنت یا دوزخ ته داخلیري نو په قبرستان کښې د سلام حولو ځواب د چاله خوا څخه ورکول کیږي؟ بینوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب . د مړي د روح تعلق له فبر سره پاتې کېږي د دې لپاره السلام عليكم ويل کېږي د تفصيل لپاره کتاب الروح لابن قيم الجوزي او شرح الصدور للسبوطي رحمهما الله تعالى مطالعه کړئ پرته له دې څخه د مړي له خوا څخه د خواب ورکول د صحاحو له کتابونو څخه ثابت نه دي اگر که له صحاح پرته د نورو کتابونو په روایتونو کې شته چه په سندونو کې نې کلام دی . د صحاح په روایتونو کې یواځې د السلام عليكم د ویلو حکم دی چه د دې وجه دا ده چه مړی اگر که نه اوري او نه خواب ورکولی شي لیکن په قبر باندې دا الفاظ محض د زیارت کوونکي لپاره د عبرت د کیدو له وجې روا دي چنانچه د (التم لناسلف ولعن لکم خلفونی بعض الروایات قد یتیم اولاد کم و ام ازواجکم و مملک اموالکم و قول النبی ﷺ کنت نهیتکم عن زیارة القبور الا فروروا فانها تذکرة الاخرة) دا جملې د دې مشعر دي چه د اعتبار مقصد ئې د زیارت کوونکي لپاره دی

لفظ والله تعالى اعلم ۷ صفر ۱۳۷۵ هجری

بې له روحه جسم ته عذاب څرنگه ورکول کېږي؟

سوال په قبر کېنې د انسان یواځې فضله باقی پاتې کېږي نو د قبر عذاب په څه شي باندې وي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د ځینو علماؤ خیال دی چه د فبر عذاب یواځې روح ته وي او د روح تعلق له قبر سره پاتې وي لیکن صحیح دا ده چه عذاب په روح او جسد دواړو باندې وي ځکه چه د مړي په قبر کېنې بیرته ژوندی کیدل له قرآن څخه ثابت دي قال الله تعالى حکایة عن قولهم مَرَّتَنَا أَمْتُنَا أَلْتَمْتُنَا وَأَحْيَيْتَنَا أَلْتَحْيَيْنَا فان الله تعالى ذکر الموت مَرَّتَيْنِ وَهَذَا لَا تَحْقِقَانِ الا ان یكونا فی القبر حیة او موت حتی تكون احدى الموتین ما یتحصل عقیب الحیة فی الدنیا والاخری ما یتحصل عقیب الحیة الی فی القبر (عمدة القاری ج ۳ ص ۱۶۱) په روایت کېنې د نکیرین په باره کېنې د (یقعده) لفظ او له داسې نور روایتونه هم د روح په را گرځیدو باندې دال دي

پاتې شوه دا پوښتنه چه په جسم باندې د عذاب واقع کیدل مونږ ته نه معلومېږي یا د جسم اجزای سره بېلې شي او بیا خاورې شي البته د دې د حل لپاره صوفیه کرامو دا قول کړی دی چه د روح را گرځیدنه په مادي جسم کېنې نه وی بلکه په مثالي جسم کېنې وي لیکن صحیح دا ده چه په همدې جسم مادي کېنې روح بیرته اعاده کوی لیکن دا مونږ معلومولی نه شو لکه څرنگه چه په خوب کېنې چا ته تکلیف وي بلکه په بداری کېنې چه چا نه د تخیل او تفکر له وجې چا ته غم ب حوشعالي وي مونږ ته د هغه علم نه وي

جسمه اگر که خاورې شي نو بيا هم له احاديثو څخه نايه ده چه د ملا د سير هډوکی نه خاورې کيږي نو د دی احدء کيدلی شي بالفرض چه ټول جسم خاورې شي بيا هم د جسم صورت او هيئت بدل سي د هغه اصل ماده خوبقي ده پس تر خاورې کيدو وروسته هم په دغو اجزاوو کښې په داسې طريقې سره د روح اعاده چه مونږ يې نه شو معلومولی د خدای له قدرت څخه د باندې نه ده

قال السيوطي رحمه الله في شرح الصدور عذاب القبر هو عذاب البرزخ (الي قوله) وعمله الروح والبدن باتفاق اهل السنة وفي فيض الماری قيل العذاب على الروح فقط وقيل على الروح والجسد معاً ومال الى الاول الحافظ ابن قيم رحمه الله والا قرب عددي هو الثاني وذهب الصوفية الى انه على الجسد الميثالي الخ (فيض الماری ج ۳ ص ۱۹۲) وايضاً فيه بعد محمد بن عبد الله ثم لاحاجة الى اثبات عذاب القبر الى ما قاله الصوفية ان العذاب على البدن الميثالي دون المادي وحيث لا بعد ان لم نشاهد احداً يعذب في قبره الخ (فيض الماری ج ۳ ص ۱۹۶) وفي عمدة القاری ان المصلوب لا بعد في الاحياء والمسألة منه مع عدم المشاهدة كما في صاحب السكر فانه حق مع ان لا نشاهد حياته كما في رؤية النبي صلى الله عليه وسلم جبريل عليه الصلوة والسلام وهو بين اظهر اصحابه مع ستره عنهم ولا بعد في رد الحياة الى بعض اجزاء البدن فيختص بالاحياء والمسألة والعذاب وان لم يكن فلك مشاهد العالم (عمدة القاری ج ۳ ص ۱۹۲) وكذا حقق جبل الحديث الحافظ ابن الجبر رحمه الله تعالى ايضاً في الفتح لمراجعته (فتح

الماری ج ۳ ص ۱۹۲) فقط والله تعالى اعلم

۷ صفر ۱۳۷۵ هجري

د حشر په ميدان کښې له ښځې او اولاد سره ملاقات

سوال په حشر کښې له ښځې او اولاد سره ملاقات کيږي او که نه؟ او که چيرته کيږي نو تر څومره وخت پورې به باقي پاتې وي؟ بښوا نو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال الله تعالى: اَدْتَرَأُ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا الخ وقال النبي صلى الله عليه وسلم المرأة مع من احب له دي دو آتونو او احد بشر څخه ثابتيږي چه پخپل منځ کښې به ملاقات وي بلکه خبرې اترې به نې سر منځه کيږي وروسته که چيرته دواړه خواوې د جنت اهل وي نو ملاقات به نې د لاسه وړي و که نه وي نو نه به وي فقط والله تعالى اعلم ۷ صفر ۱۳۷۵ هجري

د تلاوت په ايصال ثواب سره مړي ته په عذاب کښې تخفيف راځي

سوال چه در کړه تلاوت سې او ثواب نې مړي ته ور وېځل شي نو به عذاب کښې نې کمی راځي او که نه؟ بښوا نو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د در کړه تلاوت او ثواب نې مړي ته د ثواب په ور وېځلو سره به

عذاب کنبی کمی راخی.

قال الخطابي فيه دليل على استحباب تلاوة الكتاب العزيز على القبور لانه اذا كان يرغى عن الميع
التطهيف بتسبيح الشجر فتلاوة القرآن العظيم اعظم رجاء وبركة. (عمدة القارى ج ۱، ص ۸۴۵) وايضاً عن
الس ^{عليه السلام} يرفعه من دخل المقابر فقرأ آيت غفف الله عنهم يومئذ ومن زار قبر والديه او احدهما فقرأ عدة او
عندها آيت غفر له. (عمدة القارى ج ۱، ص ۸۴۵) فقط والله تعالى اعلم ۲۷ صفر ۱۳۷۵ هجرى

مري ته د صدقاتو ثوابونه رسيږي

سوال مري ته چه د خيراتونو او صدقاتو ثوابونه ور وبخښل شي نو هغوى ته رسيږي او كه نه؟
پينو توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب. هو رسيږي كما في شرح الصدور بتفريخ الطبراني عن ابي عمرو قال قال
رسول الله ﷺ اذا تصدق احدكم صدقة تطوعاً فليجعلها عن ابويه فيكون لهما اجرها ولا ينقص من اجرة
شيئاً وان شئت الاطلاع على مزيد الروايات الواردة في هذا الباب فعليك بعمدة القارى ج ۱، ص ۸۴۵ و ص ۸۴۶.
فقط والله تعالى اعلم ۸ صفر ۱۳۷۵ هجرى

په خود كشي كوونكي (خان وژونكي) باندي د جنازي د لمانځه حكم

سوال آيا خود كشي كوونكى به مسلمان گڼل كيږي او كه كافر؟ د هغه د جنازي لمونځ جائز
دى او كه نه؟ پينو توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب. اگر كه خود كشي ډيره لويه گناه ده ليكن چه خوك نې وكړي نو
كافر نه دى د دې لپاره په داسې چا باندي د جنازي ادا كول فرض دي قال في شرح التنوير من قتل
نفسه ولو عمداً يغسل عليه به يفتي وان كان اعظم وزراً من قاتل غيره. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۵)
فقط والله تعالى اعلم ۳ ذى قعدة ۱۳۸۳ هجرى

خان وژونكي ته د ايصال ثواب حكم

سوال خان وژونكي ته ايصال ثواب، دعاء او مغفرت جائز دى او كه نه؟ پينو توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب خان وژونكى فاسق دى، كافر نه دى له دې امله دعاء، مغفرت او
ايصال ثواب ورته جائز دى فقط والله تعالى اعلم ۳ ذى قعدة ۱۳۸۳ هجرى

له کفن ورکولو وروسته د نجاست وتل مضر يا تاواني نه دی

سوال : څه فرمائي د دين بزرگان په دې مسئله کښې که چيرته مري ته تر غسل او کفن وروسته کوم نجاست ترې ووځي نو آيا دوباره به غسل ورکول کيږي او که نه؟ او که همدغه غسل نې کافي دی يواځې دې نجاست ترې پريمينخل شي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د غسل بيرته را گرځول نشته. البته تر کفن ورکولو مخکښې چه نجاست ووځي نو د هغه مينخل ضروري دي او تر کفن ورکولو وروسته چه ووځي نو د هغه مينخل ضروري نه دي که د مري په بدن باندې وي او که په کفن باندې پرته له مينخلو نې د جنازې لمونځ صحيح دی دا حکم له مري څخه د وتونکي نجاست دی که چيرته له بهره نجاست پرې ولگيږي نو د هغه پريمينخل ضروري دي او پرته له مينخلو لمونځ نه صحيح کيږي

قال في الشامية وفي طعن الخزانة اذا تنجس الكفن بنجاسة الميت لا يضر دفعاً للحرج بخلاف الكفن المتنجس ابتداءً وكذا لو تنجس بدنه مما خرج منه ان قبل ان يكفن غسل وبعداً لا كما قدمنا في الغسل فيفيد ما في القمية بغیر النجاسة الخارجة من الميت (رد المحتار ج ۱ ص ۸۱۲)

لفظ والله تعالى اعلم ۶ ربيع الآخر ۱۳۸۶ هجري

په رمضان شريف کښې د مړ کيدو په صورت کښې د قبر له عذاب څخه د امن مسئله

سوال : که چيرته د رمضان شريف په مياشت کښې يو گنهگار مسلمان مړ شي نو د قبر عذاب تر قيامته پورې له ده څخه معاف دی او يواځې د رمضان تر مياشتې پورې؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : له کافر څخه يواځې تر رمضان شريف پورې د قبر عذاب پورته وي او له گنهگار مسلمان څخه د قيامت تر ورځې پورې پورته وي پرته له رمضان څخه په بل وخت کښې د مړه کيدونکو هم همدا حکم دی چه په کافر باندې د جمعې په ورځ او رمضان شريف کښې عذاب نه وي او په گنهگار مؤمن باندې چه کله جمعه يا رمضان شريف راځي نو له هغه څخه تر قيامته پورې عذاب پورته کيږي

قال ابن عابدین رحمه الله في آخر باب الجمعة قال اهل السنة والجماعة عذاب القبر حق وسؤال معكرو نكبرو ضغطة القبر حق لكن ان كان كافراً فعذابه يدوم الى يوم القيامة ويرفع عنه يوم الجمعة وشهر رمضان فيعذب اللعن متصل بالروح والروح متصل بالجسم فيتألم الروح مع الجسد وان كان خارجاً عنه والمؤمن المطيع لا يعذب بل له ضغطة مجرد هول ذلك وخوفه والعاصي يعذب ويضغط لكن ينقطع عنه العذاب يوم الجمعة وليعلمها

نر لا يهود وان مات يومها اوليلها يكون العذاب ساعة واحدة وضطة القبر ثم ينقطع كذا في المعتقد
للشيخ ابي المعين النسفي الحنفى من حاشية الحموى ملغصاً (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴)، فقط والله تعالى اعلم
۱۹ ذوال ۱۳۸۶ هجرى

په جمعه كښې د مړ كيدو په صورت كښې تر قيامته پورې د قبر عذاب معاف

سوال د جمعې په ورځ يا شپه په مړه كيدونكو باندې يواځې په همدې ورځې باندې عذاب نه وي او كه تر قيامته پورې معاف وي؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب : مؤمن ته تر قيامته پورې معافي كيږي البته له كافر څخه يواځې په جمعه او رمضان شريف كښې د قبر عذاب پورته كيږي.

فقط والله تعالى اعلم ۱۹ ذوال ۱۳۸۶ هجرى

په جمعه او رمضان شريف كښې كافر ته هم د قبر عذاب نه ورکول كيږي

سوال مشهوره ده چه په رمضان المبارک او جمعه مبارکه كښې له كافر څخه هم د نكيرينو سوالونه او د قبر عذاب سپكيږي آيا دا صحيح ده او كه نه؟ بينوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب : په جمعه او رمضان كښې له كافر څخه هم د قبر عذاب پورته كيږي تر جمعي او رمضان شريف وروسته بيا شروع كيږي كذا في الشافية في اعراب الجمعة.

فقط والله تعالى اعلم ۸ رمضان ۱۳۸۷ هجرى

په رمضان شريف كښې د مړگ د فضيلت حواله

سوال په شامي باب الجنائز كښې د (من لا يسل في قبورهم) تفصيل دى. په دې كښې په رمضان شريف كښې د مړگ ذكر نشته. له دې امله د دې حواله وليكئ.
الجواب باسم ملهم الصواب : د شاميه د باب الجمعة په آخر كښې په رمضان شريف كښې له مؤمن څخه تر قيامته پورې او له كافر څخه د رمضان شريف تر آخره پورې د عذاب پورته كيدل راغلي دي كوم چه په رمضان شريف كښې مړگ ته هم شامل دى.

فقط والله تعالى اعلم ۸ رمضان ۱۳۸۷ هجرى

د جمعې په ورځ په مړگ سره د قبر د عذاب په نشت والي باندې د يوه اشكال جواب

سوال كوم مسلمان چه د جمعې په ورځ مړ شي هغه د قبر عذاب معاف دى او په حديث شريف

کښې دي چه قبر د آخرت لومړی منزل دی څوک چه په دې کښې نجات پیدا کړي نو د هغه لپاره راتلونکي منزلونه آسانه کیږي پوښتنه دا ده چه په جُمعې کښې خو سود خور، شرابي، بدکاره سړی هم مړه کیږي آیا د هغوی هم مغفرت کیږي او که څنگه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د دې لاندیني ځوابونه کیدلی شي

۱- د نورو نصوصو له مخې په دې حدیث کښې له کبثرو (غټو گناهونو) څخه د اجتناب قید دی

۲- ځینې گنهکاران بې له حسابو هم جنت ته ځي د هغوی لپاره دا سعادت (نیکبختي) مقدر

دی د جُمعې په ورځ یواځې د همدغو گنهکارانو مرگ واقع کیږي

۳- د جُمعې په ورځ په مرگ سره یواځې د قبر عذاب معاف دی نه د آخرت عذاب او د حدیث

مطلب دا دی چه پرته له جُمعې څخه د عمل په برکت سره د قبر له عذاب څخه بچ شي نو راتلونکي

منزلونه به زیات آسانه وي **لفظونه تعالیٰ اعلم** ۷ جمادی الاولیٰ ۱۳۸۹ هجری

د جُمعې په شپه کښې د دفن کولو فضیلت

سوال که چیرته یو څوک د پنجشنبې (جمعات) په ورځ کښې وفات شي لیکن د جُمعې په شپه

بنځ کړی شي نو آیا د قبر عذاب ترې معاف دی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دا وعده د جُمعې په ورځ او د جُمعې په شپه په مرگ باندې دی، په

دفن باندې نه دی البته د قبر عذاب چونکه تر دفن کولو وروسته شروع کیږي او په مسلمان مړي

باندې د جُمعې له شپې څخه تر قیامته پورې عذاب پورته کیږي د دې لپاره دا سې سړی به د قبر

له عذاب څخه محفوظ پاتې کیږي

قال ابن الازهر رحمه الله السؤال فيما يستقر فيه الميعاد حتى لو اكله سبع فالسؤال في بطنه فان جعل في تابوت

ايما لعقله الى مكان اخر لا يسأل ما لم يدفن. (بازایه علی هامش العالمگیری ج ۳ ص ۸۰)

۲۸ شعبان ۱۳۸۹ هجری

لفظونه تعالیٰ اعلم

په قبر باندې د لوحې د لگولو حکم

سوال په قبر باندې د لوحې لگول او په هغې باندې د مړي نوم او د وفات تاریخ لیکل تر څو

چه د مړي قبر په نخښه شي او له وارثانو څخه ورک نه شي جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د علامې (نځښې) په توگه د مړي نوم او د وفات تاریخ لیکل جائز

دي په حدیث شریف کښې په قبر باندې له لیکلو څخه ممانعت راغلې دی او د علامې لپاره په د

تیرې یا ډېرې کیښودل ثابت دي د دې لپاره فقها، کرامو رحمهم الله د نهې حدیث په غیر ضرورت

باندې محمول کړی دی او د علامې د ضرورت له مخې نهې د لیکلو اجازه پرې ورکړې ده. سره له

دې احتياط په دې کښې دې چه لوحه د قبر با لکل د قبر په سر و نه لگوي بلکه لږ غوندي لري نه ترې ولگوي ترڅو چه د حديث له ظاهر سره مخالفت را نه شي په لوحې باندې د قرآن کریم آيت شعر او د مري مدح او صفت ليکل په هر صورت ناجائز دي. **وتفصيل الكلام في الشامية.**

لفظ والله تعالى اعلم

٢٥ ذى الحجة ١٣٨٦ هجري

د جنازي د غائبانه لمانځه حکم

سوال د جنازي غائبانه لمونځ جائز دی او که نه؟ زید وائي چه جائز دی نبي کریم ﷺ د نجاشي بادشاه د جنازي غائبانه لمونځ ادا کړی وو آیا د زید دا خبره صحيح ده او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب عن عمران بن حصين رضي الله تعالى عنه ان النبي ﷺ قال ان احاكم النجاشي توفى فقوموا صلوا عليه فقام رسول الله ﷺ و صفاو خلفه فكبوا ريعاً وهم لا يظنون الا ان جنازة به بن يديه رواه ابن حبان في صحيحه كذا في نصب الراية وفي فتح الباري بعد نقله ما نضه اخرجه من طريق الاوزاعي عن يحيى بن ابي كثير عن ابي قلابه عن ابي الهلب عنه ولا يي عوانه (في صحيحه) من طريق ابان وغيره عن يحيى فليصلياً خلفه ونحن لا نرى الا ان الجنازة قد امكنها.

قال العلامة العثماني ويعارضه ما أخرجه الطبراني واصله في ابن ماجة من حديث مجمع بين جارية في قصة الصلوة على النجاشي قال لصفقنا خلفه صفين وما نرى شيئاً ذكره في فتح الباري ج ٢، ص ١٥٢ والتوفيق كما افادته الشيخ بأنها كشفت لبعض دون بعض (الى ان قال) فقد اخرج الطبراني وابن الفريسي في فضائل القرآن وسمويه في فوائد ابن مندرة والبيهقي في الدائل كلهم من طريق محبوب بن علال عن عطاء بن ابي ميمونة عن ابن ماله قال قال نزل جبرئيل على النبي ﷺ فقال يا محمد مات معاوية بن معاوية البزلي التحب ان تصلي عليه قال نعم فضب بمناحية فلم يبق اكية ولا شجرة الا تضعضعت فرفعت سريرة حتى نظر اليه فصل عليه و خلفه صفان من الملائكة كل صف سبعون الف ملك فقال يا جبرئيل بم نال معاوية هذه المنزلة قال يحب قل مولاه احد وقرائته اياها جائياً وذاهاً وقائماً وقاعداً وعلى كل حال، ومحبوب قال ابو هاتم ليس بالمشهور و ذكره ابن حبان في الفقات وفي رواية قال جبرئيل فهل لك ان تصلي عليه فاقبض لك الارض قال نعم فصلى عليه وفي رواية فضع جبرئيل جناحه الايمن على الجبال فتواضعت حتى نظرنا الى المدينة، ذكر الروايات كلها المحافط في الاصابة ثم قال قد يمتنع به من يميز الصلوة على الغائب ويدفعه ما ورد انه رفعت المحجب حتى شهد جنازه اهـ (ج ٢، ص ١١٦) قلت ولو كانت الصلوة على الميت الغائب مشروعة لم يكن لسؤال جبرئيل التحب ان

تصلی علیه و صر به بمجاهدیه بعد قوله نعم معنی لامکان الصلوة علیه بغیر ذلك ایضاً و کذا لم یکن لقوله فهل
لك ان تصلی علیه فاقبض لك الارض یعنی لعدم الاحتیاج الى ذلك للصلوة علیه فالحدید ان ثبت کما رعه
الحافظ فهو حجة لنا لا علیها فالهم (اعلام السنان ج ۸ ص ۱۴۳)

له دغو حدیثونو څخه ثابته شوه چه حضرت نجاشي او معاویه بن معاویه مزني رضی الله عنهما
باندې نبي کریم ﷺ په دې ډول سره د جنازي لمونځ ادا کړی وو چه له لرې څخه د معجزې په توگه د
هغوی جنازې د نبي کریم ﷺ مخې ته وړاندې شوې وې. له دې امله له دغو دواړو واقعو څخه د
جنازې د غائبانه لمانځه په صحت باندې استدلال باطل دی

بالفرض که چیرته دا معجزه په حدیثو سره ثابته نه وای نو بیا هم دا واقعات د نبي کریم ﷺ په
خصوصیت باندې محمول کول ضروري دي د دې لپاره چه (وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ) په
مطابق دی د هر صحابي د جنازې په لمانځه باندې ډیر حریص وو تر دې پورې که چیرته یو څوک
به د نبي کریم ﷺ له جنازې پرته ښځ کړی شو نو دی مبارک به پرې خبر شو او د هغه قبر ته به
وراغی او جنازې لمونځ به ئې پرې کاوه سره له دې له ده څخه لرې د مقربو صحابه و رضی الله
عنهم او قراء رضی الله عنهم غوندې په مخصوصو حضراتو باندې ده مبارک د جنازې لمونځ نه دی
کړی دا څرگند دلیل دی چه د جنازې غائبانه لمونځ صحیح نه دی او د حضرت نجاشي او حضرت
معاویه بن معاویه مزني رضی الله تعالی عنهما د جنازې لمونځ ئې د معجزې په توگه د خصوصیت
پر بناء ادا کړې وه. فقط والله تعالی اعلم ۲۴ ربیع الآخر ۱۳۸۷ هجری

د لویدلي عمارت تر خاورو او خښتو د لاندې د مړ شوي سړي

د جنازې د لمانځه حکم

سوال که چیرته یو څوک د لویدلي کور یا عمارت تر خاورو او خښتو لاندې شي او مړ شي او تر
ډیر کوشش وروسته هم له هغه ځایه و نه ایستل شي نو د هغه د جنازې لمونځ به څرنگه ادا کیږي
یو ښاغلی وائي چه خاورو او خښتو ته په نژدې دریدلو سره د جنازې لمونځ کیږي آیا د دوی دا
خبره صحیح ده؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په داسې سړي باندې د جنازې د لمانځه په صحت کښې اختلاف
دی د عدم غسل له وجې قیاس د عدم صحت مقتضی دی لیکن استحساناً ئې د جواز قول راغلی
دی په دې شرط چه د مړي د نه پرسیدو غالب گومان وي د شک په حالت کښې په اتفاق سره د
جنازې لمونځ پرې صحیح نه دی

قال فی الدردوان دفن و اهيل عليه التراب بغیر صلوة او بها بلا غسل او من لا ولايه له صلى على قبره

استحساناً ما لم يغلب على الظن تفشغه من غير تقدير هو الاصح وظاهرة انه لو شك في تفشغه صلى عليه لكن في
الدهر عن محمد بن محمد بن النضر لا كأنه تقدماً للمانع، وفي الشامية (قوله اوجهاً بلا غسل) هذا رواية ابن سماعة والصحيح
انه لا يصل على قبره في هذه الحالة لانها بلا غسل غير مشروعة كذا في غاية البيان، لكن في السراج وغيره قليل لا
يصل على قبره وقال الكرخي يصل، وهو الاستحسان لان الاول لم يعتد بها ترك الشرط مع الامكان والان زال
الامكان فسقطت فرضية الغسل وهذا يقتضي ترجيح الاطلاق وهو الاول في نهر.

قنبيه . ينبغي ان يكون في حكم من دفن بلا صلوة من تردى في نحويز او وقع عليه بتيان ولم يمكن اخراجه
بخلاف ما لو غرق في بحر لعدم تحقق وجوده امام المصل، تأمل (قوله كأنه تقدماً للمانع) الخبر محذوف اي كأنه
قال ذلك تقدماً اي انه دار الامر بين التفسخ المقتضي عدم الصلوة وبين عدمه الموجب لها، فاعتبرنا المانع و
هو التفسخ ط اقول وفي الحلية نص الاصاب على انه لا يصل عليه مع الشك في ذلك ذكراً في البقيد واليزيد و
جوامع الفقه وعامة الكتب وعلله في المحيط بوقوع الشك في الجواز اتموها فيها. (رد المحتار ج ١، ص ٨٢٤) فقط
ولله تعالى اعلم.

٢٣ ذوال ١٣٨٨ هـ مجرى

په نا بالغ خنځی (نوبختی) باندي د جنازي د لمانځه دُعاء

سوال يو کوچنی پیدا شو او دا پيژندگلوي نې و نه شوه چه هلك دی او که نجلی. که چيرته
په همدې حالت کښې مړ شي نو د جنازې په لمانځه کښې به نې د هلك دُعاء ويل کيږي او که د
نجلی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب اختيار لري. که د هلك دُعاء وائي او که د نجلی دواړه صحيح
دي التذکیر بتأويل الميت والتأنيب بتأويل النفس فقط والله تعالى اعلم. ١٠ محرم ١٣٨٧ هـ مجرى

د مسلمانانو او کافرانو په گډو مړو باندي د جنازي د لمانځه حکم

سوال که چيرته دوه کسان چه يو نې مسلمان وي او بل کافروي په يو ځای و سوځي او مړه شي
او پيژندل نې مشکل شي چه مسلمان کوم دی او کافر کوم دی نو د مسلمان د جنازې د لمانځه په
اړه څه حکم دی؟

الجواب باسم ملهم الصواب دواړه مړي دې مخې ته کښيږدي او د جنازې لمونځ دې پرې ادا
کړي او نيت دې داسې وکړي چه په دې دواړو کښې کوم يو مسلمان وي د جنازې لمونځ په هغه
باندي کوو کذا في الشامية. فقط والله تعالى اعلم. ١٠ محرم ١٣٨٧ هـ مجرى

چه قبر کښيني نو بيا ئې کيندل او جوړول جائز نه دي

سوال که چيرته يو زور قبر کښيني او د خاورو تر اچولو مخکښې چه په کومو خښتو يا ډبرو باندې قبر پټ شوی وي هغه کښته کښيني نو آيا د دغو خښتو په را ايستلو سره قبر دوباره جوړولی شي؟ او آيا په دې صورت کښې مړی را ايستلی او په بل قبر کښې ئې ښخولی شي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قبر په سر دې خاورې واچوي او جوړ دې کړي د قبر لوڅول او د ننې له خوا څخه ډبره او داسې نور صحيح کول يا مړی را ايستل او په بل قبر کښې ئې ښخول جائز نه دي.

قال في العلائیه ولا يخرج منه بعد اهالة التراب الا الحى آدمى، وفي الشامیة احتراز عن حق الله تعالى كما اذا دفن بلا غسل او صلوة او وضع على غیر ميمنه او الی غیر القبلة فانه لا ینبش علیه بعد اهالة التراب كما مر. (رد)

المحتار ج ۱، ص ۸۴، ۴ ربيع الآخر ۱۳۸۷ هجري

فقط والله تعالى اعلم

د دفن په وخت کښې د قبر د لويدلو حکم

سوال مړی په قبر کښې کښودل شو او د پاسه ئې ډبرې پرې ولگولې خاوره ئې پرې اچوله چه قبر د لاندې له خوا څخه کښيناست اوس ددغو خاورو بيرته ايستل او بيا ئې جوړول يا مړی بل قبر ته وړل جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : که چيرته ډبرې په خاورو کښې پټې شوې وي نو بيرته ئې را ايستل جائز نه دي بلکه همداسې دې خاورې پرې واچوي البته که چيرته د ډبرو په خاورو کښې تر پټيدو يا لاندې کيدو مخکښې د ډبرې را ايستل او صحيح کول جائز دي او که چيرته په همدې صورت کښې دا قبر د بيا جوړولو قابل پاتې نه شي نو د ضرورت له مخې د بل قبر جوړول جائز دي.

لان كون الحجر منفصلاً عن جسد الميت سلةً والعش حراماً فلا يتركب لاجلها قال في العلائیه ولا ینبش ليوجه اليها، وفي الشامیة ای لو سفن مستدير أليها واهالوا التراب لا ینبش لان التوجه الى القبلة سنة والعش حراماً بخلاف ما اذا كان بعد اقامة اللين قبل اهالة التراب فانه يزال ويوجه الى القبلة عن ميمنه، حلية

عن التعفة (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴)، ۴ ربيع الثاني ۱۳۸۷ هجري

فقط والله تعالى اعلم

د مړي خپلوانو ته د خوراک او ډوډۍ د ورکولو حکم

سوال د مړي وارثنو يا خپلوانو ته تر دريو ورځو پورې د خور کونو وروړل مستحب دي که چيرته يوه يا دوه ورځې ئې څوک وروړي او درې ورځې پوره نه کړي نو آيا څه پروا لري او که نه؟

پښوا تو جو را

الجواب باسم ملهم الصواب د مړي د گاونډيانو او نورو خپلوانو لپاره د مړي د کور خلکو ته يواځې يوه ورځ د خوراک وروړل کوم چه د هغوی يوه شپه او يوه ورځ بس چي مستحب دي
قال ابن عابدین رحمته الله قال في الفتح ويستحب لجزان اهل الميت والاقرباء الا باعد مهممة طعام لهم يشبعهم يومهم وليعلم لقوله عليه السلام اصنعوا الال جعفر طعاماً فقد جاءهم ما يشغلهم حسنة الترمذي و
صفحة الحاكم ولانه بڑو معروف ويلح عليهم في الاكل لان الحزن يمنعهم من ذلك فيضعفون اهـ (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴) فقط والله تعالى اعلم
۱۶ ذى الحجة ۱۳۸۷ هـ مجرى

د پورتني سوال په شان يو بل سوال

سوال زمونږ په ملک کښې يو رواج له ډيرې اوږدې زمانې څخه را روان دی هغه دا چه کله يو څوک مړ شي نو تر څو ورځو پورې کله کله د مړي خپلوان لکه خسر گني او داسې نور تر څلورو پنځو مياشتو پورې د مړي د کور خلکو ته ډوډۍ گانې يا ميلمستياوې کوي آيا د داسې ميلمستياوو ثبوت د حديثو او د فقهې په کتابونو کښې شته او که نه؟ د فقهې د کتابونو له مخې د دې کراهت معلوم يږي په قاضي خان کښې دي چه ولا باس بان يکون حمل الطعام اتي اهل المصيبة و هو في اليوم الاول غير مكروه لشغلهم بجهاز الميت وفي اليوم الثاني مكروه اذا اجتمعت العياحة لانه اعانة لهم على الاثم والعدوان. (قاضي خان کتاب الحظر والاباحة ج ۳، ص ۳۰۵) او په عزيز الفتاوى ص ۲۲۲ باندې نې ليکلي دي چه نور خپلوان دې د مړي د کور خلکو ته د يوه وخت يا دوه وختونو خوراکونه وليږي او په عالمگيري کښې دي چه حمل الطعام اتي صاحب المصيبة والاکل معهم في اليوم الاول جائز لشغلهم بالجهاز وبعده يکړه کذا في التاتارخانية. (عالمگيري ج ۵، ص ۳۳۳ کتاب الکراهية) په ترمذي کښې هم چه کوم حديث را نقل شوی دی په دې کښې هم يوه ورځ د مصيبت وهلي خلکو لپاره د خوراک د تيارولو جواز څرگنديږي په فتح القدير کښې هم تقريباً په همدې ډول الفاظ راغلي دي ويستعت لجزان اهل الميت والاقرباء الا باعد مهممة طعام لهم يشبعهم يومهم وليعلم. (فتح القدير ج ۱، ص ۲۴۴) د دغو خلکو د دې ډول خوراکونو د تيارولو مقصد يواځې د مړي د خلکو ډاډگرته ده په دې خوراک کښې شرعي ممنوعات نه وي پښوا تو جو را

الجواب باسم ملهم الصواب له يوې ورځې څخه زيات د خوراکونو ليرل مکروه دي په دې رواج کښې به غير معمولي حرج او تکليف کښې له غلو پرته دا فباحث بدي هم شته چه عوام دا رواج يو شرعي حکم گڼلی وی او ب نې گني کوم چه په شريعت باندې زياتوالی او بدعت دی

مړ پيدا شوی بچی هم شفاعت کوي

سوال کوم کوچنی چه د مور له نسه مړ پيدا شي آيا د قيامت په ورځ د خپل مور او پلار شفاعت کوي او که نه؟ او که سفارش يا شفاعت يواځې د هغه کوچني په حق کېنې ځانگړی شوی دی چه ژوندی پيدا شي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مړ پيدا شوی بچی هم د مور او پلار سفارش کوي قال رسول الله ﷺ ان السقط ليراعى به اذا دخل ابويه العار فيقال ايها السقط المرا غمرته ادخل ابويك الجنة فيجرهما بسررة حتى يدخلاهما الجنة وفي حديث آخر والذي نفسي بيده ان السقط ليجر امه بسررة الى الجنة اذا احتسبته. (ابن ماجه ص ۱۱۵) فقط والله تعالى اعلم

۱۲ رجب ۱۳۸۸ هجری

نابالغ کوچنی ته د ایصال ثواب حکم

سوال نابالغ ته د ثواب په ورلیږلو کېنې د نابالغ مړي درجې لوړیږي او که نه؟ په داسې حال کېنې چه نابالغ غیر مکلف وي بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب نابالغ ته د خپلو نیکیو ثواب ورکول کیږي له دې څخه ثابته شوه چه هغه ته بل څوک هم د خپلو نیکیو ثوابونه لیږلی شي همدارنگه په هغه باندې د جنازې د لمانځه دعاء هم د هغه لپاره مفیده ده له دې څخه هم د ایصال ثواب گټه ثابته شوه

قال العلائی فی دعاء جنازة الصبی وهو دعاء له ایضاً بتقديمه فی الخیر لاسیما وقد قالوا احسنات الصبی له لا ابویه بل لهما ثواب التعليم. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۹) فقط والله تعالى اعلم

۱۶ رجب ۱۳۸۸ هجری

له قبرستان څخه جلا د مړي ښخول مکروه دي

سوال د عامو مسلمانانو له هدیرې يا قبرستان څخه یو څوک جلا ښخول جائز دي او که نه؟ یو ښاغلی د نه جواز قائل دی آیا دا صحیح ده او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مسلمانانو په عام قبرستان کېنې د مړي ښخول مسنون دي د دې په خلاف په کوم خاص ځای کېنې ئې ښخول مکروه دي د عالم او بزرگ په کومې مدرسې ۲ جومات یا په کوم بل خاص ځای کېنې د ښخولو وبا عامه شوی ده حضراتو فقهاء کرامو په دې باندې په خصوصي توگه نکیر منع کړی دی په داسې مقتدا حضراتو باندې دا وصیت کول و چې دی چه هغوی تر مړه کیدو وروسته په عام قبرستان کېنې ښخ کړی شي

قال في شرح التنوير ولا يلزم ان يدفن الميت في الدار ولو كان صغيراً لا يختصص له هذه السلة بالانبياء وفي الشامية (قوله في الدار) كذا في الحلية عن منية المفتي وغيرها وهو اعم من قول الفتح ولا يدفن صغير ولا كبير في البيت الذي مات فيه فان ذلك خاص بالانبياء بل ينقل الى مقابر المسلمين امة ومقتضاة انه لا يدفن في مدفن خاص كما يفعله من يبني مدرسة ونحوها ويبني له بقربها مدفناً. تأمل (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴) فقط والله تعالى اعلم

۲۳ سوال ۱۳۸۸ هجری

د مړه پيدا شوي کوچني د غسل او جنازي حکم

سوال که چيرته کوچنی له پيدا کېدو څخه مخکېنې مړ شوی وي يا اسقاط شوی وي نو په عامه توګه هغه ته کدې کيندل کيږي او ښخول کيږي آيا دا طريقه صحيح ده او که د غسل او کفن په ورکولو سره په هديره کښې بايد ښخ شي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د اسقاط په صورت کښې که چيرته د کوچني کوم اندام جوړ شوی وي ليکن ټول جسم نې پوره نه وي جوړ شوی نو اوبو دې پرې وبهوي او په يوه ټوکر کښې دې وپاړي او چه چيرته نې هم ښخوي نو زمکه دې هواره کړي. په غسل، کفن او ښخولو کښې د مسنونې طريقې رعايتول پکښې نشته او که چيرته نې ټول جسم پوره جوړ شوی وي نو د غسل، کفن او ښخولو کښې نې په مسنونې طريقې سره اختلاف دی د مسنونې طريقې قول احوط او دا بل قول ايسر (آسانه) دی د نوم کينودل په دواړو طريقو کښې مختلف فيہ دی ليکن ايښودل نې احوط دی د جنازي لمونځ پرې نشته البته که چيرته تر پيدا کېدو وروسته مړ شي نو د جنازي لمونځ به هم پرې کوي او د سنتو په مطابق سره په قبرستان کښې دفن کيږي

فقط والله تعالى اعلم ۱۰ محرم ۱۳۸۸ هجری

د عالم مړي په سر باندې د پگړۍ تړل مکروه دي

سوال د مړي په سر باندې د پگړۍ تړل جائز دي او که نه؟ يو مولوي صاحب وائي چه متاخرينو فقهانو د هغه مړي په سر باندې چه عالم وي د پگړۍ تړل بهتر بللي دي آيا دا صحيح ده؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مړی که عالم وي او که عامی په هر صورت کښې نې په سر باندې د پگړۍ تړل مکروه او بدعت دی

لقل ابن عابدین رحمه الله عن القهستانی والاصح انه تکره العمامة بكل حال کما فی الزاهدی امة (رد المحتار ج ۱، ص ۸۰) فقط والله تعالى اعلم. ۱۰ محرم ۱۳۸۸ هجری

د جنازي په لمانځه كښې د مړي د ځای پاكوالی شرط نه دی

سوال د جنازي لپاره د ځای پاكوالی شرط دی او كه نه؟ او همدارنگه د مړي په ناپاكه ځای باندې په كيښودو سره د جنازي لمونځ جائز دی او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب راجحه داده چه د مړي د ځای پاكوالی شرط نه دی مړی چه په ناپاكه ځای كښې ايښی هم وي نو بيا هم د جنازي لمونځ پرې صحيح دی

قال في الدرر وفي القنية الطهارة من النجاسة في ثوب وبدن ومكان وستر العورة شرط في حق الميت والامام جميعاً وفي الشامية (قوله وفي القنية الخ) مثله في المفتاح والمجتبى معزياً الى التعرید اسماعيل لكن في التعارضية سئل قاضي خان عن طهارة مكان الميت هل تشترط لجواز الصلوة عليه قال ان كانت الميت على الجمارة لا شك انه يجوز والا فلا رواية لهذا ويلبى الجواز وهكذا اجاب القاضي بدر الدين ا. (رد المحتار ج. ۱)

۱۶ صفر ۱۳۸۹ ل هجري

ص ۸۱۲ فقط والله تعالى اعلم

د جنازي په لمانځه كښې د ولي تفصيل

سوال د جنازي د لمانځه په ادا كولو كښې تر ټولو زيات حقدار څوك دی؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب تر ټولو مخكښې بادشاه بيا ئې نائب بيا قاضي بيا د جامع جومات امام بيا د كلي د جومات امام په دې شرط چه امام تر ولي افضل وي د ولاتو تقديم واجب دی او د امام مندوب دی بيا ولي په ترتيب د ولايت د نكاح سره دی ليكن په دې كښې پلار له زوی څخه مخكښې دی بيا خاوند بيا گاونډي كذا في العلائقة. فقط والله تعالى اعلم.

۱۶ صفر ۱۳۸۹ ل هجري

د كلي امام چه د جنازي لمونځ ورکړي نو ولي ئې

د بيرته راگرځولو حق نه لري

سوال كه چيرته د كلي امام د ولي له اجازې پرته د جنازي لمونځ ورکړي نو آيا ولي ئې بيرته راگرځولی شي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته امام له ولي څخه افضل وي نو هغه د وړاندې توب حق لري په دې صورت كښې ولي د جنازي لمونځ بيرته نه شي راگرځولی

قال شارح التنوير رحمه الله وان صلى من له حق التقدم كقاضي او نائبه او امام الحق او من ليس له حق التقدم وتابعه الولي لا يعيد لانهم اولي بالصلوة منه. (رد المحتار ج. ۱، ص ۸۱۲) فقط والله تعالى اعلم

۱۷ صفر ۱۳۸۹ ل هجري

په گڼ شمير مړو باندې د يوځل د جنازې د لمانځه حکم

سوال په داسې حال کې چې په ډيرې جنازې په يوه وخت کېنې سره يو ځای شي نو د جنازې لمونځ به په څه ډول په دوی باندې ادا کېږي؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب بهتره دا ده چې په هر يوه باندې ځان ځانته د جنازې لمونځ وکړي. په ټولو باندې يو ځل هم د جنازې لمونځ جائز دی چې درې صورتونه لري يو صورت دا چې يو مړی د امام مخې ته کېښودل شي د هغه د پښو خوا ته د بل مړي سر او د هغه پښو ته د دريم مړي سر کېښودل شي، دويم صورت دا چې کوم مړی د امام مخې ته وي له هغه څخه د قبلې خوا ته دويم مړی او له هغه څخه د قبلې خوا ته دريم مړی او همداسې نور د ټولو سينې به د امام مخې ته وي دريم صورت دا چې د لومړي مړي د قبلې خوا ته دويم مړی داسې کېښودل شي چې د لومړي مړي د اوږو په برابر د دويم مړي سر راشي. همدارنگه د دويم مړي د اوږو په برابر د دريم مړي سر راشي او داسې نور په دريو اوو صورتونو کېنې به نارينه مړی امام ته نژدې وي بيا هلک او بيا ښځه

۱۶ صفر ۱۳۸۹ ل هجري

فقط والله تعالى اعلم

مړی د مړ کيدو له ځای څخه بل ځای ته د وړلو حکم

سوال مړی د مړ کيدو له ځايه بل ښار يا ملک ته په وړلو کېنې څه تحقيق دی؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مړی بل ښار ته وړل مکروه تحریمي دی

قال في الشامية (قوله ولا بأس بنقله قبل دفنه) قيل مطلقاً وقيل الى مادون مدة السفر وقيدة محمد بن عبد الله بن قنبر ميل او ميلين لان مقابر البلد ربما بلغت هذه المسافة فيكرة فيما زاد قال في النهج عن عقد الفرائد وهو الظاهر (رد المحتار ج ۱، ص ۸۲) وقال في المراقي وكره نقله لاكثر منه اي اكثر من الميلىن كذا في الظهيرية وقال شمس الائمة السرخسي وقول محمد بن عبد الله في الكتاب لا بأس ان ينقل الميت قدر ميل او ميلين بمان ان العقل من بلد الى بلد مكروه قاله قاضي خان وقال العلامة الطحطاوى رحمه الله مكروه اي تحريماً (طحطاوى ص ۳۴) وفي منحة الخالق وقد مر في التاجية بالكرهه وفي التجديس وذكر انه اذا مات في بلدة يكره نقله الى اخرى لانه اشتغال بما لا يفيد وفيه تأخير دفنه وكفى بذلك كراهة. (البحر الرائق ج ۲، ص ۱۹۵)

د مړي په نقلولو کېنې د ښخولو څنډ يا تاخير او د مړي د خرابيدو له ويرې برسیره نن صبا نور لاندیني مفاسد هم پيدا شوي دي

۱- په دې باندې التزام شروع شوی دی

۲- د ډيرو مصارفو او سختو مشکلاتو برداشتول

۳ - په پلرني قبرستان کښې د ښخولو التزام او په دې باندې د اصرار له کولو څخه دا عقیده ثابتې شوې ده چه په یوه ځای کښې ښخیدونکي مري یخپل منځ کښې ملاقات سره کوي حالانکه دا عقیده غلطه ده

۴ - د جنازې په نقلولو کښې عموماً د جنازې د لمانځه د تکرار یعنې دوباره ادا کولو سبب جوړیږي کوم جهنا جائز دی فقط والله تعالی اعلم ۲۳ ربیع الآخر ۱۳۸۹ ل هجري

د پورتني سوال په شان یو بل سوال

سوال په بهشتي زیور کښې مري له یوه ښار څخه بل ښار ته نقلول ناجائز لیکلی دی علامه مسهوره هم په همدې ډول ده. لیکن یو عالم فرمائي چه زما د تحقیق مطابق د مړ کیدو په ځای کښې د مري ښخول یواځې مستحب دی او بل ښار ته ئې په نقل کولو کښې هیڅ ډول کراهت نشته هیله ده چه په دې باره کښې مدلل ځواب راکړئ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال ابن حجر رحمه الله ولم يتكلم المصنف على نقل الميت من مكان إلى آخر قبل دفنه قال في الواعيات والتجنيس القتيل او الميت يستحب لهما ان يدفنا في المكان الذي قتل او مات فيه في مقابر اولئك القوم لما روى من عائشة رضي الله تعالى عنها انها زارت قبر اخيها عبد الرحمن بن ابي بكر رضي الله تعالى عنهما وكان مات بالشام وحمل من هناك فقالت لو كان الامر فيك بيدي ما نقلتك و لدفنتك حيث مثلكن مع هذا اذا نقل ميلاً أو ميلين أو نحو ذلك فلا بأس وان نقل من بلد إلى بلد فلا اثم فيه لانه روى ان يعقوب صلوات الله عليه مات عصر فحمل الى ارض الشام من مصر ليكون عظامه مع عظام آبائه و سعد بن ابى وقاص رضي الله تعالى عنه مات في ضيعة على اربعة فراسخ من المدينة فحمل على اعناق الرجال الى المدينة اه و قال ابن عابد بن رحمه الله في حاشيته على المعبر (قوله لانه روى ان يعقوب صلوات الله تعالى عليه الخ) لا يخفى ان هذا شرع من قبلنا ولم تتوفر فيه شروط كونه شرعاً كذا في شرح العلامة المقدسي ومثله في شرح الشيخ اسمعيل عن الفتح و اوضحه بأن من شرط كونه شريعة لنا ان يقضه الله تعالى او رسوله ﷺ ولم يوجد ذلك مع ان ما نقل سعد رضي الله تعالى عنه وان لم يرد من اذكرة لكن ورد ما عن عائشة رضي الله تعالى عنها حين نقل اخوها الا ان يقال ذلك من بلد إلى بلد ونقل سعد حونه لكن ما استدلل به به هو من بلد إلى بلد فليتأمل قال وقد جزم في التاجية بالكراهة وفي التجنيس وذكر انه اذا مات في بلدة يكره نقله الى اخرى لانه

اشتغال بما لا يفيد وفيه تأخير دفنه و كفى بذلك كراهة. (المحرر الرائق ج ١، ص ١٠٩) وقال في حاشية الند (قوله و
لا بأس بنقله قبل دفنه) قيل مطلقاً وقيل الى ما دون مدة السفر وقيدة محمد عليه السلام بقدر ميل او ميلين لان
مقابر البلد ربما بلغت هذه المسافة فيكرة فيما زاد. قال في النهر عن عقد الفرائد وهو الظاهر أنه واما نقله قبل
دفنه فلا مطلقاً قال في الفتح و اتفقت كلمة المشائخ في امرأة دفن ابنها وهي غائبة في غير بلدها فلم تصبر و
ارادت نقله على انه لا يسعها ذلك فتجوز شواذ بعض المتأخرين لا يلتفت اليه واما نقل يعقوب و يوسف
عليهما السلام من مصر الى الشام ليكونا مع آبائهما الكرام فهو شرع من قبلنا ولم يتوفر فيه شروط كونه
شرعاً لنا إلا ملغصاً وتمامه فيه (رد المحتار ج ١، ص ٨٢٠) وقال العلامة الشيرازي رحمته الله وكره نقله لا كثر معه
اي اكثر من الميئين كذا في الظهيرية وقال شمس الاثمة السرخسي رحمته الله و قول محمد عليه السلام في الكتاب لا
بأس ان يحقل الميت قدر ميل او ميلين ببيان ان النقل من بلد الى بلد مكروه قاله قاضي خان وقد قال قبله لو
مات في غير بلدة يستحب تركه فأنقل الى مصر اخر لا بأس به لما روى ان يعقوب عليه صلوات الله عليه مات
عمر و نقل الى الشام وسعد بن ابى وقاص رضى الله تعالى عنه مات في ضيعة على اربعة فراسخ من المدينة و نقل
على اعتاق الرجال الى المدينة قلت يمكن الجمع بأن الزيادة مكروهة في تغير الرائحة او خشبها وتنتفى بالتغافل
لن هو مثل يعقوب عليه السلام او سعد رضى الله تعالى عنه لا تغفل من احياء الدارين و قال الطحاوى رحمه
الله تعالى (قلت الخ) اصله للكمال فانه قال في ردة كلام صاحب الهداية في التجنيس انه لا اثر في النقل من بلد
الى بلد لما نقل ان يعقوب ما نضه ان ذلك شرع من قبلنا ولم تتوفر فيه شروط كونه من شرعنا ولان اجساد
الانبياء عليهم السلام اطيب ما يكون حال الموت كالحياة والشهداء كسعد رضى الله تعالى عنه ليسوا
كغيرهم من حيثهم اشد انتعاً من حيفة الهائم فلا يلحق بهم (طحاوى على مراقى الفلاح ص ٢٢٤)

له پورتنى تحقيق خكه شته شوه چه د مړي د نقلولو عدم جواز له امام محمد عليه السلام خكه ثابت
دى او همدا ظاهر المذهب دى حنفي فقهاء كرام امام ابن همام. شرنبلالي، طحطاوي، حلي،
شامي وغيرهم رحمهم الله د همدې قائل دي تر دې وروسته د هيخ يوه حنفي لپاره د جواز قول او
به دې باندې له مختلفو واقعاتو خكه د استدلال د نيولو هيخ گنجائش نشته با لخصوص د امام
محمد عليه السلام د عدم جواز تر قول وروسته د مقلد لپاره د هيخ يوه دليل خوا ته نظر كول جائز نه دي
خكه چه دا د مجتهد وظيفه ده د دې لپاره د دغو واقعاتو د خواب ضرورت نشته له كومه خكه چه
د جواز شبهه پيدا كيږي سره له دې په پورتنى تحقيق كېنې د واقعاتو خوابونه هم مذكور دى د
مړي د نقلولو په باب كېنې ټول د څلورو حضراتو واقعات منقول دي حضرت يعقوب عليه السلام.

حضرت یوسف علیه السلام. حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله تعالی عنهما د دغو څلورو واقعاتو ځوابونه په ترتیب سره په لاندې ډول دي

حضرت یعقوب او حضرت یوسف علیهما السلام

- ۱ د دوی د واقعاتو په صحت کښې خبره ده له هیڅ یوه حدیث څخه ثابت نه دي
- ۲ له مونږ څخه مخکښې شریعت چه تر څو پورې په قرآن یا حدیثو کښې منقول نه وي حجت نه دی په قرآن یا حدیثو کښې د منقول والي تر څنګ د هغه د حجیت لپاره دا شرط دی چه زموږ شریعت د هغه په خلاف نه وي او د بحث لاندې مسئله کښې د مړي په ښخولو کښې د تعجیل (بیرې) حکم دومره مؤکد دی چه په مکروه وختونو کښې هم د جنازې د ادا کولو حکم ورکړ شوی دی او د لویې جمعې د انتظار لپاره په لمانځه کښې نې د تاخیر اجازه نه ده ورکړې. په بیرې سره د جنازې د ادا کولو حکم په صحیحو احادیثو کښې راغلی دی.
- ۳ د نقلولو دا واقعات تر دفن وروسته پورې اړه لري کوم چه د مشانخو رحمهم الله په اتفاق سره ناجائز دي

حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله تعالی عنه

په دې کښې له یوه ښار څخه بل ښار ته نقلول نشته، د ده انتقال له مدینې منورې څخه د باندې یو میل لرې په زرعي زمکې باندې وشو. قوي احتمال بلکه غالب گومان دی چه هلته به کوم قبرستان نه وو له دې امله دی مدینې منورې ته راوړل شو.

حضرت عبد الرحمن بن ابی بکر رضی الله تعالی عنهما

حضرت عائشة رضی الله تعالی عنها د صحابه و رضوان الله تعالی علیهم اجمعین له فقهو څخه ده په دې نقل مکاني باندې د حضرت عائشې رضی الله تعالی عنها انکار د دې په عدم جواز باندې قوي دلیل دی

ځینو بیا د څلور واړو واقعاتو مشترک ځواب داسې ورکړی دی چه د حضراتو انبیاء علیهم السلام او د صحابه و رضی الله عنهم په جنازو کښې د مړي د خرابیدو اندیښنه نه وه. د دې لپاره چه کله د مړي د خرابیدو ویره نه وي نو له یوه ځای نه بل ځای ته وړل ئې جائز دي. دا ئې د تطبیق صورت بللی دی لیکن دا د دې لپاره صحیح نه ده چه دا د اسراع د حدیث، د امام محمد رضی الله تعالی عنه قول او د مشانخو رحمهم الله د اطلاق په خلاف ده او د حضرت عائشې رضی الله عنها انکار خو په صراحت سره دا تطبیق باطلوي په مکروه وخت کښې هم د جنازې د ادا کولو حکم دی حالانکه څلور پنځه دقیقې په ناوخته کیدو سره د مړي د خرابیدو هیڅ احتمال نشته پرته له دې څخه که

چيرته د مري د نفلولو في نفسه كوم جواز هم وای نو بيا هم په دې زمانې کښې د دې دومره اهتمام شروع شوی دی او په دې کښې چه کوم مفسد پيدا شوي دي د هغو له مخې د دې هيڅ جواز نشته د دغو مفسدو تفصيل د روښي ځواب په آخر کښې دی.

۳۰ رجب ۱۰۰۰ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

نابالغ ته د مرگ په غسل کښې بايد اودس ورکړل شي

سوال آیا نابالغ کوچني ته تر مرگيدو وروسته په غسل کښې اودس ورکول کيږي او که نه؟
الجواب باسم ملهم الصواب نابالغ ته هم بايد اودس ورکړل شي.

قال في الشامية (قوله ويوضأ من يومه بالصلوة) خرج الصبي الذي لم يعقل لانه لم يكن بحميف يصلّي قاله الحلواني وهذا التوجيه ليس بقوي اذ يقال ان هذا الوضوء سنة الغسل المفروض للميت لا تعلق لكون الميت بحميف يصلّي او لا كما في المجنون شرح المنية ومقتضاها انه لا كلام في ان المجنون يوضأ وان الصبي الذي لا يعقل الصلوة يوضأ ايضاً على خلاف ما يقتضيه توجيه الحلواني من انهما لا يوضآن. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۰۱)

۲ ربيع الآخر ۱۳۸۹ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

د قبرونو د زيارت مسنونه طريقه

سوال قبرستان ته په کومه ورځ تلل بهتر دي او قبرستان ته په تلو سره د مريو لپاره د دعاء، مغفرت او ايصال ثواب مسنونه طريقه څه ده؟ بينوا توجروا

الجواب په هفته کښې يوه ورځ بايد قبرستان ته سړی لاړ شي د پنجشنبې، جمعي او دوشنبې ورځې بهترې دي. قبرستان يا هديرې ته په داخلیدو سره داسې سلام ووايي (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاجِقُونَ وَنَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ) بيا د مري د پښو له خوا څخه د مخ خبرې ته مخامخ ودريري او تر ډيره ځنډه دې دعاء وکړي که چيرته ئې غوښتل چه کښيني نو په ژوند کښې له مري سره د تعلق مطابق نژدې يالري کښيني چه څومره ئې په وس کښې هغومره تلاوت دې وکړي خصوصاً سورة بقره تر مُفْلِحُونَ پورې. آية الكرسي. امن الرسول. سورة يس. سورة ملک. تکاثر او سورة اخلاص دولس يا يوولس يا اوه يا درې ځله تلاوت کړي او ثوابونه دې په مري پسې وبخښي

۹ ربيع الثاني ۱۳۸۹ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

نابالغ ته د نزع (ځنګدن) په وخت کښې د سورة يسين د تلاوت حکم

سوال د نابالغ بچي د ځنګدن په وخت کښې هغه نه د سورة يسين ور اورول څنگه دی؟ آ ب د

ثواب باعث گرخي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب مری که بالغ وي او که نابالغ په هر صورت کنبې د نزع په وجه کنبې د سورة يسین تلاوت ورته کول مستحب دي

قال في الشامية (قوله ويدب قراءة ليش الخ) لقوله وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى مَوْتِكُمْ لَيْشَ صَحَّحَ ابْنُ حَبَّانٍ قَالَ

المراد به من حضره الموت (رد المحتار ج ۱، ص ۴۴) فقط والله تعالى اعلم ۲ ربيع الآخر ۱۳۸۹ هجري

د جنازي د لمانځه تکرار جائز نه دی

سوال په یوه مري باندې د جنازې گڼ شمیر لمونځونه جائز دي او که نه؟ ځينې خلک د حضرت حمزه عليه السلام د جنازې له لمانځه څخه په جواز باندې استدلال کوي آیا د دوی دا استدلال صحيح دی؟ بینوا توجروا.

الجواب د جنازې په لمانځه کنبې تکرار جائز نه دی البته که چیرته د ولي له اجازې پرته ادا شوی وي نو ولي ئې د بیرته را گرځولو حق لري. په دې صورت کنبې هم چه کومو خلکو اوله جنزه کړې وي هغوی ته له ولي سره دوباره ادا کول جائز نه دي.

قال في العلامة ليس لمن صلى عليها ان يعيد مع الولي لان تكرارها غير مشروع (رد المحتار ج ۱، ص ۸۲) وقال العلامة العثماني رحمه الله تعالى كان ابن عمر رضي الله تعالى عنهما اذا اتبعي الى جنازة قد صلى عليه دعاء الصلوة ولم يعد الصلوة قال ابو عمر في التمهيد هذا هو الصحيح المعروف من مذهب ابن عمر من غير ما وجه عن نافع وقد يحتمل ان يكون معني رواية من روى انه صلى عليه انه دعاه لان الصلوة دعاء وقال مالك وابو حنيفة واصحابها لا تعاد الصلوة على الجنازة ولا يصل على القبر وهو قول الثوري والاوزاعي والحسن بن حي والبيهقي (اعلام السنن ج ۳، ص ۲۱۸)

په حضرت حمزه عليه السلام باندې د جنازې د لمانځه تکرار د حضرت حمزه عليه السلام خصوصیت وو یا هر ځل د نورو شهیدانو رضی الله عنهم سره ئې په ایښودلو په ده باندې د لمانځه مقصود نه وو بلکه د لمانځه د ځای او د نیکانو د څنگ لوري توب د برکت لپاره ئې هر ځل له بل شهید سره ښودل کیده

فقط والله تعالى اعلم ۲۳ ربيع الثاني ۱۳۸۹ هجري

مري چه په کور کنبې ايښی وي بيا هم خوراک او څښاک جائز دی

سوال اورېدلي مو دي چه د گاونډي په کور کنبې تر څو پورې مری ايښی وي تر هغه وجهه پورې خوراک کول صحيح نه دی اگر که هر څومره لوړه پری لگسلي وي سرعت د دی چه حکه دی؟ بینوا توجروا

الجواب د دې هيڅ ثبوت نشته بلکه پخپله د مړي د کور د خلکو لپاره هم له خوراک څخه د پرهيز شرعاً هيڅ حکم نشته د تکليف او غم له وجې چه خوراک ونه شي کړی نو دا بله خبره ده نن صبا دا يو رسم جوړ شوی دی او د دې دومره اهتمام شروع شوی دی چه مړی په کور کښې ايښی وي نو خوراک کول گناه بولي. د دې لپاره د دې رواج پريښودل واجب دي په تکلف سره دې څه نا څه خوراک وکړي په عزيزانو، خپلوانو او گاونډيانو باندې لازمه ده چه د مړي د کور په خلکو باندې د ترغيث او اصرار له مخې خوراک وکړي **لفظ والله تعالى اعلم** ۱۳ صفر ۱۳۸۷ هجري

په قبر کښې چه څه سامان پاتې شي نو بيرته لو څول ئې جائز دي

سوال که چيرته د کوم مړي د ښخولو په وخت کښې څه پيسې يا سامان په قبر کښې پاتې شي نو د قبر دوباره لو څول او د خپل سامان را اخيستل جائز دي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو 'جائز دي قال ابن عابدين رحمته الله ولو بقل فيه متاع لالسان فلا بأس بالنهي. **ظهيرية** (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴). **لفظ والله تعالى اعلم** ۲۴ صفر ۱۳۸۶ هجري

د نیک مړي له جنازې سره تلل له نفلو څخه بهتر دي

سوال آیا يواځې د نیک او پرهيزگار سړي له جنازې سره تلل له نوافلو څخه بهتر دي او که د هر مسلمان د جنازې همدا حکم دی؟ بښوا توجروا

الجواب مړی چه گاونډي وي يا د چا خپل وي يا نیک او صالح وي نو د هغه له جنازې سره تر قبرستانه پورې تلل تر نوافلو بهتر دي **قال في العلائقة الاتباع الفضل من النوافل لولقرابة او جوار او فيه صلاح معروف** (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴۰) **والله تعالى اعلم** ۲۳ حوال ۱۳۸۸ هجري

له ښخولو مخکښې د بيرته تللو لپاره له ولي څخه د اجازې د اخيستلو حکم

سوال آیا د جنازې تر لمانځه وروسته که څوک وغواړي چه لاړ شي نو د مړي له خپلوانو څخه د اجازې ضرورت شته او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب هو 'مستحب دي **قال قاضي خان رحمته الله ولا يرجع عن المنازة قبل الدفن بغیر اذن اهلها**. (غانية ج ۱، ص ۱۱) **لفظ والله تعالى اعلم**. ۲۳ حوال ۱۳۸۸ هجري

په ښځه او خاوند کښې يو د بل مړي ته د کتلو او غسل ورکولو حکم

سوال که چيرته په ښځه او خاوند کښې يو مړ شي نو بل هغه ته کتلی يا لاس لگولی يا جنازه ئې پورته کولی يا په قبر کښې کښته کولی شي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب بنسخه دا هر خو کولی شي لیکن خاوند بنسخې نه کولی شي لکن غسل نه شي وړ کولی او بې له حائله لاس هم نه شي وړ لکولی جنازه نې پورته کولی شي او په قبر کېنې نې هم کېسته کولی شي **قال في القنوير ومع زوجهما من غسلها ومسحها من العطر واللبا على الارض وهي لا تمتع من ذلك.** (رد المحتار ج. ۱ ص. ۸۰۲) فقط والله تعالى اعلم ۲۸ جمادى الثانی ۱۳۹۲ هجری

د کفارو د نابالغو کوچنیانو حکم

سوال د کفارو نابالغه کوچنیان به جنت ته څي او که نه؟ او له هغوی څخه په قبر کېنې سوال او ځواب وي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب په دغو دواړو امورو کېنې اختلاف دی حضرت امام اعظم رحمته الله علیه په دواړو مسئلو کېنې توقف کړی دی او همدا منل شوې هم ده **کذا في الشامية.** فقط والله تعالى اعلم
۹ ربیع الاول ۱۳۸۹ هجری

په قبر باندې د دُعاء لپاره د لاسونو د پورته کولو حکم

سوال مري ته د ثواب رسولو په خاطر په قبر باندې د لاسونو په پورته کولو سره دُعاء کول صحیح دي او که نه؟ بینوا توجروا.
الجواب هر جائز دي کماورد فی حدیث مسلم.
البته د بزرگانو په مزار باندې باندې به لاسونه نه پورته کوي تر څو چه د قبر له خاوند څخه د غوښتلو ایهام نه وي. فقط والله تعالى اعلم ۱۸ ذی الحجة ۱۳۹۰ هجری

د جنازي په لمانځه کېنې د قبر مخته راتلل مکروه نه دي

سوال د جنازې لمونځ د کوم مزار یا قبر مخې یا شاته ادا کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب هو' جائز دي نبي کریم صلی الله علیه و آله پخپله په قبر باندې د جنازې لمونځ ادا کړی دی په فقهه کېنې هم همدا حکم راغلی دی چه که یو څوک پرته د جنازې د لمانځه نه ښخ شي نو د مري له پرسیدو یا شريدو مخکېنې د هغه په قبر باندې دې د جنازې لمونځ وکړي په نورو لمونځونو کېنې قبر ته مخامخ یا ښی او کېنې خوا ته دریدل ځکه مکروه دي چه په هغه کېنې د غیر الله یعني د مري د عبادت احتمال دی (لمیکرة التوجه والتیامن والتیاسر کالصوره). د جنازې په لمانځه کېنې چه پخپله مري مخې ته کینودن کيږي نو د قبر مخته راتلل به په طریقۀ اولی سره جائز وي فقط والله تعالى اعلم.
۲۳ ربیع الاول ۱۳۹۰ هجری

د جنازي په لمانځه كې د دُعاء د ركنيت تفصيل

سوال کوم سړی چه د جنازې د لمانځه دعاء نه وي او یواځې نیت وکړي او په امام پسې همداسې ودریږي آیا د داسې سړي د جنازې لمونځ کیږي او په مړي پسې ئې ثواب رسیږي او که نه؟ ښه بوجروا

ه: یتوا بوجروا
الجواب هو لمونخ نې کیری او مړي ته نې ثواب هم رسیږي د جنازې په لمانځه کښې د دُعا رکنیت مختلف فیها دی علامه شامي رحمه الله رکنیت ته ترجیح ورکړی دی لیکن د عذر په وخت کښې دا رکن په اتفاق سره ساقطیږي فقط والله تعالی اعلم
 غره ربع الثاني ۱۳۹۱ هجری

په عيدگاه گڼې د جنازې د لمانځه حکم

سوال په کوم ځای که چه پنځه وخته لمونځ نه ادا کيږي او نه د جُمعي لمونځ پکښې ادا کيږي بلکه يواځې د اخرونو لمونځونه ادا کيږي يعنې په عيدگاه کښې د جنازې لمونځ کيږي او که نه؟

بينا تو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب : هو كيري فقط والله تعالى اعلم غرة ربيع الآخر ١٣٩١ هجرى

د جنازي په لمانځه كې د ښځې محاذۀ د جنازي د لمانځه فاسدوونكي نه دي

سوال : که چرته د جنازي په لمانځه کښي کومه پښخه د سړي په خوا کښي ودرېږدي نو آيا په دې صورت کښي د سړي د جنازي لمونځ صحيح کړېږي او که نه ؟ بيټوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : د جنازي په لمونځ کښي د ښځي عاذاة مفسد
نډي، فقط والله تعالى اعلم . ۲۶ شمان ۱۳۹۲ ل هجري

په نبي کریم ﷺ باندې د جنازې لمونځ څنگه ادا شوی دی؟

سوال آیا د نبی کریم ﷺ د جنازې لمونځ د جماعت په توګه ادا شوی دی او که یواځې یواځې؟
که چیرته له جماعت سره ادا شوی وي نو امامت ئې چا کړی دی؟ او که چیرته یواځې یواځې ادا شوی وي نو په دې کښې څه نکته یا حکمت دی؟ بښوا توجروا

الجواب به حضور نبی کریم صلی الله علیه و آله باندې صحابہ کرام و رضی اللہ عنہم پہ انفرادی توگہ د جنازې لمونځ ادا کړی دی یوه ډله به حجرې شریفې ته داخله شوه او هر یوه به خان خائنه لمونځ ادا کړ چه کله به دا ډله فارغه شوه او و به وتله نو بله ډله به داخله شوه

روى الترمذى رحمه الله تعالى عن سالم بن عبد رضى الله تعالى عنه فى حديث طويل قالوا الا بى بكر رضى الله تعالى عنه يا صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال نعم قالوا وكيف قال يدخل قوم فى كبرون و

يدعون و يصلون ثم يخرجون ثم يدخل قوم فيكبون و يصلون و يدعون ثم يخرجون حتى يدخل الناس
الحديث (شماثل مع السنن ص ۱۰۰) قال القاضي عياض الصحيح الذي عليه الجمهور ان الصلوة على النبي ﷺ
كانت صلوة حقيقية لا مجرد الدعاء فقط و اجيب عما اعتل به الاقلون بان المقصود من الصلوة عليه عود
التشريف على المسلمين مع ان الكامل يقبل زيادة التكميل نعم لا خلاف انه لم يؤمهم احد عليه كما مر
لقول على رضي الله تعالى عنه هو امامكم حيا و ميتا فلا يقوم عليه احد الحديث رواه ابن سعد (زرقاني ج ۸ ص ۲۱۲)

علماؤ به نبي كريم ﷺ باندې بهي له جماعته د جنازې د ادا كولو خو وجوهات بيان كړي دي
۱- زرقاني د حضرت علي رضي الله عنه قول را نقل كړى دى چه نبي كريم ﷺ د ژوندانه د حالت
غوندي تر فوت كيدو وروسته هم پخپله امام دى
۲- امامت د وخت د خليفه حق وي و تر دې وخته پوري هيڅوك خليفه مقرر نه وو
۳- نبي كريم ﷺ دا وصيت كړى وو چه تر تجهيز او تكفين وروسته د مختلفو گروپونو په
شكل كښې حجرې شريفې ته په داخليدو سره په ما باندې بهي له جماعته د جنازې لمونځ ادا كړى و
قدورد في بعض الروايات انه ﷺ كان اوصى على الوجه المذكور ولذا وقع التأخير في دفنه. (حاشية الشماثل
لابي الطيب السلدي) فقط والله تعالى اعلم.
٤ ربيع الآخر ١٣٩٢ هجري

د جنازې لمونځ بايد تر سنتو وروسته ادا شي

سوال كه چيرته جنازه په داسې وخت كښې تياره شي چه د وخت فرض لمونځ شوى وي ليكن
خلكو لا سنت نه وي ادا كړي آيا د جنازې لمونځ به له سنتونو څخه مخكښې ادا كوي او كه له
سنتونو څخه تر فارغيدو وروسته؟ بينوا توجروا

الجواب په دې كښې اختلاف دى چه د جنازې لمونځ دې تر سنتو مخكښې ادا شي او كه
وروسته؟ په دې زمانه كښې تر سنتو وروسته ادا كول مناسب دي ځكه چه له دين څخه د غفلت د
زياتوالي له وجې چه خلك د جنازې لپاره تر فرضو وروسته ووځي نو د موكدو سنتونو د
پريښودلو ويره ده فقط والله تعالى اعلم
٢٩ ربيع الآخر ١٣٩٣ هجري

د جنازې په لمانځه كښې به يوه سلام باندې اگفاء (بسوالى) جائز نه دى

سوال آيا د جنازې په لمانځه كښې كيښې خوا ته سلام نه اړول جائز دي؟ بينوا توجروا
الجواب د جنازې په لمانځه كښې «اوپر خواوو ته سلام اړول واجب دي له دې امله به بوى

خواباندي اكتفاء كول جائز نه دي قال الشرع بلال رحمه الله ويسلم وجوباً بعد التكبير الرابعة. (مراق
 الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص ۳۲۱) و قال الطحطاوى رحمه الله (قوله و سئها اربع الخ) الاول ان يدكر
 الواجب قبل السان وهو التسليم مرتين بعد الرابعة كما ذكره بعد (طحطاوى على المراق ص ۳۲۰)
 فقط والله تعالى اعلم ۷۲ جمادى الاخر ۱۳۹۳ هجرى

مري ته به خپل خپلوان غسل وركوي

سوال مري ته د غسل وركولو اجرت (مزدوري) اخيستل جائز دي او كه نه؟ په داسې حال كښې
 چه بې له اجرته چا غسل نه وركاوه. بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته پرته له يوه سړي څخه بل هيڅوك غسل وركوونكى نه
 وي نو هغه ته اجرت اخيستل جائز نه دي ځكه چه په ده باندې غسل وركول فرض عين دى. او كه
 چيرته نور غسل وركوونكي هم وي نو بيا اجرت جائز دى كذا فى العلائيه ليكن دا فرضيت بايد د
 مري خپل خپلوان سر ته ورسوي. خپل عزيز او دوست ته پخپله غسل نه وركول او نورو ته نې وركول
 سپارل د پير نه سړيتوب، بې غيړتۍ او كبر دليل دى فقط والله تعالى اعلم ۱۷ شعبان ۱۳۹۳ هجرى

د مري د لمبولو او ښخولو اجرت

سوال د مري غسل وركوونكو او ښخوونكو ته اجرت وركول جائز دي او كه نه؟ بينوا توجروا
الجواب هو' جائز دي البته كه چيرته پرته له يوه سړي څخه نور څوك موجود نه وي نو لكه
 څرنگه چه په همدې يوه سړي باندې د مري غسل وركول او ښخول فرض عين دى له دې امله د
 اجرت اخيستل ورته جائز نه دى قال فى شرح التنوير والافضل ان يغسل الميت مجاناً فان ابتهى الغاسل
 الاجرة جاز ان كان ثمة غيره والا لالتعينة عليه. وينبغي ان يكون حكم الحمال والحفار كذلك سراج (رد
 المحتار ج ۱، ص ۸۰۳) فقط والله تعالى اعلم ۳۰ ربيع الاخر ۱۴۰۰ هجرى

د مري د مخ ښكارولو رواج

سوال مري ته د كفن تر وركولو وروسته د هغه د مخ د ښكارولو رسم او رواج شرعاً څه حكم
 لري؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په دې رسم او رواج كښې لاندې فسادونه دي له دې امله پريښودل
 نې واجب دي

۱ په ځينو علائقو كښې د مري مخ ته كنل د اجر او ثواب باعث گڼل كيږي حالانكه په شريعت
 كسې دې هيڅ اصل شته لهذا دې كار لره ثوب گڼل بدعت دى او كه چيرته نې ثواب هم ونه

بولي نو په دې سره د دې بدعت ترویج او تائید کيږي
۲ - شرعي حکم دا دی چه مري ته د غسل د ورکولو او کفن ورکولو په وخت کښې له کم څخه کم خلک هلته موجود وي او هغه به هم د مري له خپلوانو او دوستانو څخه وي تر څو چه خداي مکره که چيرته په مري کښې کوم عيب يا تغير پيدا شي نو هغه افشاء يا خپور نه شي د مخ د ښکارولو رسم د شريعت د دې حکم او حکمت په خلاف دی

۳ - که چيرته مري کوم مشهور شخصيت وي نو د هغه د مخ په ښکارولو کښې څو ساعته وخت لگيږي حالانکه د مري په ښخولو کښې تاخير جائز نه دی

۴ - د مخ د ښکارولو د رواج دا نتيجه ده چه د مري تصويرونه اخيستل کيږي او په اخبارونو کښې شائع کيږي چه په دې کښې د تصوير د لعنت او عذاب څخه پرته د مري په خيره کښې د تغير اشاعت دی کوم چه حرام دی

نن صبا دا قبيح او بد رواج په خواصو او علماؤ کښې هم عام رواج شوی دی د دې لپاره له دې څخه د احتراز (خان ساتنې) وصيت کول واجب دي د وصيت د نه کولو په صورت کښې به د دې وبال او گناه په مري باندې هم وي والله الحفيظ فقط والله تعالى اعلم ۲۲ ربيع الآخر ۱۳۹۴ هجري

د شيعه په جنازه کښې شرکت جائز نه دي

سوال د شيعه د جنازې په لمانځه کښې د سني سړي شرکت د شريعت له مخې څنگه دی؟ په داسې حال کښې چه د "جنگ" په نامه اخبار کښې زمونږ د ځينو علماء کرامو د شريکيدو خبر خپور شوی دی که چيرته د شيعه په جنازه کښې شرکت جائز وي نو خير او که نه وي د دغو علماؤ د شرکت مطلب څه دی؟ بښوا توغروا.

الجواب وَلَا تَقْصِلْ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَهْدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ الْآيَةُ (۸۳:۹)

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالرَّسُولِ أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ الْآيَةُ (۱۱۳:۹)

د شيعه گانو کفر ښکاره دی او په مذکوره آيتونو کښې په صراحت سره د کفارو د جنازې له اد کولو د هغوی قبرونو ته له تللو او د هغوی لپاره د مغفرت له غوښتلو څخه منع شوي ده که چيرته د شيعه د جنازې په لمانځه کښې د کوم عالم د شرکت خبر خپور شوی وي نو له هغه عالمه څخه ئې بايد د وضاحت غوښتنه وشي دا اخبار خبر اعتبار نه لري

لفظ والله تعالى اعلم ۱۳ محرم ۱۳۹۳ هجري

د جنازې لپاره دريدل جائز نه دي

سوال د مري د بعضه لپاره دريدل جائز دی او که نه؟ بښوا توغروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه جائز نه دي قال في شرح التنوير ولا يقوم من في المصل لها اثارها
قبل وضعها ولا من مزت عليه هو المختار وما ورد فيه منسوخ زيلعي. (رد المحتار ج ۱ ص ۸۴۴)
نقطه والله تعالى اعلم ۱۳ ذيقعدة ۱۳۹۴ هجرى

د جنازي په خادرو باندې د قرآني آيتونو ليكل جائز نه دي

سوال نن صبا په جنازي باندې داسې خادرونه اچول كيږي چه په هغو باندې قرآني آيتونه او
كلمې ليكل شوې وي آيا په جنازي باندې د داسې خادرونو اچول صحيح دي او كه نه؟
الجواب باسم ملهم الصواب د دې هيڅ ثبوت نشته او د بې ادبي ويره پكښې ده د دې لپاره د
داسې خادرونو اچول په مړي باندې جائز نه دي

فقال ابن عابد بن رحمه الله عن الفتح انه تكره كتابة القرآن واسماء الله تعالى على الدراهيم والمحاريب و
الجدان وما يفرش وما ذاك الا لاحترامة وخشية وطئته ونحوه مما فيه اهانته فالمنع هنا بالاولى ما لم يثبت عن
المجتهدين وينقل فيه حديث ثابت قائل. (رد المحتار ج ۱ ص ۸۴۶)

نقطه والله تعالى اعلم ۶ محرم ۱۳۹۵ هجرى

د خنثی مشکل (نر ښځي) د غسل تفصيل

سوال كه چيرته خنثی مشکل (نر ښځي) مړ شي نو آيا هغه ته به نارينه غسل وركوي او كه
ښځه؟ ښو اتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر څو پورې چه كيدلى شي نر ښځي په ټولو احكامو كښې د نارينه
يا د ښځي په حكم كښې شماريږي كه چيرته په هغه كښې د ناريتوب علامې زياتې وي لكه ډيره
نې وي. يا د نارينه غوندي نې متيازې كولې. يا له ده څخه كومې ښځې حمل واخيست نو دى به
نارينه گڼل كيږي او كه چيرته د ښځې علامې پكښې زياتې وي لكه يا حامله شوه. يا نې تيونه
سكازه شول يا حيض ورته راغى يا نې د ښځې غوندي متيازې كولې نو بيا ښځه گڼل كيږي كه
چيرته نې د متيازو دواړه ډوله خايونه درلوده نو بيا له كوم خايه څخه چه اول متيازې را ووهي هغه
ته به اعتبار وركول كيږي كه چيرته نې حالت همدا سې شكمن پاتې وي چه له هيڅ بوي وجې څخه
چا د هغه ناريتوب يا ښځتوب ته ترجيح نه شواى وركولى نو دى به خنثى مشکل ويل كيږي كه
چيرته خنثى مشکل له د څلورو كالو يا له دى څخه د كم عمر وى نو هغه به ښځه هم غسل وركولى
نى او نارينه هم او كه له څلورو كلونو څخه نى عمر زيات وى نو بيا به بيم وركول كيږي

قال في شرح التنوير ويقيم الخنثى المشكل لو مرأهاً أو ألافكفرة فيغسله الرجال والنساء وفي لشماعة

(قوله والا فكفيرة) اي من الصغار والصغائر قال في الفتح الصغير والصغيرة اذا لم يبلغها حد الشهوة يغسلها الرجال والنساء وقدرة في الاصل بان يكون قبل ان يتكلم انه (رد المحتار ج ١ ص ٨٠٠) وفي شروط الصلوة من العلائقة عن السراج لا غورة للصغير جداً ثم ما دام لم يشته فقبل وذبر ثم تغلط الى عشر سنين ثم كبالغ وفي الشامية (قوله لا غورة للصغير جداً) وكذا الصغيرة كما في السراج فيما ح الغرو والمس كما في المعراج قال حو فسر شيخنا بان اربع فاحونها ولم ادر لمن عزاء اة اقول قد يغد ما في جنازة الشر نبالية ونصه واذا لم يبلغ الصغير والصغيرة حد الشهوة يغسلها الرجال والنساء وقدرة في الاصل بان يكون قبل ان يتكلم انه (رد المحتار ج ١ ص ٢٤٨) والله تعالى اعلم

٦ جمادى الثاني ١٢٩٥ هـ محرم

په شپه کنبی د مړي د ښخولو حکم

سوال په شپه کنبی د مړي ښخول جائز دي او که نه؟ يو مولوي صاحب وائي چه جائز نه دي او په دليل کنبی دا حديث وړاندې کوي لا تدفنوا موتاكم بالليل الا ان تضطروا (ابن ماجه ص ١١٠) بآب ماجه في الاوقات التي لا يصلح فيها على الميت ولا يدفن) نو آيا د نوموړي مولوي صاحب دا خبره صحيح ده او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په شپه کنبی د مړي ښخول پرته له شک او شبهې څخه جائز دی قال في العلائقة لا يكره الدفن ليلاً (رد المحتار ج ١ ص ٨٢٤) وقال النووي رحمته الله قال جماهير العلماء من السلف والخلف لا يكره (الدفن ليلاً) واستدلوا بأن ابا بكر الصديق رضي الله تعالى عنه وجماعة من السلف دفنوا ليلاً من غي انكار ومحدثات المرأة السوداء او الرجل الذي كان يقيم المسجد فتوفي بالليل فدفنوه ليلاً (نووي على صحيح مسلم ج ١ ص ٢٠٦) وروى الترمذي رحمته الله عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما ان النبي صلى الله عليه وسلم دخل قبراً ليلاً فاسرج له السراج فاخذته من قبل القبلة وقال رحمك الله ان كنت لا واهاً تلاءم للقرآن (ترمذي ج ١ ص ١٤١) وروى ابن ماجه رحمه الله تعالى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ادخل رجلاً قبره ليلاً واسرج في قبره (ابن ماجه ص ١٠٩) وفي جمع الفوائد عن القزويني انه دفن صلى الله عليه وسلم وسط الليل من ليلة الاربعاء.

له پورتنی روایتونو څخه پرته د جنزې د تاخير د کراهت روایتونه هم په شپه کنبی د ښخولو په جواز باندې دليل دي د دې لپاره محدثینو د نهی د روایت مختلف ځوابونه ورکوي

١ - په دې روایت کنبی ابراهيم بن یزید ضعیف دی لیکن دا ځواب د دې لپاره کافي نه دی چه د نهی په اړه په صحیح مسلم کنبی هم یو حدیث شته عن جابر بن عبد الله رضی الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم خطب

یومأئذ کر رجلاً من اصحابه قبض فکفن فی کفن غیر طائل و قبر لیلاً فرج الدنیا علیه السلام ان یقبر الرجل باللیل حتی یصل علیہ الا ان یضطر الانسان الی ذلک. وقال الدنیا علیه السلام اذا کفن احدکم اخاه فلیحسن کفنه. (صحیح مسلم ج ۳، ص ۳۰۶) د صحیح مسلم په دې روایت کښې چونکه تفصیل زیات دی د دې لپاره د ابن ماجه روایت که چیرته صحیح هم ومنل شي نو هغه به په دې تفصیل باندې محمولیږي او د هغه به هم هغه ځوابونه وي کوم چه د مسلم د روایت دی.

۲- ځینو خلکو به مړي ته سم کفن نه ورکاوه او د دې حرکت د پتولو لپاره به ئې مړی په شپه کښې ښخاوه له دې څخه ئې منع وفرمایله د حدیث الفاظ فکفن فی کفن غیر طائل او اذا کفن احدکم اخاه فلیحسن کفنه په دې توجیه باندې پوره دلیل دی.

۳- د شپې په وخت کښې د جنازي په لمانځه کښې کم خلک شریکیږي دا ځواب هم له (حقی یصلی) څخه را اخیستل شوی دی. (ای یصلی علیه جمیع کثیر) د دې دا مطلب نه دی چه د جمع کثیر د گڼو خلکو د یو ځای کیدو، په خاطر د ورځې انتظار وکړئ بلکه دا مطلب دی چه تر خپله وسه پورې د شپې له راتلو څخه مخکښې باید ځانونه فارغ کړئ که چیرته سره له کوششه شپه شوه نو بیا د سهار انتظار مه کوئ د (الا ان تضطروا) همدا مطلب دی.

۴- (حقی یصلی علیه) معروفه صیغه ده او د فاعل ضمیر د نبی کریم علیه السلام خوا ته راجع دی کله کله داسې وشول چه ځینې مړي په شپه کښې ښخ کړی شول او د تکلیف په خیال سره ئې نبی کریم علیه السلام نه خبر ور نه کړی شو په دې باره کښې ده علیه السلام دا وفرمایل چه په ورځ کښې د ښخولو کوشش وکړئ تر څو چه دی علیه السلام هم په هغه باندې د جنازي لمونځ ادا کړی شي ځکه چه د ده علیه السلام لمونځ د خاص رحمت سبب دی

۵- د بنده په گومان دا نهی د شفقت په بناء سره هم کیدلی شي چه د شپې په ښخولو کښې له تکلیف څخه پرته له قبر څخه د کوم موذي (ضررناک) ځناور د را وتلو احتمال دی چه له هغه څخه د نک ورکولو ویره هم شته او د مړي لپاره ئې د بد فالۍ په نیولو سره د خلکو په گناه کښې د مبتلا کیدو اندېښنه هم شته

په هر صورت حاصل دا دی چه له د شپې له راتلو څخه مخکښې باید د مړي د ښخولو کوشش وشي سره له دې که چیرته شپه شي نو بیا د سهار انتظار جائز نه دی

قر دفن وروسته په دُعاء کښې د لاسونو پورته کول مستحب دي

سوال مری تر ښخولو وروسته په قبر باندې څه وخت پاتې کیدل او دُعاء کول خو ثابت د لیکن په دې دُعاء کښې د لاسونو د پورته کولو تصریح چیرته په نظر نه دی راغلی لهدا په دې باره کښې مونږ له خپلو لوړو تحقیقاتو څخه خبر کړئ چه د دې وخت په دُعاء کښې د لاسونو پورته کول ثابت دي او که نه؟ که چیرته ثابت نه وي نو د لاسونو پورته کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قاعدې د مقتضاء له مخې د لاسونو پورته کول مستحب دي او د قبرونو د زیارت په وخت کښې د رفع یدینو ه ثبوت څخه هم د دې تأیید کیږي. لیکن د اکابرود عدم رفع د تعامل له مخې د رفع یدینو د قول او عمل همت مې نه شوای کړی په همدې بناء سره په احسن الفتاوی جدید جلد اول کښې رد البدعات په باب کښې د لاسونو د نه پورته کولو فتوی لیکل شوې ده تر دې وروسته په حدیث کښې د رفع یدینو تصریح لاس ته راغله **قال الحافظ رحمه الله** وفي حديثنا من مسعود **رضي الله عنه** راى رسول الله **ﷺ** في قبر عبد الله بن الجاهل الحديفي وفيه فلما فرغ من دفنه استقبل القبلة والعايدية اخرجه ابو عوانة في صحيحه (فتح الباری ج ۱۱ ص ۱۲۲) اوس د لاسونو د پورته کولو په استحباب کښې هېڅ تامل (شک) پاتې نه شو د دې لپاره د نه پورته کولو له فتوی څخه رجوع کوم البته په دې سره د اجتماعي دُعاء بدعت ثبوت نه را ووځي **فقط والله تعالى اعلم** ۱۶ ربيع الاول ۱۴۰۰ هجري

په قبر باندې د اوبو د شیندلو حکم

سوال په قبر کفې چه کله خلک مری ښخ کړي نو له ټولو کارونو څخه تر فارغیدو وروسته به آخر کښې د تلو په وخت په قبر باندې اوبو پاشي او ټولو خواوو ته بیا خاوره اچوي یا کله هم چه په کوم قبر باندې فاتحه لوستل کیږي نو اوبو خامخا پرې اچوي. آیا داسې کول صحیح دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قبر د خاورې د ټینګولو په غرض سره د اوبو پاشل مندوب دي لیکن ضروري ګڼل نې یا په مستقله توګه د ثواب کار ګڼل نې بدعت او ګناه دی

فقط والله تعالى اعلم ۱۶ شوال ۱۳۹۶ هجري

مری په قبر کښې په ښي اړخ باندې ځملول سنت دي

سوال تاسو په وصیت نامه کښې لېکلي دي چه مری په قبر کښې د سنتو مطابق په ښي اړخ باندې ځملولی ستوني ستاق ځملول او یواځې مخ نې د قبلي خوا نه د ګرځولو رواج او دستور غلط دی یو مولوي صاحب فرماني چه د عام دستور مطابق ستوني ستاق ځملول او یواځې مخ نې د قبلي خوا ته په ګرځولو سره هم سنت ادا کیږي. په ښي اړخ باندې ځملول نې مستحب دی ؟

سنت او په دې باندې د دُر مختار حواله ورکوي چه په دې کښې (يلمعي کوله على شقه الامن) دى په دې باره کښې څه وليکئ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د درمختار جمله (ويلمعي کوله على شقه الامن) د تنوير د عبارت (و بوجه الیه) شرح او تفسير دى مقصد ترې دا دى چه د قبلې د استقبال درې صورتونه دي په ښې اړخ باندې. په کيڼ اړخ باندې. ستوني ستاق څملول او قبلې خوا ته د پښو او پډول او د سر لږ غونډې جگول لکه څرنگه د مريض په لمانځه او د مړي په غسل کښې بيانېږي د دغو دريو اړو صورتونو څخه پرته د قبلې د استقبال بل هيڅ صورت نشته پس په مروج دستور کښې د قبلې استقبال نه ميندل کيږي دې لپاره په حديث او فقه کښې له دې څخه ممانعت راغلى دى (کما سيأتی). د دفن په وخت کښې په دغو دريو اړو صورتونو کښې يواځې لومړى صورت مسنون دى د تنوير عبارت لکه څرنگه چه دريو اړو صورتونو ته شامل دى د دې شارح ته د دې د وضاحت ضرورت ور پېښ شو د (يلمعي) لفظ يواځې د استحباب لپاره مخصوص نه دى بلکه د فقهاؤ په عباراتو کښې د وجوب لپاره هم استعمالېږي (کما صرخواه). د متن. شرح او د ابن عابدين رحمته الله حاشيه د دريو اړو د مجموعي عبارت حاصل دا دى چه په قبر کښې په ښي اړخ باندې په څملولو کښې د وجوب قول هم شته ليکن د راجح قول مطابق مسنون دى چنانچه دا مفهوم د نورو کتابونو په عباراتو کښې ډير څرگند دى

قال فى الهدية ويوضع فى القبر على جنبه الامن مستقبل القبلة كما فى الخلاصة (عالمگیری ج ۱ ص ۱۶۶) و قال العلامة الحلی رحمته الله ويوجه الميت فى القبر الى القبلة على جنبه الامن ولا يلقى على ظهره (غنية المستمل ص ۵۵) وقال الشرنبلالی رحمته الله ويوجه الى القبلة على جنبه الامن بذلك امر النبی صلی الله علیه وسلم وفى حديث ابن داود الميت المحرام قبلتكم احياء وامواتاً وقال الطحطاوى رحمته الله بذلك امر النبی صلی الله علیه وسلم علياً رضى الله تعالى عنه لما مات رجل من بني عبد المطلب فقال يا علي استقبل به القبلة استقبلاً وقلوا جميعاً باسم الله وعلى مئة رسول لله وهو له الجنة ولا تكبوه على وجهه ولا تلقوه على ظهره كذا فى الجوهره وفى الحلی ويسند الميت من وراءه يدعو تراب لئلا ينقلب اء (طحطاوى على مرآتى الفلاح ص ۳۳) وقال الامام ابن الهمام رحمه الله تعالى حديث عن رضى الله تعالى عنه هذا غريب واستونس له بحديث ابن داود والنسائي ان رجلاً قال يا رسول الله ما الكباير قال هي تسع فذكر منها استحلال الميت المحرام قبلتكم احياء وامواتاً والله اعلم (فتح القدیر ج ۱ ص ۴۱) وقال ابن حجر رحمته الله ووجه الى القبلة بذلك امر النبی صلی الله علیه وسلم ويكون على شقه الامن كما قدمناه (محر ج ۲ ص ۱۳) و

قال الامام الكسالى رحمه الله ويوضع على شقه الايمن متوجها الى القبلة لما روى عن صل رضى الله تعالى عنه انه قال شهد رسول الله صلى الله عليه وسلم جنازة رجل فقال يا علي استقبل به استقبلاً (الى قوله) ولا تلقوه لظهرة (بدائع الصنائع ج ۳ ص ۲۱۷) فقط والله تعالى اعلم
 هرة شمان ۱۰۰ هجرى

د داسې مري حكم چه اسلام او كفر ئې معلوم نه وي

سوال په دې اوس باران او سيلاب كښې چه كوم لاشونه پيدا شول له هغو څخه به څير لاشونو كښې دا شبهه ده چه د كافرانو دي او كه د مسلمانانو؟ څكه چه د برساتي ويالې او كندي په كناره كښې هندوان هم اوسيدل آيا د دغو مشكوكو خلكو د جنازې لمونځ كيږي او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته په مري كښې د مسلمان والي كومه نخبه پيدا شوه نو هغه به مسلمان شمارل كيږي او كه چيرته كومه علامه پكښې پيدا نه شي نو په دار الاسلام كښې د اوسيدو له وجې هغه مسلمان گڼل كيږي له دې امله د غسل په وركولو سره ئې جنازه ادا كيږي احتياط په دې كښې دى چه يقيني مسلمانان او مشكوك مري يو ځاى كيښودل او په هغو باندې په دې ډول د جنازې لمونځ بايد وشي چه په هغو كښې يو اخې په مسلمانانو باندې د جنازې نيت وشي

قال في شرح التنوير لو لم يدر امسلم ام كافر ولا علامة فان في دارنا غسل وصلى عليه والا لا اختلط موتانا بكفار ولا علامة اعتبر الاكثر فان استوا غسلوا واختلف في الصلوة عليهم ومحل دفنهم وفي الشامية وقيل يصل ويقتصد المسلمون لانه ان عجز عن التعيين لا يعجز عن القصد كما في البدائع قال في الحلية فعل هذا ينهي ان يصل عليهم في الحالة الفانية ايضاً اى حالة ما اذا كانت الكفار اكثر (الى قوله) كما قات به الائمة الثلاثة وهو اوجه قضاء الحق المسلمين بلا ارتكاب منهي عنه امة ملخصاً (رد المحتار ج ۱ ص ۸۰۰) فقط والله تعالى اعلم

۱۷ رجب ۱۳۹۷ هجرى

په سيلاب كښې مړه كيدونكو ته د غسل وركول فرض دي

سوال په سيلاب كښې چه د كومو مسلمانانو لاشونه پيدا شي نو هغوى ته دوباره غسل وركول كيږي او كه د سيلاب غسل ورته كافي دى؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب داسې مړيو ته غسل وركول فرض دي پرته له غسل وركولو سره ئې هم جنازه صحيح كيږي ليكن غسل نه وركوونكي به گنهگار وي د لمانځه د صحت لپاره د سيلاب غسل كافي دى كذا في العلائيه. فقط والله تعالى اعلم
 ۱۷ رجب ۱۳۹۷ هجرى

د ښځې له نوکانو څخه د رنگ يا پالش له لرې کولو پرته نې غسل

او د جنازې لمونځ صحيح نه دی

سوال فرض کړئ کومه خور د خپلو نوکانو د رنگولو يا پالش لگولو عادت لري او په په همدې حال کښې مړه شي چه کله ښځو هغې ته غسل ورکاوه نو ورپام نې نه وو چه د نوکانو رنگ نې لرې کړي او د غسل له ورکولو وروسته معلومه چه د نوکانو رنگ هم هغسې پکښې پاتې شو نو آیا اوس به دوباره غسل ورکوي او که نه؟ يو ځای همداسې څوک مړه شوه او د غسل ورکولو په وخت کښې چا دې خوا ته توجه ور نه کړه وروسته چه وليدل شو نو ورته وويل شول چه اوس به همدې پاتې وي. اوس هيڅ هم نه شي کيدلی له دې وجې همداسې به ښځيرې نو په داسې صورت کښې به د شريعت له مخې څه بايد وشي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د رنگ لرې کول او يواځې د نوکانو مينځل کافي دي د ټول غسل د اعادي ضرورت نشته. د پالش لرې کول او د نوکانو پريمينځل فرض وو پرته له لرې کولو نې غسل نه صحيح کيږي له دې امله د جنازې لمونځ نې نه دی شوی کوم جاهل چه دا مسئله ورکړې ده چه اوس نې د مينځلو ضرورت نشته هغه سخت گنهگار دی په هغه توبه کول فرض دي فقط و

۲۰ شعبان ۱۳۹۷ لـ هجري

له تعالى اعلم

د جنازې په لمانځه کښې تر سلام مخکښې د لاسونو د پريښودلو حکم

سوال د جنازې په لمانځه کښې تر آخري تکبير وروسته او تر سلام مخکښې لاسونه بايد پريښودل شي او که تر سلام اړولو وروسته؟ عام دستور خو د سلام تر اړولو وروسته د لاسونو د پريښودلو دی ليکن يو عالم فرمائي چه تر څلورم تکبير وروسته د لاسونو په پريښودو سره سلام بايد واپول شي آیا دا صحيح ده؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تکبيرونو تر ختميدو وروسته او له سلام اړولو څخه مخته بايد لاسونه پريښودل شي في صفة الصلوة من التنوير وهوسنة قيام له قرار فيه ذکر مسنون وفي الشرح فبضع حالة القيام وفي الفتوى وتكبيرات الجنازة (رد المحتار ج ۱ ص ۵۵) له دی کليې څخه نابستې چه تر سلام مخکښې بايد لاسونه پريښودل شي پرته له دی څخه (و تکبيرات الجنازة) له شخص حجه هم همدغه مفهوم را ووي او به لاندېني جزئياتو کښې د دی صريح دی في خلاصة الفتاوى ولا يعقد بعد التكبير الرابع لانه لا يبقی ذکر مسنون حتى يعقد فالصحيح انه يحل اليدين ثم يسلم تسليمتهن. (عزيز الفتاوى ج ۳ ص ۳۴) وقال العلامة للكنوز رحمه الله ومن ههنا يخرج الجواب عما سئلت في سنة ست وثمانين بهأمانه هل يرضع مصلي الجنازة بعد التكبير الاخير من تكبيراته ثم يسلم ام يرسل ثم يسلم وهو

لهس بعد التکبیر الاخير ذکر مسنون فلهس فيه الارسال. (سعاية ج. ۲ ص ۱۵۹)

د سندھ د يوه مشهور مفتي مولانا احمد دلاتي په فتاویٰ محمديه فلمی نسخې کښي د جزئيات دي ولا عقد بعد التکبیر الرابعة فالصحيح ان یحل الیدین ثم یسلم کذا فی الظهیریة والحامیة و الذخیرة انه جواهر القلوب. ویرسل بعد الرابعة یدیه لانه لهس بعدها ذکر کما فی الجلالیة. روح البیان ولا عقد بعد التکبیر الرابعة لانه لا یبقی ذکر مسنون فالصحيح ان یحل الیدین ثم یسلم تسلیمتین کذا فی مسوی الحسامی والوجیزة. رسالة مستقلة. د فتاویٰ محمديه له دغو حواله جاتو څخه د خانيه له - سري پلتنې څخه دا صریحه جزئیه لاس ته را نغله او نور کتابونه خو پیدا کيږي نه واما موخه د عزیز الفتاویٰ بقوله لکن قد یقال ان التسلیمتین بعد التکبیر الرابع ذکر مسنون لخوا به ان الوضع سلة قیام لمقرار ولذا الاوضع فی القومة مع اشتغالها علی ذکر مسنون.

لفظ والله تعالیٰ اعلم ۲۵ رمضان ۱۳۹۸ هجري

د مري په غسل کښي د لوتو د استعمالولو حکم

سوال په بهشتي زبور یعني جنتي کالي کښي دي چه مري ته د غسل ورکولو په وخت کښي سجد، په لوتو سره ورکړی شي او بیا په اوبو سره پريمینخل شي لیکن په امداد الفتاویٰ کسی دي چه د مري لپاره د لوتې استعمال ثابت نه دی په دواړو کښي کومه يوه فتویٰ صحیح ده؟ سو سو جروا

الجواب باسم ملهم الصواب د فتنې په کتابونو کښي د مري لپاره د استنجاء حکم په صراحت سره راغلی دی د دې لپاره د که چیرته د لوتو د استعمال په صراحت سره حکم که پیدا هم نه شي سو بیا هم چونکه د استنجاء مسنونه طریقه همدا ده چه تر لوتو وروسته اوبو استعمال شي او په دې اطلاق کښي مری هم داخل دی لهذا ده لپاره به هم د لوتې استعمال مسنون وي

لفظ والله تعالیٰ اعلم ۲۵ رمضان ۱۳۹۸ هجري

د مري سر چه کښي خوا ته وي نو د جنازي لمونځ ئی صحیح دی

سوال د جنازي د لمنځه لپاره که چیرته په غلطۍ سره مري سر چه کښودلی شي يعني سر ئی کسی خوا ته او پښي ئې خوا ته له لمنځه څخه تر فارغیدو وروسته د دې غلطۍ معلوم ونه شي نو د جنازي لمونځ به دوباره کوي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب د جنازي لمونځ ئی صحیح نوی دی. د دوباره را گرځولو ضرورت ئی نشته البته به نفس سره د مري د ډول کښودل د سننو د خلاف ورزی له وجی مکروه دي که چیرته په غلطۍ سره وی سو هیچ کړه کسی سسه قال فی شرح التنویر وصحت لو وضعوا الرأس موضع الزجلن وسأ

ان تميدوا (رد المحتار ج ۱ ص ۸۱۳)

فقطولنه تعالى اعلم

۲۹ رمضان ۱۳۹۸ هجري

د جنازي د لمونځ کوونکو مخې ته د تيريدلو حکم

سوال د جنازي لمونځ کيدونکی دی او مخې ته کومه ستره هم نه وي نو آیا له مخې څخه تيريدلې جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب مخې ته د تيريدو ممانعت د عامو لمونځونو لپاره دی. د جنازي په لمانځه کښې له مخې څخه تيريدل جائز دي همدارنگه د امام مخې ته د جنازي ستره شته او د امام ستره د مقتديانو لپاره کافي ده. فقطولنه تعالى اعلم

۲۹ رمضان ۱۳۹۸ هجري

د جنازي په لمانځه کښې چه سلام هير شي نو لمونځ کيږي

سوال د جنازي په لمانځه کښې چه امام تر څلورم تکبير وروسته د سلام اړول هير کړي نو آیا لمونځ کيږي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : د جنازي په لمانځه کښې سلام فرض نه بلکه واجب دی. په عامو لمونځونو کښې د واجبو ترک د سجده سهو موجب وي ليکن د جنازي په لمانځه کښې سجده سهو نشته له دې امله لمونځ صحيح کيږي او بيرته راگرځول ئې واجب نه دي.

قال الشرع بل لا يبيح الله ويسلم وجوباً بعد التكبيرة الرابعة (مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوى ص ۲۲۱) و قال الطحطاوى رحمه الله عليه (قوله وسلمها اربع الخ) الاولى ان يدرك الواجب قبل السنن وهو التسليم مرتين بعد الرابعة كما ذكره بعد (طحطاوى على المراقي ص ۲۲۰) وفي المراقي ولو سلم الامام بعد الثلاثة ناسياً كبير الرابعة ويسلم وفي الحاشية ولم يبيحوا هل يجب عليه سجود السهو (طحطاوى ص ۲۲۲) فقطولنه تعالى اعلم

۶ سوال ۱۳۹۸ هجري

د جنازي په لمانځه کښې د څلورم تکبير د هيريدلو حکم

سوال امام د جنازي په لمانځه کښې تر دريو تکبيرونو وروسته په هيره سره سلام واراوه. د فتحې په ورکولو سره ئې څلورم تکبير ووايه او بيا ئې سلام واراوه نو آیا دا لمونځ صحيح شو او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : په نوموړي صورت کښې لمونځ صحيح شو قال الشرع بل لا يبيح الله ويسلم الامام بعد الثلاثة ناسياً كبير الرابعة ويسلم وقال الطحطاوى رحمه الله عليه ولم يبيحوا هل يجب عليه سجود السهو. (حاشية الطحطاوى على المراقي ص ۲۲۲) فقطولنه تعالى اعلم

۳ ربيع الاول ۱۳۹۹ هجري

د جنازې په لمانځه کښې به کوم ځای ته سړی گوري؟

سوال د جنازې په لمانځه کښې به سړی کوم ځای ته گوري؟ د سجده ځای ته او که لاسونو ته؟
الجواب په دې اړوند کومه صریحه جزئیه مې له نظره نه ده تیره شوې د قاعدې مقتضی دا ده چه لکه د نورو لمونځونو غوندې په جنازه کښې هم باید د سجده ځای ته وکتل شي د لمانځه په مختلفو ارکانو کښې د نظر لپاره د مختلفو ځایونو له تعیین څخه اصل مقصد د خشوع او خضوع پیدا کول دي په یوه ځای باندې د نظر په ساتلو سره یکسوني پیدا کیږي کوم چه په خشوع کښې معین (امدادگری) دی. له قیام، رکوع، سجده او قعدې څخه په هر رکن کښې چه په کوم ځای باندې د نظر ساتل طبعاً آسانه وو بلکه د طبعي حالت موافق وو د هغه تعیین شوی دی

۸ ذی الحجه ۱۳۹۸ هجري

فقط والله تعالى اعلم

شیعه ته د غسل او کفن ورکولو حکم

سوال : که چیرته شیعه مړ شي او بل کوم شیعه موجود نه وي نو آیا مسلمان هغه ته غسل او کفن ورکولی شي؟ بینوا توجروا
الجواب : هو! ده ته به مسلمان غسل او کفن ورکوي. لیکن د سنتو په مطابق به ئې نه ورکوي بلکه اوبو دې پرې وبهوي او په توکر کښې دې ونغاړي خاورې دې پرې را واړوي.

۳ ربيع الاول ۱۳۹۸ هجري

فقط والله تعالى اعلم

د قبر په سر باندې د قرآني آيت ليکل جائز نه دي

سوال : د قبر په سر په لوحې باندې دمړي نوم او قرآني آيت ليکل جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب : نوم ليکل ئې جائز دي لیکن د قرآني آيت په ليکلو کښې بې ادبي ده له دې امله جائز نه دي.

۷ ربيع الاول ۱۳۹۸ هجري

فقط والله تعالى اعلم

په مړي باندې له رواج شوي منکراتو څخه د احتراز وصيت واجب دی

سوال نن صبا د چا په مړ کیدو باندې چه وارثان ئې کوم خرافات کوي لکه د مړي د مخ د ښکارولو رسم او داسې نور آیا په مړي باندې هم د دې گناه وي؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب په مړي باندې د ډیرو منکراتو عام رواج جوړ شوی دی لکه

۱ - د مړي د مخ د ښکارولو رسم

۲ - د مخ د ښکارولو لپاره څو ساعته د جنازې د کښودل

۳ - د عزیزانو او خپلوانو لپاره د جنازې په لمانځه کښې خڼه او تاخیر

۴ - د ډیرو خلکو د یو ځای کیدو په خاطر په جومات کښې د فرض لمانځه د جماعت انتظار

۵. د مړي عکسونه اخیستل
۶. د عکسونو په اخبارونو کېنې خبرول
۷. جنازه له یوه ځای څخه بل ځای ته وړل
۸. د جنازې لمونځ څو څو ځله ادا کول
۹. د جنازې د لمانځه غائبانه ادا کول
۱۰. له عام قبرستان څخه جلا په مخصوص ځای کېنې د مړي ښخول
۱۱. د قبر په شوځو کېنې چار دیوالي یا چوتره جوړول
۱۲. د ایصال ثواب لپاره د سنتو خلاف اجتماع گانې
۱۳. تعزیتی جلسې جوړول

۱۴. د مړي په مناقبو کېنې د غیر واقعي دروغجنو حالاتو خبرول او داسې نور
 نن سبا د دغو منکراتو وباء تر دې اندازې پورې خپره شوې ده چه علماء او صلحاء هم پکېنې
 مبتلا دي بلکه د مشهورو مذهبي رهبرانو په جنازو کېنې د دغو منکراتو ارتکاب څو چنده زیات
 وي په دغو حالاتو کېنې چه کوم سړي ته دا ویره وي چه د هغه په انتقال باندې د هغه ناعاقبت
 اندیش. د آخرت له فکر څخه بې خبره. د دنیوي نوم او نشان وړي وارثان. نالاتق معتقدین. ناخلف
 خلفاء او د دین په شکل کېنې بې دینه عناصر په هغه باندې داسې ظلمونه کوي او تر مرگ وروسته
 هغه په دې ډول رسوا کوي نو په داسې سړي باندې وصیت واجب دی چه د هغه په انتقال باندې
 داسې محظورات او شرعي ممنوعات هیڅکله هیڅکله تر سره نه شي بلکه په تجهیز او تکفین. د
 جنازې لمونځ. دفن. ایصال ثواب او داسې نور کارونه ټول د سنتو په مطابق ادا شي که چیرته
 داسې وصیت و نه کړي نو سخت گنهار او د عذاب مستحق به وي د صحیح بخاري شریف
 حدیث لعنہم المیت بہکاء اہلہ علیہ په متعلق مشهوره توجیه دا ده چه د ده په ژوند کېنې د چا په
 مړینې باندې د نوحې (ژړا او فریاد) د گناه د علم باوجود هغه له دې څخه ممانعت نه دی کړی او
 داسې وصیت و نه کړي نو هغه ته به عذاب ورکول کیږي په وصیت کېنې د دغو منکراتو د
 تفصیل په لیکلو سره دې خلک منع کړي په ځانگړې توگه په دیني رهبرانو او مقتداء حضراتو
 باندې د دې وصیت وجوب نور هم زیات مؤکد دی فقط والله المستعان وهو الموفق ولا حول ولا قوة الا به.

۱۵ ص ۱۳۹۹ هجری

د شافعي امام په اقتداء کېنې د جنازې په لمانځه کېنې

د پنځم تکبیر د ویلو حکم

سوال زید حنفي دی ده د جنازې په لمانځه کېنې په شافعي مسلکه امام پسې اقتداء وکړه د

شوافعو په نزد په جنازه کښې پنځه تکبیرونه دي. نو آیا حنفي به په پنځم تکبیر کښې هم د هغه اقتداء کوي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب. د حنفي په شافعي پسې اقتداء خو صحیح ده لیکن په پنځم تکبیر کښې به د هغه متابعت نه کوي بلکه خاموش یعنی غلی به درېږي او بیا دې له امام سره یو ځای سلام واري

قال فی الشامية او بمن یری تکبیرات المجازاة محسماً لا يتابعه لظهور خطئه بیقین لان فلك كله منسوخ بدائع. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۰۰) وفي العلامة ولو کبر امامه محسماً لم يتبع لانه منسوخ فیمکن المؤتمر علی یسلم معه اذا سلم به یفتی. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۸) فقط والله تعالی اعلم ۲۸ صفر ۱۳۹۹ لـ مجری

د شافعي امام په اقتداء کښې د جنازې په تکبیرونو کښې

د لاسونو پورته کول مستحب دي

سوال زید حنفي دی ده د جنازې په لمانځه کښې په شافعي مسلکه امام پسې اقتداء وکړه. د شافعیانو په نزد د جنازې په لمانځه کښې د لاسونو پورته کول شته نو آیا حنفي به په رفع یدینو کښې د امام متابعت کوي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : حنفي ته د جنازې د لمانځه په تکبیرونو کښې د شافعي امام متابعت کول مستحب دي.

قال ابن عابدین رحمته الله اقول یؤخذ منه ان المحدث اذا اقتدی بشافعی فی صلوٰة المجازاة یرفع یدیه لانه یجهد فیہ فهو غیر منسوخ لانه قد قال به ائمة بلع من المحدثیة (رد المحتار ج ۱، ص ۸۰۰) وفي شرح التنویر یرفع یدیه فی الاولی فقط وقال ائمة بلع فی کلها. قال ابن عابدین رحمته الله (قوله وقال ائمة بلع فی کلها) وهو قول الائمة الثلاثة وروایة عن ابی حنیفة رحمه الله تعالی کما فی شرح درر البحار والاول ظاهر الروایة کما فی البحر وفي حاشیة للرمی رعا یتستفاد منه ان المحدث اذا اقتدی بالشافعی فالاولی متابعت فی الرفع ولم اراه اقول ولم یقل یجب لان المتابعة انما تجب فی الواجب او الفرض وهذا الرفع غیر واجب عند الشافعی رحمه الله تعالی (رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۰) فقط والله تعالی اعلم

۱۴ ربيع الاول ۱۳۹۹ لـ مجری

د مسلمان په جنازه کښې د کافر د شرکت حکم

سوال په کلي کښې یو غیر مسلم یعنی کافر اوسېږي. نو آیا دی د مسلمانو له مړي سره د مسلمانانو قبرستان ته تللی شي او که نه او آیا خاورې پرې اچولی شي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه! جائز نه دي فقط والله تعالی اعلم ۱۴ ربيع الاول ۱۳۹۹ لـ مجری

د کافر په جنازه کښې د مسلمان د شریکیدلو حکم

سوال د غیر مسلم له مړي سره مسلمان ته د هغه د مړي د سوځولو یا نورو مراسمو د په ځای کولو ځای ته تلل جائز دي او که نه؟ په داسې حال کښې چه دا مسلمان د غیر مسلمو په کلي کښې اوسېږي یا په بل ځای کښې اوسېږي او له کافر سره نې کاروبار وي شرعاً د دې څه حکم دی؟ بېنوا توجروا

الجواب نه تلل ورته جائز نه دي. بلکه تعزیت ورته کولی شي

۱۴ ربيع الاول ۱۳۹۹ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

جنازه په بل ځای کښې په کښودلو سره د لمانځه د ادا کولو حکم

سوال نن صبا رواج دی چه په جوماتونو کښې د قبلې په طرف له محراب څخه د باندې د جنازې د کښودلو لپاره چوتره جوړوي او په محراب کښې په همدې طرف باندې کړکۍ یا دروازه پرېږدي. امام په محراب کښې د ننه درېږي او د جنازې لمونځ ورکوي آیا په دې ډول لمانځه کښې کوم کراهت شته او که نه؟ چه جنازه د باندې وي او امام په جومات کښې دننه وي. بېنوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په جومات کښې د جنازې لمونځ په هر حال کښې مکروه دی که جنازه په جومات کښې د ننه وي او که د باندې. البته باران او داسې نورو عذر وي یا د باندې ځای نه وي نو په جومات کښې د جنازې لمونځ جائز دی

په داسې صورت کښې که چیرته جنازه د باندې وي نو بهتره دا ده چه امام او څو کسه مقتديان له جومات څخه د باندې په چوتره کښې ودرېږي ځکه چه جنازه له یوې وجې د امام په حکم سره دی او یواځې د امام په جلا ځای کښې دریدل مکروه تنزیهي دي **قال ابن عابدین رحمه الله (قوله لانه**

کالا ما من وجه) لا شتر ا طهذه الشر وطوعه صعبا بفقدها او فقد بعضها. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۱۲)

۲۷ صفر ۱۴۰۰ هجري

لفظ والله تعالى اعلم

د تعزیت (فاتحه خوانۍ) مسنونه طریقه

سوال د تعزیت صحیح طریقه کومه یوه ده؟ په دې کښې د ورځو تعیین او زیاتوالی به د سنتو په خلاف وي او که نه؟ څو ملگري یا د کلي خلک او داسې نور چه د ډلې په شکل کښې راشي نو یوه دعاء د ټولو لپاره قائم مقام جوړیدلی شي او که نه؟ یا د مجلس د ټولو خلکو له خوا څخه کافي ده او که نه؟ د تعزیت په دعاء کښې د لاسونو پورته کول څنگه دي؟ د تعزیت عملي ب قولې طریقه کومه چه د سیدانو او سید الانبیاء علیه اعطر التحبة والسلام څخه ثابته ده که چیرته نې یس کړئ نو د ډیرو کسانو لپاره به د لارې مشال وگرځي انشاء الله تعالی ځکه چه بنده د تبلیغی جماعت د

دلې غوندې د دين ضروري او اهمه خبره په هر مجلس كښې بيانوي يواځې د منبر او اسبېح
منتظر نه وي بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تعزيت تر دريو ورځو وروسته جائز نه دی البته غائب سړی چه تر
دريو وروسته راشي نو بيا ئې هم کولی شي د دلې په شکل کښې د رابللو اهتمام صحیح نه دی
که په ناڅاپي توگه څه کسان سره يو ځای شي نو پرو نه کوي د هر يوه لپاره په مستقله توگه
تعزيت سنت دی البته که چيرته د يوې کورنۍ کوم مشر سړی وي او له هغه سره د هغه ماتحت
خلک هم وي نو يواځې د مشر تعزيت کافي دی د تعزيت دُعاء داده اعظم الله اجهرك واحسن عزاءك
وغيره لم ټټك له دې څخه زيات مضمون هم بيانولی شي کوم چه غم ورسره سپک شي تسلي او د
آخرت فکر ورسره پيدا شي د تعزيت په دُعاء كښې د لاسونو پورته كول بدعت دي

لفظ والله تعالى اعلم ۲۸ ربيع الآخر ۱۴۰۰ هجري

(په دې باندې اشكال او ځواب ئې په تمه كښې دي)

د جنازي په لمانځه كښې د سورة فاتحه د لوستلو حكم

سوال څه فرمائي الله تعالى ﷻ او د هغه رسول حضرت محمد ﷺ د يوه مسلمان په جنازه
كښې د سورة فاتحه د لوستلو په باره كښې چه كه چيرته و نه لوستل شي نو مكمل دلائل ئې څه
دي؟ همدارنگه په دې مسئله كښې د بخاري شريف دا دواړه روايتونه هم په لحاظ كښې وساتئ

۱.. عن عباد بن الصامت رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ قال لا صلوة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب.

۲.. عن ابن عباس رضي الله عنه صلى على جنازة فقرأ بفاتحة الكتاب قال لي علموا انها سنة. يهتوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د جنازي په لمانځه كښې اصل مقصود د الله تعالى حمد او ثناء. په
نبي كريم ﷺ باندې درود او د مري لپاره دُعاء ده. د دې لپاره كه چيرته سورة فاتحه د حمد او ثناء
په نيت سره ولوستل شي نو صحيح دي. د تلاوت په نيت سره ئې مه لولئ

په سوال كښې له يادو شويو روايتونو څخه لومړنی روايت د مطلق لمانځه په اړه دی د جنازي
له لمانځه سره هيڅ تعلق نه لري. د جنازي لمونځ په ډيرو حكمونو لكه ركوع. سجده. تشهد او
داسې نورو كښې له عامو لمونځونو څخه مختلف دی د دې لپاره په عامو لمونځونو باندې د دې
قياس كول صحيح نه دي په دې حديث باندې مفصل بحث زما د (بيل المرام بالتزام السكوت عند

قراءة الامام) نومي رساله كښې دی پ دويم روايت كښې له حضرت ابن عباس رضي الله تعالى
عنهما څخه د سورة فاتحه لوستل منقول دي. ده سورة فاتحه د ثناء او دُعاء په قصد سره لوستلئ وه
همدارنگه دده داويل چه د سورة فاتحه ويل سنت دي داهم په همدې معنی باندې ده چه په دې كسو

حمد او ثناء ده او د جنازې په لمانځه کښې حمد او ثناء سنت ده په دې باندې لاندیني شواهد دي

۱. عن سعيد بن ابی سعید المقبری عن ابيه انه سأل ابا هريرة رضي الله عنه كيف نصلى الجنازة فقال ابو هريرة رضي الله عنه ان العبر لله اخبرك اتبعها من اهلها فاذا وضعت ركعت وحمدت الله وصليت على نبيه ثم اقول اللهم انه عبدك

وابن عبدك وابن امتك الحديث. (موطأ امام مالك ص ۹) د دې حديث رجال د صحاح سته و رجال دي البته د سعيد په حافظه کښې د هغه له وفات کيدو څخه څلور کاله مخکښې څه فرق راغلی وو (تقریب ص ۷۰) لیکن امام مالک رضي الله عنه غوندې شخصیت څخه دا ډیره لرې خبره ده چه تر فرق وروسته دې له هغه څخه روایت کړی وي.

په دې روایت کښې تر تکبیر وروسته د حمد او ثناء ذکر دی. د سورة فاتحه هيڅ ذکر نشته له دې څخه ثابته شوه چه د ابن عباس رضی الله عنهما په اثر کښې د سورة فاتحه لوستل د دُعاء په قصد سره مقصود دی او که نه نو په روایتونو کښې به تعارض لازمېږي.

۲. که چیرته د ابن عباس رضی الله عنهما نیت د قرائت وای نو تر هر تکبیر وروسته به ئې سورة فاتحه ویلی ځکه چه د جنازې د لمانځه هر تکبیر د رکعت مرتبه لري او سورة فاتحه د لمانځه په هر رکعت کښې ویل کیږي

۳. له حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه په صحیح سند سره دا هم مروی دي چه ده تر سورة فاتحه وروسته بل سورت هم لوستلی دی (اعلام السلن ج ۱، ص ۱۵۴) له دې څخه ثابته شوه چه ده سورة فاتحه او یو بل سورت دواړه د ثناء او دُعاء په نیت لوستلي دي. له دې امله چه د جنازې په لمانځه کښې د قرائت په غرض سره له فاتحې سره د سورت د یو ځای کولو هیڅوک قائل نه دي.

۴. حضرت عمر، حضرت علي، عبد الله بن عمر، فضالة بن عبيد، ابو هريرة، جابر بن عبد الله، واثلة بن الاسقع و غیرهم رضی الله تعالی عنهم به د جنازې په لمانځه کښې د سورة فاتحه قرائت نه کاوه (المدونة الکبری ج ۱، ص ۱۵۸) چه کله دا جلیل القدر صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم به قرائت نه کاوه حالانکه ابن عباس رضی الله عنهما له دغو حضراتو څخه علم حاصل کړی وو. نو د د ده په فعل او قول کښې په لازمي توگه سورة فاتحه د دُعاء په نیت سره مراد ده.

۵. قال ابن وهب و قال مالك ليس ذلك معمول به في بلدنا انما هو الدعاء اذ ركعت اهل بلدنا على ذلك.

(المدونة الکبری ج ۱، ص ۱۵۹) په مدونه کبری کښې دا هم منقول دي چه قاسم بن محمد، سالم بن عبد الله، ابن المسيب، ربيعة، عطاء بن ابي رباح او يحيى بن سعيد رحمهم الله غوندې د علم غرونه هم د جنازې په لمانځه کښې قرائت نه کاوه پس که چیرته د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما په قول کښې له ست څخه بعینه د فاتحه سنت و لی مراد واخیستل شي نو په امام مالک او نورو اهل

صحابه و او تابعینو باندې د دې مخني پاتې کیدل له قیاس څخه ډیر لرې دی
یو بل روایت په ابن ماجه کښې له أم شریک انصاریه رضی الله عنها څخه په دې الفاظو راغلی
دی امرنار رسول الله ﷺ ان نقرأ علی الجنازة بها تحمة الکتابه. د دې روایت مختلف ځوابونه دي
۱ - د دې سند مختلف فیه دی (اعلام السنن ج ۸ ص ۱۵۵)

۲ - أم شریک انصاریه په تعیین کښې ډیر اختلاف دی (اصابه ج ۸ ص ۲۳)
اگر که د صحابه و جهالت تاواني نه دی لیکن د اجله صحابه وو په مقابله کښې د مجهول قول د
قبول وړ نه دی. بالخصوص په داسې حال کښې چه د جنازې امور د ښځو په نسبت په سړو باندې
زیات واضح کیږي.

۳ - د امر د صیغې دلالت په وجوب باندې مسلم یعنی منل شوی دی. لیکن د امر د لفظ دلالت
په وجوب باندې مسلم نه دی. د حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما اثر له دې څخه قوي دی
او په دې کښې د سنتو لفظ دی لهذا په دې روایت کښې د امر لفظ په ندب باندې محمولیږي او
که نه وي نو دا حدیث به د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما له اثر سره د ټکر له وجې غیر معتبر
وي. فان الضعیف لا یصلح لمعارضه القوی بیا د ندب امر هم د دُعا په قصد سره دی که احرارنا فقطو
الله تعالی اعلم.

۲۵ جمادی الآخر ۱۰۰۰ هـ

د مړې ښځې په لمبولو کښې د ستر حد او اندازه

سوال - د مړې ښځې د لمبولو په وخت کښې د هغې په ټول بدن باندې د ټیګري یا جامې اچول
ضروري دي او که د نارینه غوندې یواځې له نامه څخه تر زنگونو پورې پټول ئې کافي دي؟
الجواب - ښځه به له ښځې څخه دومره پرده کوي لکه څرنگه چه یو نارینه ئې له بل نارینه څخه
کوي. له دې امله په ښځې باندې به د لمبولو په وخت کښې یواځې له نامه څخه تر زنگونو پورې د
ټیګري یا بل شي اچول کافي دي.

قال فی الدر وستر عورتہ الغلیظة فقط علی الظاهر من الروایة وقیل مطلقاً الغلیظة والخفیة وضه
الزیلی وغیره وقال ابن عابدین رحمته الله تحت (قوله صحه الزیلی وغیره) وفي الشرع لبلایة وهذا شامل للمراة
الرجل لان عورة المراة كالمراة كالرجل للرجل. (رد المحتار ج ۱ ص ۸۰۰) فقط والله تعالی اعلم

۴ رجب ۱۰۰۰ هـ

د مرګ په غسل کښې د حائضه ښځې په خوله کښې د اوبو د اچولو حکم

سوال - د حیض یا نفاس په حالت کښې مړې شوې ښځې ته د غسل ورکولو په وخت کښې به

حوله او پزي کښې نې د اوبو اچول ضروري دي او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب د جنابت، حيض يا نفاس په حالت کښې چه مرگ واقع شي نو بيا به هم د غسل ورکولو په وخت کښې به نې خولې او پزي ته اوبو اچول صحيح نه دي البته په غاښونو او پزي باندې نې چه لوند ټوکر تير شي نو بهتره ده ليکن ضروري نه ده

قال في شرح التدوير ويوضاً من يؤمر بالصلاة بلا مضضة واستنشاق للحرج وقيل يفعلان بخرقة، وعليه العمل اليوم، ولو كان جنباً أو حائضاً أو نفساء فعلاً اتفاقاً تنبيهاً للطهارة كما في امداد الفتاح مستمداً من شرح المقدى وقال ابن عابدين رحمهم الله (قوله ولو كان جنباً الخ) نقل ابو السعود عن شرح الكنز للشلبي ان ما ذكره الخلفاء في اي في شرح القدوري من ان الجنب يعضض ويستنشق غريب مخالف لعامة الكتب اذ قلت وقال الرمي ايضاً في حاشية البحر اطلاق المتون والشرع والفتاوى يشمل من مات جنباً ولم ار من صرح به لكن الاطلاق يدخله والعلة تقتضيه اهـ وما نقله ابو السعود عن الزيلي من قوله بلا مضضة واستنشاق ولو جنباً صريح في ذلك ولكي لم ار في الزيلي (قوله اتفاقاً) لم اجد في الامداد ولا في شرح المقدسى (رد المحتار

هـ رجب ١٠٠٠ هـ

ج ١ ص ٨٠١ فقط والله تعالى اعلم

چه سري نه وي نو يواځې ښځو ته د جنازي د لمانځه حکم

سوال که چيرته هيڅ يو نارينه موجود نه وي نو آيا ښځې د جنازي لمونځ ادا کولی شي او که نه؟ که چيرته نې کولی شي نو ښځه به څنگه امامت کوي؟ پينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ښځې دې يواځې يواځې د جنازي لمونځونه وکړي د جنازي په لمانځه کښې جماعت واجب نه دی د دې لپاره بهتره دا ده چه ښځې دې جماعت نه کوي بلکه جلا جلا دې لمونځونه وکړي ليکن ټولې دې په يو ځل د جنازي لمونځ وکړي. د يوې تر فارغېدو وروسته به بله شروع یري نه کوي او جماعت نې به له کراهته ورته جائز دی په دې صورت کښې به مام د ښځو د صف په منځ کښې درېږي. د نارينه امام غوندې به له صف څخه مخکښی نه درېږي

قال في العلائیه ويكره جامعاً النساء ولو في التراويح في غير صلاة الجنازة لانها لم تشرع مكررة فلو انفرن تفوتعن بفرأغ احداهن وفي الشامية (قوله لانها لم تشرع مكررة الخ) قال في الفتح واعلم ان جماعتهم لا تكرر في صلاة الجنازة لانها فريضة وترك التقدم مكررة فدار الامر بين فعل المكررة لفعل الفرض او ترك الفرض لتركه فوجب الاول بخلاف جماعتهم في غيرها. ولو صلن فرادى فقد تسبق احداهن فتكون صلو

الباقيات نفلاً والتفعل بها مكروه فيكون فراغ تلك موجباً لفساد الفريضة لصلوة الباقيات كتعليق
الخامسة السجدة لمن ترك القعدة الأخيرة أو مغل في البحر وغيره ومفاد ان جماعتهم في صلوة الجنازة واجبة
حيث لم يكن غيرهم. ولعل وجه الاحتراز عن فساد فرضية صلوة الباقيات اذا سبقت احداً من وفيه ان
الرجال لو صلوا منفردين يلزم فيها مغل فذلك، فيلزم عليه وجوب جماعتهم فيها مع ان المصريح به ان الجماعة
فيها غير واجبة فتأمل (رد المحتار ج ١، ص ٥٢٨) وقال الرافعي رحمته الله (قوله ومفاد ان جماعتهم في صلوة الجنازة
واجبة الخ) انما يتم بارجاع ظهور لانها فريضة للجماعة كما فعل في حاشية البحر وهو خلاف الظاهر بل هو
راجع لصلوة الجنازة فاتها فرض كفاية على كل منتهى قال السدي نقلاً عن شرح المدينة ويستحب ان يصلون
منفردات وتجوز جماعتهم اذ افراد الفتح وغيره من الوجوب معناه اللغوي اي ثبت الاوّل ويكون مقتضى
الترك لا على الانفراد المستحب (التحرير المختار ج ١، ص ٤٢) قلت ويمكن الجواب عن اشكال ابن
عابد بن رحمته الله بان يشر عن في الصلوة معاً ولا اعتبار للفراغ متعاقباً لان الابقاء ليس له حكم الابتداء بل
يظهر بعد التأمل انه لو شرعت الاخرى قبل فراغ الاولى فلا اشكال فيه ايضاً. فقط والله تعالى اعلم
١١ رجب ١٤٠٠ هـ

به بحري جهاز (بيري) كنبی د وفات شوي سري حکم

سوال که چیرته یو څوک په بیړۍ کنبې فوت شي نو آیا فوراً به ئې سمندر ته اچوي او که تر
کنارې يعني د وچې تر څنډې پورې به ئې د راوړلو کوشش کوي او بیا به ئې په وچه کنبې ښخوي
او که څنگه؟ بیا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د کنارې تر رسیدو پورې په مړي کنبې د کوم ډول تغیر د
راتلو اندیښنه نه وي نو په وچه کنبې دې ښخ کړي شي او که نه نو سمندر ته دې واچول شي
سمندر ته ئې د اچولو په وخت کنبې کوم دروند یا وزني ډبره یا بل شی ورسره تړل بهتر دي تر څو
چه مړی ښکته کښيني او د اوبو سر ته رانه شي

قال في العلائمة مات في سفينة غسل وكفن وصلى عليه والقي في البحر ان لم يكن قريباً من البر. وفي
الشامية (قوله والقي في البحر) قال في الفتح وعن احمد رحمته الله يثقلك ليرسب وعن الشافعية كذلك ان كان
قريباً من دار الحرب والاشد بين لوحين ليقذفه البحر فيدفن. (قوله ان لم يكن قريباً من البر) الظاهر تقديره
بان يكون بينهم وبين البر مدقة يتغير الميت فيها ثم رأيت في نور الايضاح التعبير بخوف الضرر به. (رد المحتار

الباقیات نفلاً و التنفل بها مكروه فيكون فراغ تلك موجباً لفساد الفريضة لصلوة الباقیات كتحقیق الخامسة السجدة لمن ترك القعدة الاخيرة اذ وفله في البحر وغيره ومفاد ان جماعتهم في صلوة الجنازة واجبة حيف لم يكن غيرهم، ولعل وجهه الاحتراز عن فساد فرضية صلوة الباقیات اذا سبق احداهن وفيه ان الرجال لو صلوا منفردين يلزم فيها مغل ذلك، فيلزم عليه وجوب جماعتهم فيها مع ان المصريح به ان الجماعة فيها غير واجبة فتأمل (رد المحتار ج ١، ص ٥٢٨) وقال الرافي رحمته الله (قوله ومفاد ان جماعتهم في صلوة الجنازة واجبة الخ) انما يتم بارجاع ضمير لانها فريضة للجماعة كما فعل في حاشية البحر وهو خلاف الظاهر بل هر راجع لصلوة الجنازة فانها فرض كفاية على كل منهن قال السدي نقلاً عن شرح المنية ويستحب ان يصلين منفردات وتجوز جماعتهم اذ مراد الفتح وغيره من الوجوب معناه اللغو اي ثبت الاول ويكون مقدماً على الترتك لا على الانفراد المستحب (التحرير المختار ج ١، ص ٤٢) قلت و يمكن الجواب عن اشكال ابن عابد بن رحمته الله بان يشر عن في الصلوة معاً ولا اعتبار للفراغ متعاقباً لان الابقاء ليس له حكم الابتداء بل يظهر بعد التأمل انه لو شرعت الاخرى قبل فراغ الاولى فلا اشكال فيه ايضاً. فقط والله تعالى اعلم

١١٠٠ رجب ١١٠٠ هجري

په بحري جهاز (بيړی) کښې د وفات شوي سړي حکم

سوال که چيرته يو څوک په بيړی کښې فوت شي نو آيا فوراً به ئې سمندر ته اچوي او که تر کناري يعني د وچې تر څنډې پورې به ئې د راوړلو کوشش کوي او بيا به ئې په وچه کښې ښخوي او که څنگه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د کناري تر رسيدو پورې په مړي کښې د کوم ډول تغير د راتلو اندېښنه نه وي نو په وچه کښې دې ښخ کړی شي او که نه نو سمندر ته دې واچول شي سمندر ته ئې د اچولو په وخت کښې کوم دروند يا وزني ډبره يا بل شی ورسره تړل بهتر دي تر څو چه مړی ښکته کښيني او د اوبو سر ته را نه شي

قال في العلائیه مات في سفينة غسل و كفن و صلى عليه و القى في البحر ان لم يكن قريباً من البر، وفي الشامية (قوله و القى في البحر) قال في الفتح و عن احمد رحمته الله يفضلك ليرسب و عن الشافعية كذلك ان كان قريباً من دار الحرب و الاشد بين لو حين ليقذفه البحر فيمدفن اذ (قوله ان لم يكن قريباً من البر) الظاهر تقديره بان يكون بينهم وبين البر مدقة يتغير الميتم فيها ثم رأيت في نور الايضاح التعميير بخوف الضرر به. (رد المحتار

مړی چه خاورې شي نو په همدې قبر کښې د بل مړي د ښخولو حکم

سوال په حرمين شريفينو کښې دا دستور دی چه په زړو قبرونو کښې نوي مړي ښخوي آیا دا طريقه جائزه ده او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب چه کله اولنی مړی خاورې شي نو په همدې قبر کښې د بل مړي ښخول جائز دي

قال في الشامية قال الزيلعي ولو بلى الميت وصار ترأباً جاز دفن غيره في قبره وزرعه والبناء عليه انه قال في الامداد بخالفه ما في التتار خاتمة اذا صار الميت ترأباً في القبر يكره دفن غيره في قبره لان الحرمة باقية وان جمعا عظامه في ناحية ثم دفن غيره فيه تبركاً بالجزير ان الصالحين ويوجد موضع فارغ يكره ذلك انه قلت لكن في هذا مشقة عظيمة فالاولى اناطة الجواز بالبلا اذ لا يمكن ان يعدل كل ميت قد لا يدفن فيه غيره وان صار الاول ترأباً لاسباب في الامصار الكبيرة الجامعة والا لزم ان تعم القبور السهل والوعر على ان المنع من الحفر الى ان لا يبقى عظم عسبر جدا وان امكن ذلك لبعض الناس لكن الكلام في جعله حكماً عاماً لكل احد فتأمل (رد المحتار ج ١ ص ٨٢٤) فقط والله تعالى اعلم ٢٦ رجب ١٤٠٠ هـ

د مړي په خوله کښې د مصنوعي غاښ د پاتې کيدلو حکم

سوال يو سړی مړ شو او په خوله کښې ئې مصنوعي غاښ وو چونکه د غسل ورکولو په وخت کښې پرته له تکليف څخه نه ايستل کيده که چيرته همدا غاښ ئې په خوله کښې پاتې شي نو شرعاً څه قباحت پکښې شته او که نه؟ او که چيرته غاښ ډير قيمتي وي او د مړي له خولې څخه ايستل ئې هم ډير په تکليف سره کيده نو آیا د داسې غاښ ايستل جائز دي او که نه؟ په لومړي صورت کښې که چيرته په خوله کښې د غاښ د پرېښودلو گنجائش وي نو آیا د مړي په غسل او ښخولو کښې څو کوم فرق نه راځي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د غاښ له خولې څخه ايستل مشکل وي او د زيات محنت په کولو سره د مړي بې حرمتي کيده نو همداسې دې پرېږدي. په غسل او ښخولو کښې ئې کوم فرق نه راځي د مال له حرمت (قدر او مرتبه) څخه د مړي حرمت زيات دی قال في العلائيه ولو بلغ مال غيره ومات هل يشق قولان والاولى نعم فتح وفي الشامية وان كان حرمة الأدمى اعلى من صيانة المال لكنه زال احترامه بتعديده كما في الفتح ومفاد انه لو سقط في جوفه بلا تعدل يشق اتفاقاً. (رد المحتار ج ١ ص ٨٢٠)

د حضرت عائشې رضي الله عنها د حضرت عمر قبر ته د بې پردې نه تللو روايت

سوال حضرت عائشه رضي الله عنها د نبي کریم صلي الله عليه وسلم تر رحلت وروسته روضې مبارکې ته بې پردې ورتله او د حضرت ابو بکر صدیق رضي الله عنه تر انتقال وروسته هم د هغه قبر ته بې پردې ورتله چه کله حضرت عمر فاروق رضي الله عنه تر انتقال وروسته هلته ښخ شو نو په باقاعده توگه چه کله هم ورتلله نو پرده به نې کوله. يو ښاغلی وائي چه دا پرده نې د حضرت عمر رضي الله عنه له وجې شروع کړه د دې لپاره چه حضرت عمر رضي الله عنه نامحرم وو او تر مرگ وروسته نې هم د ژونديو غونډې ليدل کاوه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : له دې څخه يو اخې احترام مقصود وو، تر مرگ وروسته ليدل ثابت نه دي. قال الطيبي ليه ان احترام الميت كاحترامه حيا. (مرقاۃ ج ۳ ص ۱۱۴)

لفظولله تعالی اعلم ۲۷ ذی الحجة ۱۴۰۰ هجري

د لحد ژوروالي

سوال : مشهوره ده چه فرېستې مړي لره په قبر کېنې د حساب او کتاب لپاره کېښي نو له دې امله لحد بايد دومره ژور وي چه په هغه کېنې مړي په آسانی سره کېښي استلی شي. آیا دا خبره صحيح ده؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : دا خالص جهالت دی فرېستې مړي په ظاهري قبر کېنې نه بلکه په عالم برزخ کېنې کېښي نو د لحد يا شق ژوروالی بايد دومره وي چه په هغه کېنې مړي د سنتو مطابق په څنگ باندې ځملول شي. پورتنۍ سطحه به نې هم له مړې څخه جلا ليکن د مړي له جسم سره به با لکل نژدې وي تر څو چه قبر له لويديو څخه او مړي له درندگانو څخه په حفاظت کېنې پاتې شي ولائمس السقف الميت. (مخطاوي على المراقي ص ۲۲۲)

لفظولله تعالی اعلم ۷ محرم ۱۴۰۱ هجري

د جنازې د لمانځه لپاره د جومات د جماعت د انتظار رواج

سوال : نن سبا په عمومي توگه دا رواج دی چه د جنازې د لمانځه لپاره د کلي په جومات کېنې د وختي لمانځه د جماعت لپاره انتظار کيږي. د لمانځه په ټاکلي وخت باندې جنازه د جومات خوا ته راوړل کيږي او د فرض لمانځه له جماعت څخه تر فارغيدو وروسته د جنازې لمونځ ادا کوي شرعاً د دې څه حکم دی؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : دا رواج د شرعې خلاف دی د جنازې په لمانځه کېنې د دې لپاره تاخير کول چه خلک زيات شريک شي مکروه دی په جنازه کېنې تعجيل (بېر)، دومره مؤکد دی چه په مکروه وختونو کېنې هم د جنازې د ادا کولو اجازه ورکړي شوې ده يعنې چه په مکروه وخت

کښې جنازه تياره شي نو په همدې وخت کښې دې ادا کړي او د مکروه وخت د تيريدو انتظار دې نه کوي د دې رسم يوه خرابي دا ده چه خلک په جوماتونو کښې د ننه د جنازې د لمانځه ادا کول شروع کړي دي کوم چه مکروه دی. تحریماً او تنزیهاً قولان مصححان.

والله تعالى اعلم ۷ محرم ۱۴۰۱ هجري

د مړي خوا ته د قرآن کریم د تلاوت حکم

سوال : د مړي خوا ته تر لمبولو مخکښې د قرآن کریم تلاوت جائز دی او که نه؟ بینوا توجروا.
الجواب باسم ملهم الصواب مړی چه په جامو کښې پټ کړی شي نو څنگ ته ئې په تلاوت کولو کښې هېڅ حرج نشته او که نه نو مکروه دی او تر لمبولو وروسته په هر صورت هېڅ کراهت پکښې نشته. فقط والله تعالى اعلم ۸ محرم ۱۴۰۱ هجري

مړي ته د غسل ورکونکي سړي لپاره لامبل مستحب دي

سوال : مړي ته تر غسل ورکولو وروسته په لمبوونکي باندې غسل واجب دی، که سنت او که مستحب؟ بینوا توجروا

الجواب مستحب دی. کذا فی الشامیه. فقط والله تعالى اعلم. ۸ محرم ۱۴۰۱ هجري

د فرض عمل ایصال ثواب

سوال : د فرضو ایصال ثواب جائز دی او که نه؟ یعنی فرض دا چه فرض هم د سړي ادا کيږي او مړي ته ئې هم ثواب رسيږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب. په دې کښې اختلاف دی. والراجح الجواز، نقل فی الشامیه عن البحر انه لا فرق بین الفرض والنفل وعن جامع الفتاوى لیل لایموز فی الفرائض. (رد المحتار ج ۱، ص ۸۴۴)

فقط والله تعالى اعلم ۱۷ ربیع الآخر ۱۴۰۱ هجري

تر مړ کیدو وروسته د تلقین حکم

سوال : د مړي تر ښخولو وروسته د قبر خوا ته تلقین کول څه حکم لري؟ بینوا توجروا
الجواب : د دې جواز مختلف فیه دی. لهذا احتراز (خان ساتنه) بهتر او منل شوی دی با لخصوص د عقیدې د فساد په دې دور کښې د دې اجازه نشته

فقط والله تعالى اعلم ۱۸ ربیع الآخر ۱۴۰۱ هجري

فصل فی الشہید

په حادثه (پینه) کښې د مړه کیدونکو خلکو حکم

سوال له ریل گاډي یا موټر څخه چه ولویږي یا نې ووهي یا گاډی له څه شي سره ټکر شي او څوک پکښې مړ شي نو آیا داسې سړی به شهید اصغر شمیرل کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو: دا شهادت شهادت صغری دی. د شهیدانو دنیوي احکام په ده باندې جاري کیږي نه لیکن په آخرت کښې به د شهیدانو له جملې څخه حسابیږي انشاء الله تعالی.

فقط والله تعالی اعلم ۲۵ ذی الحجة ۱۳۸۶ هجری

شیعه شهید نه شي بلل کیدلی

سوال د محرم د میاشتي په دې لسمه کښې چه کوم مسلمانان د هندوانو په لاس مړه شول آیا دا خلک شهیدان دي او که نه؟ ځیني وائي چه که شهادت کبری نه وي نو شهادت صغری خو به وي؟ بینوا توجروا

الجواب د شهادت لومړنی شرط اسلام دی شیعه مسلمان نه دی له دې امله د دوی مرگ نه شهادت صغری دی او نه کبری بلکه د جهنم اور دی د شيعه مذهب تفصیل زما د "حقیقت شیعه" نومي رسالې کښې دی (دارساله د احسن الفتاوی په اول جلد کښې شائع شوی دی. مرتب)

فقط والله تعالی اعلم ۱۹ محرم ۱۳۸۷ هجری

په بمباري کښې د شهید شویو خلکو حکم

سوال په جنگ کښې د هوائي حملو په دوران کښې چه کوم مسلمانان شهیدان شي آیا هغوی د غسل ورکول ضروري دي او که نه؟ حقیقي شهید چاته ویل کیږي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ښاري آبادیو باندې په هوائي حملو کښې په شهید شویو خلکو باندې د شهادت دنیوي احکام جاري کیږي هغوی ته غسل نه ورکول کیږي د شهادت دنیوي احکام چه په کومو خلکو باندې جاري کیږي د هغوی تفصیل په بهشتي گوهر کښې دی

فقط والله تعالی اعلم ۲۰ ذی القعدة ۱۳۹۱ هجری

د مسلمانانو په خپل منځي جنگ او جگړې کښې د مړه کیدونکو خلکو حکم

سوال د دوه مسلمانو د لور تر منځ جگړه راغله او په دوی کښې نه هیڅ یوه ډله باغیان وو او نه قطع الطريق غله. او نه حربیان وو بلکه ټول مسلمانان وو او د مسلمانانو په یوه کلي کښې سره

اوسيدل ليکن يوه ډله با لکل ظالمه وه او بله مظلومه له مظلومې ډلې څخه دوه کسان په غير جارجح آلې باندې قتل کړی شول او دواړه هم هلته د جنگ په ځای کښې مړه شول نه ئې کومه خبره وکړه او نه ئې نور څه وکړل البته د يوه سړي قاتل هم معلوم شو او د دويم سړي قاتل معلوم نه شو بلکه د ډلې په هر غړي باندې د قتل شبهه کيدلې شي. اوس پوښتنه دا ده چه په دغو مړه شويو کښې به کوم يوه ته غسل ورکول کيږي او کوم يوه ته نه ورکول کيږي؟ تر ټولو زيات وضاحت په شامي کښې دی ليکن په ځينو عبارتونو کښې ما تطبيق نه شواى کولى. د شامي د عبارت وضاحت هم وکړئ؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب. دواړو ته به غسل نه ورکول کيږي. د غسل په اړه د شامي عبارت په هغه صورت کښې دی چه ظلم متيقن نه وي **قال ابن عابدين رضى الله عنه ومفادها انه لو كانت احدى الفرقتين ظالمة للاخرى بان علموا حالهم لا يغسل من قتل من الاخرى وان جهل قاتله عيماً لكونه مدافعاً عن نفسه ومجاءته تأمل.** (رد المحتار ج. ۱، ص ۸۴) فقط والله تعالى اعلم ۲۰ شعبان ۱۳۹۹ لـ مجرى

د پورتني سوال په اړوند يو بل سوال

سوال د شهيد په باره کښې د شامي په دغو دواړو عبارتونو کښې په ظاهره ټکر ښکاريږي په دغو کښې تطبيق څرنگه ورکول کيږي مثلاً د درمختار عبارت (بل قصاص) لاندې علامه شامي ليکي (اما اذا لم يعلم قاتله فسيأتى انه يغسل). دلته شامي په دې صورت کښې ليکلي دي چه غسل دې ورکړ شي بيا د ماتن او شارح عبارت (و کذا يكون شهيداً) د تشریح په کولو سره په آخر کښې ليکي ومفادها انه لو كنت احدى الفرقتين ظالمة بان علموا حالهم لا يغسل من قتل من الاخرى وان جهل قاتله عيماً. (شاميه ج. ۱، ص ۶۵) يو ځای خو ئې داسې مقتول ته چه قاتل ئې معلوم نه وي د غسل ورکولو ليکلی دی. او بل ځای ئې همدې د نه غسل ورکولو ليکلی دی آيا د تطبيق دا صورت کيدلى شي چه له لومړي عبارت څخه هغه مقتول مراد دی چه قاتل ئې با لکل معلوم نه وي او له دويم عبارت څخه هغه مقتول مراد دی چه عيني او ځانگړی قاتل خو ئې معلوم نه وي لېکن د ډلې په حيثيت سره معلوم دی يا دا چه لومړی مقتول مظلوم نه دی او دويم مظلوم دی

د مسئلې صورت دا دی چه د دوه مسلمانو ډلو تر منځ جگړه راغله په هغوی کښې د يوې ډلې خلک د بلې ډلې دوه کسان په ظلم سره قتل کړل په داسې حال کښې چه په قتل کښې غير جارجح آله وه او د قاتل ډله ظالمه وه. د مقتول ډله مظلومه وه همدارنگه دا هم څرگنده ده چه په مړه شويو کښې د يوه قاتل معلوم دی او د بل نامعلوم دی اوس په داسې صورت کښې دغو مړه شويو ته

غسل ورکول کبیری او که نه؟ ب لکل په همدې صورت کښې ستاسو خواب په تیرې فسوی چه په ۲۰ شعبان ۱۳۹۹ لمری کښې مو لیکلې وه چه دواړو ته به غسل نه ورکول کبیری اوس پوښته دا ده چه به داسی حال کښې چه د جگړې دواړه اړخونه مسلمانان وي او په یوې خوا کښې یو کس به ظلم سره قتل سي نو هغه ته به په هغه وخت کښې غسل نه ورکول کبیری چه په جارحه آلې سره وي او که چیرته له هغوی څخه کوم یو په ظلم په جارحه آلې سره قتل کړی شي نو داسې مقتول ته د غسل نه ورکولو خبره چیرته لیکلې ده؟ تاسو د شامي عبارت چه ومفاده اهل لو کانت احدی الفرقتین طالمة للاعزى بان علموا حالهم الخ لیکلی دی لیکن د شرح وقایې عبارت واما مقتول غیر مؤلام و هو مسلم قتله مسلم غیر باغ و غیر قطاع الطريق فانه یكون شهيدا عند ابن حنيفة رحمه الله اذا قتل بمحيد ظلماً به څه خواب وي؟ ځکه چه په دې کښې خو د شهید لپاره له ظلم پرته د قتل با لحیدید شرط دی همدارنگه د فتح القدیر ج ۳ ص ۴۱۱ په حاشیه کښې لیکلې دي چه والقيد بالحديد اما هو اذا كان القتل من المسلمین. که چیرته د قتل با لحیدید قید په دې صورت کښې نه وي نو د دې د یادونې څه فائده. او د دې محمل څه دی. که چیرته دا قید لغو وي نو د لغویت نې څه دلیل دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب اصل مدار په دې باندې دی چه قتل د دیت موجب وي نو غسل واجب دی او که نه وي نو نه دی له دې امله د شامیه عبارت اما اذا لم يعلم قاتله فسيأتى انه يغسل کښې هغه قتل چه د دیت موجب وي مراد دی (بان وجد في محله). چنانچه د ماتن قول ويغسل من وجد قتلا في مصر فيما يجب فيه الدية ولم يعلم قاتله کښې د همدې بین دی او د اب عابدين په قول (فسيأتى) کښې د همدې خواته اشاره ده

د شرح وقایه په عبارت کښې د هغه مقتول حکم دی چه غیر مدافع وي. کوم چه په شامي او داسې نورو کښې هم دی او د شامي په مذکوره عبارت کښې د مدافع مقتول حکم دی

فلا منافاة، قال ابن مهيمن رحمته الله بلى من قتل مدافعاً عن نفسه او عن ماله او عن اهل الزمة من غير ان يكون القاتل واحداً من الثلاثة في الكتاب فان المقتول شهيد كما صرح به في المحيط وعطفه على الثلاثة وجعله سبباً رابعاً ولا يمكن دخوله تحت قوله او قتله مسلم ظلماً لان المدافع المذکور شهيد باقى آلة قتل بمحيدة او حجر او خشب كما صرح به في المحيط ومقتول المسلم ظلماً لا يكون شهيداً الا اذا قتل بمحيدة كما قدمناه (المعز الرائق ج ۱ ص ۱۰۰) وقال ابن عابدين رحمته الله وقال في النهر كونه شهيداً وان قتل بغرر محدد - مشکل جداً لوجوب الدية بقتله فتدبره معناه النظر فيه أه قلت يمكن حمله على ما اذا لم يعلم قاتله عيماً كما

لو خرج عليه قطاع طريق او لصوص او نحوهم وفي البحر عن المجتنب اذا التفت سريتان من المسلمين وكل واحدة ترى انهم مشركون فاجلوا عن قتل من الفريقين قال محمد بن الفضل لا دية على احد ولا كفارة لانهم دافعون عن انفسهم ولم يذكروا حكم الغسل ويجب ان يغسلوا لان قاتلهم لم يظلمهم اذ ومفادته انه لو كانت احدى الفرقتين ظالماً للأخرى بان علموا حالهم لا يغسل من قتل من الاخرى وان جهل قاتله عمداً لكونه مدافعاً عن نفسه وجماعته تأمل. (رد المحتار ج ١ ص ٨٥٠) وقال في منحة الخالق والجواب عداشكاله ان هذا القاتل ان كان مكابراً في المصير لئلا فسيأني انه بمنزلة قاطع الطريق وان كان لصاً نزل عليه ليلاً ليقتله او يأخذ ماله فهو بمنزلة ايضاً كما في النهرو على كل فلا دية في قاطع الطريق فقوله لوجوب الدية ممنوع وعلى كل فهو شهيد ولا اشكال تدبر (البحر الرائق ج ٢ ص ١٨٤)

د علامه ابن عابدين رحمته الله به (لو كانت احدى الفرقتين ظالمة للأخرى) كنبى د عدم وجوب ديت توجيه به (لكونه مدافعاً) سره كول او د ده د (بحر عن المجتنب) جزئيه له (اذا التفت سريتان - الخ) تخه استنباط د بنده به خيال كنبى د تأمل محل (خاى، دى. د دي لپاره چه به مقيس عليه كنبى قاتل هم مدافع دى له دي امله به دي باندې د ديت عدم وجوب ظاهر دى ليكن به مقيس كنبى قاتل مدافع نه دى. يواخي مقتول مدافع دى غالباً ابن عابدين رحمته الله به آخر كنبى به (تأمل) سره د همدې خوا نه اشاره كړې ده

پس د بحث لاندې صورت كنبى د ديت د عدم وجوب او د شهادت د ثبوت صحيح توجيه هم هغه ده كومه چه ابن عابدين رحمته الله به منحة الخالق كنبى بيان كړې ده يعنې داسې قاتلين به حكم دې قطاع الطريق كنبى دي او د دوى مدافعت د جهاد به حكم كنبى دى

فقط والله تعالى اعلم
١٦ شوال ١٣٩٩ هـ

کتاب الزکوة

بل بنار ته د زکوة د لیږلو حکم

سوال زید خپل زکوة او سر سایه د خپل بنار مسکینانو ته نه ورکوي بلکه لري لري بنارونو ته نه لري لري آیا د ده داسې کول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د بل بنار خوا ته د زکات لیږل مکروه تنزیهي دی لیکن هلته که چیرته کوم خپلوان مسکین وي یا د خپل بنار له مسکینانو څخه یو څوک زیات حاجتمند یا زیات نیک وي. یا د دین طالب العلم وي یا بل ځای ته په لیږلو باندې عامو مسلمانانو ته زیاته گټه وي نو هیڅ کراهت پکښې نشته بلکه د خپلوانو حق د خپل بنار له مسکینانو څخه زیات دی.

کرة نقلها الا الى القرابة بل في الظهورية لا تقبل صدقة الرجل و قرابته محايج حتى يبدأ بهم فيسد حاجتهم. او اخرج او اصلح او اوع او انفع للمسلمين او من دار الحرب الى دار الاسلام او الى طالب العلم و الى المعراج التصديق على العالم الفقير الفضل او الى الزهاد و كل من جعله قبل تمام الحول فلا يكره خلاصة. (الدر المختار ج ۲)

وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال يا مائة محمدو الذي يعطي بالحق لا يقبل لانه صدقة من رجل وله قرابة محتاجون الى صلته و يعر لها الى غيرهم و الذي نفس بيده لا ينظر لانه اليه يوم القيامة اثار حتى و المراد بعدم القبول عدم الاثابة عليها و ان سقط بها الفرض لان المقصود منها سد حاجة المحتاج و في القريب جمع بين الصلة و الصدقة. (رد المختار ج ۲. كتاب الزکوة) فقط والله تعالى اعلم. ۳ ذيقعدة ۱۳۷۱ هجري

مسکين ته د قرض په معافو کولو سره زکات نه ادا کيږي

سوال د يوه سړي په کوم مسکين باندې قرض دی هغه خپل پوروري ته وويل چه ما خپل قرض تاته په زکات کښې در معاف کړ نو آیا زکات نه ادا شو او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب د قرض په معاف کولو سره زکات نه ادا کيږي صحيح صورت نه دا دی چه نوموړي سړي ته زکات ورکړي او په قرض کښې دې بيرته ترې را واخلې که چیرته نه بيرته ورنه کړي نو په زوره نه هم ترې اخيستلی شي که چیرته د بيرته نه ورکولو ويره وي نو هغه ته دې وويل شي چه يو څوک د ځان له طرفه د زکات د وصولولو او بيا له هغه څخه د قرض د ادا کولو وکيل جوړ کړي

لهافي شرح التتوير واعلم ان اداء الدين عن الدين والعين عن العين وعن الدين يجوز و اداء الدين عن العين

وعن دين سيلبض لا يجوز وحيلة الجواز ان يعطى مديونه الفقير زكوة ثم يأخذها عن دينه ولو امتنع المديون مذنبه وأخذها لكونه ظفر بجنس حقه فان مانعه رفعه للقاضي وفي الشامية تحت (قوله واعلم) وفي صورتين لا يجوز الأولى اداء الدين عن العين كجعلها ما في ذمة مديونه زكوة لئلا له المحاضر. (رد المحتار ج ۲) فقط والله تعالى

۱۵ ذيقعدة ۱۳۷۲ هجرى

اعلم

د زکات له حساب د چا د قرض د ادا کولو حکم

سوال يو غريب سړى پورورى دى که چيرته په زکوة سره د هغه امداد وشي نو دا ويړه ده چه پخپله نه لې خان سره کښيږدي او خپل قرض به ادا نه کړي آيا له هغه څخه د قرض د لرې کولو په خاطر د زکوة روپۍ پخپله د پور غوښتونکي ته ورکول جائز دي؟ آيا مسکين ته دا ويل ضروري دي چه ستا قرض زه د زکوة له روپو څخه ادا کوم او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د مسکين په اجازې سره که چيرته د هغه قرض د زکوة له روپو څخه ادا شي نو جائز دي مسکين ته دا ويل ضروري نه دي چه د زکاته له حساب نه ادا کوم.

فقط والله تعالى اعلم ۲۰ رجب ۱۴۰۱ هجرى

له قرض څخه چه فارغ يا خلاص نصاب له چا سره نه

نو زکوة پرې فرض نه دى

سوال که چيرته له يو چا سره د زکات نصاب وي ليکن همدومره يا له دې څخه زيات قرض په هغه باندې وي نو آيا په داسې سړي باندې زکات واجب دى او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته له قرض يا پور څخه فارغ او خلاص مال د نصاب اندازې ته ور نه رسيږي نو زکات پرې واجب نه دى البته که چيرته د زکات تر واجبیدو وروسته پورورى شو نو د زکات فريضه ترې نه ساقطیږي قال فى التنوير وسببه ملك نصاب حولي تام فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد وقال فى الشرح سواء كان لله كزکوة وخراج او للعبد ولو كقالة او مؤجلاً الخ وفى الشامية. (قوله فارغ عن دين) وهذا اذا كان الدين فى ذمته قبل وجوب الزکوة فلو لحقه بعد لم تسقط الزکوة لانها لم تكن فى ذمته فلا يسقطها ما حق من الدين بعد ثبوتها جوهرة. (شامية ج ۲)

فقط والله تعالى اعلم غرة ذى الحجة ۱۳۷۲ هجرى

مهر مؤجل د زکات د وجوب مانع دى

سوال د زيد په ذمې باندې د هندي مهر پور دى تحقيق غوښتونکې خبره دا ده چه معجل يا

مؤجل دين د زکات د وجوب مانع دی او که نه؟ که چيرته د ادا کولو ست وي يا نه وي به دو رو صورتونو کښې څه فرق شته او که نه؟ بښو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په فتح القدير. طحطاوي. بدائع او داسې نورو کښې څلور قولونه راغلي دي

۱. دين پور يا قرض، که مؤجل وي يا معجل. مهر وي يا بل شی. په هر صورت کښې د زکات د وجوب مانع دی

۲. مؤجل دين د زکات مانع نه دی که مهر وي يا بل شی

۳. يواځې مهر مؤجل مانع نه دی

۴. خاوند چه د مهر د ادا کولو عزم ولري نو مانع دی او که و نه لري نه مانع نه دی

اولنی قول راجع معلومېږي او علامه حصکفي رحمه الله تعالى همدې قول لږه غوره کړی دی وان نقل عن الجواهر القهستاني تصحيح الغالي وروح بعض الاکابر الثاني اولاً والرابع ثانياً.

فقط والله تعالى اعلم ۲ صفر ۱۳۹۹ هجري

د زکات په روپو باندې د مدرسې تعمير (ابادول) جائز نه دي

سوال د زکات په روپو باندې د اسلامي مدرسې تعمير جائز دی او که نه؟ بښو توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب نه جائز نه دی. قال فی شرح التذویر لا یصرف مال الزکوة الی بناء لمحو مسجد و فی الشامیة کبناء القناطیر و السقایات و اصلاح الطرقات و کرى الاثمار و الحج و الجهاد و کل مالا تمليك فيه. زیلعی (رد المحتار ج ۲، ص ۸۵) فقط والله تعالى اعلم ۹ ذی قعدة ۱۳۷۴ هجري

د زکات له روپو څخه د تنخواه د ورکولو حکم

سوال د زکات له مال څخه د اسلامي علومو معلم ښوونکي. ته تنخواه ورکول جائز دي او که نه؟ په داسې حال کښې چه ښوونکی د نصاب خاوند نه وي بښو توجروا

الجواب و منه الصدق و الصواب معلم اگر که مسکن وي بيا هم هغه ته د زکات له مال څخه تنخواه ورکول جائز نه دي

قال فی الهدیة و لو نوى الزکوة ما یدفع المعلم الی الخلیفة و لم یستأجره ان کان الخلیفة بمال لولم یدفعه یعلم الصبیان ایضاً اجزأه و الا فلا و کذا ما یدفعه الی الخدم من الرجال و النساء فی الاعیاد و غیرها بنية الزکوة کذا فی معراج الدیة. (عالمگیری ج ۲، ص ۸۵) فقط والله تعالى اعلم ۹ ذی قعدة ۱۳۷۴ هجري

غني طالب عالم ته زکات ورکول جائز نه دي

سوال غني (مالدار) طالب عالم کوم چه د علم د طلب له وجې له کسب څخه عاجز يعني پاتې وي د زکات مستحق دی او که نه؟ بينوا تو جوړوا

الجواب باسم ملهم الصواب داسې طالب علم ته د زکات ورکول صحيح نه دي.

واما ما ذکر فی شرح التنوير من ان طالب العلم يجوز له اخذ الزکوة ولو غنياً الخ فهو غير معتمد عليه کما قال فی الشامية معزياً الى الطحطاوی ونصها وهذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة فی الغني ولم يعتمد احد ط قلت وهو كذلك والوجه تقييده بالفقير ويکون طلب العلم مرصفاً لجواز سؤاله من الزکوة وغيرها وان کان قادر على الکسب اذ بدونه لا يحل له السؤال کما سيأتی ومذهب الشافعية والحنابلة ان القدرة على الاکتساب تمنع الفقر فلا يحل له الاخذ فضلاً عن السؤال الا اذا اشتغل عنه بالعلم الشرعي. (رد المحتار ج ۲، ص ۸۱) فقط والله تعالى اعلم

۲۰ جمادی الآخر ۱۳۷۵ هـ

په بدائع کښې "في سبيل الله" ته عام نه دي ويل شوي

سوال مولانا آزاد د "في سبيل الله" لفظ عام بللی دی. ټولو قرباتو ته ئې شامل بولي يعني تمليک ضروري نه دی. پس د جومات په جوړولو، مدرسي او داسې نورو کښې ئې لگول جائز دي حواله د بدائع الصنائع ورکوي. امين احسن اصلاحي او د جماعت اسلامي نور غړي هم د بدائع عبارت وړاندې کوي آیا واقعي هم دا جزئيه په بدائع کښې شته؟ بينوا تو جوړوا

الجواب ومنه الصدق والصواب. قال في البدائع واما قوله تعالى وفي سبيل الله عبارة عن جميع القرب فدخل فيه كل من سعى في طاعة الله وسبيل الخيرات اذا كان محتاجاً وقال ابو يوسف رحمه الله المراد منه فقراء الغزاة الخ په دې عبارت کښې ښکاره ده چه دومره عموم مقصود نه دی چه د تمليک شرط يکښې ورک شي بلکه له دې څخه مقصود د هر داسې فقير تمليک دی چه کوم چه په يو ډول دخير په کار کښې لگيدلی وي او په دې تعميم (عاموالي) سره په هغو قولونو باندې رد مقصود دی په کومو کښې چه ځينې خاص ډولونه ترې مراد اخيستل شوي دي صاحب بدائع که چيرته د تمليک د قول په مقابله کښې دا قول راوړلی نو له دې څخه استدلال کيدلی شوای ليکن په بدائع کښې داسي نه دی بلکه د تمليک د څو خاصو صورتونو په مقابله کښې ئې دا هم د تمليک يو عام صورت ښ کړی دی په در مختار او رد المحتار کښې ئې هم د بدائع جزئيه د خاصو تمليک نو په مقابله کښې ښ کړی دی که چيرنه د نفس تمليک انکار پکښې وای نو خامخا به يوه فقهه د دی تصريح کولی ومای کتاب الخراج لاري يوسف رحمه الله من تفسير في سبيل الله باصلاح طرق المسكين فهو مخالف

سناقل عنه ائمة الفقه رحمهم الله تعالى كما قدمنا عن الهدائع ولم ينقله صاحبه محمد بن محمد بن الله و هو اعلم
عنده و هذا دليل على وقوع الخطأ في نسخة كتاب الحراج و هو كتاب غير مخدوم فلا يجوز الاعتماد على ما فيه
من خلاف الكتب المخدومة. فقط والله تعالى اعلم ١٢ ذى الحجة ١٣٧٥ هجرى

د زکات نصاب

سوال: که چيرته له چا سره سره زر له اوه نيمو تولو څخه کم وي نو په هغه باندې زکات فرض دى او
که نه؟ بينوا تو جروا.

الجواب: د سرو زرو نصاب اوه نيمې تولې چه مساوي دى له $۸۷/۴۷۹$ گرامه سره، د هغه سري
لپاره دى چه له چا سره يواځې او يواځې سره زرو وي. سپين زر، د تجارت مال او نقدې روپۍ هيڅ
ورسره نه وي. همدارنگه د سپينو زرو نصاب دوه پنځوس نيمې تولې چه مساوي دى له $۶۱۲/۳۵$
گرامه سره، په هغه صورت کښې دى چه يواځې سپين زر وي سره زر. د تجارت مال او نقدې
روپۍ بالکل ورسره نه وي. که چيرته له سپينو يا سرو زرو سره نور د زکات مالونه هم وي نو د
تولو قيمت لگول کيږي. که چيرته د تولو قيمت د $۸۷/۴۷۹$ گرامه سرو زرو يا $۶۱۲/۳۵$ گرامه
سپينو زرو له قيمت سره برابر وي نو زکات فرض دى.

د زکات د نصاب خلاصه دا ده چه سره زر اوه نيمې تولې = $۸۷/۴۷۹$ گرامه يا سپين زر دوه
پنځوس نيمې تولې = $۶۱۲/۳۵$ گرامه، يا د تجارت مال يا نقدې روپۍ يا د همدغو څلور شيانو يا
په دوى کښې د ځينو شيانو مجموعه د سرو يا سپينو زرو د مذکور وزن له قيمت سره برابر وي د
تجارت له مال څخه هغه شيان مراد دي چه د تجارت په نيت سره اخيستل شوي وي او همدا نيت
تر آخره پکښې پاتې وي. که چيرته د کوم شي د اخيستلو په وخت کښې د تجارت نيت نه وي يا
وروسته ئې د تجارت نيت بدل شي يا د اخيستلو په ځاى په کومې بلې ذريعې سره کوم شى په لاس
ورشي اگر که ئې د اخيستلو په وخت کښې د تجارت نيت وي په دې تولو صورتونو کښې زکات
نشته.

قنیه: د بنده تحقيق د مندرجې رسالې بسط الباع لتحقيق الصاع په مطابق د سپينو زرو
نصاب $۶۸۰/۴$ گرامه او د سرو زرو $۹۷/۲$ گرامه جوړيږي. د صدقه الفطر لپاره هم هغه تحقيق د
رجح والي تر څنگ احوط هم دى ليکن د زکات په نصاب کښې د کم وزن په اخيستلو کښې
حتياط دى. د دې لپاره دلته عام او مشهور وزن ليکل شوى دى.

د زکات مصرف

سوال سړی چه څومره مال ولري نو د زکات اخیستل ورته جائز نه دي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب سپین زر، سره زر، د تجارت مال او په کور کښې د ورځني استعمال له شیانو څخه د زیات سامان قیمت لگول او له هغه سره د نقدو روپو جمع کول د دغو پنبو شیانو مجموعه یا له هغو څخه د ځینو قیمت چه له ۸۷/۴۷۹ گرامه سرو زرو یا ۶۱۲/۳۵ گرامه سپینو زرو له قیمت سره برابر شي چه له چا سره وي نو داسې سړی زکات نه شي اخیستلی له دریو جوړو څخه زیاتې جامې، رادیو، تیپ او تلویزون غوندې خرافات په انساني حاجاتو کښې داخل نه دي، له دې امله ددغو شیانو قیمت هم په حساب کښې ورسره لگول کیږي فی اطمینة الشامة وصاحب الثياب الاربعه لوساوی الرابع نصاباً غنی وثلاثة فلا، لان احدها للمثلة والاخر للمهنة و الفالسه للجمع والوفد والاعیاد. (رد المحتار ج ۳ ص ۲۱۹) فقط والله تعالی اعلم ۶ ذی قعدة ۱۳۸۳ هجری

د زکات په نصاب باندې د کال د تیریدو مطلب

سوال زه د روژې د میاشتې په لومړۍ ورځ باندې زکات ادا کوم. که چیرته د شعبان په آخر کښې څه پیسې لاس ته راشي نو آیا په هغو باندې هم زکات شته او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب تاسو چه د قمري میاشتې په کوم تاریخ باندې د نصاب خاوند گرځیدلي یئ د تل لپاره به همدا تاریخ ستاسو د زکات د حساب لپاره ټاکلی پاتې وي په همدې تاریخ کښې چه له تاسو سره سره زر، سپین زر، د تجارت مال او نقدې روپۍ چه څومره هم وي اگر که یوه ورځ مخکښې هم تاسو ته په لاس دراغلي وي په ټولو باندې به زکات فرض وي د زکات حساب به د تل لپاره په همدې تاریخ وي. نور چه کله غواړئ ادا کوه ئې. که چیرته د کال په منځ کښې د نصاب په اندازې سره مال پاتې نه شو لیکن په ټاکلي تاریخ کښې بیرته نصاب پوره شو نو بیا هم زکات فرض دی. البته که چیرته په منځ کښې مال با لکل پاتې نه شي نو اوس بیا چه له کوم تاریخ څخه د نصاب خاوند جوړ شی هغه به ټاکل کیږي که چیرته د نصاب خاوند د جوړیدو قمري تاریخ در یاد نه وي نو تر غور او فکر وروسته چه په کوم تاریخ باندې غالب گومان راشي نو هغه به ټاکل کیږي که چیرته د یوه تاریخ هم غالب گومان را نه شي نو پخپله کوم قمري تاریخ وټاکئ

۶ ذی قعدة ۱۳۸۳ هجری

فقط والله تعالی اعلم

د تنگ لاسي سړي د ښځې زمکه له اصلي حواجنو څخه ده

سوال زمونږ په ملک ښځې ته په مهر کښې د کور له سامانونو او جامو پرته زمکه او د خرماؤ

ونی هم ورکوي او دا زمکه او ونې د خاوند په تصرف کسې وي هغه د دې رمکې حاصل شامي
 بنځې او اولاد باندې لگوي آيا په دې صورت کينې ښځه غنېه شمېرل کيږي او که نه؟ که خبره
 خاوند تنگ لاسی وي يا په وس کينې ښه وي په دواړو صورتونو کينې به فرو وي او که نه؟
 شامي کينې دي چه سلفه عن المرأة هل تصير غنية بالمهاز الذي تزف به الي بهما زوجها والذي يظهر مما
 مران ما كان من ائلك المزل و ثياب البدن و اوالى الاستعمال مما لا بدلا مفاها منه فهو من الحاجة الاصلية و
 ما زاد على ذلك من الحل و الاوالى و الامتعة التي يقصد بها الزينة اذا بلغ نصاباً تصير به غنية. (ج ۲، ص ۸۸) په دې
 کينې دا اشکال دی چه د بدن جامې په خاوند باندې خو د واجبو نفقاتو له جملې څخه دی نو د
 بنځې په اصلي حوائجو کينې ولې گنل شوي دي؟ که چيرته جامې په اصلي حوائجو کينې داخلي
 دي نو د بنځې خوراک هم په خاوند باندې د واجبې نفقې د کيدو تر څنگ د بنځې په اصلي
 حوائجو کينې به داخل وي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د بنځې نفقه اگر که په خاوند باندې واجبه ده لیکن په دې کينې د
 سقوط احتمال شته چنانچه د خاوند د تنگ لاسي کيدلو يا د بنځې د نه غوښتلو يا د غوښتلو تر
 څنگ د مودې په تيريدو سره نفقه ساقطیږي له دې امله د خاوند د تنگ لاسي په حالت کينې د
 بنځې زمکه که چيرته د دې له مصارفو څخه زيات حاصل نه ورکوي نو هغه د بنځې په اصلي
 حوائجو کينې داخليږي همدارنگه د بنځې کور هم د خاوند د تنگ لاسي په حالت کينې د هغې په
 اصلي حوائجو کينې داخله ده حالانکه دا هم د واجبو نفقاتو له جملې څخه ده کها في اضمية الشامية
 و المرأة مومرة بالمعجل لو الزوج ملياً و بالمؤجل لا و بدار تسكنها مع الزوج ان قدر على الاسكان. (رد المحتار
 ج ۵، ص ۲۱۹) په سوال کينې د کور د اسبابو او د بدن د جامو او داسې نورو په اړه د شامي په جزیه
 کينې د خاوند د تنگ لاسي قيد د دې لپاره نشته چه له بنځې سره د دغو شيانو په موجودوالي
 کينې له خاوند څخه ئې غوښتنه عرفاً نه کيږي بلکه دا ښه خبره نه گنې د دې لپاره دا ځان په هر
 صورت کينې د بنځې په اصلي حوائجو کينې شماريږي که خاوند ئې تنگ لاسی وی او که په وس
 کينې ښه وی لفظ والله تعالى اعلم يوم العاشر ۱۳۸۵ هجري

د مهر د دين له وجې د بنځې د غناء تفصيل

سوال د بنځې د خپل خاوند په ذمې باندې مهر واجب دی له دې بنځې سره نه څه نسی شته
 آب زکات ورکول کيدلی شي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که خبرته مهر معجل وی او خاوند په وس کسې ښه وی نو ښځه
 غنېه گنل کيږي داسې بنځې به رکات ورکول جائز نه دی او که خبره خاوند سی وسه وی - مهر

مؤجل وي نو زكات وركول كيدلى شي في اضية الشامية والمرأة موسرة بالمعجل لو الزوج ملها وبا
لمؤجل لا. (رد المحتار ج ۵، ص ۳۱۹) فقط والله تعالى اعلم يوم العاشر ۱۳۸۵ هجري

د نوب په ذريعي سره د زكات د اداء كيدو حكم

سوال كه چيرته په زكات كښې مسكين يا فقير ته كاغذي نوب وركړل شي نو زكات ادا كيږي
او كه نه؟ بيښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د يوې روپۍ نوب پخپله مال دی په دې سره د زكات په صحت
كښې هېچا ته هم څه اشكال نشته البته له يوې روپۍ څخه غټ نوب د مال رسيد دی ليكن
رسيدې نوب چه كله فقير ته وركول شي نو دا په حكومت باندې حواله شوه. كه چيرته فقير له
حكومت څخه د دې نوب روپۍ وصول كړې نو په دې وخت كښې زكات ادا كيږي **قال في الشامية في**
صورتين لا يجوز الاولى اداء الدين عن العين كعقله ما في ذمة مديونه زكوة لاله الحاضر بخلاف ما اذا امر فقيراً
بقبض دين له على آخر عن زكوة عين فانه يجوز لانه عند قبض الفقير يصير عيماً فكان عيماً عن عين (رد
المحتار ج ۱، ص ۱۴) او كه چيرته نې له حكومت څخه د وصول كولو به ځای له بل چا څخه د نوب
روپۍ يا مال واخيست نو اكر كه د فقير په دين باندې قبضه را نه غله ليكن د دين په عوض باندې
نې قبضه راغله **(وللعوض حكم المعوض)** لهذا زكات ادا كيږي به دې باندې اشكال كيدلى شي
چه فقير په حكومت باندې د دين په عوض كښې كه څه واخيستل نو دا تصرف نې د **(تمليك الدين**
من غير من عليه الدين بالعوض) كيدو له وجې نه صحيح كيږي د دې خواب دا دی چه اخيستل او
خرځول په بدل د دين على الحكومة باندې نه وي بلكه عقد خو په مطلقه توگه تر سره كيږي ليكن
وروسته نوب وركوي او د ثمنو حواله په حكومت باندې كيږي پس په نوب باندې اخيستل شوی
مال اكر كه په استدء كښې د دين عوض نه دی ليكن په انتهاء كښې د دين د عوض يا بدل كيدو له
وجې دا د **(للعوض حكم المعوض)** په كليې كښې داخلېدلى شي كه چيرته فقير دا نوب چا ته د هې
يا اجرت يا د دين د ادا كولو په توگه وركړي نو ده د زكات دين له حكومت څخه پخپله د وصولولو
په ځای بل چا ته په حواله كولو سره هغه لره په قبض باندې مسلط كې پس كه چيرته دا بل سړى له
حكومت څخه دين وصول كړي نو گوا كه لومړى نې د فقير له خوا څخه وكاله په دې باندې قبض
كړى دى. تر هغه وروسته ي د خان لپاره قبض كړ **(قال في الشامية والحيلة اذا خاف ذلك اى منع الفقير**
عن اخذ الدين ما في الاشباه و هو ان يوكل المديون خادماً الدائن بقبض الزكوة ثم بقضاء دينه بقبض

الوکیل صار ملکاً للموکل ولا یسلم المال للموکل الا فی غیبة المدیون لاحتمال ان یعزله عن وكالة قضاء دینه حال القبض قبل الدفع. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۲) وایضاً فی بیوع الشامیة (قوله لا یجوز من غیره) ای لا یجوز تملیک الدین من غیر من علیه الدین الا اذا سلطه علیه واستغنی فی الاشیاء من فذلک ثلاث صور اذا سلطه علی قبضه فیکون وکیلاً قابضاً للموکل ثم لنفسه الفانیة المحواله الغالیة الوصیة. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۸۵)

او که چیرته نهی د حکومت په خای په بل چا باندې دا نوبت وچلاوه یا څه واخیستل نو د (للعوض حکم المعوض) د قاعدې له مخې په دې صورت کښې هم زکات ادا کیږي. البته که چیرته نوبت ورک شې یا وسوخي نو زکات نه ادا کیږي. لهذا احتیاط په دې کښې دی چه په زکات کښې رسیدي نوبت ورته کړل شي سره له دې که چیرته ورکړل شي نو د زکات د صحت اداء حکم پرې لگول کیږي ځکه چه د ورکیدو یا سوخیدو احتمال ډیر لري دی. پرته له خالص ثبوت څخه لري احتمال معتبر نه دی. فقط والله تعالی اعلم ۱۲ ربیع الاول ۱۳۸۶ هجری

د زکات غوښتل او پخپله غوښتونکي ته د زکات ورکول حرام دي

سوال زید یو دینداره سړی دی او د واجبو صدقاتو مستحق دی. آیا ده ته د عشر، سراسیه او داسې نورو واجبو صدقاتو سوال کول او بیا ئې اخیستل ورته جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د کوم سړي سره چه د یوې ورځې خوراک موجود وي، یا په گټې باندې قدرت ولري نو د خوراک لپاره د ده سوال کول حرام دي او داسې سړي ته څه ورکول هم حرام دي نور ضروریات لکه جامه، مکان او داسې نور هم په دې باندې قیاس کړی چه د ضرورت په اندازه د درلودو په صورت سول کول ورته حرام دي نن صبا د نجونو د جهیز د جوړولو لپاره د زکات د غوښتلو عام رواج جوړ شوی دی شرعاً دا په ضرورت کښې داخل نه دی له دې امله سوال ناجائز دی البته پرته له سوال څخه پخپله که څوک څه ورکړي نو پروا نه لري حضراتو فقهاء کرامو د دین مسکن طالب العلم ته د سوال کولو اجازه لېکلې ده لیکن دا د هغې زمانې خبره ده چه په عوامو کښې د دین له علم څخه نفرت او کرکه نه وه د دیني علم او د هغه له زده کوونکو او ښوونکو څخه د نفرت او کرکې په دې دور کښې طالب علم ته هم د سوال کولو اجازه نشته ځکه چه په دې کښې د دین تذلیل او تحقیر (سپکوی) دی له مالدارو خلکو څخه استغناء او د توکل علی الله د برکتونو د تفصل لپاره زما حسیانة العلماء عن الذل عند الاغنیاء نومي رساله چه د احسن الفتوی په اول جلد کښې درج ده ملاحظه کړئ

قال فی العلائیه ولا یجوز ان یسأل شیئاً من القوت من له قوت یومه بالفعل او بالقوة کالصحیح المکتسب و

يَأْتِيهِ انْ عَلِمَ بِحَالِهِ لَا عَائِتَهُ عَلَى الْبَعْرَم. (رد المحتار ج ۲، ص ۶۹) وَفِي الشَّامِيَةِ وَيَكُونُ طَلَبُ الْعِلْمِ مَرْتَبًا يُجَازِ سَوَالُهُ مِنَ الزَّكَاةِ وَغَيْرِهَا وَانْ كَانَ قَادِرًا عَلَى الْكَسْبِ أَذْهَبُونَهُ لَا يَحِلُّ لَهُ السَّوَالُ كَمَا سَمَّيْنَا وَ مَذْهَبُ الشَّافِعِيَةِ وَ الْحَنَابِلَةِ انْ الْقُدْرَةُ عَلَى الْاِكْتِسَابِ تَمْنَعُ الْفَقْرَ فَلَا يَحِلُّ لَهُ الْاِحْتِلَالُ فَضْلًا عَنْ السَّوَالِ الْاِثْنَا اشْتَغَلَ عَنْهُ بِالْعِلْمِ الشَّرْعِيِّ. (رد المحتار ج ۲، ص ۶۵) فَقَطُّ وَلِلَّهِ تَعَالَى اَعْلَمُ ۱۷ جُمَادَى الْآخِرَ ۱۳۸۹ هِجْرِي

فقير ته په زکات کښې د لاس ته ورغلي شي استعمال

د غني لپاره جائز نه دی

سوال که چیرته کوم فقیر ته د زکات له حسابه کوم کتاب ورکړل شي نو آیا د غني لپاره د هغه استعمال جائز دی او که نه؟ په فتاویٰ رشیدیې کښې د لاندینۍ مسئلې له مخې د دې ناجائز والی ثابتېږي

مسئله : د طلباؤ خوراک کوم چه له یوه ځایه مقرر وي او له هغه ځایه ئې راوړي آیا د نصاب خاوند ته دا خوراک د طلباؤ د رغبت په مطابق جائز دی او که نه؟ بینوا تو جروا.

جواب : د طلباؤ کوم خوراک چه ټاکل شوی وي که چیرته له واجبو صدقاتو لکه کفاره، عشر، نذر او زکات څخه نه وي نو له طلباؤ سره ئې د هغوی په اجازې سره غني سړی هم خوړلی شي او که چیرته په هغوی کښې د یوه طالب خوراک مقرر وي نو چه کله هغه طالب یو څوک مالک جوړ کړي نو غني ئې په دې وخت کښې خوړلی شي او له طالب سره یو ځای د غني لپاره خوراک صحیح نه دی. فقط. (فتاویٰ رشیدیې ص ۴۸۵ مطبوعه قرآن محل) د دې په خلاف په دیوبند، سهارنپور، مدرسه امینیې دهلي، فتحپوري دهلي، دار العلوم نانک واره کراچي، او مولانا ظفر احمد صاحب تندو الله یار د صورت مذکوره په خلاف د جواز فتویٰ ورکړې ده. دا فتاویٰ هم ستاسو په خدمت کښې ده تاسو مونږ پخپل تحقیق سره ونازوی و الاجر عند الله الکریم

الجواب باسم ملهم الصواب د فتاویٰ رشیدیې مسئله صحیح ده فقیر چه د زکات مال غني ته اباحه یا عاریه ورکړي نو د هغه لپاره حلال نه دی. البته تر تملیک (مالک گرځولو) وروسته ورته حلالیږي

قال فی العلائیه فی باب موت المکاتب و عجزه و طاب لسیده و ان لم یکن مصرفا للصدقه ما ادى الیه من الصدقات فحجز لتبدل الملك و اصله حدیف بریره رضی الله تعالی عنہا له صدقه و لنا هدیة کما فی وراعت شخص فقیر مات عن صدقه اخذها و ارثه الغنی و کما فی ابن سبیل اخذها ثم وصل الی مالہ و هی فی یدہ ای الزکوة و کلفور استغنی و هی فی یدہ فانها تطیب له بخلاف فقیر اباح لغنی او هاشمی عن زکوة اخذها لا یحل لان الملك

لم يتبدل، وفي الشامية (قوله لان الملك لم يتبدل) لان المباح له يتناول على ملك المبيع ونظيره المشتري
شراء فاسدا اذا المباح لغيرة لا يطيب له ولو ملكه يطيب هداية (رد المحتار ج ۵ ص ۸۰)

وفي التعيين وتبدل الملك كتبدل العين فصار كعين آخر واليه اشار النبي ﷺ في حديثه بريقة روى الله
تعالى عنها هي لها صدقة ولها هدية. (خطاوى على الدرر ج ۳ ص ۶۴) حديث خنثه ثابتة شوه چه حلت د تبدل
ملك له وجب د هدي به سبب سره وشو نه په صورت د اباحت له مذكوره عبارت خنثه پرته به
هدايه. عنايه. فتح القدير. بحر. هنديه. طحطاوي علي المراقي. زيلعي او داسي نورو د فقهې په
تولو كتابونو كښې دامستله له وضاحت سره راغلي ده جواز وركوونكي حضرات د فتوى د ليكلو
په وخت د دغو كتابونو خوا ته رجوع نه ده كړي. فقط والله تعالى اعلم ۱۸ شعبان ۱۳۸۷ ل هجري

په پراويدنټ فنډ باندې د زكات حكم

سوال څه فرماني علماء كرام د پراويدنټ فنډ (تقاعد، هغه روپۍ چه حكومت ئې د نوكر له
تنخواه څخه گرځوي او د نوكرۍ په پاى ته رسيدو سره ئې په يو ځاني توگه وركوي، په باره كښې
چه په هغه باندې زكات كله واجبيږي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د حكومتي پراويدنټ فنډ او د شخصي كمپنيو په پراويدنټ فنډ
كښې څه فرق وي چه له وجې به ئې په احكامو كښې هم فرق وي په حكومتي پراويدنټ فنډ كښې
حكومت مستاجر دى او ملازم يا نوكر اجير دى د فنډ روپۍ د مستاجر (حكومت) په قبضه كښې
وي او د اجير قبضه پرې نه وي د قبض د نشوالي له وجې په باقاعده توگه په حكومت باندې دين
دى له دې امله په هغه باندې زكات فرض نه دى تر وصوليدو وروسته هم په هغه باندې د تيرې
شوي مودې زكات فرض نه دى بلكه په راتلونكي كښې به زكات پرې فرض وي لانه دين ضعيف
كدين المهر ولا يقاس على دين اجرة الارض والدار والعبد فانه دين متوسط لان منفعة المال مال من وجهه
الحر ليس بمال فدين اجرة له ليس بمقابل للمال الحقيقي ولا الحكمى على ان الدين المتوسط ايضا كالدين
الضعيف في عدم وجوب الزكاة على الراجح. البته كه چيرته په دې فنډ كښې ملازم په كوم بيمه يا
انشورنس (هغه شركتونه چه له خلكو څخه د يوې ټاكلې مودې يا د ژوند تر آخره پورې روپۍ د
وكالت په توگه اخلي) كمپنۍ كښې حصه واخلي نو اوس به د بيمه كمپنۍ قبضه به د اجير خو ته
منسوبيږي او كمپنۍ به د وكيل په مرنبه كښې وي. و د وكيل قبض د موكل قبض شماريږي له
دې امله د اجير په قبضه كښې د راتلو له وجې هر كال د هغه د زكات ادا كول فرض دي
د شخصي شركتونو پراويدنټ فنډ د يوه مسنفل شركت په حواله كښې وركول كېږي چه په هغه

کنبې د ملازمينو يو نمائنده وي. دا شرکتونه چونکه د ملازمينو وکیلان وي له دې امله د کمپنۍ قبضه به د ملازم قبضه گنل کیږي ولله تعالی اعلم ۵ سوال ۱۳۸۸ هجری

په قرض (پور) باندې د زکات د وجوب تفصیل

سوال د یوه سړي په چا باندې له څو کلونو راهیسې پور دی. آیا په قرض غوښتونکي باندې د دې روبرو زکات فرض دی او که نه؟ د وصولیدو په صورت کنبې به تیرو شویو کلونو زکات به هم پرې فرض وي او که یواځې د راتلونکو کلونو؟ د مهربانۍ له مخې په قرض باندې د زکات احکام په تفصیل سره ولیکئ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د شریعت په اصطلاح کنبې قرض یواځې هغه مال ته ویل کیږي چه کوم چه پخپل جنس کنبې د بیرته ورکولو په صورت کنبې چا ته ورکړ شوی وي لیکن په عام عرف کنبې هر واجب الذمه روپو ته قرض ویل کیږي کوم چه د شریعت په اصطلاح کنبې دین ورته وائي. د صاحبینو رحمهما الله په نزد په هر ډول دین باندې زکات فرض دی لیکن حضرت امام اعظم رحمته الله علیه د دین درې ډولونه بیانوي:

۱- فري دین: له دې څخه هغه روپۍ مراد دي کومې چه چا ته نقدې ورکړ شوې وي یا د تجارت د مال په بدل کنبې پرې واجب شوې وي یا د داسې څارویو عوض یا بدل وي په کومو چه زکات فرض دی به داسې دین باندې زکات فرض دی لیکن د زکات ادا کول هلته پرې فرض کیږي چه د څلویښتو درهمو (یو درهم = ۳/۴۰۲ گرامه سپین زر) په برابر وصول شي. د دین د وجوب له وخت څخه د کال په پوره کیدو باندې په څلویښتو درهمو کنبې به یو درهم زکات واجب وي

۲- دین متوسط: هغه دین کوم چه د مال په بدل یا عوض کنبې په چا باندې واجب شوی وي لیکن دا مال د تجارت نه وي. په دې باندې د زکات د وجوب په اړه له امام اعظم رحمته الله علیه څخه دوه روایتونه دي. یو دا چه د قوي دین غوندې په دې باندې هم زکات فرض دی لیکن د اداء د وجوب لپاره د څلویښتو درهمو په ځای د دوه سوه درهمو قید دی د دوه سوه درهمو په اندازه به وصولیدو باندې په هغو باندې د تیرو شویو کلونو د زکات ادا کول هم فرض دي دویم روایت دا دی چه په متوسط دین باندې زکات فرض نه دی بلکه د دوه درهمو تر وصولیدو وروسته د کال په پوره کیدو باندې زکات به پرې فرض وي د تیرو شویو کلونو زکات نشته دا روایت راجع دی

۳- ضعیف دین: هغه دین دی چه د مال په بدل یا عوض کنبې نه وي لکه د مهر دین به دې باندې تر وصولیدو مخکې زکات فرض نه دی بعینه هغه حکم نې دی کوم چه د متوسط دین به دویم روایت کنبې تیر شو

د زمکې، کور او داسې نور د اجرت دين

چونکه د مال گټه هم له يوې وجې مال دی د دې لپاره د کور، زمکې او د نورو مالونو د اجرت د دين په اړه له حضرت امام اعظم عليه السلام څخه درې روايتونه راغلي دي يو دا چه د اجرت دين ضعيف دين دی دويم دا چه د اجرت دين متوسط دين دی دريم دا چه د تجارت د مال اجرت قوي دين دی پس د غير تجارت د مال د اجرت په اړه يواځې دوه روايتونه شول يو ضعيف او بل متوسط له دغو دواړو څخه د يوه ترجيح نه دی راغلی ليکن د نتيجې له مخې کوم فرق پکښې نشته د دې لپاره د راجح قول مطابق متوسط دين هم د ضعيف دين په حکم کښې دی کماور، د تجارت د مال د اجرت په اړه د دريو اړو روايتونو له جملې څخه د دوو روايتونو په تصحيح کښې اختلاف دی له دې امله دې لره قوي دين گڼل احوط دي او متوسط گڼل نې اوسع دي.

د ملازم د تنخواه دين

د اجرت د دين په اړه مذکوره روايتونه د مال د اجرت په باره کښې دي ملازم مال نه دی. د دې لپاره د تنخواه دين د مهر غوندې دين ضعيف دی.

ورثه و نه په ميراث کښې پاتې شوی دين

که چيرته قرض غوښتونکی وفات شي او د ده دين د هغه د وارثانو خوا ته وگرځي نو د وارث په حق کښې دا دين متوسط دين دی اگر که د اصل ميت (مړي) دين قوي ولې نه وي.

قنبيه

۱. د اداء د وجوب لپاره له قوي دين څخه څلوېښت درهمه او له متوسط او ضعيف دين څخه دوه سوه درهمه د وصوليدو شرط همدارنگه په قوي دين کښې د دين د وجوب له وخت څخه او په متوسط او ضعيف دين کښې تر قبض وروسته د کال د تيريدلو شرط په هغه صورت کښې دی چه له هغه سره له دين څخه پرته نور د زکات مالونه نه وي. که چيرته د زکات له مالونو څخه نور کوم شی هم موجود وي لکه څرنگه چه په عمومي توگه داسې وي نو په هغه کښې دا تفصيل دی چه که چيرته له ده سره پرته له دين څخه د زکات مال د نصاب په اندازه موجود دی نو له هر ډول دين څخه کم يا زيات چه څومره هم وصوليږي هغه له مخکښيني نصاب سره شامليري او له هغه سره يو ځای د همدې وصول شوي دين زکات به هم واجب الاداء وي او که چيرته د زکات مال په اندازه د نصاب نه وي ليکن له دين قوي سره په يو ځای کولو سره نصاب پوره کيږي نو له قوي دين څخه چه کله دومره اندازه وصول شي چه له مخکښيني موجود مال سره په يو ځای کولو باندې د څلوېښتو درهمو په برابر شي نو په زکات کښې به د يوه درهم ادا کول واجب وي او چه کله نصاب پرته شي

له همدې وخت څخه د كال پيل شميرل كيږي. او له متوسط او ضعيف دين څخه چه كله دومره اندازه وصول شي چه له مخكېنې څخه له موجود مال سره په يو ځای كولو د دوه سوه درهمو سره برابر شي له همدې وخت څخه د نصاب خاوند گنل كيږي. تر دې وروسته د كال په پوره كيدو باندي د زكات ادا كول واجب دي.

۲ - په قوي دين كېنې د څلويښتو درهمو قيد په دې باندي مبني دى چه د يوه نصاب تر كامل كيدو وروسته زياتى مال چه تر څو پورې د څلويښتو درهمو له قيمت سره برابر نه وي په هغه باندي د امام عليه السلام په نزد زكات فرض نه دى ځكه چه له څلويښتو درهمو څخه د كمالي په صورت كېنې د درهم له كسر څخه د زكات په ادا كولو كېنې حرج دى د صاحبينو رحمهما الله په نزد تر نصاب وروسته په كم او زيات ټولو كېنې زكات شته. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۹۰، بدائع ج ۲، ص ۱۱۰)

البحر الرائق مع الحاشية منحة الخالق ج ۲، ص ۴۰۸، متوسط ج ۲، ص ۱۹۶) نن صبا له څلويښتو درهمو څخه په كم ماليت باندي د زكات په ادا كولو كېنې هيڅ مشكل نشته بلكه د دې برعكس د څلويښتو درهمو د ماليت اندازه كول او د هرو دوه سوه درهمو د ماليت د نصاب په جلا حساب لگولو كېنې حرج او مشكل ښكاره دى. له دې امله نن صبا به د صاحبينو رحمهما الله تعالى د قول مطابق به عمل كيږي احتياط هم په همدې كېنې دى. د دې لپاره له قوي دين څخه كم او زيات چه څومره هم وصول شي د هغه زكات بايد اداء شي. **لقطولله تعالى اعلم** ۲۴ محرم ۱۳۹۹ هجرى

د جماعت اسلامي ډلې ته په زكات وركولو سره زكات نه ادا كيږي

سوال جماعت اسلامي د گرځنده شفاخانې په ذريعې سره چه كومو مريضانو ته دوايي وركوي او دا دوايي له زكات او د قرباني له څرمنې څخه دوى يو ځاى كوي اوس پوښتنه دا ده چه د امير سري لپاره د داسې دوايي اخيستل او استعمالول جائز دي او كه نه؟ او كه چيرته ئې كوم غني سري په هيره سره واخلي نو د زكات وركوونكو زكات ادا كيږي او كه نه؟ او له هر سري څخه دوى لس نوې روپۍ وصولوي او دوايي د زيات قيمت وركوي شرعاً د دې څه حكم دى؟ بيوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب جماعت اسلامي ته په زكات وركولو سره شرعاً زكات نه ادا كيږي د دې لپاره چه هغوى دا زكات په شرعي صرف كېنې نه لگوي د سرسانې او د قرباني د څرمنې هم همدا حكم دى **لقطولله تعالى اعلم** ۱۸ ربيع الاول ۱۳۸۹ هجرى

د قرض په نامه سره چه زكات وركړي نو ادا كيږي

سوال زيد بكر ته سل روپۍ د زكات په نيت سره وركړې او د زكات نوم ئې وا نه خيست او د ئې وويل چه په دغو روپو باندي خپل كار وكړئ. چه كله تا پيدا كړې بيا ئې راكړه د زكات نوم ئې

خکھه وانہ خيست چه بکر د زکات اخيستل ښه نه گڼل اوس يو کال دوه کاله وروسته بکر زید نه سل روپۍ بيرته ورکړې نو زید به دا روپۍ بل مسکين ورکوي او که څه به کوي؟ او په دې ډول سره زکات ورکول جائز دي او که نه؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زکات ادا شوی وو نو د دې لپاره بيرته اخيستل ښه نه دي او بکر ته ښه بيرته ورکول لازم دي که چيرته د زکات ښکارول مناسب نه وي نو بکر ته دې داسې ووايي چه ما خپل پور ورته معاف کړ يا مې د هديې په توگه درکړې وې **قال ابن عابدین رحمہ اللہ** فلو سماها به او قرطاً تجزيه في الاصح. (شامية ج ۱، ص ۱۱۶) فقط والله تعالى اعلم ۳ رجب ۱۳۸۹ هجري

د حج لپاره په جمع شويو روپو کښې د زکات حکم

سوال يو سړی هر کال د رمضان د مياشتې په لومړۍ تاريخ زکات باسي سړ کال حج ته د تلو نيت لري له دې امله ښه حج ته د تلو لپاره ښه پيشگي روپۍ درې زره شپږ سوه دوه څلوېښت روپۍ جمع کړې اوس توقع ده چه د شعبان په مياشت کښې به لار شي لهذا چه کومې روپۍ ښه د حج لپاره جمع کړې دي د هغو زکات به باسي او که نه؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د تگ او راتگ کرايه او د ښوونکي او داسې نورو د فیس لپاره چه کومې روپۍ جمع شوي دي په هغو کښې زکات نشته له دې څخه په زياتو کښې کومې چه د نوب په صورت کښې ده ته بېرته ورکول کېږي له هغو څخه د رمضان تر اول تاريخ پورې چه څومره روپۍ بچت شي په هغو کښې زکات فرض دی. چه کومې ښه لگولي دي په هغو کښې نشته

قال في الشامية اذا امسكه لينفق منه كل ما يحتاجه لئمال الحول وقد بقي معه منه نصاب فانه يترك ذلك الباقي وان كان قصده الاتفاق منه ايضاً في المستقبل لعدم استحقاق صرفه الى حوائجه الاصلية وقت حلول الحول (رد المحتار ج ۲، ص ۲) فقط والله تعالى اعلم غره شعبان ۱۳۹۲ هجري

د تيرو شويو کلونو د زکات د ادا کولو طريقه

سوال يوه سړی د دوه دريو کلونو زکاتونه نه دي ادا کړي اوس به دی د دويم او دريم کال د زکات د ادا کولو به وخت کېږي د ټولې سرمايې زکات ادا کوي او که د لومړي کال د زکات تر اسللو وروسته به ښه زکات ادا کوي؟ بينا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د لومړۍ زکات تر منفي کولو وروسته چه څومره روپۍ پاتې شې د دويم کال زکات دی سړی ورکړي. بيا چه سړی وروسته څومره روپۍ پاتې شي د دريم کال زکات دی سړی ورکړي

قال في التعديل وسببه ملك نصاب حول تام فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد وقال في الشرح سواء كان له كزكوة وعراج وفي الشامية (قوله كزكوة) فلو كان له نصاب حال عليه حولان فلم يزك فيهما لا زكوة عليه في الحول الثاني (رد المحتار ج ۲، ص ۵) وفي المذائع اذا كان لرجل مائتا درهم او عشرون موقال ذهب فلم يؤذ زكوته سنتين يزكي السنة الاولى وليس على السنة الثانية شيء عند اصحابنا الثلاثة رحمهم الله تعالى وعند فرير يؤذ زكوة سنتين. (بذائع الصنائع ج ۲، ص ۵) فقط والله تعالى اعلم ۱۴ جمادى الاولى ۱۳۹۶ هـ مجرى

د زكات د روپو په بيلولو سره د سري د فوت كيدلو حكم

سوال يوه سري د زكات په نيت سره د زكات روپۍ جلا يا بيلې كړې او يا ئې وكييل ته ور كړې. په دې حالت كېنې دى له ادا كولو څخه مخكېنې وفات شو نو اوس د دغو روپو حكم څه دى؟
بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب كه چيرته مري د دې وصيت هم كړى وي نو دا روپۍ به په زكات كېنې وركول كېږي په دې شرط چه د ټولې تركې له يو پر دريمې څخه زياتې نه وي. او كه چيرته ئې وصيت نه وي كړي په تركه كېنې به شميرل كېږي او د وارثانو تر منځ به تقسيمېږي **قال في العلائمة ولا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالأداء للمفقر** او في الشامية فلو ضاعت لا تسقط عنه الزكوة ولو مات كانت ميراثه بخلاف ما اذا ضاعت في يد الساعي لان يده كيد الفقراء محر عن المحيط. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۲)

مزكي وكييل د فقير قائم مقام نه دى او د مزكي (زكات وركوونكي) په مرگ سره دى معزول شوى دى. د دې لپاره ده ته د دې روپو په زكات كېنې د مصرفولو اختيار نشته
فقط والله تعالى اعلم ۱۴ ذى الحجة ۱۳۹۵ هـ مجرى

د قرض يا پور د وصوليدو هيله چه نه وي نو زكات پرې نشته

سوال د زید په خلکو باندې پورونه دي تقريباً له دريو کلونو څخه خلک يواځې د وركولو وعده ورسره كوي ليكن تر اوسه پورې هيچا هم هيڅ نه دي ادا كړي. په دې قرض يا پور باندې څوك گواه هم نشته. او د پوروړي له ظاهري حالت څخه څرگنديږي چه پور نه ادا كوي. په داسې صورت كېنې د همدغو روپو زكات په زید باندې واجب دى او كه نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د كوم قرض چه د وصوليدو هيله نه وي په هغه باندې زكات قرض نه دى
فقط والله تعالى اعلم ۵ ذى الحجة ۱۳۹۶ هـ مجرى

په نذر شویو روپو باندې زکات فرض دی

سوال یوه سړي د خپلې ګڼې دریمه برخه د الله په نامه نذر کړه. چه کله د روحه ور کوم سړی نه په نظر ورته نو د هغه امداد نه کاوه آیا په دغو روپو باندې به زکات وي کومې حه ده د غریبانو نه د الله په نامه ایښي دي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته نه به ژبې باندې د نذر لفظ ولسی وي نو دا نذر پرې واجب شوی دی د دې حکم دا دی چه په دې باندې زکات فرض دی لیکن خانه ادا کول نه ضروري نه دي بلکه د همدې روپو څلویښتمه برخه د زکات په نیت ورکولی شي او پاتې برخه دې د نذر په حساب صدقه کړي د زکات په اندازه نذر ترې ساقطېږي که چیرته دا ټولې روپې پرته د زکات له نیت څخه مسکینانو ته ورکړي نو بیا هم په هغو کښې څلویښتمه پخپله په زکات کښې حسابېږي او پاتې په نذر کښې دا حکم په هغه صورت کښې دی چه د نذر روپې خانه ټاکلې شوي نه وي او که نه نو د مطلق روپو په نذر کښې دا ټولې روپې د نذر په نامه باندې صدق کول واجبېږي او زکات به نه شي جلا پرې فرض وي که چیرته پرته د زکات له نیت څخه ټولې روپې صدقه کړي نو بیا هم زکات ادا کېږي لیکن د زکات د اندازې په برابر به نوره صدقه د نذر په حساب سره پرې واجبه وي کذا فی الشامیه فقط والله تعالی اعلم. ۲۲ ربیع الاول ۱۳۹۸ هجری

د ووزو په سیرلیو یعنی کوچني بچیانو باندې د زکات حکم

سوال د ووزو د زکات په نصاب کښې د ووزو سیرلي هم شمیرل کېږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته یواځې سیرلي یعنی د ووزو کوچني بچیان وي نو په هغو کښې زکات نشته او که چیرته له هغو سره کوم د یوه کال یا تر دې لویه ووزه هم وي نو له هغې سره یو ځای کېږي او په نصاب کښې سیرلي هم معتبر وي او په مجموعه څلویښتو باندې به یوه لویه ووزه فرض وي فقط والله تعالی اعلم ۶ جمادی الاولی ۱۳۹۸ هجری

کوم شی د تجارت په نیت سره اخیستل او بیرته د نیت بدلیل

او بیا د تجارت نیت کولو حکم

سوال زید د تجارت په غرض سره یو شی واخیست. په منځ کښې نه دا اراده برښوده و تر دې وروسته نه بیا د تجارت نیت وکړ نو آیا په دې باندې زکات شته او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې شي باندې زکات نشته قال فی شرح التتویر لا یلی نصارتهم ای عبد مملأاً اشتراها فتوی بعد ذلك خدمته ثم ما نواله للخدمة لا یصیر للتجارة وان نوالها ما لم یصح

بجلس ما فيه الزكوة والفرق ان التجارة عمل فلا تتم بمجرد النية. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۳)

لفظ والله تعالى اعلم ۸ محرم ۱۳۹۹ هـ

د نابالغ په مال كښې زكات نشته

سوال د نابالغ په مال كښې زكات فرض دی او كه نه؟ كه چيرته فرض نه وي نو د دې حديث به څه ځواب وي؟ ان النبي ﷺ خطب الناس فقال الامن ولي يتيم له مال فليتهجر فيه ولا يتركه حتى لا تأكله الصدقة. (ترمذی ص ۱۱۶) له صدقې څخه څه مراد دي؟ بينوا توجروا

الجواب د نابالغ په مال كښې زكات فرض نه دی ځكه چه دی مكلف نه دی عن عائشة رضي الله عن النبي ﷺ قال رفع القلم عن ثلاثة عن النائم حتى يستيقظ وعن الصبي حتى يحتلم وعن المجنون حتى يعقل اخرجه ابو داود والنسائي وابن ماجة ورواه الحاكم في المستدرک وقال علي شرط مسلم. پرته له دې څخه د ابن عباس او ابن مسعود رضی الله تعالی عنهم په اثر كښې د دې تصريح دی چه د نابالغ په مال كښې زكات نشته.

د څې يا كله الصدقة دوه ځوابونه دي

- ۱ - د دې حديث په سند كښې مثنی ابن صباح راوي ضعيف دی.
- ۲ - په حديث كښې له صدقې څخه پخپل ځان باندې نفقه كول مراد دي لكه څرنگه چه له نورو روايتونو څخه مرفوعاً ثابت دي كياروي احمد پسند چيد عن المقدام بن معديكرب رضی الله تعالی عنه مرفوعاً اطعمت نفسك فهو لك صدقة وروي مثله عن ابی امامة وجابر رضی الله عنهما مرفوعاً په همدې مراد باندې يو واضح دليل دا هم دی چه د مال استيصال له منځه تلل او ختميدل، يواځې په نفقې سره كيدلی شي. په زكات سره استيصال نه شي كيدلی لفظ والله تعالى اعلم ۲ جمادى الآخر ۱۳۹۹ هـ

د زكات په مال كښې د هم هغه ځای قيمت معتبر وي

چيرته چه مال يروت وي

سوال د زكات په ادا كولو كښې د زكات د مال قيمت به د هغه ځای معتبر وي چيرته چه مركي زكات ورکوونكی، اوسيدني او كه د هغه ځای چيرته چه مال يروت وي؟ همدارنگه د كال د تيريدو په اړه هم څه نا څه وضاحت وكړئ؟ بينوا توجروا

الجواب چيرته چه مال موجود وي د هم هغه ځای قيمت به معتبر وي

قال في شرح التحرير ويقوم في البلد الذي المال فيه ولو في مفازة ففي القرب الامصار اليه فتح وفي الشامية

فلو بعض عبدًا للتجارة في بلد آخر يقوم في البلد الذي فيه العبد يمر (قوله فلي القرب الامصار اليه) اي الى
المغازة و ذكر الضمير باعتبار الموضع وعبارة الفتح الى ذلك الموضع. قال في المعرف في الباب الاثنى و هذا اولى مما
في التبيين من انه اذا كان في المغازة يقوم في المعرف الذي يصير اليه. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۳، باب زكوة العدم)
د حولان حول (د كال د تيريدو) په اړه كومه خاصه جزئيه مې نه ده ترلاسه شوې د رد المحتار له
لاندیني عبارت څخه يوه كليته معلومه شوه چه له هغې څخه معلومېږي چه د كال تيريدل به هم د هم
هغه ځای معتبر وي چيرته چه مال موجود وي (قوله و كره نقلها) اي من بلد الى بلد اخر (اي قوله) ويعتبر
في الزكوة مكان المال في الروايات كلها و اختلف في صدقة الفطر كما يأتي. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۵، باب المصروف)
لفظولله تعالى اعلم ۱۶ صفر ۱۰۰۰ هـ

د سرو زرو په زكات كښې د وجوب د وخت قيمت معتبر دی

سوال : د سرو زرو په زكات كښې به د كوم وخت قيمت معتبر وي؟ آيا د وجوب د وخت قيمت
او كه د اداء كولو د وخت قيمت؟ بينوا توجروا.

الجواب د سرو او سپينو زرو په زكات او عشر كښې د وجوب د وخت قيمت معتبر دی. البته
د څارويو په زكات كښې د اداء كولو د وخت قيمت اعتبار لري قال في التنوير و جاز دفع القيمة في زكوة
وعشر و عراج و فطره و ولد و كفارة غير الاعناق و في الشرح و تعتبر القيمة يوم الوجوب و قال يوم الاداء و في
السوائم يوم الاداء اجماعاً و هو الاصح. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۴) فقطولله تعالى اعلم ۲۰ صفر ۱۰۰۰ هـ

د عشر د ادا كولو تر څنگ د زمكې له حاصل څخه په لاس ته راغليو

نقدو روپو كښې زكات فرض دی

سوال يو زميندار له خپلو سل (۱۰۰) منه غنمو عشر ادا كوي او بيا دا غنم خرڅوي او روپۍ ترې
جوړوي نو آيا د كال په تيريدو سره به له غنمو څخه په لاس ته راغلي روپو كښې چه له سرمايې
سره يو ځای شي زكات واجب وي او كه نه؟ كه چيرته واجب وي نو دا دوچنده مالي حق نه
جوړېږي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب هو زكات پرې فرض دی د جنس د بدليدو له وجې حكم بدلېږي

لفظولله تعالى اعلم ۹ ذيقعدة ۱۰۰۰ هـ

كومو خپلوانو ته چه زكات وركول جائز نه دي د هغو تفصيل

سوال زید خېلي لور فاطمې ته له خپل جائداد څخه كومه برخه ور نه كړه او په همدې حال

کنبې نه واده هم کړه. اوس د فاطمې اولاد هم شوی دی آیا زید د فاطمې اولاد ته زکات ورکولی شي او که نه؟ یا داسې فرض کړئ چه زید وفات شوی دی او زمن نه عمر او بکر موجود دي او د خور د ميراث حق دوی هم ادا نه کړ نو آیا دوی هم خپلې خور فاطمې يا د هغې اولاد ته زکات ورکولی شي او که نه؟ کومو خپلوانو ته زکات ورکول کیدی شي؟ په تفصیل سره نه وليکئ؟
بينوا توجروا

الجواب پلار خپلې لور او د هغې اولاد ته زکات نه شي ورکولی ورور خپلې خور او د هغې اولاد ته زکات ورکولی شي. زکات د وراثت له حق سره هيڅ تعلق نه لري. که د وراثت حق نه وي او که نه په هر صورت کنبې به د زکات حکم هغه وي کوم چه بيان شو
لاندیني خپلوانو ته د زکات ورکول جائز نه دي

۱- اصول. يعنې له چا څخه چه پيدا شوی وي لکه مور، پلار، نيکه، انا، د مور پلار. د مور مور او داسې نور.

۲- فروع: يعنې اولاد، زوی، لور، لمسی، لمسی، د لور له خوا لمسی، د لور له خوا لمسی او داسې نور

۳- خاوند او ښځه يوه او بل ته زکات نه شي ورکولی. تر طلاق وروسته چه تر څو پورې د ښځې عدت تير شوی نه وي زکات ورکول جائز نه دي. قال فی التنوير ولا من بهنهما ولا داور وجمية وفي الفرح و لومبانه وفي الحاشية ای فی العدة قولو بفلاک نه عن معراج الدراية. (رد المحتار ج ۱ ص ۹۹)

لَقَوْلِهِ تَعَالَى اَعْلَم ۴ ربيع الثاني ۱۳۸۷ هـ

د زیور (گینرې) د زکات په اړه یو څو پوښتنې

سوال د گینرو د زکات په باره کنبې څو پوښتنې ستاسو په خدمت کنبې دي. له مفصلاً ځواب څخه مو و نازوئ

۱- چه په مختلفو وختونو کنبې مختلف ډوله زیورات (گینرې) واخیستل شي نو په هغو باندې به زکات کله فرض کیږي؟

۲- د زیوراتو د خرید په قیمت باندې به زکات وي او که موجوده قیمت باندې؟

۳- د زیوراتو په قیمت کنبې د ملغلرو او غمیو قیمت او د جوړولو اجرت هم لگول کیږي او که یواځې د سرو زرو قیمت لگول کیږي؟

۴- په گینرو کنبې له سرو زرو پرته نور شيان هم ورسره گډیږي آیا د هغو زکات هم فرض دی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب ۱- له تاسو سره چه په کومه ورځ دومره مال پيدا شي چه سره زر، سین زر، د

تجارت مال او نقدې روپۍ د دغو څلورو شيانو يا د ځينو مجموعه يا په دغو کښې چه د کوم شي قيمت د ۶۱۲/۳۵ گرامه سپينو زرو په برابر شي له هغې ورځې څخه تاسو د نصاب خاوند وگرځيدلى. د هغې ورځې قمري (خدايي مياشتې) تاريخ په زړه لرئ تر يوه کال وروسته چه کله همدغه قمري تاريخ را ورسېږي نو په هغه کښې چه له تاسو سره د يادو شويو څلورو شيانو څومره اندازه موجوده وي په هغې باندې به زکات فرض وي. اگر که کوم شى له نوموړي تاريخ څخه يوه ورځ مخکښې ستاسو په ملک يا تصرف کښې راغلى وي. په دې شرط په همدې تاريخ کښې نصاب پوره وي يعنې د څلورو اړه شيانو مجموعي قيمت له ۶۱۲/۳۵ گرامه سپينو زرو څخه کم نه وي

۲- په کوم قمري تاريخ کښې چه کال پوره شي په هغه ورځ چه کوم نرخ وي هغه لگول کيږي.

۳- يواځې د سرو زرو په قيمت باندې زکات شته. د ملغلرو او غميو او د گينو د جوړولو قيمت نه لگول کيږي.

۴- د گينې په جوړولو کښې چه په کوم حساب سره بل شى گډ شوى وي د همدې ډول گډ

قيراطي سرو زرو قيمت لگل کيږي. **لفظولله تعالى اعلم ۲ رمضان المبارک ۱۳۸۷هـ**

د غواوو او مينو د زکات نصاب

سوال - له زيد سره پنځه ديرش مينې دي چه شيدې نه کوي او بلارې دي ليکن له زميندارانو سره دي. له چا سره څلور مينې. له چا سره دوه، له چا سره اته. په دې ډول چه ټولې سره يو ځاى شي نو پنځه ديرشو ته رسېږي. او دا مينې پخپله په ځنگل کښې په خريدلو اکتفاء کوي، په ځينو کال پوره شوى دى او په ځينو نه دى پوره شوى چه کله دا مينې لنگيدو ته نژدې کيږي نو بيا ئې کور ته راولي، يا هغوى ته څه مزدوري ورکوي يعنې د مياشتې چه څومره سره وټاکي. نو آيا شرعاً په دغو مينو باندې زکات شته او که نه؟ که چيرته واجب وي نو څومره؟ او که چيرته له دې څخه زياتې شي نو د زکات به ئې څه حسب وي؟ او همدارنگه د غواوو د زکات څه حسب دى؟ بينوا توغروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د هغو له جملې څخه په ديرشو مينو باندې کال تير شوى وي نو زکات پکښې واجب دى په ديرشو مينو کښې يو کلنۍ مينه نر يا ښځه، بيا په څلويښتو باندې دوه کلنۍ، بيا په شپيتو باندې دوه دانې يو کلنۍ، بيا په اوياؤ باندې يوه دانه يو کلنۍ او دوه دانې دوه کلنۍ، همدارنگه په هرو ديرشو دانو باندې يوه يو کلنۍ او په هرو څلويښتو باندې يوه دوه کلنۍ مينه واجب ده او کوم تعداد چه په ديرشو او څلويښتو دواړو باندې تقسيم شي نو په هغه کښې دى اختيار لري چه د ديرشو له حساب زکات ورکوي او که د څلويښتو له حساب مثلاً

به يو سل او شلو مسبو کښي که ني خوښه وي خلور دانې يو کلنې دې ورکړي او که نهې حوسه وي نو درې دانې دوه کلنې دې ورکړي د غواؤ د زکات هم همدا حکم دی

قال في التتوير وعمره نصاب المقر والمأموس ثلاثون سائمة غير مشتركة وفيها تبيع فوسنة كاملة او تبعة وفي اربعين مسن فوسنتين او مسنة وفيما زاد على الاربعين بمسابه في ظاهر الرواية عن الامام رحمه الله تعالى وعنه لا شيء فيما زاد الى ستين ففيها ضعف ما في ثلاثين وهو قولهما والغلاة رحمهم الله تعالى وعليه الفتوى عمر عن المصابع وتصحيح القدوري ثم في كل ثلاثين تبيع وفي كل اربعين مسنة الا اذا خلا كما هو عشرين ففيه غير بين اربع التبعة وثلاث مسنات وهكذا. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۰) فقط والله تعالى اعلم

۲۵ ذوال ۱۳۸۷ هجري

د ووزو د زکات نصاب

سوال کومې ووزې چه د باندې خړپړي او د تجارت لپاره نه وي د هغو د زکات حساب څه دی؟
 په څومره ووزو باندې يوه ووزه واجبه ده؟ د ووزې او مېرې يو حکم دی او که څه فرق پکښې شته؟
 به تفصيل سره نې وليکئ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم النصاب په څلويښتو ووزو باندې يو کلنه يوه ووزه يا ووز واجب دی له څلويښتو څخه تر يو سل او شلو پورې همدغه يوه ووزه واجبه ده بيا له يو سل او يو ويشت څخه تر دوه سوو پورې دوه ووزې. بيا له دوه سوه يو (۲۰۱) څخه تر درې سوه نهه نوي پورې درې ووزې. بيا په څلور سوه ووزو باندې څلور ووزې. تر دې وروسته په هرو سلو باندې يوه ووزه واجبه ده د مېروم همدغه حکم دی که چيرته مېرې او ووزې سره گډې وي نو بيا هم همدغه نصاب دی البته د زکات په ادا کولو کښې دا فرق شته چه په مېرو او ووزو کښې چه د کومو تعداد زيات وي زکات به نه هم هغه ځنډور ورکوي او که چيرته په تعداد کښې دواړه سره برابر وي نو بيا اختيار لري چه له اعلى قسم څخه د ادنى قيمت لرونکى ورکوي او که د ادنى قسم څخه د اعلى يعنى ښه قيمت لرونکى ځنډور ورکوي

قال في التتوير نصاب القدم شأن او معزا اربعون وفيها شاة وفي مائة واحدة وعشرين شاتان وفي مائتين واحدة ثلاث شيات وفي اربعمائة اربع شيات ثم في كل مائة شاة يؤخذ في زكومتها الفى وهو ما محله سنة وقال ابن عابدين رحمه الله تعالى (قوله لاني اداء الواجب) لان النصاب اذا كان شأننا يؤخذ الواجب من الضأن ولو معزا فمن المعز ولو منها فمن الغالب ولو سواء فمن ايها شاء جوهرة اي فيض اذني الاعلى او اعلى الادنى كما قدمنا في

الماب السابق (رد المحتار ج ۲، ص ۲۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۵ ذوال ۱۳۸۷ هجري

د اوبسانو د زکات نصاب

سوال په زکات کېنې د اوبسانو نصاب او په هغو باندې د زکات حساب ډیر مشکل دی تاسو ئې په داسې واضحې طریقې سره ولیکئ چه په آسانی سره سړی پرې پوه شي بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب له یوه اوبنې څخه تر څلورو اوبسانو پورې معاف دي. په څلورو اوبسانو کېنې زکات نشته. تر دې وروسته د لاتدیني حساب له مخې زکات فرض دی.

- له ۱ څخه تر ۹ پورې یو کلنه ووزه نریا ښځه
 له ۱۰ څخه تر ۳۰ پورې دوه ووزې نریا ښځې
 له ۱۵ څخه تر ۱۹ پورې درې ووزې نریا ښځې
 له ۲۰ څخه تر ۲۴ پورې څلور ووزې نریا ښځې
 له ۲۵ څخه تر ۳۵ پورې یو کلنه اوبښه (بنت مخاض)
 له ۳۶ څخه تر ۴۵ پورې دوه کلنه اوبښه (بنت لبون)
 له ۴۶ څخه تر ۶۰ پورې درې کلنه اوبښه (حقه)
 له ۶۱ څخه تر ۷۵ پورې څلور کلنه اوبښه (جذعه)
 له ۷۶ څخه تر ۹۰ پورې دوه کلنې دوه اوبښې
 له ۹۱ څخه تر ۱۲۴ پورې درې کلنې دوه اوبښې
 له ۱۲۵ څخه تر ۱۲۹ پورې درې کلنې دوه اوبښې او یوه ووزه
 له ۱۳۰ څخه تر ۱۳۴ پورې درې کلنې دوه اوبښې او دوه ووزې
 له ۱۳۵ څخه تر ۱۳۹ پورې درې کلنې دوه اوبښې او درې ووزې
 له ۱۴۰ څخه تر ۱۴۴ پورې درې کلنې دوه اوبښې او څلور ووزې
 له ۱۴۵ څخه تر ۱۴۹ پورې درې کلنې دوه اوبښې او یوه یو کلنه اوبښه
 له ۱۵۰ څخه تر ۱۵۴ پورې درې کلنې درې اوبښې
 له ۱۵۵ څخه تر ۱۵۹ پورې درې کلنې درې اوبښې او یوه ووزه
 له ۱۶۰ څخه تر ۱۶۴ پورې درې کلنې درې اوبښې او دوه ووزې
 له ۱۶۵ څخه تر ۱۶۹ پورې درې کلنې درې اوبښې او درې ووزې
 له ۱۷۰ څخه تر ۱۷۴ پورې درې کلنې درې اوبښې او څلور ووزې
 له ۱۷۵ څخه تر ۱۸۵ پورې درې کلنې درې اوبښې او یوه یو کلنه جوڼګۍ
 له ۱۸۶ څخه تر ۱۹۵ پورې درې کلنې درې اوبښې او یوه دوه کلنه جوڼګۍ
 له ۱۹۶ څخه تر ۲۰۴ پورې درې کلنې څلور اوبښې او دوه کلنې ښځه اوبښې

- له ۲۰۵ څخه تر ۲۰۹ پورې درې کلنې څلور اوښې او یوه ووزه
 له ۲۱۰ څخه تر ۲۱۴ پورې درې کلنې څلور اوښې او دوه ووزې
 له ۲۱۵ څخه تر ۲۱۹ پورې درې کلنې څلور اوښې او درې ووزې
 له ۲۲۰ څخه تر ۲۲۴ پورې درې کلنې څلور اوښې او څلور ووزې
 له ۲۲۵ څخه تر ۲۳۵ پورې درې کلنې څلور اوښې او یوه یو کلنه جونگی
 له ۲۳۲ څخه تر ۲۴۵ پورې درې کلنې څلور اوښې او یوه دوه کلنه جونگی
 له ۲۴۲ څخه تر ۲۵۴ پورې درې کلنې پنځه اوښې
 له ۲۵۵ څخه تر ۲۵۹ پورې درې کلنې پنځه اوښې او یوه ووزه
 له ۲۶۰ څخه تر ۲۶۴ پورې درې کلنې پنځه اوښې او دوه ووزې
 له ۲۶۵ څخه تر ۲۶۹ پورې درې کلنې پنځه اوښې او درې ووزې
 له ۲۷۰ څخه تر ۲۷۴ پورې درې کلنې پنځه اوښې او څلور ووزې
 له ۲۷۵ څخه تر ۲۸۵ پورې درې کلنې پنځه اوښې او یوه یو کلنه جونگی
 له ۲۸۲ څخه تر ۲۹۵ پورې درې کلنې پنځه اوښې او یوه دوه کلنه جونگی
 له ۲۹۲ څخه تر ۳۰۴ پورې درې کلنې شپږ اوښې

په دې نقشه کېنې له ۱۵۰ څخه تر آخره پورې له ورکې شوي تعداد څخه یوه کلیه حاصله شوه. د
 دې مطابق تر کومه ځایه چې غواړئ د زرگونو او لکونو اوښانو د زکات حساب لگولئ شی. د دې
 کلنې حاصل دا دی چې تر ۱۵۰ وروسته په هرو پنځو اوښانو باندې یوه ووزه، بیا له پنځه ویشته
 څخه تر پنځه دیرشو پورې یو کلنه جونگی، بیا له ۳۲ څخه تر ۴۵ پورې دوه کلنه اوښه، بیا له ۴۶
 څخه تر ۵۰ پورې درې کلنه اوښه، تر دې وروسته بیا له نوي سره په هرو پنځو اوښانو باندې یوه
 ووزه، په ۲۵ باندې یو کلنه اوښه، په ۳۲ باندې دوه کلنه، له ۴۶ څخه تر ۵۰ پورې درې کلنه.

لارښوونې:

۱ - چې حیرته ووزه واجبه وي په هغې کېنې د یوه کال عمر لازم دی. او په ښځه او نر کېنې
 اختیار لري که ښځه ووزه ورکوي او که نر ووز ورکوي لیکن په اوښانو کېنې د اوښې ورکول لازم
 دي. د نر اوښ ورکول جائز نه دي البته د اوښې د قیمت په لگولو سره د هغه په برابر اوښ یا له دې
 څخه د زیات قیمت اوښ ورکول جائز دي

۲ - چېرته چې درې کلنې څلور اوښې واجبي وي هلته اختیار لري چې د هغو په ځای دوه کلنې
 پنځه اوښې ورکوي او که درې کلنې څلور اوښې

۳ - د زکات مذکوره حساب په هغه صورت کېنې دی چې اوښان د تجارت لپاره نه وي او اکثره
 د باندې خړیږي او په کور کېنې نه ساتل کیږي، یا د باندې د خریدنې په نسبت په کور کېنې کم

- ساتل کيڙي که چيرته د کور ساتنه پرې زياته وي يا سره برابر وي نو بيا زکات نشته
۴. که چيرنه اوبښان د تجارت لپاره وي نو په هغو باندې د مذکوره حساب مطابق ووزې يا اوبښې واجبې نه دي بلکه د تجارت د نورو مالونو غوندې به د هغوی په قيمت باندې زکات فرض وي که د باندې خريږي او که په کور کښې ساتل کيږي د تجارت لپاره نه کېدو مطلب دا دی چه د اخېستلو به وخت کښې نه بېرته د خرڅولو نيت ولري که چيرته تر اخېستلو وروسته د خرڅولو نيت وکړی يا اصل نه ساتي او د هغوی د نسل د خرڅولو نيت ولري اگر که د اصل د اخېستلو په وخت کښې دا نيت ولري او يا وروسته په دغو ټولو صورتونو کښې دا د تجارت مال نه گڼل کيږي
۵. کوم اوبښان چه د سورلي يا بار وړلو لپاره وي به هغو باندې هيڅ ډول زکات نشته

فقط والله تعالى اعلم ۱۵ ذى الحجة ۱۴۰۲ هـ

د غواؤ او مېښو مجموعي تعداد چه د نصاب اندازې ته ورسېږي

نو زکات پرې فرض دی

سوال که چيرته له چا سره خه غواوې وي او څه مېښې يه دواړو کښې د بوي هم نصاب پوره نه وي البته د دواړو مجموعي تعداد د نصاب په اندازه دی. يعنې غواوې او مېښې چه سره يو ځای کړی شي نو دېرش يا تر دې زباني دي نو آيا په دغو باندې زکات فرض دی او که نه؟ که چيرته فرض وي نو په زکات کښې د غوا ورکول فرض دي او که د مېښې؟ او که اختيار لري چه غوا ورکوي و که مېښه؟ همدارنگه د ووزې او مېږې هم يو حکم دی او که جلا جلا حکم لري؟

بيڼو سوږو

الجواب باسم ملهم الصواب غوا او مېښه د زکات او قربانۍ په احکامو کښې يو جنس دی له دې امله د دغو دواړو مجموعي تعداد چه دېرشو ته ورسېږي نو زکات پرې فرض دی په دواړو کښې چه د کوم جنس تعداد زيات وي په زکات کښې دې له هم هغه جنس څخه ورکړي او که د دواړو تعداد سره برابر وي نو نه دواړو څخه دې د اعلى قسم ادنی قيمت لرونکی خناور و له دنی څخه د اعلى قسم لرونکی خناور دې ورکړي د ووزو او مېږو هم همدغه حکم دی

قال في التنوير نصاب البقر والجاموس ثلاثون وقال ابن عابد بن رحمه الله (قوله والجاموس) هو نوع من البقر كما في المغ ب فيه مثل البقر في الزكوة والاضحية والربا ويكمل به نصاب البقر وتؤخذ الزكوة من اغلبها وعند الاستسنة يؤخذ على الاثنى واثنى الاعلى نهر وعلى هذا الحكم الميخت والعراب والضأن والمعز ابن ملك (رد

کوم خاړوي چه په ځنگل او کور دواړو ځایونو کښې خوراک کوي

په هغو کښې د زکات حکم

سوال غواوې په ځنگل کښې هم څرېږي او په کور کښې هم خوراک ورکول کېږي نو بې به داسې غواوو کښې زکات شته او که نه؟ په داسې حال کښې چه نصاب نهې پوره وي

الجواب باسم ملهم الصواب غالب (ډیر) خوراک معتبر دی که چیرته په ځنگل کښې ډیرې څرېږي نو زکات فرض دی او که چیرته په کور کښې ډیر خوراک ورکول کېږي یا دواړه سره برابر وي نو زکات فرض نه دی البته که چیرته د تجارت لپاره وي نو د تجارت د مال زکات به فرض وي

قال في التنوير هي المكتفية بالرعي المباح في اکثر العام لقصد الدر والثلل والزيادة والسمن فلو عليها نصفه لا تكون سائمة وفي المرح فلا زكوة فيها للشك في الوجوب وفي الحاشية بكسر الميم وهو كونها سائمة فانه لم يطعمها سبباً للوجوب قال في فتح القدير العلف اليسير لا يزول به اسم السوم المستلزم للحكم وإذا كان مقابلته كثيراً بالنسبة كان هو يسيراً والعصف ليس بالنسبة إلى العصف كثيراً ولأنه يقع الشك في ثبوت سبب الإيجاب فافهم. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۴) وقال ابن عابدین رحمته الله فلو علوفة فلا زكوة فيها إلا إذا كانت للتجارة فلا يعتبر فيها العدد بل القيمة. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۰) فقط والله تعالى اعلم

۱۴ ذی الحجة ۱۴۰۲ هجری

په کور کښې د خوراک په خوړونکي ځناورو باندې زکات نشته

سوال له ما سره څلویښت غواوې دي کومې چه په کور کښې نې ساته البته کله کله نې په ځنگل او بیابان کښې څروم هم په دغو غواوو باندې څومره زکات فرض دی "ستوا تو حرو"

الجواب د کومو ځناورو چه زیاته خوراکه په کور کښې وی او د باندې که څرېږي نه هغو باندې زکات نشته البته که د تجارت په نیت سره اخیستل شوی وی نو د هغو په سمب باندې زکات فرض دی قال في التنوير هي المكتفية بالرعي المباح في اکثر العام. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۴) وفي باب زكوة البقر منه نصاب البقر والجاموس فلا تون سائمة. وقال ابن عابدین رحمته الله فلو علوفة فلا زكوة فيها "وإذا كانت للتجارة فلا يعتبر فيها العدد بل القيمة. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۰)

فقط والله تعالى اعلم ۱۴ ذی الحجة ۱۴۰۲ هـ

د تجارتي ځناورو د زکات حکم

سوال مونږ د ووزو تجارت کوو خلوسه پيڅوس وړی کشره سره موخوښی وړی ساتو

اخیستلو او خرخولو له وجې بدلیږي را بدلیږي هېڅ یوه ووزه هم کال نه را سره نږوي دا ووزې په ځنګل کېښې څېرېرې آیا په دغو ووزو باندې زکات شته او که نه؟ که چیرته وي نو څو ووزې به واجبی وي؟ بښوا بوجروا

الجواب د دغو ووزو په زکات کېښې ووزه واجبه نه ده بلکه د تجارت د نورو مالونو غوندې د دغو ووزو قیمت ولګوئ او څلویښتمه برخه یې په زکات کېښې ورکړئ

قال فی التنویر فی باب السائمة هی الراعیة المکتفیه بالرعى فی اکثر العام یقصد الدو واللسل و الزیادة و السن و فی الشرح عن المذایع لو اسامها للحم فلا زکوة فیها کما لو اسامها للحمل و الرکوب و لو للتجارة ففیها زکوة التجارة (رد المحتار ج ۲، ص ۱۴) لفظوله تعالی اعلم ۱۵ ذی الحجة ۱۰۲ هـ ۱۷ محری

د شیدو د خرخولو په نیت سره په پالل شویو مینو کېښې زکات نشته

سوال زید د شیدو د خرخولو په نیت سره مینې ساتلي دي چه تعداد یې په مختلفو وختونو کېښې په زیاتیدو روان وي. لیکن کله کله له څلویښتو پنځوسو څخه کم نه وي زید د هغوی خرڅ او خوراک له خانه کوي. ټول اخراجات یې پخپله برداشتوي. چیرته مفت ځنګل ته یې د څریدو لپاره نه لېږي د زید لپاره په دې صورت کېښې د زکات د ادا کولو څه طریقه ده؟ د مینو ساتونکي اکثره په لیک او لوست نه پوهیږي د دې لپاره د هغوی پوهول آسان نه وي په آسانه ژبه سره ځواب راکړئ تر څو چه مونږ هغی ښه وپوهولی شو هر کال په مینو کېښې یو ډول مخصوصه بیماری خپریږي او په ټولې علاقې باندې چارپیره شي په زرګونو مینې مړې کیږي، د هغو هېڅ علاج نه کمیایږي. داسی خو به نه وي چه دا بیا د زکات د نه ادا کولو له وجې خپریږي؟ د دوی څه طریقه کار دا دی چه شیدې خرڅوي لیکن له هغوی سره څه روپی. نه جمع کیږي چه څومره روپی. په لاس ورځي دوی په هغو باندې نورې مینې اخلي یو یو د مینو خاوندان د میلنونو روپو مالګن دي لیکن پخپل ځان باندې زکات فرض نه بولي

الجواب باسم ملهم الصواب دا مینې په ځنګل کېښې نه څېرېرې بلکه دوی ته پخپل کور کېښې خوراک ورکوی د دې لپاره به هغو باندې زکات فرض نه دی البته که چیرته د مینو تجارت یې هم مقصود وي یعنی د مینې د اخیستلو په وخت کېښې د هغی د شیدو د خرخولو تر څنګ پخپله د مسی د خرخولو نیت یې هم وي نو په داسی مینو په قیمت باندې به زکات فرض وي

لفظوله تعالی اعلم ۱۶ ربیع الآخر ۱۳۹۹ هـ ۱۷ محری

د ووزو د زکات په اړه یو څو پوښتنې

سوال د ووزو د زکات په اړه یو څو پوښتنې مسو به خدمت کس دی به تعصل سره

خوابونه را کړئ

۱ - دلته د يوه سړي په ميراث کښې تقريباً اتيا ووزې پاتې شوي دي او دا ووزې هم په ټولې ترکې کښې حسابول او د ټول جائداد سره له ووزو قيمت لگول او دا قيمت په اوه کسه وراثانو باندې تقسيم شو آيا اوس به په دغو ووزو کښې زکات وي او که نه؟ په داسې حال کښې چه د هغو قيمت په اوه کسه وراثانو باندې تقسيم شوی دی. او آيا دا ووزې به د يوه وارث په حصه کښې شميرل کيږي او که د ټولو وراثانو په حصه کښې به شميرل کيږي؟

۲ - او که چيرته زکات وي نو د دې کال به نه وي؟ ځکه چه تر اوسه پورې کال پرې تير شوی نه دی اگر که د مړي د ملک له وخت پکه يو کال پرې تير شوی دی

۳ - که چيرته دا ووزې تقسيم نه شي بلکه ټول وراثان ئې پخپل منځ کښې مشترکې پريږدي نو آيا زکات به پرې فرض وي او که نه؟ بينوا توجروا.

• **الجواب باسم ملهم الصواب** : ۱ - چا چه دا ووزې واخيستې په هغه باندې د هغو زکات واجبېږي

۲ - د اخيستلو له وخت څخه د کال تر تيريږدو وروسته زکات فرض دی، البته که چيرته له اخيستونکي سره له مخکښې څخه د ووزو نصاب موجود دی نو دا ووزې له مخکښي نصاب سره شميرل کيږي او له هغه نصاب سره د دغو ووزو زکات به هم واجب وي.

۳ - په دې صورت کښې د هر وارث حصه له نصاب څخه کمه پاتې کيږي له دې امله په يوه باندې هم زکات نه فرضيږي. د ووزو نصاب څلويښت ووزې دي

نقل ابن عابدین رحمته الله عن المهر تحت (قوله وما بينهما عفو) ولو كان بين رجلين اربعون شاة لا تجب على واحد منهما الزكاة وليس للساعي ان يجمعها ويجعلها نصاباً يأخذ الزكاة منها لان ملك كل واحد منهما قاصر

عن النصاب اهـ (رد المحتار ج ۲، ص ۲۱) فقط والله تعالى اعلم ۲۲ رجب ۱۳۹۹ هجري

سيد او هاشمي ته زکات ورکول جائز نه دي

سوال که چيرته سيد يا هاشمي د انتهائي غريبت په حالت کښې وي نو آيا هغه ته په زکات ورکولو سره زکات کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب سيد او هاشمي ته د زکات په ورکولو سره زکات نه ادا کيږي ب د کلي په خلکو کښې دومره ميرانه نشته چه پرته له زکات څخه د هغوی حاجت پوره کړی که چيرته د يوه چا پلار د انتهائي غريبت په حالت کښې وي نو آيا هغه ته به د زکات له حساب څخه ورکړی؟

• قال في شرح العنوين ولا يبي هاشم الا من ابطال النص قرابته وهم بنو لهب فحصل لمن اسلم منهم كاتحل له المي المطلوب ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع وقول العيني والهاشمي يجوز له دفع زكاة لبيته صوابه لا يجوز مبر

الح. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۶) فقط والله تعالى اعلم ۲۳ صفر ۱۳۹۰ هـ

د چا چه یواځې مور سینه وي هغه ته زکات ورکول جائز دي

سوال که چیرنه د کوم سړي یواځې مور سینه وي او پلار نه وي نو داسې سړي ته زکات ورکول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب هو 'جائز دي ځکه چه نسب د پلار له خوا څخه وي. د چا چه پلار سینه نه وي یواځې د والدې له وجې سینه نه شي جوړیدلی.

قال ابن عابدین رحمته الله ان من كانت امها علوية مملأ و ابوها عبي يكون العبي كفؤا لها وان كان لها شرف مالا ان النسب للأب و لهذا جاز دفع الزکوة اليها فلا يعتبر التفاوت بينهما من جهة شرف الام. (رد المحتار ج ۲، ص ۳۴۶، باب الكفاءة) فقط والله تعالى اعلم ۲۳ صفر ۱۳۹۰ هـ

کوم هاشمي چه شجره و نه لري په هغه باندې هم زکات حرام دی

سوال زید له خپل پلار او نیکه څخه دا اوریدلي دي چه زمونږ د نسب سلسله له حضرت عباس بن عبد المطلب رضی الله تعالی سره یو ځای کیږي. لیکن له زید سره کومه مکمله د نسب شجره نشته چه له مخې ئې په صحیح توگه څرگنده شي چه مونږ په رشتیا هم قریشي عباسیان یو نو په دې صورت کښې زید ته د زکات مال اخیستل په داسې حال کښې چه له زید سره هېڅ شی د زکات د مل نشته. صحیح دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د نسب د ثبوت لپاره عام شهرت کافي دی. د شجرې درلودل ضروري نه دي له دې امله د زید لپاره د زکات اخیستل حرام دي.

فقط والله تعالى اعلم ۱۵ ذی الحجة ۱۳۹۸ هـ

چا ته د زکات ورکولو وروسته څرگنده شي چه هغه د مصرف ځای نه وو

سوال زید هاشمي دی او چا زکات ورته ورکړ. نو اوس د زید لپاره څه حکم دی؟ آیا چه چا زکات ورکړی دی هغه ته به ئې بیرته ورکوي او که زکات ئې ادا شوی دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د زکات ورکوونکی د غور او فکر تر کولو وروسته د مصرف د ځای په گڼلو سره زکات ورکړی وو نو د هغه زکات ادا شوی دی لیکن رید ته که چیرته دا معلومه شي چه دا د زکات شی دی نو په ده باندې لازمه ده چه ورکوونکي ته ئې بیرته ورکړي

قال فی شرح التنویر دفع بترحمین یظنه مصرفا فبان انه عهده او مکاتبه او حربی ولو مستأما اعداها لمز

وان بان غناه او كونه ذمياً او انه ابو او ابنه او امرأته او هاشمی لا یعیدلانه الی عمای وسعه حتی لو دفع بلا تعمر لم یجز ان اخطأ. وقال ابن عابدین رحمته الله (قوله لمن یظنه مصرفاً) اما لو تجرأ فدفعت لمن ظنه غیر مصرف او شك و لم یتعمر لم یجز حتی یظهر انه مصرف فیجزیه فی الصحیح خلافاً لمن ظن عدمه وتمامه فی النهر (قوله ولو دفع بلا تعمر) ای ولا شك كما فی الفتح و فی القهستانی بان لم یخطر بهالة انه مصرف او لا وقوله لم یجز ان اخطأ ای یمین له انه غیر مصرف فلو لم یظهر له شیء فهو علی الجواز و قدماً لو شك فلم یتعمر او تجرأ و غلب علی ظنه انه غیر مصرف.

تنبیه: فی القهستانی عن الزاهدی ولا یستردمنه لو ظهر انه عبدا وحر فی و فی الهاشمی روایتان ولا یسترد فی الولد والغنی وهل یطیب له فیه خلاف و اذا لم یطب قیل یتصدق و قیل یرد علی البعض اه. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۷) فقط والله تعالی اعلم ۱۵ ذی الحجة ۱۳۹۸ هجری

شیعه او قادیانی ته د زکات په ورکولو سره زکات نه ادا کیږي

سوال آیا شیعه او قادیانی ته زکات ورکول جائز دي او که نه؟ او که څوک ئې ورکړي نو آیا زکات ئې ادا کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب شیعه گان او قادیانیان کافران دي بلکه له نورو کفارو څخه هم بد تر دي او کافر ته زکات ورکول جائز نه دي او همدارنگه قادیانی ته زکات ورکول سخته گناه ده. زکات پرې نه ادا کیږي بلکه هغوی ته هر ډول صدفه ورکول جائز نه دي

قال فی شرح التنبیر ولا تدفع الی ذمی الحدیث معاذ رضی الله تعالی عنه و جاز دفع غیرها و غیر العشر و الخراج الیه ای الذمی ولو واجهاً ککندر و کفارة و فطرة خلافاً للشافعی و بقوله یعنی حاوی القدسی و اما الحر فی ولو مستأماً لجميع الصدقات لا تجوز له اتفاقاً بحر عن الغایة و غیرها. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۷) وقال ابن عابدین رحمته الله فی کفارة الظهارات تمت (قوله و مصرفاً) قال الرملي و فی الحاوی و ان اطعم فقراء اهل النمة جاز و قال ابو یوسف رحمته الله لا یجوز و به أخذاه قلت بل صح فی کالی الحاکم بانه لا یجوز و لم یذکر فیه خلافاً و به علم انه ظاهر الروایة عن الكل. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۳۳) فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ صفر ۱۳۹۰ هجری

د زکات له حساب ډ خیراتي دواخانې د خلاصولو حکم

سوال مونږ پخپل کلي شیرشه کښی د سوی دواخانې خلاصون غواړو چه مصرف ئې د زکات له روپو او د قربانی له څرخني څخه پوره کوو او له دی دواخانې څخه هر سپری گڼه سوره کړئ

شي په دې کښې له مريضانو څخه هم څه روپۍ اخيستل کيږي او دا روپۍ هم په همدې دواځې باندې بيرته لگول کيږي هيله دا ده چه د محمدي شريعت له مخې هر سړی له دې دواځانې څخه گټه پورته کولی شي او که نه؟ تاسو پخپل لومړي فرصت کښې د محمدي شريعت له مخې ځواب راکړئ. عين مهرباني به مو وي بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دواځانه کښې د زکات او قربانۍ د څرمنې مصرف يواځې دا دی چه په دې روپو باندې دواني واخيستل شي او مسکينانو ته مفت ورکول شي له دې حساب د دواځانې ډاکټرانو او نورو کار کوونکو ته تنخواوې. د ځای او مکان کرایه، په تعمير، ميز او چوکۍ او داسې نورو مصارفو باندې لگول جائز نه دي په دې سره زکات نه ادا کيږي له مسکينانو څخه د دوا روپۍ اخيستل او غنيانو ته دوا ورکول جائز نه دي په ځينو دواځانو کښې د زکات له حساب مريضانو ته وينه ورکول کيږي چه په دې سره هم زکات نه ادا کيږي.

فی اول زکوة التدوير می مملکت جزء مال عینہ الشارع من مسلم فقیر الخ. (رد المحتار ج ۲، ص ۲) وفي باب المصرف هو فقیر و هو من له ادق شیء و مسکین من لاشیء له. (القولہ) یصرف الی کلهم او بعضهم مملکالا اباحه کما مر. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۸) فقط والله تعالی اعلم ۵ جمادی الثاني ۱۳۸۸ هجری

د زکات مال په جومات باندې د لگولو حکم

سوال د زکات او قربانۍ د څرمنې روپۍ د جومات په تعمير او نورو مصارفو باندې لگول. او د امام او مؤذن تنخواه ورکول، د جومات لپاره د پوزيو اخيستل پرې جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په نوموړو مصارفو کښې د زکات او د قربانۍ د څرمنې روپۍ لگول جائز نه دي که چيرته ئې ولگوي نو د جومات منتظمين به سخت گنهگار وي، د زکات ورکوونکو زکاتونه نه ادا کيږي او د دې دنيوي وبال او اخروي عذاب به د جومات په منتظمينو باندې وي

قال في التدوير می مملکت جزء مال عینہ الشارع من مسلم فقیر الخ. (رد المحتار ج ۲، ص ۲) وفي المرح لا یصرف الی بناء نحو مسجد وفي الشامیة کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج و الجهاد وکل مالاً مملکت فیہ زلی. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۸) فقط والله تعالی اعلم ۵ جمادی الآخر ۱۳۸۸ هجری

د زکات په روپو باندې د ديني کتابونو د چاپولو حکم

سوال مقدس او مطهر شريعت به دی کښی څه وائی چه مو ديني کتاب د زکات په روپو سره چاپ سی و به هغه باندی باجرانه سمب ونکول شي او د زکات مستحقينو ته مفت ورکړل شی د

زکات د روپو له اندازې څخه زیانې شوې نسخې اهل علم حضراتو کوم چه د زکات مسحفين نه دي د هديې په توگه ورکړل شي نو آیا په دې صورت کښې شرعاً د زکات په ادا کولو کښې څه قباح (بدې) شته او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په صورت مننوله کښې بې له شک او شبهې څخه پرته له کوم قباح او بدې څخه زکات ادا کيږي بلکه دا د ديني کتابونو د خپرونې بهترينه ذريعه ده
لفظوا لله تعالى اعلم ۱۷ رجب ۱۳۹۲ هجري

په نصاب باندې د کال تر پوره کيدو مخکښې په لاس ته راتلونکو روپو باندې هم د همدې کال کښې زکات فرض دی

سوال يو سړی هر کال د رجب په مياشت کښې حساب کوي او دخپل مال د زکات ادا کول شروع کوي د کال په دوران کښې هغه ته نورې نقدې روپۍ هم په لاس ورځي آیا دا نقدې روپۍ به د روان کال له نصاب سره يو ځای کوي او زکات به يې ادا کوي او که د راتلونکي کال د رجب په مياشت کښې چه کوم مال او نقدې روپۍ موجودې وي د هغو زکات به ادا کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د کال په دوران کښې وصوليدونکي روپۍ هم له تير نصاب سره شمار کيږي او د دې زکات هم د همدې کال په رجب کښې ادا کوي اگر که په مستقله توگه په دې روپو باندې تر اوسه کال نه دی تير شوی

قال العلائى رحمه الله والمستفاد ولو بهمة وارث وسط المحول يضم الى نصاب من جنبه فيزكاه بمول
الاصل (رد المحتار ج ۲ ص ۲۶) لفظوا لله تعالى اعلم ۱۹ شعبان ۱۳۸۹ هجري

په حرام مال باندې زکات واجب نه دی

سوال څوک چه په کوم پاکستانی یا بهرني دفتر، بانک، کارخانه یا دوکان کښې نوکري کوي یا گډوډ سامان خرڅوي یا قاچاق مالونه وپي راوړي او په دې ذريعې سره يې د نصاب په اندازې سره مال جمع کړی وي. یا د همدومره ملکيت مالک وي د داسې مال په باره کښې څو پوښتنې دي چه په لاندې ډول دی

۱- آیا په دې باندې زکات فرض دی؟

۲- که چيرته د حرام یا مخلوط حرام او حلال گډوډ مال زکات ادا کړی شي ب له دې څخه نورې واجبې یا نفلي صدقې ادا شي نو آیا مسکن ته نې استعمالون چارندی او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته جمع شوی مال خلصی حرامی وی نو به هغه باندې زکات واجب نه دی د دې مال که چيرته مالک معلوم وی نو سرته نې ملک ته ورکول واجب دی که

چيرته معلوم نه وي نو دا مال په مسكينانو باندې صدفه كول واجب دي او كه چيرته حلال او حرام سره گډ وي نو حرام مال دې ترې وباسي چه كوم پتې شي كه چيرته د نصاب اندازې ته ورسېږي نو زكات پرې واجب دی او كه نه وي نو واجب نه دی

قال في العلائقية ولو غلط السلطان المال المصوب بملكه فوجب الزكوة فيه ويورث عنه لان الخلط استهلاك اذا لم يمكن تمييزه عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى وقوله ارفق اذ قلنا يغلو مال عن غصب وهذا اذا كان له مال غير ما استهلكه بالخلط منفصل عنه يوفي به دينه والا فلا زكوة كما لو كان الكل غصباً كما في النهر عن المحواشي السعدية وفي الشامية (قوله كما في النهر) اي اول كتاب الزكوة عند قول الكنز وملك نصاب حولي و مفله في الشرع لئلا يهمل في شرح الوهبانية بحثاً وفي الفصل العاشر من التآثر خاتمة عن فتاوى الجهة من ملك اموالاً غير طيبة او غصب اموالاً و خلطها بملكها بالخلط و يصير مضامناً وان لم يكن له سواها نصاب فلا زكوة عليه فيها وان بلغت نصاباً لانه مديون ومل المديون لا يدع سبباً لوجوب الزكوة عندنا انه فاقه بقوله و ان لم يكن له سواها نصاب الخ ان وجوب الزكوة مقيد بما اذا كان له نصاب سواها وبه يدفع ما استشكله في المعبر من انه وان ملكه بالخلط فهو مشغول بالدين فيمنع لا تجب الزكوة اه لكن لا يخفى ان الزكوة حيلت انما تجب فيها زاد عليها لا فيها. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۸)

۲۴ شعبان ۱۳۸۹ هجری

په زكات كښې د حرام مال د وركولو حكم

سوال : د باطلې او فاسدې بيعې ثمن يا روپۍ د بائع (خرڅوونكي) په حق كښې څه حكم لري؟
يعني ثمن د ده په نزد امانت دی او كه څه بل شی؟ او كه چيرته يو څوك باطله بيع وكړي مثلاً باغ د ميوې تر ټيكاړولو مخكښې خرڅ كړي او اخيستونكی څه پيسې هم وركړي. بيا بائع له دې روپو څخه د حلال مال څه زكات ادا كړي نو آيا له دې روپو څخه زكات ادا كيږي او كه نه؟ په داسې حال كښې چه تر اوسه پورې بائع له خپل مال سره گډ كړی نه وي. او كه چيرته نوموړې روپۍ له خپل مال سره گډ كړي او بيا ئې زكات ادا كړی وي نو بيا ئې څه حكم دی؟

الجواب باسم ملهم الصواب : په باطلې بيعې كښې ثمن يا روپۍ د بائع په ملك كښې نه داخليږي له دې امله زكات ترې نه ادا كيږي البته تر گډولو وروسته د استهلاك په سبب سره دا روپۍ د ده ملك گرځي ليكن په خبيث ملكيت سره او د فاسدې بيعې روپۍ به له گډولو هم په ملك كښې داخليږي او ملك خبيث دی له ملك خبيث څخه د زكات د وركولو په صحت كښې اختلاف دی چه څوك صحيح ورته وائي هغوی هم دا عمل حرام او سخته گناه بولي

قال ابن عابدین رحمہ اللہ تحت (قوله وفي شرح الوهبانية الخ) ولو اخرج زكوة المال الحلال من مال حرام

ذکر فی الوهبانية انه مجهز عند البعض ونقل القولین فی القیمۃ وقال فی البزازیة ولولوی فی المال الخبیر الذي وجه صدقته ان يقع عن الزکوة وقع عنها الخ ای نوی فی الذی وجب التصدق به لجهل اربابه الخ (رد المحتار ج ۲ ص ۲۸) فقط والله تعالی اعلم ۳ جمادی الثانی ۱۳۹۸ هجری

عامل ته د مقبوض مال تر نیمائی څخه زیات ورکول جائز نه دي

سوال په دې زمانه کښې د زکات عاملینو ته د زکات له حساب به معاوضه ورکول جائز دي او که نه؟ او د دوی د معاوضي کومه شرعي اندازه ټاکلې ده او که نه؟ بینوا تو جوړوا.

الجواب باسم ملهم الصواب د زکات له عاملینو څخه مراد هغه خلک دي چه د مسلمان بادشاه له خوا له خلکو څخه د زکات د راټولو لپاره ټاکل کيږي. په دې زمانه کښې هم چه د مسلمان حاکم یا بادشاه له لوري کوم عامل وټاکل شي نو هغه د زکات له روپو څخه د کفایت په اندازه څه ورکول جائز دي د عاملینو کوم خاص اجرت متعین نه دی بلکه د هغه د اهل او عیال د نفقې په مطابق به څه ورکول کيږي لیکن هغه چه کوم مال را جمع کړی دی د هغه له نیمائی څخه زیات څه ورکول جائز نه دي

قال فی التنویر وعامل فیعطی بقدر عمله وفي الشرح ما یکفیه واعوانه بالوسط ولكن لا یزاد علی نصف ما یقبضه (رد المحتار ج ۲ ص ۶۳) فقط والله تعالی اعلم ۱۷ جمادی الآخره ۱۳۹۱ هجری

د اسلامي مشاورتي کمیټي (حکومت پاکستان) له خوا څخه

د زکات په اړه یو څو پوښتنې

۱. آیا دا د حکومت ذمه واري ده چه زکات به را ټولوي؟
۲. آیا حکومت له چا څخه د زکات په وصولولو کښې له زوره کار اخیستلی شي؟ او د دې لپاره کوم قانون نافذولی شي؟
۳. په کوم ډول مال باندې به زکات واجب وي؟ په لاندیني شیانو باندې د زکات د شرح تفصیل بیان کړئ
۱. د کارخانه لرونکي په ټول اسباب او سامان باندې؟
۲. د تجارت په مال باندې؟
۳. په کرانې باندې په ورکړ شویو کورونو، دوکانونو او نور منقوله او غیر منقوله جائد او نونو لکه ټیکسي، رکشي او داسې نورو باندې؟
۴. بانک فکس، ډپازټ، سیونگ سرټیفکټ، پرائز بونډ، بیمه؟

۵ - په گینرو، نقدو او داسې نورو باطني مالونو باندې؟

۴ - آیا کمپنۍ او حصه لرونکي به خان خاتنه زکاتونه ادا کوي؟

۵ - کومې کمپنۍ او ادارې چه په کلي يا جزوي توگه حکومتي دي په هغو باندې ب د زکات

څه صورت وي؟

۶ - په کانونو او معدنونو باندې زکات واجب دی؟

۷ - د زکات د ورکولو په صورت کېنې په لاندیني ټکسونو (ماليو) کېنې د شرعي نقطه نظر له مخې د ترمیم (کموالي) ضرورت شته او که نه؟ لکه انکم ټیکس، ویلته ټیکس، گفټ ټیکس، پراپرټي ټیکس، سیلز ټیکس، لینډر یونیو، ډیته ډیوټي، پراویدنټ فنډ او داسې نور.

۸ - د زکات لپاره به د نصاب ټاکنه څه ډول کیږي؟

۹ - د زکات مصارف کوم چه په قرآن کریم کېنې (رؤس ثمانية) دي نن صبا په دې کېنې څوک څوک داخل دي او څوک پوک ترې وتلي دي؟ آیا د فروخ مصارف په في سبیل الله کېنې داخل دي؟ بینوا توجرو

الجواب باسم ملهم الصواب ۱ - د زکات وصول د شریعت له مخې د حکومت په ذمې

باندې ضروري نه دی. قال فی الخازن فی هذه الآية احکام الاول قوله سبحانه تعالیٰ **لِخُدُومِ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ** (الی ان قال) فیجوز للامام او نائبه ان يأخذ الزکوة من الاغنیاء ویضعها الی الفقراء. (خازن ج ۲، ص ۲۸۷) له دې عبارت څخه ثابته شوه چه د زکات وصول د حکومت حق دی لیکن د هغه په ذمې باندې لازم نه دی همدارنگه د فقهاؤ د تصریح مطابق حکومت ته د ظاهري اموالو د زکات اخیستلو حق د حمایت په عوض کېنې دی او دا خبره ښکاره او منل شوې ده چه د حق په خاوند باندې خپل حق وصول شرعاً فرض نه وي بلکه ده ته د خپل حق د پرېښودلو هم اختیار وي. عشر هم د زکات په حکم کېنې دی او د فقهې په کتابونو کېنې د دې تصریح شته چه حکومت عشر او خراج معاف کولی شي، بیا که چیرته د زمکې مالک فقیر وي نو ورته حلال دی او که نه وي نو پخپله دې صدقه کړي همدارنگه که چیرته حکومت له خلکو څخه د زکات اخیستلو او بیا ئې په فقیرانو باندې د لگولو په خای هغوی ته پخپله په فقیرانو باندې د لگولو اجازه ورکړي نو په دې کار کېنې به دا خلک د حکومت وکیلان وي له دې امله د دوی دا کار به د حکومت کار گنل کیږي.

۲ - که چیرته حکومت د لاندیني شرائطو د پابندۍ یقین ورکړي او د دې اعلان وکړي او د اقتدار خاوندان پخپلو شخصي او اجتماعي امورو کېنې د شرعي متابعت عملي ثبوت وړاندې کړي نو حکومت د اموال ظاهره و زکات جبراً هم اخیستلی شي شرائط دا دي:

۱ - د زکات روپی. به پخپل صحیح مصرف کېنې لگوي

۲ - د اموال ظاهره و او د صحيح مصارفو تعيين به د داسې مستندو علماؤ په ذريعه سره كوي چه د هغو په ديانت او فتوى باندې د عوامو اعتماد وي

۳ - د زكات د وصولولو او په صحيح مصارفو باندې د لگولو لپاره ديانت لرونكي عمله كار كړونكي بايد و ټاكل شي

۳ - د زكات مالونه دا دي خاړوي (بشرائطها المعهودة). د تجارت مالونه. سره زر، سپين زر. نقدي روپۍ. قال في التنوير و شرطه حولان الحول و ثمنية المال كالدرهم و الدنانير و السوم و اولى التجرارة (رد المحتار ج ۲، ص ۱۱)

۱ - د كارخاني په مشين. عمارت او داسې نورو باندې زكات نشته لاله لا يو جدي فيه الشرط المزبور ولذا قال شارح التنوير وكذلك آلات المعرفين الا ما يملئ الرعيه كالعصفر. (رد المحتار ج ۲، ص ۹)

۲ - د تجارت په مالونو باندې زكات فرض دی لهما من التنوير

۳ - په كرايه باندې په وركړ شوي كورونو، دوكانونو، ټيكسي موټر او داسې نورو باندې زكات نشته. لفق الشرط المذكور، وقال في العلائيه و لا في ثياب البدن و اثاث البيت و حور السكلي و نحوها قال الطحاوي رحمه الله كذا هي و ما ذات يستغفها. (طحاوي على الدرر ج ۱، ص ۳۹۲)

۴ - حصې كه ئې د تجارت په نيت اخيستې وي يعنې پخپله د حصو اخيستل او خرڅول ئې مقصود وي نو ټولو حصو په قيمت باندې زكات واجب دی او كه نه وي نو د حصو يواځې په هغه مقدار باندې به زكات وي كوم چه په تجارت كښې لگيدلي وي، د كارخاني په ماشين او عمارت باندې په لگيدل شوي روپو باندې زكات نشته لهما من التفصيل.

۵ - بانک فکس د پازت (هغه روپۍ) چه په بانک کښې تر يوې ټاکلې مودې پورې اينښودل کيږي او د مودې تر پوره کيدو ئې مخکښې ئې نه شي ايستلی. په دې ډول سره د دې روپو سود هم زيات وي، سيونگ سرټيفکټ په سود باندې د عوامو د روپو ساتونکي بانک، پرائز بونډ (انعامي بانډ)، او انشورنس (بیمه) دا ټول شرعاً سودي قرضې دي په انعامي بانډ کښې له سود پرته قمار هم شته د دې لپاره په اصلي روپو باندې زكات فرض دی او ټوله گټه د حراموالي له وجې واجب التصدق ده.

۶ - په گڼيزو او نقدي روپو باندې زكات فرض دی لهما من التنوير.

دا حکم پخپل ذات کښې د زكات د وجوب حکم دی د حکومت لپاره د وصولولو د حق په لحاظ سره د زكات مالونه په دوه ډوله دي يو اموال ظاهره چه د دغو مالونو زكات حکومت جبراً وصولوي دويم اموال باطنه دي لکه سره، سپين زر، نقدي روپۍ دا شيان چه تر څو پورې پخپل

اصل مقام باندې پاتې وي اموال باطنه دي حکومت ته نه د زکات د وصولولو اختيار نشته البته له يوه ښار څخه د بل ښار خوا ته د وړلو په صورت کښې د حکومت کار کوونکي (عاشر) به د دغو مالونو زکات وصولوي قال ابن عابدین رحمته الله عليه تحت قول الشارح الظاهرة والباطنة فان مال الزکوة نوعان الظاهر وهو الموهبي وما يمر به التاجر على العاشر و باطن وهو الذهب والفضة و اموال التجارة في مواضعها. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۲) و الاموال الباطنة بعد اخراجها من البلد كما بها بالاخراج الصحت بالاموال الظاهرة فكان الاعل فيها للامام. (رد المحتار ج ۲، ص ۴۲) وقال العلامة الكسائي رحمته الله عليه وكذا الجواب فيمن مر على العاشر بالسوائم او بالدرهم او بالدينار او باموال التجارة في جميع ما وصفاً الا في قوله ادبت زكوةها بنفسه الى الفقراء. (الى قوله) فيها سوى السوائم انه يقبل قوله ولا يؤخذ ثانياً لان اداء زکوة الاموال الباطنة مفوض الى اربابها اذا كانوا يتجرون بها في المصرف فلم يتضمن الدفع بنفسه ابطال حق احد. (بدائع ج ۲، ص ۴۴)

۴ - د کمپنيو په زکات کښې اختيار دی اجتماعاً او انفراداً دواړه صورتونه جائز دي.

۵ - کومې کمپنۍ او ادارې چه په کلي توگه حکومتی ده نو د هغې په سرکاري يا حکومتی برخې زکات نشته. او د کومې کمپنۍ چه څه برخه حکومتی ده نو د هغې په سرکاري يا حکومتی برخې باندې زکات نشته يواځې په غير حکومتی حصو باندې زکات شته. په حکومتی مالونو باندې ځکه زکات نشته چه هغه د چا شخصي ملکیت نه وي کالاموال الموقوفة وغلة الوقف والاراضی السلطانية.

۶ - د غير منطبق شي په کان لکه جواهر او د مانع په معدن لکه پترولو کښې خمس (پنځمه) نشته او په منطبق چه غير مانع وي په هغه باندې خمس واجب دی البته د زبيق په معدن باندې سره له دې چه مانع دی خمس شته ځکه چه زبيق د نورو شيانو سره د يو ځای کيدو په صورت کښې د انطباق صلاحيت لري د صاحبينو رحمهما الله په نزد داسې معدن که په مباحه زمکو کښې پيدا شي يا په مملوکه زمکو کښې يا په کوم کور يا حانوت (دوکان) کښې په هر حال په هغه باندې خمس واجب دی د حضرت امام رحمته الله عليه په نزد په کوم کور يا حانوت کښې په پيدا شوي معدن باندې خمس نشته د مملوکه زمکې په اړه له حضرت امام رحمته الله عليه څخه دوه روايتونه دي د وجوب روايت ته ترجيح ورکړ شوی دی.

کوم معدن چه په مباحه زمکو کښې پيدا شي نو هغه د پيدا کوونکي ملک دی او که په مملوکه زمکو کښې پيدا شي نو هغه د زمکې د مالک ملک دی هذا خلاص ما هو مشروح في الكتب المشهورة.

۷. دا ټول ټيکسونه په هر حال ناجائز دي البته د سخت ضرورت په وخت د لاندیني شرائطو له مخې په عارضي توگه د ټيکس د وصولولو گنجائش شته.

۱. د حکومت مصارف له تبذیر او اسراف څخه تر پاکولو وروسته دا فیصله وشي چه د ټيکس د اخیستلو ضرورت شته او که نه؟

۲. د هر سړي آمدني او د هغه د جائزو او ضروري مصارفو تر موازنه یا اندازه کولو وروسته په هغه باندې د ټيکس تجویز وشي.

۳. د ټيکس په ذریعې سره وصول شوي روپۍ په صحیحو مصارفو باندې ولگول شوي

۸. د ۶۱۲/۳۵ گرامه سپینو زرو قیمت معیار جوړ کړئ. دا عام او مشهور قول دی د بنده د تحقیق مطابق د سپینو زرو نصاب ۶۸۰/۴ گرامه دی. د دې تفصیل زما په بسط الباع ل تحقیق الصاع نومي رسالې کښې دی لومړنی قول د مشهور والي برسيره د زکات په باب کښې احوط هم دی د دې لپاره همدا باید معیار جوړ شي. البته د صدقه الفطر په اندازه کښې د بنده تحقیق احوط دی.

۹. په حقیقت کښې په قرآن کریم کښې یواځې د دریو مصارفو بیان دی (۱) فقراء (۲) عاملین (۳) مؤلفه القلوب. د مؤلفه القلوب د حکم په منسوخ والي باندې د حضراتو صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم اجماع ده (مدارک التنزیل، الدر المنثور، فتح القدير) پاتې یواځې فقراء او عاملین شول له دغو پرته چه کوم قسمونه په قرآن کریم کښې مذکور دي هغه ټول خاص د فقراؤ مختلف ډولونه دي

فقیر فوجي ته د تمليک په صورت کښې د امداد په طریقي سره زکات ورکول کیدلی شي. غني فوخي ته ورکول یا د زکات له حسابه تنخواه ورکول او له تمليکه پرته د فوځ په نورو مصارفو باندې د زکات لگول جائز نه دي.

د زکات د صحت لپاره د فقیر د تمليک په شرط باندې اجماع ده

لفظولله تعالی اعلم ۱۴ ربيع الآخر ۱۳۹۵ هجری

له وکیل څخه چه د زکات روپۍ ضائع شي نو زکات ادا نه شو

سوال زید خالد ته د زکات روپۍ ورکړې تر څو کوم مسکین ته یې ورکړي وروسته دا روپۍ له خالد څخه ضائع یا هلاکې شوې په داسې صورت کښې د زید په ذمې باندې چه کوم زکات واجب الاداء وو آیا هغه ادا شوی دی او که نه؟ که چیرته ادا شوی نه وي نو آیا په خالد باندې د دې زید ته د دې روپو ورکول واجب دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زید زکات نه دی ادا شوی که چیرته خالد له غفلت څخه کار نه

وي اخیستی نو خالد به د دې روپو ضامن نه وي فقط والله تعالی اعلم ۴ محرم ۱۳۹۶ هجری

د وکیل لپاره د زکات په روپو کښې د رد او بدل کولو حکم

سوال یوه سړي بل چا ته د زکات یا نورو واجبو صدقاتو له حساب څه روپۍ مسکینانو ته د ورکولو لپاره ورکړې وکیل هغه روپۍ بدلې کړي د مثال په توګه له هغه څخه لس ګونان واخیستل او سل ګون نوټ ټپې پکښې کیښود. آیا وکیل ته داسې کول جائز دي او که چه کومې روپۍ ټپې ورکړي دي خاص هغه روپۍ مسکینانو ته ورکول ضروري دي؟ بینوا توږوا.

الجواب باسم ملهم الصواب : زکات خو ټپې ادا کیږي البته د بدلولو جواز ټپې په دې باندې موقوف دی چه د موکل له خوا څخه د بدلولو صراحت یا دلالت اجازه موجوده وي په موجوده عرف کښې اکثره د دې اجازه وي د دې لپاره د صراحت اجازه ضرورت نشته سره له دې د صراحت اجازه اخیستل به تردي فقط والله تعالی اعلم ۷ شعبان ۱۳۹۶ هجری

د وکیل لپاره د زکات په روپو د څه شي د اخیستلو او ورکولو حکم

سوال آیا وکیل د زکات په روپو سره کوم چی لکه جامه، بوت، غنم، میوه او داسې نور اخیستلی او مسکینانو ته ورکولی شي او که نه؟ بینوا توږوا

الجواب باسم ملهم الصواب : دا هم د موکل په اجازې پورې موقوفه ده که چیرته د هغه لخوا څخه صراحت یا دلالت دې اجازه وي نو جائز دي او که نه وي نو نه دی.

فقط والله تعالی اعلم ۷ شعبان ۱۳۹۶ هجری

مسکین ته د زکات په روپو باندې دکور د جوړولو حکم

سوال یو سړی ډیر غریب دی او زید غواړي چه د زکات په روپو باندې کور ورته جوړ او ورنې کړي آیا په دې ډول سره د زکات په روپو باندې کور جوړول او بیا ټپې مسکین ته ورکول جائز دي؟ په داسې حال کښې چه فقهاء دا هم فرمائي چه یوه سړي ته دومره زکات ورکول چه فوراً د نصاب خاوند جوړ شي مکروه دي بینوا توږوا

الجواب باسم ملهم الصواب : که چیرته ټپې روپۍ ټپې مسکین ته نه وي ورکړې او پخپله ټپې کور جوړ او بیا ټپې مسکین ته ورکړي نو په دې کښې کوم کراهت نشته ځکه چه په دې سره دا مسکین د نصاب خاوند جوړ نه شو دویم صورت ټپې دا کیدلی شي چه د کور د جوړولو ټولې روپۍ دې په یو ځای مسکین ته نه ورکوي بلکه څه دې ورکړي. چه کله هغه د کور په جوړولو ولګوي نو بیا دې نورې ورکړي. چه دې ډول دې د مسکین د کور جوړول دې پوره کړي

فقط والله تعالى اعلم ۲۹ ربيع الاول ۱۳۹۸ هجرى

د اصلي حوائج و لپاره په اېښودل شويو روپو كښې زكات فرض دى

سوال له يوه سړي سره څو زره روپۍ جمع دي، په هغو باندې كال هم تير شوى دى ليكن نه كور لري او نه د كور ضروري سامان تر اوسه نه واده هم نه دى كړى او روپۍ هم د دغو ضرورياتو لپاره يو ځاى كوي آيا په ده باندې زكات فرض دى او كه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په ده باندې زكات فرض دى البته كه چيرته د كال تر پوره كيدو مخكښې د كور د جوړولو سامان يا د كور د ورځني استعمال شيان او داسې نور څه واخلي نو زكات به پرې فرض نه وي.

قال ابن عابدین رحمہ اللہ تحت (قوله وفسرة ابن ملك) فاذا كان معه درهم امسكها بنية صرفها الى حاجته الاصلية لا تجب الزكاة فيها اذا حال الحول وهي عدة لكن اعترض في المعبر بقوله ويغالفه ما في المعراج في فصل زكاة العروض ان الزكاة تجب في النقد كفيما امسكه للثاء او للنفقة وكذا في البدائع في بحث الثاء التقديرى انه قلعت واقرة في البهر والشر لبالية وشرح المقدسى وسيصرح به الفارح ايضا ونحوه قوله في السراج سواء امسكه للتجارة او غيرها وكذا قوله في العاتار غانية نوى الصجارة اولا (الى قوله) وكذا ما سياتى في الحجج من انه لو كان له مال ويغالف العروبة يلزمه الحج به اذا خرج اهل بلدة قبل ان يتزوج وكذا لو كان يحتاجه لشر امر دار او عبد فليأمل والله اعلم. (رد المحتار ج ۲، ص ۷) فقط والله تعالى اعلم ۱۶ ذى الحجة ۱۳۹۶ هجرى

په زكات كښې د نقدو روپو په ځاى د نورو شيانو وركول جائز دي

سوال د جدي يو د خير خاوند زما د كمزورى او مالي حالت له مخې ما ته په خط كښې ليكلي دي چه كه د زكات په روپو باندې ستاسو څه خدمت كيدلى شي نو خامخا ئې را ته وليكئ ما د هغه په ځواب كښې وليكړ چه له ما سره څو نقدې روپۍ نشته البته مال يعنې د دير شو څلو يښتو زرو روپو ديني كتابونه راسره ده كه چيرته ئې تاسو مناسب گئئ نو له زيات څخه زيات چه څومره روپۍ ر ليرېلى شئ نو ما ته ئې اوليېږئ زه د دې ټولو روپو دا كتابونه ستاسو له خوا څخه د زكات په نامه د مدرسې په مستحقو لېواؤ باندې د مدرسې په معرفت سره وېشم د دې په ځواب كښې چه له جدي څخه كوم ځواب راغلى دى هغه دا دى: د زكات لپاره چه كومره طريقه د كتابونو د تقسيمولو تاسو ليكلي ده هغه زما په فكر كښې نه راځي. آيا په دې سره زكات ادا كيږي؟ څكه چه په زكات كښې څو نقدې روپۍ مستحق نه وركول كيږي په كتابونو سره ښائي چه ادا نه شي كه چيرته تاسو د دې لپاره د كوم معتبر عالم فتوى را وليږئ نو زما به ذهن پرې خلاص

شی سو اوس عرض دا دی چه کومه خبره چه ما پورته لیکلې ده چه ناسو روپی ما ته ولېږی زه د دی بولو روپو په بدل کېنې د مدرسې د مهمتم په ذریعې سره د عربي درسونو په طالبانو باندې کسبونه وېښم آیا په دې ډول سره د جدی د ملګري زکات ادا کېږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب د زکات له حسابه هر شی په جائز او رائج قیمت باندې ورکول کېدلی شي په دې شرط چه د تمليک په صورت کېنې ورکړی شي یعنې فقیر د هغه مالک جوړ کړی شي پس کسبونه که چیرته د مسحقینو طالبانو په ملک کېنې ورکړی شي نو زکات ادا کېږي البته که چیرته ئې د مدرسې لپاره وقف کړئ یا ئې طالبانو ته د مطالعې لپاره عاریه ورکړئ نو زکات نه ادا کېږي غالباً سائل ته به له دې خبرې اشتباه ور لويدلې وي

فقطولله تعالی اعلم ۲۹ جمادی الاولی ۱۳۹۸ هجری

د طلباؤ د خوراک د پخولو اجرت د زکات له حسابو ورکول جائز دي

سوال د زکات یا عشر له روپو څخه آشپز ته تنخواه ورکول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب کوم آشپز چه یواځې د طلباؤ لپاره خوراک پخوي هغه ته د زکات او عشر له روپو څخه تنخواه ورکول کېدلی شي فقطولله تعالی اعلم ۲۵ ربيع الاول ۱۳۹۸ هجری

خپلوان مسکین ته زکات ورکول زیات ثواب لري

سوال زما یو ورور ډیر غریب او مفلس دی او د ټي بي په مرض کېنې هم مبتلا دی هغه هیڅ ګټه او آمدني نه لري. که چیرته زه هغه ته خپل ټول زکات ورکړم نو غاړې مې پرې خلاصیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ده ته د زکات ورکول زیات ثواب لري لیکن په یوه خای دومره روپۍ مه ورکوه چه هغه د نصاب خاوند وګرځي څه روپۍ ورکړه چه کله هغه مصرف کړي نو بیا نورې ورکړه. البته که چیرته هغه عیال داره هم وي نو په یو ځل دومره روپۍ هم ورکولی شي چه په یو عېل ئې تقسیم شي نو یوه ته هم د نصاب په اندازه ورو نه رسیږي

قال في التنبير و كره اعطاء فقير نصاباً الا اذا كان مديوناً وصاحب عيال لوفرقه عليهم لا يخص كلا نصاب و نقلها الا ان قرابة، وقال العلائي رحمه الله بل في الظهيرية لا تقبل صدقة الرجل و قرابته محايج حتى يبدأ بهم

فيمدحاجتهم (رد المحتار ج ۲، ص ۵۵) فقطولله تعالی اعلم ۲۹ جمادی الاولی ۱۳۹۸ هجری

د زکات له حسابو د مړي تجهيز او تکفين جائز نه دی

سوال د کوم عرب ساداته کور کېنې چه کوم مړی وشي نو د هغه په تجهيز او تکفين کی

با د مونږ کرایه که چیرته له ادارې سره د زکات روپۍ وي نو له دې روپو څخه پورتنۍ څرخه به یې کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زکات له روپو څخه د مړي تجهيز او نکفن جائز نه دی د ضرورت په وخت کښې داسې صورت کیدلی شي چه د مړي ولي ته کوم چه د زکات مستحق وي د زکات له روپو څخه پیسې ورکړی شي بیا دې هغه په دې روپو باندې د خپل مړي تجهيز او نکفن وکړي

قال في التنوير لا الى بناء مسجد و كفن ميت و قضاء دينه. (رد المحتار ج ۲، ص ۶۸) فقط والله تعالى اعلم

۲ جمادى الآخر ۱۳۹۸ هجرى

يوه چا ته د دومره زکات ورکول مکروه دی چه هغه د نصاب مالک وگرځي

سوال کوم فقير ته د زکات دومره روپۍ ورکول چه هغه د نصاب خاوند وگرځي مکروه دي پوښتنه دا ده چه له دې نصاب څخه څه مراد دي؟ آیا د زکات موجب نصاب ترې مراد دی يا هغه نصاب کوم چ د زکات د اخیستلو مانع دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زکات له اخیستلو څخه مانع نصاب ترې مراد دی دا کراهت هلته دی چه فقير د عيال خاوند نه وي که چیرته د عيال خاوند وي نو هغه ته په يو ځل دومره روپۍ د زکات له حساب به ورکول کیدلی شي چه د هغه په عيال باندې وويشل شي نو هر يوه ته د نصاب په اند زه روپۍ ور و نه رسيږي

قال في التنوير و كراهة اعطاء فقير نصاباً الا اذا كان مديوناً و صاحب عيال و لفرقة عليهم لا يخص كلاً نصاباً و في الشامية ان دفع ما يكمل النصاب كدفع النصاب قال في التبر و الظاهر انه لا فرق بين كون النصاب تامياً او لاحقاً لو اعطاه عروفاً تبلغ نصاباً فكل ذلك و لا بين كونه من العقود او من الحيوانات حتى لو اعطاه خمساً من الابل لم تبلغ قيمتها نصاباً كراهة لما مرأه و في بعض النسخ تبلغ بدون له و الانسب الاول (رد المحتار ج ۲، ص ۶۸) فقط والله تعالى اعلم

۲۵ ذى الحجة ۱۴۰۲ هجرى

مسكين ته دومره زکات ورکول چه په هغه باندې حج فرض شي مکروه دي

سوال آیا که چیرته يوه عالم ته خلک دومره زکاتونه ورکړي چه په هغه سره به عالم به دى زکات فرض شي نو آیا د عالم لپاره به دا بهتره وي چه دومره زکات وانه حلې چه به هغه سره حج پری فرض شي او که دا به بهتره وي چه زکات واخلې او حج پری وکړی د لاسه سی غارت حجه حو نه جواز څرگندېږي البته افضلست نى سو محشره ولسکى فی شرح التنوير و فی سبيل الله وهو منقطع

واجب وي او که نه؟ چونکه ده د تجارت په نيت سره اخيستی وي له دې امله دا به د تجارت په سامان باندې قیاسولی شي او که څنگه او که چيرته د تجارت په عروض يا سامان باندې محمول او مقيس نه شي نو ما به الفرق د فرق خای به ئې، به ئې څه وي؟ بينوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب دا د تجارت مال دی له دې امله په دې باندې زکات فرض دی. کوم شی هم چه د خرڅولو په نيت سره واخيستل شي هغه د تجارت په مال کښې داخل دی

لفظولله تعالی اعلم ۲۲ شوال ۱۳۹۸ هجری

په مهر کښې چه سامان د تجارت په نيت سره واخلي نو په هغه باندې

زکات فرض نه دی

سوال د يوې ښځې مهر مثلاً لس منه غنم وو هغې د وصولولو په وخت کښې په هغو کښې د تجارت نيت وکړ چه په دې کښې تجارت کوم او خورم ئې نه نو آیا دا به د تجارت مال گڼل کېږي او زکات به پکښې وي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب يواځې د تجارت په نيت سره زکات نه واجبيږي چه تر څو پورې د تجارت عمل نه وي کړی **قال في التنوير وما ملکه بصدقه کهبه او وصية او نکاح او خلع او صلح عن قودو نواظها کان له عند الفائي والاصح لا**. (رد المحتار ج ۲، ص ۱۵)

لفظولله تعالی اعلم ۲۰ شعبان ۱۳۹۹ هجری

د مهر په عوض کښې چه د تجارت په نيت سره سامان واخلي

نو په هغه باندې زکات فرض دی

سوال يوه تکړه زمکه کومه چه ما د تجارت په نيت سره اخيستی وه يا د هغې يوه برخه زه خپلې کوروالې ته ته د مهر د روپو په بدل کښې ورکول غواړم آیا زما په کوروالې باندې د دې برخې زمکې د زکات ادا کول شته؟ که چيرته ئې هغه د کور د جوړولو يا په کوم بل نيت سره ئې خان ته وساتي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب ستاسو په کوروالې باندې د دې زمکې زکات فرض نه دی که هغه د تجارت نيت پکښې وکړي او که د کور د جوړولو البته د مهر د روپو په عوض کښې که چيرته له تاسو څخه دا خيستلو په وخت کښې هغې د تجارت نيت پکښې کړی وي نو زکات به فرض وي

لفظولله تعالی اعلم ۵ صفر ۱۴۰۰ هجری

د تمليک حيله

سوال په يوه نوي جوړ شوي جومات کښې د پکي (بيوزي) ضرورت وو. د جومات متولي پخپله هم د زکات مصرف وو. ما د زکات په نيت سره متولي ته بيوزی ورکړ او هغه په جومات کښې د ځان له خوا ولگاوه آیا زما له خوا څخه به زکات صحيح شوی وي او که نه؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته تاسو د جومات متولي د بيوزي مالک جوړ کړی وي که په جومات کښې د ورکولو په شرط سره يا بې له شرط څخه هغه پخپلې ميرانې پرته د زړه له کومې جومات ته ورکړ نو زکات خو په هر صورت ادا کيږي ليکن د شرط لگولو يا بې له شرطه د ميرانې له مخې جومات ته د ورکولو گناه به ستاسو وي. او په جومات کښې به د دې بيوزي لگول جائز نه وي البته که چيرته د زړه له کومې وي نو جائز دي.

فقط والله تعالى اعلم ۲۵ رمضان ۱۳۹۹ هجري

د غير آبادي زمکې د زکات لپاره د مانع گرځيدو تفصيل

سوال يو عيال لرونکی ديني عالم کوم چه ديني ښوونه او روزونه خاص د خدای لپاره کوي. دی زمکه لري ليکن کومه برخه ئې چه د کرنې قابله ده هغه د ده د عيال د نفقې لپاره کافي نه ده. البته د ټولې زمکې بېنې د کرنې وړ او خرابه برخې دواړو قيمت پنځلس شل زره روپۍ کيږي آیا داسې ديني عالم ته زکات اخيستل جائز دي او که نه؟ بېنوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته خرابه زمکه تر آباديدو وروسته يواځې د ده د نفقې د کفايت په اندازه پاتې شي نو زکات اخيستلی شي او که چيرته د ده د کفايت له اندازې څخه زياته شي او زياته شوې برخه ئې د نصاب په اندازه وي نو دا د زکات د اخيستلو مانع گرځي.

فقط والله تعالى اعلم ۵ شوال ۱۳۹۹ هجري

د زکات له روپو څخه قيديانو ته د خوراک ورکولو حکم

سوال د زکات يا نفلي صدقاتو په روپو سره د خوراک پخول او بنديانو ته ئې لېږل جائز دي او که نه؟ ځکه چه په جيل کښې بندي د هر شي محتاج وي، او په مړه گيډه خوراک په جيل کښې نه ور رسېږي ليکن په بندي خانې کښې قاتل، غل او بې گناه خلک هم وي شرعاً د دې څه حکم دی؟ بېنوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له نفلي صدقاتو څخه بنديانو ته د خوراک ورکولو جائز دي په زکات کښې تفصيل دا دی چه که چيرته بندي د نصاب خاوند نه وي او هغه د خوراک مالک وگرځول شي نو زکات ادا کيږي او که چيرته ئې اباحه پرې وځوري يا ئې مالک جوړ نه کړي نو

زکات نه ادا کيږي ځکه چه په زکات کښې د فقير تمليک شرط دی

فقط والله تعالى اعلم ۳ د بقعه ۱۳۹۹ هجري

وکیل د زکات روپۍ پخپل ځان باندې نه شي مصرفولی

سوال زید له یوې عزتمنې او علمي کورنۍ سره تړاو لري د یتیم کیدو په بناء سره نې مالي حالت د ویلو نه وو او نه دی سره له دې زید خپل دیني تعلیم پوره کړ او له یوې دیني ادارې سره نې تعلق اختیار کړ او په یوه جومات کښې نې د امامت د فرائضو سر ته رسول شروع کړ د خور او ورور د کفالت په بناء سره څه پورې هم دی. زید ته کله کله خلک واجب یا نفلي صدقات ورکوي چه څوک دا ورته ووايي چه مدرسې ته نې ورکړه نو زید نې مدرسې ته ورکوي. چه څوک دا ورته ووايي چه کوم طالب علم ته نې ورکړه نو زید نې د خپل صوابدید طالب علم ته ورکوي. کله کله څوک ورته ووايي چه چا ته نې ته مناسب وگڼي هغه ته نې ورکړه یا څوک چه ستاسو په نظر مستحق وي هغه ته نې ورکړه له چا څخه د بې تکلفي په بناء سره زید داسې تصریح هم پرې کوي چه څوک نې مستحق وي هغه ته نې ورکړم؟ که طالب علم وي یا بل څوک. هغه ورته وائي چه هو! چه چا ته نې ورکوي ور نې کړه یوه سړي ته پخپله زید وائي چه ته ما ته پیسې راکړه انشاء الله زه نې په صحیح ځای کښې درته لگوم او هغه نې ورکوي. له مذکوره روپو څخه زید څه په مصارفو کښې لگوي. څه د خپلې نادارۍ او غریبي او قرضدارۍ له وجې پخپله استعمالوي زید دا مسئله اوریدلې وه چه که چیرته زکات ورکوونکی دا ووايي چه چا ته دې خوښه وي هغه ته نې ورکړه نو د مستحق والي په بناء سره نې وکیل پخپله هم خوړلی شي اوس زید ته دا احساس وشو چه د شامي د دې جزئیة چه ضعهما حیث شئت دا مفهوم نه دی زید اوس ډیر په فکر او غم کښې ډوب دی چه دا ما څه وکړل. نه خو حساب مې په زړه دی چه د چا چا مې څومره څومره روپۍ پخپله استعمال کړي دي او څو څو روپۍ نې راکړي دي. که چیرته په غالب گومان سره اندازه ولگول شي نو پیسې به له کومه شي؟ او نه زکات ورکوونکي خبرولی شم داڅو له مرگ څخه هم مشکله خبره ده د زید د ظاهري ښه چلن او نیک خوښي په بناء سره خلک نې ښه سړی گڼي

بظن العاس بنی خیر او اوائی

له العاس ان لم یعف عني

وروسته له دې تفصیله پوښتنې دا دي

۱- که چیرته د زکات ورکوونکو زکات ادا شوی نه وي نو اوس به څه کيږي؟

۲- د ضعهما حیث شئت د مفهوم د اداء کولو لپاره په پښتو کښې کوم لفظ به کار راوړل کيږي؟

۳- د سائل د خصوصیت په بناء سره که کومه ښه معنی ترې ووځي نو په تیرو توبه او د

راتلونکي لپاره احتياط باندې په عمل کيږي که چيرته ونه ووځي نو حل به نه وي؟ سانل ډير غريب دی. که چيرته د تير عمل لپاره په يوه قول باندې توسع کيدلی شي نو دريغ مه ترې کوي اعطاک الله اجر لمرتون.

يادونه د "چا ته نه چې غواړی ور نه کړی" په ويلو سره د معطي (زکات ورکوونکي) په ذهن کښې دا وي چې بل چا ته به نه ورکړي او د اخيستونکي په ذهن کښې دا وي چې په دې سره ما ته هم اجازه پکښې را ووتله که چيرته د ذهن د دې تکرار ولويږي نو دا هم په ذهن کښې ولری په اخري بهشتي زيور ج ۳، ص ۳۱ کښې دي چې "البته که چيرته تاسو دا وويل چې څه غواړئ هغه وکړئ او چې چا ته مو خوښه وي هغه ته نه ورکړئ نو تاسو ته نه چې هم اخيستل روا دي" که چيرته عطف تفسيري وي نو ښکاره خبره ده او بل صورت وي نو دا د څه شي ترجمه ده؟ په داسې حال کښې چې په حاشيه کښې هغه جزئيه راغلې ده. بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې زکات نه دی ادا شوی د ضعهأ حيف شئت ترجمه دا ده چې "چې چيرته مو خوښه هلته نه مصرف کړئ" دا د تمليک جمله ده او "چا ته مو چې خوښه وي ور نه کړئ" دا د توکيل جمله ده. په عام عرف کښې د بهشتي زيور دويمه جمله په لومړنۍ جملې باندې تفريع ورکول کيږي يعنې وروسته له تملک که غواړئ نو پخپل مصرف کښې نه راوړئ يا نه بل ته ورکړئ د تير عمل د حل هيڅ صورت په نظر نه راځي يواځې دا تدبير کيدلی شي چې مزيکي (زکات ورکوونکي) ته وويل شي چې "د بې خبرۍ په صورت کښې له ما څخه د زکات روپۍ په غير مصرف کښې لگيدلي دي کوم چې ضمان نه په ما باندې واجب دی. او له ما سره دومره طاقت نشته چې ستاسو دا قرض اداء کړم، د دې لپاره ما ته د زکات له حسابه دومره روپۍ راکړه او د قرض په حساب کښې نه بيرته رانه واخله".

فقط والله تعالى اعلم ۸ ذيقعد ۱۳۹۹ هجري

وکیل د زکوة روپۍ خپلو خپلوانو ته ورکولی شي

سوال که چيرته يو څوک د زکات د ورکولو لپاره وکیل جوړ کړی شي نو آیا دا وکیل خپل ذي رحم (زوی، ښځه او داسې نور)، ته دا زکات ورکولی شي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب هو ورکولی نه شي قال في الدرر ولو کيل ان يدفع لولدة الفقير و زوجته لنفسه الا اذا قال لربها ضعهأ حيف شئت وفي الشامية (قوله لولدة الفقير) واذا كان ولدا صغيرا فلا بد من كونه هو فقيرا ايضا لان الصغير يعد غنياً بغنى ابيه افاد طعن ابن السعود (رد المحتار ج ۲، ص ۱۲)

فقط والله تعالى اعلم ۴ محرم ۱۴۰۰ هجري

په زکات کښې د تجارت د مال د خرڅولو قیمت معتبر دي

سوال د تجارت د سامان یعنې رختونه او داسې نورو د حساب لگولو په وخت کښې به د اخیستلو له حسابه او که په کوم نرخ کې خرڅوي له هغه حساب به زکات ادا کوي؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د خرڅولو قیمت به لگول کیږي فقط والله تعالی اعلم.

۹ شعبان ۱۴۰۰ هجری

د خرڅولو لپاره په جوړ شوي کورونو باندې زکات فرض دي

سوال کومې زمکې یا کورونه چه د تجارت لپاره اخیستل شوي وي یا د خرڅولو لپاره جوړ شوي وي آیا د هغو په اصلي سرمایې باندې زکات شته او که نه؟ بښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د تجارت په نیت سره د اخیستل شویو زمکو، کورونو او د خرڅولو لپاره د جوړ شویو کورونو په موجوده مالیت (قیمت) باندې زکات فرض دی.

فقط والله تعالی اعلم ۹ شعبان ۱۴۰۰ هجری

دچندې په روپو باندې د زکات حکم

سوال د یوه قوم په فتنه یا چنده کښې شل زره روپۍ جمع دي او د دې لپاره جمع کړي دي چه په یتیمانو او کونډو باندې ولگول شي آیا په دغو روپو باندې زکات شته او که نه؟ دا روپۍ د یوه سړي نه دي بلکه د ټولې ورورولۍ چنده ده. بښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته دا روپۍ د زکات له حسابه جمع شوي وي نو زکات پرې فرض نه دی او که د عطیې له حسابه وي نو زکات پرې فرض دی البته د جومات، مدرسې او داسې نورو د عطیې په روپو باندې زکات نشته د دې تفصیل زما په الکلام البدیع فی احکام التوزیع نومي رسالې کښې چه د احسن الفتاوی په لومړي جلد کښې هم مندرج دی، کښې دی

فقط والله تعالی اعلم ۷ رمضان ۱۴۰۰ هجری

که چیرته د چا له خوا څخه بې دهغه له اجازې زکات ورکړل شي نو نه ادا کیږي

سوال که چیرته یو چا بل چا ته هیڅ ونه ویل او د هغه له اجازې پرته چې د هغه لخوا زکات ادا کړي نو آیا زکات ادا کیږي او که نه؟ بښوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب نه زکات نه ادا کړی که چیرته هغه وروسته اجازه هم ورکړي نو بې هم زکات نه ادا کیږي او چه څومره روپۍ چې د هغه له خوا ورکړي وی له هغه څخه د هغو روپو د اخیستلو حق هم نه لري نقل ابن عابدین رحمه الله عن البهرلوادی زکوة غریبه غریب امره لله لله ما جاز له

لأنها وجدت نفاذاً على المتصدق لأنها ملكه ولم يصير نائباً عن غيره لفعلت عليه. (رد المحتار ج ۲ ص ۱۲)

فقط والله تعالى اعلم ۲۸ رجب ۱۴۰۱ هـ

د چرگو په فارم او د ماهیانو په تالاؤ یا حوض باندې د زکات حکم

سوال که چیرته د چرگو فارم یا د کبانو حوض د تجارت په غرض سره یو نو زکات پرې شته او که نه؟ پینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د چرگو د فارم او د کبانو د تالاؤ په زمکې، تعمیر او اړوندو سامانونو باندې زکات نشته. د چرگو او چرگوټو د اخیستلو په وخت کښې که چیرته پخپله د همدغو د خرڅولو نیت ئې وي نو د هغو په مالیت (بول قیمت) باندې زکات فرض دی. او که چیرته پخپله د چرگو په ځای د هغو د هگیو او چرگوټیو د خرڅولو نیت ئې وي نو زکات پرې نشته. په حوض یا تالاؤ کښې ئې که چیرته کبان یا د کبانو واړه بچي اخیستي وي او وراچولي ئې وي نو د هغو په قیمت باندې زکات فرض دی او که داسې نه وي نو نه دی. د چرگانو د فارم او د کبانو د تالاؤ په آمدني باندې په هر صورت کښې زکات فرض دی.

فقط والله تعالى اعلم ۲۵ ذی الحجة ۱۴۰۲ هـ

سوره بقره

﴿وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

د بانک له اکاؤنټ (خاتي) څخه

د حکومت لپاره د زکات د وصولولو حکم

د کراچۍ د اوسنۍ مسائلو د څېړنې او تحقيق د مجلس له خوا

ليکنه مولانا محمد تقی عثمانی

د زکات او عشر آرډیننس قوانین د عامو خلکو لپاره با لکل یوه نوې خبره وه. تر اوردې مودی سوري د غیر مسلمو د حکومت د واکمنۍ له وجې د مسلمانانو په ذهن کېنې دا خبره کېنستېلې وه چه لمونځ، روژه، زکات او عشر شخصي عبادتونه دي او حکومت هيڅ تعلق نه ورسره لري پرته له دې څخه د حکومت د کارکوونکو ناهلي. بې ديني او بد دباتۍ له مخې د زکات او عشر روپۍ په صحيح او شرعي مصارفو باندې د لگولو په اړه په ځای شکونه او شبهې پورته شوي د ټول ملک معروف او مستند د فتاویٰ له خاوندانو سره په دې باره کېنې د پوښتنو یوه سلسله شروع شوه د اوسني مسائلو د څېړنې مجلس کراچۍ د مسئلې د اهميت او د عوامو د انتشار له مخې په چټکۍ سره د اجتماعي غور اقدام وکړ چه تفصيل ئې ستاسو په مخکېنۍ دی مرتب.

الحمد لله و کفی وسلام علی عباد الله الذین اصطفى، اما بعد: د نوی مسائلو د څېړنې مجلس د ۲۹ شعبان ۱۳۹۹ لمری خپل اجلاس کېنې د زکات او عشر په آرډیننس باندې د تبصرې په کولو سره چه کومه لیکنه ترسره کړې وه په هغې باندې د راسی د اظهارونو نښه ده یون ملک د فوې د مشهورو حوډو نو علمونه خدمت کېنې لږل سوی وه الحمد لله دهغو له جملې حجه سخلسو حصر یو د دی نسکې په اصل مسئلې باندې پریه له کوم برمه حجه د مجلس له ر و سره لیدل کړې دي و د قضیې د محفوظو نه ترې کړې دي او حلور حصر یو ئې له حصر کولو سره حلال کړه کړې دي باندې د حل بردار اظهار کړې دي په دی سلسله کېنې د دغو حصر یو نه داندو - سپېو - مادی نه - د غور وکړ نسکې د غور او حق حجه وړوسه - دی مسله نسکې د مجلس راسی سنی نه سو. لاند مسله حرج کړې چه په دی مسله - دی بر - تفصیل بر حرجی - د ولسی د ملک - دیو - ررر - نسکې د و حجه - کاب - د ولسی - دی چه د ولسی

اظهار شوی دی هغه په بنیادي سوکه درې شهبې دي
۱. حکومت یواځې له ظاهره اموالو څخه د زکات د وصولولو حق لري. له باطنه اموالو څخه حکومت د زکات د وصولولو حق نه لري بلکه په مالکانو باندې یې د زکات ادا کول پخپله فرض دي او نقدې روپۍ چونکه له اموال باطنه و څخه دي د دې لپاره د بانک اکاؤنټونه هم له اموال باطنه و څخه شول او حکومت له هغو څخه د زکات د وصولولو حق نه لري

۲. د بانک اکاؤنټونه په اصل کېنې د بانک په ذمې باندې د اکاؤنټ جوړوونکو قرضې دي چه کله دا روپۍ مالک بانک ته ورکړي نو هغه د مالک له ملکیت څخه ووتلې او د بانک په ملکیت کېنې داخلې شوې اوس په اصل مالک باندې هغه وخت زکات واجبېږي چه کله یې هغه بیرته له بانک څخه واخلي. له دې څخه مخکېنې چه کوم زکات د بانک له اکاؤنټ څخه وضع کېږي هغه د ادا له وجوب څخه مخکېنې له یوه داسې مال څخه وصولېږي چه په هغه باندې زکات واجب الاداء نه دی او کوم چه د اکاؤنټ جوړوونکي ملکیت نه دی له دې امله د دې هیڅ جواز نشته
۳. د زکات د ادا کولو لپاره د ادا کوونکي نیت ضروري دی او د بانک په اکاؤنټونو کېنې د زکات د وضع کولو په وخت کېنې اکثره د مالکانو نیتونه نه وي

په دغو دریو اړو مسائلو باندې لاندې لږ غونډې په تفصیل سره بحث کېږي ولله سبحانه والوفی

اموال ظاهره او اموال باطنه

لکه څرنګه چه مجلس په مخکېنېنې تحریر کېنې د امام ابو بکر جصاص رحمه الله علیه او د نورو فقهاء کرامو د تصریحاتو په حوالې سره عرض شوی وو د نبی کریم ﷺ حضرت ابو بکر صدیق او حضرت عمر فاروق رضی الله عنهما په مبارکې زمانې کېنې د اموال ظاهره و او اموال باطنه و هیڅ فرق نه وو بلکه له هر ډول د زکات وړ مالونو څخه په حکومتې سطحې سره زکات وصولیده لیکن د حضرت عثمان غنی رضی الله عنه په زمانې کېنې چه کله مالونه او آبادۍ زیاتې شوې او دا اندېښنه پیدا شوه چه د خلکو په شخصي کورونو او داسې نورو کېنې د زکات د عاملینو له مداخلې څخه به خلکو ته تکلیف وي او له دې څخه به فتنې پیدا شي نو ده یواځې په حکومتې سطحې سره له اموال ظاهره و څخه د زکات وصولون باقی پرېښوده او د اموال باطنه و د زکات په ادا کولو کسی نی خپل مالګن د حکومت ناښان وبلل

د حصراتو فقهاء کرامو د تصریحاتو په رڼه کسی دا عرض شوی وو چه د یوه جامن په اموال ظاهره و کسی د مالو لپاره دوه خبرې ضروري دي یوه دا چه د دغو مالونو د زکات د وصولونو لپاره د مالګو د شخصي خوښوولس په نیت له دغه هغه مالونه به د حکومت تر حمایت لاندې راغرض شوی وو چه به د حکومتو وړو مالګو د زکات په کسودن خوښوولس کسی

دا دواړه خبرې موجودې دي له دې امله هغوی د اموال ظاهره و په حکم کښې شمیرل کیدلی شي
په دې باندې ځینو حضراتو دا اعتراض کړی دی چه د کوم مال د ظاهر والي اصل علت خروج
من المصر (له ښاره د باندې ایستل) دي. چونکه په هغې زمانې کښې د ښار په لارو باندې د
حکومت له خوا څخه عاشر (عشر اخیستونکی) د دې لپاره کښیناوه چه د تیریدونکو د مال او خان
حفاظت وکړي. د دې لپاره له ښار څخه په را وتلو ټول مالونه د حکومت د حمایت لاندې راتلل او
په دې بناء باندې حکومت د هغو زکات وصولاوه. د شخصي ځایونو د تلاشی او پلټنې ضرورت نه
کیدل د دې حکم حکمت دی نه علت له دې امله د حکم مدار به په "خروج من المصر" باندې وېي.
او لکه څرنګه چه دا علت په بانکونو او مالیاتي ادارو کښې نه لیدل کیږي له دې امله دا په اموال
ظاهره و کښې په داخلولو سره له هغو څخه په حکومتي سطحې باندې زکات وصولول صحیح نه
دي

مجلس په دې نقطه نظر باندې څو څو ځلې غور وکړ او په دې مسئله کښې ئې د فقهې او
حدیثو اړونده مواد مخې ته کښېښود لیکن د غور او څېړنې څخه وروسته دا نتیجه مخې ته راغله
چه په حکومتي سطحې باندې د زکات د وصولولو لپاره "خروج من المصر" لره علت ګڼل او په دې
باندې د حکم مدار کښېښودل صحیح نه دي بلکه اصل علت هغه دی چه هغه مالونه داسې وي چه له
هغو څخه د زکات د وصولولو لپاره د شخصي یا ذاتي ځایونو د پلټنې ضرورت نه وي د دې دلایل
په لاندې ډول دي:

د حدیثو او د فقهې له کتابونو څخه دا خبره ثابته ده چه حضراتو خلفاء راشدینو رضی الله عنهم
او تردوی وروسته خلفاء او امرأو د کلني تنخواه ګانو او وظائفو د ویش په وخت له همدغو
تنخواه ګانو او وظائفو څخه زکاتونه ګرځول او په دې باندې صحابه و رضی الله عنهم تابعینو او نورو فقهاؤ
یواځې دا نه چه کوم ممانعت ئې و نه کړ بلکه د دې طریقې تصدیق او تائید ئې کړی دی چنانچه په
موطاء امام مالک کښې دا روایت راغلی دی

قال القاسم بن محمد وكان ابو بكر الصديق رضی الله عنه اذا اعطى العاس اعطياهم سأل الرجل هل عندك من مال
وجبت عليك فيه الزكاة فان قال نعم اخذ من عطائه زكاة ذلك المال وان قال لا سلم اليه عطاء ولم يأخذ
منه شيئاً. (موطاء امام مالك ص ۱۰۳/۱۰۴، الزكاة في العين من الذهب والورق ومصنف ابن ابي شيبة ج ۳
ص ۱۸۶، ما قالوا في العطاء اذا اخذ، ومصنف عبد الرزاق ج ۳ ص ۴۰، وكتاب الاموال لابن عبيد ص ۳۱).

او امام ابو عبيد رضی الله عنه د دې روایت دا الفاظ نقل کړي دي فان اخبره ان عدة مالا قد حلت فيه
الزكاة فاقه ما يريد ان يعطيه وان اخبره ان ليس عدة مالا قد حلت فيه الزكاة سلم اليه عطاء. (كتاب

الاموال لابن عبيد ص ۴۱۱، فقره ۱۱۲۵، باب فروض زكوة الذهب والورق

همدارنگه امام ابن ابی شیبہ د حضرت عمر رضی اللہ عنہ دا قول را نقل کری دی چه عن عبد الرحمن ابن عبد القاری و كان على بيت المال في زمن عمر مع عبيد الله بن الارقم، فاذا خرج العطاء جمع عمر اموال التجارة فحسب عاجلها واجلها ثم يأخذ الزكوة من الشاهد والغائب. (مصنف ابن ابی شیبہ ج ۳، ص ۱۸۴)

او امام ابو عبيد دا روایت له دغو الفاظو سره را نقل کری دی چه فكان اذا خرج العطاء جمع اموال التجار ثم حسبها شاهدها وغائبها ثم اخذ الزكوة من شاهد المال على الشاهد والغائب. (كتاب الاموال ص ۴۲۵، فقره ۱۱۴۸۵، باب الصدقة في التجارات والديون)

حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثمانی رحمۃ اللہ علیہ دې روایت د راویانو تر تحقیق وروسنه لیکي چه "وسند حسن". (اعلاء السلطنه ج ۱۲، ص ۳۰، کتاب السیر باب العطاء بموت صاحبه بعد ما يستوفيه)

بیا د حضب ابو بکر او حضرت عمر رضی الله عنهما په باره کښې دا هم ویل کیدلی شي چه د هغوی په دور کښې د اموال ظاهره و او اموال باطنه و هېڅ فرق موجود نه و. د دې لپاره ئې له هر ډول مالونو څخه زکات وصولول لیکن له روایتونو څخه معلومیري چه حضرت عثمان رضی اللہ عنہ چا چه دا فرو قائم کری وو د هغه په دور کښې له تنخواه گانو څخه د زکات د وضع کولو دا سلسله جاري پاتې شوه. چنانچه په موطاء امام مالک کښې راغلي دي عن عائشة بنت قدامة عن ابیها انه قال كنت اذا جئت عثمان بن عفان اقبض عطائي، سألتني هل عندك من مال وجهت فيه الزكوة، قال فان قلت نعم اخذ من عطائي زكوة ذلك المال وان قلت لا دفع الي عطائي. (موطاء امام مالك ص ۱۰۳، ومصنف عبد الرزاق ج ۳، ص ۴۴، حديث مثير ۴۰۲۹، و كتاب الأثر للشافعي ج ۲، ص ۱۴، طبع بولاق و كتاب الاموال لابن عبيد ص ۴۱۲، فقره ۱۱۲۶)

همدارنگه له ځينو روایتونو څخه څرگندیري چه د حضرت علي رضی اللہ عنہ په زمانه کښې هم له تنخواه څخه د زکات د څرځولو دا سلسله جاري وه. البته د هغه په باره کښې دا صراحت هم شته چه هغه به یواځې د هغو خلکو له اموال باطنه و څخه زکات وصولاوه د کومو تنخواه گاني او وطني له بیت المال څخه جاري وي. له نورو خلکو څخه ئې نه وصولاوه (مصنف ابن ابی شیبہ ج ۳، ص ۱۸۴) د حضرت امیر معاویه رضی اللہ عنہ هم همدا عمل وو (موطاء امام مالك ص ۲۴۳) ابن عباس او ابن عامر رضی الله عنهما هم د دې قائلین وو (حاشیة موطا امام مالك ص ۲۴۲)

همدارنگه له حضرت عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چه هغه به د ننخواه د تقسمولو

په وخت کښې به د خپلې تنخواه زکات هم له همدې تنخواه څخه اخیسته چنانچه مصنف ابن ابی شیبه کښې دې چه عن هبيرة قال کان ابن مسعود یزکی عطیاهم من کل الف خمسة وعشرين. (مصنف ابن ابی شیبه ج ۳، ص ۱۸۴)

حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ د دې روایت د راویانو تر څیرنې وروسته فرمائي چه **قال اسناد حسن**. (اعلام السلف ج ۱۲، ص ۲۲۹/۲۳۰)

البته چونکه دلته زکات پخپله له تنخواؤ څخه اخیستل کېده کوم چه د تنخواه لرونکي په ملکیت کښې تر قبضې کولو وروسته راځي د دې لپاره د حضرت عبد الله بن مسعود رضی اللہ عنہ طریقه کار دا وو چه هغه به مخکښې تنخواه ورکوله او بیا ئې زکات ترې وصولاوه چنانچه په مصنف عبد الرزاق کښې دې چه عن هبيرة بن یريم عن عبد الله بن مسعود قال کان يعطی ثمر یاخذ زکوته. (مصنف عبد الرزاق ج ۳، ص ۴۸، حدیث نمبر ۴۰۳۶، باب لا صدقة فی مال حتی یحول علیه الحول) او په معجم طبراني کښې د دې روایت الفاظ دا دي **کان يعطی العطاء ثمر یاخذ زکوته**. او علامه نور الدین هيثمي په مجمع الزوائد کښې د دې روایت په نقل کولو سره لیکي **رجاله رجال الصحيح خلا هبيرة وهو ثقة**.

همدارنگه امام ابو عبيد رضی اللہ عنہ دا روایت له زیات تفصیل او وضاحت سره نقل کړی دی عن هبيرة بن یريم قال کان عبد الله بن مسعود يعطينا العطاء فی زيل صغار ثمر یاخذ منه الزکوة. (کتاب الاموال ص ۳۱۲، فقرة ۱۱۲۸، باب فروض زکوة الذهب والورق) له تنخواؤ او وظیفو څخه د زکات د وصولولو دا سلسله تر خلفاء راشدينو وروسته هم جاري وه. چنانچه مصنف ابن ابی شیبه کښې روایت دی چه **عن ابن عون عن محمد قال رأيت الامراء اذا اعطوا العطاء زکوة**. (مصنف ابن ابی شیبه ج ۳، ص ۱۸۵)

د حضرت عمر بن عبد العزيز په زمانه کېې اگر که د اموال ظاهره او اموال باطنه و فرق قائم شوی وو نیکن د هغه په باره کښې هم راغلي دي چه **عن عمر بن عبد العزيز انه کان یزکی العطاء والمجانزة (حواله بالا)**

او په مصنف عبد الرزاق کښې د دې روایت الفاظ دا دي **عن جعفر بن برقان ان عمر بن عبد العزيز کان اذا اعطی الرجل عطاء او عمالته اخذ منه الزکوة**. (مصنف عبد الرزاق ج ۳، ص ۴۹، فقرة ۴۰۴)

دا معامله یواځې سر تنخواه کونو او وظائفو پورې محدوده نه وه ښکته له دواړو څخه څرگندېږي چه بیت المال باندې به چه د کوم مسلمان کوم مالي حق وو نو د هغه د ادا کولو به واجب کېدی د هغه د زکات د وصولولو معمول په فزون اولی کېدی جاري وو چنانچه مصنف سر

شبيه او سنن بيهقي كنبی راغلي دي من عمرو بن ميمون قال اخذ الوالي في زمن عبد الملك^(۱) مال رجل من اهل الرقة يقال له ابو عائشة عشرين الفاً، فادخلت في بيت المال فلما ولي عمر بن عبد العزيز اتاه ولده فرفعوا مطلبهم اليه فكتب الي ميمون ادفعوا اليهم ماله وعلوا زكوة عامه هذا، فلو لا انه كان مالا ظهراً اخذنا منه زكوة ما مطي. (مصنف ابن ابی شيبه ج ۳، ص ۲۰۲، ما قالوا في الرجل يذهب له المال السني واخرجه ايضاً البيهقي في السنن الكبرى ج ۳، ص ۱۵۰)

حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمہ اللہ د دي حديث د سند تحقيق كوي او فرماني چه د دي حديث رجال ثقات دي او سند ني متصل دي (اعلام السنن ج ۴، ص ۹، باب لا زكوة في المال الضمان) همدارنگه دا واقعه په اجمالي توگه په بل سند سره په موطاء امام مالك كنبی هم راغلي ده او په دي كنبی هم د يوه كال د زكات د وصولولو ذكر موجود دی. د دي الفاظ دا دي: ان عمر بن عبد العزيز كتب في مال قبضه بعض الولاة ظلياً يأمر برده اتي اهلكه وتؤخذ زكوة له لما مضى من السنين ثم عقب بعد ذلك بكتاب الا تؤخذ منه الزكوة الا^(۲) زكوة واحدة فانه كان ظهراً. (موطاء امام مالك ص ۱۰۴، الزكوة في الدين)

په دغو ټولو واقعاتو كنبی د نقدي روپۍ زكات په حكومتي توگه وصول شوی دی او هغه هم په عاشر باندې د تيريدو په صورت كنبی نه دی او نه د مال له ښار څخه د باندې وړلو په حالت كنبی دی. بلكه د حضرت ابو بكر، حضرت عمر او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنهم طرز عمل خو دا وو چه هغوی به د تنخواه گانو د ورکولو په وخت كنبی د هغو مالونو زكات له دغو تنخواه گانو څخه وصولولې كوم چه د تنخواه لرونكو په كورونو، دوكانونو يا نورو ځايونو باندې د هغوی په ملكيت كنبی به وو دغو حضراتو واجب الاداء زكات له تنخواه گانو څخه گرځاوه او پاتې تنخواه گانې به ئې خلكو ته ور حواله كولې. او حضرت علي، حضرت عبد الله بن مسعود او حضرت عمر بن عبد العزيز له همدغو تنخواه گانو څخه زكاتونه وصولول ځكه چه كه چيرته مالك به له مخكښې څخه د نصاب خاوند وو نو د تنخواه دا روپۍ د مال مستفاد د كيدو له وجې زكات به پرې واجب وو. البته دغو حضراتو له تنخواه گانو څخه د زكات د گرځولو په ځای لومړی تنخواه گانې هغو ته ور كولې او بيا ئې بيرته له مالك څخه د زكات روپۍ وصولولې په هر صورت له هغو

۱ - د مصنف ابن ابی شيبه په چاپ شوې نسخې كنبی ئې عبد الملك ليكلي دي ليكن په نورو نسخو كنبی او په نورو كتبونو كنبی د وليد بن عبد الملك ذكر دی. او هم هغه صحيح دی ۱۲

۲ - په ځينو هندوستانی نسخو كنبی د الا د لفظ كتابت په غلطۍ سره حذف شوی دی صحيح عبارت هغه دی كوم چه پورته ليكل شوی دی (اوجز المسالك ج ۳، ص ۱۶۲)

نفرو روپو څخه په سرکاري يا حکومتي توگه زکات وصوليده او دا سلسله په اموال طاهره او باطنه کښې د فرق تر قائميدلو وروسته هم جاري پاتې وو بلکه حضرت عمر ابن عبد العزيز له هغو روپو څخه هم زکات وصول کړی دی کوم چه په بيت المال کښې په ظلم سره داخلې شوې وې له دې طريقه کار څخه دا خبره با لکل څرگنديږي چه دکوم مال په اموال طاهره کښې د شماريدلو او له هغه څخه په حکومتي سطحي باندې د زکات د وصولولو لپاره له ښار څخه د باندې د هغه وړل ضروري نه دي بلکه اصل خبره دا ده له دې څخه د زکات د وصولولو لپاره د شخصي او ذاتي مقاماتو د تلاشی يا پلټنې ضرورت پيښ نه شي او هغه فی الجملة د حکومت د حفاظت لاندې راغلی وي

له تنخواه گانو او داسې نورو څخه د زکات د وصولولو دا طريقه په هغې زمانې کښې هم پرته له کوم نکير، خنډ، څخه جاري وه او پخپله حنفي فقهاؤ هم د دغو واقعاتو په را نقلولو سره د دې تصديق او تائيد کړی دی چنانچه د حضرت ابو بکر صديق او حضرت عثمان رضی الله عنهما له تنخواه گانو او وظائفو څخه د زکات وصولول پخپله امام محمد رحمته الله عليه هم نقل کړی دی او ليکلي نې دي **قال القاسم وکان ابو بکر اذا اعطى العاس اعطياهم يسأل الرجل هل عندك من مال قد وجهت فيه الزکوة فان قال نعم اخذ من عطائه زکوة ذلك المال وان قال لا سلم اليه اعطاه**. قال محمد و بهذا أخذ وهو قول ابي حنيفة رحمته الله عليه. (موطا امام محمد ص ۱۴، باب الرجل يكون عليه الدين هل عليه فيه الزکوة) او تر دې وروسته د حضرت عثمان رضي الله عنه په باره کښې نې د عائشه بنت قدامة هغه روايت نقل کړی دی کوم چه مخکښې د موطاء امام مالک او داسې نورو په حوالې سره تير شوی دی

همدارنگه علامه ابن همام او شمس الائمة سرخسي رحمهما الله د حضرت عمر بن عبد العزيز يده شوې واقعه چه پکښې د غصب شوي مال د بيرته ورکولو او له هغه څخه د زکات د وصولولو يدونه ده، ذکر کړې ده او په دې سره نې د ضمار په مال باندې د زکات د نه واجبيدو په مسئله کښې استدلال نيولی دی **(فتح القدیر ج ۱، ص ۴۹ / مهسوط السرخسي ج ۲، ص ۱۴)** چه له دې څخه څرگنديږي چه له دې مال څخه د يوه کال کوم زکات حضرت عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه وصول کړ دا د حنفيه و په نزد هم معمول به دی او که نه نو دوی به د دې ترديد يا توجيه کړې وای

بلکه امام طحاوي رحمته الله عليه له يوه عبارت څخه خو دا معلوميږي چه د اموال باطنه د زکات په باره کښې هم د حنفيه و په نزد امام يا بادشاه پوره اختيار لري که چيرته وغواړي نو د زکات د وصولولو لپاره نې د مُصدق په ليړلو سره په سرکاري سطحي باندې له هغو څخه زکات وصول کړي او که وغواړي نو د خپلو مالکانو ته دې وسپاري چه هغوی پخپله د خپلو اموال باطنه و زکاتونه ادا کړي. چنانچه هغوی په شرح معانی الاثر يو مستقل باب قائم کړی دی **(باب الزکوة**

یاغنها الامام امر لا) او په دې کیسې نې د خپل عادت مطابق د نظر د دواړه نقطو تر سببونو وروسته په آخر کښې لیکي واما وجهه من طریق النظر فاذا قدر رأیها هم انهم لا يختلفون ان للامام ان یبعدها ان یرلب البواشی السائمة حتی یاخذ منهم صدقة مواشیهم اذا وجهت فیها الصدقة و كذلك یفعل فی ثمارهم ثم یضع فلك فی مواضع الزکوات علی ما امر به عزوجل لا یأبی فلك احد من المسلمین فالنظر علی ذلك ان یرکون بقية الاموال من الذهب والفضة و اموال التجارات كذلك وهذا کله قول ابی حنيفة و ابی یوسف و محمد رحمهم الله تعالی (شرح معانی الآثار للطحاوی ج. ۱، ص ۲۶۲/۲۶۳)

دلته امام طحاوي پرته له کوم قید او شرط څخه د امام دا حق بیان کړی دی چه هغه له سینو سر و زرو او د تجارت له مالونو څخه د زکات د وصولولو لپاره مصدق لیرلی شي دلته هغه د مصر یا غیر مصر هم کوم شرط نه دی لگولی او نه نې په عشر باندې د تیریدلو کوم ذکر کړی دی د امام طحاوي د عبارت دا اطلاق د حنفی فقهو له نورو تصریحاتو سره په ظاهره په ټکو کښې معلومیږي او د یاد شوي پورتنی عبارت په سیاق او سباق کښې دا احتمال هم موجود دی چه د هغو دا بولي خبرې اترې دې (مامر علی العاش) په متعلق وي لیکن تر کومه ځایه پورې چه عبارت تعلق لري په هغه کښې هیڅ قید او شرط نشته او وجه النظر هم د اطلاق اقتضاء کوي له دې څخه دا په ذهن کښې راځي چه د امام طحاوي مقصد دا دی چه د دغو اموال باطنه و څخه هم د زکات د وصولولو حق امام لري البته د هغه مصلحت له مخې کوم چه د حضرت عثمان رضی الله عنه په ذهن کښې وو، چیرته چه د خلکو د شخصي ځایونو د تلاش یا پلټنې ضرورت پیدا کیږي هلته مالکانو ته پخپله د زکات د ادا کولو حق ورکړی شوی دی او چیرته چه دا مصلحت داعي نه وي هلته امام د خپل اصل حق په مطابق زکات وصولولی شي چونکه په عشر باندې په تیریدونکو مالونو کښې دا ډول هیڅ کومه خبرې نشته د دې لپاره هغه د خپل اصل حق په مطابق له هغو څخه زکات وصولولی شي او که چیرته یو څه نور مالونه داسې وي چه له هغو څخه د زکات په وصولولو کښې دا خرابي نه وي هلته هم د امام اصل حق بیرته را گرځي او له هغو مالونو څخه زکات وصولولی سي چه مثالونه ئی د تنخواه گانو، وظیفو او مغضوب مال په سلسلی کښې مخکښی تیر شول بلکه که چیرته په کوم ځای کښې دا معلومه شي چه خلک د خپلو اموال باطنه و زکاتونه نه ادا کوی هلته د دې مفسده، خرابي، تر څنگ امام د خپل اصل حق مضایق د دغو مالونو زکات وصولولی سي ځکه چه د زکات د نه ادا کولو مفسده، خرابي له دې مفسده حجه ډیره ده ده هم حیره غریب بولو حنفی فقهو لیکلي ده مثلاً علامه ابن همام لیکي

(ظاهر قوله تعالی غُذِيَ مِنْ أَفْوَالِهِمْ صَدَقَةُ الْآيَةِ توجب اخذ الزکوة مطلقاً للامام و علی هذا کان رسول

له عليه السلام والخليفان بعده فلما ولي عثمان وظهر تغير العاس كره ان يفتش الشعاع على الناس مستورا موالهم ففوض الدفع الى الاملاك نيابة عنه ولم يختلف الصحابة في ذلك عليه وهذا لا يسقط طلب الامام اصلا و لهذا لو علم اهل بلدة لا يؤدون زكوة عليهم طال بهم بها. (فتح القدير ج ۱، ص ۴۸۴)

له دي عبارت خخه خرگنده ده چه په اصل کنبې د ټولو مالونو د زکات د وصولولو حق امام ته شته او د اموال باطنه په سلسله کنبې دا حق د يوه مصلحت له مخې پريښودل شوی دی او په کلي توگه اوس هم ساقط نه دی ساقط شوی بلکه د دغو مالونو زکاتونه کوم چه مالکان ئې پخپله ادا کوي هغوی ئې هم د امام د نائب په حيثيت سره ادا کوي په اصل کنبې هغوی ته دا اختيار هم نه وو او د همدې لپاره د اموال باطنه و د زکات دين لره فقهاؤ له مطالب من جهة العباد گڼلی دی دلته ځينو حضراتو دا شبهه ور لويدلې ده چه امام ابو بکر جصاص عليه السلام د حضرت عثمان عليه السلام د عمل په ذکر کولو سره ليکلي دي **فجعل لهم اداها الى المساکين وسقط من اجل ذلك حق الامام في اخذها لانه عقد عقده امام من ائمة العدل فهو نافذ على الامة.** (احکام القرآن للجصاص ج ۳، ص ۱۹۰) له دي خخه خرگند يري چه د حضرت عثمان عليه السلام تر دي فيصلي وروسته له اموال باطنه و خخه د زکات د وصولولو حق هيچا ته پاتې نه شو ليکن د امام جصاص د پوره عبارت په غور سره له مطالعه کولو خخه دا په ذهن کنبې راځي چه د امام له حق خخه د هغه مراد داسې حق دی چه له هغه وروسته د مالونو مالکانو ته پخپله د زکات د ورکولو اختيار پاتې نه شي. او د دوی ادائيگي شرعاً تسليم نه شي چنانچه له ياد شوي عبارت خخه مخکېښې د هغه الفاظ دا دي **(وقوله تعالى اخذ من اموالهم صدقة يبدل على ان اخذ الصدقات الى الامام، وانه مئى اداها من وجهت عليه الى المساکين لم يجز لان حق الامام قائم في اخذها فلا سبيل له الى اسقاطه).** له دي جملې خخه په ښکاره توگه خرگند يري چه هغه د امام د داسې حق يادونه کوي چه د هغه په موجودوالي کنبې مالک ته پخپله د زکات ادا کول جائز هم نه وي. بلکه په دي سره زکات هم ادا نه شي بيا د همدې حق په بره کنبې مخکېښې ليکي چه چونکه حضرت عثمان عليه السلام له عادلو امامانو خخه وو او هغه د اموال باطنه و تر حد پورې دا حق ساقط کړ د دي لپاره دا حق اوس ساقط شوی دی ^۱ چه حاصل ئې دا دی چه تر حضرت عثمان عليه السلام

۱ - چنانچه د حارونو په بره کنبې اوس هم امام همدا ډول حقه لري چه د امام په موجودوالي کنبې مالک نه ځخپله د زکات ورکول جائز نه دي بلکه د ځينو فقهاؤ په نزد به دي ډول سره زکات ادا کيږي هم نه په مسوط کنبې دي چه **فان قال دفعها ان المساکين لم يصدق وتوغل منه الزکوة عنيدا..... ولما ان هذا حق مالي يستوفيه**

مخکنبی د خلکو لپاره پخپله له اموال باطنه و څخه مسکین ته د زکات ورکول جائز نه وو او زکات نې نه پرې او کیده حضرت عثمان رضی الله عنه دا اختیار هغو ته ورکړ. اوس دا خبره طى شوه چه د داسې مالونو مالکان که چیرته له خانه زکاتونه ادا کړي نو زکات نې ادا کيږي لیکن د دې مطلب دا نه دی چه د امام د اخیستلو حق په کلي توگه ساقط شوی دی او که اوس وغواړي چه زکات وصول کړي نو نه نې شي وصولولی چنانچه د فتح القدیر یاد شوی پورتنی عبارت په دې باندې صریح دی چه وهذا لا یسقط طلب الامام اصلا.

د امام جصاص رحمته الله د دې پوره بحث، د نورو فقهاؤ او محدثینو عبارتونو او روایتونو ته تر کتنې وروسته په دې سلسله کښې چه کوم صورت حال مخته راځي هغه دا دی چه

۱- د آنحضرت صلی الله علیه و آله په مبارکې زمانې او د حضراتو شیخینو رضی الله عنهما په زمانو کښې له اموال ظاهره او باطنه دواړو څخه په حکومتي سطحې باندې زکات وصولیده البته دومره فرق خو خامخا موجود وو چه د څارویو او زرعي (کرنیز) پیداوار د زکات د وصولولو لپاره به نې مصدق لیږه او د نقدو او تجارتي مالونو د زکات د وصولولو لپاره نې د مصدق د لیږلو په ځای مالکانو ته دا حکم وو چه هغوی پخپله زکاتونه راوړي لیکن په دواړو قسمه مالونو کښې د زکات د اداء کولو طریقه همدغه وه چه حکومت ته به ورکول کیده.

۲- حضرت عمر رضی الله عنه له ښار څخه د باندې تلونکو مالونو په باره کښې دا تبدیلی راوسته چه د هغو د وصولولو لپاره نې مصدق مقرر کړ او د نورو باطنه اموالو زکاتونه مخکښې غوندې پخله مالکانو راوړل او ورکول به نې

۳- د حضرت عثمان رضی الله عنه په زمانه کښې اموال باطنه ډیر شول، آبادي زیاته او خوره شوه او هغه دا محسوسه کړه چه اوس د باطنه اموالو په حکومتي سطحې باندې د وصولولو دا سلسله چه له هغې پرته د زکات ادا کول جائز نه وي، که چیرته په همدې حال پریښودل شي نو د دې لپاره د اموال ظاهره و غوندې د مصدق د مقررولو ضرورت پیښیږي او د خلکو په شخصي ځایونو کښې د دوی له مداخلې څخه به خلکو ته تکلیف وي له دې امله ده مالکانو ته اجازه ورکړه چه هغوی د دغو مالونو زکاتونه پخپله ادا کړي

۴- د حضرت عثمان رضی الله عنه تر دې عمل وروسته خلکو ته د باطنه اموالو د پخپله د زکات د ادا کولو اجازه ورکړل شوه لیکن د زکات د وصولولو حق اوس هم یواځې امام ته دی. چنانچه په دوه صورتونو کښې اوس هم امام د زکات د وصولولو اهتمام کولی شي یو دا چه د کوم ځای د خلکو

په باره کښې چه دا څرگنده شي چه هغوی پخپله زکات نه ادا کوي او دویم دا چه څه مالونه په داسې ډول په اموال ظاهره کښې شامل شي چه له هغو څخه د زکات د وصولولو لپاره د سحطي ځایونو د تفتیش او پلټنې ضرورت پیدا نه شي

۵. لکه څرنگه چه په مخکښېنۍ زمانې کښې د شخصي ځایونو له پلټنې او تفتیش پرته د مالونو د ظاهر والي چه کوم صورت مخته راتلو هغه دا وو چه مالونه له یوه ښار څخه بل ښار ته د وړلو په وخت کښې به هغه په عاشر باندې تیریده د دې لپاره فقهاء کرامو رحمهم الله تعالی د دې صورت حکمونه په تفصیل سره بیان کړي دي او داسې تعبیر ئې کړی دی چه "دا مالونه له ښار څخه په وتو سره په اموال ظاهره کښې شامل شوي دي" او کوم مالونه چه په ښار کښې دننه دي هغه اموال باطنه دي له دې امله دا "له ښار څخه د باندې ایستل" د حکم اصل مدار یا د علت د بیان په توگه نه دی بلکه د خپلې زمانې له لحاظه د یوې واقعې بیان دی او که نه نو د حکم اصل مدار هغه دی چه د کوم په بناء باندې چه اموال باطنه لره ئې د حکومتی زکات د وصولولو څخه مستثنی کړې ده، یعنې له پلټنې پرته د دغو مالونو ظاهر والی چنانچه په قرون اولی کښې له هغو مالونو څخه هم زکات وصولیده کوم چه له ښار څخه به د باندې نه وو لیکن له تفتیش او پلټنې پرته به ظاهریده مثلاً تنخواه گانې، وظیفې او د حکومت مقصوبه مالونه کوم چه روایتونه ئې مخکښې تیر شوي دي

دلته ځینو حضراتو دا شبهه ښکاره کړې ده چه ځیني مالونه په حکومت باندې له تفتیش پرته ظاهریده لیکن د دې تر څنگ حکومت له هغو څخه زکات نه وصولاوه، مثلاً په عاشر باندې تیریدونکی که چیرته پخپلو شخصي ځایونو باندې د ایښودل شویو مالونو په باره کښې اقرار کاوه نو د هغو زکات نه وصولیده چه فقهاؤ د دې تصریح کړې ده

د دې په ځواب کښې عرض دا دی چه د اقرار په ذریعې سره خو له اموال باطنه و څخه هر مال اموال ظاهره جوړیدلی شي لیکن چونکه جزوي واقعات د کلي احکاماتو بنیاد نه شي جوړیدلی او "عاشر" ته دا اختیار نه شو ورکول کیدلی چه هغه کوم مال لره چي وغواړي ظاهر ئې وبولي او له هغه څخه زکات وصول کړي د دې لپاره ئې هغه ته دا ټاکل شوي اصول بیان کړ چه کوم سړی په تاسو باندې له مال سره تیریري یواځې له هم هغه مال څخه زکات وصولولی شئ کوم چه په دې وخت ستاسو مخې ته راشي او د خلکو په کورونو او دوکانونو کښې چه کوم مالونه دي به هغو باندې تعرض مه کوئ تر دې اصولو لاندې "عاشر" ته په کورونو کښې په ایښودل شوی مالونو باندې د تعرض اختیار نه دی ورکړ شوی او چه کله دا اصولو مقرر شول نو که چیرته په کومې جزوي واقعې کښې که چیرته یوه چا خپل باطني مال په عاشر باندې د اقرار په ذریعې سره ظاهر هم کړي نو دا به یوه استثنائي واقعه وي چه په دې سره اصول بدلیدلی نه شي د دی بیره به دی

صورت کنبی هم د اصولو په توگه له ده څخه زکات نه وصولیږي البته که چیرته څه داسې مالونه ومېنل شي چه نوعیت ئې په داسې ډول وي چه ټول تر ټوله پخپله په حکومت باندې پرته له پلټنې څخه ښکاره شي او حکومت د دغو مالونو نه ډډه کسی فیصله وکړي چه له دغو ټولو مالونو څخه به زکات وصولیږي نو په دې کنبې د شرعي ممانعت هیچ دلیل نشته بلکه له تنخواه گانو، وظیفو او مقصوبه مالونو څخه چه کوم زکاتونه وصولیدل د دې ښکاره مثال دی

په نورو الفاظو سره "خروج من المصّر" د عاشر لپاره د زکات د وصولولو د اجازې خو علت شته لیکن د امام لپاره د زکات وصولولو د اختیار علت خو نشته بلکه د ده لپاره علت د مالونو له پلټنې پرته ظاهریدل دي چنانچه کوم مالونه چه په داسې ډول وي چه هغه پرته له پلټنې او تفتیش څخه ظاهر شي له هغو څخه د (ما مزل علی العاشر) غوندې هغه هم د زکات د وصولولو حکم جاري کولی شي لکه څرنګه چه د تنخواه گانو او داسې نورو په معامله کنبې شوي دي همدا وجه ده چه فقهاء کرامو د (خروج من المصّر) تذکره (باب فیمن یخرج من المصّر) کنبې خو کوي چه موضوع ئې دا ده چه عاشر له کومو مالونو څخه زکات وصولولی شي لیکن په کوم ځای کنبې چه د امام د زکات د وصولولو د اختیار بیان دی هلته په عمومي توګه خروج من المصّر لره ئې د علت په توګه نه ذکر کیږي بلکه هلته علت دا بیانېږي چه له اموال باطنه و څخه د زکات په وصولولو کنبې د خلکو په شخصي ځایونو کنبې د مداخلې او د هغو پلټنه لازم گرځي چه له مخې ئې عوامو ته د ضرر او تکلیف درسیدو اندېښنه ده لکه څرنګه چه د فتح القدیر عبارت مخکېنې تیر شوی دی او د امام جصاص عبارت د مجلس په سابق تحریر کنبې نقل شوی دی

د بانک د اکاؤنټ (خاتي) د قرض کیدو مسئله

د بانک له اکاؤنټ څخه د زکات په وصولولو باندې دویم اعتراض دا شوی دی چه کله یو څوک په بانک کنبې پیسې ږدي نو شرعاً هغه روپی د بانک په ذمې باندې قرض وي. امانت نه وي د دې لپاره هغه په بانک باندې مضمون (ضمانت کړی شوی) هم وي. او په دې باندې د زیاتو روپو وصولول شو وي او چه کله یو څوک څه روپی کوم بل سړی یا ادارې ته د قرض په توګه ورکړی نو هغه د دې سړي له ملکیت څخه ووځي او د مقروض یوړوړې، په ملکیت کنبې داخلېږي اوس په دغو روپو باندې د زکات ادا کولو هغه وخت واجبېږي کله چه له یوړوړې څخه هغه روپی وصولی سي. له دې څخه مخکې زکات بری واجب الاداء نه دی له دې امله د بانک له اکاؤنټ څخه د زکات په وضع کولو باندې لومړی اعتراض خو دا دی چه رکب بر واجب الاداء کېدو مخکې وضع کیږي او دویم اعتراض دا دی چه هغه زکات له دې دس قرض ورکوونکي څخه د

وصولولو په ځای د مدیون (پورورې) له مال څخه وصولیږي حالانکه د دې مثال معهود فی الشرع نه دی چه د یوه سړي زکات د بل چا له مال څخه وصول شي

لاندې د دغو دواړو اعتراضاتو تحقیق مقصود دی

د دغو دواړو مسائلو د تحقیق لپاره لومړی د بانک د : اؤنټونو د شرعي حیثیت معلومول ضروري دي

په دې کښې شک نشته چه د فقهي اعتبار له مخې د بانک اکاؤنټ قرض دی^۱ لیکن د دائن د تصرف له لحاظه دا یو بالکل نوی ډول قرض دی کوم چه د فقهاء کرامو په زمانه کښې موجود نه وو او د دې مثالونه هم په هغې زمانې کښې کم میندل کیږي له دې امله د زکات په حق کښې د بانک اکاؤنټونه په کلي توگه په نورو دینونو او قرضو باندې قیاسول به صحیح نه وي د زکات د وجوب په حق کښې د دین په منځ کښې د کتلو اصل شی دا دی چه هغه د دائن لپاره تر کومې اندازې پوري مرجو الوصول (دائن تر کومې اندازې پوې د دې د وصولوالي هیله لري) دی؟ او په دې باندې د دائن تر کومې اندازې پوري تصرف برقرار دی؟ په همدې بناء سره فقهاء کرامو رحمهم الله تعالی د زکات د وجوب په معامله کښې د دین قوي، دین متوسط، دین ضعیف ویش کړی دی او په همدې بناء سره ئې دین مجعود په مال ضمار کښې شامل کړی او هغه ئې له زکات څخه مستثنی بللی دی چه کله مونږ په دې نقطه نظر سره د بانک اکاؤنټونو ته گورو نو هغه د دین والي

۱- البته په کومو اکاؤنټونو باندې چه سودي لین دین طی کیږي لکه سپونگ اکاؤنټ یا فکسډ ډپازټ په دغو کښې یو بل احتمال هم د غور قابل دی او هغه دا چه هغه د شرکت فاسده یا مضاربت فاسده مال وي ځکه چه فقهاء کرام دا لیکي چه که چیرته له کوم سړي سره د شرکت یا مضاربت د عقد د کولو په وخت د گمی د شائع حصي په ځای معتبه برخه وټاکله شي نو شرکت او مضاربت فاسدیري (شامي) او په شرکت فاسده او مضاربت فاسده په دواړو کښې چه تر څو پورې دواړه خواوې خپل مالونه بیرته وا نه خلي د هغو تر منځ په ملک کښې (د تیرې صفحې د حاشیې پاتې برخه، شرکت فی الملک فانمیري او دواړه د خپلو خپلو برخو مالک پاتې کیږي) دا روپی دین نه بلکه د تجارت د مال په حکم کښې یاتی کیږی — او په غیر سودی کاؤنټونو کښې یو احتمال دا هم شته چه هغه په اصل کښې ودیعت وو لکن د خلط یا لاذن به بناء سره هغه مال شرکت ملک وگرځید چنانچه د درمخار په کتاب الایداغ کښې بصریح ده چه ودیعت د خلط یا لاذن له وجې شرکت ملک گرځي (شامي ج ۴، ص ۴۹۸)، او حضرت تهانوی قدس سره سپونگ کاؤنټ لره به همدی بناء باندې د شرکت ملک مال ټاکلی دی (امداد الفتاوی ج ۳، ص ۳۰۹، که چیرته د دغو اکاؤنټونو دا توجه صحیح وی نو د دغو اکاؤنټونو د دین کیدو مسئله له منځه ځي لکن به دې توجه کسی نامل دا دی چه د دی به مطابق به دغو اکاؤنټونو کښې اېښودل شوی روسی به مضمون نه وي. حالانکه د دواړو خواوو له طرفه مضمون والی شرط وی فلیتأمل»

تر څنگ په دې معامله کېنې له نورو ديونو څخه با لکل ممتاز يا جلا په نظر راځي چه وجوهات ئې په لاندې ډول دي.

۱ - د عامو قرضو دا حال وي چه د قرض ورکونکي له قبضې څخه تر وتلو وروسته په هغه باندې د مقرض هيڅ تصرف باقي پاتې نه وي بلکه هغه د مقروض (چا چه قرض اخيستی وي) په رحم او کرم پورې اړه لري چه کله ئې وغواړي قرض ورکونکي ته به خپل قرض ورکوي د دې برعکس د بانک په اکاؤنټونو کېنې د مقرض په غوښتنې باندې په فوري توگه د نه ادا کولو سوال هم نه پيدا کېږي او دا د بانک له خوا څخه يواځې ژبنی اقرار نه وي بلکه د بانکونو پرله پسې بې له خلاف ورزي څخه طرز عمل همدا دی چه پرته له دې څخه بانک چلیدلی نه شي. له دې امله دا د قرض هغه ډول دی چه په دې کېنې قرض ورکونکي خپلې روپۍ چه کله وغواړي نو فوراً پرته له تخلف څخه بيرته اخيستلی شي او عملاً هم هغه داسې د اعتماد قابل دی چه لکه څرنگه چه پخپلې هميانۍ کېنې ايښودل شوې روپۍ بلکه له دې څخه هم زيات ځکه چه په هميانۍ کېنې د روپو د له منځه تللو ويره شته ليکن د بانک په اکاؤنټ کېنې دا ويره هم نشته.

۲ - د بانک په اکاؤنټونو کېنې ايښودل شوې روپو باندې هر اکاؤنټ جوړوونکی خاص داسې ډول تصرف کوي لکه څرنگه چه پخپلې الماری کېنې په ايښودل شويو روپو کېنې تصرف کوي. په دې وخت کېنې د تجارت ټول کارونه د بانک په اکاؤنټونو باندې چلېږي او زياتره راکړه ورکړه د بانک په ذريعې سره وي.

۳ - په عام عرف کېنې هم په بانک کېنې د روپو تر ايښودو وروسته هيڅوک دا نه گڼي چه هغه دا روپۍ چا ته په قرض ورکړی بلکه هغه دا روپۍ خپلې گڼي او له هغو سره د خپلو روپو غوندې معامله کوي چه کله يو چوک د خپلو حاضرو او غائبو مالونو فهرست جوړوي د بانک اکاؤنټ په حاضر مال کېنې شماري نه په غائب مال کېنې.

۴ - د عامو قرضو حال دا دی چه د قرض د معاهدې محرک مستقرض (قرض غوښتونکی) وي ليکن دلته محرک مقرض (قرض ورکونکی) وي او د دې اصل منشاء د قرض د ورکولو په ځای د خپل مال حفاظت وي.

د عامو قرضونو په مقابل کېنې د بانک د اکاؤنټونو د فرق دا وجوهات په ذهن کېنې کېښوئ او په قرضونو باندې د زکات په مسئلې باندې غور وکړئ:

د بانک له اکاؤنټ څخه د زکات په وصولولو باندې لومړی اعتراض دا کېږي چه په قرض باندې خو اگر که زکات خو فرض وي ليکن ادا کول ئې هلته واجبيږي چه کله بيرته د دانن په قبضه کېنې راشي او د بحث لاندې صورت کېنې د دانن په قبضه کېنې تر راتلو مخکېنې زکات ترې وضع کېږي.

په دې سلسله کېسې گذارش دا دی چه په فرضونو باندې د زکات نفس وچوب خو مسفق عليه دی البته امام ابو حنیفه رحمته الله مقرض ته دا سهولت جوړ کړی دی چه په ده باندې به هله د زکات ادا کول واجب وي چه کله د قرض روپی هغه ته بیرته په لاس ورشي چنانچه چه کله هم د خلويينو درهمو په اندازه ده ته بیرته په لاس ورشي نو د زکات په توگه د یوه درهم ورکول به پرې واجب وي د دې سهولت پس منظر او اصل وجه نې له لاندیني روایتونو څخه څرگندیږي

۱. امام بیهقي رحمته الله روایت کوي عن حميد بن عبد الرحمن ان عبد الرحمن ابن عبد القاري و كان على بهيم مال عمر رحمته الله قال كان الناس يأخذون من الدين الزكاة وذلك ان الناس اذا خرجوا الاطية حبس لهم العرفاء ديونهم، وما بقي في ايديهم اخرجوا زكوتهم قبل ان يقبضوا، ثم دائن الناس بعد ذلك ديوناً مالكة فلم يكونوا يقبضون من الدين الصدقة الا ما نقص منه ولكنهم كانوا اذا قبضوا الدين اخرجوا عنها ما مضى (السان الكبير للمهدي ج ۳ ص ۱۵۰). باب زكاة الدين اذا كان على معسر او جاهل له دې روایت څخه څرگنده ده چه اصلاً د ديونو حکم هم همدا وو چه کال په کال نې زکات ادا شي که په قبضه کېسې راشي او که رانه شي لیکن چونکه کله کله به خلکو زکات وایستل او وروسته به قرضې وصول نه شوې د دې لپاره دا سهولت ورکړی شو چه د قرضو زکات تر وصولیدو وروسته باید اداء شي لیکن چه کله په قبضه کېسې راشي نو د تیرو کلونو زکات هم باید ترې ادا شي د دې باوجود د صحابه و او تابعینو د یوې لویې ډلې مسلک دا پاتې شو چه که چیرته پور وړی د اعتماد وړ وي نو د زکات د ادا کولو لپاره باید د وصولي انتظار و نه شي بلکه کال په کال دې زکات ادا کوي چنانچه حضرت عمر، حضرت عثمان، حضرت ابن عمر، حضرت جابر بن عبد الله، حضرت جابر بن زيد، حضرت مجاهد، حضرت ابراهیم نخعي، حضرت میمون بن مهران، حضرت فتده او حضرت سعد بن المسیب او داسې نورو رضی الله عنهم مسلک همدا وو (کتاب الاموال لابي عبيد ص ۳۳۰ باب الصدقة في التجارات والديون فقره ۱۲۳۶، ومصنف عبد الرزاق ج ۳ ص ۱۰۰، باب لا زكاة الا في القاض) همدې ته امام ابو عبيد نرجيع ورکړې ده. او همدا د امام شافعي رحمته الله مسلک هم دی (نهاية المحتاج ج ۳ ص ۱۳۰)

لیکن د امام ابو حنیفه رحمته الله موقف دا دی چه دین اگر که له هر خومره د اعتماد وړ سړي باندې وی به دې کېسې لکه څرنګه چه د نه ادا کولو احتمال هه وی نه دی 'مله تر خو پوزی چه هغه د مالک په قبضه او تصرف کېسې رانه شي تر هغه وخته پورې د زکات د اداء وچوب نه وی د دې لپاره ده د حضرت علي رحمته الله له هغه رشاد څخه استدلال کړی دی کوم چه مام محمد رحمته الله روایت کړی دی امام محمد رحمته الله فرماني عن علي بن ابي طالب قال اذا كان ذلك دين على الناس لم يقبضه من كتاب

مطی، قال محمد و به داخل و هو قول ابی حنیفة . (کتاب الأضار ص ۱۰۸) له دې څخه څرگنده شوه چه امام ابو حنیفه رضی الله عنه په دې مسئله کښې د خپل مسلک بنیاد د حضرت علي رضی الله عنه په دې ارشاد باندې ایسی دی

او د حضرت علي رضی الله عنه دا ارشاد امام بیهقي او امام ابو عبيد په دې الفاظو سره روایت کړی دی (عن علی فی الدین الظنون قال ان کان صادقاً فلورثه اذا قبضه لما مطی) . امام ابو عبيد د "دین ظنون" تعریف په دې الفاظو سره کړی دی هو الذی لا یدری صاحبه یلقضیه الذی علیه الدین امر لا (بهقي ج ۳ ص ۱۵۰ و کتاب الاموال ص ۳۰ فقره ۱۲۰ و مصنف ابن ابی شیبہ ج ۳ ص ۱۶۲)

او د دې ارشاد تفصیل امام ابن ابی شیبہ په دې الفاظو سره روایت کړی دی عن الحسن قال سئل علی عن الرجل یكون له الدین علی الرجل قال یزکیه صاحب المال فان تری ما علیه وحشی ان لا یقضی . قال یهل فلذا خرج اذی زکوة ماله . (مصنف ابن ابی شیبہ ج ۳ ص ۱۶۲) له دې څخه څرگنده شوه چه په دې باب کښې د حضرت علي رضی الله عنه موقف هغه دی کوم چه د حضرت عبد الله بن عباس او حضرت عبد الله بن عمر او داسې نورو دی یعنې ان عبد الله بن عباس و عبد الله بن عمر قالوا من اسلف مالاً فلیعیه زکوة فی کل عام اذا کان فی ثقة . (السان الکبزی للبهقي ج ۳ ص ۱۳۹) او د حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما مکمل الفاظ دا دي زکوا ما کان فی ایدیکم، وما کان من دین فی ثقة فهو معزلة ما فی ایدیکم، وما کان من دین ظنون فلا زکوة فیه حتی یقبضه . (بهقي ج ۳ ص ۱۵۰ و مصنف ابن ابی شیبہ ج ۳ ص ۱۶۲) د حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما د دې ارشاد یوه برخه امام محمد رضی الله عنه هم را نقل کړې ده او په دې سره ئې د دین په مسئله کښې د مالکیه و په خلاف استدلال کړی دی عن ذافع عن ابن عمر انه قال فی الدین یُرعی قال زکوة کل عام (کتاب الحجۃ علی اهل البدینة ج ۱ ص ۲۶۲) له دې څخه دا خبره څرگند یري چه حنفي فقهاء په دې باب کښې د خپل مسلک بنیاد د حضرت علي او حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما په اقوالو باندې ایسی دی او د هغوی په نزد اگر که تر قبضې وروسته د زکات وجوب یواځې په دې صورت کښې دی چه کله د دین وصولیدل مظنون (شکمن) وي چه چیرته وصولیدل موثق وي هلته د هغوی په نزد د زکات وجوب هم له قبضې څخه مخکښي وي لېکن حنفي فقهاؤ په دې اړخ باندې باندې نظر اچولی دی چه له مشهورو قرضو څخه په هر قرض کښې که هر څومره د اعتماد وړ سړي سره وي . د نه ادا کولو څه نا څه وېره خامخا وي له دې امله هغوی هر قوي دین لره "دین ظنون" گڼلی او دا عام حکم ئې لگولی دی چه به هغه باندې د زکات نفس وجوب خو وی لکښ د قبضې تر کولو وروسته به زکات وجوب الاداء وي

شمارونکو باندې طنز کوي او تردې پورې نې ليکلي دي چه يېنې لصاحب هذا المال ان بلعد حسابا يحسبون زکوة ماله مني محب؛ اريتم الرجل اذا كان يقيد اليوم الفأ وغداً الفين وبعد عد ثلاثة آلاف وبعد ذلك خمسة آلاف وبعد ذلك بعشرين يوم عشرة آلاف يېنې له ان يزني كل مال من هذه الاموال على حدة؛ وهذا قول ضيق لا يوافق ما عليه الناس يېنې له ان يجمع ماله كله ثم يزكيه اذا وجهت الزکوة على ماله الاول (کتاب الحجۃ على اهل المدينة ج: ۱، ص ۲۹۱ و ۲۹۲) او حضرت ابراهيم نخعي رحمته الله کوم چه د حنفي فقهي ډير لوی ماخذ دی د هغه يو ارشاد امام ابن ابي شيبه په دې الفاظو سره روايت کړی دی چه ومن كان له من دين ثلثة فليرزقه وما كان لا يستقر يعطيه اليوم ويأخذ الى يومين فليرزقه. (مصنف ابن ابي شيمه ج: ۳، ص ۱۹۲)

د دې منشاء هم غالباً همدغه دی چه د دُيونو چه کومې روپۍ ځي او راځي د هغو خان خاتنه حساب ساتل چونکه متعذر يعنې سخت دی د دې لپاره د دغو ټولو زکات په يو ځای بايد و ايستل شي. او د دې ډول ديونو چه څومره مکمل مثال د بانک اکاؤنتونه دي ښاني چه دومره مکمل مثال نې بل کوم يو ممکن نه وي

له دې امله د دغو ټولو دلائلو په رڼا کښې د بانک له اکاؤنتونو څخه د زکات په وصولولو باندې دا اعتراض صحيح نه پاتې کيږي چه د هغو زکات د اداء له وجوب څخه مخکښې وصول شوی دی بلکه د پورتنې يادو شويو دلائلو له مخې دا څرگنديږي چه د دغو اکاؤنتونو د زکات د اداء وجوب هم په هغه وخت کښې کيږي کله چه د نورو روپو کال پوره شي

د بانک د اکاؤنتونو د دين د کيدو په بنياد باندې له هغو څخه د زکات په وضع کولو باندې دويم اعتراض دا دی چه کله يو څوک څه روپۍ بانک ته په قرض ورکړي نو هغه د ده له ملکيت څخه ووځي او د بانک په ملکيت کښې داخليږي له دې امله له کومو روپو څخه چه حکومت زکات وصولوي هغه د بانک ملکيت دی او د دې هيڅ مثال په شريعت کښې نشته چه د يوه سړي زکات د بل چا له مال څخه وصول شي

د دې اعتراض په ځواب کښې عرض دا دی چه د کوم دين وصوليدل چه دومره يقيني وي لکه څومره چه د بانک اکاؤنتونه يقيني وي له هغه څخه د زکات د وصولولو گڼ شمير مثالونه موجود دي چه هغه لره نې تقديراً د دائن په قبضه کښې گڼلی او له هغه څخه زکات وصول کړی دی خو مثالونه نې په لاندې ډول دي

۱ - مخکښې تير شول چه حضرت ابو بکر صديق. حضرت عمر او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنهم د زکات روپۍ له ورکول شويو تنخواه گانو څخه گرځولې. د امام ابو عبد الله رحمته الله د

روایت دا الفاظ مخکنې تیر شوي دي چه فان اخبره ان عدله مالا قد حلت فيه الزکوة فاصه متايريدان يعطيه. (کتاب الاموال ص ۳۱۱) ښکاره ده چه د تنخواه تر وصولیدلو مخکنې هغه به په بیت المال باندې دین وو او لکه څرنگه چه د تنخواه لرونکي په هغه باندې قبضه نه وه د دې لپاره هغه تر اوسه په حقيقي توگه د هغه په ملکیت او قبضې کېنې نه وو راغلی لیکن په قبضه کېنې تر راتلو مخکېنې به ئې له هغه څخه د زکات^۱ وضع کول د دې لپاره وو چه هغه د دین متیقن د کید په بناء سره تقدیراً د تنخواه لرونکي په قبضې کېنې راغلي وه چنانچه امام محمد رحمته الله دا وافه په موطاء کېنې نقل کړی او په دې باندې ئې ترجمه الباب دا قائم کړی دی چه (باب الرجل يكون له الدين هل عليه فيه الزکوة؟) او بیا ئې دا روایت نقل کړی دی چه

(كان ابو بكر اذا اعطى الناس اعطياهم يسأل الرجل هل عندك من مال قد وجبت فيه الزکوة فان قال نعم اخذ من عطائه زکوة ذلك المال وان قال لا سلم اليه عطاءه) او بیا ئې فرمانلي دي قال محمد وهذا تأخذ وهو قول ابی حنيفة رحمته الله. (موطاء امام محمد ص ۱۴۰)

او حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمته الله د حضرت صدیق اکبر او حضرت عمر رضی الله تعالی عنهما او داسې نورو د دې عمل تر نقل کولو وروسته لیکلي دي چه فيه دلالة على انهم كانوا يأخذون زکوة العطاء لكونه ديناً مستحقاً على بيت المال والا لم يكن لاخذ الزکوة منه معني. (اعلام السنن ج ۱، ص ۳۰) کتاب السیر باب العطاء بموت صاحبه بعد ما يستوجبه) په دغو ټولو روایتونو او عبارتونو کېنې د دې خبرې څرگند دلیل موجود دی چه له دین متیقن څخه په قبضه کېنې تر راتلو مخکېنې زکات وصولیدلی شي ځکه چه هغه د متیقن والي په بناء سره تقدیراً د مالک په قبضې کېنې دی

۲. د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنهما په باره کېنې امام ابو عبید رحمته الله روایت کوي عن نافع عن ابن عمر انه كان يكون عدة اليتامى فيستسلف اموالهم ليعرزها من الهلاك ثم يخرج^(۲) صدقتها من اموالهم وهي دين عليه. (کتاب الاموال ص ۴۵۱، فقرة ۱۳۰۹، السنن الکبریٰ للبيهقي ج ۳ ص ۱۳۸، و مصنف عبد الرزاق ج ۳ ص ۹۹/۱۸۰/۷۰)

دلته خو دا مسئله جلا ده چه د نابالغ په مال باندې زکات واجب دی او که نه دی؟ او په یادي

۱. په داسې حال کېنې چه د اجرت دین د قرض له دین څخه ضعیف دی ۱۲

۲. لفظان يقولان هذا مبي على الولاية. فليتأمل. ارشيدنا محمد

شوي واقعي کښې له "یتامي" څخه مراد نابالغ یتیمان دي او که بالغ؟ لیکن دلته چه کومه خبره د غور وړ ده هغه دا ده چه حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما په هغو یتیمانو باندې زکات فرض گڼلو او د هغوی مالونه به ئې پخپله په قرض واخیستل، بیا ئې له هغو څخه د قرض والي په حالت کښې زکات ایستلو دا صورت د موجوده بانک اکاؤنتونو له صورت سره ډیر نژدې دی چه په دواړو ځایونو کښې روپو لره د ودیعت په ځای د قرض د جوړولو مقصد د دغو مالونو مضمون کول دي او له دې سره سره چه د روپو تر قرض اخیستلو وروسته به هغه روپۍ د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما په ملکیت کښې راتلې لیکن هغه له همدغو روپو څخه د اصل مالکانو زکات ادا کاوه له دې څخه دا هم څرگندیږي چه دین متیقن لره تقدیراً د دائن په قبضې کښې په گڼلو سره له هغه څخه زکات ادا کیدلی شي.

د زکات د نیت مسئله

د بانک له اکاؤنتونو څخه د زکات په وصولولو باندې دریمه شبهه دا شوې ده چه له بانکونو څخه په زوره د زکات د وصولولو په صورت کښې د مالونو د خاوندانو له خوا څخه نیت متحقق نه وي، په دسې حال کښې چه د اداء نیت د زکات لپاره شرط دی په دې سلسله کښې د مجلس په مخکښیني تحریر کښې عرض شوی وو چه د کومو مالونو د زکات د وصولولو حق حکومت ولري له هغو څخه حکومت له خوا زکات وصول پخپله د نیت قائم مقام ګرځي او په دلیل کښې د علامه شامي رحمۃ الله علیه دا عبارت وړاندې شوی وو (فی مختصر الکرمی اذا اخذها الامام کرها فوضعها موضعها اجزاً، لان له ولاية اخذ الصدقات فقام اخذها مقام دفع المالك، وفي القنية وفيه اشكال لان النية فيه شرط ولم توجد منه اه. قلت قول الکرمی رحمۃ الله علیه فقام اخذها الخ یصلح للجواب تأمل). (شامی ج ۲، ص ۳۵)

په دې باندې ځینو حضراتو دا شبهه ښکاره کړې ده چه علامه شامي رحمۃ الله علیه تر یاد شوي عبارت وروسته په متصله نوڼه لیکلي دي (ثم قال فی البحر، والمفتی به التفصیل ان کان فی الاموال الظاهرة یسقط الفرض لان للسلطان او نائبه ولاية اخذها، وان لم یضعها موضعها لا یبطل اخذها وان کان فی الباطنة فلا). له دې څخه معلومیږي چه که چیرته د اموال باطنه د زکات په جبر او زور سره واخیستل شي نو نه ادا کیږي

په دې سلسله کښې عرض دا دی چه مجلس پخپل مخکښیني تحریر کښې کوم الفاظ ويلي وو چه حکومت چه له کومو مالونو څخه د زکات د وصولولو حق لري په هغو کښې د حکومت وصور والی پخپله د نیت قائم مقام ګرځي هغه ئی د همدې عبارت له مخی لیکلی وو ځکه چه به مدکوره

عبارت کسبی مدار په دې باندې دی چه سلطان به د اخیستلو ولایت حاصل وو او که نه وو او د بانک له اکاؤنتونو څخه د اخذ د زکات د اخیستلو دلائل مخکښې په تفصیل سره بیان شو له دې امله د بحث لاندې مسئله کښې په مذکوره عبارت سره په حکم کښې هڅه فرو نه واقع کړي او د کومو مالونو چه حکومت نې د زکات د وصولولو حق لري له هغو څخه د حکومت د زکات وصولول د نیت فای مقام گرځیدل د خلور گوني امامانو په نزد مسلم منل شوی دی اگر که انعمه ثلاثه د نیت په معامله کښې دومره سخت دي چه په ځینو صورتونو کښې دلالت نیت هم معتبر نه گڼي مثلاً که چیرته یو څوک خپل ټول مال بې له نیت څخه صدقه کړي نو د حنفیه و په نزد د ده زکات ساقطیږي (عالمگیریه ج ۱، ص ۱۶۱) لیکن د ائمه ثلاثه و په نزد د نیت د نه موجود والي له وجې زکات نه ساقطیږي (المغنی لابن قدامة ج ۲، ص ۱۳۹، والخطاب ج ۲، ص ۳۵۴)

لیکن د حکومت د وصولولو په سلسله کښې درې گوني امامان هم په دې باندې متفق دي چه هغه د نیت قائم مقام گرځي چنانچه د مالکي فقهې مشهور کتاب "مواهب الجلیل" کښې دي اذا اخر رجل الزکوة بغیر علم من هی علیه وغیر اذنه فی ذلك فان کان مخرج الزکوة الامام فالزکوة مجزئة. (مواهب الجلیل للخطاب ج ۲، ص ۳۵۶) او د شافعي فقهې په مشهور کتاب "نهاية المحتاج" کښې دي الراجح عند الشافعية ان ذیة السلطان تکفی اذا اخذ زکوة المبتع. (نهاية المحتاج ج ۳، ص ۱۳۸) او علامه ابن قدامة لیکي ولا يجوز اخراج الزکوة الا بذیة الا ان يأخذها الامام منه قهراً. (المغنی لابن قدامة ج ۲، ص ۱۳۸)

بې دا ټول تفصیل خو د زکات د وصولیدو په وخت د زکات په اداء کولو کښې دی او که چیرته چاته په دې کښې شبهه وي نو د هغه لپاره دا لازمه موجوده ده چه هغه د زکات تر وضع کیدو وروسته نیت وکړي ځکه چه پورته ویل شوي دي چه د بانک اکاؤنتونه تقدیراً د اکاؤنت جوړوونکو ملک دي او که چیرته یو څوک فضولي د چا له مال څخه زکات اداء کړي نو تر څو پورې چه مال د فقیر ب د هغه د وکسل په مبضه کښې وی تر هغه وخته پورې اصل مالک د زکات د ستیه کولو سره د دی اجازه ورکولی شي د دی تصریح د حنفی فقه و په کلام کښې موجوده ده چنانچه په فتاوی عالمگیری کښې دی چه (رجل اذی زکوة غیرة عن مال ذلک الغیر فاجازة المالك فان کان المال قائماً فی يد الفقیر جاز و الا فلا. کنذا فی السراجیة. (عالمگیریه ج ۱، ص ۱۶۱)

او که چیرته د اصل مالک له تقدیری ملک څخه لکل صرف نظر وسي نو به به هر جوړی چه د غنې گومان و نه سی چه وضع سوی رکت مسک نه رسیدی دی به هغه وجهه پورې منک د رکت سب کولی سی به به کسې دی قال فی التتارغانیة الا اذا وجد الاذن و اجاز

المالکان اھ ای اجاز قبل الدفع الی الفقیر لما فی البحر لوادی زکوۃ غیرہ بغير امرہ قبلہ فاجاز لم یجز لانہا وجدت نفاداً علی البتصدق لانہا ملکہ ولم یصر نائباً من غیرہ فنقلت علیہ آہ. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۶۹)
فقط واللہ سبحانہ و تعالیٰ اعلم بالصواب.

رشید احمد

ولي حسن

غرة شعبان ۱۴۰۱ھ

جامعہ اسلامیہ بنوری ٹاؤن کراچی

محمد رفیع عثمانی عفا اللہ عنہ

محمد تقی عثمانی عفا اللہ عنہ

دار العلوم کراچی

دار العلوم کراچی

نظر ثالث

خینو علماؤ پہ نوموڑی تحریر باندی مفصل بحث را لیبرلی دی پہ هغه باندی پہ ۲۴ محرم ۱۴۰۵ھ مجری کنبی مجلس د غور پہ کولو سره د خپلی لومړنی فیصلې بیا توثیق وکړ البته مجلس پخپلې یادې شوې لیکنې کنبې ځینې مسامحات (خامی یا غلطی) تسلیم کړ او د هغو د اصلاح د ضرورت فیصله ئې وکړه د نتیجې له لحاظه دا اصلاحات د مجلس په مخکښینۍ فیصلې باندې هیڅ اثر نه اچوي

د دغو اصلاحاتو مفصل تحریر د وخت د ختمیدو له وجې په دې مجلس کنبې و نه شو د دې لپاره دویم مجلس ته پریښودل شول والله المستعان

دا لیکنه تر پوره کیدو وروسته په "البلاغ" میاشتنۍ او د "احسن الفتاوی" په تتمه کنبې شائع کړې ان شاء الله تعالی

رشید احمد

باب العشر و الخراج

عشر بر حصه مزارعان

سوال عشر بر غله، حصه بزرگان در شرع شریف واجب است یا نه؟ اگر واجب است پس

کدام حصه بر اوشان صاحب شرع مقرر و معین فرمودند؟ بینوا توجروا.

الجواب و منه الصدق و الصواب بر وجوب عشر در حصه مزارعان اختلاف میان امام و صاحبان رحمهم الله تعالى مشهور است و در کتب مبسوطه مسطور اما فتویٰ بر قول صاحبین است و در نقل مذهب صاحبین هم اختلاف میان کتب فقه واقع شده است بعضی تفصیل کرده اند که اگر بذر من جانب مالک باشد عشر بروست و اگر من جانب مزارع باشد پس عشر بر مالک و مزارع هر دو مطابق حصه ایشان است، و اکثر مصنفین تفصیل مذکور نکرده اند، بلکه بهر صورت عشر را مشترک از حصه هر دو می فرمایند یعنی از خارج ارض عشر ادا کرده بعده تقسیم خواهند کرد. علامه شامی رحمته الله همین را ترجیح داده اند لهذا در رأی این فقیر همین مذهب معمول به است.

و الدلیل علی کل ما اذعینا ما فی شرح التدویر و فی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعليه ولو من العامل فعليهما بالحصه و فی الشامیه (قوله فی المزارعة) قال فی النهرو لو دفع الارض العشریه مزارعة ان البذر من قبل العامل فعلى رب الارض فی قیاس قوله لفسادها و قال فی الزرع لصحتها و قد اشهر ان الفتویٰ علی الصحة و ان من قبل رب الارض کان علیه اجماعاً و مثله فی الخانیة و الفتح (الی ان قال) لکن ما ذکر من التفصیل یخالفه بما فی البحر و المجتبیٰ و المعراج و السراج و الحقائق و الظهیریة و غیرها من ان العشر علی رب الارض عددها علیها عندهما من غیر ذکر هذا التفصیل و هو الظاهر لها فی البدائع من ان المزارعة جائزة عندهما و العشر یجب فی الخارج و الخارج ینهیها فیجب العشر علیهما الخ.

و قال ابن عابدین رحمته الله فی آخر هذا البحث فکان ینهی للمشارح متابعة ما فی اکثر الکتاب (رد المحتار

(ج) فقط والله تعالی اعلم ۳ ذی قعدة ۱۳۷۱ هجری

د کاریز په اوبو کښي نیم عشر دی

سوال څه فرماني د دين علماء کرام او د شرع متين مفتیان کرام چه زمونږ په کليو کښي

کار برونه او فنانوته دی چه له فصل خخه د اوبو تر خابه پورې منلا دولس زره شرعی گزده فاصله لري او هر کال کار او زحمت غواړي که چیرنه کار پکښې و نه شي نو اوبو نې وچیري او د کار خرڅ او مصرف نې دومره ډېر دی چه نیماني بلکه د حاصلاتو دوه برخې نې په کار کوونکو باندې لکیري آيا په دې صورت کسې عشر واجیږي او که نیم عشر پورتنۍ باده شوې مسئله په تحقیق او د کسبونو په حوالې سره ولیکن تر څو زمونږ اشتباه رفع او پورته شي او تاسو ته الله تعالی د دواړو جهانونو اجر در په برخه کړي

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې نیم عشر واجب دی قیاساً علی الغرب والذالیه قال فی الشامیه تحت (قوله وقواعداً لا تأباه) لان العلة فی العدول عن العشر الی نصفه فی مسأله غریب و ذالیه هی زیاده الکلفة کما علمت و هی موجوده فی شرأ المأه. (رد المحتار ج ۲، ص ۵۰) فقط والله تعالی اعلم
۱۲ ربیع الاول ۱۳۹۱ هجری

د عشر له روپو خخه د خراج لپاره د قرض اخیستلو حکم

سوال آیا د خراج د بیت المال لپاره د صدقې له بیت المال خخه قرض اخیستل جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د صدقې له بیت المال خخه د خراج د بیت المال لپاره د قرض اخیستل جائز دي که چیرته اهل خراج فقیران وي نو په دوی باندې د مستقرض منه (هغه مال چه په قرض ورکړل شوي وي، بیرته ورکول ضروري نه دي

قال شارح التنویر رحمته الله و علی الامام ان يجعل لكل نوع بهتاً يخصه وله ان يستقرض من احدها لمصرفه للأخر و يعطى بقدر الحاجة. و قال ابن عابدین رحمته الله (قوله لمصرفه للأخر) ای لاهله قال الزیلعی ثم اذا حصل من ذلك النوع شیء ورد فی المستقرض منه الا ان يكون المصروف من الصدقات او من خمس الغنیمه علی اهل الخراج و هم لقراء فانه لا یرد فیه شیئاً لانهم مستحقون للصدقات بالفقر و کذا فی غیره اذا صرفه الی المستحق. (رد المحتار ج ۲، ص ۲۰۷) د دیني ادارو د مهتمبنو لپاره له یوه حساب خخه د بل حساب لپاره د فرضي اخیستل جائز نه دي خکه چه دوی د قرض د بیرته ورکولو قدرت نه لري کدلی سی چه څه روپی بیرته وصولی کړي د ده قدرت د بل په قدرت پورې تړلی دی کوه چه غیر معسر دی

د مېوې له پخېدو مخکې کوم کافر ته د باغ د ورکولو حکم

سوال که چیرې یو چا خپل باغ د مېوې تر پخېدو مخکې یا فصل تر رسېدو مخکې په کافر باندې خرڅ کړې نو په دې صورت کې به د عشر په چا باندې واجب وي؟ په داسې حال کې چې کافر خپل حاصل د مېوې تر پخېدو وروسته لاس ته راوړی وي؟ بڼوا بوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د دې عشر په هېچا باندې نشته ځکه چې د مانع له ملک څخه مخکې له تحقق الوجوب څخه وتلی دی او په کافر کې د عشر اهلنت نشته

لفظونه تعالی اعلم ۲۴ رمضان المبارک ۱۳۹۹ هجری

د غلبه ماء (د اوبو د زیاتوالي) د اعتبار مطلب

سوال یوه ټکړه زمکه درې میاشتې د سیلاب په اوبو څړوبېږي او شپږ میاشتې د مسین په اوبو سره څړوبېږي د سیلاب اوبو اگر که د وخت او میاشتو په اعتبار سره کمې دي لیکن د مقدار یا اندازې په اعتبار سره درې چنده د مشین تر اوبو زیاتې دي او فصل لږه د سیلاب په اوبو د څړوبولو په وخت کې د اوبو ضرورت زیات وي د هغه وخت په نسبت په کوم وخت کې چې په مشین سره فصل څړوبېږي په دې صورت کې به پوره عشر ورکوي او که نیم عشر؟ بڼوا بوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کې عشر واجب دی په شامیه کې د زیلعي په حوالې سره قیاساً علی السائمة والعلوفة اعتبار غلبه الماء معنی اکثر السنة لیکلی دی لیکن دا قیاس په هغه صورت کې صحیح دی چې نول کال اوبو برابري راشي، لکه څرنگه چې د سائمة او علوفه اخیږدونکي او په کور کې خوراک خوړونکي څاروي، د خوراک حاجت د تل لپاره یو شان دی د سوال په صورت کې چې چونکه د سیلاب اوبو په مقدار کې زیاتې دي او د فصل زیاتره مدار هم په همدې اوبو باندې دی د دې لپاره دا په سائمة او علوفه باندې نه قیاس کېږي

لفظونه تعالی اعلم ۲۳ ذی الحجة ۱۴۰۰ هجری

په بيع الثمر قبل الادراک کې د عشر په مشري (اخیستونکي) باندې دی

سوال دلته به باغ کې موه ظاهرېږي او خلک نې فصل الادراک څړوي نو آيا عشر به په بيع باندې وي او که په مشري باندې؟ د مداد لغاوی په ج ۲ او ص ۵۰ کې دی چې زما په نزد د ابو يوسف رحمه الله قول عدل دی. په دې باندې باندې د موي د پخېدو په وخت کې چې باغ د چا لاس کې وي عشر به هم په هغه باندې واجب وي. د دې باندې د اسکاډي چې د موه اعظمه په نزد د عشر وجوب عند ظهور الثمرة و الزرع دی. چې د دې په باره سره مدکوري

صورت کنبی عشر باید په بائع باندې وي او د بدائع ملا صاحب د امام اعظم رحمته الله دلیل مؤید بللی دی له دې څخه د هغه د عادت مطابق د امام رحمته الله د قول ترجیح ناشتري تاسو محرم محقق ځواب ولسکي بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قبل الادراک بیع په صورت کنبی عشر په مشنري اخیستونکي باندې دی د امداد الفتاوی ځواب صحیح دی لیکن دا خبره چه د عشر د وجوب وخت د دې بناء گرځول شوې ده په دې کنبی تسامح (خامي یا غلطي) شته ځکه چه د دې بناء د صحیح تسلیمولو مقتضا دا ده چه د وجوب په وخت کنبی د اختلاف له وجې په مشنري باندې د عشر په وجوب کنبی هم اختلاف باید وي. حالانکه په دې کنبی هیڅ اختلاف نشته د بیع قبل الادراک په صورت کنبی په اتفاق سره عشر په مشنري باندې دی د وجوب په وخت کنبی د اختلاف ثمره یواځې دا ده چه د وجوب له وخت څخه مخکښې ئې چه څومره میوه خوړلې وي په هغو باندې عشر واجب نه دی یعنی دا اختلاف د ما یجب فیه العشر په بناء سره دی نه د من یجب علیه العشر په بناء سره د من یجب علیه العشر بناء د نماء پوره کیدل یعنی ادراک دی چه له چا سره د میوي نماء تامه شي په هم هغه باندې به عشر واجب وي

قال فی العلائیه ویؤخذ العشر عند الامام رحمه الله تعالى عند ظهور الثمرة وبدو صلاحها برهان وشرط فی البهر من فسادها، وفي الشامیة قال فی الجوهرة واخلطوا فی وقت العشر فی الثمار والزرع فقال ابو حنیفة وزفر رحمهما الله تعالى یجب عند ظهور الثمرة والامن علیها من الفساد وان لم يستحق الحصاد اذا بلغت حدا ینتفع بها، وقال ابو یوسف رحمته الله عند استحقاق الحصاد وقال محمد رحمته الله اذا حصدت وصارت فی الجرین وفائدته فیما اذا اكل منه بعد ما صار جهیسا او اطعم غیره منه بالمعروف فانه یضمن عشر ما اكل واطعم عند ابی حنیفة وزفر رحمهما الله تعالى وقال ابو یوسف ومحمد رحمهما الله تعالى لا یضمن ویحتسب به فی تکمیل الاوسق ولا یحتسب به فی الوجوب یعنی اذا بلغ البأ کول مع الباقي خمسة اوسق وجب العشر فی الباقي لا غیر وان اكل منها بعد ما بلغت الحصاد قبل ان تحصد ضمن عند ابی حنیفة وابی یوسف رحمهما الله تعالى ولم یضمن عند محمد رحمته الله وان اكل بعد ما صارت فی الجرین ضمن اجماعاً وما تلف بغیر صنعه بعد حصاده او سرق وجب العشر فی الباقي لا غیر اه. (رد المحتار ج ۲، ص ۵۸، بدائع ج ۲، ص ۱۴) وفي العلائیه ولو باع الزرع ان قبل ادراكه فالعشر علی المشتري ولو بعدة فعل البائع (رد المحتار ج ۲، ص ۶۰) وقال الامام الکسائی رحمته الله ولو باع الارض العشریة و فیها زرع قد ادرك مع زرعها او باع الزرع خاصة فعشرة علی البائع دون المشتري لانه باعها بعد وجوب العشر و تقرره بالادراك ولو باعها و الزرع بقل فان قصله المشتري للمحال فعشرة علی البائع ایضاً لتقرر الوجوب فی البقل بالقصل وان تركه حتی ادرك فعشرة علی المشتري فی قول ابی حنیفة ومحمد رحمهما الله تعالى لتحول

الوجوب من الساق الى الحب وروى عن ابى يوسف رحمه الله انه قال عشر قدر البقل على البائع وعشر الزيادة على المشتري وكذلك حكم التمار على هذا التفصيل. (بدائع ج ٢، ص ٤٤)

پو نورو ټولو کتابونو کښې هم په همدې ډول سره راغلي دي يعنې د وخت وجوب په اختلاف باندې يواځې ما ټيټ په العشر متفرع بلل شوى دى نه من ټيټ عليه العشر من ټيټ عليه العشر نه د نماء په تام کيدو او ادراک باندې مبني بللى دى د شامي او بدائع عبارت پورته راوړل شوى دى د نورو کتابونو يواځې په حوالې باندې اکتفاء کيږي فتح القدیر ج ٢، ص ٨٠٤، عالمگیری ج ٢، ٨٩١ او ٨٩٤، طحاوی ج ١، ص ٤٢٠، مجمع الاثر ج ١، ص ٢١٩، تبيين وحاشيته للشبل ج ١، ص ٢٩٢، اعلام السنان ج ١٢، ص ٣١٩.

البته د مبسوط عبارت د التباس موجب دى ولصه قال واذ بائع الارض وفيها زرع قد ادرك فعشر الزرع على البائع لان حق الفقراء قد ثبت في الزرع وهو ملك البائع عند ابى حنيفة رحمه الله تعالى بنفس الخروج كما قال الله تعالى وما اخرجنا لكم من الارض وعند ابى يوسف رحمه الله بالادراك قال الله تعالى واتوا بحقه يوم حصاده وعند محمد رحمه الله تعالى بالاستحکام وذلک کله حصل فی ملک البائع وهو نماء ارضه فوجب عليه عشرة واما المشتري فقد استعقه عوضاً عما اعطى من الفين فلا شيء عليه فان باعها والزرع بقل فعشرة على المشتري اذا حصد بعد الادراك لان وجوب العشر في الحب والعقادة كان في ملك المشتري وهو نماء ارضه وعند ابى يوسف رحمه الله عشر مقدار البقل على البائع لان ذلک القد من النماء حصل فی ملكه اما عشر الحب فعلى المشتري وكذلك ان باع الزرع وهو قصيل فان قصله المشتري في الحال فالعشر على البائع وان تركه على الارض بائن البائع حتى استحصده فالعشر على المشتري وكذلك حكم كل شيء من التمار وغيرها مما فيه العشر الخ (مبسوط ج ٢، ص ٢٠٦)

په دې عبارت کښې د من ټيټ عليه العشر د فيصلې لپاره د بار بار نماء، ادراک او استحصاد الفاظ راوړل شوي دي لیکن ور سره ور سره لان حق الفقراء قد ثبت الخ څخه په ظاهره دا څرگنديږي چه د من ټيټ عليه العشر فيصله د عشر د وجوب په وخت باندې مبني ده لیکن د مبسوط په ټول عبارت باندې د غور له کولو څخه دا حقیقت څرگنديږي چه په ابتدائي توگه د میوې په څومره اندازې باندې چه عشر واجبيږي هغه قرار نه لري بلکه د میوې له نماء سره د عشر په اندازه کښې هم زیاتوالی راځي د نماء د تمام (پوره کیدو)، ادراک او استحصاد په وخت کښې د نماء د قرار له وجې د عشر اندازې ته هم قرار حاصلیږي د حضرت امام اعظم رحمه الله په نزد اگر که له ادراک څخه مخکښې عشر واجبيږي لیکن دې ته قرار له ادراک څخه وروسته وي. د چا په ملک کښې چه د میوې اندازې او عشر ته قرار حاصل شي عشر به هم په هغه واجب وي له مبسوط پرته د بدائع

مذكوره عبارت لانه باعه بعد وجوب العشر و تقرره بالادراك او لتقرر الوجوب في المقول بالفصل كسبي د
 دي تصريح دي لكه خرنگه چه به بقل كسبي عشر واجب وي ليكن د حب دانې تر انعقاد وروسته
 هغه د حبوبو دانو خوا ته منتقل كيږي. دا قرار نه لري البته د بقل د قطع پرې كولو په صورت
 كسبي په دې كسبي عشر ته قرار حاصل شو د دې لپاره د قطع كولو په صورت كسبي عشر په بائع
 باندې دي لښوونې قرار في ملكه. او د نه قطع كولو په صورت كسبي عشر په مشتري باندې دي
 لانتقال العشر الى الحب وقرارة في ملك المشتري لنه دا چه د من محب عليه العشر فيصله د عشر د
 وجوب په وخت باندې مبني نه دي بلكه د عشر د قرار نيولو په وخت باندې مبني دي وهو الادراك و
 الاستحصاء د عشر د قرار نيولو دوه صورتونه دي. يو د زياتوالي نه امكان وهو الادراك و
 الاستحصاء په من محب عليه العشر كسبي په اتفاق سره د حكم مدار همدغه دي د درايت له مخې
 هم دا خبره معقوله ده چه د چا په ملك كسبي نماء تر سره كيږي عشر به هم په هغه باندې واجب وي
 لان سبب فرضيته الارض النامية بالخارج حقيقة د عشر د قرار نيولو دويم صورت عدم امكان
 النقص د كموالي نه امكان دي. د ميوې او فصل په وتو سره بالا اتفاق عشر واجبيږي

قال الامام الكاساني رحمه الله واما سبب فرضيته فالارض النامية بالخارج حقيقة (وبعد اسطر) وعلى هذا
 يخرج تعجيل العشر وانه على ثلاثة اوجه في وجه يجوز بلا خلاف وفي وجه لا يجوز بلا خلاف وفي وجه فيه خلاف
 اما الذي يجوز بلا خلاف فهو ان يعمل بعد الزراعة وبعد النبات لانه تعجيل بعد وجود سبب الوجوب وهو
 الارض النامية بالخارج حقيقة الا ترى انه لو فصله فكذا يجب العشر واما الذي لا يجوز بلا خلاف فهو ان يعمل
 قبل الزراعة لانه عمل قبل الوجوب وقبل وجود سبب الوجوب لانعدام الارض النامية بالخارج حقيقة
 لانعدام الخارج حقيقة واما الذي فيه خلاف فهو ان يعمل بعد الزراعة قبل النبات قال ابو يوسف رحمه الله
 يجوز وقال محمد بن النضر لا يجوز (وبعد سطرين) واما تعجيل عشر الثمار فان عمل بعد طلوعها جاز بالاجماع الخ
 (بدائع الصنائع ج ۲ ص ۵۳)

ليكن د دې د قرار وخت په معنى د عدم امكان النقص يعنى د خوړل شوي ميوې له اندازې څخه
 د عشر په سقوط كسبي اختلاف دي د امام رحمه الله په نزد له آفت څخه امن. عند الثاني رحمه الله ادراك.
 عند الثالث رحمه الله احراز في الجرين د قرار وخت دي دا قرار د مسكبتو په حق يا ما محب فيه العشر
 پورې اړه لري له من محب عليه العشر دا هڅه بعلق نه لري. لان مداره هو المما.

له مذكوره فحصل څخه سه سوه چه د مبسوط په تعليل كسبي اصل مقصد قرار العشر بالمعنى
 الاول في الادراك دي او د قرار الوجوب په وخت كسبي د اختلاف له سان څخه بواخي ناستد مقصود

دی چه په دې مخصوص صورت کښې قرار بالمعنی الثانی هم حاصل شوی دی دا د حکم مدار نه دی ځکه چه په بیع قبل الادراک بعد الامن کښې عند الامام علیه السلام قرار بالمعنی الثانی فی ملک المایع د حاصلیدو تر څنګ عشر په اتفاق سره په مشترې باندې دی د حکم مدار نې مخکښې بیان کړی دی یعنی د نماء او استحصاد تمام (پوره والی) د مذهب له نورو کتابونو سره تطبیق بلکه پخپله د مبسوط د عبارت هم د مختلفو اجزاؤ تر منځ د توفیق له مخې مذکوره توجیه لازمه ده پرته له دې څخه چه یو محظور خو دا لازمیري چه د مبسوط په عبارت کښې تضاد دی د نماء، ادراک او استحصاد غوندې الفاظو څخه ثابتیري چه د حکم مدار د عشر قرار نیول دي او د وجوب په وخت کښې د اختلاف له بیان څخه څرګندیشي چه دا د حکم مدار دی دویم محظور دا چه په تعلیل باندې د احکامو په تفریع کښې لاندیني اشکالات پیدا کیږي

۱ - د امام علیه السلام په نزد د میوې وتل د عشر د وجوب وخت دی نو د بیع بعد الخروج قبل الادراک په صورت کښې عشر باید په بائع باندې وي په مشترې باندې ولې دی؟
۲ - عند الثانی علیه السلام د وجوب وخت د میوې او فصل ادراک دی نو د ده په نزد په بقل او قصیل کښې عشر ولې دی؟

۳ - عند الثالث علیه السلام په وخت د احرار فی الجریین کښې عشر واجبیږي نو په بیع بعد الادراک کښې عشر په بائع باندې ولې دی؟ باید چه په مشترې باندې وای.

د مبسوط په عبارت کښې له استحکام څخه خاص احرار فی الجریین مراد دی ځکه چه تر ادراک و استحصاد وروسته پرته له احرار فی الجریین څخه بل هیڅ حالت نه وي پرته له دې څخه د نورو تولو کتابونو په مطابق هم همدغه مفهوم دی وقال الامام الکاسانی علیه السلام وعند محمد علیه السلام وقع التقیة والجدافانه قال اذا کان الثمر قد حصد فی الحظيرة وذری البئر. (الی قوله) هو یقول تلك الحال هی حال تمام عظم الحب والثمر واستحکامها فکانت هی حال الوجوب. (بدائع ج ۲، ص ۶۳) له دې څخه ثابته شوه چه له استحکام څخه احرار فی الجریین مراد دی

فان قلت هذا بخلاف عبارة المبسوط وذلك كله حصل فی ملک المایع، فالجواب انه محمول علی اتمام حکم الحصول لقربة او علی التغلیب لحصول الاکثر و الامر المداری تمام نماء الثمرة والقرار فلیتأمل.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾

السراج لاحكام العشر والخراج

۱. د عشر او خراج متعلق د اوه ويشت (۲۷)، سوالونو جوابونه
۲. د بادشاه له طرفه د عشر او خراج عفو كيدل
۳. آيا د پاكستان او هندوستان زمكې عشرى دى او كه خراجى؟

د عشر او خراج په اړه اوه ويشت ۲۷ پوښتنې

۱. په مزارعت كښې خراج په چا باندې دى؟
۲. د زمكې د اجارې په وخت كښې عشر او خراج د چا په غاړه دى؟
۳. كومه حكومتي ماليه چه وصوليږي آيا په هغې سره عشر ساقطېږي او كه نه؟
۴. په حكومتي ماليې سره خراج ادا كيږي او كه نه؟
۵. د عشر او خراج صحيح مصارف كوم كوم دي؟
۶. د زمكې په كرنې باندې چه كومه خرڅه راځي هغه به ترې گرځول كيږي او په باقي پاتې شوي باندې به عشر واجب وي او كه په ټول حاصل يا پيداوار باندې؟
۷. د سر كاري ماليې په گرځولو سره به له پاتې حاصل څخه عشر وركول كيږي او كه په لومړي سر كښې چه څومره حاصل وي په هغه كښې عشر واجب دى؟
۸. پورونې به له پور څخه د زيات حاصل عشر وركوي او كه د ټول حاصل يا پيداوار؟
۹. د عشر لپاره كوم نصاب ټاكل شوى دى او كه نه؟
۱۰. په ينې، سيزي او داسې نورو باندې هم عشر شته او كه يواځې په غنمو باندې دى؟
۱۱. د كوچنې او ليونې په زمكې باندې عشر واجب دى او كه نه؟
۱۲. د جوماتونو، ديني مدرسو او د سې نورو لپاره په وقف شويو زمكو باندې عشر واجب دى او كه نه؟
۱۳. په غشري زمكو كښې په كومو حالاتو كښې لسمه حصه او په كومو حالاتو كښې شلمه حصه واجبه ده؟
۱۴. د خراج مقدار يا اندازه څه ده؟

۱۵ - که چیرته په زمکې باندې هیڅ هم ونه کړي نو بیا هم خراج واجب دی؟

۱۶ - په مزارعت کښې که چیرته عشر په مشترک حاصل باندې وي نو آیا زمندار دا حق لري چه د حاصل له وېش څخه مخکښې عشر وباسي اگر که مزارع (دهقان) په دې باندې خوښ نه وي؟
۱۷ - خراج په ټول کال کښې یواځې یوځل واجب دی او که د عشر غوندې په هر فصل یا کروندې باندې واجب دی؟

۱۸ - که چیرته په کوم آفت سره کرونده تباه شي یا غلا شي نو آیا عشر بیا هم پرې واجب دی او که نه؟

۱۹ - که چیرته د اوسیدنې د کور په حویلی یا سرای کښې څوک باغ ولگوي نو آیا په هغه باندې د عشر یا خراج حکم شته او که نه؟

۲۰ - یو څوک چه د بل چا په زمکې باندې په زوره قبضه وکړي نو د داسې زمکې عشر او خراج به د چا په ذمې باندې وي؟

۲۱ - که چیرته د کال په منځ کښې زمکه خرڅه کړي نو عشر او خراج به ښې د بائع (پلورونکي) په ذمه وي او که د مشتري (پیرونکي) په ذمه؟

۲۲ - د عشر تر ادا کولو وروسته چه د حاصل په قیمت باندې کال تیر شي نو په هغه باندې به زکات فرض وي او که نه؟

۲۳ - د څو کلونو عشر مخکښې له وجوب څخه ورکول جائز دي او که نه؟

۲۴ - یو سړی د زرعي زمکو تجارت کوي. نو آیا پرته له عشر څخه د زمکې په مالیت باندې هم زکات فرض دی او که نه؟

۲۵ - کومه سبزي. میوه او داسې نور چه د زمکې مالک ښې پخپله استعمالوی آیا په هغو باندې هم عشر فرض دی او که نه؟

۲۶ - عشر د حاصل له جنس څخه ورکول ضروري دي او که قیمت ښې هم ورکول کیدلی شي؟

۲۷ - کوم سړی چه پخپله هم مسکین وي او د هغه لپاره د زکات اخیستل روا وي آیا په داسې سړي باندې هم د زمکې له پیداوار څخه د عشر ایستل واجب دي؟ په داسې حال کښې چه دی له نورو څخه د زکات او عشر اخیستلو مستحق دی. نو آیا دی د خپلې زمکې عشر خپل ځان ته نه شي کیښودلی؟ بیا نو توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب

۱ - په مزارعت کښې عشر او خراج به چا باندې دی؟

موظف خراج په هر حالت کښې په زمندار معنی د زمکې به مالک باندې دی د مقسمه ه خراج او عشر کښې د تفصل دی چه خراج مقسمه به مصرف کښې د موظف خراج غوندې دی و

به مأخذ كنبي د عشر غوندي دي قال في الشامية تحت (قوله خراج مقاسمة الخ) خراج المقاسمة كما لموظف مصرفاً وكالعشر مأخذاً (الى قوله) وقد تقرّر ان خراج المقاسمة كالعشر لتعلقه بالخارج ولذا يتكرر بتكرر الخارج في السنة وانما يفارقه في المصرف لكل شيء يؤخذ منه العشر ونصفه يؤخذ منه خراج المقاسمة وتمرى الاحكام التي قررت في العشر وفقاً وخلافاً. (رد المحتار ج ٣ ص ٢٥٩)

به عشر او مقاسمه خراج كنبي دا تفصيل دي چه به صحيح مزارعت كنبي عشر به زميندار او مزارع باندې د خپلو خپلو حصو په اندازه دي يعني عشر يا مقاسمه خراج به به مشتركة توگه تر اذا كولو وروسته تقسيموي قال في الشامية ولو دفع الارض العشرية مزارعة ان البند من قبل العامل فعلى رب الارض في قياس قوله لفسادها وقال في الزرع لصحتها وقد اشهر ان الفتوى على الصحة وان من قبل رب الارض كان عليه اجماعاً ومثله في الخانية والفتح (الى ان قال) لكن ما ذكر من التفصيل يخالفه ما في البحر والمجتبي والمعراج والسراج والحقائق والظهيرية ان العشر على رب الارض عددها عليها من غير ذكر هذا التفصيل وهو الظاهر لها في البدائع من ان المزارعة جائزة عندها والعشر في الخارج بينهما فيجب العشر عليهما الخ وقال ابن عابدين رحمته الله في آخر هذا البحث فكان ينبغي للشارح متابعة ما في اكثر الكتب ثم اعلم ان هذا كله في العشر اما الخراج ^(١) على رب الارض اجماعاً. (رد المحتار ج ٢ ص ٤٦)

او به فاسد مزارعت كنبي كه چيرته بذر (تخم) د زميندار له خوا څخه وي نو عشر او خراج مقاسمه به هم په زميندار باندې وي او كه چيرته بذر د مزارع له خوا څخه وي نو به دي كنبي به تفصيل هغه وي كوم چه د اجري په اړه به راتلونكي ځواب كنبي راځي ځكه چه دا صورت هم د اجري به حكم كنبي دي

قال في الشامية عشر جميع الخارج على رب الارض عنده لان المزارعة فاسدة عنده فخرج له اما تحقيقاً او تقدير الاق البند ان كان من قبله فجميع الخارج له وللزارع اجر مثل عمله وان كان من قبل المزارع فخرج له ولرب الارض اجر مثل ارضه الذي هو بمنزلة الاخراج الا ان عشر حصته في عين الخارج وعشر حصة المزارع في ذقة رب الارض وفائدة ذلك السقوط بالهلاك اذا نيط بالعين وعدمه اذا نيط بالنزعة. (رد المحتار ج ٢ ص ٤٦). وفي التحرير المختار لرافعي رحمته الله (قوله العشر عند الامام على رب الارض مطبقاً) لانه ان كان البند لرب الارض فلا شبهة في وجوب العشر عليه واما اذا كان للأخر فلان رب الارض موجد ومذهب ان العشر على

البوهر. (التحرير المختار ج ١، ص ١٣٩)

د مزارعت صورتونه

١ - زمکه او تخم د يوه سړي وي او غواڼي او عمل د بل سړي

٢ - زمکه د يوه سړي وي او نور ټول شيان د بل

٣ - عمل د يوه سړي وي او نور ټول شيان د بل وي

٤ - زمکه او غواڼي د يوه سړي وي او تخم او عمل د بل وي

٥ - غواڼي او تخم د يوه او زمکه او عمل د بل وي

٦ - غويي د يوه سړي وي او نور ټول شيان د بل وي

٧ - تخم د يوه سړي وي او نور ټول شيان د بل وي

په دغو اوه قسمونو کښې لومړني درې ډولونه د صحيح مزارعت دي او څلور آخري ډولونه د

فاسد مزارعت دي. قال في شرح التنوير وكذا صحت لو كان الارض والبذر لزيد والبقر والعمل للآخر او

الارض له والباقي للآخر او العمل له والباقي للآخر فهذه الثلاثة جائزة وبطلت في اربعة اوجه لو كان الارض و

البقر لزيد والبقر والبذر له والآخر للآخر او البقر والارض والبذر لزيد والباقي للآخر. (رد المحتار ج ٥، ص ١٢٥)

٢ - د زمکې د اجارې په صورت کښې به عشر او خراج په چا باندې وي؟

په صحيح او فاسدي اجارې کښې موظف خراج، هغه خراج چه د وخت حاکم د حاصلاتو يوه

ټاکلې اندازه په خلکو باندې کښيږدي، په هر صورت په زميندار باندې دی او په عشر او خراج

مقاسمه، هغه خراج چه د رعيت او بادشاه تر منځ د حاصلاتو څه برخه سره تقسيم شي، کښې دا

تفصيل دی چه که چيرته زميندار مزدوه زياته اخيستله او له مستأجر، چا ته ئې چه زمکه په اجرت

ورکړې وي، سره ډير کم شې پاتې کيده نو عشر او خراج مقاسمه به په زميندار باندې وي او که

چيرته ئې اجرت يا مزدوه کمه اخيستله او مستأجر ته زيات شې پاتې کيده نو عشر او خراج

مقاسمه په مستأجر باندې دی. په دې زمانه کښې په عمومي توگه اجرت کم اخيستل کېږي او د

مستأجر آمدني زياته وي د دې لپاره عشر او خراج مقاسمه به په مستأجر باندې وي.

قال في شرح التنوير والعشر على البوهر كخراج موظف وقال على المستأجر كمستعير مسلم وفي الحاوي و

بقولهما نأخذ وفي الشامية قلت ولكن افني بقول الامام جماعة من المتأخرين (الى ان قال) لكن في زماننا عامة

الاقواف من القرى والمزارع لرضا المستأجر بتحمل غراماتها ومونها يستأجرها بدون اجر المثل بحيف لا

وفي الاجرة لا اذا عافها بالعشر او خراج المقاسمة فلا ينبغي العدول عن الافتاء بقولهما في ذلك لانهم في زماننا

يقدر ان اجرة المثل بقاء على ان الاجرة سالبة لجهة الوقف وان المستأجر ليس عليه سوى الاجرة فان اجرة المثل تزيد اضعافاً كثيرة كما لا يخفى فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفى بقول الامام والافقولهما لما يلزم عليه من الضرر الواضح الذي لا يقول به احد والله تعالى اعلم (رد المحتار ج ۲، ص ۴۵)

۳. په حكومتي ماليې سره عشر نه ساقطېږي

په حكومتي ټيكنس يا ماليې سره عشر نه ساقطېږي د فقهي د كتونو له دې عبارت چه (لا يجتمع العشر مع الخراج) څخه ځينو ته اشتباه وړ لويديځي ده چه د حكومتي ماليې په ادا كولو سره عشر ساقطېږي حالانكه له دې جزئيې څخه مقصد دا دى چه له خراجي زمكې څخه سره له دې چه خراج تر اخيستل كيږي د عشر اخيستل يا له عشرې زمكې څخه سره له دې چه عشر اخيستل كيږي د خراج اخيستل جائز نه دي دا مطلب نه دى چه له عشرې زمكې څخه د خراج په ادا كولو سره عشر ساقطېږي قال في شرح التدوير ولا يؤخذ العشر من الخارج من ارض الخراج لانها لا يجتمعان خلافاً للشافعي وفي الشامية اي لو كان له ارض خراجها موظف لا يؤخذ منها عشر الخراج وكذا لو كان خراجها مقاسمة من النصف ونحوه وكذا لو كانت عشرية لا يؤخذ منها خراج لانها لا يجتمعان ولذا لم يفعل احد من الخلفاء الراشدين والالتقل ومما هم في الفتوح (رد المحتار ج ۳، ص ۲۱۵)

لنډه دا چه عشر عبادت دى چه ادا كول نې لازم دي لكه څرنگه چه د حكومت له خوا څخه انكم ټيكنس او داسې نورو په وصولولو سره زكات نه ساقطېږي همدارنگه د زمكې د حكومتي ټيكنس په ادا كولو سره عشر نه معاف كيږي

۴. په حكومتي ټيكنس سره د خراج د ادا كيدو تفصيل

حكومت چه په زمكې باندې كومې روپۍ وصولوي هغه په دوه ډوله دي يو د اوبو قيمت چه آيين ورته ويل كيږي بل كومې روپۍ چه د "محصول" يا ټيكنس په نامه سره وصولېږي البته د لومړي ډول روپۍ په خراج كېنې نه شميرل كيږي البته د دويم ډول روپۍ په خراج كېنې شميرل صحيح دي له دې امله كه چيرته په كومې زمكې باندې خراج مقاسمه فرض وي نو د خراج له ټولې اندازې څخه حكومتي محصول (دويم ډول) كم كړى شي او پاتې خراج دې ادا كړى شي دا حكم د پاكيستان د زمكو دى چيرته چه حكومت د مسلمانو دى په هندوستان يا بل كوم غير مسلم حكومت كېنې د پرتو زمكو د خراج په ادا كولو سره فرض نه ساقطېږي ځكه چه نه خو كافر حكومت د خراج د وصولولو حق لري او نه د هغه فروخ او داسې نور د خراج شرعي مصرف دي د دې لپاره د هغه په مسلمانانو باندې فرض دي چه بېخپله دې خراج وباسي او به ديني كړونو كېنې دي ولگوى

قال العلامة عبد الغفور الهامبوي الشندي في رسالة سراج الهدى لتحقيق خراج السند واما الله حظه
نصاى مى گيرند پس در اداء خراج محسوب نه مى گردد لان الكافرين ليس لهم ولاية اخذ الخراج من
المسلمين والمؤمنين وايضاً ليسوا بمصارف الخراج حتى اذا اذى المسلمون اليهم مالا يملية الخراج لا يخرجون
عن عهده لا هم ليسوا بمقاتلين لاهل الحرب ولا دافعين اعداء الاسلام عنهم وعن دارهم بل هم اهل
الحرب واعداء المسلمين والاسلام اعاد الله تعالى عليهم والمصرف للخراج المقاتلون لاهل الحرب ودافعوا
الاعداء عن دار الاسلام اقامعهم ولاية الكافرين لا اخذ الخراج من المسلمين فلما مر من عبارات جامع الفصولين
واقامعهم كون الكافرين مصرفاً للخراج فلما ذكر في الذر المختار والكنز والهداية في فصل الجزية من مصارف
الخراج وسبب عباراتهم والكافرون ليسوا منهم اصلاً كما ستعرف پس آنچه نصاى مى گيرند محض بظلم و
تعدي مى گيرند كه حساب آن بروز قيامت خواهد شد و مسلمانان را اعاده آن برونه سوء خود بايد كرد تا از
عهده آن عدل الله تعالى بر آيند. (ثم قال بعد ذكر مصارف الخراج) وكفار اهل حرب جهنم نصاى و غيرهم
داخل درين مصارف ليستند كه بدادن او شان خراج ادا شود و قد صرح بذلك صاحب الدر المختار ايضاً
حيث قال في باب مصرف و اما الحربى ولو مستأمناً لجميع الصدقات لا يجوز له اتفاقاً انه فان قلت يفهم من
عبارة رد المختار ان اهل الحرب اذا اخذوا الخراج من المسلمين فلا اعادة عليهم و تفصيله ان صاحب الدر
المختار قال في باب زكوة الغنم اخذ البغاة و السلاطين المجاورة زكوة الاموال الظاهرة كالسوائم العشر و
الخراج لا اعادة على اربابها ان صرف المأخوذ في حمله الأذى ذكره والا يصر فيه فعليه فيما بينهم وبين له تعالى
اعادة غير الخراج لا عنهم مصرفه انه فقال المعشى تحت هذا القول و يظهر لى ان اهل الحرب اذا غلبوا على بلد من
بلادنا كذلك لتعليقهم اصل المسألة بان الامام لم يجمعهم و الحماية بالحماية لقوله كذلك يدل على ان حكم
اهل الحرب مثل اهل البغاة اذا اخذوا الخراج فلا اعادة على المسلمين فكيف تقول ان المسلمين يعيدون اذا
اغنم منهم اهل الحرب قلنا لفظ كذلك ليس اشارة الى عدم الاعادة بل اشارة الى عدم اخذ الامام ثانياً بدليل
قوله لتعليقهم اصل المسألة بان الامام لم يجمعهم و الحماية بالحماية فان عدم حمايته انما هو دليل على عدم
اخذ الامام ثانياً منهم لا دليل على عدم اعادتهم فيما بينهم وبين له تعالى و المشار اليه بكنك على عدم اخذ
الامام ثانياً مذكور فى اول عبارة صاحب الحاشية حيث قال (قوله اخذ البغاة) الاخذ ليس قبلاً احترازياً حتى
لو لم يخذوا متعذرت سنين و هو عندهم لم يؤخذ منهم شيئ ايضاً كما فى البحر و الشعر بلاية عن ترمذى و سنده

قوم مسلمون خرجوا عن طاعة الامام الحق بان ظهروا فاختلوا ذلك نهر ويظهر في ان اهل الحرب لو غلبوا على بلدة من بلادنا كذلك لتعليقهم اصل المسألة بان الامام لم يحبهم والجهاية بالجهاية اه فيها جملة ههنا مسائلتان احدهما ان البغاة اذا اخذوا الخراج والصدقة فلا يأخذ الامام مرة اخرى وثانيتهما ان اعادة الخراج على المسلمين بوجوبهم غير لازم اذا اخذ البغاة سواء صرفوها في محله او لم يصرفوها لانهم مصارف فولة لكونهم مقاتلة لاهل الحرب لانهم قوم مسلمون خرجوا عن طاعة الامام بخلاف الصدقة فانها ان صرفت في محلها لم يعيدها والا يعيدها فصل هاتين مسألتين صاحب الهداية والعلامة العيني في شرح الكنز وصاحب المستخلص شرح الكنز قال صاحب الهداية واذا اخذ الخوارج الخراج وصدقة السوائم لا يثني عليهم لان الامام لم يحبهم والجهاية بالجهاية وافتوا بان يعيدها دون الخراج لانهم مصارف الخراج لانهم مقاتلة والزكوة مصرفها الفقراء ولا يصرفونها اليهم وقيل اذا نوى بالدفع التصديق عليهم سقط عنهم وكذا الدفع الى كل جائر لانهم عما عليهم من التبعات فقرامو الاول احوط اه. وقال العيني ولو اخذ الخراج والعشر والزكوة بغاة لم تؤخذ مرة اخرى لان الامام لم يحبهم واخذ بالجهاية بخلاف ما اذا مر بهم هو فعشر وتحيف يؤخذ منه ثانياً لان التقصير من جهته والذي كالمسلم فيه ثم اذا لم يؤخذ منهم ثانياً يفتون بان يعيدها فيما بينهم وبين الله تعالى وقال في المستخلص ولو اخذ الخراج او العشر والزكوة بغاة لم يؤخذ اخرى اعلم ان ولاية الاخذ في الخراج والعشر وزكوة السوائم وزكوة اموال التجارة انما هي للامام فان اخذت البغاة او سلاطين زماننا الخراج فلا اعادة على المالك ان يعطيها ثانياً وليس للامام ان يأخذ ثانياً لانه لم يحبهم ويفتي على ان لا راي بان يعيدها بينهم وبين الله تعالى او يصرفونها الى مستحقها واما الخراج فلا اعادة عليهم لانهم مصارف الخراج لكونهم مقاتلة وخراج مصرفها المقاتلة بخلاف الزكوة اه فصاحب رد المحتار اشار بلفظ كذلك الى المسألة الاولى اعني عدم الاخذ لاتحاد العلة وهو عدم الجاهلية من الامام لا الى المسألة الثانية اعني عدم الاعادة على اربابه لعدم اتحاد العلة لان علة عدم الاعادة اتمامهم الى مصارفه ولا انهم مصارفه لكونهم مقاتلة والكفار ليسوا بمصارف الزكوة والخراج وليس لهم الاخذ وادانها الى مصارفها فافهم نعم لو كان من طرفهم وال مسلم فيجوز له اخذ الخراج كما صرح به الكتب وفي هذه الديار الولاية كفار وليسوا بمسلمين فلم يكن لهم ولاية اخذ الخراج انتهى قول الهاموني.

فأئده به دي خای باندي د علامه شامي رحمه الله به تحرير كنبی اشكل دی كما قال الرافعي رحمه الله تعالى (قوله الاخذ ليس قيماً الخ) كون الاخذ ليس بقيماً انما يظهر في عبارة الكنز وهي لو اخذ الخراج والعشر والزكاة بغاة لم يؤخذ اخزى لا في عبارة المصنف وهي قوله لا إعادة الخ فإنه اذا لم يأخذوا منه سنتين وهو عندهم يجب عليه الاخراج بنفسه وتكون ذمته مشغولة فيما بينه وبين الله تعالى وان كان العامل ليس له ولاية الاخذ لان الجبائية بالحماية تأمل (التحرير المختار ج ١، ص ١٣٢) وقال الهاماني رحمه الله تعالى اذا تأملت حق التأمل فقد زلت اقدام هذا الهام في هذا المقام والتبس عليه مسألة عدم الاخذ حيث قال لا إعادة على اربابها ولم صاحب الدر المختار ذكر في كتابه مسألة عدم الاعادة لا مسألة عدم الاخذ حيث قال لا إعادة على اربابها ولم يقل لا يأخذ منهم ثانياً ثم ذكر المحشي تحت هذه المسألة عبارة تبدل على ان صاحب الدر متعرض لمسألة عدم الاخذ حيث قال (قوله اخذ بغاة الخ) الاخذ ليس قيماً احترازياً حتى لو لم يأخذوا منه سنتين سنة وهو عندهم لم يؤخذ منه شيء ايضاً كما في البحر والشر لئلا يلية عن الزيلعي اه فقله ايضاً يدل على ان صاحب الدر المختار متعرض لمسألة عدم الاخذ لان المفهوم من قولهم انهم اذا لم يأخذوا الخراج منه سنتين سنة وهو عندهم فأض الامر اى رجح الحكم الذي اثبت صاحب الدر وهو عدم الاخذ للامام ثانياً ايضاً (رجوعاً) فلم يكن الاخذ فيه قيماً احترازياً يحتز به عن عدم اخذ بغاة الخراج بل حكم اخذهم الخراج وعدم اخذهم اذا كان عندهم في دار البغي واحدمع ان صاحب الدر لم يتعرض مسألة عدم الاخذ اصلاً فالتبس على المحشي مسألة مسألة اخزى فهو ظن ان هذا مسألة عدم اخذ الامام ثانياً مع انها مسألة عدم اعادة المسلمين فافهم. الا ان يقال ان صاحب الدر اورد آخر المسألة وترك اولها للاعتماد على شهرته ولكونه غير مختلف فيه وعدم كونه ذات تفصيل فان مسألة عدم الاعادة ليست مسألة مستقلة برأسها بل كالتذييل والتتيميم لمسألة عدم الاخذ ولهذا ترى عبارات الكتب المارة اوردن هذه المسألة بطريق التبع والتذييل والتتيميم لا بطريق الاستقلال والاصلية كما لا يخفى على المتدرب في اساليب الكلام فاورد المحشي هذه العبارة تنبيهاً عن اول المسألة واشعاراً على اصلها ويدل عليه قوله لتعليقهم اصل المسألة اى اصل مسألة عدم الاخذ ايضاً لان معنى قوله لا إعادة على اربابها ليس على المالك ان يعطيها ثانياً وليس للامام ان يأخذها مرة اخزى كما يدل عليه عبارة المستخلص حيث قال فان اخذت بغاة او سلاطين زماننا الخراج فلا إعادة على المالك يعني ليس على المالك ان يعطيها ثانياً وليس للامام ان يأخذها ثانياً اه في تفسير عدم الاعادة بكليهما فيكون معنى

قول الدال اعادة على اربابها لا يعطون بوجوههم مرة اخرى ولا يأخذ منهم الامام ثانياً ان صرف المأخوذ في محله ولا يصرف فيه فعليها اعادة غير الخراج لوجوههم خروجاً عن العهدة فيها بينهم وبين الله تعالى ولكن لا يأخذ منهم الامام ثانياً في هذه الصورة ايضاً ولهذا المكتة لم يقيده صاحب الدر الاعادة الاولى بقوله فيها بينهم وبين الله تعالى وقيد الاعادة الثانية به لان المراد بالاعادة الاولى هو المطلق وبالعانية المقيده بالحاصل ان الامام لا يأخذ منهم مرة اخرى مطلقاً سواء صرفه في محله او لم يصرفه ولكن بوجوههم يعيدون غير الخراج ان لم يصرف في محله ولم يعيدوه ان صرف في محله والله اعلم بالصواب.

٥ - د عشر او خراج مصرف

د عشر مصرف هغه دی کوم چه د زکات دی او د خراج مقاسمه او موظف مصرف عامه گڼي دي کوم چه د جوماتونو او مدرسو جوړول هم پکښې داخل دي

قال في شرح التنوير في فصل الجزية ومصرف الجزية والخراج (الى قوله) مصاحداً لغور وبناء قنطرة وجسر وكفاية العلماء والمتعلمين وبه يدخل طلبية العلم والقضاة والعمال ككتبة قضاة وشهود قسمة ورقباء سراجل ورزق المقاتلة وذراريهم اي ذراري من ذكر و قال في الشامية (قوله ومصرف الجزية والخراج الخ) قيدها لخراج لان العشر مصرفه مصرف الزكاة كما مر و ايضاً فيها تحت (قوله وبناء قنطرة) ومثله بناء مسجد وحوض ورباط وكري اثناء عظام غير مملوكة كالليل وجيخون وكذا النفقة على المساجد فيدخل فيه الصرف على اقامة شعائرها من وظائف الامامة والأذان ونحوها (قوله وكفاية العلماء) هم اصحاب التفسير والحديث والظاهر ان المراد بهم من يعلم العلوم الشرعية فيشمل الصرف والتحو وغيرهما وفي التعبير بكفاية اشعار بأنه لا يزاد عليها وكذا يشعر باشتراط فقرهم الخ (رد المحتار ج ٣، ص ٣٨٤)

٦ - عشر په ټول پيداوار باندې پرته د مصارفو له گرځولو څخه واجب دی

په ټولو حاصلاتو باندې يې د مصارفو له گرځولو څخه عشر واجب دی قال في شرح التنوير بلا رفع مؤن اي كلف الزرع وبلا اخراج المذول تصريحهم بالعشر في كل الخارج (رد المحتار ج ٢)

٧ - د حكومتی ټيكنس له گرځولو پرته په ټولو حاصلاتو باندې عشر واجب دی

په لومړي سر كښي چه څومره حاصلات لاس ته ر وړي د هغو ټولو عشر واجب دی داسي نه چه ټيكنس تری وباسي او بسا عشر ادا كړي لهماز في جواب المسألة السابقة.

٨ - مفروض به پرته د قروض له گرځولو څخه له ټولو حاصلاتو څخه عشر ادا كوي

مرص هم نه ترې گرځول کېږي بلکه په بونو حاصلاتو باندې عشر واجب دی **قال فی شرح التدویر**
و یجب مع الثمن (رد المحتار ج ۳)

۹ د عشر هیڅ نصاب نشته

د عشر د وجوب لپاره هیڅ نصاب شرط نه دی البته له یوه صاع (۸۸ هـ لیر) څخه په کمه باندې
 په عشر نه وي **قال فی شرح التدویر و یجب العشر فی غسل وان قل (الی ان قال)** (بلا شرط نصاب و بقاء و حولان
 حول و فی الشامیه) (قوله بلا شرط نصاب و بقاء) فیجب فیما دون النصاب بشرط ان يبلغ صاعاً و قيل نصفه. (رد
 المحتار ج ۳، ص ۶۷) د صاع د اندازې د معلومولو آسان صورت دا دی چې له ۳۶۵۳۸ کيلو گرامه
 وربشو څخه چې کوم نویسی د کيږي هغه صاع ده د صاع پوره تحقیق د بنده په نيسط البع لسحق
 الصاع په رسالي کېښی دی

۱۰ په پنبی، سبزي او داسې نورو باندې هم عشر نشته

په پنبی، غنمو، سبزي، ترکاري او داسې نورو هر ډول ترکاريو په حاصلاتو باندې عشر نشته
 لیکن په پروري، د جوارو په وچو تنهلونو او داسې نور چې دانه ترې اخیستل شوي وي عشر نشته
 البته که چیرته د داني له نیولو څخه مخکېني قطع کړی شي نو په هغو باندې هم عشر نه

قال فی شرح التدویر و یجب العشر فی غسل وان قل (الی ان قال) الا فیما لا یقصد به استغلال الارض نحو
 حطب و قصب فارسی و حشیش و تین و سعف و صمغ و قطران و غطی و اشنان و شجر قطن و بادنجان و بنده بطیخ
 و قثاء و ادویه کعلبة و شولیز حتی لو اشغل ارضه بها یجب العشر و فی الشامیه تحت (قوله بلا شرط نصاب و
 بقاء) و فی المختصر اوات التي لا تهی و هذا قول الامام وهو الصحيح كما فی التحفة (قوله الا فیما لا یقصد الخ) اشار
 الی ان ما اقتصر علیه المصنف کالکمز و غیره لیس المراد به ذاته بل لکونه من جنس ما لا یقصد به استغلال
 الارض غالباً و ان المدار علی القصد حتی لو قصد به ذلك وجب العشر كما صرح به بعده (قوله و تین) غیر انه لو
 فصل قبل انعقاد الحب و جب العشر فيه لانه صار هو المقصود و عن محمد فی التین اذا بیس العشر (قوله و شجر
 قطن) اما القطن نفسه ففيه العشر كما تم (قوله و بادنجان) عطف علی قطن فلا یجب فی شجرة و یجب فی الخراج منه
 (قوله و بنده بطیخ و قثاء) ای کل حب لا یصح لزراعة کبدر البطیخ و القثاء لکونه غیر مقصود فی نفسه بحر
 ای لانه لا یقصد زراعة الحب لذاته بل لما یخرج منه و هو المختصر اوات و فیها العشر كما مر (الی ان قل) و یجب فی
 الصفرو و الکتان و بنده لان کل واحد منها مقصود فيه (قوله حتی لو اشغل ارضه بها یجب العشر) فهو مستمر
 ارضه فهو ثم الخلف و ما اشبهه او بالقصب و الحشیش و كان یقطع ذلك و یبیعه كان فيه العشر (الی ان قل) او

يبيع ما يقطع له يس بقميد ولذا أطلقه قاضي خان. (رد المحتار ج ٢، ص ٦٨)

١١ - د کونجی او لیونی په زمکې باندې عشر

د کونجی او لیونی په زمکې باندې عشر فرض دی. قال فی شرح التنویر ویمجب مع الذنن و فی ارض صغیر و مجنون و مکاتب و مأخون و فی الشامیه فلا یشرط فی وجوبه العی و البلوغ و الحزیه. (رد المحتار ج ٢، ص ٥٢)

١٢ - په وقف شوي زمکې باندې عشر

په وقف شوي زمکې باندې هم عشر واجب دی لمانی العلائیه ویمجب (الی قوله) ووقف و فی الشامیه ا فادان ملک الارض لیس بشرط لوجوب العشر و اما الشرط ملک الخارج لانه یمجب فی الخارج لا فی الارض لکان ملکه لها و عدیه سواء بدائع. (رد المحتار ج ٢، ص ٥٢)

١٣ - د عشر اندازه

عشري زمکه که چیرته د باران یا سیلاب یا قدرتي چينې له اوبو څخه خړوبیدله نو د داسي زمکې په حاصلاتو کښې په لسو کښې د یوې برخې (۱۰) ورکول واجب دي او که چیرته اوبو په محنت یا قیمت سره ورکول کیدلې لکه د کوهي اوبو . و اثر پمپ او د نهر یا ویالې اوبو نو په هغه کښې په شلو کښې د یوې برخې ورکول واجب دي د نهر د اوبو د آبیانې په ادا کولو سره هغه له حکومت څخه اخېستل کیږي او که چیرته د عشر او نیم عشر دواړه ډوله اوبو استعمالیدلې نو غالب ډیرو لره اعتبار دی که چیرته د عشر اوبو غالبې وې نو لسمه و که د نیم عشر اوبو غالبې وې نو شلمه برخه به واجب وي او که چیرته دواړه ډوله اوبو نې بربرې خوړلې نو د عشر به یعنی د ټولو حاصلاتو به په څلویښتو کښې درې برخې (۳۴) واجبې وي.

فی عشر التنویر یمجب فی مسقی سماء و سیمح و نصفه فی مسقی غرب و دالیه و فی الشرح لکثرة البؤنة و فی کتب الشافعية او سقاء عام اشتراک و قواعد لا تأباه و لو سقی سیمحاً و بآلة اعتبر الغالب و لو استویاً فنصفه و قيل ثلاثة ارباعه و فی الحاشیه (قوله و قواعد لا تأباه) کذا نقله الهافانی فی شرح الملتقى عن شیخه الیهنسی لان العلة فی العدول عن العشر الی نصفه فی مسقی غرب و دالیه هی زیادة الکلفة کما علمت و هی موجودة فی شراء الماء الخ (قوله و قيل ثلاثة ارباعه) قال فی الغایة قال به الائمة الثلاثة فیؤخذ نصف کل واحد من الوظائفین و لا تعلم فیہ خلافاً اه ای لان نصفه مسقی سیمح و نصفه مسقی غرب فیجب نصف العشر و نصف نصفه و رجع الزیلعی الاول. (رد المحتار ج ٢، ص ٥٥)

قلت لها اختلف الترجيح فالاحتياط في الاخذ بالثاني.

۱۴ د خراج اندازه

د عراق د فتح په وخت کښې حضرت عمر رضي الله عنه په فتح شويو زمکو باندې د جريب له حساب څخه خراج موظف تعين کړی وو. د هغه جريب ټوله مسافه ۶۰×۶۰ ذراعه وو او دلته له ذراع څخه مراد اوه قبضي دي په داسې حال کښې چې عام ذراع شپږ قبضي دي يوه قبضه مساوي ده له څلورو گوتو سره په دې حساب سره نوموړې ذراع $۱/۷۵$ فته شو ۶۰ ذراع $= ۱۰۵$ فته $= ۳۵$ گزه $= ۳۲$ متره. لهذا جريب مساوي شول ۱۲۲۵ مربع گز او ۱۰۲۴ مربع متر سره.

حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په لاندینۍ شرحې سره خراج وټاکه

په عامو دانو او جنسونو باندې في جريب يو درهم ($۳/۵$ ماشه $= ۳/۴$ گرامه سپين زر، او له يوه صاع $۵/۸۸$ ليتره، حاصلاتو څخه، که چيرته هيڅ شی به نې هم پکښې نه وو کرلی نو په ظاهره خو امام اختيار لري چې له کوم نس څخه ئې غواړي وصول دی کړي، او په داسې سبزيو باندې چې بوتي به ئې تر ډيرې مودې پورې ميوه ورکوي لکه ککړي، تره، خربوزه، تور بانجان او داسې نور فی جريب پنځه درهمه او د انگورو داسې گڼ باغ چې په هغه کښې زراعت و نه شي لس درهمه فی جريب.

له انگورو پرته د نورو ميوو گڼ باغونه هم د امام ابو يوسف رحمه الله په نزد د انگورو د باغ په حکم کښې دی او د امام محمد رحمه الله په نزد په حکم کښې د موظف کښې نه دی د امام ابو يوسف رحمه الله قول له ارفق والي پرته روايه او درايه هم ارجح معلوميري اما درايه فوجه ظاهر واما روايه فلانه هو المذکور فی المتون وتقدم الامام الثانی علی الفانی.

د حضرت عمر رضي الله عنه له خوا څخه د مذکور تفصيل له مخې د توظيف وجه دا ده چې د دانې او اجناسو لپاره په هر موسم کښې د تخم د اچولو له مصرفونو او محنت پرته د فصل د رييلو، درمند، او په هوا کښې د بادولو په صورت کښې د پاکولو سختۍ برداشت کيږي او گټه کمه ده او په سبزيو کښې منفعت او گټه زياته ده او مشقت (تکليف) کم دی ځکه چې د هغو يو ځل تخم اچول د ډيرې مودې لپاره کار ورکوي او د رييلو، درمند، په هوا کښې د بادولو تکليف پکښې نشته او د باغ حاصلات تر ټولو زيات دي او د بار بار تخم اچولو او داسې نورو تکليف پکښې نشته.

په يادو شونو اجناسو کښې د حضرت عمر رضي الله عنه په مظيف باندې زياتوالی جائز نه دی او کمول ترې جائز دی او چې کله بول حاصلات د حضرت عمر رضي الله عنه له خراج څخه دوه چنده نه وي نو تر نيمو حاصلاتو پورې په خراج کې کمی کول واجب دي.

د کومو ښايانو د خراج تعين چې له حضرت عمر رضي الله عنه څخه ثابت نه دي لکه داسې باغ چې په هغه

کښې نور څه هم کرل کيږي او په سبزو کښې اوږه، پياز، گاخړه، مولى او داسې نور او نور فصلونه لکه زعفران، پنبه او داسې نورو کښې د حاصلاتو د تحمل مطابق خراج ټاکل کيږي لکن که خراج موظف وي او که خراج مقاسمه په دواړو کښې له ټولو حاصلاتو څخه تر نيمايي زيات خراج مقررول جائز نه دي او له خمس (پنځمې برخې) څخه کم مقررول جائز دي ليکن بهتره داده چې له دې څخه کم نه کړای شي البته په کومې زمکې کښې چې محنت ډير زيات وي او حاصلات نې ډير کم وي نو له خمس څخه هم کم خراج اخيستل کيږي

که چيرته په زرعي يا د سبزی د کرنې په زمکې باندې باغ ولگوي نو چې کله د حضرت عمر رضي الله عنه له توظيف څخه دوه چنده ميوه ونيسي په دې وخت کښې په دې باغ باندې خراج لگول کيږي، تر دې مخکښې نيمه ميوه په خراج کښې اخيستل کيږي په دې شرط چې نيمه ميوه د زرع له خراج او په رطبه زمکه کښې د رطبه تر او تازه خرما، له خراج څخه کم نه وي او که نه نو بيا خراج زرع يا خراج رطبه اخيستل کيږي

که چيرته چا د باغ ونې قطع کړي او په هغه کښې نې د فصل کرل شروع کړل نو له هغه څخه د باغ خراج اخيستل کيږي همدارنگه په زمکې کښې د سبزو د صلاحيت تر خنګ د سبزو د کرنې بې حای چې فصل وکړي نو په هغه باندې به هم د سبزو خراج وي

خراج موظف په خراج مقاسمه باندې بدلول او د دې برعکس جائز نه دی البته د دې له تعليل (لان فيه لنقض العهد وهو حرام) څخه معلوم کيږي چې د زميندارانو په رض سره تبديلول جائز دي

قال في شرح التنوير (وضع عمر رضي الله تعالى عنه على السواد لكل جريب) هوستون ذراعاً في ستنين بذراع كسرى سبع قبضات (صاعاً من بر او شعير و درهما و جريب الرطبة خمسة دراهم و جريب الكرم او النخل متصلة) قيد فيهما (ضعفها و لها سواة) ما ليس فيه توظيف عمر (كزعفران و بستان) هو كل ارض يحوطها حائط وفيها اشجار متفرقة يمكن الزرع تحتهما فلو ملتفة اى متصلة لا يمكن زراعتها ارضها فهو كرم (طاقته و) غاية الطاقة (نصف الخراج) لان التنصيف عين الانصاف (فلا يزد عليه) في خراج المقاسمة ولا في الموظف على مقدار ما وظفه عمر رضي الله تعالى عنه وان اطاعت على الصحيح، كافي (و ينقص مما وظف) عليها (ان لم تطل) بأن لم يبلغ الخراج ضعف الخراج الموظف فينقص الى نصف الخراج وجوباً و جوازاً عند الطاقة وينبغي ان لا يزد على النصف ولا ينقص عن الخمس حداً، وفيه لو غرس بأرض الخراج كرم او شجر افعليه خراج الارض الى ان يطعم و كذا لو قلع الكرم و زرع الحب فعليه خراج الكرم و اذا اطعم فعليه قدر ما يطيق ولا يزيد على عشرة دراهم ولا ينقص عما كان وفي الشامية (قوله من بر او شعير) اى فهو مخير في اعطاء الصاع من

الشعير او البر كما في النهاية معزيا الى فتاوى قاضي خان والصحيح انه ما يزرع في تلك الارض كما في الكلام
 شربلية ومثله في البحر وبقي ما اذا اعطىها والظاهر ان الامام يعني تأمل (قوله الرطبة) بالفتح والجمع
 الرطاب وهي القفاء والخيار والطبيع والبادجنان وما جرى مجراه والمقول غير الرطاب مغل الكراف
 شربلية (قوله فلو ملتفة الخ) في المصباح التف النيات بعضها ببعض اختلط ثم اعلم ان حاصل ما ذكره
 من الفرق بين البستان والكرم هو ان ما كانت اشجاره ملتفة فهو كرم وما كانت متفرقة فهو بستان وقد
 عزا في البحر الى الظهيرية ومثله في كافي النسفي ومقتضاه ان الكرم لا يختص بشجر العنب مع ان ما في المتن
 من عطف النخل على الكرم يفيد انه غير في الاختيار والجريب الذي فيه اشجار مثمرة ملتفة لا يمكن
 زراعتها قال محمد بن الحسن يوضع عليه بقدر ما يطيق لانه لم يرو عن عمر رضي الله تعالى عنه في البستان تقديم
 لكن مفوضاً الى امر الامام وقال ابو يوسف رحمه الله تعالى لا يزد على الكرم لان البستان بمعنى الكرم فا
 لو ارد في الكرم واراد فيه دلالة وان كان فيه اشجار متفرقة فهي تابعة للارض اهـ ومفاد هذا ايضاً ان الكرم
 مختص بالعنب والبستان غير بقريفة التعليل اولاً وثانياً وهذا اوفق بما في كتب اللغة ومفاد ايضاً ان
 الخلاف بين محمد وابي يوسف رحمه الله تعالى في البستان اذا كانت اشجاره ملتفة وان ما^(١) في المتن هو قول
 محمد بن الحسن وعليه جرى في الملتقى وذكر في المدايع مثل ما في الاختيار حيث قال وفي جريب الكرم عشرة
 دراهم واما جريب الارض التي فيها اشجار مثمرة بحيث لا يمكن زراعتها لم يذكرو في ظاهر الرواية وروى عن ابي
 يوسف بن الحسن انه قال اذا كان النخل ملتفا جعلت عليه اخراج بقدر ما يطيق ولا يزيد على جريب الكرم عشرة
 دراهم (قوله فلا يزد عليه في اخراج المقاسمة) ترك ما لم يوظف مع ان الكلام فيه ان عليه ان يقول فلا يزد
 عليه فيه ولا اخراج المقاسمة وفي الموظف الخ افادة ح قدت وقد يجاب بان قوله والتصنيف الخ يفيد انه يجوز
 وضع النصف او الربع او الخمس فيصير اخراج مقاسمة لانه جزء من الخارج وهو غير الموظف فقوله في اخراج
 مقاسمة اراد به هذا النوع وقوله ولا في الموظف الخ اراد به النوع الاول فافهم (قوله ولا في الموظف على مقدار
 ما وظفه عمر) وكذا اذا فتحت بلدة بعد عمر رضي الله تعالى عنه فاراد الامام ان يطع على ما يزرع حنطة درهمين
 وقفيزاً وهي تطبيقه ليس له ذلك عند ابي حنيفة رحمه الله تعالى وهو الصحيح لان عمر رضي الله تعالى عنه لم يرد

^١ - فيه لا يتجه على هذا ذكر النخل مع الكرم والظاهر ان المراد به النخل التجميع بجميع الاشجار المثمرة قوباً لبستان
 الاشجار المتفرقة فالمراد كور في المتن هو قول ابو يوسف "رشد احمد

لما اخرج بزيادة الطاقة اعادة في البحر عن الكافي قال طو هذا نص من مخرج حرمة ما احدثه الظلمة على الارض من
 الزيادة على الموظف ولو سلم ان الاراضى المملوكة للمال و صارت مستأجرة أه (قوله وان اطاقنا) تعميم
 لقوله ولا يزداد عليه الخ فيشمل ما لم يوظف كما صرح به في قوله وغاية الطاقة نصف الخارج ويشمل خراج
 المقاسمة كما نص عليه في البحر وكذا الموظف من عمر رضى الله تعالى عنه كما في البحر او من امام بعده كما مر
 فافهم (قوله وينبغي ان لا يزداد على النصف الخ) هذا في خراج المقاسمة ولم يقيد به لانها منه من التعبير بأ
 لنصف والخمس فان خراج الوظيفة ليس فيه جزء معين تأمل قال في البحر وسكت عن خراج المقاسمة وهو
 اذا من الامام بأراضيهم ورأى ان يضع عليهم جزءاً من الخارج كنصف او ثلث او ربع فانه يجوز ويكون حكمه
 حكم العشر ومن حكمه ان لا يزداد على النصف وينبغي ان لا ينقص عن الخمس قاله الحدادي أه وبه علم ان قول
 الشارح وينبغي مذكور في غير محله لان الزيادة على النصف غير جائزة كما مر التصريح به في قوله ولا يزداد عليه و
 كان عدم التنقيص عن الخمس غير منقول فذكره الحدادي بحثاً لكن قال الخبير الرملي يجب ان يحمل على ما اذا
 كانت تطبق فلو كانت قليلة الريع كثيرة المون ينقص اذ يجب ان يتفاوت الواجب لتفاوت المونة كما في ارض
 العشر ثم قال وفي الكافي وليس للامام ان يحول الخراج الموظف الى خراج المقاسمة اقول وكذلك عكسه فيما
 يظهر من تعليقه لانه قال لان فيه نقض العهد وهو حر امة قلت صرح بالعكس القهستاني (قوله فعليه خراج
 الارض) كذا في البحر عن شرح الطحاوى قال ط والاولى خراج الزرع كما نقله الشارح عن جميع الفتاوى في
 باب نزكوة الاموال اى في دفع صاعاً ودرهماً (قوله فعليه خراج الكرم) اى دائماً لانه صار الى الاخذ مع قدرته على
 الاعلى قال في الفتاوى الهندية قالوا من انتقل الى اخس الامرين من غير عند فعليه خراج الاعلى كمن له ارض
 الزعفران فتركه وزرع الحبوب فعليه خراج الزعفران وكذا لو كان له كرم فقطع وزرع الحبوب فعليه خراج
 الكرم وهذا شى يعلم ولا يفتى به كى لا يطعم الظلمة في اموال الناس كذا في الكافي ح قال في الفتح اذ يدعى كل
 ظن ان ارضه كانت تصلح لزراعة الزعفران ونحوه وعلاجه صعب أه (قوله واذا اطعم) معطوف على قوله ان ان
 يطعم قل في البحر وفي شرح الصاوى لو انبت ارضه كرم ما فعليه خراجها ان ان يطعم فاذا اطعم فان كان
 ضعف وظيفة الكرم ففيه وظيفة الكرم وان كان اقل فنصفه ان ان ينقص عن قفيز ودرهم فان نقص فعليه
 قفيز ودرهم اه والقفيز صاع كما مر وهذا بناء على انها كانت لزراعة فلو لم تكن فالتقدير لزوم خمسة
 دراهم لهذا قل الشارح ولا ينقص عما كان تأمل (رد المحتار ج ٣ ص ٢٠٢ تا ٢٠٣)

وقال الرازي رحمه الله (قوله هذا في غراج المقاسمة الخ) الظاهر ان الحكم كذلك في الغراج الموظف والتعصير بالنصف والخمس لا يدل على انه في المقاسمة خاصة وذلك انك اذا وجدت الغراج الموظف اذنا على نصف الغراج نقصته وجوباً الى النصف ولك تنقيصه الى الخمس (التمهيد بر المختار ج ٢ ص ٥٩)

وفي الهندية بعد ذكر الاشياء الثلاثة التي وظف عليها عمر رضي الله تعالى عنه وما سوى ذلك من الاصناف كالزعفران والقطن والبستان وغيرها يوضع عليها بحسب الطائفة الخ (عالم كبرى ج ٢ ص ٢٢٨)

وفي الهداية مع الفتح ولان المؤن متفاوتة فالكرم اخفها مؤنة لانه يبيتي على الابد بلا مؤنة واكثرها ريعاً والمزارع اقلها ريعاً واكثرها مؤنة لاحتياجها الى البذر ومؤن الزراعة من الحرثة والحصاد والدياس والتدنية في كل عام والرطاب بينهما لانها لا تدوم دوام الكرم ويتكلف في عملها كل عام فوجب تفاوت الواجب بتفاوت المؤنة اصله قوله عليه الصلوة والسلام ما سقت السماء ففيه العشر وما سقى بغرب او دالية ففيه نصف العشر (فتح القدير ج ٣ ص ٣١٢)

وفي العناية على هامش الفتح والرطاب بينهما لانها تبقى اعواماً ولا تدوم دوام الكرم فكانت مؤنتها فوق مؤنة الكرم ودون مؤنة المزارع (فتح القدير ج ٣ ص ٣١٢)

وفي الفتح (قوله فان لم تطق ما وضع عليها) وفي هذا الفرق بين الارضين التي وظف عليها عمر رضي الله تعالى عنه ثم نقص نزلها وضعفت الآن او غيرها واجمعوا انه لا تجوز الزيادة على وظيفة عمر رضي الله تعالى عنه في الاراضي التي وظف فيها عمر رضي الله تعالى عنه او امام آخر مثل وظيفة عمر ذكره في الكافي واما في بلد لو اراد الامام ان يبتدئ فيها التوظيف فعند ابي حنيفة وابي يوسف رحمهما الله تعالى ورواية عن ابي يوسف رحمه الله و قول الشافعي رحمه الله تعالى له ذلك ومعنى هذا اذا كانت الارض التي فتحت بعد الامام عمر رضي الله تعالى عنه تزرع الحنطة فاراد ان يضع عليها درهمين وقفيزاً وهي تطبيقه ليس له ذلك وعند محمد رحمه الله له ذلك اعتباراً بها للنقصان وهذا يؤيد ما ذكرته من حمل الارض في قوله فان لم تطق ما وضع عليها على ما يشمل ارض عمر رضي الله تعالى عنه ومنعه ابو يوسف بان عمر رضي الله تعالى عنه لم يزد حين اخبر بزيادة طاقة الارض (فتح القدير ج ٣ ص ٣١٢)

له المذكوره تفصيل خخه د زمكو دري دولونه خركند سول

١ : غلانی هغه زمکی چه هغه ... حضرت عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہما کی خبر سے

دی

بعینه د همدې پاڅلې علاقې زمکې او په هغو کې د عمر رضی الله عنه په توظیف باندې زېږوالی جائز نه دی

٢. په کومو زمکو کې چې د حضرت عمر رضی الله عنه له توظیف څخه پرته نور څه وکړل شي په هغو کې کېنې حکومت لره اختیار دی چې خراج موظف پرې ټاکي او که مقاسمه همدارنگه د خراج په اندازه کېنې هم حکومت اختیار لري لیکن دا ضروري ده چې خراج د زمکې له برداشت څخه زیات نه وي همدارول د برداشت د درلودلو تر څنګ له نیم پیداوار څخه زیات نه وي برسيره پر دې په خراج موظف کېنې دا شرط هم شته چې د حضرت عمر رضی الله عنه له توظیف څخه زیات نه وي

٣. په وروسته فتحه شوو زمکو کېنې د حضرت عمر رضی الله عنه د توظیف اجناس. په هغو باندې چې خراج موظف ولګول شي نو د شیخینو رحمهما الله تعالی په نزد د حضرت عمر رضی الله عنه په توظیف باندې زېږوالی جائز نه دی. امام محمد او ائمه ثلاثه رحمهم الله تعالی ئې د جواز قائل دي له امام ابویوسف رحمته الله څخه هم یو قول د جواز شته

دا خبره د غور وړ ده چې د شیخینو رحمهما الله تعالی په نزد په داسې زمکو باندې د خراج مقاسمه جواز شته او که نه؟ او که چیرته جائز وي نو په هغو کېنې د حضرت عمر رضی الله عنه له توظیف څخه تجاوز هم جائز دی او که نه؟

دلاندیني دلائلو له مخې د دغو دواړو خبرو جواز څرګندېږي

١. که چیرته دا صورت ناجائز وای نو حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله به د دې تصریح کړې وای والسکوت فی معرض البیان بیان.

٢. ما قدمنا عن الشامیة معزی الی النهر من انه اذا من الامام باراضهم ورأى ان يضع عليهم جزءاً من الخراج الخ. دا عبارت هر ډول زمکو ته شامل دی وان کانت من جنس ما وظف علیها سیدنا عمر رضی الله عنه همدارنگه په دې کېنې د حضرت عمر رضی الله عنه له توظیف څخه د تجاوز د نه کولو هم شرط نشته

٣. محمد بن قاسم د سند په زمکو باندې ٥/١ خراج مقاسمه مقرر کړی وو او ښکاره ده چې په دغو زمکو کېنې د حضرت عمر رضی الله عنه د توظیف د جنس زمکې هم وې قال العلامة الهایونی رحمته الله فی رسالته سراج الهند فی خراج السند ارض السند خراجیه وخراجها الخمس کما حلقه المحققون ثم سر دالتقول عن علماء السند.

١٥. په غیر آبادو زمکو باندې خراج

که چیرته خراجي زمکه د اوبو لاندې راسي. یا د اوبو رسولو ذریعې بندې شي یا د کوه بل قف له وحی د کرنې وړ پاتې نه شي. یا نې څوک کرنې ته بری نه ښودل شي یعنی په یو کل کسی د

بوه فصل د بور به کولو موقع هم به لاس ور به شي نو خراج به معاف وي البته دا چه زمکه به ده
دي چه د کړي و په وي يواځې د غفلت او مسي له وجې همداسې به کړي پر سودله شي نو صرف
به خراج مفسمه معاف کړي ليکن خراج موظف به بري احيسل کيږي قال في العمود ولا خراج ان
غلب الماء على ارضه او انقطع او اصاب الزرع آفة مساوية كغرق او حرق وشد بهر (دالي قوله) فان غلبها صاحبها
وكان خراجها موظفا او اسلم او اشتري مسلم ارض خراج يجب ولو منعه السان من الزراعة او كان الخراج
مقاسمة لا (رد المحتار ج ٣ ص ٢٤)

١٢ - زميندار به د مزارع له برخې څخه په زور عشر باسي

لکه څرنگه چه په مزارعينو (کرونيکو) کښې دينداري نه وي که چيرته حاصلات وويشل او دوی
ته خپله برخه ور وسپارله شي نو له هغوی څخه د عشر د اداء کولو هيله نشته د دې لپاره په
زميندار باندې لازمه ده چه له مشترکو حاصلاتو څخه د عشر تر ايستلو وروسته دې مزارع ته خپله
برخه ورکړي

قال العلامة الهاموني رحمه الله في رسالته سراج الهندو الحق الحقيقي بالقبول ان هذا الامر مسلم الى اصحاب
الارض الذين يقال لهم في العرف زمينداران فعليهم ان يخرجوا الخمس بنية الخراج اولاً قبل التصيف
من المئين ثم ينصفون لاجل حصة الارض فيجمعون ما حصل من الخمس فيصرفونه بالعدل والانصاف في
بعض المصارف الموجودة الآن في هذه الديار فان اقامة هذا الامر من المزارعين محال لان التيانة قد ارتفعت
والاسلام قد ضعف حتى ان ظفر المزارعون بحصة الارض لم يعطوها لاصحاب الارض اصلاً بل يصرفونها في
معاشهم ويبدلونها في ابوابهم لكونهم مفلسين جاتعين غير متدينين فابن يتوهم منهم امثال هذه الامور
الدينية فالواجب على صاحب الارض المتدين ان يخرج حصة الخراج اولاً من المئين يصرفها في بعض مصارفها
لا تاجر بها في هذا الزمان ان اصحاب الارض كالحكام للمزارعين حتى انهم لا يخافون من الحكماء مقل ما يخافون
من اصحاب الارض لو صلة معاشهم ورزقهم بالزراعات الكائنة في اراضيهم فاصحاب الارض حكمهم و
المزارعون رعاياهم وكل مسئول يوم القيامة عن رعيته اخرج البخاري ومسلم في صحيحهما عن عبد الله بن
عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله ﷺ لا تكلهم راعوا وكنكم مسئولون عن رعيته الحديث

١٧ - خراج موظف به کال کښې يواځې يو ځل دی

خراج موظف به کال کښې صرف يو ځل وويشي اگر که حاصلات څومره رښت بري
وخيستل شي البته خراج مفسمه د عشر غوښي به هر فصل باندې واجب دی قال في العلامه ولا

يتكرر الحراج بتكرر الحراج في سنة لو موظفاً والا بان كان حراج مقاسمة تكرر لعلقه بالحراج حقيقة كالعشر
فائه بتكرر. (رد المحتار ج ٢، ص ٢٤٢)

١٨ - چه فصل تباه يا غلا شي نو د عشر او خراج د ساقطيدلو تفصيل

كه چيرته د عشرې زمكې د فصل تر رييلو مخكېنې يا وروسته ضائع شي يا غلا شي نو عشر
ساقطېږي او كه چيرته دا حاصلات د مزارعت په توگه وو نو د فصل تر رييلو مخكېنې د ضائع
كيدو هم هغه حكم دى كوم چه مخكېنې بيان شو البته كه چيرته د فصل تر رييلو وروسته ضائع
شي نو د قاضي د تحقيق مطابق د زميندار د عشر برخه ساقطه ده او د مزارع د عشر برخه په
زميندار باندې لازمه ده د خراج مقاسمه هم همدا حكم دى

قال العلامة ابن عابدين رحمته الله تحت (قوله ويؤخذ العشر) وما تلف بغير صنعه بعد حصاده او سرق وجب
العشر في الباقي لا غير. (رد المحتار ج ٢، ص ٥٨) وقال في الخاتمة وفي ارض العشر اذا هلك الخراج قبل الحصاد
يسقط وان هلك بعد الحصاد فما كان من نصيب رب الارض يسقط وما كان من نصيب الاكار يبقى في ذمة رب
الارض لان في نصيب الاكار الارض بمنزلة المستأجر فكان العشر على صاحب الارض وخراج المقاسمة بمنزلة
العشر لان الواجب شىء من الخراج وانما يخالف العشر في المصروف. (خاتمة على هامش العالم كبرى ج ١، ص ٢٤٣)
و كذا في العام كبرى عن الخاتمة وقال العلامة ابن عابدين رحمته الله في منحة الخالق بعد نقل قول الخاتمة
المذكور في الولوالجية ما يخالفه وما في الخاتمة اقوى مدركاً ووضح وجهاً فليكن المفعول عليه. (البحر الرائق ج ٣،
ص ١٠٠)

ليكن د (تعلييل كون الارض بمنزلة المستأجر) خكه ثابتة شوه چه د خايه قول له هغه صورت سره
خاص ده چه بذر يعنې تخم د مزارع له خوا خكه وي همدارنگه په اجارة الارض كېنې مطلقاً عشر
په زميندار باندې نه دى بلكه په دې كېنې تفصيل دى كېدا قداماً. پرته له دې خكه د بحث لاندې
صورت كېنې خو زميندار ته اجرت هم وصول نه شو له دې امله د بنده په خيال كېنې د اولو
الوالجيه د قول مطابق راجحه ده چه د مزارع د برخې عشر هم په زميندار باندې واجب نه دى
بلكه ساقط دى

د خراج موظف حكم دا دى چه كه چيرته ولاړ فصل په يوه داسې آسماني آفت سره تباه شي چه
خان ساتنه ترې د انسان په قدرت كېنې نه وي لكه ډلۍ. سيلاب او داسې نور او په همدې كال
كېنې د كوم بل فصل د كرني موقع هم نه وي چه كم تر كمه اندازه ئې درې مياشتې ده نو خراج
موظف ساقطېږي كه چيرته له تباهۍ خكه څه حاصلات وساتل شي نو د زراعت او داسې نورو

مصارفو بر ایسلو وروسته پاتې پید او ار که چیرته د خراج دوه چنده وي نو پوره خراج بري اخيستل کيږي او که نه نو نیم خراج ترې اخيستل کيږي او که چیرته له آفت څخه حفاظت ممکن وو لکه د مرک او داسې نورو آفت يا په همدې کال کښې دومره وخت پاتې وي چه له دې زمکې څخه کوم بل فصل واخيستل شي يعنې کم تر کمه درې مياشتې باقي وي نو خراج موظف معاف نه دی او که چیرته فصل تر رييلو وروسته تباه شي که په آسماني آفت سره وي يا داسې آفت وي چه خان ساتل ترې ممکن وي په هر حال کښې به خراج موظف معاف نه وي

قال في شرح التنوير ولاخراج ان غلب الماء على ارضه وانقطع الماء او اصاب الزرع آفة سماوية كحرق و
 حرق وشدة برد الا اذا بقي من السنة ما يمكن الزرع فيه ثانياً اما اذا كانت الآفة غير سماوية وممكن الاحتراز
 عنها كاكل قردة وسباع ونحوها كالعام وفار وودودة بحر او هلك الخارج بعد الحصاد لا يسقط وقبله يسقط ولو
 هلك بعضه ان فضل عتاً انفق شيء اخذ منه مقدار ما بينا مصنف سراج وتمامه في الشرع لعلامة معزياً للمحرر، و
 قال ابن عابدين رحمته الله (قوله ولاخراج الخ) اي خراج الوظيفة وكذا خراج المقاسمة والعشر بالاولى لتعلق
 الواجب بعين الخارج فيها ومثل الزرع الرطبة والكرم ونحوها خيرية (قوله ما يمكن الزرع فيه ثانياً) قال في
 الكبرى والفتاوى انه مقدور بثلاثة اشهر نهر، (قوله ويمكن الاحتراز عنها) خرج ما لا يمكن كالجراد كما في
 البزازية (قوله وفار وودودة) عبارة البحر ومنه يعلم ان الدودة والفار اذا اكلا الزرع لا يسقط الخراج اذ قلنا لا
 شك انهما مثل الجراد في عدم امكان الدفع وفي النهر لا ينبغي التردد في كون الدودة آفة سماوية وانه لا يمكن
 الاحتراز عنها قال الخضر الرملي واقول ان كان كثيراً غالباً لا يمكن دفعه بحيلة يجب ان يسقط به وان امكن دفعه
 لا يسقط هذا هو المتعين للصواب (قوله او هلك الخارج بعد الحصاد) مفهومه انه لو هلك قبله يسقط الخراج لكن
 يخالفه التفصيل المذكور فيما لو اصاب الزرع آفة فان الزرع اسم للقائم في ارضه لحيف وجب الخراج بهلاكه
 بالآفة يمكن الاحتراز عنها علم انه يجب قبل الحصاد الا ان يحمل الهلاك هنا على ما اذا كان بما لا يمكن الاحتراز
 عنه فتدفع المغالفة (قوله وقبله يسقط) اي الا اذا بقي من السنة ما يتمكن فيه من الزراعة كما يؤخذ مما
 سلف ط قال الخضر الرملي ولو هلك الخارج في خراج المقاسمة قبل الحصاد وبعده فلا شيء عليه لتعلقه بالخارج
 حقيقة وحكمه حكم الشريك شركة المالك فلا يضمن الا بالتعدي فاعلم ذلك فانه مهم ويكثر وقوعه في بلادنا
 وفي الخانية ما هو صريح في سقوطه في حصة رب الارض بعد الحصاد ووجوبه عليه في حصة الاكار معللاً بان الارض
 في حصته بمنزلة المستأجرة آفة (قوله ان فضل عتاً انفق) ينبغي ان يلحق بالمغالفة على الزرع ما يأخذ الاعراب و

حكم السياسة ظليماً كما يعلم مما قدمناه (قوله) لعدم مقدار ما يهدأ) أي ان باقى ضعف الخراج كدفعه من
صاعين بمجب الخراج وان باقى اقل من مقدار الخراج بمجب نصفه و اشار الشارح الى هذا بقوله و تمامه ل
الفرق لملكية فانه المذكور فيها افادته ح (قوله مصنف سراج) على حلف العاطف او على معنى مصنف من
السراج (رد المحتار ج ٣ ص ٢٤١)

١٩ - د اوسيدني د كور په باغ كښې عشر او خراج

كه چيرته د اوسيدني پلاټ په مكمله توگه په باغ بدل كړي نو په دې كښې به عشر يا خراج
واجب وي كه چيرته كومه عشرې زمكه ورته ډيره نژدې وي نو عشر پرې واجب دى او كه خراجي
زمكه ډيره وړ نژدې وي نو خراج به پرې واجب وي كه چيرته عشرې او خراجي دواړه ډوله زمكې په
نژدې والي كښې برابرې وي نو په دې باغ باندي به عشر واجب وي.

قال العلامة ابن عابدین رحمته الله تحت (قوله وکل منهما الخ) ان الماء يعتبر فيها لو احيا مسلم ارها او جعل
دارة بستاناً بخلاف المنصوص على انه عشرى او خراجى وقدمنا عن الدر المنقى ان الملقى به قول ابن
يوسف رحمته الله انه يعتبر القرب وهو ما مشى عليه المصنف اولاً كالكنز وغيره وقدمه فى متن الملحق فاناد
ترجيحه على قول محمد رحمته الله وقال ح وهو المختار كما فى المحوى على الكنز عن شرح قراحصارى وعليه
المتون واعتبار الماء قول محمد رحمته الله. (رد المحتار ج ٣ ص ٢٤٤)

او كه چيرته كور خاص د اوسيدني لپاره وي ليكن په صحن كښې ښې باغ لگول شوى وي نو بيا
عشر يا خراج پرې واجب نه دى قال فى التنوير و اخذ خراج من دار جعلت بستاناً الخ وفى الشامية قد
يجعلها بستاناً لانه لو لم يجعلها بستاناً وفيها نخل تغل اكرار الاضى فيها بحر. وكذلك فمر بستان الدار لانه طبع
لها كما فى قاضى خان قهستانى (رد المحتار ج ٣ ص ٢٤٥)

٢٠ - په مقصوبي زمكې باندي د عشر او خراج حكم

قال فى شرح التنوير والخراج على الغاصب ان زرعها وكان جاحداً ولا بينة بها. وقال ابن عابدین رحمته الله
قال فى الخاتبة ارض خراجها وظيفة اغتصبها غاصب جاحداً ولا بينة للمالك ان لم يزرعها الغاصب فلا خراج
على احد وان زرعها الغاصب ولم تنقصها الزراعة فالخراج على الغاصب وان كان الغاصب مقراً بالغصب او كلى
للمالك بينة ولم تنقصها الزراعة فالخراج على رب الارض انه قسوفى الذخيرة قال بعض المباحث على المالك
وقال بعضهم على الغاصب على كل حال انه ثم قال فى الخاتبة وان نقصها الزراعة عندى حنفية رحمه الله تعالى
على رب الارض قل النقصان او كثر. كانه اجرها من الغاصب بثمان النقصان وعند محمد رحمته الله عن

الغاصب من زاد النقصان على الخراج يدفع الفضل الى المالك وان غصب عشرة فزاد عنها ان لم تنقص الزرعة فلا عشر على المالك وان نقصها فالعشر على المالك كأنه اجرها بالنقصان اه قال ح وظاهر ان حكم فاع الخراج المقاسمة كالعشرية (رد المحتار ج ۲، ص ۵۰) وقال الراغب رحمته الله (قوله فلا عشر على المالك) وعلى الغاصب العشر اجماعاً (قوله كأنه اجرها بالنقصان) هذا قول الامام وعلى قولهما العشر على الغاصب مطلقاً وهذا اذا كان الغاصب مسلماً واذا كان ذمياً فلا عشر على احد عده اما المالك فلعدم حصول المنفعة واما الغاصب فلانه لو وجب على لوجب الخراج وهو لا يتمثل وهو اضرار بالمالك ولا يصح له في ذلك ولا يجوز ان يوجب العشر على الذمي فلم يبق الا السقوط وهذا اذا لم تنقص الارض اما اذا نقصت لم يلحق ان يكون العشر عليه اذا كان النقصان مغل العشر او اكثر وعلى قول محمد رحمته الله يجب العشر على الغاصب وعلى قول ابى يوسف عشر ان لانه لا ضرر في ذلك لان العشرين يبدلان الى عشر واحد اه سددى عن السراج (الصرير المختار ج ۲، ص ۱۳۸)

حاصل دا چه كه چيرته غاصب منكر وي او له مالک سره شاهدان نه وي او په ټول كال كښې د يوه فصل د اخيستلو موقع هم په لاس ور نه شي يعنې په كال كښې كم تر كمه درې مياشتې د مالک په قبضه كښې پټې نه شي نو په مالک باندې خراج نشته، بيا ئې كه چيرته غاصب وكړي نو په هغه باندې خراج شته او كه نه وي نو په هغه باندې هم نشته او كه چيرته غاصب منكر نه وي يا له مالک سره شاهدان وي نو په مالک باندې د خراج په وجوب كښې اختلاف دى د بنده په نزد د تطبيق صورت ئې دا دى چه كه چيرته مالک خاص د غفلت له وجې د خپلې زمكې د بيرته لاس ته راوړلو كوشش نه وي كړى نو په ده باندې به خراج واجب وي او كه چيرته له يوره كوشش سره سره د عدالت د بې پرواهي له وجې ئې زمكې بيرته لاس ته نه شوای راوړلى يعنې په ټول كال كښې درې مياشتې هم د كرنې لپاره زمكه په لاس ور نه شي نو په مالک باندې خراج نشته چه كله د يوه انسان منع كول د خراج ساقطونكى دى كه اذعما نو د غصب له وجې له كرنې څخه عاجز والى په طريقه اولى سره بايد مسقط وي

عشر او خراج مقاسمه چونكه په پيداوار باندې وي له دې امله دا دواړه په زميندار باندې نه وي بلكه غاصب ئې چه وكړي نو په هغه باندې به وي كه چيرته يو كافر عشري زمكه غصب كړي او وئې كړي نو له هغه څخه عشر ساقط دى

دا احكام په وخت كښې دي چه د غاصب په كرنې سره زمكې ته څه نقصان نه وي رسدلى كه چيرته زمكې ته څه نقصان رسېدلى وي نو د حضرت امام اعظم رحمته الله په نزد د مالک لپاره نه

غاصب خُخه د زمکې د نقصان تاوان اخیسل د اجارې په مریبه کېسې ده له دې امله عشر او خراج به په مالک باندې وي لیکن د اجارې په صورت کېسې د قوی لپاره چه کوم تفصیل پورته سر شو د هغه له مخې په غصب کېسې به په هر صورت عشر او خراج خاص په غاصب باندې وي اگر که مالک د زمکې تاوان وصول کړی وي

٢١ - چه زمکه خرڅه شی نو عشر او خراج به په چا وی ؟

که چیرته خلاصه زمکه په داسې وخت کېسې خرڅه کړې چه د کال ختمیدو ته درې میاشتې با تر دې زیاته موده پاتې وي او پلورونکي په همدې کال کېسې له دې زمکې خُخه کوم فصل نه وو پورته کړی نو خراج نې په پیرونکي یا مشترې باندې دی او که چیرته پلورونکي هم کوم فصل ترې اخیستی وي نو خراج نې په پلورونکي او پیرونکي دواړو باندې تقسیمېږي او که چیرته د کال ختمیدو ته له دریو میاشتو خُخه کمه موده پاتې وي نو ټول خراج نې په پلورونکي باندې دی او که چیرته د خرڅولو په وخت کېسې په زمکې باندې فصل هم وو نو د فصل تر تیاریدو مخکېنې د خرڅیدو په صورت کېسې خراج په مشترې باندې دی په دې شرط چه بائع یعنې پلورونکي په دې کال کېسې کوم فصل نه وي ترې اخیستی او که نه نو خراج به په دواړو باندې وي او که چیرته د فصل تر تیاریدو وروسته زمکه خرڅه شي نو په دې کېسې هغه تفصیل دی کوم چه د فارغې زمکې د خرڅولو په اړه تیر شو

او که چیرته زمکه په مسلسلله توگه خرڅیدله را خرڅیدله او یوه مالک ته هم په ټول کال کېسې د دریو میاشتو موده میسر نه شوه تر څو یو فصل ترې واخلي نو خراج په هیڅ باندې هم نشته عشر او خراج مقاسمه په حاصلاتو پورې اړه لري د دې لپاره که چیرته زمکه د فصل تر تیاریدو مخکېنې خرڅه شي نو عشر او خراج مقاسمه به په مشرې باندې وي او د فصل تر تیاریدو وروسته چه خرڅه شي نو عشر او خراج مقاسمه به نې په بائع یعنې پلورونکي باندې وي او که چیرته بواخې د زمکې حاصلات و پلورل شي نو په دې کېسې هم دا تفصیل دی چه که چیرته بیع قبل الادراک وي نو عشر او خراج مقاسمه په مشترې باندې دی او که بعد الادراک وي نو په بائع باندې دی که چیرته قبل الادراک فصل خرڅ کړي او مشترې نې په همدې حال کېسې ورپسې نو عشر به نې په بائع باندې وي

قال فی شرح التنویر ولو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتري ولو بعد فعل البائع وفي الشامية ان حکم خراج المقاسمة کالعشر کما یعلم مما مزح ثم هذا اذا باع الزرع وحده وشمل ما اذا باعه وترکه المشتري باذن البائع حتی ادرك فعندهما عشرة علی المشتري وعند ابنی یوسف رحمهم الله عشر قيمة القصیل علی البائع والباقي علی المشتري کما فی الفتح وبقي مالو باع الارض مع الزرع او بدونه قال فی البزیه باع الارض و

سليها للمشتري ان باقى مدة يتمكن المشتري فيها من الزراعة فأخراج عليه وآلا فعل البائع والفتوى على تقديره المدة بثلاثة اشهر، هذا لو باعها فارغة ولو فيها زرع لم يبلغ فعل المشتري بكل حال وقال ابو الليث ان باعها بزرع العقد حبه وبلغ ولم تبق مدة يتمكن المشتري من الزرع فأخراج على البائع، ولو باع من آخر المشتري من آخر وأخر حتى مضى وقت التمكن لا يجب الخراج على احداه ملغصاً اى بان لم تبق في يد احد من المشترين مدة يتمكن فيها من الزراعة قبل دخول السنة الثانية (رد المحتار ج ٢، ص ١٠) وفي جهاد التنوير باع ارضاً خراجية ان باقى من السنة مقدار ما يتمكن المشتري من الزراعة فعليه الخراج والآلا فعل البائع، وقال ابن عابد بن رحمته الله هذا اذا كانت فارغة لكن اختلفوا في اعتبار ما يتمكن المشتري من زراعته فقليل الحنطة والشعير وقليل اقل زرع كان وفي انه هل يشترط ادراك الربيع بكماله اولاً وفي واقعات الناطق ان الفتوى على تقديره بثلاثة اشهر وهذا منه اعتبار لزرع الدخن وادراك الربيع فان ربيع للدخن يدرك في مثل هذه المدة واما اذا كانت الارض مزروعة فباعها مع الزرع فان كان قبل بلوغه فأخراج على المشتري مطلقاً وان بعد بلوغه وانعقاد حبه فهو كبا لو باعها فارغة ولو كان لها ريعان خريفي وربيعي وسلم احداهما للبائع والاخر للمشتري فأخراج عليهما ولو تداولتهما الايدي ولم تمكث في ملك احدهم ثلاثة اشهر فلا خراج على احداه من التاخر خاجية ملغصاً (رد المحتار ج ٣، ص ٢٤٢) وقال العلامة الكاساني رحمته الله ولو باع الارض العشرية وفيها زرع قد ادرك مع زرعها او باع الزرع خاصة فعشرة على البائع دون المشتري لانه باعه بعد وجوب العشر وقرر به الادراك ولو باعها والزرع بقل فان قصله المشتري للحال فعشرة على البائع ايضاً لتقرر الوجوب في المقل بالقصص وان تركه حتى ادرك فعشرة على المشتري في قول ابى حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى لتحول الوجوب من الساق الى الحب وروى عن ابى يوسف رحمه الله تعالى انه قال عشر قدر المقل على البائع وعشر الزيادة على المشتري وكذلك حكم الثمار على هذا التفصيل. (بدائع الصنائع ج ٢، ص ٥٤)

٢٢ - د عشر قرايستلو وروسته چه حاصلات وپلورل شي نو به روپو باندې نې زكات فرض دى د حاصلاتو عشر بيل فرض دى او حاصلات چه خرڅ كړى شي نو له هغو څخه په حاصل شويو روپو باندې زكات بيل فرض دى لان الحقلين له يتعلق محل واحد فان العشر حق الارض العامة بالخارج حقيقة وزكوة النقود حق المال الدامي تقديرأ بخلاف ما اذا كانت الارض للتجارة فانه لا تجب فيها زكوة التجارة لان الحقلين يتعلقان محل واحد وهى الارض وقال ابن نجيم رحمته الله في زكوة مال التجارة اذا دخل من ارضه حنطة تبلغ قيمتها قيمة نصاب ونوى ان تمسكها ويبيعها فامسكها حولاً لا تجب فيها الزكوة. (المعبر

الرائق ج ٢، ص ٢٠٩) به مذکوره عبارت کنی د زکات د عدم وجوب علت بیان شوی دی چه حنطه، غنم، د تجارت مال نه دی له دې څخه ثابته شوه چه د حنطه د خرڅولو په صورت کنی به په نقد و روپو باندې زکات فرض وي لاهما متعمدة للتجار معلقة.

٢٢ - له وخت څخه مخکې د عشر او خراج ایستلو حکم

خراج موظف مخکې له وخت څخه ادا کول صحیح دي او په عشر کنی تفصیل دا دی چه که چیرته د فصل تر کرلو مخکې عشر وباسي نو نه ادا کیږي او که چیرته د فصل تر شین کیدو وروسته عشر وباسي نو په اتفاق سره ئې عشر ادا شو او که چیرته د فصل تر کرلو وروسته او تر شین کیدلو مخکې عشر وباسي نو د امام ابو یوسف رحمته الله په نزد صحیح کیږي او د امام محمد رحمته الله په نزد عشر نه ادا کیږي وهو الاربع والاحوط.

په باغ په ونو باندې د گل تر راتلو وروسته عشر ایستل صحیح دي او که تر دې ئې مخکې وباسي نو نه ادا کیږي

قال العلامة الكاساني رحمته الله وعلى هذا يخرج تعجيل العشر وانه على ثلاثة اوجه في وجه يهوز بلا خلاف وفي وجه لا يهوز بلا خلاف وفي وجه فيه خلاف اما الذي يهوز بلا خلاف فهو ان يعجل بعد الزراعة وبعد النبات لانه تعجيل بعد وجود سبب الوجوب وهو الارض النامية بالخارج حقيقة الا ترى انه لو قصله مكنيا يهوز العشر و اما الذي لا يهوز بلا خلاف فهو ان يعجل قبل الزراعة لانه عمل قبل الوجوب وقبل وجود سبب الوجوب لانعدام الارض النامية بالخارج حقيقة لانعدام الخارج حقيقة واما الذي فيه خلاف فهو ان يعجل بعد الزراعة قبل النبات قال ابو يوسف رحمه الله تعالى يهوز وقال محمد رحمه الله تعالى لا يهوز، وجه قول محمد ان سبب الوجوب لم يوجد لانعدام الارض النامية بالخارج لا الخارج فكان تعجلا قبل وجود السبب فلم يهوز كما لو عمل قبل الزراعة، وجه قول ابى يوسف رحمه الله تعالى ان سبب الخروج موجود وهو الزراعة فكان تعجلا بعد وجود السبب فيهوز، واما تعجيل عشر الثمار فان عمل بعد طلوعها جاز بالاجماع وان عمل قبل الطلوع ذكر الكرمي انه على الاختلاف الذي ذكرنا في الزرع وذكر القاضي في شرحه مختصر الطحاوي انه لا يهوز في ظاهر الرواية وروى عن ابى يوسف رحمته الله انه يهوز وجعل الاشهار للثمار بمنزلة الساق للحبوب و هناك يهوز التعجيل كذا فهذا، ووجه الفرق لابي حنيفة ومحمد هما انه تعالى ان الشجر ليس بمحل لوجوب العشر لانه حطب الا ترى انه لو قطعه لا يهوز العشر فاما ساق الزرع فمحل بدليل انه لو قطع الساق قبل ان يعقد الحب يهوز العشر و يهوز تعجيل الخارج والحزبة لان سبب وجوب الخارج الارض النامية بالخارج تقديرها بالتمكن

من الزراعة لا تحقيقاً وقد وجد التمكن وسبب وجوب الجزية كونه خُمياً وقد وجد ولله اعلم. (بدائع الصنائع ج ٢، ص ٥٢)

٢٤ - د تجارت په زمکې باندې زکات نشته

که چیرته عسري یا خراجي زمکه د تجارت په غرض سره واخلي نو د هغې په مالیت باندې زکات فرض نه دی.

قال الامام الکسائي رحمه الله قال اصحابنا فممن اشترى ارض عسري للتجارة او اشترى ارض خراج للتجارة ان فيها العشر او الخراج ولا تجب زكاة التجارة مع احدهما هو الرواية المشهورة عنهم وروى عن محمد بن الحسن انه يجزى العشر والزكاة او الخراج والزكاة وجه هذه الرواية ان زكاة التجارة تجب في الارض والعشر تجب في الزرع وانها مالان مختلفان فلم يجتمع الحقان في مال واحد وجه ظاهر الرواية ان سبب الوجوب في الكل واحد وهو الارض الا ترى انه يضاف الكل اليها يقال عشر ارض وخراج ارض وزكاة الارض وكل واحد من ذلك حق لله تعالى وحقوق لله تعالى المتعلقة بالاموال العامة لا يجب فيها حقان منها بسبب مال واحد كزكاة السائمة مع التجارة واذ ثبت انه لا سبيل الى اجتماع العشر والزكاة واجتماع الخراج والزكاة فاجاب العشر او الخراج او في لانها اعم وجوباً الا ترى انها لا يسقطان بعذر الصبا والجنون والزكاة تسقط به فكان اجابها اولى. (بدائع الصنائع ج ٢، ص ٥٤)

د بدائع په مذکوره عبارت کښې له (کوکوة السائمة مع التجارة) څخه ځينو اکابرو ته دا مغالطه لويدلې ده چه په تجارتي څارويو کښې زکات نشته حالانکه دلته تشبيه په عدم زکات کښې نه دی بلکه په عدم اجتماع الحقين کښې دی په تجارتي څارويو کښې د ساتنه (خريدونکو) زکات نشته. په تجارتي ماليت باندې ئې زکات شته. چنانچه پخپله امام کاساني رحمه الله فرماني ولو اسهمت للمبيع والتجارة ففيها زكاة مال التجارة لا زكاة السائمة. (بدائع الصنائع ج ٢، ص ٥٥)

٢٥ - په ذاتي استعمال کښې په راټلونکو سبزو او میوو باندې هم عشر شته

د فصل د پیدا کیدو او د میوې د ظاهریدو په وخت کښې عشر واجبیږي له دې امله چه له هغه څخه کوم شی چه خپله خوري یا ئې چا ته په هبه ورکړي په ټولو باندې عشر واجب دی د خراج موظف هم همدغه حکم دی

قال العلامة ابن نجيم رحمه الله تعالى واما وقته فوقت خروج الزرع وظهور الثمر عند ابى حنيفة رحمه الله تعالى و عند ابى يوسف رحمه الله وقت الادراك و عند محمد بن الحسن رحمه الله عند التقطيع و المجاذ (المهر الرافعي)

ج ٢ ص ٢٢٤) وفي شرح التنوير ويؤخذ العشر عند الامام عند ظهور الفسقة وبدو صلاحها برهان. وفيه رطل في النهر امن فسادها. وفي الشامية قال في الجوهره واختلفوا في وقت العشر في الثمار والزرع فقال ابو حنيفة وزفر رهما الله تعالى يجب عند ظهور الفسقة والامن عليها من الفساد وان لم يستحق الحصاد اذا بلغت حداً ينتفع بها وقال ابو يوسف رحمه الله عند استحقاق الحصاد وقال محمد رحمه الله اذا حصلت وصارت في الجرين وفائدته فيما اكل منه بعد ما صار جهيشاً او اطعم غيرة منه بالمعروف فانه يضمن عشر ما اكل واطعم عند ابي حنيفة وزفر رهما الله تعالى وقال ابو يوسف ومحمد رهما الله تعالى لا يضمن (الى قوله) وان اكل منها بعدما بلغت الحصاد قبل ان تحصد ضمن عند ابي حنيفة وابي يوسف رهما الله تعالى ولم يضمن عند محمد رحمه الله وان اكل بعدما صارت في الجرين ضمن اجماعاً وما تلف بغير صنعه بعد حصادة او سرق وجب العشر في الباقي لا غير اة والكلام في العشر ومثله فيما يظهر خراج المقاسمة لانه جزء من الخارج اما خراج الوظيفة فهو في الزمة لا في الخارج فلا يختلف حكمه بالاكل وعدمه تأمل. (رد المحتار ج ٢ ص ٥٨)

٢٦ به عشر كنبی د حاصل به خای د هغه قیمت ورکول جائز دی

به عشر او خراج موظف کنبی مالک اختیار لري چه د حاصلاتو له جنس خخه شي ادا کوي او که شي قیمت ورکوي

قال ابن عابدین رحمه الله في حاشيته على قول الشارح وللامام حبس الخارج للخراج قلت وفي المدائع ان الواجب في الخراج جزء من الخارج لانه عشر الخارج ونصف عشرة وذلك جزءه الا انه واجب من حيث انه مال لا من حيث انه جزء عندنا حتى يجوز اداء قيمته اة. والمتبادر منه ان المراد خراج المقاسمة فاذا كان له اداء القيمة لا يكون للامام الاخذ من عين الخارج جبراً. (رد المحتار ج ١ ص ٥٨)

٢٧ د مسکين سړي به زمکي باندې د عشر تفصيل

د سلطان د نه موجود و لي به صورت کنبی مسکين سړي عشر بخپله خن ته کښودنی شي او که منظر موجود وي نو به هغه به اخبر دی والله سبحانه وتعالى اعلم ١٦ شعبان ١٣٧٤ هجري

د سلطان يا بادشاه له خوا خخه د عشر او خراج د غفو کولو حکم

سوال چه می فرماید علماء دين درین مسئله که واقع شده است بين منم بوجستن جرا که بادشاه حکم مقرر خود که در محصل بند شده از صد من یک من و نیم تحویل بکار دهد یا رس مقدار عشر بر دمه و مسدودان فقط خود سد یا نه؟ بعضی قائلند بکار دهد بعضی بصر

بادشاه که بخشد، یا ترک کند عَشْرًا را، آیا این تصرف خلاف آیات و حدیث و اجماع است یا نه؟
از کتب لا یجوز مثل بحر الرائق و غیره و از کتب یجوز کدام ترجیح دارد؟ از یجوز کدام مذهب و
از لا یجوز کدام؟ بینوا بیاناً واضحاً و توجروا اجراً و افراً.

ترجمه ۱۰۰۰ خه فرمائی د دین علماء کرام په دې مسئله کښې چه د بلوچستان د امامانو تر منځ واقعہ
شوی ده ځکه چه بادشاه امر کړی دی چه د زمکې له پیدا شوي حاصلاتو څخه یو نیم من حکومت
ته باید ورکړ شي آیا د عشر همدومره اندازه د زمیندارانو له غاړې ساقطیږي او که نه؟ ځینې
علماء ئې د جواز قائل دي د بادشاه د تصرف په دلیل سره چه یا عشر وبخښي او یا ئې پریردي آیا
دا تصرف د آیتونو، حدیثو او اجماع خلاف دی او که نه؟ د جواز نه ورکوونکو کتابونو لکه بحر
الرائق او داسې نور او د جواز ورکوونکو کتابونو څخه کوم یو ئې ترجیح لري؟ د جواز ورکوونکو
کوم مذهب او د نه جواز ورکوونکو کوم مذهب دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د عشر او خراج د معاف کولو په جواز کښې د ائمه و او فقهاؤ
رحمهم الله تر منځ اختلاف مشهور دی او په متداولو کتابونو کښې لیکل شوی دی. او د قول تر
تحقیق وروسته او افتاء د لاندیني تفصیل له مخې لازمه ده.

۱. که چیرت سلطان یا بادشاه د غفلت یا د شریعت له حکم څخه د بې خبرۍ یا د بشریت د نه
خیال ساتلو له وجې له ټول رعیت څخه عشر یا خراج نه غواړي نو په دې صورت کښې عشر او
خراج نه ساقطیږي بلکه صدقه کول ئې واجب دي

لما فی الهدیه فی الباب السابع من کتاب السیر السلطان اذا لم یطلب الخراج من علیه کان علی صاحب
الارض ان تصدق به وان کان تصدق بعد الطلب لا یمخرج عن العهده کذا فی فتاوی قاضی خان (عالمگیریه
ج ۲) وایضاً فیها معزاً للذخیره و ذکر شیخ الاسلام ان السلطان اذا ترک العشر علی صاحب الارض فهو علی
وجهین الاول ان یتروک اغفالاً منه بان نسی فی هذا الوجه کان علی من علیه العشر ان یصرف قدر العشر الی
الفقیر. (عالمگیریه ج ۲)

۲. که چیرته ټاکل شوي غني سړي ته عشر معاف کړي پس دا به په مذکور غني باندی د
بادشاه له خوا یوه تحفه وي او په سلطان باندې لازمه ده چه د همدې تحفې یا جائزې په اندازه له
هغه بیت المال څخه چه د خراج لپاره دی هغه بیت المال ته چه د صدقې لپاره دی مال داخل کړي به
دې شرطه د زمکې مالک د خراج مصرف وي او که نه نو بادشاه به له خانه د صدقې بیت المال ته
د همدومره مال ضامن وي پس که چیرته سلطان په مذکوره اندازی سره مال د صدقې بیت المال به
ور داخل کړي د زمکې د مالک له غاړې څخه عشر ساقطیږي او که نه نو د عشر به اندازه صدقه

كول برې واجب دي همدارنگه كه چيرته د غني له خوا څخه تبرعاً بادشاه د خراج بيت المال ته خراج داخل كړي د غني له غاړې څخه ساقطيري او كه نه نو تصدق پرې واجب دی.

لما في الهدية معزياً للبخيرة ان كان من عليه العشر غنياً كان له ذلك جائزاً من السلطان ويضمن السلطان مغل ذلك من مال بيت مال الخراج لبيت مال الصدقة. (عالمگیری ج ٢)

وفي الشامية تحت (قوله معزياً للبخيرة) وان كان غنياً ضمن السلطان العشر للفقراء من بيت مال الخراج لبيت مال الصدقة أهقلت وينبغي حمله على ما اذا كان الغني من مستحق الخراج والا فينبغي ان يضمن السلطان ذلك من ماله تأمل. (رد المحتار ج ٣، كتاب الجهاد)

وقال في شرح التنوير وترك السلطان أو نائبه الخراج لرب الأرض أو وهبه له ولو بشفاعة جاز عدد الغاني و حل له لو مصرفاً ولا تصدق به وبه يفتي وما في الحاوي من ترجيح حله لغير مصرف خلاف المشهور. (رد المحتار ج ٣)

٣ - د بادشاه معاف كول د عشر با د خراج مصرف لره جائز دي. لما في الهدية معزياً للبخيرة وان كان من عليه العشر فقيراً محتاجاً إلى العشر فترك ذلك عليه جائز وكان صدقة عليه فيجوز كما لو اخذ منه ثم صرف اليه. (عالمگیری ج ٢) وفي الشامية (قوله معزياً للبخيرة) وذلك حيف قال وفي البخارية السلطان اذا ترك العشر لمن هو عليه جاز غنياً كان او فقيراً لكن ان كان المتروك له فقيراً فلا ضمان على السلطان (الى قوله) و قد عناق باب العشر عن البخيرة مغل ما في البخارية. (رد المحتار ج ٣)

وفي التحرير المختار لرد المحتار للرافعي في مسائل شعبي من المجلد الخامس للشامية (قوله ولو ترك العشر لا يجوز الخ) اي وكان رب الأرض غنياً فلو فقيراً يجوز أهط عن المفتاح وعليه لم يكن فرق بين الخراج والعشر فانه يجوز ترك كل للمصرف لا للبخيرة. (التحرير المختار ج ٢)

د دې فقير په نظر كښې د عشر او خراج تر منځ فرق دا دی چه د خراج پريښودل غني ته جائز دی په دې معنی چه سلطان به ئې ضامن نه وي، ليكن د دې خراج اندازه د غني لپاره روا نه ده بلكه صدق كول ئې پرې واجب دي او د عشر پريښودل غني ته جائز نه دي په دې معنی چه سلطان به ئې ضامن وي لنهه دا چه د حلت او حرمت په باره كښې فرق نشته ليكن د سلطان د تضمين په باره كښې فرق شته او دا فرق د د توفيق د وجوهاتو تر منځ چه په لانديني توگه دي څرگند او ثابت به

د توفيق وجوهات

هر څه د سراج نومي کتاب چه د تنوير شرح راوړی دی د جزئېې چه (ولو ترك العشر لا يجوز اجماعاً و بخرجه بنفسه للفقرام سراج) او د بزازیه د جزئېې (السلطان اذا ترك العشر لمن هو عليه جاز غنياً كان او فقيراً) تر منځ توفيق د دوو وجوهاتو له مخې ممکن دی

۱- د سراج جزئیه دې په هغه سړي باندې محموله شي چه اصلاً مصرف نه وي او د د بزازیه او ذخیره جزئیه په هغه سړي باندې چه د عشر یا خراج مصرف وي. او د جواز معنی په سلطان باندې له خپل مال څخه د ضمان نه واقع کیدل دي او مراد له نه عدم جواز څخه د هغه ضد دی قال الراجعي في التحرير المختار لرد المحتار في کتاب الجهاد من المجلد الثالث للشامية قد يقال يحمل ما في السراج على ما اذا لم يكن رب الارض مصرفاً اصلاً وما في البزازیة على ما اذا كان مصرفاً ولو للخراج (التحرير المختار ج ۲) او د سراج د جزئېې په هغه چا باندې چه اصلاً مصرف نه وي. حمل کولو دلیل دا دی چه د تنوير شارح د خراج په بیان کښې د (جاؤ عند الغائی) لفظ راوړی دی او د صاحبینو رحمهما الله تر منځ اختلاف په معاف کولو د خراج له غیر مصرف څخه دی. لیکن له مصرف څخه په اتفاق سره جواز دی.

کما في الشامية ولم يظهر لي وجه قول محمد بن عبد الله ان كان مراده انه لا يجوز ولو كان مصرفاً للخراج (شامية ج ۳) وفي التحرير المختار لرد المحتار في کتاب الجهاد (قوله ولم يظهر لي وجه قول محمد الخ) ما في الحاوی يفيدان الخلاف في غير مصرف وعبارته على ما في الحموی واذا ترك الامام خراج ارض رجل او كرمه او بستانه ولم يكن اهلاً لمصرف الخراج اليه عند أبي يوسف رحمه الله محل وعليه الفتوى وعند محمد بن عبد الله لا يحمل الخ. (التحرير المختار ج ۲)

پس د جهاز عند الغائی لفظ په دې باندې ښکاره دلیل دی چه د خراج په بحث کښې د غیر مصرف حکم مذکور دی نه د مصرف او د تقابل له وجې دې خبرې لره هم مستلزم دی چه د عشر حکم هم د غیر مصرف لپاره دی.

او هر څه په دې باندې دلیل چه له جواز څخه مراد په سلطان باندې د ضمان نه واقع کیدل دي هغه څه چه علامه ابن عابدين رحمه الله د خراج په باره کښې لیکلي دي (قوله وحل لو مصرفاً) اعاده لان قوله جازای جاز ما فعله السلطان معنی انه لا يضمن ولا يلزم من ذلك حله لرب الارض. (شامية ج ۳) پس د شریعت په حکم کښې د (لا يجوز) لفظ چه د جهاز د لفظ په مقابل کښې واقع شي نو د هغه په ضد

باندې محمولېږي

غرض دا چه د سراج د عبارت حاصل دا دی چه که چیرته بادشاه د سې سړي به عشر معاف کړي چه اصلاً مصرف نه وي نه د عشر او نه د خراج پس بادشاه به له خپل مال څخه د صدقې سب لصل نه ضامن وي که چیرته نې سلطان ادا نه کړي نو د زمکې په خاوند باندې لازمه ده چه په مسکینانو باندې صدقه وکړي او د بزازیې او د ذخیره له عبارت څخه حاصل دا دی چه که چیرته بادشاه داسې سړي ته عشر ساقط کړي چه مصرف وي که د عشر وي او که د خراج پس په هغه باندې له خپل مال څخه ضمان نشته بلکه د عشر د مصرف په صورت کښې به په بادشاه باندې هیڅ حکم لازم و نه گرځي او په داسې صورت کښې چه د عشر مصرف نه وي بلکه د خراج مصرف وي نو بیا په بادشاه باندې لازمه ده چه د عشر په اندازه د خراج له بیت المال څخه د صدقې بیت المال ته مال ور داخل کړي **فلا تعالیٰ بین العبارتین**

۲ - د توفیق دویمه وجه کومه چه د دې فقیر په ذهن کښې راځي هغه دا چه د (لا یجوز) له لفظ څخه مراد کوم چه د سراج په جزئیة کښې دی په سلطان باندې د ضمان راتلل دي یا له خپل مال څخه او یا د خراج له بیت المال څخه او د مصنف رحمته الله علیه مقصد د هغه چا د حکم بیانول دي چه د عشر مصرف نه وي او د دغو دواړو دعوی اثبات د هغه دلائلو له مخې چه د توفیق په لومړۍ وجې کښې تیر شول ممکن دی کمالاً یغفلې. او په بزازیة کښې د (جاز) لفظ په معنی د (حل) سره دی نه په معنی د ضمان د نه واقع کیدلو ځکه چه پخپله په بزازیة کښې وروسته د (جاز غنیماً او فقیراً) له لفظ څخه راغلي دي چه له غني څخه د عشر د معاف کولو په صورت کښې به سلطان ضامن وي پس د سراج له عبارت څخه مراد دا دی چه که چیرته سلطان هغه چا ته چه د عشر مصرف نه وي عشر معاف کړی نو سلطان به د خراج له بیت المال څخه ضامن وي که چیرته د خراج مصرف وي او که نه وی نو له خپل مال څخه به نې ضامن وي پس د عشر په اندازه د سلطان تر اداء کولو وروسته د زمکې د خوند لپاره به حلال وي. د حرمت هیڅ وجه نشته البته که چیرته نې سلطان ادا نه کړي نو د زمکې به خوند باندې نې ادا کول واجب دي او د بزازیة له مقصد څخه هم همدا مقصد دی چه د عشر په اندازه معاف سوی شی د زمکې د خوند لپاره حلال دی که غني وی او که فقیر البته د غنۍ په صورت کسی به سلطان باندې ضمان لازم دی **فوضع التوفیق والدفع التعارض فاعتدلهما** **التعویز و التمسک**. وروسته له مذکورده تفصل څخه د حل سوال خوا به رجوع کوو د سوال په صورت کښې رغنی دی چه سلطان له مال رعیت څخه به حل منه غنمو کسی نو نه من غنۍ حلې و حکومت همدا یون ورسه کول سوی دی پس د حکم و د یون د هرغنی و فسر لپاره به کړه

سپېڅلي شريعت مخالف او د قطعي نصوصو په مقابله کېنې دى له دې امله دا قانون مردود دى او جوړوونکى ئې په ښکاره گمراهۍ کېنې دى او له پک او حنفي شريعت څخه منحرف دى پس د دې قانون په سبب سره هيڅکله عشر نه ساقطېږي بلکه د وضع شوي عشر له اندازې څخه ماخذن چه څومره شى اخلي پاتې برخه ئې په مسکينانو باندې صدق کول واجب دي فقط والله تعالى اعلم
١٦ ربيع الاول ١٢٧٣ هجري

د پاکستان او هندوستان زمکې عشري دي او که خراجي؟

سوال د سنده او پنجاب زمکې عشري دي او که خراجي؟ په امداد الفتاوى کېنې حضرت تهاونوي رحمته الله فرمائي چه کومې زمکې چه په دې وخت کېنې د مسلمانانو په ملک کېنې دي او دوى ته له مسلمانانو څخه يا ارثاً يا شراءً يا هلم جرا پاتې دي دا زمکې عشري دي او کوم چه په منځ کېنې کافر مالک گرځيدلى وي هغه عشري نه دي او د کومو زمکو چه هيڅ حال معلوم نه وي او په دې وخت کېنې د مسلمانانو سره دي. بيا ئې څوک پوه کړي چه خاص له مسلمانانو څخه مو لاس ته راوړي دي په دليل د استصحاب سره پس هغه به هم عشري وي امداد الفتاوى ج ١ ص ٥٠ بحواله تعبه اول ص ٥٠، حالانکه مولانا عبد الغفور سندهي همايوني رحمته الله پخپله رسالې "سراج الهند في تحقيق خراج الهند" کېنې ثبت کړي دي چه محمد بن قاسم رحمته الله د سنده په زمکو باندې خراج مقاسمه مقرر کړى وو د همايوني عبارت ستاسو په خدمت کېنې وړاندې کيږي

(ارض السند خراجية خراج مقاسمة وخراجها الخمس كما حققه المحققون فقد قال المحدث عبد الواحد السيوسي في البياض الواحدى ارض السند خراجية او عشرية؛ الظاهر ان ارض السند خراجية فتحت عنوة اما فتح السند بالسيف وعدم كونه عشرياً فذكر في رفع الفرية للشيخ ابى الحسن الدهرى قد ثبت في كتب التاريخ ان فتح السند كان في سنة ثلاث وتسعين وكان عنوة الا مردم چه استمعوا طوعاً على ما صرحوا به في التاريخ اة وعبارة المعصومية هكذا) د چنه نومي ځاى خلكو چه كله د اسلام د غلبې خبرونه واوريدل نو د محمد بن قاسم خدمت ته ئې ليكونه سره له پيشكشونو وليكل او په طاعت او مال وركولو سره ئې قبول كړل او بيرته را وگرځيدل له دې سببه د اسلام فقهاؤ د اوبو هغه مخ ته چه د چنه د خلكو په بصرف كېنې وو عشري وائي آه

هذا مشعر بان الارض التي ليست في تصرف مردم چه خراجية وقد صرح الشيخ ابو الحسن المذكور ان خراج اهل السند هو الخمس اى ضعف العشر وقال ايضاً في الرسالة المذكورة وما سمعت من احد وما وجدت في كتاب ان محمد بن القاسم وضع العشر على ارض السند فلو وضع لنفذ انتهى ما في البياض الواحدى وقال

المخدوم محمد عارف فی بیاضیه الفاہر ان ارض السند و الہند خراجیہ و خراجہا الخمس کما حلقہ الشیخ
المحقق الدہری فی رسالتہ المسماة برفع القریة ونقل فیہا عن جامع الفتاوی العاصری ان ارضاً عشریة لکن
ضعف هذا النقل أنه وقال العلامة المخدوم محمد هاشم التتوی فی التحاف الاکابر قال الاثیر فی الانساب السند
بلاد من الہند اے وفيہ ایضاً فی فتح القدیر ان^(۱) بلاد السند فتعھا محمد بن قاسم الثقفی سنة ثلاث وتسعين اے و
ذكر الحافظ السيوطی فی تاریخ الخلفاء ان فی سنة ثلاث وتسعين ايام خلافة الوليد بن عبد الملك فتحت الديبل
ولا شك ان الديبل هو أكبر قصبات السند و مدار دیارہا اے ما فی الاتحاف. (سراج الہند فی تحقیق خراج
السند)

تاسو حضرت د دغو عبارتونو په ملاحظہ کولو سره خپل تحقیق ولیکئ یسوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب لکه څرنگه چه له محمد بن قاسم رحمہ اللہ څخه د سند په زمکو
باندې د خراج مقررول ثابت دي همدارنگه دا خبره هم تحقیق ته رسیدلې ده چه د ځينو علاقو
خلکو اسلام راوړی وو له دې امله په هغوی باندې عشر مقرر شوی وو. چنانچه د تاریخ له مستندو
کتابونو پرته پخپله د مولانا همايوني په همدې رسالې کښې هم د دې تصريح موجوده ده
همدارنگه له تاریخ څخه ثابت دي چه ځينو مجاهدينو ته څه جائدادونه د ملک په توگه ورکړي شوي
وو «فتوح البلدان للبلاذري (ص ۳۲۵) او د وليد بن عبد الملك په آخري دور کښې د راجه داهر
زوی جيسيه بغاوت وکړ او د برهمن آباد مستقل بادشاه جوړ شوی وو همدارنگه د سند د نورو
ډيرو رياستونو راجه گان هم باغيان شوي او خپلواک جوړ شوي وو د حضرت عمر بن عبد
العزيز رحمہ اللہ زمانه راغله نو ده دغو راجه گانو ته د ځانونو په ذريعې سره لومړی د اسلام راوړلو او
بيا د اطاعت کولو دعوت ورکړ چه په دې سره دوی ټول مسلمانان شول حضرت عمر بن عبد
العزيز رحمہ اللہ همدغه راجه گان د خپلو خپلو رياستونو حاکمان وټاکل او د دوی په ټولو زمکو
باندې د دوی ملکيت پخپل حال پاتې شو (کامل لابن الاثير ج ۳ ص ۲۲۴) پرته له دې څخه د اسلام
قلمرو په اوږدې مودې کښې په يقيني توگه ډيرې نوې زمکې آبادې شوې پورتنۍ ياد شوي د
زمکې ټول ډولونه عشري دي برسیره پر دې په کومو زمکو باندې چه په لومړۍ مرحله کښې
محمد بن قاسم رحمہ اللہ خراج ايښی وو په هغو کښې دا احتمال هم شته چه ځينې زمکې له څه مودې
وروسته غير آباده يا لا وارثه پاتې شوې او د بيت المال په ملکيت کښې راغلې او بيا د بيت المال

۱ - راجعت الفتح ووجدت فيه وأما الہند فافتتحها القاسم بن محمد الثقفی سنة ثلاث وتسعين. (فتح القدیر ج ۳ ص ۲۵۹)

له خوا څخه دې مسلمانانو ته ورکړي شوي وي لڼده دا چه تقريباً د دريالس سوه کلونو له انقلاباتو څخه وروسته د کومې زمکې د صحيح حقيقت معلومول ممکن نه دي. له دې امله د حضرت تهانوي قدس سره تحقيق په حقه دی ليکن دا حکم د هغو زمکو دی چه له اوږدې مودې څخه نسل په نسل مملوکه (د چا په تر ملکيت لاندې) راغلې وي. له دې پرته د زمکې څه نور ډولونه هم شته

۱ - د هندوستان له تقسيم څخه مخکېنې د برطانيې د حکومت له خوا څخه يا تر تقسيم وروسته د هند د حکومت يا کوم بل کافر حکومت له خوا څخه چه کومې غير آبادې زمکې مسلمانانو ته په قيمت يا پرته له قيمت څخه ورکړي شوي دي دا د کافر له ملک څخه د راتلو له وجې خراجي دي داسې غير آبادو زمکو ته عموماً مباح الاصل يا غير مملوک ويل کيږي. له دې څخه مقصد دا دی چه دا د چا شخصي ملک نه دی له لاندیني عبارتونو څخه ثابتيږي چه دا زمکې د حکومت په ملک کېنې دي.

قال الامام الطحاوی رحمه الله ما يفرق بين الارض الموات وبين ماء الانهار والظيهر ان رأينا الصيد وماء الانهار لا يجوز للامام تملك ذلك احداً ورأينا له لو ملك رجلاً أرضاً ميعة ثم ملكها الرجل أخر جاز. وكذلك لو احتاج الامام ان يبيعها في نأبة للمسلمين جاز بيعه لها ولا يجوز ذلك في ماء نهر ولا في صيد به ولا بحر. فلم كان ذلك الى الامام في الارضين دل ذلك ان حكمها اليه في يده كسائر الاموال التي في يده للمسلمين (طحاوی ۲، ص ۱۲۹)

وقال العلامة الطوري رحمه الله لان هذه الاراضى كانت في ايدي الكفار فصارت في ايدي المسلمين فكانت فيئاً. (تكملة فتح القدير ص ۲۱۰)

وفي الهداية لانها كانت في ايدي الكفرة وحوها ايدياً غلبة فكانت غنيمه (هداية ج ۱، ص ۱۱۹) وفي اعلام السنن والجواب عنه انه قياس فاسد لان الارض الميعه ملك ليهب المال فيحتاج الى اذن الامام بخلاف الطيور وغيره فانه لا ملك فيه لاحد (اعلام السنن، ص: ۱۸، ۲).

بعضې حضرات د شامی د (باب الركزة) عبارت (فان ارضها اى دار الحرب ليسه ارض خراج وعرض) نه په مفالطه کېنې پرې وتلی دی چه دا په دار الحرب کېنې د اوسيدونکو مسلمانانو حکم دی. چه په هغوئ باندې نه عشر شته اونه خراج، حال داچه دهغې مقصد دادې چه د اهل حرب په ځمکو باندې عشر يا خراج نشته، ځکه چه هغه د شريعت په حکمونو باندې مکلف ندی، لکه څنگه چه د شمس الاثمه امام سرخسی عبارت د دې خبرې وضاحت کوی (ولصه ان العشر والخراج المما يجب في اراضي المسلمين وهذه اراضي اهل العرب ليسه به غنيمه ولا خراجية) (شرح السور الكبير، ص: ۳۰۳، ج: ۲).

۲ - د هندوستان له تقسیمیدو څخه وروسته چه د پاکستان له حکومت څخه مسلمانانو کومې غیر آبادې ځمکې په قیمت یا بغیر له قیمت نه اخیستې دي او آبادې کړې نې دي نو دا په عشری یا خراجی کیدو کښې د نزدې ځمکې تابع دي. او که هغې ته نزدې ځمکې برابرې وې نوییا به آبادې ځمکې عشری وی. (قال فی التنبییر ولو احياء مسلم اعتبر قربه وفي الشامية اي قارب ما احياء ان كان الى ارض الخراج اقرب كانت خراجية وان كان الى العشر اقرب فعشرية. نهر. وان كانت بينهما فعشرية مراعاة لهما). المسلم. وهذا عند ابو يوسف رحمه الله تعالى واعتبر محمد رحمه الله تعالى الماء فان احياءا عام الخراج فخراجية والافعشرية بحر. وبالأول يعني حر منطلق رد المحتار. ص: ۲۹۶، ج: ۲)

۳ - په پاکستان کښې د غیر مسلمو مملوکه ځمکې چه کومې مسلمانانو ته ورکړې شوی دی هغه عشری دی. د هندوستان د تقسیمیدو په وخت کښې اگر چه د هندوستانو او پاکستان د حکومتونو ترمنځ د تبادلې املاک معاهده شوې وه لیکن د هندوستان حکومت ډیر زر هغه وعده ماته کړه. له همدې وجې نه د غیر مسلمو په ملکیتونو باندې د پاکستان د حکومت قبضه منتظمانه نه وه بلکه دا اموال فی املاک دی

۴ - د غیر مسلمو متروکه ځمکې اویا شاپې ځمکې چه کومې د پاکستان حکومت کوم مسلمان ته د عاریت یا اجارې اویا مزارعت په طور ورکړې وې او په ملکیت سره نې نه وې ورکړې نو دغه ځمکې نه عشری دی او نه خراجی. ځکه چه دا ځمکې سلطانيه دي (قال العلامة ابن عابدین رحمه الله تعالى فی عنوان. تنبيه. فی التتار خانية السلطان اذا دفع اراضي لأمالك لها وهي التي تستحق اراضي المملكة الى قوم ليعطوا الخراج جاز وطريق الجواز احد شيئين: اما اقامتهم مقام الملاك في الزراعة واعطاء الخراج او الاجارة بقدر الخراج ويكون المأخوذ منهم خراجاً في حق الامام اجرة في حقهم - آه - ومن هذا القبيل الاراضي المصرية والشامية كما قدمناه ويؤخذ من هذا انه لا عشر على المزارعين في بلادنا اذا كانت اراضيهم غير مملوكة لهم لان ما يأخذ منهم نائب السلطان وهو المستفي بالزعم والتهادى ان كان عشرًا فلا شيء عليهم غيره وان كان غيراً فما فذلك لانه لا يجمع مع العشر وان كان اجرة فذلك على قول الامام من انه لا عشر على المستاجر واما على قولهما فالظاهر انه كذلك لما علمت من ان المأخوذ ليس اجرة فمن كل وجه لانه خراج في حق الامام تأمل رد المحتار. ص: ۱۱، ج: ۲).

۵ - د هندوستان د حکومت له طرف نه د مسلمانانو متروکه ځمکې چه کومې مسلمانانو ته ورکړې شوی دی هغه د استیلاء الکافر له وجه نه خراجی دی.

محمد بن قاسم رحمه الله اگر چه د سند په ځمکو باندې مقاسمه (۱/۵) یعنې خمس مقرر کړې وو. د بزگرانو په رضایت سره د مقاسمې خراج په مؤظف سر بدلول جائز دی. (کما يدل عليه تعليل حرمة التهديل بأن فيه نقض العهد وهو امر رد المحتار. ص: ۳۱۲، ج: ۲)

نن سبا د ځمکې مصرف د پیداوار له خمس نه ډیر کم دې په کومه چه د بزگرانو رضایت یقیني دې. لهذا د حکومت پاکستان له خوا نه د موظف خراج اخستل صحیح دی، البته د عشری ځمکو مصارف د حکومت له خوا نه په ادا کولو سره عشر نه ساقطیږي او د هندوستان په مسلمانانو لازم دی چه د خراجی ځمکې خراج هم په خپله طریقه د خراج په مصارفو باندې صرف کړي. د حکومت له خوا نه په مقرر شوی محصول ادا کولو باندې خراج نه اداء کیږي (لان الکالفرین لیس لهم ولایة اهل الخراج من المسلمین وایضاً لیسوا بمصارف الخراج کما فی جامع الفصولین. سراج الهدی فی تحقیق خراج السند لعلامة الهامیونی)، لفظ ولله تعالی اعلم.

باب صدقة الفطر

شیعه او مرزائي ته صدقة الفطر (سرسایه) ورکول جائز نه دي

سوال کافر، آغاخاني، شیعه یا مرزائي ته صدقة فطر ورکول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا
الجواب باسم ملهم الصواب: حربي کافر ته صدقة فطر په اتفاق سره جائز نه دي، د ذمي په باره
کښې اختلاف دی. د شامي په باب المصنف او باب صدقة الفطر کښې په ظاهره جواز ته ترجیح
معلومیږي لیکن د کفارة ظهار په باب کښې له کافي څخه د خلاف له یادونې پرته نې عدم جواز
نقل کړی دی کوم چه د فیصلې لپاره کافي ده ونصه تحت (قوله ومصرفا) قال الرملي وفي الحاوی وان
اطعم فقرا اهل اللمة جازع وقال ابی یوسف رحمه الله لا يجوز وبه تأخذ قلت بل صرح فی کافی الحاكم بانه لا يجوز
ولم يذکر فيه خلافا وبه علم انه ظاهر الرواية عن الكل. (ردالمحتار ج ۲، ص ۶۳۳)

د آغا خاني، شیعه او قادياني کفر او د دوی حکم له نورو کفارو څخه زیات سخت دی، دوی
زندیق دي، دوی ته د فطر د صدقې ورکول په اتفاق سره جائز نه دي. له دوی سره هر ډول تعاون او
امداد بلکه بیع او شراء (اخیستل او خرڅول)، اجاره او استجاره او داسې نورې ټولې معاملې
جائزې نه دي. ولله سبحانه وتعالى اعلم.

۱۶ محرم ۱۳۸۸ هجري

«فمي نه صدقة فطر ورکول جائز نه دي، تفصیل نې په تمه کښې دی»

د صدقة الفطر نصاب

سوال صدقة الفطر په څومره ماليت باندې واجب دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب سره زر ۸۷/۴۷۹ گرامه یا سپین زر ۶۱۲/۳۵ گرامه یا په دغو
دواړو کښې د یوه له قیمت سره برابر نقدې روپۍ یا د تجارت مال یا په کور کښې د ورځني
استعمال له شیانو څخه زیات سامان یا د دغو پنځو یا په دغو کښې د ځینو شیانو مجموعه له چا
سره وي نو صدقة الفطر پرې واجب دی. له دریو جوړو جامو څخه زیاته جامه، راډیو او تلویزون
غونډې خرافات په انساني حاجاتو کښې داخل نه دي له دې امله دغو شیانو قیمت هم په حساب
کښې لگول کیږي

فی اخصیة الشمیة وصاحب الثیاب الاربعة لوساوی الرابع لصا باغی وثلاثة فلا لان احدها للمثلة والاخر
للمهنة والثالث للجمع والوفدوالاعیاض (ردالمحتار ج ۲، ص ۴۱۹)

۲۱ رمضان ۱۳۸۸ هجري

لقطولنه تعالی اعلم

په صدقه الفطر (سرسايه) کښې د غنمو قيمت معتبر دی

سوال صدقه فطر د وړو په شکل کښې اداء کيږي او که په بازار کښې د غنمو د نرخ په معلومولو سره اداء کيږي په داسې حال کښې خلک تيار وړه خوري، او کوم خلک چه له بازار څخه ښه وړه يا غوره غنم اخلي او بيا ئې خوري هغوی به د تيار وړه له حساب په صدقه فطر ادا کوي او که د بازار په نرخ سره به ئې ادا کوي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د غنمو قيمت به اداء کوي د وړو قيمت که چيرته له غنمو څخه کم وي نو د وړو يا د هغه د قيمت په ورکولو سره صدقه الفطر نه ادا کيږي. کذا في الشاميه.

لفظونه تعالى اعلم ٢٥ رمضان ١٣٩٥ هجري

له رمضان شريف څخه مخکښې صدقه الفطر ورکول جائز دي

سوال د رمضان المبارک له مياشت څخه مخکښې د صدقه الفطر ورکول جائز دي او که نه؟ په بهشتي زيور کښې ئې په رمضان کښې ورکول صحيح بللي دي ليکن له رمضان شريف څخه مخکښې د ورکولو ذکر نشته. د دې وضاحت وکړئ؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې کښې اختلاف دی. د جواز اړخ ئې راجح دی. قال في التتوير و صح اذاؤها اذا قدمه على يوم الفطر او اخره بشرط دخول رمضان في الاول هو الصحيح. وفي العلائيه وبه يفتي جوهرة و يحرر عن الظهيرية. لكن عامة المتون والشروح على صفة التقديم مطلقاً و صفة غير واحد و رحمه في النهرو نقل عن الولوالجية انه ظاهر الرواية قلت فكان هو المذهب. (رد المحتار ج ٢، ص ٨٥)

لفظونه تعالى اعلم ١١ رمضان ١٣٩٦ هجري

سيد ته صدقه الفطر (سرسايه) ورکول جائز نه دي

سوال آيا سيد ته صدقه فطر ورکول جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب نه جائز نه دي د رکاز له پنځمې پرته ټول واجب صدقات لکه نذر، کفاره او داسې نور په بنو هاشم باندې حرام دي. کذا في الشاميه.

لفظونه تعالى اعلم ١٤ رمضان ١٤٠١ هجري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَأَقِيمُوا الزَّكَاةَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَحْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾

بسط الباع لتحقيق الصاع

د صاع د وزن تحقيق

«د درهم، مثقال، صاع وغيره وزنونه شرعي نقيح، د متقدمينو فهاؤ قابل قدر تعيقات

اود عصری او برقی ماشین الاتو د ندقیقاتو په رڼا کښې تحقیق»

سوال - د شرعي دزعم، مثقال او صاع وزن څومره دی؟ حضرت مفتي محمد شفيع رحمته الله چه په اوزان شرعيه نومي رساله کوم تحقيق کړی دی د هغه په اړه ستاسو رایه څه ده؟ همدارنگه د قصر د مسافې په اړه ستاسو تحقيق څه دی؟ پيښوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : دومره خبره خو مسلمه ده چه درهم ۱۴ قيراطه، مثقال ۲۰ قيراطه او صاع ۱۰۴۰ قيراطه دی. له دې سره سره د لاندینيو وجوهاتو پر بناء د دغو وزنونه صحيح حقيقت ته رسيدل ډير مشکل دي.

۱ - د دغو ټولو وزنونه بناء د قيراط د وزن په تعيين باندې دی حضراتو فقهاء کرامو د يوه قيراط وزن ۵ متوسطې ورېشې چه سره له پوستکي وي ليکلی دی چه له دواړو خواوو څخه ئې په سر کښې هغه نری تار پرې شوی وي. بيا ئې د اورېشې وزن د ورېزو په دانو سره او د ورېزو وزن ئې د خردل په دانو سره کړی دی ليکن د دغو شيانو دانې پخپل منځ کښې سره مختلف وي. خصوصاً په مختلفو ملکونو او مختلفو زمانو کښې په دغو دانو کښې نور هم د زيات اختلاف احتمال شته د دې لپاره د دوی په وزن کښې هم لاندینی اختلاف پيدا شو

يو قيراط - ۵ اورېشې. ۱۲ ورېجې. $\frac{4}{5}$ - ۱ رتي. ۲ رتي

يوه اورېشه - ۳ ورېجې. ۴ ورېجې، ۲ خردل.

يوه ورېجه - ۲ خردله. ۲ تازه څنگلي خردله. ۴ خردله.

۲ په ابتدائي وزنونه کښې داسې فرق راتلی چه احساس ئې نه کيږي ليکن غټو وزنونه ته په تلوسره د ډيرزيات فرق باعث جوړيدلی شي د مثال په ډول ۵ اورېشې - يو قيراط. او ۲۰ قيراطه - يو مثقال نو په دې سره د يوه مثقال - $20 \times 5 = 100$ - اورېشو د حساب صحت متيقن نه دی

۳ - کله کله په کوچنيو وزنونه کښې معمولي فرق په قصد سره له نظره اچول کيږي کوم چه بيا لويو وزنونه ته په تلو سره د ډير لوی فرق سبب جوړيږي چنانچه علامه شامي رحمته الله فرماني و

الاستار بکسر الهمزة بالذمه ستة ونصف وبالمقابل اربعة ونصف کلا في الدر البهار.

دلته تقريباً $\frac{1}{4}$ مثقاله ليکل شوی دی تحقیقی وزن $\frac{11}{4}$ مثقاله دی له دي امله د فمهاو رحمهم الله د تصريح مطابق د درهم نسبت له مثقال سره (۷۱۰)، دی په ټولو کتابونو کښې د سبعة (اوه گوني) وزن له تصريح پرته د درهم-۱۴ قيراطه او مثقال-۲۰ قيراطه تصريح هم له (۷۱۰) نسبت سره مترادف دی پاتې شو دا احتمال چه ښاني د مثقال په ځای د $\frac{1}{4}$ درهمو وزن تقريباً اخيستل شوی وي البته دا د دي لپاره صحيح نه ده چه د شامي د تصريح مطابق صاع-۱۰۴۰ درهمه او ۱۲۰ استاره دی پس استار- $\frac{1}{4}$ درهمو حساب بالکل د دي مطابق راځي پرته له دي څخه رافعي رحمه الله د دي تصريح کړې ده چه پسه مذکوره عبارت کښې $\frac{1}{4}$ مثقاله تقريباً ليکل شوی دی ونصه (قوله وبالمقابل اربعة ونصف) اي تقريباً واللاسته درهم ونصف تبليغ من القيراط واحداً وتسعين قيراطاً والاربع ونصف من المقابل تبليغ تسعين قيراطاً والتحقيق ان يقال وبالمقابل اربعة ونصف والقيراط تأمل (الصبر والمحتاج ج ۳، ص ۱۴۲)

له دي تحقيق څخه ثابته شوه چه د اوزان شرعيه په رساله کښې ئې چه د صاع وزن د مثقال پسه ذريعي سره د صاع وزن د درهم له ذريعي څخه درې ټولې کم ليکلې دی هغه $\frac{1}{4}$ درهمه - $\frac{1}{4}$ مثقاله تقريباً ئې د تحقيقاً بللو په مغالطه باندې مبني دی او که نه نو د تحقيقي حساب په بناء سره د صاع وزن د مثقال په ذريعي سره د درهم په ذريعه د وزن بالکل برابر دی

۴ - د صاع د وزن په تعيين کښې يو بل اشکال دا دی چه د دي په برابر د غنمو وزن په يوه داسې لويښي کښې واچول شي کوم چه له غنمو څخه ډک شي نو دا لويښی د هر ډول غنمو لپاره معيار نه شي جوړيدلی. ممکنه ده چه نور غنم له دي څخه سپک وڅيزي له دي امله په دي لويښي کښې د اچول شويو غنمو وزن د صاع له ټاکلي وزن څخه کميږي

خلاصه دا چه د دغو اوزانو په اړه کومه يقيني فيصله نه شي کيدلی البته له غالب گومان څخه ترجيح يا په عباداتو کښې د احتياط طريقه غوره کيدلی شي په فتاوی حماديه کښې ئې قيراط - $\frac{4}{5}$ رتي ليکلې دی ليکن له لاندیني دلالتو څخه څرگندېږي چه قيراط له ۲ رتي سره برابر با له دي څخه ډير معمولي کم دی د دي لپاره درهم تقريباً $\frac{1}{4}$ ماشي او مثقال تقريباً ۵ ماشي دی

۱ - په شامي، بحر، شرح وقايه، مجمع الانهر، جامع الرموز او داسی نورو کښې د قيراط وزن له ۵ متوسطو ورېشو چه سپين شوي نه وي او له دواړو خواوو څخه ئې نرې نارونه پرې شوي وي سره برابر ليکلې دی او په متانه کښې ئې يوه اورېشه له ۳ ورېجو سره برابر لسکلې دی نو ۵ اورېشي - ۱۵ ورېجی - $\frac{17}{8}$ رتی شوه

۲ - په هندي ورونو کښې دوه اورېشي - له يوې رتي سره ده دا حساب مشهور پدتي شوی دی

قال السجاوندي فالدينار عندهم (اهل الحجاز) مائة شعيرة وعنده اهل سمرقند ستة وتسعون شعيرة (الى قوله) والحمية شعيراتان والشعيرة ستة عراطل (فتح القدير ج ۳ ص ۵۲۱) وفي الحمادية وكل ما هبة ستة عشر شعيرة (حمادية ج ۳ ص ۴۲)

حكيم محمد شريف خان دهلوي پخپل کتاب علاج الامراض کښې ليکي "از چهار خردله یک برنج اعتبار کنند و از چهار برنج یک جو و از دو جو یک رتی (اوزان شرعيه ص ۱۴) دلته څلور وريجي - د يوې اوربشې له وضاحت څخه ثابته شوه چه هغه د متوسطې اوربشې په ځای غټه اوربشه را اخيستي ده نو غټې دوه اوربشې له يوې رتې سره برابري شوې. نو متوسطې ۵ اوربشې - ۲ رتې ياله دې څخه څه کم يا زيات کيدلی شي.

۳ - حضرت مفتي محمد شفيع صاحب د اوزان شرعيه په رساله کښې د دې تصريح کړې ده چه ما د حضراتو فقهاؤ رحمهم الله تعالی د وضاحت مطابق د درهم لپاره ۷۰ معتدلي نا سپين شوي لکۍ پرې شوي اوربشې او د مثقال لپاره همدا ډول د ۱۰۰ اوربشو وزن پخپله څو ځله وزن کړ او له گڼ شمير خواوو څخه مې وتلل. د رائج الوقت ماشې د اولې ذريعي وزن ۳ ماشې ۵ رتې او د دويمې ۵ ماشې ۲ رتې شوې. تر دې وروسته فرمائي:

«ليکن رائج الوقت ماشه توله، له اصل توله ماشې څخه څه اندازه کمه ده ځکه چه په دې وخت په بازار کښې د انگريزي سگې يوه روپۍ يوه توله گڼل شوې ده کوم چه په حقيقت کښې د $11\frac{1}{4}$ ماشې دي او له اصل تونې څخه ۴ رتې کمه ده. په دې حساب سره ماشه $\frac{1}{4}$ رتې کمه شوه. په ۳ ماشو باندې يوه رتې او په ۵ ماشو باندې $\frac{3}{4}$ رتې کمه شوه نو گوا که د دې وزن په حساب سره ۷۰ اوربشې (درهم) ۳ ماشې ۴ رتې، يعنې ټول ۲۸ رتې تقريباً شولې او سل اوربشې (مثقال) تقريباً ۴۰ رتې يا ۵ ماشې شوې.

په دې وزن کښې دوه کمۍ دي:

د ۳ ماشو ۵ رتې، د ۵ ماشو ۲ رتې $\frac{7}{11}$ نه دي. حالانکه په درهم او مثقال کښې دا نسبت ضروري دی (۲) په وزن کښې د ۴ رتې فې توله د کمې حساب تقريباً لگول شوی دی صحيح حساب داسې دی.

$\frac{29 \times 92}{92} - 27.791$ رتې - درهمه. $\frac{42 \times 92}{92} - 40.25$ رتې - مثقاله دا دويم کمۍ خو د صحيح حساب په ذريعي سره لرې کړې شو ليکن د اولني کمۍ د لرې کولو هيڅ صورت نشته ځکه چه (درهم - ۲۷.۷۹۱۷) $\div 14 = 9851$ رتې - قيراطه شو

او (مثقال - ۴۰.۲۵) $\div 20 = 1225$ رتې - قيراطه شو پس د قيراط دوه مختلف وزنونه ووتل چه د بوه وزن غلط والی ښکاره دی چونکه مثقال اصل دی همدارنگه وزن ئې له درهم څخه

زیات دی او په زیات وزن کښې تر صحیح حقیقت پورې رسېدل آسانه دي د دې لپاره د همدې وزن ته به ترجیح وي یعنې قیراط = ۱۰۱۲۵ رتې. له دې وروسته ئې له گنگچيو سره د وزن کولو ذکر کړی دی د گنگچيو د اختلاف له وجې د ۷۰ اورېشو مقابل له ۲۵ تر ۲۸ پورې او د ۱۰۰ اورېشو مقابل له ۳۲ تر ۴۱ گنگچي پورې راغلې. له دې وروسته فرماني چې لکه څرنگه چې اورېشه مو درمیان را واخیسته همدارنگه گنگچي هم د درمیان را اخیستلو ضرورت وو (الی قوله) ۷۰ اورېشې د ۲۵ رتې په برابر او ۱۰۰ اورېشې له ۳۲ رتې سره برابرې ووتلې»
د گنگچيو په ذریعه په دې وزن کښې دوه اشکاله دي

۱ - پخپله د حضرت مفتي صاحب د وضاحت مطابق دا گنگچي د درمیان را اخیستلو ضرورت وو چې کله د ۷۰ اورېشو مقابل له ۲۵ څخه تر ۲۸ پورې او د ۱۰۰ اورېشو مقابل له ۳۲ څخه تر ۴۱ پورې راغلې، نو په اول کښې ۲۵ او په دویم کښې ۳۲ له غټ څخه غټې گنگچي شوې نه درمیان گنگچي.

۲ - د گنگچيو پخپله د غوره کولو په ځای د دې صحیح طریقه دا ده چې د هغو هغه دانې واخیستل شي کوم چې د تکسال د مصدقه ماشې مقابل ۸ راشي د تکسالي وزن په موجودوالي کښې له گنگچيو څخه د ماشې تعین نه کېږي بلکه د تکسالي ماشې په ذریعه دا معلومېږي چې څه ډول گنگچي په وزن کښې معتبر دي لڼده دا چې صحیح وزن هغه دی کوم چې حضرت مفتي صاحب د ماشې په ذریعې سره کړی دی یعنې درهم تقریباً $\frac{1}{3}$ او مثقال تقریباً ۵ ماشې.

۴ - په فتاوی حمادیه ج ۱ ص ۴۳ کښې له شیخ بهاء الدین ابراهیم بن عبد الله ملتانی څخه نقل کړی دی چې هغه په ۱۹۹۰ هجری کښې د مکې مکرمې درهم، مثقال، مد او صاع راوپل او وزن ئې کړل او هغه ئې د دهلي په تکسال کښې محفوظ کړ. درهم - ۳ ماشې $\frac{1}{8}$ رتې او مثقال - ۴ ماشه ۲ رتې. شوې په حمادیه کښې چې په یادو شویو وزنونو کښې څه ذکر دي بنده ۲ اورېشې - یوه رتې له حساب پورتنی وزن لیکلی دی د ۲ اورېشې - یوه رتې. تصریح پخپله له حمادیه څخه پورته تیر شوی دی. د مثقال دا وزن له ۵ ماشو څخه $\frac{1}{3}$ رتې کمه ده البته د درهم په وزن کښې زیات تفاوت یا فرق شته. پورته بیان شول چې د درهم نسبت له مثقال سره $\frac{7}{1}$ مسلم دي یعنې منل شوی دی لکه څرنگه چې د درهم او مثقال په مذکوره وزنونو کښې دا نسبت نشته د دې لپاره دا دواړه وزنونه یا په دواړو کښې یو څو ئې یقیناً غلط دی د صحابه و... په زمانه کښې د مختلفو وزنونو دراهم رواج وو حضرت عمر... د جزیرې د ټاکلو په وخت د سبعة وزن درلودونکی درهم وټاکه له دې څخه او د فقهاو رحمهم الله له عباراتو څخه هم د سبعة د وزن تعبیر ثابت شو چې د مثقال وزن اصل دی او درهم د دې $\frac{7}{1}$ دی د مثقال د مذکوره وزن $\frac{7}{1}$ - ۳ ماشه ۳۰۹ رتې جوړېږي کوم چې له $\frac{7}{1}$ سره لږ غونډې تفاوت یا فرق لري ابراهیم بن عبد الله چې د کوم درهم وزن

کری دی یا خو هغه شرعی درهم نه وو یا له هغه څخه د وزن په کولو کښې کومه غلطی شوې ده
۵ په غباث اللغات او داسې نورو د لغاتو په کتابونو کښې او د طب په کتابونو کښې نې
درهم - $3\frac{1}{4}$ ماشې لیکلې دی البته د اطباؤ په نزد مثقال - $4\frac{1}{4}$ ماشې دی کوم چه له شرعی
مثقال څخه کم دی

۶ په ټیکسټ بک آف کوانټي ټيټيوان آرگینګ اینا لیسس انکلیوونک ایلیمینټري انسترو
مینټل اینالیسس مصنفه آرټهر آني ووگل لندن صف ۱۱۲۴ باندې قیراط - ۴ گرین-
۲۵۹۲ گرامه لیکلې دی یعنې ۲۱۳۲ رتې

۷ ما بنده ۱۰۰ درمیانه اوربشې غیر مقرر له دواړو خواوو څخه نې نري وینسته پرې کرل او
وزن مې کرل او تر ټولو د نویو ماشینونو په ذریعې مې څو څو ځلې وزن کرل په کوه نور بیتري
مینو فکجر لمیتد کښې درې کسانو ځان خاتنه وزن کرل. په پاکستان ریفائنري لمیتد کښې یوه
سړي یو ځلې وزن کرل. فیول اینډ لیدر ریسرچ سینټر کښې یوه سړي درې ځلې وزن کرل د
دریواړو برقي ماشینونو پخپل منځ کښې ځواب ډیر لږ غوندې متفاوت وو چه وجه نې دا ونډول
شوه چه د برقي ماشین په انتهائي باریک کارکردګي کښې د هوا د رطوبت لږ غوندې اثر هم
ظاهرېږي لنډه دا چه اگر که د دغو مختلفو ماشینونو ځواب پخپل منځ کښې څه زیات مختلف نه
وو سره له دې له یادو شویو دریواړو ادارو څخه چونکه د فیول اینډ لیدر ریسرچ کار زیات اهم دی
د دې لپاره د دې ادارې د ماشین وزن ته ترجیح ورکړ شوی دی کوم چه په لاندې ډول دی

۱۰۰ اوربشې - ۴۷۸۷۴ گرام - ۴۰۲۵ رتې - مثقال

۴۷۸۷۴ $\times \frac{7}{10}$ - ۳۳۵۱۲ گرام - ۵۸۱۷ رتې - درهم

۴۷۸۷۴ $\div 20$ = ۲۳۹۴ گرام - ۱۹۷۰۴ رتې - قیراط

تراوسه پورې چه د قیراط کوم وزنونه مخې ته راغلي دي هغه دا دي

۱ - د فتاوی حمادیه د تحقیق مطابق ۸۰۰۰ رتې

۲ - د متانه د لیکنې مطابق ۱۸۷۵۰ رتې

۳ - د ابراهیم بن عبد الله ملتاني د مثقال مطابق ۱۹۳۵۰ رتې

۴ - د برقي ماشین د وزن مطابق ۱۹۷۰۴ رتې

۵ - د حضرت مفتي محمد شفیع صاحب د وزن مطابق ۱۰۱۲۵ رتې

۶ - د انگریزي کسب مطابق ۱۱۳۲۰ رتې

دا وزنونه پخپل منځ کښې څه زیات تفاوت نه لري بلکه په مختلفو زمانو کښې د مختلفو
خلکو په وزن کولو کښې دومره لږ تفاوت خامخا وي په داسې حال کښې چه د ترقۍ د دې دور
برقي ماشینونو د څو گڼو اورشو د وزن په ښوولو کښې پخپل منځ کښې سره مختلف دي نو به

مختلفو زمانو کنڀي د مختلفو ډولونو اورېشو د لاس په تلې سره په تللو کنڀي دومره لږ غونډې فرق لږ غونډې هم لرې خبره نه ده بلکه دا د حضراتو فقهاء کرامو په محنت، قرباني او حقیقت ته په رسیدنې باندې ښکاره دلیل دی.

که چیرته یواځې د قیراط د وزن خبره وای نو دومره لږ فرق به د پام لرنې وړ نه وای لیکن مشکل پکښې دا دی چه همدا لږ غونډې فرق تر پورتنیو وزنونو پورې لکه درهم، مثقال، صاع، د زکات نصاب او داسې نورو پورې په رسیدو ورسیدو کنڀي د زیات فرق باعث او سبب ګرځي د دې لپاره د قیراط له پورتنیو وزنونو څخه هم یوه وزن لږه د راجح ګڼلو ضرورت شته د وزن په اړه له پورتنیو شپږو ډولونو څخه لومړي دوه ډولونه او په شپږم ډول کنڀي د قیراط وزن په رتې سره شوی دی بیا په دې سره د مثقال د وزن حساب لګول شوی دی. په دې کنڀي هغه قباحت دی چه د قیراط په وزن کنڀي لږ غونډې تفاوت هم د مثقال په وزن کنڀي د زیات تفاوت سبب ګرځي او په منځنیو دریو ډولونو کنڀي مخامخ د یوه مثقال وزن شوی دی کوم چه اصل مقصود دی د دې طریقې زیات بهتر والی واضح دی او په څلورم ډول کنڀي د یوې ډیرې اهمې ادارې په تر ټولو نوي ماشین باندې درې ځله وزن شوی دی د دې لپاره دا وزن تر ټولو باید زیات راجح وي دا خبره د توجه وړ ده چه په پورتنیو یادو شویو وزنونو کنڀي د حضرت مفتي محمد شفیع صاحب وزن د برقي ماشین له وزن سره تر ټولو نژدې دی په یادو شویو وزنونو کنڀي شپږم ډول وزن د دې لپاره هم مرجوح دی چه دا د فقهاء کرامو رحمهم الله له خوا لیکل شوی نه دی او نه په دې کنڀي دا وضاحت شوی دی چه دا قیراط د کومې علاقې قیراط دی په داسې حال کنڀي چه په مختلفو علاقو کنڀي د قیراط وزنونه مختلف دي د دې حواله محض د دې خبرې د تائید لپاره ورکړ شوې ده چه د قیراط وزن تقریباً ۲ رتې دی.

د پاکستان د حکومت د صنعت او تجارت وزارت د اعشاري وزنونو په اړه په اردو او انګریزي کنڀي پمفلټ (اشتهار) شائع کړي دي چه په هغه کنڀي اعشاري قیراط - ۲۰۰ ملي ګرامه - ۱۳۱۷۲ رتې لیکلی دی په دې سره هیچا ته هم د قیراط په وزن کنڀي غلط فهمي نه وي د دې لپاره چه دا د اعشاري قیراط وزن دی کوم چه له اصل قیراط څخه کوچنی دی سره له دې اعشاري قیراط لږه له ۱۳۱۷۲ رتې سره مساوي ګڼل صحیح نه دي ځکه چه یوه ټوله له ۱۱۶۲۴ ګرام سره مساوي دی نو په دې حساب سره ۲۰۰ ملي ګرامه کوم چه د اعشاري قیراط وزن دی، مساوي دی له ۱۶۴۲ رتې سره ما د صنعت وزارت ته د دې غلطۍ په اړه څه ولیکل نو د پاکستان د وزارت صنعت د اوزان او پیمائش محکمې په لیک نمبر آتي این ډي ډبلیو ایم ډي - ۲ (۷)، ۷۴ تاریخ ۲۷ نومبر ۱۹۷۵ء کنڀي په لاندینیو الفاظو سره د خپلې غلطۍ اعتراف وکړ

«لاندیني لاسلیک کوونکي — لارښوونه وشوه چه هغه د خپل لیک په تاریخ

۱۹۷۵ ل ۱۱/۱۳/۱ په خواب کښې لاندیني گذارشات وکړي. ستاسو لخوا څخه په نڅینه شوي د (قیراط) غلطي ب لکل صحیح ده یو قیراط له ۱۲۴۶۲ رتې سره مساوي دی ستاسو له تعاون څخه تر اندازې زیاته مننه.

ستاسو بواډنی خادم خیر محمد دیني کنټرولر

احتیاط

په عباداتو کښې په احتیاط باندې عمل واجب دی قال فی الشامیه عن المہسوط السرخسی ان الاخذ بالاحتیاط فی باب العبادات واجب (رد المحتار ج ۲، ص ۸۴) له دې امله د زکات، صدقة الفطر او قربانی په نصاب کښې له کم څخه د کم وزن معتبرول لازم دي او هغه دا دی چه قیراط = $1\frac{4}{5}$ رتې، درهم = ۳ ماشې $1\frac{1}{5}$ رتې، مثقال $4\frac{1}{4}$ ماشه، په دې حساب سره به د سپینو زرو نصاب $52\frac{1}{4}$ تولې، او د سـرو زرو نصاب $7\frac{1}{4}$ تولې وي البته د صدقة الفطر (سرسایي) په ادا کولو کښې هم هغه وزن باید را واخیستل شي کوم یوه ته چه پورته ترجیح ورکول شوی دی او په دې باره کښې احتیاط هم په همدې کښې دی. یعنې:

آخري فيصله د رسالې په آخر
کښې د شرح صدر په عنوان سره
لېکلی دی

قیراط - ۱۹۷۰۴ رتې

درهم - ۲۷۵۸۱۷ رتې

مثقال - ۳۹۴۰۲۵ رتې

او صاع له ۱۰۴۰ درهمه سره مساوي دی نو په دې حساب سره د صاع وزن ۳ سیره او ۵۸۹ تولې دی او نصف صاع مساوي دی له یو سیر او $29\frac{1}{4}$ تولې سره. او د مثقال په ذریعې سره به حساب داسې وي

صاع - ۱۲۰ استاره او استار - $4\frac{1}{4}$ مثقاله، پس صاع - ۷۲۸ مثقاله، 394025 رتې *
۳-۷۲۸ سیره ۵۸۹ توله

د درهم او او مثقال په ذریعې سره یواځې یو خواب لاس ته راغی

علامه شامي رحمه الله فرماني چه د درهم یا مثقال په ذریعې سره د ټاکل شوي وزن په برابر اوریشې را واخلي له هغو څخه چه کوم کوم لوبښی ډک شي هغه صاع وگنئ د مکې مکرمې مشانڅو د دې مطابق تعامل او فتوی را نقل کړې ده

حضرت تهنوي قدس سره په الطرائف کښې د یوه مُد (پیماني)، سند تر نبي کریم ﷺ پورې بسدل او هغه دوه ځلې له غلو دانو څخه ډکول او وزن کول او د دې وزن پاؤ کمي دوه سیره او دری ماشی کښل بدن کړې دی

په دې باندې خو اشکالات شته

۱ د دې سند د رجالو محقق نشته، په خاصه توگه په داسی حال کښې چه په حماده کښې د

ابراهيم بن عبد الله ملتاني په صاع باندې داسې اعتراض شوى دى. وهلا لا يصلح للاعتماد والعويل
عليه وان اعول بعض علماء عصره لانه اشتبه صاع عمره في زمن الحجاج وقد قرب ذلك الزمان من عصر
الذي فكيف يعتمد على صاع اتى به في هذا العصر وقد تطاول الزمان ^{٢٨٥} لاسيما والاسيما ^{٢٨٦} رحمة الله عليه
ج ١ ص ٣٢

٢ - د پيمانې د ډكولو دوه طريقې دي يوه دا چه د كنارو په برابر ډكه شي او دويمه طريقه كومه
چه عامه مروجه ده دا چه له كنارو څخه پورته تر كومه خايه پورې چه د كيدلى شي دا څرگنده نه ده
چه د صاع د ډكولو اصل طريقه څه وه او دا پيمانه په څه ډول ډكه شوې ده

٣ - د غنمو وزنونه مختلف وي د دې لپاره په يو ډول غنمو سره ډكول او وزن كولو سره دا
فيصله نه شي كيدلى. ممكنه ده چه نور غنم تر دغو غنمو زيات وزني او درانه وي د دې صحيح
طريقه دا وه چه دا مُد «پيمانه» له ماش «مى» يا مسور «يو ډول دال» څخه ډكه شوې واى بيا هغه
وزن شوى واى او د دې وزن مطابق د غنمو د وزن فيصله شوې واى ځكه چه د غنمو هيڅ يو ډول هم
د مى يا مسور «يو ډول دال» څخه وزني يا درانه نه وي چونكه ماش «مى» او مسور زيات وزني
دي. غنم له دوى څخه سپك او اوريشې نور هم ترې سپكې دي د دې لپاره په عبادت كښي دا
احتياط واجب دى چه د وزن په ذريعې سره د گيل ټاكنه وي نو اوريشې به استعماليري او كه د
گيل په ذريعې سره د وزن ټاكنه وي نو مى يا مسور استعمال كړي

قال ابن عابدين رحمته الله ذكر صدر الشريعة في شرح الوقاية ان الاحوط تقدير الصاع بمائية ارطال من
الحنطة الجيدة لانه ان قدر بالماش يكون اصغر ولا يسع مائية ارطال من الحنطة لانه اقل منها وهى اقل من
الشعير فالبحكial الذى يملأ بمائية ارطال من الماش يملأ باقل من مائية من الحنطة الجيدة المكتنزة آة قلعبو
بهذا يخرج عن العهدة بيقين على روايتي تقدير الصاع كماً او وزناً فلذا كان احوط ولكن على هذا الاحوط
تقديره بالشعير ولهذا نقل بعض المحققين عن حاشية الزيلعي للسيد محمد امين مير غنى ان الذى عليه
مشائخنا بالحرم الشريف المكي ومن قبلهم من مشائخهم وبه كانوا يفتون تقديره بمائية ارطال من الشعير و
لعل ذلك لاحتياطوا في الخروج عن الواجب بيقين لما في مبسوط السرخسي من ان الاعتدال بالاحتياط في باب
العبادات واجب اذ فاذا قدر بذلك فهو يسع مائية ارطال من العدس ومن الحنطة ويزيد عنها البتة بخلاف
العكس فلذا كان تقدير الصاع بالشعير احوط اذ (رد المحتار ج ٢ ص ٨٥)

د پورتني قاعدې مطابق بنده د نيم صاع د نعل لبره يو سر ٢٩ ٤٥ ٦٩ بولي اورنسي ويسي
په يوه نونسي كسى مى واچولى. ب مى په همدې نونسي كسى عمه مى او مسور و حور و حله

جلا مي وتلل نو په تريب سره دا وزنونه راغلل ۲ سيره ۳۰ تولي ۲ سيره ۳۲ تولي ۲ سيره ۴۲ تولي. بيا مي د لوښي حجم معلوم کړ نو ۲۸۹۷ ليتره شو له پورتنی تفصيل څخه ثابته شوه چه که څوک وغواړي چه صدقه الفطر د غنمو په ذريعي سره ادا کړي نو په يقيني توگه د غاړې د خلاصون لپاره د ماش يا مي د وزن ۲ سيره ۳۲ تولي - ۲۸۵۹ کيلو گرامو په برابر غنم ورکول ضروري دي

د ياد شوي تفصيل نکته

آخري فيصله د
رسالې په آخر
کښې د شرح
صدر په عنوان
سره ليکلی دی

قيراط - ۲۳۹۴ گرامه - ۱/۹۷۰۴ رتي

درهم = ۳۰۳۵۱۲ گرامه - ۲۷۵۸۱۷ رتي

مثقال - ۴۷۸۷۴ گرامه - ۳۹/۴۰۲۵ رتي

د اوريشو صاع = ۳/۴۸۵۲ کيلو گرامه - ۳/۷۳۲۱ سیر

د اوريشو نصف صاع - ۱/۷۴۲۲ کيلو گرامه - ۱/۸۲۸۱ سيره - ۲۸۹۷ ليتره

د غنمو نصف صاع - ۲/۲۱۵۹ کيلو گرامه - ۲/۳۷۵۰ سيره - // // //

د ميون نصف صاع - ۲/۲۸۵۹ کيلو گرامه - ۲/۴۵۰۰ سيره - // // //

د مسور نصف صاع - ۲/۳۵۵۹ کيلو گرامه - ۲/۵۲۵۰ سيره - // // //

خبره داوی که چيرته د اوړو قيمت له غنمو څخه کم وي لکه څرنګه چه د نن صبا د راشن اوړه نو بيا د اوړو په خای د مذکوره وزن په برابر په غنمو سره بايد صدقه الفطر ادا شي يا دومره اوړه ورکړل شي چه قيمت ئې له غنمو سره برابر وي.

قال ابن عابدین رحمته الله (قوله او دقیقه او سويقه) الاوای ان یراعی فیہما القدر والقيمة احتیاطاً وان نص علی الدقیق فی بعض الاخبار هداية لان فی اسنادہ سلیمان بن ارقم وهو متروک الحدیث فوجب الاحتیاط بان یعطى نصف صاع دلیق من بر او صاع دلیق شعیر یا و ان نصف صاع بر و صاع شعیر لا اقل من نصف صاع یساوی نصف صاع بر او اقل من صاع یساوی صاع شعیر ولا نصف لا یساوی نصف صاع بر او صاع لا یساوی صاع شعیر فتح وقوله فوجب الاحتیاط مخالف لتعبیر الهدایة والکافی بالاولی الا ان یحمل احدهما علی الآخر تأمل (رد المحتار ج ۲ ص ۹۰) فقط ولله تعالی اعلم رشید احمد

۲۳ ذی القعدة ۱۳۹۵ هجری يوم الجمعة

تتمه

د صاع د حقوق په زده خو علم او سره تر خبرو اترو وروسته په ځينو عبار نو باندې د فطر حق مسرور ر به محسوس شو چه تشبه ئې په لاندې ډول ده

قال في شرح التنوير (وهو) اى الصاع المعتبر (ما يسع الفا واربعين درهم من ماش او عدس) اما قدر بهما لتساويهما كيلا ووزنا وقال في الشامية (قوله اما قدر بهما) اى قدر الصاع بما يسع الوزن المذكور منهما اى من مجموعهما اى من اى نوع منهما لان كل واحد منهما يتساوى كيله ووزنه اذ لا تختلف افرادة ثقلا وكبرا فاذا ملأت اقام من ماش ووزنه الف واربعون درهما ثم ملاته من ماش اخر يكون وزنه مثل وزن الاول لعدم التفاوت بين ماش و ماش اخر وكذا لو فعلت بالعدس كذلك بخلاف غيرهما كالبر مثلا فان بعض البر قد يكون اثقل من البعض فيختلف كيله ووزنه فلذا قدر الصاع بالماش او العدس فيكون مكيالا محررا يكال به ما يراى اخر اجه من الاشياء المنصوصة بلا اعتبار وزن لانك لو كتبت به شعير امثلا ثم وزنته لم يبلغ وزنه الفا واربعين درهما ولو اعتبر الوزن لكان ما يسع الفا واربعين درهما من الشعير اكبر من الصاع الذى يسع هذا القدر من الماش او العدس وقد اعتبروا الصاع بهما فعلم انه لا اعتبار بالوزن اصلا في غيرهما ويدل على ذلك ايضا قول النخيرة قال الطحاوى الصاع ثمانية ارطال مما يستوى كيله ووزنه ومعاة ان العدس والماش يستوى كيله ووزنه حتى لو وزن من ذلك ثمانية ارطال ووضع في الصاع لا يزيد ولا ينقص وما سوى ذلك تارة يكون الوزن اكثر من الكيل كالشعير تارة بالعكس كالحلح فاذا كان المكيال يسع ثمانية ارطال من العدس والماش فهو الصاع الذى يكال به الشعير والتمر والحنطة اه. وذكر نحوه في الفتح ثم قال وبهذا يرتفع الخلاف في تقدير الصاع كيلا او وزنا ومرادة بالخلاف ما ذكره قبله حيف قال يعتبر نصف صاع من بر من حيف الوزن عند ابي حنيفة لانهم لما اختلفوا في ان الصاع ثمانية ارطال او خمسة وثلاث كان اجماعا منهم انه يعتبر بالوزن وروى ابن رستم عن محمد انه اما يعتبر بالكيل حتى لو دفع اربعة ارطال لا يجزيه لجواز كون الحنطة ثقيلة لا تبلغ نصف صاع اه. وفي ارتفاع الخلا بما ذكر تأمل فان المتبادر من اعتبار نصف الصاع بالوزن عند ابي حنيفة اعتبار وزن البر ونحوه مما يريد اخر اجه لا اعتباره بالماش والعدس والظاهر ان اعتبار بهما مبني على رواية محمد وان الخلاف متحقق وعن هذا ذكر صدر الشريعة في شرح الوقاية ان الاحوط تقدير الصاع بثمانية ارطال من الحنطة الجميدة المكتنزة اه. قلت وبهذا يخرج عن العهدة بيقين على روايتي تقدير الصاع كيلا او وزنا فلذا كان احوط ولكن على هذا الاحوط تقديره بالشعير ولهذا نقل بعض المعشئين عن حاشية الزيلعي للسيد محمد امين ميرغني ان الذى عليه مشايخنا بالحرم الشريف ولعل ذلك ليعتاطوا في الخروج عن الواجب بيقين لما في مهسوط السر حسي من ان الاخذ بالا احتياط في باب العبادات واجب اه. فاذا قدر بذلك فهو يسع ثمانية ارطال

من العدم ومن الحنطة ويريد عليها المنة بخلاف العكس فلذا كان تقدير الصاع بالشعير احوط اذ ولهذا
قدما ان الا حوط في زماننا اخرج ربيع مدشامي تامر (رد المحتار ج ٢ ص ٨٣)
وقال الرافعي رحمته الله (قوله فان المتبادر الخ) هذا وان كان هو المتبادر الا ان تركه بصريح عبارة الطحاوي
من ان الصاع ثمانية ارطال مما يستوي كيله ووزنه فانه صريح باعتبار وزن ما يستوي كيله ووزنه في تعريف
الصاع لا اعتبار وزن المتخرج من البر ونحوه وهو اعلم بالبراد من نصوص المذهب وايضا كان صاع النبي صلى الله عليه وسلم
مكيلا معلوما لا زيادة ولا نقصان فيه وامر عليه السلام بان يخرج للقطرة المقادير المعلومة المقدرة به مع
عليه باختلاف الاوزان حتى في كل نوع منها فهذا دليل على ان العبرة للكيل المخصوص بدون اعتبار الوزن
حينئذ يكون اعتباره بهما محل اتفاق وما نقله عن صدر الشريعة وحاشية الزيلعي مبنى على بقاء الخلاف لا على
ارتفاعه مما قاله في الفتح.

(العمدة والمخارج ١ ص ١٤٣)

به پورقنيو ذكر شويو عبارتونو كنبي لانديني امور د بحث لاندې راغلل:

١ - د تنوير او ذخيري د ليكنې مطابق د ميو يا مسورو اته (٨) رطله د صاع لپاره معيار دي
يعني له اتو رطلو ميو يا مسورو څخه چه كوم لوبنې د كيږي هغه صاع ده ليكن دا دعوى د لاندينيو
وجوهاتو له وجې مخدوشه ده.

١ - صاحب د ذخيري په دې دعوي باندې د طحاوي له قول الصاع ثمانية ارطال ما يستوي كيله و
وزنه څخه استدلال كړى دى او د تنوير د قو شارح دا علت بيان كړى دى انما قدر بهما لتساويهما كيلا
ووزنا د طحاوي او شارح التنوير له دغو عبارتونو څخه ثابت شوه چه د ميو يا مسورو ذكر په دې
باندې مبني نه دى چه حضراتو فقهاء كرامو رحمهم الله تعالى كوم خاص د وثوق وړ صاع لره له ميو
يا مسورو څخه ډك كړى او وزن كړى دى نو اته رطله شو بلكه مقصد دا دى چه د صاع د تقدير
لپاره داسې اجناس بايد استعمال شي چه افراد ئې متفاوت نه وي لكه ماش (مى) يا مسور (يو
ډول دال) لكه څرنگه چه د طحاوي په عبارت كښي له ميو او مسورو سره زيبب او په حاشيه
باندې د زيت (د زيتون د ونې د تخم غوړ) نسخه هم ليكلې ده، د فقهاء كرامو رحمهم الله په دې
مراد باندې دا خبره هم څرگند دليل دى چه پخپله د ميو وزن هم له مسور سره برابر نه دى بلكه له
هغه څخه كم دى كه احرارناني اصل المسألة همدارنگه د زيببو او زيت وزن هم له ميو او مسور سره
فرق لري

٢ - كه چيرته كومه مخصوصه صاع له ميو يا مسورو څخه ډكه شوې او وزن شوې واى نو دا به
تولو فقهاء كرامو رحمهم الله پرته له كوم چون او چرا څخه تسليم كړې واى او د اختلاف گنجائش

نه پکنې نه وای پیدا شوی. صدر الشریعة به د تقدیر با لحظه او د حرم شریف مشانخو به د
تقدیر با لشعیر فتواوې نه ورکولی او علامه شامي رحمته الله به دا نه وای غوره کړی
۳. که چیرته دا دعوه و هم منله شي چه کوم مستند صاع له میو یا مسورو څخه ډکه شوې او
وزن شوې وه نو بیا هم په دې وخت کښې دا عمل د صاع د تعیین لپاره کافي نه دی ځکه چه می او
مسور پخپل منځ کښې په وزن کښې سره مختلف دي بیا په دوی کښې هر یو ئې مختلف ډولونه
لري د ماش یعنی میو درې ډولونه دي تور، سپین او شین شنو میو ته هم په عربي کښې ماش
واني او د مسور دوه ډولونه دي غټ او واړه بیا هر ډول ئې پخپل منځ کښې د حجم او وزن له مخې
سره مختلف دي من شاء الله.

۲. د هدايي د قول چه (ثم يعتبر نصف صاع من ثمر من حيف الوزن فيما يروى عن ابي حنيفة) مطلب
شامي رحمته الله دا بیان کړی دی چه غنم د وزن له مخې څلور رطله ادا کول کافي دي اگر که غنم د کیل
(پیمانې) له مخې له نصف صاع څخه کم وي لیکن ابن همام او رافعي رحمهما الله تعالى د هدايي
له قول څخه دا مراد اخلي چه د اصل صاع په ذریعه د کیل (پیمانې) په ځای د کیل دا طریقه هم
معتبر او صحیح ده چه د کوم متساوي الوزن و الکیل شي له څلورو رطلونو څخه کوم لوښی ډک
شي هغه له غنمو څخه ډک شي او ورکړل شي د حضرت امام رحمته الله د قول دا توجیه صحیح
فرگندیږي ځکه چه د صاع په باره کښې د صریح نص په مقابله کښې پرته د کیل له لحاظه یواځې
وزن لره معتبر گڼل ډیره لرې خبره ده. پرته له دې څخه په هدايه کښې د (فما يروى) الفاظ ترمیض
(عیب لرونکي) دي او د دې په مقابله کښې د امام محمد رحمته الله قول روايه له قوي والي پرته درايه
هم معقول دی.

۳. اوس دا بحث پاتې کیږي چه د صاع د تقدیر لپاره اترطله د څه شي را واخیستل شي؟ له
لاندیني دلائلو څخه ثابتیږي چه دا وزن د اوریشو دی.

۱. په هغې زمانه کښې د خوراک مدار اکثره په اوریشو باندې وو د دې لپاره لین دین (اکره
ورکړه) هم د اوریشو زیاته وه

۲. په نص کښې د شعیر (اوربشې) یا د تمر (خرماؤ) صاع راغلی دی له دې څخه څرگنده ده چه
فقهاء رحمهم الله به له همدغو شيانو څخه د وزن اندازه مقرره کړې وي له دې تجربې څخه هم د دې
تینگار کیږي چه بنده د یوه سیر $29\frac{1}{4}$ تولې اوریشو په مطابقت د نصف صاع کوم لوښی ټاکلی
دی هغه ئې له چوارو (وچو خرماؤ) څخه ډک کړی نو د اوریشو له وزن سره بالکل برابر راغی

۳. په هرې زمانې کښې فقهاء کرامو رحمهم الله تعالى د وزن او مساحت ابتداء خاص له
اوریشو څخه کړی دی

۴ - دا طریقہ احوطہ ده

فقط والله تعالى اعلم رشید احمد ۲۹ شعبان ۱۳۹۶ هجری لیلۃ الجمعة

دویمہ تتمہ

ہندہ تہ معلومہ شوہ چہ پیر وہب اللہ شاہ صاحب د جہندو ضلع حیدر آباد لہ پیر سرہ مُدّ
 (پیمانہ) شتہ کومہ چہ د ہفہ نیکہ مولانا رشد اللہ شاہ صاحب لہ مدینہ طیبہ خخہ راوڑی وہ. مولانا
 رشد اللہ دیر بنہ عالم وو ہفہ بہ پہ ہمدی مُدّ (پیمانہ) سرہ صدقۃ الفطر ادا کاوہ او لہ ہفہ سرہ بہ
 ئی خہ نقدی روپی. ہم ورکولی ما دا مدّ را وغوبت چہ و می لیدہ نو پہ ہفہ کنبی دا عبارت
 لیکلی وو

صنع هذا المذمشراف ابراهيم الغزنوي المديني المحقق على مذهب الشيخ احمد بن الشيخ عبد القادر الطاهر
 المديني الشافعي وهو صنعه على مذهب مولانا احمد بن مولانا علي الاطرسي المالكي وهو صنعه على مذهب امير المؤمنين
 راجيا به البركة في بيعته والمعاينة للعلی (علیہ السلام) لانه كال طعامه به و كان يتوضأ بمقدارة ماء في بعض ازمائه و
 تطهر بصاع وهو اربعة امداد و به مخرج صدقة الفطر عن كل رأس مَدّان من بُزّ او دليقہ او سويلہ او زبيب او
 اربعة امداد من تمر او شعير و كان ذلك ثلاث عشر قلو ثلاث مائة والف.

ما دا مُدّ لہ غنمو. میو او مسور خخہ دک کر او زن می کر نو لاندینی نتیجی تر ی را و وتلی

بالتکویم

بلا تکویم

۵۵ تولی

۵۰ تولی (غنم) حنطہ

۱/۲ ۵۲ تولی

۱/۲ ۵۲ تولی تور ماش

۱/۲ ۵۷ تولی

۱/۲ ۵۳ تولی عدس (مسور)

د دې لوبني د تدوير په نسبت سره ئې ژوروالی کافي زیات دی همدارنگه له لاندې خخه پراخه
 او خوله ئې تنگه چہ له مخروط سره مشابهت لري. له دې امله د دې په تکویم او غیر تکویم دواړو
 صورتونو کنبی د وزن کوم خانگری فرق نشته په هر صورت مذکوره وزن د عامو محققینو علماء
 کرامو له ټاکل شوي وزن خخه ډیر کم دی حقیقت دا دی چہ د حضرت عمر رضی اللہ عنہ صاع خود د حجاج په
 زمانہ کنبی مشتبه شوې وه چنانچہ مونږ د ابراهیم بن عبد اللہ په صاع باندې د حمادیه دا اعتراض
 پورته نقل کړی دی که چیرته د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په صاع کنبی اشتباه واقع شوې نه وای نو په
 تعیین کنبی به ئې د مجتهدینو امامانو اختلاف نه وای صاع په اتفاق سره څلور مده دی لیکن د
 مده په وزن کنبی اختلاف دی د امام صاحب رحمۃ اللہ علیہ په نزد دوه رطله او د نورو مذاہبو په نزد ۱/۳
 رطله دی د نوموړي مُدّ لومړنی جوړوونکی یا صانع مالکي دی او تر هغه وروسته

شافعي له دې څخه ښکارېږي چه هغو د خپل مذهب مطابق $\frac{1}{4}$ رطلو مډ جوړ کړی دی د مولان رشد الله صاحب په صدقه الفطر کېنې د څه نقدو ورکول هم د دې دلیل دی چه د احضرات هم له دې حقیقت څخه خبر وو چه دا مډ حنفي نه دی بنده په نصف صاع حنفي کېنې د غنمو د وزن تقدیر دوه سیره دیرش تولې کړی دی کما مر په دې حساب سره د شافعي مډ غنم باید $\frac{1}{4}$ ٢٣ تولې وي لیکن د مذکوره مډ په تکویم سره وزن هم له دې څخه $\frac{1}{4}$ ٨ تولې کم دی اگر که دا احتمال هم شته چه بنده په نصف صاع کېنې چه کوم غنم اچولي او وزن کړي دي هغه له هغو غنمو څخه زیات وزني وو کوم چه مډ ترې ډک شوی وو لیکن د غنمو په مختلفو ډولونو کېنې دومره تفاوت لرې معلومېږي پس د دې تفاوت صحیح وجه دا څرگندېږي چه د دې مډ صانع د $\frac{1}{4}$ ١ رطله اورېشو د وزن په ځای د غنمو وزن را اخیستی دی بنده د حنفي نصف صاع اورېشو وزن یو سیر $\frac{1}{4}$ ٢٩ تولې لیکلی دی په دې حساب سره چه د شافعي مډ د اورېشو وزن $\frac{5}{4}$ ٤٩ تولې شو کوم چه د مذکوره مډ د حنطه له بلا تکویم وزن سره برابر دی. لهذا له دې مډ څخه د بنده د حساب تائید کېږي دا جلا خبره ده چه هغو د علامه شامي رحمته الله علیه د لیکنې مطابق دا وزن د اورېشې را اخیستلو احتیاط نه دی کړی

د دولسمې هجري پېړۍ د مشهور فقیه حضرت مولانا مخدوم محمد هاشم صاحب تهتوي رحمته الله علیه فضل او کمال د هیڅ یوه اهل علم څخه پټ نه دی بنده تر ټولو مخکنې د مسیون خلف المسافر په اړه د نوموړي فتوی و لیدله نو د دې قوي استدلال. ژور نظر او له اختصار سره فیصله کوونکی او ډاډمن ځواب زه ډیر متاثر کړم تر دې وروسته زما د تل لپاره دا کوشش پاتې شوی دی چه په هرې پیچلې مسئلې کېنې د نوموړي علامه تحقیق معلوم کړم چنانچه د بحث لاندې مسئله کېنې هم ما د دې کوشش وکړ کوم چه بحمد الله گټور تمام شو مولوي محمد صديق صاحب (د منتهار فقیر) د محمدیه د مدرسې مهتمم نزد ټټو آدم په ذریعې سره له سید ډاثر ائی او ډیرو لعل ضلع حیدر آباد څخه مې د بیاض هاشمي قلمي نسخه تر لاسه کړه د دې کتاب په آخر کېنې دا عبارت لیکلی دی

این کتاب نوشته است حافظ اسحاق هالکنی نو

د کسابت تاریخ کېنې نه دی لیکلی

په دې کتاب کېنې د حضرت مخدوم رحمته الله علیه د بحث لاندې مسئلې په 'په یوه مسفله رساله نتیجه الفکر فی تحقیق صدقه الفطر' شته چونکه له دې رسالې څخه محکمی و وروسته په څو پاڼو کېنې هم گټور بحثونه شته د دې لپاره د بیاض هاشمي د دولسو ١٢ مخونو عکس - فوټو کپی دلته ورکول کېږي او وروسته د خپل مقصد په اړوند د دغو مصامنو خلاصه لیکل کړی

نشاء الله تعالی

باب صدقة الفطر

۲۰۵

حسن الفتاوى جلد ۳

قوله يجوز صرية القيراط نصف دانق غير صحيح فان الدائن صدق الدارم والقيراط نصف سبعة
 ما انقضى ما هو كما في مدد هر دین
 بدانکه قيراط نیم عشر مقلات است پس متقال بیست
 قیراطها بیست و دو در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 و صد دانگ در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 مانه که چهار دانگ است و در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 حیراج متروک پس در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 معروف صورتها در حدیث است و در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 این در حدیث و در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 در حدیث از راه غیر صحیح چهار دانگ قیراط
 پس بدانکه در صحاح قیراطها نصف است که گفته است و دانگ
 و یک خمس حیراج باشد و یک خمس حیراج در حدیث
 در حدیث و یک خمس حیراج در حدیث

۵

و مستدبر با قوتی تا تو شیهای بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳
 پیوسته و نیت ۴ سیر ۱۲۰ سیر است تا چه دقیقه نیر کان روزهای مسافرت نقد بر آن پنج بار
 بخورد بودند مسبب آن بود که در وقت با قوتی بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳

و مستدبر با قوتی تا تو شیهای بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳
 پیوسته و نیت ۴ سیر ۱۲۰ سیر است تا چه دقیقه نیر کان روزهای مسافرت نقد بر آن پنج بار
 بخورد بودند مسبب آن بود که در وقت با قوتی بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳

و مستدبر با قوتی تا تو شیهای بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳
 پیوسته و نیت ۴ سیر ۱۲۰ سیر است تا چه دقیقه نیر کان روزهای مسافرت نقد بر آن پنج بار
 بخورد بودند مسبب آن بود که در وقت با قوتی بدیده و نیتشند مان حساب سیر ها عا کلمه هر سه و ۳۳

۱۰

د هاشمي تحرير اوقو لنديز سره له نتانجو

۱ په مدينه طيبه كښې مې هلته سل متوسطې اوربشې وتللې نو $\frac{4}{5}$ ماشسي شولې په دې حساب سره د سپينو زرو نصاب ۵۲ تولي او د سرو زرو نصاب ۸ تولي سو (ص ۱) په تهته كښې رائج مثقال - ۵ ماشي سره سل وربشې ونلل شوې نو بالكل برابري راغلې (ص ۲)

نتيجه

د مثقال په مذكوره له دواړو وزنونو څخه دويم وزن يعنې ۵ ماشي راجع دى ځكه چه دا د سركارى مثقال وزن دى د سلو اوربشو پخپله په وزن كولو كښې د معمولي كسر د فرق د نه ښكاريدو او د اوربشو د كوچنيوالي او غټوالي احتمال شته د دې لپاره پخپله حضرت مخدوم عليه السلام هم په همدې باندې اعتماد كړى دى او پخپلو ليكنو كښې ئې څو څو ځلې د دې ذكر كړى دى او د نتيجه الفكر په رساله كښې ئې هم همدا غوره كړى دى ملاحظه كړئ ۱. ۲. ۲ مخونه په دې بناء باندې ئې يوه توله $\frac{2}{5}$ مثقاله گڼلې دى (ص ۳)

۲ - د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه كښې يو درهم - ۱۲ قيراطه هم رائج وو (ص ۵). په تهته كښې چه د درهم په كومې سگې باندې شرعي درهم ليكللى دى او عام خلك ئې هم شرعي درهم بولي هغه د سبعة وزن خلاف دى ځكه چه كله مثقال - ۵ ماشي دى نو ضروري شوه چه د څلورو درهمو وزن څوارلس ماشي وي حالانكه له دغو درهمو څخه د څلورو وزن له ۱۳ ماشو څخه هم څه كم دى (ص ۲)

خواجه بهاؤالدين ملتاني له مكې مكرمې څخه شرعي درهم راوپړى دى چه وزن ئې ۳ ماشي ۴ اوربشې وو (ص ۲)

په حرمين شريفينو كښې رائج درهم - ۲۴ اوربشې دى (ص ۱۱)
د صحابه رضي الله عنه په زمانه كښې درهم د مختلفو وزنونو درلودونكي وو حضرت عمر رضي الله عنه د سبعة وزن درلودونكى درهم متعين كړى وو (ص ۴)

نتيجه

كومو حضراتو چه د درهم وزن ۳ ماشي يا له دې سره نژدې نژدې بللى هغوى د لاندني امورو له وجې په مغالطه كښې لويديلي دي

۱ د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه كښې يو درهم - ۱۲ قيراطه رائج وو - ۳ ماشه
۲ په تهته كښې په رائج درهم باندې شرعي درهم لكل سوى وو. خلكو هم شرعي درهم ورته وانه ددې درهم وزن له ۳ ماشو څخه چه زيات وو نسخ محمدانه سنډهې هم بخیل كېد نصاح

المنیر کنبی د دې ذکر کړی دی کوم چه حضرت مفتي محمد شفيع صاحب هم را نقل کړی دی
۳- په اوومې پېړۍ هجري کنبی خواجه بهاؤ الدین ملتاني له مکې مکرمې څخه چه کوم شرعي
درهم راوړی وو هغه درې ماشې او دوه رتۍ وو.

۴- په دولسمې پېړۍ هجري کنبی چه په حرمین شریفینو کنبی کوم درهم رائج وو د هغه وزن
۲۴ اوربشې وو - ۳ ماشې ۱ رتۍ $\frac{۲۱}{۳۵}$

له دې څخه ثابته شوه چه پخپله د حضرت عمر رضی الله عنه له زمانې څخه یو درهم داسې چلیدلی دی
چه وزن يې درې ماشې له لږ غوندي زیت وو کوم چه د اختلاط او اشتباه باعث جوړ شوی دی.
د حضرت مخدوم رحمته الله علیه په نزد دا درهم د دې لپاره شرعي درهم نه دی چه د سبعة وزن په خلاف
دی د سبعة وزن د مسلم قانون په مطابق د شرعي درهم صحیح وزن $\frac{۱}{۳}$ ماشې دی موصوف
خای په خای د دې ذکر کړی دی. ملاحظه کړی ص ۲.

په دریم مخ باندې يې یوه توله - $\frac{۳}{۴}$ درهم لیکلی دی. یعنی یو درهم - $\frac{۱}{۳}$ ماشې.
۳- مذكوره تحقیق د سپینو زرو د درهم په اړه دی. د سنگ درهم له دې څخه مختلف دی چه
وزن يې ۴ ماشې دی. (ص ۲ او ص ۱۰) د دې نکتې په لحاظ ساتلو سره د درهم په تعریف کنبی له
اشتباه او اختلاط څخه سړی محفوظ پاتې کیږي.

۴- په ۱ مخ باندې مثقال - $\frac{۴}{۵}$ ماشې پر بناء د سپینو زرو نصاب ۵۶ تولې او د سرو
زرو نصاب ۸ تولې لیکلی دی لیکن تر دې وروسته په همدې مخ او دویم مخ باندې هم مثقال - ۵
ماشې پر بناء د سپینو زرو نصاب $\frac{۱}{۴}$ ۵۸ او د سرو زرو نصاب $\frac{۱}{۴}$ ۸ تولې گڼلی دی.

۵- مثقال - ۵ ماشې او درهم - $\frac{۱}{۳}$ ماشې پر بناء نصف صاع - $\frac{۲}{۳}$ ۱۵۱ تولې گڼلی
دی ملاحظه کړئ ۲، ۷ او ۹ مخونه پرته له دې څخه په ۹ مخ باندې له مدینې منورې څخه يې د
یوه مُد (پیمانې) د راوړلو یادونه کړې ده او د هغه په ذریعې يې د نیم صاع وزن ۱۵۳ تولې لیکلی
دی او د یوه بل مُد یادونه يې هم کړې ده چه د هغه په ذریعې سره د نیم صاع وزن له دې څخه هم
تقریباً ۱۰ تولې زیات راځي.

۶ دنتیجة الفکر درسالي (ص ۲ تر ص ۹) پورې د هند له علماؤ سره د اختلاط په وجه په ډیر تفصیل
سره بیان کړی دی په آخر کنبی يې په اُمت باندې د توسیع (پراخۍ) د جذبي لاندې فرماتلي دي
و شک نیست که حساب علماء هند اسهل و اوسع است و حساب مخدوم مذکور از علماء
سند اوسط و حساب فقیر اوسط است عامل بر هر چه توفیق یابد عمل نماید و الله تعالی هو
الموفق. (ص ۹) رحمه الله تعالی رحمه واسعاً آمین.

هاشمي اوزان به يوه نظر کښي

قيراط	- ۲ رتي	- ۰.۲۴۳	گرامه
درهم	- ۳۱ ماشي	- ۳۴۰.۲	گرامه
مثقال	- ۵ ماشي	- ۴۸۲۰	گرامه
د سپينو زرو نصاب	- ۵۸ ۱/۳ تولي	- ۲۸۰.۳۸۸	گرامه
د سروزرو نصاب	- ۸ ۱/۳ تولي	- ۹۷.۱۹۸	گرامه
نصف صاع	- ۱۵۱ ۲/۳ تولي	- ۱۷۲۹	کيلو گرامه

د درهم بر يولو نژدې اعشاري وزن ۳۰.۱۹۴۲ گرامه دی

د مثقال تر يولو نژدې اعشاري وزن ۴.۸۵۹۹۱۷ گرامه دی

شرح صدر:

بنده ته خو دومره خبره لا له مخکښې څخه محققه وه چه مثقال تقريباً ۵ ماشې او درهم تقريباً ۳۱ ماشې دی او د زړه رجحان مې هم له ۵ ماشو او ۳۱ ماشو سره برابر وو ليکن په دې باندې مې پوره اطمینان نه وو. د بياض هاشمي تر ملاحظې وروسته پوره اطمینان را ته حاصل و سر مې پرې خلاص شو چه مثقال پوره ۵ ماشې او درهم پوره ۳۱ ماشې دی. ما اگر که سل اوربشې په برقي ماشینونو باندې تللې وې سره له دې د اوربشو د وړو او غټو دانو احتمال او عدم اعتدال اشتباه خامخا راسره وه. برسیره پر دې د ځينو برقي ماشینونو په مطابق هم مثقال له ۵ ماشو سره برابر شو پورته مې د برقي ماشینونو په وزنونو کښې څه نا څه اختلاف ليکلی دی د حضرت مفتي محمد شفيع صاحب د وزن مطابق هم مثقال له ۵.۰۳ ماشو سره مساوي دی چه تفصيل ئې پورته بين شوی دی لــه صحيح وزن څخه يواځې زيات شو $\frac{3}{100}$.

قيمر سبق

حضرت مخدوم رحمته الله عليه دې خوا ته نه دي کتلي چه دا د اوربشو وزن دی کما قال العلامة ابن عابدين رحمته الله تعالى. د غنمو د وزن معلومولو طريقه دا ده چه $15 \frac{2}{3}$ تولي اورشو څخه چه کوم لوبښي ډک شي هغه له غنمو څخه ډک کړئ او وزن ئې کړئ بيا لکه څرنگه چه غنم هم مختلف ډولونه لري او ځينې له ځينو څخه زيات وزني او درانه دي د دې لپاره د غنمو د يقيني وزن د لاس نه راوړلو لپاره همد، لوبښي له ميو څخه ډک او بايد وزن ئې کړئ د دې لپاره چه د ميو هر ډول د غنمو له هر ډول څخه زيات وزني دي

بنده په تير مضمون کسي نصف صاع کوم چه د يو سیر ۲۹۴۵ تولی مقابل غنم ۲ سیره ۳۰ تولی او ماش ۲ سیره ۳۲ تولی ليکلی دی اوس له دې تازه تحقيق وروسته له نوی سیره د

یو سبر $۷۱ \frac{۲}{۳}$ بولې څخه د کیدونکي لوبښي کښي غنم او می وړ واچولې او دک می کړ د وړ د کولو د تطویل په ځای می د حساب له تناسب څخه کار واخیست نو غنم ۲ سیره ۸۱۲ بولې او ماش یا می ۲ سیره ۳۸۹۰۴ بولې شول

د اوربشو نیمه صاع - ۱۸۹۵۸ سیره - ۱۷۲۹ کیلو گرامه - ۲۹۴ لیتره

د غنمو نیمه صاع - ۲۴۱۰۲ سیره - ۲۲۴۹ -

د میو نیمه صاع - ۲۴۸۲۳ سیره - ۲۳۲۰ -

پس په صدقه الفطر کښي د میو د وزن (۲۳۲ کیلو گرامو) په برابر غنم باید ورکړی شي

بنده د مذکوره حساب مطابق د اوسپني (ستيل) په لوبښي باندي
 $\frac{۱}{۴}$ صاع اوربشي - ۱۷۲۹ کیلو گرامه - ۲۹۴ لیتره نقش جوړ
 او د محفوظ ساتني وصيت مي کړی دی و الله الحفیظ

تنبیه

۱ - پورته چه تر کومو کسرونو او اعشاریو پورې حساب لگول شوی او لیکل شوی دی نه دي څخه دا مقصد نه دی چه په عملي توگه د هغو رعایت داسې لازم دی چه له هغو څخه د لږ غوندي کموالي او زیاتوالي گنجائش نشته او ادا کول ئې صحیح نه دی بلکه د علم د تصحیح او د حدودو د حفاظت له مخې د کسرونو او اعشاریو پورې حساب لگول شوی دی او که نه نو د کسرونو د حذف نتیجه دا وي چه د شي حقیقت مستور گرځي او د داسې محذوف الکسور و افرادو مجموعه د جمع له حقیقي حاصل څخه ډیر متفاوت راځي

۲ - که چیرته په صدقه الفطر کښي غنم یا د غنمو اوږه ورکړل شي نو د میو د وزن مطابق ۲۳۲ کیلو گرامه ورکول لازم دي البته که چیرته د قیمت ورکولو وغواړي نو د ۲۲۵ کیلو گرامو د قیمت د ورکولو گنجائش هم شته سره له دې د ۲۳۲ کیلو گرامو قیمت ورکول افضل دي

لفظوله تعالیٰ اعلم رشید احمد ۱۲ ذی القعدة ۱۳۹۶ هجری یوم الجمعة

د دویم سوال په اړه د سفر د مسافت خواب په نامه د "لغول الاطهر فی تحقیق مسافه السفر" په باب د صلوه لمسافر کښي درج کړی شوی دی مریب

نمت بالخبر

دا حسن انصاری دریم جلد ختم شو ولله الحمد اولاً و آخراً و طاهراً و باطناً

وصلی الله تعالیٰ علی حبر حلفه محمد و علی اله و صحنه و سلمه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

د موضوعاتو فهرست

صفحه	عنوان
۳	باب الامامة والجماعة
۳	د سهار د جماعت په وخت کښې د سنتو ادا کول
۳	د نفلونو يا سنتونو د اداء کولو په حالت کښې د جماعت قائمیدل
۴	د فرضو لمانځه د ادا کولو په وخت کښې د جماعت دریدل
۵	د قضایي لمانځه د ادا کولو په حالت کښې د جماعت د دریدلو حکم
۵	شل يا گډ سړی چه په تگ باندې قدرت ولري جماعت پرې واجب دی
۵	د رانده سړي د امامت حکم
۶	د ډیرې د خړیونکي یا لنډونکي امامت
۶	د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
۸	چه د ډیرې له خړیلو توبه وباسي نو تر څو پورې چه نې ډیره پوره نه وي راغلي تر هغه وخته
۸	نې امامت مکروه دی
۸	په فاسق پسې شوې لمونځ واجب الاعاده نه دي
۹	چه مسافر امام خلور رکعت وکړي نو د مقیم مقتدي لمونځ نه کیږي
۱۰	راتب (ټاکل شوی) امام د امامت ډیر حقدار دی
۱۰	د غیر معذور (روغ، سړي) اقتداء په معذور پسې جائزه نه ده
۱۰	په رکوع او سجده باندې د قادر سړي اقتداء په عاجز پسې جائزه نه ده
۱۰	د متوضی (اودس کوونکي) اقتداء په متیم پسې جائزه ده
۱۰	د مسح کوونکي سړي امامت جائز دی
۱۱	په ناستې سره د لمونځ کوونکي امامت جائز دی
۱۱	د امام لپاره په زوره ویل د تکبیرونو سنت دي
۱۲	د رکعتونو په تعداد کښې د مقتدیانو د اختلاف حکم
۱۳	هل تجب الاعادة علی من سها خلف الامام
۱۴	د هغه چا د امامت حکم چه لاس نې په وړ کښې پرې وی

- ۱۵ د امام تر لومړي سلام وروسته اقتداء صحيح نه ده
- ۱۵ د مقتدي له کښيناستو مخکښې د امام د سلام اړولو حکم
- ۱۶ پرته له جومات څخه په بل ځای کښې بې له عذره د جماعت د لمانځه ادا کول بدعت دی
- ۲۰ د امام په لمانځه کښې د کراهت له وجې د مقتديانو لمونځونه هم مکروه کيږي
- ۲۱ امام چه په کوم حالت کښې څوک پيدا کړی بايد اقتداء ورپسې وکړی
- ۲۱ د خنثی (نرینهځي) امامت صحيح نه دی
- ۲۲ خنثی یا نرینهځي به تر هلکانو په شا ته صف کښې دريږي
- ۲۲ رکوع یا سجده ته تر امام مخکښې د تللو حکم
- ۲۳ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۲۴ د مقتدي له اولې قعدې څخه د دریدلو حکم
- ۲۴ د اوږدې مودې تر امامت وروسته د کفر د اقرار حکم
- ۲۴ تر یوې مودې وروسته څرگنده شوه چه امام کافر دی
- ۲۵ د لویانو په صف کښې د کوچنیانو د دریدلو حکم
- ۲۶ د مقتدي په فتحې سره لمونځ نه فاسدېږي
- ۲۶ د مقتدي له تشهد یا درود څخه تر فارغیدو مخکښې د امام سلام اړول
- ۲۷ د شافعیانو او اهل حدیثو امامت
- ۲۷ د نوکر یا ملازم لپاره د جماعت پریښودل جائز نه دي
- ۲۸ د ریاحی (باد خارجیدونکی) مریض لپاره د جماعت پریښودل جائز دي
- ۲۸ د جومات په جماعت کښې د ښځو شریکیدل مکروه تحریمي دي
- ۲۸ دوو متبزو غټو متيازو یا د زیاتې لویې له وجې د جماعت د پریښودلو حکم
- ۲۹ یواځې د نامحرمو ښځو امامت مکروه تحریمي دی
- ۲۹ تر آذان وروسته په جومات کښې یواځې لمونځ کول او تلل
- ۲۹ د جومات د لرې والي له وجې د جماعت د پریښودلو حکم
- ۳۰ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۳۰ د خصي سري امامت
- ۳۱ امام د سنتو نرا داء کونو مخکښې د جماعت لمونځ ورکونی شی
- ۳۱ د امام په پورته منزل کښې د دریدلو حکم
- ۳۱ د جومات په سورتی منزل کښې د جماعت ادا کول
- ۳۱ په رکوع کسی د سريکیدو مه منع طریقه
- ۳۲

۳۴

د رشوت خوړ سړي امام

۳۴

د بلوږون د کموکي سړي امام

۳۴

د داسې سړي د امامت حکم چه په کور کېنې نې شرعي سرده نه وي

۳۴

د مقتدي د تشهد تر پوره کېدو مخکېنې امام پورته شو

۳۶

د پورتنې سوال په شان يو بل سوال

۳۶

د بدعتي سړي امامت

۳۵

تر اصفرار مخکېنې چه جماعت نه کيده نو يواځې دې لمونځ وکړي

۳۵

د مقتدي په قصد سره د تشهد نه لوستل

۳۶

د مودودي عقائدو د درلودونکي سړي امامت

۳۶

د قضائي له اداء کولو پرته په جماعت کېنې د شريکيدلو حکم

۳۶

د خپلې ښځې د خواهش د پوره کولو لپاره د جماعت د پريښودلو حکم

۳۷

د امام لپاره د محراب له منځنۍ برخې څخه بلې خوا ته دريږدل مکروه دي

۳۷

له امام څخه مخکېنې سلام گرځول مکروه دي

۳۸

د پورتنې سوال په شان يو بل سوال

۳۸

د تور خضاب لگوونکي سړي امامت

۳۹

د امام په ټاکنه کېنې د نیکو خلکو د رائيې د پيروالۍ معتبر دی

۳۹

د ولد الزنا (حرامي) امامت

۳۹

د امام شاته د مؤذن د ځای معلومول جائز نه دي

۴۰

امام دی رکوع او سجده مختصره کوي

۴۰

له ښنگرو څخه د پېښو ب اوږه خولو کېښنه ساتونکي سړي امامت

۴۰

په امام باندې د مقتديانو د بې احتیاطۍ اثر لويږي

۴۱

د انعمې باندې د ساتونکي امامت

۴۱

د اودمه د ماتېدو له وجې چه يو حوک له صف څخه ووځي نو ځای په نې څرنگه ډکېږي

۴۱

د صف د خلکو د ډکولو لپاره د لمونځ کوونکي له مخې نرسېدل جائز دی

۴۲

مقدي چه نه هغه مخکېنې ودرېږي نو لمونځ نې نه کېږي

۴۲

د مانع مقدي نه فتنه سره د جماعت موب حاصلېږي

۴۳

موځي چه يوه نسخه موب هېک مقدي وي موب حېرته نه نې دروي

۴۴

محرمو نسخو نه داسې ورکولوکي سړي امام

۴۴

مقدي چه موب سړي موب هېک وي موب هېک حېرته جوړوي

۴۴

- ۲۲ که په پیل کښې یواځې یو مقتدي وو او د سجدې په حالت کښې نور راغلل
- ۲۵ په امام باندې د ټاکل شوي وخت پابندي لازمه ده
- ۲۶ وارثانو ته د برخې د نه ورکونکي سري امامت
- ۲۶ کوم امام چه د حروفو په صحیح مخارجو باندې قادر نه وي د هغه امامت
- ۳۷ د بانک د نوکر یا ملازم امامت
- ۳۷ حنبلي امام چه قصر و نه کړي نو د مقتدي لمونځ واجب الاعاده دی
- ۳۸ د داسې سري امامت چه قضائي لمونځ ئی په ذمه باندې وی
- ۳۹ د کوم امام په ذمې باندې چه د وتر قضائي پاتې وي د هغه امامت
- ۳۹ د مقتدي لپاره د امام د تکبیر تحریمه تر ختمیدو مخکښې د تکبیر ویلو حکم
- ۳۹ د یو چا لپاره په جماعت کښې تاخیر کول جائز نه دي
- ۵۰ هغه فصل (جلا والی) چه د اقتداء لپاره مانع دی
- ۵۱ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۵۳ د استخلاف (خلیفه نیولو) شرائط
- ۵۴ د امام لپاره د محراب په منځ کښې د دریدلو حکم
- ۵۵ د کرفیو (حکومتی بندیز) په حالت کښې جومات ته د تللو حکم
- ۵۵ د امام لپاره تحمید (ربنا لک الحمد) ویل افضل دي
- ۵۶ د امام لپاره آمین ویل مستون دي
- ۵۶ د "السلام" د لفظ له امام څخه مخکښې پای ته رسول مکروه دي
- ۵۶ د ښځو جماعت مکروه تحریمي دي
- ۵۷ امام د سهار په لمانځه کښې د دعاء قنوت د ویلو په ځای غلی پتې شو
- ۵۷ په مسافر باندې د مقیم امام په افتداء کښې څلور رکعتنه فرض دي
- ۵۷ د راتلونکي سري لپاره د قرائت یا رکوع او پږدولو حکم
- ۵۸ د ځای د تنگوالي له وجې د امام لپاره د صف په منځ کښې د دریدلو حکم
- ۵۸ د ماسینین. مابنم او ماسخوتن نه وروسته د امام مقتدیانو نه مخ اړول د سنتو خلاف دی
- ۵۸ د نورو خلکو په لمانځه باندې د راوستو په غرض د جومات د جماعت پریښودلو حکم
- ۵۹ د شافعي امام په اقتداء کښې رفع یدین مه کوئ
- ۶۰ د مقتدي د دریو تسبیحاتو تر پوره کولو مخکښې د امام د پورته کیدلو حکم
- ۶۰ امام چه اوله قعده پریږدي او پورته شي نو په مقتدي باندې ئې متابعت لازم دی
- ۶۱ امام چه تر آخرې قعدي وروسته پورته شي نو مقتدي به ئې متابعت نه کوي

۶۱
۶۲	مسافر امام چه تر اولې قعدې وروسته پورته شي نو مقتدي به څه کوي؟
۶۲	د گډ سري د امامت حکم
۶۲	د پتلون اغوستونکي سري امامت
۶۲	بې پردې ښځو ته د سبق ور ښوونکي امامت
۶۳	د مقتدي د قنوت تر پای ته رسیدو مخکښې امام رکوع ته لار
۶۴	په تکبير اولی کښې د شریکیدو حد یا اندازه
۶۵	(رسائل، الوصية الاخوانية في حکم الجماعة الثانية
۶۵	په جومات کښې د دویم جماعت حکم
۶۹	د تطبیق صورت
۷۱	د زمانې انقلاب
۷۲	امام الکلام في تبلیغ صوت الامام
۷۲	په لمانځه کښې د مکبر الصوت (د آواز د لوړولو) د آلي د استعمال حکم
۷۸	د مفتی عطاء محمد په نیوکې باندې تبصره
۷۸	د فاضی شمس الدین صاحب په تنقید (نیوکې) باندې تبصره
۸۰	د نفس مسئلې تحقیق
۸۲	د مکبر الصوت آله
۸۴	نیل السعادة بالاعتداء في الصلوة المعادة
	په هغه لمانځه کښې چه د واجود ترک له وجې بیرته له سره گرځول کیږي دنوي مقتدي لپاره
۸۴	د شریکیدلو حکم
۹۲	تنقید (نیوکه)
۹۳	د حضرت مخدوم محمد هاشم تهنوي رحمه الله تحقیق
۹۴	خلاصه
۹۵	المشکوة لمسئلة المحاذاة
۹۵	په حرمینو شریفینو کښې د ښځو د محاذاتو د مسئلې حل
۱۰۳	آیا د امام لپاره د ښځو د امامت نیت ضروری دي او که نه؟
۱۰۵	د تحقیق (خیرې) خلاصه
۱۰۵	که چیرته امام د ښځو د امامت نیت وکړي
۱۰۶	د اشتباهاتو ازاله
۱۰۸	انصراف الامام الى جهة الانام

- ۱۰۸ د سهار او مازديگر تر لمونځونو وروسته د امام د انحراف هيئت
- ۱۱۰ د فقهاؤ رحمهم الله كلام
- ۱۱۱ د ترجيح وجوه
- ۱۱۲ الحاق
- ۱۱۵ باب المسبوق و اللاحق
- ۱۱۵ له مقتدي څخه يوه سجده پاتې شوه
- ۱۱۵ د امام په متابعت كېنې په مسبوق باندې هم تشهد واجب دى
- ۱۱۶ د مسبوق په كښينا ستو سره امام له اولې قعدې څخه پورته شو
- ۱۱۶ د مسبوق له امام سره د آخري قعدې د نه كولو حكم
- ۱۱۷ مسبوق بايد د پاتې لمانځه لپاره كله ودرېږي؟
- ۱۱۸ امام چه پنځم ركعت ته پورته شي نو مسبوق به څه كوي؟
- امام چه تر آخري قعدې وروسته ودرېږي او مسبوق ئې متابعت وكړي نو د مسبوق لمونځ
- ۱۱۹ فاسد شو
- ۱۲۰ د لاحق د فوت شوي لمانځه تر پوره كيدو مخكېنې چه امام سلام واپوي
- ۱۲۱ مسبوق به د امام په آخري قعده كېنې تر تشهد وروسته څه وائي؟
- ۱۲۱ د مدرک او مسبوق لپاره د ثناء حكم
- ۱۲۲ مسبوق د امام له سري قرائت سره يو ځاى ثناء ويلی شي
- ۱۲۲ د دريو ركعتونو مسبوق به اوله قعده كله كوي؟
- ۱۲۳ د لاحق لپاره د امام تر متابعت وروسته د فوت شوی لمانځه د ادا كولو حكم
- ۱۲۳ لاحق به فوت شوی لمونځ سره له سنتو او آدابو ادا كوي
- ۱۲۴ «رساله، القول السافر عن حكم المسبوق خلف المسافر
- ۱۲۴ نادره خيرنه د مقيم مسبوق په مسافر امام پسې د اقتداء په اړه
- ۱۳۷ باب مفسدات الصلوة و المكروهات
- ۱۳۷ په سجده كېنې له ځمكې څخه د دواړو پښو د پورته كولو حكم
- ۱۳۷ په لمانځه كېنې د ستر د ټيكاړيدلو حكم
- ۱۳۸ د پورتنۍ مسئلې نور تحقيق
- ۱۳۹ د ډيرې مودې (زمن كشير) تحقيق
- ۱۴۱ په لمانځه كېنې د ښځې د ښنگرو د ښكاره پاتې كيدلو حكم
- به نري ټيكرې كېنې لمونځ نه كيږي

- ۱۶۲ په تنګ او چټک لباس يا جامو کېنې لمونځ مکروه دی
- ۱۶۲ د نارینه لپاره په لمانځه کېنې د ښځو د پټولو حکم
- ۱۶۳ په ناپاکه ځای باندې څادر غوړول او په هغه باندې د لمانځه د ادا کولو حکم
- ۱۶۳ په ناپاکه ځای باندې د شيشې په غوړولو سره په هغې باندې د لمانځه د ادا کولو حکم
- ۱۶۳ د وترو په دويم رکعت کېنې سلام گرځول او د نفلو د نيت تر لوی حکم
- ۱۶۴ د فرضو په دريم رکعت د سلام اړولو حکم
- ۱۶۴ يوې خوا ته تر سلام گرځولو وروسته د لمونځ کوونکي تر مخ تيريدل جائز دي
- ۱۶۵ په لمانځه کېنې د اسويلي را تللو حکم
- ۱۶۵ لستونې چه پورته وي لمونځ ورسره مکروه تحریمي دی
- ۱۶۶ سجدې ته د تلو په وخت د جامو را ټولول مکروه تحریمي دي
- ۱۶۶ د نیم لستونې لرونکي کميس کېنې لمونځ مکروه نه دی
- ۱۶۶ رومال او عقال په سدل (زور نديدلو) کېنې داخل نه دي
- ۱۶۷ د لمونځ کوونکي په مخ کېنې ناست سړې جگيدلی او تللی شي
- ۱۶۷ د لمونځ کوونکي له مخې په څومره فاصلې سره تيريدل جائز دي؟
- ۱۶۸ له رومال يا همسا څخه د سترې جوړولو حکم
- ۱۶۹ د ضرورت په وخت کېنې د سترې مختلف صورتونه
- ۱۶۹ په مسجد حرام کېنې د لمونځ کوونکي له مخې څخه د تيريدلو حکم
- ۱۷۰ د اودس د ماتيدو له وجې د لمونځ کوونکو له مخې د تيريدلو حکم
- ۱۷۰ د جومات په بام باندې د لمونځ کولو حکم
- ۱۷۱ د لمونځ کوونکي عکس په آئينه يا هنداره کېنې د ښکاريدلو حکم
- ۱۷۱ په ورېښمينو جامو کېنې لمونځ مکروه دی
- ۱۷۲ د اوږې يا پياز د خوړلو په صورت کېنې په کور کېنې هم لمونځ مکروه دی
- ۱۷۲ د لمانځه په حالت کېنې د سيگرېټو او نسوارو په جيب کېنې کيښودل جائز نه دي
- ۱۷۲ په لمانځه کېنې د تگ کولو حکم
- ۱۷۴ په لمانځه کېنې بې له ضرورته ځان گروړل مکروه تحریمي دي
- ۱۷۵ پر له پسې درې ځله ځان گروړل د لمانځه فاسدوونکی دی
- ۱۷۶ د عمل کشر تعريف
- ۱۷۷ په لمانځه کېنې په دواړو لاسونو سره د خولې په سرولو حکم
- ۱۷۷ د لمانځه په حالت کېنې د مارد وژلو حکم
- ۱۷۸

- ۱۵۹ په لمانځه كښې د لاحول د ويلو حكم
- ۱۵۹ د سېنما په بام باندې د لمانځه اداء كول مكروه تحريمي دى
- ۱۵۹ د مصلیٰ چه يو كونج مردار وي نو لمونځ پرې كيږي
- ۱۶۰ په لمانځه كښې د خندلو حكم
- ۱۶۱ په داسې پلاستيك باندې د لمانځه حكم چه لاندې طرف نې مردار وي
- ۱۶۲ درالله اكبر په ځاى د الله اكبار د ويلو حكم
- ۱۶۲ د سلام عليكم د ويلو حكم
- ۱۶۲ د سپي يا ښځې د لمانځه له مخې څخه په تيريدو سره لمونځ نه ماتېږي
- ۱۶۴ د عكسونو يا تصويرونو په ځاى كښې لمونځ مكروه تحريمي او واجب الاعاده دى
- ۱۶۵ په مغصوبه زمكې باندې لمونځ مكروه تحريمي دى
- ۱۶۵ په لمانځه كښې د نارينه پښه د ښځې له سر سره د لگيدلو حكم
- ۱۶۶ له ټاټي سره لمونځ مكروه تحريمي دې
- ۱۶۶ په حرامو رويو سره اخيستل شويو جامو كښې لمونځ مكروه تحريمي دى
- ۱۶۷ په حرامو رويو سره په اخيستل شوې غالى يا قالينې باندې لمونځ مكروه تحريمي دى
- ۱۶۷ په غلا شوي جامو كښې لمونځ مكروه تحريمي دى
- ۱۶۷ په تندي باندې چه د پگړۍ ول يا بله كومه جامه پرته وي په داسې حالت كښې د سجدې حكم
- ۱۶۸ د قضاء حاجت د تقاض په حالت كښې لمونځ مكروه تحريمي دى
- ۱۶۸ په لمانځه كښې د كوم بزرگ د قبر نقشه يا عكس د مخته راتللو حكم
- ۱۶۹ په توشكې (نيالۍ) باندې د سجدې حكم
- ۱۶۹ په لمانځه كښې پرته له عربي ژبې په نورو ژبو سره دُعاء كول مكروه دى
- ۱۷۰ په لمانځه كښې له قصد پرته له خولې څخه د كوم لفظ د را وتلو حكم
- ۱۷۰ په يواځې لمانځه كښې هم د ښځې محاذاة مكروه دى
- ۱۷۱ د بناء د صحت شرائط
- ۱۷۲ د ويده سړې خوا ته د مخ په اړولو سره د لمونځ كولو حكم
- ۱۷۳ په لمانځه كښې د ضرورت له وجي د كميس صحيح كول مكروه نه دي
- ۱۷۳ په لمانځه كښې له اوږې څخه د ځادر د لوييدلو حكم
- ۱۷۳ په لمانځه كښې د پرونوگڼې د سمولو حكم
- ۱۷۴ په جومات كښې له مزرينو جوړې شوې خولۍ كينودل اړ په هغو كښې د لمونځ كولو حكم
- ۱۷۴ د باران له وجي د لمانځه د ماتولو حكم

- ۱۷۵ په لمانځه کښې د غاړې د تازه کولو حکم
- ۱۷۵ په سهو سره سلام گرځول او د بل لمانځه نیت ترل
- ۱۷۶ له لمانځه څخه تر فارغیدو وروسته په اوداسه کښې د شک حکم
- ۱۷۷ د سرې په ورکړل شوي وښو باندې د لمانځه حکم
- ۱۷۷ د باد بندولو په صورت کښې د لمانځه حکم
- ۱۷۷ چه پاکې جامې نه وي نو په ناپاکو جامو کښې دې لمونځ وکړي
- ۱۷۸ په لمانځه کښې په پرېنجي باندې د الحمد لله ویلو حکم
- ۱۷۸ د چا په پرېنجي سره په لمانځه کښې د "یرحمک الله" د ویلو حکم
- ۱۷۹ د زلّة القاری مسائل
- ۱۷۹ د دوه رکعتونو د قرائت تر منځ د یوه واړه سورت پریښودل مکروه دي
- ۱۷۹ په لومړي رکعت کښې د سورة الناس ویل
- ۱۸۰ په لومړي رکعت د سورة الناس شروع کول او بیرته پریښودل ئې مکروه دي
- ۱۸۰ په دویم رکعت کښې د مخکښیني سورت تر شروع کولو وروسته پریښودل مکروه دي
- ۱۸۰ له یوه سورت څخه بل سورت ته د تللو حکم
- ۱۸۱ په لمانځه کښې د ترتیب په خلاف قرائت مکروه دی
- ۱۸۱ قرآن کریم ته په کتو سره قرائت د لمانځه فاسدونکی دی
- ۱۸۲ په قرائت کښې د فاحشې غلطۍ او بیرته ئې د صحیح کولو حکم
- ۱۸۲ د سورت په منځ کښې دیوه آیت د پاتې کیدلو حکم
- ۱۸۳ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۱۸۴ د اشتق په ځای د اتقی د ویلو حکم
- ۱۸۴ د دویم رکعت د مکروه اوږدوالي اندازه
- ۱۸۶ باب الوتر و النوافل
- ۱۸۶ په وتر و کښې د دُعا، قنوت په ځای د بلې دُعا د ویلو حکم
- ۱۸۶ د قنوت د تکبیر د پاتې کیدلو حکم
- ۱۸۷ د دُعا، قنوت تکرار (دوباره ویلو) حکم
- ۱۸۷ له دُعا، قنوت څخه د څه برخې د پریښودلو یا د هغې د تکرار حکم
- ۱۸۷ له ښځه وخته لمونځونو کښې ټول سننونه له نبی کریم ﷺ څخه ثابت دی
- ۱۸۸ مؤکد سننونه و نفل په یوه سلام سره د اداء کولو حکم
- ۱۸۹ له دوه رکعه نفلو کښې تر فعدې وروسته سهواً د دریدلو حکم

- ۱۹۰ د وترو له قنوت سره د قنوت نازلې د يو ځای کولو حکم
- ۱۹۰ په وترو کېنې د دوه تشهدونو ثبوت
- ۱۹۱ د وترو جماعت د رمضان له مياشتې سره تخصيص
- ۱۹۱ د سنتو او نوافلو لپاره د مطلق لمانځه نيت کافي دی
- ۱۹۲ د پورتنی سوال په شان يو بل سوال
- که چيرته د ماسپښين څلور مخکښينې سنتونه پاتې شي نو د وخت په دننه کېنې ئي بيرته راگرځول سنت مؤکد دي
- ۱۹۲ چه تر وترو وروسته د فرض لمانځه فساد معلوم شي نو د وترو بيا اعاده نشته
- ۱۹۳ تر وترو وروسته معلومه شوه چه په فرض لمانځه کېنې ئي سجده سهونده کړې
- ۱۹۳ چه فرض لمونځ صحيح نه وي ادا شوی نو وروستني سنت دې دوباره ادا کړی
- ۱۹۴ د فرضو يا تراويحو د يواځې ادا کوونکي لپاره د وترو په جماعت کېنې د شريکيدو حکم
- ۱۹۵ که د فرضو او وترو جلا جلا امامان وي نو کراهت نه لري
- ۱۹۶ د سهار د جماعت په وخت کېنې د سنتو ادا کول
- ۱۹۷ د سهار سنتونه په داسې ځای کېنې ادا کول چه د امام قرائت اوريدل کيږي
- ۱۹۷ د نفلو په دويم رکعت کېنې د قعدې د هيريډلو حکم
- ۱۹۸ د پورتنی سوال په شان يو بل سوال
- ۱۹۹ د وترو د آخري قعدې د هيريډلو حکم
- ۲۰۰ د سهار سنتونه څلور رکعته ادا کول
- ۲۰۱ د اشراق، څانبت او اوآيينو رکعتونه
- دوه رکعته مؤکد سنتونه په اوآيينو کېنې داخل دي
- ۲۰۱ د اشراق، څانبت او تهجد وختونه
- ۲۰۲ د نوافلو جماعت په رمضان شريف کېنې هم مکروه دی
- د سهار د سنتو قضائي
- ۲۱۱ د پورتنی سوال په شان يو بل سوال
- د استخاري حقيقت
- ۲۱۲ د کسوف لمونځ تر مازديگر وروسته مکروه دی
- ۲۱۴ د ماينام تر لمانځه مخکښې د تحية الوضوء او تحية المسجد د لمونځونو حکم
- ۲۱۵ تر صبح صادق وروسته تحية الوضوء او تحية المسجد جائز نه دي
- ۲۱۵ د تحية الوضوء او تحية المسجد د لمونځونو تفصيل
- ۲۱۶

- ۲۱۶ د پورتنی سوال په اړه یو بل سوال
- ۲۱۶ د تحية الوضوء وخت د اندامونو تر وچیدلو مخکېنې دی
- ۲۱۷ په کښیناستو سره تحية المسجد نه ساقطیږي
- ۲۱۷ تحية المسجد د وخت له لمونځونو سره مخصوص نه دی
- ۲۱۷ په ورځ کښې یو ځل تحية المسجد سنت مؤکد دی
- ۲۱۸ د تحية المسجد قائم مقام تسيیحات
- ۲۱۸ څلور رکعت نفل لمونځ په دریم رکعت کښې د ماتولو حکم
- ۲۱۹ مخکښیني سنځ چه پاتې شي نو تر وروستني سنتو دې وروسته ادا کړي
- ۲۱۹ که چیرته د جمعې مؤکد سنتونه پاتې شي نو کله به یې ادا کوي؟
- ۲۲۰ د جمعې تر لمانځه وروسته د رکعتونو تعداد
- ۲۲۰ نوافل په کور کښې ادا کول بهتر دي
- ۲۲۱ د جمعې د سنتونو نیت
- ۲۲۱ پخپلې ذمې باندې د جرمانې په توگه نفل واجبول
- ۲۲۲ د قنوت تکبیر واجب نه دی
- ۲۲۲ د قنوت په تکبیر کښې د لاسونو د پورته کولو ثبوت
- په غیر مؤکده سنتونو کښې په لومړۍ قعده کښې درود، دعاء او په دریم رکعت کښې ثناء
- ۲۲۳ لوستل بهتر دي
- ۲۲۴ د سنتو او فرضو تر منځ د فصل (جلا والی) حکم
- ۲۲۴ په صلوۃ التسبیح کښې په دویم او څلورم رکعت کښې فیا م ته د تلو په وخت کښې د تکبیر حکم
- ۲۲۵ د صلوۃ التسبیح په قومه کښې د لاسونو تړل مسنون دي
- ۲۲۵ د نفلو د ادا کولو په حالت کښې د سهار کیدلو حکم
- ۲۲۵ په مکروه وخت کښې د شروع شوي نفلو حکم
- ۲۲۶ د دوه یا درې کسانو د نفلو جماعت شروع کول او وروسته د زیاتو خلکو شریک کیدل
- ۲۲۶ تر تهجدو مخکښې ویده کیدل ضروري نه دي
- ۲۲۷ د وترو په رکعتونو کښې د شک په صورت کښې د دعاء قنوت دوه ځلې د ویلو حکم
- ۲۲۷ د اشراق د لمانځه ثبوت
- د څلور رکعت نفل لمانځه د ست په کولو سره دوره رکعتو واجبېږي
- ۲۲۸ د دعاء قنوت د ثبوت حواله
- ۲۲۸ په نفلو کښې چه سجده سهو و نه کړې نو بېرته راگرځولنی واجب دي
- ۲۲۸

- ۲۱۹ د ورو فده هم واجبه ده
- ۲۱۹ تر غنوب وروسه درود شريف لوستل افضل دي
- ۲۱۹ په ناپ کو خامو سره د ادا شوي نفلونو اعاده واجبه نه ده
- ۲۲۹ و تر که چيرته تر تراويحو مخکې ادا شي نو اعاده يې واجبه نه ده
- ۲۳۰ په فرصو باندې د نفلو بڼه مکروه ده
- ۲۳۰ د فرض او سنت لمونځونو تر منځ د وعظ او تبليغ حکم
- ۲۳۲ رساله، اعدل الانظار في الشفع بعد الايتار
- ۲۳۲ تر ورو وروسته د دوه رکعته نفلو حکم
- ۲۳۵ مذاهب الانتم رحمهم الله
- ۲۳۷ صنيع المحدثين رحمهم الله
- ۲۳۸ د بحث خلاصه
- ۲۳۹ الحاق
- ۲۴۰ فصل في التراويح
- ۲۴۰ په تراويحو کېنې په سورة بقره باندې د ختم کولو حکم
- ۲۴۰ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال
- ۲۴۱ په تراويحو کېنې د سورة اخلاص تکرار
- ۲۴۲ په څلور رکعته تراويحو کېنې چه اوله فعه پاتې شي نو دوه رکعته وشول
- ۲۴۳ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال
- ۲۴۴ تر ويح يه سهو سره څلور رکعته ادا کول
- ۲۴۴ په يوې فعه ي سره د درې رکعته تراويحو حکم
- ۲۴۶ قاري او سامع، فاتح، ته څه ورکول او چه اخيستل حرام اوبه داسې قاري سې تراويح ن جيز دي
- ۲۴۷ د قرآن کریم د ختم په وخت کېنې امام او مؤذن به د څه ورکولو حکم
- ۲۴۸ د سامع يا فاتح اجرت
- ۲۴۹ نابالغ سامع لږه په لومړي صف کېنې د درونو حکم
- ۲۴۹ د فرضو له ادا کولو پرته د ورو به جماعت کېنې شريکېدل صحيح نه دي
- ۲۵۰ د تراويحو له ادا کولو پرته د ورو به جماعت کېنې شريکېدل
- ۲۵۰ د زېري د لټو وويکې سې د تراويحو حکم
- ۲۵۰ تر تراويحو وروسته د دعا حکم
- ۲۵۰ د دوه سورتونو تر منځ د سه نه حکم

- ٢٥٢ له جومات څخه د باندې د تراويحو د جماعت حکم
- ٢٥٢ د فضتي لمونځونو لپاره د تراويحو پريښودل جائز نه دي
- ٢٥٢ بي له سامع يا فاتح څخه د قرآن د اورولو حکم
- ٢٥٣ د شپينې حکم
- ٢٥٣ د پورتي سوال په شان يو بل سوال
- ٢٥٣ د مسافر، مريض او ښځې لپاره د تراويحو حکم
- ٢٥٣ د يوه امام لپاره دوه ځايه د تراويح ورکولو حکم
- ٢٥٥ د سامع يا فاتح لپاره د ځای د تعين حکم
- ٢٥٥ قرآن کریم ته په کتو سره فتح ورکول د لمانځه فاسدوونکی دی
- ٢٥٥ د تراويحو جماعت په جومات کېنې سنت مؤکد دی
- ٢٥٦ چاچه فرض يواځې ادا کړی وي هغه دې د تراويحو امامت نه کوي
- ٢٥٧ د ښځو لپاره هم شل رکعت ته تراويح سنت مؤکد دي
- ٢٥٧ په تراويحو کېنې د نابالغ هلک د اقتداء حکم
- ٢٥٧ په نامستي سره د تراويحو د اداء کولو حکم
- ٢٥٨ په يوه جومات کېنې د تراويحو گڼ شمير جماعتونه
- ٢٥٩ «رسالة لمعات المصاييح في ركعات التراويح»
- ٢٥٩ د تراويحو په تعداد باندې مفصل بحث
- ٢٦١ په حديث کېنې د تهجدو په بيان باندې شواهد
- ٢٦٢ په تهجدو او تراويحو کېنې فرق
- ٢٦٣ د اهل حديثو حضراتو گواهي
- ٢٦٧ د موطا د يو بل روايت وضاحت
- ٢٦٨ د شلو تراويحو ثبوت
- ٢٧٠ په شلو رکعتونو باندې د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجماع
- ٢٧٣ د مرسل حجت
- ٢٧٣ د موالحست روايت
- ٢٧٤ په شلو رکعتونو باندې د حلف، راندنو مواظبت هميشه والي
- ٢٧٥ د اس هدير رحمه الله قول
- ٢٧٦ له شلو رکعتونو څخه نه کم والي باندې د ائمه اربعه و و غيرهم اجماع
- ٢٧٦ د اجماع تعريف

- ۲۶۸ اباد اجماع منکر کافر دي او که نه ؟
- ۲۶۹ «فتنه» د حبر المصایيح مؤلفه حضرت مولانا خير محمد صاحب رحمه الله له رسالي څخه اقتباسات
- ۲۷۹ له اهل حديثو علماؤ څخه د شلور کعتونو ثبوت
- ۲۸۱ باب قضاء الفوائت
- ۲۸۱ د قضاء په نيت کښې د ورځې تعيين ضروري دی
- ۲۸۲ قضائي لمونځ بايد په پټه توگه ادا شي
- که چيرته د وترو قضائي د خلکو په مخ کښې را گرځوي نو په دعاء قنوت کښې دې لاسونه نه پورته کوي
- ۲۸۲ د مازديگر قضائي دې تر مابنم مخکښې را وگرځوي
- ۲۸۳ چه قضائي لمونځونه تر شپږو کم وي نو ترتيب پکښې واجب دی
- ۲۸۳ د لمونځونو د قضائي لپاره دې سنتونه او اهم نفلونه نه پرېږدي
- ۲۸۴ چه د لمانځه په منځ کښې وخت پای ته ورسېږي نو لمونځ وشو او که قضاء شو؟
- ۲۸۵ د سفر د لمانځه په حضر کښې او د حضر په سفر کښې د قضائي حکم
- د وترو په قضائي کښې هم ترتيب واجب دی
- ۲۸۶ د ترتيب د خاوند تعريف
- ۲۸۶ د جمعې د فوت کيدو ويره د ترتيب ساقطوونکي نه دی
- ۲۸۷ باب سجود السهو
- ۲۸۷ که چيرته سورت يا دعاء قنوت سهو له چا پاتې شي نو څه بايد وکړي؟
- ۲۸۷ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال
- ۲۸۸ مسبوق چه له امام سره عمد او سهو سلام واري نو لمونځ نې فاسد يږي
- ۲۸۸ د آخري قعدې په پريښودو سره چه لمونځ نفل وگرځي نو سجده سهو نشته
- ۲۸۹ که چيرته په څلور رکعت نفلو کښې په اولي قعدې باندې سلام واري نو سجده سهو نشته
- ۲۹۰ ددوه رکعت نفلو دنيت په کولو سره تر قعدې وروسته سهو اددوه نورو رکعتونو او کولو حکم
- ۲۹۰ له امام سره تر سجده سهو وروسته د شريکيدونکي سرې حکم
- ۲۹۱ د مسبوق لپاره د امام نه سجده سهو څخه مخکښې د دريدلو حکم
- ۲۹۱ د مسبوق له امام سره د سلام اړولو حکم
- ۲۹۲ که چيرته امام پرته له کومې وحی سجده سهو وکړی نو د مسبوق د لمانځه حکم له حده وي
- ۲۹۲ په خري قعده کسې د تشهد يا درود په تکرار سره سجده سهو نشته

- ۲۹۳ په اوله قعده کښې د تشهد په تکرار سره سجده سهو واجیږي
- ۲۹۳ په اوله قعده کښې څومره زیاتوالی د سجده سهو موجب گرځي
- ۲۹۴ د سورة فاتحه تکرار د سجده سهو موجب دی
- ۲۹۵ په جهرې قرائت کښې اخفاء او د دې با لعکس سره د سجده سهو حکم
- ۲۹۶ له سورة فاتحه څخه چه یو حرف هم پاتې شي نو سجده سهو واجبه ده
- ۲۹۶ تر آخرې قعدي وروسته د دریدلو حکم
- چه تر آخرې قعدي وروسته پورته شي نو د بیرته را گرځیدو په صورت کښې دې فوراً سجده سهو وکړي
- ۲۹۶ د آخرې قعدي د پریښودلو حکم
- ۲۹۷ د سجده سهو له تشهد څخه مخکښې د کولو حکم
- ۲۹۸ په لومړي رکعت کښې د سجده سهو د واجبوونکي ناستې اندازه
- ۲۹۸ د وترو په دریم رکعت چه د سورت یو ځای کول پاتې شي نو سجده سهو واجبه ده
- ۲۹۹ د سورة فاتحه په ځای د التحيات د ویلو حکم
- ۳۰۰ د التحيات په ځای د سورة فاتحه د لوستلو حکم
- ۳۰۰ د ماښام په لمانځه کښې د آخرې قعدي د هیریدلو حکم
- ۳۰۱ د ماښام په لمانځه کښې تر آخرې قعدي وروسته د دریدلو حکم
- ۳۰۱ د سلام په پریښودلو سره سجده سهو واجیږي
- ۳۰۲ د سلام تاخیر د سجده سهو موجب دی
- ۳۰۲ د فرض لمانځه په دریم رکعت کښې چه د امام د یوه آیت په جهر سره د ویلو حکم
- ۳۰۳ د جمعي او اختر وڼو په لمانځو کښې د سجده سهو حکم
- ۳۰۳ په رکوع کښې د دعاء قنوت په ویلو سره سجده سهو نه ساقطیږي
- ۳۰۴ د توخي نه اساسي نورو له وجې چه تاخیر وشي نو سجده سهو نشته
- ۳۰۴ د دریو سجدو په کولو سره سجده سهو واجیږي
- ۳۰۴ له سجده سهو څخه مخکښې او وروسته درود ویل احوط دي
- ۳۰۵ پرته له سلام اړولو څخه سجده سهو مکروه تنزیهي ده
- ۳۰۵ د اولې قعدي د پاتې کیدلو حکم
- ۳۰۶ په ناستې سره د لمونځ کولو په صورت کښې د تشهد په ځای د قرائت ویلو حکم
- ۳۰۷ د نابالغ هلك د سجده سهو د پریښودلو حکم
- ۳۰۷ د قعدي تر پاتې کیدو وروسته به فوراً بیرته را گرځیدو کښې د سجده سهو د وجوب وجه

- ۳۰۸ د یوې سجده د هیریدلو حکم
- ۳۰۹ د سجده سهو د هیریدلو حکم
- ۳۱۰ د امام له سلام څخه وروسته د پنځم رکعت د ادا کولو حکم
- ۳۱۰ د قنوت په ځای د سورة فاتحه یا تشهد د لوستلو حکم
- ۳۱۱ د سجده سهو په پرېښودو سره لمونځ واجب الاعاده دي
- ۳۱۱ د دریو تسبیحاتو په اندازه سکوت د سجده سهو موجب دی
- ۳۱۱ تر لمانځه وروسته شک هیڅ اعتبار نه لري
- ۳۱۱ له تشهد څخه چه یو لفظ هم پاتې شي نو د سجده سهو موجب دی
- ۳۱۲ د سورة فاتحه د هیریدلو حکم
- ۳۱۲ تر سورت وروسته د سورة فاتحه تکرار د سجده سهو موجب نه دی
- ۳۱۳ د فرضو په دریم رکعت کښې د سورة فاتحه په تکرار سره سجده سهو نشته
- ۳۱۳ د فرضو په دریم رکعت کښې تر الحمد وروسته د سورت په ویلو سره سجده سهو نه لازمیږي
- ۳۱۳ د رکوع د هیریدلو حکم
- ۳۱۴ باب صلوة المریض
- ۳۱۴ په کرسی یا چوکۍ باندې د لمانځه د ادا کولو حکم
- ۳۱۴ په بیهوشۍ کښې د فوت شوي لمونځونو حکم
- ۳۱۵ د مریض لپاره قبلې ته د مخامخ کیدلو حکم
- ۳۱۵ په جماعت کښې چه د دریدو قدرت نه وي نو یواځې دې لمونځ وکړي
- ۳۱۵ د پورتنی سوال په اړوند یو بل سوال
- ۳۱۷ که چیرته معذور په اوداسه سره تنها یا یواځې لمونځ کولی شي نو جماعت دې پرېږدي
- ۳۱۷ له سجده څخه عاجز سړي حکم
- ۳۱۸ له سجده څخه په عاجز سړي باندې قیام فرض نه دی
- ۳۱۹ باب سجود التلاوة
- ۳۱۹ په لمانځه کښې د تلاوت د سجده حکم
- ۳۲۰ لمونځ کوونکی چه له هغه سړي څخه چه په لمانځه کښې نه وي سجده واوري د هغه حکم
- له لمونځ کوونکي څخه د داسې سړي چه په لمانځه کښې نه وي د سجده تلاوت د اوریدلو حکم
- ۳۲۱ د امام لپاره به رکوع کښې د سجده تلاوت د بیت کولو حکم
- ۳۲۲ د سجده د آیت له ویلو حجه مخکښې چه سجده وکړي نو لمونځ واجب الاساده دی
- ۳۲۳

۳۱۳	له جنب، حاضی، لیونی یا نابالغ څخه د سجدې آیت د اوریدلو حکم
۳۱۴	د استفهام په غرض سره د سجدې د آیت د تلاوت کولو حکم
۳۱۴	د سجدې آیت په ټکو سره چه وویل شي نو سجده تلاوت واجب نه دی
۳۱۴	د سجدې د آیت د معنی یا ترجمې د پوښتلو حکم
۳۱۴	د حفظ په مدرسه کښې د کوچنیانو په تلاوت سره د سجدې حکم
۳۱۵	د سجدې د آیت په ترجمې سره هم سجده واجبیږي
۳۱۵	د سجدې آیت چه پوره ولوستل شي نو سجده واجبیږي
۳۱۶	چه چیرته د سجدې له آیت څخه تر یوه آیت وروسته سجده لیکلې وي د هغه حکم
۳۱۶	د سجدې د آیت په لیکلو سره سجده نه واجبیږي
۳۱۷	د أستاذ او شاګر د یوه آیت بار بار د اړولو حکم
۳۱۷	له لاسپیکر څخه د سجدې د آیت د اوریدلو حکم
۳۱۷	له تلویزون څخه د سجدې د آیت د اوریدلو حکم
۳۱۸	د سجدې یو آیت چه په یوه مجلس کښې له ګڼ شمیر خلکو څخه واوړیدل شي
۳۱۸	د سجده تلاوت په نیت کښې تعیین ضروري نه دی
۳۱۸	د امام په سجده تلاوت باندې مقتدي رکوع ته د تللو حکم
۳۱۹	د تلاوت سجده بې له اوداسه جائزه نه ده
۳۱۹	په سورلۍ باندې د سجدې د آیت د تکرار یعنی څو څو ځله ویلو حکم
۳۲۰	په سورة ص کښې د تلاوت د سجدې مقام
۳۲۰	په لمانځه کښې د سجده تلاوت د هیږدلو حکم
۳۲۲	باب صلوة المسافر
۳۲۲	د اقامت وطن ته نژدې د شپې تیږولو حکم
۳۲۲	د ماښام د لمانځه په کولو سره هوایي جهاز ته ورسپړیدل او د لمر دوباره په نظر راتللو حکم
	په هوایي سفر کښې چه ورځ ډیره لویه یا ډیره کوچنۍ شي نو په دې صورت کښې د لمانځه
۳۲۳	او روژې حکم
۳۲۴	په سفر کښې د سنتو د ادا کولو حکم
۳۲۵	د ښار له حدودو څخه په وتلو باندې د قصر حکم شروع کیږي
۳۲۶	کومه آبادي چه له ښار سره لګیدلې نه وي هغه مستقلة ده
۳۲۷	په بندر ګاه باندې د قصر د حکم تفصیل
۳۲۷	د آبادیو د اتصال (سره لګیدنې) معیار

- ۳۴۸ صرف د زمکې په موجود والي سره کوم ځای وطن نه جوړېږي
- ۳۴۸ وطن اصلي کښې یواځې د زمکې په پاتې کیدو سره وطن نه پاتې کیږي
- ۳۴۹ که چیرته تابع ته د متبوع د اقامت نیت معلوم نه وي نو څه حکم لري
- ۳۴۰ د مسافر لپاره سهواً د پوره لمونځ د نیت کولو حکم
- ۳۴۰ د مسافر لپاره سهواً د پوره لمونځ کولو حکم
- چه په سفر کښې په قصد سره قصر و نه کړي نو توبه او د لمانځه بېرته را گرځول پرې واجب دي
- ۳۴۱ د جنگي قیدیانو لپاره د قصر حکم
- ۳۴۲ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۳۴۳ په مقیم امام پسې چه د مسافر لمونځ فاسد شي نو دوه رکعته دې را وگرځوي
- ۳۴۳ د لمانځه په دوران کښې د وخت تر وتلو وروسته د اقامت د نیت حکم
- ۳۴۵ په هوائی جهاز (طیارې) کښې د قصر مسافت
- ۳۴۵ مسافر مسبوق دې په مقیم امام پسې پوره لمونځ کوي
- ۳۴۶ مسافر مقتدي به په مقیم امام پسې د څلورو رکعتونو نیت کوي
- ۳۴۶ په بحري جنگي تمرینونو یا مشقونو کښې د قصر حکم
- ۳۴۹ د ریل گاډي له قبلې څخه د اوو بیتلو حکم
- ۳۵۰ موټروان به په سفر کښې د تل لپاره قصر کوي
- ۳۵۰ بنځه چه په سفر کښې خپل وطن ته نژدې ځای ته په تلو سره پاکه شي نو پوره لمونځ به کوي
- ۳۵۰ د غوانی په ریږې یا گاډۍ کښې د لمانځه حکم
- ۳۵۱ په ریل گاډي او بس یا سروس موټر کښې د لمانځه حکم
- ۳۵۱ په کښتۍ او بحري بیړۍ کښې د لمانځه حکم
- ۳۵۲ په هوائی جهاز (طیاره) او بحري بیړۍ کښې د لمانځه حکم
- ۳۵۲ د کراچۍ په بندرگاه کښې قصر نشته یعنې پوره لمونځ به کوي
- ۳۵۲ (رسالی) القول الاظهر فی تحقیق مسافة السفر
- ۳۵۲ د سفر د مسافې تحقیق (څیړنه)
- ۳۵۵ فرسخ، شرعي میل، انگریزي میل او کلو متر
- ۳۵۷ د حضرت گنگوھی قدس سره فتوی (د شرعی سفر مقدار)
- ۳۵۸ بحری سفر
- ۳۵۸ ضمیمه

۳۶۵	د کار صحيح طريقه
۳۶۷	آخری ټکی
۳۶۹	وطن الارزحال يقي بقاء الاثقال
۳۶۹	د اثقالو په پريښودو سره سفر د اقامت وطن نه باطلوي
۳۷۲	د پورتنۍ يادې شوې مسئلې په اړه په متضادو ځوابونو کښې فيصله
۳۷۲	د قاسم العلوم فتوی
۳۷۵	جواب له خير المدارس څخه
۳۷۷	د پورتنۍ سوال په شان يو بل سوال
۳۸۲	باب الجمعة والعيدین
۳۸۲	آيا له خطيب څخه پرته بل څوک خطبه ويلی شي؟
۳۸۲	دمعذورسري لپاره په کور کښې د ماسپښين د لمانځه وروسته په جمعې کښې د شريکيدلو حکم
۳۸۲	د جمعې لمونځ چه فاسد شي نو دوباره ادا کول نې فرض دي
۳۸۳	په خطبې او د جمعې په لمانځه کښې د زيات جلاوالي حکم
۳۸۳	په جيل يا بندي خانه کښې د جمعې د لمانځه حکم
۳۸۳	د يوه ښار په گڼ شمير ځايونو کښې د جمعې د لمانځه حکم
۳۸۳	په خطبه کښې د حاضر و خلکو لپاره د درود شريف د ويلو حکم
۳۸۳	د جمعې تر اول آذان وروسته اخيستل او خرڅول ناجائز دي
۳۸۵	د اختر د لمانځه د دويم رکعت د رکوع تکبير واجب دی
۳۸۵	د اختر تر لمانځه يا خطبې وروسته د دعاء غوښتلو حکم
۳۸۶	د اختر په لمانځه کښې د تکبير د پاتې کيدلو حکم
۳۸۷	تر اول آذان وروسته د خوراک حکم
۳۸۸	د جمعې تر آذان وروسته د مسافر لپاره د اخيستلو او خرڅولو حکم
۳۸۸	د جمعې لمانځه ته د تلو په وخت کښې په لاره کښې د اخيستلو او خرڅولو حکم
۳۸۸	د خطبې په حالت کښې په اشارې سره نهی عن المنکر (له بدو څخه منع کول) جائز دی
۳۸۹	د بيع د کراهت لپاره د کلی آذان معتبر دی
۳۸۹	له خطبې څخه مخکښې په پټه سره تعوذ (اعو با لله الخ) ويل مسنون دي
۳۸۹	د اختر د لمانځه لپاره له ښار څخه د باندې وتل سنت دي
۳۹۰	د منبر درجې يا پوړۍ

- ۳۹۱ اختر تر لمانځه مخکښې د سهار د لمانځه قضائي را گرځول جائز دي
- ۳۹۱ اختر لمونځ چه په جومات کښې ادا شي نو په هغه کښې تر زوال وروسته نفل جائز دی
- ۳۹۱ په کارخانه کښې د جمعې د لمانځه حکم
- ۳۹۲ د خطبې په وخت کښې د سنتونو ادا کول جائز نه دي
- ۳۹۲ تر دویم آذان وروسته په کور کښې هم د سنتونو ادا کول جائز نه دي
- ۳۹۳ د خطبې په وخت کښې گړۍ ته چاڼي ورکول جائز نه دي
- ۳۹۳ داسې ځای کښې د جمعې د لمانځه حکم چه په ښاروالي کښې نې شک وي
- ۳۹۳ د خطبې او اقامت تر منځه د مسئلې د بیانولو حکم
- ۳۹۳ د مصر دفناء حد (اندازه)
- ۳۹۴ په لومړۍ خطبه کښې د لاسونو تړل او په دویمې کښې یی خلاصول بدعت دي
- ۳۹۴ په عربو کښې داختر د لمانځه په ورکولو سره په پاکستان کښې هم داختر لمونځ ورکولی شي
- ۳۹۵ د تشریق د تکبیرونو د هیریدلو حکم
- ۳۹۶ د خطبې د آذان جواب جائز نه دی
- ۳۹۶ په عیدگاه کښې د اختر د لمانځه د دویم جماعت حکم
- ۳۹۶ خطبه په منبر باندې په ولاړې ویل سنت دي
- ۳۹۶ د خطیب مخې ته د جمعې د دویم آذان حکم
- ۳۹۷ د جمعې دویم آذان په جومات کښې دښته د کیدلو حکم
- ۳۹۸ د اختر د خطبې په پیل او په پای کښې په پرله پسې تکبیرونو ویل مستحب دي
- ۳۹۹ د جمعې تر ادا کولو وروسته په بل ځای کښې د خطبې د ویلو حکم
- ۳۹۹ له خطبې څخه مخکښې د وعظ او تقریر د رواج حکم
- ۳۹۹ ښځې د ماسپښین لمونځ د جمعې تر لمانځه مخکښې ادا کولی شي
- ۴۰۰ د معذور سړي لپاره د جمعې د لمانځه تر ادا کیدو پورې تاخیر مستحب دی
- ۴۰۰ تر قضائي لمانځه وروسته د تشریق د تکبیرونو حکم
- ۴۰۰ په اختر کښې د شافعي امام په اقتداء کښې د دولسو تکبیرونو د ویلو حکم
- ۴۰۱ د معذور خلکو لپاره د جمعې په ورځ د ماسپښین جماعت مکروه دی
- ۴۰۱ د جمعې په ورځ د معذورو خلکو لپاره د ماسپښین آذان او اقامت مکروه دی
- ۴۰۲ په جواڼۍ نومي کلی کښې د جمعې د لمانځه تحقیق
- ۴۰۳ د هجرت په وخت په قباء کښې د پاتې کیدلو موده
- ۴۰۳ په ښي سالم کښې د جمعې د اداء کولو تحقیق

- ۲۰۲ په خطبه کښې د داسې دریو نارینه وو حضور شرط دی په کومو سره چه جمعه قائمیدلی شي
- ۲۰۴ د پورتنی سوال په اړوند بل سوال
- ۲۰۵ په خطبه کښې جهر په زوره ویل، شرط دي
- ۲۰۵ په داسې بازار کښې چه کورونه پکښې نه وي د جمعې لمونځ صحیح نه دی
- ۲۰۶ د اختر تر لمانځه وروسته د تشریق د تکبیرونو حکم
- ۲۰۷ د دې حدیث چه "لا جمع ولا تشریق الا لی مصر جامع" تحقیق
- ۲۰۹ د ماسپښین د څلور رکعت احتیاطي لمانځه حقیقت
- ۲۱۱ د کلام خلاصه
- ۲۱۱ تر لومړي آذان وروسته د دین کار کول هم جائز نه دی
- ۲۱۲ د قضائي لمونځونو او د اختر د لمانځه تر منځ ترتیب واجب نه دی
- ۲۱۲ د جنابت په غسل سره د جمعې د ورځې سنت غسل ادا کیږي
- ۲۱۲ خطیب ته فتح ورکول جائز نه دي
- ۲۱۳ د خطبې په وخت په لاس کښې د عصاء یا همسا د نیولو حکم
- ۲۱۳ د تشریق تکبیرونه له یو ځل څخه د زیات ویلو حکم
- ۲۱۳ د پورتنی سوال په شان بل سوال
- ۲۱۴ د اختر په لمانځه کښې به مسبوق تکبیرونه څه وخت وائي؟
- ۲۱۴ ښځې په یواځې صورت ښې د جمعې او اخترونو لمونځونه نه شي کولی
- ۲۱۵ د خطبې په حالت کښې د تحية المسجد د ادا کولو حکم
- ۲۱۵ رانیونه ته نژدې په تبلیغی اجتماع کښې د جمعې د لمانځه حکم
- ۲۱۶ د خطبې د اوږدوالي د کراهت اندازه
- ۲۱۶ په خطبه کښې د حضرت معاوي رضی الله عنه د یادونې یا ذکر کولو حکم
- ۲۱۸ (رساله) النخبة فی مسئله الجمعة والخطة
- ۲۱۸ خطبه په غیر عربي کښې او جمعه په غیر مصر کښې جائزه نه ده
- ۲۲۲ په کلیو کښې د حاکم په اذن یا اجازې سره د جمعې د ادا کولو تحقیق
- ۲۲۷ د مالکیه وو د شرائطو خلاصه
- ۲۳۰ د مخدوم محمد هاشم تهتوي رحمته الله علیه لیکنه
- ۲۳۳ په سنده کښې په کلیو کښې د جمعې د اصلاح یو کوشش
- ۲۳۴ د سند د علماؤ په نامه مکتوب
- ۲۳۴ د محترم ورور مولانا محمد خلیل صاحب مکتوب

- ۲۳۷ (الحاق) په کليو کښې د جُمعې په اړه په يوه کتاب باندې تقريظ .
- ۲۳۹ په کليو کښې د جُمعې لپاره له مذهب څخه خروج (وتل) .
- ۲۴۷ د هوى د اتباع لپاره د حاکم د اجازې حيله .
- ۲۴۸ په کليو کښې د جُمعې د لمانځه په اړه د زهري د اثر جواب .
- ۲۵۰ باب الجنائز .
- ۲۵۰ حياءُ الانبياء عليهم السلام (يعني د انبياء کرامو عليهم السلام ژوندون) .
- ۲۵۰ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال .
- ۲۵۱ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال .
- ۲۵۲ په جومات کښې د جنازې لمونځ مکروه دى .
- ۲۵۲ د پورتنې سوال په شان يو بل سوال .
- ۲۵۲ د جنازې د لمانځه سلام په تيت آواز سره د ويلو حکم .
- ۲۵۲ ښځو ته هديرې يا قبرستان ته د تگ منع دي .
- ۲۵۵ په قبر باندې د قرآن کریم د لوستلو حکم .
- ۲۵۵ د پاڅه قبر د جوړولو حکم .
- ۲۵۶ په قبر کښې د خښتې، ډبرې يا تيرې، اوسپنې او داسې نورو د لگولو حکم .
- ۲۵۸ په قبر باندې د چارديوالي يا چوترې د جوړولو منع دى .
- ۲۵۹ د جنازې په لمانځه کښې د مسبوق حکم .
- ۲۶۰ د پورتنې سوال په اړه يو بل سوال .
- ۲۶۱ په خپليو باندې له پاسه د دريدلو په صورت کښې د جنازې د لمانځه حکم .
- ۲۶۲ جومات ته په وقف شوې زمکې باندې د قبر د جوړولو حکم .
- ۲۶۲ د بل چا په زمکه کښې د مري د ښخولو حکم .
- ۲۶۲ په قبر باندې د سلام اچولو څه فائده؟ .
- ۲۶۳ بې روحه جسم ته عذاب څنگه ورکول کيږي؟ .
- ۲۶۴ د حشر په ميدان کښې له ښځې او اولاد سره ملاقات .
- ۲۶۴ د تلاوت په ايصال ثواب سره مري ته په عذاب کښې تخفيف (سپکوالى) راځي .
- ۲۶۵ مري ته د صدقاتو ثوابونه رسيږي .
- ۲۶۵ په خود کُشي کوونکي باندې د جنازې د لمانځه حکم .
- ۲۶۵ خود کُشي کوونکي ته د ايصال ثواب حکم .
- ۲۶۶ تر کفن ورکولو وروسته د نجاست وتل تاوانې نه دي .

- ۲۶۶ به رمضان شریف کښې د مړ کیدو په صورت کښې د قبر له عذاب څخه د امن مسئله
- ۲۶۷ په ځمعه کښې د مړ کیدو په صورت کښې بر قیامت پورې د قبر عذاب معاف
- ۲۶۷ په ځمعه او رمضان شریف کښې کافر ته هم د قبر عذاب نه وي
- ۲۶۷ به رمضان شریف کښې د مرگ د فضیلت حواله
- ۲۶۷ د ځمعه په ورځ په مرگ سره د قبر د عذاب په نشت والي باندې د یوه اشکال جواب
- ۲۶۸ د ځمعه په شپه د دفن کولو فضیلت
- ۲۶۸ په قبر باندې د کتبه الوحې لگولو حکم
- ۲۶۹ د جنازې د غائبانه لمانځه حکم
- ۲۷۰ د لویدلي عمارت تر خاورو او څښتو د لاندې د مړ شوي سړي د جنازې د لمانځه حکم
- ۲۷۱ په نابالغ ځنځی (کوچنی تر ښځې) باندې د جنازې د لمانځه دعاء
- ۲۷۱ د مسلمانانو او کافرانو په گډو مړو باندې د جنازې د لمانځه حکم
- ۲۷۲ چه قبر کښیني نو بیا ئې کیندل او جوړول جائز نه دي
- ۲۷۲ د دفن په وخت کښې د قبر د لویدلو حکم
- ۲۷۲ د مړي خپلوانو ته د خوراک او ډوډۍ د ورکولو حکم
- ۲۷۳ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۲۷۴ مړ پیدا شوې بچې هم شفاعت کوي
- ۲۷۴ نابالغ کوچني ته د ایصال ثواب حکم
- ۲۷۴ له قبرستان څخه جلا د مړي ښخول مکروه دي
- ۲۷۵ د مړه پیدا شوي کوچني د غسل او جنازې حکم
- ۲۷۵ د عالم مړي په سر باندې د پگړۍ تړل مکروه دي
- ۲۷۶ د جنازې په لمانځه کښې د مړي د ځای پاکوالی شرط نه دی
- ۲۷۶ د جنازې په لمانځه کښې د ولي تفصیل
- ۲۷۶ د کلي امام چه د جنازې لمونځ ورکړي نو ولي ئې د بیرته راگرځولو حق نه لري
- ۲۷۷ په گڼ شمیر مړو باندې د یو ځل جنازې د لمانځه حکم
- ۲۷۷ مړي د مړه کیدو له ځای څخه بل ځای ته د وړلو حکم
- ۲۷۸ د پورتنی سوال په شان یو بل سوال
- ۲۸۰ حضرت یعقوب او حضرت یوسف علیهما السلام
- ۲۸۰ حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله تعالی عنه
- ۲۸۰ حضرت عبد الرحمن بن ابی بکر رضی الله تعالی عنهما

- ۲۸۱ نالغ نه بايد د مرگ په غسل کښې بايد اودس ورکړل شي
- ۲۸۱ د قروسو د ريارت مسنونه طريقه
- ۲۸۱ نالغ ته د څنگدن په حالت کښې د سورة يسين د تلاوت حکم
- ۲۸۲ د جنازې د لمانځه تکرار جائز نه دی
- ۲۸۲ مړی چه په کور کښې ايښی وي بې هم خوراک او چښاک جائز دی
- ۲۸۳ په قبر کښې چه څه سامان پاتې شي نو بيرته لوڅول نې جائز دي
- ۲۸۳ د نيک مړي له جنازې سره تلل له نفلو څخه بهتر دي
- ۲۸۳ له ښځولو مخکښې د بيرته تللو لپاره له ولي څخه د اجازې د اخيستلو حکم
- ۲۸۳ په خاوند او ښځه کښې د يوه او بل مړي ته د کتلو او غسل ورکولو حکم
- ۲۸۳ مو کفارو د نابالغو کوچنيانو حکم
- ۲۸۴ په قبر باندې د دُعا لپاره د لاسونو دپورته کولو حکم
- ۲۸۴ د جنازې په لمانځه کښې د قبر مخه راتلل مکروه نه دي
- ۲۸۵ د جنازې په لمانځه کښې د دُعا د رکښت تفصيل
- ۲۸۵ په عيدگاه کښې د جنازې د لمانځه حکم
- ۲۸۵ د جنازې په لمانځه کښې د ښځې محاذاة د جنازې د لمانځه فاسدوونکی نه دی
- ۲۸۵ په نبي کریم ﷺ باندې د جنازې لمونځه څنگه ادا شوی وو؟
- ۲۸۶ د جنازې لمونځ بايد تر سنتو وروسته ادا شي
- ۲۸۶ د جنازې په لمانځه کښې په يوه سلام سره اکتفاء کول جائز نه دي
- ۲۸۷ مړي ته نه خپل خپلوان غسل ورکوي
- ۲۸۷ د مړي د لمبولو او ښځولو اجرت
- ۲۸۷ د مړي د مخ د ښکارولو رسم او رواج
- ۲۸۸ د شيعه په جنازه کښې شرکت جائز نه دی
- ۲۸۸ د جنازې لپاره د ريدل جائز نه دي
- ۲۸۹ د جنازې په خادر باندې د قرآني آيتونو ليکل جائز نه دي
- ۲۸۹ د حنفي مشکل تر ښځې د غسل تفصيل
- ۲۹۰ په شپه کسې د مړي د سحوولو حکم
- ۲۹۲ تر دس وروسته به دغه کسې د لاسونو پورته کول مستحب دي
- ۲۹۲ په قبر باندې د اوبو شيدلو حکم
- ۲۹۲ مړي نه قبر کسې به سي پټ باندې ځمنول ست دي

- ۲۹۲ د داسې مري حکم چه اسلام او کفر نې معلوم نه وي
- ۲۹۲ په سيلاب کښې مړه کيدونکو ته غسل ورکول فرض دي
- ۲۹۵ د ښځې له نوکانو څخه د رنگ يا پالش له لرې کولو پرته نې غسل او د جنازې لمونځ صحيح نه دی
- ۲۰۵ د جنازې په لمانځه کښې تر سلام مخکښې د لاسونو د پريښودلو حکم
- ۲۹۶ د مري په غسل کښې د لوتو د استعمالولو حکم
- ۲۹۶ د مري سر چه کښې خواته وي نو د جنازې لمونځ نې صحيح دی
- ۲۹۷ د جنازې د لمونځ کوونکو مخې ته د تيريدلو حکم
- ۲۹۷ د جنازې په لمانځه کښې چه سلام هير شي نو لمونځ کيږي
- ۲۹۷ د جنازې په لمانځه کښې د څلورم تکبير د هيريدلو حکم
- ۲۹۸ د جنازې په لمانځه کښې به کوم ځای ته سړی گوري؟
- ۲۹۸ شيعه ته د غسل او کفن ورکولو حکم
- ۲۹۸ د قبر په سر باندې د قرآني آيت ليکل جائز نه دي
- ۲۹۸ په مري باندې له رواج شوي منکراتو څخه د احتراز وصيت واجب دی
- ۵۰۰ د شافعي امام په اقتداء کښې د جنازې په لمانځه کښې د پنځم تکبير د ويلو حکم
- ۵۰۰ په شافعي امام پسې د جنازې په لمانځه کښې د لاسونو پورته کول مستحب دي
- ۵۰۱ د مسلمان په جنازه کښې د کافر د شرکت حکم
- ۵۰۱ د کافر په جنازه کښې د مسلمان د شريکيدلو حکم
- ۵۰۱ جنازه په بل ځای کښې په کيښودلو سره د لمانځه د ادا کولو حکم
- ۵۰۱ د تعزيت (فاتحه خواني) مسنونه طريقه
- ۵۰۲ د جنازې په لمانځه کښې د سورة فاتحه د لوستلو حکم
- ۵۰۲ د مري ښځې په لمبولو کښې د ستر او پردې حد او اندازه
- ۵۰۵ د مرگ په غسل کښې د حائضه ښځې په خوله کښې د اوبو د اچولو حکم
- ۵۰۵ چه سړي نه وي نو يواځې ښځو ته د جنازې د لمانځه حکم
- ۵۰۶ په بحري بيړۍ کښې د وفات شوي سړي حکم
- ۵۰۷ چه مري خاورې شي نو په همدې قبر کښې د بل مري د ښخولو حکم
- ۵۰۷ د مري په خوله کښې د مصنوعي غاښ د پاتې کيدلو حکم
- ۵۰۸ د حضرت عائشې رضي الله عنها د حضرت عمر قبر ته د بې پردې نه تللو روايت
- ۵۰۸ د لحد ژوروالی

- ۵۰۹ د جنازې د لمانځه لپاره د جومات د جماعت د انتظار رواج
- ۵۰۹ د مري خوا ته د قرآن کریم د تلاوت حکم
- ۵۰۹ مري ته د غسل ورکوونکي سړي لپاره لاهېل مستحب دي
- ۵۰۹ د فرض عمل ایصال ثواب
- ۵۰۹ تر مړ کیدو وروسته د تلقین حکم
- ۵۱۰ فصل فی الشہید
- ۵۱۰ په حادثه کېنې د مړ کیدونکو خلکو حکم
- ۵۱۰ شیعہ شہید نه شی بلل کیدلې
- ۵۱۰ د بمبارۍ کېنې د شہید شوي خلکو حکم
- ۵۱۰ د مسلمانانو په خپل منځي جنگ او جگړې کېنې د مړه کیدونکو خلکو حکم
- ۵۱۱ د پورتنی سوال په اړوند یو بل سوال
- ۵۱۴ کتاب الزکوٰۃ
- ۵۱۴ بل ښار ته د زکات د لېږلو حکم
- ۵۱۴ مسکین ته د قرض په معاف کولو سره زکات نه ادا کيږي
- ۵۱۵ د زکات له حسابہ د چا د قرض د ادا کولو حکم
- ۵۱۵ له قرض څخه چه فارغ یا خلاص نصاب له چا سره نه نو زکوٰۃ پرې فرض نه دی
- ۵۱۵ مؤجل مهر د زکات د وجوب مانع دی
- ۵۱۶ د زکات په روپو باندې د مدرسې تعمیر (آبادول) جائز نه دي
- ۵۱۶ د زکات له روپو څخه د تنخواه د ورکولو حکم
- ۵۱۷ غني طالب علم ته زکات ورکول جائز نه دي
- ۵۱۷ په بدائع کېنې "فی سبیل الله" ته عام نه دي ویل شوي
- ۵۱۸ د زکات نصاب
- ۵۱۹ د زکات مصرف
- ۵۱۹ د زکات په نصاب باندې د کال د تیریدو مطلب
- ۵۱۹ د تنگ لاسي سړي د ښځې زمکه له اصلي حوانجو څخه ده
- ۵۲۰ د مهر د ډین له وجې د ښځې د غنا تفصیل
- ۵۲۱ د نوټ په ذریعه د زکات د اداء کیدو حکم
- ۵۲۲ د زکات غوښتل او په خپله غوښتونکي ته د زکوٰۃ ورکول حرام دي
- ۵۲۳ فقیر ته د زکات له حسابہ د حاصل شوي شي استعمال غني ته جائز نه دی

۵۲۳	په پراویدنه فقه باندې د زکات حکم
۵۲۵	په قرض باندې د زکات د وجوب تفصیل
۵۲۶	د زمکې، کور او داسې نور د اجرت دین
۵۲۶	د ملازم د تنخواه دین
۵۲۷	ورثه و ته په میراث کېنې پاتې شوی دین
۵۲۷	د جماعت اسلامي ډلې ته د زکات په ورکولو سره زکات نه اداء کېږي
۵۲۸	د قرض په نامه د زکات په ورکولو سره زکات ادا کېږي
۵۲۸	د حج لپاره په جمع شویو روپو کېنې د زکات حکم
۵۲۹	د تیرو شویو کلونو د زکات د اداء کولو طریقه
۵۲۹	د زکات د روپو په بیلولو سره د سړي د فوت کیدلو حکم
۵۳۰	د قرض یا پور د وصولیدو هیله چه نه وي نو زکات پرې نشته
۵۳۰	په نذر شویو روپو باندې زکات فرض دی
۵۳۰	د ووزو په سیرلیو یعنې کوچني بچیانو باندې د زکات حکم
۵۳۰	کوم شی د تجارت په نیت سره اخیستل او بیرته د نیت بدلیل او بیا د تجارت نیت کولو حکم
۵۳۱	د نابالغ په مال کېنې زکات نشته
۵۳۱	د زکات په مال کېنې د هم هغه ځای قیمت معتبر وی په کوم ځای کېنې مال پروت وي
۵۳۲	د سرو زرو په زکات کېنې د وجوب د وخت قیمت معتبر دی
۵۳۲	د عشر د ادا کولو تر څنګ د زمکې له حاصل څخه په لاس ته راغلیو نقدو روپو کېنې زکات فرض دی
۵۳۲	کومو خپلوانو ته چه زکات ورکول جائز نه دي د هغو تفصیل
۵۳۳	د زیور (ګاڼې) د زکات په اړه یو څو پوښتنې
۵۳۴	د غواوو او میشو د زکات نصاب
۵۳۵	د ووزو د زکات نصاب
۵۳۶	د اوښانو د زکات نصاب
۵۳۸	د غواوو او میشو مجموعی تعداد چه د نصاب اندازې ته ورسېږي نو زکات پرې فرض دی
۵۳۹	کوم څاروی چه په ځنګل او کور دواړو ځایونو نه خوراک کوی په هغو کېنې د زکات حکم
۵۳۹	په کور کېنې د خوراک په خوړونکي ځناورو باندې زکات نشته
۵۳۹	د تجارتي ځناورو د زکات حکم
۵۴۰	د شیدو د خرڅولو په نیت سره په پالل شویو میشو کېنې زکات نشته

- ۵۴۰ د ووزو د زکات په اړه یو څو پوښتنې
- ۵۴۱ سیند او هاشمي ته زکات ورکول جائز نه دی
- ۵۴۲ د چا چه یواځې مور سینه وي هغه ته زکات ورکول جائز دي
- ۵۴۲ کوم هاشمي چه شجره و نه لري په هغه باندې هم زکات حرام دی
- ۵۴۲ چا ته د زکات ورکولو وروسته څرگنده شي چه هغه د مصرف ځای نه وو
- ۵۴۳ شیعه او قادیانیانو ته د زکات په ورکولو سره زکات نه ادا کیږي
- ۵۴۳ د زکات له حساب څخه د خیراتی دواخانې د خلاصولو حکم
- ۵۴۴ د زکات مال په جومات باندې د لگولو حکم
- ۵۴۴ د زکات په روپو باندې د دیني کتابونو د چاپولو حکم
- په نصاب باندې د کال تر پوره کیدو مخکښې په لاس ته راتلونکي روپو باندې هم په همدې
- ۵۴۵ کال کښې زکات فرض دی
- ۵۴۵ په حرام مال باندې زکات واجب نه دی
- ۵۴۶ په زکات کښې د حرام مال د ورکولو حکم
- ۵۴۷ عامل ته د مقبوض مال تر نیماني څخه زیات ورکول جائز نه دي
- ۵۴۷ د اسلامي مشاورتي کمیټې (حکومت پاکستان) له خوا څخه د زکات په اړه یو څو پوښتنې
- ۵۵۱ له وکیل څخه چه د زکات روپۍ ضائع شي نو زکات نه دی ادا شوی
- ۵۵۲ د وکیل لپاره د زکات په روپو کښې د رد او بدل کولو حکم
- ۵۵۲ د وکیل لپاره د زکات په روپو باندې د څه شی د اخیستلو او ورکولو حکم
- ۵۵۲ مسکین ته د زکات په روپو باندې د کور د جوړولو حکم
- ۵۵۳ د اصلي حوائج لپاره په ایښودل شویو روپو کښې زکات فرض دی
- ۵۵۳ په زکات کښې د نقدو روپو په ځای د نورو شیانو ورکول جائز دي
- ۵۵۴ د طلب او د خوراک د پخولو اجرت له د زکات له حساب څخه د ورکول جائز دي
- ۵۵۴ خپلوان مسکین ته زکات ورکول زیات ثواب لري
- ۵۵۴ د زکات له حساب څخه د مړي تجهیز او تکفین جائز نه دي
- ۵۵۵ یو چا ته دومره زکات ورکول مکروه دي چه هغه د نصاب مالک وگرځي
- ۵۵۵ چا ته د ومړه زکات ورکول چه حج پرې فرض شي مکروه دي
- ۵۵۶ کوم خلک چه د سیلاب اوبو وهلي وي هغو ته د زکات ورکولو حکم
- ۵۵۶ په تجارتی پلاټ باندې زکات فرض دی
- ۵۵۷ په مهر کښې چه سامان د تجارت په نیت سره واخلي نو په هغه باندې زکات فرض نه دي

- ۵۵۷ د مهر په عوض کښې چه د تجارت په نيت سره سامان واخلي نو زکات پرې فرض دی
- ۵۵۸ د تمليک حيله
- ۵۵۸ د غير آبادي زمکې د زکات لپاره د مانع گرځيدو تفصيل
- ۵۵۸ د زکات له روپو څخه قيد يانو ته د خوراک ورکولو حکم
- ۵۵۹ وکيل د زکات روپۍ پخپل خان باندې نه شي مصرفولې
- ۵۶۰ وکيل د زکات روپۍ خپلو خپلوانو ته ورکولې شي
- ۵۶۱ په زکات کښې د تجارت د مال د خرڅولو قيمت معتبر دی
- ۵۶۱ د خرڅولو لپاره په جوړ شويو کورونو باندې زکات فرض دی
- ۵۶۱ د چنډې په روپو باندې د زکات حکم
- ۵۶۱ که چيرته د چاله خوا څخه بې دهغه له اجازې زکات ورکړل شي نو نه ادا کيږي
- ۵۶۲ د چرگو په فارم او د ماهيانو په تلاؤ يا حوض باندې د زکات حکم
- ۵۶۳ (رساله) د بانک له اکاؤنتونو څخه د حکومت د زکات وصولولو حکم
- ۵۶۳ د حکومت لپاره د زکات د وصولولو حکم
- ۵۶۳ اموال ظاهره او اموال باطنه
- ۵۷۳ د بانک د اکاؤنټ (خاتي) د قرض کيدو مسئله
- ۵۸۲ د زکات د نيت مسئله
- ۵۸۴ نظر ثالث
- ۵۸۵ باب العشر و الخراج
- ۵۸۵ عشر بر حصه مزارعان
- ۵۸۵ د کاريز په اوبو کښې نيم عشر دی
- ۵۸۶ د عشر له روپو څخه د خراج لپاره د قرض اخيستلو حکم
- ۵۸۷ د ميوې له پخيدو مخکښې کوم کافر ته د باغ د ورکولو حکم
- ۵۸۷ د غلبه ماء (د اوبو د زياتوالي) د اعتبار مطلب
- ۵۸۷ په بيع الثمر قبل الادراک کښې عشر په مشتري (اخيستونکي) باندې دی
- ۵۹۲ (رساله) السراج لاحکام العشر و الخراج
- ۵۹۵ د مزارعت صورتونه
- ۶۱۸ د سلطان يا پادشاه له خوا څخه د عشر او خراج د عفو کولو حکم
- ۶۲۱ د توفيق وجوهات
- ۶۲۳ د پاکستان او هندوستان زمکې عشري دي او که خراجي؟

۶۲۸	باب صدقة الفطر
۶۲۸	شيعه او مرزاني ته صدقة الفطر وړكول جائز نه دي
۶۲۸	د صدقة الفطر نصاب
۶۲۹	په صدقة الفطر كښې د غنمو قيمت معتبر دى
۶۲۹	له رمضان شريف څخه مخكښې د صدقة الفطر وړكول جائز دي
۶۲۹	سيد ته صدقة الفطر وړكول جائز نه دي
۶۳۰	(رساله) بسط الباع لتحقيق الصاع
۶۳۰	د صاع د وزن تحقيق
۶۳۶	احتياط
۶۴۲	دويمه تتمه
۶۵۶	دهاشمى تحرير اتو لنډيز سره له تناجزو
۶۵۶	نتيجه
۶۵۸	هاشمى اوزان په يوه نظر كښې
۶۵۸	شرح صدر
۶۵۸	تير سبق
۶۵۹	تنبيه

نمت بالخير

نم فهرس الكتاب بعون الملك الوهاب

د احسن الفتاوى د دريم جلد فهرست ختم شو ولله الحمد اولاً و آخراً

وصلی الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين